[illegible]

[illegible]

Ցանց ժայռամայրի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ

АРМЯНСКАЯ КНИГА КАНОНОВ

II

Предисловие, научно-критический текст и примечания
ВАЗГЕНА АКОПЯНА

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН 1971

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

Բ

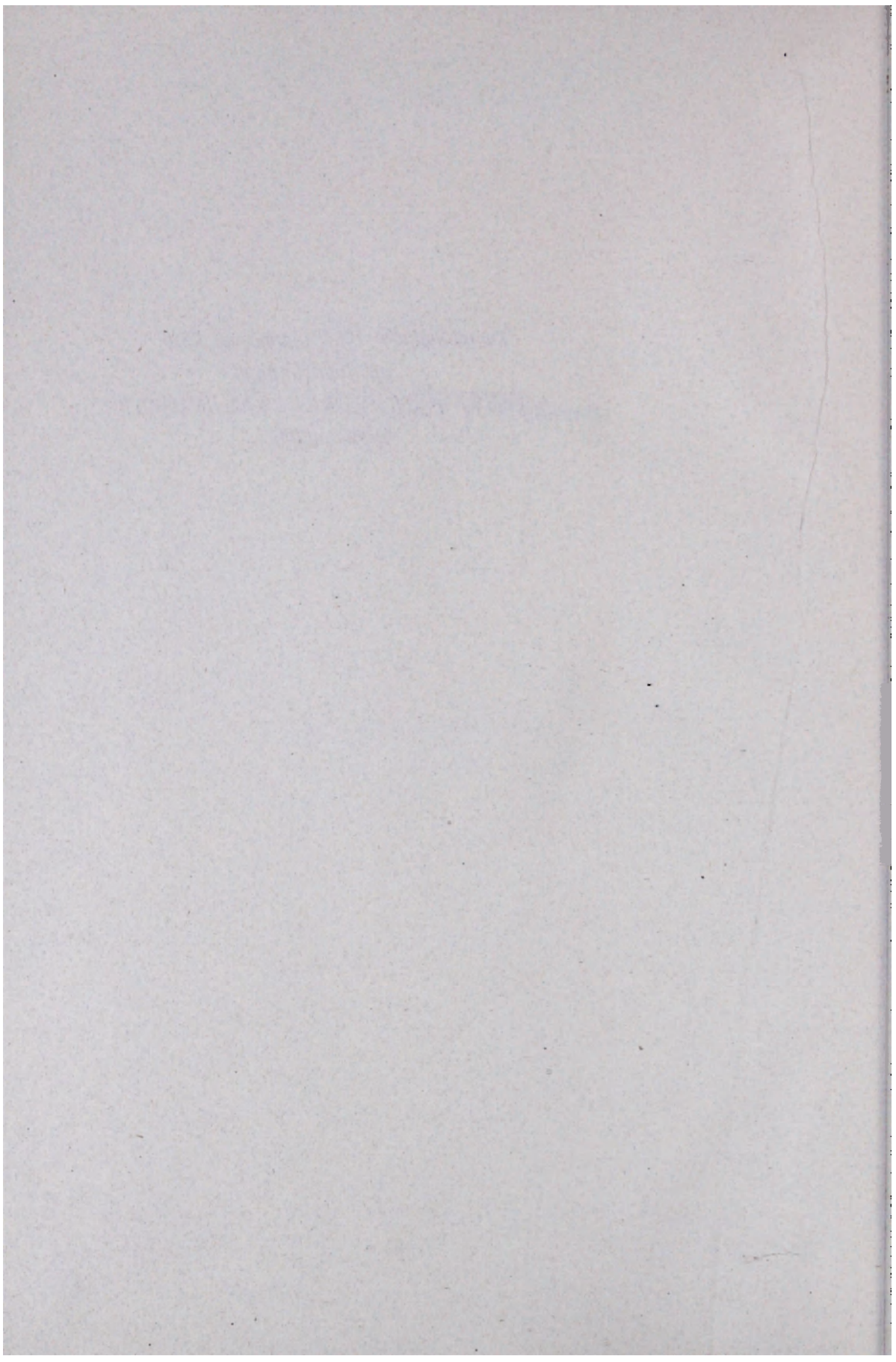
Աշխատասիրությամբ
ՎԱՉԳԵՆ ՀԱԿՈԲՅԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ
1971

Խմբագրությամբ
Հ. Ս. ԱՆԱՍՅԱՆԻ, ԷՄ. Ա. ՊԻՎԱԶՅԱՆԻ

1—10—1

Հայրենական մեծ պատերազմում
զոհված հոլբոր՝
ֆուրգոն ԱՐՏՅՈՒՇՅՈՆ գիմացի
տիշատակին

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. ԿԱՆՈՆԱԴՐՔԻ ՁԵՌԱԴՐԵՐԻ ԵՐԿՈՒ ԽՄԲԵՐԸ, ՆՐԱՆՑ ԱՌՆՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՄՅԱՆՑ ԵՎ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՕՁՆԵՑՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՀԵՏ

«Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորը[1] բովանդակում է Հովհաննես Օձնեցու խմբագրությունը (VIII դար)։ Նույնի ներկա՝ Բ հատորը հանդիսանում է X և XI դարերի խմբագրություններում Հովհ. Օձնեցուց հետո Կանոնագրքին կատարված ավելացումները։ Որպեսզի կարողանանք ցույց տալ վերջին երկու խմբագրությունների ընդգրկած նյութերի սահմանները և ընդհանրապես Կանոնագրքին տարբեր ժամանակներում ավելացված շերտերը, անհրաժեշտ է թեկուզ և համառոտակի հիշեցնել «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի նախարանում արծարծված որոշ հարցեր։

Այստեղ չենք խոսի այն մասին, թե ի՛նչ ձեռագրեր ենք օգտագործել «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի դիտա-քննական բնագիրը կազմելիս, դրանք ի՛նչ խմբերի և ենթախմբերի ենք բաժանել։ Հետաքրքրվողներին հղում ենք նույն հատորի Նախաբանի XXX-XXXIX էջերին։ Առաջադրված խնդիրների պարզաբանման համար մեզ կբերենք օգտագործված ձեռագրերի երկու խմբերից մեւական ձեռագրերի բովանդակած նյութերի ցանկերը, հիշեցնելով հետևյալը. նախ՝ որ մնացած ձեռագրերի բովանդակած նյութերի կառուցվածքը համապատասխանաբար արտահայտված է այդ զույգ ձեռագրերում. երկրորդ՝ որ այդ երկու ձեռագրերում կանոնախմբերի հաջորդականությունն ընթանում է ըստ նույն ձեռագրերի բովանդակության ցանկերի։

Ա խմբի ձեռագրերից վերցնում ենք A, իսկ Բ խմբից՝ ı, հնագույն (ծագման իմաստով) ձեռագրերի բովանդակության ցանկերը։

Ա խումբ A ձեռագիր	Բ խումբ ı ձեռագիր
«Ա. Կանոնք Առաքելական գլուխս ԼԴ։	«Ա. Կանոնք Առաքելականք գլուխք երեսուն եւ չորս։
Բ. Կանոնք Առաքելական ի վեռն Կղեմայ գլուխ Զե։	Բ. Երկրորդ Առաքելականք գլուխք Ղ եւ ե։
Գ. Կանոնք Հարցն հետեւողաց գլոխ ԻԷ։	Գ. Կանոնք Թադէոսի առաքելոյ գլուխս ԼԳ։

[1] Կանոնագիրք Հայոց հտ. Ա, աշխատասիրությամբ Վազգեն Հակոբյանի, Երևան, 1964։

Դ. Կանոնք Նիկիայ մեծ ժողովոյն գլուխ Ի։
Ե. Կանոնք Անկիւրիայ գլուխ Ի։
Զ. Կանոնք Կեսարիայ գլուխ Ժ։
Է. Կանոնք Նէոկեսարեայ գլուխ Ի։
Ը. Կանոնք Գանգրայ գլուխ ԻԳ։
Թ. Կանոնք Անտիոքայ գլուխ ԻԵ։
Ժ. Կանոնք Ղաւոդիկեայ գլուխ ՄԵ։
ԺԱ. Կանոնք սրբոյն Գրիգորի գլուխ Լ։
ԺԲ. Կանոնք Սարգիկեայ գլուխ ԻԱ։
ԺԳ. Կանոնք Կոստանդնուպաւլսի գլուխ Գ։
ԺԴ. Կանոնք Եփեսոսի ժողովոյն գլուխ Զ։
ԺԵ. Կանոնք Աթանասի՝ Հարցմունք գլուխ ՂԸ։
ԺԶ. Կանոնք Բասղի Կեսարացւոյ գլուխ ՄԱ։
ԺԷ. Կանոնք սրբոյն Սահակայ գլուխ ՄԵ։
ԺԸ. Կանոնք Շահապիվանի Հայոց գլուխ Ի։
ԺԹ. Կանոնք Սեւաստեայ՝ Թուղթ գլուխ ԺԴ։
Ի. Կանոնք Ներսէսի եւ Ներշապհոյ գլուխ ԼԷ։
ԻԱ. Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ գլուխ Թ։
ԻԲ. Կանոնք Աբրահամու Մամիկոնւոյ գլուխ Գ։
ԻԳ. Կանոնք Սահակայ վերջնոյ գլուխ ԺԵ։
ԻԴ. Կանոնք Յովհաննու Իմաստասիրի գլուխ ԼԲ։
ԻԵ. Կանոնք Սիոնի Հայոց կաթողիկոսի գլուխ ԻԲ։

Դ. Կանոնք Փիլիպոսի առաքելոյ գլուխս Ը։
Ե. Կանոնք Հարանցն հետեւողաց գլուխս ԻԴ։
Զ. Կանոնք Անկիւրեայ գլուխս քսան։
Է. Կանոնք Նիկիայ սուրբ ժողովոյն գլուխս քսան։
Ը. Կանոնք Երկրորդ Նիկիականք գլուխս ՃԺԴ։
Թ. Կանոնք սրբոյն Գրիգորի առաքելոյ Հայոց գլուխս երեսուն։
Ժ. Կանոնք սրբոյն Աթանասի գլուխս Զ եւ Ը։
ԺԱ. Կանոնք երանելոյն Մակարայ Երուսաղէմի գլուխ Թ։
ԺԲ. Կանոնք Կոստանդինուպօլսի ժողովոյն գլուխս Գ։
ԺԳ. Կանոնք երանելոյն Աստուածբանի գլուխս Լ։
ԺԴ. Կանոնք սրբոյն Բարսղի եւ Ակեպսիքոս գլուխս ՄԱ։
ԺԵ. Կանոնք Բ Բարսղի առ Թէոդորոս գլուխս Ա։
ԺԶ. Կանոնք Գ սրբոյն Բարսղի վասն պէսպէս եւ բիւրապատիկ ախտից գլուխս ՄՀԲ։
ԺԷ. Կանոնք տեառն Եփրեմի գլուխս Ը։
ԺԸ. Կանոնք Ներսէսի կաթողիկոսի եւ Ներշապհոյ եպիսկոսոսի գլուխ Լ եւ Ը։
ԺԹ. Կանոնք կեսարեայ գլուխք Ժ։
Ի. Կանոնք Նէոկեսարեայ գլուխ Ի։
ԻԱ. Կանոնք Կանգրեայ գլուխ ԻԴ։
ԻԲ. Կանոնք Անտիոքայ գլուխք ԻԵ։
ԻԳ. Խոստովանութիւն Անտիոքայ գլուխ Ա։
ԻԴ. Կանոնք Լաւոդիկեայ գլուխք ՄԷ։
ԻԵ. Կանոնք Սարդիկեայ գլուխ ԻԱ։

ԻԶ. Կանոնք առաքելոյն Թադէոսի գլուխ ԼԳ:
ԻԷ. Կանոնք առաքելոյն Փիլիպպոսի գլուխ Ը:
ԻԸ. Կանոնք Անտիոքայ Երկրորդ գլուխ Թ:
ԻԹ. Կանոնք Եփրեմի Խորին Ասորւոյ գլուխ Ը:
Լ. Կանոնք Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ գլուխ Ե:
[ԼԱ. Կանոնք Եպիփանու Կիպրացւոյ գլուխ Ե]:
ԼԲ (ԼԱ). Կանոնք Եղիշէի վարդապետի գլուխ Ա:
ԼԳ (ԼԲ). Կանոնք Անտիոքայ Երկրորդ գլուխ Ա:
ԼԴ (ԼԳ). Կանոնք Նիկիայ Երկրորդ գլուխ ՃԺԴ:
ԼԵ (ԼԴ). Կանոնք Վաչագանայ Աղուանից գլուխ ԻԱ:
ԼԶ (ԼԵ). Կանոնք Բասղի պէսպէս ախտից գլուխ ՄՀԲ:
ԼԷ (ԼԶ). Կանոնք Աստուածաբանի գլուխ Լ:
ԼԸ (ԼԷ). Կանոնք Դւնայ սուրբ ժողովոյն գլուխ ԺԲ:
ԼԹ (ԼԸ). Կանոնք Մակարայ Երուսաղէմի հայրապետի գլուխ Թ:
Խ (ԼԹ). Կանոնք Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի գլուխ Ա:
ԽԱ (Խ). Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ գլուխ Ա:

ԻԶ. Կանոնք Եպիփանու գլուխ Ե:
ԻԷ. Կանոնք Եփեսոսի ժողովոյն գլուխք Զ:
ԻԸ. Կանոնք Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ գլուխ Ե:
ԻԹ. Կանոնք սրբոյն Սահակայ Հայոց հայրապետի գլուխք Ե:
Լ. Կանոնք միաբան Հայոց գլուխ Ի:
ԼԱ. Թուղթ Սեւանդեայ գլուխ ԺԳ:
ԼԲ. Կանոնք Երկրորդ Անտիոքայ գլուխ Թ:
ԼԳ. Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ գլուխս Թ:
ԼԴ. Թուղթ Աբրահամու առ Վաչագան գլուխք Գ :
ԼԵ. Կանոնք վերջնոյ Սահակայ գլուխք ԺԵ:
ԼԶ. Կանոնք տեառն Յովհանու Իմաստասիրի գլուխք ԼԲ:
ԼԷ. Կանոնք Սիոնի կաթողիկոսի գլուխք ԻԳ:
ԼԸ. Կանոնք Վաչագանայ Աղուանից արքայի գլուխ ԻԱ:
ԼԹ. Կանոնք Դըւնայ սուրբ ժողովոյն գլուխք ԺԲ:
Խ. Սրբոյն Եղիշէի կանոնաց գրոց գլուխք Ա»[1]:

---

[1] № 656, էջ 6ար, տե՛ս նաև «Կանոնագիրք Հայոց», հատ. Ա, էջ XXXIII: Վիճակն այսպիսին է i ձեռագրում. Երբ համեմատում ենք այս երկու ցանկերի Ա-Խ համարները կրող կանոնախմբերը, առաջին հայացքից թվում է, թե i ձեռագրում առկա է Բարսեղ Կեսարացու անունով երեք կանոնախումբ՝ ԺԴ, ԺԵ, ԺԶ համարների տակ, իսկ A-ում՝ երկու՝ ԺԶ և ԼԶ, այսինքն՝ մեկով պակաս: Բանն այն է, որ A ձեռագրում ևս գտնում ենք i-ում նշված երեք կանոնախմբերը, միայն այն տարբերությամբ, որ Բարսեղի մեջ հետաքրքրող բնագիրը՝ ԺԵ-ը A-ում դրված է նույն հեղինակի ԺԶ համարը կրող կանոնախմբում որպես 51 (ԾԱ)-րդ կանոն, մինչդեռ i-ում վերջինս դրված է որպես առանձին կանոնախումբ թե՛ ցանկում և թե՛ բուն ձեռագրում: Նույնը կարելի է ասել նաև Սահակ Պարթևի կանոնախմբի վերաբերյալ: A-ում նշված է Սահակ Պարթևի անունով երկու կանոնախումբ՝ ԺԷ և Խ (ԼԹ) համարների ներքո, իսկ i-ում A-ի Խ (ԼԹ) համարի կանոնախումբը դրված է նույն հեղինակի ԻԹ համարի կանոնախմբի հետ: i ձեռագրի (Բ խմբի դրեթե բոլոր ձեռագրերում) ցանկում թեև այն չի արտահայտված, բայց բուն ձեռագրերում դրված է Սահակ Պարթևի մյուս կանոնախմբերի շարքում: Այսպիսով առայժմ զանց առնելով A ձեռագրի շարունակությունը՝ 40 կանոնախմբերից հետո և՛ A և՛ i ձեռագրերում էլ գտնում ենք միևնույն կանոնախմբերը՝ թվով 40, միայն տարբեր դասավորությամբ:

ԽԲ (ԽԱ). Կանոնք սուրբք ժողովոյն Կարնոյ գլուխ Թ։
ԽԳ (ԽԲ). Կանոնք սրբոյն Ներսիսի Գ-րդ գլուխ ԻԳ։
ԽԴ (ԽԲ). Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ գլուխ Է։
ԽԵ (ԽԳ). Կանոնք սրբոյն Դիոնիսիոսի գլուխ Ա։
ԽԶ (ԽԴ). Կանոնք Եպիփանու Կիպրացւոյ գլուխ Գ։
ԽԷ (ԽԵ). Կանոնք Յովհան.ու Երուսաղէմացւոյ գլուխ Ա։
ԽՀ (ԽԶ). Կանոնք Հիպոդիտայ սրբոյ գլուխ Ա։
ԽԹ (ԽԷ). Կանոնք Նեկտարեայ Հռոմայ գլուխ Ա։
Ծ (ԽՀ). Կանոնք Մեղիտոնի եպիսկոպոսի գլուխ Ա։
[ԾԱ. Կանոնք Աթանասի գլուխ Ա]։
ԾԲ (ԽԹ). Կանոնք սրբոյն Սեբ[ե]րիանոսի գլուխ Ա։
ԾԳ (Ծ). Կանոնք Սոկրատայ գլուխ Բ։
ԾԴ (ԾԱ). Կանոնք Դիոնիսի Արիսպագացւոյ գլուխ Ա։
ԾԵ (ԾԲ). Կանոնք Մանուէղի գլուխ Ա։
ԾԶ (ԾԳ). Կանոնք Կղեմայ Հռոմայ եպիսկոպոսի գլուխ Ա։
ԾԷ (ԾԴ). Տեառն Յովհաննու Մանդակունւոյ ի կոչումն ապաշխարութեան տունս ՃԽ[1]։

---

[1] Կանոնադիրք Հայոց հատ. Ա, էջ 3—4։ Բուն ձեռագրում գտնում ենք 57 (ԾԷ) կանոնախմբեր։ Սակայն ձեռագրի՝ ցանկում նշված են 54 (ԾԴ) կանոնախմբերի վերնագրեր։ Այդ տարբերությունը նրանից է, որ ձեռագրի բովանդակության ցանկում, անուշադրության հետևանքով, չի նշված երկու կանոնախմբերի վերնագրերը։ Ըստ բուն ձեռագրի՝ դրանք հետևյալ կանոնախմբերն են. «Կանոնական գիր տեառն եպիփանու ասացեալ գլուխք ե» և «Սրբոյ։ Աթանասի Մեծի Ա բանս»։ Սրանցից առաջինը պետք է լինի Լ և ԼԱ (ձեռագրի համարակալմամբ)՝ «Կանոնք Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ գլուխ Ե» և «Կանոնք եղիշէի վարդապետի գլուխ Ա» գ կրնագրերի միջև. իսկ երկրորդը՝ ԽՀ և ԽԹ (ձեռագրի համարակալմամբ)՝ «Կանոնք Մեղիտոնի եպիսկոպոսի գլուխ Ա» և «Կանոնք սրբոյն Սեր[ե]րիանոսի գլուխ Ա» վերնագրերի միջև։ Այս պակասը ուղղանկյուն փակագծերում լրացրինք մենք։ Բովանդակության ցանկի 42 (ԽԲ)-րդ համարը (ըստ ձեռագրի) սխալմամբ կրկնված է։ Այս ևս ուղղեցինք, կլոր փակագծերում պահելով սխալ նշումը։ Այս սրբագրություններից հետո ստանում ենք 57 կանոնախումբ և դրան էլ համապատասխան վերնագրեր՝ 54+3։ Ճիշտ այդ է վիճակը U ձեռագրում. այս և այլ փաստերը ենթադրել են տալիս, որ այս ձեռագիրն ընդօրինակված է A ձեռագրից, իսկ վերջում ավելացրել են «Յովհաննու Ոսկեբէրանի յաղագս սահմանի կանոնաց կարգաւորաց որք գան ի խոստովանութիւնս կանոնախումբը (էջ 186ա—188բ), վերջից թերի։

Սակայն Ն. Ակինյանի մոտ այս ցանկը ստացվել է 53 (ԾԳ) վերնագիր։ Չի բերված բուն ձեռագրում և բովանդակության ցանկում գտնվող Հովհ. Մանդակունու անունով հայտնի «ի

Երբ համեմատում ենք այս երկու ցանկերը, նկատում ենք, որ Ա ձեռագրի (Ա խմբի բոլոր ձեռագրերի, չհաշված թերինները) թե՛ բովանդակության ցանկի Ա—ի վերնագրերը և թե՛ բուն ձեռագրերի համապատասխան կանոնախմբերը գտնում ենք ի ձեռագրի (Բ խմբի բոլոր ձեռագրերի) թե՛ բովանդակության ցանկում և թե՛ բուն ձեռագրերում, թեպետ և տարբեր հաջորդականությամբ։ Այս հանգամանքը մեզ եզրակացնել է տալիս, որ ձեռագիր կանոնագրքերի այս երկու՝ Ա և Բ խմբերը սկիզբ են առել միևնույն հնագույն ձեռագրի առանձին տարբերակներից, որից հետո ժամանակի ընթացքում ընդօրինակվելով և նոր կանոնախմբեր ընդունելով, միայն շարունակության մեջ են շեղվել միմյանցից։

Քանի որ Ա—ի կանոնախմբերը տարբեր դասավորությամբ կրկնվում են ձեռագրերի այս երկու՝ Ա և Բ խմբերում, մեզ այժմ հետաքրքրում է այն հարցը, թե ո՛ր խումբն է որին նախորդել, այսինքն ձեռագրերի Բ խումբն առաջ է եկել Ա խմբի՞ց, թե ընդհակառակը։ «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորում հավանական համարել էինք առաջին վարկածը[1], ևս ահա թե ինչո՛ւ։

Անկյուրիայի կանոնախմբի առաջաբանում, որը, ինչպես երևում է, Հովհ. Օձնեցու հիշատակարանից, դրել է ինքը[2], կարդում ենք. «Այս կանոնք (իմա՛. Անկյուրիայի —վ. Հ.) նախ են քան որ կարգեցան ի Նիկիա, այլ քանզի որ ի Նիկիայն կարգեցան յառաջագոյն գրեցան, վասն սաստիկ եւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն, որ ժողովեցան ի Նիկիայ քաղաք...»[3]։ Ուրեմն, Հովհ. Օձնեցին գիտենալով հանդերձ, որ Անկյուրիայի ժողովը տեղի է ունեցել Նիկիայի ժողովից վաղ, իր Կանոնագրքում Անկյուրիայի ժողովի կանոնախմբից առաջ դնում է Նիկիայի ժողովի կանոնախումբը, որովհետև ժողովը «սաստիկ և մեծ» էր։ Այսպիսով, Հովհ. Օձնեցին իր հավաքածուն կազմելիս առաջնորդվել է ոչ թե ժամանակագրական, այլ նշանակության սկզբունքով։ Այս տեսանկյունով և բացատրությամբ հասկանալի է դառնում, թե ինչու Ա խմբի ձեռագրերում նախ դրված է Նիկիայի, ապա Անկյուրիայի կանոնախումբը։ Մինչդեռ Բ խմբի ձեռագրերում, թեև պահվել է Անկյուրիայի կանոնախմբի Հովհ. Օձնեցու վերևում նշված առաջաբանը, բայց դա չի խանգարել, որ Անկյուրիայի կանոնախումբը դրվի Նիկիայի կանոնախմբից առաջ։ Դրանով իսկ արդեն խանգարվել է առաջաբանում արտահայտված Հովհ. Օձնեցու և՛ սկզբունքը և՛ մոտեցումը։

Մի այլ փաստ. Ա խմբի հնագույն ձեռագրերում և նրանցից ընդօրինակ-

---

կոչումն ապաշխարութեան» կանոնախմբի վերնագիրը։ Նշում չկա նաև այն մասին, որ վերևում հիշված երկու կանոնախմբերի վերնագրերը բովանդակության ցանկից բացակայում են։ Եվ ստացվում է այն սխալ տպավորությունը, թե Ա ձեռագրի ցանկը, հետևապես բուն ձեռագիրը ևս, բաղկացած է 53 (+1) կանոնախմբերից և համապատասխան վերնագրերից (տե՛ս կամ հմմտ. «Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի առ Վրթանէս եպիսկոպոսապետ Սիւնեաց յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ», Վիեննա, 1930, էջ 94—96)։ Այս թյուրիմացությունն արդյունք է այն բանի, որ Ն. Ակինյանը Ա ձեռագիրը չի տեսել և ուսումնասիրել։ Իրեն անհրաժեշտ փաստերը նա քաղել է Ս. Վ. Տեր-Ավետիսյանի Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքի մատենադարանի ձեռագրերի նկարագրության ցուցակից (նույն տեղում, էջ 94)։ Եվ սխալը գալիս է վերջինիցս (տես և հմմտ. Մաշտոցի անվան Մատենադարանի ձեռագրատան Ձեռագրաց ցուցակների անտիպ հավաքածուում, ցուցակ, էջ 1342 ար)։

[1] *էջ XXXVIII։*

[2] *Նույն տեղում, էջ 536։*

[3] *Նույն տեղում, էջ 152։*

վածներում՝ ABCDEFHU, Նիկիայի կանոնախմբի հենց սկզբում՝ նախքան վերնագիրը գրված է «դնի Դ»[1]։ Սա նշանակում է, թե Նիկիայի կանոնախումբը կանոնագրքում դրված պետք է լինի չորրորդ տեղում։ Եվ իսկապես, Ա խմբի ձեռագրերում, անկախ այն բանից, թե «դնի Դ»-ն ձեռագրերը ունեն թե ոչ, Նիկիայի կանոնախումբը դրված է չորրորդ տեղում. այսպես՝ Առաքելական, Կղեմես, Հարանց հետևողաց, Նիկիայի, Անկյուրիայի և այլն։ Բ խմբի ձեռագրերից 16-ը՝ acdefhiklmnoprst ունեն միայն «դնիհ» (d-ն «դնինն»), և չունեն «Դ» նշումը, իսկ միայն i ձեռագրում նշված է «եւթներորդ»[2]։ Այս խմբում մեզ հետաքրքրող կանոնախումբը դրված է յոթերորդ տեղում՝ Առաքելական, Կղեմես, Թադեոս, Փիլիպպոս, Հարանց հետևողաց, Նիկիա հերթականությամբ։ Միթե պարզ չէ, որ նախնական ձևը պետք է լինի Ա խմբի ունեցածը։

Այնուհետև, վերևում 1 ձեռագրի օրինակով բերեցինք Բ խմբի ձեռագրերում Ա—Ե կանոնախմբերի համակարգը։ Եթե մի պահ այս կանոնախմբերի հերթականությունից հանենք այն կանոնախմբերը, որոնք չեն մտել «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի, այսինքն Հովհ. Օձնեցու հավաքածուի մեջ, բացառությամբ մեկ հատվածի, ուր հերթականությունը խանգարված է, դարձյալ կունենանք կանոնախմբերի Ա խմբի համակարգը։ Բերենք այդ համակարգն ըստ i ձեռագրի, ձախ կողմում պահելով կանոնախմբերի տվյալ ձեռագրի համարակալումները, իսկ աջ կողմում՝ կլոր փակագծերում նշելով Ա խմբի ունեցածը.

Ա. Առաքելական	(Ա)	ԻԲ. Անտիոք	(Թ)
Բ. Կղեմես	(Բ)	ԻԴ. Լավոդիկե	(Ժ)
Ե. Հարանց հետևողաց	(Գ)	Իե. Սարդիկե	(ԺԲ)
Զ. Անկյուրիա	(Ե)	ԻԷ. Եփեսոս	(ԺԴ)
Է. Նիկիա	(Դ)	ԻԹ. Սահակ Պարթև	(ԺԷ)
Թ. Գր. Լուսավորիչ	(ԺԱ)	Լ. Շահապիվան	(ԺԸ)
Ժ. Աթանաս Աղեքսանդրացի	(ԺԵ)	ԼԱ. Սևանտոս	(ԺԹ)
ԺԲ. Կ. Պոլիս	(ԺԳ)	ԼԳ. Հովհ. Մանդակունի	(ԻԱ)
ԺԴ և ԺԵ. Բարսեղ Կեսարացի	(ԺԶ)	ԼԴ. Աբրահամ Մամիկոնեից	
ԺԸ. Ներսես և Ներշապուհ	(Ի)	եպիսկոպոս	(ԻԲ)
ԺԹ. Կեսարիա	(Զ)	Լե. Վերջին Սահակ	(ԻԳ)
Ի. Նեոկեսարիա	(Է)	ԼԶ. Հովհ. Օձնեցի	(ԻԴ)
ԻԱ. Գանգրա	(Ը)		

Երբ համեմատում ենք այս համակարգը ձեռագրերի Ա խմբի ունեցածի հետ, ինչպես վերևում նշեցինք, խանգարված ենք տեսնում սկզբի մի հատվածը միայն՝

Անկյուրիա

---

[1] Նույն տեղում, էջ 114, 1-ին տողատակ։ Համմտ. նաև Ն 3562-ի «Դ. կանոնք Նիկիայ գլուխք Ի» (էջ 277ա) վկայության հետ. թեև բուն ձեռագրում կանոնախումբը նշված է վեցերորդ տեղում այս հաջորդականությամբ՝ Առաքելական, Կղեմես, Թադեոս, Փիլիպպոս, Հարանց հետևողաց, Նիկիա։ Ի դեպ, ձեռագրի մի շարք էջեր կազմելիս դասավորել են ետևառաջ, այդ պատճառով Մակար Ա-ի, Եփրեմ Ասորու և Կյուրեղ Աղեքսանդրացու կանոնախմբերը ընկել են Կղեմեսի և Թադեոսի կանոնախմբերի միջև։ Եվ ստացվում է այն սխալ տպավորությունը, թե Նիկիայի կանոնախումբը այստեղ գրված է իններորդ տեղում։

[2] Նույն տեղում։

Նիկիա
Կր. Լուսավորիչ
Աթանաս Աղեքսանդրացի
Կ. Պոլիս
Բարսեղ Կեսարացի
Ներսես և Ներշապուհ։

Ուրեմն, դժվար չէ նկատել, որ Բ խմբի ձեռագրերում կանոնախմբերի հաջորդականության հենքը Ա խմբի ունեցած համակարգն է։

Եվ ապա, երբ ուշադիր ուսումնասիրում ենք Ա—Ե կանոնախմբերի դասավորությունը ձեռագրերի Ա խմբում, նկատում ենք, որ հայ եկեղեցու ավանդական առաջին լուսավորիչ Թադեոս առաքյալի կանոնախումբը դրված է 26 (ԻԶ)-րդ տեղում, Հովհ. Օձնեցու կանոնախմբից հետո։ Ներքևում[1] Թադեոս առաքյալի կանոնախումբը ներկա ձևի մեջ համարել ենք ուշ շրջանի, նույնիսկ Հովհ. Օձնեցուց հետո հանդես եկած կեղծ գործ, որի մասին, հասկանալի պատճառով, տեղեկություն նա չուներ, այլապես կմուծեր իր հավաքածուի մեջ, որպես հայ եկեղեցում բարձր հեղինակություն ունեցող անձնավորության կանոնական գործ, մի անձնավորություն, որի անվան հետ է կապվում հայ եկեղեցու առաքելական հորդորդումը։ Այդ պատճառով էլ ճիշտ կերպով այն դրվել է Օձնեցու կանոնախմբից հետո։ Մինչդեռ ձեռագրերի Բ խմբում այն դրված է 3 (Գ)-րդ տեղում, Օձնեցու կանոնախմբից շատ առաջ։ Բանն այդպես է ընթացել Բարսեղ Կեսարացու անունով հայտնի մի այլ կանոնախմբի հետ[2], որը ուշ շրջանի կեղծիք լինելու պատճառով Ա խմբի ձեռագրերում դրված է Օձնեցու կանոնախմբից բավականին հետո՝ 36 (ԼԶ)-րդ տեղում, իսկ Բ խմբում՝ Օձնեցու կանոնախմբից առաջ 16 (ԺԶ)-րդ տեղում։ Կան նաև նման այլ փաստեր։

Ի վերջո կանոնագիրք-ձեռագրերի սկզբում դրված առարկայական ցանկը Բ խմբի it ձեռագրերում զարմանալի կերպով համապատասխանում է Ա խմբի A և սրան հարող այլ ձեռագրերի ցանկերին, երկու դեպքում էլ միևնույն 288 վերնագրերը։ it ձեռագրերում առարկայական ցանկը համապատասխանում է Ա խմբի A ձեռագրին, և ոչ թե իր՝ Բ խմբի մյուս ձեռագրերի ունեցածին, թեև այստեղ վերնագրերի դիմաց նշված հոդվածների ընդհանուր կարգահամարները տարբեր են, քանի որ տարբեր է նաև կանոնախմբերի հաջորդականությունը։

Կարծում ենք բերված փաստերը կհաստատեն այն հետևությունը, թե կանոնագիրք-ձեռագրերի Բ խումբը (i-ին հարող) առաջ է եկել Ա (A-ին հարող) խմբից։

Կանոնագիրք-ձեռագրերի Ա և Բ խմբերի լծորդության հարցը պարզելուց հետո մեզ հետաքրքրում է կարևոր այն հարցը, թե՝ Հովհ. Օձնեցու կազմած կանոնական հավաքածուն՝ կանոնագիրքը, կառուցվածքի իմաստով այս երկու խումբ ձեռագրերից ո՞րի մեջ է անաղարտ պահվել։ Առանց փաստեր բերելու, բայց փաստերը նկատի ունենալով, «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորում նշել էինք, որ Օձնեցու կանոնագիրքը անաղարտ է մնացել ձեռագրերի Ա խմբում[3]։ Ի՞նչ փաստեր են բերել մեզ նման եզրահանգման։ Հիշենք

1 Տե՛ս էջ XLIII—XLIV։
2 Տե՛ս ներքևում, էջ LXV—LXXI։
3 Էջ XLI։

կանոնագրքին առընթեր Հովհ. Օձնեցու հիշատակարանի մի հատվածը. «...Ոմանք առ ոմանս եւ ոչ ամենեքին առ ամենեսեան սոքա սերմանեալք, կամեցայ զբովանդակ զառ ի նոցանէն կանոնական՝ սահմանեալ բան ի միում տեղւոջ գեղեցկագործ մատենիւ ի հայրապետանոցի աստ արմատացուցանելց[1]։ Սակայն, Օձնեցին միայն ցաքուցրիվ եղած կանոնախմբերը չէ, որ ի մի է հավաքել և կազմել իր ժողովածուն։ Նա կատարել է նաև այլ բնույթի աշխատանք։ Դարձյալ լսենք նրան. «Գրեցաք ի սմա ոչ միայն զկանոնական սահմանեալն նոցա շարակարգութիւնս, այլ եւ զժամանակն եւ զպատճառն ի սոյն այս ի ներս ածեալ յաւելաւ, ընդ նմին և զգլուխս անցնիւրոց, համառաւաեալ բանիւ ի սկզբան անդ նախակարգեցաւ, զի անաշախատաբար անդուստ զբանն յիւրում տեղւոջն գտցէ խնդրողն»[2] (ընդգծումն մերն է—Վ. Հ.)։

Ուրեմն, կանոնական ցաքուցրիվ բնագրերից ժողովածու կազմելուց զատ, Օձնեցին կանոնախմբերի սկզբում դրել է իր հետազոտման արդյունքները՝ առանձին կանոնախմբերի ստեղծման ժամանակի ու պատճառի մասին տեղեկություններ և կանոնախմբերի բովանդակության համառոտ ցանկեր։ Ա խմբի ձեռագրերում այս բանը տեսնում ենք հաջորդաբար դրված Ա—ԻԴ կանոնախմբերում, իսկ այնուհետև մյուս կանոնախմբերում, որոնք Կանոնագրքին ավելացվել են Օձնեցուց հետո, նման բան չենք նկատում[3]։ Օձնեցու կազմած ժողովածուում, անշուշտ, վերջինը պետք է դրված լիներ իր անունով հայտնի կանոնախումբը։ Եվ ձեռագրերի Ա խմբում 24 (ԻԴ)-րդ համարի տակ նշված է այն։ Քանի որ կանոնախմբերի Օձնեցու տված բովանդակության համառոտ ցանկերը մասնավորապես, և նրա մեկընդմեջ տված կանոնախմբերի ժամանակի ու պատճառի մասին տեղեկությունները առկա են Ա-ից մինչև ԻԴ կանոնախմբերում, այսինքն 24 կանոնախմբերում, նշանակում է դրանով՝ 24-րդ կանոնախմբով պետք է եզրափակել Օձնեցու ժողովածուի բովանդակությունը։

Այս տեսանկյունով այժմ քննենք Բ խմբի ձեռագրերը։ Օձնեցու կանոնախումբը վերջինիս տարբեր ձեռագրերում մի երկու համարի զանազանությամբ դրված է 36—38-րդ համարների տակ, այսպես, efghilqrt-ում՝ 36, kop-ում՝ 37, abcdmsuv-ում՝ 38։ Եթե այս համարներից որևէ մեկը ենթադրաբար

---

[1] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 536։

[2] Նույն տեղում։

[3] Վերևում նշված 24 կանոնախմբերը, որոնցից բաղկացած է Օձնեցու Կանոնագիրքը, ունեն բովանդակության ցանկեր։ Բայց այս կանոնախմբերից 10-ը, որոնք, բացառությամբ Սարդիկեի կանոնախմբի, անհատ անձնավորություններ՝ Կղեմեսի, Հարանց հետևողաց, Գրիգոր Լուսավորչի, Բարսեղ Կեսարացու, Սահակ Պարթևի, Սևանտոսի, Հովհ. Մանդակունու, Աբրահամ Մամիկոնեից եպիսկոպոսի և Հովհ. Օձնեցու կանոնախմբերն են, Օձնեցու ասածի նման ժամանակի և պատճառի մասին տեղեկություններ՝ առաջաբաններ չունեն, որոնք կազմել է Օձնեցին։ Սրան հակառակ, 14 կանոնախմբեր՝ Առաքելական՝ Նիկիայի, Անկյուրիայի, Կեսարիայի, Նեոկեսարիայի, Գանգրայի, Անտիոքի, Լավոդիկեի, Կ. Պոլսի, Եփեսոսի, Շահապիվանի, որոնց թվում Աքանաս Աղեքսանդրացու, Ներսես Բագրեւանդացու և Սահակ Ջորափորեցու կանոնախմբերն ունեն նման առաջաբաններ։ Թե ինչո՞վ կարելի է բացատրել միօրինակության այս խախտումը՝ դժվար է ասել։ Մնում է ենթադրել, որ Օձնեցին որոշ կանոնախմբերի վերաբերյալ տվյալներ չի ունեցել (օրինակ, Սարդիկեի ժողովի մասին), իսկ որոշ կանոնախմբեր էլ, հայտնի բան են (օրինակ, Գրիգոր Լուսավորիչ, Սահակ Պարթև և այլն)։ Նկատի չունենալով նշված բացառությունները, ընդհանուր երևույթն այն է, որ առաջաբաններ տրված են ժողովների կանոնախմբերում, իսկ անհատ անձնավորությունների կանոնախմբերին՝ ոչ։

ընդունենք Օձնեցու ժողովածուի բովանդակած նյութերի վերջին սահմանը, կնշանակի այն ընդգրկել է 36—38 կանոնախումբ։ Բայց այս ճիշտ լինել չի կարող, որովհետև, ինչպես ցույց ենք տվել ներքևում[1], այստեղ ընդգրկված մի շարք բնագրեր, որոնք կազմվել են կամ ի հայտ են եկել Օձնեցուց հետո (Թադևոս առաքյալի, Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված, Վաչագանի և Դվինի կանոնախմբերը), այս խմբում դրվել են Օձնեցու կանոնախմբից առաջ։

Մի այլ փաստ. Հովհ. Օձնեցու կատարած աշխատանքները բոլոր՝ 36—38 կանոնախմբերում չենք գտնում։ Օձնեցուց հետո Կանոնագրքին ավելացված կանոնախմբերը՝ Ա խմբի 24 կանոնախմբերից հետո մուծվածները չունեն նրա տեղեկությունները կանոնախմբերի ժամանակի և հանդես գալու պատճառի մասին, ինչպես նաև կանոնախմբերի բովանդակության համառոտ ցանկերը։ Իսկ վերջիններս ունեն միայն այն կանոնախմբերը, որոնք Ա խմբի ձեռագրերում դրված են Ա—ԻԴ համարների տակ։

Այնուհետև. երբ ուսումնասիրում ենք 24 կանոնախմբերի հաջորդականությունը Ա խմբի ձեռագրերում, նկատում ենք. որոշ սկզբունք. նախ դրված են թարգմանական՝ ասորական և ապա հունական, այնուհետև ինքնուրույն՝ հայկական կանոնախմբերը։ Այս կարգը խախտված է միայն երկու տեղ, ուր Գրիգ.որ Լուսավորչի և Սևանտոսի կանոնախմբերն իրենց տեղում չեն։ Առաջինը դրված է Լավոդիկեի և Սարդիկեի կանոնախմբերի միջև 16 (ԺԶ)-րդ համարի տակ, տեղական ժողովների թվարկման շարքում, իսկ երկրորդը՝ Շահապիվանի և Ներսես Բագրևանդացու կանոնախմբերի միջև 19 (ԺԹ)-րդ համարի տակ։ Այս խանգարումը, թերևս, կարող է հետագայում առաջացած լինել[2]։ Ձեռագրերի Ա խմբում աչքի է ընկնում կանոնախմբերի ըստ նշանակության դասավորումը։ Մինչդեռ Բ խմբի ձեռագրերում կանոնախմբերի համակարգը կարծեք դրված է ժամանակագրական հաջորդականությամբ, բայց այդ սկզբունքը, մի շարք դեպքերում, խախտված է։

Այսպիսով, վերևում բերված փաստերը մեզ բերում են այն հետևության, որ Հովհ. Օձնեցու կազմած Կանոնագրքի կառուցվածքի համակարգը պահպանվել է ձեռագրերի Ա խմբում։

Բ. ԿԱՆՈՆԱԳՐՔԻ X ԴԱՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մինչև այստեղ պարզեցինք երկու հարց. առաջին՝ այն, որ կանոնագիրք-ձեռագրերի Բ խումբը առաջ է եկել Ա խմբից. երկրորդ՝ Հովհ. Օձնեցու Կանոնագիրքը համեմատաբար անաղարտ պահվել է ձեռագրերի Ա խմբում։ Այժմ անցնենք հաջորդ հարցին՝ Օձնեցուց հետո Կանոնագրքին ավելացված շերտերի և սրանց ժամանակի պարզաբանմանը։ Սակայն, մինչ այդ անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ երբ խոսք է լինում Կանոնագրքի ճոխացման, այսինքն նոր շերտերի ավելացման մասին, ապա դա չի նշանակում, թե այդ ավելացումը կատարվել է մեկ անգամից։ Պատահել է, որ Կանոնագրքի որևէ տարբերակին ավելացվել է մեկ կանոնախումբ, ինչպես օրինակ Ա խմբի

[1] էջ XLIII—CIV։

[2] «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի հավելվածում հրատարակված Կանոնագրքի հնագույն և ընդարձակ մի բեկորը հաստատում է մեր այս ենթադրությունը։ Այստեղ Շահապիվանի ժողովի կանոնախմբին հաջորդում է ոչ թե Սևանտոսի կանոնախումբը, ինչպես Ա խմբի ձեռագրերում է, այլ Ներսես Բագրևանդացու և Ներշապուհ եպիսկոպոսի կանոնախումբը (էջ 665)։

BCDEFGH կամ U ձեռագրերում, որոնք A-ի նկատմամբ ունեն մեկով ավելի, թեև տարբեր կանոնախումբ[1], իսկ մեկ այլ տարբերակի, ինչպես օրինակ, միևնույն խմբի IJKLMNOQRSTVXYZWô ձեռագրերում, միևնույն երեք կանոնախմբերը[2]։ Այդպիսին է վիճակը նաև կանոնագիրք-ձեռագրերի B խմբում։ Մեր նշած երկու խմբերում կանոնագիրքն այժմյան ձևի մեջ հանդես է եկել դարերի ընթացքում։

Հովհ. Օձնեցուց հետո Կանոնագրքին ավելացված յուրաքանչյուր կանոնախմբի ստույգ կամ մոտավոր ժամանակը որոշել անհնար է փաստեր չինելու պատճառով, սակայն միանգամայն հնարավոր է որոշել կանոնախմբերի որոշ շերտերի կանոնագիրք մուծվելու մոտավոր ժամանակը։ Այդ հարցի ուսումնասիրությունը դյուրացնելու նպատակով առանձին-առանձին խոսենք կանոնագիրք-ձեռագրերի նախ A, այնուհետև B խմբին ավելացված շերտերի մասին։

Հայագիտության երախտավոր Ներսես Ակինյանը, կարելի է ասել, առաջիններից մեկն է եղել, որ զբաղվել է Կանոնագրքի կառուցվածքի և սրա կանոնական բնագրերի ավելացման ժամանակի հարցերի քննությամբ։ Այդ հարցերին անդրադարձել է իր երկու աշխատություններում[3]։ Ահա թե ինչպես է պատկերացնում նա Կանոնագրքի կառուցվածքը այժմյան ձևի մեջ։

1. «Հովհաննես Օձնեցվո Հավաքումը կը բովանդակեր ԻԴ գլուխ (իմա՛ կանոնախումբ —Վ. Հ.)։ Ա֊յսոսա֊ գլուխներով ծանոթ կ'երևա Կանոնագիրքս Անանիա Մոկացվո (943—967)։ Անանիա երբ կը գրէր յուր հերքմնագիրը խոսրով Անձևացվո տեսութիւններուն դեմ (Արարատ, 1897, էջ 277 հհ.) անծանոթ էր դեռ Մակարի Թղթին...։ Նաև Անանիա Հաղբատեցի, երբ Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսի (1019—1054) հրամանավ կը գրէր յուր Հակաճառութիւնը, ուներ աչքի առաջ Մակարի Թղթին ընդարձակ օրինակը և անկե կը բերեր յուր կոչումները, ուստի անծանոթ էր իրեն Թղթին համառոտ խմբագրութիւնը Կանոնագրքին մեջ։ Այս եկատառումներով կրնանք ի հառաջագունե ըսել թէ Կանոնագիրքը մինչև 1050 ծանոթ էր ճրապարակին միայն Ա—ԻԵ գլուխներով»[4]։

2. «Ընդարձակված Կանոնագրքին կը պատահինք առաջին անգամ 1098-ին, երբ հին Հավաքումը գտած է ԻԶ—ՄԳ հավելվածական մասեր։...Համեմատ դեպս Հովհ. Օձնեցվո կազմած Կանոնագրքին մեջ Ը դարու առաջին քառորդին գոյութիւն չունեին նույն մատենին այժմեան օրինակներու ԻԶ—ՄԳ—ԿԲ գլուխները, որոնց թվին մեջ են նաև Սիոն կաթողիկոսի (767—775) Կանոններն (գլուխ ԻԶ. այս համարը սխալ է նշված. պետք է լինի ԻԵ Ա խմբում, իսկ Բ խմբում՝ ԼԷ —Վ. Հ.) և Մակարի այս Թուղթը (գլ. Ա. համարը դարձյալ սխալ է նշված, պետք է լինի ԼԹ Ա խմբում, իսկ Բ խմբում՝ ԺԱ—Վ. Հ.)։ Որովհետև Ժ դարու երկրորդ քառորդին Անանիա Մոկացի չէր տեսած Կանոնագրքին մեջ Ա գլուխը և ԺԱ դարու առաջին կեսին Անանիա Հաղբատեցի կարդացած

---

[1] «Կանոնագիրք Հայոց», հատ. Ա, էջ XXXI։

[2] Նույն տեղում, էջ XXXI—XXXII։

[3] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի առ Վրթանէս եպիսկոպոսապետ Սիւնեաց յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ, Վիեննա, 1930, էջ 93—110։ Նույնի Աղարիա վ. Սասնեցի աստղագէտ, տօմարագէտ և տաղաչափ (Հանդէս Ամսօրեայ, 1936, VII—IX, էջ 315—320, 324—325)։

[4] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 108։

է Մակարի Թուղթը Կանոնագրքեն դուրս, կրնանք կանոնագրքին ընդարձակված խմբագրության կանխագույն եզր նշանակել 1050, բայց ավելի ճիշտ 1098:

Տարակույս չի մնար, թե կանոնագրքին ԾԴ—ԿԲ գլուխները (ըստ Վիեննայի Թ. 810-ի)[1] ավելի ուշ ժամանակ կցված են, ուստի 1098են ետքը և 1600 են հառաջ»[2] (ամենուր ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.):

Հիշեցնենք նաև, որ Ակինյանից բերված այս ընդարձակ քաղվածքում խոսվում է կանոնագրքի մասին ընդհանրապես, առանց նկատի ունենալու կանոնագիրք-ձեռագրերի Ա և Բ խմբերի բովանդակած նյութերի կառուցվածքը: Այդպիսի մոտեցումը չի կարող լրիվ և ճիշտ պատկերացում տալ:

Այժմ Ա ձեռագրի, ասել է թե Ա խմբի, օրինակով քննենք մեզ հետաքրքրող հարցը լծորդված Ակինյանի վերևում բերված վարկածի հետ:

VIII դարի առաջին քառորդում, երբ պատրաստ էր Հովհ. Օձնեցու կազմած կանոնագիրքը, և դրանից էլ բավական հետո՝ մինչև X դարի վերջերը, տակավին գոյություն չունեին վերջինիս ձեռագրերի այժմյան ձևի մեր բաժանման երկու՝ Ա և Բ խմբերը: Օձնեցու ժամանակ, ինչպես ճիշտ նշում է նաև Ակինյանը, Կանոնագիրքը բաղկացած էր 24 կանոնախմբերից, Ակինյանի արտահայտությամբ՝ գլուխներից[3]: Օձնեցուց հետո Կանոնագրքում առաջինը մուծվել է Սիոն կաթողիկոսի կամ Պարտավի ժողովի (768 թ.) կանոնախումբը 25 (ԻԵ)-րդ համարի տակ, Օձնեցու կանոնախմբից՝ 24 (ԻԴ)-րդ համարից անմիջապես հետո: Եվ դա հասկանալի է, որովհետև ժամանակագրական առումով այն ամենամոտն է Օձնեցուն: Այնուհետև Կանոնագրքում մուծվել են այլ կանոնախմբեր. թե ե՞րբ և քանի՞սը հայտնի չեն: Միայն Անանիա Մոկացու (X դարի 40—60-ական ԹԹ.) թղթերից իմանում ենք, որ նա օգտվել է Կանոնագրքի մի այնպիսի օրինակից, ուր, արդեն, առկա են հետագա մի շարք կանոնախմբերի ավելացումներ: Իր երրորդ և մասնավորապես չորրորդ նամակներում Անանիա Մոկացին վկայակոչում է և մեջբերումներ է կատարում Կանոնագրքի Առաքեական, Կղեմեսի, Հարանց հետևողաց, Անկյուրիայի, Նիկիայի, Բարսեղ Կեսարացու, Սահակ Պարթևի, Շահապիվանի և Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբերից[4]: Ուրեմն X դարի կեսերին Կանոնագրքում արդեն մուծված էր Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը: Իսկ վերջինս Օձնեցու Կանոնագիրքն անաղարտ պահած Ա խմբի ձեռագրերում դրված է 34 (ԼԴ)-րդ համարի տակ[5]:

---

[1] Ի դեպ նշենք, որ բացառությամբ Ա հնագույն և Անկյուրիայի կարմիր վանքի մատենադարանի մի ձեռագրի, արտասահմանի ղանաղան մատենադարաններում և գրադարաններում պահվող կանոնագիրք—ձեռագրերի մասին չենք խոսում, որովհետև այդպիսիները Կանոնագրքի կառուցվածքի տեսանկյունով ուշադրության արժանի նոր բան չեն կարող տալ մեր Մատենադարանում պահվող չուրչ երկու հարյուր համանման ձեռագրերի համեմատությամբ: Ուստի մեզ հետաքրքրող հարցերի պարզաբանման համար բավարարվել ենք Կանոնագրքի գիտա-քննական բնագիրը կազմելու համար օգտագործած 50 ձեռագրերով:

[2] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 109—110:

[3] Այս ճիշտ տեսակետը 109-րդ էջում (տե՛ս վերևի երկրորդ քաղվածքում) երկիցս ժխտվում է նշելով թե Կանոնագրքին Օձնեցուց հետո ավելացրել են 26 (ԻԶ)-րդ գլխից սկսած: Քանի որ Օձնեցու Կանոնագիրքը բովանդակում է 24 գլուխ, իսկ սրան կատարված հետագա ավելացումները սկսվել են 26 (ԻԶ)-րդ գլխից, ապա ի՞նչ եղավ 25 (ԻԵ)-րդ գլուխը, որը ոչ Օձնեցու Կանոնագրքում է գտնվում և ոչ էլ հետագայում է ավելացվել, մնաց անհասկանալի: Այս գուցե, տպագրական վրիպում է:

[4] Արարատ, 1897, Հավելված, էջ 278—279, 281—282, 284—285, 287—288:

[5] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 4, հատ. Բ, էջ 73:

Ճիշտ ենք համարում Ակինյանի այն կարծիքը, թե Անանիա Մոկացին, երբ գրում էր իր հերքմնագիրը[1] խոսրով Անձևացու դեմ՝ կանոնագրքում չի գտել Մակար Ա Երուսաղեմի հայրապետի նամակը[2], այնտեղ տակավին մուծված չլինելու պատճառով, այլապես նա իր քննած հարցի վերաբերյալ ճոխ և անհերքելի տվյալներ կգտներ այնտեղ և կօգտագործեր։ Նշանակում է՝ Անանիա Մոկացու ժամանակ՝ X դարի 40—60-ական թվականներին կանոնագրքում եղել է երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը 34 (ԼԴ)-րդ համարով և այնտեղ չի եղել Երուսաղեմի հայրապետ Մակար Ա-ի կանոնախումբը, որը դրված է 39 (ԼԹ)-րդ համարի տակ։ Կարելի՞ է ասել, թե կանոնադիրքն Անանիա Մոկացու ժամանակ եզրափակվել է երկրորդ Նիկիական կանոնախմբով։ Չենք համաձակվում։ Այդ ժամանակ կանոնագիրքը կարող էր եզրափակված լինել 34—38-րդ կանոնախմբերից որևէ մեկով կամ հենց երկրորդ Նիկիական և կամ 38-րդ տեղում դրված Դվինի կանոնախմբով։ Եթե ճիշտ է մեր ենթադրությունը թե Աղվանից արքա Վաչագանի կանոնախումբը կանոնագիրք է մուծվել Մովսես Կաղանկատվացու «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» աշխատությունից[3], նշանակում է կանոնագրքում այն մուծվել է և դրվել երկրորդ Նիկիական կանոնախմբից անմիջապես հետո մինչև Անանիա Մոկացին և կամ վերջինից հետո դարձյալ X դարում։ Մյուս կողմից հայտնի է, որ Անանիա Մոկացին օգտվել է Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի ԺԲ կանոնից[4], բայց նա չգիտե վերջինիս անունով հայտնի երկրորդ կանոնախմբի մասին, որովհետև եթե գիտենար՝ զանազանելու նպատակով անպայման կնշեր կանոնախմբի համարը (ասենք՝ Բարսեղի առաջի՞ն, թե երկրորդ կանոնախումբ), երբ մեջ էր բերում ԺԲ կանոնը, ինչպես նշում է երկրորդ Նիկիականի համար՝ տարբերելով իսկական Նիկիայի կանոնախմբից։ Ի դեպ՝ այդպես է վարվել Մխիթար Գոշը, երբ օգտագործել է Բարսեղի երկու կանոնախումբն էլ։ Եվ մեզ այնպես է թվում, որ այս կանոնախումբը, որը Կանոնագրքում դրված է 36 (ԼԶ)-րդ տեղում, Աղվանից Վաչագան արքայի կանոնախմբից անմիջապես հետո, Անանիա Մոկացու ժամանակ Կանոնագրքում տակավին մուծված չէր։ Դժբախտաբար այս վարկածը լոկ մի ենթադրություն է, որը դեռ կարիք ունի ավելի հիմնավոր փաստարկման։

Համենայն դեպս մեզ համար պարզ է դառնում այն, որ կանոնագրքի VIII դարի խմբագրությունում ընդգրկված Ա—ԻԴ կանոնախմբերին Օձնեցուց հետո մինչև Անանիա Մոկացին ավելացվել են ԻԵ—ԼԴ կամ ԻԵ—ԼԸ կանոնախմբերը հետևյալ հաջորդականությամբ՝ Սիոն կաթողիկոսի կամ Պարտավի, Թադեոս և Փիլիպպոս առաքյալների, Անտիոքի (Բ), Եփրեմ Ասորու, Կյուրեղ Աղեքսանդրացու, Եպիփան Կիպրացու, Եղիշեի, Անտիոքի խոստովանության, երկրորդ Նիկիական, Վաչագանի, Բարսեղ Կեսարացու, Գրիգոր Աստվածաբանի և Դվինի կանոնախմբերը։ Հետևապես, ճիշտ չենք համարում Ակինյանի երկիցս

---

[1] Իմա՛ երկրորդ նամակը, Արարատ, 1897, Հավելված, էջ 275—277։

[2] Այս նամակի ընդարձակ բնագիրը, որից օգտվել է Անանիա Շիրակացին VII դարում, և ոչ Անանիա Հաղբատեցին XI դարում, ինչպես սխալմամբ կարծում է Ակինյանը, (այս մասին տե՛ս ներքևում, էջ XCII—XCVI), մեզ չի հասել, իսկ համառոտ խմբագրությունը ավելի անագան մուծվել է Կանոնագրքում 39 (ԼԹ)-րդ համարի տակ (տե՛ս Կանոնադիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 4, հատ. Բ, էջ 216։

[3] Տե՛ս ներքևում, էջ 345—346։

[4] Արարատ, 1897, Հավելված, էջ 282։ Հեղինակը ԺԲ-ի փոխարեն նշում է «երեքտասան»։

հայտնած կարծիքը, թե «կանոնագիրքը մինչև 1050 (իմա՛ Անանիա Հաղբատեցու ժամանակ —Վ. Հ.) ծանոթ էր հրապարակին միայն Ա—ԻԲ գլուխներով»[1] կամ «Այսքան գլուխներով (իմա՛ 24, որ բովանդակել է Օձնեցու հավաքածուն—Վ. Հ.) ծանոթ կերևա Կանոնագիրքս Անանիա Մոկացվո (943—967)»[2]։ Այլ խոսքով, Օձնեցուց հետո մինչև Անանիա Մոկացին Կանոնագրքում ավելացումներ չեն կատարվել։ Ինչպես նկատեց ընթերցողը, վերևում ցույց տվեցինք հակառակը։

X դարի կեսերից՝ Անանիա Մոկացուց հետո Կանոնագրքում ավելացրել են նոր կանոնախմբեր։ Սակայն դարձյալ դժվար է որոշել դրանց յուրաքանչյուրի ստույգ ժամանակը։

Հայտնի է, որ Մխիթար Գոշը մեծ չափով օգտագործել է Կանոնագիրքը իր Դատաստանագիրքը կազմելիս։ Բայց դա չի նշանակում, թե նա օգտագործել է Կանոնագրքի այժմյան ձևի մի տարբերակը, ընդհակառակը, ինչպես Ս. Տիգրանյանն է ցույց տվել, Մխիթար Գոշը կանոնական կարգը քաղել է Կանոնագրքի մի հին օրինակից[3]։ Ս. Տիգրանյանի այդ կարծիքը թեև ճիշտ է, բայց նա, դժբախտաբար, ընդհանուր դիտողությունից այն կողմ չի անցնում։ Փորձենք մասնավորեցնել այս հարցի պատասխանը։ Մխիթար Գոշի մի վկայությունից թերևս կարելի է եզրակացնել, որ նա իր ձեռքի տակ ունեցել է մի այնպիսի Կանոնագիրք,[4] որի վերջին կանոնախումբը եղել են 645 թ. Դվինում տեղի ունեցած ժողովի որոշումները։ Իր Դատաստանագրքի Ա մասի ՃԴ հոդվածում Գոշը Կանոնագրքից գրեթե բառացի մեջբերելով 645 թվի Դվինի ժողովի է կանոնը, վերջում ավելացնում է. «Զայս իսկ առեալ է վերջնոյ կանոնի զհրամանե, զոր եւ մեք չափաւորապէս ըստ զանազանութեան եդաք...»[5] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։ Այս հատվածի առիթով Վ. Բաստամյանցը իր ծանոթագրություններից մեկում գրում է. «Ինչպես երևում է մեր Մխիթարի ձեռքին եղել է Կանոնագրքի մի այնպիսի օրինակ, որը վերջանում է եղել Դվինի հինգերորդ ժողովի կանոններով, որովհետև Դատաստանագրքիս սույն Առաջին մասնի մեջ, նա բացի այդ ժողովի կանոններից, այլևս քաղվածք չէ անում ուրիշ կանոններից։ Թեպետ Գոշի վերաբերմամբ պետք է վերջին ժողով համարվի Պարտավի երկրորդ ժողովը, որը եղավ 768 թվին՝ Սիոն կաթողիկոսի ժամանակ, ըստ որում հետևյալ ժողովները, որ եղան մինչև Մխիթարի ժամանակը, չհաստատեցին կանոններ, բայց որովհետև նախ մեր կանոնագրքերի մեջ ժողովները չեն դասավորված ժամանակագրական կարգով, և երկրորդ՝ Դվինի Ե ժողովը, որ եղավ 123 տարի Պարտավի Բ ժողովից առաջ, դրած է կանոնագրքերի մեջ ղորանից հետո ուստի մեր հեղինակը դյուրությամբ կարող էր սխալվել և Դվինի Ե ժողովը համարել վերջին ժողով։

---

[1] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 108։

[2] Նույն տեղում։

[3] „Судебная книга" Мхитара и „Книга канонов", стр. 69—71 (տե՛ս Известия Кавказского историко—археологического Института в Тифлисе, том III, Тифлис, 1925, стр. 61—72).

[4] Մեզ անհիմն ու անտեղի է թվում Ս. Տիգրանյանի քննադատական այն դիտողությունը, որ իբր թե Վ. Բաստամյանցի կարծիքով Մխիթարն իր Դատաստանագիրքը կազմելիս օգտվել է ոչ թե «Կանոնագիրք Հայոց» ամբողջական ժողովածուից, այլ կանոնական տարբեր հուշարձաններից (տե՛ս նշված հոդվածը, էջ 63, 68)։

[5] Մխիթարայ Գոշի Դատաստանագիրք Հայոց, էջ 211։

Ահա, կարծեմ, միայն այսպիսով կարելի է բացատրել կանոնիս խոսքերը՝ զայս իսկ առեալ է վերջնոյ կանոնի զհրամանն»[1]։

Վ. Բաստամյանցն իր կարծիքի սկզբի ճիշտ դրույթից՝ «Մեր Մխիթարի ձեռքին եղել է կանոնագրքի մի այնպիսի օրինակ, որը վերջանում է եղել Դվինի հինգերորդ ժողովի կանոններով» հրաժարվում է և կարծում, թե, «վերջնոյ կանոնի զհրամանն» ասելով Գոշը թերևս նկատի է ունեցել Հայաստանում տեղի ունեցած ժողովների ժամանակագրական կարգը և Դվինի ժողովի համեմատ կանոններ հաստատող վերջին ժողովը համարելով Պարտավինը «մեր հեղինակը դյուրությամբ կարող էր սխալվել և Դվինի ե ժողովը համարել վերջին ժողովը»։ Այստեղ չի երևում Վ. Բաստամյանցի որոշակի կարծիքը և նա իզուր է մեղադրում Գոշին։ Հետևյալ երկու փաստերի համադրումը և դրանից բխող եզրակացությունը ճշտություն են մտցնում այդ հարցում և ժխտում Վ. Բաստամյանցի վարկածի երկրորդ մասը։

Վերևում նշված հոդվածում Ս. Տիգրանյանը համեմատելով Գոշի Դատաստանագրքի և կանոնագիրք-ձեռագրերի B (մեր բաժանմամբ Ա) խմբի համապատասխան կանոնախմբերի հաջորդական կարգը, դրում է. «Դատաստանագրքում կանոնադրությունների (իմա՝ կանոնախմբերի —Վ. Հ.) հետևողական դասավորության կարգը հենց այն է, որի մեջ այդ նույն կանոնադրությունները դասավորված են Կանոնագրքի կազմում, նրա B խմբի ժողովածուներում»[2]։ Այնուհետև եզրակացնում է. «Այսպիսով, Մխիթարը կանոնական կարգը քաղել է Կանոնագիրք ժողովածուից, օգտվելով նրա հին օրինակից...»[3]։ Մյուս կողմից, իրավացի է Վ. Բաստամյանցը, երբ վերևի ընդարձակ քաղվածքում գրում է, թե Դատաստանագրքի առաջին մասում Գոշի մեջբերումները Կանոնագրքից ավարտվում են Դվինի 645 թվի ժողովի կանոնների քաղվածքներով։ Հետևապես Գոշի «Զայս իսկ առեալ է վերջնոյ կանոնի զհրամանն» խոսքերն այլ բան չեն նշանակում, քան այն, որ իր ձեռքի տակ եղած Կանոնագիրքը եզրափակվել է 645 թվի Դվինի ժողովի կանոնախմբով, որը Ա խմբի ձեռագրերում դրված է 38 (ԼՀ)-րդ համարի տակ։

Այսպիսով, և՛ Անանիա Մոկացու և՛ Մխիթար Գոշի օգտագործած կանոնագիրք-ձեռագրերը չեն ունեցել Երուսաղեմի հայրապետ Մակար Ա-ի կանոնախումբը։ Հիշեցնենք նաև, որ Գոշի ժամանակ՝ XII դարի վերջերին Կիլիկիայում արդեն գոյություն ուներ Ա խմբի ձեռագրերից հնագույնը՝ A-ն, ընդօրինակված 1098 թվականին, այն էլ 57 և ոչ թե 38 կանոնախմբով, ինչպես էր Գոշի ունեցած օրինակը։ Հնարավոր է, որ Անանիա Մոկացու ձեռքի տակ եղած Կանոնագրքի օրինակը ավարտված լիներ նույն այս՝ 645 թվի Դվինի ժողովի կանոնախմբով։ Գոշի ունեցած Կանոնագրքի օրինակի ծագումը պետք է ընդունել ոչ թե իրեն մոտ ժամանակներում, այլ շատ ավելի հին՝ Անանիա Մոկացու ժամանակներում կամ ավելի վաղ. իսկ սրա մի այլ օրինակում շարունակել են ավելացնել Մակար Ա-ի[4] և Սահակ Պարթևի «Գիր աւանդութեան»

---

[1] *Նույն տեղում, էջ 211, ծանոթ. 413։*

[2] *Տե՛ս նշված աշխատությունը, էջ 70։*

[3] *Նույն տեղում, էջ 71։*

[4] *Երուսաղեմի հայրապետ Մակար Ա-ի Թուղթը Հայոց Վրթանես կաթողիկոսին (տե՛ս սույն հատորում՝ Լթ համարի տակ) գտնվում է նաև «Գիրք Թղթոցս»-ի 407—412-րդ էջերում (այս միակ հրատարակությունը կատարվել է 1901 թվին Թիֆլիսում, 1298 թվին ընդօրինակված ձեռագրից)։ Մատենագրական հուշարձանի ճոխացման փայլուն օրինակ է նաև այս ժողովածուն։*

կանոնախմբերը 39 (ԼԹ)-րդ և 40 (Խ)-րդ համարների տակ։ Ուստի ընդունելի չէ Ակինյանի այն կարծիքը, թե «Ընդարձակված Կանոնագրքին կը պատահինք առաջին անգամ 1098-ին, երբ հին Հավաքումը գտած է ԻՁ—ԾԳ հավելվածական մասեր» (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։ Ընդհակառակը, ինչպես ցույց տվեցինք վերևում Կանոնագրքի հին հավաքմանը առաջին անգամ հանդիպում ենք Անանիա Մոկացուց մի փոքր հետո՝ X դարի վերջերին ԻԾ—Խ ավելացված կանոնախմբերով, որոնք պահված են Ա խմբի ձեռագրերում։ Եվ սա էլ հանդիսանում է Կանոնադիրք X դարի խմբագրությունը, որի մասին չի խոսում Ակինյանը։

Այսպիսով, X դարի 90-ական թվականներին Կանոնագրքի տվյալ օրինակն ընդգրկում էր քառասուն կանոնախումբ, ներառյալ Հովհ. Օձնեցու ժողովածուն։ Կանոնագրքի այս բովանդակությունն այն գումարն է, որի մասին ձեռագրերի Ա և Բ խմբերի առնչությունների հարցը քննելիս, վերևում խոսեցինք որպես որոշակի մի ժամանակաշրջանում ամբողջական դարձած մատենագրական հուշարձանի։

Ինչպիսի՞ փաստերով Հովհ. Օձնեցու ժողովածուն և սրան ավելացված ԻԾ—Խ կանոնախմբերը դիտում ենք մի գործ, որից առաջ եկավ կանոնագիրքձեռագրերի Բ խումբը՝ ի տարբերություն Ա խմբի միևնույն նյութի այլ դասավորության։ Եվ ապա՝ այդ հարցը ինչո՞ւ ենք կապում X դարի 90-ական թվականների հետ։ Այս հարցերի պարզաբանմանը օգնում է ձեռագրերի բազմիցս հիշված Բ խումբն իր ենթախմբերով։ Ուստի դիմում ենք այդ խմբի ձեռագրերին։

it ձեռագրերը բովանդակության ցանկում ունեն 40 կանոնախմբի վերնագիր և այդ հաջորդականությամբ էլ կանոնախմբերը դասավորված են բուն ձեռագրերում։ Սակայն ԻԸ՝ Կյուրեղ Աղեքսանդրացու կանոնախմբի ընդօրինակումով ձեռագրերն այնուհետև մնում են թերի, չընդօրինակվելու պատճառով։ Կասկածից վեր է, որ եթե ընդօրինակությունը շարունակվեր, ապա մնացած կանոնախմբերը նույն հաջորդականությամբ կլինեին մինչև վերջ, Եղիշեի «Վասն դիւահարաց»՝ Բ խմբի ձեռագրերի 40-րդ կանոնախումբը։

Ձեռագրերի մյուս ենթախմբում՝ hlou-ում այլ բան ենք տեսնում 40 կանոնախմբերից հետո։ I ձեռագրի բովանդակության ցանկում նշված են it ձեռագրերի պարունակած Ա—Խ կանոնախմբերի վերնագրերը։ Միևնույն հաջորդականությամբ էլ կանոնախմբերը դասավորված են բուն ձեռագրերում, սակայն դրանից հետո ավելացված են նոր կանոնախմբեր, որոնց վերնագրերը

Վերջինիս XI դարի ծավալը փոքր է և եզրափակվում է հրատարակության 218-րդ էջով։ Այս մասին տե՛ս ներքևում, էջ XLVII։ Գրիգոր Վկայասերի ժամանակ, 1078 թվին, Մակարի Թուղթը «Գիրք թղթոց»-ում չէր մտել, որովհետև այն տակավին ծանոթ չէր։ Այս Թուղթը ծանոթ չէր նաև Անանիա Մոկացուն, քանզի, ինչպես ցույց տվեցինք վերևում, վերջինս երբ X դարի կեսերին գրում էր իր հերքմնադիրը խոսրով Անձևացու դեմ՝ Կանոնագիրքը օգտագործելիս Մակարի Թուղթը այնտեղ չէր տեսել։ Մյուս կողմից Մակարի Թուղթը Կանոնագրքում տեսնում ենք X դարի 90-ական թվականների խմբագրության մեջ։ Այսպիսով, որևէ վանքի հնագույն մի ձեռագրից հայտնաբերվել է այն և մուծվել Կանոնագրքում Անանիա Մոկացուց՝ X դարի կեսերից մինչև նույն դարի 90-ական թվականներին ընկած միջոցում։ Այնուհետև բավականին ուշ, գուցե և Թովմաս Հռոմկլայեցու 1298 թվի ընդօրինակության ժամանակ, «Գիրք թղթոց»-ում այն մուծվել է Կանոնագրքից։

չեն նշված բովանդակության ցանկում[1]։ Վիճակը ճիշտ այդպիսին է Անկյուրիայի կարմիր վանքի մատենադարանում պահվող մի ձեռագրում[2]։

Մի այլ ենթախմբում՝ acdkmpsv նույնությամբ պահված են it-ի Ա—Խ և hlou-ի ԽԱ—ԿԵ կանոնախմբերը և այնուհետև կանոնախմբերը թե բովանդակության ցանկում և թե բուն ձեռագրերում շարունակվում են[3]։

Վերջապես Բ խմբի befgq ձեռագրերի ենթախմբում Ա—Խ կանոնախմբերը գտնում ենք միևնույն հաջորդականությամբ, ինչպես it և վերևում նշված մյուս ձեռագրերում է, սակայն 40 (Խ)-րդ կանոնախմբից հետո այս ենթախմբի շարունակությունը տարբեր է վերևում նշված ձեռագրերից[4]։

Այսպիսով, միևնույն Ա—Խ կանոնախմբերը կանոնագիրք-ձեռագրերի Բ խմբի բոլոր ենթախմբերում կրկնվում են և այնուհետև շարունակությունների մեջ շեղվում։ Այս պարագան մեզ բերեց այն եզրակացության, որ Կանոնագիրքը Հովհ. Օձնեցուց հետո ճոխացվելով մի որոշ և հայտնի ժամանակում բովանդակել է 40 կանոնախումբ։

Հօգուտ այս եզրակացության խոսում է նաև հետևյալ փաստը. Ա խմբի հնագույն A ձեռագիրը բաղկացած է 57 կանոնախմբերից՝ բաժանված 1332 կանոնների, սակայն ձեռագրի սկզբում դրված առարկայական ցանկում արտահայտված են 40 կանոնախմբերի 1257 կանոնները։ Մնացած կանոնախմբերն իրենց կանոններով արտահայտված չեն առարկայական ցանկում։

---

[1] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ XXXIV—XXXV։ Միևնույն բանն է կրկնվում նաև Γ ձեռագրում, միայն այն տարբերությամբ, որ շարունակությունը կազմում է ոչ միայն hlou-ի ունեցածը, այլ ավելին, ինչպես acdkmpsv ձեռագրերը։ Այս ենթախմբի hou ձեռագրերը՝ սկզբից թերթ ընկնելու պատճառով՝ չունեն կանոնախմբերի բովանդակության ցանկերը։ Քանի որ hlou ձեռագրերը նյութի կառուցվածքի և այլընթերցումներով միմյանց համընկնում են, չենք կասկածում, որ եթե այդ երեք ձեռագրերի սկզբի թերթերի կորուստը չլիներ, այդտեղ էլ կնկատեինք, այն ինչ l-ում։

[2] Ինչպես նշում է Ցուցակի հեղինակ Բարդեն Կյուլեսերյանը, ձեռագրի սկզբում դրված է մի ցանկ. «որուն համեմատ ԼԹ գլուխներե բաղկացած պիտի ըլլա կանոնագիրքը, և այդ ԼԹ գլուխներուն առաջինն է Առաքելական կանոնք, իսկ վեցինը՝ Սրբոյն Ծղիշէի կանոնները, բայց կանոնագիրքս իրողության մէջ կը բովանդակե ավելի գլուխներ (Ցուցակ ձեռագրաց Անկիւրոյ Կարմիր վանուց և շրջակայից, Անթիլիաս, 1957, էջ 231)։ Բերված ցանկից երևում է, որ նշված ԼԹ-ի փոխարեն պետք է լինի Խ։ Այդ թյուրիմացությունն արդյունք է տպագրական սխալի։ Կանոնախմբերը քվելիս ՀԷ-ից հետո համարակալումը փոխանակ շարունակվելու՝ ՀԸ, ՀԹ և այլն, այն նորից ետ է դնում՝ ՀԶ, ՀԷ, ՀԸ (նույն տեղում, էջ 233), և այսպես մինչև վերջ։ Մյուս կողմից ԼԹ համարի տակ նշված է ոչ թե Ծղիշեի կանոնախումբը, ինչպես նշում է Բարգեն Կյուլեսերյանը, այլ Հովհ. Կ. Պոլսի հայրապետի, որը հաջորդում է Ծղիշեի կանոնախմբին և hlou ձեռագրերում դրված է 41-րդ համարի տակ։ Այսպիսով, այստեղ էլ ցանկում և բուն ձեռագրում նույն 40 կանոնախմբերն են, իսկ շարունակությունը hlou և ապա acdkmprsv-ի նման։ Այն տարբերությամբ միայն, որ 40 կանոնախմբերի շարքում «Խոստովանութիւն Անտիոքայ» գրության (ԻԹ համարի տակ) փոխարեն այստեղ Ծ համարի տակ կրկնված է Փիլիպպոս առաքյալին վերագրված կանոնախումբը (նույն տեղում, էջ 231)։

acdkmprsv ենթախմբի acdr ձեռագրերին է համապատասխանում նաև Մատենադարանի «կողմից վերջերս ձեռք բերած № 10311 ձեռագիրը, ընդօրինակված 1637 թ.։ Այն չենք օգտագործել սույն հատորում, վերջինս ավարտված և տպագրության հանձնված լինելու պատճառով։

[3] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ XXXV—XXXVI։ Այս ենթախմբին է պատկանում նաև ամերիկաբնակ Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանի ձեռագիրը, որի լուրատիպ պատճենը վերջերս շնորհակալությամբ ստացանք նրանից։

[4] Նույն տեղում, էջ XXXVI—XXXVII։

[5] Նույն տեղում, էջ 5—17։

Արդ՝ ի՞նչ նյութեր են դրանք։ Վերջիններս այն նյութերն են, որոնք ավելացվել են A ձեռագրում նախագաղափար ձեռագրի ունեցած 40 կանոնախմբերին[1]։

Եթե մինչև այժմ մեր ջանքերն ուղղված էին կանոնագիրք-ձեռագրերի նախքան այժմյան ձևի մեր բաժանման երկու խմբերի հանգես գալը ցույց տալուն և վերջինիս 40 կանոնախմբեր պարունակելու խնդրի պարզելուն, ապա այժմ պարզենք այն հարցը, թե կանոնագիրք-ձեռագրերի B խումբը երբ հանդես եկավ։

Վերևում, երբ խոսում էինք Կանոնագրքի կառուցվածքի մասին՝ մեկից ավելի անգամներ նշեցինք, որ Կանոնագիրքը 40 կանոնախմբերով հանդես եկավ X դարի վերջերին կամ նույն դարի 90-ական թվականներին։

Հովհ. Օձնեցու կազմած Կանոնագրքին նոր կանոնախմբերի ավելացման մասին խոսելիս, նկատեցինք, որ B խմբի մի քանի ձեռագրերում՝ abefgkmpqrs որոշակի տեղում կանոնական բնագրերն ընդհատվում են պատմական բնույթի նյութերով, որոնք բացառությամբ մեկի[2], կապ չունեն Կանոնագրքի բովանդակած նյութերի հետ, և այնուհետև դարձյալ շարունակվում են կանոնական բնագրերը։ Պատմական բնույթի այդ նյութերը befgq ձեռագրերում գտնվում են 40 (խ)-րդ և 41 (խԱ)-րդ՝ ծղիշեի «Վասն դիւահարաց» և «Թուղթ զոր առաքեաց Յակոբոս առ Կողրատոս» կանոնախմբերի միջև։ Այդ նյութերը կբերենք e ձեռագրի համաձայն.

1. «Նիկիոյ սուրբ ժողովոյն անուանքն են այսոքիկ։
2. Եւ որք ի Կեսարիա ժողովեցան։
3. Յետ մատենի ժամանակագրութեան թագաւոր տէրանց աշխարհիս արանց Արշակունեաց։
4. Ի սրբոյն Գրիգորէ Բագրեւան եւ Արշակունիք միտ (sic) եպիսկոպոսք վիճակ կարդեալ էին...։
5. Եպիսկոպոս Երուսաղէմի որոյ ետոյ (sic) պատրիա[ր]գք եղեն։
6. Կ. Պօլսի եպիսկոպոսք որք հայրապետք[3]»։

---

[1] A և սրան հարող ձեռագրերում (և խումբ) 40 (խ)-րդ համարի տակ գրված է Սահակ Պարթևի «Գիր աւանդութեան» կանոնախումբը, որպես 1257 (ՌՄԾԷ)-րդ կանոն։ Վերջինս արտահայտված է առարկայական ցանկի ՁԹ «Վասն հաւատոյ եւ կրանից ի Նիկիայ հաւատոյն հաստատուն լինելոյ և նզովեալ հաւատք են այսոքիք» վերնագրի ներքո (Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 9—10)։ 1257 (ՌՄԾԷ)-րդ կանոնին հաջորդող կանոնները, որոնք արտահայտում են 41—57-րդ կանոնախմբերը, առարկայական ցանկում չենք գտնում, բացառությամբ 1258 (ՌՄԾԸ)-րդ (տե՛ս Դ վերնագրի տակ, նույն տեղում, էջ 5), 1322 (ՌՅԻԲ)—1325 (ՌՅԻԵ)-րդ (տե՛ս Զ վերնագրի տակ, նույն տեղում, էջ 5) կանոնների՝ թվով 5։ Ավելի ուշադիր ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ դրանք առարկայական ցանկին գրչի կողմից ավելացվել են A ձեռագրի ընդօրինակությունից հետո։ Այսպիսով, 17 կանոնախմբեր (խԱ—ՄԷ) 75 կանոններով չեն մտել 40 կանոնախմբերից բաղկացած Կանոնագրքի առարկայական ցանկի սկզբնական բնագրում, որովհետև այդպիսիները Կանոնագրքում այն ժամանակ տակավին մուծված չէին։ Դրանք չեն մտել նաև A ձեռագրի առարկայական ցանկում, որովհետև առարկայական ցանկի ընդօրինակվելուց հետո են միայն մուծվել այստեղ։

[2] Այդ Նիկիայի ժողովի մասնակիցների ցանկն է, որը հնագույն և մյուս ձեռագրերում դրված է Նիկիայի կանոնախմբին կից և այդպես էլ հրատարակեցինք «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի 133—150 էջերում։

[3] Ձեռ. № 783, էջ 185ա—190ա. b (էջ 243բ—251բ) և q (էջ 146բ—152բ) ձեռագրերում չեն պահվել վերևում նշված 2-րդ և 6-րդ վերնագրերի նյութերը, իսկ g ձեռագրում չեն ընդօրինակվել 3-րդ համարի նյութի մեծ մասը և 4-րդ համարի նյութն ամբողջությամբ։

Մեզ հետաքրքրող հարցը պարզելու համար այս շարքի նյութերից ուշադրության արժանի է երրորդը, որը հայոց կաթողիկոսների ցանկն է, տրված աթոռակալության տարիների սկզբունքով։ Այս բնագիրն ավարտվում է այսպիսի հատվածով. «Յետ սորա (Խաչիկ Ա Արշարունի —Վ. Հ.) ամ մի առանց վերադիտողի մնաց աշխարհս Հայոց։ Իսկ Գագիկ Շահնշահ ժողովեալ զամենայն եպիսկոպոսն եւ զհարս ձեռնադրեն զտէր Սարգիսն հայրապետ աթոռ սրբոյն Գրիգորի, որ <է> հայ թվականն ՆԽԱ (992) էր, իսկ ի ծնընդենէ Փրկչին ՋՂԵ (995) եւ ի սկզբանց անդի ՑՆԺէ (6417)։ Սա նմանեալ սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչին»[1]։

Ուրեմն կաթողիկոսների ցանկը ավարտվում է Սարգիս Ա Սևանցու կաթողիկոս օծվելու հիշատակությամբ։ Իսկ թե վերջինս քանի տարի է հովվապետել, ցանկի կազմողին հայտնի չէ։ Այստեղից էլ նկատի ունենալով վերևում նշված թվականը՝ 992-ը[2] կարելի է եզրակացնել, որ կաթողիկոսների ցանկը

որովհետև նախագաղափար օրինակից թերթ է ընկած եղել. այդ մասին ձեռագրի գրիչը 159ա էջի ներքևի լուսանցքում գրում է. «Թուի թէ այս տեղս պակաս է և յօրինակէն է, որ չմեղադրես»։

akmps ձեռագրերում այդ նյութերը գրված են մի փոքր այլ դասավորությամբ, որը բերում ենք ըստ k ձեռագրի.

«Եպիսկոպոսք Երուսաղէմի, որք յետոյ պատրիարքք։

Կ. Պօլսի եպիսկոպոսք, որք ապա և հայրապետք։

Նիկիայ ժողովոյն անուանք։

Քահանայապետք Հայոց մեծաց։

Եպիսկոպոսք Կամսարական տանն» (էջ 218բ—227ա. նույնը տե՛ս նաև a, էջ 210բ—219ա, m, էջ 220բ—229ա, p, էջ 240բ—247ա, s, էջ 275—286ա)։ Այս ձեռագրերում չի պահվել միայն e-ի ունեցած «Եւ որք ի Կեսարիա ժողովեցան» ցանկը։

Նշված այս նյութերը հիշված ձեռագրերում դրված են ոչ թե 40 և 41-րդ՝ Եղիշեի և «Թուղթ Ցակոբայ առ Կոդրատոս» կանոնախմբերի միջև, ինչպես befgq ձեռագրերում է, այլ 40-րդ կանոնախմբից երեք (Հովհ. Ոսկեբերանի, Ագաթանգեղոսի և Մեսրոպի) կանոնախումբ հետո։ Այն հանգամանքը, որ 40-րդ՝ Եղիշեի կանոնախմբից հետո այս ձեռագրերում Կանոնագրքի բովանդակած նյութերի շարունակությունը չեղվում է, մեզ ենթադրել է տալիս որ այստեղ ևս պատմական բնույթի նշված նյութերը դրել են 40 կանոնախմբեր պարունակող կանոնագիրք-ձեռագրերի երեք կանոնախումբ ավելացնելուց հետո և կամ սկզբնական բնագրի վերջին մասը վերադասավորելով են, այսինքն՝ 40 կանոնախմբեր պարունակող կանոնագիրք-ձեռագրի վերջում գտնվող պատմական բնույթի նյութերը դրել են վերևում նշված երեք կանոնախմբերը վերադասավորելուց հետո։ Ըստ երևույթին այդպես են վարվել նույն այդ նյութերի հետ r ձեռագրում, ուր պահվել են Նիկիայի ժողովի մասնակիցների, հայոց կաթողիկոսների և Կամսարական տան եպիսկոպոսների ցանկերը (էջ 278բ—284բ), որոնք դրված են այս օրինակի վերջին՝ 78-րդ «Վասն քահանայագործութեանն» կանոնախմբից հետո։

[1] Նույն տեղում, էջ 189ար։ Տե՛ս նույնը f-ում, էջ 286աբ, g-ում, էջ 159 աբ, q-ում, էջ 152ա, իսկ b-ում հայոց թվականը նշված է «ԽԱ» (էջ 249ա)։ Կասկածից դուրս է, որ հարյուրավոր նշանակող «Ն» տառն ընկել է։ Վերջին թվականը bq-ում նշված է ՑՁԺէ (6717, էջ 249ա, էջ 152ա)։ Բերված քաղվածքը տե՛ս նաև a, էջ 218բ, k, էջ 227ա, m, էջ 227բ, p, էջ 247ա, s, էջ 285բ, r, էջ 284ա։ ampsr ձեռագրերում բնագրի ՋՂԵ-ի փոխարեն ՋՂէ, r-ում՝ ՑՆԺէ-ի փոխարեն ՑՆՇէ։ Անշուշտ երկու դեպքում էլ առկա է գրչագրական սխալ։

[2] Այս թվականի փոխարեն Ն. Մելիք-Թանգյանը նշում է 997։ Մեջբերված քաղվածքում զուգահեռաբար տրված է երեք թվական՝ հայոց ՆԽԱ (992), փրկչական՝ ՋՂԵ (995), որոշ ձեռագրերում ՋՂէ (997) և աշխարհի արարչագործության՝ ՑՆԺէ (6417), իր տարբերակներով։ 995 և 997 (ՋՂԵ և ՋՂէ) թվականներն առաջ են եկել «Ե» և «է» տառերի սովորական շփոթումից։ Ն. Մելիք-Թանգյանը հետևել է փրկչական 997 (ՋՂէ) թվականին։ Ճիշտը թերևս հայոց ՆԽԱ (441) թվականին 551 ավելացնելն է՝ 992։

կալմված պետք է լինի 992 թվականին կամ մոտակա հաջորդ մի քանի տարիներին։

Ի՞նչ դործ ունեն կանոնագրքում պատմական այս նյութերը, որոնք իրենց բնույթով անհարիր են նրան։ Այս հանգամանքից արդեն Ն. Մելիք-Թանգյանն էր եզրակացրել, որ կաթողիկոսական ցանկի գոյությունը մի շարք ձեռագրերում նշանակում է, թե այդ բնագրերը 997 թվականից առաջ են գոյություն ունեցել կանոնագրքում և սահման հանդիսացել վերջինիս վավերական և անվավեր բնագրերի միջև. նա այդպես էլ գրում է. «997 թվի այս ցանկից հետո մտածները անվավեր են, այսինքն հավելվածներ են 10-րդ և 11-րդ և այլն դարերի»[1]։

Մի կողմ թողնելով Ն. Մելիք-Թանգյանի կարծիքի մասնակի ուղղումը[2] նշենք, որ կաթողիկոսական ցանկը կազմել է մի ժամանակակից և մուծել կանոնագրքում այն ժամանակ, երբ վերջինս Հովհ. Օձնեցուց հետ ճոխացվելով X դարի 90-ական թվականներին՝ հայոց կաթողիկոսների ցանկը կազմելու պահին բովանդակում էր 40 կանոնախմբեր։ Այդ եզրակացությանն ենք հանգում այն փաստից, որ Բ խմբի befgq ձեռագրերում,—որի շարունակությունը, ի դեպ, մյուս ենթախմբերից տարբերվում է իր կարճությամբ,—նշված նյութերը դրված են 40 կանոնախմբերից հետո։ Ով մեզ այնպես է թվում, որ ծագման առումով, այս ձեռագրերը հանդիսանում են it ձեռագրերից հետո Կանոնագրքին ավելացված նոր շերտը պարունակող առաջին և հնագույն օրինակի տարբերակները. այսինքն Բ խմբի սկզբնական օրինակի տարբերակները հանդիսանում են it ձեռագրերը, իսկ befgq ձեռագրերը նաև այս խմբին կատարված առաջին ավելացումներ ունեցող հետագա օրինակները։

Ով այս ժամանակ էլ՝ X դարի 90-ական թվականներին կանոնագրքում կանոնախմբերը թերևս ժամանակագրական հաջորդականությամբ դասավորելու մղումով վերջիններս դասավորել են և ստեղծել կանոնագիրք-ձեռագրերի մեր բաժանման Բ խումբը՝ նախ it, ապա ճոխացվելով հանդես են եկել befgq, hlou և acdkmpsv ենթախմբերը։ Այսպիսով, մինչև X դարի 90-ական թվականները գոյություն չի ունեցել կանոնագիրք-ձեռագրերի Բ խումբը։

Վերևում շարադրվածից հետո կարող ենք ասել, որ X դարի վերջերին Կանոնագիրքը մեզ ներկայանում է 40 կանոնախմբերով, այն է՝ առաջին մաս՝ Օձնեցու ժողովածուն՝ Ա—ԻԴ, ապա երկրորդ մաս՝ Օձնեցուց հետո ավելացված ԻԵ—Խ կանոնախմբերով՝ Սիոնի (կամ Պարտավի) կանոնախմբից մինչև Սահակ Պարթևի «Գիր աւանդութեան» կանոնախումբը։ Այս երկրորդ մասն էլ հրապարակվում է Կանոնագրքի Բ հատորում։

---

[1] Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, Ա գիրք, Շուշի, 1903, էջ 67, 369։

[2] Ն. Մելիք-Թանգյանը մի փոքր սխալվում է. նախ. ոչ թե անվավեր են, այլ կեղծ, երկրորդ. այդպիսին են ոչ միայն 992 թվի (հեղինակը նշում է 997) կաթողիկոսների ցանկից հետո Կանոնագրքում մուծված գրեթե բոլոր կանոնախմբերը, այլ մինչ այդ Կանոնագրքում մուծված ուրիշ կանոնախմբեր ևս, օրինակ, Թագեոս և Փիլիպպոս առաքյալներին, Գրիգոր Աստվածաբանին, Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված և այլ կանոնախմբեր, որոնք ներկայացված են սույն հատորում։ Նման բնագրեր գտնում ենք նույնիսկ Հովհ. Օձնեցու կազմած Կանոնագրքում, օրինակ, Առաքյալների, Հարանց հետևողաց, Սևանտոսի, Թերևս Կեսարիայի կանոնախմբերը։

Գ. ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ—ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ Ա ԽՄԲԻ XI ԴԱՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկսած X դարի վերջերից, երբ արդեն կանոնագրքի հին ձեռագրերի կողքին առաջ եկավ Բ խումբը, կանոնագրքի բովանդակության ճոխացումը ձեռագրերի Ա և Բ խմբերում ընթանում էր միմյանցից անկախ երկու ուղղությամբ։

Նախ քննենք Ա խմբի ձեռագրերի X դարի 90-ական թվականներից հետո ավելացված կանոնական շերտերի հարցը։ Կանոնագիրք-ձեռագրերի հնագույնի Ա-ի հիշատակարանում գրիչը խնդրում է հիշել. «Ես ղտէր Խաչիկ, որ յերկար ժամանակ անարատ սիրով եւ յաւժար կամաւք զաւրինակս ընձեռեաց»[1]։ Ուրեմն Ա ձեռագիրն ընդօրինակվել է տեր Խաչիկի օրինակից։ Թե ի՞նչ բովանդակություն և հնություն է ունեցել վերջինս, ինչպես նշում է Ն. Ակինյանը, չգիտենք[2]։ Սակայն որոշ փաստեր այդ ուղղությամբ մեզ խորհրդածությունների առիթ են տալիս։ Վերևում ցույց տվեցինք, որ Ա ձեռագիրը թեև բովանդակում է 57 կանոնախումբ 1332 կանոններով, սակայն նույն ձեռագրի սկզբում դրված առարկայական ցանկում ընդգրկված են 40 կանոնախմբերի նյութերը՝ 1257 կանոններով։ Մնացած 17 կանոնախմբերը՝ 41—57-րդը առարկայական ցանկում չեն արտահայտվում։ Մյուս կողմից միևնույն ձեռագրի գրիչը հիշատակարանում գրում է, որ կանոնագիրք-մատյանը տեր Խաչիկի օրինակից սկսում է ընդօրինակել նախ Սև լեռան Պառլահու վանքում, այնուհետև ինչ ինչ պատճառներով կիսատ է թողնում ընդօրինակությունը, թերի ձեռագիրը և գաղափար օրինակը (տեր Խաչիկի) իր հետ վերցնելով, տեղափոխվում է Արմեն լեռան կատարին գտնվող Հովհաննա անապատը, որի վանահայր Մելիտեն և փոխանորդ Գրիգորիսը «գիտացեալ զթերութիւն գործոյս... հրամայեն լինել զպակասութիւն թերութեան գործոյս բարեաց[3]»։ Ակինյանը գրչի այս տեղեկության մասին գրում է. «Հովհաննես գրչի երկդիմի խոսքերը կարծել կու տան, թե այս օրինակությունը նախորդին (իմա՛ տեր Խաչիկի օրինակի —Վ. Հ.) թերությունները լրացնել ձգտած ըլլա։ ...Այստեղ խոսքը անշուշտ Պառլահա վանքին մեջ սկսված ընդօրինակության մասին է, որ կլրացվի Հովհաննա անապատին մեջ, ձեռնտվությամբ նույն վանքի առաջնորդներուն, բայց կարող է «լինել զպակասութիւն թերութեան գործոյս» ակնարկել նաև կանոնագրքին պակաս մասերու նոր հավելվածներով ճոխանալը»[4]։

Ակինյանը ճիշտ է, երբ գրչի այդ վկայությունն անվանում է երկդիմի, թեև երկդիմի է նաև իր ենթադրությունը։ Ով մեզ այնպես է թվում, որ գրչի «լինել զպակասութիւն թերութեան գործոյս» խոսքերը վերաբերում են և կիսատ մնացած ձեռագրի ընդօրինակության ավարտելուն և նոր կանոնախմբեր ավելացնելուն։ Ելնելով այս կարծիքից թերևս չսխալվենք, եթե ասենք, որ տեր Խաչիկի օրինակը, որից 1098 թվականին ընդօրինակվել է Ա ձեռագիրը, ունեցել է 40 կանոնախումբ, իսկ ձեռագրում պարունակված 57 կանոնախմբերից 17-ը՝ խև—Ծէ ավելացվել են 1098 թվականի ընդօրինակության ժամանակ։

---

[1] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ LX։
[2] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 109։
[3] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ LX։
[4] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 109։

Հետևապես, բարեփոխելով Ակինյանի կարծիքը, կարող ենք ասել, որ Հովհ. Օձնեցու կողմից կազմված և հետագայում ճոխացած Կանոնագիրքն իր ընագույն ձևի մեջ պահված է X դարի վերջին ձևավորված խմբագրության մեջ, որը և արտահայտված է A և սրան հարող ձեռագրերում։ Կանոնագրքի ներկա հատորում X դարի վերջին խմբագրությունը (Իե—Խ կանոնախմբերը) ներկայացնելու հետ միասին, ներկայացված է նաև նրա հետագա՝ XI դարի խմբագրությունը (Խև—Ծէ կանոնախմբերը), որը արդյունք է Հովհաննա անապատի վանահայր Մելիտեի և փոխանորդ Գրիգորիսի և ձեռագրի գրիչ Հովհաննեսի աշխատասիրության։

Հետաքրքրությունից զուրկ չէ այն փաստը, որ ժամանակակիցների ձեռքում՝ XII դարի վերջերին Կանոնագրքի օրինակներն ունեցել են տարբեր ծավալներ։ Թե Մխիթար Գոշի օգտագործած Կանոնագրքի բովանդակությունը, ինչպես ցույց տվեցինք վերևում, եզրափակվել է 645 թվի Դվինի ժողովի կանոնախմբով և Կանոնագրքի այս տարբերակն էլ կառուցվածքի իմաստով ունեցել է X դարի հնություն, ապա Գոշի ժամանակակից՝ Ներսես Լամբրոնացին ունեցել է Կանոնագրքի մի այլ տարբերակ, որն ավելի ճոխ բովանդակություն ուներ և որի հնությունը բովանդակության իմաստով XI դարից այն կողմ չէր անցնում։ Ներսես Լամբրոնացին իր հիշատակարաններից մեկում դրում է. «Ու խուղեալ ընդ նա մեր յարկեղս գրոց կաթուղիկոսարանին՝ ոչ գտաք օրէնս (իմա՛ քաղաքական-աշխարհական —Վ. Հ.), բայց միայն զկանոնականս, որ ի սուրբ հարց ժողովոց էր գրեալ. և որ ի նոյն յարեցաւ ի նոցանէ կանոնս զգուշաւորս եկեղեցւոյ։ Իսկ քաղաքի օրէնս ոչ գտաւ ի մէջ Հայոց, ոչ եկեղեցիս և ոչ առ իշխանս»[1] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։

Ինչպես դժվար չէ եզրակացնել այս վկայությունից, Ներսես Լամբրոնացին կաթողիկոսարանում գտել է միայն «զկանոնականս, որ ի սուրբ հարց ժողովոց էր գրեալ»՝ այսինքն՝ Կանոնագիրք։ Թե ինչ ծավալ է ունեցել վերջինս կամ դրա մի որևէ տարբերակը, որը գտնվել է Սկևռայի վանքում, կարելի է իմանալ մեր Մատենադարանի № 3919 ձեռագրից[2]։ Դա ժողովածու է և բովանդակում է «Գործք առաքելոց», Պողոս առաքյալի թղթերի մեկնությունները և այլ նյութեր։ Ձեռագրի 207ա—218բ էջերում գտնվում է տոնացույց, ուր թվարկված են, թե տարվա ո՞ր ամսին և ո՞ր օրն ինչ տոներ են լինելու։ Տոների թվարկումը երբեմն ընդհատվում է և մեջբերումներ են արվում Կանոնագրքի զանազան կանոնախմբերի համապատասխան կանոններից, նշելով վերջիններիս կարգահամարները։ Մեջբերվածներից միայն չորս կանոնախմբերում, որոնց կարգահամարները նշված են ընդհանուր համարներով, հիշվում է, թե որտեղից են վերցրել քաղվածքները, օրինակ, «Սեբերիանոսի ի Ղուկայ Աւետարանին մեկնութենէն ի Սկետային մեծ կանոնաց գիրքն, ի ՌՅԻԴ գլու-

---

[1] Գարեգին Ա. կաթողիկոս, Հիշատակարանք ձեռագրաց, հատ. Ա, Անթիլիաս, 1951, էջ 600. տե՛ս և համմտ. նաև Քաղաքական օրէնք Ներսիսի Լամբրոնացւոյ, հրատ. Բասմաջյան, Պարիզ, 1907, էջ 5։

[2] Ձեռագրի փոքրիկ հիշատակարանում ընդօրինակության տարեթիվը նշված է ՉՄԲ (էջ 44ա)։ Մատենադարանի ձեռագրաց ցուցակ (Երևան, 1965) կազմողները կարծելով, որ դա սխալ է, որովհետև ձեռագրի գրչությունն իրոք XVII դարի է, հարցականով դրել են 1610 թ. (էջ 1110), ՉՄԲ-ն կարդալով ՌՄԲ։ Դա կարող է ճիշտ լինել, բայց հնարավոր է, որ դա գրչի հին հիշատակարանը լինի, որը ձեռագրի նյութերի հետ ընդօրինակվել է XVII դարում։

խընձ»[1], «ի տէր Ներսիսի Սկեւռային մեծ կանոնքն ի ՌՅԻԲ գլուխն՝ սրբոյն Դիոնէսիոսի բան յաղագս Աստուածածնին»[2], «ի նոյն կանոնացն ՌՅԻԶ գլուխն ի տէր Ներսիսի Սկեւռացւոյն գրոցն է. *Մանուէլի»*[3], «Եւ կան բանքն ի տէր Ներսիսի Սկեւռային կանոնքն *ի ՌՅԺԸ գլուխն, ուստի եւ զայս գրեցի»*[4] *(ամենուր ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)*:

Այս մեջբերումները[5] *ցույց են տալիս, որ նշված ձեռագիր տոնացույցում կատարված քաղվածքները վերցվել են կանոնագրքի Սկեռայի վանքի առաջնորդ Ներսես Լամբրոնացու օրինակից: Մի օրինակ, որի ունեցած Կարինի, Եպիփան Կիպրացու (Բ), Սեբերիանոսի, Հիպպոլիտի, Նեքտաոի, Դիոնեսիոսի, Մանուելի, Մելիտոնի և ուրիշ կանոնախմբերը թվով 17, կանոնական այն բնագրերն են, որոնք բացակայում են Կանոնագրքի X գարի խմբագրությունից, մինչդեռ այդպիսիները հանդիպում են XI գարի խմբագրության մեջ: Այստեղից դժվար չէ հետևեցնել, որ Ներսես Լամբրոնացու ունեցած Կանոնագրքի օրինակը XI գարի խմբագրություն է եղել և ծագել անպայման A ձեռագրից*

---

[1] Ձեռագիր № 3919, էջ 208 ար:

[2] Նույն տեղում, էջ 214 ա:

[3] Նույն տեղում, էջ 215 ա:

[4] Նույն տեղում, էջ 217 ա: Այստեղ կանոնների կարգահամարների նշումները կատարված են միայն ընդհանուր համարներով, հակառակ այլ դեպքերի: Այդպես են վարվել գուցե նրա համար, որ այս չորս կանոնախմբերը կանոնագրքում առկա են մեկական կանոններով:

Մատենադարանի № 6076 ձեռագրում, վերջինիս հետ կապ չունեցող մի հիշատակարան մեկը մուծել է ձեռագրի վերջին էջում հետևյալ բովանդակությամբ. «Թվին ՋԸ (1456) գրեցաւ կանոնագիրքս եւ այլ բաղում բանս՝ խրատականս հոգոյ եւ մարմնոյ եւ առ աստուծոյ սքանչելեացն եւ զօրութեանն եւ դաւանութեանն Ներսէս Հայրապետի օրինակէն: Իմաստնոց բաւ է» (էջ 178 բ, ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.): Բոլոր դեպքերում «Ներսէս հայրապետի օրինակէն» արտահայտությունը մատնացույց չի անում վերևի մեջբերումներում նշված Ներսես Լամբրոնացու օրինակը, այլ նկատի ունի կանոնագրքի թերևս Ներսես Շնորհալու մի այլ տարբերակը, որը, առանց կասկածանքի, համարում ենք A ձեռագրի տարբերակներից մեկը:

[5] Մեջբերումներ կատարված են նաև Առաքելական կանոնախմբի Գ, Դ, Զ, է, Ը, ԻԴ, Նիկիայի՝ ԺԷ, Լավոդիկեի՝ ԽԶ, ԽԸ, Կարինի՝ Զ, է, Աթանասի՝ է, Ը, Սահակ Պարթևի՝ Ա, ԽԱ, ԽԳ, Եփրեմ Ասորու՝ Զ, է, Եպիփան Կիպրացու՝ Գ, Ե (երկու տարբեր կանոնախմբեր) կանոններից և այլն: Այս նշումներում, ինչպես տեսնում ենք, կանոնները հիշված են կանոնախմբերի միայն մասնավոր համարներով: Բերված կանոնների կարգահամարները, երբ համեմատում ենք A ձեռագրի համապատասխան կանոնների համարների հետ, նկատում ենք, որ կանոնների մասնավոր համարները համապատասխանում են միմյանց, օրինակ, Առաքելական Գ, Դ, Զ և այլն, իսկ վերևում բերված չորս ընդհանուր համարներից երեքը չեզվում են A-ում եղածից, թեև երկուսում էլ հաջորդականությունը նույնն է: Դեմ առ դեմ կդնենք երկու բնագրերի ունեցածը.

№ 3919 ձեռագիր	A ձեռագիր
Մելիտոն—ՌՃԺԸ	Մելիտոն—ՌՃԺԸ
Սեբերիանոս—ՌՅԻԳ	Սեբերիանոս—ՌՅԻ
Դիոնիսիոս—ՌՅԻԵ	Դիոնիսիոս—ՌՅԻԲ
Մանուել—ՌՅԻԶ	Մանուել—ՌՅԻԳ

№ 3919 ձեռագրի չարքը ցույց է տալիս, որ Ներսես Լամբրոնացու ունեցած կանոնագրքում Մելիտոնի և Սեբերիանոսի կանոնախմբերի միջև գտնվել են չորս կանոնախմբեր մեկական կանոնով՝ ՌՃԺԲ, ՌՅԻ, ՌՃԻԱ և ՌՅԻԲ համարներով, մինչդեռ A ձեռագրի նույն տեղում գտնվում է միայն մեկ կանոնախումբ՝ Աթանասինը: Կանոնների համարակալումների տարբերությունը, անշուշտ, չի կարելի բացատրել գրչագրական սխալով: Ներսես Լամբրոնացու ունեցած կանոնագրքի վերջին կանոնախմբերն, ըստ երևույթին, ունեցել են այլ հաջորդականություն, քան A-ի վերջին մասը:

կամ սրա որևէ տարբերակից[1]։ Այսպիսով, եթե Արևելյան Հայաստանում Գոշը օգտագործել էր Կանոնագրքի X դարի խմբագրության մի որևէ օրինակ, ապա նույն ժամանակ Կիլիկիայում Ներսես Լամբրոնացին ունեցել էր Կանոնագրքի XI դարի խմբագրության օրինակ։

Այժմ անցնենք Ա խմբի ձեռագրերի բովանդակության ամի քննությանը XI դարից հետո։ Այս խմբի 29 ձեռագրերը, որոնք համարում ենք XI դարի խմբագրության արդյունք, մինչև XVII դարը բովանդակության առումով քիչ են փոփոխվել։ Չհաշված թերիները, այս խմբի մնացած ձեռագրերը պահել են Կանոնագրքի XI դարի խմբագրության բովանդակած կանոնախմբերը՝ թվով 57[2], և միայն առանձին ձեռագրերում է ավելացվել մեկ կամ ամենաշատը երեք կանոնախումբ։ Այսպես, BCDEFGH ձեռագրերը, բացի AP-ի ունեցած 57 կանոնախմբերից ունեն նաև Սիմեոն Աղվանից կաթողիկոսի անունով հայտնի կանոնախումբը։ Ուրեմն այս յոթը ձեռագրերում կանոնագրքի XI դարի խմբագրությանը ավելացվել է մեկ կանոնախումբ։ U ձեռագրում ավելացվել է դարձյալ մեկ, ոչ նախորդ ձեռագրերինը, այլ Հովհան Ոսկեբերանի «Յաղագս սահմանի կանոնաց կարգաւորաց, որք գան ի խոստովանութիւն» կանոնախումբը։ IJKLMQRSTVXYZWo ձեռագրերը, թեև ունեն AP-ի 57 կանոնախմբերը, բայց բուն ձեռագրերի (և ոչ բովանդակության ցանկերի) վերջում՝ Հովհանն Մանդակունուն վերագրված «Ի կոչումն ապաշխարութեան» կանոնախմբից հետո ավելի ունեն երեք կանոնախումբ, որոնց վերնագրերը բերում ենք համաձայն T ձեռագրի.

«Նորին կանոնք երրորդ Բարսեղի Կեսարու հայրապետին արարեալ գլուխք ՀԴ (պետք է լինի ՀԷ—Վ. Հ.):

Յոհաննու Ոսկեբերանի յաղագս սահմանի կանոնաց կարգաւորաց, որք գան ի խոստովանութիւն։

Յաղագս պսակի ամուսնացելոց»[3]։

---

[1] Այս պնդումը հաստատում է նաև հետևյալ փաստը. A և սրան հարող ձեռագրերում Ծ կանոնախմբի վերնագիրն այսպես է. «Մելիտոնի եպիսկոպոսի թուղթ առ տրիպխս» (տե՛ս ներկա հատորում, էջ 285, 1-ին տողատակ)։ Ընդգծված աղավաղված անունը նույնությամբ գտնում ենք Ներսես Լամբրոնացու օրինակում, որից և անցել է № 3919 ձեռագրում բերված քաղվածքին. «Մելիտոնի թուղթն որ առ տրիպխս» (էջ 217 ա)։

[2] Նույն 57 կանոնախմբերն է բովանդակում նաև n (№ 778) ձեռագիրը, որը դասել էինք Բ խմբի ձեռագրերի շարքին, սակայն կանոնախմբերի դասավորությունն այստեղ տարբեր է Թե՛ Ա և Թե՛ Բ խմբերից։ Այս ձեռագիրը, անշուշտ, ծագել է Ա խմբի որևէ ձեռագրից, գուցե և A կամ սրա մի տարբերակից և մեր հավանական ենթադրությամբ XVII դարում, Լվովում (տե՛ս ներքևում, էջ CI—CII):

[3] T, էջ 342բ—362բ։ Q ձեռագրում այդ երեք կանոնախմբերը դարձյալ ավելացված են վերջում և ցանկում ոչ մի նշում չկա այդ մասին, սակայն մեկ ուրիշը, հավանաբար XIX դարում, բովանդակության ցանկի վերջում գրանցել է այդ երեք կանոնախմբերի վերնագրերը. «Կանոնք Երրորդ Բարսեղի Կեսարու հայրապետին արարեալ գլուխս ՀԷ։

Տեառն Յովհաննու Ոսկեբերանի յաղագս սահմանի կանոնաց կարգաւորաց, որք գան ի խոստովանութեան, գլ[ուխս] ԺԳ։

Յաղագս պսակի ամուսնացելոց հանդերձ ճիւղագրութեամբք և ազգահամարաւ» (էջ 15 ա)։

Ճիշտ այդպես է վարվել մեկ ուրիշը X ձեռագրի միևնույն կանոնախմբերի հետ, ցանկում գրելով վերևում նշված միայն առաջին երկու կանոնախմբերի վերնագրերը (էջ 13 բ)։ Այս շարքի ձեռագրերից XY-ում բացակայում է վերևում նշված ABCDEFGHPU ձեռագրերի ԾԹ համարի տակ նշված Սեբերիանոսի կանոնախումբը։

Այս երեք կանոնախմբերի մասին T ձեռագրում գրիչը թողել է հետևյալ տեղեկությունը. «Մանիչիք ով իմաստուն ընթերցողք, որ այս Գ կանոնքս՝ Բարսղի Հէ գլուխն և Յոհան Ոսկէբերանի ՃԳ գլուխն եւ Յակոբ Ղրիմեցոյ կանոնքն ոչ կայր ի բուն օրինակն. մեf յայլմէ ծեr օրինակէ գտաf եւ եդաf աստ ի կարգի, անմեղադիr լերուf»[1] (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.): Այս հիշատակարանն ավելի համառոտ գտնում ենք նաև T և սրան հարող մի քանի ձեռագրերի վերևում նշված երեք կանոնախմբերից առաջինի վերնագրում. «Նորին կանոնք Երրորդ Բարսեղի Կեսարու հայրապետին արարեալ, գլուխք ՀԴ, զոr ոչ կայr ի բուն օրինակն, յետոյ դտեալ յայլում յօրինակի եւ աստ եդաf»[2] (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.):

Եթե T ձեռագրում վերոհիշյալ հիշատակարանը չի ընդօրինակված մի ավելի հին ձեռագրից, նշանակում է այդ երեք կանոնախմբերը Կանոնագրքում մուծել է ձեռագրի գրիչ Գրիգոր քահանան 1621 թ., որից և հիշյալ հիշատակարանն անցել է նշված ձեռագրերին։ Բոլոր դեպքերում այդ կանոնախմբերը XV դարից վաղ չէին կարող մուծվել Կանոնագրքում։

Վերևում հիշված երեք կանոնախմբերը, որոնք 15 ձեռագրերի բովանդակության ցանկերում չեն մտել, բայց բուն ձեռագրերի վերջում ավելացված են, NO ձեռագրերում արդեն մտել են նաև բովանդակության ցանկերում, այդ պատճառով վերջիններիս ցանկերում նշված են ոչ թե 57 կանոնախմբերի վերնագրեր, ինչպես վերևում նշված ձեռագրերում են, այլ 60։

Սկզբից և վերջից թերի լինելու պատճառով (կան ընկած թերթեր) հնարավոր չեղավ պարզել, թե մնացած երկու ձեռագրերը՝ eu վերևում նշված ենթախմբերից որի՞ն են պատկանում։

Այսպիսով, պարզվում է Կանոնագրքի Ա խմբի ձեռագրերի բովանդակած նյութերի աճը XI դարի խմբագրությունից հետո մինչև XVII դարը։

Դ. ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ-ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ Բ ԽՄԲԻ ՃՈԽԱՑՈՒՄԸ՝ ԱՆԱՆՈՒՆԻ, ԳԵՈՐԳ ԵՐԶՆԿԱՑՈՒ (XIV—XV դդ.) ԵՎ ԱԶԱՐԻԱ ՍԱՍՆԵՑՈՒ (XVII Դ.) ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Այժմ անցնենք Բ խմբի ձեռագրերի բովանդակած նյութերի աճի քննությանը։ Ինչպես ցույց տվեցինք վերևում, X դարի 90-ական թվականներից հետո Կանոնագրքի բովանդակած 40 կանոնախմբերը ենթարկվում են վերադասավորման և այնուհետև դարձյալ շարունակվում։ 40 կանոնախմբերը վերադասավորման սկզբնական վիճակում գտնում ենք այս խմբի it ձեռագրերում[3]։

Հաջորդ ենթախմբում՝ befgq ձեռագրերում մեզ ծանոթ 40 կանոնախմբերից բացի այնուհետև գտնում ենք շարունակություն, որ այստեղ բերում ենք ըստ e ձեռագրի[4].

---

[1] էջ 369բ. Հմմտ. J, էջ 329ա։

[2] T, էջ 362 բ. Հմմտ նաև J, էջ 209 ա, K, էջ 209ա, M, էջ 280 ա, S, էջ 331 բ, V, էջ 254 ա, o, էջ 190 ա։

[3] Այս ենթախմբի i ձեռագրի կանոնախմբերի հաջորդական կարգը տե՛ս վերևում, էջ VII—IX և Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ XXXIII։

[4] e և սրան հարող ձեռագրերում մեզ արդեն ծանոթ 40 կանոնախմբերին հետևում են վերևում նշված պատմական նյութերը՝ Նիկիայի և Կեսարիայի ժողովների մասնակիցների,

«ևա. Թուխտ Յակոբայ Տեառնեղբօրն առ Կոստանդիանոս (իմա՛ Կոդրատոս —Վ. Հ.):

ևԲ. Կանոնք երկրորդ Եպիփանու գլուխ Գ։

ևԳ. Կանոնք Աքադանգեղայ (sic) գլուխ Ա։

ևԴ. Կանոնք Մեսրովպայ վարդապետի Ա։

ևե. Յիշատակարան Յոհանիսի Իմաստասիրի։

ևՋ. Աւանդութիւն Հրէից վասն ողորմութեան»[1]։

Այս ենթախմբի ձեռագրերը թեև XVII դարի գրչություն ունեն՝ b-ն՝ 1632 թ., e-ն՝ 1605 թ., f-ը՝ 1611 թ., g-ն՝ 1618 թ., q-ն՝ XVII դար, սակայն դա չի նշանակում, թե այս ենթախումբը ծագել է XVII դարում։

Եթե Բ խմբի ձեռագրերից it-ն պարունակում են նույն խմբի X դարի 90-ական թվականների խմբագրության որևէ ձեռագրի սկզբնական բովանդակությունը, ասել է թե it ձեռագրերին տակավին նոր կանոնախմբեր ավելացված չեն, ապա befgq ենթախմբում արդեն կատարված է լրացման առաջին շերտը՝ ևԱ—ևՋ կանոնախմբերով։ Այս ենթախումբը իրենից ներկայացնում է կանոնագրքի լրացման մի առանձին թև, որից հետո նոր բնագրերի ավելացում տեղի չի ունեցել։

Ձեռագրերի մյուս ենթախմբերում ավելացված շերտերը կազմում են միմյանց շարունակությունը։ hlou ձեռագրերում կանոնագիրքը թեև շարունակվում է, սակայն հետաքրքիրն այն է, որ Բ խմբի it ձեռագրերում պահված կանոնախմբերի վերնագրերն ենք գտնում այս ձեռագրերից l-ի բովանդակության ցանկում[2] և այստեղ արտահայտված չենք գտնում բուն ձեռագրում նոր կանոնախմբերի ավելացումը[3]։ Այս պարագան մեզ բերում է այն եզրահանգման, որ ձեռագրերի նշված ենթախմբում կանոնագիրքը 40 կանոնախմբեր ունենալուց ղատ, ինչպես it ձեռագրում է, շարունակվել է։ hlou ենթախմբի շարունակությունը կազմող նյութերը կանոնագրքի ավելացման մի այլ թևի, ի տարբերություն befgq ձեռագրերի, առաջին շերտն է, որը հանդես է եկել X դարի 90-ական թվականների և XIV դարի կեսերի միջոցում՝ մինչև Գեորգ Երզնկացին, որովհետև մինչև վերջինս այս շերտը արդեն մուտք էր գործել կանոնագիրք։ Այդ ցույց կտանք ներքևում։ Թե ինչպիսի կանոնախմբեր են ավելացվել hlou ձեռագրերում 40 կանոնախմբերից հետո, կտեսնենք l ձեռագրի օրինակով.

«Նորին (իմա՛. Եղիշեի —Վ. Հ.) վասն ուրացողաց։

Նորին վասն երեխայից։

Յոհանու Կոստանդինուպաւլսոյ հայրապետի։

Հայոց կաթողիկոսների, Բագրեւանգի, Երուսաղեմի և Կ. Պոլսի եպիսկոպոսների ցանկերը։ Այս նյութերը ձեռագրերի բովանդակության ցանկերում չեն արձանագրված։ Սրանց հաջորդող կանոնախմբերը ցանկերում թեև նշված են և համարակալված, բայց բուն ձեռագրերում համարակալում չունեն։

[1] Էջ 5 բ. նույն հաջորդականությունը տե՛ս բուն ձեռագրում (էջ 190 ա—205 ա)։ Միայն b ձեռագրում վերջին՝ «Աւանդութիւն Հրէից վասն ողորմութեանն» նյութի փոխարեն դրված է Հակոբ Ղրիմեցու «Յաղագս աղքականութեանն» բնագիրը։ Իսկ e ձեռագրի բովանդակության երկրորդ ցանկում թեև չի նշված, բայց ձեռագրում ընդօրինակված է (վերջից թերի) Հովհ. Մանդակունու մի կանոնախոսքը (տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 491—500)։

[2] Տե՛ս վերևում, էջ XXI—XXII։

[3] Γ ձեռագրի մասին տե՛ս վերևում, էջ XXII, ծանոթ. 1, և ներքևում, էջ XXXIII։

Նորին. սկս. «Զոր ինչ խնդրիցէք յանուն իմ...»[1]։
ԽՀ. Մեծի Ագաթանկեղոսի ի բանէն, որ զԿայենէ։
ԽԹ. Երանելոյն Մեսրոպայ Հայոց վարդապետի։
Ծ. Սահմանք և կանոնք կարգի եկեղեցւոյ սրբոյն Ներսէսի հայրապետի Հայոց։
ԾԱ. Կանոնք Յովանու Մանդակունւոյ Հայոց կաթողիկոսի գլուխ է։
ԾԲ. Նորին Յովանու Մանդակունւոյ կոչումն ապաշխարութեան։
ԾԳ. [Նորին] Խոստովանութիւն քահանայի։
ԾԴ. Կանոնք երանելոյն Եպիփանու Կիպրացւոյ եպիսկոպոսի մեծի և առաքինոյ[2] մարգարէի եւ նշանաւոր գործի գլուխ Գ։
ԾԵ. Ի հարանց կանոնացն է։
ԾԶ. Կղեմայ Հռոմայ եպիսկոպոսին։
ԾԷ. Սրբոյն Դէոնէսիոսի Աթենացւոց եպիսկոպոսի բան Ա։
ԾԸ. Սրբոյն Դէոնէսիոսի Արիսպագացոյն յաղագս աստուածային բան երկրորդ։
ԾԹ. Կանոնք սուրբ ժողովոյն որ ի Թէոդուպօլիս, որ այժմ կոչի Կարնոյ քաղաք։
Կ. Հիպոլիտայ սրբոյ բան ի ծնունդն եւ ի մկրտութիւն Տեառն գլուխ Ա։
ԿԱ. Մելիտոսի եպիսկոպոսի թուխտ առ տոյ (sic) եպիսկոպոսի գլուխ Ա։
ԿԲ. Մանուէլի գլուխ Ա։
ԿԳ. Ի Սոկրատայ գլուխ Ա։
ԿԴ. Նորին։
ԿԵ. Կանոնք տեառն Սիմէոնի Աղուանից կաթողիկոսի» (վերջից թերի)։

Ինչպես դժվար չէ նկատել l և սրան հարող hou *ձեռագրերում* it*-ի բովանդակած 40 կանոնախմբերից բացի գտնում ենք ևս 22 կանոնախմբեր։ Վերջիններում կան այնպիսիներ, որ գտնում ենք ձեռագրերի Ա խմբի XI դարի խմբագրութեան մեջ, օրինակ Կարինի, Ներսեսի, Հիպպոլիտի, Յովհաննէս Մանդակունու և այլն, սակայն կան և այնպիսիներ, որ չենք գտնում XI դարի խմբագրութեան մեջ, օրինակ, Ագաթանգեղոսի, Մեսրոպի, Աղվանից կաթողիկոս Սիմեոնի և այլն, կամ ընդհակառակը, օրինակ, Նեկտառի, Աթանասի։*

Հաջորդ՝ acdkmpsv *ձեռագրերի ենթախումբը հետաքրքիր է նրանով, որ այստեղ արդեն առկա է ավելացումների երկրորդ շերտը, այսինքն այս ենթախումբը բովանդակում է* it *ձեռագրերի Ա—Խ և* hlou *ենթախմբի ԽԱ—ԿԵ կանոնախմբերը, որից հետո դարձյալ շարունակվում է։ Այն կներկայացնենք համաձայն* m *ձեռագրի.*

«ԿԶ. Նեկտառեայ Հռոմայ եպիսկոպոսի վասն յիսնակաց գլուխ Ա։
ԿԷ. Հարցումն Թէոդոսի քահանայի առ երանելին Եպիփան վասն Քառասնորդաց և այլոց պահոցն գլուխ Ա։
ԿԸ. Յոհանու Երուսաղէմայ եպիսկոպոսի վասն յիսնակաց պահոց գլուխ Ա։

---

[1] *Ձեռագրում Դվինի ժողովի կանոնախումբը դրված է ԼԹ համարի տակ (էջ 197բ), սրան հաջորդող Ծղիջեի «Վասն դիւահարաց» կանոնախմբի համարը, որը պետք է լինի Խ, չի նշված (էջ 201 ա), այսպես համարներ չեն նշված վերևում բերված չորս կանոնախմբերի ևս, իսկ Ագաթանգեղոսի կանոնախումբը համարակալված է ԽՀ և հաջորդաբար մնացածները։ Այդ հավանաբար բացատրվում է նրանով, որ Սահակ Պարթևի կանոնախումբը l և մի քանի այլ ձեռագրերում բաժանված է առանձին վերնագրերի տակ, որպես առանձին կանոնախմբեր։*

[2] *Ձեռագրում «աւագինոյ» սխալ ձևով։*

կթ. Վասն ութ աւուր պահոց, որ յառաջ քան զծայտնութիւն գլուխ Ա[1]։
Հ. Կանոնք Ներսէսի Կլաեցոյն վասն ազգապղծութեան գլուխ Ա։
ՀԱ. Կանոնք զգուշաւոր ի խրատ քահանայից գլուխ ԺԲ։
ՀԲ. Կանոնք երկրորդ վասն զգուշութեամբ սպասաւորելոյ քահանայից սուրբ խորհրդոյն գլուխ ՃԼԲ։
ՀԳ. Եզնկայ Կողբացոյ Հայոց վարդապետի վասն պատրաստութեան հաղորդողոյ (sic) գլուխ Ա։
ՀԴ. Նորին Եզնկայ բան երկրորդ գլուխ Զ։
Հե. Բանք Անանիա Հայոց վարդապետի վասն ոչ հաղորդելոյ զժողովրդականսն աւուր Մեծի հինգշաբաթոջ գլուխ Ա։
ՀԶ. Վասն որք ասեն անգոսնելի կիրք ի մարդեղութիւնն Քրիստոսի գլուխ Ա[2]։
ՀԷ. Յաղագս նկարեալ պատկերաց գլուխ Ա։
ՀՐ. Վասն քահանայագործութեան կարգաց խրատ ի պատրաստութիւն գլուխ ԻԹ[3]։

Այսպիսով, այս ենթախումբն ընդգրկում է it և ապա hlou ենթախմբերի ունեցած 65 կանոնախմբերը և ապա ևս 13 կանոնախումբ, սակայն ընդամենը 75[4]։

Այս խմբի r ձեռագիրը, կարելի է ասել, hlou և acdkmpsv ենթախմբերի միջանկյալ օրինակ է հանդիսանում։ Յանկում նշված են 40 կանոնախմբերի վերնագրեր, այն՝ որ համարում ենք X դարի 90-ական թվականների խմբագրութիւն, համապատասխան it ձեռագրերին։ Նշված կանոնախմբերը բուն ձեռագրերում դասավորված են ցանկում եղածի հաջորդականութեամբ, բացի դրանից այստեղ գտնում ենք ինչպես hlou, այնպես էլ acdkmpsv ենթախմբերի բովանդակած նյութերը։

Վերջին՝ «Վասն քահանայագործութեան կարգաց խրատ ի պատրաստութիւն գլուխ ԻԹ» կանոնախմբին հաջորդում է մեզ արդեն ծանոթ պատմական նյութերը՝ Նիկիայի ժողովի մասնակիցների, հայ կաթողիկոսների և Կաիսարական տան եպիսկոպոսների ցանկերը։ Այնուհետև սրա շարունակութիւնը կազմում են Հակոբ Ղրիմեցու Յաղագս ազգականութեան աշխատութիւնը, Գոշի Դատաստանագիրքը, Ասորա-Հռոմեական օրենսգիրքը և այլն[5]։

---

[1] Բուն ձեռագրում «Մեր[եր]իանոս յԴուվայ Աւետարանին մեկնութենէն» (էջ 253 բ) վերնագրով։

[2] Բուն ձեռագրում «Աչլուստ ժողովածու իմաստախոհ արանց» (էջ 278 բ) վերնագրով։

[3] Վերևում բերեցինք բովանդակության ցանկը. բուն ձեռագրում կանոնախմբերը դասավորված են նույն հաջորդականությամբ։ d ձեռագրի բովանդակությունը նույնն է, միայն սխալ համարակալելու պատճառով երկուսով պակաս է ստացվել։ m ձեռագրի ցանկում թեև բացակայում է, բայց ձեռագրում ուրիշներ ավելացրել են Ներսես Շնորհալու «Ճշրատ աստիճանաց ազգականութեանն և Հակոբ Ղրիմեցու «Յաղագս պսակի» նյութերը. վերջիններս տե՛ս նաև k ձեռագրում։

[4] Թող մեր այդ նշումը տարօրինակ չթվա, քանի որ ցանկում կանոնախմբերի համարակալումը ավարտվում է 78 (ՀՐ)-ով։ Բանն այն է, որ Սահակ Պարթևի կանոնախումբը (տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 363—421) այս ձեռագրերում ևս գրված է մի քանի համարի տակ, որով համարների թիվն ավելացել է։

[5] r-ին բավական մոտ է ամերիկաբնակ Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանի ձեռագիրը։ Պատմական նյութերն այստեղ գտնվում են Մեսրոպի և Ներսես կաթողիկոսին վերագրված

Այսպիսով, կանոնագրքի Բ հատորի գիտա-քննական բնագրի կազմման համար մեր օգտագործած 50 ձեռագրերի օրինակով պարզեցինք կանոնագրքի բովանդակության աստիճանական ճոխացումը[1]։ Մնում է ցույց տալ, թե առանձին դեպքերում այդ ճոխացումը երբ է հանդես եկել։

Այս հարցը պարզելուն մեզ օգնում է Անկյուրիայի Կարմիր վանքի մատենադարանում պահվող № 43 կանոնագիրք-ձեռագիրը, որի նկարագրության որոշ տվյալներ և այլ տեղեկություններ վերցրել ենք Բաբգեն Կյուլեսերյանի կազմած ձեռագրաց ցուցակից[2]։ Նշված ձեռագիրը Ազարիա Սասնեցու պատվերով ընդօրինակել է Աիմեոն Լեհացին, 1609 թվին, Կ. Պոլսում։ Այս ձեռագրում գտնում ենք վերևում բերված m ձեռագրի և սրան հարող ենթախմբի բոլոր կանոնախմբերը։ Կարմիր վանքի մատենադարանի օրինակի վերջին՝ «Վասն քահանայագործութեան կարգաց խրատ ի պատրաստութիւն» կանոնախմբին, որը վերջին է նաև acdkmpsv ենթախմբի ձեռագրերում, հաջորդում է հետևյալ հիշատակարանը. «Արդ՝ աղաչեմք ղորդիքդ լուսոյ... զարժանն յիշատակելոյ, զերիցս երանեալ երջանիկ րաբունին, զպետն վարժից եւ զքաջ փաղեբրայն հայկազան սեռիս, զմեծ հռետորն Գէորգ, որ ի պակասս գրոցս շատ աշխատեցաւ եւ գրեաց բազմաշնորհ մատամբն իւրով առ ի կատարել զթերին»[3] (ընդգծումը մերն —Վ. Հ)։

Գեորգ վարդապետի ինքնության մասին ունենք մեկմեկու մերժող երկու հիշատակարան՝ առաջինը գրված XV դարում Հակոբ Ղրիմեցու ձեռքով, երկրորդը՝ 1611 թ. մոտերքում Հակոբ Քյոթահիացու կողմից։ Վերևում քաղվածաբար բերված հիշատակարանի շարունակությունն ունի հետևյալ բովանդակությունը.» [Ը]նդ նմին և զՅակոբ Ղրիմեցիս, զաշակերտս մեծիս րաբունւոյ, որ զաղիւսակս և զբոլորակս դրոշմեցի, հանդերձ խրատիւք. նաև դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուածոյ մերոյ»[4]։ Այս վկայության համաձայն «զերիցս երանեալ երջանիկ րաբունին... զքաջ փաղերայն հայկազան սեռիս,

---

կանոնախմբերի միջև, ինչպես hlou ենթախումբն է։ Սրանից հետո այս ձեռագրի նյութերը դասակարգման առումով, թեև տարբեր են r-ի ունեցած նյութերի դասավորությունից, բայց դրանք գրեթե միևնույն նյութերն են։ r և այս ձեռագրերը XVII դարի գրչություն ունեն և թվում է, թե Տիրան արքեպիսկոպոսի ձեռագիրը պետք է լինի r-ի նախնական օրինակը։ Բ խմբում նշված n-ն ձեռագրի մասին այստեղ չենք խոսի, որովհետև կառուցվածքի առումով Բ խմբին չի պատկանում և երկրորդ, ինչպես վերևում նշեցինք, սրա բովանդակած նյութերը չեն անցնում կանոնագրքի XI դարի խմբագրությունից։

[1] Ի դեպ ավելորդ չի լինի, եթե ասենք, որ Հայկազյան լեզվի հուշակավոր բառարանում (Վենետիկ, Ա հատոր, 1836, Բ հատոր, 1837) օգտագործվել է կանոնագրքի Բ խմբի ձեռագրերի տված նյութը։

[2] Բաբգէն աթոռակից կաթողիկոս, Ցուցակ ձեռագրաց Անկիւրիոյ Կարմիր վանուց և շրջակայից, Անթիլիաս, 1957, էջ 229—268։

[3] Նույն տեղում, էջ 235։

[4] Նույն տեղում։ Այս հիշատակարանը XVII դարի (1609 թ.) գրչությամբ է մեզ հասել։ Ինչպես հաղորդում է Բաբգեն Կյուլեսերյանը, իր նկարագրած ձեռագրում չի պահվել Հակոբ Ղրիմեցու նշած աղյուսակները ու բոլորակները» (նույն տեղում, էջ 235)։

Հակոբ Ղրիմեցու վերոբերյալ հիշատակարանը մեզ թեև ծանոթ էր նախօրոք, բայց անուշադրության էինք մատնել։ Լ. Խաչիկյանը մեր ուշադրությունը հրավիրեց այդ թերացման վրա։ Հիմք ընդունելով սույն հիշատակարանը նա կարծում է, թե Հակոբ Ղրիմեցին ևս մասնակցություն է ունեցել «Կանոնագրքի» խմբագրման գործին (ԺԺ դարերի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ», մասն երրորդ, Երևան, 1967, էջ 342, ծանոթ. 2)։ Սակայն նման պնդման համար հիշատակարանը ոչ մի հիմք չի տալիս։

զմեծ հռետորն Գէորգ» է XIV դարի վերջի և XV դարի սկզբի մատենագիր, եկեղեցական գործիչ, Հովհան Որոտնեցու աշակերտ, Գրիգոր Տաթևացու ընկեր և համշիրակ, Հակոբ Ղրիմեցու ուսուցիչ Գեորգ Երզնկացին (մեռ. 1416 թ.)։

Երկրորդը, 1611 թվականից մի փոքր անագան Կ. Պոլսում ընդօրինակված կանոնագրքի հիշատակարանն է, ուր Հակոբ Քյոթահիացին գրում է. «...Ետսի անդ կանոնս, կատարեալ գիրս կանոնաց, զոր հաւաքեալ էր զկանոնս առաքելոց, վարդապետաց, հայրապետաց սրբոց, սուրբ վարդապետն Գէորգ Կիլիկեցիե, որ է Սսեցի...»[1] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։

Այս վկայությամբ էլ խոսքը վերաբերում է XIII դարի ոչ անհայտ մատենագիր Գեորգ Համբրոնացուն կամ Սկևռացուն։

Թե Յուցակի հեղինակ Բարգեն Կյուլեսերյանը անորոշ կերպով գրում է, թե կանոնագրքի «խմբագրողն է Գէորգ Վարդապետ»[2], ապա Ն. Ակինյանը մեջբերելով Հակոբ Քյոթահիացու վերոնշյալ հիշատակարանը գտնում է, որ խոսքը վերաբերում է Գեորգ Համբրոնացուն, ուրեմն վերջինս է խմբագրել կանոնագիրքը[3]։

Այս երկու վկայություններից ո՞րն է հավաստի։ Բանն այն է, որ Հակոբ Քյոթահիացին լինելով XVII դարի անձնավորություն, տեղեկություն է հաղորդել իրենից ավելի քան երեք դար առաջ ապրող գործչի մասին։ Եվ տեղեկությունն էլ այնպիսին է, որ հնարավորություն չկա որևէ կերպ ստուգել, թե այդ տվյալը ի՞նչ փաստերի վրա է հենված և ինչքանո՞վ է հավաստի։ Հետևապես այստեղ նույնանուն գործիչների շփոթումը ոչ միայն հնարավոր է, այլև փաստ։ Մինչդեռ Հակոբ Ղրիմեցու վկայությունը վերաբերում է իր ուսուցչին և ժամանակակցին։ Եվ որ կարևոր է, մեզ հետաքրքրող հիշատակարանը, ուր գրված է, թե «...զմեծ հռետորն Գէորգ, որ ի պակասն գրոցս շատ աշխատեցաւ...» և այլն, պատկանում է Հակոբ Ղրիմեցու գրչին։ Թերևս № 8006 ձեռագրի մի հիշատակարանի «...մէկ կանոն ալ տեսի գրվել է ՌՃԻԹ (1680) թվին Ղրիմ, Յակոբ վարդապետ Ղրըմեցի, աշակերտ Գրիգոր վարդապետի և քաջ դիտապետի Եզընկացոյ»[4] վկայությունը վերաբերում է կանոնագրքի Հակոբ Ղրիմեցու օրինակից[5] արված մի այլ գրչության, որը կատարվել է 1680 թվականին, ինչպես Ազարիա Սասնեցու ընդօրինակությունը 1609 թ. դարձյալ Հակոբ Ղրիմեցու օրինակից։

Որեմն, XIV դարի վերջին և XV դարի սկզբին Գեորգ Երզնկացին[6] կանոնագիրք-ձեռագրերի մի ենթախմբին կատարել է հերթական ավելացում։ Թե այդ ավելացումը ո՞ր ենթախմբին է կատարված, թե մինչև այդ ավելացումը ի՞նչ կանոնախմբեր կային ձեռագրերի տվյալ ենթախմբում և թե Գեորգ

[1] Նույն տեղում, էջ 265—266։

[2] Նույն տեղում, էջ 234։

[3] «Հանդէս Ամսօրեայ», 1936, VII—IX էջ 324։

[4] Էջ 2 բ, կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ LXXI։ Հ. Քյուրտյանը «Սիոն»-ի 1966 թ. հուլիսի հատորում (էջ 366 բ) նշում է, որ «Գրիգոր վարդապետի» փոխարեն պետք է լինի «Գէորգ վարդապետի»։ Դիտողությունը ճիշտ է, բայց ձեռագրում գրված է «Գրիգոր վարդապետի»։

[5] Մեր օգտագործած ac ձեռագրերը XIV—XV դարերի գրչություն ունեն։ Այստեղ, դժբախտաբար, հիշատակարաններ չեն պահվել։ Դրանցից մեկնումեկը գուցե Հակոբ Ղրիմեցու օրինակն է։

[6] Հակոբ Ղրիմեցու վերոբերյալ հիշատակարանն անուշադրության մատնելու պատճառով կանոնագրքի Գեորգ Երզնկացու խմբագրությունը վերագրել էինք Գեորգ Համբրոնացուն (տե՛ս „Армянская книга канонов и ее редакции", Ереван, 1967, դոկտորական դիսերտացիայի ավտոռեֆերատ, էջ 20)։

Երզնկացին ի՞նչ կանոնախմբեր է ավելացրել՝ պարզ չէ։ Քննենք այդ հարցերը։

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի № 43 ձեռագրում վերևի բերված առաջին հիշատակարանը դրված է վերջին՝ «Վասն քահանայագործութեան կարգաց խրատ ի պատրաստութիւն» կանոնախմբից անմիջապես հետո։ Երբ նկատի ենք առնում այս փաստը, ապա թվում է, թե X դարի 90-ական թվականների Բ խմբի it ձեռագրերի սկզբնական, այսինքն 40 կանոնախմբեր բովանդակող օրինակին է Գեորգ Երզնկացին ավելացրել վերևում նշված ԽԱ—ՀՀ կանոնախմբերը[1]։ Սակայն, մեր կարծիքով, հարցն այնքան էլ պարզ չէ։ Առաջին հիշատակարանից մեզ հայտնի է դառնում Կանոնագրքի Գեորգ Երզնկացու ավելացրած բնագրերի միայն վերջին եզրը՝ հիշատակարանին անմիջապես նախորդող «Վասն քահանայագործութեան կարգաց խրատ ի պատրաստութիւն» կանոնախումբը։ Բայց թե ավելացված բնագրերի սկզբնական եզրը որ կանոնախմբից է սկսվել, հիշատակարանն այդ մասին բան չի հաղորդում։ Վերևում ցույց տվեցինք, որ hlou *ձեռագրերը պարունակում են Կանոնագրքի Բ խմբի հնագույն խմբագրության պատկանող* it *ձեռագրերի բովանդակած նյութերը նույնությամբ և բացի դրանից նաև Կանոնագրքին ավելացված առաջին շերտը՝ ԽԱ—ԿԵ կանոնախմբերը, (ըստ* l *ձեռագրերի վերևում բերված համարակալման)։ Այս ԽԱ—ԿԵ կանոնախմբերը որպես առանձին միավոր, գոյություն ունեն Բ խմբի երկու ենթախմբերում, միևնույն տեղում մինչև Գեորգ Երզնկացին։ Այս հանգամանքը մեզ եզրակացնել է տալիս, որ* hlou *ձեռագրերում եղած առաջին շերտը (ԽԱ—ԿԵ կանոնախմբեր՝) X դարի 90-ական թվականների խմբագրությանը (*it *ձեռագրեր) ավելացվել է մինչև Գեորգ Երզնկացին՝ մինչև XIV դարի երկրորդ կեսը, մի անհայտ անձնավորության կողմից։ Իսկ այնուհետև Գեորգ Երզնկացին վերցրել է* hlou *ենթախմբի մի որևէ ձեռագիր և կատարել նոր ավելացումներ, հիշատակարանի գրչի խոսքերով «եւ գրեաց բազմաշնորհ մատամբն իւրով առ ի կատարել զթերին» այսինքն՝ ԿԵ կանոնախմբից հետո եղածները՝ ԿՋ-ից մինչև ՀՀ կանոնախումբը (ըստ* m *օրինակի համարակալման)։ Եվ որովհետև այս նույն բովանդակությունն ու կառուցվածքը ունեն մեր օգտագործած* acdkmpsv *ձեռագրերը, հետևապես սրանք էլ պատկանում են Կանոնագրքի Գեորգ Երզնկացու խմբագրությանը։ Նշանակում է* acdkmpsv *ձեռագրերում Կանոնագիրքն ունի XIV—XV դարերի հնություն։ Հենց այս խմբագրությունն էլ օգտագործելով՝ Ազարիա Սասնեցին 1609 թվականին ընդօրինակության ժամանակ Կանոնագրքում կատարեց նոր ավելացումներ։ Սակայն մինչև այդ խնդրին անցնելը, ցանկանում ենք անդրադառնալ Ն. Ակինյանի այն վարկածին, ըստ որի Գեորգ Համբրոնացուց (իրականում Գեորգ Երզնկացուց) հետո՝ մինչև Ազարիա Սասնեցին Կանոնագրքին կանոնախմբերի նոր շերտ է ավելացրել Կ. Պոլսի պատրիարք Գրիգոր Կեսարացին (մեծ ու փոքր ընդմիջումներով՝ 1601—1626 թթ)։*

Ազարիա Սասնեցին, ինչպես ինքն է պատմում իր հիշատակարանում[2],

---

[1] *Բաբգեն Կյուլեսերյանի ծուցակի համաձայն համարակալման ԼԲ—ԿՆ կանոնախմբերը։ Հիշեցնենք, որ այստեղ ևս բովանդակում են այն բոլոր նյութերը, ինչ որ կան* m *և սրան հարող ձեռագրերում, միայն տեղ-տեղ ծուցակում համարակալման շփոթում կամ բաց թողումներ կան, այդ պատճառով էլ ստացվել է ԿՆ (65) փոխանակ ՀՀ (78) կանոնախումբ։*

[2] *Այս հիշատակարանը տե՛ս նաև Սիմէոն դպիր Լեհացւոյ ուղեգրութիւն, տարեգրութիւն և յիշատակարանք, հրատ. Ն. Ակինյան, Վիեննա, 1936, էջ 387—390։*

1599 թվին հայրենի Սասունը և շրջակա վայրերը կարա Յազիճիի ասպատակութիւնների ու ավերումների պատճառով թողնում է հայրենական տունը և երկար դեգերումներից հետո՝ 1603 թվին հասնում Կ. Պոլիս և ապաստանում Գրիգոր Կեսարացու մոտ։ Վերջինիս մասին ահա թե ինչ է գրում նա. «Որ էր յցեալ աստուածաշունչ գրովք, ոչ թէ միայն Հին եւ Նոր Կտակարանօք, այլ եւ արտաքին գրոց. եւ նա ի բազում գրեանց եւ ի բազում տեղաց ժողովեալ էր ի մի, զոր ես անարժանս եկեալ յարեցա[յ] ի նա, եւ աշակերտեալ առ նա տեսի զտիեզերալոյս առաքելոցն եւ զսուրբ ժողովոցն կանոնս եւ յոյժ ուրախացեալ եւոու գաղափարել»[1]։

Հենվելով Աղարիա Սասնեցու «ի բազում գրեանց եւ ի բազում տեղաց ժողովեալ էր ի մի» տեղեկութեան վրա Ակինյանը փորձում է ցույց տալ, որ Գրիգոր Կեսարացին վերցրել է Կանոնագրքի Գեորգ Լամբրոնացու (իրականում Գեորգ Երղնկացու) խմբագրութիւնը և կատարել նոր ավելացումներ[2], որից հետո միայն նույն գործը իր ուսուցչի օրինակով շարունակել է Աղարիա Սասնեցին։ Այսպիսով, ըստ Ակինյանի, Կանոնագրքի Աղարիա Սասնեցու խմբագրութիւնը բաղկացած է հետևյալ մասերից՝ Գեորգ Լամբրոնացու, Գրիգոր Կեսարացու և իր Աղարիա Սասնեցու խմբագրութիւններից[3]։ Եվ Ակինյանի կարծիքով Գրիգոր Կեսարացին Կանոնագրքին ավելացրել է հետևյալ համարակալումների կանոնախմբերը. «Բ. 41—44, 49, 57, 62—70 և 71—72 հոդվածները, ինչպես նաև Գոշի Դատաստանագիրքը, Ասորա-հռոմեական օրենսգիրքը իր հավելված մասերով»[4]։ Որպեսզի ընթերցողն առարկայական պատկերացում ունենա, թե Ակինյանի նշած համարները որ կանոնախմբերին են վերաբերում, այստեղ կբերենք նրա հիշած համարների համապատասխան կանոնախմբերը l և m ձեռագրերի համաձայն, ալ կողմում՝ վերը փակագծերում նշելով Ակինյանի ցույց տված համարները։

Ողիշէի ի կանոնաց գրոց (41).
Յոհաննու Կոստանդինուպոլսոյ հայրապետի (42).
Խ. Մեծի Ագաթանգեղոսի (43).
Խթ. Որանեցւոյն Մեսրոպայ Հայոց վարդապետի (44).
Ծե. Ի հարանց կանոնացն է (49).
Կե. Կանոնք տեառն Սիմէոնի Աղուանից կաթողիկոսի (57).
Հ. Կանոնք Ներսէսի Կլաեցոյն վասն ազգապղծութեան (62).
ՀԱ. Կանոնք զգուշաւոր ի խրատ քահանայից (63).
ՀԲ. Կանոնք երկրորդ վասն զգուշութեամբ սպասաւորելոյ...(64).
ՀԳ և ՀԴ. Ընկայ Կողբացոյ Հայոց վարդապետի վասն պատրաստութեան հաղորդողոյ (sic) (65).
Հե. Բանք Անանիա Հայոց վարդապետի (66).
ՀԶ. Այլուստ ժողովածու իմաստախոհ արանց[5] (67).

---

[1] Բարգէն աթոռակից կաթողիկոս, Ցուցակ ձեռագրաց Անկիւրիոյ Կարմիր վանուց և շրջակայից, էջ 246։

[2] Ազարիա վ. Սասնեցի աստղագէտ, տօմարագէտ և տաղաչափ (Հանդէս Ամսօրեայ, 1936, VII—IX, էջ 324—325։

[3] Նույն տեղում, էջ 325։

[4] Նույն տեղում, էջ 324։

[5] m ձեռագրի ցանկում այն վերնագրված է այսպես. «Վասն որք ասեն անգոսնելի կիրք ի մարդեղութիւնն Քրիստոսիւ»։

Հէ. Յաղագս նկարեալ պատկերաց (68).

ՀՐ. Վասն քահանայագործութեան... (69). այնուհետև Նիկիայի ժողովի մասնակիցների (70), Հայոց կաթողիկոսների (71) և Կամսարական տան եպիսկոպոսների (72) ցանկեր։

Թե Ակինյանի պնդումը որքան անհավանական է, ցույց են տալիս ներքոհիշյալ պարագաները. նախ, եթե Գրիգոր Կեսարացին կանոնագրքին իրոք կատարել է լրացումներ, ինչո՞ւ այդ լրացումները կատարվել են ընդմիշտբար, թուիչքներով, օրինակ՝ նա չի վերցրել 45—48, 50—56, 58—61 (ըստ Ակինյանի նշած համարների) կանոնախմբերը։ Թե Ակինյանը ինչպես է որոշել վերևի համարները՝ մեզ մնաց անհասկանալի։ Երկրորդ, Ակինյանը նշում է այնպիսի կանոնախմբեր, որոնք մինչ այդ Կանոնագրքին ավելացվել էին Գեորգ Համբրոնացու (իրականում Գեորգ Երզնկացու) կողմից կամ նյութեր, որոնք առկա էին Կանոնագրքի X դարի վերջերի խմբագրությունում՝ ձեռագրերի Բ խմբի հնագույն ենթախմբերում, օրինակ, Հայոց կաթողիկոսների և Կամսարական տան եպիսկոպոսների ցանկերը։ Էլ չենք խոսում Գոշի Դատաստանագրքի կամ Ասորա-հռոմեական օրենսգրքի մասին, որոնք կապ չունեն Կանոնագրքի խմբագրությունների հետ և մի քանի ձեռագրերում գտնվել են մի կազմում և միայն այսքանը։ Երրորդ, վերևում ցույց տվեցինք, որ Կանոնագրքի Գեորգ Երզնկացու ավելացումները սկսվում են m և սրան հարող ձեռագրերի ԿԶ կանոնախմբից մինչև ՀՐ, իսկ այնուհետև սկսվում են Ազարիա Սասնեցու լրացումները, այնպես, որ նոր մուծված նյութերի մեջ Գրիգոր Կեսարացուն բաժին չի մնում։ Չորրորդ, Ազարիա Սասնեցու վերոհիշյալ հիշատակարանի «ի բազում գրեանց եւ ի բազում տեղաց ժողովեալ էր ի մի» հատվածի ընդգծված մասը պետք չէ անպայման հասկանալ մի տուփի կամ կազմի մեջ հավաքված, այլ որ բազմաթիվ գրքերից և տեղերից նյութեր էր հավաքել իր մոտ, որոնց թվում և Կանոնագիրքը։ Հինգերորդ, Կանոնագրքի այն ձեռագրից, որից 1609 թվին Ազարիա Սասնեցին իր համար ընդօրինակել էր մի օրինակ, 1611 թվի մոտերքում Հակոբ Քյոթահիացին գաղափարել է տալիս իր օրինակը։ Եվ իր թողած հիշատակարանում խոսելով Կանոնագրքին Գեորգ Լաբրոնացու (իրականում Գեորգ Երզնկացու) և Ազարիա Սասնեցու կողմից կատարված ավելացումների մասին, Գրիգոր Կեսարացու լրացումների վերաբերյալ բան չի ասում. ահա այդ վկայությունը. «Տեսի անդ (Գրիգոր Կեսարացու մոտ, Կ. Պոլսում —Վ. Հ.) կանոնս, կատարեալ գիրս կանոնաց, զոր հաւաքեալ էր զկանոնս առաքելոց, վարդապետաց, հայրապետաց սրբոց, սուրբ վարդապետն Գէորգ Կիլիկեցին. որ է Սսեցի եւ անուն առեալ էր զօրինակն երիցս երանեալ ƒաջ ռաբունապետն մեր տէր Գրիգոր (իմա՛ Կեսարացին —Վ.Հ.) վարդապետն։ Եւ ի նմանէ առեալ էր զօրինակն[1] աշակերտն նորա տէր Ազարիա Սասնեցի...»[2]։

---

[1] *Մեջբերման «երիցս երանեալ քաջ... ի նմանէ առեալ էր զօրինակն» հատվածը անուշադրության հետևանքով դուրս է ընկել Բարդեն Կյուլեսերյանի Կարմիր վանքի ձեռագրաց ցուցակում բերված Հակոբ Քյոթահիացու հիշատակարանից (էջ 266)։ Եվ ստացվում է սխալ այն տպավորությունը, թե Ազարիա Սասնեցին (XVI—XVII դար) Գեորգ Համբրոնացու (XIII դար) աշակերտն էր։*

[2] *Հանդէս Ամսօրեայ, 1936, VII—IX, էջ 324։ Շարունակության մեջ խոսվում է Ազարիա Սասնեցու կատարած ավելացումների մասին։ Հիշատակարանի այդ մասը տե՛ս ներքևում։*

Ինչպես դժվար չէ նկատել այս մեջբերումից, Գրիգոր Կեսարացին լոկ պատճենավորել է Կանոնագրքի Գեորգ Երզնկացու խմբագրությունը «անտի առեալ էր զօրինակն» և ուրիշ ոչինչ։

Այսպիսով, վերևում նշված փաստերը և հանգամանքները չեն հաստատում Ակինյանի պնդումը, հետևապես Կանոնագրքին Գրիգոր Կեսարացին ոչ մի ավելացում չի կատարել։ Գեորգ Երզնկացուց հետո ձեռագրերի acdkmpsv ենթախմբին, որ է վերջինիս խմբագրությունը, Ազարիա Սասնեցուց բացի ուրիշների կողմից նոր ավելացում չի կատարվել։

Այժմ անդրադառնանք Կանոնագրքի Ազարիա Սասնեցու խմբագրությանը։ Կանոնագրքի բովանդակության պատմության համար խիստ ուշագրավ է Ազարիա Սասնեցու հիշատակարանը, որը գտնվում է իր համար ընդօրինակած կանոնագիրք-ձեռագրին կից, որից և վերևում կատարեցինք մեջբերումներ։ Հիշատակարանից տեղեկանում ենք, որ Ազարիա Սասնեցին դալիս է Կ. Պոլիս Գրիգոր Կեսարացու մոտ, և վերջինիս սեփականության հանդիսացող կանոնագիրք-ձեռագիրը տեսնելով գրում է. «յոյժ ուրախացեալ ետու գաղափարել»[1]։ Սակայն, ինչպես պարզվում է հիշատակարանի շարունակությունից, նա Կանոնագիրքը անմիջապես ընդօրինակել չի տալիս, այլ նախ հավաքում է կանոնական նոր նյութեր՝ Գրիգոր Կեսարացու մոտ եղած Կանոնագրքից գաղափարվող օրինակի բովանդակությունն ավելի հարստացնելու և ճոխացնելու նպատակով։ Ահա թե ինչ է գրում այդ աշխատանքների մասին Ազարիան. «Ես ջանացի այլ եւս աւելուլ եւ հարստացուցանել, զի մի ինչ պակաս գտանիցի. եւ էր յոլով գրեանք ի Կոսանդինուպօլիս... եւ ես գտի զորս ի քահանայս եւ զորս ի յաշխարհականս եւ զորս ի այլ ազգիս, զոր ոմանք բազում աղաչանօք... հազիւ տային ինձ վասն նախանձու, եւ ժողովեցի բազում բանս եւ զանազան կանոնս, ի առանձնական եւ հասարակ ժողովոց, ի մերոց եւ օտարասեռն ազանց բազում աշխատութեամբ հաւաքեցի իբրեւ զծաղիկ ի պսակս բոլորեալս...»[2]։ Այնուհետև ընդհանուր գծերով թվելով Կանոնագրքին իր կողմից ավելացրած նյութերը[3] շարունակում է. «զոր գտցես լրիւ ի ցանկ մատենիս. բայց ժողովեցաւ սայ ի չար եւ ի դժ[ո]ւար ժամանակս, որ էր Հայոց մեծ թվին ՌՄՒ, որ մինչ ի թվին ՈՐ (այսինքն՝ 1603—1609 թթ.—Վ. Հ.) հազիւ ի մի հաւաքեցի...»[4]։ Ուրեմն, Ազարիա Սասնեցին 1603 թվին գալով Կ. Պոլիս մինչև 1609 թիվը զբաղվել է Կանոնագիրքը լրացնելու, ճոխացնելու նպատակով կանոնական նյութեր հավաքելու գործով, որից հետո միայն 1609 թվին պատվիրել Սիմեոն Լեհացուն ընդօրինակել Կանոնագրքի Գրիգոր Կեսարացու ունեցած օրինակը, որը, ինչպես վերևում ցույց տվեցինք, պատկանում էր Գեորգ Երզնկացու խմբագրությանը։

Ձեռագրի գրիչ Սիմեոն Լեհացին Ազարիա Սասնեցու ջանքերի մասին նույնպես գրում է. «Շնորհիւ Տեառն սկսայ եւ ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ գիրքս, որ կոչի կանոնք, եւ է յոյժ պիտանի եւ անգիւտ, որպէս եւ առաջիկայդ ընթեռնլով իմասցիս, թէ որպէս աշխատութեամբ եւ բազմախնդիր [յ]ուզմամբ ի բազում տեղաց եւ գաւառաց ժողովեալ հաւաքեաց ի մի յոյժ

---

[1] Ցուցակ ձեռագրաց Անկիւրիոյ կարմիր վանուց..., էջ 246։
[2] Նույն տեղում։
[3] Նույն տեղում, էջ 247։
[4] Նույն տեղում։

փարթամ եւ հարուստ»[1]։ Միևնույն միտքը հաստատում է կողմնակի մի այլ անձնավորություն՝ Հակոբ Քյոթահիացին, որը ընտիր կանոնագիրք ունենալու նպատակով երկար թափառումներից հետո, 1611 թվի մոտերքում, Կ. Պոլսում տեսնում է իր ակնկալածը. «Տեսի անդ կանոնս, կատարեալ գիրս կանոնաց... զի նա (Ազարիա Սասնեցին —Վ. Հ.) բազում ջանիւ խնդրեալ էր բազում տեղիք ժողովոց ի մի վայր ի վերայ այն կանոնացն, առաւել աւելեաց բազում կանոնս ի բազում օրինակաց, այնպէս փարթամ եւ հարուստ, որ ոչ գտանէր աղգիս մերում, ի մի տուփ ժողովեալ, եւ ես տեսի զնա եւ բազում ուրախութեամբ լցայ, եթէ այժմ կատարեցաւ խնդրուածն իմ, եւ առեալ ի նմանէ օրինակեցի...»[2]։

Ուրեմն, Կանոնագրքի Գրիգոր Կեսարացու ունեցած օրինակից (Գեորգ Երզնկացու խմբագրությունից) 1609 թվին Ազարիա Սասնեցին իր համար Սիմեոն Լեհացուն ընդօրինակել է տալիս և այնուհետև կատարում մի շարք նյութերի ավելացումներ, իսկ վերջինիցս էլ Հակոբ Քյոթահիացին 1611 թվին կամ մի փոքր հետո իր համար ընդօրինակել տալիս Արսլան գրչին։

Իսկ ի՞նչ նյութեր է մուծել Կանոնագրքում Ազարիա Սասնեցին։ Թերևս հարկ չկա թվարկելու բոլոր նյութերը, որոնց թիվը հասնում է շուրջ 40-ի. հետաքրքրվողներին հղում ենք Բարդեն Կյուլեսերյանի Անկյուրիայի Կարմիր վանքի մատենադարանի ձեռագրերի ցուցակի համապատասխան էջերին[3], իսկ այստեղ կթվարկենք գլխավորներից մի քանիսը. «Բանք դեղեցիկ եւ յոյժ պիտանի վասն աթոռոյն Ախթամարայ, որ է ի ներքոյ բանադրանաց ի սրբոյն Գրիգորէ Տաթեւացւոյ», «Խրատ կանոնական ընթանուր ամենայն հաւատացելոց ի Քրիստոս, ասացեալ Կիրակոսի կաթողիկոսի սուրբ էջմիածնի», «Տեսիլ սրբոյն Սահակայ հայրապետին» և սրա մեկնությունը, Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլը, Դավիթ Ալավկա որդու կանոնները, Հռոմի եպիսկոպոս Օգոստիանոսի «Վասն վարուց կրօնաւորաց» և «Խրատ ոգէշահք...» գրույթյունները, Ներսես Շնորհալու թղթերը ու այլ նամակներ, Վանականի գործերից երկուսը, հայոց թագավորների կարգն ըստ Մովսես Խորենացու և իր՝ Ազարիայի կազմած հայոց կաթողիկոսների ցանկը և այլ նյութեր։ Այս համառոտ թվարկումից էլ երևում է, որ Ազարիա Սասնեցու լրացումները մեծ մասամբ կանոններ չեն և չեն համապատասխանում Կանոնագրքի բնույթին, օրինակ, Գրիգոր Լուսավորչի և Սահակ Պարթևի տեսիլները, այլ և այլ բազմաթիվ նամակներ, հայոց թագավորների և կաթողիկոսների ցանկերը, Նիկիայի և Քաղկեդոնի ժողովների վերաբերյալ նյութերը և այլն։

Շտապենք ասել, որ եթե Կանոնագրքի X դարի խմբագրությունում ավելացված են մի երկու ոչ կանոնական նյութեր, ապա նման նյութերի քանակը հաջորդ XI, XIV—XV դարերի խմբագրություններում ավելի մեծ տեղ է բռնում, իսկ XVII դարում Ազարիա Սասնեցու խմբագրությունը, կարելի է ասել, նյութի ընտրության եղանակը հիմնովին խախտեց, և նրա ավելացրած նյութերը ոչ

---

[1] Նույն տեղում, էջ 241—242։

[2] Նույն տեղում, էջ 265—266. տե՛ս նաև Հանդէս Ամսօրեայ, 1936, VII—IX, էջ 324։ Այս անձնավորության մասին տե՛ս նաև Մկրտիչ Աղավնունու «Մեր Կանոնագիրքն և Յակոբ եպիսկոպոս Կուտինացին» հոդվածը «Բիւզանդիոն»-ի 1897, հուլիսի 14-ի № 214-ում։

[3] Էջ 235—239։ Այս մասին Ազարիա Սասնեցին գրում է նաև իր հիշատակարանում, տե՛ս նույն տեղում, էջ 247։

թե հարստացրեցին Կանոնագրքի բովանդակությունը, այլ այն դարձրին մատենագրական զանազան նյութերի ժողովածու։

Մինչև այժմ քննում էինք տարբեր ժամանակներում Կանոնագրքին ավելացրած նյութերի շերտերի, սրանց ժամանակի և հնարավորության դեպքում ավելացում կատարողների ինքնության հարցերը։ Եվ որպեսզի այդ բանը ընթերցողների համար առարկայական երևա, XLII էջում ներկայացնում ենք Կանոնագրքի ճոխացման սխեման։

Ե. ԿԱՆՈՆԱԳՐՔԻՆ ԱՎԵԼԱՑՎԱԾ ՄԻ ՇԱՐՔ ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐԻ ՎԱՎԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐ

Դարերի ընթացքում Կանոնագրքի բովանդակության աճը պարզելուց հետո, անցնենք լրացված նյութերի վավերականության հարցին։

Հովհ. Օձնեցուց հետո Կանոնագրքին ավելացված նյութերի շարքում աչքի են ընկնում իրենց քանակով այնպիսիները, որոնք կեղծ գրվածքներ են։ Իհարկե այդպիսի գրվածքներ կան նաև Օձնեցու կազմած Կանոնագրքում, օրինակ, Առաքյալներին, Հարանց հետևողաց, Աթանաս Աղեքսանդրացուն, Սևանտոսին վերագրված և թերևս Կեսարիայի կանոնախմբերը։ «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի «Ծանոթագրություններ» բաժնում խոսել ենք Կեսարիայի և, մասնավորապես, Աթանաս Աղեքսանդրացու կանոնախմբերի մասին։ Վերջինս չենք գտնում նույն հեղինակի աշխատությունների շարքում[1]։ Սակայն նրա աշակերտ Տիմոթեոս Աղեքսանդրացու 61 (37+24) հարց ու պատասխանի երկու բնագրերում գտնում ենք Աթանասի կանոնախմբի 15 հարց ու պատասխանի նյութերը[2]։ Թե ե՛րբ է այս կանոնախումբը ստեղծվել և վերագրվել Աթանասին՝ դժվար է հաստատ բան ասել, սակայն հաստատ է այն, որ այդ կանոնախումբը մեր մատենագրության մեջ գոյություն ուներ մինչև Հովհ. Օձնեցին՝ VIII դարի սկզբները։ Իսկ Սևանտոսի կանոնախմբի վերաբերյալ Ակինյանի փորձը՝ այն վերագրելու Դիոնեսիոս Աղեքսանդրացուն, հազիվ թե համոզիչ լինի[3], որովհետև այդ վարկածը նա հիմնավորում է այնպիսի վիրահատությամբ, որ դարձյալ մնում է անհավատալի, ուստի և այն դիտում ենք որպես կեղծ գրություն։

---

[1] Տե՛ս «Ս. Աթանասի Աղեքսանդրիոյ հայրապետի ճառք, թուղթք եւ ընդդիմացութիւնք», Վենետիկ, 1899։ Այստեղ գտնում ենք 141 հարց ու պատասխան «Երանելի Աթանասի ասացեալ հարցմունք վայելուչք եւ պատասխանիք հոգեշահք» վերնագրով (էջ 347—477), բայց ոչ մի նմանություն չկա այս երկու բնագրերի միջև, օրինակ, քահանայի ուխության մասին խոսում է այս գրքի ՃԻԷ (էջ 457—458) և Կանոնագրքի Աթանասի ԾԴ (էջ 312—313) հարց ու պատասխաններում, բայց ոչ մի նմանություն։

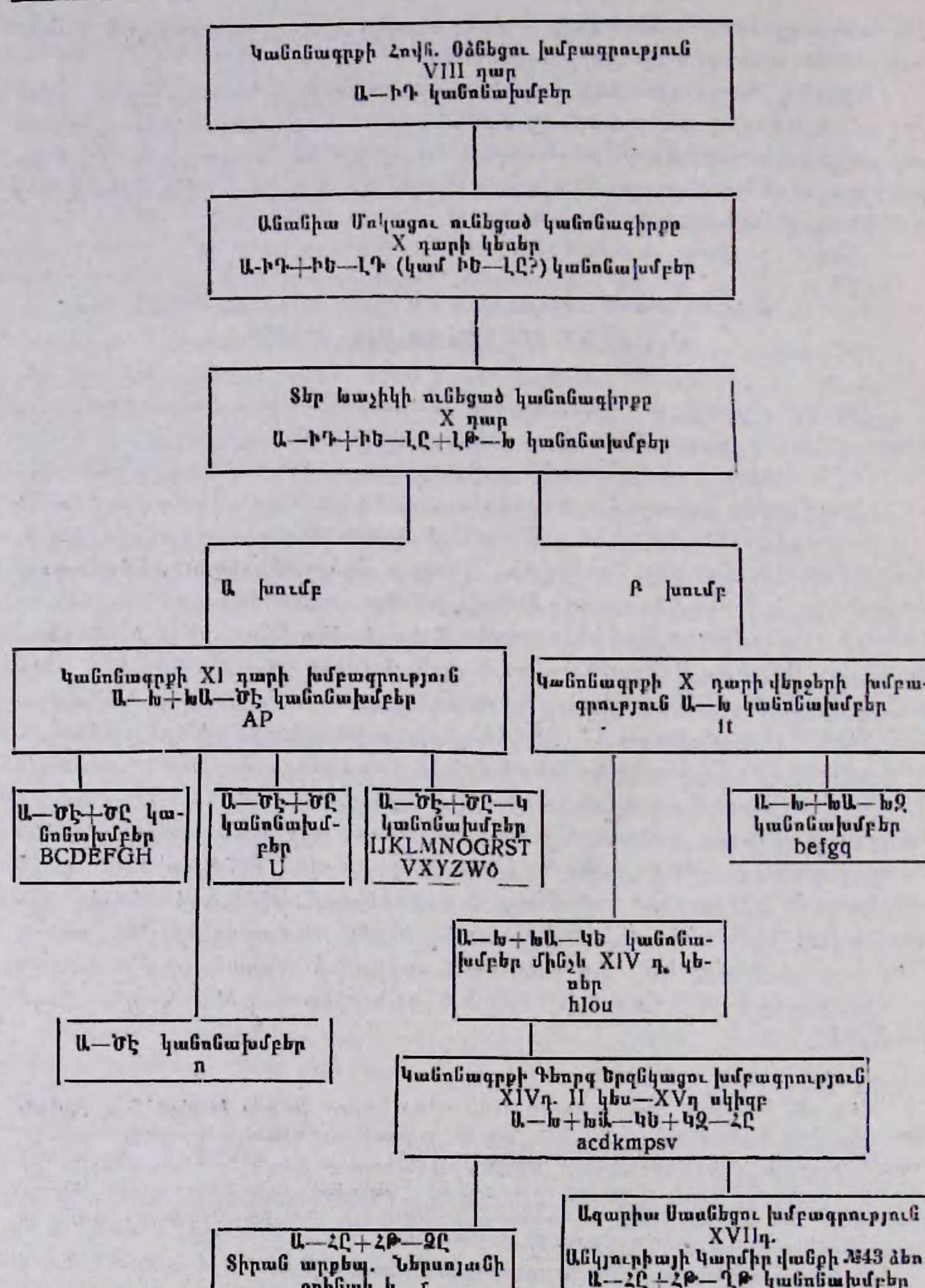
[2] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 603, 606—608, 610։

[3] Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, IV—XII, էջ 59—70. մասնավորապես կարդա 70-րդ էջը, ուր կան հետևյալ հեռացատկ մակաբերումները. իբր Դիոնեսիոս Աղեքսանդրիայ անունից առաջ է եկել Սեւանդեայ անունը. այսօրինակ ձևով՝

ԴԻՈՆԵՍԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱՑ
Ս ԵԻ ԱՆԴ ԵԱՑ

կամ Մեհրուժանայ ձևից՝ Քաջանայից ձևը, այսպես՝

ՄԵՀՐՈՒԺԱՆԱՑ
ՔԱՋ ԱՆԱՑԻՑ

Կանոնագրքի Հովհ. Օձնեցու խմբագրություն
VIII դար
Ա—ԻԴ կանոնախմբեր
Անանիա Մոկացու ունեցած կանոնագիրքը
X դարի կեսեր
Ա-ԻԴ+ԻԵ—ԼԴ (կամ ԻԵ—ԼԸ?) կանոնախմբեր
Տեր Խաչիկի ունեցած կանոնագիրքը
X դար
Ա—ԻԴ+ԻԵ—ԼԸ+ԼԹ—Խ կանոնախմբեր
Ա խումբ
Բ խումբ
Կանոնագրքի XI դարի խմբագրություն
Ա—Խ+ԽԱ—ԾԷ կանոնախմբեր
AP
Կանոնագրքի X դարի վերջերի խմբագրություն Ա—Խ կանոնախմբեր
ft
Ա—ԾԷ+ԾԸ կանոնախմբեր
BCDEFGH
Ա—ԾԷ+ԾԸ կանոնախմբեր
U
Ա—ԾԷ+ԾԸ—Կ կանոնախմբեր
IJKLMNOGRST
VXYZWδ
Ա—Խ+ԽԱ—ԽԶ կանոնախմբեր
befgq
Ա—Խ+ԽԱ—ԿԵ կանոնախմբեր մինչև XIV դ. կեսեր
hlou
Ա—ԾԷ կանոնախմբեր
n
Կանոնագրքի Գեորգ Երզնկացու խմբագրություն
XIVդ. II կես—XVդ սկիզբ
Ա—Խ+ԽԱ—ԿԵ+ԿՁ—ՀԸ
acdkmpsv
Ա—ՀԸ+ՀԹ—ՁԸ
Տիրան արքեպ. Ներսոյանի օրինակ և r
Ազարիա Սասնեցու խմբագրություն
XVIIդ.
Անկյուրիայի Կարմիր վանքի №43 ձեռ.
Ա—ՀԸ+ՀԹ—ՂԹ կանոնախմբեր

Սակայն դառնանք Հովհ. Օձնեցուց հետո ավելացված մի շարք կանոնախմբերի վավերականության հարցին։

Թադեոս առաքյալին վերագրված կանոնախումբը կանոնագրքի համակարգում դրված է 26 (ԻԶ)-րդ տեղում։ Այս կանոնախմբի հեղինակի մասին, վաղուց է, որ գոյություն ունի արդարացի կասկածանք։ Տակավին 1880 թվին Վ. Բաստամյանցը գրում էր. «Դոքա (Թադեոսի կանոնները —Վ. Հ.) չեն պատկանում մեր առաջին լուսավորչին (Թադեոսին —Վ. Հ.), այլ հետո են հորինված»[1]։ Հակոբոս Տաշյանը «Վարդապետութիւն առաքելոց» (Վիեննա, 1896) իր հմտալի աշխատության 131—148-րդ էջերում մանրամասն քննելով սույն կանոնախմբի վավերականության հարցը, գտնում է, որ այն ներկա ձևի մեջ «ո՛չ ե դարեն կրնանք համարել»[2], քանի որ վերջինիս մեծ մասի աղբյուրը հանդիսանում է «Վարդապետութիւն առաքելոց» մատյանը[3]։ Մի փոքր անագան նույնպիսի կարծիք են հավաստում Ն. Մելիք-Թանգյանը և Մ. Օրմանյանը։ Առաջինը հենվելով պատմական մի շարք փաստերի վրա[4] եզրակացնում է. «Պասեքի խնդիրը, ժամանակագրության (թերևս պետք է լինի ժամակարգության—Վ. Հ.) տեսակները և կանոնադրությունը, նվիրապետության կարգը, ջրի և անխմոր հացի գործածության վեճերը, բոլորը սկսվում են շատ ուշ և կանոնավորվում են III, IV, V, VI, VII դարերում»[5]։

Եվ իսկապես, երբ հետևում ենք այս կանոնախմբի հոդվածների բովանդակությանը, ապա նկատում ենք, որ հոդվածների զգալի մասը քաղված է մեզ հայտնի աղբյուրներից, օրինակ, Ա հոդվածը կազմված է Պողոս առաքյալի նամակներից (Ա Տիմ. Գ, 1—3, Տիտ. Ա, 7—9) և Առաքելական ԻԲ հոդվածից, Գ-ն՝ Նեոկեսարիայի ԺԶ, Դ-ն՝ Առաքելական ի, ԻԱ, ԻԲ, ե-ն՝ Հովհ. Օձնեցու ԺԲ և Սիոնի Ը, Զ-ն՝ Առաքելական ԼԱ հոդվածներից և այլն։ Կազմողն իր ձեռքի տակ գտնվող սկզբնաղբյուրներից օգտվել է ազատ ձևով, քաղված նյութը մատուցել է վերաշարադրելով։

Զ հոդվածում հեղինակը խոսում է պատարագի գինու բաժակը անխառն և անապական մատուցելու մասին։ Այս հոդվածի վերջին հատվածը. «Մի՛ ոք յանդգնեսցի խառնել ջուր ի յայն բաժակն...» մինչև վերջ Տաշյանը համարում է» հետսամուտ ընդմիջարկություն»[6]։ Մեզ այդպես չի թվում։ Կանոնախմբի ներկա ձևի մեջ շոշափված առանձին հարցեր հայ եկեղեցում կարգավորվել են VI, VII դարերում։ Ինքը՝ Տաշյանն էլ կարծում է, որ այն «ամենեն կանուխ իսկ դնելով՝ ե դարեն հառաջ չի յերևան եկած»[7]։ Քանի որ գինու բաժակին ջուր խառնելու վեճերը կապված Քաղկեդոնի ժողովի որոշումների հետ առաջ եկան VI դարում և այնուհետև այդ հարցը մնաց օրակարգում հաջորդ դարերում. ուրեմն խնդրական այդ հարցը այստեղ ընդմիջարկություն չէր կարող լինել և

---

[1] «Փորձ», 1880, VIII—IX, էջ 83, ծանոթ. 3, տե՛ս նաև 1881, VI, էջ 52. հմմտ. «Մխիթարայ Գօշի Դատաստանագիրք Հայոց» Վաղարշապատ, 1880, էջ 411, ծանոթ. 915։

[2] էջ 146։

[3] էջ 141, 147։

[4] Ի միջի այլոց անտեղի է հիշված Եպիփ կաթողիկոսի անունը կրող դավանական գրությունը. տե՛ս Ասողիկ, Պատմութիւն տիեզերական, ՍՊՒ, 1885, գլուխ ԻԱ։

[5] Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, գիրք Ա, էջ 475. հմմտ. Մ. Օրմանյան, Ազգապատում, հատ. Ա, Բեյրութ, 1959, էջ 44։

[6] Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 403, տողատակ։
Նույն տեղում, էջ 134։

իր վրա կրել է VI դարից սկսած առաջ եկող վեճերի կնիքը։ Ե հոդվածի առթիվ Տաշյանը գրում է. «Ե կանոնն՝ այն է եկեղեցվո սեղանին նկատմամբ հրամայվածը շատ նման կըհնչէ ս. Սահակա մեկ կանոնինն»[1]։ Մեզ այնպես է թվում, որ Տաշյանը Ե հոդվածի աղբյուրը ճիշտ չի նշում։ Նրա նշած Սահակի Բ հոդվածը շատ քիչ է առնչվում մեզ հետաքրքրող հոդվածի հետ։ Թադեոս առաքյալին վերագրված կանոնախմբի Ե հոդվածում կարդում ենք. «Արժան է եպիսկոպոսին հաստատել սեղան ի քարանց՝ աւրինակ խաչին, եւ զայն ծածկել սրբովք կտաւովք եւ խնկարկութեամբ ընդ առաւաւտս եւ ընդ երեկոյս եւ ի ժամ պատարագին խափան մի՛ լիցի խնկոց եւ լուցմանց»։ Տաշյանի մատնանշած Սահակի Բ հոդվածում կարդում ենք. «Ե՛ւ զտաճարս աղաւթիցն՝ յորս սուրբ եւ աստուածընկալ սեղանն է հաստատեալ, յորոյ վերայ կատարի մեղսաքաւիչ եւ կենդանարար խորհուրդ մարմնոյ եւ արեան ապրեցուցչին մերոյ եւ Տեառն, ըստ արժանի բաւականութեանն զարդարուն պահեսցեն անխափան լուցմամբք եւ խնկարկութեամբ, եւ պարսպեալ եղիցի քաղաք որմովք...» (հոդվածի շարունակությունը մկրտատան և ավազանի մասին է, ուստի այն չենք բերում)։ Այս երկու մեջբերումների մեջ աղերսվող կետերը շատ քիչ են։ Մինչդեռ Հովհ. Օձնեցու կանոնախմբի ԺԲ հոդվածում գրված է. «Ոչ է արժան զսեղանն, յորոյ վերայ պատարագն Քրիստոսի մատչի, փայտեղեն կանգնել եւ շարժուն, այլ քարեղէն եւ անշարժ հիմնացուցանել»[2]։

Մի այլ տեղ Հովհ. Օձնեցին գանգատվում է, որ «ի տեղիս տեղիս զսեղանս եւ զաւաղանս ոչ առնեն ըստ հրամանի եւ աւանդութեան երանելեացն մերոց հարանց՝ քարեղէն եւ անշարժաբար զերկոսինն հիմնացուցանելով»[3] կամ «էՐ աղագաւ քարեղէն եւ ոչ փայտեղէն հրամայեցաւ կանգնել մեզ սեղան» և այնուհետև հաջորդում է բացատրությունը[4]։ Ուրեմն, Օձնեցու ժամանակ, առանձին տեղերում խախտվել էր ավանդական սովորությունը և նա պահանջում էր վերականգնել այն։ Արդյո՞ք այս պահանջի արձագանքը չէ նաև Թադեոս առաքյալի համապատասխան հոդվածը։ Իսկ թե պատարագից հետո ինչպես պետք է այն պահել, այդ մասին գրում է Սիոն կաթողիկոսը իր կանոնախմբի Ը հոդվածում. «Յայսմհետէ մի՛ իշխեսցեն զնոյն անպատուութիւն առնել սուրբ աւազանին, այլ ընդ այլ սրբութիւնսն պատուով կալցին, որպէս զսեղանն եւ զխաչն՝ վերարկուաւք ծածկեսցեն եւ խնկարկութեամբ պաատուեսցեն»[5] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ)։ Դժվար չէ նկատել և համոզվել, որ մեզ հետաքրքրող Ե հոդվածը վերաձևված է ոչ այնքան Սահակի վերոբերյալ հոդվածի, այլ Հովհ. Օձնեցու և Սիոն կաթողիկոսի համապատասխան հոդվածների վրա։ Իսկ այս հեղինակները VIII դարի անձնավորություններ են։

Ի դեպ, Տաշյանը վերևում չի էլ ասում, թե Թադեոս առաքյալի սույն կանոնը Սահակ Պարթևի Բ կանոնից է վերցրել, այլ ասում է «շատ նման կը հնչէ»։

---

[1] Նույն տեղում, էջ 147, իմա՛ Սահակի Բ հոդվածը, Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա., էջ 368—369։

[2] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 520—521։

[3] Յովհաննու Իմաստասիրի Աւձնեցւոյ մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1833, էջ 5։

[4] Նույն տեղում, էջ 7։

[5] Տե՛ս ներկա հատորում, էջ 9։

Տաշյանը գտնում է, որ առաջարկվող կանոնախումբը «գոնե Օձնեցվոյն օրով շատ ծանոթ ըլլալու չէր. վասն զի անոր հավաքման մեջ մտած չէ»[1]: Այս կարծիքը կարող է ճիշտ լինել, բայց հակառակ սրան, կարող է ճիշտ լինել նաև այն, որ այս կանոնախումբը Օձնեցու օրոք Կանոնագրքում չի մտել, ոչ թե այն շատ ծանոթ չլինելու պատճառով, այլ դեռ հորինված չէր:

Թե ով կարող է եպիսկոպոս և վարդապետ լինել հարցին Սահակ Պարթևն անդրադարձել է իր կանոնախմբի Խե և Խթ հոդվածներում[2]: Եթե հայերի առաջին լուսավորչի կանոնախումբը լիներ թեկուզ և ասորերեն, Սահակ Պարթևը կօգտագործեր անպայման, սակայն ավելի հավանական չէ՞, որ հակառակն է տեղի ունեցել՝ այդ հարցերի մասին գրելիս վերևում նշված այլ աղբյուրների հետ այս կանոնախմբի հեղինակը օգտագործել է նաև Սահակ Պարթևի կանոնախումբը:

Սույն կանոնախմբի ծ հոդվածի այն մասը, թե «հաստատել սեղան ի քարանց՝ աւրինակ խաչին», մատնացույց է անում ոչ թե խաչը և անպայման կառուցել քարից, մի երևույթ, որը մեզ մոտ հանդես է եկել շատ հնից[3], այլ այն, որ սեղանը լինի քարից պատրաստված խաչի նման ամուր և անշարժ: Թե որքանով է ճիշտ մեր այս ասածը՝ երևում է Հովհ. Օձնեցու կանոնախմբի մի այլ՝ իէ հոդվածից, ուր թույլատրվում է խաչ պատրաստել ոչ միայն քարից, այլև ուրիշ նյութերից. «Եթէ ոք խաչ արասցէ փայտեայ եւ կամ յինչ եւ իցէ նիւթոյ, եւ ոչ տացէ քահանային աւրհնել եւ աւծանել զնա միւռոնովն սրբով, ոչ է պարտ զնա ի պատիւ ընդունել կամ երկրպագուիւն մատուցանել...»[4]: Մի բան, որ հայ եկեղեցում շարունակվում է մինչև օրս:

Ուշադրությամբ ուսումնասիրելով մյուս հոդվածների բովանդակությունը՝ նկատեցինք, որ Դ և ԺԲ հոդվածները կրկնված են Ա հոդվածում. այսպես՝ Դ հոդվածում ասվում է, որ եպիսկոպոսը պետք է հրաժարվի տգետներին, հիմարներին (ոչ խելագար), գողերին, շնացողներին և անժուժկալներին ձեռնադրելու, որպեսզի «մի՛ բարկացուցանել զԱստուածն», իսկ Ա հոդվածում նույն հարցերի մասին խոսում է ընդարձակ ձևով և դարձյալ ավելացնում՝ այդպիսին «ի բարկութիւն շարժէ զԱստուածն»: ԺԲ հոդվածում, ինչպես և Ա-ում, միակերպ դատապարտում է եպիսկոպոսին, եթե նա առաջնորդվում է կաշառքի, մերձավորության և բարեխոսության սկզբունքներով:

Այս բոլոր փաստերը հաստատում են, որ սույն կանոնախումբը կեղծ գրվածք է և այն չէր կարող հանդես գալ VIII դարից վաղ, այլ Հովհ. Օձնեցուց և Սիոն կաթողիկոսից հետո: Ծրիցս արդարացի է Տաշյանը երբ գրում է. «Բայց թերևս չսխալինք ընդունելու, որ Օձնեցիեն հառաջ դեռևս ծանոթ չէին անոնք՝ (Թադեոս առաքյալի կանոնները —Վ. Հ.) գոնե առհասարակ, վասն զի եթե ծանոթ ըլլային, անշուշտ Օձնեցի զանոնք ալ առած կըլլար յուր կանոնագրոց հավաքման մեջ...»[5], որովհետև ավանդական այս անձնավորությունը մեծ

---

1 Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 131:

2 Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 403, 409—410:

3 Տե՛ս Ս. Գ. Բարխուդարյան, Հայաստանի կոթողային հուշարձանները, ՀՍՍՀ ԳԱ Տեղեկագիր, (հաս. գիտ.), 1960, № 7—8, էջ 61: Մի զրույցի ժամանակ Ս. Բարխուդարյանը հայտնեց, որ քարից, այսպես կոչված «քևավոր խաչերը» հայերը պատրաստել են IV—V դարերում: Իսկ խաչքարերը IX դարից վաղ մեզ չեն հասել:

4 Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 532—533:

5 Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 146:

հեղինակություն ուներ հայ եկեղեցում՝ հանդիսանալով քրիստոնյա առաջին քարոզիչներից մեկը Հայաստանում։ Հետևապես Թադեոս առաքյալի անունով հայտնի կանոնախմբի ծագման մասին Ակինյանի վարկածը՝ «Թե՛ վարդապետությունն առաքելոց և Թե՛ Թադեի կանոնք նախնաբար Ասորիքի մեջ ծագում առած են Դ գարու վերջերը (380) և անկե հասած Հայաստան»[1] մեզ ճիշտ չի թվում։

Հովհ. Օձնեցու կազմած կանոնագրքում հետագա ավելացումների մեջ այս կանոնախումբը կազմում է հնադույն և առաջին շերտի մի մասնիկը, հաջորդելով Սիոնի (Պարտավի) կանոնախմբին։ Նշանակում է՝ Օձնեցուց հետո նրա կանոնագրքում առաջինը մուծվել է Սիոնի (Պարտավի) կանոնախումբը և այնուհետև այս։ Այդ կարող էր տեղի ունենալ VIII դարից հետո, բայց ոչ անպայման մինչև X դարի վերջերը, ինչպես կարծում է Ն. Մելիք-Թանգյանը[2], այլ ավելի վաղ, ասենք՝ VIII դարի վերջերից մինչև IX դարը ներառյալ։

Անտիոքի ժողովին վերագրված երկրորդ կանոնախումբը կանոնագրքի համակարգում դրված է ԻՐ (28)-րդ տեղում։ Այս կանոնները պետք չէ շփոթել Անտիոքում կայացած մի շարք ժողովներից որևէ մեկի որոշումների հետ[3]։ Սույն կանոնախմբի է հոդվածում հեղինակը գրում է. «...զոր դրոշմեցաք ի մի վայր բովանդակեալ եւ ծայրատաղ արարեալ, զաւգտակարն ամենայնի զմեղս և զարդարութիւն ցուցաք...»[4] (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։ Այս նշումը արդեն հուշում է, թե այն որտեղից է քաղված։ Մեր որոնումները ցույց տվեցին, որ, օրինակ, Ա հոդվածը համառոտված է Անտիոքի ժողովի Կանոնագրքում մտած ԺԳ հոդվածից[5], Բ-ն, Գ-ն, Դ-ն, Ե-ն, Զ-ն և Թ-ն՝ համապատասխանաբար Լավոդիկեի Ի, ԻՀ, Լ, Ծ, ԾԱ և ԾԲ հոդվածներից[6], իսկ է և Ը հոդվածները՝ Աստվածաշնչի տարբեր մասերից և առայժմ մեզ անծանոթ այլ գրքերից։ Այսպիսով, առաջարկվող կանոնախումբը կեղծ է և ոչնչով չի կապվում Անտիոքի որևէ ժողովի մշակած կանոնների հետ։ Հաշվի առնելով այն փաստը, որ սույն կանոնախումբը Օձնեցու կազմած Կանոնագրքից հետո է մուծվել Կանոնագրքում և այն էլ ավելացումների սկզբնական շերտում, մինչև X դարը, մնում է ենթադրել, որ այն ստեղծվել է VIII դարի երկրորդ կեսից մինչև IX դարը ներառյալ։

Անտիոքի խոստովանությունը կանոնագրքի համակարգում դրված է 33 (ԼԳ)-րդ տեղում։ Այն կանոնական բովանդակություն չունի, այլ պատկանում է դավաբանական հակաճառական սեռին, ուր նզովվում են հայ եկեղեցու ուսմունքին խորթ տեսությունները։

Որոշ հրատարակություններում այս բնագիրը նշված է բոլորովին ուրիշ հեղինակություններով։ «Գիրք Թղթոց»-ում, ինչպես նկատել էր Հ. Անասյանը[7] այն վերագրված է ասորի Աբդիշո եպիսկոպոսին։ Ահա վերջինիս երկու նամակների վերնագրերը. «Նորին Աբդիսոյ եպիսկոպոսի. յաղագս անիծեալ նեստորականաց և ամենայն հերձուածողաց»[8] և «Նորին Աբդիսոյի եպիսկոպո-

[1] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 43։

[2] Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, գիրք Ա, էջ 476—477։

[3] K. J. Hefele. Conciliengeschichte, Erster Band, Freiburg im Breisgau, 1855, S. 109, 433, 477, 483, 512 և շար.։

[4] Տե՛ս սույն հատորը, էջ 48։

[5] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 213—214։

[6] Նույն տեղում, էջ 234—236, 239—242։

[7] Հայկական մատենագիտություն, հատ. Ա, Երևան, 1959, էջ 941—942։

[8] «Գիրք Թղթոց, էջ 66—67։

սի. յաղագս նզովելոյ ղամենայն հերձուածողս, որք էին հակառակ ուղղափառուցս[1]։ Առաջին նամակն ընդգրկում է սույն բնագրի 65—68, իսկ երկրորդը՝ 69—71 էջերը[2]։ Առաջին նամակի սկզբի «Քանզի այսպէս հաւատամ առաջնորդութեամբ Միածնին որ վասն մեր մարդացաւ» հատվածը չի պահվել Կանոնագրքի բնագրում, մնացածը գրեթե նույնն է, եթե նկատի չունենանք առանձին մասերում որոշ բառերի ավելացումը կամ անունների փոփոխում։ Նույնն է երկրորդ նամակը, միայն թե սրա վերջին մասը, սկսած «զայս ամենայն զոր գրեցաք և նզովեցաք...» հատվածից մինչև վերջ բավական ընդարձակ է և տարբեր Կանոնագրքի բնագրի համապատասխան հատվածից, իսկ սրա վերջին «Սուրբ և խաղաղարար ժողովն որ յԱնտիոք...» հատվածը, ուր թված են ժողովի մասնակիցների մի մասի անունները, Աբդիշոյի երկրորդ նամակում չի պահվել։

«Գիրք թղթոց»-ում Աբդիշո եպիսկոպոսի այս երկու նամակները դրված են 14 և 15-րդ տեղերում։ «Գիրք թղթոց»-ի 219-րդ էջերում, այսինքն 56-րդ՝ «Տեառն Կոմիտասու Հայոց կաթուղիկոսի վասն հաւատոյ» նամակից հետո կա մի հիշատակարան, ուր կարդում ենք. «Աւրինակ գրոցս՝ որ լեալ էր Տէր Գրիգորիսի Վկայասիրին՝ մինչև ցայս վայր էր, և նա այսպէս էր դրեալ. Ջվահրամ որդի Գրիգորոյ Մագիստրոսի, յիշեսջիք յաղաւթս ձեր, ո՛վ երջանիկ դասք ուղղափառաց խմբիցդ Ազքանազեան սեռի։ Շիէ թուական»։ Ուրեմն, «Գիրք թղթոց»ի Գրիգոր Վկայասերի օրինակը 1078 թ. պարունակում էր 56 նամակներ, հրատարակված բնագրի կեսից պակաս։ Այսինքն Կանոնագրքի մեզ հասած հնագույն օրինակի, Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքի մատենադարանի № 131 ձեռագրի ընդօրինակման ժամանակ՝ 1098թ. «Գիրք թղթոց»-ի Գրիգոր Վկայասերի օրինակը ուներ 56 նամակներ, որոնց թվում նաև Աբդիշո եպիսկոպոսի վերոհիշյալ երկու նամակները։ Եթե նկատենք, որ Աբդիշո եպիսկոպոսի վերևում նշված երկու նամակները տեղավորված են «Գիրք թղթոց»-ի սկզբնական մասում, 56 նամակների 14 և 15-րդ տեղերը, նշանակում է դրանք «Գիրք թղթոց» են մտել շատ վաղ, գուցե և վերջինիս կազմման սկսբնական խմբագրության ժամանակ։ Մինչդեռ սույն բնագիրը Կանոնագրքում մտել է Հովհաննես Օձնեցուց հետո IX—X դարերի միջոցին։ Այստեղից կարելի է ենթադրել, որ այս բնագիրը Կանոնագիրք է մուծվել «Գիրք թղթոց»-ից։ Սակայն չշտապենք։ Հ. Անասյանը նկատել էր նաև, որ այս բնագրի առաջին մասը Երուսաղեմի սուրբ Հակոբյանց մատենադարանի ճառընտիրներից մեկում կրում է Աբրահամ կաթողիկոսի անունը[3]։ Ահա այդ բնագրի վերնադիրը. «Տեառն Աբրահամու Հայոց կաթուղիկոսի խոստովանութիւն»[4]։ Եթե նկատի չունենանք շարադասության առանձին շեղումներ, վերջինս ծածկում է Աբդիշո եպիսկոպոսի վերևում նշված առաջին նամակին։ Աբրահամ կաթողիկոսի խոստովանության միայն վերջին մասը սկսած «Արդ ամենայն վարդապետք զգուշացուցին զմեզ...» հատվածից[5] մինչև վերջ չենք գտնում Աբդիշո եպիսկոպոսի առաջին նամակում, այն գտնում ենք սրա երկրորդ նամակի վերջին մասում, սկսած «զայս ամե-

---

1 Նույն տեղում, էջ 68—69։

2 Տե՛ս ներկա հատորում։

3 Հայկական մատենագիտություն, հատ. Ա, էջ 942։

4 Տե՛ս Ն. Պողարյան, Մայր ցուցակ ձեռագրաց սրբոց Յակոբեանց, հտ. երկրորդ, Երուսաղէմ, 1953, էջ 32։

5 Տե՛ս նույն տեղում, էջ 32—33։

նայն զոր գրեցաք և նզովեցաք» հատվածից մինչև վերջ, ուր Աբդիշո եպիսկոպոսի երկրորդ նամակի «առաւել ի Դաւթայ երանելոյ...ի մոլորեցուցիչ գիտութենէ, և ճշմարիտ վարդապետքն» ընդարձակ հատվածը[1] չի պահվել Աբրահամ կաթողիկոսի խոստովանության մեջ։ Կարելի է նաև նշել, որ Կանոնագրքի Անտիոքի ժողովի խոստովանությունը և Աբրահամ կաթողիկոսի խոստովանությունն ընդհանուր առմամբ ծածկում են միմյանց, միայն վերևում նշված վերջին հատվածը չենք գտնում Կանոնագրքի բնագրում։ Միևնույն բնագրի այս երեք տարբերակներից հարազատության առումով, Աբրահամ կաթողիկոսի խոստովանությունը համեմատաբար ավելի մոտ է Աբդիշո եպիսկոպոսի առաջին նամակին։ Երուսաղեմի այն ձեռագիրը, որտեղ գտնվում է Աբրահամ կաթողիկոսի խոստովանությունը, նոր ձեռագիր է, ընդօրինակված Երուսաղեմում, 1737 թ.։ Հետևապես այն չի կարող հաստատ համոզում ներշնչել այս բնագիրը Աբրահամ կաթողիկոսին վերագրելու համար։

Մեզ հայտնի է նաև առաջարկվող բնագրի մի այլ, արդեն հրապարակված տարբերակը։ «Կնիք հաւատոյ»[2] ժողովածոի վերջին փաստաթուղթը ունի այս վերնագիրը. «Մեկնութիւն ի յայտարարութիւն և կշտամբանք հերձուածոցն»[3]։ Սրա երկրորդ մասը՝ սկսած 369-րդ էջի 6—7 և 16-րդ տողից մինչև վերջ միևնույն բնագրի մի այլ տարբերակն է։ Ձեռագիրը, որից հրատարակել է Կարապետ եպիսկոպոսը, դժբախտաբար թերի է։ Հրապարակված է մինչև մեր հրատարակության «զի է Աստուած և մարմին ի մի բն»[4] հատվածը։ «Կնիք հաւատոյ»-ի տարբերակը մեզ հետաքրքրում է այն առումով, որ բնագիրը տրված է ամբողջական ձևով, որպես մի փաստաթուղթ։ Այսպես է նաև Կանոնագրքի տարբերակը։ Մինչդեռ «Գիրք թղթոց»-ում և Ն. Պողարյանի «Յուցակ»-ում եղած տարբերակները այս բնագիրը մեզ ներկայացնում են որպես երկու առանձին փաստաթղթեր։ Մյուս կողմից, քանի որ սույն բնագիրը և «Կնիք հաւատոյ» ժողովածուն իրենց բնույթով և էությամբ դավանաբանական գրվածքներ են, հարմար է ենթադրել, որ մեզ զբաղեցնող բնագիրը «Կնիք հաւատոյ»-ից է անցել Կանոնագրքին։ Իսկ թե այս նույն բնագիրը ինչպես է հանդես եկել այլ հեղինակների՝ Աբդիշո եպիսկոպոսի, Աբրահամ կաթողիկոսի անուններով՝ դժվարանում ենք որևէ բան ասել։

Հենց այն հանգամանքը, որ այս բնագիրը տարբեր տեղերում հանդես է եկել տարբեր անուններով, իսկ «Կնիք հաւատոյ» ժողովածուում անանուն, ցույց է տալիս որ այն կեղծ է, թեև կարող է խոր հնություն ունենալ։

Ի դեպ, սույն բնագրի նյութերը համեմատել ենք նաև Միաբանի հրատարակած «Գիրք հերձուածոց»-ի[5] համապատասխան նյութերի հետ[6], բայց դժվարանում ենք ասել, որ վերջիններս օգտվել են։

Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը Կանոնագրքի համակարգում զբաղեցնում է 34 (ԼԴ)-րդ տեղը։ Կանոնախմբի վերնագրում նշված «երկրորդ» բառը պետք չէ շփոթեցնի մեզ առնչություններ փնտրելու այս կանոնախմբի և 787

---

[1] Գիրք թղթոց, էջ 69։
[2] Հրատ. Կարապետ եպիսկոպոսի, Էջմիածին, 1914։
[3] Նույն տեղում, էջ 366։
[4] Տե՛ս ներկա հատորը, էջ 70, տող 2։
[5] Վաղարշապատ, 1892։
[6] Նույն տեղում, հատվածներ ԽԲ, ԿԲ, ԿՋ, ՃԽԵ—ՃԽԷ, ՃՄ և այլն, էջ 7, 10—12, 16—17, 19—20։

թվի երկրորդ անգամ Նիկիայում հրավիրված ժողովի և վերջինիս որոշումների միջև։ Վերնագրի «կրկնաբանելով կարճ ի կարճոյ» հատվածը հուշում է մեզ, որ սույն կանոնախումբը ինչ որ մի բանի համառոտ կրկնուվթյունն է։ Ելնելով դրանից առաջարկվող և մեր ձեռքի տակ եղած կանոնական մյուս բնագրերը համեմատեցինք և նկատեցինք, որ այն վերցրված, համառոտված և խմբագըրված է Նիկիայի, Անկյուրիայի, Կեսարիայի, Նեոկեսարիայի, Գանգրայի, Անտիոքի և Լավոդիկեի կանոնախմբերի հոդվածներից։ Իսկ թե վերնագրում ինչո՞ւ են գրել «Կանոնք երկրորդ Նիկիականք», թերևս Նիկիայի 325 թվի ժողովի որոշումներից տարբերելու համար, մյուս կողմից տեղական նշված ժողովների որոշումները ևս ունեին Նիկիայի տիեզերական առաջին ժողովի որոշումների ոգին ու կնիքը և դրանք նույնպես ընդունվել էին հայ եկեղեցու կողմից[1]։

Այստեղ դեմ առ դեմ կդնենք երկրորդ Նիկիական, Կանոնագրքում բերված հիշված ժողովների կանոնախմբերի և կլոր փակագծերում հունարեն բնագրի (վերջինս նշում ենք պայմանականորեն, հետագայում բացատրելու պայմանով) համապատասխան հոդվածների համակարգը.

Երկրորդ Նիկիական	Կանոնագիրք		Հունարեն
Ա.	Նիկիայի	Ա.	(1)
Բ.	»	Բ.	(2)
Գ.	»	—	(3)
Դ.	»	Դ.	(4)
Ե.	»	Ե.	(5)
Զ.	»	Զ.	(6)
Է.	»	Է.	(7)
Ը.	»	Ը.	(8)
Թ.	»	—	(8)
Ժ.	»	Թ.	(9)
ԺԱ.	»	Ժ.	(10)
ԺԲ.	»	ԺԱ.	(11)
ԺԳ.	»	ԺԳ.	(13)
ԺԴ.	»	ԺԴ.	(14)
ԺԵ.	»	ԺԵ.	(15)
ԺԶ.	»	—	(16)
ԺԷ.	»	ԺԶ.	(17)
ԺԸ.	»	ԺԷ.	(18)
ԺԹ.	»	ԺԹ.	(19)
Ի.	»	Ի.	(20)
ԻԱ.	Անկյուրիայի	Ա, Բ.	(1,2)
ԻԲ.	»	Դ.	(4)
ԻԳ.	»	ԺԲ.	(11)
ԻԴ.	»	ԺԵ.	(14)
ԻԵ.	»	ԺԶ.	(15)
ԻԶ.	»	ԺԷ.	(16)
ԻԷ.	»	ԺԸ.	(17)

[1] Համմտ. Ս. Տիգրանյան, Հայոց իրավունքի պատմության ներածություն, Երևան, 1924 էջ 106։

Երկրորդ Նիկիական		Կանոնագիրք	Հոմարեն
ԻԸ.	Անկյուրիայի	ԺԹ.	(18)
ԻԹ.	»	Ի.	(19)
Լ.	Կեսարիայի	Ա. . . .	(Անկյուրիայի 20)
ԼԱ.	»	Գ. . . .	(» 21)
ԼԲ.	»	Թ. . . .	(» 25)
ԼԳ.	Նեոկեսարիայի	Բ.	(2)
ԼԴ.	»	Գ.	(3)
ԼԵ.	»	Դ.	(4)
ԼԶ.	»	Ե.	(5)
ԼԷ.	»	Զ.	(6)
ԼԸ.	»	Ա.	(1)
ԼԹ.	»	Է.	(7)
Խ.	»	ԺԴ, ԺԵ.	(9, 10)
ԽԱ.	»	ԺԳ.	(8)
ԽԲ.	»	ԺԶ.	(11)
ԽԳ.	»	ԺԷ.	(12)
ԽԴ.	»	ԺԸ.	(13)
ԽԵ.	»	Ի.	(15)
ԽԶ.	Գանգրայի	Ա.	(1)
ԽԷ.	»	Գ.	(3)
ԽԸ.	»	Բ.	(2)
ԽԹ.	»	Դ.	(4)
Ծ.	»	Ե, Զ.	(5, 6)
ԾԱ.	»	Է.	(7)
ԾԲ.	»	ԺԱ.	(11)
ԾԳ.	Լավոդիկեի	ԻԴ.	(24)
ԾԴ.	»	ԻԵ.	(25)
ԾԵ.	»	ԻԶ.	(26)
ԾԶ.	»	ԻԷ.	(27)
ԾԷ.	»	ԻԸ.	(28)
ԾԸ.	»	ԻԹ.	(29)
ԾԹ.	»	Լ.	(30)
Կ.	»	ԼԲ, ԼԳ.	(32, 33)
ԿԱ.	»	ԼԵ.	(35)
ԿԲ.	»	ԼԶ.	(36)
ԿԳ.	»	ԼԷ.	(37)
ԿԴ.	»	ԼԹ.	(40)
ԿԵ.	Գանգրայի	ԺԷ.	(17)
ԿԶ.	»	ԺԶ.	(16)
ԿԷ.	»	ԺԵ.	(15)
ԿԸ.	»	ԺԸ.	(18)
ԿԹ.	»	ԺԹ.	(19)
Հ.	»	ԻԲ.	(20)
ՀԱ.	Անտիոքի	Զ.	(6)

Երկրորդ Նիկիական		Կանոնագիրք	Հունարեն
ՀԲ.	Անտիոքի	Է.	(7)
ՀԳ.	»	Ը.	(8)
ՀԴ.	»	Թ.	(9)
ՀԵ.	»	ԺԳ.	(13, 22)
ՀԶ.	»	ԺԶ.	(16)
ՀԷ.	»	ԺԷ.	(17)
ՀԸ.	»	ԺԸ.	(18)
ՀԹ.	»	ԻԲ.	(23)
Ձ.	»	ԻԳ.	(24)
ՁԱ.	»	ԻԴ.	(25)
ՁԲ.	Լաւոդիկեի	Բ.	(2)
ՁԳ.	»	Գ.	(3)
ՁԴ.	»	ԼԳ.	(33)
ՁԵ.	»	Թ.	(9)
ՁԶ.	»	ԼԱ.	(31)
ՁԷ.	»	ԺԱ.	(11)
ՁԸ.	»	ԺԲ.	(12)
ՁԹ.	»	ԺԴ.	(14)
Ղ.	»	ԺԵ.	(15)
ՂԱ.	»	ԺԷ.	(17)
ՂԲ.	»	ԺԸ.	(18)
ՂԳ. }	»		
ՂԴ. }	»	ԺԹ.	(19)
ՂԵ. }	»		
ՂԶ.	»	—	(21)
ՂԷ.	»	ԻԳ.	(23)
ՂԸ.	»	ԻԲ.	(22)
ՂԹ.	»	ԽԲ.	(45)
Ճ.	»	ԽԳ.	(46)
ՃԱ.	»	ԺԶ.	(16)
ՃԲ.	»	ԽԴ.	(47)
ՃԳ.	»	ԽԵ.	(48)
ՃԴ.	»	ԽԸ.	(51)
ՃԵ.	»	ԽԷ.	(50)
ՃԶ.	»	ԽԹ.	(52)
ՃԷ.	»	ԾԱ.	(53)
ՃԸ.	»	ԾԱ.	(54)
ՃԹ.	»	ԾԲ.	(55)
ՃԺ.	»	ԾԳ.	(56)
ՃԺԱ.	»	—	(57)
ՃԺԲ.	»	ԾԴ	(58)
ՃԺԳ.	»	ԾԵ.	(59)

ՃԺԴ. ավելացրել է կազմողը

Այսպիսով, մեզ համար պարզ է դառնում, թե սույն կանոնախումբը

ինչ է ներկայացնում իրենից։ Սակայն, որոնումների ժամանակ մեր հետաքրքրասիրությունը պտտվում էր այն հարցի շուրջը, թե արդյոք այս կանոնախումբը Հովհ. Օձնեցու կանոնագրքի հանդես գալուց հետո՞ է կազմվել՝ օգտագործելով կանոնագրքում նշված ժողովների բնագրերը, թե՞ կազմողը անմիջական աղբյուր է ունեցել նույն ժողովների որոշումները, որոնք առանձին առանձին գոյություն են ունեցել մինչև Հովհ. Օձնեցին, ասել է թե մինչև կանոնագրքի հանդես գալը։

Կանոնական նշված բնագրերի ուշադիր և մանրակրկիտ համեմատական վերլուծությունը ցույց տվեց, որ այս կանոնախումբը հանդես է եկել մինչև Կանոնագրքի հանդես գալը և սրա կազմողը օգտվել է ոչ թե Կանոնագրքից, այլ վերևում հիշված ժողովների որոշումների, Կանոնագրքից անկախ, առանձին առանձին գոյություն ունեցող բնագրերից։ Ահա թե ինչպիսի փաստեր մեզ բերեցին այդ համոզման։

Սույն կանոնախմբի և Կանոնագրքի համապատասխան կանոնախմբերի հոդվածները համեմատելիս նկատեցինք, որ այստեղ կան այնպիսի հոդվածներ, որ չեն պահվել Կանոնագրքում, բայց այդպիսիները գտնվում են միևնույն կանոնախմբերի հունարեն բնագրում. այսպես՝ այս կանոնախմբի Գ հոդվածում կարդում ենք. «Ոչ է պարտ որոց ի վիճակաւորութեան են՝ ի ներքս ածական ունել կանայս, բայց ի հանուց եւ ի մարէ եւ ի քեռէ»։ Կանոնագրքի Նիկիայի կանոնախմբի բնագրում այդպիսի կանոն չկա, այնտեղ Գ կանոնը բոլորովին այլ բան է, մինչդեռ նույնի հունարեն բնագրի 3-րդ կանոնը արտահայտված է Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի Գ կանոնում։ Հունարենում կարդում ենք. „Ἀπηγόρευσεν καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπίσκοπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τινὶ τῶν ἐν κλήρῳ, ἐξεῖναι συνείσακτον γυναῖκα ἔχειν. Πλὴν εἰ μή ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφήν, ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγεν“[1] (Ընդհանրական մեծ ժողովը բոլորովին (բացարձակապես) արգելեց եպիսկոպոսին, երեցին, սարկավագին և ընդհանրապես հոգևորականության մեջ մտնողներից որևէ մեկին կնոջ հետ միատեղ բնակվելը, բացի մորից, քրոջից, մորաքրոջից (հորաքրոջից) կամ այն անձերից, որոնք դուրս են ամեն կասկածանքից)։

Մեզ հետաքրքրող երկու կանոնների նույնությունը ակներև է, ձևական տարբերությունը կայանում է նրանում, որ հունարենում մեկ մեկ թվում է հոգևորականության՝ եպիսկոպոս, քահանա, սարկավագ աստիճանները և այնուհետև էլի ավելացնում «ընդհանրապես հոգևորականության մեջ մտնողներից որևէ մեկին». իսկ Երկրորդ Նիկիականում գրված է վերջին՝ ընդհանուր ձևով և ապա՝ հունարենի մորաքրոջ (հորաքրոջ) փոխարեն այստեղ դրված է մամի՝ «ի հանուց»։

Ի դեպ այս կանոնը անցել է նաև Եպիփանի անունով հայտնի կանոնախմբին[2]։

Ղ հոդվածում կարդում ենք՝ «Ոչ է պարտ զկէսսարկաւադաց ի սարկաւագաց տեղի ունել»։ Կանոնագրքի Լավոդիկեի կանոնախմբի հոդվածներում նման սահմանում չենք գտնում, մինչդեռ նույնի հունարեն 21-րդ հոդվածում կարդում ենք. „Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ καὶ ἀπτεσθαι

[1] I. B. Pitra, Juris ecclesiastici graecorum htstorta et monumenta, tom. 1, Romae, MDCCCLXIV, p. 428. այսուհետև Պիտրա։

[2] Տե՛ս սույն հատորում, էջ 62։

ՀՁՅՊՈՂԱՆ ՅԱՅՍՈՅ[1]. (Պետք չէ սպասավորը (կեսսարկավագը) սարկավագանոցում տեղ ունենա (մտնի) և հպվի տերունական սպասներին)։ Ինչպես դժվար չէ նկատել, Կանոնագրքի Լավոդիկեի կանոնախմբի ԻԱ հոդվածում ընդարձակված ձևով պահվել է հունարեն նույն հոդվածի միայն վերջին մասը, իսկ առաջին հատվածի մասին ոչ մի խոսք չկա, մինչդեռ Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի ՂԶ հոդվածում պահվել է հունարենի առաջին մասը, իսկ երկրորդ մասը դուրս է ընկել։ Այսպիսով, հունարեն միևնույն հոդվածի նյութը հայերեն երկու տարբեր բնագրերում տարբեր մոտեցմամբ է օգտագործվել։

Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի ՃԺԱ հոդվածում կարդում ենք. «Ոչ է պարտ ի դեպուղս կամ յագարակս եպիսկոպոս նստուցանել, այլ տեսուչք շրջել»։ Այս ևս չենք գտնում Կանոնագրքի Լավոդիկեի կանոնախմբի սահմանումներում, մինչդեռ նույնի հունարեն 57-րդ հոդվածի սկզբի հատվածը արտահայտում է ՃԻԱ հոդվածը։ Ահա հունարենը. „Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις καθίστασθαι ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιοδευτάς,..."[2] (Պետք չէ գյուղերում և (փոքր) բնակավայրերում եպիսկոպոս նշանակել (հաստատել, նստեցնել), այլ շրջիկ)։ Հունարենի շարունակությունը կանոնագրքում բացակայում է, ուստի այն չենք բերում։

Վերևում նշված օրինակներին նման են նաև այս կանոնախմբի Թ և ԻՋ հոդվածները, որ Կանոնագրքի Նիկիայի կանոնախումբը չունի, բայց դրանք արտահայտված են նույն կանոնախմբի հունարեն 8-րդ և 16-րդ ընդարձակ հոդվածների փոքր հատվածներում։

Բերենք այլ տիպի փաստեր. Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբում կան այնպիսի հոդվածներ, որոնք թեև համառոտ են, բայց կարող ենք նկատել, թե այդ համառոտումը ո՞ր բնագրից է կատարված՝ Կանոնագրքի՞, թե հունարենի։ Այսպես, սույն կանոնախմբի ԽԹ հոդվածում կարդում ենք. «Որք ի հիւանդութեան մկրտեցան՝ մի՛ ձեռնադրեսցին ի քահանայութիւն, քանզի ոչ հաւատացին. բայց եթէ երկիւղածութեամբ կեցցեն կամ հարկ ինչ լինիցի»։ Այս պետք է համապատասխանի Կանոնագրքի Նեոկեսարիայի ԺԷ հոդվածին. ահա այն. «Վասն որք ի նեղութիւն անկանիցին կամ ի խիստ հիւանդութիւն եւ կամ ըմբռնեսցի ի բռնաւորաց եւ վասն նեղութեան մկրտիցի, եւ կամ յառաջ էր անուն քրիստոնեայ եւ գործք վատթարք եւ ապա վասն նեղութեանն ի հաւատս կացցէ, զայնպիսին ընդունի եկեղեցի, այլ ոչ կատարելապէս, զի ակամայութեամբ են հաւատքն. զայնպիսւոյն ասէ գիր. «Միթէ՞ ի հողխոստովան առնիցիմ առ քեզ»։ Իսկ նույն կանոնախմբի հունարեն բնագրի 12-րդ հոդվածում գրված է. „Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται, οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης,..."[4] (Եթե որևէ մեկը հիվանդ ժամանակ [մկրտությամբ] լուսավորվեց, այդպիսին չի կարող երեց դառնալ, որովհետև նրա հավատը ոչ թե իր ցանկությամբ է, այլ անհրաժեշտությամբ (կարիքի, պահանջի)։ Հունարեն հոդվածի վերջին մասը չենք բերում, որովհետև այն Կանոնագրքում դարձյալ չի պահվել։ Կանոնագրքի բնագրում խոսքը հիվանդի մկրտության մասին է, մինչդեռ Երկրորդ Նիկիական և հունարեն հոդվածներում՝ հիվանդ ժամանակ մկրտվածներին քահանա չձեռնադրելու մասին է։

1. Պիտրա, էջ 428։
2. Պիտրա, էջ 503։
3. Հատ. Ա, էջ 186։
4. Պիտրա, էջ 453։

Մի այլ օրինակ. Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի ԽԵ հոդվածում կարդում ենք. «Սարկաւագունք պարտ է լինել յեկեղեցւոջ է, ըստ առաքելական կանոնին որ ի Գործս առաքելոցն» (տե՛ս Զ, 3)։ Կանոնագրքի Նեոկեսարիայի կանոնախմբի համապատասխան՝ ի հոդվածում ասված է. «Եւ սարկաւագունս ըստ պիտոյիցն արժան է առնել, որչափ տեղիքն եւ պէտքն խնդրեսցեն, եւ մի՛ աւելիս ինչ զի մի՛ ցոփութիւն լինիցի»[1]։ Հունարեն համապատասխան՝ 15-րդ հոդվածում գրված է. „Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη εἴη ἡ πόλις, πεισθείσῃ δὲ ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων"[2]։ (Սարկավագները ըստ կանոնի պետք է լինեն յոթ [հոգի], եթե նույնիսկ շատ մեծ է քաղաքը, իսկ դրանում կհամոզվենք Գործք [առաքելոց] գրքից)։ Կանոնագրքի բնագրում բացակայում է սարկավագների թիվը՝ յոթ և վերջինիս աղբյուրը, մինչդեռ այդ երկուսն էլ գտնում ենք և՛ հունարենի և՛ Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի վերևում նշված հոդվածներում։

Դարձյալ օրինակ. Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի նախավերջին՝ ԾԺԹ հոդվածում կարդում ենք. «Ոչ է պարտ տգիտական կամ անկանոնական գիրս կարդալ կամ սաղմոսել յեկեղեցւոջ, այլ զկանոնեալքն՝ զՆոր եւ զՀին Կտակարանաց, ըստ որում եւ կանոնեալքն են»։ Վերջինս Կանոնագրքի Լավոդիկեի ԾԵ հոդվածի առաջին մասն է[3], իսկ երկրորդ մասը, ուր թվում է Հին և Նոր Կտակարանի բովանդակությունը[4], Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբում բացակայում է, իսկ հունարենում դրված է որպես առանձին հոդված՝ 60 համարի տակ[5]։ Բերում ենք վերևում նշված՝ ԾԺԹ հոդվածին համապատասխան հունարեն 59-րդ հոդվածը. „Ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς διαθήκης"[6]. (Պետք չէ (հարմար չէ) եկեղեցում իր հորինած սաղմոսն ասել (կարդալ), ոչ էլ պարականոն գրքեր, այլ միայն Հին եւ Նոր Կտակարանի կանոնական [գրքերը])։ Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի այս հոդվածը և՛ բովանդակությամբ և՛ կառուցվածքով համապատասխանում է ավելի հունարենի նշված հոդվածին, քան Կանոնագրքի ունեցածին։

Եվ էլի. սույն կանոնախմբի Լ հոդվածում կարդում ենք. «Եթէ ոք շնացաւ կամ շնայցէ՝ է ամ ապաշխարեսցէ, եւ այսպէս աղաւթակից լիցի»։ Սրան համապատասխան Կանոնագրքի Կեսարիայի կանոնախմբի Ա հոդվածում կարդում ենք. «Վասն կանանց, որ ընդ արամբ են եւ շնան, թէ թողցեն ի բաց զպղծութիւնն եւ յապաշխարութիւն եկեսցեն՝ Բ ամ առ դրանն ընդ ձեռամբ կացցեն եւ Բ ամս մտեալ յեկեղեցի ելցէ ընդ ապաշխարողս, քննեալ վարքն, տրաւք տնանկաց քաւեալ զմեղս իւր՝ հաղորդելոյ աւրինացն արժանի լիցի»[7]։ Հայերեն այս երկու բնագրերից մեջբերման միտքը արտահայտված է Անկյուրիայի ժողովի հունարեն բնագրի 20-րդ հոդվածում. ահա այն. „Ἐάν τινος γυνὴ μοιχευθῇ, ἢ μοιχεύσῃ τις ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν δεῖ αὐτὸν τοῦ τελείου τυχεῖν, κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας"[8]. (Եթե որևէ կին կամ [տղամարդ] շնացավ, կատարյալը հաղորդության [համար] յոթ տարի, դրան տանող [պատժի] աստիճանների

---

[1] Հատ. Ա, էջ 187։
[2] Պիտրա, էջ 454։
[3] Հատ. Ա, էջ 240—241։
[4] Նույն տեղում, էջ 241—242։
[5] Պիտրա, էջ 503—504։
[6] Նույն տեղում, էջ 503։
[7] Հատ. Ա, էջ 169։
[8] Պիտրա, էջ 447։

համաձայն)։ Կանոնագրքի բնագրում խոսքը վերաբերում է միայն կանանց, մինչդեռ երկրորդ Նիկիականում և հունարենում՝ և՛ կանանց և՛ տղամարդկանց։ Այստեղ պատժաչափը նույնն է՝ յոթը տարի, մինչդեռ կանոնագրքում՝ աստիճաններով՝ 5+2։

Մի այլ փաստ. Կանոնագրքի Ա հատորի ծանոթագրություններում արդեն ցույց ենք տվել, թե հունարենից հայերեն թարգմանված կանոնագրքի առանձին կանոնախմբերում ինչ հոդվածներ հունարեն կանոնախմբերը չունեն և ընդհակառակը. օրինակ, կանոնագրքի Նիկիայի կանոնախմբի Գ և ԺՀ, Անկյուրիայի Ժ, Կեսարիայի Բ, Զ, Ը, և Ժ, Նեոկեսարիայի Ը—ԺԲ, Գանգրայի Ի, ԻԱ, ԻԳ և ԻԴ, Անտիոքի ԻԵ հոդվածները հունարեն բնագրերում չենք գտնում[1]։ Այստեղ նշված հոդվածներից և ոչ մեկը չի օգտագործված Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբում, մինչդեռ, ինչպես վերևում նշեցինք, հունարեն մի շարք հոդվածներ, որոնք կանոնագրքում չեն պահվել, օգտագործվել են Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբում։ Միայն այս փաստը ցույց է տալիս, որ Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը կազմվել է վաղ քան նշված կանոնախմբերին կատարվել են այդ ավելացումները։

Վերոբերյալ փաստերի նշումից հետո արդեն կարող ենք եզրակացնել, որ ճիշտ չեն Վ. Բաստամյանցի և Ն. Մելիք-Թանգյանի այս կանոնախմբի վավերականության մասին հայտնած կարծիքները։ Մխիթար Գոշի Դատաստանագրքի առաջին մասի ՃԴ հոդվածին տված 291-րդ ծանոթագրության մեջ Վ. Բաստամյանցը գրում է. «Բացի Նիկիո ժողովի 20 կանոններից, մեր կանոնագրքերի մեջ կան և 115 կանոն, որք կոչվում են Կանոնք Երկրորդ Նիկիական... Ջնայելով բազմաթիվ արևելյան և արևմտյան հնագույն հեղինակների վկայության վրա, թե Նիկիո առաջին ժողովը (325 թ.) հաստատեց միայն քսան կանոն, ոմանք կարծում էին դոցա թիվը քսանից ավելի, մինչև անգամ յոթանասուն։ 16-րդ դարում ի հայտ եկան մի արաբերեն ձեռագիր կանոններ Նիկիո ժողովի անվամբ, դոցա թարգմանեցին ոմանք 80 և ոմանք 84 համարով, իսկ զանազան հավելվածներով նոցա թիվը ըստ ոմանց հասնում է մինչև 128-ի։ Մեր հեղինակը (Գոշը—Վ. Հ.) արդեն 12-րդ դարում ունեցել է իր ձեռքի տակ այդ տեսակ կանոններ...»[2]։

Ն. Մելիք-Թանգյանը իր միևնույն գրքում այս կանոնախմբի մասին երկու տարբեր կարծիք է հայտնում. «Հայոց ձեռագրերում կան 114—115 Երկրորդ Նիկիական կանոններ։ Այդ ավելի համարվող կանոնները պիտի քաղված լինին ժողովի ընդհանուր արձանագրությունից, որը մեզ չի հասել»[3]։ Եվ ապա.

[1] Այս հանգամանքը լույս է սփռում կանոնագրքում Կեսարիայի անունով մտած կանոնախմբի վավերականության վրա, որովհետև, ինչպես ցույց է տալիս վերևում շարադրածը, V դարում այդ կանոնախումբը գոյություն չուներ (հմմտ. Ն. Ակինյան, Շահապիվանի ժողովի կանոնները, «Հանդէս Ամսօրեայ», 1949, № 4—12, էջ 105. հմմտ. Ն. Մելիք—Թանգյան, Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, գիրք Ա, էջ 183, Կանոնագիրք Հայոց, հատ Ա, էջ XLI, 572—574)։ Ահա թե ինչ է եզրակացնում Ն. Ակինյանը. «Ինձ կը թվի, թե հայ խմբագիրը չահագործած է այդ տեղիքը կազմելու համար նոր «Կեսարիո կանոններ» ինչ ինչ առնելով Անկյուրիո կանոններեն, ինչ ինչ հերյուրելով ըստ քմաց» (Նույն տեղում, էջ 105)։ Ընդունելի եզրակացությունն այն է, որ այս կանոնախումբը կազմվել է V դարից հետո՝ VI—VII դարերում։ Սակայն երկբայելի է Ակինյանի «ինչ ինչ հերյուրելով ըստ քմաց» արտահայտությունը։ Կազմողը ոչ թե հերյուրել է «ըստ քմաց», այլ գուցե իր ձեռքի տակ ունեցել է այնպիսի աղբյուրներ, որոնց մասին մենք առայժմ պատկերացում չունենք։

[2] Մխիթարայ Գօշի Դատաստանագիրք Հայոց, էջ 154—155։

[3] Հայ եկեղեցական իրաւունքը, գիրք Ա, էջ 159։

«Գալով մեր ձեռագրերի 115 Երկրորդ Նիկիական կանոններին, պետք է նկատել..., որ նրանցից սկզբի քսան կանոնները նույնն են, ինչ որ իսկական Նիկիական կանոնները, բայց ոչ հայոց ձեռագրերում եղած Նիկիականը, իսկ մնացած 95 կանոններն են ժողովածու առաքելական, տիեզերական, տեղական ժողովների կանոնների, նոր բան ամենևին չեն ներկայացնում իրենց բովանդակութեամբ, նրանք բոլորն էլ անվավեր են, որովհետև Նիկիայի վավերական կանոնները քսան են»[1]։

Վերևում բերված փաստերից երևում է, որ Մխիթար Գոշը իր ձեռքի տակ չի ունեցել «այդ տեսակ կանոններ» (իմա՝ արաբերենից թարգմանված—Վ. Հ.), ինչպես կարծում է Վ. Բաստամյանցը և ոչ էլ այս կանոնախումբը կազմված է առաքելական և տիեզերական ժողովների կանոններից, ինչպես մասնակիորեն սխալվում է Ն. Մելիք-Թանգյանը։ Այդ հարցին այժմ կարելի է ստույգ պատասխանել. Մխիթար Գոշը օգտվել է Կանոնագրքի X դարի խմբագրության մի որևէ տարբերակից[2] և, որ կարևոր է, Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը աղբյուրագիտական առումով չի լծորդվում Կանոնագրքի համապատասխան բնագրերի հետ։ Սույն բնագիրը անհամեմատ ավելի հարազատ է հունարեն համապատասխան բնագրերին, քան Կանոնագրքի ունեցածը։

Սրանից հետո այնուամենայնիվ, մեզ շարունակում է հետաքրքրել այն հարցը, թե Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի կազմողը ի՞նչ բնագրեր է օգտագործել՝ հունարե՞ն, թե դրանց հայերեն հնագույն թարգմանությունները։ Վերևում հունարեն բնագրերը վկայակոչեցինք, որովհետև մինչև հիմա մեզ չեն հասել այդ կանոնախմբերի հայերեն հնագույն թարգմանությունները։ Բայց և այնպես որոշ փաստեր մեզ ստիպում են եզրակացնել, որ հեղինակը օգտվել է ոչ թե հունարեն, այլ սրանց հայերեն հնագույն թարգմանություններից։

Կանոնագրքի Ա հատորի «Հավելված» բաժնում հրատարակել էինք Մատենադարանի № 2151 ձեռագրի մագաղաթյա պահպանակի բովանդակած նյութը։ Վերջինս Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի հոդվածների ոչ լրիվ ցանկն է, ապա Կանոնագրքում մտած նրա Գ, Դ, Ե, Ժ (հունարենին համապատասխան 2, 4, 8, 9 և 18-րդ) հոդվածները թերի վիճակում և Կանոնագրքում չմտած նրա հունարեն 15, 16, 17-րդ հոդվածները[3]։ Մի բնագիր էլ հրատարակել էինք նույն հեղինակի կանոնախմբի «Մանրաթագրություններ» բաժնում[4]։ Այն Կանոնագրքում մտած Բարսեղ Կեսարացու ՁԱ (հունարենին համապատասխան 87-րդ) հոդվածի հայերեն հնագույն և ամբողջական թարգմանությունն է։ Կանոնագրքից անկախ ընդօրինակությունների շնորհիվ մեզ են հասել այս երկու բնագրերը, որոնք, անշուշտ, գոյություն են ունեցել մինչև Հովհ. Օձնեցին, այսինքն՝ մինչև Կանոնագրքի հանդես գալը և հանդիսանում են Բարսեղ Կեսարացու կանոնական նամակների հայերեն հնագույն և լրիվ թարգմանության բեկորները։ Բարսեղ Կեսարացու կանոնական նամակների հայերեն հնա-

[1] Նույն տեղում, էջ 160—161։

[2] Տե՛ս վերևում, էջ XIX—XX։

[3] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 657—661։ Տպագրական սխալի պատճառով 17-րդը դարձել է 47-րդ, էջ 651։

[4] Նույն տեղում, էջ 620—621։ Այս բնագիրը վերցրել էինք Մատենադարանի № 659 ձեռագրից, սակայն, հետագայում մեր որոնումների ժամանակ մեզ հանդիպեց դրա այլ տարբերակները, հետևյալ ձեռագրերում՝ № № 436 (էջ 186 ա—187 ա), 822 (էջ 191 բ—193 բ), 1500 (էջ 919 ա—920 ա), 5595 (էջ 349 ա—351 բ)։

դույն և լրիվ թարգմանության փաստը մեզ իրավամբ ենթադրել է տալիս, որ նման թարգմանություն անպայման ունեցել են նաև Նիկիայի, Անկյուրիայի, Նեոկեսարիայի, Գանգրայի, Անտիոքի և Լավոդիկեի ժողովների որոշումները, որոնք ինչ ինչ պատճառներով մեզ չեն հասել։ Ն. Ակինյանի կարծիքով այս վեց կանոնախմբերի հայերեն թարգմանությունը Եզնիկը բերել է 436/437 թվականներին[1], որոնք թեև չեն օգտագործվել, բայց ընդունվել են Շահապիվանի ժողովի կողմից։ Դժվար է ասել, թե Եզնիկը բերել է այդ կանոնախմբերի թարգմանությունը։ Գուցե նա բերել է դրանց հունարեն բնագրերը և դրանք թարգմանել Հայաստանում, որ ավելի հավանական է։ Բայց որ այդ կանոնախմբերը թարգմանվել են հինգերորդ դարի 30-ական թվականներին ավագ թարգմանիչների գործունեության բուռն շրջանում, միանգամայն հավանական է։

Հետաքրքիր է նաև հետևյալ փաստը. վերևում ցույց ենք տվել, թե երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը կազմելիս ինչ կանոնախմբեր են օգտագործվել։ Տեղական ժողովներից միմիայն Սարդիկեի կանոնախումբն է դուրս մնացել երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի համար օգտագործված աղբյուրների ցանկից, թեև այն մտել է Հովհ. Օձնեցու կազմած Կանոնագրքում։ Ինչո՞ւ։ Ըստ երևույթին նշված ժողովների որոշումների հայերեն հնագույն թարգմանություններից հետո երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը կազմելիս Սարդիկեի կանոնախումբը տակավին թարգմանված չէր։ Վերջինիս թարգմանության ոճը, բառակազմությունը զգալի կերպով տարբերվում է նշված ժողովների հայերեն թարգմանություններից։ Ինչպես ճիշտ նկատել է Համազասպ Ոսկյանը, Սարդիկեի կանոնախումբը թարգմանվել է «հունաբան դպրոցի աշակերտի մը» կողմից[2]։ Այդ թարգմանությունը, ուսումնասիրողի գնահատմամբ, «մութ է և ստրկական»[3]։ Ասել է, թե այն թարգմանվել է VI—VII դարերում, մինչև Հովհ. Օձնեցին։ Այս ենթադրությունը հավաստում է նաև մի այլ կարծիք։ Հովսեփ Գաթրճյանը անցյալ դարի 60-ական թվականներին պատրաստել էր մի ուսումնասիրություն՝ նվիրված Հայոց Կանոնագրքին։ Վերջինս անտիպ է։ Սրանից երկու հատված հրատարակվել է Հ. Տաշյանի «Վարդապետութիւն առաքելոց» աշխատության 429—442 էջերում և «Հանդէս Ամսօրեայ»-ի 1949-ի № 4—12-ի 135—137 էջերում։ Գաթրճյանի համոզմամբ Կանոնագրքի V դարի ժողովածուն ներկայանում է հետևյալ բովանդակությամբ.

«1. Ասորի՝ Կանոնք Առաքելոց ԼԴ։

2. Յունական՝ ա. Կանոնք Նիկիոյ Ի, բ. Կանոնք Անկիւրայ, գ. Կանոնք Կեսարեայ, դ. Կանոնք Նիոկեսարեայ, ե. Կանոնք Գանգրայ, զ. Կանոնք Անտիոքայ, է. Կանոնք Ղաւոդիկեայ ՃՔ։

3. Հայ՝ Կանոնք Շահապիվանի Իզ[4]։

[1] Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, № 4—12, էջ 105, հմմտ. նույնի Քննութիւն Ս. Սահակի վէրագրված կանոններու, Վիեննա, 1950, էջ 2։ Սակայն այստեղ հեղինակը որոշակի չի նշում այն մասին, թե Եզնիկը իր հետ կանոնների հունարեն բնագի՞րը, թե վերջինիս հայերեն թարգմանությունը բերեց։

[2] Սարդիկէի ժողովքի հայերէն կանոնները, Վիեննա, 1945, էջ 115։

[3] Նույն տեղում, էջ 132։

[4] Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 441—442, Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, № 4—12, էջ 137. Հմմտ. Հ. Ոսկյան, Սարդիկէի ժողովքի հայերէն կանոնները, էջ 117։

Ինչպես դժվար չէ նկատել՝ Գաթրճյանը, այնուհետև Տաշյանը[1] և Ակինյանը[2], Կանոնագրքի V դարի խմբագրությունից բացառում էն Սարդիկեի ժողովի կանոնախումբը, որովհետև վերջինս այդ ժամանակ հայերեն թարգմանված չէր։ Իսկ դա նշանակում է, որ Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը կազմվել է մինչև Սարդիկեի ժողովի կանոնների հայերեն թարգմանությունը՝ մինչև VI—VII դարերը։ Նկատելով սրանից կարելի է եզրակացնել, որ Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը կազմել է V դարի վերջերին, կամ VI դարի սկզբներին։

Այս կապակցությամբ տեղին է հիշել Ակինյանի կարծիքը։ Մեզանից տարիներ առաջ նա Շահապիվանի ժողովին նվիրած ուսումնասիրության մեջ գրել է. «Համառոտությունս (իմա՝ Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը —Վ. Հ.) կատարված է վաղ ժամանակ մը, երբ տակավին նախնական թարգմանությունը կը գտնվեր անաղարտ վիճակի մեջ»[3]։

Գաթրճյանի, Տաշյանի և Ակինյանի վարկածը, թե Կանոնագրքի առաջին խմբագրությունը կազմվել է V դարում, թերևս կասկածելի է։ Գոնե այդպես կարելի է եզրակացնել Հովհ. Օձնեցու հետևյալ վկայությունից. «Վասն զի ոմանք առ ոմանս եւ ոչ ամենեքին առ ամենեսեան սոքա սերմանեալք, կամեցայ զրովանդակ զառի նոցանէն կանոնական սահմանեալ բան ի միում տեղւոջ գեղեցկագործ մատենիւ ի հայրապետանոցի աստ արմատացուցանել»[4]։ Եվ մեզ այնպես է թվում, որ V դարում Հովհ. Օձնեցու սկզբունքով (ինկորպորացիայի) չեն կազմել Կանոնագրքի առաջին խմբագրությունը, այլ գործնական նկատառումներով ի մի բերելով համառոտել են ձեռքի տակ եղած առանձին-առանձին գոյություն ունեցող՝ նշված ժողովների ընդարձակ քնագրերը, հետագայում ճոխացրել և այդպես օգտագործել։ Ճիշտ է, առայժմ դժվար է այս քնագրի հանդես գալու ժամանակը ստույգ որոշել, բայց կասկածից դուրս է, որ այն խոր հնություն ունի։ Մեր ենթադրությամբ V դարի կանոնական հավաքածուն հանդիսացել է սույն կանոնախումբը, որը Օձնեցուց հետո Կանոնագրքում մուծվելով ստացել է «Կանոնք Երկրորդ Նիկիականք» անունը։ Այսպիսով, Երկրորդ Նիկիականը կազմվել է մի անձնավորության կողմից, որն իր ձեռքի տակ ունեցել է նշված կանոնախմբերի հայերեն հնագույն թարգմանությունները։ Եվ ճիշտ է Բարսեղ Սարգիսյանը, երբ այս կանոնախմբի մասին գրում է. «Բայց ինձ կը թվի, որ Նիկիականն անկախ և աճառուած մը գրված ըլլա»[5]։

Քանի որ Հովհան Մանդակունին V դարի վերջին քառորդի անձնավորություն է, «Ուստի,—ենթադրում է Ակինյանը,—Կանոնագրքի խմբագրությունն ալ մոտավորապես նույն դարի վերջին քառորդին կատարված ըլլալու է»[6]։ Եթե ճիշտ է այս ենթադրությունը, ապա կարելի է ասել, որ թերևս Հովհան Մանդակունին էլ եղել է Երկրորդ Նիկիականի կազմողը։

Մեզ հետաքրքրում է նաև այն հարցը, թե արդյոք Հովհ. Օձնեցին Կանոնագիրքը կազմելիս իր ձեռքի տակ ունեցե՞լ է այս կանոնախումբը։ Վերջինիս մի

---

[1] Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 280։

[2] Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, № 4—12, էջ 104։

[3] Նույն տեղում։

[4] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 536։

[5] Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանի Մխիթարեանց ի Վենետիկ, հատ. Բ, Վենետիկ, 1924, էջ 619. (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։

[6] Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, № 4—12, էջ 111։

այլ «Սակս ժողովոց որ եղեն ի Հայք» փոքրիկ աշխատության մեջ, որը մտել է նաև «Գիրք թղթոց»-ում, կարդում ենք. «Առաջին ժողով արար երանելի հայրապետն մեր սուրբն Գրիգոր,... յորժամ եկն Ռստակէս ի Նիկիայ սուրբ ժողովոյն, բերելով ընդ ինքեան զգիր կանոնաց թուեալ միաձամար կարգաւ տունս ՅԱ, յորս նայեցեալ սուրբն Գրիգորի սուղ ինչ յաւելումն արարեալ յեդեալ կանոնսն սուրբ հայրապետացն՝ որք ի Նիկիայն ժամանեալ ժողովն[1] (ընդգծումը մերն է —վ. Հ.)։ Եթե ընդունենք, որ Նիկիայի ժողովի քսան կանոններին (գուցե եղել է այնպիսի օրինակ, ուր Նիկիայի ժողովի կանոնները նշված են 21. հմմտ. Ք ձեռագիրը՝ № 3544, որտեղ կանոնները նշված են 22)[2] Գրիգոր Լուսավորիչը «սուղ ինչ յաւելումն արարեալ» կցել է իր կանոնախումբը 30 կանոնով[3], ընդամենը 51 կանոն, ինչպես նշում է Օձնեցին վերևի մեջբերման մեջ. Բայց դա համոզկեր չէ, որովհետև Օձնեցին նշում է. «բերելով ընդ ինքեան... տունս ՅԱ», որին նայելով Գրիգոր Լուսավորիչը նոր միայն «սուղ ինչ յաւելումն արարեալ»։ Նշանակում է՝ Օձնեցու պատկերացմամբ Արիստակեսը բերել է Նիկիայի ժողովի որոշումները բաղկացած 51 կանոններից։ Իսկ եթե ընդունենք, ինչպես վերևում ցույց տվեցինք, որ Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը բաղկացած է ոչ միայն Նիկիայի, այլև ուրիշ ժողովների՝ Անկյուրիայի, Նեոկեսարիայի, Գանգրայի, Անտիոքի, Լավոդիկեի կանոնախմբերի թվով 51 կանոններից և այն Նիկիայի անունով իր հետ բերել է Արիստակեսը, դարձյալ չի ստացվի. նախ՝ մինչև Արիստակեսի վերադարձը, տեղի էին ունեցել Անկյուրիայի, Նեոկեսարիայի (314 թ.) և Նիկիայի (325 թ.) ժողովները, իսկ մյուս ժողովները տեղի էին ունեցել Նիկիայի ժողովից՝ 325 թվականից հետո, հետևարար, Արիստակեսը չէր կարող իր վերադարձից հետո տեղի ունեցած ժողովների որոշումները բերել, լավագույն դեպքում նա կարող էր բերել Նիկիայի, Անկյուրիայի և Նեոկեսարիայի ժողովների որոշումները, որոնք առանց Գանգրայի, Անտիոքի և Լավոդիկեի կանոնախմբերի բաղկացած են 60 կանոններից (20+25+15)։ Երկրորդ՝ Նիկիայի ժողովի որոշումներն իրականում կազմված են 20 կանոններից, և հավաստի այլ աղբյուրներից մեզ հայտնի է, որ Արիստակեսն իր հետ Հայաստան է բերել Նիկիայի ժողովի 20 կանոնները։ Այդպես էլ այն մտել է մեր մատենագրության մեջ, տակավին նրա արշալույսին (V դար)։ Մովսես Խորենացին, որը ժամանակով շատ ավելի մոտ էր Արիստակեսին, քան Հովհ. Օձնեցին, իր «Պատմութիւն Հայոց»-ում գրում է. «Ապա դարձեալ Արիստակէս արժանահաւատ բանիւ, եւ ſսան կանոնեալ գլխովſ ժողովոյն՝ գայ հանդիպի հօրն եւ արքային ի Վաղարշապատ քաղաքի»[4] (ընդգծումը մերն է —վ. Հ.)։ Ագաթանգեղոսը հաստատում է նույնը, բայց չի

---

[1] Գիրք թղթոց, էջ 220։ Նախապես ասենք, որ բնագրի «տունս ՅԱ»-ն այլ տարբերակում կարող էր այլընթերցում ունենալ. այդ մտայնությամբ ստուգեցինք Մատենադարանում պահվող Հովհ. Օձնեցու վերոհիշյալ աշխատության երեք օրինակները։ Սրանցից երկուսը ունեին միևնույն՝ «տունս ՅԱ» ընթերցումը (№ № 500, էջ 297 ա, 3062, էջ 68 բ), իսկ երրորդը՝ № 3076 ձեռագիրը՝ «տունս Ա» էջ 109 բ)։ Կասկածից վեր է, որ այստեղ «Ը»-ն ընկել է անուշադիր ընդօրինակելու հետևանքով։

[2] Տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 114, առաջին տողատակ։

[3] Նույն տեղում, էջ 243—249։

[4] Տփխիս, 1913, էջ 240. տե՛ս նաև Հովհ. Դրասխանակերտցի, Պատմութիւն Հայոց, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 40։

նշում կանոնների քանակը[1]։ Այսպիսով, թեև Հով. Օձնեցին կարծում է, թե Արիստակեսը իր հետ բերել է Նիկիայի ժողովի որոշումները 51 կանոնով, իրականութեան չի համապատասխանում։ Մեր համոզմամբ Հովհ. Օձնեցու մոտ հիշվածը երկրորդ Նիկիական կանոնախումբն է, որը, նրա կարծիքով, իր հետ բերել է Արիստակեսը և որը Օձնեցու ժամանակ ունեցել է 51 կանոն։ Այսպիսով, մինչև Օձնեցին, մինչև կանոնագրքի հանդես գալը, նշված ժողովների կանոնների հայերեն հնագույն թարգմանութեան բնագրից ծաղկաքաղ առնելով, համառոտելով և պարզեցնելով կազմվել է այս կանոնախումբը երկրորդ Նիկիական անունով[2]։ Այս վերնադիրը դրվել է այն ժամանակ, երբ սույն կանոնախումբը, Օձնեցուց հետո մուծվել է կանոնագրքում, որպեսզի տարբերվի Նիկիայի առաջին տիեզերական ժողովի կանոնախմբից։ Վերնադիրը սկզբնապես թերևս այդպես չի եղել, այն հավանաբար եղել է «Կանոնք Նիկիականք» ձևով[3]։

Հովհ. Օձնեցին հարկ չի համարել սույն կանոնախումբը մուծել իր կազմած Կանոնագրքում, որովհետև սրա փոխարեն նա Կանոնագրքում մուծել է երկրորդ Նիկիական կանոնախմբին հիմք հանդիսացած հայերեն հնագույն և լիարժք թարգմանութիւնների խմբագրութիւնը։ Հետագայում, Օձնեցուց հետո, այս կանոնախումբը ճոխացվել է նույն աղբյուրների հիման վրա, դարձել 114 կանոններ և մինչև X դարի առաջին կեսը, գուցե և առաջին տասնամյակներում՝ մինչև Անանիա Մոկացի կաթողիկոսը, մտել է Կանոնագրքում։

Մեր ասածը՝ ճոխացման փաստի ճշտութիւնը երևում է հետևյալից։

---

[1] Պատմութիւն Հայոց, աշխատութեամբ Գ. Տէր—Մկրտչեան և Ստ. Կանաեանց, Տփխիս, 1909, էջ 465—466։

[2] Ս. Տիգրանյանը կարծում է, թե Ուխտանեսի «Գիրք կանոնացն Նիկիայ» նշումը (Պատմութիւն Հայոց, հատ. Ա, Վաղարշապատ, 1871, էջ 110) ակնարկում է Հովհ. Օձնեցու այն վկայութիւնը, ըստ որի Արիստակեսը իր հետ բերել է Նիկիայի ժողովի 51 կանոնները (Տե՛ս Հայոց իրավունքի պատմութեան ներածութիւն, էջ 107)։ Հնարավոր է, բայց ապացուցման համար հիմքեր չունենք։

Ի դեպ, նման մի բնագիր կազմվել է ավելի ուշ շրջանում։ Վերջինս դարձյալ Նիկիայի անունով է և ունի 50 կանոն (Կանոնագրքի Ա հատորում սխալմամբ նշված է 48 (էջ 561. մեկով ավելի են նշված նաև նախորդ՝ 560-րդ էջի 21 և 22-րդ տողերի 7, 9, 7 թվերը)։ Այն գտնվում է №№ 659, 8459, 9311, ձեռագրերում, իսկ սրա մի այլ տարբերակը՝ № 657 ձեռագրում 31 կանոնով (տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 560—562, 569—570)։ Այս բնագիրը և երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը ընտրած նյութի տեսակետից ոչ մի նմանութիւն չունեն, օրինակ՝ կան հոդվածներ, որ երկրորդ Նիկիականն ունի, բայց այս բնագիրը չունի (տե՛ս Նիկիայի Զ, է, ժԱ, ժե, ժԹ, ի, Անկյուրիայի ժԲ, ժԶ, ժԹ, ի, Նեոկեսարիայի Ա, Գ, Զ, ժԸ, ի) և ընդհակառակը (Կեսարիայի Բ, Դ-Ը, ժ)։ Այս բնագրում օգտագործված է չորս կանոնախումբ՝ Նիկիայի, Անկյուրիայի, Կեսարիայի և Նեոկեսարիայի, ընդ որում Նիկիայի կանոնախմբից վերցված է 14 հոդված՝ Ա—ե, Ը—ժ, ժԲ—ժԴ, ժԶ—ժԸ, Անկյուրիայից 12-ը՝ Ա—Դ, է—ժԱ, ժե, ժէ, ի, Կեսարիայից լրիվ՝ Ա—ժ, Նեոկեսարիայից 14-ը՝ Բ, Դ, ե, է—ժէ։ Իսկ № 657-ում Նիկիայից մեկ հոդված՝ ժԸ, Անկյուրիայից 9՝ Ա—Դ, է—ժ, ի, Կեսարիայից լրիվ՝ Ա—ժ, Նեոկեսարիայից 12-ը՝ Բ, Դ, է—ժԴ, ժԶ, ժէ։ Բոլոր դեպքերում էլ միևնույն կանոնախմբի բերված և չբերված հոդվածների ընդհանուր քանակը համապատասխանում է Կանոնագրքում եղած նույն կանոնախմբերի հոդվածների քանակին՝ Նիկիա 20, Անկյուրիա 20, Կեսարիա 10, Նեոկեսարիա 20։ Այս բոլորը ցույց են տալիս, որ նշված ձեռագրերում պահված բնագիրը կազմվել է Կանոնագրքի համապատասխան կանոնախմբերից։ Այն ավելի ուշ շրջանում՝ XIII—XIV դարերում, երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի նման նոր կանոնախումբ վերակազմելու մի փորձ է։ Ըստ երևույթին այդպիսի կանոնախմբեր ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը զգացվել է միշնադարում։

[3] Համմտ. Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 560։

երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի հոդվածների հաջորդականության համապատասխան, օգտագործված աղբյուրներն ունեն հետևյալ համակարգը.

Ա—Լ	հոդվ.՝	Նիկիայի	հունարեն	1—20 հոդվ.	չի օգտագործված 12-րդը.
ԻԱ—ԼԲ	»	Անկյուրիայի	»	1—25	» 3,5—10, 12, 13, 22—24-րդը
ԼԳ—ՄՆ	»	Նեոկեսարիայի	»	1—15	» 14-րդը
ՄԶ—ՇԲ	»	Գանգրայի	»	1—11	» 8—10-րդը
ՇԳ—ԿԴ	»	Լավոդիկեի	»	24—40	» 31, 34, 38 39-րդը
ԿՆ—Հ	»	Գանգրայի	»	15—20	— —
ՀԱ—ՁԱ	»	Անտիոքի	»	6—25	չի օգտագործված 10—12, 14, 15, 19—21-րդը
ՁԲ—ՃԺԴ	»	Լավոդիկեի	»	2—23 45—59	» 4—8, 10, 13, 20, 49-րդը

Ի՞նչ է երևում այս աղյուսակից։ Հերթականությամբ օգտագործված են Նիկիայի, Անկուրիայի, Նեոկեսարիայի, Գանգրայի, Լավոդիկեի կանոնախմբերը, այնուհետև կրկնվում են վերջին երկու կանոնախմբերը և այս երկուսի միջև մեկ անգամ օգտագործվել է Անտիոքինը։ Ընդ որում վերևում նշված առաջին երեք կանոնախմբերը օգտագործված են գրեթե ամբողջությամբ, բաց թողնելով առանձին հոդվածներ, իսկ չորրորդ և հինգերորդ՝ Գանգրայի և Լավոդիկեի կանոնախմբերը օգտագործված են մասնակիորեն։ Այս հանգամանքը, ըստ երևույթին, հնարավորություն է ստեղծել այդ կանոնախմբերին անդրադառնալ երկրորդ անգամ։ Կարծում ենք, որ եթե այս բնագիրը մեկ անգամից և մեկ մարդու կողմից կազմվեր, Գանգրայի և Լավոդիկեի կանոնախմբերը չէին կրկնվի։ Կազմողը կվերցներ Գանգրայի կանոնախմբից այնքան, ինչքան ինքը նպատակահարմար կգտներ, հետագայում դրան չանդրադառնալու դիտավորությամբ, ինչպես արված է Նիկիայի, Անկյուրիայի և Նեոկեսարիայի կանոնախմբերի հետ, և նոր միայն կանցներ ուրիշ կանոնախմբերի։ Այդպես և Լավոդիկեինը։ Իսկ Անտիոքի կանոնախումբը, թեև օգտագործվել է մեկ անգամ, սակայն դա նշանակում է, որ սրանից արված լրացումը կատարվել է Գանգրայի և Լավոդիկեի կանոնախմբերի լրացման ժամանակ։

Այստեղ խոսեցինք կանոնախմբերի կրկնությունների մասին, բայց փաստեր կան, ուր այս կանոնախմբի տարբեր շերտերում կրկնված է միևնույն հոդվածի միտքը. օրինակ՝ Կ հոդվածում կարդում ենք. «Ոչ է պարտ ընդ հերետիկոսս ճաշել կամ աղաւթել, կամ աւրհնութիւն առնուլ ի նոցանէ»։ Սա համապատասխանում է Լավոդիկեի 32 և 33-րդ հոդվածներին[1], իսկ ավելի ներքև, ՁԴ հոդվածում գրված է. «Ոչ է պարտ հերետիկոսաց ընդ մեզ յաղաւթս կալ»։ Սա էլ համապատասխանում է Լավոդիկեի 33-րդ հոդվածին[2]։ Այս հոդվածի միտքը գտնում ենք վերևում մեջբերված Կ հոդվածում։ Հաղիվ թե միևնույն հեղինակը նման կրկնություն թույլ տար[3]։

---

1 Համմտ. Կանոնադիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 236, հոդված ԼԲ, ԼԴ։

2 Նույն տեղում, էջ 236, հոդված ԼԴ։

3 Ի դեպ, այս ՁԴ հոդվածը չի պահվել սույն կանոնախմբի № 659 ձեռագրի տարբերակում, որովհետև սրա միտքը գտնում ենք ՂԴ հոդվածում (նույն Կ հոդվածը, որը № 659 ձեռագրում դրված է ՂԴ համարի տակ)։

Որևէ աշխատության ճոխացման, լրացման փաստը նոր երևույթ չէ հայ մատենագրության մեջ, որպես օրինակ կարելի է նշել «Գիրք Թղթոց», «Կնիք հավատոյ» ժողովածուները։ Որ ժամանակի ընթացքում Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը լրացվել ու ճոխացվել է վերոհիշյալից հետո, հազիվ թե վիճարկվի։ Կարելի է վիճարկել միայն ավելացված շերտերի վերաբերյալ. օրինակ՝ մեր համոզմամբ, այս կանոնախմբի սկզբնական բնագիրը, որը և Օձնեցուն ծանոթ էր, եղել են Ա—ԾԲ հոդվածները[1], որոնք վերցվել են Նիկիայի, Անկյուրիայի, Նեոկեսարիայի և Գանգրայի կանոնախմբերից։ Հետագայում մեկ ուրիշը ավելացրել է ԾԳ—ԿԴ (Լավոդիկեի 24—40) հոդվածների շերտը, իսկ մեկ ուրիշն էլ՝ ԿԵ—ՃԺԳ (Գանգրայի 15—20, Անտիոքի 6—25, Լավոդիկեի 2—23, 45—59) հոդվածների համառոտումը։ Թերևս այսպես ավելի հավանական է, որովհետև վերևում, ինչպես ցույց տվեցինք, ՁԴ հոդվածը կրկնվում է Կ-ում, որը գտնվում է երկրորդ՝ ԾԳ—ԿԴ հոդվածների շերտում, իսկ ՁԴ-ն ԿԵ—ՃԺԳ՝ վերջին շերտում։ Միևնույն հեղինակը, ինչպես նշեցինք, նման կրկնություն թույլ տալ չէր կարող։ Այսպիսով, Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի սկզբնական բնագրում եղել են Ա—ԾԲ հոդվածները, հետագայում դրան ավելացրել են ԾԳ—ԿԴ և ապա ԿԵ—ՃԺԳ հոդվածները։

Որ Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի սկզբնական բնագիրը կազմված է եղել Ա—ԾԲ հոդվածներից և մնացած հոդվածները հետագա ավելացումներ են, երևում է սրա մի այլ՝ № 659 ձեռագրի տարբերակից։ Այդ ցույց տալու համար № 659 տարբերակի հոդվածների հերթականության համապատասխան դեմ առ դեմ կբերենք Կանոնագրքի ունեցած համակարգը.

№ 659	Կանոնագիրք	№ 659	Կանոնագիրք
Ա.	Ա	ԺԹ.	ԺԹ
Բ.	Բ	Ի.	Ի
Գ.	Գ	ԻԱ.	ԻԲ
Դ.	Դ	ԻԲ.	ԻԲ
Ե.	Ե	ԻԳ.	ԻԳ
Զ.	Զ	ԻԴ.	ԻԴ
Է.	Է	ԻԵ.	ԻԵ
Ը.	Ը	ԻԶ.	ԻԶ
Թ.	Թ	ԻԷ.	ԻԷ
Ժ.	Ժ	ԻԸ.	ԻԸ
ԺԱ.	ԺԱ	ԻԹ.	ԻԹ
ԺԲ.	ԺԲ	Լ.	Լ
ԺԳ.	ԺԳ	ԼԱ.	ԼԱ
ԺԴ.	ԺԴ	ԼԲ.	ԼԱ
ԺԵ.	ԺԵ	ԼԳ.	ԼԲ
ԺԶ.	ԺԶ	ԼԴ.	ԼԳ
ԺԷ.	ԺԷ	ԼԵ.	ԼԴ
ԺԸ.	ԺԸ	ԼԶ.	ԼԵ, ԼԶ

---

[1] *Օձնեցու իմացածից մեկ հոդվածով ավելի, կամ նա իր ձեռքի տակ ունեցել է այնպիսի տարբերակ, որը պարունակել է 51 հոդված։*

№ 659	Կանոնագիրք	№ 659	Կանոնագիրք
Լէ.	Լէ	ՀԵ.	ՁԶ
ԼԸ.	ԼԹ	ՀԶ.	ՁԷ
ԼԹ.	ԼԸ	ՀԷ.	ՁԸ
Խ.	—	ՀԸ.	ՁԹ
ԽԱ.	Խ	ՀԹ.	Ղ
—.	ԽԱ	Ձ.	ՃԱ
ԽԲ.	ԽԲ	ՁԱ.	ՂԱ
ԽԳ.	ԽԳ	ՁԲ.	ՂԲ
ԽԴ.	ԽԴ	ՁԳ.	ՂԳ, ՂԴ
ԽԵ.	ԽԵ	ՁԴ.	ՂԵ
ԽԶ.	ԽԶ	ՁԵ.	ՂԶ
ԽԷ.	ԽԷ	ՁԶ.	ՂԷ
ԽԸ.	ԽԹ	ՁԷ.	ԾԴ
ԽԹ.	—	ՁԸ.	ԾԴ
Ծ.	Ծ	ՁԹ.	ԾԵ
ԾԱ.	ԾԱ	Ղ.	ԾԶ
ԾԲ.	ԾԲ	ՂԱ.	ԾԷ
ԾԳ.	ԿԵ	ՂԲ.	ԾԸ
ԾԴ.	—	ՂԳ.	ԾԹ
ԾԵ.	ԿԵ	ՂԴ.	Կ
ԾԶ.	ԿԶ	ՂԵ.	ԿԱ
ԾԷ.	ԿԸ	ՂԶ.	ԿԲ
ԾԸ.	ԿԹ	ՂԷ.	ԽԸ
ԾԹ.	Հ	ՂԸ.	ԿԳ
Կ.	ՀԱ	ՂԹ.	ԿԴ
ԿԱ.	ՀԲ	Ճ.	ՂԸ
ԿԲ.	ՀԳ	ՃԱ.	ՂԹ
ԿԳ.	ՀԴ	ՃԲ.	Ճ
ԿԴ.	ՀԵ	ՃԳ.	ՃԲ
ԿԵ.	ՀԶ	ՃԴ.	ՃԳ
ԿԶ.	ՀԷ	ՃԵ.	ՃԴ
ԿԷ.	ՀԸ	ՃԶ.	ՃԵ
ԿԸ.	ՀԹ	ՃԷ.	ՃԶ
ԿԹ.	Ձ	ՃԸ.	ՃԷ
Հ.	ՁԱ	ՃԹ.	ՃԸ
ՀԱ.	ՁԲ	ՃԺ.	ՃԹ
ՀԲ.	ՁԳ	ՃԺԱ.	ՃԺ
ՀԳ.	—	ՃԺԲ.	ՃԺԱ
—.	ՁԴ	ՃԺԳ.	ՃԺԲ
ՀԴ.	ՁԵ	ՃԺԴ.	ՃԺԳ, ՃԺԴ

Այսպիսով, երկու բնագրերի կանոնների հաջորդականության զուգորդումից երևում է, որ նախ այս կանոնախմբի՝ մեր նշած սկզբնական բնագիրը ներկայացնող Ա—ԾԲ կանոնների հերթականությունը և՛ Կանոնագրքում և՛ № 659 տարբերակում նույնն են. միայն շարունակության մեջ խախտվում է հերթականու-

թյունը, ուրեմն հասկանալի պատճառով, ընթանում է այլ համարակալմամբ։ Այնուհետև, հաջորդ՝ երկրորդ շերտը՝ ՕԳ—ԿԴ կանոնները № 659 տարբերակում ամբողջությամբ տեղափոխված է ՋԷ—ՂԹ համարների տակ։ Մի կողմից այն հանգամանքը, որ Կանոնագրքի Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի Ա—ՕԲ կանոնները № 659 տարբերակում դրված են սկզբում, միևնույն հերթականությամբ, և միայն շարունակության մեջ է խախտվում կանոնների հաջորդականությունը, իսկ մյուս կողմից մեր նշած երկրորդ շերտը՝ ՕԳ—ԿԴ կանոնները, որպես ամբողջական հատված, օգտագործված է նույն տարբերակի վերջին մասում, մեզ թույլ է տալիս կրկին հավաստելու, որ Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը սկզբնապես ունեցել է 52. կանոն (կամ 51, ինչպես Օձնեցին է հաղորդում), որին ծանոթ էր Օձնեցին։

Վերևում (էջ XVII—XVIII) արդեն նշել ենք, որ Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը Կանոնագրքում մուծվել է մինչև X դարի առաջին կեսը, գուցե և առաջին տասնամյակներում, համենայն դեպս մինչև Անանիա Մոկացի կաթողիկոսը (941—965 թթ.՝ ըստ Գալուստ Տեր-Մկրտչյանի, 946—969 թթ.՝ ըստ Մաղաքիա Օրմանյանի)։ Ինչպիսի՞ փաստեր բերեցին մեզ այդ համոզման։ 1897 թ. «Արարատ»-ի մարտ և հունիս ամիսների Հավելվածում Գալուստ Տեր-Մկրտչյանը հրատարակեց Անանիա Մոկացու չորս գրությունները հետևյալ վերնագրերով ա. «Տեառն Անանիայի Հայոց կաթողիկոսի յաղագս ապստամբութեան տանն Աղուանից որ ընդ ժամանակս ժամանակս լեալ իցէ ձեռնադրութիւնն արտաքոյ սուրբ Լուսաւորչի աթոռոյն» (էջ 129—144), բ. «Տեառն Անանիայի Հայոց կաթողիկոսի պատճառ յաղագս զխոսրով նզովելոյն .զԱնձեւացւոց եպիսկոպոսն» (էջ 275—277), գ. «Նորին տեառն Անանիայի Հայոց կաթողիկոսի յաղագս որ ասեն, թէ մի պատիւ հայրապետին եւ եպիսկոպոսին եւ վասն մի լինելոյ կոչմանն» (էջ 277—280), դ. «Նորին տեառն Անանիայի Հայոց կաթողիկոսի» (էջ 280—288)։ Այս գրությունները ուշագրավ և կարևոր տեղեկություններ են պարունակում ոչ միայն X դարի առաջին կեսի և հաջորդ տարիներում հայերի քաղաքական, եկեղեցական պատմության, այլև հայ բանասիրության վերաբերյալ։

Արդարացի է Ակինյանը, երբ գրում է, թե Մոկացի կաթողիկոսը երես առ երես թերթել է Հայոց Կանոնագիրքը[1]։ Սակայն նա ոչ միայն թերթել է Կանոնագիրքը երես առ երես, այլև վերջին դրության մեջ բավական քաղվածքներ բերել Կանոնագրքի տարբեր կանոնախմբերից՝ Առաքելական, Կղեմեսի, Հարանց հետևողաց, Նիկիայի, Անկյուրիայի (սխալմամբ նշում է Նեոկեսարիայի), Կ. Պոլսի, Եփեսոսի, Բարսեղի, Սահակի, Շահապիվանի, ինչպես նաև Երկրորդ Նիկիական։ Բերում ենք վերջինիցս արված քաղվածքը. «Կարճառոտ ի կանոնաց, որ եւ այն կոչի Նիկիայի, Իա գլխոյն. Պարտ է, ասէ, զերիցունս որ զոհեցին եւ ապա դարձան եւ խոստովան եղեն՝ ոչ ամենեւին լուծանել, աթոռոյն միայն արժանի լինել, այլ ոչ պատարագ մատուցանել եւ ի վարդապետութեան կալ»[2]։ Այս մեջբերումը համապատասխանում է Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի Իա կանոնին, որովհետև կանոնախմբի անունը և հոդվածի համարը ճշտիվ նշում է Անանիա Մոկացին։ Ահա Կանոնագրքի համապատասխան հոդվածը. «Պարտ է զերիցունս որ զոհեցին եւ ապա դարձան եւ խոստովան եղեն՝ ոչ ամենեւին լուծանել, աթոռոյն միայն արժանի առնել, այլ ոչ պատա-

[1] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 108։

[2] «Արարատ» 1897, էջ 281։

րադ մատուցանել, եւ ոչ ի խաւսսն կալ եւ ոչ այլ պաշտաւն պաշտել քահանայութեան։ Նմանապէս եւ սարկաւագին՝ ոչ քարոզել եւ ոչ սպասաւորել, բայց եթէ վասն յոյժ երկիւղածութեան՝ եպիսկոպոսն հրամայիցէ»[1]։ Այս մեջբերման վերջին մասը՝ սկսած «Նմանապէս եւ սարկաւագին...» հատվածից Անանիա Մոկացին չի բերել, որովհետև իր քննած հարցին չէր վերաբերում։ Այս երկու հատվածների համեմատությունը ցույց է տալիս նաև, որ Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը կազմվելուց հետո մնացել է անաղարտ և նրա վրայով օտար ձեռք չի սահել։ Մյուս մեջբերումը, որը հանդիսանում է վերևում բերվածի հիմքը, Անանիա Մոկացին սխալ է հասցեագրում, ահա այն. «Նեոյ-Կեսարիայն, որ եւ այն Նիկիա անուանի, վասն երիցանց, որ ի բռնութենէ հեթանոսաց նախ քան զտանջանս զոհեցին եւ ճշմարտութեամբ դարձան, զպատիւ յաթոռոյն կալցին, այլ ի թարգմանութիւն նստել կամ պատարագ մատուցանել կամ Աւետարան կարդալ՝ ոչ ունի իշխանութիւն»։ Այս մեջբերման «որ եւ այն Նիկիա անուանի» հատվածը թվում է թե հուշում է Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի մասին, բայց այստեղ սույն կանոնը արդեն մտել է ԻԱ կանոնի տեսքով։ Մյուս կողմից այս քաղվածքի հենց սկզբի «Նեոյ-Կեսարիայն» նշումը չի կարող լինել նրա հասցեատերը, որովհետև Նեոկեսարիայի կանոնախմբում նման կանոն չենք գտնում։ Եթե Անանիա Մոկացին նկատի ունի վերջինիս Կանոնագրքի բնագրի ԺԷ կանոնը[2], ապա այն հիվանդների, նեղության և բռնության մեջ ընկածների մկրտության մասին է, թեև սրա համապատասխան հունարեն կանոնում խոսքը ոչ թե նմաններին մկրտելու, այլ քահանա ձեռնադրելու մասին է։ Անանիա Մոկացու վերևի մեջբերումը եթե լիներ ազատ շարադրությամբ, թերևս համաձայնվեինք, որ այն վերցված է Նեոկեսարիայի կանոնախ՝բից, բայց այն բերված է գրեթե բառացի, հետևապես կարող ենք ստույգ մատնացույց անել Կանոնագրքի համապատասխան կանոնախումբը։ Անկյուրիայի կանոնախմբի Ա կանոնում կարդում ենք. «Վասն երիցանց. որք ի բռնութենէ հեթանոսաց մինչեւ ի տանջանս ածել ի վերայ եւ մահ սպառնալ եւ նոքա առ երկիւղի զոհեցին եւ ապա չանացան, նկրտեցան եւ ճշմարտութեամբ դարձան. վասն այսպիսեացս կամ եղեւ զի զաթոռոցն կարգն կալցին, այլ ի թարգմանութեան նստել կամ պատարագ մատուցանել կամ Աւետարան կարդալ՝ ոչ ունին իշխանութիւն»[3]։ Կարծում ենք հարցը լուծված է։

Այս ամբողջ շարադրանքից երևում է, որ Անանիա Մոկացու ժամանակ, X դարի կեսերին, Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբն արդեն մտել էր Հովհ. Օձնեցուց հետո, նրա կազմած Կանոնագրքում 34 (ԼԴ)-րդ համարի տակ։ Հնարավոր է, որ Անանիա Մոկացու ժամանակ Կանոնագիրքը եզրափակվել է Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբով։

Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված կանոնախումբը Կանոնագրքում զետեղված է 36 (ԼԶ)-րդ տեղում։

Որոշ ձեռագրերում, օրինակ՝ №№ 835, 837, 8459, կանոնախմբի վերնադիրը թեև նման է Կանոնագրքի ունեցածին, բայց որպես հեղինակ նշված է ոչ թե Բարսեղ Կեսարացին, այլ Հովհան Ոսկեբերանը։ Ահա այդ վերնադիրը. «Տեառն

---

[1] Տե՛ս ներքևում, էջ 76։
[2] Հատ. Ա, էջ 186։
[3] Նույն տեղում, էջ 154։

Յովհաննու ասացեալ (№ 837-ում՝ ասաց) ի խնդրոյ սրբոյն (№ 835-ում՝ յիմ սրբոյն) Բարսղի սահմանադրութիւն վասն պէսպէս եւ բիւրապատիկ ախտից»[1]

Տվյալ պահին չենք կարող ստույգ որոշել, թե դրանցից որն է սկզբնապես հանդես եկել։ Մեր կարծիքով, հավանականը առաջինն է, որովհետև Կանոնագրքի XI դարի խմբագրության մեջ այս կանոնախումբը նշված է նրա անունով։ Այդպես գիտի նաև Մխիթար Գոշը[2]։ Ավելին. հոդվածներից մեկի կապակցությամբ Գոշը կասկած է հայտնում, թե այդ Բարսեղ Կեսարացունը լինի։ Դատաստանագիրք Ա մասի ՁՁ հոդվածում մեջբերելով վերջինիս կանոնախմբի ՄՀ կանոնը[3] Գոշն ավելացնում է. «Երկբայի այս կանոնք սրբոյ լինել Բարսղի, եւ թէ նորա անհնարին է լինել այս կանոնաց»[4]։ Այս քաղվածքից երևում է, որ Գոշը ևս սույն կանոնախումբը Բարսեղ Կեսարացունը չի համարել։

Այն հարցը, թե տվյալ կանոնախումբը իսկապես պատկանում է Բարսեղ Կեսարացու և կամ Հովհան Ոսկեբերանի գրչին, մենք ևս բացասաբար ենք պատասխանում։ Եվ ահա թե ինչու։ Ուշադիր քննելով կանոնների բովանդակությունը և դրանք համադրելով մեր ձեռքի տակ գտնված կանոնական այլ բնագրերի հետ, նկատում ենք շոշափելի բազմաթիվ կետեր, որոնք մեզ հուշում են, թե այս կանոնախումբը աղբյուրագիտական ինչպիսի հիմքեր պետք է ունենա։ Թերևս անհրաժեշտություն չզգացվի բոլոր 272 կանոնների այդ հիմքերը նշել, մանավանդ, որ մի շարք կանոնների համար չկարողացանք ստույգ հիմքեր գտնել։ Այնուամենայնիվ, մեր ասածը ցույց տալու նպատակով կնշենք շատերից մի քանիսի աղբյուրագիտական հիմքերը։ Նախ և առաջ բնորոշ է այն, որ կանոնախմբի սկզբի հոդվածները համառոտված և խմբագրված ձևով քաղված են Կանոնագրքի Հովհ. Օձնեցու խմբագրության մեջ մտած Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի կանոններից[5]։ Թերևս այս մոտեցմամբ էլ բնագրի կազմողը թաքնվել է Բարսեղ Կեսարացու անվան տակ։ Դեմ առ դեմ կդնենք այս երկու բնագրերի և ապա մյուս աղբյուրների համապատասխան կանոնները.

Առաջարկվող կանոնախումբ		Կանոնագիրք Հայոց, ճ. Ա	
Ա կանոն	. . . . .	Բարսեղ Կեսարացի	Գ կանոն
Բ »	. . . . .	»	Ը »
Գ »	. . . . .	Աթանաս Աղեք.	ՄԹ »
Դ »	. . . . .	Բարսեղ Կեսարացի	ԻԴ »
Ե »	. . . . .	»	ԻԸ »
Զ »	. . . . .	»	ԻԹ »
Է »	. . . . .	»	Լ »
Ը »	. . . . .	»	ԼԱ »

[1] №№ 8459, էջ 90 ա, 835, էջ 126 ա, 837, էջ 66 ա։ Վերնագիրն այդպիսին է նաև №№ 7060 (էջ 78 ա—116 ա), 2576 (էջ 155ա—160ա) ձեռագրերում, որոնք, սակայն, չենք ուսումնասիրել և արդյունքները նշել ծանոթագրություններում, որովհետև այդպիսիները հանդիպեցին սույն աշխատանքի տպագրվելու ընթացքում։

[2] Դատաստանագիրք Հայոց, էջ 181, 187։

[3] Բաստամյանցը նշում է Մէ, որովհետև իր օգտագործած ձեռագրում՝ № 761, այժմյան № 778-ը, նշված է Մէ, էջ 175 բ։

[4] Դատաստանագիրք Հայոց, էջ 187։

[5] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 329—362։

Առաջարկվող կանոնախումբ		Կանոնագիրք Հայոց, ճ. Ա.		
Թ	կանոն	Բարսեղ Կեսարացի	ԼԲ	կանոն
Ժ	»	»	ԼԳ	»
ԺԱ	»	»	ԼԴ	»
ԺԲ	»	»	ԼԷ	»
ԺԴ	»	Կղեմես	Ի	»
ԺԵ	»	»	ԻԳ	»
ԺԶ	»	»	ԿԳ	»
ԺԷ	»	»	ԿԴ	»
ԺԸ	»	»	ՄԲ	»
ԻԴ	»	»	ՀՊ	»
ԻԶ	»	Աթանաս	Լ	»
ԼԲ	»	Սահակ վերջնոյ	Դ, ԺԱ	»
ԼԳ	»	Հարանց հետևողաց	ԺԶ	»
ԼԴ	»	Գր. Լուսավորիչ	ԺԶ	»
ԼԵ	»	Հարանց հետևողաց	ԻԳ	»
ԼԶ	»	»	ԺԱ	»
ԼԹ	»	»	ԺԶ	»
		Գր. Լուսավորիչ	ԺԳ	»
ՄԲ	»	»	Թ	»
ՄԵ	»	Նեոկեսարիա	ԺԳ	»
ՄԹ	»	Գր. Լուսավորիչ	ԻԶ	»
ԿԱ	»	»	ԻԲ	»
ՀԲ	»	Գանգրա	Ա, Թ	»
ՀԴ	»	»	Դ	»
ՀԹ	»	Գր. Լուսավորիչ	ԺԵ	»
Ջ	»	Գանգրա	Ի	»
ՋԱ	»	»	ԻԳ	»
ՋԴ	»	Գր. Լուսավորիչ	Է	»
Ղ	»	Շահապիվան	Ժ	»
ՂԲ	»	»	ԺԱ	»
ՂԶ.	»	Գր. Լուսավորիչ	ԺԱ	»
ՃԲ	»	Գանգրա	ԺԶ	»
ՃԳ	»	»	ԺԵ	»
ՃԺ	»	Սահակ Պարթև	ԺԷ	»

Եվ այսպես կարելի է շարունակել։ Վերևի նշումները ցույց են տալիս, որ այս բնագրի հեղինակը Բարսեղ Կեսարացին չէր կարող լինել։ Սույն կանոնախմբում նկատեցինք մի այլ երևույթ էլ։ Մի շարք կանոններ կրկնված են՝ մերթ համառոտ, մերթ մի փոքր ընդարձակ. այլև կան հարցեր, որոնց նվիրված է 3—4 կանոն։ Բերենք այս կարգի մի շարք փաստեր.

1. Բ և ՂԷ կանոնները վերաբերում են այն բանին, թե պատերազմում մարդ սպանելիս, սպանողի հետ ինչպե՞ս վարվել, որպես հանցապարտի՞, թե նա անպարտ է։

2. ԼԳ և ԼԹ կանոնները վերաբերում են կուլսերին, որոնք դրժում են իրենց խոստումը։

3. ԼԴ և ՁՔ կանոնները վերաբերում են դիակողոպտությամբ զբաղվողներին։

4. ԼԲ և ՃԺԲ կանոնները վերաբերում են բորոտ և ուրուկ քահանաների և սարկավագների վարքագծին։

5. ՃԽԴ և ՄՀԱ կանոնները վերաբերում են հայհոյողներին։

6. ԼՋ և ՃԽՋ կանոնները վերաբերում են բորոտների և ուրուկների հետ կենակցողներին։

7. ԻԷ, ՃԽԹ, ՄԺԹ և ՄԻԱ կանոնները վերաբերում են ամուսնության ազատ ընտրության հարցին։

8. Ժ, ԺԱ, ԽԹ, ՃԼԳ և ՃՄԱ կանոնները վերաբերում են մերձավորների կենակցության հարցին, իսկ ՀԱ, ՃԼԲ, ՄԺԵ և ՄՀԲ հոդվածները՝ մերձավորների և խնամիների ամուսնությանը։

Մեջ ենք բերում մերձավորների ամուսնության վերաբերյալ ՀԱ և ՄԺԵ կանոնները. «ՀԱ. Եթէ ոք առնու կին ի մերձաւոր արենէ իւրմէ մինչեւ ի Չ-երորդն եւ յէ-երորդն՝ նզովեալ եղիցի եւ մեկնեսցեն ի միմեանց առաջնորդքն. եւ վասն պսակին անարգելոյ Ճ դրամ տուգանս տացէ յեկեղեցին եւ Գ ամ առ դրանն ապաշխարեսցէ. բայց վարդապետն իշխան է զինչ կամեսցի»[1]։

«ՄԺԵ. Եթէ ոք յիւր արենէ եւ ի մերձաւորէ խնամութիւն առնէ մինչեւ ի չորրորդ եւ ի հինգերորդ ազգն՝ պսակն անվաւեր լիցի եւ պսակադիրն լուծցի. Ճ դրամ տուգանս տացէ եւ ապաշխարութիւն պոռնկին եղիցի եւ ում կամի առն լիցի»[2]։

Միևնույն հարցի մասին տարբեր մոտեցում և սահմանում։ Այս փաստերը համոզում են, որ սույն բնագիրը թերևս մեկ հեղինակ չի կազմել, այլ մեկից ավելի և կամ կազմողն այնքան անփույթ է եղել, որ պատշաճ ձևով չի ընտրել և մշակել քաղվածաբար վերցրած նյութերը, որի պատճառով ստացվել են կրկնություններ։

Այսպես ուրեմն, առաջարկվող բնագիրը Բարսեղ Կեսարացու գրչին չի պատկանում, այն կեղծ գրվածք է։

Ն. Ակինյանը, հետևելով Հ. Գաթրճյանին, Սահակ Պարթևի կանոնախումբը[3] համարում է կեղծ, կարծելով, թե այն հանդես է եկել Ներսես Բ Բագրևանդացու կանոնախմբից[4] հետո։ Հետևապես, ինչպես, եզրակացնում է Ն. Ակինյանը, օգտվելու դեպքում Սահակ Պարթևի կանոնախմբի հեղինակն իր առջև ունեցել է Ներսես Բ Բագրևանդացու կանոնախումբը[5]։ Այստեղից էլ նա իր աշխատության 51—53 էջերում մի շարք շոշափելի կետեր է համադրում միմյանց և եզրակացնում, որ Սահակ Պարթևի անունով հայտնի կանոնախումբը կեղծ է և հանդես է եկել VI դարի 60-ական թվականներից հետո կամ ավելի ուշ[6]։

Շարունակելով քննական իր տեսությունը՝ Ակինյանը կարծում է նաև, որ Սահակ Պարթևին վերագրված կանոնախմբի հեղինակը օգտագործել է Բարսեղ Կեսարացու անունով հայտնի սույն կանոնախումբը։ Այս վարկածը

---

[1] Տե՛ս սույն հատորում, էջ 118։

[2] Նույն տեղում, էջ 159։

[3] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 363—421։

[4] Նույն տեղում, էջ 475—490։

[5] Քննութիւն Ս. Սահակի վերագրուած կանոններու, Վիեննա, 1950, էջ 51։

[6] Նույն տեղում, էջ 24, 63։ Համմտ. Ս. Տիգրանյան, Հայոց իրավունքի պատմության ներածություն, էջ 116—117։

հավաստելու համար նա վկայակոչում է Սահակ Պարթևի կանոնախմբի ժե կանոնը[1], որը, ըստ Ակինյանի, թեև «Ներսէսի Ի կանոնի համաձայն խմբագրված է, նկատի ունի նաև Բարսեղի (իմա՛ սույն կանոնախմբի —Վ. Հ.) ՄԺԹ և ՄԻԱ կանոնները»[2] և դեմ առ դեմ բերում նշված երեք կանոնախմբերի տվյալները[3]։

Եթե ճիշտ է այս պնդումը, նշանակում է պետք է ընդունել, որ Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված սույն կանոնախումբը երևան է եկել մինչև Ներսես Բ Բագրևանդացու կանոնախմբի հանդես գալը՝ մինչև VI դարի կեսերը։ Սակայն այս պնդումը ապացուցելու համար փաստեր գոյություն չունեն։ Ի դեպ, Ակինյանը չի էլ կասկածում առաջարկվող կանոնախմբի վավերականության վրա։ Մինչդեռ ուրիշ փաստեր, որոնք անտեսել է Ակինյանը, տրամագծորեն հակառակ եզրակացությանն են բերում։ Այսպես. Ակինյանը չի կասկածում Կանոնագրքի Հովհ. Օձնեցու ժողովածուում մտած Սահակ Գ Զորափորեցու կանոնախմբի[4] վավերականության վրա[5]։ Վերջինս Կանոնագրքում մտել է «Կանոնք վերջնոյ Սահակայ գլուխք ԺԴ» խորագրով. այսինքն Հովհ. Օձնեցու համար Սահակ Գ Զորափորեցին, որը կաթողիկոս է եղել 677—703 թթ., հանդիսացել է վերջին Սահակը[6]։

VII դարի վերջում կամ VIII դարի սկզբում ստեղծված այս կանոնախմբից օգտվել է Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված սույն կանոնախմբի հեղինակը։ Բերում ենք այդ փաստերը դեմ առ դեմ.

Կարծեցյալ Բարսեղ Կեսարացի	Սահակ Զորափորեցի
«ՀԲ. Թէ երէց կամ սարկաւագ բորոտի կամ ուրկանայ՝ միայն առանձինն յաղաւթս կացցէ, առանց խորհրդոյ. եւ եթէ վախճանի՝ պատուով թաղեսցեն։ Եւ սիմական թէ վախճանի՝ մատուցէ քահանայն պատարագ, ելցէ ի վեր եւ տացէ հաղորդ եւ արասցէ զյիշատակ նորա ի նմին աւուր, զի այն է արժանն»[7]։	«Դ. Հարցումն. Եթէ երէց ոք բորոտի կամ աւրկանայ, պա՞րտ է յառանձին աղաւթսն իւր Աւրհնութիւն եւ փառս ասել եւ աւետարանել, թէ բնաւ իսկ զինուորել։ Պատասխանի. Յառանձին աղաւթս ասել արժան է՝ Աւրհնութիւնն եւ փառս, բայց յայլ ինչ մի՛ համարձակել»։ ԺԱ. Հարցումն. Քահանայ որ սիմական է կամ խցարգել եւ զսուրբ խորհուրդն խնդրէ առ ի հաղորդել, արժա՞ն է իւրովի կատարել զհաղորդութիւնն եւ զդոհանալոյն աղաւթս յարգելանի անդ կամ ի սեան, եթէ նորին իսկ մատուցողին այսոքիկ պատշաճին։ Պատասխանի. Ջճաշակմանն պարտ է ասել, եւ զդոհութիւնն ասացեալ է»[8]։

Եթե բացառենք խմբագրական աշխատանքը, նմանությունը ակներև է։ Հիշենք, որ բացի Սահակ Գ Զորափորեցու այս վկայությունից կանոնական գրականության մեջ նման տեղեկություն այլուստ մեզ ծանոթ չէ։ Այստեղից

1 Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 382։ Ակինյանը նկատի ունի Իէ կանոնը։
2 Քննութիւն Ս. Սահակի վերագրուած կանոններու, էջ 53։
3 Նույն տեղում, էջ 53—54։
4 Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 506—513։
5 Քննութիւն Ս. Սահակի վերագրուած կանոններու, էջ 13։
6 Ս. Տիգրանյան, Հայոց իրավունքի պատմության ներածություն, էջ 147—149։
7 Տե՛ս սույն հատորում, էջ 108—109։
8 Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 508—509, 511։

հարց է առաջանում, եթե Բարսեղին վերագրված սույն կանոնախումբը հանդես է եկել մինչև VI դարի կեսերը, գուցե ավելի վաղ՝ մինչև Ներսես Բ Բագրևանդացու կանոնախմբի հանդես գալը, ինչպես երևում է Ակինյանի բերած փաստերի համադրումից, ապա ինչպե՞ս կարող էր նրա հեղինակը օգտվել VII դարի վերջում ստեղծված Սահակ Գ Զորափորեցու կանոնախմբից։ Նշանակում է Սահակ Պարթևի կանոնախմբի Իէ կանոնը իր հիմքում չի ունեցել սույն կանոնախմբի նշված կանոնները, ինչպես թվում է Ակինյանին, և Բարսեղին վերագրված այս կանոնախմբի ստեղծման ժամանակը պետք է ետ բերել և դա ճիշտ կլինի։ Այս պարագան ցույց է տալիս, որ սույն կանոնախումբը հանդես է եկել VII դրանից հետո, համենայն դեպս Սահակ Գ Զորափորեցուց հետո։ Եվ այդ պատճառով էլ այն չի մտել Հովհ. Օձնեցու ժողովածուի մեջ, որովհետև այդ ժամանակ տակավին գոյություն չուներ։ Այս դեպքում, արդեն, կհանգենք հակառակ եզրակացության. այն է՝ Ներսես Բ Բագրևանդացին, ինչպես և կարծեցյալ Բարսեղ Կեսարացու սույն կանոնախմբի հեղինակը օգտվել են Սահակ Պարթևի կանոնախմբից[1]։ Այլ հարց է, որ ներկա ձևի մեջ Սահակ Պարթևի կանոնախումբը կարող է որոշ չափով հեռացած լինել իր սկզբնական բնագրից։ Եթե նկատի ունենանք այն փաստը, որ սույն կանոնախմբում չի օգտագործված Սիոն կաթողիկոսի (Պարտավի 768 թ.) կանոնախումբը, ապա կարելի է ենթադրել, որ մեզ հետաքրքրող բնագիրը հանդես է եկել մինչև Հովհ. Օձնեցին. բայց միակ այդ փաստը բավարար չէ նման ենթադրության հենակ ծառայելու, իսկ այլ փաստեր առայժմ մեզ հայտնի չեն։ Բոլոր դեպքերում փաստն այն է, որ սույն կանոնախումբը չի մտել Հովհ. Օձնեցու ժողովածուում և հանդես է գալիս այն նյութերի շարքում, որոնք ավելացվել են Հովհ. Օձնեցուց հետո մինչև X դարի վերջերը։ Այստեղից եզրակացնում ենք, որ այն եղել է Կանոնագրքի մինչև XI դարի խմբագրությունում։ Անանիա Մոկացի կաթողիկոսը իր նամակներում[2] թեև մեջբերումներ չի կատարել ներկա կանոնախմբից, ինչպես Առաքյալների, Կղեմեսի, Նիկիայի և այլ կանոնախմբերից, կարող ենք ենթադրել, որ այդ ժամանակ այս կանոնախումբը տակավին մուծված չէր Կանոնագրքում, սակայն հնարավոր է, որ Մոկացու ժամանակ այն եղել է Կանոնագրքում, բայց դրա օգտագործման անհրաժեշտությունը նա չի զգացել։

Ընդհանուր առմամբ հայ եկեղեցու պաշտամունքի և ծիսական հարցերը այստեղ քիչ տեղ են բռնում, ավելի շատ ավատական հասարակության ապրելակերպի, առօրյա կյանքի, հոգևորականության ցածր աստիճանի, մասնավորապես քահանաների վարքագծի հնարավոր խախտումները խափանելու նպատակով կանոնական սահմանումներ են, օրինակ, ՃԽԱ կանոնում կարդում ենք. «Թէ ոք ի մտի դնէ պոռնկել ընդ կնոջ իշխանի եւ յորոգայթ մահու անկանի, արիւն նորա ի գլուխ նորա եղիցի»[3]։ Կանոնական որոշումներում գաղտնի պոռնկության մասին բազմաթիվ կանոններ կան ընդհանրապես, բայց այստեղ հարցը մասնավորված է իշխանի կնոջ վերաբերյալ։ ՃԾ կանոնը սահմանում է, որ եթե արհեստավորը պատվիրատուի նյութից գողանա, ապա չորեքպատիկը վճարե կամ ապաշխարե[4]։ ՃԻԵ կանոնով դատապարտվում են նրանք, ովքեր

[1] Հմմտ. Հ. Տաշյան, Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 217—218, 229, 239։
[2] «Արարատ», 1897։
[3] Տե՛ս սույն հատորում, էջ 135։
[4] Նույն տեղում, էջ 126։

թատրոնի օթյակում կնոջ հետ ներկա են գտնվում ներկայացման[1]։ ՃԿԴ կանոնը կարգավորում է ծնողների ժառանգության բաժանման հարցը, սահմանելով, որ երկու քույրերը պետք է ստանան մեկ բաժին[2]։ ՃՋԸ հոդվածը խիստ դատապարտում է արհեստական վիժում կատարողներին[3], իսկ ՀԳ կանոնը՝ հղիանալուց արհեստական կերպով խուսափողներին[4]։ ՋԸ հոդվածը սահմանում է, որ ով «հրդեհիցէ ղարդար վաստակս՝ տուժեսցի ընդ միոյն չորեքկին» կամ ապաշխարեն տասը տարի[5]։ Հղի կինը եթե հրաժարվում է ամուսնու հետ կենակցելուց, իսկ ամուսինը դրա համար նրան ծեծում է, ապա վերջինս հանցապարտ է (ՂԱ)[6]։ Հիվանդներին պետք է բժշկել սուրբ դեղերով, այլապես բժշկողները մեղավոր են (ՃՁԻ)[7]։ Այն երկրի թագավորը, որը լինում է նախահարձակ, իրավունք չունի զոհաբերության (մատաղ) անելու (ՃՂԸ)[8]։ Եթե վաճառողը սուտ երդմամբ կզովի իր ապրանքը իրացնելու նպատակով՝ նա արժանի է նզովքի (ՄՄ)[9]։ ՄԺՌ կանոնում խոսվում է ծնունդի ժամանակ ծանր վիրահատության և անհրաժեշտության դեպքում մեղավորներին պատժելու մասին[10]։

Ամուսնության և պսակի մասին այս կանոնախմբում էլ կան բազմաթիվ կանոններ, սակայն որոշ առումով հետաքրքիր է ՃԽԹ կանոնը, ուր կարդում ենք, որ եթե աղնիվ դիտավորությամբ զույգը ամուսնանում է, իսկ սրանց ծնողները համաձայն չեն, ապա գործը պետք է գլուխ բերել. «ղի լաւ է ի ծնուցաղց անարդիլ քան ուրանալ յԱստուծոյ»[11]։ Այս հոդվածը, ըստ էության, Սահակ Պարթևի կանոնախմբի ԻԷ հոդվածի և Պողոս առաքյալի առ Եփեսացիս թղթի (ե, 31) ոգու վերաշարադրումն է։

Վերևում շարադրված կանոնների նման կան այլ բնույթի ուրիշ կանոններ ևս, օրինակ, ՋՋ, ՃԺԵ, ՃԻԷ, ՃԻԹ, ՃԼՋ, ՃՂԴ, ՃՂԴ, ՃՂԵ, ՃՂՋ և այլն։ Իսկ մի շարք կանոններ, որոնց աղբյուրագիտական հիմքերը չկարողացանք որոշել, թերևս հեղինակը վերցրած լինի սովորույթի իրավունքից։

Ինչպես տեսնում ենք, նշված և չնշված նման կանոնները դուրս են գալիս դավանանքի և պաշտամունքի ծիսական հարցերի նեղ շրջանակներից։ Եվ որպես այդպիսին, սույն կանոնախումբն իր ընդգրկումներով և ծավալով կարծես մի առձեռն կանոնագիրք է մայր կանոնագրքում։ Եվ այդ է պատճառը, որ Մխիթար Գոշը իր Դատաստանագրքի երկրորդ մասում այս կանոնախմբից օգտվել է (Գոշ ՂԳ՝ ԻԷ, ՂԴ՝ ՋԸ, ՂԵ՝ ՃԵ, Ճ՝ ՄԱ, ՃԱ՝ ՄԲ) ավելի հաճախ, քան որևէ այլ կանոնախմբից։

Գրիգոր Աստվածաբանին վերագրված կանոնախումբը կանոնագրքի համակարգում գրված է 37 (ԼԷ)-րդ տեղում։ Այս կանոնախմբի վավերականությունը պարզ չէ. օրինակ՝ Տաշյանը այն համարում է կեղծ[12], թեև փաստեր չի

[1] Նույն տեղում, էջ 130։
[2] Նույն տեղում, էջ 143։
[3] Նույն տեղում, էջ 151։
[4] Նույն տեղում, էջ 119։
[5] Նույն տեղում, էջ 122։
[6] Նույն տեղում, էջ 122—123։
[7] Նույն տեղում, էջ 151—152։
[8] Նույն տեղում, էջ 154։
[9] Նույն տեղում, էջ 155։
[10] Նույն տեղում, էջ 158։
[11] Նույն տեղում, էջ 137։
[12] Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 72, 149։

բերում։ Ճիշտ է, Աստվածաբանի գրվածքներում չենք հանդիպում նման կանոնական գրույթյունների, բայց որոշ փաստեր,—իսկ թե դրանք որքանով են հավաստի՝ առայժմ չենք կարող պնդել,—մեզ խորհրդածությունների առիթ են տալիս. օրինակ՝ կանոնախմբի նախաբանում, Ա և Բ կանոններում, երբ խոսվում է հերձվածների մասին, հիշվում են Արիոսը, Մակեդոնը, և սրանց առնչությամբ Նիկիայի և Կ. Պոլսի տիեզերական ժողովների որոշումները, սակայն խոսք չկա Նեստորի և Եփեսոսի տիեզերական ժողովի որոշումների մասին։ Մի այլ օրինակ. Ժէ կանոնում, երբ խոսվում է Աթանաս Աղեքսանդրացու աքսորման մասին, հեղինակը գրում է, որ վերջինս «ազդ առաբեալ առ մեզ ի ձեռն գրոյ...»[1]։ (Ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։ Այս փաստերը տպավորություն են ստեղծում, որ սույն կանոնախումբը հանդես է եկել IV դարում՝ մինչև 431 թ. Եփեսոսի ժողովը։

Այս առումով պակաս հետաքրքիր չէ նաև հնագույն բառերի գոյության փաստը այստեղ. օրինակ՝ գտակ (սկզբնապատճառ, հնարող), արտագրել (մերժել, արտաքսել, տարագրել), լրակցութիւն (բովանդակություն, միաբան), ճամպատիւ (պատվակից), ծաձրաբեռ, արտադրել (բացատրել, ճարել, վճռել, մեկնել) գտանիլ (լինել), բարեձեւութիւն, ակաստաս (ապահով վիճակ, ամրություն), պատուճասակոծ և այլն, որոնք գտնում ենք V դարի հեղինակների գրվածքներում կամ այդ ժամանակ կատարված թարգմանություններում. օրինակ՝ Եզնիկ, Եղիշե, Ագաթանգեղոս, Մովսես Խորենացի, Հովհ. Մանդակունի, Պլատոն, Բարսեղ Կեսարացի, Գրիգոր Նյուսացի, Փիլոն, Եվսեբիոս և այլն։

Իհարկե, այս փաստերը բավարար չենք համարում խնդրի վերջնական լուծման համար, մանավանդ եթե նկատի ունենանք ԻԳ կանոնը, ուր արգելվում է եպիսկոպոսների ամուսնությունը, որը ուշ ժամանակի արտահայտություն է, գոնե մեր իրականության մեջ։ Համենայն դեպս, եթե ճիշտ է Տաշյանի կարծիքը, մնում է ենթադրել, որ կեղծողը այդ բանը կատարել է բավական նուրբ կերպով, կամ էլ Գրիգոր Աստվածաբանի առանձին գրվածքներից նա քաղվածաբար այնպես է օգտվել, որ առաջին դեմքով գրելու ձևը պահվել է։

Դվինի 645 թ. ժողովի կանոնախումբը կանոնագրքում գրավում է համակարգի 38 (ԼՀ)-րդ տեղը։ Այս ժողովի որոշումները պահպանվել են միայն կանոնագրքում։

Ուսումնասիրողները գրեթե բոլորն էլ ընդունում են, որ Ներսես Գ Շինողի օրոք տեղի է ունեցել երկու ժողով՝ 645 թ., ուր սահմանվել են այս կանոնները և 648 թ. (Լեոն ընդունում է 650 թ.)[2], ուր մերժվեց բյուզանդական կայսր Կոստանդինոս Գ-ի պահանջը՝ հայ-բյուզանդական եկեղեցական միություն կազմելու մասին։

Ն. Մելիք-Թանգյանի կարծիքով Ներսես Գ Շինողի ժամանակ Դվինում հրավիրվել է մեկ ժողով՝ 648 թ. և այստեղ էլ սահմանվել են վերևում նշված կանոնները[3]։ Մեր նպատակը չէ որոշել ժողովի ստույգ տարեթիվը, առայժմ այդ խնդիրը խիստ դժվար է՝ բավարար փաստեր չլինելու պատճառով։ Այս կանոնախմբի վերնագրից երևում է, որ մեզ հետաքրքրող ժողովը տեղի է ունեցել Կոստանդինոս Գ կայսեր չորրորդ տարում, այսինքն 645 թ.։ Այս տեղեկությունը հաստատող վկայություններ չունենք այլուստ։ Անկախ ժողովի

[1] Տե՛ս սույն հատորը, էջ 194։
[2] Հայոց պատմություն, հատ Բ., Երևան, 1947, էջ 324, 326։
[3] Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, Ա գիրք, էջ 390։

տարեթվից, տեսնենք, թե այս կանոնախմբի մասին հայ մատենագրության մեջ ինչպիսի հիշատակության ենք հանդիպում։

Սույն կանոնախմբի սահմանման մասին ժամանակակից և ժամանակով մոտ պատմիչները ոչինչ չեն հաղորդում։ Ճիշտ է, Սեբեոսը[1], Հովհաննես Դրասխանակերտցին[2] և Ասողիկը[3] պատմում են Դվինի մի ժողովի մասին, որը տեղի է ունեցել Կոստանդինոս Գ կայսեր Հայաստան գալուց չորս տարի առաջ (ըստ Սեբեոսի), կամ երկու տարի առաջ (ըստ Հովհ. Դրասխանակերտցու, Վարդանի[4]), հավանաբար 648 թվին, բայց ժողովում սահմանե՞լ են առաջարկվող կանոնները, այդ մասին ոչինչ չեն ասում. միայն նշում են, որ ժողովում մերժվել է հայ-բյուզանդական եկեղեցական միություն կազմելու կայսերական առաջարկը։ Վերջինիս մասին, նույնիսկ չի հիշում Սամուել Անեցին[5]։ Կիրակոս Գանձակեցին բոլորովին այլ բան է հաղորդում. Ներսես Գ Շինողը Բագավանում հրավիրել է մի աշխարհաժողով շարականների երգեցողության մեջ միօրինակության մտցնելու նպատակով[6]։

Բարեբախտաբար մեզ հասել են Հայաստանում տեղի ունեցած ժողովների մի քանի ցուցակներ։ Այդ ցուցակներից հնագույնը Հովհ. Օձնեցու կազմածն է, բայց այստեղ, դժբախտաբար, ոչինչ չի արձանագրվել սույն կանոնախումբը սահմանող ժողովի մասին[7]։ Ճիշտ է, Հովհ. Օձնեցին նշում է. «Ի սկզբան թուականութեանս Հայոց, վեցերորդ ժողով արար տէր Ներսէս ի Դուին...։ Զայս ժողով արար տէր Ներսէս, հակաւակ ժողովոյն Քաղկեդովնի»[8] կամ «Նախ քան զմեզ հաստատեալ էին ի սուրբ հաւատ միութեան անապականաբար, ի ձեռն տեառն Ներսէսի որ ի Դուին հաւաքեալք ընդ ձեռամբ նորա»[9]։ Սակայն այս վկայությունները վերաբերում են Ներսես Բ Բագրևանդացու հրավիրած ժողովին[10]։

Մխիթար Գոշի մի նամակում, որը պահվել է մեր Մատենադարանի №№ 2966 (էջ 63բ—80ա), 3062 (էջ 165ա—176բ) ձեռագրերում, բերվում է նման մի ցուցակ։ Այստեղ ևս խոսքը գնում է վերևում նշված Ներսես Բ Բագրևանդացու հրավիրած ժողովի մասին։ Սակայն զարմանալին այն է, որ Մխիթար Գոշը Դատաստանագիրքը կազմելիս օգտվել է այս կանոնախմբի է—ԺԲ կանոններից[11] առանց իր աղբյուրը հիշելու, ինչպես վարվում է այլ դեպքերում, մինչդեռ Հայաստանում կայացած ժողովների իր կազմած ցուցակում չի նշում այս ժողովը։ Գուցե դա բացատրվում է նրանով, որ Գոշի նամակում բերված այդ ցուցակը վերցված և համառոտված է Հովհ. Օձնեցու վերևում նշված «Սակս ժողովոց որ եղեն ի Հայք» ցուցակից։

Ստեփանոս Օրբելյանի Պատմության կթ՝ «Թուղթ վասն հաւատոյ եւ

---

1 Սեբեոսի եպիսկոպոսի պատմութիւն, Երևան, 1939, էջ 145։

2 Հովհ. Դրասխանակերտցի, Պատմութիւն Հայոց, Թիֆլիս, 1912, էջ 87։

3 Ասողիկ, Պատմութիւն տիեզերական, էջ 91։

4 Վարդան Բարձրբերդցի, Պատմութիւն տիեզերական, Մոսկվա, 1861, էջ 95։

5 Հաւաքմունք ի գրոց պատմագրաց, հրատ. Ա. Տեր-Միքելյան, Վաղարշապատ, 1893, էջ 80—83։

6 էջ 61—62։

7 Գիրք Թղթոց, էջ 220—223։

8 Նույն տեղում, էջ 221։

9 Նույն տեղում, էջ 223։

10 Նույն տեղում, էջ 72—75։

11 Դատաստանագիրք Հայոց, մասն Ա, ճԴ—ճէ, մասն Բ, ճԳ—ճԴ։

կարգաց եկեղեցւոյ յարեւելեան աշխարհէս առ կաթողիկոսն Հայոց տէր Գրիգոր...» գլխի[1] մի քանի էշերում (էջ 453—455) բերվում է նման մի ցուցակ, բայց մեզ հետաքրքրող ժողովի մասին դարձյալ ոչ մի խոսք։ Այսպես է դրությունը Մատենադարանի № 2335 ձեռագրի (1421 թ. ընդօրինակություն) 33բ—36բ էջերում պահվող արտաքին և հայոց ժողովների մի այլ ցուցակում։

Թե ինչով կարելի է բացատրել այդ լռությունը, դժվար է հաստատ բան ասել. թերևս ենթադրաբար ասվի, որ եթե բացառենք Շահապիվանի ժողովը, ապա Հովհ. Օձնեցու, Մխիթար Գոշի, Ստեփանոս Օրբելյանի մոտ նշված են այն ժողովները, որոնք արծարծել են արտաքին վտանգի հետ կապվող դավանաբանական հարցեր՝ հայ եկեղեցին պատնեշելու համար օտար եկեղեցիների ազդեցությունից և միությունից, դրանով իսկ պահպանելու հայ եկեղեցու անկախությունը և ապա հայ ժողովրդի ազգային դեմքը։ Իսկ այն ժողովները, որոնք նվիրված են եղել քրիստոնյա հայ համայնքի ներքին կյանքում կարգ ու կանոն հաստատելուն, առօրյա ապրելակերպի ավանդական կարգերի պահպանմանը և կամ ծիսական հարցերին, չեն մտել պատմիչների երկերում և նշված ցուցակներում։ Այս բանը, կարծեք, երևում է Մխիթար Գոշի վերևում բերված նամակից։ Ժողովները թվարկելուց հետո նա ավելացնում է. «Գլխաւոր ժողովք ի Հայք այդոքիկ են, զի զաղանդն մերժեցին զչար եւ ոչ ընկալան»[2]։ Ուրեմն, նրա և մյուսների նպատակը ոչ թե Հայաստանում տեղի ունեցած բոլոր ժողովների ցուցակ կազմելն է, այլ գլխավոր ժողովների, իսկ գլխավորը, նրանց պատկերացմամբ, այն է, որ նշեցինք վերևում։ Թերևս սրանով բացատրվի, թե ինչու Հովհ. Օձնեցին ժողովների իր կազմած ցուցակում անտեսել է ոչ միայն Ներսես Բ Բագրևանդացու[3] և Ներսես Գ Շինողի (առաջարկվող բնագիրը), այլև 719 թ. իր հրավիրած Դվինի[4] ժողովների մասին նշել, մինչդեռ 726 թ. Մանազկերտի իր հրավիրած ժողովը մտել է նշված ցուցակում[5]։

Նման մոտեցումը արտացոլումն է հայ միջնադարյան պատմագրության մեջ իշխող այն մտայնության, թե պետք է նշել կամ արձանագրել անսովոր, քաղաքական նշանակություն ունեցող և մարդկանց առօրյա ապրելակերպը բեկբեկող արտաքին և ներքին իրադարձությունների և ոչ թե հասարակության հանապազօրյա կրկնվող «անփոփոխ» վիճակի մասին։

Այս մոտեցումը, կարծես, խախտել է Գրիգոր Տաթևացին իր «Գիրք հարցմանց»[6] աշխատության իններորդ հատորի Ը պրակում. այն վերնագրելով «Առանձին ժողովք Հայոց»[7], ուր խոսում է յոթ ժողովների մասին՝ Շահապիվան, Կարին, Դվին, Մանազկերտ, Պարտավ, Վաչագան և Սիմոն։ Ի տարբերություն վերևում նշված ցուցակների, Գրիգոր Տաթևացին այստեղ խոսում է մեզ հետաքրքրող՝ Դվինի ժողովի մասին։ Բերում ենք այդ հատվածը լրիվ. «Երրորդ ժողովն է Դվնայ, ի չորրորդ ամի թագաւորութեանն Կոստանդեայ Հռոմոց, հրամանաւ մեծի կաթողիկոսին Հայոց Ներսէսի Շինողի եւ այլ է եւ ժ եպիսկոպոսաց եւ վարդապետաց բազմաց եւ իշխանաց։ Ել նորոգեցին

---

1 Թիֆլիս, 1910, էջ 449—460։
2 ՄՄ 2966, էջ 67բ, 3062, էջ 167բ։
3 Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 475—490։
4 Նույն տեղում, էջ 514—535։
5 Գիրք թղթոց, էջ 223։
6 Կ. Պոլիս, 1729։
7 Նույն տեղում, էջ 544—545։

զթուլութիւն եւ զերկպառակութիւն ինչ եկեղեցւոյ եւ հաստատեցին գիրս կանոնականս Բժ-ան գլխոց»[1]։ Ով կարելի է ասել, Դվրնի այս ժողովի մասին, թեև անագան, բայց մատենագրական միակ վկայությունն է սա։ Մեզ թվում է, որ Գրիգոր Տաթևացին այս տեղեկությունը վերցրել է ոչ թե հնագույն պատմիչների երկերի վկայություններից, այլ Կանոնագրքից։

Թե ինչո՛ւ Հովհ. Օձնեցին այս կանոնախումբը չի մուծել իր կազմած Կանոնագրքում, թերևս բացատրվի վերևում նշված հանգամանքով, իսկ եթե մեր նշումը ճիշտ չէ, գուցե ենթադրվի, որ Հովհ. Օձնեցին տեղեկություն չուներ այդ ժողովի մասին կամ ավելի ճիշտ՝ այդ ժողովի որոշումների բնագրի մասին։

Ժողովի մասնակիցների մասին կարելի է ասել հետևյալը։ Մ. Օրմանյանը կարծում է, թե ժողովի մասնակիցները եղել են 16 անձնավորություն, իսկ 17-րդը՝ Հակոբոս Պալունյանց եպիսկոպոսը Ջամչյանի ավելացրածն է[2]։ Այս դիտողությունը ճիշտ չէ։ Նշված անվան հանդիպում ենք Կանոնագրքի գրեթե բոլոր ձեռագրերում։

Կանոնների տակ ստորագրված 17 մասնակիցներից երկուսի անուններին հանդիպում ենք այլ աղբյուրներում, օրինակ՝ Ստեփանոս Օրբելյանը հիշում է Հովհաննես Մարդպետական եպիսկոպոսին, որը Ծար կաթողիկոսի, Մաթուսաղա Սյունյաց եպիսկոպոսի և այլ եպիսկոպոսների հետ ստորագրել է Հերակլ կայսեր ուղարկված հավատո գրի տակ[3]։ Գրիգոր Անձևացյաց եպիսկոպոսի անունը մի քանի անգամ հիշվում է «Գիրք թղթոց»-ում[4] և Ուխտանեսի Պատմության մեջ[5]։

Մ. Օրմանյանը Վանանդի Իսրայել եպիսկոպոսին[6], իսկ Հ. Աճառյանը՝ Տայոց Իսրայել եպիսկոպոսին[7] ենթադրաբար նույնացնում են Իսրայել Ա Ոթմսեցի ապագա կաթողիկոսի հետ։ Այս երկու ենթադրություններից մեկն ու մեկը կարող է ճիշտ լինել, բայց ոչ մեկն էլ փաստերի վրա չի հենվում։

Այնուհետև ցանկանում ենք կանգ առնել մի այլ հարցի վրա ևս։ Մխիթար Գոշը իր Դատաստանագրքում օգտագործել է առաջարկվող կանոնախմբի վերջին վեց՝ է—ժԲ կանոնները։ ԺԱ կանոնի սկզբի հիմնական մասը նա օգտագործել է Դատաստանագրքի Բ մասի ՃԳ հոդվածում, մեզ հետաքրքրող մասը բերելով գրեթե նույնությամբ։ Այս և Գոշի նշված հոդվածների էական տարբերությունն այն է, որ Կանոնագրքի «կռուով և պատուհասիւ» բառերի փոխարեն Դատաստանագրքում կարդում ենք «և կռուով և պահակութեամբ»[8]։ Գոշի Դատաստանագրքի հրատարակիչ Վ. Բաստամյանցը այս մասին տրված ծանոթագրության մեջ գրում է հետևյալը. «Միայն մեր օրինակի մեջ (հին №-ը՝ 492, նոր №-ը՝ 488 —Վ. Հ.) և № 489 Կարապ. մեջ (այժմյան №-ը՝ 209 —Վ.Հ.) կռոով, իսկ մյուս օրինակների մեջ և կանոնի մեջ՝ կռուով»[9]։

---

[1] Նույն տեղում, էջ 544—545։
[2] Ազգապատում, Բեյրութ, 1959, էջ 712։
[3] Պատմութիւն..., էջ 119։
[4] էջ 146, 149, 151։
[5] Հատոր Բ, Վաղարշապատ, 1871, էջ 55, 57, 64։
[6] Ազգապատում, էջ 713։
[7] Հայոց անձնանունների բառարան, հատ. Բ, էջ 393։
[8] Մխիթարայ Գոշի դատաստանագիրք Հայոց, էջ 412։
[9] Նույն տեղում, էջ 412, ծանոթ. 921։

Սակայն Գոշի Դատաստանագրքի մեր Մատենադարանում և այլուր պահվող 29 ձեռագրերում այդ հատվածի ստուգումները ցույց տվեցին, որ քսան ձեռագրերում պահվել է «և կոռով և պահակութեամբ»[1], մեկում՝ «և կոռով և սուղրայով»[2], երկուսում՝ «և կոռովութեամբ և պահակութեամբ»[3], երկուսում՝ «և կռով և պահսուղրայովակութեամբ»[4], երկուսում՝ «և կռով և պահակութեամբ»[5], վերջին երկուսում՝ «և կռուով և պահակութեամբ»[6] ընթերցումները։ Ակադ. Հ. Մանանդյանը ուշադրություն դարձնելով «և կռուով և պատուհասիւ» հատվածի փոխարեն «և կոռով և պահակութեամբ» փոփոխության վրա, գրում է.։ «Կոռա-ը, իմ կարծիքով, հիշատակված է եղել նաև Դվնի 645 թվի ժողովի ԺԱ կանոնում։ Այս վկայությունը, որ ամենահինն է ու կարևորը, անհայտ է մնացել մինչև այժմ, որովհետև «կոռա»-ի վերաբերյալ հատվածը կանոնում աղճատվել և փոփոխման է ենթարկվել տգետ գրիչների կողմից»։ Ապա դեմ առ դեմ դնելով Կանոնագրքից և Դատաստանագրքից վերցրած համապատասխան հատվածները շարունակում է. «Այս համեմատությունից պարզ երևում է, որ Դվնի կանոնում բնագիրն աղճատված է և «կռուով և պատուհաս-

---

[1] Տե՛ս մեր Մատենադարանի ձեռագրերը №№ 2750, էջ 129ա, 2776, էջ 136ա, 2775, էջ 183ա, 3291, էջ 95ա, 2593, էջ 132ա, 6890, էջ 100բ, 6398, էջ 89բ, 3562, էջ 131բ, 7580, էջ 6բ, 8938, էջ 392բ, 2383, էջ 61ա, 8245, էջ 52բ, 2635, էջ 202ա, 209, էջ 137ա, 488, էջ 70ա, 485, էջ 125ա, 486, էջ 76ա, (վերջին չորս ձեռագրերը Վ. Բաստամյանցի օգտագործածներն են) Ջմմառայի, Լենինգրադի Սալտիկով-Շչեդրինի անվան գրադարանի ձեռագրերը (Երևանի Մատենադարանի միկրոֆիլմերի ֆոնդ, համապատասխանաբար №№ 365, էջ 200ա, 133. վերջին ձեռագրի էջերը համարակալված չեն, հողված ԲՃԺ), Վենետիկի ձեռագիր, էջ 465 (այս և XIX դարում սրանից ընդօրինակված Բրիլիսիի ձեռագրերի ընթերցումները չնորհակալությամբ վերցրինք Խ. Թորոսյանից)։

[2] № 6496, էջ 332բ,։ «Սուղրայով» ընթերցումն այս և մի քանի այլ ձեռագրերում անցել է ամենայն հավանականությամբ № 488 ձեռագրից, տե՛ս ծանոթ. 4։ «Սուզրանն» որպես կոռ գործածում է Ջաքարիա Սարկավագը, նա գրում է. Ամիրգունա խանը «բազմացոյց գունդսն՝ այսինքն կոռն» (Պատմագրութիւն, հատ. Ա, Վաղարշապատ, 1870, էջ 46. հմմտ. Առ. Դավրիժեցի, էջ 84)։

[3] №№ 10311, էջ 334բ—335ա, 3788, էջ 287։

[4] №№ 8926, էջ 295բ (այստեղ «պահսուղրայով» ձևով), 2655, էջ 250ա։ № 488 ձեռագրում (1295 թ. գրչութիւն) «պահակութեամբ» բառը լուսանցքում բացատրված է «սուղրա»։ Հետագայում այս բառը մուծվել է «պահակութեամբ» բառի մեջ այս ձևով՝ «պահսուղրայովակութեամբ»։ № 8926 ձեռագրում վերևում բերված հատվածն ուղղված է «և կոռով և պահակութեամբ»։

[5] №№ 795, էջ 292ա, 3059, էջ 81բ։ № 795-ում (1618 թ. գրչութիւն) «պահակութեամբ» բառին որպես բացատրութիւն լուսանցքում դարձյալ դրված է «սուղրայով», իսկ № 3059-ում «կռուով» բառն ուղղված է «կոռով»։

[6] № 3497, էջ 128ա («պահակութեամբ» բառն այստեղ «պահսուղրայովագութեամբ» ձևով), Վրաստանի ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի Քիրիլիսիի ձեռագրերի ինստիտուտի Arm. 14 ձեռագիր (մեր Մատենադարանի միկրոֆիլմերի ֆոնդ, № 50), էջ 116բ։ Այս ձեռագիրն ընդօրինակված է վերևում նշված (ծանոթ. 1) Վենետիկի Մխիթարյանների № 1237 ձեռագրից (XII դարի գրչութիւն), որը, սակայն, «կռուով»-ի փոխարեն ունի «կոռով»։ Այս երկու ձեռագրերում թեև պահվել է «կռուով» ձևը, սակայն Վ. Բաստամյանցը դրանք չի օգտագործել։ Ուստի մեզ համար անհասկանալի է մնում Վ. Բաստամյանցի վերևի նշումը, թե իր օգտագործած «միայն» երկու ձեռագրերը ունեն «կռուով», իսկ մյուս օրինակների մեջ և կանոնագրքի մեջ՝ «կռուով»։ Կանոնագրքում, իսկապես, այդպես է, սակայն Դատաստանագրքի վերևում նշված ձեռագրերի, դրանց թվում և Բաստամյանցի օգտագործածների, տվյալները նման բան չեն հաստատում։ Վ. Բաստամյանցի օգտագործած № 657 (հին №-ը՝ 749) ձեռագրում այս հողվածը չի պահվել, Դատաստանագիրքը թերի լինելու պատճառով։ Ձեռագրում հողվածների ցանկը հասնում է ՄԾԱ համարին (էջ 22բ—28ա), Դատաստանագիրքը ավարտվում է ՃԼՋ հոդվածով (էջ 28բ—87բ)։

սիւս խոսքերը, որ անտեղի են ու անհարմար, ծագել են «կոռով և պահակութեամբ» ուղիղ ընթերցվածի աղավաղումից։ Մխիթար Գոշը, անկասկած, ունեցել է ձեռքի տակ Դվինի կանոնի բնագիրն առանց այդ աղճատման։ Կարծում եմ, որ այս սրբագրության դեմ ոչ մի առարկություն չէ կարող լինել, որովհետև աղճատումն ակներև է ու անվիճելի»[1]։

Վերևում ցույց տվեցինք, որ Դատաստանագրքի մեր ձեռքի տակ եղած ձեռագրերը բոլորն էլ ունեն նշված փոփոխությունը։ Հետևապես Գոշի մոտ սկզբնապես եղել է «և կոռով և պահակութեամբ» ձևը։ Բայց արդյոք այս կանոնում սկզբնապես եղել է նույն այդ ձևը, որը հետագայում «փոփոխման է ենթարկվել տգետ գրիչների կողմից», ինչպես կարծում է ակադ. Հ. Մանանդյանը։ Նախ՝ Կանոնագրքի մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը տալիս են «կոռուով և պատուհասիս» ընթերցումը, երկրորդ՝ կանոնի էությունից ելնելով, թվում է, թե VII դարի համար ճիշտ է «կոռուով և պատուհասիս» ձևը, քան թե Դատաստանագրքում պահվածը՝ «և կոռով և պահակութեամբ»։ Եվ ահա, թե ինչու։ Կանոնը սկսվում է այսպես. «Ոմանք յաղատաց ի վերայ տկարանոցաց իշխանութիւն առնեն...»։ Սա նշանակում է, որ ոչ բոլոր ազատները, այլ նրանցից մի մասը բռնություն է բանեցնում հիվանդանոցներում և աղքատանոցներում պատսպարվածների նկատմամբ։ Ի դեպ, այդպես են սկսվում նաև նույն կանոնախմբի ժ և ժԲ կանոնները։ Այս կանոնում խոսքը գնում է այն մասին, որ «Ազատներից ոմանք հիվանդանոցներում և աղքատանոցներում պատսպարվածների վրա բռնություն են գործադրում, որպես ունեցողների հարկեր պահանջում և (նույնիսկ) իրենց (ընչաղուրկները) կերակուրները և ըմպելիները հանձնում են (ազատների) գործակալներին. (վերջիններս) կռվով և պատուհասով նեղում են ողորմելի հավատակիցներին (եղբայրներին), չարչարում անխղճաբար, մինչդեռ անհրաժեշտ էր հոգալ նրանց պետքերը...» և այլն։ Ի դեպ, Վ. Բաստամյանցը ավելի վաղ ևս գտնում էր, որ «կռուով և պատուհասիւ նոյնպէս հարմար է»[2]։

Գոշը վերցնելով այս կանոնը, նախքան Դատաստանագրքում մուծելը, նրա վրա կատարել է խմբագրական աշխատանք։ Այդ աշխատանքի ժամանակ այլ բառերի կրճատման և փոփոխման հետ փոխել է «կռուով և պատուհասիս» սկզբնական ձևը «և կոռով և պահակութեամբ»։ Այս փոփոխությունը, լավ է ասել խմբագրությունը, անհրաժեշտ էր, եթե նկատի ունենք Գոշի ժամանակ, շուրջ հինգ դար տևող Հայաստանի և մանավանդ Հյուսիսային Հայաստանի տնտեսական և ագրարային հարաբերությունների զարգացման ընթացքը։

Երուսաղեմի հայրապետ Մակար Ա–ի կանոնախումբը Կանոնագրքի համակարգում դրված է 39 (ԼԹ)-րդ համարի տակ։ Այս բնագիրն իր բնույթով նամակ է. այն պահվել Կանոնագրքում և «Գիրք թղթոց»-ում[3]։ Հայագիտության մեջ, եթե բացառենք մի քանի հետազոտողների ընդհանուր բնույթի կասկածանքը, սույն կանոնախումբը համարում էին Երուսաղեմի հայրապետ Մակար Ա-ի հեղինակություն, այսինքն IV դարի։ Ընդհանուր այս ըմբռնման

---

[1] Հայաստանի արքունի հարկերը մարզպանության շրջանում, Երևան 1926, էջ 39։ Նույն միտքը տե՛ս նաև հեղինակի «Ֆեոդալիզմը հին Հայաստանում», Երևան, 1934, էջ 208—209, Քննական տեսություն հայ ժողովրդի պատմության, հատ. Բ, մաս Ա, Երևան, 1957, էջ 382—383։

[2] Մխիթարայ Գօշի Դատաստանագիրք Հայոց, էջ 412, ծանոթ. 921։

[3] Էջ 407—412։

դեմ, բավականին կրքոտ, հանդես եկավ Ակինյանը։ Նա, առաջին անգամ, 1908 թվին «Հանդէս Ամսօրեայ»-ում[1] «Կիւրիոն կաթողիկոս Վրաց» աշխատության մեջ կարծիք հայտնեց, որ «Գրված է թուղթս Ջ գարու Բ կիսուն Երուսաղեմի Մակար Բ հայրապետն (565—572) առ Վրթանես եպ. Սյունյաց (558—580)»։ Միաժամանակ հեղինակը այս վարկածի մանրամասն քննությունը վերապահում էր «ուրիշ առիթի»։ Եվ ահա նա, կատարելով իր խոստումը, Մակար եպիսկոպոսապետի թղթի գրության ժամանակի մասին տվեց մանրամասն ուսումնասիրություն, որը նախապես լույս տեսավ 1930 թ. «Հանդէս Ամսօրեայ»-ում[2] և ապա առանձին գրքով, «Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի առ Վրթանէս եպիսկոպոսապետ Սիւնեաց յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ» խորագրով[3]։

Իր աշխատության 13—21 էջերում թվարկելով այն հեղինակներին, որոնք գտնում են, թե այս թուղթը գրված է IV գարում, հեղինակը դրան հակադրում է մի քանի հայագետների՝ Գաթրճյանի, Գելցերի, Վեբերի, Տաշյանի, Անգելո Մայիի և Ալիշանի կասկածանքը և ավելացնում. «Այս դարերու համոզման դեմ ունինք նաև ե—ԺԱ դարերու լռությունը։ Ոչ միայն ե—է դարերու հայ մատենագիր-պատմագիրներու անծանոթ է թուղթս հանվանե, այլև ոչ Ը—Ժ գարու մատենագիրք կճանչնան անոր գոյությունը»[4] (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։ Եվ ապա թվարկում Մովսես Խորենացու (հեղինակի կարծիքով IX դարի մատենագիր), Հովհաննես Դրասխանակերտցու, Ասողիկի, Յուրտավի եպիսկոպոս Մովսեսի անունները։ Մի պահ ենթադրենք, թե այս թուղթը ոչ թե IV, այլ VI դարի գրություն է, դրանով «ե—ԺԱ դարերու լռությունը» կխախտվի՞. իհարկե ոչ։ Այս դեպքում էլ լռությունը կմնա լռություն։ Հետևապես այդ լռությունը չի կարող փաստարկ լինել հեղինակի ձեռքում։

Մակարի կանոնախմբի Ա հոդվածում խոսվում է այն մասին, թե սարկավագները իրավունք չունեն մկրտություն կատարելու, որովհետև դա եպիսկոպոսների և քահանաների իրավունքն է։ Իսկ եթե սարկավագները կատարել են նման քայլ, ապա Մակարը պահանջում է հետաքննել, որովհետև առանձին գավառներում դա սովորություն էր. և եթե այն կատարել են հետևելով տեղի սովորությանը, «անմեղութեամբ է վասն անգիտութեան կարգաց եկեղեցւոյ... իսկ եթէ գիտէր զկարգս եկեղեցւոյ եւ անց զնոքաւք»՝ պատժել։ Վերապատմելով նշված հոդվածի բովանդակությունը Ակինյանը վկայակոչում է 306 թվականի Ելվիրայի ժողովի 77-րդ կանոնը, ուր թույլատրվում է սարկավագին մկրտել, պայմանով, որ հետո եպիսկոպոսը սարկավագի մկրտածը դրոշմով լրացնե[5]։ Այստեղից Ակինյանը եզրակացնում է. «Ուստի Դ գարուն տակավին «խափանեալ» չէ սարկավագի իրավունքը մկրտելու, և ոչ ալ կնկատվի ապօրինի»[6]։ Այդպես էր դարի սկզբում, սակայն Ելվիրայի ժողովից շուրջ քսան տարի հետո՝ 325 թվականին Նիկիայի ժողովի XVIII կանոնը (հունարեն բնագիր) արգելում է սարկավագներին հաղորդություն մատուցել[7]։ Միևնույն կանոնի հայկական

[1] Էջ 171. նույնը տե՛ս առանձին, Վիեննա, 1910, էջ 98, ծանոթ. 2։

[2] Էջ 509—578։

[3] Վիեննա, 1930։

[4] Նույն տեղում, էջ 22—23։

[5] K. I. Hefele, Conciliengeschichte, Erster Band, Freiburg im Breisgau, 1855, S. 155.

[6] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 26։

[7] Պիտրա, էջ 434—435։ «... τοὶς πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόασιν, ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκεν...»

տարբերակում՝ ժէ հոդվածում սարկավագներին արգելվում է «աւրէնս» (հաղորդություն) տալ և «մկրտութիւնս» առնել[1]։ Այս ոգով է սահմանված Սահակ Պարթևի կանոնախմբի ժէ հոդվածը. «Եւ սարկաւագք մկրտութիւն մի՛ իշխեսցեն առնել, ապա եթէ արասցեն՝ լուծեալ լիցին ի սարկաւագութենէն հանդերձ պատուհասիւ, զի ոչ է սարկաւագն քահանայ, այլ սպասաւոր քահանայինն»[2]։ Ակինյանը այս կանոնախումբն էլ, դժբախտաբար, կեղծ է համարում, ուստի և քննության ենթակա հարցերի համար նշանակությունից զուրկ։

Սահակ Պարթևի վերևում նշված կանոնում սարկավագների այդ քայլի դատապարտումը ցույց է տալիս, որ նույնիսկ V դարում նման դեպքերը բացառություն չեն կազմել և վերջիններս արգելելու համար մշակվել են կանոններ։ Եթե եկեղեցական կարգ ու կանոնի վիճակն այդպիսին էր V դարում, նշանակում է IV դարում այն դրանից տարբեր չէր։

Բացի այդ, Վ. Հացունին բերելով մի շարք փաստեր՝ Գործք առաքելոցից, Իգնատիոսից (II դար), Տերտուղիանոսից (III դար), Կիպրեղից (IV դար) և Հերոնիմոսից (IV դար), ցույց է տալիս, որ սարկավագներն այդ իրավունքն ունեին, որովհետև սկսած առաքյալների ժամանակներից գոյություն է ունեցել մկրտության երկու տեսակ՝ սովորական, որը կատարում էին եպիսկոպոսներն ու քահանաները, և անսովոր՝ բացառիկ առիթների ժամանակ՝ սարկավագները, նրր բացակա էին առաջիններրը[3]։

Մակարը նամակից և նամակատարներից իմանալով հայ եկեղեցու պաշտամունքի ծիսական թերություններրի մասին՝ պատասխան նամակում Վրթանեսին դրում է. «Եւ զամենայն կանոնադրութիւնս սրբոյ ժողովոյն որ վասն հերձուածողացն եղեւ, զորս կարեւոր է ընդունել ամենայն բարեպաշտաց, որ եղեւ վասն դրութեան կարգաց եկեղեցւոյ»[4]։ Նամակի մի այլ մասում Մակարը ասում է. «զժողովոյն կարգեալսն»։ Մեջբերելով այս հատվածները Ակինյանը պնդում է, թե գրանցում Մակարը ակնարկել է «Սահմանադրութիւն առաքելոց» մատյանը[5]։ Ելնելով նման մտայնությունից, նա առաջարկում է այդ մատյանի «διαταγαὶ (կամ διατάξεις) τῶν ἁγίων ἀποστόλων» վերնագիրը սրբագրել «διατάξεις τῆς ἁγίας Συνόδου»։ Ինչո՞ւ. որպեսզի այն հարմարվի իր՝ Ակինյանի պնդմանը։ Մի՞թե չի կարելի «սրբոյ ժողովոյն», «զժողովոյն կարգեալսն» արտահայտությունների տակ անկախ Ակինյանի սրբագրությունից «դյուրավ» (Ակինյանի օգտագործած բառն է) հասկանալ ոչ թե Առաքելոց սահմանադրությունը, այլ Նիկիայի ժողովը, ուր բացի հերձվածողական հարցերից (Պողոս Սամոսատցի, Արիոս) քննվել են և ընդունվել եկեղեցու բարեկարգության վերաբերյալ կանոններ[6]։ Միանգամայն ճիշտ է Վ. Հացունին, երբ գրում է. «Որոնք (Նիկիայի կանոնները —Վ. Հ.) թեպետ հասած էին մեր

[1] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 129։

[2] Նույն տեղում, էջ 378։

[3] Տե՛ս Առ Վրթանէս Թղթին հեղինակը Մակար առաջին է, ոչ երկրորդը (Բազմավէպ, 1931 թ. էջ 15)։

[4] Տե՛ս նույն հատորում, էջ 218։

[5] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 29—30։

[6] Համմտ. Վ. Հացունի «Թուղթ Մակարայ Երուսաղէմացւոյ առ ս. Վրթանէս, Բազմավէպ, 1929, էջ 260։ Իր մի այլ հոդվածում Վ. Հացունին այս կապակցությամբ դրում է. «Մակարա բացատրութենեն ու ժողովին անունը չտալեն կհետևի՝ որ ժողովը կամ դեռ միակն էր յուր տեսակին մեջ ու ծանոթ ամենուն, կամ տակավին շատ նոր էր և նուէնպես հայտնի հասարակաց (Բազմավէպ, 1931 թ., էջ 18)։ Եվ ապա շարունակում. «Արդարև միակ, թարմ և

աշխարհը, բայց կերևի թե նորադարձ Հայաստանի կրոնական խառնակ վիճակին մեջ լավ արմատ չէին բռնած»[1]։

Ըստ երևույթին նման պայմաններում է, որ Վրթանես կաթողիկոսը հարկ է համարում դիմել Մակար Ա-ին և նրանից խնդրել իրեն հետաքրքրող հարցերի պատասխանները։ Մյուս կողմից, եթե ընդունենք Ակինյանի նշված ենթադրությունը, այն դեպքերում ի՞նչպես հասկանանք Մակարի թղթի «ղի զժողովոյն կարգելսե ոչ ասեն ուրեք ուրեք քահանայքն ի ժամ մկրտութեաննն»[2] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.) արտահայտությունը։ Ընդգծված հատվածում խոսքը վերաբերում է Նիկիայի ժողովի Հավատամքին, որը պետք է ասվեր մկրտության ժամանակ, բայց Հայաստանում տեղ-տեղ խախտվել էր։ Հետևապես խոսքն այստեղ ոչ թե Առաքյալների սահմանադրության մասին է, այլ Նիկիայի ժողովի և սրա սահմանած Հավատամքի[3]։

Իսկ թղթի տյն մասում, ուր ասվում է «աւանդեմ զկանոնագրութիւնս զայս ձեզ, ուսեալ յառաքելոցն պատմութեանց» (Դ հոդված), Ակինյանը հասկանալով Առաքելական անվավեր կանոնները՝ եզրակացնում է. «Արդ այս անվավերական մատյանը հրապարակ ելած է, ինչպես քննիչները ապացուցած են, Դ դարու վերջերն և կամ Ե դարու առաջին տասնյակին Ասորիքի մեջ»[4]։ Նշանակում է, ինչպես կարծում է Ակինյանը, Մակարը կարող էր միայն դրանից հետո օգտվել։ Կարծում ենք Մակարի թղթի խոսքը ոչ թե «անվավերական մատյան»-ի կամ սրանից օգտվելու մասին է, այլ Առաքյալներին վերագրված ավանդության։ Այս առումով միանգամայն ճիշտ է հարցիս մասնագիտական և մանրախույզ քննության հեղինակ Տաշյանը, երբ գրում է. «Ոմանք, անշուշտ, գրավոր կանոն մը չեն ակնարկեր, այլ ընդհանուր ավանդություն մ' որ այն սովորությունքն առաքելոց կ'ընծայեր»[5] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։ Ուստի պարտադիր չէ ընդունել, թե Մակարը օգտվել է IV դարի վերջին և V դարի սկզբին հանդես եկած այդ մատյանից և դրանով էլ նրա տեղը շարժել դեպի VI դար[6]։

իսկական ժողով մը, Նիկիականը, և ինք միայն կրնար ըսել «զկանոնագրութիւնս սրբոյ ժողովոյն». որուն ինքն էլ մասնակցած էր» (նույն տեղում, էջ 19)։

[1] Նույն տեղում, էջ 261։

[2] Տե՛ս սույն հատորում, էջ 219։ Ուխտանեսը հաղորդում է, որ Հավատամքն ասվում է նաև ավետարանն ընթեռնելուց հետո (Պատմութիւն Հայոց, Բ, գլ. ԻԲ, էջ 43)։

[3] Սակայն Վ. Հացունին Նիկիայի Հավատամքի մասին ոչինչ չի նշում։ Նա հենվելով Հեֆելեի այն կարծիքի վրա, որ Նիկիայի ժողովի որոշումներից կորած նյութեր կան, որոնք Նիկիական Բ կանոնի ընդլայնումն են (Conciliengeschichte, Erster Band S. 356), կարծում է թե ժամանակի ավանդությամբ Աղթանդեղոսը Լուսավորչի բերանը դնում է մի վարդապետություն, որը ասվելու է մկրտության ժամանակ (Բազմավէպ, 1931, էջ 19)։ Ճիշտ է Հավատամքին այդպիսի հավելում գոյություն ունի, բայց այն չի ասվում առանձին, այլ ասվում է Նիկիայի Հավատամքից անմիջապես հետո (տե՛ս Հայ եկեղեցու Մաշտոց, Էջմիածին, 1894, էջ 26—29)։

[4] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 30—31։

[5] Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 149—150։

[6] Ինչո՞ւ անպայման հասկանալ «Մահմանադրութիւն առաքելոց» մատյանը, ինչպես կարծում է Ակինյանը, երբ Մակարի թղթում խոսք չկա այդ մասին։ Ընդհակառակը թղթի Դ և է հոդվածներում խոսվում է միայն ավանդության մասին. «ուսեալ յառաքելոց պատմութեանց և աւանդութեամբ» կամ «ըստ առաքելոցն աւանդութեանն». տե՛ս նաև Վ. Հացունու հոդվածում (Բազմավէպ, 1931 թ., էջ 16)։ Այս կապակցությամբ թերևս ավելորդ չի լինի այստեղ բերել ամերիկաբնակ Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանի 1966 թ. փետրվարի 24-ի մեզ գրած նամակից մեկ հատված. «Ակինյան իր փաստը կը հիմնե այն բանի վրա՝ որ կանոնք Առաքելականք Ե դարու խմբագրություն էն։ Բայց այս ճիշտ չէ։ Լավագույն բանասերներ, օրինակ, անգլիացի Բևերիտգէ (Բևրիճ) կը դնեն զանոնք երրորդ գարու կիսուն։ Պեարսոն (Պիյրսըն)

Ակինյանի կարծիքով VI դարում հայ եկեղեցում հանդես են եկել պաշտաՕունքի ծիսական կարգ ու կանոնի զեղծումներ[1]։ Եվ այդ ցույց տալու համար նա վկայակոչում է VIII դարի հեղինակ Հովհ. Օձնեցուն։ «Հայ պատգամավորներու հայորդած տեղեկութիւնները,—գրում է Ակինյանը,—Հայաստանի մէջ մուտ գտած զեղծումներու մասին կ'արդարանան Հովհ. Օձնեցվո վկայութեամբ, որ իբր 720-ին այսպես կը մաքառի նույն զեղծումներու դեմ»[2] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.) և բերում է Օձնեցու «Մատենագրութիւնք» աշխատության 5—6 էջերը[3]։ Նախ՝ եթե ընդունենք, որ Մակարի թուղթը գրվել է VI դարում, նշանակում է այն գրվելուց հետո էլ հայ եկեղեցու ոլորտում նշանակություն չի ունեցել, որովհետև նշված թղթի գրությունից հետո էլ շուրջ երկու հարյուր տարի, ինչպես կարծում է Ակինյանը, այդ զեղծումները գոյատևել են հասնելով մինչև VIII գար։ Երկրորդ՝ եթե խոսքը գնում է զեղծումների մասին, ապա պետք է ընդունել, որ հայ եկեղեցում պաշտամունքի ծիսական հարցերում եղել է կարգ ու կանոն, որը ինչ-ինչ պատճառներով զեղծվել է կամ աղավաղվել և այն վերականգնելու համար կարիք չկար դիմելու մեկ ուրիշի։ Հովհ. Օձնեցին իր ժամանակի զեղծումների դեմ մաքառելիս նման քայլի չդիմեց, այլ ինքը ձեռնամուխ եղավ զեղծումների վերացմանը։ Երրորդ՝ Մակարի թղթում խոսք անդամ չենք գտնում զեղծումների մասին. թղթում խոսվում է այն մասին, «Թէ կողմանք Արեւելից (իմա՝ Հայաստանում —Վ. Հ.) թերի են զգուշութեամբ յայսպիսիսս բազում ինչ իրաւք»[4] (ընդգծումը մերն է— Վ. Հ.)։ Ինչպես տեսնում ենք, այստեղ խոսքը ոչ թե զեղծումների, այլ թերի՝ ոչ լրիվ լինելու մասին է։ Նշանակում է հայ եկեղեցում պաշտամունքի ծիսական կարգ ու կանոն եղել է, բայց այն լրիվ չէր, անհրաժեշտ էր դարձնել կատարյալ, որի համար էլ դիմել են հեղինակավոր մի անձնավորության՝ Մակար Ա-ին[5]։

անգլիացին կպնդե թե Առաքելական կանոնները խմբագրված են Նիկիոյ ժողովեն առաջ։ Հաոնակ գերմանացին խմբագրության ժամանակը կը դնե մոտավորապես 300 թվականը։ Համենայն դեպս Առաք. կանոնները հիմնված են երրորդ գարու և ավելի կանոխի կանոններու վրա, և ինչ ավելի բնական է, քան այն՝ որ Մակար անուղղակի ակնարկած լինի անոնց»։

[1] Քանի որ ծիսական մի շարք հարցեր՝ մկրտության, մեռոնի, մանկան զգայարանների օծման, օծման տարբեր յուղերի՝ հիվանդների, մահացածների և այլն մանրամասն քննության կատարել է Վ. Հացունին և մերժել Ակինյանի այդ հարցերի մասին առաջ քաշած կարծիքները, դրանց չենք անդրադառնա. հետաքրքրվողներին կհանձնարարենք կարդալ Վ. Հացունու երկրորդ հոդվածը տպված Բազմավէպում (1931 թ. հատկապես 20, 61—64 էջերը)։

[2] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 32։

[3] Վենետիկ, 1833։

[4] Տե՛ս սույն հատորում, էջ 219։

[5] Մակար Ա-ը և ոչ Մակար Բ-ը մեծ հեղինակություն է ունեցել հայ եկեղեցում։ Մեր մատենագրության մեջ պահվել են մի շարք գրություններ վերագրված նրան, օրինակ, Մատենադարանի № 2776 ձեռագրի 249բ—258բ էջերում պահվել է մի հարց ու պատասխան. «Հարցումն երիտասարդի միոյ տխմարի եւ պատասխանի սուրբ հարն Մակարայ վասն ամենայն գործոց առաքինիս» վերնագրով։ Մի այլ հարց ու պատասխանից, որը վերագրված է Վանական վարդապետին, իմանում ենք, որ հայերը Քրիստոսի Ննդյան և Հայտնության տոնը միասին կամ առանձին տոնելու վերաբերյալ դիմել են Մակար Ա-ին և նրանից ստացել ցուցումներ, տե՛ս № 1480, էջ 575) և այլն։ Անկախ նրանից, թե այս տեղեկությունները ինչքանով են հավաստի, վերջիններս ցույց են տալիս Մակար Ա-ի հեղինակության փաստը հայ եկեղեցում, տե՛ս և համմտ. Վ. Հացունու հոդվածը, Բազմավէպ, 1931 թ., էջ 70։

Ծիսական կարգ ու կանոնի թերութիւնները հայ եկեղեցում ավելի բնական էին IV դարում, երբ քրիստոնեութիւնը նոր էր մուտք գործել Հայաստանում, ինչպես ծիսական, այնպես էլ ուրիշ հարցեր տակավին լրիվ չէին մշակվել ու ձևակերպվել հայ եկեղեցու ընդերքում[1]։ Մյուս կողմից, ինչքան հարմար է VIII դարի իրավիճակով բացատրել ու հաստատել VI դարի հայ եկեղեցու պաշտամունքի ծիսական իրադրութիւնը։ Եթե հարցը վերաբերում է VIII դարի փաստերով VI դարի ծիսական զեղծումները արդարացնելուն, այն դեպքում Հովհ. Օձնեցին նշված աշխատութեան մեջ խոսում է նման այլ կարգի զեղծումների մասին, որոնք չեն արտահայտվել Մակարի թղթում։ Հովհ. Օձնեցին գրում է. «Բայց առ սոքօք եւ զայս եւս տեսանեմք յոմանս անկարգութիւն սովորութեամբ հիմնացեալ. զի զնոսա, որք յամուսնութիւն անդր գայցեն, ոչ տանելով ըստ օրինաց հաւատացելոց յեկեղեցիս ի մէջ ժողովրդոց, հաղորդս առնելով ամենայն կարգաց եւ կրօնից քրիստոնէութեան, եւ անդ յարժանաւոր տեղիսն զնոսա պսակեսցեն։ Այլ առանց ժամու եւ աղօթից եւ առանց օրհնելոյ եւ հաղորդութեան, արտաքոյ մնան՝ ուր կամք իցեն։ Եւ քահանայն ընդ ձեռն ուրուք անդր երթողաց հրամայէ տանել զպսակն, թշնամանելով միանգամայն զպսակն եւ ղպսակեալսն»[2]։

Մի այլ օրինակ. «Բայց տեսանեմք առ այսոքիւք եւ զայն եւս, եթէ ոմանք եւ վայելչագունից սովորութեանց չանան խափանումն ի վերայ բերել. եւ զաստուածայայտութեանն եւ զծննդեան նորին զօր, զոր ի վեցն յունուարի ի միասին տօնել սովոր է աշխարհս մեր, այժմ զծննդեանն սիրեն ոմանք կատարել զտօն, իսկ յայտնութեանն խորհրդոյ՝ եւ ոչ միով իւիք կամին ճառս ի մէջ բերել, կապելով ամենեւին զինքեանս ընդ ընթերցուածոցն հրաման»[3] և այլն։

Օձնեցու ժամանակի՝ VIII դարի այս իսկական զեղծումները արդյունք էին ոչ թե պաշտամունքի ծիսական հարցերին անտեղյակութեան կամ թերի լինելուն, որովհետև Մակարի նամակը (VI դար, ինչպես կարծում է Ակինյանը) կար, ուրեմն պետք է այս կամ այն չափով դիտակ լինեին այդ հարցերին և վերացնեին։ Այդ զեղծումները, և ոչ թերութիւնները, պետք է բացատրել այլ պատճառներով, որոնք կապ չունեն հայ եկեղեցու պաշտամունքի ծիսական հարցերի աստիճանական զարգացման հետ։ Օձնեցու ժամանակ ծիսական հարցերի զեղծումները կապված էին տվյալ ժամանակի քաղաքական հանգամանքների հետ։ Մի կողմից բյուզանդական կայսրութեան և բյուզանդական եկեղեցու նվաճողական ու միավորման քաղաքականութիւնը, հայ համայնքի ներսում առաջ եկած աղանդավորական շարժումները և, վերջապես, արաբական ավերիչ արշավանքներն ու ապա ծանր հարկապահանջութիւնը։ Ահա թե ինչպես է ներկայացնում Ղևոնդ պատմիչը երկրի, մասնավորապես եկեղեցիների և նրանցում կատարվող ծիսական կարգ ու կանոնի վիճակը. «աշխարեալ եւ աւաղեալ զկորուստ աշխարհիս եւ զկործանումն եկեղեցեաց եւ զթափուր

[1] Մակար Ա-ից հետո էլ Տերենտիոս կոմեսին Բարսեղ Կեսարացու 370-ական թվերին գրած մի նամակում հետաքրքիր տեղեկութիւն ենք գտնում Հայաստանի, ավելի ճիշտ Փոքր Հայքի հայերի նման վիճակի մասին ահա՛ ինչ վերաբերում է այն բանին, որ Հայաստանում այսպիսի անտարբերութեամբ խախտվում են օրենքները, ապա ես նրանց տվի կանոններ, թե ինչպես պետք է հոգ տանել»(οὐς αὐτοῖς καὶ τύπους περὶ τῶν ἀδιαφόρως κατὰ τὴν Ἀρμενίαν παρανομουμένων ὅπως αὐτοις προσήκειν ἐπιμελεῖσθαι. տե՛ս Saint Basile Lettres, tome 1 (texte établi et traduit par Yves Courtonne, Paris, 1957, p. 218):

[2] Մատենագրութիւնք, էջ 10։

[3] Մատենագրութիւնք, էջ 12։

չինելն ի նախարարական տոհմէն»[1]. «սուրբ եկեղեցին խրթնացեալ ի բարեզուարդութենէ բեմին եւ լռեալ ձայն աստուածային փառատրութեանն, ընդ նմին լռեալ հոդեւոր և բանաւոր պատարագացն կարգք...»[2]: Համանման վկայություն VII դարի համար հաղորդում է Սեբեոսը. «Արդ՝ զի թշնամիք աստուածպաշտութեանն բաղում անգամ արշաւեալ կորուսին զերկիրս մեր. եւ որպէս զմարդիկ երկրիս կորուսին, եւ զկտակարանս եկեղեցւոյ եւ զվարդապետս նոյնպէս սպառեցին՝ եւ արդ՝ կտակարանս եւ վարդապետս ոչ գոն...»[3]:

Երկրի տնտեսությունը, զինված ուժերը քայքայվում էին: Կոտորածների, եկեղեցիների ու վանքերի կողոպուտի, ընդհանուր ավարառության և ծանր հարկապահանջության պայմաններում կարո՞ղ էր հայ եկեղեցու պաշտամունքի ավանդական ծեսերի մեջ խախտումներ ու զեղծումներ չառաջանալ: Իհարկե ոչ: Օձնեցին այս մասին է խոսում: Նա թվելով ծիսական զեղծումների շարքը, գրում է. «Եւ պատճառ ոչ ունիմ ասել, զանփո՞յթն առնելոյ զառաշնոցն այսպիսի խառնաբնդոր եւ եղծագործ սովորութեանց, եթէ ժամանկի կարճութիւն, եթէ հիւանդութեանց ի վերայ անկումն, եթէ անպարապութիւն յաշխարհակալացն հարստահարութենէ. զայս ի նոսա եւ յաստուած թողլի է»[4] կամ «զայն՝ նորագիւտ եւ դեռահասակ ժամանակն ստիպէր առնել այնպէս»[5] և կամ «այս (Քրիստոսի ծնունդը և մկրտությունը մեկ օրում՝ հունվարի 6-ին տոնելը —Վ. Հ.) նախնական սովորութիւն ի վաղընջուց հետէ նախահաւեալ, եւ մինչև առ մեզ հասեալ»[6]: Ինչպես տեսնում ենք, այստեղ խոսքը վերաբերում է ոչ թե պաշտամունքի ծիսական հարցերի թերություններին և կամ անտեղյակությանը, այլ ինչ ինչ պատճառներով եղած կարգ ու կանոնի խանգարմանը, զեղծմանը: Հետևապես մեղ չի համոզում Ակինյանը, երբ փորձում է Օձնեցու տվյալներով բացատրել VI դարի ծիսական հարցերի խանգարումները, եթե այդպիսիք նույնիսկ գոյություն են ունեցել:

Ակինյանը այնուհետև բերում է «Հավատարիմ ժամանակակցի մը և եղելության քաջածանոթ անձնավորության մը վկայություն»[7], այն մասին, որ «հիրավի Մակար Բ (VI դար—Վ. Հ.) դրած է թուղթ առ Հայս»[8]: Նա նկատի ունի Երուսաղեմի հայրապետ Մակար Բ-ի հաջորդ Հովհաննես եպիսկոպոսապետի (ըստ Ակինյանի 575—592 թթ.) նամակը[9] գրված Աղավնքի[10] հովվապետ Աբասին (552—596 թթ.) «Սրբոյ եւ աստուածասիրի երանելոյ հոգեւոր եղբօր եւ պաշտօնակցի մերոյ Աբասայ եպիսկոպոսի Աղուանից ի Յոհաննէ եպիսկոպոսապետէ Երուսաղէմի» խորագրով[11]: Այստեղ կբերենք Ակինյանի կողմից այս նամակից վերցված երկու քաղվածները. «Աստուածասէր Թումաս, երանելոյ Պանտավանաց վանական, ըստ սովորութեանն՝ որպէս յառաջ քան զմեզ յաջորդեալք ս. աթոռոյն Յակովբայ եղբօր Տեառն առեալ էր գիր հաւատոյ

[1] Պատմություն, Ս. Պետերբուրգ, 1887, էջ 23:
[2] Նույն տեղում, էջ 21:
[3] Սեբեոսի եպիսկոպոսի պատմութիւն, Երևան, 1939, էջ 131:
[4] Մատենագրութիւնք, էջ 8:
[5] Նույն տեղում, էջ 6:
[6] Նույն տեղում, էջ 12:
[7] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 47:
[8] Նույն տեղում:
[9] Նույն տեղում, էջ 46:
[10] Պետք է նկատի ունենալ «Հայոց արևելից կողմանք»-ը՝ Կուրի և Արաքսի միջագետքը:
[11] Տե՛ս «Արարատ», 1896, մայիս, Հավելված, էջ 252—256. հրատ. կարապետ վարդապետ:

եւ կարգաց եկեղեցւոյ, նոյնպէս եւ ի մէնջ խնդրեաց եւ մատոյց տօմարս երկուս ժողովոյ որ առանց Քրիստոսի ժողովեալ էր ի Հայս հակառակ սրբոյ եկեղեցւոյն[1]։

«Բայց վասն քո երանութեանդ լուաք, եթէ կամակից ես բարւոյ եւ ընկալար թուղթս երկուս ի Մակարայ եւ յԵւսդոքայ՝ ի ձեռն բարեպաշտի եւ աչխատասիրի Թումասու, որ ոչինչ պէաս ունի ի ձէնջ պատուի եւ մեծութեան, բայց միայն ոգոց ձերոց փրկութեան, վասն որոյ եւ զիս թախանձեաց գրել ըստ օրինակի նոցա, որ յառաջ քան զմեզ էին նախընկալք աթոռոյս Յակոբայ առաքելոյն[2] *(ընդգծումը մերն է —վ. Հ.)։*

Ակինյանի կարծիքով ոչ մի տարակուսանք չկա, թե Հովհաննես եպիսկոպոսապետը այլ գրվածք կակնարկե, որովհետև նամակում նախ նշված է Մակարի անունը (Ակինյանի կարծիքով Բ-ը), և ապա գրության բովանդակությունը՝ «վասն կարգաց եկեղեցւոյ»[3]։

Քննենք այս հարցը ավելի մանրամասն։ Հովհաննես եպիսկոպոսապետի վերոնշյալ նամակից պարզ երևում է, որ ոչ այս և ոչ էլ նամակում ակնարկված Մակար Բ-ի նամակները ուղղված չեն հայոց ընդհանուր հոգևոր պետին, ինչպես նշված է Մակար Ա-ի նամակում (իմա՛ այս կանոնախումբը), այլ Աղվանից հովվապետին՝ Աբասին։ Ավելին, Երուսաղեմի Հովհաննես եպիսկոպոսապետի վերոհիշյալ նամակում խոսք անգամ չկա, թե իր անմիջական նախորդը՝ Մակար Բ-ը նամակ է գրել Սյունյաց եպիսկոպոս Վրթանեսին։ Ընդհակառակը, նամակից երևում է, որ Մակար Բ-ը գրել է Աղվանքի եպիսկոպոս Աբասին։ Իր վարկածը Ակինյանը փորձում է բացատրել այսպես. «Հովհաննու թղթին մեջ չէ հիշված Վրթանես հանվանեն, թեև իրեն ուղղված էր Մակարի թուղթը։ Այսպեսի անուշադրություն ներելի էր անշուշտ հայրապետի մը, որ կգրեր յուր թուղթը «հեռաբնակ կողմանց», իրարու սահմանակից աշխարհներու, որոնց պետերը կգործեին համամիտ և միասիրտ»[4]։ *Թուլլատրելի՞ է Երուսաղեմի հայրապետին այսպիսի տարօրինակություն, երբ Սյունյաց եպիսկոպոս Վրթանեսը, ինչպես կարծում է Ակինյանը, նամակ է գրել նրան և խնդրել եկեղեցու ծիսական կարգին վերաբերող հարցերի պատասխաններ, իսկ նա պատասխանն ուղարկում է մեկ ուրիշին՝ Աղվանից եպիսկոպոս Աբասին։ Եվ մի՞թե կարելի է արդարացնել այդպիսի «անուշադրությունը» նրանով, որ Աղվանքի և Սյունիքի հոգևոր պետերը «կգործեին համամիտ և միասիրտ» կամ այդ «անուշադրությունը» եղել է նրանից, որ Մակարը իր թուղթը գրել է «հեռաբնակ կողմանց»։ Այդ հեռավորությունը ի՞նչ նշանակություն կարող էր ունենալ հոգևոր երկու պետերի, առավել ևս երկու երկրների անունը շփոթելու խնդրում։ Չէ որ Մակարին ուղղված նամակում պետք է նշված լիներ Վրթանես (անկախ նրանից, թե ով է վերջինս՝ IV դարի Վրթանես կաթողիկոսը, թե VI դարի Սյունյաց եպիսկոպոս Վրթանեսը), ինչպես այս կանոնախմբի մեջ նշված է նրա գրողի անունը։ Եթե, իսկապես, Մակարին ուղղված նամակի մեջ չի նշված նրա գրողի անունը, ինչ որ միանգամայն անհավանական է, ապա մի՞թե նամակատարները, որոնք հայ եկեղեցու ծիսական հարցերի մասին Երուսաղեմում պատմում էին ոչ*

---

1 Նույն տեղում, էջ 252։
2 Նույն տեղում, էջ 255—256։
3 Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 48։
4 Նույն տեղում, էջ 61։

Համառոտ կերպով, չգիտեին կամ չէին ասել իրենց հոգևոր պետի անունը։ Սակայն ինչն է ստիպել Ակինյանին՝ Աղվանից եպիսկոպոս Աբասին ուղղված Մակար Բ-ի նամակը նույնացնելու քննարկվող կանոնախմբի հետ։ Այն, որ Երուսաղեմի Հովհաննես եպիսկոպոսապետը վերևում հիշված իր նամակի մեջ Մակար Բ-ի, Աղվանից եպիսկոպոս Աբասին ուղղված նամակի բովանդակության մասին ասում է. «կարգ եկեղեցւոյ»։ Եվ քանի որ առաջարկվող բնագրի ներածականում և Ա, Թ հոդվածներում մի քանի անգամ հիշվում է «կարգ եկեղեցւոյ» կամ «կարգք եկեղեցւոյ» և բացի այդ, այս կանոնախումբը ինքնին վերաբերում է եկեղեցու պաշտամունքի կարգ ու կանոնին, նշանակում է, ինչպես եզրակացնում է Ակինյանը, Երուսաղեմի Հովհաննես եպիսկոպոսապետի նամակում հիշված Մակար Բ-ի նամակը սույն բնագիրն է, հետևապես վերջինիս հեղինակն է Մակար Բ-ը VI դարում, ուղղված Սյունիքի եպիսկոպոս Վրթանեսին։ Սակայն ինչքա՞ն հիմնավոր է նամակի բովանդակությամբ որոշել նամակի կամ նրա հեղինակի ինքնության հարցը։ Հայտնի է, օրինակ, որ Հովհ. Օձնեցին էլ երկու դրություն ունի «Յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ» վերնագրով և նույն խնդրին վերաբերող[1], բայց բովանդակությամբ բոլորովին այլ բան է, քան սույն կանոնախմբում շոշափված հարցերը, որոնք վերաբերում են դարձյալ եկեղեցու կարգերին[2]։ Նշանակում է «կարգ եկեղեցւոյ», «կարգք եկեղեցականք» չեն վերաբերում միայն ծիսական հարցերին, այլև դավանաբանությանը։ VI դարի Երուսաղեմի հայրապետների դրությունները Աղվանքի Արաս եպիսկոպոսին հենց այդ բնույթն են ունեցել։ Հարցի մանրամասն քննությունը ստիպում է մեզ կանգ առնել Երուսաղեմի Հովհաննես եպիսկոպոսապետի Աղվանից եպիսկոպոս Աբասին ուղղված նամակի բովանդակության և սրա հետ աղերսվող Պանտավանքի վանական Թումասի գործունեության վրա։

VI դարի կեսերին քաղկեդոնականությունը (այդ ժամանակվա գրություններում այն նույնանում էր նեստորականության հետ)[3] թափանցել էր Աղվանք և Սյունիք։ Այս բանը անհանգստացնում է հայ եկեղեցուն։ Կաթողիկոս Հովհաննես Բ Գաբեղենեցին մի քանի եպիսկոպոսների հետ նամակ է գրում Աղվանքի եպիսկոպոս Աբասին[4], մի նամակ էլ Սյունյաց եպիսկոպոս Վրթանեսին[5]։ Նամակներում խորհուրդ է տրվում մերժել նորամուծ ուսմունքը։ Այս նամակների մասին իմանում է Երուսաղեմի Հովհաննես եպիսկոպոսապետը և նամակ գրում Աղվանից եպիսկոպոս Աբասին։ Նամակը, որի էությունը դավանաբանական հարցերն են, ուղղված է հայ եկեղեցու դեմ, այն համարվում է հերձված, որը «ընդ բազում հերձուածս միաւորի»[6]։ Նամակի հեղինակը առանց թաքցնելու գրում է, որ նա Երուսաղեմում հալածելով նզովել է հայերին

---

[1] Մատենագրութիւնք, էջ 81—100։

[2] Հմմտ. Գրիգոր Տղայի նամակը Գրիգոր Տուտեորդուն՝ «Գիր ողջոյնի եւ հարցումն խրատու տէառն Գրիգորի Հայոց կաթողիկոսի Տղայն կոչեցելոյ առ մեծապատիւ վարդապետն Գրիգոր որդի Տուտեայ, խնդրելով ի նմանէ բան պատասխանոյ Թղթին Հոռոմոց, որ էր դրեալ առ նա ցուցանել նոցա գրով զկարգս եկեղեցական զխոստովանութիւն հաւատոց մերոց» վերնագրով. տե՛ս Ձ 2966, էջ 49բ—52բ։

[3] Գիրք Թղթոց, էջ 49, 79, 81։

[4] Նույն տեղում, էջ 81—84. Մ. Կաղանկատուացի, Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, Թիֆլիս, 1912, էջ 137—142։ Թեև այս ժամանակ Աբասն արդեն Աղվանքի հայոց կաթողիկոսն էր։

[5] Նույն տեղում, էջ 78—80. Ստ. Օրբելյան, Պատմութիւն նահանգին Սիսական, Թիֆլիս, 1912, էջ 92—96։

[6] «Արարատ», 1896, մայիս, էջ 252։

և այրել նրանց վանքերից մեկը[1]։ Այնուհետև շարադրում իրենց դավանքի սկզբունքները[2] և խորհուրդ տալիս մերժել հայ եկեղեցու դավանանքը։

Այս բանագնացությունների մեջ մեծ դեր է խաղում Երուսաղեմի Պանտավանքի՝ վանական Թումասը, մի անձնավորություն, որը մի քանի անգամ եղել է Աղվանքում։ Հենց սա էլ հայ կաթողիկոսի նամակի և Աղվանքում իր կուսակիցների դեմ տարվող հալածանքի մասին հաղորդում է Երուսաղեմի Հովհաննես եպիսկոպոսապետին։ Այդ մասին վերջինիս Աղվանքի եպիսկոպոս Աբասին գրած նամակում կարդում ենք. Թումասը «ըստ սովորութեանն որպէս յառաջ քան զմեզ յաջորդեալք... առեալ էր գիր հաւատոյ եւ կարգաց եկեղեցւոյ, նոյնպէս եւ ի մէնջ խնդրեաց...»[3]։ Նույն նամակի մի այլ մասում դարձյալ կարդում ենք. «զիս թախանձեաց գրել ըստ օրինակի նոցա»[4] (իմա՝ Մակար Բ և Եվսդոքիոս. ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։ Ուրեմն, Թումասը հաջորդաբար դիմել է Երուսաղեմի Մակար Բ, Եվսդոքիոս և Հովհաննես հայրապետների օգնությանը և վերջիններս նրա խնդրանոք և թախանձանքով նամակ են գրել Աղվանքի եպիսկոպոս Աբասին։ Այդ նամակները, Ակինյանի հավանական ենթադրությամբ, Աղվանք է տարել և ապա թարգմանել Թումաս[5]։ Նշանակում է Երուսաղեմի հայրապետներին հայերը, այդ թվում և Սյունյաց եպիսկոպոս Վրթանեսը, նամակով չեն դիմել։

Դավանաբանական հարցերի շուրջը գրված՝ Հովհաննես եպիսկոպոսապետի նամակից բացի, Մակար Բ-ի և Եվսդոքիոսի նամակները թեև մեզ չեն հասել, սակայն այդ միակ նամակից էլ կարող ենք եզրակացնել, թե Աղվանքում Թումասի գործունեության նշանախեցը որն է եղել։ Այդ մասին այնտեղ կարդում ենք. Թումաս «ոչինչ պէտս ունի ի ձէնջ պատուի եւ մեծութեան, բայց միայն ոգոց ձերոց փրկութեան»[6] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։

Ուրեմն, պայքարը գնում էր դավանաբանական հարցի շուրջը՝ Աղվանից եկեղեցին դուրս բերելու հայ եկեղեցու ազդեցությունից։ Այս էր Թումաս վանականի գործունեության և Երուսաղեմի նշված հայրապետների առաքած նամակների բովանդակության մեխը։

Հարց է առաջանում. ինչպե՞ս կարող էր Սյունյաց եպիսկոպոսությունը իր դեմս նրա պես Վրթանեսի, որը հայ լուսավորչական եկեղեցու ներկայացուցիչն էր, նամակ գրել քաղկեդոնական եկեղեցու հայրապետներից մեկին՝ Մակար Բ-ին և նրանից հայ եկեղեցու ծիսական կարգերի վերաբերյալ ցուցումներ խնդրել։ Սյունիքի աշխարհիկ և հոգևոր պետերը քաղաքական պատճառներով ինչքան էլ դժգոհ լինեին Մամիկոնյաններից և ձգտեին բաժանվել Դվինից՝, կարող էին հոգևոր կենտրոնի նկատմամբ հակաթոռ լինել, բայց ոչ հրաժարվել հայ եկեղեցու ավանդական դավանանքից։ Այս հանգամանքը եզական չէ հայ եկեղեցու պատմության մեջ։ Ի դեպ, Ակինյանը ևս այս կարծիքին է. «Իհարկե, նման քաղաքական պարագաներու մեջ տեղի ունեցած թեմական բաժանումները արտաքին են միայն և չեն կարող ազդել դավանաբանական համոզում-

---

1 Նույն տեղում։
2 Նույն տեղում, էջ 254։
3 Նույն տեղում, էջ 252։
4 Նույն տեղում, էջ 255։
5 Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 48։
6 «Արարատ, 1896, մայիս, էջ 255։
7 Այս մասին կարդա Ակինյանի նշված աշխատության 51—56 էջերը։

Ներու վրա»[1]։ Եվ մնում է զարմանալ, թե ինչպես մեր հեղինակը հարցի երկու հակադիր ծայրերը փորձում է միացնել։

Դավանաբանական այդ պայքարում, ինչպես հաղորդում է Մովսես Կաղանկատվացին, ի վերջո հաղթանակով է դուրս դալիս հայ եկեղեցին։ Աղվանից Աբաս եպիսկոպոսը «հալածեաց ի տանէն Աղուանից զվարդապետս կրօնին այնմիկ՝ զԲովմասն եւ զՂեղիայն եւ զԲնոտն եւ զԻրաս եւ զայլս ընդ նոսին...»[2]։

Այս բնադրի ժամանակի որոշման հարցում նշանակություն ունի նաև մի այլ հանգամանք։ Սույն կանոնախմբի է հոդվածում կարդում ենք. «Հանել ի սեղանն զհացն սուրբ՝ ջերմ ըստ առաքելոցն աւանդութեան եւ անապակ, առանց իրիք խառնման...»։ Սույն հոդվածը Ակինյանի մոտ ունի հետևյալ տեսքը. «[Պարտ է] հանել ի սեղանն զհացն սուրբ՝ ջերմ ըստ առաքելոցն աւանդութեան եւ զբաժակն՝ անապակ, առանց իրիք խառնման...»[3] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։ Ընդգծված հատվածը նշանակում է հաղորդության ժամանակ գինու բաժակին ջուր չխառնել։ Պատարագի ժամանակ գինու բաժակին ջուր խառնելու հարցը կապված Քրիստոսի երկու բնության՝ Քաղկեդոնի ժողովի որոշումների հետ, Հայաստանում վեճի առարկա դարձավ VI դարից։ Մինչև VI դարը գինու բաժակին ջուր խառնելը խնդիր չէր մեզ մոտ։ Արևելյան եկեղեցիների մի մասը, տվյալ դեպքում հայ եկեղեցին, հակառակ արևմտյան եկեղեցուն, հնուց ի վեր հաղորդությունը կատարում էր անխառն գինով՝ գինու բաժակին առանց ջուր խառնելու։ Եթե ընդունենք, որ այս բնագրի Ակինյանի կազմածը ճիշտ է, այսինքն բնագրում թողնենք «զբաժակն» բառը, նշանակում է հայերը այդ հարցին անդրադարձել են V դարից հետո, որովհետև վերջինս վեճի առարկա էր, ինչպես նշեցինք վերը, մասնավորապես, սկսած VI դարից։ Ինչպես ճիշտ նկատել է Հացունին, «Երուսաղեմացի հայրապետ մը, որ ինք տիեզերական սովորությամբ... ջրախառն բաժակով կը պատարագեր, անկասկած, չէր կարող Հայոց հանձնարարել անապակը, ...»[4]։ Իսկ եթե «զբաժակն» բառը չդնենք բնադրում, նշանակում է սույն կանոնախումբը առաջ է եկել մինչև այդ հարցի խնդիր դառնալը։ Բանն այն է, որ կանոնագրքի այս հատորի համահավաք բնագրի կազմման համար օգտագործած 50 ձեռագրերից 4-ը՝ hlou ունեն «զբաժակն» իսկ մեկը՝ F «զգինին» բառերը[5]։ Այս երկու բառերը ունեցող 5 ձեռագրերը XVII դարի են, իսկ «Գիրք թղթոց»-ի տվյալը 1298 թվականի է։ Ուրեմն, մնացած ձեռագրերը, որոնց մեջ և հնագույն ձեռագրեր, չունեն «զբաժակն» կամ «զգինին» բառերը։ Մի՞թե պարզ չէ, որ այդ բառն անագան ընդմիջարկություն է[6]։ Նշված հոդվածում ասվում է. «ըստ

---

[1] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 55։

[2] Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, էջ 143։

[3] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 123։

[4] Բազմավէպ, 1929, էջ 263։

[5] «Գիրք թղթոց»-ում պահված է «րաժակ», էջ 411։ Այս բառերից որևէ մեկը չունեն նաև ամերիկաբնակ Տիրան արքեպիսկոպոսի սեփականությունը հանդիսացող ձեռագիրը (էջ 40բ), և ծանոթագրությունների համար օգտագործած №№ 642, 3562 ձեռագրերը. իսկ № 4488-ի բնագիրը, որը վերցված է Զամչյանի պատմության Բ հատորից, ունի։

[6] Տե՛ս և հմմտ. Հացունու հոդվածը, Բազմավէպ, 1929, էջ 263։ Ի դեպ, Ներսես Շնորհալու մի նամակում բերվում է եկեղեցական բազմաթիվ հայրերից մեջբերումներ այս խնդրի մասին։ Այստեղ Թադեոս առաքյալից հետո՝ երկրորդ տեղում նշված է Մակար Ա-ի մեզ հետաքրքրող նամակի հետևյալ հատվածը. «Պարտ է զսուրբ հացն ըստ առաքելոյն աւանդութեան

առաքելոցն աւանդութեանն։ Այս ավանդությունը գրավոր մատյան է դարձել IV դարի վերջում, ուր խոսք անգամ չկա բաժակի մասին[1]։ Հետևապես չի կարելի մի կողմից ընդունել այս ավանդությունը, ուր բաժակի մասին խոսք չկա, իսկ մյուս կողմից բնագրում դնել «զբաժակն» բառը։ Դա ժամանակավրեպ է։

Հենց այս հոդվածի աղերսով Ակինյանը դիմում է Անգելո Մայիին[2], որը, իբր թե, Մակարի թուղթը համարում է կեղծիք «Դ դարու առաջին կեսին համար»[3]։ Վերջինս սույն կանոնախմբի է հոդվածի և ոչ ամբողջ բնագրի համար գրում է. «Կանոնը կամ կեղծ կամ ընդմիջարկություն է»[4]։ Այսպիսով, Անգելո Մային է հոդվածն անվերապահորեն «կեղծ» չի համարում, այլ «կամ կեղծ կամ ընդմիջարկություն»։ Եվ նա ճիշտ է, որովհետև հիմքեր ուներ։ Եթե ընդունենք, որ բնագրում սկզբնապես եղել է «զբաժակն» բառը, նշանակում է, այս բնագիրը հորինվել է VI գարում և վերադրվել IV դարի հեղինակ Մակար Ա-ին։ Այս իսկապես կեղծիք է։ Իսկ եթե ընդունենք, որ «զբաժակն» բառը սկզբնապես բնագրում չի եղել և այն ավելացրել են հետագայում, նշանակում է այստեղ գործ ունենք բնագրի ընդմիջարկության հետ և այդպես էլ Անգելո Մային կարծում է։ Վերջինս չխորանալով բնագրի մասնագիտական և խոր վերլուծության մեջ, որպիսի նպատակ նա չի էլ ունեցել, առաջին տպավորությամբ գրել է. «Կանոնը կամ կեղծ կամ ընդմիջարկություն է»։ Իսկ Ակինյանը այս բանի վրա ուշադրություն չդարձնելով դուրս է գցում մեջբերման վերջին մասը և պահում միայն «կեղծ» բառը և այն վերագրում ամբողջ բնագրին, մինչդեռ Անգելո Մային տվյալ դեպքում կարծիք է հայտնել միայն է հոդվածի մասին։

Վերջապես Սահակ Պարթևի կանոնախմբի Լէ հոդվածում[5] խոսք չկա բաժակը անապական պահելու մասին, որովհետև այդ ժամանակ նման խնդիր գոյություն չուներ։ Իսկ Ներսես Բ Բագրևանդացու և Ներշապուհի կանոնախմբում (VI դար) խոսում է բաժակի անապականության կամ անխառնության մասին[6], որովհետև այս ժամանակ այդ խնդիրը, կապված Քաղկեդոնի ժողովի որոշումների հետ, սուր վեճի առարկա էր։

Ի դեպ, Ակինյանը փորձում է Տաշյանի ճիշտ հարցադրումը ծռել։ Տաշյանը «Վարդապետության առաքելոց» աշխատության մեջ խոսելով Առաքելական կանոնների և «ուրիշ հնագույն» գրություններ աղերսի մասին, թվարկում է

չերմ հանել ի սեղանն առանց իրիք խառնուածոյ, դի ապականացու իւիք ոչ փրկեցաք, այլ անապական մարմնով և արեամբ անարատ գառինն» (№ 502, էջ 151բ. տե՛ս և հմմտ. № 4405, էջ 239ա)։ Այս բացակայում է Ներսես Շնորհալու «Թուղթ ընդհանրականն»-ի տպագրված (Էջմիածին, 1865) բնագրում։ Երբ էլ լինի այս նամակի խմբագրության ժամանակը կարևոր չէ, կարևոր է այն, որ այստեղ օգտվել են Մակարի թղթի մի այնպիսի բնագրից, ուր բացակայել է բաժակի հարցը (հմմտ. Ներսես Լամբրոնացու 1197 թ. Կ. Պոլսում վարած վիճաբանության ժամանակ այս հարցի մասին արտահայտածը. № 2019, էջ 374բ)։ Իր երկրորդ հոդվածում Վ. Հացունին ցույց է տալիս, որ «անապակ, առանց իրիք խառնման» խոսքերը վերաբերում են հաղորդության հացին (Բազմավէպ, 1931 թ., էջ 64—65)։

[1] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 46, հոդ. ԼԱ։

[2] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 21, 23։

[3] Նույն տեղում, էջ 23։

[4] „Canonem vel fictum vel interpolatum„. տե՛ս Scriptorum veterum nova collectio e Vaticanis codicibus edita, tomus X, Romae, MDCCCXXXVIII, էջ 272, ծանոթ. 1։

[5] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 392։

[6] Նույն տեղում, էջ 480—481, հոդված Զ, հմմտ. նաև Հովհ. Օձնեցու կանոնախմբի Ը հոդվածը, նույն տեղում, էջ 519։

մի շարք հեղինակների՝ Մակարի, Եփրեմ Ասորու, Սոկրատի, Գրիգոր Աստվածաբանի գրուքյուններըւ Այս շարքում բացի Մակարի գրուքյունից, Տաշյանը մյուսների գրուքյունները համարում է կեղծ[1], իսկ Մակարի գրուքյան (իմա՛ առաջարկվող բնագրի) մասին ահա թե ինչ է գրում. «Միայն նշանակուքյուն կրնա ունենալ Մակարա անվամբ եղած հիշյալ կանոնն, որուն անվամբ եղած կանոնադրուքյունն թերևս ճէականս ճարազատ գործ մ'ըլլա»[2] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)ւ Մեջբերելով այս հատվածը Ակինյանը գրում է. «Բայց չէ արտահայտված Տաշյան, թե հարազատուքյան դեպքին ո՞ր Մակարի պետք է վերագրել գրուքյունը»[3]ւ Տաշյանը երբ դրում էր վերոբերյալ տողերը, հայագիտուքյան մեջ գրեթե բոլորի կարծիքով սույն գրուքյունը համարվում էր Մակար Ա-ին (IV դար), հետևապես նա կարիք չուներ նշելու Մակար Ա, առանց այդ նշման էլ հասկանալով վերջինսւ

Գալով առաջարկվող բնագրի վերջում Բասենի և Բագրևանդի Տուրգյա (կամ Տուրքյա) եպիսկոպոսի դեպքին, Ակինյանը դրում է. «Տուրդ (ըստ ՁՁ նաև Տուրք) առանց տարակույսի աղավաղված հայկական անուն մըն է»[4] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)ւ

Այս անվանը հանդիպում ենք մեր պատմիչների մոտ, օրինակ, Մովսես Խորենացին Հայկ նահապետի շառավիղներից մեկին կոչում է Տուրք[5]ւ Տուրք անունով մեկը 1227 թ. ընդօրինակել է տվել մի ճառընտիր[6]ւ Այս նույն անունով ուրիշ անձնավորուքյունների հանդիպում ենք 1304, 1315, 1347 թվականներին գրված հիշատակարաններում[7]ւ

Ունենք այս անվան փաղաքշական ձևը՝ Տուրքիկ, հայր Թեղենյաց վանքի, XIII դարում մասնակցեց Զաքարեի հրավիրած կրոնական ժողովին[8]ւ Հետևապես Տուրք անունը աղավաղված չէւ Ակինյանը նշված անունը դիտում է աղավաղված, որպեսզի այն մակաբերի Տիրիկ կամ Մարկոս անուններից։ Եվ քանի որ այս բնագիրը համարում է VI դարի գործ, ուստի նա «Գիրք թղթոց»-ից վերցնում է Բագրևանդի VI դարի եպիսկոպոսներ Տիրիկին և Մարկոսին[9] և կարծում, որ «Տուրգեայ» անվանաձևը կարող էր առաջ գալ Տիրիկ=Տիրկայ ձևից. «որուն Կ՝ հնչափոխուքյամբ կարող էր փոխանակ Κ նաև Γ լսված ըլլալ հույն ականջին մեջ. ուստի նախնաբար տառադարձված՝ ΤΥΡΚΟΥ կամ ΤΥΡΓΟΥ հայ թարգմանիչը այս գրուքյունը շրջած է տառադարձական օրենքով հայերե-

---

[1] Վարդապետուքիւն առաքելոց, էջ 148—149ւ

[2] Նույն տեղում, էջ 150ւ

[3] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 22ւ

[4] Նույն տեղում, էջ 72ւ

[5] Պատմուքիւն Հայոց, էջ 114. տե՛ս նաև Ասողիկ, Պատմուքիւն տիեզերական, հրատ. Ստ. Մալխասյանց, ՍՊԲ, 1885, էջ 35, Ս. Անեցի, էջ 49, Վ. Հացունու հոդվածը (Բազմավէպ, 1931 թ., էջ 68—69)ւ

[6] № 3779, էջ 545բ։ Այս ձեռագրի մասին գրում է նաև Մ. Սմբատյանցը, բայց նա ձեռագիրը նշում է որպես Հայոմավուրք, իսկ ստացողին՝ Տուրքին համարում գրիչ. տե՛ս Տեղագիր Գեղարքունի ծովազարդ գաւառի, որ այժմ Նոր Բայազիտ գաւառ, Վաղարշապատ, 1896, էջ 407ւ

[7] Լ. Խաչիկյան, ԺԴ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Երևան, 1950, էջ 25, 116, 367ւ

[8] Կիրակոս Գանձակեցի, Պատմուքիւն Հայոց, էջ 171, հմմտ. Մանր ժամանակագրուքյուններ 13—18-րդ դդ., կազմեց Վ. Ա. Հակոբյան, Երևան, 1951, էջ 38ւ Տե՛ս և հմմտ. նախորդ ծանոթագրուքյան մեջ Լ. Խաչիկյանի նշված աշխատուքյունում, էջ 184ւ

[9] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 73ւ

նի՝ ՏԻՐԳԱՅ կամ ՏՈՒՐԳԵԱՅ»[1], կամ Մարկոս=Մարգեայ. «որուն սխալագրությունը դյուրավ ՏԱՐԳԵԱՅ և ՏՈՒՐԳԵԱՅ կրնար կարդացվիլ»[2]։ Եթե այս ենթադրությունը (լոկ ենթադրությունը) հավանական է, ապա պարտադիր չէ այդ անունները փնտրել հեղինակի ցանկացած ժամանակում՝ VI դարում. Բուզանդը IV դարի երկրորդ կեսին Բասենի եպիսկոպոս նշում է Տիրիկ անունով մեկին. «Եւ էին երկու եպիսկոպոսք Բասենայ գաւառին, Մովսէս եւ Տիրիկ»[3]։ Ավելի վաղ ժամանակի համար (IV դարի 20—30-ական թվականներ) պատմիչները տեղեկություններ չեն հաղորդում։ Դուցե եղել են Տիրիկ կամ Մարկոս անուններով եպիսկոպոսներ, մտնավանդ եթե նկատի ունենանք, որ Բասենի կամ Բագրևանդի եպիսկոպոսների համար Տիրիկ անունը կարծեք եղել է ժառանգական[4]։ Ագաթանգեղոսը հաղորդում է, որ Գրիգոր Լուսավորչի կողմից քրմերի որդիներից ձեռնադրված եպիսկոպոսներից մեկի անունը եղել է Տիրիկէս[5], թեև նշված չէ, թե ո՛ր թեմում։

Ի միջի այլոց նշենք, որ չի արդարանում Ակինյանի զարմանքը, երբ գրում է. «Երկո՞ւ Բագրևանդ և կամ մեկ Բագրևանդի երկո՞ւ եպիսկոպոս պետք է ենթադրել։ Բայց այսպես հազիվ թե հնարավոր ըլլա»[6] (ընդգծումը մերն է— Վ. Հ.)։ Ի՞նչ կա որ. Բագրևանդը կամ որևէ մի այլ թեմ ունեցել է երկու եպիսկոպոս, թերևս այդպես կարելի է եզրակացնել Բուզանդի վերոնշյալ վկայությունից, իսկ Ներսես Բ Բագրևանդացի կաթողիկոսի «Ուխտ միաբանութեան Հայոց աշխարհիս...» նամակի տակ, միմյանցից անջատված, ստորագրված է. «Տիրակ Բագրեւանդեայ եպիսկոպոս» և «Մարկոս Բագրեւանգեայ եպիսկոպոս»[7], կամ մի այլ նամակում նշված է. «Ի Փովկասայ եւ ի Սամուէլէ Բասենոյ եպիսկոպոսաց»[8]։ Ոչինչ, երկու եպիսկոպոս մեկ Բագրևանդին կամ Բասենին։ Այստեղ տարօրինակ բան չկա։ Մեկ թեմին որպես բացառություն, երկու եպիսկոպոս լինելը արձանագրված է նույնիսկ ավելի ուշ ժամանակի կանոնական որոշումներում։ 1651 թ. Երուսաղեմի ժողովի կանոններում, որ Առաքել Դավրիժեցին բերում է համառոտ, կարդում ենք. «Հինգերորդ՝ միոյ վիճակի մի՛ լիցին երկու եպիսկոպոսք, եւ երկու առաջնորդք, բայց թէ կարի մեծ ինչ պատճառ ի մէջ գայցէ»[9]։ Նախ՝ պետք է ընդունել, որ կյանքում որևէ թեմ ունեցել է երկու եպիսկոպոս, որպեսզի ժողովը որոշում ընդուներ այն արգելելու մասին, երկրորդ՝ Երուսաղեմի ժողովը այդ երևույթը արգելում է վերապահությամբ, թույլատրելով բացառություն, որը ստացել է օրենքի ուժ, արձանագրվելով ժողովի որոշումներում։

Այս փաստերը, հավանաբար, վրիպել են Ակինյանի ուշադրությունից։

Ակինյանը որոշելով, որ Տուրգ եպիսկոպոսը VI դարի Բագրևանդի Տիրիկ կամ Մարկոս եպիսկոպոսն է, այնուհետև փորձում է ընդհանուր շոշափելի եղրեր գտնել առաջարկվող բնագրի Տուրգ եպիսկոպոսի վերաբերյալ եղած «սա-

[1] Նույն տեղում, էջ 74։
[2] Նույն տեղում, էջ 75—76։
[3] Պատմութիւն Հայոց, Վենետիկ, 1889, էջ 279։
[4] Համմտ. Բուզանդի վերոհիշյալ և «Գիրք Թղթոց»-ի (էջ 73) վկայությունները։
[5] Պատմութիւն Հայոց, աշխատությամբ Գ. Տեր-Մկրտչյան և Ստ. Կանայանց, Տփղիս, 1909, էջ 442։
[6] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 75։
[7] Գիրք Թղթոց, էջ 73։
[8] Նույն տեղում, էջ 41։
[9] Պատմութիւն Հայոց, Վաղարշապատ, 1896, էջ 332։

կաւուք ընդ արիանոսս միաւորեալ է եւ դարձեալ խղճեալ վկայութեան և Հովհաննես Բ Գաբեղենեցի կաթողիկոսի և այլոց նամակի տակ Բագրեւանդի Տիրիկ կամ Մարկոս եպիսկոպոսների ստորագրության բացակայության միջև։ Նա դրում է. «որ Բագրեւանդի եպիսկոպոսի անունը՝ Տիրիկ կամ Մարկոս չի տեսնվիր Հովհաննես Գաբեղենեցվո 568-ին գրած կրկին թղթերու մեջ, իսկ Բասենի աթոռին վրա կը ներկայանա Ներսես (ի Ներսայ») Բասենո և Մարղաղո եպիսկոպոս տիտղոսով (Գիրք թղթոց, 78, 81)։ Ուստի Հայոց կաթուղիկոսի Միաբանության ուխտեն դուրս ելած է Բագրեւանդի եպիսկոպոսն և ճարած անշուշտ Աղվանից և Սյունյաց միության»[1] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։ Եթե այսպես մոտենանք, ապա Հովհաննես Բ Գաբեղենեցի կաթողիկոսի անմիջական նախորդ Ներսես Բ Բագրեւանդացի կաթողիկոսի և այլոց «Ուխտ միաբանութեան Հայոց աշխարհիս...» թղթի տակ ստորագրված Հարքի եպիսկոպոս Պարգևը, Արշամունյաց եպիսկոպոս Վաղոտը, Արծրունյաց եպիսկոպոս Գրիգորը, Ապահունյաց եպիսկոպոս Հոհանը, Արշարունյաց եպիսկոպոս Հովուկը և ուրիշներ[2], կամ սրանց հաջորդները չեն ստորագրել Ակինյանի նշած նամակի տակ[3], ուրեմն սրա՞նք էլ «Հայոց կաթողիկոսի միաբանության ուխտեն դուրս ելած» են «և հարած անշուշտ Աղվանից և Սյունյաց միության»։

Եթե հարցերն այսպես, լոկ ենթադրություններով և առանց փաստերի, լուծվեն, ապա շատ անհարիր եզրակացությունների կհանդիպենք։ Թե ինչո՞ւ վերոհիշյալ եպիսկոպոսները չեն ստորագրել նշված նամակում, ինչո՞ւ երկու գավառ ունեցել է մեկ եպիսկոպոս կամ մեկ գավառ երկու եպիսկոպոս և նման այլ ինչուներ, դժվար է, գուցե և անհնար, առայժմ լուսաբանել, անհրաժեշտ փաստեր չունենալու պատճառով, իսկ առանց դրանց լոկ ենթադրությունները գործին չեն օգնում։

Ըստ երևույթին, այս հարցի քննությունից և իր եզրակացություններից (թե ենթադրություններից) գոհ չլինելով Ակինյանը գրում է. «Խնդիրը այս տեսակետե առնելով ալ լուծված չ'ըլլար Տոփդյա «Բասենոյ եւ Բագրեւանդեայ» թեմերու եպիսկոպոս հորջորջվելու կնճիռը։ Այս հարցը որչափ ալ այժմ անբացատրելի կ'երևա, բայց բարդությունն նույն գարուն համար բոլորովին ալ եզական չէ»[4]։ Եթե VI դարի համար Ակինյանը տեսնում է բարդություն և այն էլ ոչ «եզական», ապա այդ բարդությունն ինչքան կնճռոտ կլինի պատմագիրների նույնիսկ անձուկ վկայությունների բացակայության պայմաններում IV դարի վերաբերյալ։ Նշանակում է՝ քանի դեռ նոր փաստեր չունենք, պետք է հենվենք եղած վկայությունների համեմատական քննության վրա և հանգենք սրանցից բխող եզրակացություններին։

---

[1] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 76։ Ի դեպ, Վ. Հացունին իրական չի համարում Մ. Կաղանկատվացու վկայությունը Սյունյաց եպիսկոպոսների (Պետրոսի և՛ Վրթանեսի) ապստամբությունը հայ կաթողիկոսական աթոռի դեմ (Բազմավէպ, 1931 թ., էջ 66—68)։ Նա գրում է. «Ոչ Պետրոս և ոչ Վրթանէս հայրապետական աթոռեն զատված չապրեցան երբեք» (նույն տեղում, էջ 68)։ Այդ եզրակացության համար հիմք է ընդունում Հովհաննես Բ Գաբեղենեցի կաթողիկոսի Վրթանեսին ուղղված նամակի հետևյալ տողերը. «Որպէս ցայժմ լեալ էք ազգ սուրբ, ժողովուրդ սեպհական տեառն Աստուծոյ, նոյնպէս և այժմ՝ էք և մինչև յավիտեան...» (Գիրք թղթոց, էջ 79)։

[2] Գիրք թղթոց, էջ 73։

[3] Նույն տեղում, էջ 78, 81։

[4] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 76։

Մակարի թղթում երկու անգամ հիշվում է արիանոսների մասին, ահա այդ տեղերը. Ջ հոդվածում Մակարը հաղորդում է փրկական խորհուրդը զգուշությամբ կատարել «զի մի՛ արիանոսացն մերձ լինելով» և վերջում, երբ խոսում է Տուրդ եպիսկոպոսի մասին, «որ սակաւուք ընդ արիանոսս միաւորեալ է եւ դարձեալ խղճեալ»։ Վ. Հացունին այս մասին գրում է. «Այդ կցորդությունն արիանոսաց հետ կը յարմարի Դ գարուն, մինչ վեցերորդին Հայք գործ ունէին նեստորականաց հետ, և արիանոսք վաղուց լռել էին։ Նույն ինքն Մակար արիանոսներեն միայն կը զգուշացնե զՀայս, ապացույց, թե Նեստոր ու Եվտիքես չկային տակավին»[1]։ Ակինյանը առարկում է նաև սրա դեմ, գրելով, որ եթե VI դարում արիանոսները չէին կարող երևալ Հայաստանում, ապա «Դ դարու համար անհեթեթ է կարծել, թե Հայաստան արիանոսներ գոյություն ունեցած ըլլան»[2]։ Բանն այն է, որ արիանոսները մեծ աղմուկ էին հանել Արևմուտքում։ Նրանք դատապարտվեցին Նիկիայի ժողովի կողմից, որին մասնակցում էին նաև Մեծ և Փոքր Հայքի ներկայացուցիչները։ Մակարը զգալով արիանոսների վտանգի մեծությունը, զգուշացրել է Հայոց հովվապետին հնարավոր վտանգի ներթափանցումից, մանավանդ որ այդ ժամանակ քրիստոնեությունը տակավին խոր և ամուր արմատներ չուներ հայ ժողովրդի մեջ. հիշենք Վրթանես կաթողիկոսի դեմ կազմակերպված մահափորձը Աշտիշատում, որին մասնակցում էր նաև թագուհին[3]։

Ակինյանը, այնուհետև, փորձում է բացատրել իր վարկածը, դարձյալ դիմելով լոկ ենթադրություններ. «Ես կը կարծեմ թե «Արիանոսք կամ սխալ իմացումն է հունարեն սկզբնագրին αἱρετικός, αἱρεσιώτης. «հերձուածող» բառին, և կամ ավելի հավանորեն «արիանոսք» գործածված է իբրև հակադրություն «նեստորիանոսք» հորջորջման»[4]։

Ակինյանի փորձառու աչքից դժբախտաբար վրիպել է կարևոր մի փաստ։ Խոսելով Անանիա Շաղբատեցու (XI դար) «Հակաճառութիւն ընդդէմ երկաբնակաց» աշխատության «Վասն տօնի Մննդեան Քրիստոսի» գլխի մասին և վերջինիցս մեջբերելով ընդարձակ քաղվածք[5], նա նշում է, որ այս գլուխը հայտնի է նաև Անանիա Շիրակացու անունով և կրում է «Ի Յայտնութիւն Տեառն եւ Փրկչին մերոյ» խորագիրը։ Ակինյանի կարծիքով Անանիա Շաղբատեցու այս գրությունը, հետագա ընդօրինակողները շփոթել են երկու Անանիաների գրության հեղինակությունը և վերագրել Անանիա Շիրակացուն։ Այս գրությունն իրականում Անանիա Շաղբատեցո՞ւնն է, թե Անանիա Շիրակացունը, Ակինյանը քննության հարց չի դարձրել և անուշադրությամբ է անցել այդ խնդրի վրայով։ Այս քննենք ավելի մոտիկից։

Ակինյանը խոսելով Մակարի թղթի հնագույն բնագրի և նույնի կանոնագրքում պահված խմբագրության աղերսի մասին գրում է. «Թղթիս այժմյան օրինակը, պահված Կանոնագրքի մեջ, կներկայացնե համառոտություն մը ընդարձակ բնագրին, կատարված առանց տարակուսի ԺԱ դարու սկիզբը։ Սկզբնագիրը, այնպես ինչպես ելած էր Մակարի ձեռքեն, եղած է ընդարձակ,

---

[1] Բազմավէպ, 1929, էջ 260։

[2] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 77, տե՛ս Վ. Հացունու առարկությունը («Բազմավէպ», 1931 թ., էջ 71)։

[3] Բուզանդ, էջ 7—8։

[4] Թուղթ Մակարայ Բ երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 78։

[5] Նույն տեղում, էջ 82—84։

առանձին մուտքով և գլխարկարգուհյամբ։ Բնագրին այս կազմուհյունը կնկատվի նաև այն բեկորներեն, որ պահպանված են այժմյան օրինակին ավերակներու մեջ»[1]։

Ակինյանի դիտողուհյունները սկզբնական բնագրի ընդարձակ լինելու, վերջինիս այլ կազմուհյուն ունենալու վերաբերյալ միանգամայն ճիշտ են։ Եվ նա մի քանի դեպքերում նշում է ներկա բնագրի մեջ տեղ գտած ետևառաջուհյունների մասին[2]։ Սակայն նա խիստ սխալվում է, երբ այս թղթի ընդարձակ բնագրից օգտվելը վերագրում է XI դարի հեղինակի Անանիա Հաղբատեցուն[3]։ Անանիա Հաղբատեցու «Հակաճառուհիւն ընդդէմ երկաբնակաց» աշխատուհյան ԺԲ ճառը կոչվում է «Վասն տաւնի Ծննդեանն Քրիստոսի»[4]։ Ակինյանը որպեսզի ցույց տա, որ Մակարի թուղթը սկզբնապես եղել է ընդարձակ, քան Կանոնագրքում եղածը, իր գրքի 82—84-րդ էջերում դեմ առ դեմ բերում է այս երկու բնագրերից ընդարձակ հատվածներ։ Մենք ևս բերում ենք այդ հատվածները, օգտվելով Մատենադարանի № 567 ձեռագրի և Կանոնագրքի համապատասխան բնագրերից։

Անանիա Հաղբատեցի, № 567 ձեռ. — Մակարի կանոնախումբ, Կանոնագրքի ներկա հատորում

Իսկ յաւուրս սրբոյն Կոստանդիանոսի, ի սուրբ ժողովոյն Նիկիա ոչ եղեւ ընկալեալ տօնս այս ի սրբոց հարցն, այլ ըստ նոյն կանոնի սրբոց առաքելոցն սահմանադրեցին տօնել։ Եւ յայտ ի թղթոյն երանելւոյն Մակարա հայրապետին Երուսաղէմի, զոր ի Հայաստանեայցս գրեաց յաշխարհ, յաղաղս խրատու սրբոյ մկրտուհեան, քանզի նա մի էր ի սրբոց հարցն ՅԺԸ-ից, որ ի Նիկիա։ Եւ գրեալ է այսպէս ի Զ-երորդ գլխի հրամանի խրատտուհեանն. «Բայց կարղաւորուհիւն մկրտուհեան սուրբ աւազանին եւ փոյթ յօժարուհեան երից տօնից մկրտուհեան, յորում առաւել եւս փափագին մերս դաւանել ի մկրտուհիւնն զընծայեալսն Աստուծոյ, եւ կատարեալ զօրինակ մեծի փրկական խորհրդոյն, յոր ի սուրբ եւ յերեւելի աւուրս կատարեցաւ եւ այժմ մեծաւ փափագանօք փուքան կատարել ի սուրբ տեղիսս Քրիստոսի, զոր պարտ է եւ ամենայն քրիստոնէից երկիղածացս Քրիստոսի կատարել ի նոսա զկոչումն մկրտուհեանն սուրբ Յայտնուհեանն եւ ծննդեանն Տեառն, եւ փրկական Յատկի կենարար չարչարանացն Քրիստոսի եւ ի չնորհալից Պենդակոստէին, յորում էջք աստուածային Հոգւոյն ի մեզ ծաւալեցան։ Զոր պարտ է զհւրաքանչիւր սրբոց տօնից պատճառ մկրտուհեանն ծանուցանել, զի եւ դուք ի նոյն փուքացեալք կատարեցէք։ Քանզի լուսաւոր աւր ծննդեանն Քրիստոսի եւ

[1] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 81, հմմտ. էջ 108։

[2] Նույն տեղում, էջ 84—89, թեև Վ. Հացունին առարկում է նաև դրա դեմ (Բազմավէպ 1931 թ., էջ 71—72)։

[3] Նույն տեղում, էջ 15—16, 81 և շար.։

[4] Տե՛ս մեր Մատենադարանի № 567 ձեռագիրը, էջ 89ա—97բ։

մեր մեղսաքաւիչ ծնունդ սուրբ աւազանին ի նմին փրկական աւուրն կատարեցի, այլ ի նմին աւուրն առ ի յանձն մկրտել յաղագս առ մեռն զիջանելոյ։ Զի ոչ եթէ ինքն կարօտ էր սրբութեան, այլ զի զմեզ կամեցաւ սրբել ի մեղաց պղծութենէ, որ մեծաձայն գոչմամբ աղաղակէ ասելով. «Եթէ ոչ ոք ծնցի ի ջրոյ եւ ի հոգւոյ՝ ոչ մտանել կարէ յարքայութիւնն Աստուծոյ մերոյ Քրիստոսի»։ Ըստ նմին օրինակի ծնեալք ընդ նմա եւ մկրտեալք ընդ նմին եղիցուք ի սուրբ աւուրն ծննդեանն Քրիստոսի։ Իսկ ի կենսաբեր Յարութեանն Զատկին ի ձեռն մեռուցանելոյ զմեզս մեր ի չուրս աւազանին՝ [նմանողք լինիմք մեռելութեան մահու Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ երեկին ընկղմամբն թաղել ի չուրս սրբոյ աւազանին] զերեքօրեայ զթաղումն՝ Տեառն մերոյ նշանակեմք յանձինս մկրտելոցն, զոր եւ աստուածային առաքեալն յայտնապէս ցուցանէ ասելով, թէ «Թաղեալ ընդ նմին մկրտութեամբն, ի մահ նմանողք եղիցուք նմանութեան մանու նորա. զի եւ նորոգութեամբ յարութեանն հաղորդ լինիցիմք նմա ի կեանսն յաւիտենականս։

Իսկ յաւուրն չնորհապարգեւ սրբարար Պենտեկոստէին զլուսապայծառ ազդումն Հոգւոյն Սրբոյ կենդանարարի, որ ի տեսակս հրեղէն լեզուաց իջեալ յառաքեալսն երեւեցաւ, պարգեւելով նոցա ձեռս ի վերայ մկրտելոցն դնելով պարգեւս, ընդունելով ի չնորհաց Հոգւոյն։ Ըստ նմին օրինակի եւ մեք ի նմին աւուր ձեռս ի վերայ մկրտելոցն դնելով նոյն հոգի պարգեւի, զորոյ զօրինակն զգուշութեամբ անխափան կատարեմք, զի կատարեալք լիցուք». զայս Մակարիոս[1] (ընդգծումը Ակինյանինն է —Վ. Հ.)։

եւ երեքկին ընկղմամբն թաղեալ ի չուր սուրբ աւազանին, զերեքաւրեայ թաղումն Տեառն նշանակեմք յանձինս մկրտելոցն։ Զոր եւ աստուածային առաքեալն յայտնապէս ցուցանէ ասելով, թէ՝ «Թաղեցաք ընդ նմա մկրտութեամբն, նմանողք եղիցուք նմանութեան մանու նորա, զի նորոգութեամբ յարութեանն հաղորդ լինիցիմք նմա ի կեանսն յաւիտենից»։ եւ այսպէս ուղիղ դաւանութեամբ ձեռս ի վերայ դնելով՝ պարգեւել լինի Հոգին Սուրբ ի փրկութիւն մեզ, լուսաւորել զկոչեցեալսն յորգեգրութիւն։ եւ հաւատովք աւծանիմք յիւղ սրբութեանն[2]։

Ինչպես նշեցինք վերևում, Ակինյանին հայտնի էր, որ Անանիա Շաղբատեցու վերևում նշված աշխատության ԺԲ գլուխը (Ակինյանը նշում է ԺԱ)[3] վերագրված է Անանիա Շիրակացուն՝ «Ի Յայտնութիւն Տեառն եւ Փրկչին մերոյ» խորագրով։ Բերում ենք այդ ճառի համապատասխան հատվածը պրոֆ. Աշ. Աբրահամյանի հրատարակության համապատասխան. «Իսկ յաւուրս սրբոյն Կոստանդիանոսի, ի սուրբ ժողովին Նիկիայ ոչ եղեւ ընկալեալ տաւնս այս ի սրբոց հարցն. այլ ըստ նոյն կանոնի սրբոց առաքելոցն սահմանեցին տաւնիլ։ Եւ յայտ է ի թղթոյ երանելոյն Մակարայ հայրապետին Երուսաղէմի, զոր ի Հայաստանեայցս գրեաց աշխարհ յաղագս խրատու սրբոյ մկրտութեանն. քանզի նա մի էր ի սրբոց ՅԾՀ հարանցն, որք ի Նիկիա. եւ դրեալ է այսպէս ի վեցերորդ գլխի հրամանի խրատտուածեանն, բայց կարգաւորութիւն մկրտութեան սրբոյ աւազանին եւ փոյթ յաւժարութեանն Գ տաւնիցն, յորում առաւել եւս փափագեն միգազդ փութացուցանել ի մկրտութիւն զընծայեալսն Աստուծոյ, եւ կա-

[1] էջ 89բ—90բ։
[2] էջ 223։
[3] Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 15, ծանոթ. 1։

տարել ղաւրինակ մեծ փրկական խորհրդեանն, որ ի սուրբ եւ յերեւելի աւուրս կատարեցաւ Ըւ զայս մեծաւ փափագանաւք փութան կատարել ի սուրբ աեղիսս Քրիստոսի, զոր պարտ է եւ ամենայն քրիստոնէից երկիւղածաց Քրիստոսի կատարել ի նոսա զկոչումն մկրտութեանն ի սուրբ յայտնութեանն ծննդեանն տեառն, եւ փրկական զատկի կենարար չարչարանացն Քրիստոսի, եւ ի շնորհալից Պենտակոստին, յորում աստուածային էջք Հոգւոյն կենդանարարի ի մեզ ծաւալեցան։ Զոր պարտ է զիւրաքանչիւր տաւնիցն պատճառ ծննդեանն եւ մկրտութեան ծանուցանել, զի եւ դուք ի նոյն փութացեալք կատարեցէք. քանզի լուսաւոր ծննդեանն Քրիստոսի եւ մեր մեղսաքաւիչ ծնունդ սրբոյ աւազանին ի նմին փրկական աւուրն կատարեցաւ, զի ի նմին աւուր առ յանձն մկրտիլ յաղագս առ մեզն զիջանելոյ։ Զի ոչ եթե ինքն կարաւտ ինչ էր սրբութեան, այլ զմեզ կամեցաւ սրբել ի մեղացն պղծութենէ, որ մեծաձայն գոչմամբ աղաղակէ ասելով, եթե ոչ ոք ծնցի ի ջրոյ եւ ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. ղի ըստ նմին աւրինակի ծնեալք ընդ նմա, եւ մկրտեալք ընդ նմին եղիցուք ի սուրբ աւուր ծննդեանն Քրիստոսի։

Իսկ ի կենսաբեր յարութեանն զատկին, ի ձեռն մեռուցանելոյ զմեղս մեր ի ջուրս աւազանին նմանողք լինիմք մեռելութեան մահուան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ երեքկին ընկղմամբն թաղել ի ջուրս սրբոյ աւազանին, զերեքտուրեայ թաղումն տեառն մերոյ նշանակեմք յանձինս մկրտելոցն, զոր եւ աստուածայինն առաքեալ յայտնապէս ցուցանէ, ասելով, թէ թաղեալք ընդ նմին մկրտութեամբն, նմանողք եղիցուք նմանութեան մահու նորա, զի եւ նորոգութեամբ յարութեանն հաղորդ լինիցիմք նմա ի կեանսն յաւիտենականս։

Իսկ յաւուրն շնորհապարգեւ սրբարար Պենտեկոստեին զլուսապայծառ ազդումն Հոգւոյն կենարարի, որ ի տեսակս հրեղէն լեզուաց իջեալ յառաքեալսն, պարգեւելով նոցա ձեռս ի վերայ մկրտեցելոցն դնելով, ընդունելով պարգեւս ի Հոգւոյն շնորհաց։ Ըստ նմին աւրինակի եւ մեք ի նմին աւուր ձեռս ի վերայ մկրտելոցն դնելով, նոյն հոգի պարգեւի, զորոյ զաւրինակն զգուշութեամբ անխափան կատարեմք, ղի կատարեալք լիցուք։ Զայս Մակարիոս»[1]։

Ինչպես դժվար չէ նկատել՝ Անանիա Հաղբատեցու և Անանիա Շիրակացու մեջբերված հատվածների մեջ իմաստային և էական տարբերություններ չկան։ Ավելին, նույնությամբ գնում են ոչ միայն Հաղբատեցուց և Շիրակացուց բերված վերևի մեջբերումները, այլև Հաղբատեցու «Հակաճառութիւն ընդդէմ երկաբնակաց» աշխատության ԺԲ գլուխը սկզբից՝ «Բազում աշխատութիւնն գործառնութեանս մերոյ վասն սրբոյ տօնիս յԱստուծոյ էր»[2] մինչև նույն ձեռագրի 96-րդ բ էջի «Բայց նա ուրեմն խոտանեն բանք ճշմարտի. սակայն ոչ թիւրեսցուք ի ճանապարհէ հարցն» հատվածը[3]։ Միայն այստեղից հետո տարբեր են Անանիա Հաղբատեցու և Անանիա Շիրակացու բնագրերի վերջին փոքր մասը։

Այժմ մնում է պարզել, թե այս բնագիրը ումից ումն է անցել. Շիրակացուց Հաղբատեցո՞ւն, թե ընդհակառակը, ինչպես կարծում է Ակինյանը։ Ամբողջ

---

[1] Անանիա Շիրակացու մատենագրությունը, Երևան, 1944, էջ 283—284։

[2] № 567, էջ 89ա։

[3] Այս ամբողջը՝ մի քանի էջ տե՛ս և համմտ. Շիրակացու նշված ճառի հետ (պրոֆ. Աշ. Աբրահամյան, Անանիա Շիրակացու մատենագրությունը, էջ 283՝ «Բազում աշխատութիւն գործառնութեանս մերոյ վասն սրբոյ տաւնիցդ հատվածից մինչև 290-րդ էջի «բայց նա ուրեմն խոտան են բանք ճշմարտի, սակայն ոչ թիւրեսցուք հատվածը)։

հարցն այն է, որ Անանիա Շիրակացու նշված ճառը գտնվում է մեր Մատենադարանի թղթյա հնագույն ձեռագրում[1], որի ընդօրինակությունը կատարվել է 971 թ., այսինքն այն ժամանակ, երբ Անանիա Հաղբատեցին հավանաբար դեռ չէր ծնվել։ Նշանակում է՝ մինչև Անանիա Հաղրատեցին այս ճառը գոյություն ուներ։ Մյուս կողմից, Անանիա Շիրակացին վերևի մեջբերման հատվածի սկզբում շատ որոշակի գրում է, որ մկրտության վերաբերյալ Մակարը նամակ է գրել Հայաստան։ Կարծես Անանիա Շիրակացին կանխազգում էր, որ կարող են հետագայում նամակի հեղինակին՝ Մակարին շփոթել ուրիշների հետ, ինչպես այս դեպքում, նամակում ավելացնում է, թե խոսքը որ Մակարին է վերաբերում՝ այն Մակարին, որը մասնակցել է 325 թ. Նիկիայի ժողովին[2]։ Ուրեմն, VII դարում սույն նամակը գիտեին որպես Մակար Ա-ի հեղինակություն։ Հետևապես կասկած չի մնում, որ Անանիա Հաղրատեցին «Հակաճառութիւն ընդդէմ երկաբնակաց» աշխատության ԺԲ գլուխը վերցրել է Անանիա Շիրակացուց։ Այս բանը նշում է նաև ինքը՝ Անանիա Հաղրատեցին և չգիտես ինչու այն դարձյալ վրիպել է Ակինյանի ուշադրությունից։ Անանիա Հաղրատեցին նշված աշխատության ԺԳ՝ «Պատճառ երից սրբասացութեանն, զոր Հայք ի դէմս Որդւոյ ասեն» գլխի[3] սկզբի մասում գրում է. «Թէ վասն էր երից սրբասացութիւնն վերաբերի հասարակածութեանն եւ մի երրեակ խաչեցարն կցորդ ի վերայ յատուկ յանուն միածնի՝ որդւոյն Աստուծոյ, եւ թէ յորում ժամանակի եւ յորոց ումանց նախ կարգեցաւ. բայց նախ ղյառաջադրեալ զխորհուրդ խաչին տեսջիր սկզբնաւորեալ ի կենաց տնկոյն որ ի դրախտին, զի անդուստ ի վերուստ իսկ արկեալ էր ի միտ երեքսրբեան տէրութեան զխորհուրդ փրկագործ խաչելութեանն Աստուածն բանի, զոր յայլում տեղւոջ քաղեալ եմ եւ եղեալ. եւ ապա զայս, զոր յԱնանիա վարդապետին գրոցն համառօտիւ ժողովեցի[4] (ընդգծումը մերն է —Վ. Հ.)։ Թվում է, թե Հաղբատեցին «յԱնանիա վարդապետին դրոցն» ասելով նկատի ունի միայն Անանիա Շիրակացուն և նրա գրվածքները։ Այդ մասին առարկություն հազիվ թե լինի։ Գուցե առարկություն լինի այն մասին, թե Հաղբատեցու այս վկայությունը չի կարելի տարածել միևնույն աշխատության ԺԲ գլխի վրա, այլ խոսքը այստեղ վերաբերում է միայն նույն աշխատության ԺԳ գլխի աղբյուրներին։ Սակայն այն փաստը, որ Շիրակացու Հայտնության ճառը գոյություն ուներ մինչև Հաղբատեցու ծնունդը մի կողմից և վերջինիս վկայությունը Շիրակացու գրվածքներից ծաղկաքաղ անելու մասին («համառօտիւ ժողովեցի») մյուս կողմից, ոչ մի կասկած չեն թողնում, որ Հաղբատեցին օգտվել է Շիրակացուց։ Հետևապես Մակարի Թղթի ընդարձակ բնագրից օգտվել է ոչ թե Անանիա Հաղբատեցին XI դարի առաջին կեսին, այլ Անանիա Շիրակացին VII դարում[5] և այն գիտեր որպես Մակար

---

[1] № 2679։

[2] Անանիա Շիրակացու մատենագրությունը, էջ 283։ Նույն միտքը բառացի տե՛ս Անանիա Հաղբատեցու անունով № 567 ձեռագրից վերևում մեջբերված ընդարձակ հատվածի սկզբում։

[3] № 567, էջ 98ա—111բ։

[4] Նույն տեղում, էջ 98ա։

[5] Մովսես Կաղանկատվացին գրում է. «Նոյնպէս Մարկոս (կարդա Մակարիոս—Վ. Հ.) հայրապետն երուսաղէմի, որ մի էր ի նիկիական հարցն, յիւրում խրատական թղթին գրեաց առ Հայս յաղագս մկրտութեան, եթէ ի միում աւուր տօնեմք զծնունդն և զմկրտութիւնն, զորօրինակ մահն և թաղումն անկատար է առանց յարութեանն...» (Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, III գլ. ԺԴ, էջ 362)։ Այս ամբողջն արտահայտված ենք գտնում Մակար Ա-ի Վրթանես

Ա-ի գրած՝ եթե այս թուղթը դրված լիներ՝ Մակար Բ-ի կողմից VI դարի երկրորդ կեսին՝ 567 թ[1], ինչպես կարծում է Ակինյանը, Անանիա Շիրակացու, որպես մատենագիր հանդես գալուց 50—60 տարի առաջ, հազիվ թե Շիրակացին շփոթեր թղթի հեղինակներին, մանավանդ որ նա գիտեր երկու Մակարների գործունեությունը[2]: Նշանակում է Մակար Ա-ի թղթի մասին ունենք հանվանե վկայություն VII դարից: Ուստի Ակինյանի «ե—է դարերու հայ մատենագիր-պատմագիրներու անծանոթ է թուղթս հանվանեա[3] պնդումը ճիշտ չէ: Ինչպես նաև ճիշտ չէ նրա մի այլ պնդումը. «Անանիա Հաղբատեցի, երբ Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսի (1019—1054) հրամանավ կը գրեր յուր Հակաճառությունը, ուներ աչքի առաջ Մակարի թղթին ընդարձակ օրինակը և անկե կը բերեր յուր կոչումները, ուստի անծանոթ էր իրեն թղթին համառոտ խմբագրությունը Կանոնագրքին մեջ»[4]: Իրականում Մակարի թղթի համառոտ խմբագրությանը անծանոթ էր Անանիա Շիրակացին, իսկ Անանիա Հաղբատեցին նշված թղթի ընդարձակ բնագիրը օգտագործել է վերջինիս միջոցով:

Մի այլ հանգամանք: Ճիշտ է Ակինյանի դիտողությունը, որ Կանոնագրքում պահված այս բնագրի վերնադիրը սկզբնականը չէ և այն «Առանց տարակույսի կանոնագրոց խմբագրչեն է, ուստի և անհարազատ»[5]: Եվ նա ենթադրում է, որ խորագիրը սկզբնապես պետք է լիներ այսպես. «Մակարիոսի արքեպիսկոպոսի Երուսաղէմի կանոնադրութիւն յաղագս կարգաց կաթողիկէ եկեղեցւոյ, առ քրիստոսասէր եւ երկիւղած եպիսկոպոսապետն Վրթանէս եւ առ համօրէն եպիսկոպոսս եւ քահանայս Հայոց[6]»: Այս ենթադրության համար նա վկայակոչում է բնագրի նախաբանի հետևյալ հատվածը. «Վասն երկիւղին Աստուծոյ ոչ հեղգացաք... Ես Մակարիոս արքեպիսկոպոս Երուսաղէմի եւ ամենայն բազմութիւն եպիսկոպոսացս, որ ընդ իս են՝ [եւ] առաքել ի կողմանսդ Արեւելից առ քրիստոսասէր եւ երկիւղած եպիսկոպոսապետդ Վրթանէս եւ առ համաւրէն եպիսկոպոսս եւ քահանայս Հայոց»[7]:

Հարց է առաջանում. եթե այս շարադրանքն ընդունում է Ակինյանը, ապա ինչո՞ւ է նա գտնում, որ Մակարը նամակը գրել է ոչ թե Հայոց կաթողիկոս Վրթանեսին, այլ Սյունյաց եպիսկոպոս Վրթանեսին: Այս առթիվ հիշում ենք Վ. Հացունու բացատրությունը. «Ոչ Սյունյաց առաջնորդը կրնար «եպիսկոպոսապետ» կոչվիլ և ոչ ալ Մակար կարող էր խոսիլ ամբողջ հայ կղերին՝ սոսկական եպիսկոպոսի մը բերանով, փոխանակ Հայոց կաթողիկոսին՝ որ կըհրամայեր եպիսկոպոսաց, և ինքը միայն կրնար լսեցնել յուր ձայնը»[8]:

կաթողիկոսին գրած թղթի ընդարձակ բնագրում (տե՛ս վերևի ընդարձակ քաղվածքում, էջ XCIII—XCIV, իսկ նույնի Կանոնագրքում մտած համառոտ տարբերակում չի պահվել միայն «եթէ ի միում աւուր տօնիմք զՆունդն և զՄկրտութիւնն» հատվածը:

Հնարավոր է, որ Մովսես Կաղանկատվացին այս մեջբերումը վերցրած լինի Անանիա Շիրակացուց: Բոլոր դեպքերում Մակար Ա-ի թղթի մասին տեղեկություն ունենք նաև X դարից:

1 Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 77:

2 Պրոֆ. Աչ. Աբրահամյան, Անանիա Շիրակացու մատենագրությունը, էջ 284, 395—396:

3 Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի..., էջ 22:

4 Նույն տեղում, էջ 108:

5 Նույն տեղում, էջ 11:

6 Նույն տեղում, էջ 11:

7 Տե՛ս սույն հատորը, էջ 219—220. համմտ. նաև Դ հոդվածի սկիզբը:

8 Բազմավէպ, 1929, էջ 260, տե՛ս նաև նրա երկրորդ հոդվածում (Բազմավէպ, 1931 թ., էջ 70):

Թվում է, թե պարզ է ասվածն։ Ասվածը ցույց է տալիս, որ սույն կանոնախումբը Երուսաղեմի հայրապետ Մակար Ա-ի նամակն է ուղղված Հայոց կաթողիկոս Վրթանեսին (IV դար) և Ակինյանի խաչընդուս ջանքերը այն վերագրելու Սյունյաց Վրթանես եպիսկոպոսին (VI դար)՝ իզուր են։

Կարինի կաւծեցյալ ժողովի կանոնախումբը կանոնագրքում դրված է 42 (ԽԲ)-րդ համարի ներքո։ Հենց սկզբից ասենք, որ այստեղ նշված Կարինի ժողովը ոչնչով չի լծորդվում մեր սկզբնաղբյուրներում բազմիցս հիշատակվող այն ժողովի հետ, որ հրավիրեց Հերակլ կայսրը, ուր և Եզր կաթողիկոսն ընդունեց քաղկեդոնական դավանանք։ Պատմիչների մեծ մասի հավաստմամբ (Ասողիկ, Սամուել Անեցի, Կիրակոս Գանձակեցի, Ստ. Օրբելյան և ուրիշներ) այս ժողովը հրավիրվել է Կաբինում, մինչդեռ Սեբեոսը և Հովհ. Դրասխանակերտցին այդ մասին նշում չունեն։ Սեբեոսը դրում է. «եւ գնաց կաթուղիկոսն յերկիրն Ասորեստանի, ետես վթագաւորն եւ հաղորդեցաւ ընդ նմա աւրինաւք»[1], իսկ Հովհ. Դրասխանակերտցին անորոշ է դրում. Եզր կաթողիկոսն «յանձն առնու երթալ առ կայսր»[2] հավանաբար Երուսաղեմ։ Սկզբնաղբյուրների հավաստած Կարինի ժողովը տեղի է ունեցել 629 թ.։ Վերջինիս մասին պատմիչների հաղորդածն էլ հավանաբար անցել է Հայաստանում հրավիրված ժողովների մի քանի ցուցակներին, օրինակ, Հովհ. Օձնեցու[3], Մխիթար Գոշի[4], Ստ. Օրբելյանի[5] և Անանունի[6]։

Այսպիսով, առկա եղած փաստերը վերաբերում են Հերակլ կայսեր և Եզր կաթողիկոսի ժամանակ Կարինում կայացած ժողովին։ Իսկ մեզ հետաքրքրող Կարինի ժողովի մասին սկզբնաղբյուրները բացարձակ առումով լռում են։ Միակ սկզբնաղբյուրը այդ մասին առաջարկվող կանոնախմբի առաջաբանն է, այն էլ, դժբախտաբար, հակասական տեղեկություններով լի։ Այստեղ կարդում ենք, որ Թեոդուպոլսում (Կարին) տեղի է ունեցել ժողով «հրամանաւ մեծի թագաւորին Յուստինեայ» «հանդերձ կաթողիկոսաւն Հայոց Սահակաւ»։ Թերևս քննության առանձին նյութ չդարձնենք XIV—XV դարերի մատենագիր Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք Հարցմանց»-ի՝ այս ժողովին վերաբերող տողերը, ուր կարդում ենք. «Երկրորդն է ժողովն Թէոդուպօլսի, որ այժմ կոչի Կարնոյ քաղաք։ Ոչ այն զոր յետոյ Հերակլ քաղկեդոնիկ ժողովեաց եւ խաբեաց զԵզր կաթողիկոսն Հայոց։ Այլ հրամանաւ մեծի թագաւորին Ուստիանեայ ժողովեցան Յունաց եւ Հռոմոց եւ Հայոց եւ Վրաց եւ Աղուանից եպիսկոպոսունք եւ կաթողիկոսն Հայոց Սահակ, եւ հաստատեցին զկանոնսն երից սուրբ ժողովոյն որ ի Նիկիայ, ի Կոստանդնուպօլիս եւ յԵփեսոս։ Եւ նզովեցին զաղանդն Մարկիանու եւ զԱրտեմոնի եւ զտումարն Լևոնի. եւ միաբանեցան ի մի հաւատս սուրբ առաքելոցն եւ ի կանոնս սուրբ ժողովոյն ինչ պէտք էին յաւելին գլուխս Թ ի զգուշութիւն եկեղեցւոյ»[7]։ Սակայն այս տեղեկությունը համարում ենք նշանակազուրկ, քանի որ քաղված լինելով կանոնագրքի սույն կանոնախմբից՝ նորություն չի բովանդակում։

---

[1] Պատմութիւն..., էջ 102։
[2] Պատմութիւն Հայոց, Թիֆլիս, 1912, էջ 77։
[3] Գիրք Թղթոց, էջ 221, 223։
[4] Ձ 2966, էջ 67ա։
[5] Պատմութիւն..., էջ 455։
[6] Ա 2335, էջ 36բ։
[7] Գիրք հարցմանց, էջ 544։

Ուսումնասիրողներից Միքայել Չամչյանը, Արել Մխիթարյանցը, Ներսես Մելիք-Թանգյանը, Լեոն և ուրիշներ, իրենց ուսումնասիրություններում անտեսել են այս ժողովի որոշումները և լռությամբ անցել դրանց կողքով, սակայն առանձին ուսումնասիրողներ փորձել են հավաստել այս կանոնախմբի վավերականությունը և ցույց տվել, թե ե՞րբ կարող էր տեղի ունենալ այդ ժողովը։ Կարապետ եպիսկոպոսի (Տեր-Մկրտչյան) կարծիքով Կարինի այս ժողովը, ինչպես ակնարկված է կանոնախմբի առաջաբանում, հրավիրվել է Հայոց կաթողիկոս Սահակ Բ Հարքացու (իմա՛ Ուղկացու, 534—539 թթ.) օրոք 532 թվականից առաջ[1]։ Մ. Օրմանյանը կարծում է, որ այդ ժողովը կայացել է 692 թ. Տրուլյան ժողովից հետո, ի հակադրություն քաղկեդոնականության և Տրուլյան ժողովի, ուր հայ եկեղեցու ծիսական խնդիրների մասին մի քանի կանոններ էին ընդունված։ Օրմանյանը թեև որոշ տարակուսանքով, բայց այնուամենայնիվ կարծում է, որ Կարինի ժողովը քանի որ չհամապատասխանեց Հուստինիանոս Բ կայսեր կամքին և չհամաձայնեց Քաղկեդոնի դավանության, զայրացրեց կայսրին, և վերջինս Հայոց կաթողիկոս Սահակ Գ Զորափորեցուն (677—703 թթ.) հինգ եպիսկոպոսների և մի քանի իշխանների հետ բանտարկեց և ուղարկեց Կ. Պոլիս[2]։

Այսպիսով, Կարապետ եպիսկոպոսի կարծիքով Կարինի ժողովը հրավիրվել է Հուստինիանոս կայսեր և Սահակ Բ Հարքացի կաթողիկոսի օրոք 532 թ. առաջ, իսկ Օրմանյանի կարծիքով՝ Հուստինիանոս Բ կայսեր և Սահակ Գ Զորափորեցու օրոք, 690-ական թվականներին։ Վերջին կարծիքը հիմնավոր չէ, որովհետև, եթե ժողովը տեղի ունեցած լիներ 690-ական թվականներին, անհնարին է, որ վրաց եկեղեցու ներկայացուցիչները մասնակցած լինեն, քանի որ վրաց եկեղեցին այդ ժամանակ արդեն բաժանված էր հայ եկեղեցուց և պաշտպանում էր վերջինիս հակառակ դրույթներ։ Իրականում, եթե այդ ժողովը կայացել է, ապա այն կարող է տեղի ունեցած լինել Հուստինիանոս Ա կայսեր և Սահակ Բ Հարքացի կաթողիկոսի օրոք։ Սակայն այս վարկածն էլ հեռու է ճշմարտությունից։ Հակոբոս Տաշյանն անդրադառնալով սույն կանոնախմբի վավերականության հարցին, միանգամայն ճիշտ կերպով այն համարում է կեղծ, և նրա հորինողը, ինչպես կարծում է Տաշյանը, փորձում է մի ժողով գումարել տալ Կարինում Հուստինիանոս Բ և Սահակ Գ Զորափորցու օրոք[3]։

Ժողովի որոշումների առաջաբանում ասվում է, որ «Հրամանաւ մեծի թագաւորի Յուստինեայ» ժողով կայացավ «ի միջասահմանս աշխարհին Հայոց, Վրաց, եւ Աղուանից» որին մասնակցում են «յամենայն քաղաքաց եւ յաշխարհաց Յունաց եւ ի Հռոմոց եւ ի մեծն Հռոմայ», Հայաստանի, Վրաստանի և Աղվանքի ներկայացուցիչները։ Ինչպես ցույց է տալիս ժողովի որոշումների ուսումնասիրությունը, դրանք ունեն հակաքաղկեդոնական բնույթ, թեև չեն նշված Նեստորի և հետևորդների անունները, բայց մերժում է Լևոնի տոմարը։ Հարց է առաջանում. կարո՞ղ էին Արևմուտքի եկեղեցիները, նույնիսկ Հռոմը, մասնակցել այս ժողովին և ընդունել իրենց դրույթները խարազանող

---

[1] Հայոց եկեղեցւոյ պատմութիւն, մասն Ա, Վաղարշապատ, 1908, էջ 196—197։ Ի դեպ, այդպես է կարծում նաև Գրիգոր Տաթևացին վերևի մեջբերման մեջ, գտնելով, որ Կարինի ժողովը տեղի է ունեցել մինչև Հերակլ կայսեր դարձյալ Կարինում հրավիրված ժողովը։

[2] Ազգապատում, էջ 766—767։

[3] Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 240—241։

կանոններ, ինչպես սույն կանոնախմբի կանոններն են։ Իհարկե ոչ։ Այս կանոնախմբի վավերականության մասին Տաշյանի եզրակացությունը միանգամայն հիմնավոր և ճիշտ ենք համարում. «Թե ամբողջ այս պատմվածքն յուր այժմու հանգամանաց մեջ բոլորովին անպատմական և անհեթեթ կարկատանք մըն է, և ոչ վայրկյան մը կըրնա տարակուսվիլ։ Դժվար է երևակայել, թե ինչպես կըրնար պատմական դուրգն ծանոթություն ունեցող մ' այս պարագայիս մեջ... ստեղծել պատմություն մ'որուն համեմատ ոչ միայն Հայք, Վիրք և Աղվանք, այլև «Ցոյնք և Հռոմք» և «ի մեծն Հռոմայ» անդամ եպիսկոպոսք գան ժողով գումարեն ի Կարին, և այն՝ մերժեն Չորրորդ տիեզերական ժողովն, դնեն այնպիսի կանոններ, որոնք այն ատեն բոլորովին հակառակ էին այն եկեղեցյաց սովորության, ինչպես է Մննդեան տոնը հունվար 6-ին կատարել, անապակ անջուր սրբագործել և այլն»[1]։

Հետաքրքիր է նաև հետևյալ փաստը. Ա կանոնում գրված է. «Եթէ պատրիարգ իցէ եւ եթէ եպիսկոպոս հրամանաւ թագաւորականաւ ելցէ յաշխարհէ եւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ի մահ»[2] եթե հարում են Արտեմոնի դավանանքին։ Ինչպե՞ս կարող էր այդ տողերը դրվել, երբ հայ իրականության մեջ այս ժամանակ թագավոր չկար։ Սա անտեղյակություն է և կեղծիք։

Թե ե՛րբ է ստեղծվել այս կեղծ բնագիրը, դժվար է ասել, սակայն կարելի է հաստատ ասել, որ սույն բնագիրը չի մտել Կանոնագրքի ոչ Հովհ. Օձնեցու VIII դարի և ոչ էլ X դարի խմբագրության մեջ, այլ մտել է Կանոնագրքի XI դարի խմբագրության մեջ։

Ներսես կաթողիկոսին վերագրված կանոնախումբը Կանոնագրքում դրված է 43 (ԽԹ)-րդ տեղում «Սահմանք եւ կանոնք կարգի եկեղեցւոյ սրբոյն Ներսէսի հայրապետի Հայոց գլուխք ԽԹ» խորագրով։ Վերնագրի «սրբոյն Ներսէսի հայրապետի Հայոց» հատվածը մեզ հուշում է, որ հեղինակը հայ եկեղեցու կաթողիկոսներից մեկը պետք է լինի։ Քննության ենթակա շրջանում հայ եկեղեցու պատմության մեջ հանդիպում ենք չորս Ներսես կաթողիկոսի, Ներսես Ա, որը կաթողիկոս եղել է 353—373 թթ., Ներսես Բ Աշտարակեցի կամ Բագրևանդացի՝ 548—557 թթ., Ներսես Դ Իշխանեցի կամ Շինող՝ 641—661 թթ., Ներսես Դ Շնորհալի՝ 1166—1173 թթ.։ Այս չորս Ներսեսներից որի՞ն կարելի է համարել սույն բնագրի հեղինակ։ Վերնագրում նշված «սրբոյն Ներսէսի» արտահայտությունը թերևս հարմար լիներ Ներսես Ա-ին կամ Ներսես Դ Շնորհալուն, որովհետև հայ եկեղեցին վերջիններիս դասել է սրբերի կարգը։ Սակայն ոչ մի փաստ չունենք Ներսես Ա-ին վերագրելու, իսկ Ներսես Շնորհալուն չենք կարող վերագրել, որովհետև նրա կաթողիկոս դառնալուց շուրջ 70 տարի առաջ այս կանոնախումբը արդեն մտել էր Կանոնագրքի XI դարի հավաքածուի մեջ[3]։ Վերջինիս սկզբում դրված է Կանոնագրքի բովանդակության ցանկը, ուր ԽԹ համարի տակ կարդում ենք. «Կանոնք սրբոյն Ներսիսի Գ-րդ գլուխ ԻԹ»[4]։ Ուրեմն, այս կանոնախմբի հեղինակը որոշելու առաջին փորձը կատարվել է XI դարում և այն վերագրել են Ներսես Գ Շինողին։ Ուրիշ-

---

[1] Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 241—242։

[2] Տե՛ս ներքևում, էջ 247։ Համմտ. նաև Ե կանոնը, էջ 251։

[3] Խոսքը Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքի մատենադարանի № 131 ձեռագրի մասին է, ընդօրինակված 1098թ. մեր օգտագործած Ա ձեռագիրը։

[4] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 4։

ներ, օրինակ՝ Վ. Բաստամյանցը, հեղինակ համարում է Ներսես Բ Բագրեվանդացուն[1]։

Եթե Ներսես Գ Շինողին վերագրելու հիմքեր չունենք, ապա Վ. Բաստամյանցը փորձում է իր կարծիքը հիմնավորել, գրելով, թե «Ուշադրության արժանին այն է, որ հիշյալ բոլոր կանոնագրքերի մեջ (իմա՝ իր օգտագործած —Վ. Հ.) այս երկու տեսակ կանոնները (իմա՝ առաջինն՝ Ներսես և Ներշապուհի ու երկրորդ՝ այս կանոնախմբերը—Վ. Հ.) միշտ միասին են դրված[2]։ Վ. Բաստամյանցի օգտագործված ձեռագրերում ստուգեցինք երկու Ներսեսների անունով մեզ հասած կանոնախմբերի տեղը, և նկատեցինք, որ դրանք նշված ձեռագրերում միշտ չէ, որ միասին են դրված. օրինակ՝ Բաստամյանցի նշած №№ 746, 752, 759 (այժմյան համարակալմամբ համապատասխանաբար №№ 654, 833, 660) ձեռագրերում այս երկու կանոնախմբերը միմյանցից դրված են բավականին հեռու։ Այսպես է դրված նաև կանոնագրքի քննական բնագիրը կազմելու համար մեր կողմից օգտագործված 50 ձեռագրերում (սրա մեջ է մտնում նաև վերևում նշված №№ 654, 660 ձեռագրերը)։ Բաստամյանցի նշած մյուս ձեռագրերում՝ №№ 741, 742, 743, 750, 761 (այժմյան համարակալմամբ համապատասխանաբար №№ 649, 650, 651, 658, 773) երկու Ներսեսների կանոնախմբերը թեև հաջորդում են միմյանց, բայց այդ փաստը հիմք չի տալիս այս կանոնախմբի հեղինակին համարել Ներսես Բ Բագրեւանդացուն, որովհետև այս ձեռագրերը, բացառությամբ № 778-ի լիակատար կանոնագրքեր չեն, այլ համառոտ, որոնք հանդես են եկել սկսած XIV դարից և իրենց մեջ լրիվ չեն պարունակում Հովհ. Օձնեցու կազմած և սրանից հետո Կանոնագրքին ավելացված կանոնախմբերը։ Այսպիսի կանոնագրքեր մեր Մատենադարանում պահվում են մի քանի տասնյակի հասնող ձեռագրերում, որոնց մի խմբում Կանոնագիրքը վերագրվում է Եպիփանին. «Գէորգեայ Հայոց վարդապետի համառաւտ ժողովեալ ի կանովնաց սրբոց հարցն Եպիփանու կանովն» վերնագրով[3]։ Նման կանոնագրքերից մեկում պահվել է գրչի շատ բնորոշ հիշատակարանը. բերում ենք մեզ հետաքրքրող հատվածը. «...աստանօր կատարեցաւ աստուածային օրինացն հետեւողաց սուրբ հարցն կանոնագրաց լիակատար կանովնաց սակաւս ծաղկաքաղս փոքր մի կանոնս»[4] (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։ Նշանակում է հետագայի խմբագրողները կամ գրիչները սույն կանոնախումբը դիտել են Ներսեսի և Ներշապուհի կանոնախմբի հեղինակ Ներսես Բ Բագրեւանդացու գրչի արդյունք և վերադասավորելիս դրել հաջորդաբար[5]։

Իսկ № 778 ձեռագիրը, թեև լիակատար Կանոնագիրք է ուրույն կառուց-

---

[1] «Փորձ», 1881, IV էջ 57, Մխիթարայ Գօշի Դատաստանագիրք Հայոց, Հառաջաբանություն հրատարակողի, էջ 74—75, ծանոթ. 44, բնագրում էջ 105, ծանոթ. 185, էջ 108, ծանոթ. 192 և այլն։

[2] Մխիթարայ Գօշի Դատաստանագիրք Հայոց, Հառաջաբանություն հրատարակողի, էջ 74—75, ծանոթ. 44։

[3] Ն 1242, էջ 88ա. համմտ. նաև №№ 657, էջ 88ա, 833, էջ 7բ, 6562, էջ 47ա և այլ ձեռագրերում։

[4] № 657, էջ 129բ, ձեռագիրը 1614 թվի ընդօրինակություն է։

[5] Տեղն է հիշելու, որ այս կանոնախմբի՝ Ա. Ղլտճյանի կազմած գիտա-քննական բնագիրը լրացված է այսպիսի ձեռագրերի ընթերցումներով, որոնք կատարված են հետագայում և ունեն հոդվածի միտքը պարզ և հասկանալի դարձնելու բնույթ, հետևապես նման ընթերցումները, թեկուզ հասկանալի, չեն համապատասխանում սույն կանոնախմբի սկզբնական բնագրին։ Ուստի նման ընթերցումներով պետք է ոչ թե բնագիր կազմել, այլ այն բացատրել։

վածքով[1], սակայն ձեռագրի հիշատակարանը մեզ ենթադրել է տալիս, որ ձեռագրի պատվիրատու՝ Լվովի եկեղեցու ավագ քահանա տեր Զաքարիան Կանոնագրքի նախնական կառուցվածքի վրայով ձեռք է սահեցրել և մասնակիորեն փոփոխել կառուցվածքը. «Դարձեալ աղաչեմ զձեզ... մի մոռանայք յիշել ի Քրիստոս զյառաջ անուանեալ տէր Զաքարիայն, որ բազում աշխատութեամբ եւ չատագովութեամբ պարղեաց եւ սրբադրեաց զկանոնս...»[2], Թերևս այդ «պարզեաց»-ի արդյունք է ոչ միայն երկու ներսեսների կանոնախմբերի միմյանց հաջորդումը, այլև այն, որ տիեզերական երեք ժողովները՝ Նիկիա, Կ. Պոլիս, Եփեսոս դրված են հաջորդաբար, մինչդեռ մեզ հայտնի այլ կանոնագիրք ձեռագրերում դրանք ուրիշ դասավորություն ունեն[3]։

Այս փաստերից հետո կարելի է ընդունել, որ Բաստամյանցի քննության առարկա հանդիսացող եզրակացությունը հիմնված է միանգամայն թույլ հենակետի վրա։ Այս կանոնախումբը իրավամբ անվավեր են համարել և հետագայի հորինվածք՝ Ն. Մելիք-Թանգյանը[4] և Ա. Ղլտճյանը[5]։ Վերջինս գրում է նաև, որ կանոնների ընդհանուր բնույթը ցույց է տալիս, թե նրանք խմբագրված լինեն զանազան ժամանակներում ու հետո իրար հետ միացված[6]։ Այդ դժվար է ասել, քանի որ փաստեր չկան։ Սակայն նրա՝ հետագայի հորինվածք լինելը կասկածից դուրս է։

Կանոնախմբի վերնագրում նշված է. «Սահմանք եւ կանոնք կարգի եկեղեցւոյ»։ Նանոթանալով հոդվածների բովանդակությանը՝ եկեղեցու կարգավորության, նրա տարբեր աստիճան սպասավորների կամ պաշտամունքի վերաբերյալ բան չենք գտնում։ Հոդվածների նյութերը վերաբերում են մարդկանց առօրյա խնդիրներին։ Թե երբ կարող էր ստեղծվել այս կանոնախումբը, հնարավոր է պարզել ներկա բնագրի հոդվածների աղբյուրագիտական հիմքերի քննությամբ։ Այդ աշխատանքի մեզանից տասնյակ տարիներ առաջ կատարել է Ա. Ղլտճյանը։ Նախ քննենք նրա արածը։

«Հանդէս Ամսօրեայ»-ի 1908 թ. մայիս (էջ 133—139) և հուլիս (էջ 161—166) համարներում նա տվել է այս կանոնախմբի ուսումնասիրության արդյունքները, իսկ օգոստոսի (էջ 227—232) համարում՝ գիտա-քննական բնագիրը։ Ահա թե ինչ է գրում նա. «Այս կանոնները խմբագրողն իր կանոններից Ա—ԺԲ, ԺԴ—ԺԷ, ԺԹ, Ի, ԻԲ—ԻԸ, ԻԶ և ԼԴ—Խ կանոնները խմբագրելիս օգտվել է Առաքելական ԻԹ և ԽԸ, Նիկիական, ԺԴ, Անկյուրիայի Ժ, ԺԷ, Կեսարիայի, Ա, Բ, Գ, Ե, Թ, Ժ, Նեոկեսարիայի, Ա, Ը, Թ, ԺԱ, ԺԲ, Բարսեղի, ԺԱ, ԻԸ, ԻԶ. ԻԸ, Թադեոսի, ԺԹ, Ի, ԻԱ, ԻԸ, Լուսավորչի Դ, Ե, Զ, ԺԱ, ԺԴ, Շահապիվանի Բ, ԺԴ, Պարտավի (իմա՝ Սիոնի —Վ. Հ.) ԺԱ, ԺԴ, ԻԴ, Բարսեղի (Բ) Խ, ԽԸ, ՄԴ, ՃԻԱ, ՃԽԶ, Մէ, ՍՀԱ, Աթանասի ԿԱ, Դոշի Ա մասն ՁԶ, Բ մասն ԽԸ, ԽԹ, ՄԱ, ՂԴ կանոններից, երբեմն համարյա Թե բառացի արտագրելով նրանցից»[7]։ Մնացած 12 կանոններն են կազմում, ըստ Ղլտճյանի, խմբագրողի ինքնուրույն մասը, որը

---

1 Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ XXX, ծանոթ 5։
2 Մ 778 (Պ), էջ 291բ։
3 Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 4։
4 Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, գիրք Ա, էջ 369։
5 «Հանդէս Ամսօրեայ» 1908, մայիս, էջ 134։
6 Նույն տեղում, հունիս, էջ 166։
7 «Հանդէս Ամսօրեայ», 1908, մայիս, էջ 134։

վերցված է սովորույթի իրավունքից[1]։ Մի կողմ թողնելով մի շարք նշումներ, օրինակ՝ Առաքելական ԻԹ, Խե, Նիկիական ԺԳ, Բարսեղի ԺԱ, ԻՀ, Թաղեոսի Ի, ԻԱ, Պարտավի (Սիոն) ԻԳ, Բարսեղի (Բ) Խ, ՄՀԱ հոդվածները, որ արտահայտված չենք գտնում սույն կանոնախմբում, ավելացնենք, որ Դոշից օգտվելու փաստը բոլորովին իզուր է նշված։ Կարծեցյալ Ներսեսը ինչպես կարող էր իր կազմած կանոնախմբում օգտվել Դոշից, երբ վերջինիցս գրեթե հարյուր տարի առաջ այդ կանոնախումբը արդեն մտել էր Կանոնագրքի XI դարի հավաքածուի մեջ[2]։

Ա. Ղլտճյանի վերևում նշած՝ Դոշի հոդվածները հեռավոր նմանություն ունեն սույն կանոնախմբի համապատասխան հոդվածների հետ։ Վերևում էլ ցույց ենք տվել, որ Դոշի օգտագործած Կանոնագիրքը չուներ 39 (ԼԹ)-րդ կանոնախմբից սկսած, հետևապես այս կանոնախումբը ևս։ Իսկ Ղլտճյանը ի՞նչ հիման վրա էր Դոշի Դատաստանագիրքը համարում այս կանոնախմբի աղբյուրներից մեկը։ Այս հարցի պատասխանն իմանում ենք «Մուրճ»-ի 1905 թ. մայիսի համարում Ն. Մելիք-Թանգյանի «Հայոց եկեղեցական իրաւունքը» գրքի մասին նրա գրախոսականից։ Թվելով մի շարք ձեռագրեր՝ Ղլտճյանն այնուհետև գրում է. «որոնց մեջ 751 ձեռագիրը[3] մատենադարանի (իմա՛ էջմիածնի —Վ. Հ.) բոլոր կանոնագրքերի մեջ ամենահինն է (1368 թվին գրված) ...»[4] (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։

Այսպիսով, այս թյուրիմացությունը ծնունդ է այն բանի, որ էջմիածնի № 751 (այժմյան համարակալմամբ № 659) ձեռագրից հին կանոնագիրք-ձեռագիր, ինչպես օրինակ Նոր Ջուղայի վերևում նշված (XI դար) և մեր Մատենադարանի № 6409 (XIII դար) ձեռագրերը այն ժամանակ Ղլտճյանին ծանոթ չէին, որոնցից առաջինը Դոշի Դատաստանագրքից գրեթե հարյուր տարի վաղ գոյություն ուներ և պարունակում էր այս կանոնախումբը։

Վերջինիս Զ հոդվածի համար, եթե Սիոնի կանոնախմբի ԺԳ հոդվածը որպես աղբյուր կարող ենք երկբայությամբ նշել, քանի որ այդ կարող էր քաղված լինել նաև Նեոկեսարիայի Թ հոդվածից, մանավանդ երկու բնագրերում էլ պատժաչափերը նույնն են, ապա ԺԴ հոդվածի համար, որպես աղբյուր, կարելի է հաստատորեն մատնացույց անել Սիոնի ԺԱ հոդվածը։

Այս փաստերը մեզ ստիպում են հավաստել, որ կարծեցյալ Ներսեսը օգտագործել է ինչպես Կանոնագիրքը, այնպես էլ Սիոնի կանոնախումբը, լինի այն կանոնագրքում, եթե վերջինից դուրս։ Նշանակում է՝ մեր հեղինակը հանդես է եկել VIII դարից հետո։ Ժամանակագրական այս սահմանը թերևս անշարժ չէ։ Իէ հոդվածում հանդիպում ենք «ապոռնայէ» բառին։ Ղլտճյանն իրավամբ գրում է, որ արդ բառը չի բացատրված հայերեն բացատրական և ոչ մի բառարանում[5], երկար որոնումներից հետո նա գալիս է այն ենթադրության, որ նշված բառը կազմվել է լատիներեն abortus (բայը՝ aborior) բառից, հայացնելով այն՝ ապոռնել—ապորթել—ապոռնայել, այսինքն վիժել։ Հենց

---

[1] Նույն տեղում։

[2] Այս հավաքածուի բովանդակության ցանկը տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 3—4։

[3] Մի այլ տեղ էլ այդ համարը նա սխալմամբ դրում է 741, տե՛ս «Հանդէս Ամսօրեայ», 1908, Ե, էջ 135։

[4] «Մուրճ», 1905, Ե, էջ 154. նույն միտքը տե՛ս «Հանդէս Ամսօրեայ»-ում 1908, Ե, էջ 135։

[5] Հանդէս Ամսօրեայ, 1908, էջ 232։

դրա մասին է հոդվածի միտքը և բնագրում «ապոռնայէ» բառը բացատրված է «ձգէ» (իմա՝ վիժե) բառով[1]։ Հավանական ենք համարում այս ենթադրությունը։ Այսպիսով, սույն կանոնախումբը կարող էր հանդես գալ մի այնպիսի միջավայրում, որտեղ շփումը լատինների հետ առկա էր։ Իսկ այդպիսի շփում նկատում ենք Կիլիկիայում[2], որտեղ հայերը IX—X դարերում զգալի թիվ էին կազմում[3]։ Սրա հետ մեկտեղ, եթե նկատի ունենանք, որ մեզ հասած կանոնագիրք-ձեռագրերից ամենից հինը՝ XI դարի հավաքածուն ընդօրինակվել է և լրացվել նույնպես Կիլիկիայում[4], ապա բացառված չէ այն հնարավորությունը, որ Կիլիկիայի հայերի միջավայրում ստեղծվել է սույն կանոնախումբը։

Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված «Վասն պէսպես եւ բիւրապատիկ ախտից» կանոնախումբը, որի ՂԹ, ՃԻԱ, ՄԸ հոդվածներից օգտվել է կարծեցյալ Ներսեսը (համմտ. համապատասխանաբար ԺԱ, Բ, ԼԸ հոդվածները), կանոնագրքի X դարի խմբագրության մեջ արդեն կար, իսկ Ներսեսին վերագրված կանոնախումբը Կանոնագրքում մտել է, ինչպես ճիշտ կերպով դիտել է Ն. Մելիք-Թանգյանը, 997 թվականից հետո[5], այսինքն XI դարի խմբագրության ժամանակ։ Նվ իղուր է ջանք թափում Ա. Ղլտճյանը մերժելու Ն. Մելիք-Թանգյանի այդ վարկածը, հենվելով նրա թերևս ոչ ճիշտ մի արտահայտության վրա[6]։

Այսպիսով, այս կանոնախմբի ստեղծման ժամանակագրական միջոցը համարում ենք X դարից և Կանոնագրքում առաջին անգամ մտել է նրա XI դարի հավաքածուի մեջ։

Սակայն անհրաժեշտ ենք համարում մեր դիտողությունները ներկայացնել սույն կանոնախմբի ԻԲ կանոնի առթիվ Ա. Ղլտճյանի սրբագրության մասին։ Նշված կանոնում կարդում ենք. «Վասն զազգական կին առնելոյ. ցհինգերորդն մի՛ իշխեսցէ, եւ զչորրորդն ապաշխարեսցէ եւ երրորդն մեկնեսցին եւ ապաշխարեսցեն»[7]։ Առարկելով մի շարք հեղինակների (Վ. Բաստամյանց, Ն. Մելիք-Թանգյան, Ա. Սեդրակյան և ուրիշներ) Ա. Ղլտճյանը հոդվածի «ցհինգերորդն» բառը փոխարինում է «զերրորդն» բառով[8]։ Այս հարցին նա անդրադարձել է մանրամասնորեն իր երեք աշխատություններում[9]։ Երկար վիճելուց և պատմական ճանապարհորդություն կատարելուց հետո նա հոդվա-

---

[1] «Հանդէս Ամսօրեայ», 1908, V, էջ 232։ Հ. Աճառյանը «Հայերէն նոր բառեր Կանոնագրքի մէջ» իր հոդվածում «ապոռնա» բառը բացատրում է «հոսում կամ վիժում ունեցող» (Բազմավէպ, 1924 թ., էջ 81)։ Սակայն նա այս բառը համեմատում է նաև «հուն. ἀπόρροια «հոսում» ἀπόρροος «հոսում ունեցող» և կամ ἀποῦρέω «միզած ժամանակ դուրս ձգել» բառերուն հետ, թեև ասոնցմե ոչ մեկուն ճշտիվ համապատասխան չըլլա։ Արդյոք ավելի մերձավոր ասորական ձև մը կա՞ (նույն տեղում)։ Դիմեցինք ասորագետ պրոֆ. Ն. Տեր-Մինասյանը։ Նա մերժեց այդ բառի ասորական ծագումը։

[2] Տե՛ս Г. Г. Микаелян, История Киликийского армянского государства, Ереван, 1952. стр. 181.

[3] Նույն տեղում, էջ 51։

[4] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ LIX։

[5] Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, դիրք Ա, էջ 369։

[6] «Մուրճ», 1905, V, էջ 154. տե՛ս նաև «Հանդէս Ամսօրեայ» 1908, V, էջ 134—135։

[7] Տե՛ս սույն հատորը, էջ 260—261։

[8] Տե՛ս «Հանդէս Ամսօրեայ», 1908, VIII, էջ 229, Կանոնգիրք Հայոց, Թիֆլիս, էջ 119։

[9] Ամուսնություն, ամուսնալուծություն և քաղաքացիական պսակ, Ալեքսանդրապոլ, 1904, Հանդէս Ամսօրեայի 1902, V, VI համարներում (տես վերևում) և Հայ հին իրաւունքը, Ալեքսանդրապոլ, 1913։

ծին տալիս է հետևյալ կերպարանքը. «Վասն զազդական կին առնելոյ. զերրորդն մի՛ իշխեսցէ, չորրորդն ապաշխարեսցէ և երրորդքն մեկնեսցին և ապաշխարեսցեն»[1]: Այնուհետև Ա. Ղլտճյանը շարադրում է վերոբերյալ հոդվածից բխող հետևյալ կետերը. 1. Երրորդ աստիճանում չհամարձակվեն ամուսնանալ: 2. Չորրորդ աստիճանում ամուսնացածները ապաշխարեն: 3. Երրորդ աստիճանում ամուսնացածները բաժանվեն և ապաշխարեն[2]: Եվ.ապա այս հոդվածի մասին դրում է. «Մեր վերջնական եզրակացությունն այն է, որ նա (հոդվածը —Վ. Հ.) սահմանում է երրորդ աստիճանի արյունակիցների պսակի խիստ արգելք, և կողմնակի կերպով թույլ է տալիս չորրորդ աստիճանի արյունակիցներհ ամուսնություն»[3]:

Որ Ա. Ղլտճյանի առաջարկած ուղղումը ճիշտ չէ և բնագրում պետք է թողնել «ցհինգերորդն» և ոչ թե դարձնել «զերրորդն», երևում է նաև 1661 թ. Ղալասար դյուղում ընդօրինակված № 838 ձեռագրի (էջ 138ա) ազգականների ամուսնության մասին տարբեր հեղինակներից արված քաղվածքներում: Վերջիններիցս մեկի վերևում գրված է «Ներսէսի է» և բերում սույն հոդվածից հետևյալ քաղվածքը. «Ե-երրորդն՝ մի՛ իշխեսցէ և Դ-ն՝ ապաշխարեսցեն, և Գ-ն՝ մեկնեսեն»[4]: Այն ժամանակ ճիշտ են հասկացել, հետո է, որ ոմանք շփոթել են և տվել տարբեր բացատրություններ:

Մեզ ավելի ճիշտ է թվում նախորդ՝ «ցհինգերորդն» ընթերցումը: Բնագրի «ցհինգերորդն մի՛ իշխեսցէ» հատվածը հոդվածում համարում ենք ընդհանուր դրույթ կամ սահմանում: Եթե պատահի, որ մինչև հինգերորդ աստիճանը, ասենք, չորրորդ, երրորդ աստիճաններում ամուսնություններ լինեն, ապա չորրորդ աստիճանում գտնվողները ապաշխարեն՝ ամուսնությունը շարունակելով հանդերձ, իսկ երրորդ աստիճանում գտնվողները բաժանվեն և ապաշխարեն: Մեր այս բացատրությունը հաստատող փաստեր հանդիպեցին ՊՊԿԱ փոր ձերում[5]: Ճիշտ է, այստեղ խոսքը ոչ թե հինգերորդ, այլ վեցերորդ աստիճանի ազգակցական կապի մասին է, մեկ աստիճանով հեռու վերևի նշումից, բայց մոտեցումը նույնն է: 1909 թվականի հոկտեմբերի 14-ին էջմիածնի հոգևոր սինոդը հանդես է գալիս հետևյալ հայտարարությամբ հասի և չհասի հարցում. «... ա. Անվաւերք համարիսցին պսակք կատարեալք մինչ ցհինգերորդ աստիճան ազգակցութեան և ցչորրորդ աստիճան խնամէութեան: բ. Անթոյլատրելի համարիսցին պսակք հինգերորդ և վեցերորդ աստիճանաց ազգակցութեան և չորրորդ աստիճանի խնամութեանց: Բայց ի դէպս պատահմանց՝ յորժամ յայտնեսցի, եթէ կատարեալք են պսակք ի յիշատակեալ անթոյլատրելի աստիճանս, պսակիցն համարիսցին վաւերականք, իսկ պսակադիր քահանայն, պսակեալքն ենթարկեսցին խիստ ապաշխարանաց ըստ այսմ...»[6]: Վավերագրի շարունակության մեջ խոսում է նման դեպքերի մասին. «Եփրեմ քահանայն տէր Ստեփանեան Ղալաբաշի գեղջ վճռովդ ծանուցեալ է յանցաւոր յայնմ, զի ի նոյեմբեր ամսեան 1905 ամի պսակեալ է նորա զԱրշակն Համբարձումեան

---

1 Հանդէս Ամսօրեայ, 1908, VIII էջ 223, Կանոնդիրք Հայոց, էջ 119:
2 Հանդէս Ամսօրեայ, 1908, VI, էջ 161:
3 Նույն տեղում, էջ 164:
4 էջ 80ա:
5 Պատմության պետական կենտրոնական արխիվ (Երևան). այսուհետև ՊՊԿԱ:
6 Ֆոնդ 57, գործ 1362, էջ 58աբ: Տե՛ս նաև Խրիմյան Հայրիկի 1899 թ. հունիսի 30-ի, դեկտեմբերի 17-ի և 1902 թ. հունվարի 4-ի կոնդակները («Արարատ» 1902 թ., Ա, էջ 3—7):

ընդ Սաթենկան Յովսէփեան և զՍողոմոնն Բաբայեան ընդ Բաւականի Ղուլիեան, դիտելով, զի նոքա գտանին ընդ իրեարս ի վեցերորդում աստիճանի ազգակցութեան. սոյն օրինակ պսակի թէպետ և արգելեալ են կաեռնական օրինօք եկեղեցւոյ Հայոց, սակայն ոչ համարին անվաւեր՝ յորժամ արդէն կատարեալ են նոքին»[1] (ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։

«Ամուսնութիւն, ամուսնալուծութիւն և քաղաքացիական պսակ» աշխատութեան մէջ Ա. Ղլտճյանը գրում է. «Պետք է առանձնապես շեշտել, որ հայ եկեղեցին ամուսնական չհաստութեանց դեպքում յուրաքանչյուր նոր աստիճան արգելելիս, հետևել է հունա-բուզանդական եկեղեցուն։ Յուրաքանչյուր նոր արգելք արձագանք է գտել (սխալմամբ տպագրված է գրել —Վ. Հ.) հարևան հայ եկեղեցու կյանքում և նա այդ ազդեցության տակ, իր կանոնական սահմանադրության անելիս, ուշ կամ շուտ, այնտեղ՝ արևմուտքում արդեն արգելված արյունակցական պսակների աստիճանները մտցրել իր եկեղեցու գործադրվող կանոնների մեջ՝ նախապես ազգի և եկեղեցու ներկայացուցիչների կանոնադիր ժողովի հաստատությունն ստանալով»[2]։ Մենք կասկածելի ենք համարում այս դրույթը։ Հայ եկեղեցին, որը արևմտյան եկեղեցու դեմ պայքարի դարավոր պատմություն ուներ, կապված քաղկեդոնականության հետ, հազիվ թե նման ստրկամտությամբ հետևեր հունա-բուզանդական եկեղեցուն։ Ենթադրենք, թե Ա. Ղլտճյանի այս եզրակացությունը ճիշտ է, այն դեպքում ինչու է նա ջանում այս հոդվածի «ցհինգերորդն» բառը փոխել «զերրորդն» բառով, չէ որ Կ. Պոլսի պատրիարք Փոտի Նոմոկանոնում (tit. 13, cap. 2) մինչև IX դարը արգելվում էր ամուսնությունը ազգականների միջև մինչև չորրորդ աստիճանը, իսկ IX դարից այն արգելեցին հինգերորդ աստիճանում[3]։ Նշանակում է կարծեցյալ Ներսեսն էլ հետևել է Փոտի Նոմոկանոնին և գրել «ցհինգերորդն»։ Այսպիսով, այս ընթերցումը ևս իր հերթին ցույց է տալիս, որ սույն բնագիրը առաջ է եկել VIII դարից հետո, քանի որ հայ եկեղեցում սկսած Շահապիվանի ժողովից (նույնը և Առաքելական կանոնախմբում) մինչև Սիոնի Պարտավում հրավիրված ժողովը (VIII դ.) ամուսնությունը ազգականների միջև արգելվում էր մինչև չորրորդ աստիճանը ներառյալ։ Այս հարցի մասին, ինչքան մեզ հայտնի է, հայ եկեղեցական ժողովներում, VIII դարից հետո մինչև 1243 թ. Սսի ժողովը, որոշում չի ընդունվել։ Ներսես Շնորհալին[4] և Սսի ժողովը[5] ամուսնության թույլատրելի ազգականության աստիճանը ավելի են հեռացրել։

Վերևում արդեն ցույց տվեցինք մի շարք բնագրերի, օրինակ՝ Թադեոս առաքյալին, Բարսեղ Կեսարացուն, Ներսես կաթողիկոսին, Գրիգոր Աստվածաբանին վերագրված, Երկրորդ Նիկիական, Անտիոքի (Բ), Կարինի ժողովների

---

[1] Նույն տեղում, էջ 60ա. տե՛ս նաև 1916 թ. դեկտեմբերի 10-ի կանոնական կոնդակը նույն խնդրի մասին, ֆ. 57, գ. 1402։ Նույն ֆոնդի 1393 գործում, 1916 թ. ապրիլի 30-ի թվարկությամբ կան մի շարք գրություններ, ուր թույլատրվում է վեցերորդ աստիճանի արդեն կատարված ամուսնությունները, որոնք օրենքով արգելված են, էջ 36, 38—41, 86, 87 և այլն)։

[2] Էջ 28։

[3] Այս տեղեկությունը վերցրել ենք Վ. Բաստմյանցի հոդվածից տե՛ս Փորձ, 1880, XI—XII, էջ 157։

[4] Թուղթ ընդհանրական, էջմիածին, 1865, էջ 84—85։

[5] Ա. Ղլտճյան, Կանոնդիրք Հայոց, էջ 175, Կիրակոս Գանձակեցի, Պատմություն Հայոց, էջ 304—305։

կանոնախմբերի կեղծ լինելը և համոզված ենք, որ այդ հարցում հազիվ թե որևէ տարակույս լինի։ Սակայն կան բնագրեր, որոնք ներկա ձևի մեջ նույնպես կեղծ են, բայց այդ ցույց տալու համար մեր ձեռքի տակ առայժմ բավարար հիմքեր չունենք։ Օրինակ՝ Փիլիպպոս առաքյալի, Եփրեմ Ասորու[1], Կյուրեղ Աղեքսանդրացու, Եպիփան Կիպրացու, Հիպպոլիտի[2], Նեկտարի, Մանուելի, Մելիտոնի, Հովհան Մանդակունու մի քանի կանոնախմբերը և էլի ուրիշներ։ Ի դեպ, կեղծ ասելով պետք չէ հասկանալ հայ եկեղեցու տեսություններին, սահմանումներին ընդհանրապես կամ ծիսական սկզբունքներին և կամ ավանդական հասարակության ավանդական սովորույթներին հակասող ինչ որ նոր բան։ Դրանք, կարելի է ասել, կեղծ են որևէ կանոնախմբի հեղինակի վավերականության առումով, իսկ կանոնական բնագիրը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ հեղինակների վավերականությունը կասկած չհարուցող և հայտնի ժողովների կանոնախմբերի ունեցած նյութերի մի նոր տարբերակ, բազմաթիվ դեպքերում վերցված այս կամ այն հայտնի հեղինակի կամ ժողովի կանոնախմբերից։ Իսկ եթե պատահում է, որ առանձին հոդվածների աղբյուրագիտական հիմքերը պարզ չեն, ապա դրանք էլ, թերևս, սովորութային իրավունքից վերցված լինեն։ Նշված կանոնախմբերը թեև կեղծ են, բայց այդ բանը նրանց մի մասին չի զրկում որպես հասարակության զարգացման պատմական որոշ ժամանակա-

---

[1] Կանոնագիրք Հայոցի Ա հատորում (էջ XIX) խոսելով «աղատա»-ների իրավական վիճակի մասին գրել էինք. «Այս վիճակը արտահայտված ենք գտնում տակավին IV դարի հեղինակ Եփրեմ Խուրի Ասորու կանոնական մի գրության մեջ, որը հայերեն թարգմանվել է V դարում, իսկ հետագայում՝ Հովհ. Օձնեցուց հետո մուծվել Կանոնագրքում»։ Ինչպես հիմա է մեզ թվում, այդ գրությունը կեղծ է, վերագրված Եփրեմ Ասորուն։ Սակայն այնտեղ քննված հարցի մեր բացատրության համար այս ճշտումը նշանակություն չունի, որովհետև այնտեղ մեզ հետաքրքրում էր ոչ թե հեղինակի հարցը, այլ քննության ենթակա հատվածի միտքը։ Այս կանոնախմբի Բ հոդված մի հատվածի վերաբերյալ ըստ երևույթին ճիշտ է Ակինյանի կարծիքը՝ համապատասխան հատվածը Շահապիվանի ժողովի կանոնախմբից անցել է Եփրեմ Ասորու անունով հայտնի կանոնախմբին («Հանդէս Ամսօրեայ» 1949, № 4—12, էջ 112)։

[2] Սա II—III դարի անձնավորություն է (Ե. Տեր-Մինասյան, Ընդհանուր եկեղեցական պատմություն, հատ. Ա, էջմիածին, 1908, էջ 138։ Պրոֆ. Ե. Տեր-Մինասյանը «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի նյութերի մշակման ժամանակ մեր ուշադրությունը հրավիրեց Ֆ. Լաուխերտի „Die Kanones der wichtigsten altkirchlichen Concilien nebst den apostolischen Kanones", (Freiburg i[m] B[reisgau] und Leipzig, 1896) դրքի վրա և իր անձնական օրինակը սիրահոժար կերպով տրամադրեց մեզ օգտագործելու, որի համար հայտնում ենք մեր շնորհակալությունը), հետևապես, այդ ժամանակ վեճ գոյություն չուներ Քրիստոսի ծնունդը և մկրտությունը մեկ օրում՝ հունվարի 6-ին, կամ տարբեր օրերում՝ դեկտեմբերի 25-ին և հունվարի 6-ին տոնելու մասին։

Պատասխանելով մեր նամակին, Ֆրանսիացի հայագետ հայր Ռընուն 1965 թվականի հունիսի 18-ին մեզ գրած նամակում ահա թե ինչ է գրում Կանոնագրքում մտած Հիպպոլիտի և Մելիտոնի մեկական կանոնների մասին. «Հունական կանոնական այն ժողովածուները, որ ես ուսումնասիրել եմ, չեն պարունակում այս կանոնները։ Նրանք չկան նաև Հիպպոլիտի կանոնների արաբական վերսիայում, սրանք իմ բարեկամներից մեկը շուտով հրատարակելու է «Patrologia Orientalis»-ում։ Հայկական այս բնագրերը որոշակիորեն անվավեր են և թեև հայոց պահանջներին բավարարություն տալու նպատակով։ Հայկական եկեղեցին, սերտորեն կապված լինելով Երուսաղեմից ստացած ավանդություններին, ճանաչում է միայն հունվարի 6-ի տոնը, մինչդեռ հունական եկեղեցին ու նրա ազդեցության տակ գտնվող եկեղեցիները աստիճանաբար ընդունում էին [դեկտեմբերի] 25-ի տոնակատարությունը։ Հարց է ծագում, թե արդյո՞ք այս կանոնները մի կեղծարարի գործ չեն, որը ցանկություն է ունեցել հայկական ծիսակատարության սովորույթներին տալ ավելի հին վավերականություն։ Ո՛չ Հիպպոլիտը, ո՛չ Մելիտոնը չէին ճանաչում Հայտնության տոնը»։

շրջանի սոցիալ-տնտեսական և իրավական հարաբերությունների արտահայտիչ լինելուց (Բարսեղ Կեսարացուն, Ներսեսին վերագրված և այլն)։

Սակայն ամենից հետաքրքիրն այն է, որ հայ եկեղեցին դավանանքի և ծիսական հարցերի հետ լծորդվող պարականոն և կեղծ գրվածքների նկատմամբ անհանդուրժող լինելով, արգելում էր դրանց օգտագործումը[1], մյուս կողմից կանոնագրքում, որը արդեն հանդիսանում է վավերագրերի պաշտոնական հավաքածու, մուտք են գործել նման գրվածքներ։ Ի՞նչով կարելի է բացատրել այս երևույթը։ Նայած պարագաներին, երբ արդեն որևէ խնդրի առնչությամբ անհրաժեշտություն է զգացվել հենվել ոչ միայն ժամանակի աստվածաբանության մակարդակի և սեփական իմացության վրա, այլև ապացուցման համար փնտրել հեղինակություններ և վերջիններիս ասույթներով հարցի լուծումը սպառված համարել։ Ժամանակակիցները կամ հետագայի անձնավորություններն այդ արել են նրա համար, որ իրենց գրվածքի արժեքը բարձրանա։ Դա միաժամանակ ցույց է տալիս, ոչ միայն որևէ հարցի լուծման քննադատական մոտեցման բացակայությունը, այլև աստվածաբանության մեջ հեղինակությունների առաջ անվերապահ խոնարհվելը միջնադարում։ Նման պայմաններում, ահա պահանջ է զգացվել հորինելու կեղծ գրություններ, որոնք վերագրվել են պատմական և ոչ պատմական անձնավորություններին։

Այս նշանակում է, որ հայ եկեղեցին կրոնական իր դրույթները հաստատ ու անսասան պահելու նպատակով շքամուտքից հետ էր դարձնում կեղծ կամ պարականոն գրվածքները, իսկ հետնամուտքից ներս թողնում՝ իրեն ձեռնտու նման գրություններ։

Առանձին դեպքերում և ընդհանուր կերպով պարզել ենք նման բնագրերի հորինման մոտավոր ժամանակները, հասկանալի է, դրանց հեղինակների հարցը դարձյալ թողնելով մթության մեջ, որովհետև փաստեր չունենալուս պատճառով անկարող ենք որոշել։ Սակայն մի բան պարզ է. դրանց հեղինակները հոգևորականներ լինելով հանդերձ, համենայն դեպս չեն եղել ցածր աստիճանի կրոնավորներ, այլ ժամանակի աստվածաբանության մակարդակին կանգնած, կրթված անձնավորություններ, որոնք և փորձել են իրենց ուժերը նաև այս բնագավառում։

Կանոնագրքին ավելացված տարբեր շերտերում կարելի է մի ընդհանուր երևույթ էլ նկատել։ Եթե Հովհ. Օձնեցուց (և ոչ միայն Հովհ. Օձնեցուց) հետո Կանոնագրքում մուծվում էին բնագրեր, որոնց մի մասը կեղծ էր, բայց բոլոր դեպքերում դրանք իրենց բնույթով կանոններ էին և վերաբերում էին ավատական հասարակության անդամներին, հոգևորականության վարքագծին, վարվելակերպին, հայ եկեղեցու ծիսական և իրավաբանական զանազան հարցերին, —օրինակ՝ Թադեոս և Փիլիպպոս առաքյալներին, Բարսեղ Կեսարացուն, Ներսես կաթողիկոսին վերագրված, Երկրորդ Նիկիական, Կաբինի ժողովի և ուրիշ կանոնախմբեր,—ապա ավելի ուշ՝ XI դարի խմբագրությանն ավելացված բնագրերն իրենց բնույթով կանոններ չեն, օրինակ՝ «Սրբոյն Դիոնեսիոսի Աթենացւոյ եպիսկոպոսի» բնագրից մինչև վերջ (տե՛ս Մէ կանոնախմբերը)։ Էլ չենք խոսում XVI—XV և XVII դարերի ավելացումների մասին, որոնց զգալի մասը կապ չունի Կանոնագրքի բնույթի հետ։

---

[1] Այդպիսի մի շարք գրվածքների ցանկը տե՛ս Հ. Անասյան, Հայկական մատենագիտություն, Երևան, 1959, Ներածություն, էջ XXXIX—XL. տե՛ս նաև, էջ 898—913։

Թերևս տեղն է այստեղ քննել Կանոնագրքի և Ճառընտիր կոչվող ժողովածուների բովանդակած առանձին նյութերի լծորդության հարցը։ Ճառընտիրները տարբեր ծավալի ժողովածուներ են, ուր հավաքված են բազմապիսի բովանդակություն ունեցող նյութեր։ Նյութերի ընտրության տեսակետից սրանք միանման չեն։ Վերջիններս բովանդակում են ընդհանուր և ազգային եկեղեցական նշանավոր հայրերի ճառերը, սրանց գրվածքներից առանձին գլուխներ կամ ընդարձակ հատվածներ, վարքագրական, վկայաբանական, մեկնողական, քերականական և նույնիսկ փիլիսոփայական նյութեր[1]։ Այս նյութերի մի մասի վավերականության պարզումը բանասիրության ապագա խնդիրն է։

Ճառընտիրների հանդես դալը միջնադարում տվյալ դեպքում կապված է քրիստոնյա հայ համայնքի անդամների դավանաբանական դաստիարակության հարցի հետ։ Սրանք իրենց ներգործության բնույթով խրատական են՝ մարդկանց կրթել, դաստիարակել՝ համոզելու, բացատրելու, օրինակ ծառայեցնելու և ոչ թե կանոնական կամ կարգադրական միջոցներով։ Այս առումով Ճառընտիրներն ավելի շուտ կապվում են խրատական, քան թե կանոնական կամ դատաստանական գրականության հետ, որովհետև այնտեղ բացառված է ապաշխարության և քրեական պատասխանատվության խնդիրը։

Սակայն Ճառընտիրները ժամանակի ընթացքում ճոխացվելով երբեմն ընդգրկել են նաև կանոնական գրվածքներից ընդարձակ քաղվածքներ. օրինակ՝ Բարսեղ Կեսարացու, Սահակ Պարթևի, Հովհ. Մանդակունու, Նիկիայի, կարծեցյալ Կարինի և այլ կանոնախմբերից[2]։

№№ 993, 1525 Ճառընտիր-ձեռագրերում պահվել է Աբրահամ Մամիկոնեից եպիսկոպոսի կանոնախմբի Ա կանոնը[3]։ Վերջինս նշված ձեռագրերում ունի «Աբրահամու Մամիկոնէից եպիսկոպոսի առ Վաչաքան արքայ Աղուանից վասն տգիտութեանն» խորագիրը[4]։ Այս երկու ձեռագրերում եղածը երբ համեմատում ենք Կանոնագրքի համապատասխան կանոնի հետ, նկատում ենք, որ միմյանց միանգամայն ծածկում են[5]։

Միևնույն № 993 Ճառընտիրում պահվել է Առաքյալներին վերագրված կանոնախմբի վերջին մի ընդարձակ հատվածը՝ «Վիճակք առաքելոցն Տեառն» խորագրով[6], ուր պատմվում է, թե քարոզելու նպատակով առաքյալները որ երկրները գնացին[7]։

Ուսումնասիրելով վերոհիշյալ Ճառընտիրներում և Կանոնագրքում պահված Աբրահամ Մամիկոնեից եպիսկոպոսի և Առաքյալների կանոնախմբերից

---

[1] Տե՛ս № 1500 ձեռագիրը։ Այստեղ գտնում ենք Դավիթ Անհաղթի «Սահմանք իմաստասիրութեանն» (էջ 1053ր), «Ամենալսաւի իմաստասիրի եւ հռետորի Աթենացո[ւ] եպիսկոպոսի լուծմունք Պրոկղի Դիադոխոսի...» (էջ 1068ա), «Ներածութիւն Պորփիւրի» (էջ 1125ր), Արիստոտելի «Մտորոգութիւն» (էջ 1146ր), «Պերիարմենիաս» (էջ 1168ր), «Ճաղագս առաքինութեանն» (էջ 1184ր), «Ճաղագս աչխարհացս» (էջ 1185ր) աշխատությունները, քերականությունը (էջ 1121բ) և այլն։

[2] Տե՛ս № 933, էջ 71բ—80ա։

[3] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 501—502։

[4] № 1525, էջ 188բ. հմմտ. № 993, էջ 243ա։

[5] Այս բնագիրն առնչվում է ավելի Կանոնագրքի ունեցածին, քան Մովսես Կաղանկատվացու Պատմության պահած (հատ. Ա., գլուխ Ի՞Ե) բնագրի հետ։ Վերջինիս պահած «ղրեհինս» բառը բացակայում է Կանոնագրքի և Ճառընտիրի ունեցած բնագրերում։

[6] էջ 643ա։

[7] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, 58-րդ էջի 6-րդ տողից մինչև 63-րդ էջի 5-րդ տողը։

բերված ընդարձակ հատվածները՝ կարելի է եզրակացնել, որ վերջիններս Ճառընտիրներին անցել են կանոնագրքից։ Սակայն կան բնագրեր էլ, որ հակառակ եզրակացության են բերում։ Այսպես. Կանոնագրքի ներկա հատորում 46 (ԽԶ)-րդ համարի տակ նշված Օպիփան Կիպրացու կանոնախմբի Գ կանոնը կանոնագիրք-ձեռագրերի Բ խմբում դրված է որպես նույն հեղինակի մի առանձին գործ, որ Ա խմբի ձեռագրերում միացրել են Օպիփան Կիպրացու անունով հայտնի մի այլ գրվածքի և կազմել այդ կանոնախումբը՝ բաղկացած երեք կանոններից[1]։ Շարունակելով մեր որոնումները՝ № 941 Ճառընտիր-ձեռագրում նկատեցինք, որ մեզ հետաքրքրող Գ կանոնը այստեղ նույնպես բերված է որպես առանձին գործ՝ «Հարցումն Թէոդոսի քահանային ընդ երանելին Օպիփան վասն քառասնորդաց պահոց» վերնագրով[2]։ Այս և Կանոնագրքի համապատասխան բնագրերի համեմատությունը ցույց տվեց, որ Ճառընտիրում պահվածը բավականին ընդարձակ է[3]։ Այս հանգամանքը եզրակացնել է տալիս, որ այն համառոտվելով և խմբագրվելով Ճառընտիրից (ոչ անպայման № 941 ձեռագրից) անցել է Կանոնագրքին։ Հնարավոր է, սակայն, որ սույն բնագիրը անցել է այս երկուսին մի երրորդ ընդհանուր սկզբնաղբյուրից։

Երուսաղեմի Սուրբ Հակոբյանց վանքի մատենադարանի Ճառընտիրներից մեկում[4] գտնվում են XI դարի խմբագրության ժամանակ Կանոնագրքում մուծված կանոնախմբերից մի քանիսը։ Ձեռագրաց Ցուցակում բերված և Կանոնագրքի նույն կանոնախմբերի համապատասխան հատվածների համեմատությունը ցույց տվեց, որ Ճառընտիրում գտնում ենք Հիպպոլիտի, Նեկտարի, Մելիտոնի և Աթանաս Աղեքսանդրացու կանոնախմբերը[5], որոնք Կանոնագրքի ներկա հատորում համապատասխանաբար ունեն ԽՐ, ԽԹ, Ծ և ՃԱ համարները։

Քանի որ այս գրվածքներն իրենց բնույթով կանոնական բնագրեր չեն, այլ դավանաբանական, և ավելի հարմար են Ճառընտիրի կամ դավանաբանական նման մի գրվածքի, քան թե կանոնական ժողովածուի համար, ուստի կարող ենք եզրակացնել, որ այդ գրվածքները եղել են որևէ Ճառընտիրում և հետագայում՝ XI դարում Կանոնագրքին նոր ավելացումներ կատարելիս մուծվել են այնտեղ։

Ինչպես տեսանք, Կանոնագրքի XI դարի խմբագրության վերջին 13 գրվածքները (ԽԵ—ՃԷ համարների տակ եղածները) Ճառընտիրներից կամ ինչ-ինչ գրվածքներից վերցված քաղվածքներ և կամ առանձին գլուխներ են. օրինակ՝ Ղուկասի Ավետարանի մեկնությունից (Սեբերիանոս, ՄԲ) և այլն. երբեմն էլ՝ առասպելախառն պատմություններ (հիշենք թեկուզ Օպիփան Կիպրացուն վերագրված՝ ԽԶ համարի տակ գտնվող բնագիրը)։ Այս գրություններն առանձին-առանձին վերցրած բանասիրական կամ աղբյուրագիտական առումով կարող են այն նշանակությունը չունենալ, ինչ որ Կանոնագրքի տար-

---

[1] Տե՛ս սույն հատորի 268—280 էջերը։

[2] Էջ 224ա. ամբողջ բնագիրը 224ա—225բ էջերում։

[3] Պատկերացում կազմելու համար նշված բնագիրն ամբողջությամբ բերել ենք «Ծանոթագրություններ» բաժնի համապատասխան տեղում, տե՛ս ներքևում 388—390 էջերը։

[4] Արտավազդ արքեպիսկոպոս Սիւրմէեան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Երուսաղէմի սրբոց Յակոբեանց վանքի, Ա հատոր, Ս. Ղազար, 1948, էջ 3—50, 1419 թվի ընդօրինակություն։

[5] Նույն տեղում էջ 5։

բեր խմբագրությունների հետ լծորդվելիս, այդ պատճառով էլ փորձ չարինք դրանք դուրս հանելու ներկա հատորի հրատարակությունից։

Ջ. «ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ»-Ը ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Վերևում կանոնագիրք-ձեռագրերի խմբերը, նրանց առնչությունները, կանոնագրքին հետագայում ավելացված շերտերը և վերջիններիս հետ լծորդվող այլևայլ հարցերը քննելուց հետո, այնուամենայնիվ մեզ դարձյալ հետաքրքրում են հետևյալ երկու հարցերը. նախ՝ կանոնագրքի օգտագործման ժամանակագրական սահմանները և երկրորդ՝ այն, թե երբևէ օգտագործվե՞լ են վերևում նշված կանոնական կեղծ բնագրերը։ Մեզ հայտնի են փաստեր, երբ այդ բնագրերի վկայությունները, որպես պաշտոնական վավերագրերի հեղինակություն, օգտագործվել են և՛ մատենագրական տարբեր բնույթի երկերում և՛ հայ եկեղեցու իրավասության տակ գտնվող հարցերի վերջնական լուծման կարգադրություններում։ Անցնելով նշված հարցերի քննությանը՝ նպատակ չունենք ցույց տալ Կանոնագրքի որպես սկզբնաղբյուրի օգտագործման փաստերը Մխիթար Գոշի և Սմբատ Սպարապետի դատաստանագրքերում։ Բանասիրությունն այդ խնդրում արդեն մեծ գործ է արել[1] և իր շանքերն այս ուղղությամբ տակավին կարող է շարունակել։ Այստեղ կնշենք այլևայլ առիթներով միջնադարում և ավելի ուշ շրջանում Կանոնագիրքն ընդհանրապես և նրա կեղծ կանոնախմբերը մասնավորապես օգտագործելու մեզ հայտնի փաստերը։

Վերևում ցույց ենք տվել, որ X դարի կեսերին Անանիա Մոկացին իր Թղթերում քաղվածաբար օգտվել է Կանոնագրքի տարբեր կանոնախմբերից՝ Առաքելական, Կղեմեսի, Հարանց հետևողաց, Անկյուրյայի, Կ. Պոլսի, Եփեսոսի, Բարսեղ Կեսարացու, Սահակ Պարթևի և Շահապիվանի[2]։ Սրանց հետ մեկտեղ նա միաժամանակ բերում է Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի ԻԱ կանոնը այսպիսի նշումով. «Կարճառոտ ի կանոնաց որ եւ այն կոչի Նիկիայի ԻԱ գլխոյն»[3]։

Մխիթար Գոշի կողմից Կանոնագրքի օգտագործված լինելը, որպես ընդհանուր ճանաչում գտած փաստ, չենք քննի։ Սակայն կանգ կառնենք նրա կատարած աշխատանքի մի այլ կողմի վրա։ Գոշը թեև կասկածանքով է վերաբերվել Կանոնագրքի այս հատորում տեղ գտած՝ Բարսեղ Կեսարացու անունով հայտնի կանոնախմբի վավերականությանը[4], բայց այդ չի խանգարել, որ նա

---

[1] Տե՛ս Մխիթար Գոշի Դատաստանագրքի հրատարակիչ Վ. Բաստամյանցի մանրամասն ծանոթագրությունները հրատարակության ղուգահեռ, Ս. Տիգրանյանի վերևում նշված աշխատությունը և այլն։

[2] «Արարատ, 1897, Հավելված, էջ 278—279, 281—282, 284—285, 287—288։ Թղթերի հրատարակիչ Գալուստ Տեր—Մկրտչյանը տողատակին նշել է վերևում բերված կանոնների մեծ մասի համապատասխան կարգահամարները և ներկայացրել կանոնները։

[3] Նույն տեղում, էջ 281։

[4] Մխիթարայ Գոշի Դատաստանագիրք Հայոց, էջ 187 (մասն Ա)։ Ի դեպ նշենք, որ բացի Կանոնագրքից, ժամանակին օգտագործվել են կանոնական առանձին բնագրեր, որոնք չեն մտել Կանոնագրքում։ Այս դեպքում արդեն, դեր է խաղացել հեղինակության ուժը։ Ասողիկը պատմելով Սևանի կղզում, Կամրջաձորում, Հաղբատում և Սանահինում հիմնադրված վանական միաբանությունների մասին գրում է, որ դրանք կազմակերպվել են «ըստ... ; կանոնին

օգտագործի այն։ Եվ ոչ միայն վերջինս, այլ մի շարք կեղծ կանոնախմբերից, որոնց իսկության վրա չի կասկածել, վերցրել է երբեմն ընդարձակ նյութեր և օգտագործել Դատաստանագրքի տարբեր հոդվածներում, տալով դրանց օրենքի պատշաճությանը հասնող ուժ. օրինակ՝ Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի Ջ և ՁԹ կանոնները նա արտահայտել է Դատաստանագրքի Ա մասի Հ և ՀԱ հոդվածներում, Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի ԽԴ, ՁԴ, ՄԸ, ՄԹ, ՄԺ, ՄԺԱ, ՄԺԹ կանոնները՝ համապատասխանաբար ՁԳ, ՁԴ, ՂՋ, ՂԷ, ՂԸ, Ղ, ՂԱ հոդվածներում, Թադեոս առաքյալի ԼԱ կանոնը՝ ՂԲ հոդվածում, դարձյալ Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի ԻԷ, ՁԸ, ՂԷ, ՃԱ, ՃԵ, ՄԱ, ՄԲ կանոնները համապատասխանաբար արտահայտել է Դատաստանագրքի Բ մասի ՂԳ, ՂԴ, ՃԺԷ, ՂԵ Ճ, ՃԱ հոդվածում, Թադեոս առաքյալի ԼԳ կանոնը՝ ՃԲ հոդվածում և այլն։

XIII դարի մատենագիր Հովհաննես Երզնկացու «Խրատ հասարակաց քրիստոնէից՝ քահանայից եւ ժողովրդոց...»[1] աշխատության մեջ «ծաղկաքաղ արարեալ» բերված են Կանոնագրքի մի շարք կանոնախմբերից բավականին նյութեր. օրինակ՝ Առաքելական, Գրիգոր Լուսավորչի, Սահակ Պարթևի, Բար-

սահմանադրութեանն սրբոյն Բարսղի», օրինակ, Սեանում «միացեալ ժողովեցան եղբարց բազմութիւն, կանոնադրութեան սահմանաւ սրբոյն Բարսղի, միակրօնք ի տան Աստուծոյ եղեալ...» (Ստեփանոսի Տարօնեցւոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական, հրատ. Ստ. Մալխասյանց, Ս. Պետերբուրգ, 1885, էջ 181, տե՛ս նաև էջ 160, 173—174)։ Մի այլ տեղ անդրադառնալով Սարգիս Ա Սևանեցի կաթողիկոսի ապրելակերպին գրում է. «ժրաջան աղօթիւք ի տուէ և ի գիշերի կատարէր զկանոն կարգի կրօնաւորական սահմանին, պնդութեամբ վարեցեալ և պահոցն սրբութեամբ և ձևով մարմնոյ որդունակ սրբոյն Բարսղի յաստուածաբանէն ներբողեալ» (նույն տեղում, էջ 260, ամենուր ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։ Ասողիկի հավաստումները, թե վանական միաբանությունները իբր կազմվել են ըստ Բարսեղ Կեսարացու կանոնական սահմանման, կարող են կասկածելի լինել, որովհետև չորս դեպքում տեղեկությունները միանման ձևով է հաղորդում, կարևորն այն է, որ Ասողիկը փորձում է այդ գործողությունները հիմնավորել Բարսեղ Կեսարացու նշված կանոնական սահմանումով։

Մեր Մատենադարանի № 3031 ձեռագրում, որը հայտնի է Սանահինի քյոթուկ անունով, ես գտնում ենք նշում Բարսեղ Կեսարացու այդ բնագրի մասին. «...զՍիմէան քաջ քարտուղարն Սանահնու, որ զՍրբուհոյ Աստուածածնիս հիմնարկութեանն և աւարտմանն ականատես էր եղեալ, որ ի ժամուն յայնմիկ գրել (sic) զգիրս Բարսղի Կեսարացւոյ յաղագս ճգնաւորաց...» էջ 19բ)։ Կանոնագրքում նման կանոնախումբ չենք գտնում ո՛չ Բարսեղ Կեսարացու և ո՛չ էլ մեկ ուրիշի անուններով։ Սակայն Կանոնագրքից դուրս մեզ հայտնի է նրա մի կանոնախումբը, որի հայերեն հնագույն թարգմանությունը պահվել է մեր Մատենադարանի մեզ հայտնի մի քանի ձեռագրերում (№№ 659, 822, 1500 և այլն)։ Այս բնագրի հունարենը մեզ հասել է։ Բարսեղ Կեսարացու նամակների նոր հրատարակության առաջին հատորի 52—57 էջերում (Saint Basilae Lettres, t. I, par Yves Courtonne, Paris, 1957) գտնվում է սույն բնագրի հունարենը Περὶ τελειότητος βίου μοναχῶν (Վանականների կատարյալ վարքի մասին) խորագրով։ № 822 ձեռագրում խորագիրը պահվել է այսպես. «Նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի թուղթ առ սուրբն Գրիգոր Աստուածաբան եպիսկոպոս Նազիազու յաղագս կրոնական վարուց» (էջ 128ա)։ Սույնի վերջին հատվածը բավական մոտ է հունարենի վերնագրին։ Այստեղ խոսվում է այն մասին, թե ինչպես պետք է վանականը պահի իրեն իր կենցաղավարության մեջ։ Ասողիկի քառիցս հիշատակությունը արդյո՞ք սույն բնագիրն է ակնարկում, որոշակի և անվերապահ պատասխանել դժվարանում ենք։ Սակայն այն փաստը, որ այս կանոնախումբը վանականների կենցաղավարության մասին է, և այդ հարցի մասին Բարսեղ Կեսարացուց մեզ այլ բան հայտնի չէ, ենթադրում ենք, որ Ասողիկը ակնարկել է սույն կանոնախմբին։

[1] Նշում ենք Մատենադարանում պահվող այս գործի բազմաթիվ ձեռագրերից միայն մեկը՝ № 581, էջ 178ա—262բ։

սեղ կեսարացու, Ներսես Բ Բագրեվանդացու, Հովհ. Օձնեցու, կեղծ Ներսեսի և այլ կանոնախմբերից[1]։ Նույն աշխատության Սիրո մասին գլխում[2] հեղինակը բերում է Բարսեղ Կեսարացու ՃԹ կանոնը։

Գրիգոր Տաթևացին «Գիրք հարցմանց» աշխատության[3] իններորդ հատորի 52-րդ պրակում «Վասն է՞ր ազգն Ֆռանկաց զերկու օր պահոցն լուծանէ» հարցին պատասխանելիս հիշելով Նիկիայի և Բարսեղ Կեսարացու կանոնները, մեջ է բերում Եփրեմ Ասորու կանոնախմբի Բ և Գ կանոնները[4]։

Քրիստոսի ծնունդը և մկրտությունը մի օրում՝ հունվարի 6-ին, թե տարբեր օրերում՝ դեկտեմբերի 25-ին և հունվարի 6-ին տոնելու վերաբերյալ միջնադարում ընթացել են բորբոքված վեճեր։ Այդ վեճերը մասնավորապես սուր բնույթ են կրել, երբ Արևմուտքից հայ եկեղեցուն սպառնում էր եկեղեցական միության խնդիրը։ Այդ վեճերը արտահայտվել են մատենագրական զանազան նյութերում։ Մատենադարանի № 502 ձեռագրում պահվել է այսպիսի մի գործ «Վկայութիւնք վասն ծննդեանն Քրիստոսի եւ մկրտութեան. զի պարտ է տօնել ի միում յաւուր ի յունուարի ի վեցն»[5]։ Այստեղ համառոտ և ընդարձակ քաղվածքներ են բերված Հովհ. Երուսաղեմացու, Նեկտարի, Գրիգոր Աստվածաբանի, Հիպպոլիտի, Սեբերիանոսի, Մանուելի, Մելիտոնի, Կարնո ժողովի[6] կանոնագրքում գտնված կանոնախմբերից իրենց դրույթների հաստատման և ճշտության մասին։ Նման մի գրվածքի հանդիպում ենք վերևում նշված № 3919 ձեռագիր տոնացուցքի տարբեր մասերում, ուր քաղվածաբար և ընդարձակ ձևով բերված են Առաքելական, Նիկիայի, Աթանասի, Սահակ Պարթևի, Եփրեմ Ասորու, Եպիփան Կիպրացու, Սեբեոս Կանոսի, Հիպպոլիտի, Նեկտարի, Մանուելի, Մելիտոնի, Լավոդիկեի և Կարինի ժողովի կանոնախմբերից[7]։

Կանոնագիրքն օգտագործելու հետաքրքիր փաստերի հանդիպում ենք XVIII, XIX և XX դարի առաջին երկու տասնամյակներում։

1781 թ. Ռուսահայ թեմի առաջնորդ Հովսեփ Արղությանցը Նորահիմն քաղաքի՝ Նոր Նախիջևանի հոգևոր դատարանի համար կազմում է «Կանոնադր-

---

[1] Նույն տեղում, էջ 202աբ, 204բ, 205ա—207բ, 210աբ, 215բ, 216բ, և շար.։

[2] Նույն տեղում, էջ 198բ։ Այս գտնում ենք նաև № 9063 Ձեռընտիրում (1623 թվի ընդօրինակություն), ուր բերված է Բարսեղ Կեսարացու ՃԲ և ՃԳ կանոնները (էջ 8բ)։ Նույն ձեռագրի տարբեր գլուխներում բերված են առանձին կանոններ. օրանակ՝ «Կանոն վասն երդմանն» գլխում Քրիստոսին ուրանալու դեպքում մատնացույց է արվում Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված է կանոնը (էջ 4ա), «Ցաղագս պսակի եւ խրատ վասն ամուսնութեանն» գլխում՝ Սիոն կաթողիկոսի (Պարտավի) կանոնախմբի ԺԶ կանոնը հետևյալ խմբագրությամբ՝ «Ցառաջին ժամանակին սուրբ հարքն արգելին զազատս եւ զանազատս յարեան մերձաւորութենէ, բայց այժմ լուծեալ տեսանեմք զկանոնք սուրբ հարցն՝ մանաւանդ յազատաց, զի անխտիր խառնին յիւրեանց մերձաւորն անկարգ ամուսնութեամբ, այլ մերով բանիւ, զոր գրեմք ի հրամանաց առաջին սուրբ հարցն մի՛ իշխեսցեն ազգականք ամուսնութեամբ զուգիլ. ապա թէ ոչ՝ նզովեսցին ի մէնջ եւ ի սուրբ [հար]ցն կանոնաց..., (էջ 3բ) և այլն։

[3] Կ. Պոլիս, 1729։

[4] էջ 651։ Նույն աշխատության մի այլ մասում, երբ խոսվում է անապական պատարագի մասին, Գրիգոր Տաթևացին հիշում է Առաքելոց և Կղեմեսի կանոնները (էջ 548), սակայն Տաշյանը նրա բացատրությունը իրավացիորեն համարում է «անճիշտ և կամավոր մեկնություն» (Վարդապետութիւն առաքելոցն, էջ 252—253)։

[5] էջ 146ա—162բ. Հմմտ. «Արարատ», 1896, Հավելված, էջ 49—52,

[6] Նույն տեղում, էջ 146բ—148ա, 153ար, 155աբ, Հմմտ. № 4405, էջ 227ա և շար.։

[7] էջ 208ա—217բ։

րութիւնք»[1]։ Վերջինս բաղկացած է վեց մասից և 126 գլխից[2] (իմա՛ կանոն կամ հոդված)։ «Բան առ բարեսէր ընթերցողս» առաջաբանում հեղինակը դրում է. «Զառաջակայ կանոնս ոմանս ծաղկաքաղ արարեալ ի կանոնաց նախնի հարց սրբոց, եւ սրբոյ եկեղեցւոյ Հայաստանեաց հովուապետաց, ընծայեցի նորոյ հոգեւոր դատարանին մերոյ եւ նորաշէն քաղաքիս Նախիջեւանայ»[3]։ Առաջին մասի է գլխում խոսելով եպիսկոպոսների կարգման և սրանց պարտավորությունների մասին, վերջում ավելացնում է. «Տես ի կանոնս Կղեմայ ի գլուխն ԼԶ. ԼՐ ԼԹ եւ զայլ կանոնս սրբոց հարց, եւ ի յԱնտիոքայն, գլուխ ԻԴ, ԻԶ, եւ ի կանոնս ազգիս Հայոց յատուկ ժողովոց»[4]։ Քահանաների մասին խոսելիս Բ մասի ԺԶ գլխում գրում է. «Վասն քահանայից անթիւ են կանոնք, այլ մեք այսպէս գրեմք. եթէ քահանայ ոք ունի գԿանոնգիրսն, ընթերցցի եւ զիւր կանոնն գիտասցէ, եւ որ ոչ ունի զԿանոնգիրքն, թող զՄաշտոց գիրքն կարդայ...»[5]։ Հոգևոր պաշտոնյաների եկամտի մասին խոսելիս վերջում ավելացնում է. «Տես ի Կանոնգիրսն»[6] (ամենուր ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։ Այս կանոնադրությամբ, ինչպես նշում են հրատարակիչները, «ոչ միայն այս (Նոր Նախիջևանի—Վ. Հ.), այլև բոլոր Ռուսաստանի մյուս վիճակները[7], այսինքն մինչև 1836 տարին»[8], մինչև Պոլոժենիայի գործադրությունը առաջնորդվել և կառավարվել են։ Իհարկե Հովսեփ Արղությանցի վերևում նշված կանոնագրությունքը հոգևոր մի վիճակի համար էր։ Նման կանոններ, թերևս ավելի համառոտ բովանդակությամբ, կազմել են այլ վիճակներում ևս, օրինակ, Տիդրանակերտի վիճակում «ինչ-ինչ ի կանօնաց նախնեաց էին անհետ արարեալ եւ զբազում անվայել եւ վնասակար իրս իւրեանց ի բնէ օրէն համարեալ նոքօք վարէին»[9]։ Այս պայմաններում, 1825 թ. հոգևոր առաջնորդ Կարապետ վարդապետի ջանքերով և «հաճութեամբ գլխաւորաց» կազմվում են 12 կանոններ, այնուհետև «համայն ազգօք, որք են աստ, ընդհանրական սինօթ արարեալ ԺԴ պատուիրա-

---

[1] *Տե՛ս Մասեաց աղաւնի եւ ծիածան Հայաստանեայց, Թեոդոսիա, 1864, էջ 75—80, 110—112, 135—139, 230—233, 290—292։*

[2] *Նշված առաջաբանում Հովսեփ Արղությանցը թեև նշում է այդպես (էջ 72), սակայն երկշաբաթաթերթի 1864 թվի համարների նշված էջերում տեղ են գտել հինգ մասերը 99 գլուխներով, 6-րդ մասը իր 27 գլուխներով, հաջորդ համարներում չգտանք։ 1865 թվի 161—163, 189—192 էջերում գտնում ենք նույն հարցի մասին պարզաբանումներ, բայց դրանք վեցերորդ մասը չեն կազմում։*

[3] *Նույն տեղում, էջ 77։*

[4] *Նույն տեղում, էջ 78։*

[5] *Նույն տեղում, էջ 111։*

[6] *Նույն տեղում, էջ 137։ ԻԶ հոդվածում գրում է. «Հարկ է տեսանել եւ ի կանոնգիրքս, որ ի կանոնս առաքելոց, զոր ի ձեռն Կղեմայ...», նույն տեղում, էջ 139։*

[7] *Այդ մասին ահա թե ինչ է գրում Ռուսաստանի հայոց հովվապետ Հովհաննես արքեպիսկոպոսը Ներսես Աշտարակեցուն 1825 թվի դեկտեմբերի 26-ին. «Կոնսիստորեան մեր ի սկզբանէ հաստատութեան իւրոյ մինչեւ ցայժմ ունի ինքեան կանոն կառավարութեան զիոքրիկ մատեանն իրաւանց, զոր հանգուցեալ նախընթացն մեր յառաջնորդութեան վիճակին սրբազան Յովսէփ ընտրեալն ի կաթողիկոսութիւն Հայոց, քաղեալ ի կանոնաց եկեղեցւոյ մերոյ եւ ի խրատուց ծխարանին մերոյ, այն է, Մաշտոցին,...որով եւ վարի վիճակ ամենայն որպէս դատաստանական կարգաց» (Մաշտոցի անվան Մատենադարանի արխիվային բաժին, ֆ. կաթ. դիվան, թղթ. 51, վավ. 129, էջ 1ա. այսուհետև ՄԱԲ),*

[8] *Մասեաց աղաւնի եւ ծիածան Հայաստանեաց, 1864, էջ 74։*

[9] *ՄԱԲ, կաթ. դիվան, թղթ. 53, վավ. 26։*

նրս եղաք եւ հաճութեամբ համայնից կնքեցաք»[1]։ Եվ այս «Զքսան եւ հինգ բանից կանոնականաց զօրինակսն» Կարապետ վարդապետը Հովհաննես քահանայի միջոցով 1826 թվի մայիսի 18-ին ուղարկում է կաթողիկոսին ծանոթանալու և հատուկ կոնդակով դրանց գործադրության թույլտվություն ստանալու նպատակով։ Այս կանոնների մի մասի սկզբնաղբյուրը Կանոնագիրքն է. «որոց (կանոնների —Վ. Հ.) ոմանք են ի հաստատութիւն սրբոց Նախնի կանօնաց»[2]։ Վերևում բերված քաղվածքները վերցրինք Կարապետ վարդապետի՝ կաթողիկոսին ուղղված գրությունից, իսկ կանոնները այստեղ չենք գտնում։ Շարունակելով մեր որոնումները արխիվի մի այլ թղթապանակում՝ հանդիպեցինք միայն 12 կանոնների[3], որոնք վերաբերում են հասի ու չհասի և ընդհանրապես ամուսնության հարցերին։

Հոգևոր բարձր իշխանությունների գրություններում հաճախ ենք հանդիպում Կանոնագրքից կատարված քաղվածքների այս կամ այն հարցը բնութագրելու և կամ վճռի հիմք հանդիսանալու վերաբերյալ։ Վիրահայոց հոգևոր առաջնորդ Ներսես Աշտարակեցին 1815 թ. փետրվարի 5-ի գրությամբ Մադախլուի Հովսեփ քահանային պատժում է ապօրինի պսակ կատարելու պատճառով։ Մեղադրանքը հիմնավորվում է Կանոնագրքի մի քանի կանոնախմբերից բերված քաղվածքներով. օրինակ՝ Կղեմեսի 37, 57-րդ, Գրիգոր Լուսավորչի 8-րդ, Բարսեղ Կեսարացու 215-րդ (բնագրում նշված է 214) կանոններով[4]։

Կանոնագրքի օգտագործման փաստերի հանդիպում ենք նաև XX դարի առաջին երկու տասնամյակներում։ Գեորգ Ե կաթողիկոսը 1915 թվի նոյեմբերի 26-ի գրությամբ սինոդին հայտնում է. «ի նախնեաց անտի սուրբ եւ առաքելական եկեղեցիս Հայաստանեայց զհետ եղեալ կանոնաց սահմանելոց յազգային ժողովոց, յառաքելաշաւիղ հայրապետաց եւ հարանց սրբոց, առաջնորդէր բանաւոր հօտին իւրոյ ի բարի վարս եւ յանարատ կեանս...»[5]։ Այնուհետև հիշեցնում է, որ «հոգեւոր ատեանք մեր, յորս քննին եւ ի յայտ ածին առն եւ կնոջ ի միմեանց եւ ի կապիցն օրինական ամուսնութեան, միանգամայն զանց արարեալ զկանոնօքն հնոց եւ ոչ ունելով նորս եւ աներկբայս եւ ոչ ուղեցոյցս, թէ

---

[1] Նույն տեղում։

[2] Նույն տեղում։

[3] ՄԱՌ, կաթ. դիվան, թղթ. 51, վավ. 272։ Ներսես Աշտարակեցին 1817թ. հոկտեմբերի 6-ի թվագրությամբ Վրաստանի Թեմի քահանաների համար մշակում է 13 կանոններ, թե նրանք ինչպես են իրենց պահելու եկեղեցում (ՄԱՌ, կաթ. դիվան, թղթ. 31, վավ. 77), կամ կանոններ Քաղման վերաբերյալ (նույն տեղում, թղթ. 32, վավ. 170. 1818 թիվ հունվարի 2)։ Այս երկու դեպքում էլ կանոնագրքից օգտվելու հետքեր չգտանք։

[4] ՄԱՌ, կաթ. դիվան, թղթ. 27, վավ. 4։ Տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, Կղեմեսի Լէ, Ոէ, Գր. Լուսավորչի Ը (էջ 85, 90, 246)։ Թիֆլիսի հայաղն իշխան Սողոմոն Արղությանի դուստրը ամուսնանալու նպատակով երկրորդ անգամ է մկրտվում։ Այս բանը մեծ հուզմունք է առաջ բերում Թիֆլիսի հայ հասարակության մեջ։ Ներսես Աշտարակեցին մի գրությամբ (անթվական, բայց մինչև 1816 թվի փետրվարի 29-ը) աշխատում է հանգստացնել հասարակությանը։ Նա կրկին դիմում է Կանոնագրքին իր ասածները հավաստելու նպատակով. «նախ առաջին առնեմ աստանօր զկանոնս, զորս ունի եկեղեցի Հայաստանեաց իբրեւ զհիմունս խորհրդոյ սրբարար մկրտութեան եւ դրոշմի...»։ Ապա «ի Կանոնագիրս Հայոց»-ից մեջ է բերում Կղեմեսի ՀԹ, Զ, ՁԱ կանոնները և այլն. ՄԱՌ, կաթ. դիվան, թղթ. 29, վավ. 13։ Գաղտնի պսակ կատարող քահանաներին պատժելու Մ. Օրմանյանի կոնդակը տե՛ս «Լոյս» (Կ. Պոլիս), 1907 թ. № 14, էջ 209—211։

[5] ՊՊԿԱ, ֆ. 57, գ. 49, էջ 45ա։

յո՞ր դէպս իրաւունք իցեն բաժանիլ զամուսինս ի միմեանց...»[1]։ Վերջում պահանջում է սինոդի անդամներից, որ ուսումնասիրեն վերջին երեսուն տարվա սինոդում գտնվող ամուսնալուծութեյան գործերը, դրանց հանգամանքները, և պարզեն, թե նման դեպքերում «որպիսիք ի հնոց կանոնաց դործադրեալք իցեն, յո՞ր դէպս խոտորմունք ի նախնեաց սովորութեանց եղեն...»[2] և այլն։

Ամուսնութեյան և ամուսնալուծութեյան հարցերում հայ եկեղեցու մենաշնորհը ակնառու կերպով երևում է Եվրոպայի հայոց հոգևոր առաջնորդ Ուքաեյանի՝ Մանչեստրից 1909 թվի օգոստոսի 27/9 սեպտեմբերի Մատթեոս Բ կաթողիկոսին ուղղված գրութեյունից[3], ուր ասված է. «Հայ. եկեղցին յուր զավակաց մեջ պատահած ամուսնական խնդիրներու մեջ երբեք չընդունիր ո՛չ փաստաբան և ո՛չ դատարան. հետևաբար, ես իբրև եպիսկոպոս հայ. եկեղեցվո այս մասին ոչ մի խոսք չունիմ Ձեզ (փաստաբանին —Վ. Հ.) ասելիքս»[4]։

Քանի որ Կանոնագրքի VIII դարի խմբագրութեյունը ստեղծել էր հայոց կաթողիկոս Հովհ. Օձնեցին և իր ժողովածուում նա ընդգրկել էր հայ եկեղեցու կողմից արդեն ընդհանուր ճանաչում գտած և ընդունված տիեզերական,

---

[1] Նույն տեղում, էջ 45բ։

[2] Նույն տեղում, էջ 46ա։ Հայ եկեղեցու ընդունած կանոնների հաստատ պահելու պահանջը արտահայտված է եպիսկոպոս Ձեռնադրվողի երդմնագրում։ Նման մի քանի երդմնագրեր (191՛ թվ ապրել) տե՛ս ՊՊԿԱ, ֆ. 57, գ. 454։

[3] ՊՊԿԱ, ֆ. 57, գ. 1350։

[4] Նույն տեղում, էջ 25ա։ ՊՊԿԱ-ի 57-րդ ֆոնդում պահվել է № 673 գործը (ցուցակ № 1։ Գործը բաղկացած է 171 թերթից։ Սրա վրա մեր ուշադրութեյունը հրավիրեց Գր. Հ. Կարախանյանը, որին հայտնում ենք մեր շնորհակալութեյունը) «Ծանկ եկեղեցական կանոնանց» խորագրով։ Գրվածքի հեղինակը և ժամանակը հայտնի չեն։ Ձեռագրից կարելի է ենթադրել, որ այն գրվել է XIX դարի վերջերին կամ XX դարի սկզրներին։

Ինչպես երևում է «Առ ընթերցողս» հեղինակի առաջաբանից (վերջինս երկու օրինակով է. նախ՝ գրված է սկզբում, էջ 1—2, թերի, և վերջում՝ 170բ—171ա լրիվ) նա ուսումնասիրելով էջմիածնի մատենադարանում պահվող կանոնագիրք-ձեռագրերը, ճառընտիրները, զանազան հարցերի մասին սինոդի դատական գործերը և վճիռները, քաղվածաբար վերցրել է անհրաժեշտ նյութեր։ Ծուրաքանչյուր քաղվածքի վերջում նշված է, թե դրանք որտեղից է վերցրել։ Այս նյութերը հեղինակը դասավորել է այբբենական կարգով՝ Ա—Օ (էջ 3ա—126ա), օրինակ, արեղա, ազանութիւն, ագապ և այլն։ Աշխատութեյան նպատակի մասին հեղինակը գրում է. «Ներկա ժողովածուն... պարունակում է իր մեջ այն բոլոր կարգերն ու օրենքները, որոնցով ղեկավարվել են հայ եկեղեցին ու հայ ժողովուրդը երկար դարեր, քրիստոնեութեյան Հայաստան մուտք գործելուց գրեթե մինչև մեր օրերը և որոնցից շատերը նույնիսկ մինչև այսօր էլ գոյութեյուն ունեն մեր եկեղեցում և էական նշանակութեյուն ունեն մեր հոգևոր և հոգևոր—վարչական գործերում։ ...Սույն աշխատութեյունս ուրեմն մեկ կողմից մի կարևոր պակաս լրացնում է զուտ պատմա-բանասիրական տեսակետից, մյուս կողմից-մանավանդ մեր այս օրերում-գալիս է մի անհրաժեշտ ծառայութեյուն մատուցանելու հատկապես հայ եկեղեցուն, սրա կանոնական, վարչական բարեփոխութեյանց առթիվ, ...» (էջ 170աբ)։

Գործի հաջորդ էջերում՝ 127ա—161ա գտնվում է նաև Արխտակես Դավթյանի «Կանոնք ս. ժողովոց եւ հարց եկեղեցւոյ» (պրակ Ա, Թիֆլիս, 1904) աշխատութեյան սկզբունքով կազմված մի այլ աշխատութեյուն՝ սկզբից թերի, մնացել է ԿԱ վերնագրի տակ դրված նյութերի վերջին մի փոքր մասը։ Ավարտվում է Ձէ «Յաղագս նկարեալ պատկերաց թէ որք են երկրպագելիս» վերնագրի տակ նշված նյութերով։

Ակադ. Աշոտ Հովհաննիսյանը ծանոթանալով սույն աշխատութեյան ձեռագրին լուսանցքում գրել էր, որ «անհեղինակ այս գործը ամենայն հավանականութեյամբ պատկանում է Բաբգեն Աղավելյանի գրչին. իր սարկավագութեյան ժամանակ, այս մասին ինձ 1914—1915 թվականներին պատմում էր ինքը հեղինակը...։ Բաբգենը հետագայում սինոդի անդամ էր և հեղինակութեյուն էր համարվում կանոնական և մասնավորապես ամուսնալուծական հարցերում»։

տեղական ժողովների, նշանավոր հայրերի և ազգային կանոնադրությունները, բնական է, որ այն իր ժամանակի և հետագայի համար հանդիսացել է պաշտոնական ժողովածու, թեև վերջինս եկեղեցական հատուկ ժողովի կողմից չէր հաստատվել։ Դրանից հետո կանոնագրքին կատարված ավելացումները, ավատական հասարակության տարբեր շերտերը ներկայացնող ժողովի կամ ընդհանրապես հայ եկեղեցին ներկայացնող, ասենք կաթողիկոսի նման, պաշտոնական անձի կողմից չեն հաստատվել։ Այս ավելացում կատարողներն իրենց ժամանակի կրթված, բայց անհատ անձնավորություններ են եղել, ինչպես օրինակ, Հովհաննա անապատի վանահայր Մխիթեն և փոխանորդ Գրիգորիսը (XI դ.), Գեորդ Երղնկացին (XIV—XV դդ.), Աղարիա Սասնեցին (XVII դ.) և այլն։ Ավելին, երբեմն առանձին կանոնախմբեր Կանոնագրքում մուծել են գրիչները[1]։ Սակայն այս հանգամանքը չի խանգարել, որ Կանոնագիրքն ամբողջությամբ վերցրած չկորցներ իր նախնական պաշտոնական բնույթը և ըստ սովորության շարունակեր մնալ ավատական հասարակության ներքին կյանքի մի շարք կողմերը կարգավորող պաշտոնական ուղեցույց։

Այս երևույթը բնականոն էր հայ ժողովրդի պատմության համար, որովհետև նա դարեր շարունակ ղրկված լինելով իր պետականությունից, եկեղեցուն նայում էր որպես միակ կենտրոնական և համազգային մի հաստատության, որի իրավասության տակ գտնվող հարցերի լուծման համար Կանոնագիրքն ամբողջությամբ համարվում էր բարձրագույն իշխանության կամքի արգասիք։

Այդ է ցույց տալիս վերևում շարադրվածը։

Այսպիսով, վերևում բերված փաստերը ցույց են տալիս, որ Կանոնագիրքն օգտագործել են ոչ միայն ողջ միջնադարում, այլև մինչև XX դարի առաջին տասնամյակները՝ նոր դարաշրջանի սկզբները, ընդ որում օգտագործել են նաև կեղծ կանոնախմբերը և գրություններ՝ առանց կասկածելու դրանց վավերականության վրա։

Իհարկե եղած փաստերը այսքանով չեն սպառվում։ Մասնավորապես նոր ժամանակներին վերաբերող նյութերը ներկայացրինք այն չափով, ինչ չափով Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի արխիվային վարչության և Մատենադարանի արխիվներում մեր ուսումնասիրած մի քանի հարյուրի հասնող գործերից կարողացանք քաղել մեզ հետաքրքրող նյութերը՝ գիտակցելով, որ նման բազմաթիվ այլ փաստեր կգտնվեն նշված արխիվների նույն ֆոնդերի տարբեր գործերում։ Արխիվներում եղած ողջ նյութերի վերհանումը մեր ուժերից վեր էր և մեր նպատակից դուրս։

Կյանքում Կանոնագրքի օգտագործման հարցին վերահասու լինելիս, անշուշտ, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հետևյալ հանգամանքը։

Քանի գալիս ենք միջնադարից այս կողմ, մասնավորապես Արևելյան Հայաստանում 1836 թվի Պոլոժենիայի հրապարակումից հետո, Կանոնագրքի օգտագործման մարզերը հետզհետե նեղանում են՝ կապված հոգևոր իշխանության գործունեության շառավիղների փոքրանալու հետ։ Երբ պատմական Հայաստանը և տարբեր գաղթավայրերում գտնվող հայ համայնքները ենթակա են դառնում տարբեր պետությունների վարչա-քաղաքական ազդեցությանը, քրեական և մասամբ քաղաքացիական հարցերում ենթարկվում տվյալ երկրի համա-

[1] Տե՛ս վերևում, էջ XXX։

պատասխան օրենքներին։ Հոգևոր իշխանությունները այս պայմաններում ղբաղվում են դավանանքի, ծիսական, ամուսնության, ամուսնալուծության, կրթական և նման այլ հարցերով։ Կանոնագրքի այդպիսի երկարատև օգտագործումը բացատրում ենք ոչ միայն նրա կենսունակությամբ, այլև հայ ժողովրդի պետականությունը կորցնելու փաստով, երբ նման պայմաններում պետականության որոշ իրավունքներ ստանձնել էր հայ եկեղեցին։ Կանոնագիրքը պահում էր իր կենսունակությունն այն չափով, ինչ չափով հայ ժողովրդի տնտեսական կյանքում և հասարակական կառուցվածքում հեղաբեկիչ փոփոխություններ չէին կատարվում։

Այսպիսին է եղել Կանոնագրքի անցած երկարաձիգ ճանապարհը. մերթ ճոխացվել է բովանդակությամբ, մերթ նվաղել գործադրության շառավիղով, իսկ այժմ մեկընդմիշտ դարձել մատենագրական մի հուշարձան, արտացոլելով իր մեջ մեր ժողովրդի անցած գնացած օրերի ներքին կյանքի բազմաթիվ կողմերը։

Է. ԱՅԼԵՎԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐ

Հովհ. Օձնեցուց հետո Կանոնագրքին ավելացված նյութերից երկուսում՝ 645 թվի Դվինի (ԼՀ համարի տակ) և ապա Կարինի (ԽԲ համարի տակ) ժողովների կանոնախմբերում, բացառությամբ ԻՀ ձեռագրի, որը ընդհանրապես ցանկեր չունի, մյուս ձեռագրերում, նախքան կանոնների շարադրությունը, գտնում ենք վերջիններիս բովանդակությունն արտահայտող ցանկեր։ Այս հանգամանքը նկատի ունենալով կարելի է կարծել, թե այդ երկու կանոնախմբերը սկզբնապես Օձնեցու Կանոնագրքի մասն են կազմել, քանի որ նա իր հիշատակարանում գրում է, թե Կանոնագրքի ցանկերն ինքն է կազմել՝ «Եւ զգլուխս անցնիւրոց համառաւտեալ բանիւք ի սկզբան անդ նախակարգեցաքս[1]։ Սակայն դա Հիշտ չէր լինի, որովհետև ցանկեր ունեցող կանոնախմբեր գոյություն ունեն նաև Կանոնագրքից անկախ. օրինակ՝ Կանոնագրքի Ա հատորում մտած Բարսեղ Կեսարացու կանոնախումբը։ Վերջինիս առայժմ եզակի մի տարբերակը, դժբախտաբար թերի, հրատարակեցինք Կանոնագրքի Ա հատորի Հավելվածում «Կանոնագրքի հնագույն բեկորներ» խորագրի տակ[2]։ Ինչպես վերևում ցույց տվեցինք՝, այս բնագրում կան այնպիսի կանոններ, որ հունարեն բնագրում գտնում ենք, բայց Կանոնագրքի Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբում չեն պահվել, որովհետև դրանք մասնավոր դեպքերի կապակցությամբ տրված հարցումների պատասխաններ են։ Այս փաստը մեզ եզրակացնել է տալիս, որ նշված բնագիրը հանդիսանում է Բարսեղ Կեսարացու կանոնական նամակների հայերեն սկզբնական թարգմանության մի տարբերակը, որ ավելի հին է, քան Օձնեցու կազմած Կանոնագիրքը։ Մյուս կողմից, այդ հնագույն բնագրում պահվել է կանոնների բովանդակության համառոտ ցանկ, դարձյալ թերի։ Վերջինս, երբ համեմատում ենք Կանոնագրքում գտնվող համապատասխան

[1] Կանոնագիրք Հայոց, հատ. Ա, էջ 536։

[2] Էջ 657—661։ Այս բնագիրը թեև հրատարակել ենք նշված խորագրի տակ, բայց իսկն ասած, այն ոչ թե Կանոնագրքի բեկոր է, ինչպես այդ վերնագրի տակ հրապարակված մյուս բնագրերը, այլ Կանոնագրքից անկախ և մինչև Կանոնագիրքը գոյություն ունեցող բնագիր։

[3] Էջ LII։

ցանկի հետ, որ կազմել է Հովհ. Օձնեցին, նկատում ենք, որ դրանք տարբեր բնագրեր են, հետևապես կազմված տարբեր անձնավորութիւնների կողմից։ Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի հնագույն բեկորը ունեցել է ցանկ՝ անկախ Հովհ. Օձնեցուց և մինչև Օձնեցին։ Վերջինս, թերևս, այդ օրինակով է, որ ցանկեր է կազմել իր Կանոնագրքում մտած կանոնախմբերի համար։ Հետևապես չի կարելի ասել, թե այն կանոնախմբերը, որոնք ցանկեր ունեն, անպայման գտնվել են Օձնեցու կազմած Կանոնագրքում։ Այսպես և 645 թվի Դվինի ժողովի կանոնախումբը ցանկ ունի, բայց Հովհ. Օձնեցու Կանոնագրքում չի գտնվում։ Դժբախտաբար չկարողացանք պարզել, ի՛նչպես և ե՛րբ է կազմվել ցանկը, թերևս այդ արվել է Օձնեցու հետևողականութեամբ և նրանից հետո։ Համենայն դեպս մի բան պարզ է, որ այս կանոնախումբը ոչ միայն Օձնեցու Կանոնագրքում տեղ չի գտել, այլև, ինչպես ցույց ենք տվել վերևում, այս ժողովը չի արտահայտված Հովհ. Օձնեցու «Սակս ժողովոց որ եղեն ի Հայք» աշխատութեյան մեջ[1]։

Կարինի կարծեցյալ կանոնախմբի ցանկի հարցը համեմատաբար ավելի դյուրին է բացատրել։ Քանի որ սույն կանոնախումբը հանդես է եկել բավական ուշ, չի երևում Կանոնագրքի նույնիսկ X դարի խմբագրութեյան մեջ և միայն XI դարի խմբագրութեյունում է գտնվում, կարծում ենք, որ նրա ցանկը կազմվել է այդ ժամանակ դարձյալ Հովհ. Օձնեցու հետևողականութեյամբ։

Այսպիսով, այս երկու կանոնախմբերի ցանկի գոյութեյան փաստը մեզ հիմք չի տալիս պնդել, թե այդ կանոնախմբերը սկզբնապես եղել են Կանոնագրքի Հովհ. Օձնեցու խմբագրութեյան մեջ։

Որ այս ցանկերն ընդհանրապես փոփոխական են եղել՝ երևում է նրանից, որ առանձին ձեռագրերում դրանք ունեն մասնակի տարբերութեյուններ։ Իսկ մեր օգտագործած Բ խմբի ձեռագրերից kmps-ում, որոնք XVII դարի ձեռագրեր են, անխտիր կերպով բոլոր կանոնախմբերը ունեն ցանկեր։ Սրանք արդեն հետագայում են կազմված։ Մասամբ այդպես է, բայց դարձյալ տարբեր վերևի նշվածներից, Ա խմբի O ձեռագրի ունեցածը։ Սակայն այստեղ բոլոր կանոնախմբերը չեն, որ ունեն ցանկեր. օրինակ, դրանք չունեն Երկրորդ Նիկիական, Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված, կեղծ Ներսեսի կանոնախմբերը և ուրիշներ, թվով շուրջ 20 կանոնախմբեր։ Նկատի ունենալով, որ 645 թվի Դվինի և Կարինի ժողովների կանոնախմբերի ցանկերը ունեն մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը, նպատակահարմար գտանք դրանք թողնել համապատասխան կանոնախմբերի բնագրերում, իսկ Okmps ձեռագրերի ունեցած մյուս կանոնախմբերի ցանկերը, որոնք չեն պահվել մնացած ձեռագրերում, դրել ենք ծանոթագրութեյուններում համապատասխան կանոնախմբերին կից։

Վերջում դրել ենք «Հավելվածք» բաժինը, որտեղ զետեղել ենք սույն հատորի մեջ մտած կանոնախմբերից երկուսի՝ Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված և Հովհ. Մանդակունու կանոնախմբերի հնագույն երկու բեկորները (Բ և Գ)։ Մյուսը (Ա) մի ընդարձակ հատվածն է Անկյուրիայի կանոնախմբի։ Վերջինս չէր պատկանում սույն հատորին և պետք է դրված լիներ Ա հատորում, բայց որովհետև ժամանակին այն մեր ուշադրութեյունից վրիպել էր, և միայն մեր Մատենադարանի ձեռագրերի ցուցակի Ա հատորը լույս տեսնելուց հետո մեզ հայտնի դարձավ,

[1] LXXIII—LXXV։

նպատակահարմար գտանք այն ևս զետեղել սույն հատորում։ Այս երեք բեկորները ձեռագրերի պահպանակներ են և գտնվում են Մատենադարանի №№ 168, 967 և 3534 ձեռագրերում։

Սույն հատորի բնագրերը ևս պատրաստված են Ա հատորում կիրառված սկզբունքներով[1]։

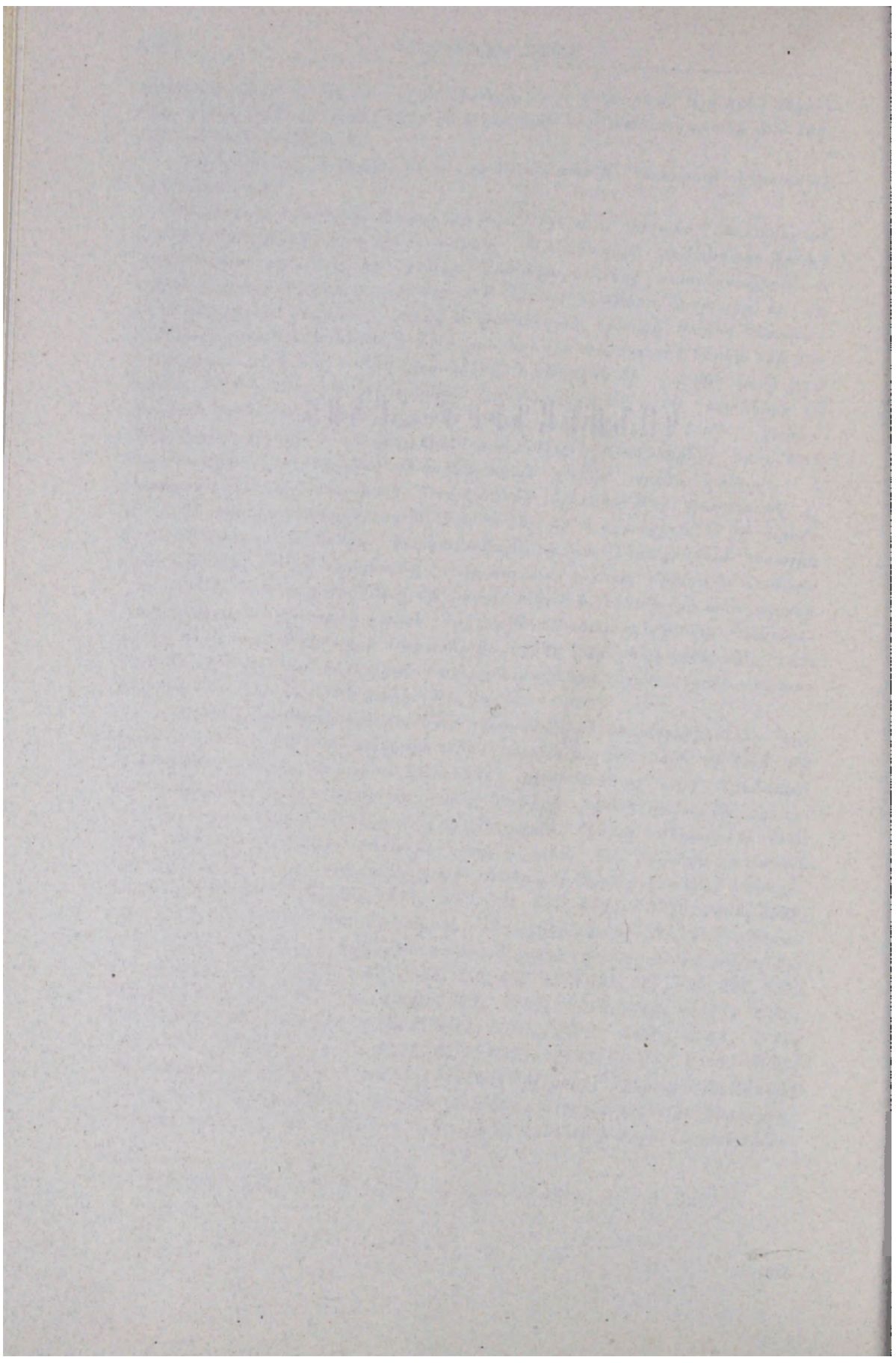
«Կանոնագիրք Հայոց» Ա հատորի 5—17 էջերում, ինչպես ձեռագրերում է, A-ի նմանությամբ դրել էինք ամբողջ Կանոնագրքի բովանդակությունն արտահայտող առարկայական ցանկը։ Հետագայում, երբ ուսումնասիրում և հրատարակության էինք պատրաստում Բ հատորի նյութերը, պարզվեց, որ մի քանի դեպքերում կանոնները սխալ են բաժանված. օրինակ՝ Բասեղ Կեսարացուն վերադրված կանոնախմբի ՄԽԴ կանոնը, որն անիմաստ է ներկա ձևի մեջ և հանդիսանում է ՄԽԵ—ՄԽՐ կանոններին նախորդող մի փոքրիկ մասը կամ Գրիգոր Աստվածաբանին վերագրված կանոնախմբի ԺԷ և ԻԵ կանոնները (A ձեռագրի համարակալմամբ ԺՐ և ԻԶ) հանդիսանում են ԺԶ-ի և ԻԴ-ի շարունակությունը և այլն։ Նման դեպքերում ուղղումներ չկատարեցինք, որովհետև Կանոնագրքի վերևում նշված առարկայական ցանկի արդեն ստուգված և սրբագրված համապատասխան համարներից կշեղվեր։ Այդ պատճառով էլ նման կանոնները թողեցինք նույնությամբ ինչպես A ձեռագրում էր և որովհետև կանոնների ընդհանուր կարգահամարները այս ձեռագրերում առաջին կանոնախմբից սկսած սխալներով էր պատահում. օրինակ՝ միևնույն համարը կրկնվում էր կամ բաց թողնվում մի համար և կամ կանոնախմբի առաջաբանը համարակալված էր որպես կանոն (Գրիգոր Աստվածաբան), ուստի Կանոնագրքի Ա հատորում ձեռագրի ունեցածը թողեցինք կլոր փակագծերում, ձախ կողմում ավելացնելով հերթական ստույգ համարները, որոնք համապատասխանում են առարկայական ցանկում նշվածին։

«Ծանոթագրություններ» բաժնում օգտագործված ձեռագրերից 15-ը բովանդակում են ոչ թե Կանոնագիրքն ամբողջապես, այլ առանձին՝ մի կամ մի քանի կանոնախմբեր, ընդ որում կանոնները բերված են ոչ լրիվ՝ համառոտ կամ ընդարձակ ձևով, այնպես որ սրանց նյութերը խիստ դժվար էր օգտագործել համեմատությունների համար ընտրված հիսուն ձեռագրերի հետ։ Այդ պատճառով նման ձեռագրեր օգտագործել ենք համապատասխան կանոնախմբերին տրված ծանոթագրություններում։ Դրանք հետևյալ ձեռագրերն են №№ 648, 649, 650, 651, 659, 835, 837, 2964, 3276, 3369, 3562, 4488, 5182, 8459, 9311։ Իսկ մի շարք այլ ձեռագրեր օգտագործել ենք «Ներածության» և «Ծանոթագրություններ» բաժնում՝ քաղելով անհրաժեշտ տվյալներ։ Այդ ձեռագրերն են՝ №№ 209, 436, 485, 486, 488, 500, 502, 567, 581, 822, 838, 850, 859, 933, 941, 993, 1248, 1480, 1500, 1525, 2019, 2152, 2335, 2383, 2593, 2679, 2750, 2775, 2776, 2966, 3031, 3062, 3076, 3497, 3562, 3779, 3788, 3919, 4405, 4779, 5595, 6076, 6398, 6890, 8245, 8463, 8465, 9063, 10311, միկրոֆիլմերի բաժնի №№ 50, 133, 365 (Թբիլիսիի, Լենինգրադի, Զմմառի ձեռագրերից) ժապավենները, ինչպես նաև Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանի ձեռագրի չորատիպ մեր սեփական օրինակն ու Վենետիկի Գոշի Դատաստանա-

[1] Տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, Ա, XLVII—LI, LIII—LV էջերը։

ԿԱՆՈՆԱԴԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

1—620

ԻԵ

ԿԱՆՈՆՔ ՍԻՈՆԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԼՈՒԽՔ ԻԳ

Որք պատմող աստուածային աւրինադրութեանն եղեն աշակերտքն՝ առաքեալք ի Տեառնէ եւ ընդհանուր ընդ տիեզերս աւետարանել առին հրաման զրանն կենաց եւ ընկալան զաջողութեան շնորհ ի Սրբոյ Հոգւոյն՝ իջմամբ ի նոսա, ուր էին իսկ ժողովեալ ի վերնատունն միով միաբանութեամբ հաւատով, քանզի «Ուր իցեն երկուք կամ երեք ժողո-

1 N կանոնախմբի վերնագրից մինչև Հովհ. Մանդակունու կոչումն ապաշխարության կանոնախումբն ընկած է C այս ճառերի բովանդակած նյութերը չեն ընդօրինակված bll Սիոնի կանոնախումբն ամբողջությամբ ՝ի ընդօրինակված Ռ կանոնախմբի №-ր մուծված է վերնագրում՝ *կանոնք իէ սիովնի հայոց կաթողիկոսի, չիք գլուխք իգ* AIJKLMOP QRSTUVXYZWahklmnorsv *սիով-նի* ծ *սիօմնի* u *սիմովնի* bpq չիք *սիոնի* Ap *հայւոց* OW չիք *հայոց* gs *կաթաղիկոսի* JKLMOQSTXZW clqr *կաթուղիկոսի* R *կաթուղիկոսին* BCDEFGH *կաթողիկոսի հայոց* AU *գլուխս* EKLMOPSTVZbhlpqr su *գլուխ* n *ունի գլուխս իգ* V *գըլուխք իգ աւղնեայ հոգիգ ճշմարիտ աստուած* XWg չիք *գլուխք իգ* A-PQUbefhloqru *իբ* DGH *ի* Yackmn ps *իգ*

2 n մինչև երկրորդ տողը վերնագիր՝ *նախադրութիւն կանովնիս* g չիք *որք պատմող... և ժողովըրդոց նոցին* էջ 7-*րդ* տող 2-րդ RUn *որ* XYծ av *պատմօղ* (նաև *պատմաւղ*) bk *պատմողք* kmps *յաստուածային* FIQSUծՌefl *օրինադրութեան* M *յօրինադրութեանն* YՌbenq *աշակերտք*

3 IJOWacefhklmoprs *առաքեալքն* u *առաքելական* befq չիք *ի, տեառն* IJKLMOPRSTUYZW *ի տեառնէ է* achklmoprv *ի տեառնէն* u *ի տեառնէ էն* Lhu *ընթհանուր* c *յընդհանուր* o *ընթհանիւր* e *ընդհամար* փխ. *ընդհանուր* ŭabcefhklmopq rsuv չիք *ընդ (տիեզերս)* hloru *տիեզերաց* abcefkmpqsv *առին հրաման աւետարանել*

4 abcefkmpqsv չիք *և* Y *զաջողութեանն* Ռ *յաջողութեան* abcefklmo pqrsuv *զաջողութիւն* GH *զաջոյլութեան* (ս *զառողջութեան* h *զառողջութիւն)* փխ. *զաջողութեան* ծ *շընոր* U *ի որրոց* փխ. *ի սրբոյ* abce fkmpqsv *ի հողւոյն (*bcf *ի հոգոյն) սրբոյ* CDGHRXYhloru *հոգոյն*

5 a *իջամբ* Y չիք *իսկ, ժողովեալք* UՌ *ի վերնատուն* u *ի վերատունն* b չիք *ի վերնատունն... ժողովեալ* տող 6-րդ. ծ *միօվ* e *սիրով* փխ. *միով*

6 akmoprsv *միաբանութեան* ծ *հաւատով* hloru *հաւատովք* IJՌ չիք *հաւատով* ackmpsv *վասն զի* փխ. *քանզի* Ռlmopu *երկու* v *կամ երկու կամ* defq *և* իիւ. *կամ* U *իրեք* ehloqu *գ (*f *գ-ք)* փխ. *երեք*

վեալ յանուն իմ, անդ եմ եւ ես ի մէջ նոցա» ասաց Տէր*։ Զնոյն եւ մեծն Պաւղոս ասէ. «Ոչ թողուցուք զժողովս միմեանց, որպէս սովոր են ոմանք»**։

Ի սոյն միաբանական ժողով ամ յամէ մեզ արժան է հասանել, քննել եւ տեսանել զկարգս եկեղեցւոյ, զոր կանոնեցին սուրբ հարքն, թէ որպէս ունիցին առաջնորդք կամ ժողովուրդք եկեղեցւոյ։ Վասն որոյ ես՝ Սիոն, որ ոչ ըստ արժանեաց, այլ ըստ ողորմութեանն Աստուծոյ, եպիսկոպոսապետ Հայոց, հոդ զայս յանձին եդեալ կոչեցի զեպիսկոպոսակիցս իմ ի հոգեկան հարկիս այսօրիկ, խորհուրդ տնտեսել մեզ սպասաւորաց բանին, զոր ընկալաք յանձին՝ հովուել զժողովուրդ Տեառն, հաստատել ղաւանդեալ աւրինադրութիւն սուրբ հարցն, իսկ զթերին լնուլ բարեպաշտութեամբ, ի նոյն կանոն միաբանել։ Եւ վասն զի ամենայն ուրեք խափան եւ արգելեալ տեսանեմք զգործ մշակութեան վերատեսուչ դիտողաց եկեղեցւոյ ի բռնագոյն գործավար իշխեցողաց, որ

* Մատթ. ԺԸ, 20 ** Եբր. Ժ, 25

1 IKLMQRSTUYZ անուն Ծ անուանն QR չիք իմ afq չիք եմ HIJKLMOQ RSTXYZWԾՌbehlmoru չիք և kpsuv անդ և ես ի մէջ նոցա եմ b չիք ասաց տէր c տէրն Ռ չիք զնոյն և մեծն... ոմանք JWbq զմեծն

2 IRST պողոս cfhkmopqrsuv թողցուք e թէ ասցուք փխ. թողուցուք IJ զմիմեանց զժողովս Y միմիեանց o միմիանց hlor որպէս և I սովորին, չիք են

4 hlou ի այն (u յայն) փխ՝ ի սոյն Ռ արդ ըստ կանոնի պարտ է մեզ ասնել ի սոյն փխ. ի սոյն J յամ (b յամէ) փխ. ամ Ծ ամ է փխ. յամէ, զի փխ. մեզ beq չիք մեզ p արժան է մեզ Ռ չիք մեզ արժան է հասանել a հասալել

5 o ըննել beq զկարգ Ծ զկարկս GH ղասգս (E զկարպգս) փխ. զկարգս CDHUVԾbcefhlopquv եկեղեցոյ JKLMQRSTXZ յեկեղեցւոյ Ռ չիք զոր կանոնեցին սուրբ հարքն DG H հարցքն

6 bq ունիցի առաջնորդ u առաջնորդք հովիւք կամ KLMQRSTXYZԾ չիք կամ ժողովուրդք k ժողովուրդ CD HUVԾbcefhloqu եկեղեցոյ JKM QRSTXՌ յկեղեցւոյ I նորոյ փխ. որոյ

7 km չիք ես M սիմոմն Ծ սիօվն բացի DGHabcefhlpqru-ից մնացած ձեռ-երը սիովն p չիք որ bq որոց փխ. որ ոչ hlu չիք ըստ (արժանեաց) B այդ FIMQSXWԾՌb ողորմութեան DՌ չիք աստուծոյ

8 A հայւոց Y զհոգս b հոգսն efq հոգս G յանձնին MԾhlopu անձին Y կալայ փխ. եդեալ HՌr եպիսկոպոսակիցս I զեպիսկոպոսապետս Y զեպիսկոպոսակից q զեպիսկոպոսիցըս

9 Y քո իմ bq և փխ. ի SԾ խորհուրդն oru տնտեսեալ h տեառն տեսեալ (l ընտեսեալ SԾ տեսել) փխ. տընտեսել

10 Ծ բանին տեառն զոր befq ընկալան Ծ անձին abcefhklmopqrsv յանձն AKLMPQRSTUXԾՌbefhklmou հովել cv հովւել Oc զժողովուրդն h ժողովուրդ Ծ քրիստոսի փխ. տեառն c չիք տեառն

11 Ծ հաստատել V զաւանդել զօրինադրութիւն b աւրինադրութեանն e զօրինադրութեան fq աւրինադրութեան hlou աւրէնողրութիւնն r օրինադրութիւնն Ռ հարց b հոգւոյն փխ. հարցն

12 G լինուլ Ռ չիք բարեպաշտութեամբ... միաբանել U կանոնաւն k mps կանոնն Ծ կանուն կանոն E կամոն փխ. կանոն Ծb միաբանեալ Ռ չիք և (վասն)

13 hlou արգելան ABCDHUY արգել լիեալ (T չիք լիալ) hefq տեսանեմ Y մշակութեանն o մշակութեան

14 MRr դիտողաց փխ. դիտողաց s տիտողաց DHIVԾbcefhloqu եկեղեցոյ bcefkmpsv չիք ի u ի բռնադոյն փխ. ի բռնադոյն Ծ գործէվար bq գործարի փխ. գործավար Un իշխեցողացն bq յիշողացս (e իշողացս) փխ. իշխեցողաց բացի KLMRSTXY ZԾ-ից մնացած ձեռ-երը իշխեցողացս Ծ որք

ընդ մեզս են եպիսկոպոսացս որոց խափան եղեւ ի նոցանէ առ մեզ գալ, հաւանական իւրեանց թղթովք դրեցին մեզ ածել յաւարտումն բարի զբարուոքապէս խորհրդն։ Եւ զի ինձ եւ որք ընդ իս էին աստուածապատիւ եպիսկոպոսունք աշխարհին Հայոց՝ Գէորգ Ոստան եպիսկոպոս, Սահակ Հարքայ եպիսկոպոս, Սադովկ Սիւնեաց եպիսկոպոս, Եսայի Գողթան եպիսկոպոս, հարկ եղեւ հասանել ի մայրաքաղաքդ Աղուանից՝ Պարտաւ էր ընդ մեզ եւ բարեպաշտ իշխան աշխարհին մերոյ Սահակ Բագրատունի եւ այլ պատուական ազատք, մեր բարեպաշտութեան աշակերտք ընդ նմա՝ Ատրներսեհ Սիւնեաց տէր, Սմբատ Բագրատունի, Մերուժան Արծրունի, Վահրամ Խորխոռունի, Արտաւազդ Աշոցայ տէր,

1 Wօûbefhloqru *մեզ* hloru *կեան* փխ. *են* JYûbehqv *եպիսկոպոսաց* Un *եպիսկոպոսացն* W *եպիսկոպոսակեցս* ô *եպիսկոպոս* kmps *որ* փխ. *որոց* b *խափանել* Q *եղեն* ô *եղեղ* b *և* փխ. *եղև* Y *ի նոցան*

2 abcefkmpqsv *գալ առ մեզ* e *հաւան* q *հաւանի* ô *հաւանական բանին իւրեանց* û *իւրոց* kmps չիք *իւրեանց* V *թխտովք* aefklmoqsuv *թըղթով* br *թեթով* c *թեթեվ* h *թըխտով* abcefkmpqsv *առ մեզ* ô *ածել տանի աւարտումն* Sûn *աւարտումըն* km *բանի* փխ. *բարի* HMUbeq չիք *բարի* X չիք *բարի* ավելնցրել են ուրիշներ

3 BCDEFGHIJKLMOPQRSTUVZôafln oru *զբարիոքապէս* Xû *բարւոքապէս* Yv *զբարոքապէս* Ŵ *բարւոկարար* bq *բարիոք որպէս* փխ. *զբարւոքապէս* b չիք *զի* l *որ* V *յիսս* Wôûbefhlmoqruv *իս* kmps *իսն* n *էին և*

4 DGHor *աշխարհիս* hlu *աշխարհի* A BD *հայնոց* OP *հայւոց* Pô *գէորք* RZ *գէորգէոս* Y *գէորքէոս* KLMQ TXb ձեռ-երում սխալ բառ անջատում կատարելով բնագրի *գէորգ ոստան*-ը գրել են *գէորգոո տան* R YZ *տուն* փխ. *ոստան* û *արքեպիսկոպոս ոստան*

5 b *հարկ եղև հասանել սահակ արքեպիսկոպոս* փխ. *սահակ... եպիսկոպոս* hlmu չիք *սահակ... եպիսկոպոս* IJKLMOPQRSTUYXZWô *հարքաց* Yn *հարկաց* eq չիք *հարքայ* û *արքեպիսկոպոս հարքաց* eq *արքեպիսկոպոս* PXYfq *սադովք* a *սադովկք* b *սիւնեա* û *արքեպիսկոպոս սիւնեաց* q *եպիսկոպոսք (եսայի)*

6 RXae *գողդան* Y *գողտան* bq *գողդեան* f *գողթեան* hlo *գովթան* û *արքեպիսկոպոս գողթան* k *ի հասանել ի* CDGHû *ի մայրաքաղաք* KL MQRSTXYZôbp *ի մայրաքաղաքն* OW *ի մայրաքաղաքող* a *ի մայրաքաղաքս* r *ի մայրաքաղաքացգ* s *ի մայրաքաղաքտ* ô *աղվանից* b *ղաղուից* (q *աղաւթից* a *աղաւնից*) փխ. *աղուանից*

7 Y *պարաւ* W *է* abcefkmqsv *և* փխ. *էր* p *և* փխ. *ընդ* Y չիք *մեզ* ûbef pq չիք *և* ô *պարեպաշտ* b *բարեպաշտն* û չիք *բարեպաշա* ôn *իշխանն* l *լինել* փխ. *իշխան* Y չիք *իշխան* û *աշխարին* ô *աշխարհին* ձախ լուսանցքում BCD *մեր*

8 û *բակրատունի* I *պարեէպաշտութեան* Y *բարեպաշտութեանն* blq *բարեպաշտութեամբ* u *աշակերտ* r *աշակերտքն*

9 bq *անգներսէս* b *սիւնեա* R *ար պատ*-խվը չիք OWe *սըմպատ* G *ամբատ* R *տըմբատօ բագրատու*

10 ô *ի մերուժան* û *արծրուբի* b *անծրունի* E *գահրամ* oprs *վարհամ* bq չիք *վահրամ* e *խորխորունի* klmps *խորխառունի* bq չիք *խորխոռունի* բացի BCDEFGHUcfnuv-ից մնացած ձեռ-երը *խոռխոռունի* IJ *արտաւադա* Woubhlu *արտաւազ* o *արտեազ* r *արտեազտ* BCDEGH *աշոցաց* O *աշոցու* S *աշտոցա* (X *աշտոց* W *ղաշոցու* ô *գաշտոց* û *տոշոց* b *ղաշտոցա* q *աշայա*) փխ. *աշոցայ*

Վահան Վանանդայ տէր, Սահակ Գողթան տէր։ Այդր աշողեաց ուղղիչն խորհրդոց Հոգին Սուրբ զկատարումն մերոյ աստուածահաճոյ խորհրդոց՝ ձերով համախոհ ընդ մեզ միաբանութեամբ, ո՜վ աստուածապատիւ սրբութեամբ եւ պայծառացեալ ի Քրիստոս, առաքինազարդ ուղղափառ վարդապետութեամբ յառաքելականդ վերամբարձեալ աշտիճան տէր Դաւիթ կաթողիկոս Աղոանից, դուք եւ որ ընդ ձեզդ էին աստուածապահ տեարք աշխարհիդ ձերոյ՝ Վարազ Քուրդակ Վաչադանեան, Վարդան Սատոյեան, Տիրիկ Քարոյեան, այլովք ազատովք ձերովք ըստ հիմնացեալ եւ արձանացեալ ի ձեզ աստուածային հաւատոյ բարեփառութեան, զոր հասարակաց ընկալաք յերշանիկ հաւրէն մեծէն Գրիգորէ։ Որով դուք կալով հաստատուն եւ անշարժ, եղէք համաշունչ ընդ մեզ բարեփառութեան հաւատովք եւ գործովք բարեաց՝ շնորհաւն Աստուծոյ, եւ եղիցուք։

1 Su չիք վահան bq չիք վահան վանանդայ տէր C վահան վանանդայ... գողթան տէր ավելացրել են ուրիշներ երրեն լուսանցքում G չիք վահան վանանդայ... գողթան տէր AU վահանդայ IJKLMOPQRSTVYZWû վահանդաց X վանանդաց Ó դաց (ef վանդայ) փխ. վանանդայ Y գողտանց eimou գողդան abcefkmqsv չիք տէր (այդր) OW այար b անդր (hou արդ q աար) փխ. այդր ûbq յաջողեաց M ուղէչն û ուղղէչ Ó ուղեղն
2 Y խորհրդոց ուղղէչ տէր և հոգէն G խորհրդոցն hloru խորհրդոյ achk lmoprsv խորհրդոյ (հոգէն) u խորհրդոյն
3 Ó ձերոց ps ձերոյ o համայխոհ r որ փխ. ով
4 ûhlu չիք և ef առաքինազարդ
5 R վարդապետութիւն Y վարդապետութեանն BCDEFGHUbcpq յառաքելական IJKLMQRSTXYZÓûe առաքելականդ n յառաքելականս O-W վերհամբարձեալ r վերամբարձ C DEGHKLORSXYZWÓûbcehqr աստիճան lmopsu յաստիճան kv յաշտիճան
6 IJKLMQRSTUXZWcmr կաթուղիկոս s կաթաղիկոս Ó աղվանցի ab աղաւնից q աղօնից b և դուք և DGHû չիք և Yûhl որք
7 r աստուածապահք e աեարք befq ձերոց Y քուրտակ b քորդեակդ ef q քորդակ BCDEH վաչաքաննեան Qóhlu վաչականեան b վաչանադեան q վաչադեան
8 F ոյեան ուղղված է սատոյան b սատնեան eq սատոնեան h սատոյան l սատորեան KLMRSTXYZ տիրիք Ó դիրիք acfkmpsv տիրակ beq տիրան փխ. տիրիկ û քարոյեան ABDEFGHIJLMOPRSTXY քարուեան beq քարոննեան k քարոյան A այդովք û այլով Ó ազատով û ազատով e ազատոք û ձերովդ
9 hu ընդ փխ. ըստ Y հիմնեցեալ Ó հիմնեցեալք bq չիք և արձանացեալ o աստուածային Z չիք աստուածային... բարեփառութեան զոր acfhklmoprsuv հաւատոցն beq հաւատն
10 K բարեփառութեամբ ó բարեփառութեամբ Y բարեփառութեանն bq բարեպաշտութեամբ bq հաւասարակեաց փխ. հասարակաց Ó ընկալցուք IJKLMQRSTXYZÓlor երջանիկ û մեծ հօր bq հաւրէ Wq մեծէ b ի մեծէ
11 KMû գրիգորէն KRXY անշարժք K համաշունչք Ó աստուածաշունչ փխ. համաշունչ
12 OWb բարեփառութեամբ V փառեփառութեան Y բարեփառութեանն l բարէփառութիւն KLMQSTXYZ ûe հաւատով ORWÓ հաւատոց DGH չիք և c չիք և ավելացրել են ուրիշներ բացի bq-ից մնացած ձեռ-երը՝ գործոց e բարեաց գործոց S շնորհօն Ó շնորհօք û շնորհիւ n շնորհաւքն XYabcefhkl mopqrsuv շնորհիւն
13 X եղիցէք բացի Z եկեղեցէք փխ. եղիցուք befhloqru-ից մնացած ձեռ-երը եղիցէք

Եւ արդ՝ կարգեցաք միաբանութեամբ զայս սահման բարեկարգութեան առաջնորդաց եկեղեցւոյ եւ ժողովրդոց նոցին։

Ջէ (ՁԱ) Ա. Եպիսկոպոս կամ քորեպիսկոպոս կամ երէց մի՛ ստասցի ի պատճառս փառաց մարմնոյ զփառս շնորհաց Հոգւոյ՝ զպատիւ սրբութեան աւծմանն, որպէս ըստ մարմնական զբաւսման ունել, անփոյթ առնելով զժողովրդոցն հիւանդութեանց, եւ որ ի նոսա են հոգեկան ցաւոց վէրք, իսկ եթէ ծուլասցի՝ լուծցի։

ՋԸ (ՁԲ) Բ. Եպիսկոպոսաց մի՛ լիցի համարձակութիւն յայլ եպիսկոպոսի վիճակէ քահանայ ձեռնադրել. ապա թէ ոչ՝ լուծցի ինքն եւ ձեռնադրեալն։

ՋԹ (ՁԳ) Գ. Եպիսկոպոս մի՛ իշխեսցէ առնուլ ինչ [ի] յանցաւորաց եկեղեցւոյ, այլ յանցաւորին իւր ձեռաւք հրամայեսցէ տալ ի ձեռս աղքատաց, զի քաւեսցէ զյանցանս իւր։

ՋԺ (ՁԴ) Դ. Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն քորեպիսկոպոսաց կամ քահանայից սեղան տալ հաստատել կամ եկեղեցի աւրհնել։

ՋԺԱ (ՁԵ) Ե. Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն միւռոն աւրհնել կամ յաւելուած առնել եւ տալ քահանայից, այլ ամ յամէ ի հայրապետանոցէն առցեն ըստ կանոնական հրամանի սուրբ հարցն։

1 I կարգեցէք ô գարկեցաք BCDEG Hbq չիք միաբանութեամբ ôr զըայս միաբանութեամբ զայս (r չիք զայս) Fabcefhklmopqrsuv զայս (r չիք զայս) զնել սահման Xô սահմանս Y բարեկարգութեանն m բարեկարգութեամբ
2 DHYôabcefhloqu եկեղեցւոյ p եղեղեցւոյ Jû ժողովոց (b ժողովք q ժողով) փխ. ժողովրդոց bq նոցա
3 Y և փխ. կամ (քորեպիս.) u քորեպիսկոպոսն K եպիսկոպոս փխ. քորեպիսկոպոս G ստատի փխ. ստասցի H չիք ի
4 eg չիք փառաց Y չիք զփառս, զըշնորհս CDGHIJSTVô հոգոյ Ycfg hlou հոգոյն abekmqrsv հոգւոյն Y սրբութեանն c աւծման սրբութեանն
5 J յօծմանն Qbqu աւծման û յօծման Y չիք ըստ eg մարմնականն ABCDEU սրաւսման O բոսման û զրօսան ô անզայթ փխ. անփոյթ
6 OWûa զժողովրդոց n զժողովրդեւոցն Jû հիւանդաց X հիւանդութեան K որ և փխ. և որ h չիք որ R ի նոսա փխ. ի նոսա abcefghkmopqrsuv հոգեկանաց l հոգէկանաց
7 AB ծուղասցի X լուասցի փխ. ծուլասցի ô նայ լուծցի lu ծուլցի փխ. լուծցի
8 A յայդ ôû այլ v եպիսկոպոսէ L ի վիճակէ bfg վիճակ e ի վիճակ
9 OW քահանայի s քահանայն OQX YW եթէ D լուցի Y լուցցի a լուծըցին h ձեռնադրելն r ձեռնադրեալն իւր
10 Q եպիսկոպոսի Sô անցաւորաց AE KLRSTUXZng եկեղեցւոց BCDH եկեղեցոյ I յեկեղեցոյ JMû յեկեղեցւոյ ô եկեղեցոյց achklmorsuv յեկեղեցի epq եկեղեցի Y եկեւոց (b եղիցի) փխ. եկեղեցւոյ
11 AH այդ MSôûg անցաւորին RVXY bqv ձեռաւքն (Gաև ձեռօքն) p հըրամայեսցէ իւր ձեռօք e հրամայէ g հրամաէ r ի ձեռն ô աղք [ատ]աց
12 eg զանցանս b իւր արդարութեամբ
13 g եպիսկոպոսք o եպիսկոպոսուն q իշխեսցին ackmpsv և փխ. կամ
14 q և հաստատել HJMQ յեկեղեցի l զեկեղեցի P սկզբնապես եղիցի այնուհետև գրիչն ուղղել է եկեղեցի
15 K եպիսկոպոսունքն ô եպիսկոպոսի IJ իշխեսցին k յիշխեսցեն BCDEH Garv միռոն KLMRSTXZô միւռոնն QVbcefgklmopqsuv մեռոն Y մեռոնն û մեռօն h չիք միւռոն ab cefgkmopqrsuv և կամ RX չիք կամ ôeg աւելուած b յաւելուածու
16 efg և կամ տալ B այդ h կամ փխ. այլ eg կամ յայլմէ փխ. այլ ամ յամէ ôû յամ ամէ b յամէ ամէ oo (ամ) ամէ h յամենայն փխ. ամ q ի հայրապետ û ի քահանայապետէն փխ. ի հայրապետանոցէն begq առցէ KLMQRSTXYô չիք առցեն
17 ô կանոնականի k կանոնակի n կանովնական hlouv հրամանին KLM QRSXYZô սրբոց û չիք սուրբ հարցն eg զհարցն (g հարցն) մերոց

ՋԺԲ (ՁՁ) Ձ. Եւ վարդապետ կարգեսցեն անխափան յեկեղեցիսն, ղի մի՛ շնորհ աստուածգիտութեանն խափանեսցի եւ ճարակող աղանդք հերձուածոցն ի ներքս մտցեն։

ՋԺԳ (ՁԷ) Է. Վանք շինեսցան ի գեաւղս, գի անդ հանգիցեն առաջնորդք եկեղեցւոյ եւ հիւրք եւ աղքատք. եւ ղհաց նուիրացն աւրհնութեան ի տաւնսն յերիցեղբարցն տանցն եւ ի քահանայիցն, զոր անգր կարգեալ եղեւ, եւ զմատաղենիս եւ զհատ ի վերայս առնուն գեղականքն, եւ վարձ տան նահապետի, եւ աւերեն զվանսն եւ զլոյս. զպաշտաւն, զխնկարկութիւն ի վանացն եկեղեցւոյ խափանեն։ Զայնպիսիսն ծանր նզովիւք կապեալ

1 IJ վարդապետս beq վարդապետք հրամայեցին (e հրաման) և (e չիք և) կարգեցին ր չիք և վարդապետ կարգեսցեն... համարձակ ասնել ինչ՝ էջ 14 տող 11-րդ X կարգեցին Ô զարկեսցեն u կարգեսցին o յանխափան Ô յեկեղիցին Û յեկեղեցիս ep եկեղեցիսն CDGHabcefkmpqsv շնորհք Y շնորտրհն Û շնոր

2 C աստուածգիտութեանն] DGH աստուածային IJMQSXWÔÛbefl nq աստուածգիտութեան V յաստուածգիտութեանն KLMQRSTXY Z խափանեսցին QR ճարակողք XY ճարակօղք ackmpsv ճարակաւղ (Ցան ճարակօղ) bq ճարակոր OW աղանդս Û աղանդ bq աղանդքքն DG հերձուածոյյն Yhr հերձուածոդաց l հերձուղաց o հերձուածոց u հերձուղած բացի OUWbcefkmnpqs v-ից մնացած ձեռ-երը հերձուածոյն

3 Ua ի ներս Û մացեն վասն ղատելոյ և քարոզելոյ

4 b շինեսցեն nq շինեսցին hlu շինեցան ի գեղս (h ի գիւղս) և շինեսցին զի անդ e չիք շինեցան BCDE FGH ի գեղս IJKLMQRSTVXYZW ÔÛbcq ի գիւղս Paenps ի գեղս Y անտ a չիք անդ c հանկիցեն r և առաջնորդք CDHÔbcefhlopqru եկեղեցոյ

5 ÔhIu չիք և (հիւրք) ABEIJKLPQR STVZW հերք X աղք ուրիշներ ուղղել ԵԳ աղքատք hlu և աղքատք զի օղտեսցին (h աւգտեսցին) և շահեսցին գեղջացի (h գիւղջացի) շինականք ի յաղօթից (h ի յաղաւթից) և հանապազորդ (h հանապազ) պատարագացն և ի լուսաւոր բանից խրատու վարդապետութեանցն միշտ մերձ տեսանելով և լսելով բոտ այնմ (l ընդ որում) թէ տես աչացն հաստատէ բան զլուր ականջացն և զհաց d հացն Ûbeq նուիրանացն KMZ նըւիրացն Q նըւիրեացն Yl օրհնութեանն ack mpsv աւրհնութեամբ befq չիք աւրհնութեան DGH ի տունկսն (Ybq ի տունս acefkmps ի տունրսն ü ի տօնս E ի տեատնական փխ. ի տաւնսն

6 IJÔefps երիցեղբարցն ü երիցեղբարց q յերիցեղբարց Y և տանցն E [տ]անցն abcefhklmopqrsuv տանց R (տանցն) և կրկնված է Y չիք (տանցն) և bq չիք ի (քահանայիցն) բացի CDGHRXY-ից մնացած ձեռ-երը ի քահանայից q զոր անգր կարգեալ եղև կրկնված է oÛ անդ փխ. անգր Ô զարկեալ, կան փխ. եղե

7 Ô զմատաղէնինսն hlu զմատեղենիս r զմատեղինիս բացի akmopsv-ից մնացած ձեռ-երը զմատաղէնիսն OW hloru զհաս փխ. զհատ b հատն q զհատն BCDEFGHabcefkmps ի վերայսն hq ի վերա այս (q այսն) փխ. ի վերայս GH առնուլն X առնոյն c առնուլ E գեղեկանքն bk գեղականք Ô զվարձ beq վարձուն փխ. վարձ տան

8 Ôbq աւերեն r օրերէն փխ. աւերեն Y զվանս 'hlu զվանսն զադոթս և զպաշտօն պատարագաց զլոյս և զխնկարկութիւն և զամենայն բարէկարգութիւն ի վանաց եկեղեցոյն խափանեսցեն ÔÛ պաշտօն IOabc emopqrsv և զպաշտաւն (hluk զըպաշտօն) kn և զպաշտաւնն L զըխնկարկութիւնս ÔÛ խնկարկութիւն M և զխնկարկութիւնն f և զխնկարկութիւնք abcekmpqsv և զխնկարկութիւն

9 CDH ի վանանցն O ի վանանց Ûo r ի վանաց befq ի (e և ի) վանիցն CDHOÔbcpq եկեղեցոյ M յեկեղեցւոյ efor եկեղեցոյն I խափանեն or խափանեսցեն IJ զայսպիսիսն Ô զայնպիսսին Ûb զայնպիսին b ծանր

եմք եւ բանիւ Աստուծոյ։ Մի՛ իշխեսցեն ժողովրդականքն այնմ շնորհի, թող ի վանս երթայ ամենայն հասն ըստ առաջին կարգաւորութեան հարցն։ Եւ վանական մի՛ իշխեսցէ տանել ինչ անտի ի տուն իւր, իսկ եթէ յանդգնեսցի՝ ի մեղս եղիցի նմա։

ՉԺԴ (ՉՐ) Ր. Եւ տեսաք ի տեղիս տեղիս անարգեալ զսուրբ աւազանս մկրտութեան ի չպէտս համարեալ ի տգէտ եւ յանմիտ քահանայից. եւ զջուր լուացման հանեն արտաքս հեղուն ի կոխումն եւ յապականութիւն։ Յայսմհետէ մի՛ իշխեսցեն զնոյն անպատուութիւն առնել սուրբ աւազանին, այլ ընդ այլ սրբութիւնսն պատուով կալցին, որպէս զսեղանն եւ զխաչ՝ վերարկուաւք ծածկեսցեն եւ խնկարկութեամբ պատուեսցեն, եւ զջուրն անդէն ի նմին աւազանին կորուսցեն։ Եւ քահանայ որ անցանէ ըստ այս հրաման՝ լուծցի։

ՉԺԵ (ՉԹ) Թ. Քահանայ, որում հասեալ է կարդ տարեկան սպասաւորութեան

1 hlpu չիք և HKLMOQRSTYZVծbc ehuq բանիւն X բանիւն ուղղված ուրիշից L չիք իշխեսցեն BCDEFG Hն ժողովրդականք bq և ժողովրդականք (զ ժողովրդականքն) զ այնմն ծ շնորհաց
2 acefkmpqsv ի վանսն b երթան Hq ընդ (DG ընա) փխ. ըստ Ybo կարգաւորութեանն ծ զարկաւորութեան hlu կարգաւորութեանց
3 b հասրն (զ հա[սրն?]) փխ. հարցն l ի փխ. և b վանականքն Ye անդի h չիք ի (տուն) զ թէ
4 Meq անդգնեսցի ծ անզգնեսի b անարգնեսցի ծ չիք ի hloru նզովեալ փխ. նմա
5 ն տեսանեմ bq անարգել ն սուրբ G զսուրբ ձախ լուսանցքում LOUY Wbcfmnv աւազանն aeq աւազան hlu աւազանսն
6 Yq մկրտութեանն b ինչ ի պէտս փխ. ի չպէտս ծ համարել O ի անմիտ զ ի յանմիտ GIJKLMQRSTX YZWծne անմիտ b քահանայիցս C չիք և (զջուր) տողամեջ ավելացրել են ուրիշներ G չիք և
7 b ի ջուր OW զջուրն KLMQRSTXYZծ զջուր աւազանին լուացման (ծ լուացման) eq ջուր լուացմանն f լուացմանն r հանել p և արտաքս ն և արգաքս զ արտս փխ. արտաքս p հեղեն l և ի կոխումն eq ապականութիւն S յանապականութիւն ն յանապակութիւն
8 e այսմհետէ Z մի իշխեսցեն յայսմհետէ ծ չիք յայսմհետէ... անպատուութիւն K չիք մի իշխեսցեն BCDacfhmuv անպատութիւն ER անպատւութիւն K պատւութիւն e անպատիւ b ապատտանութիւն (զ ապատտութիւն) փխ. անպատուութիւն O առնեն e առնուլ H զսուրբ
9 B այդ (ընդ) s (ընդ) այդ նո սրբութիւնս G պատով RZ պատուով e պատուելով CG կալցեն b չիք որպէս bkmps զսուրբ (b սուրբ) սեղանն W սեղանն ն զսեղան
10 ծefv զխաչն bq զսուրբ խաչն ծbe fq վերարկօք (նաև վերարկուք) Z վերակւօք ն վերարկուք u վերակուաւք U խնկարկութեամբ ծածկեսցեն kmps չիք և (խնկար.) ծ և ի խնկարկութեամբ U և պատուեսցեն f և խնկարկութեամբ պատուեսցեն աջ լուսանցքում
11 նps զջուր eiKmpqs անդրէն b չիք անդէն hlu ի նմին կորուսցեն ի մէջ աւազանին CDGH աւազան E աւազանի abcefkmpqsv չիք ավազանին ծ կորուսցե ն ամփոփեսցի փխ. կորուսցեն ծ քահանայն H յանցանէ ծ հանցէ և անցէ փխ. անցանէ
12 Y ընդ փխ. ըստ ն չիք ըստ KOW aekmrs այսմ bq այսմն uhl չիք այս c հրամանիս այսմիկ ծ այ[ս] հրամանս OW հրամանս ն զհրամանաւ aehloru հրամանի ծ լուծցի դէարքէն
13 Y քահանայն V յորում քահանա Kp չիք է abcefhklmծqrsuv կարդ (beq կարգի) հասեալ է o զորգ p կարգն b տարէկանս Y սպասաւորութեանն acefv սպասաւորութիւն hloru սպասւոր J չիք սպասաւորութեան

եկեղեցւոյ, սրբութեամբ եւ արդարութեամբ կալցի զեկեղեցին եւ անխափան ի տուէ եւ ի գիշերի կատարեսցէ զաստուածային աղաւթս։

ՁԺԶ (ՁԺ) Ժ. Երկրորդ ամուսնացելոցն մի՛ թողացուսցէ ի կարգէ ապաշխարութեան, ինքն պարկեշտաբար արբցէ, ապա եթէ ի զեղխ արբեցութեան գացի՝ լուծցի։

ՁԺԷ (ՁԺԱ) ԺԱ. Քահանայք պատուէր արասցեն արանց եւ կանանց եւ դստերաց նոցա, զի ոչ արասցեն ընդ հեթանոսի զուգութիւն, զի չէ ամուսնութիւն, այլ անաւրէն եւ պիղծ խառնակութիւն, զի զի՞նչ բաժին կայ հաւատացելոյն ընդ անհաւատին, զի չար է քան զշնութիւն, եւ որ դարշագոյն է քան զշնութիւն՝ բնական յանցանք։

ՁԺԸ (ՁԺԲ) ԺԲ. Քահանայք մի՛ իշխեսցեն զնշխար կենաց Հացին մանկանց

1 CDHԾhlou եկեղեցոյ IJ յեկեղեցւոյ Q յեկեղեցոյ abcefkmpqs սրբոյ եկեղեցոյ (akms եկեղեցւոյ) e սրբութիւն f սրբութեամբն Q յարդարութեամբ e արդարութիւն CDH Ռ կալցեն Ծ կալցին կրկնված է. բառը q-ից մնացած ձեռ-երը կալցին OW յեկեղեցին Ծ եկեղեցի u եւ եկեղեցին

2 KL ի աւուէ p ի գիշ[եր]ի Y կատարեսցեն K կատարեսցէ զխորհուրդ զաստուածայինն ABCDEFG HJLMOPSTVXYZ զաստուածայինն KRX աղաւթք Y աղօթքն Z աղաւթսն QST աղ[աւթս?] Ռ աղօթս և զգործս abcefkmpqsv զաղաւթս (bq զաղաւթն v զաղաւթսըն) աստուածային

3 Ծ երկրորդ ամուսնութիւն ամուսնացեալնի մի զողացուսցէ ի զարկէ Ռ ամուսնացելոց BCDEG թողացուսցեն H թողացուսցենէ abc efkmpq թողցէ s թողթէ v թողցէն Ub ի կարդ p ի կարգի Yhor ապաշխարութեանն

4 bq ինքն բարիոք և պարկեշտայրար (q պարկեշտարար) CDEGH պարկեշտութեամբ Ռ պարդեշտաբար aciklmoprsuv պարկեշտ befq կացցէ փխ. արբցէ Ծ չիք ապա... արբեցութեան UYbefnpq թէ befq չիք ի hlou ի զեխ k ի զեղխո r ի զեղջ փխ. ի զեղխ beq զեխութեամբ f զեղխութեան KLRVYZ արբեցութեանն befq չիք արբեցութեան

5 Ծb դացի նայ լուծցի

6 DHq քահանայ b քահանայ որ Ծb արասցէ c արասցեն կրկնված է q արեանց փխ. արանց G արանց և կանանց... ոչ արասցեն վերեւ լուսանցքում R զաւերաց

7 U զի ո ոչ e զինչ փխ. զի ոչ abcfh klmopqrsuv չարասցեն Ծ ընդ հեթանոսի հետ զուգաւորութիւն bh lqu հեթանոսս ի զուգութիւնն (bq ի զուգութիւն) e զուգութիւն Ռ զուգաւորութիւն բառը LMQRST XYZԾռ-ից մնացած ձեռ-երը չիք զի (չէ) beq չիք չէ... անաւրէն

8 B այդ U այլ անօրէնութիւն այլ անօրէն և պիղծ acfkmsv անաւրէնութիւն p անօրնութիւն CDEG H չիք և SԾbq ի պիղծ l խառնակութիւնն O զի (զինչ) աջ լուսանցքում bq չիք զի (զինչ) PԾ ինչ Ծ բաժին կրկնված է v չիք բաժին D GHUYlnoqu հաւատացելոցն QS հաւատելոյն Ծ հաւատացելոս be հաւատացելոց

9 Ծ անհաւատից q (քան) զշնութիւնն C չիք և որ... զշնութիւն ավելացրել են ուրիշներ ձախ լուսանցքում G չիք և որ... զշնութիւն e չիք որ l չիք որ... զշնութիւն Q դարշագոյնն e դարշութիւն և պիղծ ադաեղութիւն փխ. դարշագոյն է քան զշնութիւն բացի IJMVWԾՌ bhoqu-ից մնացած ձեռ-երը դարշագոյնն

10 FԾՌ չիք է Ծ շնութիւն Ռq զշնութիւնն Facfkmpsv անբնական hl r անբանական o յանբանական u և անբանական Gb անցանք q անցար Ծ յանձեկեա BCDEH յանցանքն

11 b քահանայ IJhl զնշխարս Ռ զնշխարհս b զնշխարն c զնշխարհն q զնշխարհ Ծ կենացին փխ. կենաց Հացին Ռ մանկաց q մանկանցն

կամ զինուորաց տալ առնել, այլ ինքեանք արասցեն. եւ ի սրբութեան բաժակն բաւական արկցեն զբաժակն եւ մի՛ խառնեսցեն այլ գինի յետոյ։

ՋԺԹ (ՋԺԳ) ԺԳ. Երրորդացն զուգութիւն խառնակութիւն է, պղծագործ շնութիւն, անքաւելի յանցանք. այնպիսիքն եթէ ապաշխարութեամբ կամին ջնջել զմեղս, նախ որոշեսցին ի միմեանց իսպառ, ապա եղիցին արժանի ապաշխարութեան. եւ քահանայ որ զուգութեան նոցա պատճառ լինի՝ լուծցի եւ նզովեսցի։

ՋԻ (ՋԺԴ) ԺԴ. Որք չեւ հասեալ ի ժողովրդականաց յայն, որ ի նեղութենէ հարկաց անձինքն հասանեն ի վաճառ, եւ սակաւ ինչ ի գոյութեան լինի, եւ վաճառեսցէ զեկեղեցի կամ զսպաս սրբութեան կամ ի կարասւոյ կամ յանդաստանաց եկեղեցւոյ՝ նզովեսցի յԱստուծոյ եւ ի մէնջ. եւ զայնպիսին մի՛ ոք կոչեսցէ քրիստոնեայ։

ՋԻԱ (ՋԺԵ) ԺԵ. Կրանաւոր ուր առեալ է զկրանս սրբութեան եւ տեղափոխ

1 Y զինուաց Le և առնել û ունել փխ. առնել AXs այդ bq և ինքն LRXY ի (X չիք ի) սրբութեանն ô ի սրբութիւն
2 hl արբցեն փխ. արկցեն û բաժակին (և մի) e չիք զբաժակն բացի bpq-ից մնացած ձեռ-երը՝ զբաժակին p այլ խառնեսցեն FLh խառնեսցին AXs այդ bq չիք այլ û յետոյ այլ գինի hlu գինոյ acefhkm sv բաժակ փխ. գինի bq զբաժակն փխ. գինի p չիք գինի h չիք յետոյ
3 Fô երրորդացն ûh երրորդաց ôû զուգաւորութիւն abefhklmopqrsuv զուգումն b խառնակութեան, չիք է û պղծագոյն b պղծայգործ p և պղծագործութիւն RXY շնութիւն է b շնութեան r շնութիւնք u շընոր՞ փխ. շնութիւն p չիք շնութիւն
4 Qbq անցանք KLMQRSTXZ այնպիսիսն Y այնպիսին ô յայնպիսան bhloqru այսպիսիքն C [ապ]աշխարութեամբ DG աշխատութեամբ (H աշխատու) փխ. ապաշխարութեամբ k յապաշխարութեամբ bq կամի
5 bq ննջելոյ փխ. ջնջել q նա խորշեսցին փխ. նախ որոշեսցին DEH OWô որոշեսցեն o ի միմիանց ô չիք իսպառ KLMQRSTXYZô և ապա r ապա եթէ եղիցին
6 hloru ապաշխարութեան (r ապաշխարութեամբ u ապաշխարութիւն) արժանի bq չիք և ô քահանայն q քքահանան Fhlmu զուգաւորութեան M զուգութիւն b զուգութեանց KLMQRSTXYZôhlou լիցի e լինին
7 e լուծցին apsv նզովիցի pq նզովի e նզովեալ ô և ես նզովեալ եղի փխ. և նզովեսցի
8 k որ (չև) q չիք որք չև... նզովեսցին ի մէնջ՝ էջ 12-րդ տող 11-րդ b չիք չև, զհասեալ Yb ի ժողովրդականացն Qôbhlou այն û ի նեղութեան է b ի նեղութենէն են
9 LOWbhlopu անձինք l հասանին o հասաննելն KLMQRSTXYZô չիք ի be չիք ի վաճառ... ի գոյութեան լինի Y ի գոյութեանն hlu չիք (ինչ) ի b չիք և
10 b մի վաճառեսցէ ô զեկեղեցին KLM RTXYZbhlou ըսպաս ô սպասաւորութեան փխ. զսպաս սրբութեան QY ps սրբութեանն CDGHYaefhloru ի (hlu չիք ի) կարասոյ P ի կարասւոյ ô ի կարասոյն b ի կարասցոյ Sô չիք (կարասւոյ) կամ
11 Sô չիք յանդաստանաց եկեղեցւոյ Q անդաստանաց CDHbhlu եկեղեցոյ IJQ յեկեղեցւոյ akmv եկեղեցւոյն efps եկեղեցոյն or յեկեղեցոյ DG HOôru աստուծոյ p ի մէջ փխ. ի մէնջ be չիք և (զայնպիսին) û զայնպիսի be այնպիսին m զայնպիսին
12 Gô կոչեսցի aks քրիստոնեայ h քրիստոնեայս
13 b կրանաւոր Khln որ փխ. ուր bo չիք ուր hlu չիք է abcefkmpsv զըկրաւն (Gաւե. զկրօն) C զկաւնս ուրիշներ տողամեջ ուղղել bG զկրաւնս Y սրբութեանն H տեղափոխել

լինի ուխտէ յուխտ՝ արգելեալ լիցի եւ մի՛ ոք իշխեսցէ զայնպիսին ընդունել, այլ ուր ընծայեցաւն Քրիստոսի, ի նմին տեղ կատարեսցէ զառաքինութեան իւրոյ զհանդէս. եւ կատարեսցի՝ բայց եթէ յառաջնորդաց կոչեսցի յառաջ՝ յառաջնորդութիւն եկեղեցւոյ եւ կամ վարդապետութիւն ումիցի ի լրումն աստուածեղէն ուսման առաջնորդին։

ԶԻԲ (ՁԺԶ) ԺԶ. Յառաջ առաջին սուրբ Հարքն յիւրեանց ժամանակս արգելին զաղատս եւ զանազատս յարեան մերձաւորութենէ։ Այժմ առ մեւք լուծեալ տեսանեմք, մանաւանդ յաղատաց, զկանոն Հարցն, զի անխտիր խառնին առ իւրեանց մերձաւորսն անկարգ ամուսնութեամբ։ Յայմհետէ ի չորրորդ զարմ մի՛ իշխեսցեն ամուսնութեամբ զուգիլ. ապա թէ ոչ՝ նզովեսցին ի մէնջ, եւ ինքեանք տացեն պատասխանի Աստուծոյ ի մեծութեան նորա դատաստանին։

ԶԻԳ (ՁԺԷ) ԺԷ. Տկարքն, քանզի ի տանց, յընտանեաց եւ ի քաղաքաց իւրեանց

1 XWbq ի (XW չիք ի) յուխտէ hlu յուխտի (o ուխտի) փխ. ուխտէ D H յուխտս փխ. յուխտ Mծps ուխտ b չիք յուխտ e յարգելեալ h զրաէ արգելեալ p արգիլեալ b զայսպիսիոըն s այնպիսին

2 AB այգ ծb այլ որ DH ընձաեցաւն Eh ընձայեցաւն R ընծեցաւն ñb ընծայեցաւ EFGKMOPQWZeu քրրիստոս abcefkmpsv ի քրիստոս IJ ñ տեղւոջ k տեղէ CDGHabcefhl mopsuv տեղի H կատարէ K կարասցէ փխ. կաաարեսցէ MYñh զառաքինութեանն u զառաքինութիւնն

3 hlu չիք իւրոյ b հանդէս, չիք և, կատարեսցէ acklmoprsuv թէ HILծñ bpsu առաջնորդաց

4 Sծbhlnou չիք յառաջ CGIծ առաջնորդութիւն X յառաջնորդութիւնն b յառաջնորդութեան CDHծefhlou եկեղեցոյ IJ յեկեղեցւոյ b եկեղեցոյն oñhloru չիք և b վարդապետութեան h զվարդապետութիւն

5 Q ունիցին F աստուածային IJñhl u ուսմանն Ye յառաջնորդին ñ առաջնորդի b առաջնորդն h յառաջնորդութիւնն lu յառաջնորդութիւն

6 DGH առաջ o յառաջն r զառաջ IJ KLMQRSXYZծñbehlu չիք յառաջ T չիք յառաջ ուրիշներ ավելացրել են IJKLMOQRTXYZWծñbeor յառաջին (սուրբ) c հայրքն IJKLMQRSX YZծñbe իւրեանց ñ չիք արգելին

7 A չիք և զանազատս ուրիշներ ավելացրել են այս լուսանցքում ծ զաղգըս (b զանտանիս) փխ. զաղատս ER չիք և զանազատս IJYծñ արեան b մերձաւորութենէն e յայժմ DEGH միւք UVXYZWծñabcefk mprsv մեւք (Cwh մեօք) hlou մեք

8 IJKLMOQRSTXYZWծñbelnopu ազատաց AIJKLMOPQRSTUVXYZ n զկանոնն F կանոն hou սուրբ հարցն

9 n ընդ (r այլ) փխ. առ Uhlu չիք առ hlu յիւրեանց ծ անդարկ hor անարգ փխ. անկարգ hlou ամուսնութեամբ զուգել (l զուգելն) hlo արդ յայմհետէ (l այմհետէ) F այմհետէ H այմհետէ... ամուսնութեամբ տող 10-րդ ավելացրել են Ներքին լուսանցքում r չիք յայսմհետէ... մի իշխեսցեն տող 10-րդ b չիք յամհետէ... ամուսնութեամբ տող 10-րդ

10 K եցէ փխ. ի acefhklmnopsuv չիք ի Yñ չորրորդ ackmps զչորրորդ hl զչորրորդ BCDEGYacefhklmopsuv զարմն hou իշխեսցին e ամուսնանալ և CDGHծackmprv զուգել b ի զուգիլ s զուգեալ BCDEFGHef եթէ

11 O նզովեսցեն b նզովի be չիք ի մէնջ U ինքեանց f ինք ñ տացին b զըպատասխանիսն q զպատասխանիս Yծ ի մեծութեանն

12 ծ զատաստանի aceflıklmoprsuv դատաստանի

13 Ue ի կարքն (s զկարքն) փխ. տկարքըն c չիք ի (տանց) BCDFGHfk ms յնտանեաց Q և ընտանեաց c և յընդանեաց ñ և յընտանեաց ծ ընտանեաց c յնդանեաց q ընտանեաց HIñabcefkmqsv չիք և Iծ չիք ի (քաղաքաց) G իւրոց p արկարքն քանզի հալածեալ եղեն և մերժեալք ի տանց և յնտանեաց ի քաղաքաց առաջին

մերժեալք եւ հալածեալք եղեն, առաջին սուրբ հարքն բարեպաշտ իշխանաւքն անկեալանոցս շինեցին, ուր զնոսա ժողովեցին եւ վիճակս կարգեցին զաւառաց զաւառաց անդր տալ զտուրս ողորմութեան ի մխիթարութիւն նոցա։ Այժմ ի տեղիս տեղիս այն աւերեալ է, եւ ելանեն տկարքն յայլ մուրողացն վիճակաց առնուն ըմուրողին, եւ նոքա դրկին ի միմեանց եւ չքաւորեալ շրջին։ Յայսմհետէ հոգ լիցի եպիսկոպոսաց եւ նոցին ազատաց եւ այլ գլխաւորացն՝ հաստատել զաւերեալ յարկսն շինութեամբ, ժողովել զանկեալսն եւ պատուէր առնել ժողովրդոցն, որք վիճակաւն են հաստատեալ նոցա՝ առնել ողորմութիւն, եւ աւտար վիճակաւորաց չտալ ինչ։ Եւ մի՛ ոք իշխեսցէ անցանել ընդ այս հրաման։

1 Ռ մերժեալ և հալածեալ c հալածք R չիք և հալածեալք beq չիք առաջին ps հարք Yc և բարեպաշտ bq բարեպաշտին l բարէպաշտ IKLMO QRSTXYZWôbq իշխանքն ռe իշխանօք
2 GM անկելանելոցս Y անկելանոց er անկելոցս b անկելան այս փխ. անկելանոցս km անկանելոցս bq շինեցին ուր և նոսին (q նոսա) DG HKLMQRSTXZbefq ժողովեցին p ժողովէին բացի ôacklmorsuv-ից մնացած ձեռ-երը ժողովեսցեն H չիք և b և ի վիճակ q վիճակն ô զարկեցին bq կարգեսցին
3 ռ զաւառս (անդր) bpq ի զաւառ (անդր) CDEGH աւագաց փխ. զաւառաց (անդր) B չիք զաւառաց (անդր) աջ լուսանցքում կարմիր թանաքով ավելացրել են ուրիշները SYô չիք զաւառաց (անդր) b անդրն ռ տուր (ողորմ.) E չիք զտուրս (ողորմ.) V զողորմութեան Y ողորմութեանն ô ողորմածաց ողորմութիւն փխ. ողորմութեան X ի մխիթարութիւնն
4 ô յայժմ hlou և այժմ m չիք տեղիս (այն) ավելացված է ձախ լուսանցքում GSô չիք տեղիս (այն) Qabc efkmpqsv չիք այն U աւերել է ôo աւիրեալ է b չիք է e յելաննեն beq չիք տկարքն
5 CDGHIJQôռhmu այլ bq յայլում YZWh մուրացողացըն ôռq մուրողաց bq չիք մուրթողացն OYacefhk lopsuv վիճակացն b վիճակին U առննուն b յառնուն
բացի p-ից մնացած ձեռ-երը չունեն և (նոքա) e կրկին փխ. դրկին BC DEGHE չիք ի Y ի միմիեանց ô ի միմիանց
6 u յայնմհետէ bq յայսմհետէ abch klmopqrsuv եպիսկոպոսացն hlo չիք և նոցին... գլխաւորացն՝ մինչ 7-րդ
7 bpq ազատացն km յայլ p գլխաւորաց a հաստատեալ F զաւերեալս X զաւետարանն փխ. զաւերեալ բացի ռabcefhklmnopqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը զաւերեալսն BCD EFGH յարկս Y շինութեանն befq շինութեան
8 abf ժողովեալ R առնեք u ժողովրդոց hou ժողովրդականաց lr ժողովրդականացն Wռefkmpqrsv վիճակաւ a ի վիճակաւ c վիճակաւոր Q վիճակ առնեն փխ. վիճակաւն են P վիճականն են... և աւտար՝ մինչ 9-րդ ներքեւ լուսանցքում
9 hlou վիճակաւ (h վիճակ) են (h էն) նոցա հասեալ առնել bq հաստատեալք ceikmprsv հասեալ փխ. հաստատեալ KLMQRSTXYZô յաւտար (նաև յօտար) ռ վիճակացն բացի acefkmpqsv-ից մնացած ձեռ-երը՝ վիճակաւորացն
10 p ոչ տալ ô մինչ փխ. ինչ ռ չիք ինչ և մի... այս հրաման G չիք և hloru մի ինչ ոք ô առնել փխ. անցանել abcefhklmopqrsv ելանել ըստ փխ. անցանել ընդ u ելանել փխ. անցանել acfhklmopqrsuv այսմ b այնմ IJ հրամանս beq հրամանիս hlor հրամանացս

ՁԻԴ (ՁԺԸ) ԺԸ. Ի յիշատակ վախճանելոցն ի յընտանեաց նոցա որ ինչ ըստ կարգի աւրինաց քրիստոնէութեան, զոր հրամանաւ սուրբ հարցն կատարեն զմխիթարութիւն հոգւոց նոցա կամ զքառասունս եւ զագապս ի հանգիստ նոցա կամ զայլ տուրս, զոր ինչ եւ հրամայեսցէ վախճանեալն հոգւոյ իւր, մի՛ իշխեսցեն յայլ եկեղեցիս կամ ի կրաւնաւորանոցս տալ. այլ անդէն գեղջ եկեղեցւոյն երիցուն լիցին եւ վանացն՝ այնպիսեացն հասք, եւ իւրեանց տան երիցուն, ուր շնորհաւք սուրբ աւազանաւն վերրստին եղեւ ծնեալ եւ պսակեալ եւ կենացն հացիւ կերակրեալ, ուստի եւ յուղարկեալ առ Աստուած երթայ։ Իսկ յորժամ հարկաւորն յիւր եկեղեցին կատարեալ լինի, եւ կամեսցի աւելորդս ինչ առնել յայլ եկեղեցիս կամ ի կրաւնաւորս կամ յաղքատս, ապա լիցի համարձակ առնել ինչ։

1 A սույն ճողվածի մասնավոր ճամփ-րսկսլոււմը սխալմամբ կրկնված է ԺԷ փոխանակ ԺԸ hklmopqsuv չիք ի (յիշատակ) DHhlopsuv զյիշատակ bef ի յիշատակս q զյիշատակս Ibelnu վաղճանելոցն ps վախճանելոց o վաղճանելոցն r վախջանելոցն Ubefqn չիք ի (յընտանեաց) BCDH ի յընդանեաց GZac hkpsv ի յնտանեաց ô ի ընտանեաց e ընտանեաց f յնտանեաց bq տանեաց փխ. յընտանեաց F ի փխ. ըստ

2 ô զարկի hlou կարգին Q յաւրինաց Y քրիստոնէութեանն beq քրիստոնէից ksv քրիստոնէութեան u քրիստոնէութեամբ b հրաման û հարց bq հարքն hlu հոգոյն փխ. հարցն

3 CDHQYûmv հոգոց efhloqu ոգոց b նոցա ոգոց bpu չիք կամ ô զըքառասունսն hlu զխ o զխ-ունս q զխ-ս b չիք զքառասունս... նոցա pv զագապ

4 ô զինչ փխ. զայլ b չիք և abcfkm pqsv հրամայիցէ IJSTelnu վաղճանեալն u վախճանեալ b ի վաղճանեալն q ի վախճանեալ r վաղխջանեալն

5 CDHIVYôbefhlu հոգոյ KMQRSTX YZôefhlmopqrsuv իւրոյ b իմոյ փխ. իւր f իշխեն k յիշխեսցեն DGHIJôûbu այլ Mbqr յեկեղեցիս OYW չիք ի ô ի կրօննաւորաց b ի կրանաւորաց q ի կրաւնաւորացն ek ի կրոնաւորանոցն h ի կրօնաւորացս բացի acflmoprsuv-ից մնացած ձեռ-երը ի կրաւնաւորս

6 A այդ hlou անդրէն AIJKLPQRST VXZ գեւղք MYWôû գիւղք O գեօղք U գեաւղք acfkrsv գեաւղջն (նաև գեօղջն) b ի գիւղ qe ի գիւղն h ի գեաւղջն lm ի (m չիք ի) գեղջն ou ի (o չիք ի) գիւղջն CDGHYô hloru եկեղեցոյն M յեկեղեցւոյն km ps եկեղեցւոյ abcefqv չիք եկեղեցւոյն ôhlu չիք երիցուն o և երիցոյն r և երիցուն abcefkmpqsv երիցուն (beq իրիցուն) լիցին (c լինիցի e յիցի) և (kmps չիք և) եկեղեցւոյն (b եկեղեցոյն efq եկեղեցոյն pv եկեղեցւոյ) և վանացն (b վանեաց) hlou լինիցի CDGHOW վանանցն LMQRSTXYZôûkq այսպիսեացն b այսպիսոյն

7 abcefqv հասքն hlou հասկ b տանն QVbeflqu իրիցուն l շնորհօքն Ya bcefhklmopqrsuv աւազանին

8 beq չիք եղև ôbefhlnoru կենաց ռ կենաց հացիւ պսակեալ և կենաց հացիւ կերակրեալ ô կերակրեալք եղև q ուստի և յուղարկեալ կրկնված է ô ու[ս]տի

9 ôûkn ուղարկեալ f յղարկեալ b չիք առ hlou երթայ առ աստուած Q երթալ ô որժամ IJôûq իւր MSb hmq յեկեղեցին u եկեղեցի

10 ô կատարել OVWn և տարեալ փխ. կատարեալ ô լին[ի?] hlu չիք և GIJVbhlmnqu յաւելորդս û ինչ յաւելորդս IJKLMQRSTXYZôûq այլ MQfmqrs յեկեղեցիս b եկեղեցին OW (եկեղեցիս) և կամ

11 IJKLMQRSTXYZôbeq աղքատս ac kms համարձակել (p համարձակեալ) փխ. համարձակ առնել IJ յառնել n ինչ առնել v չիք առնել hlu չիք առնել ինչ o չիք ինչ e ինչ և իցէ

ՋԻԸ (ՁԺԹ) ԺԹ. Ժողովրդական ոք որ յաղագս պէսպէս ինչ սխալանաց բանադրեալ լինի յեպիսկոպոսէն, թէ մեռեալ՝ թող չթաղէ զնա քահանայ, եւ ոչ զերախայն մկրտել. ապա թէ դէպ լիցի երախայի հասանել այնպիսւոյն մեռանելոյ, քահանայն մկրտեսցէ զերախայն եւ թաղեսցէ զմեռեալն, եւ զայլ կապանս բանին պնդութեամբ անլոյծ պահեսցէ։

ՋԻՋ (ՁԻ) Ի. Իսկ եթէ զիպեսցի երախայի հիւանդանալ եւ քահանայն հեռի իցէ եւ ընթանան յընտանեացն առ քահանայն ի կոչել, անդէն ուր դիպաւ քահանայն՝ սկսցի զկարգ մկրտութեանն յանուն երախային. եւ եթէ դէպ լիցի երախային մեռանել յորժամ եկեսցէ քահանայն, կնքեսցէ սուրբ

1 A սույն հոդվածի մասնավոր համարակալումը սխալմամբ նշված է ժը փխ. ժթ BCDEFGHYbefgkmq ժողովրդականք, չիք ոք (Y ունի ոք) Ô չիք որ bq ի պէսպէս ինչս Y չիք ինչ o ինչ պէսպէս eghmnq սղալանաց r որդխալանաց Û բանադրեալ

2 BCDEFGH լինին յեպիսկոպոսաց hl u լինի յիւրմէ (u յուրմէն) եպիսկոպոսէն IJOWÔÛop եպիսկոպոսէն bfq յեպիսկոպոսէ M մեռեալ է be gq մեռանի hlou մեռաւ n չիք թող b չի թաղէ cg չթաղեն n մի թաղեսցէ q չի խաղեն hlu չթաղի o չի թաղի befghloqu չիք զնա բացի n-ից մնացած ձեռ-երը՝ նմա փխ. զնա VGbfps քահանայն egq քահանայքն

3 YWÔÛbqr երեխայ բացի hlopu-ից մնացած ձեռ-երը՝ երախայ hlopu և ոչ զերեխայն (h զերեխայն p զերախայ) քահանայն (p քահանայ) մկրտեսցէ և թէ այնպիսոյն (p չիք այնպիոոյն) երեխայն (h երախայն p երեխային) դէպ (p և թէ դէպ) լինի մեռանել քահանայն փխ. եւ ոչ զերախայն. . մեռանելոյ քահանայն g մկրտեն f և ապա n և փխ. ապա բացի Ûbegq-ից մնացած ձեռ-երը՝ և փխ. ապա թէ n լինի CDGHUNO (լիցի) երախային eg երեխային YWÔÛlq երեխայի Ô հասանիլ n չիք հասանել CDGHIMQYÛabcorv այնպիսոյն Ôq յայնպիսոյն efg այնպիսոյ

4 բացի n-ից մնացած ձեռ-երը ունեն կամ (մեռանելոյ) GKLMQYZÔ մեռելոյն I մեռանելւոյ X մեռանել bq մեռելոյ է o մեռանելոյն բացի JÛ acegkmnprsv-ից մնացած ձեռ-երը՝ մեռելոյ Ô քահանայ p մկրտէ b ապա մկրտեսցէ Y երեխայն Wbeg hlnqr զերեխայն Ô զեխայն Û զերեխայ

5 H զայլն bq զայս փխ. զայլ u բանս n չիք բանին P պնդութեան Y ընդութեամբ e պնաութեամբ Gbe gq անլուծ p չիք անլոյծ

6 A սույն հոդվածի մասնավոր համարակալումը սխալմամբ նշված է ժթ փխ. ի g չիք իսկ եթէ դիպեսցի... ի վերայ ակամային դիպեսցի՝ էջ 16 տող 2-րդ Ô ախպեսցի cu դիպեսցէ Y WÔÛbhlqu երեխայի en երեխային u հիւանդալ Û կամ փխ. և u չիք և Ûh քահանայ Oos հեռ իցէ

7 u ընթանալն bhlou ընթանայ q ընթանան CDGH յնաանեացն Yhlor u ընտանեացն Û ընտանեաց n ընտանիքն Ôp չիք յընտանեացն Y չիք առ abcefkmqsv առ քահանայն կոչել յնտանեացն (a յնդանեացն b ընտանեացն e ընդանեացն IYÔ hlopru չիք ի JÛ չիք ի կոչել... քահանայն p կոչել յնտանեացն անդէն I և դիպաւ KLMRSTZ դիպու efq դիպեցաւ b դիողեցօ c դիպ

8 h քահանայ Ô սկսանիցի Û սկսեսցի bq սկսի ef սկսկի Jbq ի կարդ Ô զզարք Û կարդ FIQSWÔÛn մկրտութեան b քահանայութեանն փխ. մկրտութեանն KLMQRSTYZÔ անուն YWÔÛbq (յանուն) երեխային hloru չիք յանուն երախային e երեխային կատարել և եթէ Z չիք և եթէ դէպ իցէ երախային Û թէ H դիպ

9 IJ լինիցի YWÔÛelqru երեխային ÔÛr մեռանիլ OW առ քահանայն Û քահանայ բացի Ûn-ից մնացած ձեռ-երը՝ և կնքեսցէ o քնկեսցէ

նշանաւն զգլուխն եւ թաղեսցէ ընդ Քրիստոսի մկրտեալսն։ Այդ կանոն ի վերայ ակամային ղիպեսցի։

ՁԻԷ (ՁԻԱ) ԻԱ. Քորեպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն զդուռն եկեղեցւոյ փակել եւ խափանել զաստուածային աղաւթիցն ժամ վասն աւրընթրեաց կամ վասն միոյ ուրուք յանցանաց, բայց զպարտաւորս աւրընթրեացն եւ զմեղուցելոցն անձինս բանադրեսցեն։ Գեղջաւագ որ յաղագս արքունի հարկաց զդուռն եկեղեցւոյն փակել տայ բռնաւորին եւ աստուածային ժամուն աղաւթիցն խափան արասցէ՝ նզովեսցի ի կեանս եւ ի մահ։

ՁԻԸ (ՁԻԲ) ԻԲ. Որք գերեվար լինին յանաւրինաց եւ ակամայ առ քաղցի կամ ի հարկէ նոցա կերիցեն յանսուրբ եւ ի պիղծ մսոյ, յորժամ դարձ արասցէ նոցա Աստուած յիւրեանց տեղիս՝ ամ մի ջերմեռանդ սրտիւ ապաշ-

1 eq նշանաւ bq զգլուխն զաւծումն և թաղեսցէ e ընդ օրինօքն քրիստոսի b չիք ընդ քրիստոսի րացի Jûbcefhloqu-իq մնացած ձեռ-երը՝ ընդ մկրտեալսն bq զմկրտեալսն ü չիք այդ կանոն U կանոնին b կանոնիդ

2 Ub չիք ի X ակամայի ô յակամային e ակամայից hlu ակամայիցն R գիպեսցէ b ղիպեսցի այսպէսեւսցս u չիք ի վերայ ակամային գիպեսցի

3 A սույն կոդվածի մասնավոր համարակալումը սխալմամբ նշված է ի փխ. իա J քորեպիսկոպոսւնք P զոր եպիսկոպոսունք փխ. քորեպիսկոպոսունք Q իշխեսցին D զդուռն hlou զդրունս CDHYôacr եկեղեցոյ I յեկեղեցոյ J յեկեղեցւոյ befghlopqu եկեղեցոյն kms եկեղեցւոյն a փակեալ

4 û կամ փխ. և, զաստուածայինն ը զածային առանց պատվի ûeg աղօթից p աղաւթից abcefgkmqs ժամն n ժամ կամ վասն v չիք վասն s աւրընթերեաց KLRSTVXZôոր ընթրեաց (MG որոյ ընթրեաց b որ ընտրեաց q որ ընդրեաց k ընթրեաց) փխ. աւրընթրեաց eg և կամ f զըկամ bq զկամս փխ. կամ

5 O աւուրք (W աւուրց) փխ. ուրուք bq յուրուք b անցանացն v յանցանացն eglopru զպարտաւորսն ûu աւրընթրեաց ps աւրընթերեացն ô աւուր ընթերեացն (eg յօրընթերեացն bq որ ընթերեացն) փխ. աւրընթրեացն

6 ô զմեղուցելոց befgq զանձինս մեղուցելոցն (b մեղուցելոյն) Vr յանձինս ô բանադրեսցին AJKPQv գեաղջաւագ DGH գեղջաւագն I զաւղջաւագ LMORZn գեւղջաւագ Uôacfkmps գեաւղջաւագ o գեղջաւակ VW գիւղջաւագ b գեգջաւորօք q գեգջաւորաւք bcegkmnpqs գեղջաւագ-ից առանձին նշված G արքուն ô որք ունին (l անքունի) փխ. արքունի

7 b հրապարակեաց (q հպատակեաց eg հպրկեաց) փխ. հարկաց U որ զդուռն CDHôbcfghloru եկեղեցոյն M յեկեղեցւոյն Yp եկեղեցոյ eq եկեղեցուն s եկեղեցւոյ ac փակեալ ô չիք փակել eg յանօրինաց փխ. բռնաւորին

8 u ժամու M ժամոյն b բանի փխ. ժամուն Feg և աղօթիցն û աղօթից M և նզովեսցի r նզովեսի bfgpq նզովեալ եղիցի փխ. նզովեսցի û ի կեան o չիք ի կեանս begq չիք ի կեանս և ի մահ ô ի մառ փխ. ի մահ

9 A սույն կոդվածի մասնավոր համարակալումը սխալմամբ նշված է իա փխ. իբ M որքք A գերավար X զգերավար b գերայվարին cfr գերէվար eg գերէվարք m գերեվարք M գերավարք U գեղավար փխ. գերեվար b չիք լինին r ի ի յանօրինաց IJû անօրինաց b յօրինացն M Ybegq յակամայ Y քաղցին

10 ô նոցին a կերակրիցեն ehloru կերիցէ IJôû անսուրբ egq յանուսն սուրբ փխ. յանսուրբ abefghklmp qruv չիք և hloru ի (r չիք ի) պըղծոյ մսէ ô որժամ

11 h աստուած ձախ լուսանցքում IJK LMQRSTXYZôûegkr իւրեանց ô ա տարի eg ա ամ b կամ ի (q ամ ի) փխ. ամ մի Y ջերմեռանդն u ջերմեռանդիւ l ջերմեռեանդ ABE FIJKLOPQRSTVXZacfor ջերմեռանդն û ապաշխարեսցեն

խարեսցի արտասուաւք, պահաւք եւ աղաւթիւք արտաքոյ եկեղեցւոյ. եւ եթէ սխալանք այն իսկ իցեն նմա՝ հաղորդեսցի աւրինաց, եւ զուրբաթ եւ զչորեքշաբաթ խստա պահեսցէ։ Նոյն կանոնդ եղիցի եւ առ կանայս, որք ակամայութեամբ պղծին ի հեթանոսաց։

ՑԻԹ (ՑԻԳ) ԻԳ. Աղջիկ խաւսեալ առն, թէ [յ]ապարահի իցէ, մի՛ իշխեսցեն քահանայքն այնպիսւոյն պսակ դնել կամ զուգել ընդ առն յամուսնութիւն, մինչեւ սրբեսցի յապարահէն եւ ապա ամուսնասցի։

Եւ եղիցի ձեզ ամենեցուն եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց պաշտել ի դիրք սուրբք՝ ի Հին եւ ի Նոր Կտակարանաց՝ Մովսէսի դիրք՝ Ծննդոցն, Ելիցն, Ղեւտիկոնն, Թիւք, Երկրորդ աւրէնք. Յեսու Նաւեայ, Դատաւորացն, Հռութայն, Թագաւորութեանցն Դ, Մնացորդացն գրոց աւուրք

1 H և արտասուաւք p արտասուօք H և պահովք ABCDEFGHIJKPRSTV Zeg պահովք Y պահօվք l պահեաւք b չիք պահաւք CDEH չիք և (աղաւթիւք) Q արտաքուոյ CDHVY δbcefghloqru եկեղեցոյ IM յեկեղեցւոյ

2 ûbv թէ begoru սղալանք p սխալանքն q սղալանքն eg այնպիսի փխ. այն p իսկ իցեն այն նմա hlou են փխ. իցեն b նա փխ. նմա Vm յաւրինաց b աւրինացն hlou չիք և (զուրբաթ) Jû զուրբաթն

3 Qkm զչորեքշաբաթի W չորեքշաբաթ δ զչորեքշաբար u զչորեքշաբաթն egh զչորեքշաբթի (Տե՛ս զդ-շաբթի) lq զդ-շի u դ-շի p զչորեքշաբաթին b զշաբաթի փխ. զչորեքշաբաթ A խստա-ի պա վանկը ձախ լուսանցքում p պահեսցէ խստա BCDEFGHhloru կանոն l կանոնք n կանոնքդ bg կանոնք կանոնաւդ ǂփխ. կանոնդ û որք փխ. և (առ)

4 befgn որ o որկ q սորա փխ. որք û չիք որք eg յակամայութեամբ o աքամայութեամբ bq կամաւորութեամբ փխ. ակամայութեամբ δ պղծիցեն ի հեթանոսացն o չիք ի, հեթանոսացն

5 A սույն հոդվածի մասնավոր համարակալումը սխալմամբ նշված է իբ փխ. իգ beg աղջիկ o խա[ւսե]ալ hlu ի (l չիք ի) տալ փխ. խաւսեալ L չիք առն δ առն ապարահի թէ իցէ BCDEGH եթէ GOackmops ապարահ U ապահարի V ապարահաւ bfghlquv ապահար e ապար[ահ?] δbeghlqu իշխեսցէ

6 H քահանայք δeg քահանայն h քահանայ CDGHMOYWδabcefghlopqruv այնպիսոյն g չիք կամ զուգել l զոգել b չէք ընդ g չիք ընդ առն յամուսնութիւն DGLQδpqrs ամուսնութիւն b ամուսնութեան k յամուսնութիւնն Y զուգութիւն փխ. յամուսնութիւն

7 BCDEGHefghluv յապահարէն δ ապարահէն bq ապահարէն l յամուսնացին Jûacklmoprsv ամուսնացին eq յամուսնասցի u ամուսնացին և եղիցի ձեզ ամուսնացին

8 befgq չիք և եղիցի ձեզ... սիրաքայ իմաստութիւնն՝ էջ 18-րդ տող 4-րդ L ամենեցուն ձեզ C ամենուն achklmo ամենեցունց C աշխարհակաց G աշխարակաց ուրիշներ ուղղել են աշխարհականաց MQR չիք և աշխարհականաց u չիք պաշտել

9 R և փխ. ի (դիրք) OWδûp չիք ի (դիրք) Rδ դիրքս S ի դիրկս KLM QTX ի գիրքս ûnu սուրբ hlo չիք ի (հին) u քահանային փխ. ի հին Hc չիք ի (Նոր) hlopu կտակարանացն DFGHO մովսէս δ մովսէսի ks մովսիսի r դիրդ CD ծննդոցն IJlu ծնընդոց O ծընընդոցն Vûho ծննդոց Y ծնդոց

10 Yûhlou ելից W եղիցն IJKLMOPQ RSTVXZδhlnopu ղեւտականն Y ղեւտական W ղեւացւոցն ù ղեւտականք BCDEFGH թիւքն i թիւրք փխ. թիւք δ յերկրորդ BCDEFGHR X աւրէնքն (Տե՛ս օրէնքն) Mδ յօրէնք R յեսու նաւեաց hlou դատաւորք

11 բացի Wօû-ից մնացած ձեռ-երը և հռութայն û հռութայ V և հռութայն բացի Wakmps-ից մնացած ձեռ-երը թագաւորութեանց W չորս ù չիք դ Yûo մնացորդաց un գրոցն hloru չիք գրոց û չիք գրոց աւուրք ք (երրի) G աւուրքք hlou աւուրք

Բ, Եզրի Բ բանք, Գիրք Յոբայ, Սաղմոսացն գիրք Ա, Սողոմոնի Գ գիրք, Բժ մարգարէքն, Եսայի, Երեմիայ, Եզեկիէլ, Դանիէլ։ Եւ արտաքուստ պատգամաւորեսցի առ ի յուսուցանել զձեր մանկունս զուսումնարա- զումն Սիրաքայ իմաստութիւնն։

1 ackmprsuv չիք ր (եզրի) բացի BC DEFGHIno-ից մնացած ձեռ-երը երկու (եզրի) ackmpsuv և (u չիք և) ր եզրի փխ. եզրի ր W երկու (բանք) û չիք բանք գիրք W յոբայ lu ովբայ բացի CDGHÔkmps-ից մնացած ձեռ-երը յովբայ OWhlou սաղմոսաց û սաղմոս r (սաղմո- սացն) գիրդ û չիք (սաղմոսացն) գիրք u գիր փխ. գիրք (ա) ackmp sv մի փխ. ա YWû չիք ա G սո- ղուժոնի Uacn սողովմոնի Y սողո- մոնի kms սողովմովնի r սողովնի A BEFÔûluv սողոմովնի KLMQRST XYZÔ գ (û ա) փխ. գ Y գիրքն (բժ) r գիրգ (բժ) û չիք գիրք (բժ)

2 BCEGQ բ-տասան DH բ տասա- նայ JLMPRSTUVXZv բժ-ան Ôcmn բժ-ն hloru ժբ մարգար- էիցն û մարգարէք բծ Ô մարգար- էիցն OW երկոտասան մարգարէա- կանքն (W մարգարէից) սողոմոնի գ (W երեք) գիրք եսայի QRSTXYÔ երեմիայի û երեմեայ AB եզեկիէգ դանիէգ Ô եզեկիէլի դանիէլի û դա- նիէլ եզեկիէլ Y եզէկլի և դանիէլի n յարտաքուստ

3 H յառ a չիք ի LMOQRSTXYZWÔ ûnop ի ուսուցանել M մանկուսն û մանուկս r մանկունսն G զու- սումարազումոն û ուսումնարա- զումս

4 r սիրաքս uv սիրաք FEIJQSXWû lnu իմաստութիւն M ի իմաստու- թիւն o իմաստութեանն c իմաս- տութիւնն մակարայեցիքն գ

իԶ

ՍԱՀՄԱՆՔ ԿԱՆՈՆԱՑ ՍՈՒՐԲ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ Ի ՔԱՂԱՔԻՆ ՈՒՌՀԱՅ Ի ԼՈՒՍԱՒՈՐԵԼ ԶՆՈՍԱ ԳԼՈՒԽՔ ԼԴ

Յորժամ լուսաւորեցաւ քաղաքն մկրտութեամբ, ձեռնադրեցին եպիսկոպոսունս, քահանայս եւ սարկաւագունս, եւ հաստատեցին վարդապետս աւրէնսուսոյցս, եւ եղեւ հաստատութիւն եկեղեցւոյ եւ սեղանոյ

1—2 c *ե կանոնք* hlouw *սրբոյն* Rkm *առաքելոցն* sv *առաքելոյ* hlouw չիք *առաքելոյն* RVXYôdhloprsu *թաթէոսի* Ô *կանոնք իզ սրբոյն թադէոսի առաքելոյ սահմանդ ի քաղաքն ուռհայ ի լուսաւորել զնոսա* befgq *կանոնք ե սահմանք սուրբ* (q *սրբրոյն*) *առաքելոյն թաթէոսի* (fq *թադէոսի*) *ի դալ* (g *գալն*) *նորա յուրհայ* (eg *ուրհայ* f *յուռհա*) *քաղաք ե լուսաւորել* (eg *լուսաւորեաց*) *զնոսա մկրտութեամբ սուրբ աւազանին* փխ. *սահմանք... զնոսա*

2 l չիք *ի* v *ի քաղաք* hlntw *ի քաղաքն* LOUVWr *ուրհայ* R *առհայ* Ô *ուռհայոլ* lkmn *յուրհայ* louw *ուռհայի* t *եդեսիայ* փխ. *ուռհայ* BE *ի լուսաւոր* OW *ի լուսաւորելն* acklmosw *ի լուսաւորելն* n *լուսաւորեալ* W *զնա* փխ. *զնոսա* cd *զընոսա բան ե հարցումն ե պատասխանիք* lq V *զնոսա բան* lq *հարցումն ե պատասխանիք* OK *գլուխ* բացի Y-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *գլուխք* lq n 2-րդ և 3-րդ տողերի միջև վերնագիր *յասաջաբանութիւն կանոնիս*

3 X *լուսաւորեցաւաւ* Ô *լուսաւորեաց ի քաղաքն* Ô *քաղաք այն մկրտութեամբ* t *մկրտութեամբ քաղաքն ուրհայ ձեռնադրեցին* befgqw *ձեռնադրեցան* hlou *ձեռնադրեցաւ* Gb w *եպիսկոպոսունք* ... *զեպիսկոպոսն* ef *եպիսկոպոսկք* gq *եպիսկոպոսք* t *եպիսկոպոսունսն* H *ե եպիսկոպոսունս*

4 befgqw *ե* (gw չիք *ե*) *քահանայք* t *ե քահանայս* lr *ընդ քահանայս* G *սարկաւագունքս* befgqw *ե* (efg չիք *ե*) *սարկաւագունք* befgqw *հաստատեցան վարդապետք* hou *հաստատեցաւ* G *հաստ[ատ]եցին* t *զվարդապետս* hu *վարդապետ*

5 b *ե ուրէնսուսոյցք* fw *ե ուրէնսուսոյցք* g *ե օրէնսուսուցաք* hou *ե աւրէնսուսոյցս* l *ե օրէնսուսոյց* q *ե ուրէնսուսուցուք* DH *ուրէնսուսուցս* Wp *ուրէնսուսոյցս* Ô *օրէնսուսուցինս* Û *օրէնսուսոյց, հաստատուն* CDGHVYôchiloru *եկեղեցւոյ* lJ *յեկեղեցւոյ* Ï *սեղանոյն* t *սեղանոյ* befgq *պայծառութիւն եկեղեցւոյ աստուծոյ ե սեղանոյ կամեցաւ գնալ անտի* (bq *անդի*) *դի քաբոզեսցէ ե այլոց քաղաքաց դաւետարանն ե կացոյց փոխանակ իւր զադդէ կերպասագործն* (b *կերպասայգործս* q *կեպասագործն* f *կերպասագործ*) *ժողովեցտն ամենեքեան հարցանել ցնա զամենայն կարգս եկեղեցւոյ ե զկրօնս* (q *զկրաւնս*) *քրիստոնէից ե նա պատմեաց նոցա կարգաւ ըստ հրամանի փրկչին զըլուխք* (bq *գլուխ*) *լբ* փխ. *հաստատութիւն եկեղեցւոյ... ըստ հրամանի փրկչին*՝ էջ 20 տող 3-րդ

Աստուծոյ. սկսան հարցանել ցնա զամենայն կարգաւորութիւն եկեղեցւոյ եւ զամենայն կրաւնս քրիստոնէից եւ նա պատուիրեաց նոցա կարգաւ ըստ հրամանի Փրկչին։

ՁԼ (ՁԻԴ) Ա. Հարցումն. Ո՞րպէս պարտ է կալ եպիսկոպոսին ի տեսութեան։

Պատասխանի. Եպիսկոպոսն եղիցի անարատ, պարկեշտ, ուսուցող, մի՛ արծաթասէր, մի՛ արբեցող, մի՛ կերող, մի՛ ղաւշաքաղ, մի՛ հարկանող, մի՛ կաշառառու, այլ հանդարտ, որպէս ասաց եղբայրն մեր եւ դըլխաւորն Պաւղոս, եղիցի աւրինակ բարւոյ, տքնող, պահող, ատեցող զհանգիստ քնոյ, լինել աւրինակ հաւտին ամենայն կարգաւ, առնել ձեռնադրութիւնս արժանաւորաց՝ այնոցիկ որ հասու եւ գիտունք են դրոց,*

* Հմմտ. Ա. Տիմ. Գ, 1—4, Տիտ. Ա., 7—8

1 D սկսական t և ըսկսան ս հարձանել բացի KLRXYZ-ից մնացած ձեռ.-երը զնա ps զնոսա փխ. ցնա CD կարգութիւնս G կարգութիւնս ուրիշներ ուղղել են կարգաւորութիւնս HKLMQRSTYZdhlou կարգաւորութիւնս ծ զարկաւորութիւնս r ըսպասաւորութիւն փխ. կարգաւորութիւն Jû չիք կարգաւորութիւն եկեղեցւոյ և զամենայն CDHYծacdhilopru եկեղեցոյ

2 u չիք և զամենայն... քրիստոնէից u զկրօնս hlo կրաւնսն d կրօսն փխ. կրաւնս AD քրիստոմնէից û քրիստոնէից t քրիստոնէական ծչիք և նա, պատուրիեաց t պատուիրեալ ուսոյց նոցա ծ զարգաւ hlopu չիք կարգաւ t կարկա[ւ]

3 ծ զամենայն ըստ հրամանի փըրկչին տեառն մերոյ d հրամանին K փըրկչի lou փրկչին և աստուծոյ

4 ծ հարձումն u հարցմունք û չիք հարցումն բացի bq-ից մնացած ձեռ.-երը՝ հարցումն առաջին բացի Hbefq-ից մնացած ձեռ.-երը ունեն թէ որպէս H թէ-ն ավելացրել են ուրիշներ d կեալ պարտ է c կեալ bef ghloqu եպիսկոպոսին կալ JXYW ի տեսութեանն U ի տեսութիւն CD FGabcdhiklmosuvw ի տեսչութեան EHprt ի (H չիք ի) տեսչութիւն*l ի տեսչութեան ուրիշներ ուղղել են ի տեսութիւն efgq ի տեսչութեան (eg ի տեսութիւն) եկեղեցոյն ծû չիք ի տեսութեան

5 b պատասխանէ h այլ (o ասէ û ասէ սրբազան առաքեալն) փխ. պատասխանի բացի efg-ից մնացած ձեռ.-երը՝ ասէ առաքեալն փխ. պատասխանի dhlou եպիսկոպոս bq և պարկեշտ O պարկեշտս û պարգեշտ u պարտկեշտ BCDEGHXYh rt ուսուցաւղ (Ըստ ուսուցօղ) F ուսուցանօղ OWblmnq ուսուցանող ծ ուսուցօղս d ուսոյցող u ուս<ուս> ուցող

6 R չիք մի արծաթասէր BCDEFGX Yծakmpsv արբեցաւղ (Ըստ արբեցօղ) H և մի (արբեցող) h մի կերող մի արբեցող BCDEFGHXYծ կերաւղ (Ըստ կերօղ) Vû ղօշաքաղ t մի հարկանող մի զօշաքաղ befgq մի արծաթասէր (b արծաթայսէր) մի հարկանող մի արբեցող մի կռուող (q կռվող) մի ղաւշաքաղ (b ղաւշայքաղ g զօշաքաղ) մի կաշառառու BCDEFGHXYծ հարկանաւղ (Ըստ հարկանօղ)

7 ûou կաշառու J կաշառ առնու B այդ bf հանտարտ l հանդարտս û ասէ w ասացն Y չիք և û գլխաւոր r գլխաւորն սուրբ առաքեալն պօղոս

8 l պողոս û պաւղոս եպիսկոպոս եղիցի CGVծaբcdefghklmopqrsuv բարոյ BCDEFGHXYaclkmpsv տըքնաւղ (Ըստ տքնօղ) b տէր քննող փխ. տքնող BCDEFGHXYacdikm prstv պահաւղ (Ըստ պահօղ) M պահեցող befgq չիք պահող bq և ատեցող BCDEFGHXYacdikmpstv ատեցաւղ (Ըստ ատեցօղ)

9 ծ զհանգիստքն u հանգիստ q քընոյ ծ չիք քնոյ, լինիլ J յամենայն BCDEFGH կարգաւք (Ըստ կարգօք) ծ զարկաւ K առ ձեռնադրութիւնս առնել Z չիք առնել... արժանաւորաց BCDEFGHabcdefg hiklmopqrstuvw ձեռնադրութիւն P զձեռնադրութիւնս

10 V արժանաւորացն û այնոցիք GY ûո սըք hlou որ գիտուն և հասուկ են cdrv գիտունքն G գիտունք ծ գիտու

կարդաց եւ աւրինաց Աստուծոյ։ Զտգէտսն խոտեալ ի բաց՝ մի՛ ձեռնադրեսցէ, քանզի տգիտութիւն՝ Աստուծոյ խոտելի է քան զամենայն չարագործութիւն. յայսմանէ առաւել զգուշասցի քան յամենայն իրաց, քանզի տգէտ քահանայ կամ սարկաւագ, կամ ով ոք է յառաքելական աշտիճանի, ի բարկութիւն շարժէ զԱստուած, զի բերանովն ի միտ առնու եւ ասէ, եւ սրտիւն ոչ իմանայ զասացեալն եւ բարկացուցանէ զԱստուած. եւ վնասակար ամենայնին եպիսկոպոսն լինի։ Արդ՝ քանզի կորուստ է այդ հոգւոց, փախիցեն յայսմ ամենայնէ, զուսումնասէրսն եւ զգիտունսն յառաջեցուսցեն ամենայն պատուով, իսկ զտգէտսն ամենեւին մի՛ կացուցանել առաջնորդս կամ վերակացու ինչ շնորհի եկեղեցւոյ. իսկ եթէ

1 ó դարկաց kn և կարդաց Pbhq կարդաց փխ. կարդաց IJbcdgq աւրինացն (նաև օրինացն) V յօրինաց e յօրինացն Yb զտգէտս Yñ bcefgq խոտել CGH խոտեսցեն U խոտորեալ (W խոտեալ) փխ. խոտեալ d ի բայց խոտելի է Y և մի ձեռնադրել Kc ձեռնադրեսցի b ձեռնադրելոց է

2 ñ զի փխ. քանզի ó քան զտգիտութիւն Z տգիտութեամբ bchloqt տգիտութիւնն r ըտգիտութիւն առաջի աստուծոյ Wt խոտելի (t խոտեալ) է աստուծոյ Y չիք տգիտութիւն աստուծոյ խոտելի է քան ñ չիք աստուծոյ Y ամենայն

3 befgq չիք առաւել G զգուշասջիք H զգուշասց befgq զգուշ (f զգոյշ) լինիցի d թէ քան ամենայն KLME OQRSTXYZWóbeghiloqu զամենայն f ամենայն hou յիրաց

4 hu տգէտն Kbq քահանայն befgq և փխ. կամ (սարկաւագ) b սարկաւագքն g սարկաւագք efq սարդաւագունք r չիք կամ (ով) ó օվ ñ befgq և իցէ (f է) փխ. ոք է órt իցէ փխ. է OWl չիք է IJMQóñb eghloqu առաքելական բացի AIM PQTUfv-ից մնացած ձեռ-երը աստիճանի V յաստիճանի

5 q ի բարկութեան ó ժարժէ ú աստուած efgq զի թէ ó բերանօվն Yñ չիք զի բերանովն... բարկացուցանէ զաստուած՝ տող 6-րդ X ուրիշներ ուղղել են ոչ ոչ ի միտ befgq չիք և ասէ և

6 egw սրտիւ h յիմանայ befgq չիք զասացեալն... զաստուած

7 ñ չիք եւ վնասակար... յայսմ ամենայնէ՝ տող 8-րդ b վընասակար է egq վնասակար է IJ յամենայնի MYcdvw ամենայնի t յամենայնին W ամենեցուն befg ամենայնի լինի (b լինել) եպիսկոպոսն (b եպիսկոպոս) Qóq եպիսկոպոս u եպիսկոպոսին r լինէի q չիք լինի K չիք արդ... հոգւոց t չիք արդ eg զի արդ A Ճախապես գրված է եղել քահանայ գրիչը ինքնակամ ջնջել և ուղղել է քանզի acdmprsv քահանայ զի (hlou քահանայք զի bfqt զի) փխ. քանզի eg չիք քանզի Y կուրստատէ փխ. կորուստ է

8 DH այտ befgq այս փխ. այդ CD MRXYóchlmopstu հոգոց bq հոգւոյ d հոգոյդ efg հոգոյ KLMQRS TXZó փախիցուք Y փախիցուց O փոխիցէ փխ. փախիցեն բացի v-ից մնացած ձեռ-երը՝ փախիցէ ó այսմ IJKLSVY յամենայնէ acdhikmopr suvw յայսմանէ (i յայնմանէ efg q ի սմանէ b ի սմանէ ապայ) փխ. յայսմ ամենայնէ ñ արդ զուսումնասէրսն t իսկ զուսումնասէրն K MQRSXbdhlqru զուսումնասէրն W զուզումնասերսն óeg զուսումնասէր G զգիտունս ñ զիտունսն rt զգիտունն

9 AOPSUñacdhiln յառաջեսցուսցեն Ws յառաջացուսցեն ó առաջացուսցեն u յառաջեցուսցէ befgq յառաջկացուսցէ W պատւով ó պատուօվ t և փխ. իսկ Y զտգտսն befgq կացուսցէ

10 ñ առաջնորդ eg յառաջնորդս befg q և փխ. կամ abcdefghiklmoprst uv վերակացուս q վերակացցուս a cdhiklmoprstuvw չիք ինչ befgq շնորհի (g շնորհ) ինչ l չիք շնորհի CDHVYóabcflmopqrsu եկեղեցոյ IMQ յեկեղեցւոյ d թէ hou չիք եթէ

յանդգնեալ եպիսկոպոսն արասցէ զայն վասն կաշառոյ կամ վասն մերձաւորութեան կամ վասն բարեխաւսութեան, այնպիսի եպիսկոպոս նզովեալ եղիցի. եւ որ ինչ վնաս ծնանիցի՝ տացէ վրէժս յաւուրն դատաստանի յանմահ տանջանսն։

ՁԼԱ (ՁԻԵ) Բ. Հարցումն. Ո՞րպէս արժան է ունել եպիսկոպոսին զիւրսն եւ զաւտարսն։

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին զամենայն հաւատացեալս միապէս սիրել, եւ զիւր մերձաւորսն մի՛ առաւել մեծարել քան զայլ հաւատացեալսն, թէպէտ եւ եղբայր իցէ կամ քոյր։ Եւ կաշառ ամենեւին մի՛ առնուլ, այլ զինքն մեռեալ համարել աշխարհի. մի՛ երբեք քրքրել եւ զուարճանալ կամ լկտի ինչ խաւսել կամ հրապարակաւ զոք յանդիմանել առանց երկրորդ հարցման՝ նախ առանձինն, եւ ապա երկու կամ երեք

1 M անաղնեալ S անդգնեալ Ó անդգնեալ bq անտգնելով eg անդգնելով f յանդգնելով u յանդգնել ûbfqu եպիսկոպոսին d եպիսկոպոս eg արասցէ զայս եպիսկոպոսն BCDEFGHbfq զայս befgq կամ վասն (կաշառոյ) IQSTX կաշառուոյ M կաշառուոյ Uainsvw կաշառոց ûprt կաշառաց bcefgq կաշառու dhlou կաշառուց hlou ե փխ. կամ (վասն) Y մերձաւորութեանն d չիք մերձաւորութեան

2 d չիք կամ վասն C չիք կամ վասն բարեխաւսութեան... եղիցի և որ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ G չիք կամ վասն բարեխաւսութեան... եղիցի և որ r չիք վասն Y բարեխօսութեամբ LYÓ այնպիսին BDEFHOVWûbcdefghiklot uvw եպիսկոպոսն KLMQRSTXYZ Ó չիք եպիսկոպոս

3 r լիցի t զոր befgq ինչ անտի վնասք ծնանին նայ (նաև նա) ընկալցի զվրէժ cdv ծնանիցի վնաս hklou ծնանիցէ c վրէժ .Jû յաւուր l դատաստանին

4 oûl անմահ bdefgq չիք յանմահ տանջանսն uv տանջանս o տանջանսն յաւիտենականս

5 p այս հոդվածը դրված է գ-ի տեղը, իսկ գ-ն՝ բ-ի w չիք հարցումն, եպիսկոպոսին ունել, կամ փխ. և u չիք հարցումն... պատասխանի բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը՝ դարձեալ ասէ առաքեալն փխ. հարցումն... պատասխանի w դարձեալ ասէ առաքեալն փխ. պատասխանի e պարտ է և արժան (ջ պարտ է) փխ. արժան է befgq եպիսկոպոսն (ef եպիսկոպոսին g եպիսկոպոսն և արժան) ունել

6 b զաւտարսն փխ. զաւտարսն

7 befgq պարտ է փխ. արժան է g եպիսկոպոսն q եպիսկոպոս Ó ամենայն Ybefgkmq հաւատացեալսն

8 Ó իւր bg չիք և զիւր մերձաւորսն մի առաւել մեծարել Y միաւորել փխ. մի առաւել û մի առաւել սիրել կամ մեծարել c աւելի (h առնել) փխ. առաւել efg աւելի սիրել փխ. առաւել մեծարել l մեծանել ծ զամենայն փխ. զայլ u չիք զայլ oû հաւատացեալս u դհաւատացեալսն

9 Ó թէպէտ befgpq չիք և (եղբայր) b efgq է փխ. իցէ

10 W առնել befgq առցէ, չիք այլ B այդ befgq զի ինքն DGH համարի befgq համարեալ է (bq չիք է) յաշխարհէ G աշխարհի IJ յերբէք efg զրօսեալ (bq զրաւսեալ û քրքրել) փխ. քրքրել befgq կամ փխ. և

11 LÓ զուարճանալ ծ խօսիլ ջ յանդիմանեալ

12 r առանց Ս՝ երրորդ փխ. երկրորդ p երկրորդ ձախ լուսանցքում acdh iklmoprstuv հարցմանց bq հարցմանցն l հարման փխ. հարցման բացի Mabcghiklmopqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը՝ առանձին, բացի Óbefgq-ից մնացած ձեռ-երը չունեն և (ապա) Ók և փխ. կամ V երեւք

վկայիւք, վարդապետաւք. հեշտական հանդերձիւք մի՛ վարել եւ մի՛ բնաւ առանց ընկերակցացն հարցմանց գործել ինչ, զի այն է հաճոյ Աստուծոյ։ Կացուցանել ընդ ձեռամբ իւրով տեսուչս վարդապետս, տեսուչս գաւառաց, քաղաքաց՝ հովուել զհաւատացեալսն. եւ ժողովրդոցն հնազանդել հովուացն կացուցելոցն յեպիսկոպոսէն. կարգեսցէ ի շէնս երկուս կամ երիս քահանայս եւ մի սարկաւագ, իսկ յագարակն քահանայ մի եւ սարկաւագ մի։ Ջհաշմեալ զոք մի՛ ձեռնադրել, զի եթէ զարատաւորն պատարագ չտայ մատուցանել մարգարէն*, ո՞րչափ եւս առաւել որ զայս սպատարագս մատուցանէ՝ արժան է անարատ լինել։ Առանց վկայից եւ քննութեան մի՛ զոք ձեռնադրել, զի մահարեր վնասք ծնանին։

* Ղեւտ. ԻԲ, 20

1 ս վկայու բ ը վկաւե.ք v և վարդապետօք l վարդապետիւ ք ն չիք վարդապետաւ.ք HYlqs հրեշտական (egmpr հրեշտակական) փխ. հեշտական Vacfklmoprsuv վարել h վարկանել փխ. վարել befgq մի վարել մի պճնող և մի բնաւ l չիք մի (բնաւ) ն չիք բնաւ
2 ն ընկերանց ն ընկերակցաց G հարցմանցն l հրամանացն փխ. հարցմանց t հաճոյ առաջի աստուծոյ
3 bq ձեռամբն acdks (իւրով) տեսուչ t վարդապետ befgq չիք տեսուչս վարդապետս ll և տեսուչս (գաւառաց) s տեսուչ KLSTXYZծնhp չիք տեսուչս (գաւառաց)
4 Q գաւառաց t և քաղաքաց befgq և քաղաքաց վարդապետս հովել (f հովուել) Y հուուել ծնdlmopsu հովել ծhn զհաւատացեալս ն հաւատացեալսն befgq զհօտս (bq զհաւտս) անտոն փխ. զհաւատացեալսն ն ժողովրդաց ն hlou ժողովրդոց n ժողովրդեանն ծt հնազանդիլ d չիք հնազանդել
5 ծdlmp հովացն eg հովուացն hw հովուաց osu հովաց DHUs կացուցանելոցն Y կացուցելոցն ն կացուցելոյ u կացուցանել befgq կարգելոցն փխ. կացուցելոցն DHIJK LMQRSTYZծնhou եպիսկոպոսէն ն զարկեսցի hlou կացուսցէ փխ. կարգեսցէ d ի շէն chlou իշխանս փխ. ի շէնս ծbegq բ d բ-ուս km երկու pu յերկուս
6 b և փխ. կամ ն զ hou յերիս beg q չիք և (մի) LY սարկաւագս BC DEFGH չիք և մի սարկաւագ...

քահանայ մի f սարկաւագ մի Rն begq չիք իսկ յագարակն... սարկաւագ մի այս հատվածը P ձեռագրում ուրիշներ ավելացրել են ներքևի լուսանցքում ն յաքարակն f յագարակսն kmp յագարակս s յագարագս
7 u չիք և s զհաշմալ U զհաշտեալ (u զհաշուեալ rt զշահմեալ) փխ. զհաշմեալ ծbfghloqu ոք GK ձեռնադրեսցէ kmps ձեռնադրեսցի mps չիք զի cdhilmoprstuvw թէ k չիք եթէ befgq զարատաւորսն v զարարաւորն
8 D պաղարաղ b պատարագին U չտաց acdhiklmoprstu չտայր b հրամայէր jeig չհրամայէր q չի հրամայեր) փխ. չտայ Y մատուցանել befgq զերկնաւոր փխ. որ զայս
9 K պատարարագս ծkmps պատարագ u մատուցանել befgq պատարագն մատուցանել, առանց արատոյ փխ. արժան է անարատ լինել ն անրատ ծt լինիլ hlou և առանց befgq մի զոք ձեռնադրել առանց վկայիս (g վկաից) և քննութեան (bq քննութեամբ) և առանց հաւանութեան ժողովրդեանն փխ. առանց վկայից... ձեռնադրել՝ տող 10-րդ
10 Y քննութեանն Z քննութեամբ ծն քննութեանց u ոք d ձեռնադրելով befgq զի անտի (bq անդի) փխ. զի OW մահարեր է ctkmps մահարերք CDGIJKLMQRSTXYZծնcs վնաս ll վնաս ավելացված է ձախ լուսանցքում ն ծնանի d ծնանին քեղ

ՉԼԲ (ՉԻԶ) Դ. Հարցումն. Որպիսի՞ չափով պարտ է ձեռնադրել քահանայս եւ սարկաւագունս, եւ ո՞րչափ կալ ի կարգին։

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին ձեռնադրել քահանայս երեսնամեայ, եւ զերեսուն ամ կալ ի կարգին եւ ապա լռեսցէ։ Իսկ յիսնեմենիք կամ թէ աւելի՝ մի՛ եւս ձեռնադրել քահանայ կամ սարկաւագ, եւ մի՛ ամուսնութիւն հրամայել, զի յայսմ վայրի անձինք աղճատին եւ միտք եւ ժամանակք. եւ զինքն պատրաստել յիւրում ուղեւորութեանն, պայծառացուցանել զիւր զլապտերն, զի մի՛ զայլսն հոգալով զինքն անփոյթ արասցէ եւ զրկեսցի ի յաւիտենական կենացն։

ՉԼԳ (ՉԻԷ) Դ. Հարցումն. Որպիսի՞ աւրինակաւ պարտ է ընտրել զլաւն ի յոռեացն եւ ձեռնադրել։

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին առաւել հրաժարել ի ձեռ-

1 w չիք հարցումն û չիք հարցումն... պատասխանի բացի befgq-ից մնա-ցած ձեռ-երը՝ զարձեալ սոէ առա-քեալն փխ. հարցումն... պատաս-խանի begq չափաւոր
2 b սարկաւագս
3 w զարձեալ սոէ առաքեալն փխ. պա-տասխանի BCDEGH եպիսկոպոսի t դքահանայս Y երեսնամե aclmoprsw երեսն ամիս kv երեսն ամի f երեսն ամենի l զերեսն ամիս h զերեսն ամ-եայն t երեսն ամեայս u երեսն ամի-սն begq լ (q լ-ն) ամին (eg ամի)
4 befgq և ի (bg չիք ի) լ (ամ) ûdp լ ô երեսուն բացի CDGHWhilortu-ից՝ մնացած ձեռ-երը զլ lo ամս u ամս փխ. ամ û կալցի ô կացցէ (befgq կացեալ) փխ. կալ û չիք ի ô ի զարքին befgq չիք և c իսկ թէ DGH յիսնեմեներք ô յիսնեամիք û ծ b ծ ամիցն ef յիսնամենիցն g ծ ամենիցն q յիսնամիցն hou յի-նամիք (l յիսնամիսք) փխ. յիսնե-մենիք բացի BCE-ից մնացած ձեռ-երը՝ յիսնեմիք
5 t և կամ թէ Hôû չիք թէ Ychlou աւելիք krt յաւելի acdhiklmoprst uvw չիք եւ befgq թէ եւ առաւել մի քահանայ ձեռնադրել ô ձեռնա-դրեսցէ F մի և ձեռնադրել նրկն-ված է cl քահանայս i սարկաւագս u սարգաւագ
6 J ամուսնութիւնն kt յամուսնու-թիւն OYWôûdegru այսմ q այսմի ô հեաէ փխ. վայրի w վայր befg q աղճատի անձն և միտքն (f միտք) և ժամանակ է (q ժամանէ)
7 ôl ժամանակ d ժամանղք w ժա-մանակ է զինքն befgq չիք և ô պատրաստէ e պատրաստտել IJôûbefghiloquw իւրում V յու-րում r յիւրումն Y չիք յիւրում I KLMQRSTXYWôûps ուղևորու-թեան Ybegq ուղղեորութիւն d ուղաւորութեան fln ուղղևորու-թեան l ուղղեորութեանն h ուղե-ութեանն u ուղղութիւն
8 h չպայծառացուցանել u զպայծառա-ցուցանել t զլապտերն իւր EKLM QRSTXZô զլապաերսն Ybefgq լապտերսն Hps լապտերն f զայլս rt զայլն d զինքեան փոյթ
9 begq առնէ փխ. արասցէ D որկեսցէ Սn զրկեսցէ բացի MWe-ից մր-նացած ձեռ-երը չունեն ի ahiklmo psuw յաւիտենից Yô կենաց
10 w չիք հարցումն բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը՝ զարձեալ սոէ առաքեալն փխ. հարցումն... պա-տասխանի w զարձեալ սոէ առա-քեալն փխ. պատասխանի e հարց u չիք հարցումն... պատասխանի bq աւրինաւք e ընդրել bq ընտրել զայլն և զլաւն w զլաւսն, չիք ի eq և փխ. ի
11 eg զոռին b յառեաջցն (f յառեացն) փխ. ի յոռեացն
12 U չիք արժան է եպիսկոպոսին hiloruw չիք առաւել befgq աւելի հրաժարեսցէ (bq հրաժարելոց է) եպիսկոպոսն (b եպիսկոպոսին) ի ձեռնադրութենէ (q ի ձեռնադրու-թենէն) ô հրաժարիլ O ի ձեռնա-դրութեան է hu ի ձեռնադրութե-նէն kmps ադխտաց ձեռնադրութենէ (k ձեռնադրութեան) T չունի այս հոդվածը. այն Ներքևի լուսանցքում աւելացրել են ուրիշներ

նագրութենէ տգիտաց եւ տխմարաց, յանմտից, ի ցոփասրտից, ի վատասրտից, ի յափշտակողաց, ի շնացողաց եւ յայլ վատթարութենէ, դայնպիսիսն ամենեւին մի՛ ձեռնադրել եւ մի՛ բարկացուցանել զԱստուած։

ՃԼԴ (ՃԻԸ) Ե. Հարցումն. Զի՞նչ աւրինակաւ պարտ է ուղղել զսուրբ սեղանն եւ ո՞րպէս պարտ է սպասաւորել։

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին հաստատել սեղան ի քարանց՝ աւրինակ խաչին, եւ զայն ծածկել սրբովք կտաւովք, եւ խնկարկութեամբ ընդ առաւաւտս եւ ընդ երեկոյս, եւ ի ժամ պատարագին խափան մի՛ լիցի խնկոց եւ լուցմանց։

ՃԼԵ (ՃԻԹ) Զ. Հարցումն. Զհաց եւ զգինի ո՞րպէս պատշաճեսցուք առ սուրբ սեղանն։

1 kmp չիք ե, ի տխմարաց h տգիտացըն t և ի տխմարաց u տխմարացն EGHfq յանմտաց IJKLMQRSTXY ZՕՈ անմտից egh անմտաց kps ի յանմտից lo և անմտից t և յանմտից u և անմտաց m ի անմտից Ո և փխ. ի (ցոփասրտից) lo չիք ի (ցոփասրտ.) Jhu ի (hu չիք ի) ցոփասրտաց Ո ցոփասրտաց KQRST XՕ ի ցոփասրտից (Ցաև ցաւփասրտից) t ի ցոփարանից begq ի (b և ի) ցոփամտաց O ի փոփասրտից ուղղված ի ցոփասրտից P և ի վատասրտից Ո չիք ի (վատասրտից) I և փխ. ի (վատասրտից) begq ի (b և ի) վատամտաց W ի վատամտից փխ. ի վատասրտից hu ի վատասրտաց

2 b և փխ. ի (յափշտ.) բացի t-ից մնացած ձեռ.-երը՝ չունեն ի (յափշտ.) Y և փխ. ի (շնաց.) Ո չիք ի (շնաց.) Ծ չիք ի շնացողաց b և ի շնացողաց t և ի յայլ IJKLMQRST XYZՕՈegpru այլ բացի JՈabcdefghl klmnopqrstuv-ից մնացած ձեռ-երը ունեն յայլ ի befgq վաթար (bf վատթար) գործոց Or վատթարութեան է (r չիք է) c վաթարութենէ d թաթարութենէ u վատթարութենէ է

3 t և դայնպիսիսն Mbq դայսպիսիսն Ծ դայնպիսսն Ոacdghkloru դայնպիսին W դայնպիսիս eg ձեռնադրեսցես km ձեռնադրեսցէ r ձեռնադրեց s ձեռնադրեաց cd չիք և մի բարկացուցանել զաստուած k բարկացուցանէ

5 d այս ճողվածը դրված է ճաջորդի տեղը, իսկ վերջինս սրա. դրիչը ճըշում է ճողվածների տեղափոխման մասին առաջին այս է ապա վերին W չիք հարցումն Ո չիք հարցումն ... պատասխանի բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը՝ զարձեալ առէ առաքեալն փխ. հարցումն... պատասխանի g օրինաւ, պարէէ bq աւրհնել փխ. ուղղել b չիք զըսուրբ սեղանն... արժան է եպիսկոպոսին՝ տող 7-րդ

6 W չիք պարտ է

7 W զարձեալ առէ առաքեալն փխ. պատասխանի b չիք հաստատել Ո զսեղան

8 t յօրինակ befgq խաչին անշարժ և և զնա ծածկեսցեն սուրբ հանդերձիւք փխ. խաչին և զայն... և խընկարկութեամբ Ծ սրբօվք dh սուրբ p կտաւոք սրբովք u կտաւօվք klt կտաւօք cmos կտաւաւք Ծ խնկարգութեամբ t խնկարկերութեամբ

9 befgq և ընդ առաւօտ (f առաւաւտս) S առօտս l առաւօտն Ո ի ժամանակ befgqt սուրբ պատարագին (g պատարագն) Ծ անխափան OW չիք խափան

10 Ծ չիք մի լիցի c խնդոց befgq խընկարկութիւնն (bq խնկարկութեան f խնկարկութեանն) և լուցման ի ժամս խւրեանց (e խւրոյ) Ծ լուցման u լուծմանց

11 W չիք հարցումն Ո չիք հարցումն... պատասխանի բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը՝ զարձեալ առէ առաքեալն (U առաքեալ) փխ. հարցումն... պատասխանի begq զհացըն bq չիք և bgq զգինին b պատճառեսցուք փխ. պատշաճեսցուք

12 f սեղան g [ս]եղանն

Պատասխանի. Ջհաց պատարագին յորում աւուր մատուցանիցեն՝ ի նմին աւուր եփեսցեն խաչապէս դրոշմաւ. նոյնպէս եւ զգինին սուրբ բաժակին՝ սուրբ ամանաւք հանցեն ի սուրբ սեղանն, մի՛ ոք յանդգնեսցի խառնել ջուր ի յայն բաժակն, զի չէ այն աստուածահաճոյ, այլ անագորոյն մտաց. եւ որ առնէ ոք զայնպիսին, չէ քրիստոնեայ, եւ նզովեալ եղիցի մինչեւ դարձցի յաղանդոյն։

ՁԼՁ (ՁԼ) է. Հարցումն. Ո՞րպէս պարտ է աւրհնել զեկեղեցին եւ զսեղանն։

Պատասխանի. Եւ ժողով արասցէ եպիսկոպոսն քահանայից աթոռակցաց իւրոց, սարկաւագաց, ժողովրդոց՝ յորժամ սեղան հաստատէ, եւ մատուսցեն աղաւթս տքնութեամբ եւ արտասուաւր, սաղմոսիւք, մար-

1 W դարձեալ աւէ առաջեալն փխ. պատասխանի alrtvw զհացն Ô ար-ժան է պիտոյ է զհաց փխ. զհաց ք պատարագն IJKLMQRSTZg որում Ô որ փխ. յորում LMQRTXZq յա-ւուր hlo աւուրն Ô չիք աւուր Kbefq մատուցանեն g մատուսցեն l մատուցանելոյ են ps մատուցա-նիցին Un յորում աւուր մատու-ցանիցին զպատարագն

2 a և ի նմին b խաչայպէս eg խաչա-նիշ p խաչանման MY դրոշմամբ begq դրոշմովս f դրոշմով u դրաշ-մաւ ûc զգինի mu գինին k գին-[ին?] befgq և (bq չիք և) զգինի ի բաժակոյն (bq ի բաժակուն f չիք ի) ի սուրբ ամանս պահեալ (b պա-հեալս) և սուրբ ամանով հանցեն ի սեղանն սուրբ (bq չիք սուրբ) և u և զսուրբ Y չիք սուրբ

3 u դրաժակ Y չիք բաժակին W ամա-նաւ D հայցեն ուրիշներ ուղղել են հանցեն û սեղան k չիք սուրբ (սե-ղանն) acdhiklmoprstvw և մի ոք F յանդգնեսցի ոք S յանդնեսցի Ô յանդքնեսցի egl անդգնեսցի q անդքնեսցի

4 bergq ջուր խառնել û չիք ի (յայն) befgq չիք յայն efq ու բաժակին kmps չիք զի չէ kms յայն p չիք այն Ô ի աստուածահաճոյ befgqt աստուծոյ հաճոյ B այդ b անայ-գորոն efglog անագորոն hu անա-գորան D անագրոյն ուրիշներ ուղ-ղել են անագորոյն HO անարգա-գոյն (W անարգագոյն) փխ. անա-գորոյն

5 p թէ փխ. և որ Ô զոք Wbefgq չիք ոք W այնպիսին kms զի այնպիսին befgq զայն փխ. զայնպիսին t աչ է Y չքրիստոնեա hklmopsu այլ փխ. և (նզովեալ) Ga չիք և (նզովե-ալ) t եղիցի նզովեալ

6 KLMQRSTXYZÔbefgq լիցի G դարձ doru դարձի efg զաանայ bq ի զա-ւրն փխ. դարձցի DDFGHYÔbflq աղանդոյն eg աղանդոյն և զզջանայ

7 բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երում չիք հարցումն... պատասխանի e հարց W չիք հարցումն bq եկեղե-ցի, սեղան W զսուրբ սեղանն

8 e պատասխան W չիք պատասխանի befgq յորժամ սեղանն (lg սեղան) հաստատէ եպիսկոպոսն ժողով ար-ասցէ աթոռակցաց իւրոց (g իւրե-անց) քահանայից և (f չիք և) սար-կաւագաց ժողովրդոց (b և ժողովր-դոց) մատուցանել փխ. և ժողով արասցէ... հաստատէ և մատուս-ցեն՝ տող 10-ում Ô դարձեալ և ժո-ղով փխ. և ժողով û քահանայից եպիսկոպոսն և աթոռակցաց l քա-հանայի acdkmprsv քահանայի յա-թոռակցաց hlou քահանայի յա-թոռակցացն l յաթոռակցաց U աթ-ոռակալցաց W աթոռակցացն

9 l և սարկաւագ և ժողովրդոց X սար-կաւագաց n ժողովրդեանց ou որժամ l զսեղան Ô հաստատի

10 X մատուցանեն V յաղօթս Y զա-ղօթս efg չիք և (արտասուաւք) Ô արտասօք u արտասուօք ou ար-տասուովք OW և սաղմոսիւք u մարգարէյուք սաղմոսիւք k չիք սաղմոսիւք g մարգարէք r և մար-գարէիւք c մարգարէականաւք

զարէիւք, առաքելովք եւ սուրբ աւետարանութեամբք, աւծեալ սրբով իւղով, եւ ապա մատուսցեն պատարագ։

ՁԼԷ (ՁԼԱ) Ը. Հարցումն. Թէ ո՞րպէս պարտ է յաւուր շնորհին մխիթարութիւն առնել ժողովրդոց՝ կերակրաւք եւ ըմպելեաւք։

Պատասխանի. Յորժամ հաստատէ եպիսկոպոսն զսեղանն՝ արժան է ի նմին աւուր ղենմումս առնել վասն Աստուծոյ զուարակս եւ նոխազս եւ ոչխարս, որպէս եւ Սողոմոն արար ի շինուած տաճարին իւրոյ ի հաստատել սեղանոյն եւ հաճոյ եղեւ Աստուծոյ եւ հոտոտեցաւ Տէր ի հոտ անուշից։

ՁԼԸ (ՁԼԲ) Թ. Հարցումն. Ո՞րպէս արժան է ժողովրդեան կալ յաղաւթս յեկեղեցւոջ։

Պատասխանի. Յորժամ ի մի վայր ժողովիցին հաւատացեալքն յաղաւթս ի տուն Աստուծոյ, ղայլ ինչ մի՛ խաւսիցին, բայց միայն ղա-

1 aiklmoprstu և (u չիք և) առաքելաւք (նաև առաքելօք) c և առաքելականաւք dhvw և առաքելովք bfq չիք և (սուրբ) G սուրբք QYZWô acdhiklmoprstuv աւետարանութեամբ uoeigqw աւետարանաւ l աւետարանութիւն IJ աւծեալք be fgq աւծանելով սուրբ ô սրբօք F սրով (?) փխ. սրբով u սուրբ իւղով օծեալ o իւղօք kms եղով bq ժողովն փխ. իւղով W իւղով սրբով
2 befgq մատուցանել Y պատարագն d պատարագս
3 ñ չիք հարցումն... պատասխանի բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը՝ զարձեալ առէ առաքեալն փխ. հարցումն... պատասխանի e հարց W չիք հարցումն q [որպ]էս w շնորհի
4 w ժողովրդեան egw կերակրովք fq ըմպելեաւք
5 w զարձեալ առէ առաքեալն փխ. պատասխանի ô որժամ e յորժամ hlou հաստատեսցէ ñu եպիսկոպոս ñ զսեղան f սեղան q սեղանն ô արժանի begq չիք արժան է
6 ô չիք է begfq չիք ի նմին աւուր b զենմուն r առնուլ L չիք վասն befgqw չիք վասն աստուծոյ KL զըւարակս bq առջառս (eg արջառս f աջառս) փխ. նոխազս ñ զնոխազս
7 ô չիք և (ոչխարս) ñ զոչխարս Qhquw չիք և (սողոմոն) A սողոմովն H սողոմ Q զսողոմոն ñ սողօմոն kmps սողովմովն a սաղովմովն r սողովմոն t սօղօմոն C cs դշինուածս G շինուածս ուրիշ-ներ ուղղել են դշինուած h ի շինուածս l ի շինումն befdq ի շինել բացի hlnou-ից մնացած ձեռ-երը դշինուած փխ. ի շինուած cl o տաճարի befgq չիք իւրոյ, և փխ. ի, հաստատեաց ô ի հաստատել
8 ñ սեղանւոյն befgq սեղան OWe յաստուծոյ v չիք աստուծոյ l զի փխ. և (հոտոտեցաւ) u չիք և v յոտոտեցաւ ô հոտեցցաւ (b հաստատեցաւ) փխ. հոտոտեցաւ ôbe glq անէրն
9 eg անուշից այսպէս պարտ է
10 ñ չիք հարցումն... պատասխանի բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը՝ զարձեալ առէ առաքեալն փխ. հարցումն... պատասխանի e հարց W չիք հարցումն befqw ժողովրդականացն fg յեկեղեցոջ bq յեկեղեցոջն
12 w զարձեալ առէ առաքեալն փխ. պատասխանի ô որժամ Ghou չիք ի lr չիք մի CGHhlmnopsw ժողովեսցին D ժողովեցին ուրիշներ ուղղել են ժողովեսցին OWdl ժողովեցին Y ժողովիցիք ô ժողովին k ժողովեսցեն U ժողովեսցի befgq ժողովին (bq ժողովուրդքն) փխ. ի մի վայր ժողովիցին befghloq հաւատացեալք GIJôûhlou աղաւթս (նաև աղօթս) Un յաղօթսն befgq չիք յաղաւթս
13 CDGHeg ի տան IJeh ի տունն bq ի տանն O յաստուծոյ ŌW զայս փխ. ղայլ w մի ինչ խօսեսցին GO W խօսիցեն abcdefghiklmopqrstu խաւսեսցին (նաև խօսեսցին v խօսիցին ուղղված է խօսեսցին ô ղաղօթս befgq յաղաւթս (eg աղօթս) աստուծոյ մի

ղութսն, մի՛ քրթմնջեսցեն ընդ միմեանս, այլ կացցեն ընդ արեւելս, ձեռս ի վեր ամբարձցեն, խնդրելով զարդարանալ եւ արքայութեան արժանի լինել, եւ բարութեանցն որ անդն է պատրաստեալ արժանանալ։

ՁԼԹ (ՁԼԳ) Ժ. Հարցումն. Եթէ ոք տգիտութեամբ ձեռնադրեսցէ քահանայ զանարժան ոք եւ յետոյ յայտնեսցի, զի՞նչ արժան է առնել։

Պատասխանի. Թէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն քահանայ կամ սարկաւագ, եւ յանցանք ինչ լինիցին առ նմա՝ որպէս է մարդոյ՝ զինչ եւ է աղտեղութեամբ, շնութեամբ կամ գողութեամբ կամ սպանութեամբ, եւ ի ժամ ձեռնադրութեանն չգիտաց ոք, եւ ապա յետոյ ինքն ղղջասցի կամ զինչ եւ իցէ պատճառանաւք յայտնին, ոչ կարէ նա սպասաւորու-

1 Yt և մի (քրթմնջեսցեն) I քրթմնչեսցեն M քրդմնջեսցեն Y քրամնջեսցեն Ô որթմնջեսցեն cd քրթմնջեն q քրթմնճեսցեն befgq և մի ընդ միմեանս նայիցեն (f նայեոցին) այլ կացցեն (f կայցեն q կացեն) AB այդ p կայցեն I չիք ընդ (արեելս) IJOWÛdekmns յարեելս befgq և (bfq չիք և) դձեռս

2 befgq ի վեր ամբարձեալ (b համբարձեալ) CEHOWw համբարձցեն Y անբարձցեն Wr ամբարձեն d ամբարձին t ամբարձեալ u ամբարձցին Ô խնեբելով bq խնդրելով խնդրեսցեն փխ. խնդրելով hlou զարդարանալն befgq զարդարութիւն H արքայութիւն OY արքայութեանն befgq և զարքայութիւն (f արքայութեանն) արժանանալ զոր պատրաստեաց աստուած փխ. արքայութեան արժանի լինել... պատրաստեալ արժանանալ՝ տող 3-րդ

3 Ô լինել ps լինին Ô չիք (լինել) և YÔlrt բարութեանց lou բարեացն km նորա փխ. որ YÔÛdhkmst անդ է p չիք է, արժանան

4 b-ում հարցը բավական ընդարձակ է՝ հարց եթէ ոք տգիտութեամբ ձեռնադրեսցէ քահանայն և յետոյ յայտնեսցի զինչ է արժան առնել՝ բեմին սպասաւորութիւն առնել կալ ի պատուի միայն բեկեալ սրբտիւ մինչև յաւր մահուան իւրոյ Û չիք հարցումն... պատասխանի՝ տող 6-րդ բացի cfgq-ից մնացած ձեռ-երը՝ զարձեալ առէ առաքեալն (G առաքեալն առէ) փխ. հարցումըն... պատասխանի՝ տող 6-րդ e հարց W չիք հարցումն, ձեռնադրեսցէ f ձեռնադրեսցի g քահանայ կամ սարկաւագ W չիք զանարժան

5 W չիք ոք q է արժան

6 W զարձեալ առէ առաքեալն փխ. պատասխանի Ûbefgqt եթէ b տգիտութեամբ ձեռնադրեսցէ YÔbefgq որ Ûbefgkmpqsu եպիսկոպոս Y դեպիսկոպոսն

7 ou սարկաւագն ps սարկաւագաց k mp չիք և ôegkmps անցանք q անցանքն befgq չիք ինչ, լինի O լիցին n լինիցին ձախ լուսանցքում I լինիցի Ս չիք լինիցին befgq նա փխ. նմա irt չիք առ նմա befgq չիք որպէս է մարդոյ զինչ և է ÔÛ չիք է (մարդոյ) acdhiklmoprstuvw որպէս և է

8 Y է և befgq շնութեան կամ գողութեան (f գողութեամբ) կամ (b և կամ) այլ ինչ (f զինչ) աղտեղութեան (q աղտեղութեամբ Ûp և փխ. կամ (գողութեամբ) r ըսպանութեամբ befgq չիք սպանութեամբ

9 FIMSXWÔÛhlnopqu ձեռնադրութեան d ձեռնադրութեամբ r ձեռնադրութիւնն KLRXÛ չի գիտաց VÔ չգիտացաք befgq և վկայեաց ոք (bq որք) ոչ փխ. ոք VÔ չիք ոք q յինքն OVYW ինքն յետոյ Ô չիք յետոյ, զինքն Y զղջացեալ befgq զղջացաւ

10 befgq և կամ պատճառանաւք ինչ իրքն (eg իրք) յայտնեցաւն (bq յայտնեցաւ) hlou և կամ (զինչ) o և կամ կրկնված է Ô յայտնեն t յայտնեսցի befgq այլ սպասաւորութիւն

Թիւն առնել սեղանոյն, եւ ոչ պատարագ մատուցանել, այլ արտաքոյ ապաշխարել զյանցանս իւր զԲԺ ամ, ապա որ ինչ արժանն է շնորհել՝ առաջի ներքոյ բեմին սպասաւորութիւն առնել եւ կալ ի պատուի միայն բեկեալ սրտիւ մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ։

ՃԽ (ՃԼԴ) ԺԱ. Հարցումն. Եթէ ձեռնադրեցաւ ոք եւ յետոյ գարշեցաւ, զի՞նչ արժան է առնել։

Պատասխանի. Իսկ եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն, եւ մարդն ուղիղ էր, ապա շնացաւ կամ դողացաւ կամ այլ ինչ վատթար գործեաց, այնպիսին ամենեւին բարձցի ի քահանայական շնորհէն, եւ ձեւն եւ նշանն. քանզի անհնար է նմա այլ քահանայանալ, այլ արտաքոյ ապաշխարել ԺԵ ամ. ապա յորժամ եկեղեցւոյ արժանանայ եւ հաղորդութեան

1 befgq *սեղանոյ (g սեղանս)* t *առնել սպասաւորութիւն* Y *սպասաւորութեանն* Mû *սեղանւոյն* befg q *կամ փխ. և* p *չիր և* befgq *չիր ոչ* hlou *պատարագս* AB *այլ* befg q *արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարել*

2 p *ապաշխարեսցէ* Dödeklmps *դանյանցն* ahtoruv *դյանցանն* IJKLM OPQRSTVXZil *դժր-ան* ô *դբժ-ն* û *բժ* ahkmopsuv *դժբ* bdefgq *ժբ* W *եկեղասան* n *վերկոտասան* r *ըղեկեղոյ տասան ամին* t *դամս բժ-ան* hdefgq *և ապա* befgq *զոր* BCDE FGHIJKLMOQRSTUXYZWöûdh iklmnoprstu *արժան է* befgq *մարթի փխ. արժանն է*

3 R *յառաջի* befgq *նմա փխ. առաջի* kmps *ի ներքոյ առաջի բեմին (*km s *բեմբին)* w *նմա առաջի* befgq *ի ներքոյ* 1 *ներքս* OW' *բեմին ապա սպասաւորութիւն* b *չիք բեմին սպասաւորութիւն... մահուան իւրոյ՝ տող ՀՐդ* efgq *չիք և* G *ի պատիւ* Dacdhiklmoprstuv *ի պատիւ* w *ի պասուին* hlouw *չիք միայն*

4 GKLQZmqs *աւր* IJMORSYöûkp *օր* Wdirtw *ցօր* achouv *ցաւր* ô *մահուն*

5 û *չիր հարցումն եթէ... պատասխանի իսկ.* բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երր՝ *զարձեալ ասէ առաքեալն փխ. հարցումն... պատասխանի* w *չիք հարցումն* e *հարց քէ եթէ* f *և ապա յետո* bq *է արժան*

7 w *զարձեալ ասէ առաքեալն փխ. պատասխանի* Y *քէ իսկ* cp *քէ* t *չիք եթէ* befgq *չիք իսկ եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն և* ô *ոք* R *որք փխ. զոք* û *եպիսկոպոս* l *զեպիսկոպոսն*

8 befgq *եթէ ուղիղ էր մարդն և ապա (*eg *չիք ապա) յետոյ շնացաւ* ip *է փխ. էր* Un *և ապա* r *յետոյ փխ. ապա* OW'r *և փխ. կամ (դող.)* X *չիք կամ դողացաւ* BCDEH *չիք այլ* deq *վաթար* g *վաթթար* t *վատթարութիւն* RXYD *գործոց*

9 egq *այնպիսւոյն* l *ամենեւիմբ* Hbcd *չիք ամենևին* RXY *բարձցի ի նմանէ քահայանական շնորհն* hlou *ի բաց բարձցի* egq *բարձի* f *չիք ի, քահանայութեանն* beqq *ի քահանայութեան շնորհացն* Z *շնորհին* û *շնորհէ* f *շնորհն* hlou *նշան* B *շնանն փխ. նշանն*

10 ô *տան զի փխ. քանզի* acdhklmop rsuv *անհնարին է* befgq *այլ քահանայանալ նմա* AB *(նմա) այլ* CD *քահանանալ* ô *քահանայեանալ* l *չիք քահանայանալ* B *այլ (արտաքոյ)* befgq *արտաքոյ եկեղեցոյն (*f *յեկեղեցոյն* g *եկեղեցին) ապաշխարելոց (*bq *ապաշխարելոց է) նայ (*efgq *չիք նայ) ժե ամ*

11 d *ժե ամ ապաշխարել* BCDEFGH *եժ* hu *ժէ* W *տասն և հինգ* t *դամս ժե* ô *որժամ* hlou *յայնժամ փխ. յորժամ* G *յորժամ ուրիշներ ուղղել են յայնժամ* bdefgpq *չիք յորժամ* CD Hackmps *եկեղեցոյ* ln *յեկեղեցւոյ* d *յեկեղեցոյ* b *յեկեղեցոյն* eq *եկեղեցոյն* f *յեկեղեցոյն* g *եկեղեցուն* hloru *եկեղեցի* KLMQRSTXYöl *չիք եկեղեցւոյ* Gbefgq *արժանանալ* S *յարժանանալ* K *արժանան այլ և հաղորդութեան* Yr *հաղորդութեամբ* km *հաղորդութեանն*

սուրբ պատարագին, ընդ այլ զինուորսն կացցէ յեկեղեցւոջն եւ անհնար լիցի նմա այլ ի բեմ ելանել կամ կարդալ կամ սաղմոս ասել՝ մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ, քանզի պղծեաց նա զսուրբ ամուսնութիւնն եւ առ ոտն կոխեաց. մի՛ համարձակեցուսցէ եպիսկոպոսն, քանզի չէ հնար նմա այլ քահանայ լինել։

(Չլե ԺԲ.) Իսկ եթէ յանդգնեալ եպիսկոպոսն վասն կաշառոյ կամ վասն բարեխաւսութեան կամ վասն մերձաւորութեան հրաման տացէ այնպիսւոյն քահանայութեան, տացէ վրէժս յաւուրն դատաստանի յաններելի տանջանսն։

ՉհԱ.(ՉԼՉ ԺԳ) ԺԲ. Հարցումն. Ամուսնացեալ քահանայ որ կամի պատարագ մատուցանել, ո՞րպէս պատրաստեսցէ զինքն։

Պատասխանի. Ամուսնացեալ քահանայք յորժամ զսուրբ պատա-

1 GHh պատարագն befg խորհրդոցն (q խորհրդոյն) փխ. պատարագին hlouw և ընդ befgq չիր այլ OW6 bq զինուորս û զինուորո LPQTl կացէ CDGHVYabfgkmqs յեկեղեցոջն ô եկեղեցոչն û յեկեղեցւոջ c յեկեղեցին befgq դի փխ. և

2 OW էցէ (befgq է) փխ. լինի begq չիր նմա այլ t նորա փխ. նմա fp չիք այլ OYW6bchq ի բեմն d ի բեմըն KS6 մատնել փխ. ելանել Hûacdfkmps սաղմոսել (b ազերսել) փխ. սաղմոս ասել f մինչ

3 l6û որ Q աւր Lacdhklmos ցաւր efgprtuvw ցօր AFKLMPQRSTUX Zn մահուանն befgq չիք նա ծû սուրբ lJQSVûdn ամուսնութիւն ô զամուսնութիւն befgq ձեռնադրութիւնն փխ. ամուսնութիւնն Y առն Q առաւաւտն ւիխ. առ ոտն

4 DGH ոտս եք յոտն Y չիք ոտն û համարձակեսցէ bq համարձակեցուցանէ ô զեպիսկոպոսն bdq եպիսկոպոս t քան չէ փխ. քանզի Z չիք հնար bfpqs նմա հնար

5 Ebeg չիք այլ ô մտանել ի քահանայութիւն փխ. նմա այլ քահանայ լինել d քահանայալ p քահանայնալ l լինի rt լինել dp չիք լինել

6 befgq ժր հողվածը միացված է նախորդ՝ ժա հողվածին c թէ Q6l անդգնեալ bq յանդգնել eg անգդնել եպիսկոպոսացն KLMQSTX կաշառոյ begq կաշառի l կաշառոյ p կաշառաց u կաշառացն r չիք վասն (բարեխաւսութեան) bq չիք կամ վասն բարեխաւսութեան Y բարեխաւսութեանն ef բարէխաւսութեան c բարեխաւսելոյ

7 K չիք վասն (մերձաւորութեան) Y մերձաւորութեանն H հրամ|անդ?| bq հրամանացուսցէ (eg հրամանացուսցէ) փխ. հրաման տացէ BEF ôav առցէ CGHYWôûacdhklmort uv այնպիսոյն D այնպիսոյ ps յայնպիսոյն befgq նմա փխ. այնպիսւոյն

8 QY քահանայութեանն befg քահանայանալ q քահանալ E առցէ (befgq կրեսցէ) փխ. տացէ l. վրէժս առցէ ûkmps վրէժ befgq նա զվրէժ ô աւուրն CDGHadiklmr դատաստանին lJKLMQRSTXYZôû աննեերելի do յաններելի u յայն ներելի փխ. յաննեերելի du տանջանս r տանջանացն eg աննեերելի տանջանսն աննեերելի

10 F ժբ հողվածն ընդօրինակված չէ և տեղը բաց է թողնված û չիք հարցումն... պատասխանի. բացի befgq-ից մնացած ձեռ.-երը դարձեալ ասէ առաքեայն (a առաքեալ) փխ. հարցումն... պատասխանի՝ տող 12–րդ be հարց w չիք հարցումըն begq քահանայն (eg քահանայ) որպէս պատրաստիցէ որ կամի պատարագ մատուցանել w որպէս պատրաստեսցի պատարագ մատուցանել փխ. որ կամի... զինքն

12 w զարձեալ ասէ առաքեայն փխ. պատասխանի W ամուսնացուցեալ CGk քահանայքն befgq քառասուն (f երիս) աւուրս հրաժարեսցէ ի կնոջէն և ապա մատուսցէ պատարագ (q պատարագս) փխ. ամուսնացեալ քահանայք... ցմատուցման աւրն՝ էջ 31 տող 2–րդ ô որժամ û սուրբ Uûnps պատարագ

բարն ւատուցանել կամին, ղերիս աւուրս հրաժարեսցեն ի կանանց իւրեանց ցմատուցման աւրն. ղի եթէ ղհաց զառաջաւորութեան ոչ եւս քահանայն առանց քննելոյ եւ ղսրրութիւնն գտսնելոյ, ո՞բչափ եւս առաւել՝ որ դայս երկնաւոր պատարագս մատուցանեն, պարտին սուրբ լինել եւ
5 *պատրաստս որպէս Աստուծոյ սպասաւորս, ահիւ կալ եւ գողութեամբ, ղի արժանի լիցին անմահ կենացն։*

ԶհԲ (Զլէ ԺԴ) ԺԳ. Հարցումն. Անձամբ քահանայ ո՞րպէս արասցէ։

Պատասխանի. եթէ ոք կուսութեամբ քահանայութիւն ընկալեալ է՝ այնպիսին տքնող լիցի, պահող. յորում աւուր զսուրբ պատարագն մա-
10 *տուցանել կամին՝ պատրաստ լիցին զդիշերն ամենայն տքնել սուրբ իւորհրդոյ առանց ամենայն կեղծաւորութեան, ղի ընդ Աստուծոյ ի խորհուրդ մտանէ։*

ԶհԳ (ԶլՐ ԺԸ) ԺԴ. Հարցումն. եթէ արժա՞ն է քահանային երդնուլ։

1 tv *կամիցին* M *դևօքն* (d *դխ*) փխ. *դևրիս* CDEGIHSYôlotw *հրաժարեսցեն ի կանանցն* ô չիք *իւրեանց*

2 t *մինչև ցմատուցման* c *մատուցմանց* hkms *մատուցման* G *ցմատուցումն ուրիշներ ուղղել են մինչև ցմատուցումն* U ար n *իւր* փխ. *աւրն* e չիր *դի, դևեթէ* ûcgp *թէ* B CDEGHbefgqt *դհացն* MVY *դառաջաւորութեանն* Wbfq *առաջաւորութեան* cd *պատաջաւորութեանդ* befg չևա Y *եդ* r *քահանայ*

3 befgq *քննութեան* U չիք *ի դսրրութիւնն դտանելոյ* IJMSYWôûhlou *դսրրութիւն* R *դբսրրութիւնս* c *դսրրութիւնն* bq *դսրբութեան* eg *սրբութիւնն* d *սրբութիւն* kmps *ոչ դաանելոյ* bq չիք *եւ*

4 d չիք *որ* befgq չիք *զայս, զեքինաւոր պատարագն* (b *պատարագս մատուցանէ* w *պատարագ* ôr *մատուցանին* hi *մատուցանելն* befgq *պարտ է* LMQRSTXYZ *սուրբս* D չիք *ոուրբ* C չիք *սուրբ* ոոդամեջ *ավելացրել են ուրիշներ* G չիք *ոուրբ աջ լուսանցրում ավելացրել են ուրիշներ* ot *լինել*

5 IJOWûabcefglnopqstv *պատրաստ* ô *պարաստս* befgq *որպէս և* e *յաստուծոյ* t *սպասաւոր աստուծոյ* f *իսկ սպասաւոր* ô *սպասաւորել* bd eghlopqrsu *սպասաւոր*

6 befgq *դի պահացն արժանի լիցի* d *արժանին* KLMQRSTYZdhiklmorstuv *լինիցին* befgq *և անմահ* K *յանմահական* LMQRSTXYZôm *անմահական* dl *կենաց* v *ամենայն կենացն*

7 w չիք *հարցումն* բացի befgq-ից *մնացած ձեռ-երը չունեն հարցումն..., պատասխանի* be *հարց* b *սր* փխ. *որպէս* w չիք *պատասխանի*

8 բացի uôacdhikimnoprstuv-ից *մնացած ձեռ-երը և եթէ* km չիք *ոք* i *դքահանայութիւն* befgq *եթէ կուսան քահանա ոք լինի* փխ. *եթէ ոք... ընկալեալ է* բացի acdhiklm oprstuvw-ից *մնացած ձեռ-երը չունեն է* c *ընդալեալ*

9 BCDEFGHXacdkmpsv *տքնաւղ* (նաև *աքնող*) ô *տգնող* RXY *լիցին* bq *և լիցին* BCDEFGHXacdikmpsv *պահաւղ* (նաև *պահօղ*) TYbefghloq tu *և պահող* (Y*պահօղ*) IJKLMQRS TXYZô *որում* û *սուրբ* ô *պատարագ*

10 befgq *կամիցի* t *կամիցին* befg *պատրաստեացէ* q *պատրաստեցէ* b efgq չիք *լիցին* JKSTZû *յամենայն* M *տգնել* l *տրքնող* U չիք *տքնել... ամենայն՝* ոոդ 11-րդ ô *սուրբ* կրկնված է

11 befgq *խորհրդով կատարեալ* (b *և կատարեալ*) *մաւաք* (G *մոօք*) *առանց* cdt չիք *ամենայն* J *կեղծաւորութիւն* L *կեղծաւորութեամբ* Y *կեղծաւորութեանն* befgq *քանզի* փխ. *դի,* չիք *ընդ* GIJKLMOPQRS TVXYZWôûabdeghiklmopqrstuvw չիք *է* f *և* փխ. *ի* eg *խորհուրդն*

12 Y *մտանեն* W *մտանէ* կրկնված է ô *մատուցանէ* (bq *կատարէ և մտանէ* փխ. *մտանէ*

13 բացի befgq-ից *մնացած ձեռ-երը չունեն հարցումն... պատասխանի* eg *հարց* w չիք *հարցումն* bfq *քահանայի* q *երդնուլն*

Պատասխանի. Քահանայ որ երդնուցու՝ ամենեւին մի՛ լիցի նմա ի քահանայութեան կալ, ղի զբանն Աստուծոյ արհամարհեաց։

ՁՆԴ (ՁԼՔ ԺՁ) ԺԵ. Հարցումն. Ո՞րպես պարտ է քահանային լինել։

Պատասխանի. Արժան է քահանային աղքատասէր լինել, քաղցրաբան, խորհրդական, զմեղուցեալսն ուղղել ապաշխարութեամբ, պահաւք եւ աղաւթիւք, եւ զամենեսեան արքայութեան արժանացուսցէ, ղի յերեւելն Քրիստոսի ամենեքեան առնուցուն զանթառամ պսակն, զոր անդն է պատրաստեալ։

ՁՆԵ (ՁՆ ԺԷ) ԺՁ. Հարցումն. Որ հաւատացեալ եւ մկրտեալ է, եւ անկանի ի մեղս, ղի՞նչ պարտ է առնել։

Պատասխանի. Որ միանգամ ի Քրիստոս մկրտեալ են՝ մի՛ երբեք լիցի նոցա անկանել ընդ մեղաւք, այլ աստուածահաճոյ վարել զկեանս իւրեանց՝ մի՛ շնալ, մի՛ գողանալ, մի՛ արբենալ, մի՛ երդնուլ, մի՛ բամ-

1 w չիք պատասխանի q նմա չէ (g ամաչէ) արժան փխ. քահանայ որ... մի՛ լիցի նմա t ամենևիմբ c մի՛ լիցի նմայ ամենևին OW ի նմա t չիք նմա OWô չիք ի

2 JY ի քահանայութեանն dlo ի քահանայութիւն befgq կալ ի կարգի քահանայութեան BEûcdhit կեալ kmps չիք կալ W դրան hlmorsu բանն befgq անարդեաց փխ. արհամարհեաց M ուրիշներ շարունակել են որպէս ասաց աէրն եղիցի ձեր այո այո և ոչն ոչ hlou արհամարհեաց (lo արհամարհեաց) նա

3 բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երր՝ չունեն հարցումն... պատասխանի e հարց w չիր հարցումն b լինել քահանային, f քահանայի

4 w չիք պատասխանի befgq չիք քահանային, աղքատ ôrt լինի Q քաղցրական Y և քաղցրաբան hlou ի քաղցրաբան q չիք քաղցրաբան ավելացրել են ուրիշներ

5 û և ի խորհրդական befgq դմեղուցեալն cd դմեղուցեալս achiklmop rstuv ուղիղ փխ. ուղղել bq յուղղել յապաշխարութեան e յապաշխարութեամբ f յապաշխարութիւն F ապաշխարու K պահաւք ապաշխարութեամբ

6 befgq չիք և (աղաւթիւք) i զամենայն d յարքայութեան բացի FLJM QSVXWôûahiklmnoprstuv-ից մնացած ձեռ-երր արքայութեանն bef gq արժանաւոր կացուցանել արքայութեանն ahiloruv արժանացուցանէ cdtw արժանապատուցանել GIJKMQSTXZl երեւելն R երեւելի Yôûr երեւիլն befgpq յերեւել t յերեւիլն

7 BCDEFGHbefgq չիք ամենեքեան befgq առնուցու D զանթառամ ուրիշներ ուղղել են զանթառամ u զանթառամն f զանթառամ փառաց պսակն ô ղի փխ. զոր OWût անդ է befgq չիք զոր անդն է ô չիք անդն է

8 befgq չիք պատրաստեալ ô պատրաստեալ է սիրելեաց իւրոց KLMQRST XYZ պատրաստեալ սիրելեաց իւրոց

9 hlou ժղ ճոպլածը դրված է մէ-ի տեղը և րնդհակառակ û չիք հարցումն... պատասխանի w չիք հարցումն բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը դարձեալ ասէ առաքեալն (c առաքեալ) փխ- հարցումն... պատասխանի be հարց begq հաւատացեալ է w հաւատացեալ է և մկրտեալ և g չիք է w անկանիցի

10 w արժան է փխ. պարտ է

11 w չիք պատասխանի befgq չիք որ միանգամ... մկրտեալ են d մկրտեալ<եալ> են I յերէք

12 bq լինիցի DGHört անկանել cd անդանել ô չիք ընդ, մեղս A այդ h աստուածահաճոյ l վարեալ r վարիլ Zt վարուք վարել

13 Q շնար, գողանար S կողանալ Q արբենար beigq չիք մի արբենալ r մի երդնուլ քէ սուտ և քէ իրաւ մի բամպասել d բամբասեր ô բանբասել

բասել, այլ որպէս Աստուծոյ իսկ ժողովուրդ առանց ամենայն կեղծաւորութեան։

Ջևջ (Ջևև ԺՐ) ԺԼ. Հարցումն. Որ շնայ զի՞նչ պարտ է առնել։

Պատասխանի. Թէ ոք այր կամ կին քրիստոնեայ շնացաւ՝ արտաքոյ եկեղեցւոյ ապաշխարեսցեն զԳ ամս տքնեալ, պահեալ եւ աղաւթեալ, եւ լուծումն շաբաթու եւ կիւրակէի լիցի եւ ի տէրունական տաւնսն՝ մինչեւ ի կատարել երից ամացն. ապա ի չորրորդումն լիցի արժանի հաղորդութեան։ Եւ որ դողասցի ոք՝ զնոյն պատուհաս կրեսցէ։ Ապա եթէ ի մեղսն յաւելցեն, կրկին ապաշխարեսցեն։

Ջևէ (ՋևՒ ԺԹ) ԺՐ. Հարցումն. Որ ի շնալն հեղցէ ղորդեծնութիւն, զի՞նչ պարտ իցէ առնել։

1 u *մի լսմբասել մի սպանանել այլ* AB *այդ* W *աստուծոյ վխ. այլ* û *իսկ աստուծոյ* bq *ժողովուրդն, չիք ամենայն* efg *առանց աղտոյ լինել և* (ef *չիք և*) *առանց կեղծաւորութեան* IJLMY *կեղծաւորութեանն*

3 w *չիք հարցումն* u *չիք հարցումն... պատասխանի.* բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երր՝ *դարձեալ ասէ առաքնալն* (c *առաքեալ*) վխ. *հարցումն... պատասխանի* e *հարց* begq *իցէ* վխ. է

4 w *դարձեալ ասէ առաքեալն* վխ, *պատասխանի* OWûdkms *եթէ* ô *չիք քէ սք* U *որ* վխ.*ոք* DH *այլ* վխ. *այր* befgq *չիք քէ ոք այր կամ կին քրիստոնեայ շնացաւ* û *քրիստոնեայ*

5 adhiloruv *ապաշխարեսցէ յեկեղեցւոյ* (horu *եկեղեցոյ* l *յեկեղեցո*) CDHIJMYôbcefgkmpqs *եկեղեցոյ* GO *յեկեղեցւոյ* ûbcfqtw *ապաշխարեցէ* eg *ապաշխարիցէ* Wadhilortuv *դերիս* ôûbefgq *դ ամ* (ôû *ամս*) w *տքնել* Q *տղնեալ* kmps *տքնել* (ms *տղնել*) *պահել* l *չիք տքնեալ* ô *պահօք* dh *պահաւք* t *տքնութեամբ պահօք* befgq *պահաւք և աղաւթիւք և տքնութեամբ* achkloruv *չիք և* (*աղաւթեալ*) d *աղաւթիւք* ôt *աղօթիւք* kmps *աղաւթել* (նաև *աղօթել*)

6 acdhlortuvw *ի շաբաթու* ô *շաբաթ* d *ի շարաթ*-kms *շարաթոյ* p *շարա*<*բա*>*թոյ* CDEGHIJKLMOPQRST VXYZWôegin *կիրակէի* U *կիրակի* bq *կիրակէին* acdhlortuvw *ի կիրակէի* (aovw *կիւրակէի* c *կիրակէ*) kms *միայն* վխ. *լիցի* befgpq *չիք լիցի* A-MO-TVXYZWûn *չիք ի* A-MO-WôûIn *ի* (Uôn *չիք ի*) *տաւնսն* (I *տօնո*) bdefghloqw *տաւնս* (նաև *տօնս*) u *տաւննս* iegкmpqs *մինչ* Y *կատարել մինչև*

7 Yoa *չիք ի* (*կատարել*) p *ի կատարումն* t *ի կատարել* ô *կատարիլ* k mps *դ* t *դերից* DH *իրաց* վխ. *երից* oû *ամաց* Ukmps *չիք ի* (*չորրորդումն*) d *ի չորորդումն* befgo *ամաց և յամին չորրորդի հաղորդութեան արժանի լիցի* (b *հաղորդ կրեսցէ*) Y *հաղորդութեանն*

8 b *չիք և որ դողասցի... պատուհաս կրեսցէ* dhkou *որք* (l *որ*) վխ. *ոք* ûq *չիք «ք* v *չիք ոք* ավելացրել է գրիչը կարմիր բանաքով efgq *դղոյն* (l *զնայն*) վխ. *զնոյն* OW *պատոհասն* ô *դայո ապաշխարան կրեսցէ եթէ կրկին մեղանչեսցեն կրկին դ ամ ապաշխարեսցեն* վխ. *ոք զնոյն... կրկին ապաշխարեսցեն*՝ տող 9-րդ abcdefghilopqrtuw *քէ*.

9 ûlefgpqst *ի մեղս* Un *աւելցեն* k *աւելան* mp *յաւելան* s *յաւելնան* t *յաւելցեն* befgq *յամեալ իցէ* վխ. *յաւելցեն* DH *կիրակին* վխ. *կրկին* bq *ապաշխարեսցէ* egf *աղաշխարիցէ*

10 û *չիք հարցումն... պատասխանի.* բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երր՝ *դարձեալ ասէ առաքեալն* (ct *առաքեալ*) վխ. *հարցումն... պատասխանի* w *չիք հարցումն* e *հարց* bw *ի շնանալն* befg *ղորղեծնու քիւնն* w *ղորղեծնուքիւն հեղուցու*

11 w *է* վխ. *իցէ* befgq *հրամայել* վխ. *առնել*

Պատասխանի. Թէ ոք ի քրիստոնէից ի շնալն զորգեծնութիւնն հեղուցու եւ զԱստուծոյ երկիւղն ոչ ինչ համարի՝ զի մի՛ մարդկան յայտնեսցի, այնպիսին ընդ սպանողսն ապաշխարեսցէ բաղում հառաչանաւք։

ՁԽՐ (ՁԽԳ Ի) ԺԲ. Հարցումն. Որ հեղու զինքն զի՞նչ պարտ է առնել։

Պատասխանի. Թէ ոք անժուժկալաբար լկէ զինքն եւ հոսումն արասցէ մարմնոյն, պիղծ է այնպիսին, ընդ շնացեալսն ապաշխարեսցէ. եւ եթէ յաւելեալ իցէ ի գործն՝ կրկին ապաշխարեսցէ, եւ այնպիսիքն ձեռնադրութեան մի՛ լիցին արժանի։

ՁԽԲ (ՁԽԴ ԻԱ) Ի. Հարցումն. Որ ընդ արուի պղծի՝ զի՞նչ առնելի է այնպիսին։

Պատասխանի. Թէ ոք պղծի ընդ արուի, պիղծ է այնպիսին. զամե-

1 w *դարձեալ առէ առաքեալն փխ.* պատասխանի OWûckmps *ևթէ* s *ո փխ.* ոք l *չիք ի (քրիստ.)* hu *ի քրիստոնէիցն* kmps *չիք ի (շնալն), շնացեալ* acdlrv *ի շնացեալն* hu *ի շնանալ* ûo *ի շնանալն* befgq *որ ի շնալն զորղեծնութիւնն (*b *զորղեծնութիւն) հեղուցու. զի մի մարդկան յայտնեսցի և դաստուծոյ երկիւղն առ ոչինչ համարի այնպիսին (*bq *այսպիսին) ընդ սպանողսն (*b *սպանողս* fq *սպանողսն) ապաշխարեսցէ (*eg *ապաշխարիցէ) բաղում հառաչանութ փխ. Թէ ոք ի քրիստոնէից... բաղում հառաչանութ՝ տոպ* 3-իպ ILMOQSTXYZWôûdkl mpsu *զորղեծնութիւն* KR *զորղեծնութեան* H *հեղուցու*

2 EJû *չիք և* ACDGHluv *երկիղն* BEF klmops *երկեղն* h *զերկիղն* h *համբր* t *համրիցի* ô *համարեսցի փխ. յայտնեսցի*

3 Hk *յայնպիսին* cd *նոյնպիսին փխ. այնպիսին* ô *այլ ընդ* XYtv *սպանօզսն* cnr *սպանողսն* h *սպանանեալսն* ou *սպանանողսն* ô *ապաշխարեսց* Y *բաղում արտասուօք և հառաչանօք* X *հառաչանօք*

4 w *չիք հարցումն û չիք հարցումն... պատասխանի. բացի* befgq-*ից մնացած ձեռ-եքր՝ դարձեալ առէ առաքեալն փխ. հարցումն... պատասխանի* e *հարց* begq *առնիցէ (*fw *առնելի է) փխ. պարտ է առնել*

5 w *դարձեալ առէ առաքեալն փխ. պատասխանի* befgq *պիղծ է այնպիսին ընդ շնացողս (*eg *շնացողսն) ապաշխարեսցէ (*eg *ապաշխարիցէ* f *ապաշխարեցէ) և թէ (*f *ևթէ) յամէ կրկին ապաշխարեսցէ (*bq *չիք և թէ... ապաշխարեսցէ) և ձեռնադրութեան արժանի մի՛ եղիցի փխ. թէ ոք՝ անժուժկալաբար... ձեռնադրութեան մի՛ լիցին արժանի՝ տող* 8-իպ R *արժուժկալաբար* l *լկեսցէ* R *չիք և*

6 kmps *մարմնոյ իւրոյ պիղծ է* ô *պիղծ է կրկնված* l IJôûacdhllortu w *շնացողսն* dv *շնացուցն* Ukm *շնացելոցն* ps *շնացելոց* ô *ապաշխարեսցէ*

7 h *չիք և (ևթէ)* H *չիք և ևթէ յաւելեալ... կրկին ապաշխարեսցէ տիւթացրել նճ ուրիշներ աջ լուսանցքում* Qlm *չիք և ևթէ յաւելեալ... կրկին ապաշխարեսցէ* Ildlotu *թէ* ô *կրկին գործեսցէ փխ. յաւելեալ իցէ ի գործն* k *յաւել իցէ* hlou *չիք ի* Y *ապաշխարեսցեն* d *ապաշխարիցէ*Y *չիք և, այնպիսին*

8 GH *ձեռնադրութիւն* XY *ձեռնադրութեանն* hloru *լիցի* ôd *արժանի (*d *արժան) մի լիցին*

9 w *չիք հարցումն û չիք հարցումն.. պատասխանի. բացի* befgq-*ից մնացած ձեռ-եքր՝ դարձեալ առէ առաքեալն (*c *առաքեալ) փխ. հարցումն... պատասխանի* eg *հարց* f *ընդ կրկնված է* w *արժան է առնել փխ. առնելի է այնպիսին*

10 w *դարձեալ առէ առաքեալն փխ. պատասխանի* lûadkmprstv *ևթէ* l *զոր Z չիք որ* IJ *պղծիցի (ընդ) û պղծեսցի* befgq *չիք թէ որ պղծի ընդ արուի պիղծ է այնպիսին* Y *պղծէ*

նայն աւուրս կենաց իւրոց. ապաշխարեսցէ արտաքոյ եկեղեցւոյն, եւ ի ժամանակի որոշմանն հաղորդեսցի։

ՁՇ (Ձխե ԻԲ) ԻԱ. Հարցումն. եթէ ամուսնացեալքն շնան՝ զի՞նչ արասցուք։

Պատասխանի. Թէ որ առնակին իցէ եւ շնացաւ, ժԲ ամ ապաշխարեսցէ արտաքոյ՝ արտասուաւք զամենայն սրբապահս. յետ Ջ ամի անցանելոյ շաբաթու եւ կիւրակէի եւ ի տէրունական տաւնս լուծումն արասցէ եւ ի տարւոյն զերրորդ մասն պահեսցէ, եւ ապա մտցէ յեկեղեցի եւ հաղորդեսցի։

ՁՇԱ (ԻԳ) ԻԲ. Հարցումն. կախարդի՝ զի՞նչ արասցուք։

Պատասխանի. կախարդի՝ ուրացողի կանոնք եղիցին ի վերայ։

1 L չիք աւուրս t իւրեանց HOPQ ապաշխարհեսցէ KL ապաշխարեաց ô ապաշխարեսցի g ապաշխարիցէ t ապաշխարեացեն L արտաքուստ d արտաքու HYbcdhIklmoprsuv եկեղեցւոյն ôfg եկեղեցոյ Q յեկեղեցւոյն eq եկեղեցւոյ v և ի կրկնված է hou չիք ի

2 hou ժամանակս I ի ժամանակս Yô u որոշման befgq իւրոյ որոշմանն (bq որոշման) t հաղորդեսցին

3 w չիք հարցումն ô չիք հարցումն.. պատասխանի. բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երր՝ դարձեալ ասէ առաքեալն (c առաքեալ) վխ. հարցումն... պատասխանի e հարց efg w ամուսնացեալք

4 w դարձեալ ասէ առաքեալն վխ. պատասխանի ô չիք քէ CDhIou ոք վխ. որ t չիք որ G չիք քէ որ ավելացրել ես ուրիշներ ô առնայկինից I առնակինն befgq արտաքոյ եկեղեցոյ (eg եկեղեցւոյն) սպաշխարեսցեն (g սպաշխարիցեն) ժր (b ԺԹ-ան) ամ արտասուօք ղ ամ աւրէնս մի՝ ասցեն և զմի մասն կերիցեն դասարոյն և դշարաքն (f դշարաք) և զկիրակէ (e զկիրակէի f զկիւրակէ) և զտէրունական (f զտէրունեան) տաւնս և զերիս մասն պահիցեն և ապա մտցեն (b մտիցեն) յեկեղեցի (g յեկեղեցին) և հաղորդեսցին վխ. իս ետդվածի պատասխանիս՝ 4-րդ տողից մինչև 8-րդ տողը BCFGH ԺԹ I ԺԹ-ան W տասներկու ô ԺԸ վխ. ԺԹ, սպաշխարիցէ u ամբաշխարեսցէ v աղաշխարիցէ

5 n արտաքոյ p չիք արտաքոյ ô արտասօք ü արտասուօք t եկեղեցւոյն վխ. արտասուաւք achIlortuw սրբտոպահ BCDEGHkmps և յետ ô ետ Y չիք յետ ADUWacIt վեց a զամենայնի վխ. զ ամի D չիք ամի ավելացրել ես ուրիշներ KLMQRS TXYZ անցանել ô անցանելն ou անցցանելոյն p անցելոյ t անցանելոյն

6 MQtw ի չարաքու ckmps շաբաթի ôd շարաք ôw չիք և, կիրա [կէի?] BCDEFGHIJKLMOPQRSTVXYZ Wcdhlkmsuv կիրակէի Un կիրակի ü կիւրակէ t և ի կիրակէի O չիք ի (տէրունական) CDHcdhIklmopr stuvw տուեսն (նաև. տօնսն) IJ տօն ü տոնի Ga տուեսն վխ. տաւնս d լուծմունս

7 Y չիք ի (տարւոջն), տարոջ CDG HVôdmps ի տարոջն MQ ի տարուջն ülltv ի տարւոջ achou ի տարոջ ô զերրորդ ü երրորդ AP մասն ô պասեսցէ JKLRSTXZük mps եկեղեցի Y եկեղեցին dhIou յեկեղեցին o եկեղ<եղ>ցի

8 k և ի հաղորդեսցի

9 w չիք հարցումն kmps դարձեալ ասէ առաքեալն վխ. հարցումն... պատասխանի. բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երր չունեն հարցումն... պատասխանի e հարց bq կախարդս eg դկախարդս eg դին. արասցուք ի կամ որդէս

10 w չիք պատասխանի Y կախարդ GH YhIlortu և ուրացողի kmps մի կանոն RX այդ եղիցի v եկեղեցի վխ. եղիցին c ի վերոյ ü որպէս ասացաք ի ներքո 24 դրեալքն վխ. ի վերայ bfq ուրացողին ապաշխարանքն (f ապաշխարութիւնն) եղիցի (eg ընդ ուրացողսն ապաշխարեսցէ) վխ. կախարդի... եղիցին ի վերայ

ՁՄԲ (ԻԴ) ԻԳ. Հարցումն. Որ շնայ եւ զմանուկն սպանանէ՝ զի՞նչ արասցուք։
Պատասխանի. Որ շնայ եւ զմանուկն սպանանէ՝ ցաւր մահուան իւրոյ ապաշխարեսցէ, եւ ի վախճանին հաղորդեսցի։

ՁՄԳ (ՁԽԶ ԻԸ) ԻԴ. Հարցումն. Զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ ո՞րպէս արժան է պահել։

Պատասխանի. Արժան է քրիստոնէից զուրբաթ եւ զչորեքշաբաթ պահել եւ ազաւթել, զի աւուրք չարչարանաց Տեառն մերոյ են, որտում արտասուաւք յիշելով զնորա խոնարհութիւնն, եւ գոհանալով զնմանէ, որ եկն եւ փրկեաց զմեզ իւրովք չարչարանաւքն. պահել մինչեւ ցինն ժամն։

ՁՄԴ (ՁԽԷ ԻԶ) Ի՞Ը. Հարցումն. Ո՞րպէս կատարեսցուք զաստուածային աւնսն։

1 w չիք հարցումն բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը չուզեն հարցումն.. պատասխանի eg հարց bq մանկունս f զմանուկս b լինելի փխ. արասցուք w արասցուք այնպիսւոյ

2 w չիք պատասխանի abcdefghtloqr tuvw ձեռագրերում այս՝ իգ հոդվածը դրված է իդ-ի տեղը և հակառակ J սույն հոդվածը գրված է ձեռ-երի ներքևի լուսանցքում ô զըմանուկս G ոպանէ befgq զամենայն աւուրս կենաց իւրոց ապաշխարեսցէ և ի (eq չիք է) վազճանի (f վախճանին g վազճանին) հաղորդեսցի փխ. որ շնայ և զմանուկըն... և ի վախճանին հաղորդեսցի՝ տող 3-րդ ôcdkmnprst մինչև ցաւր (nrt յաւր ô օր) v մինչ յօր, մինչ -ն ավելացրել են ուրիշներ Uahouw յաւր ı ցօր o մահուն akmprsţv մահուանն

3 Y չիք իւրոյ ô ապաշխարեսցի cd ապաշխարիցէ CDGH չիք և ի Q չիք ի HQ վազճանին IJMTlNRS ի վազճանին dt ի վազջանին h ի վախճանի lou ի վազճանի ô ի վաճանին հաղորդեսցի որինաց

4 w չիք հարցումն բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը չուզեն հարցումըն... պատասխանի e հարց bq զչորեքշաբաթն, զուրբաթն

6 w չիք պատասխանի befgq արժան է պահել և ազաւթել զի աւուրք չարչարանաց են փրկչին մերոյ տրտմել և (efg չիք և) արտասուել յիշել զնորա կամաւոր խոնարհութիւնն (bq չարչարանքն զխոնարհութիւնն) և գոհանալ զնմանէ որ եկն և փրկեաց (e փրկեացն) զմեզ իւրով չարչարանաւք (eg չարչարանօքն) պահել լիցի մինչև ցինն (b ցյինն) ժամն փխ. արժան է քրիստոնէից... մինչև ցինն ժամն՝ տող 6-րդից մինչև 10-րդ՝ իղ հոդվածի պատասխանը. l ձեռագրում իղ հոդվածը միացված է իր հոդվածին ô քրիստոնէի, չորեքշաբաթ km զչորեքշաբաթի ps զչորեքշաբաթին

7 KLMQRSTXYZ և զի (աւուրք) Z աւուրըք W աւուր K չարչարանանաց acdhtlortuvw են (r է) տեառն մերոյ (v մերում rt չիք մերոյ) ô չիք են c տրտմութեամբ kms տրտմել p չիք տրտուա

8 p չիք արտասուաւք Y և արտասուօք ô արտասօք û արտասուրք ks արտասուել ôklmos յիշել h լինել (u չինել) փխ. յիշելով kmps զնորա վասն մեր զխոնարհութիւնն IKLM QRSTVXZWôûcn խոնարհութիւն O խոնարհութիւնն w զխոնարհութիւն d խոնարհութեամբ hu զըխոնարհութիւնն kmps զոհանալ

9 km փրկեացն Wûkmps իւրով ô իւրօք Yhlouw չարչարանաւք (նաև չարչարանօք) V չարչարանովքն ı զինն kmps ցք ժամն և ապա ճաշակել

11 w չիք հարցումն û չիք հարցումն.. պատասխանի բացի befgq-ից մնացած ձեռ-երը՝ զարձեալ (kmps սուրբ փխ. զարձեալ) ասէ (c չիք ասէ) առաքեալն (c առաքեալ) փխ. հարցումն... պատասխանի e հարց f տաւնս w տօնից կարգս փխ. տաւնսն

Պատասխանի. Յորժամ զտէրունական տանսն կատարեն հաւատացեալքն՝ նախ յառաջ պահեսցեն շաբաթ մի ի պատիւ եւ ի սպաս տանին եւ ապա տանեսցեն։

ՁԾ (ՁԽՐ ԻԷ) ԻԶ. Հարցումն. Զսուրբ Քառասներորդ ո՞րպէս արժան է պահել։

Պատասխանի. Զսուրբ Քառասունսն պահեսցեն հաւատացեալքն սրբութեամբ, ուրոյն զշաբաթ եւ զկիւրակէ, եւ յորժամ յաւր չարչարանաց Տեառն գայցեն, տքնեսցեն եւ անդադար աղաւթեսցեն, ժպիտ մի՛ ումեք ելցէ յայն աւուրսն, այլ արտասուս ըստ Տեառն մերոյ. եւ ապա զկենարար պասեքն արասցեն ցնծալով ընդ յառնել Տեառն մերոյ, աղաւթիւք փառաւորել զնա՝ որ փրկեաց զմեզ յարութեամբն իւրով եւ ետ մեզ երգակից լինել վերնոցն։

1 w *գարձեալ առաքեալն ասէ փխ. պատասխանի* S *որժամ* defgq *չիր յորժամ... հաւատացեալքն* p *զտէրունականքն* OW *առնն* û *առնս*

2 R *առաջ* befgqt *չիք յառաջ* Q *պահեցեն յառաջ* U *չիր շարաթ մի* u *չիր ի (պատիւ)* befgq *ի պատիւ տաւնին (ը առնին) և ի սպաս* A *ցի (*BCDFGH *յի) փխ. ի (սպաս)* ô *չիր ի (սպաս)* k *չիր սպաս* l *տաւնի* Y *առնիցեն* ô *առնեցեն*

3 befg *կատարեսցեն (*q *կատարեսցին) փխ. տաւնեսցեն*

4 w *չիք հարցումն* ûbq *չիք հարցումն... պատասխանի. բացի* efg-*իցդ մնացած ձեռ-երր՝ գարձեալ ասէ ասաքեալն (*c *առաքեալ) փխ. հարցումն... պատասխանի* e *հարց* g *քառասներորդն*

5 w *գարձեալ ասէ առաքեալն փխ. պատասխանի* ôû *սուրբ* f *քառասունս* u *թ-ունն* bq *քառասներորդս* w *քառասներորդն* s *պահենցեն* ô *սրբութեամբ պահեսցեն, չիք հաւատացեալքն* ckm *հաւատացեալք* be fgq *ամենայն քրիստոնեաք (*b *քրիստոնեաքն* g *քրիստոնեայք* q *քրիստոնեայքն) փխ. հաւատացեալքն*

6 r *սրբութեան* ù *որոց (*bq *տարոյն* eg *տէրունի* f *որոյն) փխ. ուրոյն* Y *չիք ուրոյն, շաբաթն* rt *չիք զշաբաթ* befgq *ի շաբաթէ* BCDEF GHIJKLMOPQRSTUVXZWôdhint uv *կիրակէ* kmps *կիրակի* r *ղ [կ] իւրակէ* b *ի կիրակէի* egq *ի կիրակէէ* f *ի կիւրակէէ* o *որժամ* CDG Hdhlmosu *աւր* ôûkp *օր* p *չարչարանացն* befgq *և յորմամ չարչարանաց տեառն մերոյ աւրն (*e *օրն* f *աւուրք* g *յօրն) գան (*bq *գայ) մի ոք իշխեսցէ ժպտել այլ տրտմել (*f *տրտուր* q *տրտմելն) ընդ (*q *չիք ընդ) տեառն մերոյ տքնութեամբ անդադար աղաւթիւք փխ. և յորժամ յաւր չարչարանաց... ըստ տեառն մերոյ՝* 8-րդ տող

7 K *տեառն մերոյ* kmps *հասանէն փխ. գայցեն* Y *գայցէ* r *տգնեռացեն* JÛ *տօնեսցեն փխ. տրքնեսցեն* dt *չիր անդադար* hlou *և ժպիտ* t *առնել փխ. ժպիտ* t *և մի ոք փխ. մի ումեք*

8 Qôkps *այն* m *ումեք այն աւուրսն ելցէ* ûhlou *յայնմ* l *աւուր* JL *յաւուրսն* oc *աւուրս* Kô *արտասուօք* Vcdhilortuw *ընդ փխ. ըստ* û *չիք ըստ տեառն մերոյ* rt *աստուածոյ փխ. տեառն* J *չիք տեառն*

9 oû *կենարար* m *պասեկքն* t *պատէք* c *արասցեն կրկնված է* befgq *ցընծացեալք* p *ցնծութեաք* DGH *ընդ* V *ըստ փխ. ընդ* JKLMQRSTZôûa dhlou *առնել* kmw *յառնելն* ps *առնելն* befgq *տեառն մերոյ յառնելն (*q *առնելն)*

10 LMOQcrt *փրկեացն* Wôûkms *յարութեամբ*

11 ô *երքակից* r *երկակից* rt *լինիլ* k *փրկնոցն փխ. վերնոցն* abcdefght loqrtuvw *վերնոցն (*c *վերնոց* t *վերնայնոցն) նմա (*h *և նմա* o *չիք նմա) փառք յաւիտեանս ամէն*

ՁՄՋ (ՁՆՔ ԻՐ) Իէ. Հարցումն. Որ պղծի ընդ անասնոյ զի՞նչ արասցուք։

Պատասխանի. Որ ընդ անասնոյ պղծի՝ որչափ ամք են մարդոյն՝ ընդ ունկնդիրսն կացցէ, ապա ե ամ ընդ ձեռամբ, ապա մտցէ յեկեղեցի ընդ ժողովուրդսն, եւ ի վախճանին հաղորդեսցի։

ՁՄԷ (ՁՄ ԻՔ) ԻՐ. Հարցումն. Որ զՔրիստոս ուրանայ եւ զղջացեալ դառնայ, զի՞նչ արասցուք։

Պատասխանի. Զամենայն աւուրս կենաց իւրոց ապաշխարեսցէ արտասուաւք, պահաւք եւ աղաւթիւք, տրաւք տնանկաց, եւ ի վախճանին հաղորդեսցի։

ՁՄՐ (ՁՄԱ Լ) ԻՔ. Հարցումն. Որ կամաւք մարդ սպանանէ, ո՞րպէս արժան է։

Պատասխանի. Ժե ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, ե ամ ընդ ձեռամբ, եւ յելս անձին իւրոյ հաղորդեսցի։

1 Un անասնոց acdhiIlortuvw չիք հարցումն (w հարցք ունի որ... զինչ արասցուք, այս ձեռ-ելում իէ հոդվածք դրված է իր հոդվածի տեղր և հակառակը. երեք ձեռ-երում այս հոդվածն ունի վերնագիրս՝ di հարցողաց և պատասխանիք h հարցական բանից. befgq հարցումն (eg հարց b չիք հարցումն) քէ ընդ անասուն որ պղծեսցի վխ. հարցումն որ պղծի ընդ անասնոյ

2 m պատասխանէ r հարցումն վխ. պատասխանի cuv չիք պատասխանի Y չիք որ ôbefgkmpqs չիք որ ընդ անասնոյ պղծի DG չիք ընդ C չիք ընդ ավելացրել են ուրիշներ n յորչափ t են ամք k ամպք վխ. ամք l մարգւոյն ô մարդոյ befgq որչափ (g զամենայն) ամս (g աւուրս b ամք e յամս) կենաց մարդոյն (g իւրոց) են (g չիք են) ապաշխարեսցէ և ի վախճանին (f ի վախճանին) հաղորդեսցի վխ. որչափ ամք են... և ի վախճանին հաղորդեսցի՝ 4-րդ տուլ

3 kmps ունկնդիրս Y կայցցէ t չիք կացցէ Y և ապա nipst չիք ապա (է) w հինդ kmps է վխ. և u չիք ընդ (ձեռամբ), ձեռնամբ ôkmps եկեղեցի d յեկեղեցին

4 c ժողովրդականն Fl ի վախճանին J MOQSTilmnoprsu ի վախճանին Y u ի վախճանի dt ի վախճանին

5 acoruv հարցողաց e հարց hlu բայց վխ. հարցումն dlw չիք հարցումն kmps ուրանայ զքրիստոս befgq ուրանան և զղջանան (f զղջացեալ) և դառնան (bfq չիք դառնան) befgq ձեռ-ելում այս հոդվածք դրված է իր և իր հոդվածների միջև S զղջանալ ô զղջանեալ KLMQRSTXYZô որ զքրիստոս ուրանայ և զղջացեալ (M զղջաց Q զղջացի STô զղջասցի Z զղջա) վխ. որ

6 befgf որպէս վխ. զինչ efghlotu արասցուք նմա (f չիք նմա eg նոցա)

7 l հարց վխ. պատասխանի U ամենայն J յաւուրս b իւրեանց d ապաշխարիցէ

8 û արտասուօք c պահաւք և արտասուաւք r և պահօք AFIJPUVl պահովք Ed չիք պահաւք ûhlou չիք և ûbghklmoqsu և արաւք (ûouh տրօք) AIJKLPRSTUVYZf արովք acev անանդաց JMOQSTegIlmnou ի վազճանին û ի վախճանի ar ի վազխճանին dt ի վազջանին bq ի (q չիք ի) վազճանի

9 X հազորդեսցէ MQ հազորդեսցին

10 e քէ վխ. որ bq մարդասպան է Q մարդասպան է V սպանէ km սպանեալ է ûkmps արժան է սանել E-ի՛ հռոմվածր ներքին լուսանցրում

11 befgq ընդ ունկնդիրս կացցէ (f կայցէ) ժե ամ IJKLMOQRSTVXZen տասն և և YW տասն և հինդ D ժէ l հինգևտասան v դժե t զամս ևժան P վասն և և վխ. ժե CDGHR XYôûacdhilnorluvw ունկնդիրսն Y l կայցէ rt չիք կացցէ W հինդ û և և k է վխ. և ms չիք (և) ամ t չիք (ամ) ընդ Y չիք և ամ ընդ ձեռամբ befgq և զայլ ժամանակս վխ. և ամ begq չիք ընդ

12 deg և ի յելս Y յել ôû ելս a յելս bq յանձին t իւրում

ՉՄԲ (ՉՄԲ ԼԱ) Լ. Հարցումն. Որ մի մաւր կաթամբ սնեալ են՝ աւտարք ի միմեանց, արժա՞ն է ամուսնանալ։

Պատասխանի. Չէ արժան, զի ծնաւղ եւ սնուցող մի համարեն։

ՉԿ (ՉՄԳ ԼԲ) ԼԱ. Հարցումն. Եթէ ազգականք ամուսնանան, զի՞նչ արասցուք։

Պատասխանի. Քակել արժան է ի միմեանց եւ ծանր ապաշխարութիւն ի վերայ դնել, զի չէ ամուսնութիւն, այլ յարակայ պոռնկութիւն եւ բնդ անիծիւք Արարչին։

ՉԿԱ (ՉՄԳ ԼԳ) ԼԲ. Հարցումն. Որ զսահմանս ընկերին յափշտակէ, ո՞րպիսի ինչ է։

Պատասխանի. Ձոր գրեաց Մովսէս հրամանաւ Աստուծոյ՝ իշցեն անէծքն ի վերայ նորա եւ եղիցի նզովեալ ի կեանս եւ ի մահ։

Իբրեւ կատարեաց զայս սուրբ առաքեալն Թադէոս, ասէ ցժողովուրդն. Հարք եւ եղբարք, որք Տեառն ետուք զանձինս, այս ձեզ յինէն

1 eou հարց BCDEFGHOPQRSTdgik mnprst չիք հարցումն bq ևթէ (r ոչ) փխ. որ t որ ի միոյ մօր ՈՒ մօրն Hbdgm կաթևամբ r կաթ befgq են (g չիր են) և են աւտարք IJ յօտարք d սնուցևալ eghlou չիք ի u միմեանց

2 G ամուսնանալոյ u չիք ամուսնանալ

3 u չիք պատասխանի չէ արժան ՈՒ և փխ. զի, ծնօղքն bmpqs ծնուդն c ցk ծնօղն lWû ծնող W սնուցանողն ps սնուցանուդն km սնուցուդն ՈՒ սնուցողն q սնուցուդն u սնուցանուդ c սնուցողն bq սնուցողն t սնուցիչ n սնող սը լուսաւցցրում ուղղված սնուցանող բացի IJMQS TVûchr-ից մնացած ձեռ-երը սնուցուդ w սնուցանող ընդ մի համար է bfd ընդ մի r ի փխ. մի O W միապէս փխ. մի ՈՒ մի կու համարուին adhlloruv համարէ c համարևալ է t համօրէ D համրին ուրիշներ ուղղել են համարևն GHJKL MQRSVXYZûp համարին

4 ՈՒ ԹԷ ազգական ՈՒ ևԹԷ տղղեկանիք ամոնանանան զինք արկարցուք փխ. ևԹԷ ազգականք... զինչ արասցուք Qlcu ամուսնան rt ամուսնանալ t պարա է առնել փխ. արասցուք

5 P փակել փխ. քակել RXY պարտ է փխ. արժան է h չիր արման է ի միմեանդ ՈՒ չիր ի միևանց Gepiq u չիր ի O ի միմեանդ f ծանրր q տալաշխարանք

6 Icg չիր ի CDGH դնեն K գնել ի վերայ ՈՒ զի չէ կրկնված է o զինչ է փխ. զի չէ m չիր չէ ուրիշներ ավելացրել են ոչ B այզ w հանապազ փխ. յարակայ Skmps արակայ u յարակաց Y տարակայ փխ. յարակայ ՈՒ և ընդ անիծևօք է այլ զի արակայ պոռնկութիւն և խարտրչէն անիծևալ է արսակչէն փխ. այլ յարակայ... անիծիւք արարչին՝ տող 7-րդ

7 DGHOWb անիծաւք (նաև անիծօք) gi անիւծիւք Z անիծևաւք KLMQ RSTXYZ արարչէն

8 JW սահմանս abcdefghiloqrtuvw սահմանն c ընդերին r յրնկերին G ep աւիշտակէ Y յապշտակէ c յափշտակիցէ kmps յափշտակեաց Gr որպէս ՈՒ զգոնացէ և յափշտակեսցէ որպիսի ինչ առնևմք նոցա փխ. յափշտակէ որպիսի ինչ է՝ տող 9-րդ

10 Q որ բացի AUûabcdefghiklmnopqr stuv-ից մնացած ձևո-երը զրևսցն ՕՍ մօվսէս Yôbckmpst հրամանաւն hklmpsu իշցէ

11 MÔûabcghiklmopqrstuv անէծք M և ի վերայ ABCDEFGHIJKOPUVX Wûո չիք և (եղիցի) ՈՒ եղիցին X նզովևալ ՈՒ նզովևալք b ի կեանսն acdv ի մահ և ի կեանս h ի մահս

12 Y իսկ իրրև hlou և իրրև Gkmps չիք զայս C չիք զայս ասվելացրել են ուրիշներ kmps չիր աուրր, թադէոս (p քաքէոս) զայս ամենայ ասէ Vôdeghloru քաքէոս I ցժողովուրդն Y ցժողովուրդն

13 DGHOôbkmps հայրք Y հարք իմ DGHKLôbckmpqs եղբայրք h որ ՈՒ քորր փխ. որք c չիր որք begq են այք (f նոայք) փխ. նաուք G զանձինսն ՈՒ զանձին դայս kmps զանձինս ձեր այս

աւրէնք եւ այլոց՝ որ յետ ձեր լինելոց են։ Արդ՝ հաստատուն կացէք յամենայնի զոր լուարուք յինէն. մի՛ անցանէք ըստ սահմանս ըստ այսմ, զի ձեզ բարի լինիցի եւ երկայնակեացք լինիցիք. եղիցի ձեզ յիշատակ բանս այս, եւ մի՛ մոռանայք յաղաւթս ձեր. եւ զայլ կարգաւորութիւն ուսուցէք ձեզ Աղդէ զամենայն՝ զոր լուաւ յինէն, ըստ կարգին զոր կարգեցին եղբարքն առաքեալքն Տեառն, եւ պահեսջիք խաղաղութեամբ ի փորձանաց չարին. խաղաղութիւն ընդ ձեզ։

Զայս աւրինադրութիւն ես Զաքարիա աշակերտ առաքելոյն Թաղէոսի գրեցի, որպէս լուայ ի նմանէ, ամենայն հաւատացելոց ի Քրիստոս. նմա փառք յաւիտեանս. ամէն։

1 kmps *օրէնք լեցի* և AIJKLMOPQRȘ TUVXYZWȣkmnps *այլ* փխ.*այլոց* nt *որք* GQTȣps *եա* CDGHUȣbeghl noprtu *ձեզ* փխ. *ձեր* G *կացցէք* acdhtlortuvw *կացէք ի տէր* (w *ի աէր սխրելիք*) *յամենայնի* (hlou *ամենայնի*) mpt *ամենայնի*

2 ȣ *լաւրուք* û *լուայք* ơ *լուարուքն* b *անցէք* n *անցանիցէք* Cbhoqu *ընդ* փխ. *ըստ* a *չիք ըստ սահմանս ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ* bq *սահմանաց* kmps *չիք ըստ (այսմ), յայսմ* c *այս* hlou *այսմիկ* փխ. *այսմ*

3 adirtv *բարի ձեզ* CDGHhlouw *զի բարի լեցի* (hlou *լինելցի*) *ձեզ* (l *չիք ձեզ*) M *լինելցին* OWgp *լեցի* d *լինիցիք* W *յերկայնակեաց* ûabirw *երկայնակեաց* fq *երկեանակեաց* d *չիք երկայնակեացք լինիցիք* I *լինիջիք (եղիցի)* a *լեցիք* t *լիջիք* ho u *ƚցէք* (l *ƚցեն*) փխ. *լինիցիք* Y *լինիցիք ի վերայ երկրի եղիցի* ehl ouw *և եղիցի* m *չիք ձեզ* S *յիշատակք* ȣ *յիշատակս* e *դյիշատակ*

4 RX *յայս* û *մոռանայր* aoqr *մոռանաք* l *աղաւթս* Jû *աղօթս* befgq *չիք ձեր*. OW· *այլ* KLMQRSTXYZ *կարդաւորութիւնս* Vachiklmoprst uw *կարդաւորութիւնն* ȣ *զարկաւորութիւնս* begq *կարդաւոր* u *կարգադրութիւն* փխ. *կարդաւորութիւն* v *ուսուցանէ*

5 t *չիք ձեզ* ȣ *դադղէ* eg *չիք զամենայն* OW *լուաք* ȣ *լաւ. կարբին* u *կարդեցի* kmps *եղէն* փխ. *կարդեցին* ȣ *զարկեցին* DGHKoklmpqs *եղբայրքն* b *եղբայր* hlou *եղբարբ*

6 hlu *առաքեալ* o *առաքեալը* ȣ *և առաքեալքն* t *եղբարբն իմ* c *կարդեցին առաքեալքն տեառն եղբայրք մեր պահանջեացիր* befgq *և պահեսջիք* (g *պահեացջիք*) t *պահպանեսջիք* u *պահեացիջ* h *խաղաղութիւն* t *ի փորձութենէ* bq *չիր ի փորձանաց*

7 bq *չիք չարին խաղաղութիւն* d *չարէն* c *և խաղաղութիւն* h *չիք խաղաղութիւն ընդ ձեզ ասջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ*

8 d *զի զայս* ȣ *օրինադրութիւնս* hilo n *աւրինադրութիւնս* s *եա* փխ. *եա* begq *չիք եա* ps *առաքելոյ* hlou *Թաթէոսի առաքելոյ* Vbdegkp *Թաթէոսի*

9 begq *զրեաց* L *լըւայ* begq *լուաւ* u *ի նման* A-MO-XZcinrsv *ի նմանէն* p *չիք ամենայն հաւատացելոց* dhlouv *հաւատացելոցն, չիք ի* hlo *քրիստոսի* Lkmps *ի քրիստոս յիսուս նմա*

10 ȣ *և նմա* abcdefghiloqrtuvw *չիք նմա փառք յաւիտեանս ամէն* (d *ուրի ամէն*) s *յաւիտեան* n *չիք յաւիտեանս* lônp *չիք ամէն*

Իէ

ԿԱՆՈՆՔ ՏԵԱՒՈՆ ՓԻԼԻՊՊՈՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ ԳԼՈՒԽՔ Բ

Յաղագս Քառասունս ունելոյ. երիս միանգամ արժան է եւ այլ ոչ հրամայեմք, բայց զսահմանեալ աղաւթսն անխափան կատարեսցէ մատուցոգն, եւ ի մէջ կանոնացն կարդացմունք առաքելականք եւ մարգարէականք, եւ խունկ արկանել եւ յամենայն աւր սպաս առնել եկեղեցւոյն եւ յամենայն տասնեակս դիշերապաշտաւն առնել եւ սաղմոսել անդ ձայնիւ։

Տեառն Փիլիպպոսի հրամայեալ է ունել Քառասունք՝ զոր կարգեալ հրամանաւ նորա Յովհաննէս Աւետարանիչն՝ մաւրն Տեառն բարեխաւ-

1 û կանոնախմբի համարը վերնագրում է՝ *կանոնք իէ փիլիպպոսի առաքելոյն* n *սահման կանոնի տեառն սրբոյն փիլիպպոսի առաքելոյն* վխ. *կանոնք... գլուխք ը* Wb q չիք *տեառն* A *փիղիպպոսի* BEF HKMRSTXabcdefgIklmopqrsu *փիլիպոսի* ABEFHUdfhuv *առաքելոյ* W *առաքելոյն փիլիպպոսի* O *առաքելոյն քրիստոսի* ms *գլուխ* բագի ôkp-իսկ մնացած ձեռ.-երը չունեն *գլուխ* k *ինն* (mps *ի*) վխ. *ը* բացի ô-ից մնացած ձեռ.-երը չունեն *ը*

2 v *աղաչս* ûüœqų *քառասուն* c *քառասնորդաց* h *քառասունն* lou *խունոն* mps *առնելոյ* (k *առնել*) վխ. *ունելոյ* q *երից* kmps չիք *երիս* X *անդամ* o *արժանի է* Y չիք *և* b *այլոյ* q *աւել* վխ. *այլ*

3 hlou չիք *բայց* R *սահմանել* KMQS Zoû *ոսհմանեալ* d *զսահմանեալն* T *սահմանեալ* ուրիշներ ուղղել են *զսահմանելոյ* q *յաղաւթս* KQRT *անխափան* L *կատարեսցէ անխափան* t *կատարեսցէ մատուցողն անխափան* ô *կաապեոցի* k *կատարեսցէն* BCDEFGHXYôkm *մատուցդաւն* (hmh *մատուցողն*) bcq *մատուցանողն* lu *մատուցողն* h *մատուցաւդն* ps *մատուցանաւդն*

4 ô *ի մէնչ* ûpst *կանոնաց* RSXZ *կանոնացն* (Yo *կանանց*) վխ. *կանոնացն* e *կարդացմունքն* W *ընթերցմունք* վխ. *կարդացմունք* Yo *առաքելական* R չիք *և* (*մարգարէականք*)

5 eœq *արկանելոյ* ôhklmopsu *ամենայն* befgq *ամէն* l *յաւբ* ô *գլուխս* CDHYôbcefghIklmopqrsuv *եկեղեցոյն* Q *յեկեղեցւոյն*

6 ôeghlu *ամենայն* (*տասնեակս*) bq *ամէն* knips *զամենայն* E *տասնեակսն* e *տասնեկս* Y *տօնեակս* (dh *տաւնեակս*) վխ. *տասնեակս* ou *դիշերապաշտաւն* cd *սաղմոս* R չիք *և սաղմոսել* n *ընդ* վխ. *անդ* befg q *ընծայիւք* վխ. *անդ ձայնիւ*

8 klm *տեառն*-ից առաձին ոտղված k *վասն* վխ. *տեառն* ps չիք *տեառն* u *արժան և* վխ. *տեառն փիլիպպոսի* A *փիղիպպոսի* BCDEFGHX abcdfgIklmopqsu *փիլիպոսի* lo *խունք* u *խունքն* n *քառասունս* ô *զարդեաց* GH *կարեաց* վխ.*կարդեաց*

9 I.IKLMOPQRSTUZôhkmnopsu *յոհաննէս* bq *յովաննէս* d *յովհանէս* Yl *յոհաննէս* ûc *աւետարանիչ* Wûa cdhklmnopqrstu *մաւր* (ևս *մօր*) RXY *նորա մօրն* (Y *մօր*) ô *և մօր* befgkmpqst *բարեխօսել* (ևս *բարեխաւսել*) n *բարեխաւսել նմա... յաղաղս ինքեան՝ էջ 42 տող 1-ին կրկնված է*

սեալ նմա, նախ առաջին յաղագս ինքեան րարեխաւսութեան որ զանհաւան քաղաքն կործանեաց Փիլիպպոս եւ հրամայեաց ունել զՔառասունսն. Եւ աւր վասն թողութեան մեղաց կենդանեաց եւ մեռելոց՝ ըստ Եւ քաղաքացն Յեսուայ, որովք ապրէին ամենայն մահապարտքն ի նոսա ապաւինեալք. եւ հրամայեալ է զհասն Եւ երկդրամեան տալ յեկեղեցին ըստ կատարման աւուրցն խորհրդոյն, զոր յանդրանկացն պահանջէր Աստուած տալ քահանայական ազգին Ղեւտացւոց, զոր անուանեաց փոխանակ Ծգիպտացւոց անդրանկացն կործանելոցն, զի սակաւաւորք էին. իսկ եթէ յաղագս աղքատութեան պակասեսցէ քան զԵՒ երկդրամեանն՝ հաւանութեամբ քահանային արժան է։

Նորին կանոնիւ գլուխ Ը

ՁԿԲ (ՁՄԵ) Ա. Կին եթէ ամուլ դիպեսցի՝ անգիտաբար ամուսնանալով, անմեղ

1 KMYkr յաւաջին U առջին F յառաջ վխ. աւաջին ô չիք առաջին յաղագս c յաղագ û վասն վխ. յաղագս ô k ինքեան ms ինքեանք G H բարեխաւսութեամբ D բարեխաւսութեամբ Y բարեխաւսութեանն hl lu գոր

2 A փիգիպպոս BCDEFGHacdgiklm opqrsu փիլիպոս kmps առնել վխ. ունել lou գե-ունսն b գքառասունսըս q զի քառասունս art գրաւասուն աւուրսն (t օրսն) վխ. գքասասունսն cd գի աւուրսն վխ. գքառասունսն i գըքառասուն

3 W քառասուն ուրն t աւուր b որ վխ. աւր Vkmps չիք Եը աւր V չիք վասն թողութեան... մեռելոց ըստ d վասն քաւութեան թողութեան Y թողութեանն k չիր կենդանեաց lu վասն վխ. ըստ W քառասուն ուրն mpst քառասունն և ուր beq քառասուն (eg ի) վխ. Եը hlu քաղաքաց kmps քաղաքացըս

4 kmps հասուայ n ըստ յեսուայ û հասուայ f յեսուվա ôbegkmpqst որով BCDEFGHE ապրէինն ի նոսա ամենայն մահապարտքն ի նոսա J յամենայն ô մահապարտեալսն hlou մահապարտք c ի նմա վխ. ի նոսա n յապաւինեալք q ապաստանալք վխ. ապաւինեալք

5 d դհրամայեալ Ir հրամայեալք o հրամանալ Irt չիր է Y հասն kmp s ի ի ր W քառասուն վխ. իր ô երդրամեալ սան KLRSTXZômpst եկեղեցին Y եկեղեցոյն eg չիք յեկեղեցին

6 ô աւուրց û չիք աւուրցն DGHô խորհրդոցն Yc խորհրդոյ kmps խորհրդոց q խորհրդոյն DGRXY յանդրանկանց H յանդրականց IL QSbeghiklmpqs անդրանկացն ûou անդրանկանցն M յանդրակացն ô անդրակացն W պահանձեր

7 BEF գնասցուցն CDGH գնասցոյն Yabcdfghq գնասցոց u գնասցուց befgq գոր իւր անուանեաց

8 CDGHYôefg եգիպատցոց ahlorv եգիպատցուցն hcdqn եգիպատցոցն G անդրանկանցն R անդրանդրն ô անդրանիկն hlou անդրանկաց V անդրանկացն YMût կործանելոց acdhIIruv կործանելոյ ô կործանեաց FIKLMQRSTZôûabdehilou սակաւ աւուրք (be աւուր) Y սակաւասրբ g սակաւ աւոր

9 ô ազգս b յազգաւութեան ABCDEGJOPUYkmns ազգաւութեանն ô պակասեսցէ kmps պակասէ W գրքառասուն ուր oû իր A երկրդրամեանն û դրամեան de գերկդրամեանն hlou երկդրամեան

10 W քահանայի

11 û չիք նորին կանոնք գլուխք p befgq կանոնք նորին CDGHQVhlou կանոն CDEHIJLMOPQRSTVhlqu գլուխ Wô չիք գլուխք i ուր W չիք g kmps նորին փիլիպոսի կանոնք վխ. նորին կանոնք գլուխ p

12 û եթէ կին q կինն Un թէ Vu յամսոյ DGH գիպեսցէ d յինի վխ. գիպեսցի c նախասպես գիպիգի ուրիշներ ուղղել են յինիցի cd ամուսնայցէ i ամուսնալով q ամուսանալով

են. մի՛ որոշեսցին ի միմեանց, իսկ զոր այլոց արանց փորձեալ իցեն եւ յետոյ այլք առնուցուն զկանայս անպտուղս, նոքա են ըստ նմանութեան քաղից եւ խոզից, որք զվայրենանալն միայն կամիցին. պարտապան եղիցին Աստուծոյ. նոքա զարուագիտացն զդատաստանսն ընկալցին, է ամ արտաքոյ եկեղեցւոյ ապաշխարեսցեն, եւ ժ ամ յեկեղեցի մտցէ եւ ելցէ բնդ ապաշխարողս, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց։

ՃԿԴ (ՃՁՉ) Բ. Շուն եթէ փոխանակեսցի բնդ ոչխարի՝ մի՛ պատարագեսցի ոչխարն, զի գինք շան են։

ՃԿԴ (ՃՁԷ) Գ. էշ եթէ փոխանակեսցի բնդ ոչխարի կամ բնդ արծաթոյ՝ պատարագեսցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃԿԵ (ՃՁԸ) Դ. Իսկ որ զենուն զնա եւ զվիերարկու նորա վաճառեսցեն՝ որոշեսցին զնոսա ի միմեանց, իսկ զոր այլոց արանց փորձեալ իցեն եւ յետոյ այլք առնուցուն զկանայս անպտուղս, նոքա են ըստ նմանութեան քաղից եւ խոզից, որք զվայրենանալն միայն կամիցին. պարտապան եղիցին Աստուծոյ. նոքա զարուագիտացն զդատաստանսն ընկալցին, է ամ արտաքոյ եկեղեցւոյ ապաշխարեսցեն, եւ ժ ամ յեկեղեցի մտցէ եւ ելցէ բնդ ապաշխարողս, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց։

ՃԿԶ (ՃՁԹ) Ե. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃԿԷ (ՃՂ) Զ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃԿԸ (ՃՂԱ) Է. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃԿԹ (ՃՂԲ) Ը. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀ (ՃՂԳ) Թ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԱ (ՃՂԴ) Ժ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԲ (ՃՂԵ) ԺԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԳ (ՃՂԶ) ԺԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԴ (ՃՂԷ) ԺԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԵ (ՃՂԸ) ԺԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԶ (ՃՂԹ) ԺԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԷ (ՃՃ) ԺԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԸ (ՃՃԱ) ԺԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՀԹ (ՃՃԲ) ԺԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁ (ՃՃԳ) ԺԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԱ (ՃՃԴ) Ի. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԲ (ՃՃԵ) ԻԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԳ (ՃՃԶ) ԻԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԴ (ՃՃԷ) ԻԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԵ (ՃՃԸ) ԻԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԶ (ՃՃԹ) ԻԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԷ (ՃՄ) ԻԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԸ (ՃՄԱ) ԻԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՁԹ (ՃՄԲ) ԻԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂ (ՃՄԳ) ԻԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԱ (ՃՄԴ) Լ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԲ (ՃՄԵ) ԼԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԳ (ՃՄԶ) ԼԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԴ (ՃՄԷ) ԼԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԵ (ՃՄԸ) ԼԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԶ (ՃՄԹ) ԼԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԷ (ՃՅ) ԼԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԸ (ՃՅԱ) ԼԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՂԹ (ՃՅԲ) ԼԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃ (ՃՅԳ) ԼԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԱ (ՃՅԴ) Խ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԲ (ՃՅԵ) ԽԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԳ (ՃՅԶ) ԽԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԴ (ՃՅԷ) ԽԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԵ (ՃՅԸ) ԽԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԶ (ՃՅԹ) ԽԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԷ (ՃՆ) ԽԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԸ (ՃՆԱ) ԽԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՃԹ (ՃՆԲ) ԽԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄ (ՃՆԳ) ԽԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԱ (ՃՆԴ) Կ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԲ (ՃՆԵ) ԿԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԳ (ՃՆԶ) ԿԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԴ (ՃՆԷ) ԿԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԵ (ՃՆԸ) ԿԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԶ (ՃՆԹ) ԿԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԷ (ՃՇ) ԿԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԸ (ՃՇԱ) ԿԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՄԹ (ՃՇԲ) ԿԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅ (ՃՇԳ) ԿԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԱ (ՃՇԴ) Հ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԲ (ՃՇԵ) ՀԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԳ (ՃՇԶ) ՀԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԴ (ՃՇԷ) ՀԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԵ (ՃՇԸ) ՀԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԶ (ՃՇԹ) ՀԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԷ (ՃՈ) ՀԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԸ (ՃՈԱ) ՀԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՅԹ (ՃՈԲ) ՀԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆ (ՃՈԳ) ՀԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԱ (ՃՈԴ) Ձ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԲ (ՃՈԵ) ՁԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԳ (ՃՈԶ) ՁԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԴ (ՃՈԷ) ՁԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԵ (ՃՈԸ) ՁԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԶ (ՃՈԹ) ՁԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԷ (ՃՊ) ՁԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԸ (ՃՊԱ) ՁԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՆԹ (ՃՊԲ) ՁԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇ (ՃՊԳ) ՁԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԱ (ՃՊԴ) Ղ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԲ (ՃՊԵ) ՂԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԳ (ՃՊԶ) ՂԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԴ (ՃՊԷ) ՂԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԵ (ՃՊԸ) ՂԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԶ (ՃՊԹ) ՂԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԷ (ՃՋ) ՂԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԸ (ՃՋԱ) ՂԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՇԹ (ՃՋԲ) ՂԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈ (ՃՋԳ) ՂԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԱ (ՃՋԴ) Մ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԲ (ՃՋԵ) ՄԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԳ (ՃՋԶ) ՄԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԴ (ՃՋԷ) ՄԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԵ (ՃՋԸ) ՄԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԶ (ՃՋԹ) ՄԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԷ (ՃՉ) ՄԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԸ (ՃՉԱ) ՄԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՈԹ (ՃՉԲ) ՄԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊ (ՃՉԳ) ՄԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԱ (ՃՉԴ) Յ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԲ (ՃՉԵ) ՅԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԳ (ՃՉԶ) ՅԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԴ (ՃՉԷ) ՅԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԵ (ՃՉԸ) ՅԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԶ (ՃՉԹ) ՅԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԷ (ՃՌ) ՅԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԸ (ՃՌԱ) ՅԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՊԹ (ՃՌԲ) ՅԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋ (ՃՌԳ) ՅԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԱ (ՃՌԴ) Ն. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԲ (ՃՌԵ) ՆԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԳ (ՃՌԶ) ՆԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԴ (ՃՌԷ) ՆԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԵ (ՃՌԸ) ՆԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԶ (ՃՌԹ) ՆԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԷ (ՃՍ) ՆԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԸ (ՃՍԱ) ՆԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՋԹ (ՃՍԲ) ՆԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉ (ՃՍԳ) ՆԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԱ (ՃՍԴ) Շ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԲ (ՃՍԵ) ՇԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԳ (ՃՍԶ) ՇԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԴ (ՃՍԷ) ՇԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԵ (ՃՍԸ) ՇԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԶ (ՃՍԹ) ՇԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԷ (ՃՎ) ՇԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԸ (ՃՎԱ) ՇԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՉԹ (ՃՎԲ) ՇԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌ (ՃՎԳ) ՇԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԱ (ՃՎԴ) Չ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԲ (ՃՎԵ) ՉԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԳ (ՃՎԶ) ՉԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԴ (ՃՎԷ) ՉԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԵ (ՃՎԸ) ՉԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԶ (ՃՎԹ) ՉԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԷ (ՃՏ) ՉԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԸ (ՃՏԱ) ՉԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՌԹ (ՃՏԲ) ՉԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍ (ՃՏԳ) ՉԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԱ (ՃՏԴ) Պ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԲ (ՃՏԵ) ՊԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԳ (ՃՏԶ) ՊԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԴ (ՃՏԷ) ՊԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԵ (ՃՏԸ) ՊԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԶ (ՃՏԹ) ՊԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԷ (ՃՑ) ՊԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԸ (ՃՑԱ) ՊԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՍԹ (ՃՑԲ) ՊԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎ (ՃՑԳ) ՊԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԱ (ՃՑԴ) Ջ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԲ (ՃՑԵ) ՋԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԳ (ՃՑԶ) ՋԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԴ (ՃՑԷ) ՋԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԵ (ՃՑԸ) ՋԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԶ (ՃՑԹ) ՋԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԷ (ՃՒ) ՋԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԸ (ՃՒԱ) ՋԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՎԹ (ՃՒԲ) ՋԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏ (ՃՒԳ) ՋԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԱ (ՃՒԴ) Ռ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԲ (ՃՒԵ) ՌԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԳ (ՃՒԶ) ՌԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԴ (ՃՒԷ) ՌԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԵ (ՃՒԸ) ՌԴ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԶ (ՃՒԹ) ՌԵ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԷ (ՃԻ) ՌԶ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԸ (ՃԻԱ) ՌԷ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՏԹ (ՃԻԲ) ՌԸ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՑ (ՃԻԳ) ՌԹ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՑԱ (ՃԻԴ) Ս. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՑԲ (ՃԻԵ) ՍԱ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՑԳ (ՃԻԶ) ՍԲ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

ՃՑԴ (ՃԻԷ) ՍԳ. Ոչ ուտիցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի։

*ՃՑԵ (ՃԻԸ) Ս

ցին յեկեղեցւոյ. եւ որք զանմաքուրսն ի գազանաց կամ յանասնոց զենցեն եւ զվերարկուս նոցա վաճառեսցեն հեթանոսաց եւ զարծաթն կերիցեն՝ այնպէս է, թէ զշուն ուտիցեն. նոքա որոշեսցին յեկեղեցւոյ, զի հեթանոսական սովորութիւն է։

ՃԿՁ (ՃԾԹ) ե. Որսորդք որ զմաքուր անասունս որսասցեն եւ վիրաւորեալ եւ առանց զենման ուտիցեն՝ նոքա որոշեսցին յեկեղեցւոյ. ապա եթէ զվերարկուն հանցեն կամ թէ լոկ մերձեսցին ի մեռեալ մարմինսն, զի եւ այս հեթանոսական սովորութեան չարիք են։

ՃԿէ (ՃԿ) Ջ. Կանանց որ ըստ ամսական սահմանացն լինիցի՝ ըստ ապակա-
10 նածնութեան արեան, այրն մի՛ մերձեսցի ի նա ամուսնանալով. ապա եթէ մերձեսցի՝ նզովեալ եղիցի։

ՃԿՐ (ՃԿԱ) է. Կանանց եթէ նոյն ծորումն լինիցի ախտակրական արեան եւ

1 F որոշեսցին յեկեղեցւոյ... նոցա վաճառեսցեն՝ տող 2-րդ աջ լուսանկարում befgq չիք յեկեղեցւոյ... նոցա վաճառեսցեն CDHITVchlmst յեկեղեցոյ Sûk եկեղեցւոյ ôlmou եկեղեցոյ d յեկեղեցոյն kmps որ V դանմաքուրս KLMQRSTXYZ ի գազանացն û չիք ի GIJKLMQRSTZôûloru անասնոց XY անասնոցն kmps անսուրբ անասնոց û դնեցէ

2 H զվերարկուն R զվերարկուս X բզվերակուս ուրիշներ ուղղել են զվերարկուս ûl վերարկուս c զվերարկու kmps գմորթն փխ. զվերարկուս, չիք նոցա dkmps վաճառեն D կերեցին Ho կերիցին Oô կերիցեն

3 Ubnq եթէ փխ. է թէ egs չիք է kmp որպէս փխ. է acdit է որպէս թէ hlo որպէս զէշ փխ. թէ C եթէ u չիք թէ, զէշ շուն r թէ որպէս զշուն կերիցեն CDGHûhlo շուն bq զշունն kmps շուն որ կերիցէ W նորա (l նոցա) փխ. նոքա Lôklm psu որոշեսցեն CDHYbcfr յեկեղեցոյ IJOûk եկեղեցւոյ ôegmpqs եկեղեցոյ lu եկեղեցոյն dg յեկեղեցոյն hq չիք զի

4 h չիր հեթանոսական սովորութիւն է Un հեթանոսաց q զհեթանոսական M սովորութիւնն է ô սովորով են ü սովորութիւն է այն

5 OW որսորդ û որք bq չիք որ CG ps անասունսն g անասուն W որսացեք ûabdhlklmopqrstv որսայցեն u որսացեն ö չիք և (վիրաւորեալ) p վիրաւոր բացի AIJSTbdo-ից մբնացած ոեռ-երր վիրավորեալ BCD EFGHôû չիք և (առանց)

6 r առ փխ. առանց t անզենմամն փխ. առանց զենման DGHKLMQRSTX Zôbdklmqsu որոշեսցեն CDHVbcf gq յեկեղեցոյ Ydh յեկեղեցոյն ôk mps եկեղեցոյ û եկեղեցւոյ lou եկեղեցոյն A ապ[ա] BCDEFGbc defgkmpqs թէ H չիր եթէ û վերարկու bq զվերարկունս

7 D հայցեն ուրիշներ ուղղել են հանցեն K չիք թէ DGH զուկ (C զոկ) փխ. լոկ kms չիք ի eg չիր մեռեալ bq մարմինն d մարմնինսն Hm չիք և

8 m զայս BCDEFGH սովորութիւն J սովորութեանն kmps սովորեալ t սովորական d չարիք են և սովորութիւնն IJ չարիքն b չիք չարիք, է փխ. են

9 h ընդ փխ. ըստ H ամուսնական փխ. ամսական kmps սահմանաց ou սահմանանացն CGHOWt լիցի IJUôkmps լինիցին Y ապականածնութեանն ô ապականածու cd ապականութեան

10 bkms արեանն p արևնն q այրեան ô յայրն ûbq այր ôt չիք ապա

11 BCEFGbIkmpqs թէ Hôbq մերձեսցին L լիցի

12 ms թէ Yt լիցի ûd եղիցի p եղինիցի n լինիցի ձախ լուսանկարում U չիք լինիցի cdhilortuv և ախտակրական Q ախտակրական b ազատակրական ekmps ազթակրական bq այրեան kmps չիք արեան

խափանէ զայգոյն եւ զերեկոյին աղաւթսն մերձ կալով յեկեղեցին, արհամարհաց նա զմկրտութեան ջուրն՝ նզովեալ է։

ՁԿԲ (ՁԿՔ) Ը. եթէ ամենայն այր կամ կին կամ մանկունք դատարկացեալք ի գործոյ, ե՛ւ այգոյն ե՛ւ երեկոյն խափանեսցեն զաղաւթսն՝ ոչ ժամանելով յեկեղեցին, ունկն դնելով սահմանական կարգաց, նզովեալ է։

1 Qt *գայգուոյն* ABEFIJKLMPRSTUZ bcfnq *գայգուն* u *գաղոյն* Q *գերեկոյի* û *գևրիկոյն* d *գևրիկոյին* ô *գիշերային* փխ. *գերեկոյին, գաղօթսն* o *մեձ* (m *մեր*) փխ. *մերձ* Y *մերձենալով* փխ. *մերձ կալով* ôû t *եկեղեցին* kmps *եկեղեցի*

2 BCDEGH *գմկրաւթեանն* bdq *գըմկրաւթիւն* Jû *ջուր* ô *չուրն* abc defghikmopqrtuv *ջրովն* bdefkmp qs *եղիցի* փխ. *է*

3 բացի begq-ից մնացած ձեռ-երը *և* փխ. *եթէ* IJ *յամենայն* KLMQSTZ *և կամ (կին)* u *մանկունքն* h *դաւարկացեալ*

4 ôbghkoqu *ի* (q *և*) *գործոց* e *ի գործոցն* n *ի գործւոյ* t *ի գործոյն* Qt *այգւոյն* kms *յայգոյն* p *յայգն* d *աղոյն* բացի GYûchiorv-ից մնացած ձեռ-երր *այգուն* RÜVbfgn *երիկուն* kmps *երիկունն* Y *երեգուն* v *երեկուչն* l *երիկոյն* Z *երեուն* փխ. *երեկոյն* բացի Kôûchiort n-ից մնացած ձեռ-երր *երեկուն* ab cdfikmpqrstv *խափանեսցէ* eg *փոխանակեսցէ* փխ. *խափանեսցէ* ûb q *գաղօթս* Yhlou *ժամանեսցեն* ac dv *մաանելով* փխ. *ժամանելով*

5 Kôûkmps *եկեղեցին* IJ *յունկն* d *ունկնդրութիւն* o *գրելով* n *դնել* CGbefghq *կարգացն* ô *գարկաց* t *աղօթիցն* փխ. *կարգաց* abcdefgh klmopqrtuv *եղիցի* (i *եղիցին* s *լիցի*) փխ. *է* X *չիք է*

ԻԸ

ԿԱՆՈՆՔ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆՏԻՈՔԱՅ [ԳԼՈՒԽՔ Թ]

Որպէս ասէ՝ յերկուց եւ յերից վկայից հաստատեսցի ամենայն բան, այլ ինքն իսկ տէրն մեր Փրկիչն ասէ. «Ուր երկու եւ երեք միաբանեսցին յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա. եւ զամենայն զոր ինչ խնդրեսցեն՝ եղիցի նոցա». եւ եթէ ասիցեն յերինս փոխեաց՝ փոխեսցի։*

Սուրբ եւ խաղաղարար ժողովն որ ժողովեցան յԱնտիոքացւոց եկեղեցին կողմանց Պաղեստինացւոց եւ Ասորւոց եպիսկոպոսք ժԲ որ հաստատեցին զմեծ ժողովոյն Նիկիայ զկանոնն, ոչ աւելի քան զայն եդեալ,

* Մատթ. ԺԸ. 19—20

1 û կանոնք իը անտիոքայ երկրորդ n կանոնն երկրորդ ժողովոյն անտիոքայ ունի զլուխս Թ bq ձեռնադրում վերնագիրը չպարունակվում է՝ h անտիոքայ զլուխ իը սահմանեալ որքոց հայրապետաց q անդիոքա սահմանեալ սրբազան եպիսկոպոսաց d անդիոքա զլուխս չէ c կանոն Z երկրորդք u անդիոքայ lt այս կանոնախումբն բնօրինակված չէ՝ 46-րդ էջից մինչև 54-րդ էջը g 46-րդ էջից մինչեւ 63-րդ էջ՝ այս և ետեւոր կանոնախումբն բնկած է n մինչև երկրորդ ուղղ դարձյալ վերնագիր՝ նախադրութիւն կանոնիս

2 Hu եպիսկոպոս փխ. որպէս d չիք որպէս ասէ lJûdeg երկուց kms յերկու p երկու ô ր-ց p կամ փխ. և DGHIJVûde երից k երեք m յերեք p երիւք s յերիւք ô ղ-ց kmp s վկայիւք IJKLMOPQRSTUVXYZ Wôû չիք վկայից f հաստատի

3 AB այդ n և ինքն bq և փխ. իսկ d nhv չիք իսկ p տէր BCDEFGH չիք մեր e տէրն ասաց և փրկիչն յիսուս քրիստոս թէ ուր abcdfklmop qsuv և փրկիչն ûn փրկիչ hlo որ փխ. ուր ôouv ր p կամ փխ. և ô quv ղ Gs միաբանեսցի KLMQRST û միաբանեսցեն RYhloru միաբանին d ժողովեալ են փխ. միաբանեսցին

4 ôu անուն d և ևս

5 c ոտցի փխ. եղիցի û չիք և efq քէ ô լերանց klmpsu փոխեսցի փխ. փոխեաց KLMQRSTXYZ փոխեաց ոստի և փոխեսցի (R փոխեսցէ) ô փոխեսցեն ոստի եղիցի փխ. փոխեաց փոխեսցի DGH փոխեսցին bq փոփոխեսցի փխ. փոխեսցի

6 c խաղաղարար û որք b չիք որ CDYb cfhruv յանտիոքացոց GH յանտիոքացոց ô անտիոքացոց a յանտիոքոյ d յանդիոքացւոց e անտիոքացոց q յանդիոքացո Voqr յեկեղեցին û եկեղեցի KOW չիք եկեղեցին

7 n ի կողմանց achklmoprsuv կողմանցն OW չիք կողմանց CDGHYab cefv պաղեստինացոց OW պաղեստինացւոց ô պաղեստինացւոց d պաղեստանացւոց q պաղըստանացոց CDGHIJKLMQRSTUVXYZWôûac defhlnoqru ասորոց b չիք և ասորւոց W եպիսկոպոս bq եպիսկոպոսքն BCDEFGH իժ W տասներիւր ûn որք

8 Y մեծ GQVhlou ժողովն X Նիկիայ b ղնիկիայ d Նիկիոյ ûbd զկանոն G աւել e զայն որ եղեալն էր acd ms կարգել (kpv կարգեալ) փխ. եղեալ

այլ պնոյն հաստատելով առաքեցաք ընդհանրական սուրբ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ, խաղաղութիւն ձեզ բազմասցի, ողջ լերուք ի Տէր։

ՁՀ (ՁԿԴ) Ա. Եպիսկոպոս ոք մի՝ իշխան լիցի այլոց վիճակի ձեռնադրել ի քահանայութիւն, բայց եթէ ղվխաւորին հրամանաւ. ապա եթէ յանդգնեսցի որ առնել՝ անվաւեր լիցի եւ յայլոյ իշխանութիւն բազմութեամբ մի՝ մտցէ։

ՁՀԱ (ՁԿԴ) Բ. Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն՝ եթէ սարկաւագ ընդ երիցու մի՝ նոտցի՝ մի՝ յեկեղեցւոջ եւ մի՝ ի հացի, բայց եթէ երէցն հրամայեսցէ։ Նոյնպէս եւ դպիրն ընդ սարկաւագի մի՝ նստցի։

ՁՀԲ (ՁԿԵ) Գ. Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն եթէ յեկեղեցւոջ բազմականս արկանել եւ հաց ուտել եւ խրախուսս առնել մի՝ ոք իշխեսցէ, միթէ տունս ոչ ունիցին։

ՁՀԳ (ՁԿՁ) Դ. Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն, թէ երէց կամ սարկաւագ կամ

1 Ь այդ l այն փխ. այլ beq չիք այլ l.bſ ընթհանրական d ընթանրական l ընդ նանրական փխ. ընդհանրական bq չիք սուրբ û կաթուղիկէ սուրբ IJKLMOQRSTUVXZWöcde hkmnor կաթուղիկէ s կաթաղիկէ

2 DHabceſq ևկեղեցոյ IMQn յեկեղեցւոյ Jhu յեկեղեցոյ Yor եկեղեցի aefhloqu ընդ ձեղ d ի ձկղ ö բազմասցի ձեղ bq բազմեսցի փխ. բազմասցի

3 CDHQSacdhklmopsuv եպիսկոպոսք CDHacdhklmopsuv չիք ոք bq մի ոք (b չիք ոք) իշխեսցէ կամ յեցի m մի իշխեսցին իշխան p իշխան մի d իշխեսցին achklmoprsuv յեցին A այլոց BCDEFHOW յայլոց DH վիճակացի Gö վիճակաց G ի ձեռնադրել l ձեռնադրելով a ձեռնադրեաւ c ձեռնուորել ö ձեռնադրել դոք abcdefhklmopqrsuv չիր ի bef q քահանայ hlu դքահանայութիւն

4 d դխօրի de հրամանաւն C ապ|ա| ö չիք ապա bcepq մէ Q անդղնեսցի ö անդքնեսցի e ոք անդղնեսցի bq ոք յանարդնեսցի (q անդղնեսցի) ոք

5 R քո փխ. ոք RXY յասնել bq ասելով փխ. առնել e չիս առնել ö անվասեր փխ. անվաւեր IJQYöh այլոյ Uacfklmprsv յայլոյ ûbdenq այլոց o իշխանութեամբ q իշխաեութիւնն DGHY բազմութիւն

6 beſq ասցէ փխ. մտցէ

7 abcdefkmpqsv չիք կամ եղև... ժողովոյն եթէ U չիք մեծ û թէ HOb delmqu իրիցու. û երեց

8 dqv չիք մի (նստցի) F նա|ցի h նստիցէ q նստչի abcdekmpqs չիք մի (յեկեղեցւոջ) C եկեղեցոջ ատղված է տպագմնջ յեկեղեցւոջ DGY ob եկեղեցոջ KQRSTZ եկեղեցւոջ Hcefhqru յեկեղեցոջ c չիր և abcef kmpqsv կամ փխ. մի (ի հաց) r ընդ փխ. ի LYs չիր ի v ի հաց dv թէ r երէցն եթէ K հրամայեսցէ երէցն

9 li նոցա փխ. նոյնպէս abcdefkmpq sv չիք նոյնպէս, և մի (f մի ընդ) դպիր hlou դպիր ö չիք և (դպիրն) O չիք ընդ abcdefkmpqsv չիք մի նստցի

10 s կակ փխ. կամ S չիք և (սուրբ) û չիք և սուրբ d ժողովին e թէ b q չիք եթէ CDHYcfhlru յեկեղեցոջ öe եկեղեցոջ Sd եկեղեցւոջ bq յեկեղեցոջն b բազմայկանոն

11 LMQRSTXYZö առնել փխ. արկանել bq չիք և (հաց) o կամ փխ. և (խրախուսնս) d խրախուն b հրախուսնս (b խրատուսնս) փխ. խրախուսնս

13 û չիք կամ եղև... սուրբ ժողովոյն Y չիք մեծ և սուրբ ժողովոյն ö սուրբ ժողովոյն մեծի q սուրբ մեծ oq չիք և (սուրբ) f սուրբ և մեծ LMRSTZûacdhklmoprsuv եթէ ö չիք թէ երէց... կամ ով և իցէ s յերէց befq բահանայ փխ. երէց

ով եւ իցէ յուխտէ մանկանց քրիստոնեայ անուն ի վերայ՝ մի՛ դուղել ընդ կանաչս եւ մի՛ ի բաղանիս մտանել։

ՁՀԴ (ՁԿէ) Ե. *Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն, թէ քահանայ իցէ եւ ամենեւին իսկ յուխտէ մանկանց՝ երթեալ ի հարսանիս ոչ կաքաւել եւ ոչ ի պարու դալ, այլ պարկեշտութեամբ ընթրիս ուտել, որպէս եւ վայել է։*

ՁՀԵ (ՁԿՐ) Զ. *Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն, թէ քահանայ իցէ կամ բնաւ յուխտէ մանկանց՝ մի՛ տեսանել զխաղ ի հրապարակս եւ մի՛ զձայն երգոց եւ փողոց, թողեալ զերգս հրեշտակաց, եւ գերեսցես զմիտս քո ի նոսա, եւ մի՛ գուսանամուտ առնել քահանայից զտուն իւր՝ թողեալ զերգս Աստուծոյ, քանզի ոչ կարեն ի միասին բնակիլ։*

ՁՀԶ (ՁԿԹ) Է. *Քանզի զայգ ամենայն կանոն, զոր դրոշմեցաք ի մի վայր բովանդակեալ եւ ծայրաքաղ արարեալ, զաւգտակարն ամենայնի զմեղս եւ զարդարութիւն ցուցաք ձեզ, զամենայն ինչ ընդ ապաշխարութեամբ*

1 beq *ոք* փխ. *և* ûacdkmprsv *յուխտի* ehilou *ուխտի* ô *ամենայն ուխտի* փխ. *յուխտէ* AU *քրիստովնեաց* R *քրիստոնեաց* bq *քրիստոնէ* ks *քրիստաոմնեայ* ô *եկեղեցոյ քրիստոնեայ* CDGH *չիք ի* (CD *ուցի ի*) *վերայ* G *իմ* փխ. *մի* bq *չիր մի* (*դուղել*) C *ղղել տողամիջ ուղղված է դուղել* O *և դոզել* YWhkpr *զօզել* cflmosuv *զաւզել* a *զաւզեալ* d *զօզեալ* DHX *ուղղել* (Jû *դուղել* bq *աւզաւզել* e *օզօզել* n *յուղղել*) փխ. *դուղել*

2 b *կանայսն* ôd *ընդ* փխ. *ի* (*ըտզանէս*) b *ի բազանիսն*

3 û *չիք կամ եղև... սուրբ ժողովոյն* d *չիք մեծ և* H *չիք և* (*սուրբ*) ô *չիք և սուրբ* D *ժողովնոյն* d *ժողոյն* OWlu *եթէ* ô *չիք թէ* û *քահանայն* ô *չիք էցէ* d *և թէ ով որ էցէ* փխ. *էցէ և ամենեին իսկ* bq *չիք* (*էցէ*) *և* V *յամենեին* bq *կամ բնաւ* փխ. *ամենեին իսկ* ô *ամենայն ուխտ մանկանց ամենեին*

4 acefhklmpsuv *չիք իսկ* IJMe *ուխտէ* JLMOPQRSTVXYZûdhlnqu *երթալ* ô *չիք երթեալ* b *յերթեալ* ôbr *ի հարսանիսն* Y *և ոչ* bq *կամ* փխ. *ոչ* (*կաքաւել*) ô *կազաւել, չիք և* (*ոչ*) û *չիք ի* (*պարու*) ô *ի պարս* d *ի պար*

5 ô *դալ ասելոյ այլ* B *այդ* ô *է ըմբել* փխ. *որպէս և վայել է* abcefhklmo pqrsuv *վայել է քրիստոնէից* (akps *քրիստովնէից*)

6 û *չիք կամ եղև... սուրբ ժողովոյն* F *սուրբ և մեծ* ôd *չիք և սուրբ* e *ժողովն* OWhlu *եթէ* ô *չիք թէ, չիք էցէ* d *չիք թէ քահանայ էցէ* b *քահանայից էցէ* bq *և ամենեին* փխ. *կամ բնաւ.* ô *և ամենայն եկեղեցական* փխ. *կամ բնաւ. յուխտէ մանկանց՝* mnq ?-րդ

7 Meq *ուխտէ* r *յուխտի* s *և մի* OW *խաղ* ô *զխաղ ի մէջ հարսանեաց մի տեսանել և մի ի հրապարակս* d *ի հրապարակ* ô *մեզ* փխ. *և մի* ôacdkmps *ձայն* or *զձայնս*

8 Wô *երգուց* Vô *փողուց* f *զփողոց* A FGHKLMhuv *հրշտակաց* b *զերեսցի* hlu *զերես* prs *զերեսցեն* KLMQRS XYZô *չիք ի նոսա* T *չիր ի նոսա ավելացրել են ուրիշներ*

9 So *կուսանամուտ* b *դուսան ամենայն սուտ* փխ. *դուսանամուտ* acd fkmpsv *քահանայի* beq *քահանայ ի տունս* (e *ի տուն*) û *ի տուն* u *զտունս* G *զտոն* փխ. *զտուն* û *թողել* b *թողուլ* l *զղերգս* փխ. *զերգս*

10 p *զի* փխ. *քանզի* G *քան ուրիշներն ուղղել են քանզի* O *բնկակիլ* BCDE FGKLMQRSTXZWacdefhklmopqsuv *բնակել*

11 Y *քանզիզի* Hôev *այդ* d *զայս* R *կամ* փխ. *ամենայն* abcdefhklmop qrsuv *չիք կանոն* bq *որ* dev *չիք զոր* c *զոր զրեցաք և զրոշմեցաք* p *զրոշմեցայք* s *զրոշմեծայք* BDEFG H *բաւանդակեալ* l *բովանդեալ*

12 Hlr *ծանրաքաղ* (b *ծաղրայքաղ* q *ծաղրաքաղ*) փխ. *ծայրքաղ* U *ծայր[աքաղ] Môe զօկաակարն* bm q *դաւկաակարն* R *զուզսակարն* Y *զօգտակարսն*

13 Y *զարգարութիւնս* V *ըսա* փխ. *ընդ* u *ապաշխարութիւն*

եղեալ աւդուտ ձեզ զործեցաք, զի խոտորել ի չարէն եւ առնել զբարին եւ զհաճոյն եւ զկատարեալն, զի իբրեւ զհատ ցորենոյ իջեալ ի հող՝ բազբոջեալ դատողութիւն ցուցէք եւ բովանդակութիւն ըստ արքունական զրոշմեալ ի տախտակս քարեղէնս մատամբն Աստուծոյ դրեալ ներքոյ եւ արտաքոյ եւ տուեալ ի ձեռն Մովսէսի.

ա. Մի՛ եղիցին ձեզ աստուածք, բայց յինէն։

բ. Մի՛ առնիցէք ձեզ կուռս ըստ ամենայն նմանութեանց, որ յերկինս եւ կամ յերկրի եւ կամ ի ջուրս։

զ. Մի՛ առնուցուս զանուն տեառն Աստուծոյ քո ի վերայ սնոտեաց։

դ. Յիշեսջիր դու զայն, զի ի Զ աւուր արար տէր Աստուած քո զերկինս եւ զերկիր եւ յեւթներորդին հանգեաւ։ Նոյնպէս եւ դու պահեսցես զպատուիրանդ, զի հանդիցես յետ Զ հազար դար ի կենաց քոց։

ե. Պատուեա զհայր քո եւ զմայր, զի աւրհնութիւն հաւր հաստատէ զորդիս։

1 Y *ոգուտ* ուրիշներ ուղղել են *յօգուտ* bq չիք *զի* 0aef *խոտորեալ* bq *զխոտորեալ* IJû չիր *ի* k չիք *և* ô *զբարի* u *զբարիսն*

2 ep չիք *և (դհաճոյն)* KLMQRSTXYZô n *դհաճոյսն* G *զկատարելն* e *դհետ* փխ. *դտատ* բացի Yûabcdfklmopqrsv-ից մնացած ձեռ-երը *հատ* l *ցորենոյ* BCDEFGH *անկեալ* փխ. *իջեալ*

3 d *դատողութիւնն* H *դհատոքութիւն* km *դատուքութիւն* փխ. *դատոքութիւն* û չիք *դատողութիւն* r *ցուցար* BCDEFGH *բաւանդակութիւն* ô *բովանդակութիւն*

4 û չիք *զրոշմեալ ի տախտակս* h չիք *ի* W *ի տապտակս* m չիք *ի տախտակս քարեղէնս մատամբն աստուածոյ դրեալ* Y *քարեղէն* úacfkps *մատամբ* de *մատեամբն* v *մա<մա>տամբ* abcdefkqsv *զրոշմեալ* փխ. *դրեալ* p չիք *դրեալ* DGH *դրեալ է* ü *ի ներքոյ*

5 q *արտաքոյն* bq չիք *և (տուեալ)* K LZôm *տըւեալ* hlu *առեալ* փխ. *տուեալ* OWübefnq *ի ձեռս* ûfkps *մովսիսի* v *մօսէսի* ô *մօսէսի մարդարէի* r *մովսէսի մարդարէին*

6 bhqs չիք *ա* û չիք *ա մի եղիցին... ուրուք մի ցանկանար՝* l.o 50 տող 6-րդ b *զի* փխ. *մի* beq *եղիցի* d *առնիցէք* փխ. *եղիցին* IJVr *քեզ* փխ. *ձեզ* Ro չիք *ձեզ* d *աստուածս* O *բաց* r *միայն* փխ. *յինէն*

7 bhq չիք *բ* behlqu *առնէք* d *եղիցին* փխ. *առնիցէք* u *ձեր* Q *կատս* (e *կոռս*) փխ. *կուռս* QRSTXYZ *յամենայնի* bq *այն* փխ. *ամենայն* բացի acdefkmpsv-ից մնացած ձեռ-երը՝ *ամենայնի* Y *ինչ յերկինս* d *ի յերկինս* ô *երկինս*

8 Macdefhklmpqrsuv չիք *և (կամ)* b չիք *և կամ յերկրի և* Y *ի* փխ. *կամ (յերկրի)* ô չիք *կամ (յերկրի)* ru *կամ ի յերկիր (r յերկրի)* IJôe *երկրի* L *յերկիր?]* Mdefhlqu չիք *(յերկրի) և* ô չիք *կամ (ի ջուրս)*

9 bhq չիք *դ, զի* փխ. *մի* o *առնիցես* eh *զանուանն* ôbehloqu չիք *տեառն* b *զաստուծոյ անուանն* v *այ պատիւիք չուգի* beq չիք *քո* U *ոնոտեայ* f *մի առնուցուս... ի վերայ սնոտեաց* ձախ յուսացցքում

10 bhq չիք *գ* ô *յիշեացես* IJKLMOPQRSTVXYZWôbdeq չիք *ի* l *ի վերա* փխ. *ի դ* d *զվեց* W *վեց* Uafmnps *ի վեց* u *ի վ* փխ. *ի դ* odehklr *օր* acfmopqsu *աւր* b չիք *տէր* R *աստուածք*, չիք *քո* lou *զյերկինս*

11 ST *յեւթներորդին* BDG *յիւթներորդին* IJ *եւթներորդին* h *եւթներորդն* Or *յօթներորդին* XYW *յեօթներորդին* ô *եօթներորդի* beq *էրորդին* lu *եաւթներորդին* mo *յեաւթներորդին* H *յուիթներորդին*

12 ô *զպատուիրանս* hlou *զպատուիրան անդ զի.* բացի abcdefkmpqs-ից մնացած ձեռ-երը՝ *զպատուիրանդ* ô *քո* փխ. *դի* e *հանկիցես* ôd չիք *յետ* ABCDEFGHafkmnops *վեց* ô *զգ* d *զվեց* BCDEFGHbehloqruv *ռ* S *տարի* փխ. *դար ի* ô *տարեկանաց* փխ. *դար ի կենաց*

13 bhq չիք *ե* J *հոր* փխ. *դհայր* achl oruv *դմայր* (l *մայր*) *քո դի* bq *աւրհնութեամբ* v չիք *հաւր* ôhl *հաստատեսցէ* r *հաստատեալ է* W *ե-ն դրված է զ-ի տեղը և ճակատակը*

14 Z *զորդի*

զ. Մի՛ սպանաներ։
է. Մի՛ շնար։
ը. Մի՛ գողանար։
թ. Մի՛ սուտ վկայեր եւ մի՛ սուտ խաւսեր։
ժ. Մի՛ ցանկանար ընչից ընկերին քո, եւ ամենայն ինչ եւ իցէ ուրուք մի՛ ցանկանար»*։

ՁՀէ (ՁՀ) Ը. Միւս եւս մարգարէական կանոնիւ պարսպեցից զքեզ, ո՛վ քաջդ Թէոփիլէ, եւ բովանդակեցից զկանոնս. եկ երթիցուք ի սաղմոսարանն, որ հանապազ սեղան առաջի եդեալ կերակրէ զմեզ զինչ ասելով. «Ծնկայք որգեակք իմ, լուարուք ինձ եւ զերկիւղ Տեառն ուսուցից ձեզ. մարդ ոք որ կամի զկեանս սիրել եւ զաւուրս իւր տեսանել ի բարութեան»** եւ ժառանգել զարքայութիւնն երկնից. «Հեռեցուսջ զլեզու իւր ի չարութենէ եւ շրթունք իւր մի՛ խաւսեսցին զննդութիւն, խոտորեսցէ ի չարէ եւ արասցէ զբարի»*** եւ բնակեսցէ յաւիտեանս յաւիտենից։ Մի՛

* Ելք, Ի, 3—4, 7—17. հմմտ. Մատթ. ԺԹ, 18—19. ** Սաղ. ԼԴ, 12—13. *** Սաղ. ԼԴ, 14—15

1 bhq չիք զ c սպաներ q ապականեր փխ. սպանաներ
2 bhq չիք է
3 bhq չիք ը ôdeq դողանայր
4 bhq չիք թ ôq չիք (և) մի d սուտս (վկայեր) Vod չիր սուա (խաւսեր) բացի DGHW-ից մնացած ձեռ-երր խաւսիր
5 bhq չիք ժ DGHa ցանկանայր lôfk mv ցանկար behloqu ցանկայր r ցանկանայցես IJLOWôcdfhklmnp rsuv ընկերի be եղբօր (q եղբաւր) փխ. ընկերին ô կնոջ փխ. ընկերին r քում HYl զամենայն d ամենայն աւուրք զինչ VYep ինչ ô ընչից նորա և ընաւ փխ. զինչ և իցէ ուրուք D իցէ[է]
6 d չիք ուրուք e մի ցանկար ուրուք G ցանկանայր lOfkmr ցանկար b hlnoqu ցանկայր M ցանկայր (ô ցանկար) փխ. ցանկանար
7 Rq միուս k քիւս փխ. միւս b ևսն F և փխ. ես û չիք միւս ևս ôbeq կանոնիս BCDEFGHh պասսպարեցից lu պարսպարեցից IKLMOPQ RSTXZôps պարապեցից (Y պարապեցի u պարղեցից) փխ. պարսպեցից ûe քեզ k չիք զքեզ ac քաչ d hklmoprsuv քաջ
8 Ans Թէովփիղէ MOPQSTUabcdkm orv Թէովփիլէ DGH փիլիպէ (C փիլէ) փխ. Թէոփիլէ BCDEFGH բաւանդուկեցից ô բովանդակեցից û չիք և բովանդակեցից... ուսուցից ձեզ՝ տող 10-րդ n դկանովնս c եկայք փխ. եկ bq եկեսցուք փխ. եկ երթիցուք b ի մարդարէասաց սաղմոսն փխ. ի սաղմոսարանն l չիր ի
9 Y աբ փխ. որ RXY սեղանն cd եղեալ առաչի մեր (c չիր մեր) կերակրէ e չիք զինչ Q զինչ կրկնված է hlou ինչ ասելոց
10 U որդեակք o որդեաք n որդեակր աջ լուռաւցրում ô ի և փխ. իմ IKLMQRYZbcefqr և լուարուք ï յինէն փխ. ինձ CDGH չիր ինձ Ah զերկիւղ P զերկիւղն (ôdq ուսուցի
11 ô չիք ոք, զկեանս իւր սիրել Wbc efq չիք և(զաւուրս) d չիք զաւուրս իւր տեսանել Y ի բարութեանն br ի բարութիւն
12 Id ժառանգել IQSVXWôûfhlnu զարքայութիւն IJKLMQRSTXZehq յերկնից ôbq լըռեցոյ f լռեցուցէ ôb քո փխ. իւր q չիք իւր
13 ôhu շրթունն ôs քո (p նորա) փխ. իւր p չիք մի Yôabcdefhlmopqrsuv խաւսեսցի (ևան խօսեսցի) lVôbde qu խոտորեա Ychlopr խոտորեսցի
14 c ի չարէն ôbq արա d արասցես e զբարին q չիք և (բնակեսցէ) û չիք և բնակեսցէ... ի մարդկանէ՝ էջ ՁՀ տող 2-րդ BC բնակեսցես DEGH bdq բնակեսցես Yô բնակեսցի O գյաւիտեանս bdq յաւիտենից ի (b չիք է) նմա մի hlou և մի (խաւսիր), h մի խաւսիր-ից առանձին ճոդված DH մի կրկնված է

խաւսիր ղումեքէ եւ մի՛ լսեր ղումեքէ եւ մի՛ որ քեզ չար թուի՝ ընկերին քում առներ զայն. երկիր յԱստուծոյ ամաչելով եւ պատկառելով ի մարդկանէ. քանզի դրեալ է. «Զառիւծ ոյժ զարդարէ եւ զմարդ՝ Աստուծոյ երկիւղն». «Մեծամեծք աղքատացան եւ քաղցեան, բայց որք խնդրեն ղՏէր՝ մի՛ պակասեցի ի նոցանէ ամենայն բարութիւնք»։ Ո՞ յուսացաւ ի Տէր եւ յամաւթ եղեւ. սուտ ամենեւին մի՛ խաւսել. սուտ մի՛ երդնուլ. յորժամ երդնուս եւ դաշինս կռես՝ զուխտիւ մի՛ անցանել. լուր զինչ ասեն. «Կորուսանէ զամենեսեան սր խաւսին սուտ»**։ Զսրբութիւն եւ զպարկեշտութիւն սիրեցէք, զխոնարհութիւն բնական ագանելիս ձեզ արարէք, զմարդասիրութիւն քոյր կոչեցէք. ղծերս պատուեցէք, զմանկունս սիրեցէք, ղխրատ եւ ղուսումն վարդապետութեան մի՛ արգելուք, զընկերս*

* Սաղ. ԼԹ, 11 ** Սաղ. ե, 7

1 Y *խօսէր* Wb *(խաւսիր)* *զումեքէ* q *զումեզէ (և մի)* V չիք *և մի լսեր զումեքէ* bq չիք *և (մի)* Wb *(լսեր) զումմեքէ* e *զումեր* q *զումմեզէ* ô չիք *մի (որ)* C չիք *որ* ավելացրել են առղամեջ (i չիր *որ* ավելացրել են *զոր* d *ոք* տիս. *որ* Y *գլեզ* ô չոր *քեւ քեզ ընկերին* e չար *քուին քեզ զայն ընկերին առներ յերկիր* IJKLM *քուէ* IJKl.MQRSTXYZWhlnoru *ընկերի*

2 F չիք *քում* DGHmrs *առնել* ôbpq *մի առներ* (p *առնել)* ô չիք *զայն* ô *երկրի զու յաստուծոյ* q *յերկիր* GHIJLQhlmu *աստուծոյ* X *ամանչելով* Rô չիք *և պաակառելով* X չիք *և պաակառելով* ավելացրել են ուրիշներ աջ լուսանցքում

3 b *զրեւ է* d *զրեալ է քէ* ABCDEFG HPÜanpsv *առեւծ* û *առիւծոյն* H *քան* փխ. *քանզի* Udp *ուժ* QVW bekmpq *յոյժ* ô [q]*արդարէ* ôdhrv *զմարդն*

4 abcdefhklmopqrsuv *երկիւղն* (or *երկիւղիւն* v *երկեղն) աստուծոյ* H *և զերկիւղն* Q *երկիւղիւն* u *երկիւզ* G *մեծամեծ* d *զազցան* v *քազցեալք գրիչն այնուհետև ուղղել է քազցեան* Uüdhlou *ոյք* (G *ուք* abcefk mpqrs *որ)* փխ. *որք*

5 r *զնա* փխ. *զտէր* def *պակասեցէ* c *պակ|աս|եացի* f *ի նոցանէն* lôubhkl mpqsuv *բարութիւն* u չիք *ո յուսացաւ ի տէր և յամաւթ եղև* b *յուսայ*

6 ôp *ամօթ* b *սուտ է ամենևին* lVôe hl *խօսիր* bdoqu *խաւսիր* c *խաւսի*, r *խօսիլ* Yü *խօսիր* IJ *և սուտ* s *սուս* փխ. *սուտ (մի)* u *և մի սուտ* Y չիք *սուտ (մի)* b չիք *սուտ մի* Y *և մի (երդնուլ)* ô *մի ևս (երդնուլ)* d *երդուիր*

7 ô *որժամ* ü չիք *յորժամ երդնուս... մի անցանել* d *յերդըւիս* Y *երդնուն* G *կոուես* (ô *զոես* bqr *կրես* d *զընես)* փխ. *կոես* E *զուխտի* b *մի զուխտիւ* Y *անցանիր* ô *անցուցանել* üüeq *անցաններ* T չիք *լուր զինչ ասեն աջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ* o *ինչ* hlu *ինձ* փխ. *զինչ*

8 Y *ասին* hklmoprsu *ասէ* b *ասէ մարգարէն քէ կորուսանէ* c *ասէն որ սուտ խաւսի կորուսանէ* l *զամենեսեանն* d *զայնոսիկ* փխ. *զամենեսեան* Yônr *ոյք* փխ. *որ* OWe *խօսէին* q *խաւսէին* Yô *զսուտ* ôûl *սրբութիւն* W *զսրբութիւնն* l և կրկնված է ô չիք *և*

9 Fô *պարկեշտութիւն* ü *պարզեշտութիւն* bq *զպարկեշտութիւնն* Y *սէրեցէք* bq *զխոնարհութիւնն* bp *բանական* ô *անգանելիս* beq է *ձեզ, առէք* փխ. *արարէք*

10 QYq *զմարդասիրութիւնն* l և *մարդասիրութիւն* L չիք *զմարդասիրութիւն* IJKMT *զոչեցէք* beq չիք *զծերս... սիրեցէք* ô *ծերս* p *զմանուկ* s *զմանուկս*

11 F *սիրեցէք* q *զխրատն* b *զերատն* d *զյուսումն* H *վարդապետ* Se *վարդապետութիւն* Y *վարդապետութեան* ô *վարդապետի* bq և (q չիք և) *զվարդապետութիւնն* Y *արհամարհէք* (ô *անգոսնէք*) փխ. *արգելուք* ABafhsv *զնկերս* KLMQRST XYZô *զեր ի վերոյ զընկերս* (MRS TXZô *զնկերս) քեզ*

գեր ի վերոյ քեզ արասցես, զվարդապետս մեծարանաւք կալչիր, առաջի մեծամեծաց լռութիւն, առաջի իմաստնոց ունկնդրութիւն՝ ի վեր ունելով զմիտսն եւ ի խոնարհ՝ զաչսն. ոչ հպարտութեամբ, այլ խոնարհութեամբ երթ յԱւետարանն եւ ուսիր. որ կամիցի ի ձէնջ մեծ լինել, եղիցի ամենեցուն սպասաւոր: Յայսր վերայ փառաւորեսցուք զԱստուած անդադար բերանով, յամենայն ժամ գոհութեամբ փառս տացուք Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս. ողջ լերուք ի Տէր ամենայն մանկունք ուխտի եկեղեցւոյ:

ՁՀԼ (ՁՀԱ) Թ. Ամենայն գիրք աստուածաշունչք են ի խրատ եւ ի վարդապետութիւն, բայց կանոնեալ եւ աւրէնսուսոյց գիրք, զորս պարտ է ընդունել, ցուցցուք՝ Ծնունդք, Ելք, Ղեւտականն, Թիւք, Երկրորդ աւրէնք, Յեսու

1 BCDEFGH *դեր ի վերոյ քան քեզ* ps *քան փխ. քեզ* bqr *արասցեն* c *զվարդապետն* kmps *զվարդապետս* q *մեծարաւք* u *սկզբնագիս մեծարարաւք ապա գրիչն ուզղել է: մեծանարաւք* Yôbdhloqu *կալչիր* RXY *չիք առաջի*

2 RXY *չիք մեծամեծաց լռութիւն ô ունկիւիր փխ. առաջի* CD *|ի|մաստնոց* W *ի վերայ փխ. ի վեր* abcd ekmpqsv *ունել*

3 Wbefpquv *զմիտս* U *զմիմսըն փխ. զմիսն* ûe *չիք և* Z *չիք ի* Y *ի խոնհարս ô ի խոնարհ* h *զաչսն* բացի OQRUXYWcdlnoru-*ից մնացած ձեռ-երը զաչս* B *այլ*

4 q *յերթ ô երթ սուրբ աւետարանն* IJYûbdepq *աւետարանն* b *ուսիր ի նմանէ եթէ կամիցի* h *ոչ փխ. որ ô որ ասէ որ կամիցի* DGH *կամիցէ* X *կամեսցի* L *ի մէնջ* Y *լինիլ ô լինիցի* û *չիք եղիցի ամենեցուն*

5 û *չիք սպասաւոր* abcefkmpqsv *սպասաւոր ամենեցուն* Mûr *այսր* b *յայրս փխ. յայսր* d *այս որ ի վերայ փխ. յայսր վերայ*

6 ô *բերանով, ամենայն* e *և ամենայն* ôbeq *չիք ժամ* Yô *գոհութիւն* bcem pr *գովութեամբ* BCDEFGH *չիք գոհութեամբ* Yô *և փառս* d *փառս տացուք գոհութեամբ ô մաուցանել փխ. տացուք* CDGHIJMOQST VYabcefhlpqru *որդոյ*

7 CDGHIMQabcdfhloqu *հոգոյն* Y *որուրր հոգոյն* eq *չիք այժմ և միշտ և* bn *չիք այժմ և միշտ և յաւիտեանս ô չիք և միշտ* W *չիք (միշտ) և* d *չիք միշտ և յաւիտեանս* l *չիր յաւիտեանս* Wafmpv *յաւիտեանս յաւիտենից ամէն* (W *չիք ամէն)* neqs *յաւիտեանս* (s *յաւիտենից) ամէն* Yû *չիք ողջ լերուք... ուխտի եկեղեցւոյ՝ տող* 8*-րդ* CFRU *ի տեառնէ ô չիք ի տէր ամենայն*

7—8 b *ի տէր մանրուն ամենայն ուխտի*

8 d *չիք ուխտի* DHJVZabcefhiloru *եկեղեցւոյ* .vi *յեկեղեցւոյ* q *յեկեղեցւո*

9 IJ *աստուածաշունչք* W *աստուածաշունչ* q *չեն* p *են ապ ի խրատ* H *չիք ի (խրատ)* d *ի (խրատ)* կրկնված է *չիք է ի* q *չիք (է) ի ô վարդապետութիւնք*

10 hlu *կանոնալս, չիք և* GX *օրէնսուսուց* J *աւրէնք ուսոյց ô օրէնսոյց* d *յօրէնսուսուց* l *որէնսուսոյց* r *գիրդ* uu *զոր ô զայս փխ. զորս* r *ընդունել*

11 GVôdl *ցուցուք* uacefkmpqsv *ցուցաբ|b ցուցաք ձեզ* ABDUucn *ծնունդ* Y *և գրիք մովսէսի փխ. ծնունդք... գերկրորդ աւրէնք* r *երդ* BCDEFGH *գեւտիկոնն* Vdhlou *գեւտականք* ut *գեւտական ô և գեւտականք* F *թիւսն* ôd *գթիւն* u *թիւն* m *գթիւնն* բացի BCDEGH-*ից մնացած ձեռ-երը գթիւսն* H *երկրորդք* բացի EFGbeq-*ից մնացած ձեռ-երը գերկրորդ* KLQRZ *յաւրէնսն* MSTX *յօրէնսն* udl *օրէնս* բացի BCDEFGH-*ից մնացած ձեռ-երը աւրէնսն* Q *և գեսու ôabpe գեսու* բացի Yû-*ից մնացած ձեռ-երը գյեսու*

Նաւեայ, Դատաւորացն, Հռութ, Դ Թագաւորութիւնք, Բ Մնացորդաց, Եզրաս, Դաւթի ՃԺ սաղմոսն, Առակքն Սողոմոնի, Եկեղեսիաստէսն, զԱւրհնութիւն աւրհնութեանցն, զՅոբն, Բժ մարգարէքն՝ Ովսէէ, Ամովս, Միքիէ, Յովէլ, Աբդիու, Յովնան, Նաւում, Ամբակում, Սոփոնիա, Անգէաս, Զաքարիա, Մաղաքիա. Եսայի, Երեմիաս, Եզեկիէլ, Դանիէլ։ Համանգամայն Հնոց Կտակարանաց տունք է ՔՃԻԲ։ Նոր Կտակարանք՝ չորս աւետարանիչքն՝ Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս, Յովհաննէս. Գործք առաքելոց, Կաթողիկեայց թուղթք է՝ ա Յակոբայ, բ Պետրոսի, գ Յովհաննու,

1 ôbe *Նաւնան* u *Նաւեալ* Yq *դդաաաւորն* u *դդաաաւորս* բացի û-ից մնացած ձեռ-երր *դընդաաաւորսն* cr *դհոուդ* Ode *դհոուքն* բացի Yû-ից մնացած ձեռ-երր *դհոուք* W *դրչորրորդ* n *դչորս* R *դ* փխ. *դ* d չիր *դ* O *չորրորդ* OWe *Քաղաւորութքինքն* Y *Քաղաւորութեանց* n *Քաղաւորութիւն* OWdn *երկու* e *մնացորդացն* Y *մնացորդք*

2 Yûelu *դաւիք* o *Քաւքի* c *դաւիք մարդարէն* ճժ W *հարիւր հիսուն* e *սաղմոս* Wn *սաղմոսսն* pr *առակ* Xôbeq *աասակն* adfhklmosuv *առակք* A *սաղոմոնի* BE *սաղովմոնի* CDG III *սաղոմոնի* Uanv *սողովմոնի* k mrs *սողովմոնի* p *սողոմոնի* Y *դ դիրք սողոմոնի* փխ. *ասակքն... աւրհնութեանցն* V *եկեղէսիաստէսնն* r *եկեղեցիաստէսս* X *եկեղէսիաստէսն* l *եկղեցաստէսն* W *եկղէստիաստէս* ô *էկէղիոիաոն* bq *եկեղեսիաստէն* cv *եկէղեսիաստէսն* d *եկեղիեսաստէն* e *եկեղեսիաստէն* s *եկեղեցիաստէն* u *եկեղեսիաստեն* ü չիք *եկեղեսիաստէսն... աւրհնութեանցն* hu *դաւրհնութիւնն*

3 ü *աւրհնութեանցն* ô *յորայն* u *յովր* bhq *դյոր* iu *գյովբ* ao *զովրն* բացի CDGHVWde-ից մնացած ձեռ-երր *դյովրն* JKLMPQRSTUVX dhr *բժ-ան* OWn *երկոտասան* ôbo *բժ-ն* eps *ժր* O *մարդարէկնքն* n *մարդաբէսն* üabcfmpqsv *մարդարէք* Y *բժ մարդարէսն* փխ. *բժ մարդարէքն... մաղաքիա՝* տող՝ ե-րդ Cüf *ովսէ* c *ովսէի* beq *յովսէ* ôlo *յովոէէ* h *յովսէսէ* u *յովսէէու* u չիք *ամովս* BCDEFGH *և միքիէ* Wô *միքիայ* b *միքէ* AKMOPQRS TUXZacfkmns *միքեէ*

4 G *ովել* e *յովիէլ* ns *յովհզ* f *արդիաս* bq *յուենանու* (e *յուենան*) փխ. *յովնան* b *Նաւումայ* q չիք *Նաւում* d kmsv *անպակում* Ü *ամպակում* b *ամբակումայ* f *ամբակուկ* opu *անբակում* W *սոփոնիաս* u *սոփոնեա* cpv *սոփովնիա* kms *սովփովնիա* d *սովփոնիայ* e *սոփոնի* KLQSTX *յանդէաս* MR *յանդեաս* Z *յանդէս* acfkmsv *անկէոս* p *անդէսս* AUbd equ *անկէաս* BCDEFGH *անկեաս* բացի IJPVWôû-ից մնացած ձեռ-երր սնգեա

5 u *զաքարեայ* den *զաքարիաս* bq չիք *զաքարիա* be *մազաքիաս* r չիք *մազաքիա* lnps *եսայիա* JWbepqs *Երեմիայ* Yû *երեմեայ* f *երեմիս* B Fa *եզեկիէզ* R *եզեկէլ* b *եզեկիէլի* q *եզեկիէ* B *դանիէզ* b *դանիէլի* G h *համայնզամայն*

6 li չիք *հնոց* d *դիրքն* փխ. *տունք է* p *տուն* beq չիք *տունք* Yuq չիր է c *տունք է ամենայն քճիք* a *աքճիք* b *ճիք* d *քճիէ* q *էճիք* v *էքճիք* H *ք[--?]* փխ. *քճիք* u *իսկ նոր կտակարանքն* v *նոր-ից առաձին ճողված* M *կտակարանաց* IQU ôbdlopqu *դ* f *դ-ս* ÖW *չորք* a *չոր* uripiղներ ուղղել եև *չորս* ôbdfqr *աւետարանիչք*

7 BCDEFGHOPQUWbdeflqru *մաթէոս* Y չիք *մատթէոս... յովհաննէս* bq *և մարկոս* IJKLMOPQRSTVXZ bdefhlou *յոհաննէս* ô. *յոհան* Yu *գործ* OWbehloqru *առաքելոցն* Y չիք *առաքելոց*

8 MQRSThlu *կաթուղիկեաց* acdfkms v *կաթուղիկէ* p *կաթողիկէ* ûbq *կաթուղիկէք* e *կաթուղիկէքն* n *կաթուղիկէից* ô *կաթուղիկեացք* F G *կաթողիկեաց* բացի BCDEF-ից մնացած ձեռ-երր *կաթուղիկեայց* O Vd *Քուխաք* c *Քուխթք* r *Քուղթք* hlo *Քուղթքն* n *Քուխթն* beq չիք *Քուղթք* Y է *կաթողիկէքն* փխ. *կաթողիկեայց Քուղթք... ա յուդայի* W *եօթն* e չիր է ô *ա-ն* d չիք է *ա յակոբայ... պաւղոսի Քուղթք* ABFGIJPUVûabcfkmnoqrv *յակոբայ* S *ակորայ* e *յակոբ* bq *պետրոս* IJKLMOPQRSTVXZôû *յոհաննու* b *յոհան* e *յոհաննէս*

ա Յուդայի. Պաւղոսի թուղթք ԺԴ՝ ա. առ Հռոմայեցիս, բ. առ Կորնթացիս, գ. առ Նոսին, դ. առ Գաղատացիս, ե. առ Եփեսացիս, զ. առ Փիլիպպեցիս, է. առ Կողոսացիս, ը. առ Թեսաղոնիկեցիս, թ. առ Նոսին, ժ. առ Եբրայեցիս, աժ. առ Տիմոթէոս, բժ. առ Նոյն, գժ. առ Տիտոս, դժ. առ Փիլիմոն։ Այս սահմանք եղան ի ժողովոյն Անտիոքայ միանգամայն Նորոց Կտակարանաց տունս ԱՓՇՂԱ։ Եւ միահամուռ Հին եւ Նոր Կտակարանաց տունս ԹԻՉԻ։

1 beq յուդա IJMRSTVZô պողոսի r պետրոսի փխ. պաւղոսի Y ժղ թուղթ պողոսի փխ. պաւղոսի թուղթք... անտիոքայ միանգամայն՝ տող ծ–րզ L թուղթ T թուղթք V թուխթք clo թուխթք beq չիք թուղթք BCDEFGHfq դժ W առաքն չորս k ժր beq չիք ա բացի ac dfhklmoprsuv-ից մնացած ձեռ-երր առաջին (v առաջինն) փխ. ա ôbe q չիք (ա) առ AIJKLMPQRSTUX Zahklmnoprv հռովմայեցիս O հռոմայեցիսն W հռոմայեցիսն u հռովմայեցիսն ô հռովմայեցոց cd հռոմաեցիսն bf հռովմէացիս eq հռոմէացիս u հռոմայեցիք p չիք ր ü կորնթացիս, մնացած ձեռ-երր կորնթացիսն

2 ehlu չիք գ առ Նոսին hl ա փխ. ղ u չիք գ P գաղատիս IL յեփեսացիս V յեքեսացիս APans փիղիպէցիս b փիլիպպէացիս c փիլիպեցիսն o փիլիպեցի բացի VWûhlu-ից մրնացած ձեռ-երր փիլիպեցիս

3 Q չիք է առ կողոսացիս ը առ Թեսաղոնիկեցիս o կողոքեցիս q կողացացիս dq չիք (ր) առ O Թեսողոնեկեցիս lf Թեսաղինիկեցիս e Թեսաղոնիկեցի n Թեսաղունիկեցիս q Թեսեղանացիս r Թեսաղունիկեցիս bq չիք Թ e չիք Թ առ Նոսին BCDEF GH Նոյն փխ. Նոսին

4 LQXWko եփրայեցիս b եփրացիս V· յերրայեցիս e եբրայեցին JKLMOPQ RSTVXZWôûbcdfkmnpqv ժա r աժ–ան e չիք աժ DGH տիմոթէոս ST ô տիմօթէոս ûq տիմէթէոս acfkv տիմովթէոս b տիմէթէոսէ JKLMO PQRSTUVXZWôucdfnpq ժր o բժ–ն r բժ–ան e չիր բժ առ Նոյն b չիք բժ առ Նոյն գժ առ տիտոս JKLMOPQRSTVXZWôucdfnq ժգ p գժ–ն rv ·գժ–ան e չիք գժ JKL. MOPQRSTVXZWôbdfkq գժ ô ժգ–ն p գժ–ն r գժ–ան e չիք գժ

5 q չիք (գժ) առ BD փիղիմոն Auan s փիղիմոմն IJKLMOPQRSTVXZ Wûkmp փիլիմոն ô փիլիմօն v փիլիմովն u սահման ô չիք եղան b ի ժողով cdefhklmopqrsuv ի ժողովրն b անդիոքայ u անտիոք q միայնդամայն ü միանդամայն տուն Նորոց

6 e և Նորոյ Y Նոր fnq Նորոյ U նգ փխ. Նորոց u տուն H աւետնս փխ. տուետնս Üön չիք տուետնս cd տուետնս ամենայն BDEG ափշա beq ափգա cd փշգա fn տ փշգա H չիր ափշգա J միահամոռ ub կտակարանացն k msv կտակարան efq կտակարանք

7 Vû տունք bef տուն Uônuv չիր տուետնս BDEGU թիչի n ¯թիչի a ժեւչի cdklpsv ժէոչի h չիք թուչի

ԿԱՆՈՆՔ ՏԵԱՒՈՆ ԵՓՐԵՄԻ ԱՐԴԻՒՆԱԿԱՏԱՐ ԿՐԱԻՆԱՒՈՐԻ ՉՈՐ ՈՒՍՈՒՑԱՆԷՐ ՅԱՆԱՊԱՏԻՆ Ի ԿՈՒՍՈՒԹԵԱՆ ՃԱՒԻԷՆ ԳԼՈՒԽ[Ք] Ը

ՉՀԲ (ՉՀԲ) Ա. Քահանայ կամ կրաւնաւոր կամ սարկաւագ, որ կամակոր մտաւք ինքեան ընկենուն զպատիւն կամ զբեմն վասն ծանրութեան կամ ծուլութեան կամ ամբարտաւանութեան կամ հակառակութեան կամ ամուսնութեան՝ արտաքս ընկեսցի յեկեղեցւոյ եւ ի ժողովրդոց եւ ի կենդանի խորհրդոյն, քանզի հաւասար է նա այնոցիկ որ զՈրդին Աստուծոյ առ ոտն հարին եւ զարիւն նորոյ ուխտին խառնակ համարեցան եւ զշնորհաց

1 u կսմոնեախմբի Ջ-ը վերնագրում՝ *կանանք իք սրբոյն Հիրևմի* Fr *կանոն* H *կանոնականք* t *կոնովն* u |k|*անոնականք* V *չիր աւետն* e *Երբևմի* H *արդիւնաւոր* b *արդիւնակնաւար* l *արդինակատար* l *արդիւնարար* Y *կրօնաւար* u *կրոնաւորի* b *կրանաւորի*

2 b *դորս* ô *ոնուցաւ (*u *անանէր)* վիս. *ուսուցանէր* բացի bkmps -|ց մնացած ոեո.-երր *անուցանէր* վիս. *ուսուցանէր* o *ան|ա|պատն* v *անապատս* Jdfkmmpst *յանապատն* b *չիր յանապատին... գլուխ|ք| ը* բայի ueq-|ց մնացած ձեո-երր *անապատն* X *ի* կրկնված է K *ի կուսուքեան է* Y *ի կուսուքեանն* qr *ճառին* KLMQRSTXYZôp *ճառէ* Wû *չիք ճառէն* G *գլուխ* l *ուրն* I-TV--Wûñaefhklmopqrstuv *չիր գլուխ|ք| ը* մնացած ձեո-երը *գլուխս ը*

3 Y *քանդի քահանայ* a *կամ (կրաւնաւոր)* կրկնված է b *չիք կամ (կրաւնաւոր)* ü *կրոնաւոր* R *կրաւասոր* վիս. *կրաւնաւոր* ô *կա|մ| (սարկաւագ)* bq *որք* e *որ և* Q *կամակոր* Yq *կամակար* ef *կամկար (*h *կամաւոր* u *կամօր)* վիս. *կամակոր* b *կամաւ արտաքինքն* վիս. *կամակոր մտաւք ինքեան*

4 ô *ինրեն* u *ինքնեն* kpqs *ինքեանք* chlloruv *ընկենու* t *ընկենու<նու:* C *ընուն ուղղված ընկենուն* DGH *ընդունին* վիս. *ընկենուն* n *չիք ընկենուն* ô *դպարտիւն* ue *դպատիւ* r *դպիլոնն* վիս. *դպատիւն, և* վիս. *կամ (գրեմն)* Y *չիք վասն ծանրութեան* X *ծանրութեանն* b *ծանարութեան* f *ծանրրութեան* LYbehilmoqrtu *կամ վասն (ծուլութեան)* AB *ծուղութեան*

5 b *և կամ (ամբարտաւանութեան)* Ir *կամ վասն (ամբարտաւանութեան)* IKLRSTXZû *յամբարտաւանութեան* J *յամբարտաւանութեանն* Y *ամբարտաւանութեանն* r *և* վիս. *կամ (հակառակութեան)* Kl *չիք կամ հակառակութեան* Y *հակառակութեանն* b *և կամ (ամուսնութեան)* U *չիք կամ ամուսնութեան* QYs *ամուսնութեանն* be *յամուսնութեան* q *յամուսնութեանն*

6 b *արտաքոյ* c *ընդհեցի* e *ընկեսցին* d *ընկեսցի յաւրինաց եկեղեցոյ* C DHcfhlptu *յեկեղեցոյ* G *յեկեղեցւոց* KMOWû *եկեղեցւոյ* Y *եկեղեցոյ* ô *եկեղեցոյն* beq *յեկեղեցոյն* i *յեկեղեցի* bq *չիք ի (ժողովրդոց), ժողովրդոցն* n *ի ժողովրդւոց* ôkmp sv *չիք ի (կենդանի)*

7 bdequ *են* վիս. *է, չիք նա* Yû *որք* M *չիք որ* X *զորդիս* i *զորդիոն*

8 e *յոան* q *յոաս* ô *ոան համարին (*b *ոաս կոխան արարին)* վիս. *ոան հարին* ru *նորա* վիս. *նորոյ*

հոգին թշնամանեցին. ապա եթէ ապաշխարեալ դարձցին, յետ է ամի ապաշխարութեան արժանասցին եկեղեցւոյ ի հաղորդութիւն. իսկ ղպատիւն եւ զսքեմն ըստ կամաց եպիսկոպոսին առցեն։

ՁՁ (ՁՀԹ) Ք. Որք ճաշակեցին ի մոռացութենէ ի մսոյ ի չորեքշաբաթու կամ յուրբաթու՝ որոշեսցին յեկեղեցւոյ՝ Թ շաբաթ պահելով սրբութեամբ եւ տրաւք տնանկաց եւ պատարագաւք, ժ կրկին դան արբցէ եւ ապա հաղորդեսցի. իսկ եթէ ամբարտաւանութեամբ կամ արհամարհելով զառաքելական հրամանն՝ Թ ամ ապաշխարեսցեն, ի կրկին գան արբցեն եւ ի դրամ տուգանս տացեն յեկեղեցին. եւ յաւուրն յորում պղծեցաւ՝ դնա սրբութեամբ պահեսցէ մինչեւ ցմահ իւր, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց։ Ապա եթէ ազատ ութ ի, եւ ոչ առնու յանձն զապաշխարութիւնն եւ զկարգն՝ Ը դրամ տուգանս տացէ յեկեղեցին եւ ի դրամ՝ յաղքատս, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց։

1 hv քշնամեցին u քշնամանեցի abc defhiklmopqrstuv քէ ehlq դարձին d յետս I յետ է ամի... արժանասցին աջ լուսանցրում ավելացրել է գրիչը Jü չիք յետ է ամի... արժանասցին DGH և վխ. է W եօթն ô ամ

2 Yhq ապաշխարութեանն X արժանասցի hllrtu արժանաւորեսցին C DHYôcdfhptu եկեղեցոյ q յեկեղեցոյ GIJKLMQRSTVXZu յեկեղեցւոյ b յեկեղեցի bd ի հաղորդութեան Un չիք իսկ u պատիւ b պատիւն d դպատիւ

3 d ըսքեմն u սքեմն or դրսեմն (ü բեմն r դոքեմն) վխ. դսքեմն u համաձայ եպիսկոպոս

4 llo որ u լոլը beq մոռացան և (eq չիք և) ճաշակեցին (e ճաշակի) hu ի մսոյ ի մոռացութենէ k և ի (մըսոյ) e չիք ի (մսոյ) R իմաց վխ. ի մսոյ ô չիք ի (չորեքշաբաթու.) b ի չորեքշաբաթի d ի չորեքշաբաթի ql ի չորեքշաբաթ r և կամ t չիք կամ

5 t չիք յուրբաթու... ղ շաբաթ d ի յորբաթի IJKLMQRSTXYZôûbeikp s ուրբաթու KLMQRSTXYZ որոշեսցեն b յորոշեսցեն CDHYbcdef hlqru յեկեղեցոյ lû եկեղեցւոյ M յեկեղեցւոյն o եկեղեցոյ W երեք Q պահեսցեն ô պահելոյ

6 acelo անանգաց M չիս և (պատարագաւք) R պատարագաւք b պատարագաւ W տառն b արկցեն վխ. արբցէ e հաղորդեսցին

7 u լիակ ô քէ Xbq չիք եթէ Y անբարտաւանութեամբ

8 üdqu հրամանն W երեք ü ապաշխարեցին p ապաշխարենգեն W քառասուն S կրկին q կրկնին U չիք դան արբցեն n արբցէ d արբեն ուղղված արբցեն

9 W երեսուն d տրամս qu տրամ c տուղան տտացին YôaKmv տայցեն LMRSTYZôk եկեղեցին üt եկեղեցւոյն e եկեղեցոյն cd չիք և IJMûc յաւուր ô աւուրն GIKLQRSTXZô elnrs որում ô պղծեցաւն u դայն վխ. դնա b չիք դնա

10 Yd պահեսցեն b կացէ վխ. պահեցէ Un չիր մինչև dps ի մահ klm մահ v չիք իւր e ապա քէ bq աւրինացն X օրինաց ուրիշներից ուղղված յօրինաց e օրինացն

11 abcdefhklmopqsuv քէ hu ազրատ վխ. ազատ b տղատր Yb չիք որ b են վխ. է ô իցէ վխ. է. ոչ առնուցու beq չառնու ô անձն Yôu b ապաշխարութիւն q յապաշխարութիւն IKLMQRSTXWdln դապաշխարութիւն ô դդարկն beq դրկարդ

12 ô հեսուն b և և (e ժ q և) վխ. ֆ ô տրամ տայ տուդան IJKLMPQR STXYZW տուդան O աւադուն վխ. տուդանս OYWahkmps տայցէ ôc եկեղեցոյն u եկեղեցին acdkmpsv չիք և (լ դրամ) W երեսուն Q բ (u գ) վխ. լ u տրամ IJKLMQRS TYZE տղբատս ôu ազրատայ u յաղքատաց X ազրատս ուրիշներ ուղղել են յաղքատս q ազքատս տացէ ի ապա

13 Sd յաւրինաց bq աւրինացն աստուծոյ (q չիք աստուծոյ) X օրինաց ուրիշներ ուղղել են յօրինաց Ye չիք աւրինաց

ՁՁԱ (ՁՀԴ) Գ. Իսկ եթէ քահանայ դիպեսցի ի նոյն չարիս՝ մի՛ պաշտեսցէ զքահանայութիւնն, այլ է ամ ապաշխարեսցէ եւ ապա հրամանաւ եպիսկոպոսին պաշտեսցէ զքահանայութիւնն։

ՁՁԲ (ՁՀԸ) Դ. Որք մեռելոտի ուտեն կամ զհեթանոսի ղենեալ՝ նզովեալ լիցին ի կենդանութենէն եւ ի մեռանել, եւ որոշեսցին յեկեղեցւոյ. ապա եթէ ապաշխարեսցեն եւ դարձցին՝ յետ ամի մի ապաշխարութեան հաղորդեսցին։

ՁՁԳ (ՁՀՁ) Ե. Քահանայ որ յանուրջս պոռնկեսցի գիջութեամբ՝ որոշեսցի յեկեղեցւոյ շարաթ մի պահաւք եւ տքնութեամբ ի դուրս աղաւթանոցին. ապա եթէ ոչ խոստովանութեամբ մաքրեսցին՝ նզովեալ լիցին ի կեանս եւ ի մահ։

ՁՁԴ (ՁՀԷ) Զ. Պահք Աստուածայայտնութեան այսպէս կարգեցան. կրաւնաւորաց եւ այրեաց եւ ապաշխարողաց՝ Ծ աւր պահք կարգեցան եւ հաստա-

1 u |ի|ակ nbd քահանայն (i դիպեսցէ rl տնդիպելոցի (b հոնդիպէի) փխ. դիպեսցի ծ ի նզին փխ. ի նոյն d չարիքն LIKLMOPQRSTVYWδu bdnqv դքահանայութիւնն

2 Bs այդ Wt եօթն DGH և փխ. է p ապաշխարեսցեն Un չիք և befq չիք և ապա... պոշտեսցէ

3 p ապաշխարեսցէ փխ. պաշտեսցէ u քահանայութիւն պաշտեսցէ IRST Wüdmopq դքահանայութիւն v քահանայութիւնն

4 u |ո|րբ q մեռելոտի t դմեռելոտի p չիք ուտեն abdefkmqs և կամ r կամ դհեթանոսի իրկնված l. ckmps դհեթանոսապ beq հեթանոսի brt դենեալն dl եղիցին p եղիցի

5 JYW ի կենդանութենէն K ի կենդանութեան իւրում և ի մեռանել bde ի մեռանելն hlou ի մահ be չիք և (որոշեսցին) Iubkq որոշեսցեն ծ որոշեսցի CDHYcdfl յեկեղեցոյ ծ եկեղեցոյ ûps եկեղեցւոյ ehu յեկեղեցոյն l եկեղեցւոյն o եկեղեցուոյն bq չիք յեկեղեցւոյ... ապաշխարեսցեն acdefkmpsv Ք

6 d դարձցին և ապաշխարեսցեն BCD EGHe ապաշխարեսցին RXY չիք ապաշխարեսցեն R չիք և (դարձցին) beo դարձին befqr յետոյ δd չիք յետ KOWbdhqru ամ BE ամիս փխ. ամի δt ա ամի ep մի (p միոյ) ամի cfks չիք մի n միոյ KLRTYZ ապաշխարութենէն q ապաշխարութեամբ d չիք ապաշխարութեան ծ ապաշխարեսցին և հաղորդեսցեն օրինաց b ապաշխարեսցեն և ապայ հաղորդեսցին lu հաղորդեսցի e հաղորդեսցին օր|ինաց|

8 u |թ|ահանայ LQioq անուրջս l յանուրջ ծ յանարջս Y պոռնկիցի be fq պոռնկի u պոռնկեցաւ Vo գիտութեամբ Q որոշեսցին bq նա որոշեսցի (q յորոշեցի) CDHUcd hllp յեկեղեցոյ Rü եկեղեցւոյ Ybe qu յեկեղեցոյն ծ եկեղեցոյ f յեկեղեցի

9 p նա փխ. և oq աղնութեամբ u աղաւթիք փխ. տքնութեամբ բացի ABCHfmqrt-ից մնացած ձեռ-ագր աղոթանոցին

10 UWabcdefhtklmnopqrsuv Ք b խրատութեամբ փխ. խոստովանութեամբ t եթէ խոստովանութեամբ ոչ մաքրեսցին e մաքրեսցին Ք ոչ նզովեսցի hlou եղիցին նզովեալ l լիցի t եղիցին ծ են փխ. լիցին be q չիք լիցին bq նզովեսցի (b նզովի) ի (b չիք ի) կեանք U և ի կեան n ի մահ և ի կեանս ծ չիք ի կեանս

11 U չիք և ծ չիք և ի մահ

12 KLMQRSTXYZδ այսոս OW քահք (bhlou քահանայք) փխ. պահք BC DEGHYbcfklmqsv աստուածայայտնութեանն a աստուածայայտնութեան hu չիք այսպէս Hk կարգեցին abcdefmpqsv կարգեցաւ h կրաւնաւորաց q կրաւնաւորացն

13 cd այրեաց և կրաւնաւորաց δu չիք և (այրեաց) bq այրեացն, չիք (այրեաց) և b ապաշխարողացն q ապաշխարողաց W հիսուն ծ պար, եգինք փխ. կարդեցան և հաստատեցան Yabcdefhiklmopqrsuv չիք կարդեցան և t հաստատեցան պահք փխ. պահք կարգեցան և հաստատեցան KLMQRSTXYZ հաստատանցին

տեցան, իսկ աշխարհականաց՝ ուխտաւրեայ, բայց ի պահել ուխտաւրեայ՝ եւ զկիւրակէն. այլ որպէս Աստուածայայտնութիւնն ինքն ոչ լուծանի, այլ լուծանէ զառաքելական հրամանն, նոյնպէս եւ զկիւրակէն ծոմացուցանէ, վասն զի լուծանէ զչորեքշաբաթն եւ զուրբաթն։

ՁՁե (ՁՀՀ) է. Իսկ զմարտիւրոսաց յիշատակս ոչ ի՛ոխեսցեն շաբաթու եւ կիւրակէի, եւ անխտիր կատարեսցեն։

ՁՁՁ (ՁՀԹ) Ը. Եւ տէրունական պատարագ կիւրակէի եւ յայլ աւուրս անխտիր կատարեսցեն, իսկ ի չորեքշաբաթու եւ յուրբաթու՝ ոչ։

1 F *աշխարհական* bq *աշխարհականացն* Vklmnqrtuv *ը օրեա* ô *ուխ ար* befq *ը աւր* BCDEFGHhlou *չիք բայց ի պահել ուխտաւրեայ* ô *չիք ի. զպահել* t *պահել բաց* f *ի պահելն* Venqrv *ը օրեա* pt *չիք ուխտաւրեա։*

2 pt *չիք և* H *զկիրակ* bhoqu *կիրակէն* բացի Auafi-ից մնացած ձեռ-երը *զկիրակէն* Bs *այլ (որպէս)* p *զի որպէս* DFGHIKLMQRSTXZWúno u *աստուածայայտնութիւն* r *ի աստուածայայտնութիւնն* ôdh *աստուածայայտնութեան* C *աստուածայայտնութիւն* ուղղված է *աստուածայայտնութիւնն* ô *ինր* h *լուծանել* C *չիք լուծանի այլ* ավելացրել նշ ուրիշներ DGR *չիք ոչ* (DR ունեն *ոչ*) *լուծանի այլ* Bs *այլ*

3 lû *լուծական է* ôe *առաքելական* i *հրամանն* bcdefhiklmopqrstuv *նմանապէս* ւիխ. *նոյնպէս* t *զկիւրակին* b *կիրակէն* dr *զկիրակին* բացի Aûaclinov-ից մնացած ձեռ-երը *զկիրակէն* efq *ծոմացուցանէր* d *ծոմանցուցանէ* b *ծանուցանէր* փխ. *ծոմացուցանէ*

4 ôb *չիք վասն* ô *լուծացուցանէ* IJdl *զչորեքշաբաթ* ou *զչորէքշաբաթ* u *և շաբաթ* QRSTXZdn *զուրբաթ* l *զզուրբաթն* u *ուրբաթն*

5 ô *խոկ* u *Իսկ* CDFGHIJOPUVZ Wúhimortu *մարտիրոսաց* l *մարտիրոսացն* բացի KLMQRSTXYabcde fkmpqsv-ից մնացած ձեռ-երը *մարտիւրոսաց* DGH *յիշատակն* բացի abcefiklmpq-ից մնացած ձեռ-երը *չունեն ոչ* abefkmpqs *փոխեսցեն* hlou *չիք փոխեսցեն* G *եսցեն* ուրիշներ ուղղել են *փոխեսցեն* Y *ի շարաթու* bq *գշարաթ* ef *շարաթ* ô *շաւարու* ւիխ. *շարաթու*

6 lo *ի կիւրակէի* bq *զկիրակի* u *զկիրակէի* բացի Aûaclinrv-ից մնացած ձեռ-երը *կիրակէի* G *կիրակէի և յայլ աւուրս անխտիր* ô *չև* c *այլ* ւիխ. *և* բացի IJLMOPQRSTVXYZ Wôuabcdefhiklmopqrstuv-ից մնացած ձեռ-երը *չունեն և*

7 u *և և.* *(տէրունական)* befq *պատարագն* ô *պատարագն անխտիր և այլ աւուրս կատարեսցեն* ւիխ. *պատարագ կիւրակէի... անխտիր կատարեսցեն* բացի Auacfnortv-իվ մնացած ձեռ-երը *կիրակէի* s *յայգ* IJQurtu *այլ* GSVYp *յաւուրս* bhl ou *աւուր* abcdefhiklmopqrstuv *անխտրարար*

8 IJKLôadehloqu *չիր ի* hu *չորևրշաբաթ* lo *չորէքշարաթ* GIJKLMQRS TXYZudfkr *ուրբաթու* b *զուրբաթ* eq *զուրբաթու.* hlou *յուրբաթ* ô *ուրբաթու ոչ կատարեսցեն* l *յուրբաթու. ոչ աւրհնեալ է աստուած ամէն*

Ի.

ԿԱՆՈՆՔ ԿԻՐՈՂԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ԳԼՈՒԽՔ Ե

ՁԶէ (ՁԶ) Ա. Քահանայ որ կոյս իցէ կամ այրի եւ ուշխարհի քահանայութիւն առնէ, նաեւ ժողովուրդքն եւ ընդունողք նորա՝ նզովեալ եղիցին։

ՁԶՐ (ՁԶԱ) Բ. Քահանայ որ կին ունի եւ ի շնութիւն անկանիցի կամ յայլ վատ-
5 *թարութիւն, եւ վկայութեամբ յայանեսցի՝ լուծցի ի քահանայութենէն. ապա եթէ յանդգնութեամբ արասցէ՝ նզովեալ լիցի, նաեւ ժողովուրդքն եւ ընդունողք նորա ի կեանս եւ ի մահ։ Ապա եթէ ապաշխարութեամբ մաքրեսցի՝ րսա կամաց եպիսկոպոսին հաղորդեսցի։*

ՁԶԹ (ՁԶԲ) Գ. Որք ամուսնացեալ են ընդ հեթանոսաց եւ տացէ նոցա Աստուած

1 û կանոնախմբի Æ-ը մուծված է վերնագրում՝ *կանոն յ սրբոյն կիւրղի աղեքսանդրացւոյ* n ունի ընդարձակ վերնագիր՝ *կանոն սրբոյն կիւրղի աղէքսանդրացւոց նդիսկոպոսապետի ունի դլուխս ե* Wkmp sv *կանոն* K *աղէքսանդրու.* Llo *աղէքսանդրացւոց* cu *աղեքսանդրացւոց* MSôfh *աղէքսանդրացոյ* Y *աղքսանդրացոյ* PUv *աղեքսանդրացոյ* RXg *աղէկսանդրացոյ* k *աղեկսանդրացոյ* d *աղէկսանդրացոց* Omr *աղէկսանդրացւոյ* V *աղեկսանդրացւոյ* FKLMPRSTVXZ *գլուխ* AU *գլուխս* l *հինկ ծ յինդ* RS է փխ. է CDEGHOWûcefghiklmopr stuv *չիք գլուխք է* (G ունի է) bq *չիք կանոնք... գլուխք է* a *այս կանոնախումբն ամբողջությամբ մինչև նդիշեի կոնսնսխումբը՝ էջ 89—83 ընկած է*

2 ou *չիք որ* b *կուս* u *կոյր փխ. կոյս* du *չիք էցէ ծ է կամ* Y *չիք կամ այրի* V *յաշխարհի*

3 ô *որ առնէ* d *նայև իւր* CGhm *ժողովուրդն* XY *ընդունողքն* cdkmpsv *ընդունաւդք* lJKOVWûbl *ընդունողքն* qû *չիք նորա* JUlqru *եղիցի* Kf *լիցին*

4 û *քահանայն* bcdefgkmpqsv *ունիցի* QY *չիր ի* KLRTZ *ի շնութիւնն* u *իշխանութիւն փխ. ի շնութիւն* K *անկանիցի* CDGHIJKLMQRSTX YZôûegkmpqs *այլ* r *չիք յայլ* KL RTZ *վատթարութիւնն* eq *վատթարութիւն* Y *վատթարութիւնս*

5 egqs *չիք ի* lJu *ի քահանաութենէ*

6 dp *թէ* Qôdeglqu *անդգնութեամբ* b *անդգնութեամբ* bq *նզովի* cdfhikl mopqrstuv *եղիցի ծeg է փխ. լիցի* bq *չիք լիցի* hlu *ինքն փխ. Նաև* l *Նաև ձախ լուսանցքում ծ նա փխ. Նաև, չիք ժողովուրդքն բացի* llo ru-*ից մնացած ձեռ-երր ժողովուրդն*

7 ABCDEFGYcfkmpsv *ընդունաւդք* X *ընդունօք* OWôûlt *ընդունողքն* d *ընդունաւդքն* o *չիք նորա իe չիք ի (կևանս)* b *և ի կեանս* q *ի մահս ծ ի մահ նզովիւք են եթէ ապաշ* u *եթէ ապա* ghl *չիք ապա* g *չիք եթէ* ep *թէ* Y *մինչև փխ. ապա եթէ* eg *ապաշխարեսցէ*

8 eg *և մաքրեսցի* Y *և հաղորդեսցի* r *հաղորդեսցին* eg *հաղորդեսցի աւրինաց (g օրինաց)*

9 ôûbefgq *ամուսնացեալք են* L *հեթանոսի ծ չիք և* d *տաց* hllortu *տէր փխ. աստուած*

ժամանակ ապաշխարութեան, զամենայն ժամանակս ապաշխարեսցեն արտասուաւք եւ ողորմութեամբ, որպէս զի զամենայն ինչս իւրեանց տացեն աղքատաց, ի տարւոջն միանգամ հաղորդեսցին աւրինաց։ Ապա եթէ ոչ գոյ տեղի եւ ոչ զերծանի ի կապանաց անաւրէնութեանն, դնեսցեն ծառայս եւ ազատեսցեն քանի եւ կարասցեն. եւ ապա յետին թոշակին արժանի լինիցին։

ՃՂ (ՃՁԳ) Դ. Որք զժառանգս հեթանոսաց առնուն ի սնունդ, այնպէս է որպէս ոք զաւձ խնամարկեալ պաշտեսցէ ի ձեռն սովորութեան՝ ըստ ամուսնացելոցն ընդ հեթանոսական ազգին ուսան զանաստուածպաշտութիւնս նոցա. նոքա զթովչացն ապաշխարութիւնս կրեսցեն, Գ ամ արտաքոյ ապաշխարեսցեն եւ Գ ամ ընդ ապաշխարողսն ելցեն, եւ ապա հաղորդեսցին աւրինաց։

ՃՂԱ (ՃՁԴ) Ե. Քահանայ որ աւրհնէ զմթերս ըմպելեաց յորս անկանի մուկն

1 r *ապաշխարութեան իւրոյ* RXYl *չիք ապաշխարութեան դամենայն ժամանակս* bq *չիք դամենայն... ապաշխարեսցեն* c *(դամենայն) ժամանակն* o *ժամանակ* eg *ժամանակս իւրեանց* (e *իրեանց*) բացի ðûdefghiknrtu-ից մնացած՝ ôlo-ից *ժամանական* h *ապաշխարեսցէ*

2 E *արտասուօք* u *արասուոք* ô *արտասօք և աղաշխարութեամբ գժամանակս իւրեանց ապաշխարեսցեն արտասօք* փխ. *ապաշխարեսցեն արտասուաւք, չիր և ըզ ողորմածութեամբ* Y *դի որպէս* ô *չիք որպէս դի* kms *չիր դի* br *ամենայն* lou *դինչս* G *իւրոց* ուղղված *իւրեանց* J *իր*

3 cfkmpqsv *տայցեն* q *աղքատացն* Y *և* փխ. *ի* q *և ի տարոջն* CDGHVY ôbcdefhlquv *ի տարոջն* u *ի տարւոջ* r *ի տարուջն* ôfq *հաղորդեսցեն* bq *աւրինացն* eg *օրինացն* ô *չիք աւրինաց*

4 bfegq *քէ* m *չիք եթէ* eg *չիր և, որ* փխ. *ոչ (գերծանի)* bfq *չիք ոչ* bhl ou *ի կապանացն* ISTXôû *անօրէնութեան* Y *անօրէնութեանց* Kl. QRZbcd *անաւրէնութեան* hlu *չիր անաւրէնութեանն*

5 Vps *դծառայս* hlu *ազատ արասցեն* փխ. *ազատեսցեն* eu *քանդի* Y *որքան* փխ. *քանի, կարեն* ô *եթէ* փխ. *(քանի) և, կարօղիցին* d *չիր և (ապա)* q *ապա և* M *յետի* Qeg *թօշակին* bdq *թաւշակին*

6 ôg *արժան* Y *արժանաւացին* BCDEG HOWubdefghiklmopqrstuv *լիցին* RX *լինիցի* c *լիցի* ô *են* փխ. *լինիցին* Y *չիր լինիցին*

7 p *որ* ô *դժառանդ* o *դժառանկս* GJO Wô *ի սնունդս* u *ի սնուցանել* n *այսպէս* ô *են* փխ. *է* bcfq *չիր է*

8 ôt *չիր որ* b *դաւձն* u *պաշաւոցն* eg *և ի ձեռն* Y *սովորութեանն* ô *ընդ* փխ. *ըստ* bcdefghiklmopqrst uv *չիր ըստ* û *ամուսնացելոց* hilo rtu *ամուսնացելոյն*

9 W *ըստ (h ի)* փխ. *ընդ* û *անաստուածապաշաւութիւնս* h *դանաստապաշտութիւն*

10 m *չիր նոցա* Y *չիր նոքա* b *դթովչացս* d *դթովչաց* ôcdgkmpsv *ապաշխարութիւն* rt *ապաշխարութիւնն* bcdefghiklmopqrstuv *ընկալցին* փխ. *կրեսցեն* W *երեք* l *արտաքոյ ապաշխարեսցեն և ղամ* hilp. pkh լուսանցքում hilou *արտասրս* JKLMQRSTYZôû *չիր արտաքոյ ապաշխարեսցեն և ղամ*

11 u *չիք ապաշխարեսցեն և ղամ ընդ* X *չիր և (դ)* W *երեք* kmps *ա* փխ. *գ* X *ապաշխարօղն* befghloq *ապաշխարողս* ckms *ապաշխարուղս* pv *ապաշխարօղս* û *իցէն* փխ. *ելցեն* g *մացեն և ելցեն* փխ. *ելցեն* l *չիր և ղամ ընդ ապաշխարողն ելցեն* OWô *հաղորդեսցի* n *հաղորդեսցեն*

12 Xeg *օրինացն* Rq *աւրինացն* b *աւրինացն աստուծոյ* Y *չիր աւրինաց*

13 t *ըմպէ* փխ. *աւրհնէ* BCDEGHgh *ըմրելեաց* l *ըմրելեացն* u *ըմրելոց* ô *օրինաց ըմպելոց* փխ. *ըմպելեաց, որս* m *կամ յորս* Hl *մուկն* eg *մուկ*

կամ այլ ինչ զարշելի սողուն, կամ ի հնձան՝ անիծեալ լիցի քահանայն· եւ անսուրբ իբրեւ զմուկն, ի կարգէն լուծցի եւ անհաղորդ կացցէ ամս Գ արտաքոյ աղաւթանոցին ջերմեռանդն ապաշխարութեամբ, եւ այսպէս հաղորդեսցի աւրինացն։

1 m չիք *կամ այլ ինչ…* իբրև *զմուկն՝* ոտդ 2-րդ ôbcdefgkpqsv չիք *ինչ* S *զարշելի* begq *գազանի վրդ. զարշելի* ô *ոտդունք, չիք (սողուն) կամ* egq չիք *ի* ABOcı *ի հնձան* I *լիցին* bq *լինի* H չիք *լիցի* ս *քահանայ*

2 hlu *անսուրբ և զարշելի իբրև* beg *զմուկ* hllu *և ի կարգէն* ô *ի զարդէն* U չիք *լուծցի* G *կացէ* H *կայցէ* be *զամս* V *զերիս ամս*

3 բացի ɔq-ից մնացած ôեռ-երը *երիս* hlou *արտաքոյ* hu *յազօքանոցին* I *յաղաւթանոցին* Y *ազօքեսցէ (*bq *ազաւթեսցէ) վրդ. աղաւթանոցին* Un *ջերմեռանդ արտաքսուօք (*n *արտաքսուաւք) և ապաշխարութեամբ* QUYôûbdnqt *ջերմեռանդ* ô չիք *ապա*

4 Yôegh *որինացն* cqu *աւրինացն* b *աւրինացն աստուծոյ*

Լ.Ա.

ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԳԻՐ ՏԵԱՌՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ, ԳԼՈՒԽՔ Ե

ՃՂԲ (ՃՃԵ) Ա. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ որ տանտիկին ունիցի ի տանն ըստ հնչանոսական սովորութեանց, լուծցին յիւրաքանչիւր աշտիճանէ, բայց ի հանուոյ կամ ի մաւրէ կամ ի քերց։

ՃՂԳ (ՃՃՁ) Բ. Որք ուլունս արկանեն վասն կրից կամ վասն այլ ինչ հմայութեանց բարբանջանաց կամ գրարարութեամբ որ վարին՝ որոշեսցին յեկեղեցւոյ, զի թողին զԱստուած եւ գնացին առ ձանճիկ աստուածն Ակկարոնի։

ՃՂԴ (ՃՃԷ) Գ. Զկնի Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուն կաթողիկէք, վասն

1 u կանոնականքի №-ը մուծված է վերնագրում՝ *կանոն լա տեառն եպիփանու* n *կանոն սրբոյն եպիփանու կիպրացւոց եպիսկոպոսի ասացեալ գլուխս է* Ծg *կանոնք (e կանոն)* փխ. *կանոնական գիր* J *եպիբանու* Ծbdm *եփիփանու* Y *եպիփանու* ps *առաքելոյ* փխ. *ասացեալ* ûbegq չիք *ասացեալ* ACDEGHPUm *գլուխս* FIJKLMPQRSTVXZ *գլուխ* I *հինկ* OWûbcdefghklmopqrstuv չիք *գլուխք է*

2 c չիք *կամ երէց* Ծ|u|արգաւակ l *ի տան տիկին* v *տանս ի կին* փխ. *տանտիկին* Ծ *ունիցին*

3 OVW *ի տան (v տանն) ունիցի* l չիք *ի* Ծhllortu *ի տան* A ճախապես *սովորութեանն* գրիչն ուղղել է *սովորութեանց* BCDEHU *սովորութեանն* FGnu *սովորութեան* Ծ *սովորութիւն* q *լուծցին ըստ իւրաքանչիւր* IJûeghklprtu *իւրաքանչիւր* Ծ *իւրեանց* փխ. *յիւրաքանչիւր* EFOQRSXYZWûceghlmopqrsu *աստիճանէ* KLÔ *աստիճանէն* Vb *յաստիճանէն* dlt *յաստիճանէ*

4 ctv *բաց* Ծ *ի հանէ բացի* ûlkmpst-ից մնացած ձեռ-երր *ի հանոյ* Yo *է* փխ. *կամ (ի մաւրէ)* Ծ *մի* փխ. *ի (մաւրէ)* R *ի մարէ* Y և փխ. *կամ (ի քերց), ի քեռոյ* g *ի քւերց* be *ի քուերց*

5 u |ո|րք b *ուլուան* q *ուլուանն* t *ուլուն* n *արկանել* Ծ *և որ վասն (կրից)* Q *վանս* փխ. *վասն (կրից)* Ծ չիք *վասն (այլ), հմայութեան*

6 Ծ *բարբանջանանց* ft *բարբաջանաց* BCDEHOÔbghilt *գրարութեամբ* ú *գրարութեան* u *գրարարութեան* Y *գրագրութեանն* hllortu չիք *որ* CDHYbcdefghkloquv *յեկեգեցոյ* V *յեկեղեցոյն* Ծ *եկեգեցոյ* r *եկեղեցւոյ*

7 u *գնացի* ABCDEFGHVhllnru *ճանճիկն* eg *ճանիկ* Ծ *աստուած* h *ա|աստուածն?|* begqrt *չաստուածն* lu չիք *աստուածն* AIJKLMOPQRSTUVXZWûkmnpsv *ակկարովնի* Y *ակարօնի* Ծ *ակկարօնի* b *ակորոնի* cgloqr *ակարոնի* d *ակկարնոյի*

9 u |գ|կնի Ybefghiloqrtu *յարութեանն* lu *երթս* l *ընթեռնուլ* IJKLMOPQRSTUVXZWbcdefghiklmnorstuv *կաթուղիկէք* Ծ *կաթուղէք* ú *կաթուղիկեաց* p *կկաթուղիկէք*

դի ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին են կանոնք. եւ երկրորդ կանոն վասն դի յՈրդի է, որպէս ոչ թոդաւ ոդի նորա ի դժոխս եւ ոչ մարմին նորա հանս զաւպականութիւն եւ յոյս եղեւ ամենայն ծադաց երկրի։

ՁՂԵ (ՁՁՐ) Դ. Որք ի ծովու կորեան կամ ի դետոյ կամ յամպարշտաց կամ ի շանդից եւ ի զազանաց եւ ի սրոյ եւ յամենայն չարամահութեանց՝ զյիշատակս ամենայն մեռելոց որ ի Քրիստոս հաւատացելոցն կատարեսցեն ի տնաւրէնութենէն մինչեւ ցհասարակաց յարութիւնն։

ՁՂԶ (ՁՁԲ) Ե. Որք ի Ձատկէն մինչեւ ցՊենտակոստն եւ յամենայն կիւրակէ պսակ դնեն՝ նզովեալ եղիցին. իսկ եթէ յիշատակք սրբոց պատահին յաւուրս Յարութեան Տեառն՝ նոցա յիշատակքն հասարակաց կատարեսցին. տաւն Կարապետին եւ Մկրտչին Յովհաննու եթէ ի Յարութեան աւուր հանդիպեսցի՝ անխափան կատարեսցեն, նմանապէս եւ զամենայն մարտիւրոսաց։

1 ô չիք դի է, դհայր begliloqu չիք է (հայր) BCEFGH և է յորդի d և է յորդի են և IJu որդին KLMQRST XYZobeglıqu որդի egp չիք է (սուրբ) g հոգի d չիք են bq չիք և երկրորդ կանոն DH յերկրորդ KR XYôdefgkmnpsv կանոնք

2 Ilou դի վասն IJMQôubdegqr որդի OQVôdhinou թոդու Q յոդի û հոդի M որ է R չիր է b չիք է դժոխս և ոչ մարմին

3 b չիք նորա MQRSTXZ յամենայն hlou դաւասադ վխ. ծադաց IJKM QRSTXZ յերկրի d երկրին

4 u [ո]րք A սկզբնատկն ծովու ուրիշից ուղղված ծովու Y է ծով u է ծովի hlu է ծովս t է ծովուն FUY bcdefghiklmnopqrstuv է դետոց l է դետոյ u է դետի k չիր կամ (յամպարշտաց) FIJOPRSTXWûcd fhilkmnpqstuv յամբարշտաց g ամպարշտաց MQVôbeg ամբարշտաց Y յանպարշտաց r յանրաբշտաց ô չիք կամ (է շանդից)

5 S է շանտից Vc է շանթից p չիք (շանդից) և ud կամ վխ. և (է սրոյ) ôh էւրոյ (b է յէւրոյ t է սիրոյ) վխ. է սրոյ Môbh ամենայն bq չար պատահութեանց վխ. չարամահութեանց

6 d դյիշատակս նոցա ամենայն hlu մեռելո bdefpqsv որք eg հաւատացելոց b հաւատացեալ են ապա կատարեսցեն BDEHY կատարեսցին

7 ûhl ի տնօրէնութենէ u է տնաւրէնութենէ U ցհասարակութիւնն n ցհասարակ u ցհասակաց վխ. ցհասարակաց IKLMQRSTZWd յարութիւն V յարութեամբ Y յարութեանն ô արութիւնն u յարութեան U չիք յարութիւնն

8 t որ u [ո]րք g է դաս[կ]էն û մինչ ABCDEFGH ցպենդակոսն IObcem uv ցպենդակոսան Po ցպենտակոստն Yt ցպենտէկոսաէն W ցպենդեկոսաէ û ցպենդէկոսան h ցպենդակսան o ցպենաակոսն IÔeg ամենայն hlou դամենայն bq կիրակէի hlrtu կիրակէս o կիւրակէս k կիրակէն բացի AYûcefgv-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէ

9 l եթէ պսակ b եղիցի g չիք եղիցին HQûbdeghkluv յիշատակ betgp սրբոցն

10 ô աւուրս d յարուրս u յաւաւրս Y b յարութեանն ô է վխ. նոցա CD GHû յիշատակ Ecdkmpsv յիշատակք bqt յիշատակն Vôûb կատարեսցեն

11 Q չիք սուն կարապետին Uu յովհաննու մկրտչին Y յոհաննու մկրտչին n յովաննու մկրտչին Gb յովհանու ILMVdegklmou յովհաննու PQRSTXZt յովհանու Ybefgq է յարութեանն

12 IJn յաւուր c աւուրս ներսն ուր վխ. աւուր p չիք աւուր ilortu հանդիպի h հանդիպին Y պահեսցի վխ. հանդիպեսցի, կատարեսցեն անխափան Hcdikmoprstuv կատարեսցին t չիք և ikmps ամենայն

13 c սրբոց մարտիրոսաց UYbn մարտիրոսացն բացի Akms-ից մնացած ձեռ-երը մարտիրոսաց

Լ.Ե

ԿԱՆՈՆ ԵՂԻՇԷԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ԳԼՈՒԽ Ա

ՋՂԷ (ՋՂ) Ա. Եթէ ոք ի կիւրակէի կամ ի տաւնի կամ յերեւելի աւուր ամուսնանայ ընդ կնոջ իւրում՝ Ի աւր ապաշխարեսցէ եւ ապա հաղորդեսցի։

1 Վերնագիրն բնորեցիկը n ձեռ-ից. մնացած ձեռ-երը տարբեր վերնագրեր ունեն՝ ABCDEFGHU *եղիշայի* (U *եղիշէի*) *գլուխ* ա IJKl.M OPQRSTVXYZWö *կանոնք եղիշէի վարդապետի* (IJYö *վարդապետին* Z *վարդապետի ասացեալ*) *գլուխ* ա (Vö *մէկ* W *չիք գլուխ* ա) ü *կանոն լբ եղիշէի վարդապետին* մյուս ձեռ-երի վերնագրերը խիստ համառոտ են՝ c *եղիշէի րան* eſg *եղիշայ* (f *եղիշայի*) *վարդապետի* d *եղիշէի կանոնք իէ* hloru *եղիշայի* l *նորին* km ps *եղիշէի* v *եղիշէի ասացեալ գլուխ* ա bt *չիք կանոն... գլուխ* ա t ձեռ-ում այս միակ հոդվածը կցված է նախորդ կանոնախմբին որպէս վեցերորդ հոդված, զ չիք այս կանոնախումբը

2 u |ե|Քէ բացի dhlntu-ից մնացած ձեռ-երը չունեն (*ոք*) *ի* eſg *կիրակէ* d *ի կիրակէ* uv *ի* (v *չիք ի*) *կիրակի* բացի AWucnor-ից մնացած ձեռ-երը *կիրակէի* բացի bdnt-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *ի* (*տաւնի*) bdt *ի տօնի* R *տնի փխ. ի տաւնի* IJKLMQRSTVXYZôûr *երկի* k *յաւուր* hlortu *աւուրս* vi *ամուսնայ* ou *ամուսնացի*

3 b *ի փխ. ընդ, կնոջ* IJLMRSTXZ *կնոջ* Oeg *իւրոյ* W *ուքն* b *փխ. ը* l *ուք* Ybcdfgkmpsv *ամ փխ. աւր* bceflhklmopstuv *չիք և* h lou *չիր ապա* Q *հաղորդնոցին* ö *հաղորդևացի որինակն*

Լ.Կ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ԺՈՂՈՎՈՅՆ ԱՆՏԻՈՔԱՅ

ՁՂՐ (ՁՂԱ). Խոստովանիմք որպէս ուսուցին գիրք սուրբք եւ վարդապետք հշմարիտք ՅԺՐ-ն որ ի Նիկիա եւ ՃՄ-ն որ ի Կոստանդնուպաւլիս եւ Մ-ն որ յԵփեսոս, որ հաստատեցին զհաւատս սուրբս որ ժողովեցան ի Սուրբ Հոգւոյն եւ յիւրեանց ժամանակս հալածեցին զմոլորեցուցիչսն, որք էին իրրեւ զղայլս ապականիչս հաւտին Քրիստոսի. եւ զի նահատակեցան

1 u կանոնախմբի Ж-ը մուծված է վերնագրում՝ *կանոն յդ երորդ ժողովոյն անտիոքայ* IJKLMOPQRSTV XYZWó *կանոնք (ó կանոն) և (*KL *չիք և) խոստովանութիւն* (KLRST Xó *խոստովանութիւնն) երրորդ* (V ó *երորդ* l *երկրորդ) վիս. խոստովանութիւն* bq *անտիոքայ խոստովանութիւն ժողովոյն կանոնքն այո է* (q *չիք կանոնքն այո է)* e *անտիոքայ խոսաստվանութիւնն և սուրբ ժողովոյն դաւանութիւն աւուրբ հաւտա* f *անտիոքու խոստովանութիւն ժողովոյ* g *անտիոքայ խոստովանութիւն և սուրբ ժողովոյն* C *ժողովոյ* GH *ժողոյ* t *չիք ժողովոյն*

2 r *ասացին վիս. ուսուցին* u *չիք ուսուցին* r *դիրք* u *սուրբ դիրք* b *չիք դիրք սուրբք* egq *սուրբ* û *ճշմարիտ վարդապետք*

3 d *ճշմարտութեան* h *ճշմարիտ* ô *դաժր* ù *յծը* t *երեք հարիւր և ժը* bdeghiIlnopqu *յժը* RXY *ի Նիկիայն* BCDEGHeg *չիք և (ճծ-ն)* W *հարիւր հիսուն* t *հարիւր ծ բացի* BCFGH-ից մնացած ձեռ-երը *ճծ* M *(ճծ-ն) որք* ô *չիք (ճծ-ն) որ* A *ի կոստանտինուպոլիս* B *ի կոստանդինուպաւլսի* DFGHIJLMRSTUV XYZócdefghilnoprlu *ի կոսատանդինուպաւլիս (*FGJMTUVXYZôgh iprtu *կ. պօլիս)* Q *ի կոստանդինուպոլիս* CEK *ի կոստանդինու պաւլսե* b *ի կոստանդիանոսիպաւլիս* q *ի կոոաանդիանուպաւլսի* GJbefghklp qrt *չիք և (մ-ն)* m *որ վիս. և (մ-ն)* B *յմ-ն* GUubcdefghklmnopqrsuv *մ* Y *մ-ըն* ô *բճ* Wit *երկու հարիւր (*W *հարիւրն)*

4 c *(մ-ն) որք* A *սկզբնապես յեփեսու ուրիշներ ձախ լուսանցքում ուղղել են յեփեսոսի* DGHKLMQRSTXYZ ú *եփեսոս* o *ի եփեսոս* brt *ի յեփեսոս* UIn *յեփեսոսի* h *յեփեսոս սուրբս* t *որք (հաստատեցին)* n *չիք որ (հաստատեցին)* b *սուրբ (որ)* Uucn *որք (ժողովեցան)* t *չիք որ* beg *և վիս. որ* q *ժողովեցին* t *ժողովեալք* ut *ի հոգւոյն սրբոյ* O W' *չիք ի սուրբ հոգւոյն* v *չիք սուրբ* r *սուրբն*

5 CGHPQVYUôbcdfghilmoqu *հոգոյն* IJKLMQRSTXZôúdhku *իւրեանց* Y *և ի իւրեանց* t *ի ժամանակս իւրեանց* MST *հալածիցին* O *զմոլորեցուցիչքն* Y *զմոլորեցուցիչն* eg *զմոլորեցուցիչն* q *զմոլորեցուցիչս* b *որ*

6 eg *երր* d *ղգալս* bq *ապականիչ* ps *ապականիչն* IKLQù *հաւատին վիս. հաւատին* bq *ի հաւտին* b *նահատակեցին* D *նահատեցան ուրիշներ ուղղել են նահատակեցան*

հաւատովք եւ նզովեցին զամենայն հերձուածողս. եւ ահա դրեալ են անուանք նոցա ի գիրս կենդանութեան, եւ մեք որդիք եւ ժառանգք նոցա հաւատոցն եմք, քանզի նախանձաւորք նոցա եմք, զաւրանամք հաւատովք եւ նզովեմք զամենայն հերձուածողս։

Նզովեմք զԱրիոս որ հայհոյեաց եւ ասէ թէ՝ «Որդի ոչ է ի բնութենէ Հաւր»։

Նզովեմք եւ զՄակեդոն որ ասաց թէ՝ «Հոգին Սուրբ նուաղագոյն է քան զՀայր եւ զՈրդի»։

Նզովեմք եւ զՊաւղոս Սամոստացի որ ասէր թէ՝ «Յիսուս մարդ էր եւ իմաստութեամբ զաւրանայր եւ ուսուցանէր. եւ իմաստութիւն մեծ է քան զՅիսուս»։

Նզովեմք եւ զՓլաբիանոս եպիսկոպոս որ ասաց թէ՝ «Որպէս նմանութեամբ եւ ստուերաւք երեւեցաւ Որդին Աստուծոյ յաշխարհս եւ ոչ ա՛ռ ստուգապէս մարմին եւ շունչ ի Սուրբ Կուսէն»։

1 ô հաւ|ա|ովք D նզովեցի ուրիշ-ներ ուղղել են նզովեցին Xp հերձուածողս Yc հերձուածողն ds հերձուածաւղս ô չիք անուանք

2 ô չիք նոցա chilortu ի դերն p ի դեր Y կենդանութեանն c կենդանի O որդիկք QVWöbdeq ժառանգ hlu ժառանգաւորք lrl ժառանգորդք o ժառանգաւորդք

3 Yf հաւատոյն ubq հաւատոց b են իխ. եմք û նախանձաւոր bcdefgh iklmopqrstuv չիր քանզի նախանձաւորք նոցա եմք û զորանամք ô հաւաոովք b հաւատով եմք hlou չիք հաւատովք

4 Hô չիք և Y զնզովեմք O հերձուածողքն XYps հերձուածողս w̄uch lou հերձուածողն dv հերձուածաւղս

5 ôd նզովիմք hlou նախ նզովեմք ô որ փխ. և efhilortu եթէ bq չիք թէ Y որ[դի] û չիք է Y ի բնութենէն S ի բոնութենէ փխ. ի բնութենէ

7 ô նզովիմք b չիք և ô զմակեդոն û զմակեդոն e զմակեդուն kmsv զրմակեդոն defhiklmoprstuv եթէ r չիք սուրբ KLZ նըւազագոյն S նուազա ô նւազա Sô գոյն է քան զրհայր... զյիսուս առուտուած՝ է2 69 առյ 3-րդ ընկած է

8 û որդի

9 ûb չիք և lVb!o զպողոս ü պօղոս lJ և ոամոստացի bcdefghiklmopqrsv սամոստացին t սամուստացին R տոմոստացի փխ. սամոստացի lJU ասէ n ասաց H եթէ l չիք թէ յիսուս մարդ էր RZl մարթ էր

10 bq իմաստութեամբն e յիմաստութեամբ u զորանայր bqrt չիք զաւրանայր եւ ուսուցանէր և իմաստութիւն BCDEGHchklmopsuv իմաստութիւնն (մեծ) d իմաստութեամբ Yc էր փխ. է

11 b չիր բան q յիսուս t չիր զյիսուս տեղը բաց է բողնված

12 n մինչև 12-րդ տողը մի ճոյ ճատված՝ նզովեմք և զմանի և զմարկիոն և զարարդուծան և զետիրէս որ ասաց եթէ յերկնից երեր զմարմինն յիսուս ABCDGHlSbefgkmps զփղարբիանոս R զփսբիանոս n զրփղապիանոս q զբղարբիանոս F զրմանի և զմարկիոն և զեաիքէս փխ. և զփլաբիանոս եպիսկոպոս v ուրիշներ ջնջել են զփլաբիանոս անունը և ավելացրել գչարաժոդովն գիսոկորոսի յորում նահատակեաց զրսուրբն փլաբիանոս cdghilnortuv եպիսկոպոսն e զեպիսկոպոսն bq չիք եպիսկոպոս բացի ûfkmp-ից մնացած ձեռ-երր զեպիսկոպոս F ասացին hiklmoprsuv եթէ

13 R [ս]տուերաւք r ստուերաւք h որաեերօք b թէ երեեցօ ûb որդի IJK LMQRTXZu աշխարհս ü աշխարհի b աշխարս Y աշխարհիս U յաշխարհս... մարմին կրկնված է

14 Jú չիք աս r էատ p ստուգապէս աո W շունչ BCDEFGHn ի սրրոյ b կուսին մարիամու աստուածածնին q կուսին մարիամայ

Նղովեմք եւ ղԱպատինար որ ասաց թէ՝ «Մարմին ա՛ո ի Սուրբ Կուսէն, եւ միտս եւ շունչ ոչ առաւ։

Առաւել նղովեմք զպիզծն Նեստոր որ հայհոյեաց եւ ասէ թէ՝ «Մարիամ ոչ ծնաւ Աստուած, այլ մարդ արարած իբրեւ զմի ի մարգարէիցն, եւ այնու մեծ էր քան զմարգարէսն, զի տաճար էր բանին Աստուծոյ։

Նղովեմք եւ զԹէոդորոս եւ զԴիոդորոս եւ զԻբիա եւ զԱկակ եւ զԲարա ի Մծբնայ եւ զպիղծ կանոնս նոցա. եւ որ միանգամ հնազանդեցան կամ հնազանդին չար ժողովոյն Նեստորի որ ամպարշտեալ ասաց թէ՝ «Շնորհի արժանաւորեցաւ Քրիստոս՝ լինել տաճար բանին Աստուծոյ. նոյն այս մարդ՝ Քրիստոս, ի զաւակէ Դաւթի, չարչարեցաւ եւ մեռաւ, եւ մահուամբն իւրով արար փրկութիւն ամենեցուն։ Եւ յաղագս այնր պատուցեաւ լինել Որդի Աստուծոյ։ Եւ հայհոյեն եւ ասեն. «Այլ՝ Որդի Աստուծոյ ի Հաւրէ, եւ այլ՝ որդի որ ի Մարիամայ է». մինչեւ խելագարեցան եւ արհամարհեցին զՀայր երկու որդուովք՝ միովն բնութեամբ եւ միովն եկամուտ։ Եւ յայսմ մուծին զչորրորդութիւնն խոստովանութեամբն

1 m չիք *Նղովեմք... ի սուրբ կուսէն* Q *որ* փխ. *և* hu չիք *և* MVûbcefg hlknpqt *դապոդինար* r *զարոգինար* Y չիք *մարմին* ûbqr *էառ.* BCDEG H չիք *ոուրբ*

2 hlou *միա* t *գմիա* O *շուննչո* Wbdeg qr *շուննչս* t *գշուննչ* Wûbegqr *էառ.*

3 u *Նղովեմք առաւել* r չիք *Նղովեմք* IJLVeghlnpt *զպիզծն* u *պիղծ* h *գնեսաորն* Y չիք *ասէ* bq *մարիամու.*

4 B *այդ* bq *ի մի* փխ. *գմի ի* e չիք *գմի* l *ի մարգարէից* û *ի մարգարէէից*

5 KLZ *այսու.* (MQR *այլու.* X *այլ սա*) փխ. *այնու.* u *գմարգարէս*

6 bcdefgkmpqsv չիք *Նղովեմք եւ զԹէոդորոս... բանին աստուծոյ՝* mnq *9-րդ* G *զԹէոյզորոս* V *զԹսդորոս* Y չիք *և զդիոդորոս* R *զԹբա* hllnrtu *զբիայ*

7 l *զբաբս* Y *ի մծբա* lt *զպիզծ* u *պիզծ* hu *զպիզծս* un *որք* n *մխանդամայն*

8 Yu *և* փխ. *կամ* FMOPQTVXYlnqt *ամբաբշտեալ* lJu *յամբարշտեալ* h lou *ամբաբշտացեալ*

9 EFJMPQRSTUVXYWûor չիք *Թէ* t *շնորհիւ* J *արժանեցաւ* ú *արժանացաւ* Yühtu *լինել* h *բաժին* փխ. *բանին*

10 û *Նոյնպէս և այս* q *այս* կրկնված է t *մարդ այս* b *մարդս*, չիք *քրիստոսն* q *քրիստոսի*, չիք *ի* u *ի զաւակէ էր*

11 Yûbcd *մահուամբ* cd չիք *իւրով* ûb *զփրկութիւն* b չիք *և* d *յաղակս* b

q *անդր* փխ. *այնր* lo *պարտեցաւ* (hu *պատեցաւ*) փխ. *պատուեցաւ*

12 Yt *լինել* E *յորդի* r *որդին* Lb չիք *և հայհոյեն... որդի աստուծոյ* X չիք *այլ որդի աստուծոյ ի հաւրէ և* q *հաւրէ և այլ լինել որդի* փխ. *եւ հայհոյեն... այլ որդի* n չիք *աստուծոյ (ի հաւրէ)* A *յաստուծոյ* ձախ լուսանցքում. ըստ CDGIJKM OQRTVYZûdefghiklоqrtu-ից մնացած ձեռ-երր *յաստուծոյ*

13 Cbcdefghlklmopqrsuv չիք *ի (հաւրէ)* bq *այլ որդին ի (*b չիք *ի) մարիամայ (*b *մարիամու)* ապա *հայհոյեն և ասեն մինչև (*q *և մինչ)* s *այդ* GQYüdefghiklmoprtuv չիք *որ* Y չիք *ի (մարիամայ)* F *ի մարիայէ ուրիշներ ուղղել են ի մարիամայ է* Odr *ի մարիամէ* W *ի մարեմայ* OWdefrt չիք *է* fg *և մինչեւ (*g *մինչ)* e *մինչ* D *խելագարեցան ուղղված է խելագարեցան* hu *խելագրեցան*

14 cd *և (*c չիք *և) ասացին արհամարհելով* Ubgnqv *ը* CDGHMQTVYZ bcdefgklmopqsu *որդովք* X *որդւով* ır *որդովքն* t *որդւովքն* ûeq *միով* g *մի* b *միաբանութեամբ* փխ. *միովն բնութեամբ* v *բնութեամբն*

15 ú *միով* Y *եկամտութեամբն* begq *եկամուտս* T *և (յայսմ)* կրկնված է LM *այսմ* b *այն (*q *յայնմ)* փխ. *յայսմ* hllortu *մուծանեն* IQWüdu *զչորրորդութիւն* Y *զչորրորդութիւնն* i *և չորրորդութիւնն* Wbdhu *խոստովանութեամբ* u *խոստովանութեանն* eg *խոսաովանութեան* q *ի խոստովանութեամբն*

իւրեանց եւ մոռացան զսուրբ զերրորդութիւնն որ յերկնաւորաց եւ յերկրաւորաց փառաւորի եւ ըստ նոցա բանիցն անաւրէնութիւն հաստատի, եթէ նոր Աստուած երկրպագի, որոյ սկիզբն ի Մարիամայ եւ այսր է. եթէ այգ այդպէս է, ամենայն ազգք եւ տոհմք կորեան, եթէ մարդ էր լոկ որ ի խաչին էր, եւ մարդոյ խաչի երկիր պագանեն եւ զմարմին եւ զարիւն մարդոյ ճաշակեն։

Նզովեմք եւ զտոմարն Լեւոնի որ Բ բնութիւն ասաց եւ Բ դէմս ի Քրիստոս յետ միաւորութեանն։

Նզովեմք եւ զՍեւերիանոս եւ զդիրս նորա զապականիչս որ արար բաժանումն ի մարմնաւորութենէ անտի եւ ասաց եթէ՝ «Մահկանացու էր մարմինն Աստուծոյ, որպէս ամենայն մարդոյ՝ մինչեւ յարութիւնն անփառաւոր եւ անկատար, բայց ի յարութեանն փառաւորեցաւ։ Եւ ոչ լուան զբանն Պետրոսի առաքելոյ որ ասէր թէ՝ «Մարմին նորա ոչ ետես զապականութիւն»*։

* Գործ. Բ, 31

1 u *իւրոց* l *սուրբ* lMû *երրորդութիւն* Jd *զերրորդութիւն* beghlotu *երրորդութիւնն* bq *չիք որ* lJûbeghlo q *երկնաւորաց* RY *յերկնաւոր* u *երկնաւորացս* v *յերկնաւորացն* H KLQRTZûbo *երկրաւորաց* cflrv *յերկրաւորացս* egհqlu *երկրաւորացս* t *յերկրաւորաց պատուի և փառաւորի*

2 BCDEFGH *փառարանի* û *ընդ փխ. ըստ* G *աւրէնութիւն* ուրիշներ ուղղել են *անաւրէնութիւն* Y *անորէնութիւնն փխ. անաւրէնութիւն*

3 ubq *թէ* û *երկերպագի* k *ի սկիզբն* KLMQRTUXYZ *չիք ի* eg *ի մարմամու* l *ասր փխ. այսր* t *չիք և այսր* D *չիք է (եթէ)* ավելացրել են ուրիշներ U *թէ*

4 p *չիք այդ* b *այսպէս* Ycdhlouv *ազգ* l *տոհմք* o *տոհմգ* hilortu *և եթէ* b eſgq *լոկ էր* Qû *չիք որ*

5 q *խանքն փխ. խաչին* v *ի խաչին էր քրիստոսի և* bcdeſgkmpqsv *չիք (խաչին) էր* t *ապա փխ. (էր) և* b *չիք (էր) և* OWklmps *խաչին* u *երկիր պագանէր խաչի* F *եր|կ|իր պագանեն* j *երկիր պագանէր* f *երկիր պա|գա|նեն* OYWq *երկրպագանեն* l *զմարմինն* OW *մարմին* v *չիք և զմարմին...ճաշակեն՝ տող ը-իլ*

6 hilortu *ճաշակեն զմարդոյ (ի մարդոյ)*

7 FMOQTXYW *զտոմարն* J *տոմարն* KLRZn *զաւտմարն* lbcdiloqrtu *զտուտմարն* eը *տուտմարն* hkms *զտուվմարն* ABFclsv *զևոնի* b *լեոն* J *լեոնի* oնջված է Wkmpst *(որ) երկու* ioru *(որ) երկուս* l *չիր և բնութիւն ասաց և* hrtu *բնութիւնո* Wflk pst *երկու (դէմս)* horu *երկուս (դէմս)* KLMOQRTXYZkmnps *զէմբ* v *7-րդ* k *8-րդ տուղերր հետագայում ջնջել են և ավելացրել՝ զդրոն զրոյս ընդ դեռսկրոսի և պարատմայ պղծոցն որբ մոլորեցուցին զմիամիտ հայս*

8 t *յետ անճառ միաւորութեանն* Cl) FGHIOQXWucdeſgnpq *միաւորութեան*

9 bcdeſgkpsv *չիք և (զևևրիանոս)* C DG *զսևերանոս* ուրիշներ ուղղել են *զոևերիանոս* H *զսևերանիոս* KLM QRTXYZ *զսևևոիանոս* U *զդսևևրխանոս* k *զսևորիանոս* I *զդիր* D *զապա|կա|նիչս* Y *և զապականիչս* b *և զապականիչն* t *զապականիչ*

10 u *զբաժանումն* hq *ի մարմնաւորութենէն* beſq *անդի* lubcdeſgqt *թէ*

11 FWû *մարմին* t *չիք ամենայն* lMW uhkmns *ցյարութիւն* b *յարութիւն* d *ցարութիւն* Q *ցյայտնութիւն փխ. ցյարութիւնն*

12 Y *և անփառաւոր* b *չիք անփառաւոր... ի յարութեանն* lMWudhn *ի յարութեան* c *ի յարութիւնն*

13 K *լը.ան* L *լուանն* eg *զբան* û *պետրոս* Wûbdeq *առաքելոյն* bcdeſg hlkmopqrstv *ասէ* bcdhlklmopqruv *եթէ* t *չիք թէ* IJKOPVWbdeſghlklo qrtu *մարմինն* AIJKOPUVWûbeſg hiloqrstuv *չիք նորա* WO *տեսանէ*

14 CGh *զապականութիւնն*

ա. Որ ոչ հաւատայ եթէ բնութեամբ էութեանն ճանաչի միութիւնն, որ ոչ այսպէս խոստովանի՝ նզովեալ լիցի։

բ. Որ ոչ խոստովանի զՅիսուս Աստուած որ համբուրեաց զխաչն կամաւորութեամբ վասն մեր՝ մինն ի դիմաց յերրորդութենէն եւ ի բնութենէ Աստուծոյ հաւր, բայց փոխանակ այդորիկ ասէ թէ՝ «Մարդ է, բնութեամբ այր է, արարած Աստուծոյ է, շնորհաւք որդի է, ընտրութեամբ անչարչարելի եւ անմահական, եւ բնութեամբ մարդ գոլով». որ ոչ այսպէս խոստովանի՝ նզովեալ լիցի։

գ. Որ ասէ թէ՝ «Յերկնից կամ յայլմէ բնութենէ առ մարմին Աստուած եւ ոչ խոստովանի թէ՝ ի մերմէ բնութենէս եւ ի Մարիամայ սբբոյ կուսէն առ Տէրն մեր մարմին եւ շունչ, չարչարեցաւ եւ մեռաւ վասն մեր որպէս եւ կամեցաւ», որ ոչ այսպէս խոստովանի՝ նզովեալ լիցի։

դ. Որ համարձակիցի զմարմինն Աստուծոյ ասել ապականացու ի միաւորութեանն եւ ասէ բաժանումն Աստուծոյն եւ մարմնոյն, եւ ոչ ա-

1 KLMRTVXYZWubhqtu չիք *ա* Un *հա. առաց* befgq *թէ* I *թէ եթէ.* IJ *բնութեամբն* b *բնութիւն* q *բնութիւնն* IMQWb *էութեան* u *էյութեանն* e *էոյութեանն* FIQMdn *միութիւն* kp *ի միութիւնն* m *ի միաւորութիւնն* vխ. *միութիւնն*

2 I չիք *որ* ոչ bq *որ* ոչ *այս այսպէս է* Hb *խոստովանին* q *նզովի* u չիք *նզովեալ* Zdegnp *եղիցի* b *եղիցին* c *է* vխ. *լիցի* uq չիք *լիցի*

3 KLMRTVXYZWubhqt չիք *ը* u չիք *որ ոչ խոստովանի* q *խոստովանին* bcgij *դիսուս քրիստոս աստուած* l *քրիստոս* vխ. *աստուած* l *համբուրեացն* C *համբերեաց* ուրիշներ ուղղել են *համբուրեաց* GHdefgq *համբերեաց* vխ. *համբուրեաց* GH *դխաչի* g *դխաչին* W *խաչն* u *խաչի* befq *ի խաչին*

4 BCDEFGHdhloprstuv *մին* km *մի ծ մարմինն* vխ. *մինն* ADEFHUW *յերորդութենէն* G *երորդութենէն* c *երորդութենէ* IJKLMQRSTVXZöb efghklmopqrst *երրորդութենէն* Yû d *երրորդութենէ* u *երրորդութեան են* Cbq *ի բնութենէն* hu չիք (*և*) *ի* u *բնութեան*

5 eg չիք *աստուծոյ* W *հօր աստուծոյ* n ուրիշներ ձախ լուսանցքում *հաւր բայց բառերի միջև* ավելցրել են *մարդկային մարմնով* G չիք *փոխանակ* bcdefgkmpqsv *այդոցիկ* d *և ասէ ծ ասէլ* cdefghikl mopqrstuv *եթէ ծ մարթ* W չիք *է զ բնութեամբն*

6 d չիք *է արարած աստուծոյ է* բեւ տեղր բաց է թողնված ձեռ-ում hlo u չիք *աստուծոյ* b *շնորհաւքն* ceq *բնդրութեամբ* rt *ընտրութեամբ* v *բնտրութեամբն* d չիք *ընտրութեամբ* թեև տեղր բաց է թողնված

7 hlou *անչարչարելի է և* g *ունմահական* eg չիք *և* (*բնութեամբ*) b *և մարդ* H *որով* vխ. *որ ոչ* FGn չիք *ոչ* l *այնպէս* X չիք *այսպէս*

8 Hbegqr *խոստովանին* kmps *խոստովանինն* udelt *եղիցի* f *լիցին* g *եղիցին* öc *է* vխ. *լիցի*

9 v գ-ը նաւակաձև դրված է ը-ի տեղր և նակառակը KLMRSTVXYZWöûbh t չիք գ X *ասի* n *եթէ* o *երկնից* GH *այլմէ* Wbqr *էառ*

10 F *խոսաովի* ուրիշներ ուղղել են *խոսաովանի* hllortuv *եթէ* h *ի մերմէս* Wû *բնութենէ* u *բնութենէս* (ɔ *մարթամայ* ուրիշներ ուղղել են *մարիամայ* b *սուրբ*

11 Y *աէր* hu չիք *և* (*շունչ*) W *շունչ և* hu չիք *և* (*մեռաւ*), *մերոյ*

12 bq *որ ոչ այսպէս որ չի խոստովանի նայ* (q չիք *նայ*) q *նզովի* Yûb cdgln *եղիցի* q չիք *լիցի*

13 KLMRSTVXYZWöûbht չիք գ bhlo inu *համարձակի* ûhpu *զմարմին* d *ասել զմարմին աստուծոյ* beq *ասել եթէ* hllortu *ապականացու ասել*

14 FIMQSUWoubdnu *ի միաւորութեան* eg *և ի միաւորութենէ* A *և ասէ... և մարմնոյն* աջ լուսանցքում գրիչից? öbcdefghiklmoprstuv *աստուածոյ* eg *մարմնոյ*

ռաւել խոստովանի անապական մի բնութիւն անմահի, մի դէմս երկրպագեալ, զի է Աստուած եւ մարմին ի մի բնութիւն անյերկուանալի, որ ոչ այսպէս խոստովանի՝ նզովեալ լիցի։

ե. Որ ասէ զկարգ միաբանութեանն բաժանեալ յՔ բնութիւնս եւ յայն մուծանեն զչորրորդութիւնն, այնպիսիքն նզովեալ լիցին։

զ. Որ ասէ զմահն Տեառն կենդանացուցչի եւ զչարչարանսն փրկարար՝ ապականացու, եւ ոչ առաւել խոստովանեսցի, եթէ չարչարանաւք անչարչարելի եւ մահուամբ անմահ, որ էնն Աստուած, որ ամենայն ինչ դիւրին է, որ ոչ այսպէս խոստովանի՝ նզովեալ լիցի։

է. Որ ասէ զմարմինն ճշմարիտ Աստուծոյ տեառն Յիսուսի Քրիստոսի Քէ ի միաւորութենէն մինչեւ ի յարութիւնն ապականացու էր եւ անվաւաւոր եւ անկատար, բայց ի յարութեանն փառաւորեցաւ եւ կատարեցաւ, եւ ոչ խոստովանի եթէ որպէս զկնի յարութեանն էր, նոյն-

1 b *ի խոստովանի* K *ի մի* Hô *մխութիւն* փխ. *մի բնութիւն* K չիք *բնութիւն* H *անմահիդ* E *ի մի (դէմս)* o *դէո* փխ. *դէմս* h *երկիր պագել* ô *երկիր պագեալ* u *երկի[ր] պագել*

2 bm չիք է b չիք *և, զմարմինն* c *մարմինն* g չիք *ի* GHôûefghlopqs tu *աներկուանալի* Db *աներկուանելի* n *ի դէմ աներկրայանալի* փխ. *անյերկուանալի*

3 X չիք *այսպէս* o *խոսաովանեսցի* b *խոստովանին* q *նզովի* BCEGHYbd l *եղիցի* ô *լիցին* q չիք *լիցի*

4 KLMRSTVXYZWôûbht չիք *և* hllor tu չիք *ասէ* û *ասէր* ô *գդարկ* CDG HlMQSVXôûbdu *միաբանութեան* W *միաւորութեան (ո միութեան)* փխ. *միաբանութեանն* o *բաժանեալ* կրկնված է efg *բաժանել* t *բաժանէ* bq *անբաժանելի* փխ. *բաժանեալ* IJOPVWd *յերկու* KLMQRS TXZû *երկու* ô *ը* eg *երկուս* fhikl moprstuv *յերկուս* bq *ը-ուս բնութեանս* n *բնութիւնս ի քրիստոս և*

5 oub *այն* egit *յայնմ* r *այնըմ* d *մուծանէ* lrt *մուծանել և* oc *զչորրորդութիւն* d չիք *զչորրորդութիւնն* lQSWubefmnps *զչորրորդութիւն* բացի rt-ից մնացած ձեռ-երր *զչորրորդութիւն* Jblr *այսպիսիքն* m *այնպիսին* q *նզովելի* HYkls *լիցի* X *լինին* ôegit *եղիցին* B *լից[ի?]* c q *են (d է)* փխ. *լիցին*

6 KLMRSTVXYWôûbht չիք *զ* Wbdk mq *զմահ* IJ *կենդանացուցչի* u *կենդանացուցիչ* H չիք *և* Yûbcdef ghiklmopqrstuv *զչարչարանս*

7 ô *ես* փխ. *ե, երևի ասաւել* փխ. *առաւել* KLMQRSTXYZcd *խոստովանի* Ybcq *Քէ*

8 c *անչարչարելի է և զ մահուամբն* ô *մարմնով* փխ. *մահուամբ* c *են* befgq *է* փխ. *էնն* բացի d-ից մրնացած ձեռ-երր *են* eg *բանն առաւած* befgqt *որոյ* (l *է*) փխ. *որ (ամենայն)* bq *յամենայն* ps *դամենայն*

9 Hû *խոստովանին* lrt *խոստովանեսցի* q *նզովի* ü *լիցին* bdlmrt *եղիցի* q չիք *լիցի*

10 KLMRSTVXYZWôûbcht չիք *և* Möe *զմարմին* b *ճշմարիտն* efgq *ճըշմարտին* ilmo *ճշմարտի* d *ճշմարիտի* K *տեառն ճշմարիտ աստուծոյ* b *տեառն աստուծոյ* n *և տեառն* u cd *տեառն մերոյ յիսուսի*

11 cps *Քէ* bq չիք *ի (միաւորութենէն)* u *ի միաւորութենէ* rt *ի միաւորութեանն* IMQSWôûbdn *ի յարութիւն* o *անապականացու.* u չիր *և*

12 o *անփոսաւորի* u չիք *անփոսաւոր* ISWôûbdn *ի յարութեան* Hl. չիք *և (կատարեցաւ.)* OW չիր *և կատարեցաւ*

13 t *և որ ոչ* bcdefghiklmopqrtu *Քէ* v չիք *Քէ* ü *որ* փխ. *որպէս* IMSW ôud *յարութեան* bq չիք *էր նոյնպէս*

պէս եւ յառաջ քան զյարութիւնն կենդանացուցիչ եւ անապական, որ ոչ այսպէս խոստովանի՝ նզովեալ լիցի։

Զայս ամենայն զոր գրեցաք եւ նզովեցաք զամենայն հերձուածողս պիղծս, ուսեալք ի մարգարէից եւ յառաքելոց որ ասէ՝ «Փախիր ի պիղծ եւ ի նորաձայն հակառակութենէ եւ ի մոլորեցուցիչ գիտութենէն»*, զոր պատուիրեցին մեզ սուրբ վարդապետք, եւ զոր ասացեալ է սրբոց՝ ոչ մեկնիմք ի նոցա ուղղափառ հաւատոյն եւ խոստովանիմք եւ երկիր պատանեմք Սուրբ երրորդութեանն՝ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Սուրբ եւ խաղաղարար ժողովն որ յԱնտիոք յԱստուծոյ ժողովեցան, յորում էին՝ Եւսեբիոս, Թէոգորոս, Նարկեսոս, Անտիոքոս, Պաւղոս, Նիրիկիոս, Եւարքեղոս, Եւստաթէոս, Մակեմոս, Եւսիքիոս, Մանիկոս, Թեոբիոս, Յակորոս, Ագապիոս, Մանգնոս, Ննիոս, Թէոդիտոս, Ալփիոս, Նի-

* Համմտ. Ա. Տիմ. Գ, 20

1 Ցô ասալ bq չիք և յառաջ քան գյարութիւնն CDGHIMSWôû գյարութիւն d գարութիւն ô կենդանացուցիչ u և (անապական) կըրկրևված է

2 ô խոստովանեսդի b խոստովանին q նա նզովի dgIt եղիցի b եղիցին c է փխ. լիցի q չիք լիցի

3 U յայո u չիր գայս ամենայն զոր գրեցաք... և յաւիտեան յաւիտենից ամէն՝ տող 9-րդ o չիք ամենայն զոր bd որ Y գրեցինքն, նզովեցինք E հերձւածողս Xpx հերձւածողս v հերձուածուղս Y հերձւածողն d պիղծ հերձուածողս

4 ô և պիղծս t գպիղծս m չիր պիղծս Wcd ուսեալ v ի մարգարէիցն IJK LMQRSTXYZôg առաքելոց he առաքելոցն dv յառաքելոցն Ybefgq ասէ (Y առէրն) Թէ u փախիր q ի պիղծն b ի պղծոյ Թննէն

5 Mbefgq չիր ի (նորաձայն) b խաստակութենէն փխ. հակառակութենէ R չիք և (ի մոլորեցուցիչ) ô ի մոլորիչ b գիտութենէն n գիտութեան

6 befgq չիր մեզ ô ուրբլր b չիք սուրբ Ybeq վարդապետքն d չիք ի Y ասացեալն bq ասացեալք b չիր է t ի սրբոցն eg ի սրբոց և ոչ

7 Whlu մեկնեմք b ի նոցանէ M [ուղ]-դափառ dev ուղափառ bcdegikmp sv հաւատոցն u հասատոյն փխ. հաւատոյն b չիր և (խոստովանիմք) Xn խոստովանեմք Y երկրպադանեմք X երկիր պագեմք

8 ISW երրորդութեան ô երորդութեան d երրորդութեամբ CDGHIJO Qôbcdefghllou որդոյ CDHYôbdfg hklou հոգոյն b այժն e յայժմ

9 n չիք և միշտ... ամէն W չիք և (յաւիտեանս) Ü չիք և յաւիտեանս... ամէն Yegl չիք յաւիտենից ôl չիք ամէն

10 ô խաղաղարարն ժողով անտիոքայ որք ôbq ժողովոյն P չիք ժողովն որ յանտիոք յաստուծոյ ձախ լուսացցուսմ ուրիշներ են ավելացրել Y որ ի յանդիոք IJeg անտիոք Gl աստուծոյ

11 IJKLMQRSTYZô որում u լդ եպիսկոպոսք փխ. յորում էին... Թէոդոսիոս՝ էջ 72 տող 3-րդ kmps ակին փխ. էին efq եոիրիոս u եիսեբիոս oegt նարկէոս hlou նարկեսաս p նարկէսաս Y նարկեսիոս bq չիք նարկեսոս... եՔերիոս՝ տող 12-րդ V յանտիոքոս e անդիոքոս lYo պողոս R նիրկիոս c նեբիսիոս efg նիրիկոս hlo չիք նիրիկիոս

12 Y եւարքեղայոս eg արքեղոս hu եւարքեղաս n եւարգեղոս efg մակէսոս n և մակեմոս u մարկեմոս h չիք մակեմոս եւսիքիոս IJKLMO PQSTVXYZW եսիւքիոս loru եւսեբիոս ô եւտիքիոս փխ. եւսիքիոս d չիք եւսիքիոս մանիկոս Y մանիքոս m մանկիոս e երերիոս

13 l ակորոս t յակօքոս րացի JYdeghl oqu-ից մնացած ձեռ-երը յակովբոս b ագիպոս q յագիպիոս h մաղնոս rt մանդէոս J մանդոս Fbcdefgkm pqsv չիք մանդնոս... ագապիոս l ննիոս DG Թէոդիաոս ABCDGHU hllnortu ագրիոս P ագրիոս փխ. ալփիոս OY նիկիտաս R նիկետոս ô նեկետաս

կետաս, Ագապիոս, Մարկոն. Դեմատրոս, Բարսոս, Աղեքսանդրոս, Պետրոս, Մովսէս, Պտտակիոս, Անատոլիոս, Մակեդոնիոս, Պետրոս, Կիւրիոն, Թէոդորոս, Թէոգոսիոս՝ յիշխանութենէ Հովտաց Ասորւոց, ի Փիւնիկեցւոց, ի Նախնեաց յԱրաբացւոց, ի Միջագետաց, ի Կիւլիկեցւոց, ի Սուրացւոց, Լդ եպիսկոպոսք։

1 H *ագիպիոս* bcfgq *մարկոս* վխ. *մարկոն* cf *դեմեարիոս* eg *դէմէտրիոս* dq *դէմեարոս* b *դեմերտոս պետրոս բարսոս աղեքսանդրոս* o *դեմատրոս* h *դեմատրոսն* ps *դիմեարոս* efgq *բասոս* Mcdgpqr *ագեկսանդրոս* V *ագեկոսանդրոս* eg *պետրոս պեփրոս մովսէս*

2 bq և *մովսէս* ôrt *մովսէս* n *մովսէս պատակիոս* ասխ լուսանցքում գրչից U չիք *մովսէս պատակիոս* b *պատիկոս* CDGHbeghtklmopqrstuv *անատոդիոս* Un *անատուլիոս* Ż *անատոդիս* f *անատոդիս* W՝ *անատօլիոս* kmnpsv *մակեդոմնիոս* բացի Wdfglq-ից մնացած ձեռ.-երը *մակիդոնիոս* VXYZô *կիւրոմն* b *կիւրինոյ* gkm *կիւրոն* q *կիւրիւն* բացի BCDEFGHcdefprsv-ից մրնացած ձեռ.-երը *կիւրիոմն*

3 ô *Թէոդորոսիոս* M *Թէոդիսիոս* bq *Թէոդորիոս* վխ. *Թէոդոսիոս* Wo չիք *Թէոդոսիոս* KLMQRSTYZ *յիշխանութենէն* o *իշխանութենէն* W *հովսաց* (km *հովաց*) վխ. *հովատոյ* lQRXYWôûcdefghtklmopqrstu *ասորոց* b *ասորաց* BCDEFGH չիք *ասորւոց* Uhiltuv և վխ. *ի (փիւնիկեցւոց)* Wübcdefgkmpqs չիք *ի (փիւնիկեցւոց)* ôbceghloqu *փիւնիկեցոց* f *փիւնեկեցոց* r *ի փիւնիկեցւոց* CDGHY *ի փիւնիկեցոց* l՝ չիք *ի փիւնիկեցւոց... յարարացւոց* նախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ v չիք *ի փիւնիկեցւոց... յարաբացւոց*

4 Y և *ի (նախնեաց)* u չիք *ի նախնեաց* D *յարոացւոց* Y *արաւդացոց* gq *արարացոց* n *արարացւոց* obcd fo *յարարացոց* o *ի միջագիասց* R F *ի կիղիկեցւոց* CDGY *ի կիլիկեցոց* EHLlp *ի* (lp *և ի) կիլիկեցւոց* U *ի փիւղիկեցոց* r *և ի կելիկեցւոց* oght *և* (ôt չիք *և*) *ի կիւլիկեցոց* b *և կիւղիկեցոց* cdf *և ի կիւղիկեցոց* q *և ի կիւղկեցոց* At *և* (A չիք *և*) *ի կիւղիկեցւոց* eklmouv *և ի (կիւլիկեցւոց)* O *ի կիւլեկեցւոց* Ytv *և ի (սուրացւոց)* begq *և վխ. ի (ոուրացւոց)*

5 Yegq *սուրացոց* CDGHfl *ի սուրացոց* cd *ի սիւրացոց* o *ի ոուրացոց սոքա յղ* Jü չիք *ի սուրացոց* l *ի սուրացոց* ոց լուսանցքում գրչից Y *եպիսկոպոսունք* u *որք սահմանեցին կանոնս վխ. յղ եպիսկոպոսք* bcdefghtklmopqrstuv չիք *յղ եպիսկոպոսք*

Լ.Դ

ԿԱՆՈՆՔ ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԻԿԻԱԿԱՆՔ ՋՈՐ ԵԴԻՆ ՅԺԸ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԿՐԿՆԱԿԻՆԵԼՈՎ, ԿԱՐՃ Ի ԿԱՐՃՈՅ ԴԻՈՒԽՔ ԱԺԴ

ՋՂՐ (ՋՂՐ) Ա. Ոչ է պարտ զկրճատեալսն եւ ներքինիս արարեալս զինքեանս՝ ի վիճակ քահանայութեան յառաջ ածել։

Պ (ՋՂԴ) Բ. Ոչ է պարտ զհեթանոսաց զնորատունկս եւ զնորուսումնս առժամայն յեպիսկոպոսութիւն յառաջ ածել։

ՊԱ (ՋՂԴ) Գ. Ոչ է պարտ որոց ի վիճակաւորութեան են՝ ի ներքս ածական ունել կանայս, բայց ի հանուոյ եւ ի մարէ եւ ի քեռէ։

ՊԲ (ՋՂԵ) Դ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոս ձեռնադրել առանց երից եպիսկոպոսաց՝
10 ի վտանդի։

1 ո կանոնական Ջ-ը մուծված է վերնագրում՝ *կանոնք լդ երկրորդ* p *յերկրորդ* PWn *նիկիականն* q *նիկիանք* cd *որ կգան* l *երեք ճժը* ծո *եպիսկոպոսունք* bq *եպիսկոպոս* eg *հայրապետքն վիս. եպիսկոպոսքն* CDGHMdflortu *եպիսկոպոսք*

2 ο *կրկնարանել* hou *կրկնարանեալ* l *կրկնարանեալը* Lo *դյուխ* Wuabef ghiklmopqrstuv *չիք դյուխք ածպ բացի* Ycd-*ից մնացած* ծևս-*նրբ դբյուխս* o *ճձդ* n *ճժե*

3 d *չէ* H *կրճատեալսն* h *զկրճատեալսն* F *ներքինիս* ihp *զներքինիս* lu *զբներքինիս* b *ներքինիսն* Y *զներքինինս* Ju *զներքինին* (J *զներքին ի*) *տարարեալս* t *և զինքեանս ներքինիս արարեալս* abcdefhiklmopqrsu v *արարեալ* u *զինքն*

4 hlu *ի վիճակի* JLRTV *քահանայութեան* o *առաջ ածեալ* F *յառաջել վիս. յառաջ ածել* c *ածեալ*

5 bq *հեթանոսաց* t *չիք զհեթանոսաց* Y *զնորատունկսն* oao *նորատունկս* bq *զնորատունկն* efp *զնորատունկ* o *նորուսումն* u *զնորուսումնս* cd *զնորուսումն* l *զնորուսմունք* v *զնորուսմունս* BCDEFGHbefg *զնորուսմունս*

6 lôu *եպիսկոպոսութիւն* J *եպիսկոպոսութիւնն* Q *յեպիսկոպոսութիւնն* ô *ի յառաջ* BCDEFGH *չիք յառաջ* abcdefghiklmopqrstuv *ածել* (q *աճել*) *յեպիսկոպոսութիւն. չիք յառաջ*

7 H *որոց վիս. որոց* ob *չիք ի* GQfp *ի վիճակաւորութեանն* eg *ի վիճակաւորութենէն* Y *ի վիճակաւորութիւնն* ô *վերակացութենէն վիս. վիճակաւորութեան են* h *ի ներքո* q *ի ներս* achiklmoprstuv *ածականս* Q *աստուածականն* (d *ականս*) *վիս. ածական*

8 Ydacdikmprsv *բայ* u *չիք ի* (*հանուոյ*), *գհանուոյ* p *ի հաւատոյ* (s *ի հաւատուոյ*) *վիս. ի հանուոյ* U *հանիւոյ?| բացի* lkmv-*ից մնացած* ծեո-*երը ի հանոյ* Yhlo *չիք և* (*ի մարէ*) OW *ի մօր* e *ի մորէ* t *ի մօրոյ* ô *կամ վիս. և* (*ի քեռէ*) u *չիք և* (*ի քեռէ*) Yoq *ի քեռոյ* p *ի քեռնէ*

9 bhlu *եպիսկոպոսին* q *եպիսկոպոսն* m *չիք առանց* adhlmopstu q lkrv *երեք* q *ցերից* L *չիք երից* o *եպիսկոպոսից*

10 KMQTYn *ի վտանգի* bq *ի վտանգէ* hlou *ի վտանգիցն*

ՊԳ (ՋՂՋ) ե. Ոչ է պարտ զառ ի յիւրմէ եպիսկոպոսէ որոշեալս յայլմէ յառաջ դալ։

ՊԴ (ՋՂԷ) Զ. Ոչ է պարտ զվաղնջուցն սովորութիւն ի գաւառի գաւառի եկեղեցեացս նորաձեւել։

ՊԵ (ՋՂԸ) է. Պարտ է երուսազէմի եպիսկոպոսին զմայրաքաղաքին ունել զպատիւ։

ՊԶ (ՋՂԹ) Ը. Պարտ է ձեռնադրել զայնոսիկ որ ի նաւատացուց ժառանգութենէն գրովք հաւանեալք ուղղափառութեան հաւատոյ, թէպէտ եւ եպիսկոպոսք իցեն, եկեալքն աւծանել։

ՊԷ (Պ) Թ. Պարտ է զերկրորդ ամուսնացեալսն յետ երից ամաց շնորհին արժանի առնել։

ՊԸ (ՊԱ) Ժ. Պարտ է ի բաց մերժել զժառանգաւորսն՝ զյանդիմանեալսն եւ ոչ խոստովանեալսն ղիւրեանց մեղսն։

ՊԹ (ՊԲ) ԺԱ. Ոչ է պարտ զուրացողսն կամ զյանցաւորսն ի ժառանգութիւն յառաջ ածել։

1 Z զառի ի յիւր Hôp չիք ի Wo իւր egpst ի իւրմէ lu ի իւրմէն h ի յիւրմէն o ի յւրմէն բացի abcdflk mqrv-ից մնացած ձեռ-երը ի յիւր RXY յեպիսկոպոսէ ôbefgq եպիսկոպոսէն ù որոշեալ p որոշեալն G այլմէ Y յայլմէ կրկնված է ô առաջ kmps չիք յառաջ

2 RX գալով kmis ալ (p կալ) փխ. գալ

3 u ոչ է պարտ է Y ի վաղընջուց u ի վաղնջուց dlort զվաղնջուց n զվաղնչուցն h զվաղընջոց lu զըվաղընջոց Xt սովորութիւնն Cibq չիք ի ir ի գաւառէ գաւառի mps ի գաւաս. գաւառի hlot ի գաւառէ ի (o չիք է) գաւասի (t գաւառ) l ի գաւառի գաւառ u ի գաւառի ի գաւառի Gcdegn չիք գաւառի (եկեղեցեաց) IJ եկեղեցեացն MQho յեկեղեցեաց l յեկեղեցոյ u եկեղեցո a եկեղեաց befgq չիք եկեղեցեայ

4 ù նոր ձեւել g նորանել փխ. նորաձեւել

5 IJKLQRSTXZû յերուսազէմի acdk mprstv |երուսազէ|մի begiq չիք երուսազէմի Y բոտ մայրաքաղաքին ot ունել b յունել

6 II պատիւ. b պատիւն ô պարտիս փխ. պատիւ

7 t որք CDGHLUYbefgkmpqs ի նաւատացուց ô ի նաւատացուց t ի քաղմուքիւն փխ. ի նաւատացուց uu ժառանգութենէ eg ժառանգութիւնն km ժառանգութեանն bq ժառանգել (l ժողովրդոց) փխ. ժառանգութենէն

8 բացի Yôabcdefghmpqsv-ից մնացած ձեռ-երը հաւանեալ Y ուղղափառութեանն ô ուղղափառութենէ t ուղղափառ g ուղափառութեան t հաւատոյն բացի Uabdefghiklmn opqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը հաւատոց ô քէպէք o քէպէպ o չիք k

9 abcdefgklmopqsuv եկեղեցիքն (h յեկեղեցիքն r եկեղեցիան t յեկեղեցին) փխ. եկեալքն abcdefghklmo pqsuv և աւծանել (նաև օծանել) KLQRTZ յաւծանել MSXY յօծանել

10 Y չիք է, երկրորդ hlou զամուսնացեալսն երկրորդ DH ամուսնացեալն GYn ամուսնացեալքն bq ամուսնացեալս ô չիր յետ BCDE GH զ Yacn շնորհի g զշնորհին

12 U զժառանգութիւնն n ժառանգաւորն b զժառանգաւորն uabcegt oprt յանդիմանեալն hu յանդիմանեալս b զյանդիմանեալս ù չիր և t զոչ

13 v խոստովանեալ o ղիւրեան ubcgq իւրեանց Refgp մեղս o զմեղսն bq ի մեղս

14 v չէ Wo չիք ոչ, պարտ է XY զուրացողսն Mhlotu և կամ c և փխ. կամ b զյանցաւորն ndeghlopts զանցաւորսն cdehlou ի ժառանգաւորութիւն J ի ժառանգութիւնն bq ի ծառայութիւն փխ. ի ժառանգութիւն

15 hlu չիք յառաջ W չածել q աւծել փխ. ածել

ՊԺ (ՊԳ) ԺԲ. Պարտ է ղուրացող հաւատացեալն առանց վտանգի՝ հրաժարեալս յամենայն աշխարհիս իրաց՝ Գ ամս ապրտասուաւք եւ մտերմութեամբ եւ ճգնութեամբ ապաշխարել, եւ այսպէս աղաւթից հաղորդել, եւ ղկնի ԺԵ ամի շնորհին արժանի լինել։

ՊԺԱ (ՊԴ) ԺԳ. Պարտ է զվախճանեալն շնորհի արժանի առնել թէպէտ եւ անարժանք իցեն, իսկ կեցեալք՝ արգելուլ։

ՊԺԲ (ՊԵ) ԺԴ. Պարտ է զհաւատացեալն զերեամ մի ուսուցանել եւ այսպէս աղաւթակից լինել եւ մկրտել։

ՊԺԳ. (ՊԶ) ԺԵ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին յայլմէ քաղաքէ յայլ փոխել յաղագս խռովութեանց։

ՊԺԴ (ՊԷ) ԺԶ. Պարտ է որք արհամարհեցին՝ ժառանգաւորք՝ զիւրեանց եկեղեցիսն, այլուր ոչ ապաշխարել։

ՊԺԵ (ՊԸ) ԺԷ. Ոչ է պարտ ժառանգաւորաց՝ տոկոսիս առնուլ կամ տասանորդս շահից։

ՊԺԶ (ՊԹ) ԺԸ. Ոչ է պարտ սարկաւագի սուրբնս տալ, եւ ոչ նստել ընդ երիցու։

1 XY *դուրացողսն* բացի W-ից մնացած ձեռ-երր *դուրացողսն* ôg *դհաւատացեալս* c *դհաւատացեալս* r *հաւատ ածեալս* բացի Ybdnq-ից մնացած ձեռ-երր՝ *հաւատացեալն* q *առանց* ձոխս լուսանցքում unou *վտանգի* E *հրաժարեալ* bnq *հրաժարեալսն*

2 lôeg *ամենայն* G *աշխարհս* hl *աշխարհի* ou *աշխարհիս* r *յաշխարհիս* t *իրաց աշխարհիս* Rt *ի բաց (*bdq *իրեանց* l *ի սիրաց* h *իրաց)* փխ. *իրաց* W *երեր* Wabcefghiloq uv *ամ* rt *առաի* փխ. *ամս* u *արտաուղ* t *մտերմութեամ[բ]*

3 bq *ապաշխարեալ, աղաւթից* IJ KLMOPQRSTVXYWôû *հաղորդել (*ô *հաղորդիլ) աղօթից (*KLMQRST *աղաւթից)* ort *հաղորդիլ*

4 u չիք *և* hlou *և գժէ (*h *գժէ) ամի դկնի ապա շնորհին (*h *շնորհնն)* W *առն և հինգ* J *ամ* Labcdefgk mpqsv *ամին* Y *արժան* ôt *լինել*

5 OQSTWôhirs *գվազանեալսն* û *գվախճանեալն* lot *գվազչանեալսն* u *գվազչ[ան]եալսն* d *գվազչանեալսնն* bq *գվարժեալսն* (eg *գվարժեալս* f *գվարճանեալս)* փխ. *գվախճանեալսն* acdhiklmopstuv *շնորհին* Y *արժան* A *արժանի դրչից* ավելացրած *ոջ* լուսանցքում d չիք *արժանի* n *լինել* փխ. *առնել* ô *թէպէտ*

6 ô *անարժանի* la *արժանք* փխ. *անարժանք* Yûhlou *կեցեալքն* beghlqu *արգելուլ*

7 u *հաւատացեալսն* cefgi *դհաւատացեալս* rt *դհաւատացեալ* IJLcdv *գերկեամ* u *գերկամ* hlou *գ ամ* C G *գերեամ* (begq *գերա* ps *գերամ* t *գերախայս)* փխ. *գերեամ* r *գերեխայս* u *ամ* փխ. *գերեամ* hlou չիք *մի* f *ուսուցել* CDGH չիք *ուսուցանել՝* C-ում ուրիշներ են ավելացրել, իսկ DGH-ում տեղը բաց է թողնված h *այսինքն* փխ. *այսպէս*

8 b *աղաւթից* ôrt *լինել*

9 ô *պարա է ոչ* u *ոչ է պարա է* IJKL MQRSTYZôû *այլ (փոխել)* t *ի յայլ* l *փոխոխել* rt *փոխոխիլ*

10 befgq *խռովութեան* ô *խռստովանութեանց* փխ. *խռովութեան*

11 e *արհամարհեցին* hlo *ժառանգաւորքն* u *իւրեանց* J *յեկեղեցիսն* ôl *գեկեղեցիսն* u *յեկեղեցիս* befgq *եկեղեցին* hlou *եկեղեցիս*

12 e *այլուր[բ]* V *այլուր ոչ ոչ* begq *պարտել (*f *պաշտել)* փխ. *ապաշխարել*

13 û dէ ճողված դրված է jp-ի տեղը h բնդհակառակը M չիք *պարտ* G *ժանգաւորացն* ուրիշներ ուղղել են *ժառանգաւորացն* բացի abcdefghik lmopqrstuv-ից մնացած ձեռ-երր *ժառանգաւորացն* P *տոկոսիս* rt *տոկոսին* GUbhilotu *առնել* Y *առլ կամ առնուլ* փխ. *առնուլ, և կամ*

14 ô *շահեացի* e *շնորհից (*g *շնորհին)* փխ. *շահից*

15 p չիք *պարտ* lu *յօրենս* J *յաւրէնս* s *աւրէնն* OW չիք *աւրէնս* f չիք *առլ* ավելացրել են *տողամեջ* ուրիշներ JOWû չիք *առլ* eghloqt *նստիլ* k *ն[ս]տել* Yôcdnu *երիցու* W *երիցուի* b *երիցուն* egq *երիցունո* f *երիցունս* l *երեցու*

ՊԺԷ (ՊԺ) ԺԲ. Պարտ է որք ի հերձուածողացն դառնան՝ Պաւլիանոսր եւ Պոնտացիք՝ մկրտել, թէպէտ եւ եպիսկոպոսք իցեն։

ՊԺԸ (ՊԺԱ) Ի. Ոչ է պարտ կիւրակէի յաղաւթսն կալ եւ ծունր կրկնել, եւ ոչ յաւուրս Պենտակոստէիցն։

ՊԺԹ (ՊԺԲ) ԻԱ. Պարտ է զերիցունս որ զոհեցին եւ ապա դարձան եւ խոստովան եղեն՝ ոչ ամենեւին լուծանել, աթոռոյն միայն արժանի առնել, այլ ոչ պատարագ մատուցանել, եւ ոչ ի խաւսն կալ եւ ոչ այլ պաշտաւն պաշտել քահանայութեան։ Նմանապէս եւ սարկաւագին՝ ոչ քարոզել եւ ոչ սպասաւորել, բայց եթէ վասն յոյժ երկիւղածութեան՝ եպիսկոպոսն հրամայիցէ։

ՊԻ (ՊԺԳ) ԻԲ. Պարտ է որ վտանգիւ եւ բռնութեամբ զոհեցին, եւ միշտ խոստովանեալ զինքեանս քրիստոնեայս՝ Գ ամ ապաշխարեսցեն, եւ ապա շնորհին արժանի լինել։

1 hlou *որ* k *ոք* փխ. *որք* E *հերձ.ածողացն* ubhloqrtu *ի հերձուածողաց* eq *դառնալ* hlou *ընդ առնան* փխ. *դառնան՝* նշված չորս ձեռ-երի այս սխալ ընթերցումն առաջ է եկել նրանից որ *ի հերձուածողացն* բառը գրելիս վերջին երկու բաղաձայն՝ g n տառերի միջև գրել են *բ* տառը՝ *ի հերձուածողացբն* հետագայում ընդօրինակելիս վերջին երկու՝ *բն* տառերն աննշանակելիս եղել է սրանց միացրել հաջորդ՝ *դառնան* բառի առաջին՝ *դ* տառը և ստացվել է *ի հերձուածողաց ընդ առնան* միախառնակ *ի հերձուածողացն դառնան* ABCDEHGHUhlnortuv *պաւղիանոսր (նաև պողիանոսր)* beigiq *պողիանոսք* kmps *պաւղինոսք* lOW *պոնդացիք* q *պոնտացիկ*

2 ôt *մկրտիլ* cd չիք *մկրտել* bq *թէպէտք* u *թէ* փխ. *թէպէտ* Gb չիր և

3 cd *յաւուր կիրակէի* (c *կիր.ակէի*) բացի AUûabcflnv-ից մնացած ձեռ-երր *կիրակէի* qt *ի կիրակէի* C *յաղաւթս* ուրիշներ ուղղել են *յաղաւթսն* Guegtu *յաղօթս* BDEHhlo *յաղաւթս* bq *ի յաղաւթսն* Y *կալն* Z *կալ* ուղղված է *դալ* hlmpsu *գնալ* փխ. *կալ* n չիք *կալ* ոեղր րաց է րողնված, բացի RSouegt-ից մնացած ձեռ-երր *դալ* փխ. *կալ* բացի e gt-ից մնացած ձեռ-երը չունեն և (*ծունր*) bq *ի* փխ. *և (ծունր)* qr *ծունդր* t *մինչև* փխ. *և այ* Kôd *աւուրս* Lbqv *յաւուրսն*

4 BDEFHILOQRXZm *պենդակոստէիցն* bîou *պենդակոստէից* MT *պենտակողէիցն* Vr *պէնտէկոսաէիցն* Wü *պէնդէկոստէիցն* Yeghlnq *պենտակոստէից* o *պէնտակոսաէի* c *պենաէկոսաէից* t *պէնաէկոսաէին*

5 L *զերիցունան* u *երիցունս* cqu *զերիցունս* Yhlotu *որք* eg չիք և (*խոստովան*) K *խոստովանեցան* f *խոստովան*

6 bq և *ոչ* b *տխոռոց* q *յաթոռոց* efg kms *աթոռոցն* Y *արժան* abcdefgh ıklmopqrsuv *լինել* (t *լինիլ*) փխ. *առնել* BD *այդ* befgq չիք *այլ*

7 u *պատարագս* t չիք *ոչ* (*ի խաւսն*) BDEGbdfq *ի խաւոն* FHYeg *ի խօսն* ò *ի խոսուն*

8 L *մատուցանել* փխ. *պաշտել* KLRT XYZ *քահանայութեանն* hu *նոյնպէս (և նոսա* R *նմանապէս)* փխ. *նմանապէս* Rô չիք և (*սարկաւագին*) R չիք *սարկաւագին* l չիր *քարոզել և*

9 bg չիք *ոչ* l չիք *ոչ սպասաւորել* bc egq *թէ* OWô չիք *վասն* cd *յոյժ վասն* hllortu չիք *յոյժ* Gû *երկիւղածութեամբ* G *ուրիշներ ուղղել են երկիւղածութեան* H *յերկիւղածութեան* Ybq *երկիւղածութեանն* c *երկղածութեանն* ef *երկուղածութեանն* g *երկիղածութեանն* v *երկիղածութեան* udq *եպիսկոպոս* bhl u *եպիսկոպոսին*

10 uabhllortu *հրամայեսցէ*

11 t *որք* b և փխ. *որ* befgq *յանուքեամբ եւ վտանգիւ (ի վտանգի)* a չիր *զոհեցին* ò չիք և (*միշտ*) U *խոստովանել*

12 q *զինքեալ զինքեանս* Oeg *քրիստոնեան* c *քրիստոնայս* W *երեք* G *ապաշխարեն* c *ապաշխարել* v *ապաշխարեցեն*

13 D *լիլել* ôt *լինիլ* ubq *լինին*

ՊԻԱ (ՊԺԴ) ԻԳ. Զխաւսեալ աղջկունսն եւ յայլոց յափշտակեալս՝ պարտ է առաջին խաւսեցելոյն ի բաց տալ, թէպէտ եւ բռնաղբաւսեցան։

ՊԻԲ (ՊԺԵ) ԻԴ. Որք յուխտի անդ իցեն երիցունք եւ սարկաւադունք, եւ հեռի իցեն ի մսոյ, կամ եղեւ ղի ճաշակեսցեն, ասլա եթէ կուսմեսցին՝ պահեսցեն ի մսոյ. ապա եթէ պղծեսցին կամ պիղծ համարեսցին մինչեւ ղբանջարն որ ընդ մսոյն անկանիցի, կամ հպիցի ի միսն՝ չուտիցեն, եւ ոչ անսայցեն կանոնացս, լուռ լիցին յաշտիճանէ քահանայութեանն։

ՊԻԳ (ՊԺԶ) ԻԵ. Ոչ է պարտ զեկեղեցւոյ ստացուած երիցանց վաճառել։

ՊԻԴ (ՊԺԷ) ԻԶ. Պարտ է զպոռնկացեալսն ընդ անբան կենդանիսն յետ մկրտուԹեանն՝ ժե ամ ապաշխարել եւ այսոյէս աղաւթակից լինել։ Ապա եթէ

1 egq *դխաւսեցեալ* m *դխաւսեալս* eg *աղչկունսն* h *յաղչկունս* BCDEFG Hôûacdiklmoprstuv *աղջկունս* IJô ncdegqsu *այլոց* Y *յափշտակեալսն* nn *սիշտակեալս* eg *սիշտակեալսն* h *յափշտակեալ* lou *սիշտակեալ* u *առաջի* XYbdhlnoqu *յառաջին* eg *յառաջի*

2 Whfq *խաւսելոյն* akmprstv *խօսելոյն* l *խոսեցելոյն* b *խաւսելոյն* փխ. *խաւսեցելոյն* d չիք *ի բաց* X *չասլ* befgq չիք *և* BDEFGH *բռնաղբաւսեցին* Y *բռնաղբօսեցանն* o *բռնասղբաւսից* c *բռնաղբաւսիցէ* g *բռնասղբօսիցէ* f *բռնասղբաւսեալ իցէ* l *բռնասբաւսեցան* q *բռնաղբաւսից* u |*բռնա|ղբօսեցան* U *բռնախօսեցան* (r *բբռնաւռ խօսեցան*) փխ. *բռնաղբաւսեցան* J *և բռնաղբաւսեցան* բառիզ *և բռնա* հաւսվածր չի գրված b տեղը բաց է րողնված

3 lacdhiklmopsuv *ոյք* փխ. *որք* ôdeg q *ուխտի* bg *անտի* cdhlu *անա* bc gq *իրիցունք* r *յերիցունք* ô *սարկաւագքն* Mmu *հեռիցեն*

4 RXY *դի կամ եղև* XY չիք *դի* a *կամ եղև ... պահեսցեն ձախ լուսանցքում գրչից* abcdefhiklmopqrsuv *և ապա* Habdefghiklmopqrstu *Թէ* IJ u չիք *ապա եթէ... պահեսցեն ի մսոյ* ehklou *կամեսցեն* Y *կամեսցին պահել ի մսոյ պահեսցեն* aegi *պահեսցին*

5 a չիք *ի մսոյ* abcdhiklmopqrstuv *Թէ* Wh *պղծիցեն* ô *պղծիցեն* bq *պղծեսցեն* բացի acdegkmnpstv-ից մնացած ձեռ-երր՝ *պղծեցին* Y *և* փխ. *կամ (պիղծ)* u *պղծ* d չիք *պիղծ* Y *համարիցին* u *համարեցին* bqt *համարեսցեն* hlou *համարեցան* Y *բանջարն* b *դրանջար* alv *ցրանջարն* e *դբանճարն* ms *ցրանճարն* u *ցրան|ջարն* cd *ցրանջուրն*

6 u *մսոյ* b *արկանիցի* cd *անդանիցի* bq *և կամ (հպիցի)* acdhklmopsuv *պահիցի (*begq *պահեսցէ* rf *պահեսցի)* փխ. *հպիցի* q *ի միւսն* փխ. *ի միսն* hlu չիք *ի* bqr *և (*r չիք *և) ոչ ուտիցեն* fg *և չուտիցեն* Y *չուտիցին*

7 e *անսասցեն* p *անսացեն* o *այոայցեն* փխ. *անսայցեն* nabcdefgkmn pqsv *կանոնաց* eg *լռեսցեն* Da *լիցլիցին* H *լինիցին* ûhou *լիցի* eg չիք *լիցին* EFKLORSXYZWachiklmopr stuv *յաստիճանէ* I *աշտիճանէն* J *յաշտիճանէն* ô *աստիճանէ* u *աստիճանէն* begq *յաստիճան* d *ի յաստիճանէ* bq *քահանայութիւնց* eg *քահանայութենէն* IMOQSXZW ôûcdfhilnopu *քահանայութեան*

8 CDHVôabcdefghiklmopqsu *դեկեղեցոյ* Yr *եկեղեցոյ* u *եկեղեցւոյ* t *դստացուածս եկեղեցւոյ* l *դստացուած* L *ստացուածոն* MYctlprsu *ստացուածս* o *ըստածուածս* begq *դստացուածս* ô *ստացուածք* d չիք *ստացուած* Un *երիցու.* u *երիցան* c *իրիցանց* hloru *յերիցանց* bq *իրանց* փխ. *երիցանց*

9 hlou չիք *ընդ անբան* OW *անբուն (*U *անբաւ* d *բան)* փխ. *անբան* Y *կենդանիս* ô *ևս* abcdefghklmopqrstu v *զհետ* IKLMQRSTVXZWôûdhln ou *մկրտութեան*

10 W *տասն և հինդ* D *ժէ* hlou չիք *ժե ամ* t *այնպէս* CDGH չիք *և այսպէս... իցեն իե ամ՝ էջ 78* տող 1-ին hl o *աղաւթեսցեն* irtu *աղօթեսցեն* ô *լինել* hllortu չիք *լինել* ûabcdhikl mopqrstuv *Թէ* J չիք *եթէ*

ամուսնացեալք իցեն՝ ինձ ամ. եւ այսպէս ի վախճանի կենացն հաղորդեսցին։

ՊԻԸ (ՊԺՀ) Իէ. Ոչ է պարտ բորոտից կամ դիւահարաց ընդ հաւատացեալսն աղաւթել։

ՊԻՋ (ՊԺԹ) ԻՀ. Ոչ է պարտ զկտցեալսն եպիսկոպոսունս եւ ոչ ընկալեալ՝ զայլոց եկեղեցիս նեղել։

ՊԻԷ (ՊԻ) ԻԹ. Որք կուսութիւն խոստացան եւ արհամարհեցին զխոստումն, ընդ երկրորդ ամուսնացելոցն ապաշխարեսցեն։

ՊԻՀ (ՊԻԱ) Լ. ԵԹԷ ոք շնացաւ կամ շնայցէ՝ է ամ ապաշխարեսցէ, եւ այսպէս աղաւթակից լիցի։

ՊԻԹ (ՊԻԲ) ԼԱ. ԵԹԷ մայր զմանուկ սպանանէ՝ յամենայն ժամանակս իւր ապաշխարեսցէ եւ ի վախճանին հաղորդեսցի. եւ որ զկամաւոր սպանութիւնս առնեն՝ նոյնպէս. իսկ որ ոչ կամաւոր սպանութիւնս առնեն՝ Ե ամ ապաշխարեսցեն։

ՊԼ (ՊԻԳ) ԼԲ. ԵԹԷ ուրուք խաւսեալ զաղջիկ՝ ապականեսցի ընդ քեռ նորա եւ

1 OW *ամուսնացեալս* o *ամուսնացեալք* KLMQRSTXYZo *են փխ. իցեն* W *քոանհինդ* bq *խե փխ. իե* hlou *չիք իե ամ* beq *այնպէս* ô *ապաշխարեսցեն փխ. այսպէս* Wou *և ի վաղճանի (W վախճանի)* IJMOOS Tbgilmnoqr *ի վաղճանի* dh *ի վաղջանի* Lu *կենաց* Johlo *հաղորդեսցի*

3 anklmpsv *հաւատացեալս*

4 b *ապաւթեսցեն* d *ապաւթեսցէ* q *ապաւթեալսն ապաւթեսցեն*

5 u *ոչ է պարա է* d *չիք պարա* F *գկացեալս* û *գկացեալ* abcdefghikl mopqrsu *գկեցեալսն* X *բղղացեալսն (t գրկեցեալս) փխ. գկացեալսն* ak ms *եպիսկոպոսութիւնս* bcdqv *յեպիսկոպոսութիւնս* efg *յեպիսկոպոսութեանս* hiloru *եպիսկոպոսութեան* t *յեպիսկոպոսութեան* BC *ընկալեալս* c *ընդալեալ* BCDFGH *գայլոյ* abcdefghiklmopqrstuv *գայլ*

6 bqr *յեկեղեցիս* o *եկեղեցին եղեալ* Rbhu *նեղեալ*

7 Ir *որ* M *այք փխ. որք* Jû *կուսութեամբ* li *կուսութեան* q *կուսութիւնս* Y *խ|ո|ոասացան* rt *խոստացան* ABEFOPfn *գխոստումնն* û *գխօսումն*

8 KLMQRSTXZ *երրորդ (ô երորդ) փխ. երկրորդ* Y *ամուսնացելոցն* ô *ամուսնասցելոցն* u *ամուսնացելոց* hlo *ապաշխարեսցէ* u *ապաշխարեսցեն*

9 t *չիք ԵԹԷ* hllortu *որ փխ. ոք* p *նշանեցաւ (s նշնացաւ) փխ. շնացաւ* p *և փխ. կամ* g *չիք շնացաւ կամ* bq *շնասցէ փխ. շնայցէ* W *եօԹն*

10 r *ապօԹից* IJKLMQRSTXZô *լինիցի*

11 r *այր փխ. մայր* OWeqt *զմանուկն* bq *զմանուկս* ôchlou *զմանուկն (ô զմանուկ* c *զմանուկս) իւր* u *սպանցէ* Yô *ամենայն* bcdefghloqu *զամենայն* hlou *զաւուրս փխ. ժամանակս* KLMQRSTXYZôbq *չիք իւր* hlou *ապաշխարէ* p *ապաշխարեալ* AIJKMOPQRSTUVXYZW *ապաշխարիցէ*

12 U *չիք ի* IJLMOQSTbegilmnoqru *ի վաղճանին* Y *ի վախճանի* dt *ի վաղջանին* ô *ի վախճանեոցի ժամուն հաղորդեսցի* unt *որք* Gbegq *չիք որ* t *կամաւ. ô գկամաւ որպէս սպանութեամն արասցէ փխ. գկամաւոր սպանութիւնս առնեն* ch *սպանութիւնս* q *|սպանութ|իւնս* բացի MOWûabdfilmoprstuv-ից մնացած ձեռ-երրք *սպանութիւնսն*

13 ô *նոյնպէս ապաշխարեսցի* t *նոյնպէս որպէս ասացաւ փխ. նոյնպէս* bpqs *չիք նոյնպէս... առնեն ô իսկ որ ոչ կամաւորապէս իսկ որ որ որ ոչ կամաւոր այսպէս կրկնված է* ut *որք* t *ոչն* aefgimort *կամաւ* hlu *չկամաւ* cd *չիք կամաւոր* Rc *սպանութիւնս* Xn *սպանութիւնսն ô գսպանութիւն* Wuv *հինդ* Ebcdegk mpqs *է փխ. ե*

14 CDGHhlo *ապաշխարեսցէ*

15 a *ԵԹԷ ոք ուրուք* bq *խաւսեցեալ* e *խօսեցեալ* bgr *գաղջիկ* bcdhiklmo pqrsuv *ապականեսցէ* Q *չիք ընդ քեռ* Q *չիք նորա և*

դարձեալ ապականեսցի ընդ խաւսեցեալումն, ինքն եւ որ դիտակակիցքն են՝ ժե ամ ապաշխարեսցեն եւ ապա հաղորդեսցին։

ՊԼԱ (ՊԻԴ) ԼԳ. Կին եթէ ամուսնացի երկուց եղբարց՝ մինչեւ ի վախճան որոշեսցի։

ՊԼԲ (ՊԻԵ) ԼԴ. եթէ ոք ընդ բաղում ամուսնութիւնս անցեալ է, ի վախճանին արժանի լիցի շնորհին։

ՊԼԳ (ՊԻԶ) ԼԵ. եթէ ոք ցանկացի ննջել ընդ կնոջ եւ ոչ ձեռն արկիցէ՝ անպարտ լիցի, իսկ եթէ ձեռն արկեալ եւ ոչ կարացեալ՝ պարտաւոր լիցի ապաշխարութեան։

ՊԼԴ (ՊԻԷ) ԼԶ. Երախայն կա՛մ դադարեսցէ ի մեղանչելոյն կա՛մ ի բաց որոշեսցի։

ՊԼԵ (ՊԻԸ) ԼԷ. Պարտ եւ արժան է ղյղիան մկրտել։

ՊԼԶ (ՊԻԹ) ԼՐ. Ոչ է պարտ զշնացեալսն ի քահանայութիւն մատուցանել։

ՊԼԷ (ՊԼ) ԼԹ. Ոչ է պարտ քահանայից՝ յերկրորդ հարսանիս երթալ։

ՊԼՐ (ՊԼԱ) Ս. Ոչ է պարտ զերիցուս մեղուցեալս նախ քան զձեռնադրութիւնն՝

1 Q չիք *դարձեալ ապականեսցի* hllo rln *ամուսնացի փխ. ապականեսցի* o *խօսելն* bqu *խաւսեցումն* u *որք* Eas *դիտակիցքն* W *դիտակիցք* ô *դիտաքն* ú *դիտակիք* begq *դիտակիցք* d *դիտակնիքն* lortu *կամակիցքն* (hl *կամակիցք*) *փխ. դիտակակիցքն*

2 bd *իցեն փխ. են* lo *և մե* Wú *տուրքն և հինդ* lr *ապաշխարեսցէ* R *ապաշխարեցին* Gó *հաղորդեսցեն* l.lhlou *հաղորդեսցի* b *հաղորդին* c g *հաղորդեսցին ի մարմնոյ աւետն*

3 hllortu *որ փխ. կին եթէ* ps *քէ* hl *ամուսնացի* GH *երից եղբարց ամուսնացի* ô *ը-ց* t *բ-ուց* gn *ր* BC DEF *երից փխ. երկուց* h *յերկուց* be *չիք երկուց* Y *եղբարցն, չիք ի, ցվախճան* Hl.MOQSTôbegllmru *ի վազճան* dqt *ի վազչան* n *ի վազճանի*

4 eg *որոշեսցին*

5 begq *չիք լդ հոդվածր՝ եթէ ոք... լիցի շնորհին* hllortu *չիք եթէ* hlou *որք* (lrt *որ*) *փխ. ոք* p *ի փխ. ընդ* ô *չիք ընդ* flou *ամուսնութիւն* lMOQSTdlmnr *ի վազճանին* lotu *ի վազչանին* H *ի վանճանին* ô *ի վա[խ?]ճանին* u *ի վախճանին միայն արժանի*

6 hlou *աւրժանացի* lJúartv *լիցին* Q *լինիցի* hlou *չիք լիցի* ô *լինի շնորհաց հաղորդութեան*

7 lr *ոյք* (t *որք*) *փխ. ոք* Y *ցանկացեալ* u *ցանկացէ* afs *ցանդացի* egr *ցանկացին* t *ցանկացեն* r *կնոջ ընդ հետ նքնջել և ընդ ձեռնարկիցէ* l.l *կնոջն* m *կնոչ* Yps *չիք ոչ* t *ոչ ընդ ձեռնարկիցէ* eg *ձեռն արկանիցէ* ou *ձեռնա[ր]կիցէ* bq *անպարաւոր* egü *չիք անպարա*

8 eg *չիք լիցի իսկ... ոչ կարացեալ* h *չիր լիցի* ô *իցէ* (lu *է*) *փխ. լիցի* s *իէ* ô *ձեռնարկեալ իցէ պարաւուր է ապաշխարութեան զի ոչ կարաց փխ. ձեռն արկեալ... ապաշխարութեան* l *կարաց* hlou *է փխ. լիցի* JKLRTXYh *ապաշխարութեանն*

10 Q *եբայխայն* Wôbdhkms *երեխայն* u *երեխայ* Ucu *զպարեսցի* ô *ի մեղանչելոյն* Y *և կամ (ի բաց), չիք ի բաց* o *որոշեսցեն* t *մերժեսցի փխ. որոշեսցի*

12 CDbq *պարտ է և արժան է*

13 befgq *ոչ է պարտ և արժան զշնացեալն* ud *շնացեալն* hlou *շնացեալս* t *զշնացեալս* l *չիք ի* d *ածել փխ. մատուցանել*

14 o *չիք է* KLMQRSTXZps *քահանայիցն* v *սկզբնաւոքս քահանայքն զրիչն այնուհետև ուղղել է քահանայից* KLMQRSTVXYZôuv *երկրորդ* hlo *յերկրորդից* u *յերկրորդս*

15 u *ոչ է պարտ է* bcq *զերիցուն* H *երիցուն* d *մեղուցեալն* b *զձեռնադրութեանս* lMQSWôdhlnoqu *զձեռնադրութիւն*

մատուցանել պատարագ կամ մկրտել, բայց զայլ պատիւ ունել, թէ երկիւղածութեամբ կացցեն: Նոյնպէս եւ սարկաւագունք:

Պէք (ՊԼԲ) ԽԱ. Եթէ կին ուրուք շնացաւ մինչդեռ աշխարհական իցէ եւ յայտնի գտցի ընդ յանցանաւք, զայսպիսեացս զարս ոչ է արժան ի քահանայութիւն մատուցանել. իսկ եթէ յետ ձեռնադրութեանն գտցի ի շնութեան, կինն արձակել արժան է. ապա եթէ ունիցի ի կնութեան՝ ոչ կարէ լինել քահանայ:

Պխ (ՊԼԳ) ԽԲ. Ոչ է պարտ նախ քան ղէ ամն ձեռնադրել քահանայ:

ՊհԱ (ՊԼԴ) ԽԳ. Որք ի հիւանդութեան մկրտեցան՝ մի՛ ձեռնագրեսցին ի քահանայութիւն, քանզի ոչ հաւատացին, բայց եթէ երկիւղածութեամբ կեցցեն կամ հարկ ինչ լինիցի:

ՊհԲ (ՊԼԵ) ԽԴ. Որք ի գեաւղս երիցունք իցեն կամ ի քաղաքս՝ յանդիման եպիսկոպոսաց աղաւթս ոչ է իշխանութիւն կատարել:

1 acdhklmoprstuv չիք *պատարագ կամ մկրտել* begq *մկրտութիւն առնել* փխ. *մկրտել* hlou չիք *բայց* ou *այլ զայլ* փխ. *զայլ* lJu չիք *զայլ* b *պատիւս* q *պատիւսն* acdefghkl moprstuv *պատիւն* r *ունել* i *լինել* փխ. *ունել* op *եթէ*

2 bq *երկիւղածութիւն* cd *երկեղածութեամբ* e *երկուղածութեամբ* hlor *կեցցեն* l *նոյն* Yf *սարկաւագութեանն* ô *սարգաւուկունս* bq *սարկաւագն* eg *սարկաւագացն* hlu *սարկաւագք*

3 H *մինչև զեռ* m *մինչ* h *յաշխարհականն* rt *յաշխարհականն* ABCDE FGHIOPUVW'acfnv *աշխարհականն*

4 d *գացեն* BCDHQbfhlmoqu *անցանաւք* EGMôeikr *անցանօք* u *յանցաւորօք* o *այսպիսեաց* üu *զայնպիսեաց* b *զայսպիսեաց* hilort *զայնպիսեացն* k չիք *զայսպիսեացս... ի քահանայութիւն* ô *զարսն* ù *արս* c *զայրսն* hlortu *զայրս* LMQRSTZ *զզարս* (b *զորս* K *զվարս*) փխ. *զարս* Yôeg *ի* (ô չիք *ի*) *քահանայութեան* XW *ի քահանայութիւնն*

5 abcdefglpqstv *մերձեցուցանել* փխ. *մատուցանել* o *եւ* ô *ի* փխ. *յետ* d *ձեռնադրութիւն* բացի ABEJKL OPRTUVXYabcfkmpstv-ից մնացած ձեւ-երր *ձեռնադրութեան* o *կինն ի շնութիւն* c *կինն ի շնութեան* BCDEGHbdegq *ի շնութիւն* Y *ի շնութեանն*

6 t *զկինն* H *արձակել* գրված է աջ լուսանցքում KLMQRSTXYZôd *արժան է արձակել* t *իսկ* փխ. *ապա* c *թէ* befgq *ունի* t *ունիցի դնա ի կընութեան* u չիր *ի* Yd *ի կնութեանն* begq *ի կնութիւն* q *ոչ է կարէ* t *կար* Yt *լինիլ* hlou *քահանայ լինել ոչ կարէ*

7 ôacdkmnpsv *քահանայ լինել* (o *լինել*) eg *քահանայ կամ սարկաւագ*

8 K չուճի խբ նոյվածր Yû *լ* Môt *զևրևսուն* բացի UWhlnopqt-ից մնացած ձեւ-նրր *ամ* o *ձեռնադրև* ù *զոր քահանայ* hlou *քահանայս*

9 lr *որ* begq չիր *ի* bq *հիւանդ և հիւանդութեան* XY *ի հիւանդութեանն* F չիք *հիւանդութեան* ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ. բացի abcdefghiklmnopqrstuvից մնացած ձեւ-երր *ձեռնադրեսցեն* ûkmps չիք *ի* KLRTXYZ *ի քահանայութիւնն* u *քահանայ*

10 ps *թէ* RXY չիք *եթէ* acdf *երկեզածութեամբ* e *երկուղածութեամբ* i *երկիղածութեան* r *երկիւղածութեան* t *յերկիւղածութեան* v *երկիղածութեամբ* Hl *կացցեն* ù *կեցցէ* aq *կեցեն* eg *կեցեալ են կամ* V *կեցցեն* e *կամ*

11 t *հարկս* u չիք *ինչ* ô *լինիցին*

12 L *որ* BCDEFGH *ի դեղս* lJMOVZc h *ի գեղս* QRXYWeglopqrstu *ի դիւղս* ù *ի դիւղս կամ ի քաղաքս երիցունք իցեն* cq *իրիցունք* u *երիցունս* Y *և* փխ. *կամ* lbegq չիք *ի* (*քաղաքս*) o *ի քաղար* hlu *ի քաղաքն, յանդիմանեալ* o *անդիման*

13 t *յաղօքս* acdikmprstv չէ So չիք է eghlou չէ (eg *ոչ է*) *իշխանութիւն աղաւթս* (gu *աղօքս* h *յաղաւթս*)

Պահ (ՊԼՋ) հն. Սարկաւագունք պարտ է լինել յեկեղեցւոջ է, ըստ առաքելական կանոնին որ ի Գործս առաքելոցն։*

Պահ (ՊԼէ) հՁ. Եթէ ոք զամուսնութիւն մեղադրիցէ, որպէս թէ զամուսնացեալսն ոչ մտանել յարքայութիւն Աստուծոյ՝ նզովեալ եղիցի։

Պահ (ՊԼՀ) հէ. Եթէ ոք ծառայ պատճառանաւք աստուածպաշտութեան գնասցէ ի տեառնէ, իրրեւ ոչ թողացուցեալ ի նմանէ՝ նզովեալ եղիցի։

ՊահՁ (ՊԼԹ) հԸ. Եթէ ոք գարշեսցի ի մսակերաց՝ նզովեալ եղիցի։

Պահէ (ՊԽ) հԹ. Եթէ ոք խղճիցէ յերիցուէ ամուսնացելոյ աւրէնս առնուլ՝ նզովեալ եղիցի։

Պահ (ՊԽԱ) Ծ. Եթէ ոք արհամարհելով զեկեղեցեաւն եւ զեկեղեցւոյ խորհուրդ ի տան գործէ՝ նզովեալ եղիցի։

Պահ (ՊԽԲ) ՄԱ. Եթէ ոք զեկեղեցական պտուղս առանց դիտելոյ վերակացուին ծախիցէ՝ նզովեալ եղիցի։

*** Գործ Ձ, 3**

1 Y ձեռ-ում խի հողվածը դրված է ծբ և ծգ հողվածների միջև ô *սարքաւակիք* r *սարկաւագօք* t *սարկաւագօք է պարա է լինել յեկեղեցւոջ ú պարտին* ô *լինել* eg *չինել* փխ. *լինել* CDEGH *յեկեղեցւոջ* (E *յեկեղուոջ* G *եկեղեցոջ* H *եկեղեցւոջ*) *լինել* IJhlou *եկեղեցոջ* ô *եկեղեցուջ* av *ի յեկեղեցուջ* Ybcfq *յեկեղեցոջ* eg *եկեղեցոջ* kmps *ի յեկեղեցոջ* YWl *եօքն* GH *և* փխ. *է* u *է ամ ըստ* a *առաքեալա* [...]

2 Y *կանոնի* r *չիք ի գործս* CDGHYû *առաքելոց* I *առաքելոցն*

3 abefgikmpqrstv *զամուսնութիւնն* d *զամուսնութիւնս* o *մեղաքրիցէ* befgq *մեղադրեսցէ* ô *զամուսնացեալքն* hlou *զամուսնացեալս*

4 acdhiklmopstv *չմտանել* u *չմտել ú ոչ մտանեն* UVacgnt *յարքայութիւնն* IJKLMQRSTXZûhlou *արքայութիւն* Yr *արքայութիւնն* oe fq *զարքայութիւնն* b *զարքայութիւն* BCDEFGH *յեկեղեցի* փխ. *յարքայութիւն* c *եղից [ի?] նզովեալ* CDGHKYafhiklmoprsuv *լիցի* o *լիցին* b է փխ. *եղիցի* q *չիք եղիցի*

5 bq *ծառայ է* BCDEFGH *ծառայ հանէ ի տեառնէ* (DEFGH *ի աեռնէ*) *իւրմէ* (G *ի իւրմմէ*) *պատճառանաւք* (H *պատճռանաւք*) JY *աստուածպաշտութեանն* befgq *աստուածպաշտութեան պատճառանօք* (q *պատճառանաւք*) բացի abcdefg hiklmopqrstuv-ից մնացած ձեռ-երը *չունեն գնասցէ ի տեառնէ*

6 egt *ի տեառնէն* km *ի տեառն* Z *չիք ոչ* d *թողուցեալ* hlort *թուլացուցեալ* (u *թուլացաեալ* l *թաքուցեալ*) փխ. *թողացուցեալ* eigq *ի համէն* eg *եղիցին* afhiklmosu *լիցի* r *չիք եղիցի*

7 eg *ի մսակերակրեաց* bq *ի մսոյ կերակրոց* AIJKLMOPQRSTVXYZ Wôn *ի մսակերացն* ABCDEFGHO PUVWnq *նզովեսցի, չիք եղիցի* R STXYZafkmprsuv *լիցի* ô *էցի* (b է) փխ. *եղիցի*

8 hlou *խթ հողվածը դրված է ծ-ի տեղը և հակառակը* RW *չիք ոք* W *խղճիցի* KLMQRSXYZgn *երիցուէ* o *երեցուէ* bct *յերիցուէ* q *երիցուէ* DGHLbegq *ամուսնացելոց* I *ամուսնացելոյ* ú *օրէն* Q *առնու* ô *առեալ*

9 LYôacfikmprsv *լիցի* b է փխ. *եղիցի*

10 V *Թէ* F *չիք ոք* c *արհամարհէ* e *արհամարելով* bq *զեկեղեցեաւ* b *չիք և* CDHôabcdefgikmpqs *զեկեղեցոյ* hlou *զխորհուրդ եկեղեցոյ* bq *և խորհուրդն* oegt *խորհուրդն*

11 d *ի սան ի գործէ* Hhilortu *գործեն* IJu *գործիցէ* M *նզովեսցի, չիք եղիցի* Yacikmprsv *լիցի* t *լիցին* o է փխ. *եղիցի*

12 t *չիք ծա հողվածը* g *զեկեղեցեան* hlo *զեկեղեցոյ* u *զեկեղեցի* bq *զեկեղեցեաւն և պտուղ* f *զեկեղեցեան պտուղ* eg *պտուղն* I *գիտելոյ* ir *գիտելով* L *վերակացութիւնն* h *վերակացութիւն* u *վերակացուի*

13 q *ծաղխիցէ* MW *նզովեսցի, չիք եղիցի* բացի CHKQVûôbdghlnou-ից մնացած ձեռ-երը *լիցի*

ՊՇ (ՊԽԳ) ՇՒ. եթէ ոք գարշեսցի յայնցանէ որ հաւատով ազապս առնեն եղբարց կամ աղքատաց՝ նզովեալ եղիցի։

ՊՇԱ (ՊԽԴ) ՇԳ. Ոչ է պարտ քահանայից ի կապեղայս մտանել։

ՊՇԲ (ՊԽԵ) ՇԴ. Ոչ է պարտ կէսսարկաւագաց կամ գրակարդացաց հաց տալ
5 աւրհնութեան կամ գինի աւրհնել ի ճաշի։

ՊՇԳ (ՊԽԶ) ՇԵ. Ոչ է պարտ երգմնեցուցանել զերախայսն, բայց միայն զկարգեալսն յեպիսկոպոսաց։

ՊՇԴ (ՊԽԷ) ՇԶ. Ոչ է պարտ քահանայից յագապս մասունս բառնալ եւ թշնամանել զքահանայութիւն։

ՊՇԵ (ՊԽԸ) ՇԷ. Ոչ է պարտ յեկեղեցիս ճաշել։

ՊՇԶ (ՊԽԹ) ՇԸ. Ոչ է պարտ քրիստոնէից ի շաբաթու կամ ի կիւրակէի շաբաթանալ կամ հրէանալ։

ՊՇԷ (ՊՇ) ՇԹ. Ոչ է պարտ առն եւ կնոջն ի միասին մտանել ի բաղանիս։

1 cd գաւշեցի u յանցանէ F յայնմանէ (ô այնցանէ d յայցանէ m յայցանէ) փխ. յայնցանէ Ybnq որք փխ. որ r հաւատոյո û յագապս b efgq ագապ

2 IOYWû և փխ. կամ t սաարաց փխ. աղքատաց bq չիք նզովեալ եղիցի Qt եղիցին Yô լիցին BCDFGHUa cfgikmpsv լիցի r չիք եղիցի

3 IJhl քահանայիցն Yûbq քահանայի tu քահանայիցն bq չիք ի, կաղելյայս Weg ի կաղելայ բացի ABCDEFG Uacdhiklmnoprstuv-ից մնացած ձեռ-երր՝ ի կայնկայս ô մտնել

4 KRXYZ կէսսասարկաւագայ L կէսսարկաւագաց MT կէոսսարկաւագաց ô գէսսասարգաւակ UWiu սարկաւագաց փխ. կէսսարկաւագաց Y և փխ. կամ û չիք կամ (գրակարդացաց) CDGô գրակարդաց Q գերակաղդացաց û գրակարդից abc dehgkmpqsv գրակարդացաց (q գրակարդաց) կամ կէսսարկաւագաց d հացի աւրհնութիւն տալ

5 JKLQRTXYZ աւրհնութեանն eg աւրհնութիւն q աւրհնել (կամ) b չիք աւրհնութեան կամ գինի Yû և փխ. կամ ô կամ կրկնված է q աւրհնելն CDEGHhu չիք ի begq ի ճաշէն

6 Y երգումնցուցանել Q զերախայսն երգմնեցուցանել Yûabcdfm զերեխայս Wôrt զերեխայսն e երախայս gq երեխայս psv զերախայս bhkl mopqsuv գկարգեալս

7 IJûbghloqu եպիսկոպոսաց M յեպիսկոպոսաց ավելացրել են ուրիշներ KLQRSTXYXô չիք յեպիսկոպոսաց

8 LSZô չիք ոչ է պարտ KMRTXY եպիսկոպոսաց քահանայից (Q եպիսկոպոսաց կամ քահանայից) փխ քահանայից ô քահանայ ագապս ûhlou ագապս c յագապսն T յագապս մասունս... գքահանայութիւնն ներքևի լուսանցքում IJRû մասունս փխ. մասունս

9 ôûbq քահանայութիւն բացի IMPQ SUZWuhlnopsu-ից մնացած ձեռ-երր՝ զքահանութիւնն

10 D ձէ հագված ներքևի լուսանցքում u[n]չ ôq եկեղեցիս t յեկեղեցումն IJKLMOPQRSTVXYZWôûnu ճաշակել acdkmpsv ճաշ ուսանել 10-րդ ի 11-րդ տողերի միջև րեքի հագված՝ ոչ է պարտ եպիսկոպոսաց

11 begq ձք հագվածք c գրված է ձք հագվածի տեղր և հակառակը ô քրիստոնէի hlou քրիստոնէից Y և փխ. կամ (ի կիւրակէի) բացի AUacflno uv-ից մնացած ձեռ-երր ի (JMûcr չիք ի) կիրակէի f ի շաբաթանալ ou շաբաթ [թա]նալ

12 Y որպէս փխ. կամ d հրէանալ ոչ

13 u չիք և բացի ORUXôhlnoqu-ից մնացած ձեռ-երր կնոջ begqrt ի (b g չիք ի) բազանիս մտանել (b մտնել) l չիք ի (բազանիս) Uhns ի բազանիսն d ի բազանի

ՊԵԸ (ՊԵԱ) Կ. Ոչ է պարտ ընդ հերետիկոսս ճաշել կամ աղաւթել, կամ աւրհնութիւն առնուլ ի նոցանէ։

ՊԸԲ (ՊԵԲ) ԿԱ. եթէ ոք առ հրեշտակս կամ առ այլ ոք յարարածոց յաղաւթս կայցէ՝ նզովեալ եղիցի։

ՊԿ (ՊԵԳ) ԿԲ. եթէ ոք թով իցէ կամ կախարդ իցէ՝ նզովեալ եղիցի։

ՊԿԱ (ՊԵԴ) ԿԳ. Ոչ է սպարտ աւրհնել ընդ Հրէայս կամ ընդ հերձուածողս կամ ընդ հևթանոսս, եւ ոչ տաւնական ընծայս առնուլ։

ՊԿԲ (ՊԵԵ) ԿԴ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին ի ժողովս կոչելոյ՝ արհամարհել եւ ոչ երթալ, բայց եթէ հիւանդ լինիցի։

ՊԿԳ (ՊԵԶ) Կե. եթէ ոք կին յաղագս ճգնութեան փոքրիցէ զհերս իւր եւ առնական ձեւ ղգեցցի՝ նզովեալ եղիցի։

ՊԿԴ (ՊԵԷ) ԿԶ. եթէ որդիք թողցեն ղծնաւղս պատճառաւ աստուածպաշտութեան իբրեւ ոչ ինչ խափանեալ ի նոցանէ՝ նզովեալ լիցին։

1 EFGHLRXYZWû հերետիկոս ô հերետիկոսաց bcdm հերետիկոսի q հրետիկոսի e հրէտիկոս g հրէտիկոս kpsv հերետիկոսի o հերետիկոս r հերետիկոսն t հերետիկոսն I ճաշակել բացի ABCDEFGHOPUc finrl-ից մնացած ձեր-երը ճաշակել փխ. ճաշել Y և փխ. կամ (աւրհնութիւն) KLRTZ աւրհնութիւնն a cdknipsv չիք աւրհնութիւն befgq առնուլ աւրհնութիւն

2 acikmrsv ի նոցանէն bq ի նմանէ d ի նոցանէ ինչ

3 sn քէ BCDEFH յառ (հրեշտակս) d հրեշտակս աղաւթս կացցէ կամ առ այլ ոք արարածոց IJMôûhiopu չիք առ (այլ) OWbpqs յայլ G այլոց փխ. այլ ոք û ինչ փխ. (այլ) ոք e gq չիք (այլ) ոք IJôûegr արարածոց Ym արարածոցս Z յարարած ackpsv յարարածոցս IJôû աղօթս

4 ps կացցեն c չիք եղիցի բացի ILdh lnoru-ից մնացած ձեռ-երը լիցի

5 eg ոք որ թով U սկզբնապէս թով իցէ ճեռագայում ուղղել եû թովիչ իցէ JKLMOPQRSTVXYZWôû թովիչ (I թովիճ) փխ. թով իցէ t չիք իցէ (նզովեալ) M նզովեացի BCDF GHUYôacfikmpsv լիցի Mr չիք եղիցի

6 d և ոչ t օրհնել acdkmpsv ընդ հրէայս (v հրեայս) աւրհնել bq հրէայսն Y և փխ. (հրէայս) կամ E հերձուածողս XY հերձուածօգս v հերձուածաւղս û հերձուածողսն k հերձուածս u չիք կամ

7 û չիք ընդ հեթանոսս fq ընծայս cr t առնել S մասնուլ (ô մասուցանել) փխ. առնուլ

8 Y եպիսկոպոսի bq չիք ի, ժողովն Un ի ժողով Ffgilortu կոչեցելոյ achkmpsv կոչեցելոց d ի կոչելոցն km արհամ[արհ]ել u արհամարել

9 i չերթեալ բացի Qhilortu-ից մնացած ձեռ-երը չերթալ Yacdghiklmo pdrstuv քէ f լինի ôacdghiklmopr stuv լիցի Y է (û իցէ) փխ. լինիցի

10 begq կին ոք ô աղաւս Y ճգնութեանն t ճգնութեան պատճառի փոքրեսցէ efgq փոքրեսցէ hlou զհերս ô անառակ (k առնակին փխ. առնական

11 Q ղձև ô ղդեցի e սղեցցի M նզովեսցի Y է փխ. եղիցի Mq չիք եղիցի բացի UWbeghilou-ից մնացած ձեռ-երը լիցի

12 BCDEGH եթէ ոք որդիք RX եթէ ոք թողցեն [որ?]դիք ô որդիկք Y թողցեն որդիք Fabcdefghiklmopqr stuv որդիք թողցեն (begq թողցեն որդիք h թողցեն) զհաւատաքեալ ծնաւղս (cgkmpr ծնօղս dfl ծնողս hl զծնաւղս t ծնօգսն Ru զծնօգս) իւրեանց Fabcdefgikmpq rsv չիք իւրեանց) պատճառաւ (h efgp պատճառ) ú ծնողս IJKQRST Wô զծնողս BCDEGH աստուածպաշտութեամբ Y աստուածպաշտութեանն d աստուածպաշտութեան

13 Y իբր bq չիք ինչ û խափանել acdkmv ի նոցանէն BCDEGaikms լիցի Zghru եղիցի T է փխ. լիցին lot եղիցին eq չիք լիցին

պկն (պՇԸ) կէ. եթէ ոք թողցէ զիւր որդիս յաղագս ճգնութեան՝ նզովեալ եղիցի։

պկշ (պՇԹ) կԸ. եթէ ոք յաղագս ճգնութեան պահիցէ յաւուր կիւրակէի եւ յաւուրս Պենտակոստէից՝ նզովեալ եղիցի։

պկէ (պկ) կԹ. եթէ ոք առանց մարմնական վտանգի զեկեղեցական պահս ə լուծանէ՝ նզովեալ եղիցի։

պկը (պկև) Հ. եթէ ոք ամբարտաւանելով գարշեսցի ի մարտիւրոսաց ժողովոց՝ նզովեալ եղիցի։

պկթ (պկբ) ՀԱ. եթէ ոք եպիսկոպոս կամ այլ ոք ի վիճակելոցն լուծեալ յեպիսկոպոսաց իշխեսցէ ի ժողովն գալ՝ նզովեալ եղիցի։

պՀ (պկդ) ՀԲ. Ոչ է պարտ յաւտարաց՝ առանց յանձնարարական թղթոյ ի քահանայութիւն մատուցանել։

պՀև (պկդ) ՀԴ. Ոչ է պարտ երիցուն՝ կանոնական թուղթ տալ։

պՀԲ (պկե) ՀԴ. Պարտ է ղմայրաքաղաքի եպիսկոպոսն՝ որ ի գաւառի եկեղեցիքն են՝ ունել հոգ, եւ առանց նորա ոչ կացուցանել եպիսկոպոս։

1 t *թողուցու* BCDEGH *որդի* hlou *որդիոն* R *յաղագս* Y *ճգնութեանն* ô *ճգնութեան պատճառի* փխ. *յաղագս ճգնութեան* KYûacdkmps *լիցի* Q *եղիցին* ô է փխ. *եղիցի*

2 BCDEGH *պահիցէ յաղագս ճգնութեան* Y *ճգնութեանն* F *պահիցէ ճգնութեան* bq *պահեսցէ պահիցէ* փխ. *պահիցէ* akmpsv *յաւուրս* բացի AUYûafv-ից մնացած ձեռ-երը *կիրակէի* R չիք *կիւրակէի* և *յաւուրս* abcdefghikImopqrsfu *կամ* փխ. և ô *կամ ի* փխ. և

3 Xbeq *յաւուր* g *յաւուր* d *աւուրս* Y ô չիք *յաւուրս* BCDEHIOPfhlu *պենդակոստէից* Wû *պենդէկոստէից* ô *պէնտակոստէն* b *պենտէկոստէից* c *պենտէկոստէից* p *պենդակոստէին* r *բենտէկոստէից* t *պէնտէկոստէին* Q *եղիցին* RXacfkmprs t *լիցի* Yô է փխ. *եղիցի* eq չիք *եղիցի* n հաջորդում է նոր հոդված՝ *եթէ ոք ի կիրակէի պագ պահէ նզովեալ եղիցի* այստեղ կրկնված և վերաշարադրված է կր հոդվածը

4 H *առանն[g]* a *դմարմիական* ô *վտանգի մարմնական* ddnt *վտանգի* t *պահքն*

5 Y *լուծէ* c *լուծցէ* W *նզովեսցի* ô է *լիցի* փխ. *եղիցի* M չիք *եղիցի* բացի ELVeghinptu-ից մնացած ձեռ-երը *լիցի*

6 G *ամբարտանելով* bp *ի մարտիրոսական* hlou *ի մարտիրոսացն* բացի ABEaf-ից մնացած ձեռ-երը *ի մարտիրոսաց* OW *ժողովոյ* bhiloqrtu *ժողովոյն* p *ժողովից* Y չիք *ժողովոց*

7 u չիք *եղից* բացի KLMQSTZûbehn r-ից մնացած ձեռ-երը *լիցի*

8 hlou ճա հոդվածը դրված է ճբ հոդվածի տեղը և հակառակը t չիք *ոք. եպիսկոպոսաք* Y *ի վիճակելոյ* hlu *ի վիճակելոյն* abcdefgkmpqsv *ի* (q չիք *ի*) *վիճակելոց* iJoubeghimopq ru *եպիսկոպոսաց*

9 acdfikmrstv *ի ժողով* begpq *ի ժողովս* hlou չիք *ի* n *ժողովոյ* ô *գալով* ûv *գնալ* փխ. *գալ* acIklmrst *լիցի* ô է փխ. *եղիցի* Meu չիք *եղիցի*

10 ôûek *օտարաց* ը *օտրաց* n *աւաքրաց* û *արանց առանց* փխ. *առանց* ô *անձնարարական* v *վկայական* փխ. *յանձնարարական* Vb *քթթոյ* ackms *քղթոց* d *քթթոց* er *քթթոյ* lu *քղթոյն*

11 KR *ի քահանայութիւնն* Y *մատուցանիլ*

12 û ճգ ճողվածը դրված է ճդ հոդվածի տեղը և հակառակը Y չիք *պարտ* o *երիցս* begnq *երիցուն* l *երիցունք* t *երիցանց* OVce *քուխա* bd gqs *քուխք* hiltu *քուղքո քուխքո* r *քուխաս* KLMQRSTXZo *տալ քուղք* I *տայ* U չիք *տալ* t *տալ ումեք*

13 hl *դմայրաքաղաքին* u *դմայրաքաղաքն* km *դի մայրաքաղաքի* s *դմայրաքաղաք* ud *եպիսկոպոս* hlo *եպիսկոպոսքն* u չիք *եպիսկոպոսն* t *եպիսկոպոսին որք ի գաւառի եղեն* R *եկեղեցինքն* ûacdefgikmpst *եկեղեցիք* r *յեկեղեցիք* hlou *եպիսկոպոսացիք* փխ. *եկեղեցիքն*

14 drt չիք *են* bq և փխ. *են* hlou *հոգ ունել*

ՊՀԴ (ՊԿԶ) ՀԵ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին յայլմէ գաւառէ փոփոխիլ եւ յայլում ձեռնադրութիւն առնել։

ՊՀԴ (ՊԿԷ) ՀԶ. Ոչ է պարտ զեպիսկոպոսաց սահմանս լուծանել այլոց եպիսկոպոսաց։

ՊՀԵ (ՊԿԸ) ՀԷ. Եթէ ոք ձեռնադրեալ ոչ ընկալցի՝ առանց հաղորդութեան եղիցի։

ՊՀԶ (ՊԿԹ) ՀԸ. Պարտ է զձեռնադրեալ եպիսկոպոսն եւ ոչ ընկալեալ ի ժողովրդենէն՝ նմին պատուոյ կցորդութիւն ունել, բայց ի ձեռնադրութենէն։

ՊՀԷ (ՊՀ) ՀԹ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին զայլ ոք ընդ իւր կացուցանել փոխանորդ՝ առանց ժողովոյն։

ՊՀԸ (ՊՀԱ) Զ. Պարտ եւ արժան է զգիտութիւն ամենայն եկեղեցական իրաց ունել՝ եպիսկոպոսին իշխանութիւն եւ երիցանց. իսկ որ առանձին ինչ է եպիսկոպոսին, ի դէպ է, որոց կամիցի՝ թողուլ։

ՊՀԹ (ՊՀԲ) ԶԱ. Պարտ է եպիսկոպոսին ամենայն իրաց ունել իշխանութիւն

1 bզgq ßè ßոդված դրված է ßq ßոդվածի տեղը և հակառակը BCDEG H *եպիսկոպոսի* m *յայմէ* d *գաւառ* BCDEFGH *փոխել* u *փոխել* OUWôbeghlnqu *փոփոխել* û *կամ փխ. և* lMORXYWûtu *այլում* d *յայլումն*

2 q *ձեռնադրութիւնս* hlou *առնուլ* ô *առնել հրաման ոչ*

3 EMôud *եպիսկոպոսաց* bq *սահմանն* t *զսահմանս* achiklmopqu *յայլոց* t *այլում* (q *առանց*) *փխ. այլոց*

5 o *չիք եթէ* t *զձեռնադրութիւն* A *սկզբնապես ձեռնադրութիւն* ßè*տադայում աջ լուսանցքում ուղղված ձեռնադրեալ բացի* B—TV XYZWoûn-*ից մնացած ձեռ-երը ձեռնադրութիւն* c *ընդալցի* t *ընկալաւ* r *առանդ* Rt *հաղորդութիւն*

6 O *եղիցին* bq *եկեղեցի* (r *եկեղեցից*) *փխ. եղիցի*

7 ô *ձեռնադրեալ* b *ձեռնադրեալն* efgq *զձեռնադրեալն* r *զձեռնադրել* Q *եպիսկոպոս* hlou *չիք ոչ* Yp *ընկալեալն* c *ընդալեալ* hlou *ընկալեալ նմին ժողովրդենէն նոյն պատուոյ* Yû *ի ժողովրդենէ*

8 KZWû *պատուոյ* ô *առնոյ փխ. պատուոյ* X *կցորդութիւնն* u *չունել* Yûcimv *քան* KLMQRSTVXYZô *ի ձեռնադրութենէն* beg *ի ձեռնադրութեանն* fa *ի ձեռնադրութեան*

9 Iu *այլ* h *այլք, չիք ոք* c *զայլ ոք կրկնված է* I *փոխանակորդ*

10 efgq *ժողովոյ* lrt *ժողովրդեանն* (lou *ժողովրդեան* h *ժողովուրդն* b *ժողովրդոյ*) *փխ. ժողովոյն* U *ժողովոյն նղովեալ լիցի* u *ժողովոյ և ընարութեան*

11 la *պարտ է և արժան է* q *դդիտութիւնն* u *չիք ամենայն* hlor *իրացեակաև* (t *երիցեականաց*) *փխ. եկեղեցական* d *եկեղեց* u *չիք եկեղեցական* bq *իրացն* IJKPû *իւրաց* (d *անիրաւաց*) *փխ. իրաց* n *չիք իրաց*

12 bqu *չիք ունել* A-un *չիք եպիսկոպոսին* L *զիշխանութիւնն* RTXZ *իշխանութիւնն* Y *և իշխանութիւն* hllort *չիք իշխանութիւն* CDFGHY *չիք և* Ladefgmsv *երիցանցն* Q *երիցանց* c *երիցանցն* b *երիցանցն* b *իրանց* (q *իրանցանցն*) *փխ. երիցանց* Krt *առանձինն* ô *չիք ինչ* rt *չէ փխ. ինչ է* p *իցէ փխ. է*

13 ôhllortu *եպիսկոպոսաց* abdfhilmop rstuv *ի* (hllortu *չիք ի*) *զէպէ եպիսկոպոսին որոց* (lrt *որոյ* hlou *որ և*) *փխ. ի զէպէ որոց* egq *ի զէպէ եպիսկոպոսին ամենայն իրաց* (g *չիք իրաց*) *փխ. ի զէպէ որոց* KLMQRSTXZô *որոյ* abcdefgmpq sv *կամի* k *ոչ կամի* hloru *կամեացի* it *կամեացին* hllortu *չիք քողուլ*

14 hr *իրօք* ilou *իրաւք* ô *առնել փխ. ունել* t *իրօք իշխանութիւն եկեղեցականաց ունել* hlou *չիք ունել իշխանութիւն* r *չիք ունել* k *և իշխանութիւն*

եկեղեցականաց եւ որպէս կամի մատակարարել ի կարաւտեալս, իսկ եթէ ինքն կարաւտ է ի հարկաւոր պէտսն՝ վարեսցի, ոչ ինչ ըստգտեալ։

ՊԶ (ՊՀԳ) ԶՔ. Պարտ է զազգի ազգի մեղանս զանկեալս եւ ղմտերմաբար ապաշխարեալս շնորհին արժանի առնել։

ՊԶԱ (ՊՀԴ) ԶԳ. Ոչ է պարտ զառաջամայն մկրտեալսն ի քահանայութիւն մատուցանել։

ՊԶԲ (ՊՀԵ) ԶԴ. Ոչ է պարտ հերետիկոսաց ընդ մեզ յաղաւթս կալ։

ՊԶԳ (ՊՀԶ) ԶԵ. Ոչ է պարտ ի հանգստարանս կամ ի վկայարանս հերետիկոսաց երթալ։

ՊԶԴ (ՊՀԷ) ԶԶ. Ոչ է պարտ ուղղափառաց եկեղեցւոյ ընդ հերետիկոսաց ամուսնութիւն առնել։

ՊԶԵ (ՊՀՀ) ԶԷ. Ոչ է պարտ զպառաւտնս առաջոյ նստեալս լինել։

ՊԶԶ (ՊՀԹ) ԶՀ. Պարտ է եպիսկոպոս՝ ընտրութեամբ եպիսկոպոսաց լինել։

1 hlou եկեղեցական c եկեղեցական ուրիշներ ուղղել են եկեղեցականաց P եկեղեցականաց աջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ hllortu ամմ փխ. որպէս bq մատակարարել eg մասա [կարաքել?] Y ի կարօտեալսն begq չիք ի կարաւտեալս խակ m խակ-ից առանձին հողված hllortu չիք խակ

2 begq չիք եթէ ինքն bq չիք կարաւտ է Y չիք է hlou ի հարկաւորն պէտս յիւր վարեսցի bq պէտ efg պէտն C չիք ինչ ավելացրել են ուրիշներ BDEGH չիք ինչ DEGH ըստգտեալ ծ գտեալ (k գըտեալ) փխ. ըստգտեալ

3 CDEFGH դյազդի (ազդի) ծueg ազդի (ազդի) lo զազդ (ազդի) hlo u զմեզանս adkmpsv զանգեալս bfq անգեալս eg անկեալս t զանկեալսն ս մտերմաբար bq զմտերմաբար

4 eg ապաշխարանաց l զապաշխարեալս t ապաշխարհեալսն u ապաշխարեալ hlou շնորհի Y արժան c առնելի

5 b ձգ հողվածը դրված է ձդ հողվածի տեղը և հակառակը ծ չէ ս առժամայն l մկրտեալս M ի քահանայ BCDEFGH ածել փխ. մատուցանել

7 ps ձդ հողվածը դրված է ձե հողվածի տեղը և հակառակը u ձդ հողվածը չունի ծ չէ F չիք է CEFGH LXYWծսabcdgt հերետիկոսաց e հրետիկոսաց q հրետիկոսաց e յընդ Le ազաւթս Xծս ազօթս

8 d ձե հողվածը դրված է ձդ հողվածի տեղը և հակառակը ծ չէ u ոչ է պարտ է IJ ի հանգստարանի f ի հանհկստարանս Yծ և փխ. կամ h չիք կամ ի վկայրանս EFGHLW ûabcdor հերետիկոսաց MS հերեկիկոսաց og հրետիկոսաց p հեթանոսաց փխ. հերետիկոսաց Y չիք հերետիկոսաց

9 v ազօթել փխ. երթալ

10 adh ուղափառաց CDHTYcdefghiklm oprs եկեղեցոյ ծ եկեղեցին bq եկեղեցոյն u եկեղեցիս, ըստ փխ. ընդ ծ չիք ընդ EFGLXWûabdmt հերետիկոսաց qr հերետոկոսաց ծ հրեաիկոսաց bhloqu ամուսնութիւնս

12 d ձէ հողվածը դրված է ձը հողվածի տեղը և հակառակը ծ չէ u ոչ պարտ է G պարտիլ պառաւունս r զպառաւունսն Vho յառաջոյ lu յառաջնոյ b առաջնոցն q առաջնոյն ծ նստեալ u նստել bdefghlou նստեալ ût լինել beghklq լինի W նինել փխ. լինել cd չիք լինել

13 beghlqtu եպիսկոպոսին o եպիսկոպոսի (ընտրութեամբ) eo ընդրութեամբ hlu ընտրութիւն b եպիսկոպոսին եպիսկոպոսաց փխ. եպիսկոպոսաց

ՊԶԻ (ՊԶ) ԶՔ. Ոչ է սպարտ եւ արժան զսրբութիւնսն աւրհնութեամբն ի յայլ տեղիս առաքել։

ՊԶՐ (ՊԶԱ) Ղ. Ոչ է պարտ ժողովրդականաց փոխանակ սաղմոսասացի կամ դրակարդացի առանձինն սաղմոսել կամ դիրս կարդալ եկեղեցւոջ։

ՊԶԲ (ՊԶՐ) ՂԱ. Ոչ է պարտ ի ժողովս զսաղմոսն ի միմեանս յարել, այլ ի միջին դրակարդացումն առնել։

ՊՂ (ՊԶԳ) ՂԲ. Պարտ է զնոյն պաշտաւն աղաւթից յամենայն ժողովս լինել։

ՊՂԱ (ՊԶԴ) ՂԴ. Պարտ է զկնի վարդապետութեանն՝ երախայի յաղաւթս լինել։

ՊՂԲ (ՊԶԵ) ՂԴ. Իսկ ապաշխարողաց եւ գնացելոց սոցա եւ ապա հաւատացելոցն։

ՊՂԴ (ՊԶԶ) ՂԵ. Ոչ է սպարտ ժողովրդականաց ի սեղանն հաղորդել եւ ոչ առանց ի լեւմ ելանել։

ՊՂԴ (ՊԶԷ) ՂԶ. Ոչ է պարտ ղկէսսարկաւագաց ի սարկաւագաց տեղի ունել։

1 ո չէ hllortu չիք ոչ է hllo պարտ է rlu պարտ է արժան է q անարժան b ըզսրբսւքիւնն u զսրբութիւն վանն օրհնութեան lS աւրհնութեան] աւրհնութեանն KLMOPQRT VXZ յաւրհնութեանն Yô օրհնութեան W յօրհնութեան g յաւրհնութեանն bq ի յաւրհնութեան e յաւրհնութեանն r յօրհնութեամբ hlotu աւրհնութեամբ d աւրհնութեամբ բան փխ. աւրհնութեամբն բացի n-ից մնացած ձեռ.-բրր աւրհնութեանբն HIJKLMO PQRSTVXYZWôûbn չիք ի HIJ KLMQRSTXYZoû այլ

2 g տեղի, տանել փխ. առաքել

3 eg ի ժողովրդականաց n սաղմոսասացին u սաղմոսաց փխ. սաղմոսասացի u ի կամ (դրակարդացի) d չիր կամ

4 d չիր դրակարդացի ô դրադարդացի GXôueíg առանձին lloru աւսլել (ht յառաջել) փխ. առանձինն Y չիք առանձինն bq չիք առանձինն... կարդալ hllortu և սաղմոսել ô սաղմոսե[լ] CGQ սաղմոս ասել O W գիր ô գարդալ ABPYcefg եկեղեցաջ lJ յեկեղեցւոջն ô եկեղեցուջ u եկեղեցւոջ b ի յեկեղեցւոջն q ի յեկեղեցոյն u յեկեղեցիս

5 ô չէ Ücn ի ժողովն T գսաղմոսնի Yô սաղմոսն d գսաղմոս l գսաղմոսն b ի միմեանցն eg ի միմեանս hllotu ի միասին (r ի մի ասել) փխ. ի միմեանս ô հարել ուղղված յարել W հարել B այդ ô չիք այլ a չիր ի (միջին)

6 b ի միջոց ps ի միջինն q ի միջի ô դրակարդացմունս efg գրոց կարգացումն b գրոց կարդացմունս t դրակարդումն rt կարդացումն փխ. դրակարդացումն

7 km պաշտաւնն S յաղօթից d յաղաւթից GIJUôûhlnru ամենայն b յամենայն ժամ ժողովս ô ժող[ով]ս hlou ժողովսն ôt լինել BCDEH առնել փխ. լինել

8 b չուճի դգ հոդվածք FlQSUXWôûc dhopbqsu վարդապետութեան l վարդապետութեանն Wûnr երեխայի ô երախային aekmpsv երախայից d յերախայից egq երեխայից hlou երախի բացի PSYd-ից մնացած ձեռ.-երր աղաւթս ôt լինել ûv առնել փխ. լինել

9 hlou դդ հոդվածք միացված է դդ հոդվածին, որպես մի հոդված բերես սա ավելի նիշտ է c ապաշխարողացն l գնացելոց bq գնացելոցս v գնացելոցն acdhlklmoprstuv նոցա փխ. սոցա bq չիք սոցա ô և հաւատացելոցն ubefgq հաւատացելոց

11 p դե հոդվածք դրված է դզ հոդվածի տեղը b հակառակը ô չէ abcefghk lmopqsuv ժողովրդականացն RX ի սեղանն Yûdlortu ի սեղան Ybhlo qt հաղորդել dq կանանցն (efg կանանց) փխ. արանց r չիք արանց

12 QWbcegq ի բեմն

13 s զզ հոդվածք դրված է դէ հոդվածի տեղը և հակառակը Uûnhlou կէսսարկաւագաց ut զկիսասարկաւագ b զկէսսարկաւագն ef կէսսարկաւագս q կէսսարկաւագացն cd սարկաւագաց փխ. կէսսարկաւագաց ս կիսասարկաւագաց տեղի ունել աւագ սարկաւագաց ûhlou չիք ի b չիք ի սարկաւագաց hlou դեղի սարկաւագացն (u սարկաւագաց) eg ի տեղի սարկաւագաց n ի սարկաւագաց տեղիս անել աջ լուսանցքում u դահլի bq ի (q չիք ի) տեղիս cd ընդունել փխ. ունել

ՊՂԵ (ՊՁԸ) Ղէ. Ոչ է պարտ սպասաւորաց եւ ոչ գրակարդացաց ուրար ընդ պարանոց՝ եւ այսպէս ընթեռնուլ կամ սաղմոսել։

ՊՂԶ (ՊՁԹ) ՂԸ. Ոչ է պարտ կէսսարակաւագաց եւ ոչ փոքր մի զդրունան թողուլ եւ զբաւսնուլ ուրեք։

ՊՂԷ (ՊՂ) ՂԹ. Ոչ է պարտ յետ երկուց շաբաթուց Քառասն[եր]որդացն ընդունել զոք ի մկրտութիւն։

ՊՂԸ (ՊՂԱ) Ճ. Պարտ եւ արժան է, որք մկրտին, զՀաւատն ասել ի Մեծի հինգշաբաթին։

ՊՂԹ (ՊՂԲ) ՃԱ. Պարտ է եւ ի շաբաթու Աւետարան կարդալ։

Ջ (ՊՂԳ) ՃԲ. Պարտ է որք ի հիւանդութեան մկրտեցան՝ զՀաւատն ասել, յորժամ ողջասցին։

ՋԱ (ՊՂԴ) ՃԳ. Պարտ է զկնի մկրտութեանն աւծանել զլուսաւորեալսն աւծմամբ սրբով, անուանելով աւծումն պարգեւ ի Հոգւոյն Սրբոյ։

ՋԲ (ՊՂԵ) ՃԴ. Ոչ է պարտ ի Քառասներորդսն պատարագ մատուցանել, թէ-
15 պէտ եւ մարտիւրոսաց յիշատակ իցեն, բայց ի շաբաթէ եւ ի կիւրակէէ։

1 ô չէ c և սպասաւորաց և hlo սպասաւորացն d դպրաց (q եպիսկոպոսաց u սարկաւագացն) փխ. սպասաւորաց befgq չիք ոչ (գրակարդացաց) ithloq դրակարդաց b դրայկարդաց V գրակարդաց F կարդացաց ուրիշներ ուղղել են գրակարդացաց U գրակարդացաց g q արար փխ. ուրար

2 ô պարանոցն n պարանոց արկանել և այսպէս t պարանոցն ունել և այնպէս hlou և ոչ այսպէս begq այնպէս (QSo այս) փխ. այսպէս q ընթեռնու hlu և փխ. կամ Gab eghklmoprstu սաղմոս ասել ô չիք կամ սաղմոսել

3 ô չէ պար[ա] KLXYZ կէսսարկաւագաց S կէսսարկաւադաց ô կէսսարգաւագաց b փոքրն t ի փխ. մի Yôûabt զդրունս

4 ô և ոչ դրօսնուլ IJ գրաւսննուլ u դրոսնուլ l չիք և գրաւսնուլ ուրեք ô չիք ուրեք

5 IJôû չիք յետ hlou շաբաթոչ u քառասնորդաց lo ի–որգացն

6 ô չոք (l զքո) փխ. զոք JLWq ի մկրտութիւնն

7 kmu պարտ է և արժան որք d չիք որք b դհաւատամքն k դհաւատ ô դհաւ]ա]տն hllortu գայն փխ. գհաւատն bq ասեն hlou ասելով C FGH չիք ի ôû ի մեծ KRTXcd հինգշաբաթին L հինգշաբաթի u եշաբաթի u շաբաթին փխ. հինգշաբաթին

9 beg չիք և FY չիք ի bq աւետարանն ô գարդալ q կարդտնալ b կարգալ և ուսուցանել

10 p որ KLMQRSTZ ի հիւանդութիւն Y ի հիւանդութեանն ô ի մկրտութեան հիւանդ էին hllortv մկրտին cd դհաւատն r գհաւատամն t գհաւատամքն R ասելով So չիք ասել

11 hllortu ողջանան KLMQRSTYZWô bk զգիտացին փխ. ողջասցին v ողջասցի

12 CDFGHIMQSXWôûbcdhlnopu մկրտութեան lJ յօժանալ acdmsv աւմամբն egkp օծմամբն

13 ô սրբով rt սուրբ g անուանելու kt չիք անուանելով E պարտի ի (u կարգի) փխ. պարգև ի l պարգ[և]ի ի CDGHJGRUYôbfgiopqsv հոգոյն dhlu ի հոգոյն R չիք սրբոյ

14 ôu չիք ի bcv ի քառասնորդս q ի քառասունորդս d ի քառասնորդացն efkms ի քառասնորդսն p ի քառասնորդսն as պատարագս O մատուցանել

15 CFGHIJKLMOPQRSTVXYZWôûa—v մարտիրոսաց befgq կատարի փխ. իցեն DEHûackmpstv բայ K LMQRSTXY ի շաբաթի ôgp ի շաբաթու d ի շարաթ u չիք շարաթէ... մեծի հինգ ևդ և ևե հոդվածների մնացած մասերը միացրել են միմյանց և դրել որպես մեկ հոդված hlo չիք (ի շաբաթէ) և EKLMQRSTXYegp ի կիրակէի ô ի դիրակի f ի կիւրակէ lrt ի կիրակէ hlo ի կիրակէէն b ի կիրակէի պարտ է d ի կիրակէ լիցի q ի կիրակէ պարտ է բացի ûac-ից մնացած ôեո-երը ի կիրակէէ

ՃԿ (ՊՂՁ) ՃՆ. Ոչ է պարտ ղՔառասն[եր]որդս Մեծի հինգշաբաթին լուծանել, այլ չորակեր լինել։

ՃՐ (ՊՂԷ) ՃՁ. Ոչ է պարտ ի Քառասներորդսն կամ յաւուր Պենտակոստէից կամ ի կիւրակէսն յամենայն հարսանիս կատարել։

ՃԸ (ՊՂՐ) ՃԷ. Ոչ է պարտ քրիստոնէից ի հարսանիս ծափս հարկանել կամ երդս ինչ անպատեհ երգել։

ՃՀ (ՊՂՒ) ՃՐ. Ոչ է պարտ քահանայից ի հարսանիս կամ ի քաղաքս՝ տեսիլ ինչ սահմակ տեսանել։

ՃԷ (Ջ) ՃԹ. Ոչ է պարտ քրիստոնէից հանգանակաւք գինարբուաց վարել։

ՃՐ (ՃԼ) ՃԺ. Ոչ է պարտ երիցանց առանց եպիսկոպոսին ի սեղանն ելանել, նստել։

ՃԹ (ՃՐ) ՃԺԱ. Ոչ է պարտ ի դեաւղս կամ յագարակս եպիսկոպոս նստուցանել, այլ տեսուչք շրջել։

1 p են հողվածք դրված է ել հողվածի տեղը և հակառակը G *ի քառասնորդս* KLMQRSTXYZacdefgıkmn pr *դքառասնորդսն ὁ դքառասներորդսն* hlo *թ–որդսն* W *դրառասներբորդդ* t *չիք դ աառասնորդդս* BCDE ĖĠH *ի մեծի* lcdv *հինգշարաթին* ub *հինգշարաթի ὁ ե–շարթի* u *լուծանել*]

2 ol *լինել*

3 op *չիք ի* u *քառասնորդաց* p *դքառասնորդսն* u *ի քառասներորդս* ac efno *ի քառասնորդսն* bdkmıqsv *ի քառասնորդս* l *ի քառասնորդսն* hl *և փխ. կամ* od *կամ ի* BCDEFHac efgipqrstv *յաւուրս* G *յօուրս* km *յաւուրսն ὁ չիք յաւուր* CDHIOPb eflou *պենդակոստէից* VYZuc *պենտէկոստէից* W *պենդէկոստէից ὁ պէնտակաստի* d *պենտակոստէքսն* t *պենտակոստէին*

4 F *ի կիրակէցն ὁ չիք ի, կիրակէի* begq *ի կիրակէն* բացի AUûacfnrt v–*ից մնացած ձեռ.-նրք ի կիրակէսն* lópt *ամենայն* p *հարսանինն* s *հարսո՛ինն ὁ առնել փխ. կատարել*

5 u *ոչ է պարտ է* k *քրիստոմէնէից* q *քրիստոնէիցն* l *չիք քրիստոնէից* E *չիք ի* Un *ի հարսանինս* pqs *ի հարսանինն* e *ի հարս* b *չիք հարսանինս* Al *սկզբնապես սոյնս տանել ճեռագայում ուրիշներ ուղղել են ծափս հարկանել* acdhklmoprstuv *ոսյնս տանել փխ. ծափս հարկանել* befgq *ծափս հարկանել կամ* (b *չիք կամ*) *կաթաւել կամ երդս*

6 X *դերդս ο կամ անպատեհ երգս երգել* d *ինչսն* ûn *անպատեհս* di *պատեհ* hefgq *կամ* (b *չիք կամ*) *երգս* (b *երգարանս* q *երգարան*) *անպատեհս* (bq *պատեհս*) *արասցեն փխ. երգս... երգել* E *հերդել*

7 cd *ել հողվածք դրված է ել հողվածի տեղը և հակառակը* bq *քահանայիցն* (b *քահանայիին*) *ի հարսանիսն* r *և փխ. ի* (*հարսանիս*) cd hiklmoprstu *ի քաղաք* v *ի քաղաքատեսիլս* acfhiklmnoprsu *տեսիլս* b *տես եց տեսիս* q *տեսես* t *գտեսիլս*

8 d *ինչս* abcefgıqrsv *ստահակս* t *դստահակս* km *ստահատակս* lOVW *լինել փխ. տեսանել*

9 ὁ չէ, *քրիստոնէին* k *քրիստոմնէից* H *հանգանօք* Y *հանգանա* acd *հանկանակուք* bq *հանդանակաց* hlu *հանգանաւք* r *հանգանակս* R *գինորբուաց* Y *գինարբուս* o *գինարբուցաց* u *գինի արբաց* aceg m *գինեբբուաց* ps *գինեբբոսաց* o *գինաբուաց* b *գինարբաց* Yacdiklm oprstuv *վարել*

10 c *իրիցանց ὁ եպիսկոպոսաց* ûhiortu *եպիսկոպոսի* l *եպիսկոպոսին* Yûab hiloru *ի* (hioru *չիք ի*) *սեղան* (l *սեղանն*) acdefgkmpsv *ելանել նախ քան եպիսկոպոսին* (c *եպիսկոպոսն* ps *դեպիսկոպոսին*) *ելանել փխ՝ ելանել*

11 û *նստիլ* hlnou *և նստել*

12 F *պարտս* BCDEFGH *ի գեղս* JOPh nq *ի գեւղս* IKLMQRSTVXYZWô ûbcdelort *ի գիւղս* u *ի գուղս* û *և փխ. կամ ὁ ի յագարակս* hlou *ոգարակս* k *եպիսկոպոսս* ps *եպիսկոպոսին* v *յեպիսկոպոսք ὁ նստեցուցանել* U *նստել նոտուցանել փխ. նստուցանել*

13 B *այդ* Wc *տեսուչ ο տեսուչս* t *տեսողք* bqt *շրջիլ*

ՋԺ (ՋԳ) ՃԺՐ. Ոչ է պարտ երիցանց կամ եպիսկոպոսաց ի շինական տունս պատարագ մատուցանել։

ՋԺԱ (ՋԴ) ՃԺԳ. Ոչ է պարտ տգիտական կամ անկանոնական գիրս կարդալ կամ սաղմոսել յեկեղեցւոջ, այլ զկանոնեալքն՝ զնոր եւ զհին կոտակտրանաց, ըստ որում եւ կանոնեալքն են։

ՋԺԲ (ՋԵ) ՃԺԴ. Որ ոք իշխեսցէ լուծանել զսահմանեալ սրբոյ ժողովոյս այսորիկ, որ ի Նիկիա ժողովեցաւ ս·առաջի աստուածապսակեալ թագաւորին Կոստանդիանոսի՝ նզովեալ եղիցի, իսկ կատարիչք սահմանի կանոնացս աւրհնեալ եղիցին. ամէն։

1 acdefgkmnpsv եպիսկոպոսաց կամ երիցանց (cd երիցանց) bq եպիսկոպոս կամ երէց (q երիցանց) Q ի շինուկան d իշխանական աուենս փխ. ի շինական տունս t տեղիս փխ. տունս

2 ekm պատարագս n պատարագ

3 OW տգիտականի eg տգիտնական Ca գիտական (hlou դիտնական) փխ. տգիտական cd և փխ. կամ Y չիք կամ bq անկանոն û գէր hllor tu գէրս փխ. գէրս

4 t և փխ. կամ abceghiklmopqrstu սաղմոս ասել GYcfgh յեկեղեցոջ ô եկեղեցոջ bq յեկեղեցոջն ABDE H այլ ps կամ այլ փխ. այլ X գկանոնեալ û գկանոնեալն bhklm opsu գհին և գնոր E չիք գնոր և... կանոնեալքն են՝ առոյ մ –ըդ Y կատակարանն u կատակարանս bq կատակարանացն n կատակարանքն

5 hltu ընդ փխ. ըստ

6 ô ոչ է պարտ որ ոք Eb որք (ī որով t ով) փխ. որ Ebr չիք ոք k յիշխեսցէ befgq լուծանէ փխ. իշխեսցէ ô զսահմանեն u սահմանեալ Un գսրբոյ abcdefgkmqsv սրբոց ā ժողով rt ժողովոյն ABC DEFGHUcdkmpsv ժողովոցս բացի ûbefgq-ից մնացած ōեռ-ևյրայսոցիկ

7 û ի Նիկեայ ōbcdefghlnoqu ժողովեցան ôûtu աստուածապսակ

8 A կոստանդիանոսի al լիցի rt լիցին befgq չիք եղիցի hou իսկ-ից առանձին ճողված û կատարիչ h կատարիչն efgq կատարիչքն lou կատարիչքս h սահմանական eչ սահմանն q սահման u սահմանի կրկնված է Y կանոնիս b կանոնեալն eչ կանոնացն q կանոնեալ

9 Y օրհնեալք hlou աւրհնեալք CD GHegiqr եղիցի b եղից ôûbfhtlop qrtu չիք ամէն d աստուածոյ փխ. ամէն

Լ.Ն

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՆՈՆԻ ՎԱՋԱԳԱՆԱՅ ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԱՐՔԱՅԻ ԵԻԵԱԼ Ի ԺՈՂՈՎՆ ՈՐ ՅԱՂՈՒ[Է]ՆՍ ԵՂԵՒ ԳԼՈՒԽ[Ք] ԻԱ

Յամս Վաչագանայ Աղուանից արքայի բաղում հակառակութիւնը լինէին ի մէջ աշխարհականաց եւ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ քորեպիսկոպոսաց, աղատաց եւ ռամկաց։ Ապա կամ եղեւ արքայի առնել ժողով յԱղուէն, բազմամբոխ առեան, յամսեանն մարերի որ աւր երեքտասան էր։

Ես՝ Վաչագան Աղուանից արքայ, Շուիաղիշոյ Պարտաւայ արքե-

1 û կաՇոՇախմբի Ж-ը մուծված է վերնագրում՝ *կանոն լև վաչագանայ աղուանից փխ. սահմանադրութիւն... գլուխ[ք]* իա dIt այս կաՇոՇախումբը՝ *91*-րդ էջից մինչև *101*-րդ էջը չի քՇոօրիՇակված Kp *կանոնխս* Uchkns *կանոնի* F *կանոն կանոնի փխ. կանոնի* BCDEFGH *վաչաքանայ* lu *վաչագանայ* b *վաչագաւ.* eq *վաչագայ* g *վաչագա* ô *ազվանից* abq *ագաւնից* e *ագաւնից*

2 Kô *արքային* bq չիք *արքայի* (q ուՇի *արքայի*)... *գլուխք* OW *եղեալն* u *յեղեալ* Yô *ի ժողովս* eg չիք *ի ժողովն* u *որով որ փխ. որ* I JXô *ագուանս* OW *յագուան* Q *ագաւանո* p *ագանս փխ. յագուէնս* մՇացած ձեռ-երը *յագուանս* r *եղեր նմայ* n *ունի գլուխս ի* GIJKLMO PQRSTVXYZ *գլուխ ի* (p *խ ուրիշՇեր ուղղել նՇ ի*) Wôacefghk lmoprsuv չիք *գլուխք իա* մՇացած ձեռ-երը *գլուխս* BCDEFH *ի* (bq *խա*) *փխ. իա*

3 n վերնագրի և առաջաբանի՝ *2*-րդ և *3*-րդ տողերի միջև *նախագրութիւնն կանոնիսս* q *կամս փխ. յամս* F *վաչաքանայ* gu *վաչագանայ* S *ագուանների* ô *աղվանից* bq *ագաւնից փխ. ագուանից* ç *արքայի եղաւ կանոնս վանն ղի բաղում* b *բազումք* g *խռովութիւն փխ. հակառակութիւնք*

4 g *լինէր* wôuvegpq չիք և *(եպիսկոպոսաց)* Wô չիք և *(քահանայից)* û չիք և *(քորեպիսկոպոսաց)* kp *քորիսկոպոսաց*

5 I և *ագատաց* R և *ռամկաց* և *ագատաց* ç *ագատ<աց>աց, վասն որոյ ժողովեալ ի տեղոջս ագուանս կարգեցաք այսպէս փխ. ապա կամ... երեք տասան էր՝ տող 7-*րդ ô չիք *կամ* hlou *արքային* Y չիք *արքայի առնել*

6 GlJûq *ագուան* XY *յագուանս* o *աղվան* e *ագուանս* բացի acfhmop rtuv-ից մՇացած ձեռ-երը *յագուան* I *բազմախմբոխ* Yô *բազմանբոխ* b *բազմամբող առեանն* ehlou *յառեան* ô *ամսեանն* b չիք *յամսեանն* bq չիք *որ աւր* u *որ էր երեքտասան*, չիք *աւր* U *գԺ-ան* bq *գԺ* n *դԺան* O *երկտասան*

8 GKLMQRSTYZôbekmpq և (h *և*) *փխ. ես* G *վաչաքան* Y *ագուանից վաչագան* g չիք *ես վաչագան... կարգեցաք այսպէս՝ էջ 93-*րդ տող *3-*րդ ô *աղվանից* u *ագուանից* abq *ագաւնից* ackpsv և *շուիաղիշոյ* hlo r *շուիևղիշոյ* u *չամփեղիշոյ* C *շուիաիշոյ ուրիշՇերից ուղղված շուիաղիշոյ* DGH *շուիաշՇոյ* E *շուիաղՇոյ* Y *շաղփապիշոյ* ô *շուիաղիլուսոյ* O W *պարտաւ* e *պարտաւայ* hlor *պերտևայ* b *հալարտեցօ* (q *հալարտացաւ* u *պերտայ*) *փխ. պարտաւայ* p *արքեպիսկոպոս պարտաւայ* q *արքեպիսկոպոսն*

պիսկոպոս, Մանսւսէ Կապաղակայ եպիսկոպոս, Յովնան Հրոշոյ եպիսկոպոս, Անանիա եւ Սահակ եւ Ոտուիդ եպիսկոպոսք, Յովսէփ Կաղանկատուայ երէց, Մատթէ Պարտաւայ երէց, Թովմայ Թագաւորի դրան երէց, Պատրոս Գայէդուճու երէց, Շմաւոն Ցրոյ քորեպիսկոպոս, Մատթէ Դարահոջու երէց, Աբայիկակ Բեթայ երէց, Ուրբաթ Այրմանուշէից երէց, Յովէլ եւ Պարպ, Միքէ եւ Յակոբ երիցունք եւ աղատ մարդիկ եւ նահա-

1 b *մնասէ* l *մանասէս* q *ասէ* (c *մասէ*) փխ. *մանասէ* Jûû չիք *մանասէ կապաղակայ եպիսկոպոս* ackmpsv *կապաղակոյ* Q *կապադայկապ* bq *կազազակոյ* (ef *կադյաղակոյ*) փխ. *կապաղակայ* Y *կապաղակայ յովանէս եպիսկոպոս հրոշոյ յովնան եպիսկոպոս* ô չիք *եպիսկոպոս* û *յովհան* (efq *յոհան*) փխ. *յովնան* ô չիք *եպիսկոպոս* (*անանիա*)

2 b *անանիայ յոհան եպիսկոպոս և սահակ* E *ոտուիդ* P *ոտուիդ* av *ոտուիդ դրչից ուղղված ոտուտվոր* fhlou *սասւիդ* (ckmps *սուտովոր* b *սադուդ* q *ոտուդ* n *ստումիդ* r *լսասուիդ*) փխ. *ոտուիդ* e *սև տուվիդ* փխ. *և ոտուիդ* beq *եպիսկոպոս* u *շմաւոն եպիսկոպոս ցրոջորի յովսէփ երէց կաղանկատուայ մատթէ երէց պարտաւայ թովմա էրէց թագաւորի դրան պօղոս երէց դայէդուճու մատթէ երէց դարահոջու* փխ. *յովսէփ կաղանկատուայ ... մատթէ դարահոջու երէց՝* տող ճ–րդ c *կաղանկատուաց երէց պաւղոս դէատոյ երէց շմաւոն ցրո քարի եպիսկոպոս մատթէ պարտաւա երէց թովմաո թագաւորի դրան երէց մատթէ դարհոջոյ* փխ. *կաղանկատուայ երէց... մատթէ դարահոջու երէց՝* տող ճ–րդ ô *յոսէփ* CGH *կալանկատուայ* kmp *կալանկատուաց* ab[qsv *կաղանկատուաց* U *կաղանկանտուաց* ô *կաղանկանդատուայ* e *կաղանկատուեաց* hlu *կաղանդատուայ* or *կաղանդատուաց* O *կաղանկան* դրիչն ուղղել է *կաղանկանատուա* բացի BDEF-ից մնացած ձեռ-երր *կաղանկանատուայ*

3 r չիք *երէց* (*մատթէ*) բացի BCDEF GHahklmopqsuv-ից մնացած ձեռերր *մաթէ* ô չիք *մատթէ պարտաւայ երէց* A *պարտաւա երէց* ավելացված l; աջ յուսանցքում beq *պարտայիայ* i *պարտաիա* hl *պարտայ* bq *թգ ի* փխ. *թագաւորի* H *դարօն* փխ. *դրան*

4 lYn *պողոս* G *այէդուճու* Un *դայէդուճու* O *դայէդուճոյ* Y *դայէդուչու* h *դայյէդուճու* bq *դայէջոց* a *դայէջուդա* e *դայէջուց* f *դայէջոյ* v *դայէջու* km *գէջու* (p *գէչու* s *դյէջու*) փխ. *դայէդուճու* Gb *շմաոն* W *շմաւօն* AIJKLMOPQRSTUVX Zh *շմաւոմն* q *շմաւոն ցրո քորո* կրկնված է BCDEFH6 *ցրոյ* IOV W *ցր* (km *ցո*) փխ. *ցրոյ* Ybeqp *քորոյեպիսկոպոս* h *քո!բ!եպիսկոպոս* ps *քարի եպիսկոպոս* բացի F GHoalmou-ից մնացած ձեռ-երր *քորիեպիսկոպոս* MRSXYbq *մաթէ* u *մատթէոս*

5 CDH *դարահուջու* hlou *դարահուճու* F *դարահոճու* G *դարհաւաջու* bef q *դարուհոջ* ô *դարահոջոյ* a *դրոհոջու* kps *դարահոջու* v *դարոհոյջու*. KMSTZ *արայիհաղ* LXYQR *արայիհաղ* Juru *արայիկաղ* ô *արայիհաղ* a *սարայիկագ* b *արիայիկաղ* u *բերտա* b *բերդայ* ef *բնդեայ* q *բեթեա* R *բիդայ* բացի Qôh lmnoru-ից մնացած ձեռ-երր՝ *բեդայ* ue չիք *ուբրաթ* ô *այրմանուշից* h q *այրմանուշէի* oe *մանուշէից* փխ *այրմանուշէից*

6 ABCDFHUas *յովէդ* û *յովսնէ* ackm psv *պարբ* (h *պարդ*) փխ. *պարտ* ü *և միդէ* ackrsv *միդէ* (m *միքէ*) փխ. *միքէ* բացի ôb-ից մնացած ձեռ-երր *միդէ* բացի Yôbcenour-ից մնացած ձեռ-երր *յակովբ* bnq *երիցունք* û չիք *երիցունք և* L *աղատք* OWôbe lq *մարդիք* QYûhkmnosu *մարդիկք* UYûbfnq *նահապետք* e *ոահապետք* (h *անհապետքն*) փխ. *նահապետքն*

պետքն Արցախայ, Բակուր Կաղանկատուայ նահապետ եւ այլք բազումք, որք միաբան առաջի իմ եկին ի հանդէս ի հովոց տեղւոջս Լաղուէն, եւ կարգեցաք այսպէս.

ՋԺԴ (ՋՋ) Ա. Երիցունք որ ի շէնս լինիցին, երկիցս անգամ ի տարւոջն եպիսկոպոսին երկիր պագցեն եւ զկարգս հոգեւորս ուսցին ի նմանէ ըստ դրոց. եւ որպէս կարգն է՝ ի տարւոջն եպիսկոպոսին ընծայ տարցի։

ՋԺԴ (ՋԷ) Բ. Քահանայ եւ սարկաւագ յորժամ ձեռնադրեն՝ Դ դրամ քահանային եւ Բ՝ սարկաւագին տացեն։

ՋԺԵ (ՋԸ) Գ. Ազատ մարդոյ եւ թագաւորազգի որ ինչ հոգւոյն մասն է տացէ իւրովք ձեռաւք ի կենդանութեանն՝ ձի թամբաւք եւ սանձիւք, եւ զոր ինչ կարողութիւնն իւր՝ տացէ. ապա եթէ ի կենդանութեանն չտայցէ, յետ մահուն ընտանիքն տացեն։

1 ô աբձախայ r աբձախայ Un բարուկ M արցախայ... նահապետ ձախ յուսացնքում ավելացրել է գրիչը B CDEFGHôacfkmpsv կաղանկասուաց hu կաղանսասաուաց lor կաղանդասուաց bq կաղանկասուացն e կաշանկատուաց U կաղանկանտուայ KL կաղանկանտբաց n կաղանկանտուայ A կաղանկանուաց մնացած ձեռ-երը կաղանկասուաց OYWû նահապետք Gbq այլ ô այլս

2 OW որ beq չիք որք KI.MQRSTXY Zô իմ ևն եկին e չիք ի (հանդէս) Wfl ի հաւոց acv ի հովուոց km ի հավու ô ի հավոց ps ի հովու b eq ի հաւատոց) փխ. ի հովոց բացի RXY-ից մնացած ձեռ-երր ի հաւվոց û չիք ի հովոց... յաղուէն HOVv տեղոջս Y տեղուոջս ô տեղոջ acehoq ի տեղոջս b ի տեղոջ fr ի տեղուոջս l ի տեղուոջս u ի տեղուոջն kmps որ ի տեղոջս (km տեղոջս) M յաղուեն ô ազվէն acfv յաղուէնս bq ղյաուանս km ազուենս ps ազուէնս n ազուէն բացի û-ից մնացած ձեռ-երը չուենե և

3 ô գարկեցաք

4 u երիցունք ô որք I որ ձախ յուսացնքում M չիք որ hloru լինին C երիցս ուրիշներ ուղղել են երկիցս HMVch երիցս (n եր իցս) փխ. երկիցս f անկամ kms չիք ի (տարւոջն) GYôcefglqu ի աարոջն Ms ի (s չիք ի) տարուոջն ua ի տարւոջ b ի աարոջ Q ի տ ոոջն փխ. ի տարւոջն

5 Y երկրպագեն b եկիրը պագեսցեն efgq երկրպագեսցեն ô զգարքս հոգէորս fq հոգևոր բացի KYWôûab cefghkmopqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը ի նմանէն

6 b գրոյ ô գարքն է GYôbcefghlqu ի աարոջն û ի աարւոջ M սկզբնապես ի տարւոջն հետագայում ուղղել են ի տեղւոջն G ըն[ծ]այ RYkmps տարցին Xô տարցեն G գարձցի փխ. տարցի

7 u քահանայն bq կամ փխ. և ô սարգաւակ որժամ û ձեռնագրին W ղ չորս ûacefgkmqrv գ փխ. դ ô տրամ ձ գարամ Y չիք քահանային

8 eg չիք և W երկու ô ը-ս սարգաւակին û ը գրամ eg տայցեն

9 q գ ճողվածը միացված է բ ճողվածին ô ագատաց U մարդոց Zeg թագաւորի ագգի (eg ագգ) ô թագաւորայ ագգի g ինձ փխ. ինչ CDHQYôbc հոգոյն efghlpru հոգոյ akmoqsv հոգւոյ ô տայցէ մասն է տայցէ

10 ô իւրովի ûbeq իւրով g իւր G ձեռովօք ô ձեռամբ bq ձեռօքն ef ձեռովք IMQSVXWûbefghlnoqru ի (q չիք ի) կենդանութեան V թամպօք ô թամբ b թամօք e թամպովք ը թամպով h բամբաւք V սանձաւք ûps որ befg չիք ինչ

11 IJKLMQRSTXYZWôûhloru կարողութիւն ackmpsv կարողութիւնն (cv կարողութիւն) է իւր befgq կարողութիւն է, չիք իւր o ունիցի փխ. իւր H այցէ ô չիք ապա be fgq թէ m չիք եթէ IMQSXWôûeg n ի կենդանութեան R չացցէ r ոչ տացէ ûbefghloqu չացցէ hloru թէ յետ

12 JVWûkmn մահուան ôbpq մահուանն U մանուն փխ. մահուն beg ընդունիքն բացի CDEFGHRYachk lmopqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը ընտանիք ô ընդանիք նորա տացեն Ycn տայցեն

ՋԺԶ Դ. Պտուղ ի ժողովրդոց երիցուն՝ կարգ այս լիցի. Թուանիկն Դ դրիւ ցո-
րեան եւ Զ դրիւ դարի եւ ԺԶ փաս քաղցու. եւ որ տառապեալն իցէ՝ հա-
ցիգ զկէսն տացէ եւ ղինի որչափ եւ կարող իցէ. իսկ որոյ վար եւ այգի
չէ՝ մի՛ առցեն։ Եւ որ ոք աւելի քան զայս տացէ սակս ոգեաց՝ բարի
առնէ, որպէս Պաւղոս ասէ. «Որ առատութեամբ սերմանէ, առատու-
թեամբ հնձեսցէ»։ Եւ ոյր ոչխար է՝ ի տանէ ոչխար մի եւ Դ գզաթ բուրդ,*
մի պանիր. եւ ոյր ի տան իցէ՝ մի յովանակ. եւ ոյր պախրէք իցեն՝
որթ մի։

ՋԺէ (ՋՔ) Ե. Եթէ աղատ է, եւ եթէ շինական, եւ եթէ այլ ոք յաշխարհականաց՝
ի տաբուղն զպատարագն մի՛ խափանեսցէ, այսինքն զմեռելոց յիշատակ,

* Բ Կոր. Թ, 6

1 ô պտուղս ի ժողովրդոցն բոլոր ձեռ-
երում դ ճողվածք միացված է գ
ճողվածին և չի տպահվել ճողվածի
քընդհանուր Ջ-ք û երիցու f երիցուն
ձախ լուսանցքում begq չիք երի-
ցուն ô դարկս û կարգս bq կարգն
IJ լինելի H Թուանիկքն begq դր-
ուանիկն փխ. Թուանիկն AIJKLM
OPRŞTXYZWakmps չորս ô դրիս
eg դրիւանա R ցորեն

2 ôbegq չիք և (դ) W վեց ô դրիս (b
egq դրուանայ f դրուա) փխ. դրիւ
I քարի փխ. դարի ô չիք և (մդ) W
տան և վեց G սկզբնատես փաս
ուրիշներ հետագայում ուղղել են
քաս û խաղցու փխ. քաղցու ûb
առատպեալ u առատկատպեալն eg
է փխ. էցէ KLMTXZô գհացիգ bq
հացի R չիք հացիգ

3 R չիք զկէսն... կարող էցէ K կէսն
û կէս ô այցէ ps տացես ô չիք և
(դինէ) X գդինէ ô քինէ v և որ
(կարող) u և (gprs որ) փխ. և
(կարող) ô չիք և (կարող) BCDHa
m կարաւղ Ekp կարօղ BE իսկ որ
որոյ befgq որոց b աղ (fq այգ h
ազի) փխ. այգի

4 ô ոչ են (ackmpsv չէցէ befgq ոչ
էցէ) փխ. չէ n է ուրիշներ ուղղել
են չէ DG այլեն (EH առյէս) փխ.
առցեն IJ յաւելի begkio որք, չիք
ոք KRSTXZô աւելցէ L աւելցէ Q
ավելցէ lou աւելի է քան BCDFG
H քան զայս աւելի E քանզի աւե-
լի, չիք զայս I քան զայս... պաւ-
ղոս առէ ներքևի լուսանցքում r
զայս մի տացէ U տացեն n այցէ
Y վասն (begq սակաւ) փխ. սակս
Y հոգոյ W ոգւոց ô ոգեացն û
հոգւոյ b հոգոց q հոգւոց akmprsv
ոգւոյ cf ոգոյ eg ոգոց hou յոգւոյ
l յոգւոց

5 ô առցեն begq առնեն IJKSTYô
պաղոս Q չիք առատութեամբ սեր-
մանէ I սերմանէ կրկնված է

6 CDHYeg և հնձեսցէ cefghklmosuv
և ոյր-էց առանձին հողված g այր
(bq որ) փխ. ոյր û ոչխարք են ի
տանէն abcefgkmpqsv չիք է acfkm
npşv ի տան ôbegq ունի տանն
(ô ի տանէ b չիք տանն) փխ ի
տանէ Y ի տանէ փխ. ի տանէ b
չիք ոչխար մի Y ոչխարէ (մի) H
չիք և (դ) ô մի այցէ և գ W երեք
E բ փխ. գ Vehlou գզագ bq գգած
փխ. զգաթ IKLMôacgn բուրթ m
բուրբ

7 Y մին (պանիր) abcefghklmopqrsu
v ա փխ. մի û չիք մի (պանիր)
V ի տան ձի էցեն û ի տան էցեն
ձիք km էցեն ի տան bq ի տանի
U չիք ի ôps չիք ի տան IJ էցեն
ô ունի փխ. էցէ մնացած ձեռ-երը
էցեն Yeghlou մին q մինն ô ա
փխ. մի b չիք մին (յովանակ) ô
ովանակ ù աւանակ (begqr յաւա-
նակ) փխ. յովանակ û ոյց փխ.
ոյր (պախրէք) IJhlou պախրիք X
պախրէկ q պազրէք

8 OW յորթ ô մի որթ մի eg որթ մի
առցեն

9 ûbgu չիք է ûbefgq չիք (է) և abc
efghklmoqrsuv չիք և (եթէ) ûbq
թէ (այլ) A այդ r յայլ CDGHIJV
ôûegr աշխարհականաց

10 JYbcefghlqru ի տարօրն ô չիք է,
պատրօրն û ի տարեւոջ պատարագ
c պատարագն eg խափանեսցեն c
խաբեսցէ փխ. խափանեսցէ I զմե-
ռելոց ô մեռելոց ûafkmpsv զմե-
ռելոյ beq զմեռելոցն c զմեռելոյն
ôr յիշատակն bq զյիշատակն

որպէս կարող է, եւ անմասն մի՛ արասցեն զմեռեալսն ի վաստակոց իւրեանց։ Եւ մեռեալ մարդոյն թէ ձի է՝ մի ձի յոր եւ կամի եկեղեցի տացէ. թէ արջառ է՝ նոյնպէս արասցէ։

Ջժ Ը (Ջժ) Զ. Վանաց երէց կամ վանական ոք եթէ ի վանացն գայթանք ոք առնէ եւ ի վերայ յայտ լինի՝ անարդեսցեն զնա եւ ի տեղւոյն ի բաց արասցեն եւ զխոստական յեկեղեցի կալցեն։

ՋժԹ (Ջժև) է. Եթէ վանաց երիցունք բազում են եւ ժողովուրդք սակաւ, եւ այլ վանաց ժողովուրդք բազում են եւ երիցունք սակաւ, ի բազում ժողովրդենէն առցեն եւ տացեն վանացն, որոյ երիցունքն շատ են։

ՋԻ (ՋժԲ) Ը. Քրիստոնեայ մարդ որ կուռի եւ արիւն հեղու՝ տարցեն առաջի եպիսկոպոսին եւ ըստ աւրինացն պատուհասեսցեն։

ՋԻև (ՋժԳ) Թ. Երէց որ զշէն մեծ պահեսցէ, այլ մի՛ պահեսցէ շէն. եւ որ մատռ Բ ազարակք են՝ մի երէց պահեսցէ, եւ այնչափ հովուեսցէ երէցն, որչափ աւաջնորդելն կարիցէ։

1 Xkp *կարօղ* am *կարաւղ* R *անմանս* H *չիք մի* Y *արասցէ* u *այրեսցէ* ւիխ. *արասցեն* Yûbeîք *զմեռեալս* Z *զմեռեալն*

2 XYegq *եւրոց* n *և թէ մեռեալ* ûg *զմեռեալ* v *մարգւոյն* ô *եթէ ունիցէ* ձէ ւիխ. *թէ ձի է* g *չիք է (մի)* hl oru *ա փխ. մի ô մի ձէ տայցէ որ* c *զմի ձին* f *մին ձին* g *զմին ձէն և կամիցի* IKLMOQRSTUXYZWbc ïqr *յեկեղեցի ô եկեղեցոջ տայցէ* a *յեկեղեցիո* eg *եկեղեցին* v *ևկ[եղե]ցի*

3 Ylou *և թէ* hr *և եթէ* afmsv *եթէ* be g *չիք թէ արջառ... արասցէ* g *չիք թէ արջառ... յեկեղեցի կալցեն՝ տող ô-րդ* MOVk *առջառ* aîpsv *աշառ* Y *չիք է ô արջառն նոյնպէս և սչխարն արասցէ*

4 kmprs *և փխ. կամ* QXY *վանականօք* R *վանականաւք ô վանականք* QR XYô *չիք ոք (եթէ)* en *թէ* bq *չիք ի* U *ի վանացն ûզայթան* k *զայթանք* E *չիք ոք (առնէ)*

5 ps *առնէն, չիք և (ի վերայ)* bhloru *այլ փխ. յայտ ûլեցի* e *յանարգեսցեն* m *անարգեսցեն* f *չիք զնաև... արասցեն ուրիշներ ավելացրել են ներքևի լուսանցքում* hl *չիք ի, եաեզոյն* CDGHYcnu *ի տեղոյն ô ի տեղեացն* beq *ի զեղոյն փխ. ի տեղւոյն, ի բաց փխ. ի բաց*

6 RXô *զխոստականն* hlu *խոստական* IJ RSXYû *եկեղեցի ô եկեղեցօղն* abcf hklmopqsu *յեկեղեցին* v *յեկ[եղե]ցին* Ke *կալցի* VYîl *կալցին* u *կալին ô տացեն փխ. կալցեն*

7 b *վանից երիցունքն ôք երիցունք* q *երիցունքն* hlou *բազումք* BCDEF GHcr *ժողովուրդ ûժողովրդականք* bq *ժողովուրդքն* l *և այլ վանաց կրկնված է* n *այլս*

8 Y *վանաց երիցու[ն]ք սակաւ են և ժողովուրդք բազումք* BCDEFGHa cefkmqv *ժողովուրդ ûժողովրդականք բազումք* h *բազումն, չիք են* bq *երիցունք* eg *երիցունքն* Z *բազում գրված է աջ լուսանցքում ô նոքա ի բա[զ]մաւքենէն փխ. ի բազում ժողովրդենէն* G *ժողովրդեանէն* p *ժողովրդէն*

9 q *են առցին ô այն վանացն* G *վանից ûորք փխ. որոյ բացի* n-ից *մնացած ձեռ-երը՝ որ փխ. որոյ* F *երի[ց]ունքն* JOWûkm *երիցունք ô* bghqu *երիցունքն* e *երիտուներն* l *երիցունք* Y *շատք ô բազումք (b բազում) փխ. շատ*

10 c *քրիստովնեայ* kmsv *քրիստովնեայ* Meg *կուռին* OWô *կռվի q կռիւ eg հեղուն ûտացեն* abcfkmoruv *առցեն* QRSXYô *առաջի Բ եպիսկոպոսին (ô եպիսկոպոսի)*

11 f *աւրինացZhlsn պատուհասեսցեն*

12 g *չուճի p հոդվածք* bq *զշէնն (մեծ)* Ybq *չիք այլ մի պահեսցէ ûպահեսցին (շէն) ô զշէն (և)* b *շէնն ûշենաւ փխ. շէն և l մուա փխ. մաւա*

13 YWfr *երկու* Y *ագարակ* b *ագարացն* er *ագարակ q ագարակքն* abcefkm pqv *խցեն փխ. են* bq *մինն* ef *մին* hloru *ա L որչափ (ô սոյն չափ* b *անչափ) փխ. այնչափ* ABDFJLM OPSTZWôbehkops *հովեսցէ Y հուուեսցէ ûերէց*

14 Yûbcefhklmopqrsuv *առաջնորդել a առաջնորդեալ* betq *կարասցէ*

ՋԻԲ (ՋԺԴ) ժ. Այր՝ զերրորդ ազգի կին մի՝ արասցէ, եւ զեզբաւր կին մի՝ ա-
րասցէ։
ՋԻԳ (ՋԺԵ) ԺԱ. Եւ որ զկին քողու, եւ որ առանց պսակի կին առնէ, եւ որ
անաւրէն եւ մարդասպան է, եւ կամ զգէտս հարցանէ, զայնպիսին
5 կապեալ՝ ի դուռն արքունի տարցեն եւ դառն մահ ի վերայ դիցեն։
ՋԻԴ (ՋԺԶ) ԺԲ. Եւ այնք որ կոծ դնեն, զտանուտէրն եւ զդուսանն կապեսցին
եւ ի դուռն արքունի տարցեն եւ պատուհաս ի վերայ դիցեն. եւ ընտանիք
զհետ արտասուել մի՝ իշխեսցեն։
ՋԻԵ (ՋԺԷ) ԺԳ. Որ զմեռելոտի ուտէ եւ որ ի քառասներորդն միս ուտէ եւ որ
10 ի կիւրակէի գործ ինչ գործէ եւ յեկեղեցի չերթայ՝ երէցն պատուհաս
արասցէ ժողովրդեամբն հանդերձ։
ՋԻԶ (ՋԺԸ) ԺԴ. Եւ որ չորեքշաբաթու կամ ուրբաթու միս ուտէ յառաջ քան
զաղուհացան՝ մի շաբաթ պահեսցէ։ Եթէ երիցուն առաջի ոք գայ եւ վկայէ
վասն մարդոյն, թէ չէ այդպէս, աւագ շինին կալցի եղն մի զմարդոյն
15 եւ յերէցն տացէ։

1 b *այլ* փխ. *այր* U *դերկրորդ* փխ. *դերբորդ* n *յերկրորդ* ուղղված է *յերբորդ* u *ազգ* begq չիք *(ազգէ)* *կին* abcfgkpqsv չիք և Y *զեդբօրն* b չիք *մի արասցէ*
3 X *եթէ* փխ. *և (որ զկին)* b չիք *որ (զկին)* û *կին* begq *զկինն (քողու)* û չիք *որ (առանց)* s *պսակ* L *առնիցէ* ôû *առնու* l *առցէ* û չիք *և որ*
4 Un *անօրէն (ո անաւրէն)* է և û չիք *և (կամ)* o *զգէտաքս հարձանէ* b *զայսպիսին*
5 Ybefgq *կապել (Y կապեալ)* և *ի դուռն (e դուռս g դուրս)* b *արքունիս* Un *տացեն* Q *դուռն* փխ. *դառն* bq *պատուհասն (eg պատուհաս նմա* f *պատնմահաս)* փխ. *դառն մահ* ô *մահու* oeơ չիք *ի (վերայ)* eg *դիցեն մեծ*
6 g չուճի *dբ-իա* ճողվածներր՝ էջ 100 տող 9-րդ m *և այնք որ... ի վերայ դիցեն* կրկնված է q *այնքն* G *այքն* ուրիշներ ուղղել են *այնք* H *այքն (b այնքան* r *որք)* փխ. *այնք* BCD EFGHûn *որք* p *դիցեն* bq *զգուսանքն* k *զգօսանն* m *զգաւսանն* ô lnrıı *զկուսանն* փխ. *զգուսանն*
7 Yq չիք *ի (դուռն), զդուռն* ô *ի դառն* փխ. *ի դուռն* b *արքունիս* hlou *տարցեն* H չիք *և (պատուհաս)* bq *զպատուհասն* u *պատուհաս* փխ. *պատուհաս* BCDEFGHbpqsv *ընտանիքն* e *ընդանիքն* hlo *զնտանիք*
8 û չիք *զհետ* BDEY *արտասուել* CFIJ OQU *արտսուել* m *արտասուեալ* e *ի* փխ. *մի* ô *մի արտասուացեն, չիւ իշխեսցեն*
9 v *զմեռելոտի* ô <ու>ուտէ BCDEF GH չիք *որ (ի քառասներորդն)* O X *ի քառասներորդսն* Y *ի քառասներորդնոն* ackmpsv *ի քառասնորդոն* q *ի խ-երորդսն*
10 բացի KLMQRSTUXYZWôbcekmpq s-ից մնացած ձեռ-երը չուներ *ի (կիւրակէի)* բացի Aflqu-ից մնացած ձեռ-երը՝ *կիրակէի* W *կիրակէ* LMQRSTXYZ *ի գործ (ինչ)* n *գործելոյ (և)* q *գործեսցէ* ô չիք *և (յեկեղեցի)* e *և որ յեկեղեցին* sôûq *եկեղեցի* û *երեց* b *էրէց* p *պատուհասեսցէ*
11 p չիք *արասցէ* Xûn *ժողովրդեամբ* a bcefhklmopqrsuv *հանդերձ ժողովրդեամբն (eiɔs ժողովրդեամբ)*
12 hlu չիք *և* b *որ ի չորեքշաբաթի* e *դ-շաբաթի* q *դ-շաբթի* Vû *և* փխ. *կամ* FVli *յուրբաթու* bq *ուրբաթի* n *յուրբաթու* ops *ուտիցէ* e [*ք*[*ան*
13 p *զաղուհացս* bq *զաղուհացն* beiq *մին* ackmpsv *ա* hloru *շաբաթ մի* G *պահեսցէ* In *և եթէ* bq *իրիցուն* c *երիտուն* n *առաջի երիցուն* OW *յառաջի* Ye *յառաջ* beq *դայ ոք*
14 l *մարգւոյն* ô չէ KQSTZôbq *աւաք* bq *շինի* v *շինին<ին>* CDGHô *կալցէ* pr *կալցին* befd *մին* Xbα *մարդոյն* Y *ի մարդոյն* e *զմարդուն*
15 GHYlqu *երէցն* DIû *երեցն* ôe *էրէցն* b չիք *և յերէցն տացէ* a *տայցէ*

ՋԻԷ (ՋԺԲ) ԺԵ. ԵԹԷ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՈՔ ՅԵՐԻՑՈՒ ԿԱՄ Ի ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՎԵՐԱՅ ԲԱՄԲԱՍԱՆՍ ԴԻՑԷ ԵՒ ՆՈՔԱ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՍՑԻՆ ԹԷ ԱՅԴՊԷՍ ԻՑԷ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆ ԴԻՑԷ Ի ՎԵՐԱՅ ԿԱՐԴ՝ ՅԱՆԱՊԱՏԻ ԱՊԱՇԽԱՐԵՍՑԵՆ։ ԱՊԱ ԵԹԷ ՈՉ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՍՑԻՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԶՈՐ ԱՅԼՔՆ ԱՍԵՆ՝ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏ ԼԻՆԻ, ՈՐՊԷՍ Ի ԿԱՆՈՆՍ Է ԴՐԵԱԼ՝ ՊԱՏՈՒՀԱՍ ԴԻՑԵՆ ԵՒ Ի ԲԱՑ ՀԱԼՈԾԵՍՑԵՆ Ի ՇԻՆՈՅՆ։ ԱՊԱ ԵԹԷ ՄԵՂՔՆ ՉԵՆ ՅԱՅՏ, ՊԱՏԱՐԱԳ ՀՐԱՄԱՅԵՍՑԵՆ ՄԱՏՈՒՑԱՆԵԼ ՔԱՀԱՆԱՅԻՆ ԵՒ ԵՐԴՈՒՄՆ ԼԻՑԻ ԱՅՆ։

ՋԻԼ (ՋԻ) ԺԶ. ԵՒ ԵԹԷ ԸՆԿԵՐՔ ԻՒՐ ԵՒ ԱՇԱԿԵՐՏՔ ՄԵՂՈ Ի ՎԵՐԱՅ ԴՆԵՆ ԵՐԻՑՈՒՆ ԵՒ ԻՆՔՆԱՆՔ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄՔ ԵՆ, ԵՐԷՑՆ ԱՌԱՋԻ ՍԵՂԱՆՈՅՆ ԿԱՑՑԷ ԵՒ ԱՄԲԱՍՏԻՈՆՈՂՔ ԱՌԱՋԻ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆՆ Ի ԲԵՄԷՆ Ի ՎԱՅՐ ԱՌՑԵՆ ԵՒ Ի ՇԻՆՈՅՆ ԱՐՏԱՔՍ ՀԱՆԳԵՆ։ ԱՊԱ ԵԹԷ ԱՇԱԿԵՐՏՔՆ ՔԻՆՈՎ ԼԻՆԻՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՔՆ ԳԻՏԷԻՆ ԵԹԷ ՅԱՌԱՋՆ ԽՌՈՎ ԷԻՆ, ՔԱՀԱՆԱՅՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԱՏՈՍԱՑԷ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՔՆ ԱՆԻԾԻՒՔ Ի ԲԱՑ ՀԱԼԱԾԵՍՑԵՆ։ ԱՊԱ ԵԹԷ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՆ, ԹԷ

1 b և ևթէ սր աշխարհական որք յերիցու qr և թէ Vno յաշխարհական lJûhlou երիցու C չիք ի ավելացրել եճ ուրիշներ GQYoûbhlnop qsu չիք ի Y սարկաւագ D բամբանանս Ycr բանբասանս oe բանալասանս û բանբասան hlou բամբաս

2 ô չիք և akmsv խոստովանեցին beq խոստովանին hloru թէ այդ այդպէս beq է վխ. էցէ f չիք էցէ H և եպիսկոպոսն q եպիսկոպոս

3 ô դարք lôû անապատի bq ապաշխարեսցէ c ապաշխարեսցին ôûabcehklmopqrsuv թէ ôb խոստովանեսցի

4 h դոր և վխ. և դոր JRUYôûb չիք և (Uu ուճեճ և) դոր այլքն ասեն ճշմարտութեամբ q այլք t այդքն l այ[լ]քն

5 lJûbn յայտնի p և յայտ KLMQSX YZôûn լիցի lJ ի կանոնքս Wacefh kmopqrsv ի կանոնն b ի կանոնէս lu ի կանոն Wb չիք է ô պատուհասցի v պատուհասեսցեն BC DEFGHbefq հալածիցեն

6 l ի շինուոյն n ի շնոյն ուղղված ի շինոյն ûbefqv թէ b մեղք p չիցեն մեղքն abcefkmqsv չիցեն H այտ û հրամայեսցին Sô չիք հրամայեսցեն

7 Jû չիք քահանային և երդումն լիցի այն be լինի f լիցին achklmoprsuv լիցի նմա (h նմ[ա]) այն

8 LUûabenqv չիք և (եթէ) û կամ վխ. (իւր) և e աշակերտք իւր f աշակերտդ ôv ի մեղս û դմեղս ô չիք ի Y ղեցեն ի վերայ Hev ղեղեն bq ղնիցեն H յերիցուն bq երիցուն

9 Vo հաւատարիմ T հաւա[տ]արիմք bc չիք (են) ևրէցն hlu առ ի (o առաջի) վխ. առաջի X սեղանուն a սեղանւոյն c կացցեն Racefmpq sv չիք (կացցէ) և Xo ամբաստանօղք Y անբաստանօղք befhlou ամբաստանողքն r անբասաանողք են akmv ամբասաանաւղքն c ամբաստանաւղք ps ամբաստանօղքն

10 b և առաջի. բացի abcefkmpqsv-ից մնացած ձեռ-երր ժողովրդեանն (Y ժողովուրդքն ûr ժողովրդեան) առաջի բեմին (R բեմի) b չիք ի վայր ô չիք և Gr չիք ի (շինոյն) Ll ի (l չիք ի) շինուոյն ou չիք ի, շինուն hlou յարտաքս

11 abefhloquv թէ CDGHeq քենով c քենոյվ T դինով ուրիշներ ուղղելեճ քինով JKLMRSXYZôun դինով վխ. քինով H ժողովուրդք b ժողովուրդն e ժողովրդականքն n ժողովուրդքն աջ լուսանցքում

12 G եթ[է] առաջն ûbcfq թէ յառաջ (b յառաջն) ps յառաջ v պատարագս u մատուսցէ դպատարագն bhloru մատուցանէ ô ժողովուրդ բացի OYbehklopu-ից մնացած ձեռ-երր ժողովուրդն

13 bch անիւծիւք F չիք ի բաց բացի GHbq-ից մնացած ձեռ-երր հալածեսցին ûf թէ behloqru չիք եթէ beq չիք խոստովանին BCDEFHU amn ևթէ (սուտ) ô չիք թէ

սուտ ասացաք, ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ ի վանաց մի՛ հանցեն։ Իսկ եթէ յետ այնր վնաս գործիցեն՝ կանոնաւք դատեսցին։

ՃԻԹ (ՃԻԱ) ԺԷ. Դարձեալ եպիսկոպոսունք եւ երիցունք զաղատ արանց առաջի արքայի եղեն տրտունջ, եթէ ի շինի երկուս կամ երիս եկեղեցիս առնեն վանս։ Եւ արքայի առաջի ազատ մարդիկ պայմանեցին, եւ արքայի եւ եպիսկոպոսաց եւ ազատաց այսպէս հաճոյ թուեցաւ, թէ զարարեալ եկեղեցիսն թողցեն եւ զպտուղ եւ զհաս եկեղեցւոյ ի վսամ եկեղեցին տացեն։

ՃՀ (ՃԻԲ) ԺԸ. Եւ որ տասանորդս տան ազատ մարդիկ՝ ղկէսն ի բուն եկեղեցին տացեն եւ զկէսն յիւրեանց եկեղեցիս։

ՃՀԱ [ԺԹ]. Կիւրակէին տէր եւ ծառայ ի վսամ եկեղեցին երթիցեն յաղաւթս եւ զյիշատակ յեկեղեցին տարցեն, այլ անաշխարհիկն զհոգեցաւուրն յեկեղեցին տարցէ։

1 o չիք սուա u ասացուք c ասացաք ասեն (ô իւրեանց) փխ. ասացաք km տպաշխարուքեամբ bq ի վանացն

2 b անդրն (q անդր) փխ. այնր b վսան փխ. վնաս Y գործեն e գործեսցեն acfmosuv քանոնաւքն hklr կանոնօքն Ynp կանոնիւք û կանոնոք beq դասեսցեն

3 û չիք դարձեալ bq եպիսկոպոսքն (b եպիսկոպոսն) և իրեցունքն p արանցն Y յառաջի

4 RXYb արքային hlorս տրտունջ c ի շինի է երկու. ôù յ c և փխ. կամ Yh յերիս ôbc ч lJ եկեղեցիս acefkmpsv Եկեղեցի bq եղիցի փխ. եկեղեցիս r առնել

5 bq վանք ôe չիք և Yabcefkmnpqsv առաջի արքայի lu ազատի YWhlou մարդիկք ôbeq մարդիք hlu պոմանեսցին բացի XY-ից մնացած ձեռ-երը պոմանեցին bq չիք և (արքայի) l արտայի փխ. արքայի

6 hlu չիք և (եպիսկոպոսաց) abcefk mpqsv և ազատաց և եպիսկոպոսաց c այսպէս հաճոյ...եղաւ ի վերայ էջ 100 տող 9-րդ ընկած է KLZ Թըւեցաւ u Թոյեցաւն bq դարդարեալ փխ. զարարեալ

7 ôhlo եկեղեցին u զեկեղեցիսն v եկ[եղե]ցիսն bq զպտուղս W հաս CDHVôbefhoqru եկեղեցոյ (ի վսամ) lJ յեկեղեցւոյ Y չիք եկեղեցւոյ X ուրիշներ ուղղել են ի վսամ û չիք ի, վսամ be և վսան (hqu ի վսան l ի վսան սմ) փխ. ի վսամ KQ յեկեղեցին (տացեն) b եկեղեցի q ամենայն եկեղեցի v եկ[եղե]ցին û եկեղեցւոյն (hlorս եկեղեցիսն c հկեղեցոյ) փխ. եկեղեցին

8 Y տայցեն

9 H և որ...մարդիկ ներքևի լուսանցքում ôbq որք r չիք որ S գաւառորդո ô տասանորքը, չիր տան, պատք YWûbn մարդիկք ôeqr մարդիք û կես H չիք ղկէսն ի բուն եկեղեցին տացեն b ի բան փխ. ի բուն ûhlu եկեղեցի b յեկեղեցին v հկ[եղե]ցին

10 û կես lJKLMQRSTXYZôeîq իւրեանց û եկեղեցի v եկ[եղե]ցին յացի UVôabeflmnopqsu-իյ մնացած ձեռ-երը յեկեղեցին

11 B—TVXYZWôabpq հիւրակէին û հիւրակէի միայն r ձեռ-րում է հիւրակէին բառից առաջ ձիճ ճողված. մնացած ձեռ-երում այո ճողվածն միացված է նախորդ՝ ժր ճողվածին x ուրիշներ ուղղել են ի վսամ û չիք ի, վսամ l ի վսան սմ փխ. ի վսամ b ի վսամ-ը գրված է հատավված b պատվով՝ ի վս սմ h չիք ի վսամ û եկեղեցի

12 lû ղյիշատակս bq յիշատակ e յիշասակ p յիշատակս LRXYehloqu եկեղեցին v յեկ[եղե]ցին m տարցէ բացի lôûbefkpqsuv-ից մնացած ձեռ-երը տարցին ABs այլ Fm չիր այլ տյնաշխարհիկն...տարցէ Gq անաշխարհիկն û տնաշխարհիկ X ըզհոգեցաւուրն

13 G եկեղեցին Y ի յեկեղեցին û յեկեղեցի v յեկ[եղե]ցին Xe տարցեն BCDEGHIJOQVûn տարցին բացի abfhklopqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը տարցի

ՋԼՔ (ՋԻԴ ԺԹ) Ի. Ազատ արանց որչափ իւրեանց դաստակերտքն են՝ զերէց առանց եպիսկոպոսի մի՛ իշխեսցեն հանել, եւ մի՛ եպիսկոպոսն իշխեսցէ առանց նոցա հանել եւ առնել։ Եւ երիցուն թէ յազատէ կամ ի ժողովրդականէ վտանգ լինի, գնալ մի՛ իշխեսցէ առանց եպիսկոպոսին։

ՋԼԴ (ՋԻԴ Ի) ՐԱ. Ազատ մարդոյ իւր եկեղեցւոյ եթէ սեղան կանգնէ կամ նըշխարս բերէ կամ պատարագ առնէ՝ եպիսկոպոսին հրամանաւ արասցէ, որչափ իւր կարողութիւն իցէ։ Եւ որ զայս հրաման առնէ եւ կատարէ՝ աւրհնեալ եղիցի. եւ որ ոչն առնէ՝ հեռի եղիցի յեկեղեցւոյ եւ ապա ըստ կարին տուգանս բերցէ առաջի եպիսկոպոսին։ Եւ յետ այնր որչափ տուգանն տացէ մարդն որ ի կանոնսն դրեալ է՝ ընդ աւրհնութեամբ աբասցեն։

ՀՋԻԵ ԻԱ). Զայս պայման արարին եպիսկոպոսքն եւ քահանայքն եւ աղատ մարդիկ առաջի արքային. Թէ ի մեր եպիսկոպոսաց եւ յերիցանց եւ յե-

1 Ի ճողվածք kmsuv ձեռ-երում միացված է ճախորդ ճողվածին G *առանց* փխ. *արանց* q *արանց* կրկրնված է ô *դաստակերքն* û *դաստակերաք* b չիք *են*

2 bq *իշխեաց* e *իշխեացն* f *իշխեացն* k *յիշխեացեն* Pakps *հանել և* (a չիք *և*) *առնել այլ* (P չիք *այլ*) *և մի* (akps չիք *և մի*) *եպիսկոպոսն* v *հանել և տանել և մի եպիսկոպոսն* bef *հանել* (e հհանեն) *և* (b չիք *և*) *ունել* փխ. *հանել* RXZmq չիք *հանել և մի...առանց նոցա* ab ef չիք *և մի* CDEHû *եպիսկոպոս* (*իշխեսցէ*) G *եպիսկոպոսի* (*իշխեսցէ*) bef չիք *եպիսկոպոսն իշխեսցէ*

3 bef չիք *առանց նոցա հանել և առնել* Un *հանել առանց նոցա* p *հանել և առնել առանց նոցա* q *ունել* (v *տանել*) փխ. *առնել* Y չիք *և* (*երիցուն*) ôu *իրիցուն* û *երիցու* akmpsv *երիցունք* bq *երէցն* C *ազատէ ուրիշներ ուղղել են յազատէ* DGIJMYôûbqru *ազատէ* a չիք *ի* ôe *ի ժողովրդենէ* bq *ի ժողովրդականէն* h *ի ժողովրդանէ*

4 b *լինին* OW *և գնալ* be *դի այլ* (q *դի մի այլ*) փխ. *գնալ* H *իշխէ* IJYûe *եպիսկոպոսի*

5 u [ա]*զատ* q *մարդւոյ* H *իւր և* IJ *յեկեղեցւոյ* Yôehlou *եկեղեցոյ* be *եկեղեցոյն* q *եկեղեցուն* bq *Թէ* ô չիք *եթէ* H *կագնէ* f *կանկնէ* b *գնէ* փխ. *կանգնէ* abefkmqsv *եթէ* (p *Թէ*) փխ. *կամ* e *դնշխարս* q *նշխարս*

6 o *պատարա*[*գ*] v *պատարագս* bpq *հրամանաւն* e *արացէ* b *առնէ և արասցէ* փխ. *արասցէ*

7 ô *կարողութեամբ* abhklmpuv *կարողութիւնն* a *զոր* KLMQRSTX *հրամանն* e *հրամանս* H *առն*[*է?*] BCDEFGH չիք *և կատարէ*

8 XY *եղիցի յեկեղեցւոյ* (Y *յեկեղեցոյ*) *և որ* R չիք *և որ ոչն առնէ հեռի եղիցի* ûabekmpqsv *ոչ* b *առնիցէ* Y չիք *առնէ, լիցի* (*յեկեղեցւոյ*) DHYbfhoru *յեկեղեցոյ* OWû *եկեղեցւոյ* ôeq *եկեղեցոյ* m չիք *յեկեղեցւոյ* Y չիք *և* (*ապա*)

9 Mbehloqru *կարգին* (Y *կարգի*) փխ. *կարին* ô *եւ* f *այնըր* p *յայնր* bq *այնորիկ* փխ. *այնր* F *տոգանն* ûbh *տուգանս* lopqu *տուգան*

10 bq *տացցէ* nr *տայցէ* ô *որք, ընդ* փխ. *ի* H չիք *ի* hlu *ի կանոնադրեալ* ûboqr *ի կանոնս* l չիք *դրեալ* Y *կայ* փխ. *է* բացի bq-ից մնացած ձեռ.-երը չունեն *է* ô չիք *ընդ, եղիցի* փխ. *արասցեն*

12 q *արար* ûbq *եպիսկոպոսք* g *եպիսկոպոսունքն* բացի Ybefqhklmnop rsu-ից մնացած ձեռ.-երր *քահանայք* BCDEFHbq *տղաք*

13 H *և մարդիկ* LYWôûbn *մարդիկք* e *մարգիքն* gq *մարդիք* JU *արքայի* bq *եպիսկոպոսացն* E չիք *և* (*յերիցանց*) bq *երիցանցն* IJKLMQRST YZôûaefglmpsv *երիցանց* ps չիք *և* (*յեկեղեցւոյ*) CDHYbfhoqru *յեկեղեցոյ* ôeք *եկեղեցոյ* ûklms *եկեղեցւոյ*

կեղեցւոյ բերանոյ՝ աւրհնեալ եղիցի Թագաւորն Թագուհովն հանդերձ եւ զաւակովն եւ ամենայն աշխարհովս որ յայս ժողովեալ են՝ աւրհնեալ եղիցին։

Եւ զայս հրաման մատանեցին՝ Մուծիկ արքայի հրամանատար, Միրհաւրիկ հազարապետ, ազգապետ[ք]՝ Մարութ, Տիրազգ, Ասպրակոս, Շամայ, Բակուր, Առատան, Արշէս, Վարդան քաջ, Գարդմանայ տէր՝ Խուրս, Գերմանոս[ե?]ան, Խոսկեան, Փիրոգ նահապետ եւ ամենայն ուղատք Աղուանից։ Վասն առաւել դրոյս [հաստատութեան] Վաչագանայ արքայի Աղուանից մատանի եդաւ ի վերայ։

1 p բերանոյ եկեղեցւոյ M բերան Hô լիցի Y եղիցին eg Թագուրովն f Թագուրհովն ps Թագհուովն m Թագուհուովն r Թագուհոյն n Թագուհի.lq Թագաւորակնօք փխ. Թագուհովն b Թագաւորականաւք փխ. Թագուհոյն...զաւակովն

2 ô զաւակօվք q զաւակաւք cg զաւակովքն IJKLMQRSTXYZ յամենայն ô չիք ամենայն W աշխարաւ ô աշխարհօվն kmps աշխարհովն akmpsv որք ի յայս Gô այս RXY û յայսմ n ի յայսմ fhloru ի յայս begq ի յայս (e այս) վեճակս ժողովեալ

3 ô լիցին eg եղիցին եկեղեցւոյ բերանոյ աւրհնեալ եղիցին փխ. եղիցին

4 begqատենագրեցին (fhloru մատենագրեցին ô մտանիցեն) փխ. մատանեցին bq մուծիկարգ բացի ab egkmpqsv-ից մնացած ձեռ-երր արքայ և հրամանատար fm հրամատար

5 Y միրհաւրիկ ô միհօրիկ bq մորհորիկ eg մորհօրիկ hr հմիրհօրիկ lou հմիրհաւրիկ kp միհօրիկ ms միհաւրիկ RSXYWôabefghklmnq suv ազգապետ Uo չիր ազգապետ[ք] մնացած ձեռ-երր առհապետ b մարութ Y տիրապարս (akmsv միրազգ p միրազգ r տիրազդ b աիրա ազդ) փխ. աիրազգ Y ասպրագոս û ասպրանկոս afkps սպրակոս hloru ըսպրակոս bcgq սպրակուրս

6 Xr բեկուր h բեկու.[ո?] lon բեկուո բացի abefgkmqs-ից մնացած ձեռ-երր բկուր û առաբան (hlou էռատան r եռատան) փխ. առատան a արչէ (kmopsv արչէս n ոչէք) փխ. արշէս բացի hlru-ից մնացած ձեռ-երր ոչէս փխ. արշէս ô կարգմանա û գարգմանոյ a դարգամանայ ef գարգման q գարգմաան q [ա]էր

7 eg խու[ր]ս hlou խուսր IJû և գերմանոսան G դերմանոսեան befq դերմանոս hklmoprsuv դերմոսան L խոսդեան Y խորկեան W խոսկեան abq վիրոք hlou աղաս Q ազգատք փխ. ազատք

8 ab աղաւնից eg գրոյնս h գրոյն BCDEFGH վաչաքանայ Jû վաչագանից Llu վաջաղանայ b վաչագան ehq վաչագան ջ վաչագայն v վաչագանեայ

9 û արքայ eջ արքայիս m չիք արքայի ô աղվանից abq աղաւնից n մատանին r մատենի փխ. մատանի b ի վերա նորա

ԼԶ

ԲԱՍՂԻ ԴԻՐ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ՎԱՄՆ ՊԷՏՊԷՍ ԵՒ ԲԻԲԼԱՊԱՏԻԿ ԱԽՏԻՑ ԳԼՈՒԽՔ ՄՀՐ

ՋԼԴ (ՋԻԶ) Ա. եթէ ոք ապականէ զէգ յանկարծաւրեայ բռնաբարուոյ, մահապարտութեան դատաստան ընկալցի՝ Բ մահ համարեալ լիցի եւ մինչեւ ի վախճան ապաշխարեսցէ։ Հայելով վարդապետն՝ իշխան լիցի կարճել զկարդն։

ՋԼԵ (ՋԻԷ) Բ. Որ ի պատերազմի արիւն հեղու՝ պարտ է Գ ամ ապաշխարել։

ՋԼԶ (ՋԻՐ) Գ. Թէ թողեալ այր զկին վասն զաւակի, պարտ է հաւաստեաւ քննել եւ տալ ապաշխարութիւն զերկկնոյն։

1 IJKLMOPQRSTYXZWô *կանոնք բարսղի* (IJMô *բարսեղի*) փխ. *բասղի դիր կանոնական* DEGHUacefg kmrstv *բարսղի* Cdlo *բարսեղի* F *բարո[ղ]ի* hu *բարսղի է* i *նորին սբրոյն բարսղի* փխ. *բառղի* bq *դէր բարսեղի կանոնական* n *դէր կանոնական սբրոյն բարսեղի* û *կանոնախմբի №-ր մուծված է վերնագրում, այսպես՝ կանոնք լղ սբրոյն բարսեղի պէսպէս ախտից* փխ. *բասղի... մհր* l *կանոնականք* i *պէս* u չիք և X *ժիրապատիկ*

2 E *ախտից* ĕ̆ *ախտից* b *աղաւքից* (q *աղաւք* W *ապխտից կամ ախտից*) փխ. *ախտից* GJPRbdlmpqtu *դլուխ* Wg չիք *գլուխք* րացի IKL MQSTXYZôe-ից մնացած ձեռ-երը *գլուխս* i բան և *երկու* ps *մհդ* t *երկու հարիւր հր* u *մկր* n չիք *մհր ավելացրել եմ ուրիշներ* w̄bg չիք *մհր* v *մհր օգնեա*

3 abegkmoqrt *քէ* d չիք *եթէ ոք ապականէ* սեռը բաց է բողնված bc egq չիք *ոք* H *անապականէ* X *ապականիցէ* c չիք *ապականէ* n *դէգն* d *դէք* b *դքո* փխ. *դէգ* hu չիք *դէգ* Seg *անկարծօրեայ* ô *անկարծօրէն* lo *անկարծաւրէն* cdh *յանկարծաւրէն* irtu *յանկարծօրէն* BCDEFGHIKLMYôabcdefghkmpq rtuv *լռնաբարոյ* o *բռնաբարուոյ* X *մահապարտութեանն*

4 ô *տատասան* d *դատաստանք* c *ընդալցի* dps *ընկալցին* W *երկրորդ* G *համարեալ* ուրիշներ ուղղել եմ *համարեալ* bp չիք և Y չիք և *մինչեւ...հայելով՝* առղ ե-րդ

5 hu չիք *է* h *ցվախճան* u *ցվաղճան* EFIJMQSTbdeglmnoq *է վաղճան* t *է վախճան* ô *ապաշխարիցէ* û *վարդապետին* bq *վարդապետին նա իշխան* c *վարդապետն է դղջումն իշխան* d *է վարդապետն է կարն իշխան լիցի* e *է կարճել*

6 bq *զկարդն այնպէսոյն* (q *այնպէսուն*)

7 b *է պատերազմն* cdeg *է պատերազմին* b *հեղուն ապա պարտ է* W *երեք* O *ապաշխարհել* ô *ապաշխարել*

8 BCDEGHûbltv *եթէ* Un *ոք* (d է) փխ. *քէ* ô չիք *քէ* u *զկինն* Ybdef gqt *զկին իւր վասն* C *հաւաստեաւ* ուրիշներ ուղղել եմ *հաւաստեաւ* DGH *հաւա[ս]տեաւ* lu *քննել*

9 d չիք *տալ* Yhu *զապաշխարութիւնն* bk *զապաշխարութիւն* d *ապաշխարութեան* b *զերկկնոյն* t *երկոցունց* ô չիք *զերկկնոյն*

ՋԼԷ (ՋԻԹ) Գ. Որ հարուածովք մահու հարկանէ զընկեր իւր՝ մահապարտ է։ Թէ տէր զծառայ իւր սպանանէ տարապարտուց՝ մահապարտ է. Թէ տիկին զաղախին՝ նոյն է։ Եւ եթէ յաւր հարկի արիւնհեղութիւն լինի՝ մահապարտ է եւ պարտական. ի զուր անկեալ ի ձեռս իշխանի՝ մահապարտ է. եւ որ զգող յորդայթ ընկենու՝ մահապարտ է։

ՋԼԸ (ՋԼ) Ը. Թէ աղախին ի տեառնէ իւրմէ պոռնկի ակամայ՝ առանց պատժոյ է։

ՋԼԹ (ՋԼԱ) Զ. Եթէ ոք կուսութիւն խոստանայ պահել եւ պոռնկի, զամենայն աւուրս կենաց իւրոց ընդ ձեռամբ կացցէ։

ՋԽ (ՋԼԲ) Է. Եթէ ոք երդնու ուրացութեամբ՝ ժԸ ամ ընդ ունկնդիրան կացցէ եւ Ա ամ՝ առ դրանն, հաղորդեսցի աւրինաց։

ՋԽԱ (ՋԼԳ) Ը. Եթէ ոք ի կախարդաց կամ ի դեղատուաց յապաշխարութիւն դան, արժան է յորդորել ի հաւատս, զի մի՛ ի խստութենէ կանոնաց զարհուրեալ անդրէն դառնայցեն ի նոյն չարիս, բայց դրոշմ դիցեն ի ճակատն եւ յուսն եւ ի ձեռան եւ ի ծունդրն խաչանիշ։

1 eq որ ի հարուածով ûbĵg հարուածով ô զկին իւր և զնկեր փխ. զընկեր իւր BCDHSafghiklns զնկեր q չիք իւր ôd չիք մահապարտ է

2 KLMRSTYZôc և թէ dt եթէ (աէր) û աէր թէ ծառայ Q չիք թէ աէր... մահապարտ է befgq զծառայն h lou զծառայս d սպանանել rt հարկանէ փխ. սպանանէ ô չիք սպանանէ hu ի տարապարտուց t եթէ (աիկին) ôbq աիկինն

3 bhloqtu զաղախինն ô չիք զաղախին beg նոյնպէս (q նմանապէս) փխ. նոյն է ûu չիք և Yui թէ ô չիք եթէ Qbq աւր ô օր X հօր (hu յաւ l յօ) փխ. յաւր acdkmpsv չիք յաւր cdu ի հարկի ô և արիւնհեղութիւն begq արիւն հեղու û լինի bq նա փխ. լինի

4 B և պարտականն...իշխանի մահապարտ է ձախ լուսանցքում bcdq չիք և պարտականն...իշխանի մահապարտ է l է փխ. ի (զուր) hlou պարտական (l պարտականն) ի (l է) զուր անկեալ ի ձեռս իշխանի մահապարտ է և պարտականն զի ուր (այնուհետև l-ը չուլի) անկեալ ի ձեռ (o ի ձեռս u ի ձեռն) իշխանի կրկնված է a անգեալ rt արկեալ փխ. անկեալ

5 beq զգող Sô որդայր s ընկենաւ

6 bcl եթէ b աղախինն efg չիք ի, դահեանէ ABCDEFGHIJOPQhklm pstv ի տեառնէ ô պոռնկեացի ei յակամայ բացի Yôegn-ից մնացած ձեռ-երը պատժոց է

7 q թէ abdefgkmpqsv չիք ոք q կուսութիւնն ô խոստանայ կուսութիւն Y պահել C չիք և ավելացրել են ուրիշներ m պոռնկել

8 J յաւուրս l աւուրց ôt չիք կենաց

9 cd է հողվածը դրված է ը հողվածի տեղ b հակառակը q թէ ô երդնուցու f յերդնու L երդնու ընդ Z ուրացութիւն bq ուրացութեան W տասնհինգ hu ժէ փխ. ժե abî ikmpqrsv ունկնդիրս h ունկնդիրն ôջ կացէ

10 KLMQRSTXYZWôabcdfgkmpqsv մի փխ. ա ortu չիք ամ C չիք առ ավելացրել են ուրիշներ DGHI չիք առ YWdl դրան ôû ապա հաղորդեացի Yegt օրինացն fhoqu աւրինացն d յաւրինացն b չիք հաղորդեացի աւրինաց û չիք աւրինաց

11 q թէ ô չիք (ոք) ի b ի կախարդ q ի կախարդի Y և փխ. կամ c չիք կամ ôps չիք (կամ) ի KL դեղատրւաց M դեղատուաց R ի դեղատուաց ô դեղատուաց bq ի դեղատուած IJKLMQRSTXYZôûdghi oru ապաշխարութիւն

12 ûeg գայ ô կայ փխ. գան hoqu յարժան R յորդորէ ô որգորել KRû bloq չիք ի b խոստութենէն s ի խոստութենէ bq զարհուրեալ է

13 û անգէն d չիք անգրէն d գառնայ ի յնոյն GYckmqs գրոշմն b ի գրոշմն Q չիք (դիցեն) ի, գճակատն Y ի ճակատս

14 Y ի փխ. և ô չիք և (յուսն) km չիք և յուսն ô ուսն hilortu յունդն (U յուրն d յոյսն q յուսնս) վրփխ. յուսն ôbcdeghnoqu ի ձեռն EHIJKLMPQRSTVXYZWûhilnortu ի ծունկսն Oô ի ծունգսն abcdefgk mpqsv չիք և ի ծունգսն be խաչմանն gpq խաչանման u խաչիանիշ

Ջեռ (Ջէդ) Բ. Որ զառականս ընդ արուս անցուցանէ՝ եղիցի ի վերայ նորա ժամանակ այն որ ի շնութիւնս զանաւրէնութիւնս գործեն, Գ ամ ապաշխարեսցէ ընդ ունկնդիրսն, Ա ամ՝ ընդ ձեռամբ։

Ջեգ (Ջէն) Ժ. Որ ընդ նղբաւր պոռնկի՝ ընդ սպանողի ընկալցի։

Ջեդ (Ջէզ) ԺԱ. Որ ազգային ապականէ՝ ընդ շնացողի պատուհաս կրեսցէ։

Ջեե (Ջէէ) ԺԲ. Որ ղքրիստոս ուրանայ եւ յանցանէ զփրկական խորհրդովն՝ դամենայն ժամանակս լալով ապաշխարեսցէ եւ յետին քոշակին արժանի լիցի, եթէ այր եւ եթէ կին։

Ջեզ (Ջէը) ԺԳ. Եթէ ոք պոռնկի ի տան Աստուծոյ ընդ արուի կամ ընդ իգի՝ արժանի լիցի միայն զհաւատացեալս տեսանել Ժ ամ, յետ Ժ ամի արժանի լիցի ընդ հաւատացեալս կալ՝ Ը ամ ընդ ունկնդիրս, Ա՝ ընդ ձե-

1 abceɛfgkmpqstv *զառականս իւր ընդ* H *անցուցանել* (cg *ացուցանէ*) *փխ. անցուցանէ* bg*ցուցանէ հմմտ.* Ἐπιδεικνύμενος Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի լր ճողվածում (տես, Կանոնագիրք Հայոց, հա. 1, էջ 351) բոլոր ձեռ-երբ ունեն *անցուցանիցէ, անցուցանէ, անցուցանեն, անցուցանել իցէ* ձևերը. Այժմ համապատասխան ճուն.-ի ընթերցում պահել են միայն hq ձեռ-երբ. W չիք ի Ը *ժամ[ան]ակ* u *ժամանակային* bq *ժամանակն*

2 û չիք *այն, չիք ի, զշնութիւնս և* eíhioqrtu *ի շնութիւնն* g *ի շնութեանն* acflmpqs *զանաւրէնութիւն* egv *զանօրէնութիւն* ir *զանօրէնութիւնն* L *գործեն զանաւրէնութիւնս* W *երեք Ը ապաշխարեսցի* bm *ապաշխարեսցեն* d *ապաշխարեսցէ* ցq *ապաշխարէ* lo *ապաշխարիցէ*

3 u *ունկնդիրսդ* G *կացէ ա ամ* KL MQRSTXYZôcd *և մի* (cd *ա*) W *մի* (b *մէկ*) *փխ. ա* av չիք *ամ*

4 R *եղբար* b *եղբաւրն* d *պոռընկ* ôce urt *սպանողի* hlou *սպանող* c *ընդալցի* ip *կալցի փխ. ընկալցի* t *ընկալցի զպատիժ*

5 BCDEFGHVdfhikmpqrstuv *զպղծայինն* b *զպղծայիկանն* gc *զպղծայինս* H *և ընդ* ou *շնացաւղի* Ycd *պատուհասի* q *պատուհասն* M *կրեսցի* Ycd չիք *կրեսցէ*

6 b *որք* Kk *յայնցանէ* ôû *անցանէ* û *դժրկչական* ûdhlou *խորհրդով* h *խորհուրդն* q *խորհուրդս*

7 ô չիք *զամենայն* Uûbcdhilnortu *ժամանակս* eígq *ժամանակն* ô *ժամանակն զաւուրս իւր լալով* v *ապաշխարիցէ* ce *և ի յետին* M *յետ* ô *ետին* X *յետ ուրիշներ ուղղել են յետ* bd *քաւշակին* eg *քօշակին* q *քաւշակէն*

8 bq *լինիցի* d *լինիցին* n *լիցի ձախ. լուսանցքում* Uhlou չիք *լիցի* Yôû bcgi *քէ (այր)* Yûdelq չիք *և (եթէ)* Yôûbcgqu *քէ (կին)* i *ընդ փխ. եթէ*

9 T *պոռն[կ]ի* u *պոռնիկի* be *ի տունն* gq *ի տաւն* ô *արվի* bdefgpt *և փխ. կամ* AIJKLMOPQRSTVXYZWôûn չիք *ընդ (իգէ)* F *եդէ* ô *էդի*

10 b *արժան* d *լիցին* q *մի լիցի* ô *դաւառացեալս* u *զհաւատացեալ* t *լիցի ընդ հաւատացեալսն միայն* h չիք *միայն...արժանի լիցի* Yûac deighiklmopqrsv *զհաւատացեալսն* t *տեսանել* H *կալ փխ. տեսանել* W *տասն* akmsv *զասան* cdfopqrtu *ղժ(ամ)* H *և փխ. ժ(ամ)* Jcg *ամի (յետ)* BCDEFGHblotu *և յետ* ô *ետ* l *ամ յետ* ż *աջ լուսանցքում* YW *(յետ) տասն* û *այլք փխ. ż ամի* I չիք ż *ամի* p չիք *յետ* d *ամի... կալ և ամ՝ տող* 11-*րդ* cegq *ամին (արժանի)* f *ամինին* hlou *ամաց (արժանի)* e *արժան*

11 eջ *լիցին* q *լինիցի* h չիք *(լիցի) ընդ* Yabcdefgiklmoqrstuv *հաւատացեալսն* h *զհաւատացեալսն* d *դնալ* P *կամ ուրիշներ ուղղել են կալ* K չիք *կալ* W *հինգ* q չիք *ամ* HÜYWûacdefghikmnoqrtuv *ունկնդիրսն* YWôû *և (W չիք և) մի (Y մին ô ա) ամ (Wôû չիք ամ)* h *մէկ* Glhiorstu *ա ամ ընդ* b չիք *(ա) ընդ* CD *ձեռամ[բ]*

ոամբ մտցէ եւ ելցէ ընդ ապաշխարուղս. ապա արժանի լիցի արիւնոց։ Թէ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական հանդիպեսցին ի չար ախտին՝ մինչեւ ի վախճան ընդ ունկնդիրս կացցէ, յետին թողչակին թէ լիցի արժանի։

Ջհէ (ՋԼԹ) ժԴ. Որ գինքն կարեաց՝ մի՛ լիցի քահանայ, ղի անձնասպան է։

ՋհՐ (Ջհ) ժԵ. Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական ի շնութեան կամ ի դողութեան կամ ի ստախաւսութեան կամ ի զուր վկայութեան դատին՝ լուծցին եւ ապաշխարեսցեն բստ գործոցն։

ՋհԹ (Ջհև) ժԶ. Եպիսկոպոս կամ երէց որ երկու ձեռնադրութիւնս ընդունի՝ լուծցին ինքեանք եւ առնելիքն. բայց թէ վասն աստուածային խրատուն արգելեալ լինի յիւր հայրապետէն՝ ապա առցէ զաւծումն իւր։

ՋՄ (ՋհՒ) ժէ. Եպիսկոպոս կամ երէց զոուրբ Քառասունսն կամ զուրբաթ կամ զչորեքշաբաթ լուծանէ՝ նզովեալ լիցի, բայց եթէ հիւանդ լինի։

1 BDEGHa *ապաշխարաւզս* CFYkv *ապաշխարողս* bcefgq *ապաշխարողն* o *ապաշխարողս տրօք անանց ասա* hu *չիք ասա* bl *արժան* BCDEFGH *լիցին* q *լինիցի* q *աւրինացն* deg *օրինացն* b *աւրինացն աստուծոյ*

2 deq *թէ·ից* ßnր ßnդված KLMQRST XYZakmpsv *և թէ* (RX *եթէ*) OW bc *եթէ* ó *չիք թէ* û *թէ փխ. կամ (սարկաւագ)* eg *ուրկաւագ հանդիպի կամ ուխտական* hlou *ուխտի մանկանց փխ. ուխտական* acdfik mpstv *հանդիպեսցի* hlou *հանդիպի* bq *չիք հանդիպեսցին* ôpqtv *չիք ի* l *ի չար չար*

3 o *ախտէն* hlou *ախտն* q *ախտին է* t *ախտիս այսմիկ մինչև* s *մինչ չև* IJMSTbegimnou *ի վազման* dqt *ի վազլան* l *ի վախլան* OUWûchlno tu *ունկնդիրսն* V *կացցեն* i *կայցէ* û *չիք կացցէ* bq *կացցէ նա յետին* Yôdg *և յետին (ô եսին)* i *յետի* bdq *թաւշակին* Yeh *թօշակին* û *թողչակի* b *ասա փխ. թէ* XY *չիք թէ*

4 Mn *լինիցին* ôq *լինիցի* բացի lJYûa bcdefgiklmoprstuv-*ից մնացած* ձեռ-երը *լիցին*

5 b *որք* g *թէ փխ. որ* Yeg *զինք* i *կարեաց փխ. կարեաց* ô *չիք մի* C *անձն սպանէ* ուղղված ուրիշներից *անձնասպան է* DGH *անձն սպանէ* JKLMQRTXZ *յանձնասպան է*

6 b *սարկաւակ* OW *յուխտական* hlou *ուխտի մանկանց փխ. ուխտական* d *ժե հոդվածը միացված է ժդ հոդվածին* CDGHnu *ի շնութիւն* Y *որ ի շնութեանն* b *չիք ի շնութեան կամ*

7 q *չիք ի (դողութեան)* G *ի դողութիւն* i *չիք (զողութեան) կամ* u *ի ստախօսութիւն* abcdefgkmpqsv *չիք կամ ի սաստաւսութեան* G *ի դաւր* (t *ի սուտ*) *փխ. ի զուր* Y *վկայութեանն* ûhu *դատին*

8 G *լուծցին* Y *ապաշխարևսցէ* ô *ապաշխարեսցին* ôbgq *չիք ըստ* lJ KLMQRSTXYZûps *գործոց* efhlouv *գործոյն* bq *դգործոյն* n *գործուցն* og *չիք գործոցն*

9 eg *երէց կամ սարկաւագ որ ի* (g *երկու*) *ձեռնադրութիւն* OVabckm pqsv *ի* hlou *երկուս* abcdfikmpqrs tv *ձեռնադրութիւն* dhlot *ընդունին* Y *ընդունիցի* X *ընկալցի փխ. ընդունի*

10 Qd *առնելինքն* û *առնելիք* bq *առինքն* (eg *առնիքն*) *փխ. առնելիքն* ûd *եթէ* c *չիք թէ* ô *չիք վասն* Q *ային առանց պատվի* Vli *խրատոյն* q *դրոցն փխ. խրատուն*

11 l *անարգեալ փխ. արգելեալ* IJKLM QRSTXYZôegkp *իւր* û *չիք յիւր* Mq *հայրապետին* G *զուտումն փխ. դաւծումն* l *չիք (դաւծումն) իւր*

12 R *երէց որ երկու զուրբ* b *քառասունքն* eg *ի* oq *ի-ունն* ûq *և փխ. կամ (զուրբաթ)* q *զուրբաթն* ô *չորեքշաբաթ կամ զուրբաթն* ûh iou *և փխ. (զուրբաթ) կամ*

13 KLMQRST *զչորեքշաբթի* XYZ *զչորեքշաբաթի* ջ *զգ-շի* h *զչորեքշտրաթիւն* l *զչորեկշաբաթիո* o *զչորէքշաբաթիսն* u *զչորեքշաբաթի-ն* t *եթէ լուծանէ* l *չիք լուծանէ* O *լզովեալ* q *լուծանէ նայ նզովեալ* b *լինիցի* d *լինի* eg *եղիցի* Rep *չիք բայց...լինի* AIJKLMOPQST UVXYZWôûc *թէ* b *լինիցի*

ՋՈԱ (ՋԽԴ) ԺՐ. Քահանայ կամ սարկաւագ թէ կաղանայ կամ կուրանայ եւ այլ վարքն սուրբ են, արժան է կալ յաշտիճանի։

ՋՈԲ (ՋԽԴ) ԺԹ. Զեկեղեցի յետ ի աւուր արժան է սրբել. թէ յանաւրինաց մտեալ աւթեակս ոչ առնէ՝ քահանայն սրբեսցէ, թէ աւթեակս առնէ՝ հրամանաւ եպիսկոպոսին սրբեսցի։

ՋՈԳ (ՋԽԵ) Ի. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ շաբաթու եւ կիւրակէի արտաքոյ կալ, բայց թէ անհնարին լինի եւ ի աւր առանց խորհրդոյն մի՛ իշխեսցէ կալ. ապա եթէ յանգգնի՝ նղովեսցի։

ՋՈԴ (ՋԽԶ) ԻԱ. Քահանայ որ զաշխարհական գործով ղբաղի եւ ոչ կայ զգոյշ տասնից եւ պաշտամանց, ունելով բարեխաւս զսուրբ մարտիւրոսն, եղիցի նա որպէս հեթանոսն։

ՋՈԵ (ՋԽԷ) ԻԲ. Քահանայութիւն է՛ որ յԱստուածոյ է եւ է՛ որ ի սատանայէ. ղի որ ուրացող է կամ արուագէտ կամ անասնապիղծ կամ պոռնիկ կամ

1 ô դադտնայ S չիք կամ (կուբանայ) RXYZ ուրկանայ փխ. կուբանայ

2 A այդ q այլք r այլքն Hûeg վարք Ÿ սուրբք hloru արժանի են (r է) l. են փխ. է EFKLORXZWdimpst յաստիճանի c յաստիճանն IJ աշտիճանի S յաշտիճան f յաշտիճանին Ybhlor աստիճանի u աստիճան ueq աստիճանին ô աստիճանին իւրոյ

3 I զեկեղեցեցի O եկեղեցի Ulqr յեկեղեցի b եկեղեցի p յեկեղեցիս s զեկեղեցիս ô ետ ẅւ քառասուն p պարտ է փխ. արժան է b անաւրէնքն q անաւրէնք lJûeghlnou անաւրինաց ôbq մտեալ է աւթեակս (ô օթեակս) û մտեալ միայն և օթեակս

4 Irt յօթեակս d յաւթեակս hn աւթեանս u աւթեակս t չիք ոչ û արտեալ փխ. առնէ m առնէ հրամանաւ եպիսկոպոսին քահանայն fl քահանայ KLMQRSTXYn և թէ (Y եթէ) o և փխ. թէ t չիք թէ աւթեակս առնէ h ոթեակ lou աւթեակ r յօթեակս n աւթեվանս û արտեալ լցեն փխ. առնէ

5 h սրբեսցին KLMQRSTXYZhiloru սրբեսցէ t չիք սրբեսցի

6 bq չարաթ d կամ փխ. և b ի կիրակի dq կիրակէ բացի AWûanorv-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէի n յարաաքոյ beg արաաքոյ եկեղեցոյ կալ d կեալ ô չիք կալ

7 bdefghqu եթէ CDEHbcefgkmpqsv անհնար beg լինի O և աջ լուսանցքում Wt քառասուն Ydhotu խորհրդոյ l խորհրդոց e խսրհուրդ g խորհրդու I հաղորդութիւն փխ. խորհրդոյն r իշխեաց abdefghiklm opqstv կալ մի իշխեսցէ u կալ մի եթէ իշխեսցէ û կեալ Y մնալ փխ. կալ r չիք կալ

8 KLMQ և ապա ûbcdeghioqrtuv թէ l թէ կրկնված է KLMOPQRSTVX ZWhipu յանգգնին ô անգգնին û յանգգնեսցի b անտքնի egloq անգգնի Yacdefghiklmnoprstuv նղովեալ լիցի (deilnoprt) եղիցի

9 r որ քահանայ OW քահանայն bgh loqru աշխարհական lo գործովք cd ղբաղեալ (c ղպաղեալ) է և ոչ eg դմպաղի փխ. ղբաղի l չիք ոչ ôbe gq գա (hlou կալ) փխ. կայ Mûcd eghiklmopru գդուշ

10 d աաւնից Yacdfhikmoprstuv պաշտամանն eglq պաշտամանն ô պաշտմանց b պաշտպան փխ. պաշամանց ClJOQVWctklmnop մարտիրոսն FGHKLMRSTXYZôûbdhrstuv մարտիրոսն P դմարտիրոսն eg մարտիրոսս q մարտիրոս E եղիցին

11 E չիք նա Yôû հեթանոս a հեթանոսս bt զհեթանոս dfn զհեթանոսն eg ւհեթանոսս kmpqs զհեթանոսսն r զհեթանոս u հեթանոսի

12 Y քահանայութիւնն lôd աստուածոյ q չիք է (և) LMQYZ չիք ի Uônps t ի (ô չիք ի) սատանայէ է

13 h չիք որ M ուրացնողն XYkp ուրացօղն asv ուրացաւզն բացի h lou-ից մնացած ձեռ-երը ուրացողն befq արուագէտն l չիք կամ (անասնապիղծ) b անասնայպիղծն e անասնապիղծն Y և փխ. կամ (պոռնիկ) hlou չիք կամ պոռնիկ... կամ մարմնաղեղծ՝ էջ 106 առղ 1-ին ô և փխ կամ (արբեցող)

արբեցող կամ ընչասէր կամ մարմնազեղծ կամ արիւնահեղ կամ այահ կամ անողորմ, եւ լինի քահանայ, այնպիսին ի հաւրէ սատանայէ է. եւ եթէ չեն գիտակ նորա չար գործոցն, թէ որդի սատանայի է նա, մկրտեալն եւ պսակեալն ի նմանէ անմեղադրելի են՝ վասն չդիտելոյ ղչարիսն, բայց ամենայն չարիք պատահեն նոցա։

ՅՁՁ (ՋԽՀ) ԻԳ. Իսկ որ յԱստուծոյ է, այս է՝ սուրբ, հեզ, խոնարհ, հանդարտ, աղաւթասէր, ողորմած, դթած, պարկեշտ, խաղաղարար, յամենայն չարեաց մեկնեալ՝ խորհել ի պատուիրանս Տեառն։ Արդ՝ արժան է եպիսկոպոսին հաւաստեաւ քննել զանարատն, զի միջնորդ է ընդ Աստուած եւ ընդ մարդիկ, եւ կապող եւ արձակող յերկինս եւ յերկրի. եւ զի մարդիկ յերեսս հային եւ պատուեն, իսկ Աստուած՝ ի սիրտն, զի զարատաւոր անասունն ոչ ընկալաւ Աստուած ի հաճոյս իւր, ապա որչափ եւս առաւել զմարդ անարժան, զոր եւ հոլիւ ոք ոչ ընդունի խա-

1 BDEGHamsv արբեցաւղ CFXYikp արբեցօղ Y և փխ. կամ (ընչասէր) ô չիք կամ (ընչասէր) d ընչասէրն ô չիք կամ (մարմնազեղծ lJ մարմնազեղջ u զեղծ փխ. մարմնազեղծ d արիւնահեղն Y և փխ. կամ (ագահ) ô չիք կամ(ագահ) r յագահ

2 Y և փխ. կամ (անողորմ) ou և կամ (անողորմ) CEYabcd անողորմն t չիք և լինի ô քահանայն t այնպիսի քահանայն b ապա այնպիսին OW ի հօրէն ûq չիք է l զի փխ. (է) և

3 OVWcd թէ begq լինի փխ. չեն Y գիա|ակ| lːa գիտեաւոր U ի նորա l չարաք Hôb չարագործոցն hlou գործոյն n գործւոցն u որգ[է] KM QRSTXZô սատանայէ է q սատանայ է begq և փխ. նա ô չիք նա d մկրտեալ g մկրտեալքն

4 ıl չիք և U և պսակեալն ձախ լուսանցքում d պսակեալ g պսակեալքն l չիք պսակեալն Y չիք ի նմանէ acdefgkmpqsv անմեղադրելիք b մեղադրելիք n է փխ. են ô վասն զի KLd չի գիտելոյ Y չդիտելոյն û չարիսն l զչարիս t զչարիսն նորա բայց

5 eg զամենայն BCDEGHWtu պատահէ U պատահենեցեն hlo պատեհէ (l պատեհ) փխ. պատահեն

6 GQ աստուածոյ Whou չիք է (այս) eg չիք (այս) է bq այս է որ (q չիք որ) սուրբ (q սուրբս) լինել հեզ ô խոնար ô հանդարտ b հանդարտ

7 U զթած ձախ լուսանցքոյմ ü պարգեշտ H խաղարար d խաղաղար HSôq ամենայն b ի յամենայն

8 abcdefgkmpqsv հեռացեալ փխ մեկնեալ d խորհիլ E խորհեալ l չիք խորհել b տեառն աստուածոյ a չիք տեառն

9 C հաւաստեա ուրիշներ ուղղել են հաւաստեաւ abcdefghiklmopqrstu v քննել հաւաստեաւ u մի փխ. զի d առ փխ. ընդ (աստուած) h չիք ընդ (աստուած)

10 b չիք ընդ (մարդիկ) G չիք ընդ (մարդիկ) ավելացրել են ուրիշներ Ycnr մարդիկը begloqu մարդիկ k մարդկան ôûbknt չիք և (կապող) BCDHacdisv կապաւղ EFGXYkm pt կապող BDFGHacdmsv արձակող CEXYikpt արձակոյ lSô երկինս Sôbd երկրի u յերկիր

11 Ycmn մարդիկք bdeghloqru մարդիք Di յերես b յերեսն C յերես ուրիշներ ուղղել են յերեսս GH յերեսս փխ. յերեսս ô դերեսս i հանին փխ. հային Y չիք պատուեն իսկ cd պատուեն գնա իսկ l աստուածասիրա փխ. աստուած ի սիրան Jû ի սիրտ Y ի սիրտս L ի սիրտս նոցա զի t զի որ

12 Rbq զարատաւորն ü արատաւոր Llort անասունն ubdqv անասուն ô դանասունն hlu զանասունն c անասունս i տնագունն RXZ և ոչ bq չիք ոչ ip չիք աստուած ü ի հաճոյս իւր աստուած hlou ի հաճոյսն F որչաչ

13 ôbdhqu զմարդն DEegl դմարդկան արժան GH զմարդկան Y զի փխ. զոր u չիք և Y հօղիւ lu ոչ սք dg ի խաղաղ bq խաղաղ փխ. խաղաղց

շանդ վասն չար համբաւուն, թող թէ միջնորդ ընդ Աստուած եւ ընդ մարդիկ։

ՋՄԷ (ՋԽԲ) *ԻԴ. Այր խուլ կամ համր մի՛ իշխեսցէ կալ ի կարդի քահանայութեան, թէ ոք չանդգնի՝ եղիցի նզովեալ։*

ՋՄԸ (ՋՄ) *ԻԵ. Ամբարտաւանք եւ փառասէրք զրկեալ են ի կենացն յաւիտենից, ղի զաստիս լաւ համարեցան, քան զԱստուածոյն. ղի որ ի կենդանութեան իւրում ոչ զզջացաւ եւ ապաշխարեաց եւ դարձաւ ի մեղաց իւրոց՝ յետ վախճանին ոչինչ է աւդուտ, որպէս մեծատանն։*

ՋՄԹ (ՋՄԱ) *ԻԶ. Թէ ծառայ անհնազանդ լինի տեառն կամ աղախին՝ մի՛ պատճառ հեսցէ ի տան իւրում, ղի թէ հանդիպի մահ ի խրատուէն՝ մահապարտ է։*

ՋԿ (ՋՄԲ) *ԻԷ. Որդիք որ ոչ հնազանդին ծնաւղաց իւրեանց՝ որ ինչ հասանէ յընչիցն տացեն սիրով եւ նստուցանեն ուրոյն, զուցէ չար հանդիպի. եւ որ իանայս առնեն՝ նոյնպէս արասցեն, ղի այն է հաճոյ Աստուծոյ, ղի եւ Պաւղոս գնոյն ասէ*։*

ՋԿԱ (ՋՄԳ) *ԻԸ. Քահանայ որ լուծեալ է ի կարգէն վասն չար գործոց՝ զմկրտեալն եւ ղպսակեալն ի նմանէ պարտ է այլ նորոգել։*

* Համմ. եփես. ե, 31

1 Un չարահամբաւոյն d չիք չար Yô ûabcafhiklmopqrstuv *համբաւոյն* d *թէ թող* ô *միջնորդն*

2 GYcnr *մարդիկք* begiq *մարգկան* hl ou *մարդիք*

3 hu *կոյր* (l *որ*) փխ. *այր* ûb *և* փխ. *կամ* Y *իշխեսցէն* k *յիշխեսցէ* l *յիշեսցէ* փխ. *իշխեսցէ* ô *գալ* փխ. *կալ* Y *ի կարգս* b *ի կարգ* JY *քահանայութեանն*

4 nt *եթէ* KLMQRSTYô *և թէ* ô *անգքնի* b *յանտգնի* eg *անգգնի* q *անաքնի* G *եղիցին* Mq չիք *եղիցի* IJKLQRSTXYZôûbdeghilou *նզովեալ եղիցի* (Y *լիցի*) M *նզովեսցի* q *նզովեսցի*}

5 lo *անբարաւանք* Hc *զրկեալք* bcq չիք *են* eg չիք *ի* Fcq *ի կենաց* r *ի փառացն* փխ. *ի կենացն*

6 t չիք *ղի* d *զաստի* p *զաստիսն* ô *աստէնս* b *գայսդիս* X *գայսոսիս* BCDEGHûacefghklmoqstu *գաստիս* ô *համարե[ե]ցան* X *ուրիշներ ուղոել են համարեցին* eg *գաստուածոյն* bq չիք *ղի, գոր* E *մի* փխ. *որ* d չիք *որ* Yacmpsv *ի կենդանութեանն*

7 Vôq *և ոչ ապաշխարեաց* IJVôû *և ոչ գարձաւ* ir *ի* (i չիք *ի*) *մեղացն* r *իւրոցն* I չիք *իւրոց*

8 b *և յետ* FIJMQSTbeghimnqru *վաղճանին* dlo *վաղջանին* t *վախճանին* q *աւգուտ է* ô *մեծատուն* kmps *մեծատան*

9 hl *եթէ* Y *աղախին* b *ազախինն* bn *պահեսցի* hlou *պահեսցեն*

10 b չիք *ի (տան)* u չիք *ի տան* lou *մի* փխ. *ղի* i *հանդիպին* l չիր *(մահ) ի* Ht *ի խրատուէ* բացի av-ից մնացած ձեռերը *ի խրատուէն*

11 Irt *թէ* (t *եթէ*) *որդիք* b *մարգիք* փխ. *որդիք* Y *որք* t չիք *որ* G *հնազանդի* BCDEFGIJKLMQRSTY ZWôûflpt *ծնողաց* Gôbdehlnu *իւրոց*

12 IJô *ընչիցն* BCDEFGHafhkmsv *յընչից* u *ընչիցս* elhq *տայցեն* hl ortu *տացեն նմա սիրով* W *նստուցանիցէն* t *նստուցանեն* c *նստոյց են* g *նստուցեն* b չիք *նստուցեն ուրոյն* efg *սիրոյն* (q *սիրով*) փխ. *ուրոյն* beg *զուտ* n չարին *հանդիպին* ô *հանդիսիցի* p *և որ կան և որ կանայս* փխ. *և որ կանայս*

13 Uct *կանացս* befgq չիք *նոյնպէս արասցեն* ô *հաճոյն* d *հաճոյն* u չիք *աստուածոյ* t *որպէս* փխ. *ղի (և)* ôb չիք *ղի (և)* ô *ղև* hou չիք *և* B DGH *և ոչ պաւղոս* (G *պօղոս*)

14 IJRSTYZ *պողոս* b *պօղոս* u *և նոյն պօղոս* c *գնոյնս* l *գայն* փխ. *դնոյն* t չիք *դնոյն* u *ասեն*

15 q չիք է hlou *ի կարգէ* ô *ի գարգէն. չարագործաց* dt *գործոցն* hu *գործոյ* S *գործոց* փխ. *գործոց* \ *զմկրտեալսն*

16 K *պարտ է ի նմանէ* abcdefgkmpq sv չիք *պարտ է* o չիք է u չիք *այլ*

ՋԿՐ (ՋԾԴ) Իթ. Թէ ուրկանայցէ այր կամ կին՝ չէ արժան Թողուլ ի բաց. եւ եթէ դեւ ունի՝ նոյնպէս, այլ սրբութեամբ ունել ղնա, եւ այն է հաճոյ Աստուծոյ. ապա եթէ Թողու՝ մի՛ իշխեսցէ ամուսնանալ մինչ կենդանի իցէ զրկեալն եւ ամ յամէ ինչս տալ նմա, զի զոր Աստուած զուգեաց մարդ՝ մի՛ մեկնեսցէ, զի մի մարմին են. եւ եթէ ոք ամուսնասցի՝ շուն կոչեսցի։

ՋԿԳ (ՋԾԵ) Լ. Ուխտաւոր մի՛ ճանապարհ ունիցի ի մարմնաւոր կանայս վասն սիրոյ եւ մի՛ տեսցէ զպսակեալս եւ մի՛ ինքն դիցէ պսակ կամ առնիցէ մկրտութիւն կամ աւրէնս տալ կանանց, այլ ի մտանել արեգականն երթալ ի տեղիս իւրեանց. եւ եթէ յանդգնին՝ նզովեալ եղիցին ի Քրիստոսէ։

ՋԿԴ (ՋԾԶ) ԼԱ. Զշաբաթ եւ զկիւրակէ եւ գՊենտակոստէ մի՛ ոք իշխեսցէ ընդ պահաւք արկանել, բայց զայսահարսն։ Եւ որ յառաջ քան զՅայտնութիւնն ծնունդ առնէ՝ նզովեալ լիցի։

ՋԿԵ (ՋԾԷ) ԼԲ. Թէ երէց կամ սարկաւագ բորոտի կամ ուրկանայ՝ միայն ա-

1 bclu եթէ q ուրկանասցէ bq այրն h կինն OW ոչ է bq թէ փխ. չէ lhlou արժանի o չէ ար թողուլ արժան b արժան է t ի բայ զմիմեանս և եթէ

2 blq թէ o գ[է]մ n ունին b նա փխ. նոյնպէս AB այդ ô ունել F ընդունել փխ. ունել n այս է p հաւոյ լինել փխ. այն է հաճոյ ú հաճոյ է t հաճոյ առաջի աստուծոյ

3 abcdefgkmpqsv թէ ô թողուլ ô իշխես r չիք ամուսնանալ Ldru մինչև eg կենդանին

4 befgq է փխ. իցէ l զրկեալ GH կամ փխ. ամ MQhnou յամ ամէ (Mho յամէ) ô ամ ամէ d յամէ ամ i ամենայն (l յամենայն) փխ. ամ b յամենայնէ փխ. ամ յամէ ô զինչս q ինչ ô ասցէ q ոտանալ փխ. ասյ t նմա առ ի շատանալ զի զոր

5 Zô չիք մի (մարմին) abkmps նոքա փխ. են cdefgqv են նոքա h ûbctt թէ cd չիք ոք Y ամուսնանայ r ամուսնասցի թողեցին շուն

6 So կոչեսցէ b շուն կոչեսցի այնպիսին

7 r յուխտաւոր ú մի ունիցի ի ճանապարհի ô ճանապար p առ փխ. ի Yûb չիք ի ô ի մարմնաւոր û մարմնաւորականաց

8 Môbefglqrt զպսակեալն Kl.MQRS TXYZô և մի փխ. կամ. առնիցեն d մկրտութիւն առնիցէ

9 K մկրտութիւնն hlou և փխ. կամ (աւքէնս) û օրէն ô գալ փխ. ասյ B այդ BEFû արեգական r արեգական Un երթան բացի LMVYZûabdh ilmopstuv-ից մնացած ձեռ-երր երթեալ

10 ûb ի աեղի q ի տեղին Y չիք և ôu lt թէ MQeg անզգնին q անատնին Y յանդղին b յանդգնի u յանդգնին առնել նզովեալ Qôb եղիցի M նզովել W նզովեսցին Juacflkmqrs tv լիցին e լիցի MW չիր եղիցին Y չիք (եղիցին) ի ôûcd չիր ի քրիստոսէ

11 o ի շարաթ O և զի կիրակէ d գկիրակէն բացի AUûafnorv-ից մնացած ձեռ-երր գկիրակէ b և (ըզպենտ.) կրկնված է l գպենտակոստէն Pefm գպէնդակոստէն Wû գպէնդէկոստէն q գպենտակոստէն i գպէնտէկոստէ hu գպենդակոստէ B CDEFGH մի ոք իշխեսցէ ընդ պահաւք արկանել և գպենտակոստեն (F գպենդակոստէն H գպէնտակոստէն) բացի ilor-ից մնացած ձեռ-երր գպենտակոստէն eg չիր ոք q չիք ընդ

12 aefqv պահովք kmps անցուցանել փխ. արկանել U գայսահարս û այսահարսն kmps և որ-ից առաձնի ոտդված FlMQSVXWôûb գյայսնութիւն l այտնութիւն d գյայտն փխ. գյայտնութիւնն

13 hu առնել ilqt առնեն CGKUlben եղիցի hlortu լիցին

14 bcq եթէ t չիք թէ û թէ փխ. կամ (սարկաւագ) S ուրանայ փխ. ուրկանայ t եթէ բորոտի GIJVûcd առանձին

ոանձինն յաղաւթս կացցէ, առանց խորհրդոյ. եւ եթէ վախճանի՝ պատուով թաղեսցեն։

Եւ սիմնական թէ վախճանի՝ մատուսցէ քահանայն պատարագ, ելցէ ի վեր եւ տացէ հաղորդ եւ արասցէ ղիշատակ նորա ի նմին աւուր, ղի այն է արժանն։

ՋԿՋ (ՋՄՐ) ԼԳ. Որ մոնոդոնութիւն խոստանայ եւ կին առնէ, ուրացող է, նոյնպէս եւ քահանայն։

ՋԿԷ (ՋՄԹ) ԼԴ. Որ ղգիսն կողոպտեն եւ ի տեղին ունին, արիւն նորա ի պլուխ նորա եղիցի։

ՋԿՐ (ՋԿ) ԼԵ. Սերմներթութիմք ի քուն՝ է՛ որ խոտելի է եւ է՛ որ անմեղադրելի է, ղի թէ ի մտի դնէ պոռնկել ընդ ումեք եւ կամ մաքառին ընդ իւրեանց մարմինս եւ այսպ ընդ քուն անցանէ՝ համարեալ է նմա ընդ պոռնկին։ Այսպ եթէ յանհոգս առնի եւ անցանէ՝ առանց պատժոց է, ղի սովորութիւն է մարմնոյ եւ հարկ է անցանել։

ՋԿԹ (ՋԿԱ) ԼԶ. Որ ընդ կանայս ուրկացեալս շնայ՝ որպէս ընդ անասնոյ

1 lJouegp *ազօթս* n *կայցէ* d *կացցեն* l *յաղաւթս մատուցանէ և կացցէ* begq *խորհրդոց* lJMQSTdegl minqr *վաղճանի* or *վաղչանի* t *վախչանի* b *վաղճանի մատուսցէ քահանայն պատարագ և պատուով թաղեսցեն դնա փխ. վախճանի... թաղեսցեն* ô *պատուօվ*

2 ô *թաղեսցի* R *թաղենցեն* Zl չիք *պատուով* Zl չիք *թաղեսցեն... թէ վախճանի՝* տող 3-րդ

3 kmps *և սիւննական-ից* աաաննիհն ոողված ElJMQSTdegimnoqu *վագճանի* t *վախչանի* o *վախճանեսցի* Vb *մատուսցեն* C *մատուցէ* ուրիշ-ներ ուղղել bն *մատուսցէ* p *մատուցէ* egq *քահանային* f *քահանայն* h *քահանայ* b չիք *քահանայն* G *պատարագ քահանայն* W *պատարագ* կրկնված է l չիք *պատարագ* M *և ելցէ*

4 b *հատցէ փխ. տացէ* lJu *հաղորդս* l *ղիշատակ* d *նորին փխ. նորա* c *աւոր*

5 F *այն է արժանն է* uegn *արժան*

6 W *մոնոդութիւն* ûor *մոնոդնութիւն* t *դմոնոդոնութիւն* h *խոստանայն* b *առցէ* CFGXYc *ուրացօղ* BDEH aksv *ուրացաւղ* hu *յուրացող* R *նոյն փխ. նոյնպէս*

7 բացի BCDEFGHKLûbefghilloqu-ից մնացած ձեռ-երը *քահանայ*

8 Wbefgq *ղգիս* ú *ղիսն* R *կող[ոպ]տեն* HY չիք *ի* Y *գտեղիսն* u *ի տեղ* ô *ի ղեղն փխ. ի տեղին* բացի abcde fghiklmopqsu-ից մնացած ձեռ-երը *տեղն* Y *նոցա փխ. նորա*

9 bq *դիք նորա (եղիցի)* Zbegir *ագիցին* p չիք *եղիցի*

10 H *ոնրմներթուքիւն* W *սերմն երթուքիք* bct *ի քունն* bq *թէ փխ. է (որ խոսանալի)* Z չիք է *(և)* d չիք *և է որ անմեղադրելի է*

11 ABCDEFGHIJOPVYcdg չիք *(անմեղադրելի)* է CDEFGHn *եթէ* d չիք *թէ* ô *ընդ փխ. ի* Y *ի մտին* b *թէ որ ի մտի* Yhotu *պոռնկիլ* ò *պոռնկիլին* begq չիք *և* ô *թէ* (k *ընդ) փխ. կամ* hilu *մաքառի*

12 ôt *մարմինս իւրեանց* Un *մարմինն* d *մարմինս համարեալ է նմա անդ պոռնկին և ապայ ընդ քուն անցանէ* úchilortuv *քունն* R *անգանէ փխ. անցանէ* u *համարելի է* b *համար փխ. համարեալ* befg *լիցէ* (q *լիցին) փխ. է* Un չիք է Lu *պոռնիկս* ẅ *պոռնիկին* ô *պոռնկիլն*

13 abcdefghkmopqstuv *թէ* begq *անհոգ* IJMRSXYZWôûhiklnortu *անհոգս* KLMQRTXYZôbegq *առնէ* ô չիք *և անցանէ* Uûc *անցանի* ûeg *պատժոյ է* l *պատժեսցէ* X *սովորութենէ*

14 Xhu չիք է *(մարմնոյ)* û *մարմնոց* a cdhiklmoprstuv *մարմնոյն* H չիք *և* t *ի հարկէ* U *հարս է փխ. հարկ է* befgq չիք *հարկ է* Hbefgq *անցանէ*

15 b *ուրկացեալն* d *ուրացեալս փխ. ուրկացեալս* begq *շնան* ilortu *շնաց* BCDUhn *անասնոց է* l *անասուն է*

է, նոյնպէս որ ընդ արս ուրուկս շնայ՝ որպէս ընդ մեռելոյ շնայ, նոյնպէս եւ ընդ մարմնազեղծս եւ ընդ այսահարս։

ՋՀ (ՋԿԲ) Լէ. Եթէ ոք պոռնկի ճարտարութեամբ առնի՝ համարեսցի որպէս այն, որ զմանկունան սպանանիւն. եւ ապաշխարութիւն նոյն եղիցի, զի արիւնահեղ է։

ՋՀԱ (ՋԿԳ) ԼՐ. Եթէ ոք անարժանութեամբ յաւրէնս մատչի՝ հանդիպի նոցա այսահարութիւն, գողութիւն, պիսակութիւն, մուրացութիւն, աղքատութիւն. պատահարք ամենայն չարեաց հանդիպին իւրեանց եւ որդւոց իւրեանց եւ որպէս հուր կիզու զամենայն ինչս իւրեանց։

ՋՀԲ (ՋԿԴ) Լթ. Վասն այնոցիկ որ զանձինս իւրեանց նուիրեցին Աստուծոյ եւ շնան եւ կին առնեն եւ արանց լինին՝ էամ տապաշխարեսցեն եւ բազում տրաւք աղքատաց արժանի լիցին աւրինաց։

ՋՀԳ (ՋԿԵ) Խ. Կին որ առանց ընկերի ի ճանապարհ երթայ եւ ի պղծութիւն

1 G չիք նոյնպէս որ ընդ արս ուրուկս շնայ ;abeghiklmoqrstuv և որ FH չիք որ d այր BC չիք ուրուկս շնայ որպէս ընդ մեռելոյ շնայ ավելացրել են ուրիշներ ձախ լուսանցքում X ուրուկ bq ուրկուն efg ուրկանն n ուրկացեալս (u ուրկաս) փխ. ուրուկս û որպէս Քէ ընդ efgq չիք (որպէս) ընդ dhilortu չիր որպէս ընդ մեռելոյ շնայ b է փխ. շնայ f շնանա

2 v չիք (նոյնպէս) և Un (նոյնպէս) և որ ընդ Yq չիք ընդ (մարմնազեղծս) H մարմնաեղծս ô մա|ր|մնազեղծս շնայ և ընդ hu մարմնոյ զեղծ (u զեղծս) q զմարմնազեղծս, ահահարս

3 V Քէ Ju չիք որ i պոռնկ[կ]ի n առն սերմն զսերմն հարկանէ համարեսցի bıl չիք այն

4 û որպէս որ զմանկունս bq չիք որ Y որք Ybchklmopsu զմանկունս drt զմանուկան D զմանկուանան e ơ սպանանէ il սպանեն e սպայշարութիւն Uctoru նոցա փխ. նոյն h արիւնահեղն befgq չիք զի արիւնահեղ

5 lou են փխ. է bethgq չիք է

6 D արժանութեամբ ուրիշներ ավելացրել են անարժանութեամբ G անարժան ûr օրէնս hlou աւրէնս q յաւրէնան ô հանդիպեսցի k չիք նոցա

7 k չիք այսահարութիւն գողութիւն J այսահարութիւն ô յայսահարութիւն abcdefgmpqsv այսահարութիւնք LR գաւգութիւն M գօթութիւն STXô գօգութիւն c գողութիւնք d գօթութիւնք l գողութիւն G գոգութիւն ուրիշներ ավելացրել են գողութիւն cd պիսակութիւնք M չիք պիսակութիւն c մուրացութիւնք BCDEGH չիք մուրացութիւն c ազքատութիւնք

8 û չարիք lt հանդիպի BE որգւոցն W չիք իւրեանց (և որգւոց) CDF GH որգոցն IJKLMOQRSTVWôbc deghilopqru որգոց Y չիր և որգւոց իւրեանց

9 û զի փխ. և (որպէս) b չիք է (որպէս) d և հուր կիզու որպէս BCD FGH չիք և որպէս... ինչս իւրեանց Y նոցա (d իւր) փխ. իւրեանց ûq չիք իւրեանց

10 Gcd այնորիկ r այոոցիկ IJûcgt որք ô աստուծոյ փխ. իւրեանց K չիք իւրեանց KLMZl նըւիրեցին Ob յաստուծոյ o չիք և

11 ûd նշան փխ. շնան H չիք և (կին) ô առնուն KPQSTZ առանց (ô արան u ուրանց) փխ. արանց ô լինն[ինչ?] W եօքն F է փխ. է H չիք ամ b ապաշխարեն eg չիք բազում

12 û որոց bghlm անանկաց (e անանգաց) փխ. ազքատաց He արժան Mbd լինիցին u լինին egmq լեցի IKLZ յաւրինաց MQSTX յօրինաց e օրինագն bq աւրինացն աստուծոյ

13 bq կինն dg ընկեր ô ի ճանապարհ c չիք ի (ճանապարհ) ավելացրել են ուրիշներ FGIJQVYûbeiqrt չիք ի ճանապարհ) d երթայ t գընայ փխ. երթայ bq չիք և e ի պղծութիւն cd ի պղծութիւն անաւրինաց անկանի

անկանի՝ Գ ամ սպաշխարեսցէ եւ տրաւք տնանկաց արժանի լիցի աւրինաց։

ՃՀԴ (ՃԿՃ) խև. Կին որ յանաստուն մատչի պղծիլ ի նմանէ՝ կցորդ է նա անաստնաղանցի։

ՃՀԵ (ՃԿԷ) խԲ. Կին որ դիտիցէ զչարիս առն իւրոյ եւ ծածկիցէ եւ պղծել տայ ղսուրբ անկողինսն՝ Ե ամ ապաշխարեսցէ, նոյնպէս եւ այրն եւ այլ գիտակք չարեաց։

ՃՀՁ (ՃԿՀ) խԳ. Ընատղք եթէ զիւրեանց զաւակաց պղծութիւն տեսանեն եւ ծածկեն վասն ամաւթոյ եւ վասն աւգտի անձանց, չարիք նոցա ի գլուխ նոցա եղիցին եւ է ամ ապաշխարեսցեն, բայց վարդապետն իշխան լիցի կարճել զկարգն։

ՃՀԷ (ՃԿԹ) խԴ. Թէ ոք ներքինի իցէ կամ մարմնազեղծ եւ կեղծաւորութեամբ կին առնէ եւ կնոջն հասեալ ի վերայ գործոյն՝ իշխան է կալ եւ քակել.

1 W երեք g չիք և (արաւք) G անանկաց ac անանգաց eg աղքատաց փխ. անանկաց, և ապա արժան (g արժանի) լիցի օրինացն ôkp լեցին զ լինելցին dq աւրինացն IMSTX յօրինաց JKLRZ յաւրինաց b աւրինացն աստուածոյ

3 bq կինն I.IMQSôûhlou անասուն h չիք մատչի պղծիլ բացի FXbcdegn qrt-ից մնացած ձեռ-նոր պղծել ô պղծնէլին, չիր ի os են փխ. է hlk lmprtuv չիք Նա ô անաս[նա]դանդ-ցի û անասնապղծի I անասնապարդի

5 b կինն rl դիտէ begq իւրում abde fghiklmopqrstuv ծածկէ Y ծածկել աաց փխ. ծածկիցէ ct չիք և (պղծել) Y պղծէ փխ. պղծել աաց

6 û աուրը IJKLMQSTXZôkmps յանկողինսն Pû անկողինս Yd յանկողինս I անկողինք t անկողինն W ոինգ b է փխ. և, ապաշխարեցէ egq ապաշխարէ kmps ապաշխարեսցեն b առնպէս Y չիք Նոյնպէս h այրն գիտացէ և այլ r այլք k mps որոց (Y որ) փխ. այլ cv չիք և (v ունի և) այլ d քէ գիտէ զչար հնոջ փխ. և այլ դիտակք չարեաց Y գիտեն ôbceglr գիտակ

7 oabcefghiklmoqv չարեացն Y չիք չարեաց
C ծնաւղ ուրիշներից ուղղված ծնաւղք DH ծնաւղ b ծնաւղքն u պծնաւղք JWû ծնողք acdhiklmosuv քէ r որք (t որ) փխ. եթէ GYû իւրեանց LMQRSTXôabcefgkmpqs v զաւակացն Ohloru պղծութիւնն ôbq զպղծութիւն et զպղծութիւնն g զպղծութիւնսն kmps պղծութիւնսն F ան[ա]նեն kmps չիք տեսանեն և

9 J ամօթոյն LRZ յամաւթոյ STXY յամօթոյ ô ամօթի û ամոթոյն h ամոթու oq ամաւթու u ամօթու ô կամ փխ. և (վասն) q չիք և (վասն) Yc չիք վասն (աւգտի) dfo աւկսի I օկսի q անձանցն ô անձանձ G ազանց (g իւրեանց) փխ. անձանց hou [անձ]անց Mb ի զլուխս

10 b իւրեանց փխ. նոցա q չիք նոցա W եղիցի acdefghiklmopqrstuv չիք եղիցին Q չիք և W եօքն Gv և փխ. է u չիք ամ v ապաշխարիցեն ATZq ապաշխարեցեն ûl վարդապետ d վարդապետն և աուրը հայրապետն իշխան

11 C կարճ ուրիշներ ուղղել եû կարճել DGH կարճ begq կարճելոյ û զկարգն կարճել d զկարգ g զժամն փխ. զկարգն

12 Yûbcl եթէ I որ փխ. ոք Ydu ներքենի Labcdefgkmpqsv և փխ. կամ ou զկեղծաւորութեամբ

13 bfq առնիցէ eg առցէ il առնու M կնուջս SZ կնուջն û կնոջ befgq ի վերա հասեալ Y և իշխան է ô չիք է ûd կեալ hilotu կինն փխ. կալ և r չիք կալ և X չիք և m կաքել

եթէ քակի՝ ո՛ւմ կամի առն լիցի, եւ զկէս ընչից նորա առցեն եւ վասն պսակին տուգան տացէ յեկեղեցին, Գ ամ ապաշխարեսցէ։

ՋՀՀ (ՋՀ) Ասե. Թէ ոք աննշէ ընդ զոքանչի կամ ընդ քեռ կնոջ իւրոյ, առաջին վարդապետքն ժե ամ եղին, բայց վասն մարդասիրութեան է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Բ ամ մտեալ յեկեղեցին ելցէ ընդ ապաշխարողս, տրաւք եւ բազում ողորմածութեամբ արժանի լիցի յետին Քոշակին։

ՋՀԹ (ՋՀԱ) ՆՋ. Այր եթէ աննշիցէ ընդ կնոջ իւրում արուագիտութեամբ, ըստ առաքելոյն որ ասէ. «Թողեալ զպէտս բնականս, բորբոքեցան ի պէտս անբնականս», Թէ ի զղջումն եկեսցէ՝ ժե ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, ե ամ ընդ ձեռամբ, տրաւք տնանկաց եւ արտասուաւք, Թէ լիցի յետին*

* Հռոմ. Ա., 26

1 UYacfhiklmnopqrsu *և Քէ* (Yp *եթէ*) bq *Քէ* t *չիր եթէ քակի* bq *մաքի* (k *կամի*) փխ. *քակի* t *և յորում* փխ. *ում* dn *ում և* t *կամիցի* F *առնին* փխ. *առն լիցի* t *լինիլ* C *կէս* ուրիշներ ուղղել են *զկէս* DG Hbe *կէս* Ybd *ընչիցն* ô *ստց|ենն|* HY *չիք և (վասն)* i *չիք վասն*

2 Y *պսակի* Wûbefgkmnpqs *տուզանս* d *առզանք* h *տոգան* aefgkmpsv *տայցեն* bcdhlloqrtu *ասցին* KQR STXYZ *եկեղեցին* LM *զեկեղեցին* ô *չիք յեկեղեցին* LMQRSTXYZôac degkmpst *և դ* W *երեք* o *ապաշխարեսցի* b *ապաշխարեսցն* or *ապաշխարէ* s *ապաշխարեցէ* u *ապաշխարէն* v *ապաշխարիցէ* բացի acdefghiklmopqt-ից մնացած ձեռ-երը *ապաշխարեսցեն*

3 Ybcdlru *եթէ* û *աննշի* befgq *աննշեսցէ* ôl *չիք ընդ (զոքանչի)* r *նընշէ հետ ընդ զոքանչին* uoq *զոքանչի* h *զոգանչի* i *զոքընչի* l *զաքանչի* os *զոգանչի* ô *առաջի* begq *յառաջին*

4 ill *վարդապետք* w *տան և հինգ* l *չիք ամ* Gabcefgkmqrsv *մարդասիրութեանն* W *եօթն* v *և փխ. է*

5 բացի AGIJOPUVWdilnoq-ից մնացած ձեռ-երում *ունկնդիրսն* G *կացեն* բացի QYûl-ից մնացած ձեռ-երը *կացցեն* glot *կայցեն* W *երկու* LRSTXYôop *եկեղեցին* eg *և ելցեն* G *ապաշխարօղս* X *ապաշխարօղսն* Ykp *ապաշխարօղս* amsv *ապաշխարաւղս* c *ապաշխարաւղսն* ô *ընդ ապաշխարօղսն ելցէ* բացի Cb dfhlloqrtu-ից մնացած ձեռ-երը *ապաշխարողսն*

6 ABCDEFGHIJĶLMPSTZ *տրովք* n *տրովք տնանկայ և բայում* abcde fgkmpqsv *և ողորմածութեամբ բազմաւ* (d *բազումս*) hlu *ողորմութեամբ* Y *տրժան* Uôdelnou *յիցին* Q *յետ* o *վերջին* փխ. *յետին* Yg *Քօշակին* bdq *Քաւշակին*

7 U *յայր* r *նընջեսցի* befghlloqtu *աննջեսցէ* X *կնոջն* ir *իւրոյ* A *արուագիտութեամբ-ի զիտութեամբ* հաւոլածը սջ լուսանցքում B C *արուագիտութեամբ*

8 ô *առաքելոցն* r *Քողուլ* bq *պէտս* u *բնական* o *բաւական* (h *բաւականս* u *բանականս*) փխ. *բնականս* XY *չիք բնականս բորբոքեցան ի պէտս* l *բորբոքեցան ի պէտս յանբնականս* ձախ լուսանցքում R *չիր բորբոքեցան ի պէտս անբնականս* JUôû *չիք ի (պէտս)* ô *զպէտս*

9 E *անբնական* V *յանբնականս* D *բնական* (bu *անբանականս*) փխ. *անբնականս* CG *բնականս* ուրիշներ ուղղեն են *անբնականս* IJû *և Քէ* ô *եթէ* bq *չիք Քէ* Ô *զի* փխ. *ի* Wbegq *չիք ի* b *զըդձումն* փխ. *զզջումն* Yeg *եկեսցեն* W *տասն և հինգ* KLMQRTXZôûceghu *ունկնզիրսն* a *ունկնդիրսս* d *ապաշխարեսցէ* փխ. *ունկնդիրս կացցէ* Un *կացցեն* u *և և* W *հինգ* bfgq *է* փխ. *և*

10 H *չիք ամ* ô *տրօքն* p *չիք տրաւք... արտասուաւք* H *տնանկաց* abcdefg hiklmoqrstuv *չիք տնանկաց* ò *արտասօք* ù *արտասուօք* ô *չիք Քէ* G *Քէ յետին Քոշակին արժանի լիցի* OVYWbiq *լիցին* ò *եղիցին* F *յետի*

Թոշակին արժանի. բայց վարդապետն հայելով ի վարսն՝ իշխան լիցի կարճել զպատիժն: Նոյն կանոն եւ կնոջն եղիցի:

ՃԶ (ՃՀՔ) Եթէ. Կին եթէ շնացաւ ընդ առն անաւրինի յիւր կամաց եւ զղջացաւ՝ է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Գ ամ ընդ ապաշխարողս մտցէ եւ ելցէ յեկեղեցին, բազում տրաւք եւ ողորմութեամբ հաղորդեսցի աւրինաց. բայց վարդապետն հայելով ի վարսն՝ զյորդորումն սիրոյ մի՛ արդելցէ, իշխան է կարճել զժամանակն:

ՃԶԱ (ՃՀԳ) Եվ. Կին եթէ շնացաւ ընդ եղբաւր առն իւրում, թէ ի զղջումն եկեսցէ՝ է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Գ ամ ընդ ապաշխարողս մտցէ եւ ելցէ յեկեղեցին, բազում տրաւք եւ ողորմութեամբ հաղորդեսցի աւրինաց. բայց վարդապետն զսէր մի՛ արդելցէ:

ՃԶԲ (ՃՀԴ) Եթ. Թէ ոք շնայ ընդ խորթու կամ ընդ մերձաւորի արեան իւրում եւ ի զղջումն եկեսցէ՝ ծ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Գ՝ առ դրանն, Բ՝ ընդ ապաշխարողս մտցէ եւ ելցէ յեկեղեցին, տրաւք տնանկաց հաղորդեսցի աւրինայ:

1 LSbdq *Թաւշակին* TYZeg *Թօշակին* u *վարդապետին* ôû *ի վարս* bq *ի նա ապա վասն փխ. ի վարսն* eg չիք *ի վարսն*

2 BCDEGHκ *դպատիժն* eg *դկարգն փխ. դպատիժն* b *կանոնք* A *կնոջ ձախ լուսանցքում ավելացված է՝ կնոջն* BCDEFGHKLMOPQRSTU VXZWûhlnu *կնոջ* d *եղիցի* ô չիք *եղիցի*

3 bq *կինն* Y չիք *ընդ առն* B *անաւ լբէն?լ* DGH *անաւրէն* C *անօրէն ուրիշներ ավելացրել են ի անօրէնի* q *յանաւրինի* eg *յիւրում* bq չիք *յիւր* lJKLMQRSTUVXYZôûnt *իւր* bq չիր *կամաց* c *կամացն* dt *կամաւ* eg *կամաւն* g չիք *և* n չիք *և զղջացաւ*

3—4 Y *զղջացացաւ է ամ ապաշխարեսցէ և Գ ամ ընդ ունկնդիրսն կացէ և ապա մտցէ*

4 W *եօթն* Ubefgnq *ե փխ. է* u չիք *(է) ամ* Q չիք *ընդ ունկնդիրս կացցէ զ ամ* A *ի ունկնդիրս ն-ն ավելացված է ձախ լուսանցքում* JKLMOPRSTVXZôûcdefghlu *ունկնդիրսն* Ur *կացցեն* u *և զ* W *երեք* BEamsv *ապաշխարաւզս* CD GHXkp *ապաշխարօզս* egq *ապաշխարողսն* KLMQRSTUXYZô *եկեղեցին* t *յեկեղեցի*

5 h չիք *և* eg *օրինացն* fg *աւրինացն* b *աւրինացն աստուածոյ*

6 r *եպիսկոպոսն փխ. վարդապետն* b eg չիք *ի, զվարսն* a *ի վարս* ô *զյորդորում* u *յորդորումն* dps *զորզորումն* b *և զորդորումն* abcd fhlkmopqrsuv *սիրոյն* l *սիրուն*

7 û *ժամանակն*

8 bq *կինն* ûhllou *(կին) Թէ* cd *շնայ* b *եղբաւրն* r *առն եղբօր* û չիք *ի* d *զղջասցի փխ. ի զղջումն եկեսցէ*

9 W *եօթն* BCDEFGHYôucdghnu *ունկնդիրսն* f *ունկնդիրս* W *երեք* û *և զ* c չիք *ամ* BEamsv *ապաշխարաւզս* CDGHXYkp *ապաշխարօզս* ghloru *ապաշխարողսն* ir *կացցէ փխ. մտցէ*

10 YZô *եկեղեցին* t *յեկեղեցի* eg *տրօք տնանդաց և ողորմածութեամբ և ապա հաղորդեսցի* J *ողորմածութեամբ* abdmqs *աւրինացն* kpv *օրինացն* eg չիք *աւրինաց*

11 bq չիք *բայց* a *վարդապետ* û *սէր* bcefghilortuv *զսէրն* ôkmps *մի՛ արդելցէ զսէր*

12 clr *եթէ* bq *սր փխ. սք* e *ոք որ շնայ* Y *շնացաւ* cd *խորդոյ* egm *խորդու* Y *և կամ* ô *և փխ. կամ* CG *իւրումն* bcdefghq *իւրոյ*

13 beg չիք *և* Eacdkmpsv *է փխ. և* W *հինգ* c չիք *ամ* Ycdghirt *ունկնդիրսն* ô *օնկնդիրսն* Ygo *կացէ* W *երեք* ackpsv չիք *զ* m չիք *զ տեղը բաց է քողնված* d չիք *զ առ դրանն* LXY *զ ամ առ* BCDEFGHWûgq *դրան* W *երկու* Y *և բ ամ* û *և բ* d *բ ամ* HY չիք *(բ) ընդ*

14 BDEakmsv *ապաշխարաւզս* CFGH Xp *ապաշխարօզս* cg *ապաշխարողսն* Y չիք *ապաշխարողս* KLMQR STXYZ *եկեղեցի* ôou *եկեղեցին* բացի abcdefghiklpqrstv-ից մնացած ձեռ-երր *յեկեղեցի* cd *և տրաւք* acg *տնանդաց* d *և ողորմութեամբ փխ. տնանկաց* b *ապա հաղորդեսցի*

15 bef *աւրինացն* g *օրինացն* q *աւրինաւք* d չիք *աւրինաց*

ՋԶԴ (ՋՀԸ) Ծ. Կուսան թէ պոռնկեցաւ ընդ արամբոյն՝ ահա պղծեաց զամենայն տունն եւ զբարկութիւնն Աստուծոյ շարժեաց ի վերայ երկրի. թէ ի զղջումն եկեսցէ եւ թողցէ զչար դործսն՝ ե ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Գ՝ առ դրանն, Բ՝ ընդ ձեռամբ մտցէ եւ ելցէ յեկեղեցին ընդ ապաշխա-
5 բողս, տրաւք տնանկաց հաղորդեսցի աւրինաց։

ՋԶԴ (ՋՀՋ) ԾԱ. Թէ ոք ամուսնասցի ընդ առն անաւրինի, թէ թողցէ զպղծութիւնն եւ յապաշխարութիւն եկեսցէ՝ Գ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Բ ամ՝ ընդ ձեռամբ, Ա՝ ընդ ապաշխարողս մտցէ եւ ելցէ յեկեղեցին, տրաւք եւ արտասուաւք արժանի լիցի աւրինաց։ Ապա եթէ դարձեալ զայրն ի մոլորութենէն ըստ դրեցելոյն, թէ՝ «Որ դարձուցանէ զմոլորեալն նա

1 Z չունի ծ հողվածը Vabcdefghikl mopqrstuv *եթէ* b *պղծեցաւ* փխ. *պոռնկեցաւ* eք *արամբուն* kmps *արամբւոյն* b *արեամբ սրբոյն* (q *արեամբարբոյն*) փխ. *արամբոյն* (*ապա* փխ. *ահա* b *պղծեցաւ* Y *դամենայն* կրկնված է

2 DHü *տուն* C *տուն* ուրիշներ ուղղել են *տունն* CDGHIJKLMQSTVXW ôûdl *դբարկութիւն* R *վբրարկութիւն* b *բարկութիւն* CDGH *շարժեալ* ST *շրջեաց* փխ. *շարժեաց* T-ում ուրիշներ ուղղել են *շարժեաց* m *եթէ*

3 d չիք *ի* abcefghiklmopqrsv *եկեսցեն* u *եկեալ են* abcefghiklmopqrsuv *թողցեն* d *թողութիւն խնդրեսցէ* փխ. *և թողցէ... դործսն* A *և թողցէ աչ լուսանցքում* R *դործսն* ô *դործս* Edq է փխ. *և* W *հինդ* բացի GMabfkmpqsuv-ից մնացած ձեռ-երը *ունկնդրեսն* բացի BCDEFGH ûbdegt-ից մնացած ձեռ-երը *կացցեն*

4 LYWegq *գ* (W *երեք*) *ամ առ* b չիք *գ առ դրանն* l չիք *ամ ընդ... կացցէ գ* BEFKûdqr *դրան* t *դրամբ* Yû *և բ* W *երկու* dfkmpqsv *բ* (dq *բ ամ*) *ընդ ապաշխարաւդո* (d *ապաշխարաւդոն* fq *ապաշխարողս* kp *ապաշխարօդս*) *մտցէ և ելցէ ընդ ձեռամբ յեկեղեցին* (k *եկեղեցին*) *տրաւք* (pv *տրօք* d *և ողորմութեամբ*) eg *ապաշխարողս* (c *ապաշխարողսն* a *ապաշխարաւդս*) փխ. *ձեռամբ* b չիք *մտցէ և ելցէ... ընդ ձեռամբ՝* տող 8-րդ ô չիք *և* Sû *եկեղեցի* ðe *եկեղեցին* բացի acdfghilmopqrstuv-ից մնացած ձեռ-երր *յեկեղեցի* ceg չիք *(յեկեղեցին) ընդ* a *ընդ ձեռամբ յեկեղեցին* փխ. *յեկեղեցին ընդ ապաշխարողս* BCDE *ապաշխարաւդս* FGHXY *ապաշխարօդս* hlo rtu *ապաշխարողն* cefgs չիք *ապաշխարողս*

5 ehu *և ապա* (e չիք *ապա*) *տրաւք* ô չիք *տրաւք* ac *տնանդաց* eg *աղքատաց և ողորմածութեամբ* փխ. *տնանկաց* M *տն[ան]կաց* ôd չիք *տնանկաց* ôr *և հաղորդեսցի* û չիք *հաղորդեսցի* fhqu *աւրինացն* eg *օրինացն* ABCDEFGHU չիք *աւրինաց*

6 Icdghu *եթէ (ոք)* q չիք *թէ (ոք)* t *թէ կին ոք* IJQSXWôûdfhlqu *պղծութիւն*

7 IJKLMQdegloq *ապաշխարսւթիւն* Y *ապաշխարեսցէ* փխ. *յապաշխարութիւն եկեսցէ* p *եկեսցէն* W *երեք* oacdghiklmoprtuv *ունկնդիրն* W *երկու* C չիք *(բ) ամ* ավելացրել են ուրիշներ FGôacdefghik lmoprstuv չիք *(բ) ամ*

8 hu չիք *ընդ (ձեռամբ)* W *մի* փխ. *ա* KUn *ա ամ ընդ* Y չիք *(ա) ընդ* Basv *ապաշխարաւդս* CDEFGHXY km *ապաշխարօդս* eg *ապաշխարողսն* d *ապաշխարաւդսն* abcdfhikl mopqrstuv չիք *և ելցէ* Ybegkmps *եկեղեցին* Rôû *եկեղեցի* A *յեկեղեց* բացի acdfhilloqrtuv-ից մնացած ձեռ-երը *յեկեղեցի* Ymup *տրաւք* (Yp *տրօք*) *տնանկաց* (m *և տնանկաց*) *և արտասուաւք* (Yp *արտասուօք*) տող 9-րդ

9 R *արտասուք՝* ô *լից* q *լինիցի* l *յաւրինաց* J *յօրինաց* bdfpqs *աւրինացն* eg *օրինացն* ABCDEFGH IJOPUVWûbcnpq *թէ* abdefghikl moqstuv *դարձուցանէ* Fr չիք *դարձուսցէ զայրն... դրեցելոյն թէ որ՝* տող 10-րդ b *զայն* փխ. *զայրն*

10 Yôûbcdlnoq *ի մոլորութենէ* U *դրեցելոյ* t *գրեցելոյն* it չիք *թէ* IJ Yin *դարձուսցէ* dk *զմոլորեալն*

մեծ կոչեսցին, բայց սակայն վասն անարգանաց սուրբ պսակին՝ և ամաւ սրբեսցի եւ հաղորդեսցի աւրինաց։*

ՃՁԵ (ՃՀԷ) ՄԲ. Թէ ոք առեւանկ արասցէ՝ պսակն անվաւեր եղիցի, եւ պսակադիրն լուծցի, եւ կինն ո՛ւմ կամիցի՝ առն լիցի։ Ապա եթէ յամեցաւ գործն՝ վարդապետն իշխան լիցի ոտղղել. եւ եթէ րաժանեսցի՝ ապաշխարութիւն պոռնկին եղիցի։

ՃՁՁ (ՃՀՀ) ՄԳ. Կին որ առանց կամաց բռնադատեցաւ՝ Բ ամ ապաշխարեսցէ։

ՃՁԷ (ՃՀԹ) ՄԴ. Կին եթէ շնայ ընդ ուխտականաց եկեղեցւոյ՝ եղիցի ապաշխարութիւն նորա ընդ երեքկնոյն։

ՃՁՐ (ՃՁ) Մե. Թէ ոք յաւժարի ի քահանայութիւն եւ կին նորա ի պոռնկութեան գտանի՝ քահանայանալ անհնար է։

ՃՁԹ (ՃՁԱ) ՄՁ. Կին քահանային եթէ գտանի ի պոռնկութեան՝ թողցէ ի բաց. ապա եթէ ոչ՝ լուծցի ի քահանայութենէն։

*** Համմ. Մատթ. ե, 19**

1 t չիք *սակայն* eg *անարգանացն* i *անարգաց* q [ան]արգանաց AIJKL MOPQRSTUVXYZWôûbfng *մի փխ.* a Y *ամ* t *ատրով փիր, ամաւ*

2 û *յօրինաց* dmq *աւրինացն* e *օրինացն* F չիք *աւրինաց* b *աւրինացն ասաուծոյ*

3 cdp *եթէ* u *որ փխ. ոք* d *առանձկ փիր. առևանկ* cdp *անվավեր* eg *անուաւեր* BCDEFGHLRXY *լիցի* d *պսակ գիրն* r *պսակագիրսն*

4 cd չիք *ևն* չիք *և կինն... առն լիցի* Yûdhoqu *կին* l *յումմ* OW *կամեսցի* ûhilortu *կամի* hilortu *լինի* (irt *լիցի*) *ասն* a *աւնն* h չիք *ապա* U bcefgnq *Թէ* d *ամեցաւ* IJKLMPQ RSTUVXYZWôûdn *ի գործն*

5 U *վարդապետան* R *լինի* bq է *փխ. լիցի* e *ուգել* bciqtu *Թէ*

6 hilortu *պոռնկի լիցի* (h *եղիցի*) b *եղիցին* û *լինիցի ի վերայ*

7 kmq *ծգ հոդվածը միացված է նախորդին* ps *չունեն ծգ հոդվածը* d *ծգ հոդվածը դրված է ծդ-ի տեղը և հանգաւակը* qu *կինն* b *ապա կինն* d *կամ|ացն|* W *երկու* eg *ապաշխարէ*

8 bq *կինն* cd *Թէ* OW չիք *ընդ* IJ *յուխտականաց* CDôbcefghilopqrsu *եկեղեցոյ* HMY *յեկեղեցոյ* IJKLO QRSTXZW *յեկեղեցւոյ* R *լիցի* b *յեկեղեցի փխ. եղիցի* ôh չիք *եղիցի*

9 Y *նորա գ ամ ընդ կնոյն* W *ըստ փխ. ընդ* abcdefhiklmopqrstu չիք *ընդ* Z *գ կնւոյն* ackmpstv *երեքկնոցն* b *երեկկնոյն* d *գ-կնոցն* ô *ընդ գ-կնոյն եղիցի* բացի Wefghil oqru-ից *մնացած ձեռ-երը գ-կնոյն*

10 Uûbn *եթէ* eg *օժարի* HKLMQRST YZô չիք *է* b *կինն* d *և կին նորա ի պոռնկութիւն աջ յուսանցքում* hilortu չիք *է (պոռ.)* Y *ընդ փխ. է, պոռնկութեանն* hlortu *պոռնկի* Wôabcefgkmpqsv *է պոռնկութիւն*

11 d *գտան* hilotu չիք *գտանի* eg *քահանայանալն* ü *նմա քահայանալ* bdhilqrtu *քահանայանալ (ü քահանայութիւն) նմա (*bq *նորա) անհնարէ* ô *անհնար է նորա քահանայ լինիլ* np *ոչ կարէ փխ. անհնար է*

12 m *քահանայի կին* G *քահանայ ուրիշներ ուղղել են քահանայիւ* բացի BDFGHIbdeghiloqrtu-ից *մնացած ձեռ-երը քահանայի* ûchil oru *Թէ* û *գացի* CDFGHWbq չիք *(գտանի) է* Yf *է պոռնկութեանն* բացի Xûackmpqsv-ից *մնացած ձեռ-երը է պոռնկութիւն*

13 FGYWûabcdefgnpqstv *Թէ* l չիք *եթէ* km *Թէ ոչ Թողցէ լուծցի* h չիք *ոչ* H չիք *է* lJWûn *է քահանայութենէ* Y *է կարէ փխ. է քահանայութենէն*

ՋՂ (ՋՁՔ) Մէ. Ուստր կամ դուստր քահանային Քէ գացին ի պոռնկութեան՝ տուժեսցին երեքպատիկ քան զաշխարհականին։

ՋՂԱ (ՋՁԴ) ՄՐ. Կին քահանային Քէ փոքրեսցէ զհերս իւր եւ զգեղն այլակերպէ՝ եղիցի նզովեալ եւ Ջ ամ ապաշխարեսցէ։

ՋՂԲ (ՋՁԴ) ՄԹ. Քահանայ որ կաշառ առնու եւ կանոնս լուծանէ՝ ելցէ ի կարգէն եւ եղիցի նզովեալ։

ՋՂԳ (ՋՁԵ) Կ. Քահանայ որ զսպաս սուրբ խորհրդոյն տանի ի վաճառ կամ առնէ կնոջ իւրում՝ եղիցի նզովեալ։

ՋՂԴ (ՋՁՁ) ԿԱ. Քահանայ որ զխոստովանութիւն հրապարակէ եւ յայտնէ՝ նզովեալ եղիցի եւ մեղք նորա ի գլուխ նորա։

ՋՂԵ (ՋՁԷ) ԿԲ. Քահանայ որ զաւշաքաղութեամբ ընթանայ ի վաճառս, ի գինեմոլս, յերգս, ի տունս անհաւատից եւ յայլոց վիճակս՝ եղիցի նզովեալ։

ՋՂԶ (ՋՁՀ) ԿԳ. Քահանայ որ զեղխի գինով՝ է աւր Աւետարան մի՛ իշխեսցէ կարդալ եւ մի՛ մատչել ի սուրբ խորհուրդն։

1 b դուստրն l դուստր bcfq քահանայի ût ԷՔէ·ôhu չիք Քէ OW գացեն p գտանիցի abcdefghiklmo qstuv գացի Y ի պոռնկութեանն բացի Xûacefkmpsv-ից մնացած ôեռ-երը ի պոռնկութիւն

2 OW տուժեսցեն Yôabcdeghkimopq rstuv տուժեսցի Wnou ղ ղատիկ bq երեքապատիկ e երքպատիկ IJu գաշխարհական u աշխարականին Y աշխարհ[ական]ին acdefghklmp qrstv գաշխարհականն b չիք քան գաշխարհականին

3 oûf քահանայի ôûbet ԷՔէ ô փոքրեսցի l փոքրեոցէէ ô զհերն A ı այղակերպէ l այլակերպեսցէ

4 K և լիցի Y չիք և զ ամ ապաշխարեսցէ W վեց R չիք ամ l զամենայն փխ. ղ ամ lortu ապաշխարէ

5 CG չիք որ ավելացրել են ուրիշներ DH չիք որ ô ԷՔէ փխ. որ H առու q [առ]նու cdgt զկանոնս û կանուն R ի կարդէ ô ի գարկէն

6 o և նզովեալ եղիցին Mbr չիք և Z նզովեալ լիցի

7 uq քահանային Xbegq սպաս hilortu զսուրբ սպաս ô չիք սուրբ Q խորհրդանդոյն R խորհրդնդոյն s չիք ի

8 H առն[է] d ի կնոջէ egq իւր b իւրո CDEGHYbegn նզովեալ եղիցի (Y լիցի) ô նա նզովեալ եղիցի u եղից q չիք եղիցի

9 u քահանայն CDKLQRTZbceígq զխոստովանութիւնն H խոստովանութիւնն befgq յայտնէ և հրապարակէ R յայտէ a չիք և յայտնէ

10 r հրապարակէ եղիցի նզովեալ և յայտնէ մեղք bc եղիցի նզովեալ qv չիք եղիցի q նզովի BH չիք և MQôe մեղքն ô չիք նորա (ի գլուխ) b ի գլուխն bq եղիցի փխ. (ի գլուխ) նորա Ur (ի գլուխ) նորա եղիցի

11 û քահանայն ACFIJMPQTUVWû զոշաքաղութեամբ GRSXYôeghipr tuv գօշաքաղութեամբ O զօշաքաղութիւն d ի վաճառն u և ի գինեմոլս eg չիր ի (գինեմոլս) hu ի գինիմոլս

12 û երգս abcdfhiklmopqrstuv ի յերգս eg և ի յերգս Yeg և ի տուննս d ի տուն ô և ի տուգանս փխ. ի տուննս dl յանհաւատից GIJYôûbe gpqrsu այլոց b վիճակացն egq վիճակաց c վիճակնս ô |վի|ճակս o եղիցին ef չիք եղիցի ûbgq նզովեալ եղիցի W նզովեսցի փխ. եղիցի նզովեալ

13 l քահանայն UWôbdhmotu գեխի s սեգի H գեխեղեի G գեխի ուրիշներ ուղղել են գեղեի BEKTZkm գինեմով W գինեաւ ô գինօվ Wt եօքն E ամ փխ. աւր B չիք աւր o աւետարան մի իշխեսցէ աւետարան գարդալ

14 R կարկալ ôûqrl մատչիլ b մատչի Gû չիք ի ô և ի սուրբ խորհրդոյն

ՋՂէ (ՋՁՔ) ԿԴ. Քահանայ որ մատչի ի սուրբ խորհուրդն, ի կանանց սուրբ [լիցի] Ր աւուրբք, եթէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի։

ՋՂԸ (ՋՂ) Կե. Քահանայ որ զարդար դատաստան թիւրէ վասն երեսաց՝ նզովեալ եղիցի։

ՋՂԹ (ՋՂԱ) ԿՋ. Քահանայ որ երդումն տայ մարդոյ՝ թէ՛ արդար, թէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի։

Ր (ՋՂՐ) ԿԷ. Քահանայ որ առանց խոստովանութեան զյետին Քոշակն տայ վասն մարդկան հաճութեան, մեղք նորա ի գլուխ նորա, բայց եթէ Բ կամ Գ վկայիւք արդարանայ։

ՅԱ (ՋՂԴ) ԿԸ. Կին որ ի ծնունդս վարանի յաւուրս պահոցն վասն տկարութեան մարմնոյն, արժան է ձէթ եւս գինի տալ, եւ եթէ վախճանի՝ աւրէնս։

1 F չուճի կղ հոդվածը բայց սեղը բաց է թողնված. ուլիշներ ավելացրել են այդ հոդվածը C ներքեի լուսանցքում կղ հոդվածի համար ձեռ-ի գրիչը դրում է *վասն հազորդ տալոյն ասէ զայս ՚ի քահանայն* h ioru *քահանայի* բացի RXYöbcdq-ից մնացած ձեռ-երը *որ ոչ մատչի* bhiloqu չիք *ի (կանանց)* Fp չիք *ի կանանց սուրբ* ö *պարտ է ընդ բ աւուրբ ի կանոնաց սուրբ լինել* փխ. *ի կանանց... աւուրբք* cd *եթէ* (c *և) ոչ սուրբ կացցէ ի կանանց* (d *կանաց) բ* (d *խ) աւուրբք առաջ* (c չիք *առաջ)* փխ. *ի կանանց...եթէ ոչ՝* առղ 2-րդ b *մեջօք* փխ. *սուրբ լիցի* W *սուրբ* կրկնված է q չիք *սուրբ*

2 ö *լինի* մնացած ձեռ-երը չուճեն *լիցի* at *երկու* hu ք (kmps *է*) փխ. *բ* GW չիք *բ* F *բ աւուբ սուրբ* IJ *յաւուրբք* U *աւուբ* Yn *աւուրբք* lo *աւուրբք* hu *աւուրբք յառաջ* փխ. *աւուրբք* b *աւուրն* բացի ö-ից մնացած ձեռ-երը չուճեն *եթէ ոչ* e *նզովեացի* ö *եղիցին* acv *լիցի* e չիք *եղիցի*

3 d չիք *գաբգաբ* IJMQöbghnqu *գաւտաստանն* acfkloprstv *գատաստանն* d *գպատաստանն* m *թեւբէ* b *երեսացն* h *յերեսացն* û *վասն կաշառի կամ երեսաց* t *երեսաց մարգկան նզովեալ*

4 Ydkmstv *լիցի* hiloru *եղիցի ի քրիստոսէն մերմէ*

5 Y կղ հոդվածը դրված է կէ հոդվածի սեղը և հակառակը d կղ հոդվածը դրված է կը հոդվածից հետո bgq *գերգումն* Un *մարդոյն* Wa *մարդոյ* ps *եթէ (արգաբ)* ûcq *արգաբ է* eg *զարգաբ* d *թէ սուտ թէ իրաւ* փխ. *թէ արդար թէ ոչ* RY *և թէ (ոչ)*

6 o *նզովէ* Ydkmsv *լիցի* öh է փխ. *եղիցի* oq չիք *եղիցի*

7 MY *խոստովանութեանն* ö *տացէ վերջին Քոշակն* d *որ զյետին Քաւշակն առանց խոստովանութեան տայ* KLRbq *Քաւշակն* eg *Քօշակն* ü *Քոշակ* t *տացէ ուրուք վասն*

8 o *մարգ[կ]ան* Y *մարգահաճութեանն* eg *մարգահաճութեան* E *հաճութեամբ* Z չիք *հաճութեան* M *հաճութեան* [*նզովեալ եղիցի և*] *մեռ* ուղիղ աճկյուն փակագծերում եղածը ավելացրել են ուրիշներ QXe *մեղքն* bq *ի գլուխն, եղիցի* փխ. *նորա(ւ)*d *նորա եղիցի բայց* Yl *թէ* Xbegq չիք *եթէ* Wfiklmoprst *երկու*

9 hu *և* փխ. *կամ* Wikt *երեք* fhlmops u *երկուք*

10 bq *կինն* H չիք *ի* Un *ի ծնունդն* u *վաք[ան]* km *վանէն* փխ. *վարանի* G *յօօբ* ö *աւուրս* dr *ի յաւուրս* öhilortu *պահոց* I *պահուցն* X *տկարութեանն*

10—11 Y *պահոց արժան է ձէթ և գինի տալ վասն տկարութեանն*

11 MQRSTYZöûegt *մարմնոյ* b *մարմնան* ö *ձէ[թ]* C *գին[ի]* t չիք *(տալ) և* u չիք *և եթէ վախճանի աւրէնս* acdgkmpsv *թէ* IJMOQTb degilmnoqru *վազճանի* t *վազչանի* IJ *յաւրէնս* ö *յօրէնս* Y *օրէնս է* abcdefgkmpqsv *աւրէնս* (egkv *օրէնս) առալ* (d *տալ նմայ)*

ՌԲ (ՋՂԴ) կթ. Այր որ թողու զկին իւր վասն աստուածպաշտութեան եւ կամի ադաւթական լինել՝ նզովեալ եղիցի եւ Գ ամ ապաշխարեսցէ առ դրանն։

ՌԳ (ՋՂԵ) Հ. եթէ ոք մահատի վասն պղծութեան՝ նզովեալ եղիցի եւ Ա ամ ապաշխարեսցէ. ապա եթէ վասն հաւատոց է՝ պահեսցէ։

ՌԴ (ՋՂԶ) ՀԱ. եթէ ոք առնու կին ի մերձաւոր արենէ իւրմէ մինչեւ ի Զ-երորդն եւ յէ-երորդն՝ նզովեալ եղիցի եւ մեկնեսցեն ի միմեանց առաջնորդքն. եւ վասն պսակին անարգելոյ ճ դրամ տոեզանս տացէ յեկեղեցին եւ Գ ամ առ դրանն ապաշխարեսցէ. բայց վարդապետն իշխան է զինչ կամեսցի։

ՌԵ (ՋՂԷ) ՀԲ. Որ զամուսնութիւն անարգէ վասն հաւատոց եւ զարշ համարին զսուրբ անկողինս, նզովեալ լիցին եւ Ա ամ ապաշխարեսցեն։

1 Ml այլ փխ. այբ b զկինն t զկին ու զկին L չիք վասն MY աստուածպաշտութեանն du աստուածպաշտութեան m աստուածպաշտութեան և կամի աստուածպաշտութեան և կամի ազատքանան l կամ[է] Y չիք կամի

2 GM յազօքանան l առաքանան U լինիցի Yt լինել hu լինել առանց կամաց կնոջն նզովեալ d եղիցի և քէ զղջասցի գ ամ bq չիք եղիցի H չիք և W երեք u չիք ամ LMRS TZ ապաշխարիցէ b ապաշխարեսցէ[է?] ûabdkmuv դրան q դրան եկեղեցոյ

3 Un և եթէ l քո (t ոք) փխ. ոք d մահապարտի փխ. մահատի RYZ պղծութեանն bq նզովի Y լիցի bg q չիք եղիցի W մի (Un մէկ) փխ. ա abcdfhiklmopqrsv ամ մի u ամի փխ. ա ամ

4 beq ապաշխարէ d և ապայ begq չիք ապա u չիք ապա եթէ վասն հաւատոց է OYWacdefghiklmopqr stv քէ l չիք եթէ g վ[ասն] U ի վասնա փխ վասն Q անհաւատոց է b նա պահեսցէ eg չպահեսցէ u չիք պահեսցէ

5 gt քէ K չիք ոք hiou առնէ d ի մերձաւորէն hu ի մերձաւորէ ô ի մերձաւորաց իւրոց յաբենէ IJKLM QRSTVXYZûegt յաբենէ G է փխ. աբենէ d չիք աբենէ n մինչ H չինչև փխ. մինչև bdhu չիք ի (գ-երորդն) OWo ի վեցերորդն Z ի վեցերորդն b գ-երորգ ds ի (d չիք ի) գ-երորդն hu ցվեցերորգ ôû ի գ

6 ûeg կամ փխ. և (յէ-երորդն) kmps չիք և,յեւթներորդն JKLMQSTr է-երորդն RXYZeghlnotu է-երորդն l է-երդն W յեօթներորդն a յեւթներորդն ôb ի է-երորդն c ի յէ-ներորդն u ի է աստիճանի փխ. յէ-երորդն Ed չիք և յէ-երորդն q նզովի nr եղիցին Y է փխ. եղիցի bq չիք եղիցի n մեկնեսցին Ylo ի (l չիք ի) միմեանց ûb առաջնորդք hu առաջնորդք ժամանակին (u ժամանակին) և վասն

7 ûg պսակի l անարգելոյ b անարգանացն q անարգանաց u անարգոյ W հարեւր ôd տրամ E չիք ճ դրամ F առաքանա acdv առգան ôl տացին p տայցէ I յեկեղեցւոյ ôb եկեղեցին eg եկեղեցոյն W երեք o երեք

8 Qûdq դրան e դրանս hilort ապաշխարեսցին OW վարդապետքն G լիցի փխ. է KLMQRSTXYZôacdhi klmoprstuv դինչ և befgq կամիցի (e կամիցի f կամեսցի g կամի) տրամագէ

10 Ecegq զամուսնութիւնն ilort զամուսնութիւնս ô անարգել û անարգեաց l ան[ար]գէ cq անարգել և զարշ համարի վասն հաւատոց Un հաւատոյ bk հաւատոցն abde fgiklmoprstuv համարի

11 û սուրբ Eacefgikmprstv անկոդինան IJKLMQZd յանկոդինա RTXYb յանկոդինան hlo անկոդինն u անկոդին KLMRSTXYôû եղիցին q նզովի QZhiklmoprstuv եղիցի acd fr լիցի bq չիք լիցին W մի փխ. ա acdfhiklmoprstuv ամ մի b ամ [մ]ի DHR չիք ամ acdfhiklmoprsu v ապաշխարեսցէ g ապաշխարէ q ապաշխարի

Ո.Զ (ՋՂՀ) ՀԳ. եթէ ոք վասն յանախ պտուղ տալոյ արգելցէ զինքն յարդար անկողնոյ՝ Գ ամ ապաշխարեսցէ։

Ուէ (ՋՂԹ) ՀԴ. եթէ ոք յուխտէ եկեղեցւոյ անդրսնեսցէ զքահանայ որ կանամբի իցէ եւ գարշի ի նմանէ՝ նզովեալ եղիցի։

Ո.Ը (Ո) Հն. Որ զաւր կիւրակէին ոչ պատուեն կամ յառաջ քան զարձակել քահանային ի թատերս ընթանան կամ յայլ սատանայական զբաղմունս՝ ընդ խաչահանումն եղիցին։

Ոթ (ՈԱ) ՀՋ. եթէ ոք զհեթանոսաց բարս ունիցի, զաւուրս եւ զժամս խորէ, եւ զհին եւ զնոր լուսնի, եւ զաւուրս եւ զշաբաթս պահէ, որպէս Հրէայ,
10 *եւ ոչ գործէ յաւուր շաբաթու՝ ընդ խաչահանումն եղիցի։*

Ոժ (ՈԲ) Հէ. Թէ ուխտաւոր եկեղեցւոյ կամ քահանայ ի պղծութեան անասնոյ գացի՝ մերժեսցին ի կարգէ իւրեանց եւ մինչեւ ի վախճան ընդ ուկնդիրս

1 eք *Քէ* begq *չիք ոք* ô *ամաչ* cd *պտղոցն* b *չիք պտուղ* cd *չիք տալոյ* V *յարգելցէ* Môûgtlnoq *արդար* p *յարգելցէ փխ. յարդար*

2 AFOPVWadegkmpqsv *անկողնոց* I JKLQX *յանկողնոց* MRSTZ *յանկողնոյց* ôt *անկողնոյն* c *անդողնոց* f *անկոդոց* n *յանկողնոյ* Wt *երեք* Q *ապաշխարեսցէն* dq *ապաշխարէ* u *նզովեալ լիցի գ ամ փխ. գ ամ ապաշխարեսցէ*

3 befgq *Քէ* t *ի փխ. ոք* Kd *չիք ոք* ô *ուխաէ* CDHq *յեկեղեցոյ* IJKLMQ STZ *յեկեղեցւոյ* ôbcdefghloprsu *եկեղեցոյ* aflrv *անկոսնեսցէ* b *յանկոսնեսցէ* lo *յանգոսնեսցէ* R *անգանեսցէ* (û *անարդեսցէ*) *փխ. անգոսնեսցէ* û *քահանայն* bqrt *զքահանայն* Môb *կանամբ* q *կտնամալի*

4 f *ի նմանէն* Q *չիք ի* Y *չիք ի նմանէ* q *նզովի* ôd *լիցի* f *չիք նզովեալ եղիցի* Y *է փխ. եղիցի* q *չիք եղիցի*

5 û *որք, կիւրակէյի* egq *կիրակին* բացի AUacfnotv-ից մնացած ձեռքը *կիրակէին* t *և կամ* Rô *առաջ* Yôb *զարձակել* d *զարձակէլն* g *զարձակն*

6 KMQRŞTXZôbd *ի քաքերս* hu *ի քաաերան* l *ի քաաերըն* o *ընքաաերս* կրկնված է CDG *ի ք[աաերս]* ուղիղ աճկյուն փակագծերում եղած CG *ձեռ-երում* ավելացրել եմ ուրիշներ իսկ D *ձեռ-ում* տեղը բաց եմ թողել H *չիք քաաերս* Q *ընքանայն* A *յայդ* ôûeghqr *այլ* d *գրադմունն*

7 ô *խաչահանուածս* u *խաչահանուացն* cdegtu *խաչահանունս* b *խաչհանուացո* f *խաչահնունան* l *խաչահանաւան* q *խաչահանուս* UX ôûafhklmnoqrsuv *եղիցի*

8 l *բար* o *ունիցին* befgq *չիք զաւուրս և* H *չիք զաւուրս և... լուսնի և՝ տող 9-րդ* X *խրատէ փխ. խարէ*

9 ûbefghiqu *չիք և (զհին)* ô *հին* hlo u *զհինս* û *չիք և (զնոր)* ô *նոր* b *զնորն* chlou *զնորս* h *զլուսնին* lo u *լուսնին* kmps *եթէ ոք փխ. և (զաւուրս)* այստեղից ներված ձեռերում նոր հաղված û *շաբաթս* K *պահեսցէ* aps *դհրէայ* fkm *զհրեայ* ô *հրէայէ* eg *հրէայ*

10 u *գործ* kmps *ոչ գործէ զգործ յաւուր* ô *աւուր* ûdlrt *յաւուրս* M *խաչահանօգան* ô *խաչահանուանան* ûk *խաչահանուան* q *խաչահանողս* b *խաչհանողան* cdmp *խաչահանուն* eg *խաչահանուացն*

11 bcefglq *եթէ* ô *ուխտաւոր* adfkmqsv *ուխտաւորն* CDHôbcefghilprsu *եկեղեցոյ* M *յեկեղեցւոյ* q *յեկեղեցոյ* Ycdr *ի պղծութիւն* abcefghkm pqsuv *անասնոց* F *չիք անասնոյ* տողամեջ ավելացրել եմ ուրիշներ

12 abcdefgkmpqstv *գացին* OWû *մերժեսցին* begq *չիք մերժեսցին* GYa bcegdfhiklmnopqrstuv *ի կարգէն* ô *ի գարգէն* beg *իւրեանց լուծցին և մինչև* hlou *չիք և* f *մինչ* hu *չիք ի (վախճան)* h *ցվախճան* u *վազճան* ElJMQSTbdegtlmnqrs *ի վազճան* R *ի վախջան* ot *ի վազջան* oûcdlhu *ունկնդրան*

կացցեն. եւ եթէ սրտի մտաւք դարձցին՝ հնծեծանաւք արժանի լիցին աւրինաց։

ՌժԱ (ՌԴ) ՀՀ. Թէ ոք փոփոխէ զոսկերս մարտիւրոսաց՝ նզովեալ եղիցի։

ՌժԲ (ՌԴ) ՀԲ. Որ առ փափագ զգերեզմանս բանան՝ Գ ամ ընդ ունկնդիրս կացցեն, Ա ամ ընդ ձեռամբ, հաղորդեսցի աւրինաց։

ՌժԳ (ՌԵ) Զ. Որ զաւր կիւրակէի կամ պենտակոստէ զպահաւք արկանէ քան զկարգեալսն առաքելոցն՝ նզովեալ եղիցի։

ՌժԴ (ՌԶ) ԶԱ. Որ առողջ մարմնով եւ կատարեալ հասակաւ եւ յառաջ քան զարձակել ժողովրդեանն յաւուր կիւրակէի ճաշակէ՝ նզովեալ լիցի եւ Ա ամ ապաշխարեսցէ։

ՌժԵ (ՌԷ) ԶԲ. Եթէ ոք ի սուրբ աղուհացան յաղեցաւ յանդէտս՝ Ա ամ ընդ ձե-

1 l *կացեն* h *չիք կացցեն* KLRSTXYZ ôbegIt *թէ* Q *և թէ* beg *դարձին* d *դարձան* Y *և հնծեծեսցեն* h *և հնծեծանաւք* u *և հնծեծանօք* p *արժանասցին փխ. արժանի լիցին* Q *լինիցին* lu *լիցի*

2 e *օրինացն* d *յաւրինացն* bq *աւրինացն Քրխատոսի* (q *չիք քրխատոսի*)

3 bcl *եթէ* G *չիք ոք* Gt *փոխէ* b *փոխեսցէ, մարտիրոսացն* բացի A-ից մնացած ձեռ-երր *մարտիրոսաց* IJ LMOPQSTXYZWôIr *լիցի* k *եղիցին* F *է փխ. եղիցի*

4 û *ոչք* BCDGHIJOVôbdeghnqr *փափաք* u *փափաքս* eg *գերեզմանս* MYZbegt *բանայ* W *երեք* բացի QUabeghIklmnopqrstuv-ից մնացած ձեռ-երր *ունկնդիրսն*

5 BCDEGHt *կացցէ* l *կացեն* Y *և մին* (W *մի*) *փխ. ա* cdkmprstuv *չիք ամ* q *չիք ընդ* hu *ապա հաղորդեսցի* Y *և հաղորդեսցին* c *և հաղորդեսցի* Qbp *հաղորդեսցին* fu *աւրինացն* bq *աւրինացն աստուծոյ* g *չիք աւրինաց*

6 GHIJKLMQRSTXYZôbq *կիրակէի* û *կիւրակէյի* բացի ct-ից մնացած ձեռ-երր *կիւրակէ* d *կիրակէին* բացի afv-ից մնացած ձեռ-երր *կիրակէ* Yû *և փխ. կամ* n *չիք կամ* d *կամ ընդ զպենտակոստէին* APef *զպէնդակոստէ* IJL *զպենդակոստէի* RSTZ *զպենտակոստէ* V *զպենտակոստ* X *պենտակոստէի* Y *պենտեկոստէի* W *զպենդեկոստէ* ô *պէնտակոստէին* û *պէնդէկոստէի* r *զպենտէկոստէ* b *պենտակոստէին* q *պէնդակոստէի* t *զպենտէկոստէի* abcdefgkmpqstv *ընդ պահաւք* (eg kptv *պահօք* f *պահովք*) ô *պահօք* Rhlu *չիք զպահաւք արկանէ* bq *չիք քան*

7 Udn *զկարգեալս* ôbq *զկարգևայն* Irt *զկարգսն* BEGH *յառաքելոյն* CVcn *յառաքելոցն* Yôût *առաքելոց* b *առաքելոյն* l *յառաքեսելոցն* q *առաքեցան փխ. առաքելոցն* X *նզովեսցի* hu *եղիցի նզովեալ* Yûl *լիցի* ôr *եղիցին* q *չիք եղիցի*

8 OW *գասոզ* t *աւոզջ է* ô *մարմնով և կատարեա[լ]* eg *հասակով* p *չիք և (յառաջ)* ôb *առաջ*

9 b *զարձակիլն* nr *գարձակեալ* q *զարձակեալն* t *զարձակիլ* ûps *ժողովրդեան* d *ժողովուրդեանն* bfgq *յաւուրս* e *յօուրս* q *կիրակէին* բացի AUûafnu-ից մնացած ձեռ-երր *կիրակէի* f *և ճաշակեսցէ* acdbIklm oprstuv *ճաշակեսցէ* Wû *ճաշակել* b *ճաշակեն* q *ճաշակին* bq *չիք նզովեալ լիցի* BCEFGHdfhklmpsu *եղիցի* BCEGH *չիք և* Wf *մի փխ. ա* bq *զի և ամ մի ապաշխարէ* u *ամ մի*

10 l *չիք ամ* ô *ապաշխարիցէ* e *ապաշխարէ*

11 ô *որ եթէ ոք* c *թէ* ABEFLOPUWd no *յաղուհացան* u *ազուհացն* C *ազուհացսն* ուրիշներ ուղղել են *յազուհացսն* ô *ազեցաւ* eq *յաղեց* g *ազեց* û *ազեցաւ* (b *յազքեց*) *փխ. յազեցաւ* IJegnrt *անգէտս* b *յանգէտսն* q *յանգետս փխ. յանգէտս* Y *չիք յանգէտս* Wû *մի փխ. ա* q *չիք ամ* ô *չիք ընդ ձեռամբ*

ամբ ապաշխարեսցէ, քէ ղիտութեամբ՝ Գ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ. վարդապետն իշխան է լուծանել զկարգն։

ԽԺԶ (ՈՀ) ԶԳ. Անխտիր մատուսցէ քահանայն զպատարագն որպէս ի Զատկին, նոյնպէս եւ յամենայն ժամ, եւ մի՛ նողկալով ի բաժակէն. քէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի։

ԽԺԷ (ՈԹ) ԶԴ. Քէ ոք ուտէ ի տեղւոյ իրս՝ տացէ ընդ միոյն չորս, ապա քէ ոչ՝ ապաշխարեսցէ ըստ գործոցն հրամանաւ քահանային։

ԽԺՀ (ՈԺ) ԶԵ. Քէ յագեսցի կերակուր ի պիղծ սնաանոց, քէ կենդանի հանդիպի՝ արժան է ուտել, ապա եթէ մեռեալ է, կայտառն հեղցի ի վայր.

ՌՈ եթէ յանդէտս ոք ուտէ՝ ի աւր ապաշխարեսցէ. ապա եթէ գիտիցէ եւ դողոնաբար ուտէ՝ Գ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, տրաւք տնանկաց արժանի լիցի աւրինաց։

1 M *ապա|շխա]բեսցէ* bq *ապաշխարէ* abcdfhiklmopqrstuv *եթէ* a *եթէ գիտութեամբ* կրկնված է W *եթէ* p չիք *գ ամ* Yôûcfkq *ունկնդիրսն*

2 eg *լուծանելոյ զկարգն* d *որպէս համի աւնպէս առնէ* փխ. *լուծանել զկարգն*

3 DGHbegq *մատուցանէ* C *մատուցէ ուրիշներ ուղղել են մատուսցէ* Vô ûhl *քահանայ* q *քահանան* RXY *պատարագն քահանային* r *որ* փխ. *որպէս*

4 PYôde *ամենայն* u չիք *է (մէ)* t *և ի մէ* R *մէն* ú *նոզկատալով* Y [*ն*]*ոզկալով* d [*ն*]*ոզկեալ* n *նոզտալով* a bcefghiklmopqrstuv *նոզկալ* Y *և քէ* c *ապա քէ*

5 amipsv *լիցի* g *է* փխ. *եղիցի* q չիք *եղիցի*

6 CDEGHûbcln *եթէ* i *որ* փխ. *ոք* l չիք *ոք* û *ուտէ ոք* t չիք *ուտէ* CD GHXYabefghioqrtuv *ի տեղոյ* cd *ի տեղոյն* o *ի դեղոյ* n *եկեզեցւոյ* փխ, *ի տեղւոյ* t *տացէ իրս* b *տացցէ* BCDEFGHVbeghipqtuv *զ* W *միոյն չորս* փխ. *միոյն չորս* d չիք *միոյն* R *չոր|ս*] b *և* փխ. *ապա քէ* ABCDHIJPUVûn *եթէ* G *եթ*[*է*]

7 I *ապրեսցէ* փխ. *ապաշխարեսցէ* o *րս*[*տ*] G *գործոյցն* OWabefglmnqv *գործոյն* üp *գործոց* hou չիք *գործոյն* b *հրամանաւն* b *քահանայի*

8 cl *եթէ* b *քէ ոք* M *ագեսցի* û *յագեսցի* փխ. *յագեսցի* U!Ybegnq *ի կերակուր ի* t *կերակրոց* փխ. *անաանոց* Jû *եթէ* H *հանդիպ*[*ի*] Z չիք *հանդիպի*

9 ô *լցէ* փխ. *է (աւտէլ)* UYabcdefgk mnpqsv *քէ* bq չիք *(մեռեալ) է* X Y *կատառն* ot *կայտառն* d *կայտա*]*ռն* befgq *եկաց* (bg *կաց*) *տառն* (ûu *գառն*) փխ. *կայտառն* bq *հեղցէ* d *հեղձի* CDHd չիք *ի ասյս* C-ում ավելացրել են ուրիշներ

10 Y *և քէ* ûacdefgikmpsv *քէ* bq չիք *եթէ* Sôeg *անգէտս* F չիք *յանդէտս ոք... ապա եթէ* p *ուտէ ոք* W *քահասուն* L չիք *աւր*. bdegq *ապաշխարէ* Y *և* փխ. *ապա* Yûabcdefgk mpqsv *քէ* beghq *գիտէ* b չիք *և*

11 BCDEGHkmsv *գողանաբար* R *գողոնոսբար* W *գողոնուսնաբար* efgq *գողաբար* htu *գողուսնաբար* c *գողտաբար* b *գողանա* փխ. *գողոնաբար ուտէ* F *գողաւնաբար*; d *ուտիցէ գաղտաբար* BCDEFGHQôacefghk mpqsuv *ուտիցէ* l *աւցէ* փխ. *ուտէ* W *եթէ* Vôûcdfiklmoprstuv *ունկնդիրսն* c *կացէ* n *կայցէ* b *կացցէ և ա ամ ընդ ձեռամբ տրաւք* ac *տնանդաց* û չիք *տնանկաց* d չիք *տրաւք տնանկաց* b *ապայ արմանաց աւբինացն* egq *արժանացի* փխ. *արժանի լիցի* d *և ապայ հաղորգեցի* փխ. *արժանի լիցի* Y *արժան*

12 Y *է* փխ. *լիցի* LRZd *յաւբինաց* TX Y *յօբինաց* e *օբինացն* q *աւբինացն* û *օբինաց լիցի*

ՌԺԹ (ՌԺԱ) ՁՉ. Ի գաղանաբեկէն ի ե մանէն զԱ տացէ աղքատաց, քէ ոչ՝ Ա ամ ապաշխարեսցէ։

ՌԻ (ՌԺԲ) Ձէ. Մի՛ ոք իշխեսցէ ղյափշտակեալ անասուն մատուցանել ի նուէր Տեառն. եթէ ոք յանդգնեսցի՝ անընդունելի եզիցի։

ՌԻԱ (ՌԺԳ) ՁՐ. Թէ ոք հրդեհիցէ զարդար վաստակս՝ տուժեսցի ընդ միոյն չորեքկին, քէ ոչ՝ ժ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌԻԲ (ՌԺԴ) ՁԹ. Որ զդիս կողոպտեն՝ ժ ամ ընդ ունկնդիրս կացցեն, և ամ ընդ ձեռամբ, բաղում տրաւք տնանկաց հաղորդեսցի աւրինաց։

ՌԻԳ (ՌԺԵ) Ղ. Վասն այնոցիկ որ լոկ դիւթեն եւ ոչ կախարդեն, իշխանութիւն
10 լիցի քահանային՝ խանձել եւ մրել, եւ և ամ ընդ ունկնդիրս ապաշխարեսցէ եւ և ամ ընդ ձեռամբ, հաղորդեսցի աւրինաց։

ՌԻԴ (ՌԺԶ) ՂԱ. Կին եթէ լինիցի յղի յառնէ իւրմէ եւ նա ոչ սպասեսցէ նմա, որպէս տկար անաւթոյ, այլ ըստ խստութեան սրտի գան հարկանէ եւ

1 begq չուճեճ ձգ հողվածը GPYhlntu չիք ի (գաղան.), գգաղանաբեկէն t ղղաղանաբեկէն G չիք ի (և) hou չիք ի և մասնէն Wt ի հինգ F մասէն LRXr գա-ն Yct գմինն Wh u գմին akmpsv գմի f ա llo գմէկն n գմէկ d գա մասն տացին u ա մասն ագքատաց տացին lJ ագքատաց տացէ BCDEGH և քէ ûhu ապա քէ ûcd ամ մի Wf մի ô չիքէ
2 STZ յամ hu չիք ամ K յապաշխարեսցէ u ապաշխարեսցին
3 Gq յիշխեսցէ J դյափշտակեան ôbq դյափշտակեալն d յափշտակեալ e go գափշտակեալ ô յանասուն b անյուսոյն (q անյուսուն) փխ. անասուն d մատուցանէ KLMQô ի նըւէր Yûdhkmpsu չիք ի û տեսոն նուէր
4 ûht քէ acdefgkmpqrsv և եթէ (cpq v քէ) G անզգնեսցի KLMQRSTô յանգգնեսցէ bq յանգգնի c յանգգնեսցի ոք H ընդունելի ուրիշներ ուղղել են անընդունելի kp լիցի d է փխ. եզիցի
5 ôûbcdegpq եթէ bfq հրդեցէ eg հրդեսցէ c հրդիհիցէ d հոգէից փխ. հրդեհիցէ bq զարդարն W վաստակ bq գվաստակն l վաստ[...?] t վաստակս ուրուք տուժեսցի ackmpsv միոյ
6 b չորեկկին p եթէ l չիք քէ cd ոչ տացէ ժ ամ 1 և փխ. ժ XWt տասն ôe ապաշխարեսցի lr ապաշխարէ
7 ût որք d կողոպտին W ասան L չիք ընդ... ա ամ Ycdntu ունկնդիրն Y մին W մի a չիք ա bcdk mpqsv չիք ամ
8 d չիք բազում... տնանկաց AJPTU ôceopsv տնանգաց d և ապայ հաղորդեսցի VX յօրինաց b աւրինացն
9 ûct որք bq որ ընդ լոկ l դիւթեանն d ոչ են կախարդ Y կախարտին
10 ô քահանային H խանձել u նախատել փխ. խանձել n մրըրել bq չիք և (ա) W մի փխ. ա Sôl չիք ընդ ունկնդիրս...և ա ամ՝ առղ 11-րդ բացի bdegq-ից մնացած ձեռ-երր ունկնգիրսն befgq կացցէ փխ. ապաշխարեսցէ
11 R և կրկնված է W մի փխ. ա Yô ամ մի acdefghklmopqstuv չիք ամ dhu և ապայ հաղորդեսցի b հաղորգեսց[...?] QS յաւրինաց bq աւրինացն Wd չիք աւրինաց
12 bq կինն ûq քէ OW եզիցի d յղի է (c յղի իցէ) փխ. լինիցի յղի ô հղի Sôhlou առնէ q յիւրմէ d և ոչ նայ Y սպասցէ abcefgklmpqsv սպասիցէ hiortu սպասիցի BCDEF GH սպասաւորեսցէ փխ. սպասեցէ hlou չիք նմա
13 p իրրև փխ. որպէս Q չիք որպէս d չիք որպէս տկար անաւթոյ b անաւթոյ g ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ այլ ըստ Y խաւութեանն e g սրտին u սրտի իւրոյ գան Y հարկանիցէ hilortu հարեալ փխ. հարկանէ m չիք և

անուկն մեռանի՝ պարտական է արեան արդարոյ. է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Գ ամ ընդ ձեռամբ հաւասարեալ աղաւթից՝ արժանի լիցի աւրինաց։

ՌԻԵ (ՌԺԷ) ՂԲ. Թէ ոք ի վերայ մեռելոյ կոծ դնէ եւ արիւն հանէ, կոծադիրքն
5 *եւ կոծողքն նզովեալ լիցին ի Քրիստոսէ եւ Բ ամ յեկեղեցի մի՛ մտցեն։*

ՌԻԶ (ՌԺԸ) ՂԳ. Թէ մեռեալ պատուիրեաց՝ Թէ ղիս կոծով լացէք, պատարագ մի՛ իշխեսցեն առնել եւ կոծողքն Բ ամ ապաշխարեսցեն։

ՌԻԷ (ՌԺԹ) ՂԴ. Քահանայ որ վասն իւր վատ գնացիցն հալածեալ իցէ յեպիսկոպոսէն յայլ վիճակ, եւ անդ զկարգ քահանայութեանն յառաջ ունի,
10 *զմկրտեալն ի նմանէ եւ զպսակեալն ընդունել պարտ է եւ զվրէժն յԱստուած թողուլ։*

ՌԻՐ (ՌԻ) ՂԵ. Թէ յանցանէ ոք ընդ կնոջ պոռնկութեամբ եւ ցանկութիւն նորա

---

1 d *մանուկ,* չիք է D չիք է *արեան* պիւր ունիլը բաց է թոյլել ուրիշներ այն լրացրել են AIJKLMPQRSTV XZô *արեանն* E *մանկանն* փխ. *արեան* I *արդարոյ* l *որդոյ* փխ. *արդարոյ* W *եօթն* DGH *ե* փխ. է KLMQRSTXZôcdfikmpstv *ունկնդիրսն* Y *ապաշխարեսցէ* փխ. *ընդ ունկնդիրս կացցէ*

2 ô *կացէ* W *երեք* Y չիք q *ամ... աղաւթից* A *ձեռամ* r *ձեռօք* F *հաւասարել* abcefgmpqsv *հաւասարեսցի* d *հաւասարեսցէ* k *համարեսցի* փխ. *հաւասարեալ* Rb *աղաւթիցն* X *աղօթիցն* befq *և արժանի* (e *արժան*) I *լիցին* ô *լինի* q *լինելի* KLRZ *յաւրինաց* MT X *յօրինաց* qu *աւրինացն* e *օրինացն* d չիք *աւրինաց* b *աւրինացն քրիստոսի*

4 clr *եթէ* I *մեռելոյ* ûl *մեռելոց* bcd *մեռելոյն* ps *մեռելին* befgq *դնեն* X *արիւն* ô *արին* befgq *հանեն* b *կոծոդի[ր]քն* g *կոծդիրքն* q *կոծոդի[ր]քն* բացի acdefhiklmoprstuvhg *մնացած ձեռ-երր կոծադիրն*

5 afklmsv *կոծաւգքն* Ocp *կոծօղքն* d *կուծաւղքն* q *կողաւղն* bq *նգովեալ եղիցին* (b չիք *եղիցին*) *ի վերայ աւրինացն քրիստոսի* i *լիցի* efghu *եղիցին* l *ի քրիստոս* uhu չիք *է քրիստոսէ* Y չիք *ի քրիստոսէ... մի մացեն* Wi *երկու* ô *եկեղիցին* ûq *եկեղեցի* hops *յեկեղեցին* v *մի մացեն յեկեղեցի աստուծոյ* OWi *մացէ*

6 ct *եթէ (մեռեալ)* Yôûbeghqu *մեռեալն* i *պատուիրեա* c *եթէ (ղիս)* Hk չիք *թէ* ct *կոծելով* Y *թաղեցէք փխ. լացէք* r *նորա պատարագ* l *պատարագ վասն նորա մի իշխեցեն առնուլ*

7 l *յիշխեսցեն* W *առնելն* acfkmsv *կոծաւղքն* Xp *կոծօղքն* d *կոծօղք* b *կոծողն* eg *կոծելքն* q *կոծաւգն* W *երկու* p *ամ* r D չիք *ամ* ավելացրել են *աւրիշներ* u չիք *ամ* blqr *ապաշխարեսցէ* do *ապաշխարեն*

8 uiq *քահանայն* t չիք *վասն, յիւր* ô ûl *վաապնացից* akmsv *վաապնացուն* d *վաապնացու գործոյն հալածեալ իցէ* ô *հալածեաց* t *յեպիսկոպոսէն հալածեալ իցէ* J *լիցէ փխ. իցէ* IJVôû *եպիսկոպոսէն* h *յեպիսկոպոսն*

9 abcdefghkmpqsv *յայլ* (beg *այլ*) *վիճակ յեպիսկոպոսէն* GH *դնա յայլ* IJKLMQRSTYZôû *այլ* ô *վիճա[կ]* hu *վիճակս* begq *անդէն* u չիք *անդ* CLRXY *զկարգն* ô *զգարկ* û *կարգ* FILQSVXWôûbdehklnoqu *քահանայութեան* G *առաջ* û *յառաջին* hloru *ունին* t *ունիցի*

10 Y *զմկրտեալ* abdefgiklmopqrsv *զմկրտեալսն* u *մկրտեալսն* t *զմկրտեալսն և զպսակեալսն ի նմանէ* fq *ի նմանէն* Y *զպսակեալ* acdfikl mqrsuv *զպսակեալսն* gh *պսակեալսն* bq *զվրէժս* hlortu *զվրէժսն* Yô *վրէժն* û *կարէ փխ. զվրէժն* Gl Jôûdlr *աստուած*

12 clt *եթէ* ôueghu *անցանէ* Y չիք *ոչ* q *պոռնկութեան* efg *ցանկութիւնն* rtu *ցանկութեամբ* s *ցանգութիւն* befgq չիք *նորա*

ոչ եկեսցէ յայտ՝ Բ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա՝ ընդ ձեռամբ, հաղորդեսցի աւրինաց։

ՌԻԲ (ՌԻԱ) Ղշ. Իգացելոյն՝ Գ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա ամ՝ ընդ ձեռամբ, բազում արտասուաւք արժանի լիցի աւրինաց։

ՌԼ (ՌԻԲ) Ղէ. Որք ի պատերազմի արիւն հեղին. Քէ Քշնամիք յարձակին յանաւրինաց ի վերայ աշխարհին եւ ազդ լինի իշխանի աշխարհին եւ յարուցեալ տացէ պատերազմ ընդ նոսա եւ հանդիպի մահ ի ձեռաց ուրոք՝ անպարտ է յարենէն։ Ապա եթէ սուրն վերանայ եւ գերեվարն անկցի ի սուր՝ արիւն նորա ի գլուխ նորա, զի տարապարտուց հեղաւ։

ՌԼԱ (ՌԻԳ) ՂԸ. Իսկ եթէ այլ որոգայթիւ պատահի ոչ կամաւ եւ ոչ ոխակալութեամբ, այլ անգիտութեամբ եւ ի զղջումն. գայ՝ է ամ ընդ ունկնդիրս

1 H եկեսց[է] bq *յայտ* փխ. *յայտ* W *երկու* ôacdfhikImoprstuv *ունկնգիրսն* hu *և ա* CHWû *ա* (W *մի* û *և ա*) *ամ ընդ* AF *ձեռամբ* b *ձեռամբ բազում արտասուաւք հաղորդեսցի* d *և ապայ հաղորդեսցի*

2 KRZ *յաւրինաց* MSTXYô *յօրինաց* e *օրինացն* f *աւրինացն* bq *աւրինացն աստուծոյ*

3 Pl *չուենե զդ հաղվածք, որը* P *ձեռրի ենքքևի լուսացցրում ավելացրել են ուրիշներ* u *իգացելոց* բացի Un·ից մնացած *ձեռ-երր իգացելոցն* Wt *երկք* s *ընդ*[գ] բացի CDFGHUXûb enq-ից մնացած *ձեռ-երր ունկնգիրսն* ûeg *կացցեն* Yô *չիք կացցէ* Yû hu *և ա* W *մի* (o *մէկ*) փխ. *ա* Hô abcdefghikmopqrtuv *չիք ամ*

4 û *և բազում* ô *արասաօր* û *արասաւաք* Y *ողորմութիւն* փխ. *արասաուաւք* d *չիք բազում... արժանի* abcefghikmopqrstuv *հաղորդեսցի* փխ. *արժանի լիցի* d *և ապայ հաղորդեսցի աւրինաց* վխ. *լիցի աւրինաց* e *օրինացն* f *աւրինացն* q *աւրինացն աստուծոյ* b *աւրինաց պատուիրանացն աստուծոյ*

5 begq *որ* X *չիք ի, զպատերազմի* K q *ի պատերազմին* QSô *արիւնն* T *արինն* OVW *հեզու* d *հեզուն* beg q *չիք Քէ* G *Քշմանիք* nu *Քշնամին* IJKLMQRSTXZôadeghknoru *արձակին* l *արձակինն* m *չիք յարձակին* G *անաւրինաց* llûeg *անօրինաց* d *յաւրինացն* փխ. *յանաւրինաց* Y *չիք յանաւրինաց*

6 W *չիք ի* û *աշխաբհի* Rls *ազգ* (Ub egq *աստ* l *ազտ*) փխ. *ազգ* G *չիք և ազգ... աշխաբհին* աջ լսանցքում *ավելացրել են ուրիշներ* ô *և ազդ լինի իշխանին կրկնված է* Q *լինին* û *լիցի* bh *իշխան* d *չիք իշխանի*

7 Y *պատերազմ տացէ* BCDEFGHclv *պատերազմն* hu *չիք և* ☐ *ընդ* փխ. *ի*

8 d *են* փխ. *է* c *չիք անպարտ է յարենէն* ô *յարենէ* d *չիք յարենէն* ûabcdefgkmpqsv *Քէ* C *չիք եթէ ավելացրել են ուրիշներ* G *չիք եթէ* l *սուրն* bhq *աւրն* (eg *օրն*) փխ. *սուրն* ST *ի սուրն վերանայ եւ գերեվարն անկցի ի սուրն կրկնված է. այս հաղվածք* T *ձեռ-րում հանած է կեռերով* l *չիք վերանայ և գերեվարն* H *գերէվայրն* b *գերիվայր* Xq *գերիվարն* X *անկանիցի*

9 eg *ի սուրս* ô *արին* beg *արեան* q *արեանն, չիր (արիւն) նորա* begi q *չիք ի գլուխ նորա* bhu *գի ի տարապարտուց* OW *հեզու* b *հեզաւ այսպիսի*

10 c *Քէ* u *յայլ* IJKLMRSTXYZt *յորոդայթիս* ô *յորոգայթիս* R̄ *պատահիս* ô *պատահեցի* abcefgkmpqsv *պատահէ* d *պա[տա]հէ* t *պատաւհասի* փխ. *պատահի* Jl *կամ* փխ. *կամաւ* u *չիք ոչ կամաւ և* d *այլ և ոչ*

11 l *չիք այլ* G *չիք այլ անգիտութեամբ* ավելացրել են ուրիշներ աջ լսւսացցրում ô *չիք այլ անգիտութեամբ* J *գիտութեամբ* փխ. *անգիտութեամբ* b *Քէ* փխ. *և* q *չիք և* û *չիք ի* G *ի զղջում* b *ի զղջման* d *ի զղջումն* W *եօքն* H *և* փխ. *է* բացի abeigkmqv-ից մնացած *ձեռ-երր ունկնգիրսն*

կացցէ, Դ սմ՝ ընդ ձեռամբ, տրաւք տնանկաց եւ սուրբ աղաւթիւք արժանի լիցի աւրինաց։

ՌԼՔ (ՌԻԴ) ՂԹ. Իսկ եթէ ոմանք չոգան ի պոռնկութիւն կամ յայլ չար գործս եւ լինիցի նոցա անդ վախճան, արիւն նոցա ի գլուխ նոցա։ Բայց նոքա որ սպանին՝ ընդ պատժաւք են՝ ե ամ ընդ ունկնդիրս կացցեն, Բ ամ՝ ընդ ձեռամբ, տրաւք տնանկաց արժանի լիցին աւրինաց։ Իսկ պոռնիկն յուրկանոց երթիցէ եւ վաստակիցէ գոդեացն է ամ, Գ ամ ընդ ապաշխարողս մտցէ եւ ելցէ յեկեղեցին, եւ Քէ լիցի արժանի յետին թոշակին։

ՌԼԳ (ՌԻԵ) ՃՀ. Իսկ եթէ ի ձեռն առաջնորդին վասն աստուածային խրատուն վախճանի, արժան է ի բաց կալ ի կարգէն եւ ապաշխարել ի ձեռն առաջնորդին, որպէս եւ կամեսցի։

1 Y *և դ ամ* W *երեք* IJû *չիք ամ* g *ձեռօք* m *չիք տրաւք* d *չիք արաւք... ապաւթիւք* G *տնա[ն]կաց* ace *տնանդաց* m *տրանկաց* hu *չիք և* hq *աղաւթից* Y *արժան* d *և ապայ արժան է հաղորդութեանն փխ. արժանի լիցի աւրինաց*

2 G *լիցի[է]* q *լինիցի* KLRSZ *յաւրինաց* MQTXY *յօրինաց* bf *աւրինացն* e *օրինացն* q *աւրինացն աստուծոյ*

3 c *Քէ* beghloqu *չիք եթէ* ekq *չոքան* JM *ի պոռնկութիւնն* chilortu *և կամ* C *այլ* ուրիշներ ուղղել bli *յայլ* GIJKLMQRSTXYZôbeghqr *այլ* EIKORVXWô *չարագործս* b *չարագործ* egq *գործ*

4 KLMRSTXYZô *լիցի* hirtu *լինի* l *լինի նոցա ի գլուխ անդ* cn *անդ նոցա* Z *չիք անդ* FIJMQSTbdegim nqsu *վաղման* L *վախճանին* lot *վաղման* ô *արին* b *արիւնաց* բացի bcdefgkImopqrstuv-ից *մնացած ձեռ-երը նորա* փխ. *(արիւն) նոցա* Eor *չիք ի* d *չիք ի գլուխ... բայց նոքա* Y *իւր* (b *եկեղեցին* q *եղիցի*) փխ. *նոցա (բայց)* h *նոցա է* բացի acefgiklmoprstuv-ից *մնացած ձեռ-երը նորա է* (KLMQRSTXô *չիք է*) փխ. *նոցա (բայց)* t *այնոքիկ* փխ. *նոքա*

5 Yût *որք* g *սպաննին* bl *չիք ընդ (պատժաւք)* bq *պատժողք* n *պատժողքն* բացի acdhiklmoprstu-ից *մնացած ձեռ-երը պատժողք* W *հինգ* RXY *է* փխ. *ե* bq *չիք ընդ ունկնդիրս կացցեն բ ամ* f *ունկնդիրք* M *ձեռկնդիրսն* փխ. *ունկնդիրս* բացի OWûeg-ից *մնացած ձեռ-երը ունկնդիրսն* Y *չիք կացցեն* բացի ôûacefghiklmoprstuv-ից *մնացած ձեռ-երը կացցէ* Y *և բ ամ* w *երկու*

6 t *ձեռօք* co *տնանդաց* Y *արժան* q *լինի* բացի ûhlloptu-ից *մնացած ձեռ-երը լիցի* bq *աւրինացն* eg *օրինացն* u *պոռնիկ*

7 OW *յուրկանայ* ô *ուրկանոց* bcefg lloqrtu *յուրկանոցն* l *ուրկանոցն* û *երթայ* bq *չիք և* c *վաստակեսցէ* p *վաստակեսցի* KMQRSTXYZ *գոդեաց* OW *գոդենեացն* ô *գոթեաց* hu *գոգաց* l *գոյգեացն* t *գոթեացն* eg *որ գործեացն* (q *գործեացն* b *գործոցն*) փխ. *գոդեացն* W *եօթն* EHV *և* փխ. *է* G *է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ դ ամ* Yû *և գ* (Y *գ*) KLMQSTXZô *գ* (W *հինգ*) փխ. *գ* hehlIloqrstu *չիք ամ* g *չիք գ ամ* Y *չիք ընդ* BCDEmsv *ապաշխարեաց* HXkp *ապաշխարօղս* egu *ապաշխարողն* Yl *ապաշխարեսցէ* L *ապաշխարողս եղիցի մտցէ*

8 Y *չիք և ելցէ* n *ելցէ և մտցէ* KLM RTXYZôt *եկեղեցին* BCDEGH *չիք յեկեղեցին* hu *չիք և (Քէ)* eghu *եթէ* Yl *չիք Քէ* befgq *լինիցի* k *չիք լիցի* Y *արժան լիցի* ô *եօթն* befgq *չիք յետին* Zd *թաւշակին* MRSTYô *թօշակին* hq *աւրինացն* (eg *օրինացն* f *աւրինաց*) փխ. *թոշակին*

9 t *Քէ* û *ի ձեռս* Ju *ծնողաց հանդիպի վախճանն* (J *վաղվանն*) փխ. *առաջնորդին վասն* ճշված երկու ոեռ-երի այս հատվածը ևս հողվածի սուտ ճամապատասխան ճասվածն է սխալմամբ կրկնված ի հողվածում r *և ամեսցի* փխ. *աստուածային*

10 FIJMQSTbdegImnoqu *վաղմանի* lt *վախճանի* c *արժանի է* ô *չիք արժան է* ô *ի գարկէն* O *ապաշխարել* Y *յառաջնորդին* ô *առաչնորդին*

11 ô *որ[է՞] է և* BCDEFGHû *կամիցի*

ՌԼԴ (ՌԻՋ) ՃԱ. Իսկ եթէ ի ձեռն ծնաւղաց հանդիպի վախճան յանգիտութեան վասն աստուածային խրատուն՝ ե ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Բ՝ ընդ ձեռամբ, տրաւք եւ արտասուաւք արժանի լիցի աւրինաց։

ՌԼԵ (ՌԻԷ) ՃԲ. Որդիք որ ոչ պատուեն զծնաւղս իւրեանց՝ եղիցին նզովեալ։

ՌԼԶ (ՌԻԸ) ՃԳ. Ծնաւղք որ զորդիս իւրեանց ակնառութեամբ սիրեն եւ ոչ խրատեն երկիւղիւն Աստուծոյ՝ նզովեալ եղիցին։

ՌԼԷ (ՌԻԹ) ՃԴ. Վարդապետք որ զաշակերտս իւրեանց ակնառութեամբ ուսուցանեն՝ նզովեալ եղիցին։

ՌԼԸ (ՌԼ) ՃԵ. Արուեստաւորք որ զայլոց ինչս յափշտակեն՝ նզովեալ եղիցին, եւ տացեն ընդ միոյն չորեքպատիկ. ապա եթէ ոչ՝ ապաշխարեսցեն վարդապետին հրամանաւ։

1 U ի ձե[ռն] Q չիք ի ձեռն e ծնողացն g ծնողացն IJKMQRSTXYZ ôûadfiklmpsv ծնողաց hilort հանզիպին FIJMQSTbdeglImnoqru վաղճան st վախճան GIbhloqiu անգիտութեան ըս անգիտութեամբ և վասն LRSXZô յաստուածգիտութեան (Q աստուածգիտութեան Y յաստուածգիտութեանն) փխ. յանգիտութեան T յաստուածգիտութեան ուրիշներ ուղղել են յանգիտութեան

2 W հինգ o չիք ամ H [ունկն]դիրսն բացի GWûbegq-ից մնացած ôեւերը ունկնդիրսն biq կացցեն ôû և բ W երկու KYchilortu բ ամ C բ ամ վերջիի բառն ուրիշներ ճանել են b չիք բ ընդ ձեռամբ l ձեռաւք

3 KLMQRSTXYZû տրաւք (XYZô արօք) տնտնկաց և արտասուաւք (Xô արտասուօք) d չիք տրաւք և արտասուաւք û արտասուօք Ye արժան d և արժանի ապա լինի J յօրինաց OWe օրինացն qu աւրինացն b աւրինացն աստուածոյ

4 Yûn որք r պատուիրեան JKQSTWô udl զծնողս T իւր HQUln եղիցի d նզովեալ եղիցին ô եղիցին նզովեալ եղիցին եղիցին û նզովեալք b չիք եղիցին նզովեալ

5 û ծնողքն QRSTYZWôdl ծնողք b չիք ծնողք... իւրեանց այս ճոդվածք միացված է ճախորդին Ynr որք l չիք իւրեանց q ակնառութեան hou ակնարկութեամբ (ôû անառակութեամբ) փխ. ակնառութեամբ b չիք և l չիք ոչ

6 KLMQRSTXZôh երկիւղն û երկիւղիւ ac երկեղիւն f երկեղիւն kms երկիւղէն v երկիղիւն Y չիք երկիւղիւն աստուածոյ W նզովեսցի adefgkmpqsv եղեցին (dk եղեցի) նզովեալ CDGHRlu եղեցի Y լեցին ô են փխ. եղեցին

7 Yûc որք efkm զաշակերտն u զաշակերտ d ակ[ն]առութեամբ hu ակնարկութեամբ (ôû անառակութեամբ) փխ. ակնառութեամբ p ակնառութեամբ սիրեն և ուսուցանեն q և ուսուցանեն

8 eghv եղեցին նզովեալ q նզովէին MR եղեցի YWdr լեցին l լեցի u չիք եղեցին

9 D արուեստաւորք lr արուեստաւոր v որուեստաւորք Yûcn որք d զայրոց (q զայլ) փխ. զայլոց Un ինչն d ինչ ô չիք ինչս ըս ափշաակեն r յափշտակին q նզովի փխ. նզովեալ եղեցին acdehiklmoprstu v լեցին ô են փխ. եղեցին b չիք եղեցին

10 d և տոցոյն Y տայցեն bhloqu չիք ընդ eg միոյ q զմիոյն u միայն փխ. միոյն Y չորեքին ô չերեքպատիկ r չորեքպատիկք b գ-պատիկ q զապատիկ ջ զ փխ. չորեքպատիկ u չիք չորեքպատիկ ապա եթէ ոչ Z չիք ապա եթէ ոչ KLQR STXYabcdefghiklmopqrstv թէ be gq ապաշխարեն CDEGHYd վարդապետի KLMQRSTXZ վարդապետիւ ô վարդապետիս

11 dkms հրամանաւն eg հրամանօն b զ հրամանաւն նզովեալ եղեցի

ՌԼԲ (ՌԼԱ) ձՋ. Որք յամուանութեան են, սուրբ անկողնաւք, զսուրբ Քառասնորդսն եւ զաւր մեծի շաբաթու եւ կիւրակէի սուրբ լիցին եւ յաղաւթս ընթասցին եւ ի զղջումն մեղաց։

ՌԽ (ՌԼԲ) ձէ. Յաւուր կիւրակէի մի՛ ոք իշխեսցէ գործել, բայց միայն զկերակուրսն, զի զհիւրսն ընկալցին եւ աղաւթից ստէպ կացցեն։

ՌԽԱ (ՌԼԴ) ձԸ. Քահանայ վայրապար ղոք ընդ բանիւ մի՛ արասցէ, բայց եթէ վասն աստուածային գործոց։

ՌԽԲ (ՌԼԴ) ձԹ. Աշխարհական եթէ բամբասէ զքահանայն կամ ապտակէ՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի, բայց եթէ Բ կամ Գ վկայիւք հաստատի, ապա եպիսկոպոսն ունի իշխանութիւն դատել։

ՌԽԳ (ՌԼԵ) ձժ. Սարկաւագ ոչ է հաւասար քահանայի, այլ սպասաւոր։

ՌԽԴ (ՌԼՋ) ձժԱ. Մի՛ իշխեսցէ ճաշակել սարկաւագն ընդ քահանային եւ մի՛՝ դպիրն ընդ սակաւագին։

1 AIJKLMOPQRSTUVXYZWôûhilno ru *որ* GQôhu *ամուանութեան* Y *ամուանութեանն* s *յամուանութեանն* eghu *և սուրբ* l *չիք սուրբ* !JSTVXôetr *յանկոզնօք* KLMQRZ q *յանկոզնաւք* m. *զսուրբ կրկնված* l: b *սուրբ* Yd *քառասունսն* ô *քառասունքն* û *քառանորգս* b *քառասնորգքն* c *քառասունս* g *քառասնորգն* hilru *քառանեորորդսն* o *քառասնեորորդսն* t *քառասևորդսն*

2 beq *ի փխ. և (դաւր), յաւր* w̄ *դոր* d *գօրն* Y *չիք դաւր* c *շաբաթուն* n *շաբաթի* Y *հինդշաբթի փխ. շաբաթու* bc *կիրահէին* k *կիրակի* բայի AUYûafmnouv-իդ *մնացած* ձեռ-երր *կիրակէի* l *չիք սուրբ լիցին* bhqu *չիք (լիցին) և* H *ազաւքս* IJu *ազօքս* U *յազօքսն* cn *յազաւքսն* l *յազաւք*

3 bhoqu *ընթասցեն* l *ասեն փխ. ընթասցին* eghlu *չիք և* b *եկեսցեն այսպիսիս · փխ. մեզաց*

4 u *գաւուր û ոչ ոք իշխեսցէ գործել յաւուր կիւրակէի* ô *կիրակէ* f *կիւրակէ* բացի Aûalnrv-ից *մնացած* ձեռ-երր *կիրակէի* c *կիրակէի սուրբ լիցին և մի ոք* Y *գկերակուրս* ôce ջ *գկերակուրն*

5 ABCDFGHPY *գհիւրսն* ôbegq *հիւրսն* cdo *գհիւրս* Z *դիւրսն* (l *գիւրս*) *փխ. գհիւրսն* b *ընկալցի* c *ընգալցին* MT *կացցեն բառն ավելացրել են ուրիշներ ու կացցէ բացի* abcdefghiklmopqrstv-ից *մնացած* ձեռ-երը *չունեն կացցեն*

6 û *քահանայն* AKLMVk *վարապար* Sô *վայրաբար* cd *որ վայրապար* eg *վայարպար բանիւ զոք մի* bq *չիք ընդ* ô *բանի* l *բան* c *չիք մի* adeghiklmortuv *քէ* Ybq *չիք եթէ*

7 Y *օրինացն աստուծոյ փխ. աստուածային գործոց* ôbeg *գործոյն* q *գործոցն* d *գործոյ է* BEFIJKLMP QSTXZûackmv *գործոյ*

8 ûbegq *քէ* KLMQRSTXYZô *եթէ ոք բամբասէ* (ô *բանբասէ*) c *բամբասեցէ* d *բանբասեաց է* g *բամպասէ* lo *բանբասէ* p *բամբասէ կամ ապտակէ զքահանայն* ôfh *զքահանայ* û *զքահանայն* d *զքահանութիւն* c *ապտակեսցէ*

9 l *խաչախանունսն* Qcde *խաչահանունս* Yk *խաչահանունսն* û *խաչահանուացն* bq *խաչահանոզսն* ôep *եզիցին* l *բայ}ց* aclkloprstv *քէ* YWafiklmoprs *երկու* Yeg *և փխ. կամ* ô r *ամ ապաշխարեսցին փխ. բ կամ* RXYWfiors *երեք* aklmpv *երիւք* M q *ամ վկայիւք* r *վկայութիւն* t *վկայութեամբ* cdhpu *հաստատեսցի* hlou *չիք ապա*

10 d *եպիսկոպոս* befq *ունի եպիսկոպոսն* (q *եպիսկոպոս*) g *ապա ունի իշխանութիւն եպիսկոպոսն դատել* ût *իշխանութիւն ունի* Y *իշխանութիւնն դատել զնոսա* d *ունի դատելոյ իշխանութիւն ի վերայ քահանային* l *չիք դատել*

11 ô *սարդաւակ* Y *չիք հաւասար, քահանայ* I *քահանային* B *այլ* Y *սպասաւոր նմա* d *սպասաւոր է*

12 ûcdb *սարկաւագ* (h *սարկաւագն*) *ճաշակել* eg *սարկաւագն ընդ քահանային ճաշակել* ô *սարդաւակն* Yûd *քահանայի* a *չիք ընդ քահանային*

13 ûeglq *դպիր* b *դպիր ընդ քահանայի և ընդ սարկաւագին* ô *սարդաւակին* ûq *սարկաւագի*

Ռաե (Ռլէ) ձժբ. Քահանայ կամ սարկաւագ թէ լինիցի ուրուք կամ բորոտ՝ դէ էր արժան կալ ի կարգին, այլ պարապել իւրեանց անձանց։

Ռաջ (Ռլը) ձժգ. Քահանայ մի՝ իշխեսցէ ձէթ արկանել երախայի, այլ մկրտել, թէեւ ի ծնունդս հանդիպի։

Ռաէ (Ռլթ) ձժդ. Քահանայ ի ժամ մկրտութեանն մի՝ իշխեսցէ զկինմարդ ի սուրբ աւազանն թողուլ. եւ մի՝ կնքաւոր կացուցանել զայսահարս եւ զապաշխարողս։

Ռաը (Ռա) ձժե. Քահանայ մի՝ իշխեսցէ յերեւելի երիվար հեծանել կամ հանդերձս երեւելիս զգենուլ, բայց ի խորհրդին, եւ կամ բոկ եւ անպատմուճան ի սեղանն մատչել. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեսցի։

Ռաթ (Ռաև) ձժզ. Թէ ոք ի դպրաց կամ յուխտէ եկեղեցւոյ յափշտակէ յաստուածային գրոց կամ ի սուրբ սպասուց եկեղեցւոյ՝ ընդ խաչահանութեան եղիցի։

Ռժ (Ռաի) ձժէ. Թէ ոք ի քահանայից կամ ի սարկաւագաց ի տեսլեան յանդգնուլ ի բա[յ]ց ոչ մի փխ. և կամ Y չիք և կամ I փոկ (R բոկ) փխ. բոկ t բոկ ստամբ և ի կամ փխ. (բոկ) և L և կամ (անպատմուճան) eg անպատճուճան u անպատմուճան

10 Eôû *ի սեղան* ût *մատչել* a-mıo-v չիք *և* (*եթէ*) Yeglpt *թէ* M *յանդգնի* Qeg *անգգնի* ABEJKLMOPQR STVXYZabcef *լիցի* oq չիք *եղիցի*

11 ûabcdfklmpqsv *եթէ* ô չիք *ոք* L *ի դպրոց* փխ. *ի դպրաց* û *և* փխ. *կամ* LMQRSTYZegp *ուխտէ* ôcdt *ի յուխտէ* (ô *ուխտէ*) û *յուխտի* U *ի ուխտուորաց* փխ. *յուխտէ* CDH MTYôabefghllmoqu *եկեղեցոյ* IJc *յեկեղեցոյ* Q̈v̈ *յեկեղեցւոյ* r *եկեղեցոյ ընդ յափըշտակէ* eg *ափշտակէ* t *յափշտակեսցէ* IJUeglart *աստուածային* û *ի սուրբ գրոց աստուածային* Sô չիք *յաստուածային*

12 SZô *գրեց* փխ. *գրոց* ÖW *սպասուոյ* P *սպասոց* Uegn *սպասու* s *սպ[ա]սուց* CDHQVYôbefghllmopqsu *եկեղեցոյ* c *եկեղեցոյն* Yc *խաչահանունս* ô *խաչահանունքն* ûk *խաչահանուան* q *խաչահանողն* h *խաչհանողս* e *խաչհան* g *խաչահանուացն* m [*խաչա*]*հանունեան*

13 ôcdք *եղիցին*

14 RSTXYZôbc *եթէ* HKLMRSTXYô չիք *ի* (*սարկաւագաց*) ô *սարգաւակաց* acikmpsv *ի տեսլեանց* beghqtu *ի տեսլեանն* BDEFGH *յանցիցէ* C *յանցիցէ ուրիշներ ուղղել եւ յանցանիցէ* ûahikmprsuv *անցանիցէ* bd *յանցանէ* c *անցանէ* l *յանցանաց իցէ*

յանիցէ՝ մի՛ իշխեսցէ ի սուրբ խորհուրդն մերձենալ, բայց եթէ անհնար իցէ։

ՌՄԱ (ՌԽԲ) ՃԺՀ. Այր կամ կին որ սրբութեամբ են՝ արժան է ի սուրբ խորհուրդն մերձենալ. ապա եթէ անապաշխար են եւ անսուրբ՝ մի՛ իշխեսցեն, եւ եթէ ոք յանդգնի՝ ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի եղիցի եւ ընդ անամաւթին Յուդայի։

ՌՄԲ (ՌԽԴ) ՃԺԲ. Կին տեռատես եւ ծնեալ՝ ի սուրբ եկեղեցի մի՛ իշխեսցէ մերձենալ մինչեւ սրբեսցի. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՄԳ (ՌԽԵ) ՃԻ. Կին յղի ի սուրբ անկողնոց՝ մտցէ ի սուրբ եկեղեցի եւ համարձուկ ի սուրբ խորհուրդն մերձեսցի անխտիր։

ՌՄԴ (ՌԽԶ) ՃԻԱ. Որ պոռնկին եւ զմանկունսն սպանանեն, իշխան է առաջնորդն ժամանակին խուզել, մրել եւ աշխարհալուր ձաղել եւ դրամ առնուլ եւ յաղքատս տալ եւ գանալից խրատել, եւ սա դրանն ապաշխարել ղկարգ իւր։

1 l յիշխեսցէ ûd խորհուրդ AFJPST մերձանալ Wllortu քէ u անհրար
2 ô է փխ. իցէ
3 l զոյր û որք r ուր փխ. որ bq չիք որ ôbm սրբութեան dhq սրբութեանն û սուրբ փխ. սրբութեամբ b չիք են Sô արժանի, չիք է hu արժանի են
4 p մերձենալ ի սուրբ խորհուրդն û խորհուրդ ABFJKP մերձանալ ûab cdefghikmopqrstuv քէ rt անապաշխարել, չիք են BCDEFGHeg իցեն փխ. են k յիշխեսցեն
5 Yhu չիք և (եթէ) Mlopt քէ eg անդղնեսցին (ը անգղնեսցի) ոք Mk յանդրնի q յանաղնի Qô անդղնի Q և ընդ AMOPQSTUVWn խաչահանսն Yû խաչահանուսն ô խաչահանուանսն bcel խաչահանունս q խաչահանուս d ի քրիստոսէ hlortu չիք քրիստոսի bq է քրիստոսի փխ. քրիստոսի եղիցի a cefgkmpsv է փխ. եղիցի lJKMOP QRSUVXYZWôdn չիք եղիցի T չիք եղիցի տեղը բաց է թողնված
6 u անամօթ յուդայի եղիցի J անամօթքի lp անյամօթին qs յանամաւթին Y չիք անամաւթին, յուդայի լիցին ô յուդայի են h յուդային
7 U մեռամես փխ. տեռատես գրիչը շփոթել է երկաթագիր «մ» և «ա» տառերը n կամ ծննդականն փխ. և ծնեալ t չիք և ծնեալ տեղը բաց են թողել n ի սուրբ խորհուրդն և յեկեղեցի g մի իշխեսցէ ի սուրբ եկեղեցի MQ յեկեղեցի ô եկեղեցին r իշխեսցեն
8 AIJPQRSTZ մերձանալ ûdpu քէ hilotu չիք ոք Q յանդգնի Uq յանդղնին eg անդղնի f նզովեսցի q նզովեսցին ô եղիցի կրկնված է KMQRSTXYZ լիցի hlou է փխ. եղիցի
9 q կինն bfgq չիք (յղի) ի Y ի սուրբ եկեղեցի մտցէ որ սուրբ յանկողնոց KLMQRSTXZôqr յանկողնոց b յանկողնոցն v յանկողնոյ IJn յանկողնոյ Uût անկողնոյ L ի սուրբ եկեղեցի մտցէ ô չիք (մտցէ) ի, եկեղեցի սուրբ MQdq յեկեղեցի
10 Y չիք ի, խորհրդոյն û խորհուրդ Y հաղորդեսցի փխ. մերձնսցի b արժանաւոր փխ. անխտիր Y չիք անխտիր
11 ût որք Q պուռնկին akmpsv պոռնկի Q զմանուկսն cdeg զմանուկն DH զմանուանն փխ. զմանկուանն Uûhlnopu զմանկուանս BCDEHQ սպանեն l սպասեն փխ. սպանանեն Y յառաջնորդն udt առաջնորդ q առաջնորդին
12 g չիք ժամանակին KLMQSZ խուղել lJbq և մրել K չիք ձաղել Y չիք և (դրամ) Gk առնել G ի փխ. և (յաղքասս)
13 IJKLMQRSTUôeg աղքասս û աղքատաց d յաղքատաց c ի յաղքասս l յոգ[ք[ա[տ]ս Y և առ աղքատաց և գալոյից eg գանաչից (hu գանողից û գանով) փխ. գանալից û աէրն փխ. դրանն բացի CGHbilnoprt-ից մնացած ձեռ-երր դրան bq շարել (e աշարել f աշխարել) փխ. ապաշխարել ô գուարկ c գկարգն gl չիք գկարգ
14 cgl չիք իւր b իւր այսպիսիւ

ՌՕԵ (ՌԽԷ) ՃԻՐ. Որ զմանկունս անհաւատից ի ստինս առնուն՝ Բ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ եւ Ա ամ՝ ընդ ձեռամբ։

ՌՕԶ (ՌԽՀ) ՃԻԳ. Կին մի՛ իշխեսցէ զհանդերձս առն զդենուլ եւ ելանել ի հրապարակս. ապա եթէ ոք յանդգնի՝ Ա ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՕԷ (ՌԽԹ) ՃԻԴ. Ոչ է արժան ճաշակել հաւատացելոց ընդ անհաւատից եւ ոչ համբուրել եւ ոչ ի տունս նոցա մտանել. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՕԸ (ՌՕ) ՃԻԵ. Ոչ է արժան աւթեակս առնել կնոջ ի թատերս կամ ի վաճառս. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՕԹ (ՌՕԱ) ՃԻԶ. Ոչ է արժան կնոջ մատչել եւ նայել յանասունս, յորժամ մերձենան յիրեարս, կամ համբուրել. եւ եթէ ոք համարձակի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՕԿ (ՌՕԲ) ՃԻԷ. Ոչ է արժան կնոջ առ գինեմոլս հուպ լինել եւ ճաշակել ընդ նոսա, այլ ուրոյն նստել եւ ցած կալ եւ սպաս ունել եկեղեցւոյն. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

1 IOVWbhioqru *զմանկունան* d *զմանուկս* eg *զմանուկսն* Mbt *անհաւատիցն* U *անհաւատ իցէ* W *հաւատից* U *չիք ի* eg *ի ստինան* n *ի անուշդ* աջ լուսանցքում ուղղված *ի ստինս* ôbqt *առնու* Or *առնուլ* R *ա[ո]նուն* W *երկու*

2 Yôacdeghiklmorstv *ունկնդիրսն* u *ունկնդիրն* ûc *կացցեն* f *կացէ* eg *չիք և* Y *մին* W *մի* l *ամենայն ի փխ. ա ամ* Ykpsv *չիր ամ* q *չիք ընդ* d *ձեռամբ հաղորդի*

3 bq *զհանդերձն* բացի Yûacdefghik lmoprstuv-ից մնացած ձեռ-երը *զհանդերձ* T *զգենուլ* ô *զգենուլ* efq *զգենուլ*

4 Yabcdefghiklmpqstuv *քէ* n *չիք ոք* Môeg *անդգնի* q *անտքնի* Wû *մի* Xd *ամ մի* LY *չիք ա* GHbeg *ապաշխարէ* M *տալապաշխարեսցի* d *յապաշխարեսցէ* l *ապաշխարութեամբ*

5 u *չուենի ճիղ-ճիք հողվածները* h *զհաւատացելոց* rt *հաւատացեալ* q *հաւատացելոցն* G *հաւատացելոց ճաշակել* bq *անհաւատիցն*

6 d*չիք և ոչ ի տունս նոցա մտանել* ûb *ի տուն* U *նորա փխ. նոցա* ô *չիք նոցա* ep *մտանեն* efgq *չիք և (եթէ)* hlopt *քէ* Yb *չիք եթէ* Mg *անդգնի* u *յանդգնեսցի* q *անտքնի*

7 Y *լեցի*

8 l *չուենի ճիե հողվածը* ô *ճիե հողվածը դրված է ճիղ հողվածի տեղը* b *հակառակը* Yn *աւթեանս փխ. աւթեակս* b *աւդեակս* ût *կնոջ աւթեակս* (r *օթեակս*) *առնել* m *կնոչ* a *չիք կնոջ* G *չիք ի (թատերս)* boq *ի թաքերս* n *ի գատերս* Y *և փխ. կամ* kmp *ի վաճառ*

9 ôabcdefgkmpqstv *չիք և* Yacefgkm opqs *քէ* lMeg *անդգնի* q *յանտքնի* GHd *լեցի* q *չիք հղիցի*

10 hm *կնոչ* û *չիր կնոջ* obqt *մատչիլ* Xôr *նայիլ* Y *նահել* t *նայել ի խառնակութիւնս անասնոց փխ. նայել... յիրեարս* lJur *անասուն* a cdkmps *ի յանասուն* efgq *յանասուանն* բացի CDEFGHRYhlo-ից մնացած ձեռ-երը *յանասուն*

11 AlMPQST *մերձանան* RU *մերձենանան* o *մերձենայ* ôû *իրեարս* bq *յիրար* d *ի յիրարս* hlms *յիոարս* G |*համբ|ուրել* t *չիք և* Yûcegip *քէ* l *չիք ոք* U *համարձակին* Y *յանդգնի փխ. համարձակի* d *ոք յանդգնի և համարձակի* r *համարձակի գտեսանելն նզովեալ*

12 LY *լեցի* hllort *լեցի* (h *եղիցի* l *էլեցի*) *ի քրիստոսէ*

13 b *կնոչն* m *կնոչ* q *կնոջն* u *չիր կնոջ* befgq *ի փխ. առ* ôr *լինել* d *չիք և*

14 lor *որոյն* begq *ուրուն փխ. ուրոյն* ô *ուրելոյն* ուղղված է *ուրոյն* b *նստեալ* Y *ծաց* dl *ցանկալ փխ. ցած կալ* R *կայ փխ. կալ* begq *սպասու* n *աղաւթեն փխ. սպասո ունել* CDGHôbcbefghior *եկեղեցոյն* KLMQRSTXZp *յեկեղեցւոյն* Yq *յեկեղեցոյն* s *եկեղեցույն* ln *չիք եկեղեցւոյն* ô *չիք և (եթէ)* Yû eghlt *քէ*

15 Yôl *չիք ոք* ô *անդգնի* egq *անդգնի* Y *լըքի փխ. յանդգնի* Yacfs *լեցի* loq *չիք եղիցի* d *եղիցի ամէն*

ՌԿԱ (ՌՆԴ) ՃԻՐ. Ոչ է արժան կնոջ յաւուրս տաւնի զինքն այլակերպել եւ յեկեղեցի ընթանալ, որպէս ի պոռնկոց. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ քահանայն արդելցէ ի մարմնոյ Տեառն եւ եղիցի նզովեալ։

ՌԿԲ (ՌՆԴ) ՃԻԲ. Մի՛ իշխեսցէ կինմարդ զենուլ զանասուն կամ որս առնել կամ հնձան հարկանել կամ առնապէս վարել ի վար եւ ի հունձ եւ հոլանել զինքն եւ յայտնել զամաւթ. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌԿԳ (ՌՆԵ) ՃԼ. Ոչ է արժան եղբաւր առ քեռ ննջել ի ԺԵ ամենից ի վեր, կամ առ այլ մերձաւորի. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ պոռնկին ապաշխարութիւն եղիցի։

ՌԿԴ (ՌՆԶ) ՃԼԱ. Եթէ ոք ի տղայութեան յանցեաւ մինչեւ ի ԺԵ ամն՝ մի՛ յիշեսցի առաջի Տեառն, ըստ գրոյն որ ասէ. «Զմեղս մանկութեան իմոյ եւ

1 m կնոչ ûb չիք կնոջ chiort յաւուր e ասելոյ eg զինք L չիք զինքն l յայլակերպել f այլակերպ ուրիշներ ուղղել bû այլակերպել ô եկեղեցին ûkmqr եկեղեցի bcd յեկեղեցին

2 f ընթ[ան]ալ Lhilort երթալ փխ. ընթանալ OWh ի պոռնկաց bq ի պոռընկտնոցն cdt ի պոռնկանոց Y ի պոռնկատուն ô ի պոռնկից ô չիք և (եթէ) egilopt թէ ô անդքնի eg անդղնի t յանդգնեսցի d չիք յանդգնի hr քահանայ begq չիք քահանայն

3 begq չիք արդելցէ... տեառն և t արդելցէ գնա L ի ոուրը մարմնոյն KLMQRSTXYZfhilort ի մարմնոյն KYZ չիք և eg չիք եղիցի bg նզովեալ եղիցի Y եղիցի նզովեալ լիցի

4 Y իշխեսցեն q կինն մարդն r կին փխ. կինմարդ L զենուլ կինմարդ hilort զանասուն (i անասուն) զենուլ b չիք զենուլ ô անասուն b զանասունն q զանասունն F չիք զանասուն R առնել eg առնուլ

5 ABCFIJKMOPQSTXZegq հնծան R հընծաւն h հրձան t կոխելոյ փխ. հարկանել ôh չիք ի վար lp վարել զինքն ի վար, km վարել (k փխ. առնել) զինքն ի վար, ի վաձառ փխ. և ի հունձ

5—6 abcdefgqrsv վարել զինքն ի վար (b ի վայր) և ի հունձ (bcv հունձս r հունձն s [...]) փխ. վարել ի վար... հոլանել զինքն p չիք և ի հունձ և հոլանել km չիք և հոլանել զինքն l վարել զինքն ի վար և ի հունձն և հոլանել զինքն ի վար և ի հունձ և յայտնել o վարել և ի հունձ և հոլոնել զինքն ի վար և ի հունձ և յայտնել

6 l հրլանել, չիք զինքն h չիք և հոլանել զինքն t առնաբար և փխ. և (յայտնել) k և կամ յայտնել Y չիք յայտնել t զամօքն bfghiloqrt թէ ô անդքնի ցq անդղնի t յանդգնեսցի R նզովել AFGKLOPQR STUVXYZôafglo յիցէ c է փխ. եղիցի qr չիք եղիցի

7 ô արժան ննջել եղբօր ընդ քեռն ի ԺԵ ամենից abmqs եղբաւրն kpv եղբօրն bhioqtu քեռն d քոյր r ընննջել մինչև ի ԺԵ b չիք ի (ԺԵ)W ի տասն և հինգ bu ամից cgq ամիցն d ամէն f ամենից akmpsv և ի վեր acdkmpsv չիք կամ

8 acdkmpsv չիք առ այլ մերձաւորի և (cd ուսին և) eg այլ առ XWô չիք առ A այդ bq չիք այլ H մերձաւոր Y մերձաւորս begq չիք և ceghlortu թէ ôû չիք ոք Qô անդղնի û յանդգնին r ապաշխարութիւնք L ապաշխարութիւն ի վերա եղիցի Y ապաշխարեսցէ ABCl) EHOPXZacefkmpqstv ապաշխարութիւնն

9 t եղիցին ô է փխ. եղիցի

10 egl թէ Yabcfhikmoqrstv ի տղայութեանն d ի տղայութեան ժամանակին անցաւ ûeg անցեալ u մինչ H չիք ի (ԺԵ) W ի տասն հինգ f ի ԺԵ bq ժ (o ԺԵ) փխ. ԺԵ d ամ l յիշեսցէ IJWûbq իշխեսցէ (H յիշխեսցի) փխ. յիշեսցի

11 kmps գրուն Wq չիք որ Y մանկութեանն l չիք մանկութեան UlYôac giklmnpv չիք իմոյ

զանգիտութեան իմոյ մի՛ յիշերս*. բայց արժան է ծնաւղացն հսկել եւ զարդարն չտալ պղծել մինչեւ ի սուրբ ամուսնութիւնն. ապա եթէ ոչ՝ առանց պատժոց մի՛ արասցէ վարդապետն։

ՌԿԵ (ՌՄԷ) ՃԼԲ. Թէ լինիցին Բ եղբարք կամ այլ մերձաւորք եւ կամեսցին ամուսնանալ Բ քերց կամ յայլ մերձաւորս՝ որոշեսցին ի միմեանց, եւ թողցեն յայն որ յառաջն էր ընթացեալ. ապա եթէ առ նախանձու երկոքինն ամուսնասցին՝ թողցեն զառաջին պսակեալն եւ զյետինն քակտեսցեն ի միմեանց. եւ վասն պսակին անարգանաց ճ դրամ յեկեղեցին տուգանս տացեն եւ ապաշխարութիւն երկկնոյն եղիցի եւ սրբեալ ի մեղաց՝ լիցին առն եւ արասցեն կանայս։

ՌԿԶ (ՌՄՀ) ՃԼԳ. Մի՛ ոք իշխեսցէ ելանել յանկողինս հարսին եւ մերձաւորի. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ ապաշխարութիւն պոռնկին եղիցի։

ՌԿԷ (ՌՄԹ) ՃԼԴ. Մի՛ ոք իշխեսցէ ի տան Աստուծոյ գինեմոլս առնել կամ ի մահիճս ննջել կամ շատախաւս լինել որպէս հեթանոսս, այլ ահիւ եւ դո-

* Սաղ. ԻԴ, 7

1 Y զանգիտութեանն OWûbdq չիք և զանգիտութեան իմոյ Yöeft չիք իմոյ Y չիք մի յիշեր acdv յիշել Ze յիշեր այլ յիշեա բայց Y արժանի hu ծնօղաց ou ծնողաց բացի ÀCDEGHOPVWbcegiklmno qrt-ից մնացած ձեռ-երը ծնողացն hru հակեալ O հակել փխ. հսկել

2 Y պղծել IMQSöud ամուսնութիւն JUYWûa—u քէ v քէ[է]

3 Rbeg պատժոյ Y արասցեն f առաքէ փխ. արասցէ Y վարդապետքն f վարդապետ

4 Qc եթէ begiq լինելի ö չիք լինելին Wfpt երկու HKLZöbcdehlpqs եղբայրք Y և փխ. կամ befglq չիք այլ Mkl փխ. և

5 W երկու t յերկու bqr քերձ e քուերց g քւերց h քերոց փխ. քերց IJKLMQRSTXYZöûadhklmopqrsu v այլ KLMOQRSTVXYZWö մերձաւորք q մերձաւորսն G մերձաւորք löûabcftklmopqs որոշեսցեն l և փխ. ի Y ի միմեանց lo ի միմեանց

6 ökmpqrs այն t գայն ú գայն յայն փխ. յայն DGH չիք յայն c չիք յայն ավելացրել են ուրիշներ Vör առաջն l յառաջ Yûbcdefgqrt քէ s նախ|ան|ձու V երկոսինն Yua երկոքին d երկոյքին

7 d թողցին ö առաջին e զառաջինն W յետինն û յետին l զյետին û քաքտեսցեն degilrt քակեսցեն Yk քակտեսցեն

8 Y ի միմեանց lo ի միմեանց û պսակի h պատկերին փխ. պսակին i ö անարգելոյն ûcegq անարգանացն Wt հարիւր hu ճ փխ. ճ öd տրամ k գրամս d տուգանս առցեն յեկեղեցոյն փխ. յեկեղեցին տուգանս տացեն ög եկեղեցին û եկեղեցիս e եկեղեցուն q յեկեղեցոյն

9 Yu տացցեն bt տայցեն q ապաշխարութիւնն Wirt երկուկնոյն Ud v ը-կնոցն L ը-կնուոյն akmps երկուկնոցն c երկկնոցն b երկնոյն բացի Yefgq-ից մնացած ձեռ-երր ը-կնոյն d եղեցի gt եղեցին bq սրբեսցէ eg սրբեսցին f սրբի eig չիք ի

10 Radhiklmoprstuv լինելին befgq լեցի Y չիք լեցին առն և

11 cd իշխեսցէ ոք kq յիշեխեսցէ l յիշ-[խ]եսցէ bg յելանել e յելանել <անել> Yb յանկողին hqu յանկողինան bhloqtu հարսինն L չիք և ud և կամ bt մերձաւորին L չիր մերձաւորի

12 DGHöe չիք և Yûp քէ Y չիք ոք ö g անդգնի kq ապաշխարութիւնն t յապաշխարութիւն Y պոռնկին լեցի ապաշխարութիւն G պոռնիկին ö եղեցին X կրեսցէ փխ. եղեցի

13 b չիք ի (տան) Gn ի աանն i ի աուենն b դինեմոլ Y լինել փխ. առնել Y և կամ

14 b ի մահիճն Y և փխ. կամ CIJMX Yöûdefghlkprtv շատախօս ABDE FKPUVl շատխաւս OW շատխօսել փխ. շատաախաւս լինել öt լինիլ BCDEFGHl հեթանոս Y գհեթանոս KLMQRSTXbcnqt գհեթանոս B այդ

ղութեամբ կալ առաջի Աստուծոյ եւ խնդրել զթողութիւն մեղաց. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌԿՀ (ՌԿ) ՃԼԵ. Մի՛ ոք իշխեսցէ թաղել զդիս մերձ ի սուրբ եկեղեցիս, այլ արտաքս ի քայլ. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌԿՓ (ՌԿԱ) ՃԼԶ. Մի՛ ոք իշխեսցէ զեկեղեցի Աստուծոյ առնել շտեմարան, իւղոյ եւ մեղուց եւ պանրոյ եւ ձկան կամ այլ կերակրոյ, բայց միայն սուրբ սպասուն եւ կտակարանացն եւ սուրբ խորհրդոյն բաժակոյ եւ ձիթոյ. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՀՀ (ՌԿՔ) ՃԼԷ. Հարկ է քահանային եւ ուխտականաց սուրբ եկեղեցւոյ զյարակայս ի սուրբ եկեղեցւոջն մատուցանել զաղաւթս՝ զերեկորեան պաշ-

1 l *խնդրելով* ahiklmoprstu *չիք և (եթէ)* Yg hlou *քէ*

2 ôû *չիք ոք* d *յանդգնի ոք* Ug *անդգնի* R *յանգգն[է]* t *յանզրգնեսցի* f *նզովեսցի* Yb *լիցի* Q *եղիցէ* q *չիք եղիցի*

3 a *չուճի ճլե ճողվածք* r *իշխեսցէ զեկեղեցիս աստուծոյ թաղել զդիս մերձ այլ* h *թողել փխ. թաղել* n *թաղել աջ լուսանցքում* u *չիք թաղել* ôû *չիք է (û ուճի է) սուրբ* J MQdgn *յեկեղեցիս* ns *այլ* b *յարտաքս* eglikmqu *արտաքոյ*

4 CDGHWIIu *քառասուն* ôbcdefgkm pqs *չիք և* Yûctu *քէ* Y *ոչ փխ. ոք* kms *չիք աք* W *յանդգնեսցի* g *անդգնի* Y *չիք յանգգնի* f *նզովեսցի* q *նզովի* Ykmrtv *լիցի*

5 h *իշխեսցէ ոք* l *յիշխեսցէ* It *զեկեզեցիս* d *յառնել զեկեղեցիս* cd *չիք աստուծոյ* IJ *ի շտեմարանս* Y *աշտեմարանս* Il *շտեմարան* ort *ըշտեմարան* b *յիշտեմարանն* d *յըշտեմարանս* n *յշտեմարանս* q *յշտեմարանս*

6 S *իւղոց* afkmnpqs *եղոյ* b *եղու* eg *ևղոյ* deg *մեղոյ ô չիք և (պանրոյ)* Y *պանրի* be *պանտրոյ* d *պանրոյ աման փխ. պանրոյ* f *պանըրոյ* h *պանրոց* rt *պանրով* d *կամ փխ. և (ձկաը)* hilou *ձիթոյ* (rt *ձիթով*) *փխ. ձկան* b *և կամ* d *և փխ. կամ* n *յայլ* s *այլ*

7 X *զսուրբ* bhillortu *ի սուրբ* Y *սպասն* bcegq *սպասու* Y *կտակարանացն* ôbeîgq *կտակարանաց* ou *կտակար[ան]ացն* K *չիք և (սուրբ)* t *և ի սուրբ ô խորհրդոյ* b *խորհրդոց* AOPUVW *բաժակւոյ ô բաժագի* eiq *բաժակոյն* b *բաժակին* g *և բաժակոյն* Y *չիք և (ձիթոյ)*

8 Y *ձէթ* b *ձիդոյ* g *ձիթոյն* ûllt *չիք և (եթէ)* Yûabcefgklmopqrsuv *քէ* lôeg *անդգնի* f *յանդգնին* q *նզովի* ûadhmou *լիցի*

9 v *զարկէ փխ. հարկ է* dhlouv *քահանայից* AIJKOPUVWûabcflkmp qrs *քահանայի* C *չիք սուրբ եկեղեցւոյ զյարակայս ի օսխ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ* G *չիք սուրբ եկեղեցւոյ զյարակայս ի* acdeflkqrsv *սրբոյ* p *չիք սուրբ* hlotuv *եկեղեցոյ* (t *եկեղեցւոյ*) *սրբոյ* DEHYôbcefgipqr *եկեղեցոյ* MQ *յեկեղեցւոյ* bq *որ զյարակայն* (q *զյարակայս*) eg *և զաբաեայս* hilouv *յարակայս* l *զառակայսս* (acdklnps *յարաժամ*) *փխ. զյարակայս* Y *չիք զյարակայս բացի* BDEFHXfr-*ից մնացած ձեռերը զարակայս*

10 beg *չիք է* kmps *չիք է սուրբ* DHb efghloqu *եկեղեցոջն* MQd *յեկեղեցւոջն* T *եկեղեցւոյջն* Yôc *եկեղեցոջ* ûakps *եկեղեցւոջ* m *եկեղեցոյջ* v *եկեղեցոջն* Y *կատարել փխ. մատուցանել* lbq *զաղաւթն* d *զաղաւթան* r *չիք զաղաւթս* Y *և երեկոյանն* deg *և զերկորեան* (d *զերեկորեան*) lôprt *զերեկօրեան* bq *զերեկաւրեա* c *զերեկոյեան* ho *զերեքաւրեայն* l *զերկաւրեայն* uv *զերեքօրեան* u *չիք զերեկորեայն* acdhklmos *պաշտաւնն* iprtv *պաշտօնն* bq *պաշտաւնս* Y *պաշտօնս և այլ ամենայն պաշտօն զի այն է* eg *պաշտօնէ û և պաշտօն ô չիք պաշտաւն*

տաւն եւ զգիշերի զաղաւթսն, եւ այն է հաճոյ Աստուծոյ։ Ապա եթէ մոլի ի ծուխս աշխարհիս գնել եւ վաճառել՝ եւ ի գաւառս իշխանութեամբ իշխանաց շրջել՝ այնպիսւոյն ի զուր է քահանայութիւնն, որպէս առաքեալ ասէ. «Վաւ էր նմա եթէ բնաւ չէր ծանուցեալ զարդարութեան Ճանապարհն քան եթէ ծանեան եւ յետս կացին»*. եթէ յանդգնի ոք՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՀԱ (ՌԿԳ) ՃԼԸ. Ոչ է արժան քահանային արիւն հեղուլ մարդոյ եւ ոչ զանասնոյ, եւ ոչ որս առնել կամ զենուլ ինչ, այլ զեւթն աղաւթսն անդադար մատուցանել. եւ եթէ ոք խոտորի՝ լուծցի յաւծմանէն եւ եղիցի նզովեալ։

ՌՀԲ (ՌԿԴ) ՃԼԹ. Այր կամ կին յանհաւատից թէ գան ի մկրտութիւն՝ արժան է ընդունել քահանային, բայց փորձել եւ քննել պարտ է. թէ ունին ամու-

* Բ Պետր. Բ, 21

1 acefgiklmopqrs զգիշերքին bdhuv զգիշերայինն û չիք և զգիշերի զաղաւթսն acfkm ազաւթսն egpt ազօթսն hirv ազօթս o ազաւթս b ազաւթքն l զազաւթս q ազաւթսն u զազօթս ô չիք զազաւթսն ûcn զի փխ. և (այն) ô հաճոյն eg է որ հաճոյ abcfhiklmopqrstuv հաճոյ առաջի աստուածոյ abcdefgkmpstv թէ q չիք եթէ

2 bq ի ծուխս IJû աշխարհի l գնել փխ. գնել eg չիք և (վաճառել) bq և իշխանութիւնս eo և իշխանութեամբ KLMQRSTXYZô չիք իշխանութեամբ

3 q շրջիլ CDGHIJMOQYWôûacdefg kqrtuv այնպիսւոյն b և այնպիսւոյն Uu այնպիսին hilop այսպիսւոյն ôûabcefghiklmopqrsv չիք ի lMQ SVXWôûdln քահանայութիւն f քահանայութեանն b որ փխ. որպէս GDGHXYWôbdegpq առաքեալն

4 ûbeg է փխ. էր Gq մնայ փխ. նմա BDEFGHIOYWabcdefghiklm opqrsuv թէ t չիք եթէ C բաւ ուրիշներ ուղղել են բնաւ D բաւ (Y խոհ) փխ. բնաւ ô չիք բնաւ eg բնաւ խոհ չէր Y ծանեալ XYk զարդարութեանն l զարդարութիւն bq նմա զարդարութեանն ô դէշմարտութեանն փխ. զարդարութեան Y հանապարհ

5 B քանզի CDGHJKYôûabcdefghikl mopqrstuv թէ akmpsv ծանեաւ H akmsv յետս akmpsv եկաց b կացցին eg կացին ի սուրբ պատուիրանացն և եթէ (e թէ) Y կացին ի սուրբ օրինացն որ նոցա ուսանեցաւ և թէ BCDEGHacdfhlrtuv և եթէ o և յետ Vûbq և (Vû չիր և) թէ IJKLMOPQRSTVXYWûaer որ յանդգնի (e անդգնի) ô զայս յանդգնօգն փխ. եթէ յանդգնի որ GHbdgq չիք ոք

6 Yafhiks լեցի oqu չիք եղիցի

7 LQRYhu թէ փխ. ոչ է բացի ûm-ից մնացած ձեռ-երր չէ RY արժան է f արժանի ôûbefgq քահանայի X արիւն-ից առաջ ուրիշներ ավելացրել են ոչ b արիւնն n զարիւն a մարգւոյ d ոչ մարդոյ Y չիք մարդոյ... և ոչ (որս) HKMRSTXZôût անասնոյ

8 Y և որս ô որ[ս] Ul առնուլ befgq չիք ինչ B այդ q չիք այլ Ubdlmo u զեաւրն XWûrt զեօրն ô զօրն V գյէ efgq գէ Y իւր փխ. գեօրն ôû ազօթս

9 bq մատուցանել աստուծոյ թէ որ fghiloprtuv չիք և Ych թէ Y օծմանէն ô օծմանէ ûuv յօծմանէ d ի յաւծմանէն g չիք յաւծմանէն A չիք և եղիցի նզովեալ ավելացրել են ուրիշներ blq չիք և եղիցին նզովեալ d եղիցին

10 HIJKLMQRSTXYZôûhlou անհաւատից bdq յանհաւատից ôûht եթէ H չիք թէ efg գոանի փխ. գան Yef չիք ի hu արժանի, չիք է bq արժան է քահանային մկրտել և ընդունել

11 b պարտ է և քննել t եթէ abegklm psv ունի r ունել d ամուսին ունի Hbq ամուսնին v ամուսնի Y ամուսնութիւն փխ. ամուսին

սին՝ չէ արժան քակտել, այլ սրբութեամբ տանել յաւաղանն եւ զկարգն կատարել եւ ապա աւրհնել զջուրն եւ ինքեանց լուանալ տալ եւ ինչս ծախել եւ աւր րստ աւրէ յորդորել ի հաւատս։

ՌՀԹ (ՌԿԶ) ՃԽ. Թէ ոք վասն ընչից զիւր սուրբ արմատն խառնակէ ընդ ուրուկս կամ ընդ այլ մարմնազեղծս առ ի պատճառս ամուսնութեան՝ եղիցի նզովեալ։

ՌՀՌ (ՌԿԶ) ՃԽԱ. Թէ ոք ի մտի դնէ պոռնկել ընդ կնոջ իշխանի եւ յորդայթ մահու անկանի, արիւն նորա ի գլուխ նորա եղիցի։

ՌՀԸ (ՌԿԷ) ՃԽԲ. Կին քահանայիւն եթէ վախճանի ի վաթսնամենից ի վեր, քահանայն կացցէ յեկեղեցւոջն, ապա եթէ ի մանկութեան հանդիպի՝ երթալ առ ուխտականս եւ անգ լինել մինչեւ ցվախճան. նոյնպէս եւ կանայք նոցա, զի այն է հաճոյ առաջի Աստուծոյ. եւ եթէ ոչ՝ եղիցին նզովեալ։

ՌՀՁ (ՌԿՀ) ՃԽԳ. Թէ ոք արդելցէ զպատուղ քահանայիւն կամ զերի կամ զմորթի

1 բացի dglno-ից մնացած ձեւ-երը որ չէ Wûdǧlnov ոչ է Ybefgnq քակել Bs այլ r տանել IJKLMQRSTXY Zôû աւազանն ô գարկն

2 b կատարել և ընդունել և ապա ô ատն Y չիք տալ C չիք և (ինչս) ավելացրել եû ուրիշներ DGłl չիք և (ինչս) q և ինչս ծախել ներքևի լուսանցքում

3 o օրսըսաօրէ eg յոր ըստ սրէ q յաւր ըոտ աւրէ t յօրոաօրէ B աւրսաաւրէ c ի հաւատս սրբութեանն

4 abcdfkmqsv եթէ R վատ ընչիչ b ընչից d ընչից f ինչից Yeg իւր bq չիք զի։ր, ի սուրբ k յարմատն p խառնէակէ t ընդ ուրուկս խառնէ Y ատրուկս փխ. ուրուկս

5 û այլ ընդ h մամնոյ զեզծս bcdefg hlkmopqsuv չիք առ JKLRTXYZ ամուսնութեանն Vbeg նզովեալ եղիցի u և եղիցի ô եղիցի նզովեալ եղիցի

6 R նզովել f նզովեսցի q նզովի

7 Gabcdefgkmpqsv եթէ b ի մարգկանէ փխ. ի մտի գնէ û գնի ûort պոռնկիլ X ըն[գ] ôeg որոզայթ adlhlklmoprsuv յորոզայթո

8 V արիւնն Ÿ իւր փխ. նորա (ի) b q ի գլուխն a ի գլուխ նորայ կրկնված է Y իւր փխ. նորա b չիք նորա Y լիցի efgq չիք եղիցի

9 bq եթէ (q թէ) կին քահանայիւն UYûkn քահանայի IORSTVYZWô nacdeighlklmoprsuv թէ FIJQSTU bdeglimnoqru վազճանի t վազջանի BCDEHad ի (H չիք ի) վաթսնամենից (a վաթսեմենից) GLMQ STXYZWhnt ի վաթսունամենից u ի վաթսունամից r ի վատսունամենից ûb չիք ի u վաթսունամեայ lo ի վատսնամենից b կ ամն oegq ի կ ամից (ô ամենից) R ի վաթաունամենից փխ. ի վաթսնամենից fkmps ի վաթսնեմենից

10 h քահանայ CDHbcfhilmoqu յեկեզեցոջն Gôeg եկեզեցոջն Vû յեկեզեցւոջ Y յրկեզեցոջ RXYabcdefgh kmpsuv թէ BCDEHXYeg ի (eg չիք ի) մանկութեանն Gbq չիք ի G մանկութենէն b մանկութենէ r ի մանկութենէ

11 Sôacefkmp երթեալ It յուխտականն JYûacbdfhiklmopsuv ուխտականն r ուխտականն ôt լինել bq մինչ FIJMQSTeglmnr ցվազճան Xh ցվախճանն L ցվախճանին bdq ի վազճան akps ի վախճան c ի վախճանն ou ցվազճանն t ցվախջան Z չիք նոյնպէս

12 q չիք է ô հաճոյն Y չիք հաճոյ d աստուծոյ առաջի աստուծոյ Yôeg hku չիք առաջի hilortu չիք և Y չիք և եթէ... նզովեալ Mbcegpv թէ m չիք եթէ CVXûabcdeknpqs եղիցի ôghllortu նզովեալ եղիցի W նզովեսցին

14 CDEFGHbct եթէ q որք փխ. ոք ABCDEFGHOPUVWafkmnsv քահանայի ôdhu չիք կամ (զերի) F չիք կամ զերի ô զերին bnt զերի։ կամ սխալմամբ լուսանցառում չի կատարված՝ զերի կամ ô զմորթին ûadkpsv զմորթ

կամ զայլ հաս սուրբ եկեղեցւոյ, զոր սուրբ հայրապետացն կարգեալ է ազդմամբ Սուրբ Հոգւոյն, եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի։

ՌՀէ (ՌԿՔ) ճԽԴ. Որ պղծեն զբերանս իւրեանց դատարկ բանիւք եւ հայհոյեն զՍուրբ Հոգին որ բնակեալն է ի մարդն՝ նոքա եւ զմարդ պղծեն եւ անասնիւ, եւ զպատկեր Աստուծոյ ի շան պատկեր ասեն. կցորդ են այնոցիկ որ ընդ անասունս պղծեցան, բայց քահանայն իշխան է զոր ինչ կամեսցի։

ՌՀՀ (ՌՀ) ճԽԵ. Որք յաւժարեցան յարուագիտութիւն եւ ոչ անկան ի գործն եւ յայլոց գիտութենէ զերծան՝ կցորդ են գործելեացն, բայց ապա վասն չարեացն ի գլուխ չերթալոյ՝ էամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա՝ ընդ ձեռամբ. նոյն կանոն եւ որ ընդ անասուն խորհեցան պղծել։

ՌՀՔ (ՌՀԱ) ճԽՋ. Որ պոռնկի ընդ գոդի եւ ընդ ուրուկս, կցորդ է այնոցիկ որ ընդ անհաւատս պղծիցին։

1 ù այլ d զայլս dhu հաս Irt սպաս փխ. հաս CDHQYôbcefghilopqsu եկեղեցւոյ M յեկեղեցւոյ ô է փխ. զոր t է սրբոց RXbegq հայրապետքն p հայրապետաց Y հարքն փխ. հայրապետացն ô զարկեալ է bq հաստատեալ են (eg սահմանեցին) փխ. կարգեալ է RXYr են փխ. է

2 l սասամամբ CDGHJYûbcdfghiopsu v հոգւոյն Yaefgkloqrstv եղիցին W խաչահանան u խաչահանուսն e խաչհանուննգն b խաչհանոգան q խաչահանոգան cd եղիցի նզովեալ, չիք ընդ խաչահանունսն hu ընդ (u ըստ) խաչահանուննան եղիցի նզովեալ փխ. եղիցի ընդ... քրիստոսի

3 ûcbt որք l պեղծեն u չիք պղծեն d դատարկաբանիւք H բան Iû բանիւ H չիք և ô հայհոյութեամբ a—hklmopqrstuv չիք հայհոյեն

4 ô սուրբ հոգւոյն acdefgkmpqsv հոգին սուրբ HYcefghiklmopqrst բնակեալ IJû ի մարդ l և նոքա la—mopqrstuv չիք և (զմարդ) bc defglq զմարդն û անասուն bq անասնի

5 d չիք և (զպատկեր) Xa պատկեր Y պատկերն ôdu զպատկերն l զպատ[կ]եր t պատկերի (աստուծոյ) r աստուծոյ նոքա ի շան Y չիք ի d պատկերն (ասեն) Y չիք պատկեր bq հցորդք Y այնոքիկք H այնոց[ին]

6 Yûrt որք G անասուն adhiloprstuv անասունն Mh քահանայ n քահանային l չիք է, չիք ինչ Yhu և կամեսցի beg կամեսցի արասցէ

7 KYcfgi որ l յաւժարեց IJû արուագիտութեան lor արուագիտութիւն ALRTZ յարուագիտութիւնն b յարուայգիտութեանն d յարուագիտութեամբ eqq յարուագիտութեան a—mopqrstuv չանկան

8 HIJKLMQRSTVXYZôûdegr այլոց bdq գիտութենէն ûr գիտութեան ŕ (r չիք է) Q տգիտութենէ r հցորդ են նոքա Yûv գործելեաղ g գործելոյն l ծարծելեացն KLMQRS TXYZôhru չիք ապա

9 L չարութեանն Y չիք ի ôabcdefgk mpqsv չերթալոյն W եօթն l չիք ամ KLMQRSTVXYZôûcdfghiiopq rstu ունկնդիրսն ô կացէ h և ա W մի GHKûbdglnpq ա ամ ընդ l չիք ընդ (ձեռամբ)

10 G կանոնք beigq չիք կանոն buh է և որ F չիք և F անասուս VYûq անասունս befg անասունն d անասունն bl խորհել BCDEFGH չիք խորհեցան rt պղծել L գործել փխ. պղծել Y չիք պղծել b և պղծել այսպիսիս

11 c պոռնկին u պոռնիկի Y չիք ընդ. գոդոյ r գսթոյ ôlt գոթի û գոդւոյ p գոթդե b գաւդի q գաւթի c գոդիս d գոդին բացի Gûbcefghqrtuից մնացած ôեռ-երը չունեն ընդ (ուրուկս) u կցցորդ բացի BCDEFGHbefgq-ից մնացած ôեռ-երր են փխ. է Ycrt որք

12 a—gikmpqrst անհաւատսն M [ան]հաւատս HKLMQRSTXZô պղծիցեն OWacdfhiklmopsiv պղծին Ybe gq պղծեցան r պղծի u պղծեն

ՌՁ (ՌՀՔ) ՃԽԷ. Այր որ պոռնկի ընդ երկուց քերց՝ է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ. Գ՝ ընդ ձեռամբ, տրաւք տնանկաց յետին Թոշակին քէ լիցի արժանի, բայց կին ի նոցանէ մի՛ արասցէ։

ՌՁԱ (ՌՀԳ) ՃԽՐ. Թէ ոք պոռնկեցաւ ընդ ումեք եւ յետոյ վասն առաջնորդին յորդորելոյ կին արար զնա, տուգան եւ Հարուսն մի՛ առցէ, բայց ապաշխարութիւն պոռնկին եղիցի։

ՌՁԲ (ՌՀԴ) ՃԽԹ. Այր քէ յարեցաւ ի կին սրբութեամբ՝ առանց իւր ծնաւղացն, եւ իւր հաճոյ Թուեցաւ եւ երդուաւ, արժան է տանել ի գլուխ զգործն, զի լաւ է ի ծնաւղաց անարդիլ քան ուրանալ յԱստուծոյ. եւ եթէ ամուսնասցին՝ մի՛ ոք իշխեսցէ քակտել զնոսա։

ՌՁԳ (ՌՀԸ) ՃՄ. Այր կամ կին եթէ ոչ միանդամ, այլ երկիցս եւ երիցս եւ բազում անդամ պոռնկեցան եւ ի զղջումն գան, ղի՞նչ աւրէն է գործել։ Ըստ բազում մեղացն բազում պատիժք կուտին. բայց ապա յիշելով զրան մարգարէին Եզեկիէլի Թէ՝ «Անաւրէնն դարձցի, ամենայն անաւրէնու-

1 H *այլ փխ. այր* a չիք *որ* g *պոռ-*
ն[կ]ի L *ընդ պոռնկի երկուց* Qûd
r X *երկու* Vh *քեռց* b *քեւերց* e
րուերց g *քրւերց* W *եօթն* CGH
և փխ. է F չիր է Yôcdefhopqrstu
ունկնդիրսն g *ունկնդի[ր]ս*

2 Yh *և դ* W *երեք* r *ձեռօքր* ac
անանդաց ô չիր *յետին* MRdeg
Թօշակին bq *Թաւշակին* hv *Թոշա-*
կի ô չիք *Թոշակին* t *եթէ* Y չիք
Թէ bq *լինելցի* hou *լինի* l *լեցիս* Y
արժան

3 bq *կինն* Y չիք *ի նոցանէ*

4 chou *եթէ* DGH *ումեքէ* ô *եաոյ* l
եա Y *յառաչնորդին*

5 eg *ի յորդորելոյն* lo *որդորելոյ* n
խրատելոյ փխ. յորդորելոյ u *տու-*
գանս b *տուգանք* ef *աուգան* b
հարցմունք փխ. հարուսն n *ասցէ*
փխ. առցէ q *ապաշխարութիւնն*

6 b *ապաշխարութիւն ընդ պոռն[կ]ին*
եղիցի այ[ս]պիսիւ Y չիք *պոռնկին*
Gf *եղիցին* Y *լեցի*

7 IKSôûbdefghIloqrtu *եթէ* p *յարաւ*
s *յարեաւ* Y չիք *ի կին* IJukmps
ծնողաց բացի AFGHOPRUVWbeh
loqtu-ից մնացած ձեռ-երը *ծնողացն*

8 v *յիւր* KLZô *քրւեայաւ* Lo *երթուաւ*
l *երդուաւ*, չիք է ôr *տանել* befgq
չիք *ի գլուխ* l *զգործ*

9 RXYg *ի ծնողացն* bde *ի ծնօղացն*
cfq *ի ծնաւղացն* l *ի ծնա[ւղա]ց* u
ի ծնաւղ բացի AGHOPUWahm
no-ից մնացած ձեռ-երը *ի ծնողաց* b
անարգիլ IOQTYZ *անկարգիլ* (R *ան-*
կարգել S *անկարգիր* ô *անդարգիլ*)
փխ. *անարգիլ* k *հեռանալ* (m *ներա-*
նալ p *Թերանալ* s *երանալ*) փխ. *ու-*
րանալ IMSôûdnr *աստուծոյ* Y *զաս-*
տուած, զի փխ. *և* p չիք *և* ûblqt
Թէ S *յամուսնասցի* ûbq *ամուս-*
նասցի r *ամուսնասցին*

10 Y *ոք մի* Uûbfghoqtu *քակել* ô
քակել k *գնա* փխ. *գնոսա* ï t չիք
գնոսա

11 û *և* փխ. *կամ* P չիք *կամ ձախ*
յուսանցքում ավելացրել են ուրիշ-
ներ t *կամ Թէ կին ոչ Թէ միան-*
գամ g չիք *կին* bcefgq *Թէ* B *այդ*
d *ոք* փխ. *ոչ, երից* t չիք *և* (*բազ-*
ում)

12 cp չիք *անգամ* Yl չիք *է* q *գայն* b
զինչ է աւրէն գործել û չիք *զինչ...*
բայց՝ առ *13–րդ* o *աւրէնն է* u
օրէնն է

13 DGHu չիք *բազում* (*մեղացն*) C
չիք *բազում մեղացն* ավելացրել են
ուրիշներ KLMQRSTXZ61 *մեղաց* Y
պատիմս bq *պատիժ* Q *կուտեն* û
պիտոյ է փխ. *ապա* ô *յիշելով* l
յի[շ]ելով nq *զբանն*

14 ABC *եղեկիէզի* OQ *եղեկէելի* û *եղե-*
կէլի ac *զեզեկիէելի* e *եղեկիէլ* g
եղեկիելի որ ասէ Թէ ût *եթէ* d
անաւրէն Y *դարձցի տնօրէնն* ude
q *դարձի* KLMQRSTXYZ *յամենայն*
ubq չիք *ամենայն* d *յանաւրէն-*
ութիւնք Y *տնօրէնութենէ իւրմէ*
անօրէնութիւնք փխ. *անաւրէնու-*
թիւնք n *յամենայն անաւրէնու-*
թենէ իւրմէ մի յիշեսցին մեզ
նորա հայեսցի՝ էջ *ւցօ–*րդ տող *1–*ին

Քիւնք նորա մի՛ յիշեսցին», հայեսցի վարդապետն ի ջերմեռանդն սրտին յաւժարութիւն եւ ի սրբութեամբ պահոն եւ յաղաւթսն, իշխան է ղինչ կամեսցի, բայց միայն հաւատովք։

ՌՁԴ (ՌՀՁ) ՃՇԱ. Բազում են մեքենայք սատանայի եւ բազում անգամ կորուսանէ զմարզիկ՝ կամ հայր ընդ դստեր կամ քոյր ընդ եղբաւր. առաջին աւրէնքն այրել հրամայեցին եւ արժանի իսկ են. բայց յաղագս Որդւոյն Աստուծոյ, գթով ժողովվել զմոլորեալսն, [թէ] եկեսցեն յապաշխարութիւն, արժան է երթալ ի զոդենոցն եւ վաստակել մինչեւ ի վախճան. ԺԸ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ը ամ՝ ընդ ձեռամբ, թէ լիցի արժանի յետին քոշակին։

ՌՁԸ (ՌՀԷ) ՃՇՔ. Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական եկեղեցւոյ թէ պոռնկի յախտ ցանկութեան սատանայի, լաւ է միանգամ պոռնկել եւ ապաշխարել քան ամուսնանալ եւ յարակայ պոռնկել երեքկին եւ չորեք-

* Համմ. Եզեկ. ԺԸ, 21—22

1 û նոցա փխ. նորա ôfq հայեսցին b հայեսցեն r հայեացի ôq վարդապետք û վարդապետ b վարդապետքն Y չիք ի, ջերմութիւն փխ. ջերմեռանդն Hûbdhloqrtu ի ջերմեռանդ b սիրոն

2 eg և յաժարութիւնն ôhiprtuv յաժարութիւնն abcfkmoqs յաւժարութիւնն l յաւժարութեամբ Y չիք յաւժարութիւն YW չիք և ի ûb չիք ի aefgkmpsv ի սրբութեան b սրբութեանն W ի պահան q պահո IJû և ի յաղօթսն (û աղօթս) G յաղաւթս oēḡ աղօթսն l յաոաւթսն b ապա իշխան է

3 cd և (c չիք և) կամի OYW չիք բայց

4 ABCDEFGPU մեղքեներ f անկամ

5 G զմարդ OWbegq զմարդիկ Ycb զմարդիկք ô չիք կամ (հայր), աստեր X քուր V եղբօրք Yl եղբայր Y առաջինք

6 ô այրել կու հրամայէ առաջին օրէն Yû օրէնք d աւրէնք l օրէն s անաւրէնքն bq այրել l հրամեաեցին eghu արժան û է փխ. են d յաղակս CDGHIJQVYôbcdeghioqt u որդւոյն f յորդոյն l որդ[ոյն]

7 q չիք աստուածոյ beq գթալով g գթալ ôb ժողովեալ l զմոլորեալս m զմկրտեալսն (p մկրտեալն) փխ. զմոլորեալսն t զի եկեսցեն IQôûdl oru ապաշխարութիւն J ապաշխարութիւնն X յապաշխարութիւնն

8 Y և արժան է MRSTXY ի զոզենոյն ô ի զոքենոյն ûcd ի զոզենոց n ի զոզենւոցն qt ի զոքենոցն FIJMQ STdin ի վազհան abefghklmopqsu v չիք ի (վախճան), ցվախճան (be gimoqu ցվազհան)

9 ABCDEFGHJUas եժ v եժ-ան W տասանհինգ hpu ժէ փխ. ժե O ունկնդիրս Yôûacdhiklopqrstuv ունկնդիրսն OW կացցեն Y և փխ. կացցէ W հինգ E է փխ. ե ôq չիր (ե) ամ ô եթէ Y չիք թէ Yd լիցին begq լինիցի ô չիք արժանի

10 Ya—gkmpqsv յետին քոշակին (bdq քաւշակին Yed քօշակին) արժանի (e արժանի օրինացն) ô ետին lS Z քաւշակին MT քօշակին

11 e ուխատհան CDHJYôbcefghilopqs u եկեղեցոյ MQ յեկեղեցւոյ d եկեղեցոջ

12 IJû պոռնկեսցի LQt պոռնկին Gegh սխտ b յախթ q յազթ Q ս խտ փխ. յախտ Y ցանկութեանն d ցանկութիւն l գօ է փխ. լաւ է f միանկամ Yr պոռնկիլ gq պսակել փխ. պոռնկել Wb չիք և

13 Wb չիք ապաշխարել l արակա Yrt պոռնկիլ aefgiklmpqrsv ը-կինն և գ-կինն OW և կամ (չորեքկին) c երեքկինն բացի Wdt-ից մնացած ձեռ-երը գ-կին W չորսկին c չորեքկինն b չիք և չորեքկին բացի dt-ից մնացած ձեռ-երը գ-կին

կին յար ի պոռնկութեան, ղի լաւ էր նոցա պոռնկել եւ ի կարգ գալ ապաշխարութեամբ քան պղծել ղեկեղեցի Աստուծոյ եւ զարդարութեան պսակն։

ՌՁՁ (ՌՀԸ) ՃԾԳ. Թէ ոք ակամայ ըմբռնեցաւ յանաւրինաց ի պոռնկութիւն, որպէս թէ ի գերութեան վարեալ եւ առանց աւգնականի ի փորձութիւն անկանի՝ յայտ է թէ առանց պատժոց է, թէ՛ այր եւ թէ՛ կին, բայց այրն ի քահանայութիւն մի՛ իշխեսցէ մերձենալ. ապա եթէ ընդ իւր հաւատակցի ըմբռնեցաւ ակամայ՝ Ա ամ ապաշխարեսցէ ընդ ձեռամբ եւ մտեալ յեկեղեցի հաղորդեսցի աւրինաց։

ՌՁԺ (ՌՀՔ) ՃԾԴ. Թէ ոք յանհաւատից առցէ իւր կին ի հաւատացելոց եւ ինքն յաւժարի ի հաճատս՝ նախ տեսցեն սրտի մտաւք զղարճ նորա եթէ ապա առցէ զաւծումն մկրտութեան եւ զպսակն աւրհնութեան։ Ապա եթէ յա-

1 Y *որ յար* egu *յարի* BDEGHb *ի պոռնկութենէն* c *ի պոռնկութենէն ուրիշներ ուղղել են ի պոռնկութեան* u *ի (պոռ.) կրկնված է, ի պոռնկութիւն* Yegq *ի պոռնկութեանն* v [պ]*ոռնկութեան բացի* egiq-*ից մնացած ձեռ-երը ի պոռնկութեան են* (b *է) ծg է փխ. էր* T *պոռնել* Yqt *պոռնկիլ* Klm *ի կարգի* o *ի գարկ* t *և գալ ի կարգ* BCDEFGHlnor *կալ փխ. գալ*

2 Ra—mopqrstuv *ապաշխարութեան* Y *ապաշխարութեանն* n *և յապաշխարութիւն* X *եկեղեցի* Y *դեկեղեցին* d *դեկեղեցիս* ô *եկեղեցին* Y *դարգարութեանն*

3 d *պսակն ապականել*

4 ûcd *եթէ* ISôbdeghlnopqu *յակամայ* u *ընմբռնեցաւ* l *ընկղմեցաւ փխ. ըմբռնեցաւ* bq *յանաւրինացն* r *յանօրինացն* IJû *անօրինաց* C *յաւրինաց* G *յօրինաց* այս երկու ձեռերում եղածն ուրիշներ ուղղել են *յանաւրինաց* Hû *ի պոռնկութեան* Y *չիք ի, պոռնկութիւնն* ô *ի սպանութիւն փխ. ի պոռնկութիւն* l *չիք ի պոռնկութիւն*

5 i *Թէ որպէս* û *չիք Թէ* ô *Թէ ոք ի դերութեան* YWps *ի գերութիւն* i *ի գերութիւնն* G *վարել*

6 hllortu *անկաւ* bfq *չիք (պատժոց) է* bfhloqu *եթէ (այր)* q *այր է և* gl *չիք և* ABFHIJWabfhiklmnopqr suv *եթէ (կին)* k *(բայց) յայրն*

7 ô *չիք ի* eg *ի քահանայութեան* AJ MOST *մերձանալ* m *այլ փխ. ապա* ûabcdefgkmpsv *Թէ* b *չիք ընդ* P *հաւատակցէ* k *հաւատ անկցի փխ. հաւատակցի*

8 u *ըմբռնեցաւ* lMVeg *յակամայ* a *չիք ակամայ բացի* a—mopqrstuv-*ից մնացած ձեռ-երը մի փխ. ա* h *չիք ամ* ô *ապաշխարեց* Y *չիք ընդ ձեռամբ* ô *ձեռամ բացի* KLMQRSTXZ ôûhlortu-*ից մնացած ձեռ-երը չիք և*

9 lKLSTZôo *եկեղեցի* u *եկեղեցին* bc degq *յեկեղեցին* RXY *չիք յեկեղեցի* ô *հաղորդես* d *հաղորդեցին* Sdk *յաւրինաց* Xô *յօրինաց* e *օրինացն* Y *չիք աւրինաց* bq *աւրինացն աստուծոյ*

10 cd *եթէ* IJKLMQRSTXYZôûdghl *անհաւատից* b *յանհաւատիցն* l *ուցէ փխ. առցէ* h *ընդ իւր* Y *չիք իւր. չիք ի* b *ի հաւատացելոցն* G *չիք ինքն*

11 hlou *չիք ի* eg *ի հաւատն* c *ի հաւատն* bms *նախատեսցեն ւիխ. նախ տեսցեն ըզ առցէ* Y *զդարձն* û *չիք և ապա*

12 t *առցեն* r *առանց փխ. առցէ* ABE FKLPQRTUXZafimrsv *մկրտութեանն* Y *սուրբ մկրտութեանն* LQRX Yb *պսակն* u *պսակ* XYr *օրհնութեանն* t *բայց փխ. ապա* Cf *չիք ապա եթէ... զպսակն աւրհնութեան ած էջ 140 տող 1-ից լրացրում ավելացրել են ուրիշներ* CXk *չիք ապա եթէ... զպսակն աւրհնութեան* abcdegmpqsv *Թէ ô առաջ* cdegq *յառաջն*

ռաջ ամուսնացի եւ զպսակն աւրհնութեան պղծեսցէ՝ ապաշխարութիւն ըստ այնմ որ ընդ անաւրինին պոռնկի։

ՌԶՐ (ՌՉ) ՃՄԸ. Պոռնկորդի կամ անհաւատ թէ վարժին դպրութեամբ եւ սուրբ վարուք մատչին ի քահանայութիւն, վկայութեամբ այնոցիկ որ դիտակն են՝ եղիցին արժանի, ղի չիք խտիր ի ձեռն աւազանին։

ՌՁԲ (ՌՁԱ) ՃՄՁ. Թէ ոք պոռնկեցաւ եւ այլ ընտանիքն նորա կամ ծնաւղքն նորա նախատեցին զնա եւ նա առ նախատինսն իւր չոգաւ անկաւ ի ջուր կամ խեղդ արկ եւ մեռաւ, արիւն նորա եւ մեղքն ի գլուխ հոգաբարձուացն, զի ոչ զգուշացան մահուան աղջկանն եւ առանց առաջնորդին դատեցան։ Ապա եթէ ինքն առանց առաջնորդին դատելոյ. վասն նախատանաց խեղդ արկ եւ մեռաւ կամ շար դեղաւք, ահա կուտեաց զմեղս ի վերայ մեղաց, եւ ի դպրութենէն կենաց ջնջեցաւ անուն նորա. մի՛ իշ-

1 û զպսակ b պսակն KLMQRTZ աւրհնութեանն Y օրհնութեանն r յօրհնաբեանն d պղծեցեսցէ t պղծէցէ K ապաշխարութեան Qeg ապաշխարութիւնն l չիք ապաշխարութիւն

2 ûh ընդ փխ. ըստ ô չիք ըստ այնմ որ ընդ hlu այսմ Ij անաւրինի ud անօրինի Y անօրէնս bq անաւրէնս W անորինին kms անաւրինին eg անօրէնսն o աւրինին (h աւրինի u աւրէն) փխ. անաւրինին LMbe ghlu պոռնկին ô պոռնկին եղիցի

3 bq պոռընկի որդի c պոռնկորդիը h զպոռնկորդի û և փխ. կամ cd անհաւատի r անհաւատս t եթէ eg ի զպրութիւն

4 ûbdhlkqru վարիւք Yû որք W գիւտակք b գիտնա q գիտնակ ût գիտակ

5 b չիք են XYI եղիցի b եկեղեցին փխ. եղիցին u չիք խտիր b չիք ի ou ի ձեռ Y սուրբ աւտգանին j յաւազանին

6 cd եթէ ô և այլ կրկնված է e յայլ ûeh ընդանիք բացի ABCDEFGHJ PV-ից մնացած ծեռ-երը ընտանիք Yd և փխ. կամ IJSTWû ծնողք ô ծնողս MOU ծնօղք dn ծնաւղք K LRZI ծնողքն

7 Yûa—mopqrstu չիք նորա egq նախատեցին u նախատեսցին U չիք նախատեցին... նա առ u չիք և նա առ ô չիք նա t յառ K ան փխ. առ ô նախատինք առ Yd նախատինս cp նախատանս efgqs նախատանսն hu չիք իւր br չոքաւ uegt և անկաւ (g անկօ) b չիք անկաւ d խեղդաւ կամ անկաւ ի ջուր փխ. անկաւ... խեղդ արկ bq ի ջուրն

8 eg չիք կամ o կամ ի խեղդ u կամ ի խեխատ ackmo խեղդառ (ghpsu խեղդաւ e խեղթաւ l խեղդու r խեղդեր t խեղդեալ) փխ. խեղդ արկ t չիք և (մեռաւ.) o արիւն Y արիւն և մեղք նորա KRXô նորա և մեղքն նորա ի գլուխ Ob մեղք hllortu չիք և մեղքն bcq ի գլուխն Jôû չիք ի (ô ունի ի) գլուխ d ի գլուխ նորա Y ի գլուխս իւր հոդաբարձուացն G հոգաբարձուաց e հոգէբարձուացն g հոգէբարձուացն l հոգաբարձիցն l հոգաբարձքացն oru հոգաբարձացն û հոգաբարձուացն են գի

9 r եղիցի գի u գի ոչ կրկնված է Y չիք ոչ CDH զգուշացանան u զգուշացաւն IJu ի մահուան a—mo—v մահուն u աղջկան beghlou աղչկանն d աղջկանն ô առանն[ո] H առանց աջ լուսանցքում Ju չիք առանց ô յառաջյանանորդին bd առաջնորդի

10 Y զատեցին a—gkmpqsv թէ l յինքն Un առաջնորդի a—mopqstuv ուրուք (ոյ ուրուկ) փխ. առաջնորդին DH նախատացան

11 S խեղաարկ ô խեղդ անկաւ (e խեխաաւ g խեղդաւ) փխ. խեղդ արկ Y և փխ. կամ q չիք կամ l չիք չար l. գիւաւր փխ. գեղաւր b չիք զմեղս

12 b չիք ի վերայ մեղաց ô չիք և KLM QRSTXYZ6ûbdeghlloqtu ի գպրութենէ r ի գպրութեան b ջնջեցին

խեսցէ քահանայն երթալ ի դի նորա կամ թաղել ղնա կամ պատարագ առնել, բայց վարդապետն իշխան է յիշատակին։

ՌՂ (ՌՁՔ) ՃՄԷ. Կին պոռնիկ եթէ ի ծնունդս վատնի՝ մի՛ իշխեսցէ քահանայն պարշել կամ նողկալ, թէեւ իսր հանդիպին իրքն, այլ երթալ փուքով եւ տալ կնիք մանկանն, զի չիք խտիր։

ՌՂԱ (ՌՁԳ) ՃՄԸ. Թէ ոք ի հաւատացելոց գերեվար լինիցի՝ վասն կերակրոյ մի՛ մեռցի, բայց վասն հաւատոց մեռցի, զի պսակ ընդ սուրբս ընկալցի։ Ապա եթէ ուրասցի՝ ուրացեալ լիցի առաջի Հաւրն որ յերկինս է. թէ դառնայ ի հաւատն՝ վարդապետն իշխան է հաւատովքն ուղղել ղդործն։

ՌՂԲ (ՌՁԴ) ՃՄԹ. Թէ ոք յիւր արդարութեան վաստակս ընթացաւ վասն իւր աւդտի եւ յորոդայթ անկաւ կամ ի ձեռս աւազակաց կամ ի ժանիս գազանաց՝ անպարտ է յիւր արենէն, արժան է թաղել ղնա իւրովին հանդերձիւն։

1 öûbdegq *քահանայ* ö *երդալ* L *ի դիս* b *ի գին* û *ի տի* ö *ի դնի* փխ. *ի դի* l *ի դն* փխ. *ի դի նորա* R *նրա* (lr *նոցա*) փխ. *նորա* Y *և* փխ. *կամ* ö չիր *կամ (թոգել)* öb չիք *դնա* OW *պատարագք*

2 d *առնել նմայ* b չիք *բայց* u *վարդապետ* h *յիշխան է* u *յիշ[խ]ան է* q *է իշխան* KLMQRSTXYZöu *յիշատակել* b *յիշատակի* eg *յիշատակին* (g *յիշատակի*) *նորա* d *որպէս և կամի* փխ. *յիշատակին*

3 HDd *պոռնկի* C *պոռնկի* ուրիշներ ուղղել եû *պոռնիկ* acdefghiklmop qrstuv *թէ* OW չիք *եթէ* n *վարանի* փխ. *վատնի* Y չիք *մի, իշխեսցեն* l *յիշ[խ]եսցէ* bdhiq *քահանայ* n *քահանային* լացի acefgklmoprstuv-ից մնացած ձեւ-երր չուներ *քահանայն*

4 ûacdfhiklmoprstuv *դարշիլ* n *քարշել* (M *գարդել*) փխ. *դարշել* Y *դընաւ գարշիլ կամ խարշիլ* փխ. *գարշել* l *կոլմ* փխ. *կամ* ö *թէ իւր և* փխ. *թէև իւր* Y չիք *թէև իւր հանդիպին իրքն* dhlu *հանդիպի* W չիք *հանդիպին իրքն այլ* u *և այլ* B *այդ* eg *երթեալ* ö *փուքով* f *փուքալ*

5 Y *կնիքն* u *մանկան* bq *մանկանց* Y չիք *գի* ö *խտիր այնոցիկ*

6 ûc *եթէ* bq *ի հաւատացելոցն* BCE FKLMRSTXYZö *գերիվար* DGH *գերիվայր* k *գերէվայր* Q *գերիվերայր* befgq *գերիվարիցի*, չիք *լինիցի* Uön *լինիցին* ö *ի վերս* փխ. *վասն* OWackmpsv *կնբակրոց*

7 d չիք *բայց վասն հաւատոց մեռցի* b *և* փխ. *բայց* AIJKLMOPQRSTU VXYZWön չիք *վասն* f *հաւատոց* GH *հաւատոց* befgiopqr *հաւատոյ* hn *հաւատոյն* b *մի մեռցի* d *պսակս* eg *պսակն* ö *ի* (l *առ*) փխ. *ընդ* Yeg չիք *ընդ* Un *սուրբսն* Y *սրբոց* c *ընդուցցի* ps *ընկալցին* egq *կալցի* (d *լիցի*) փխ. *ընկալցի*

8 abcdefghklmpqsuv *թէ* F *(եթէ) ուրացի* bq *լինի* Y *աստուածոյ* փխ. *հաւրն* ö *հոր իմոյ որ* d *հաւր աստուածոյ որ* bq *որ ի յերկինս* Y չիք *որ յերկինս է* i *յերկինսն է* t *և եթէ* Hö *եթէ* o *դարձցի*

9 r *ի հաւատն իւր* Ybdefghilloqtu *հաւատովք* ûr *հաւատով*

10 cr *եթէ* bnq *որ* փխ. *ոք* hlu չիք *որ* IJLMQRSTXYZöûdgr *իւր* Kt *դիւր* G *արդարութեամբ* XY *արդարութեանն* el *յարդարութեանն* u *արդարութիւն* d *վաստակն* np *վաստակին*

11 eg *օգտի* fq *աւգտի* p *օգտին* s *աւդտին* Göl *որոգայթ* öu *անկան* b *անգաւ* hlo *անկանի* d *ի ձեռն* bq չիք *ի ձեռս* ö *աւազակաց անկաւ կամ* hlou *և կամ (ի ժանիս)* ö *ի ժանի* b *ի ժանից*

12 ö *անպարտ է* կրկնված է IJKLMQR STXYZûbdegln *իւր* ö չիք *յիւր* K LMQRSTXYZödeglmnqt *յարենէն* ûb *յարենէ* i *արեն է* û *դի արժան է* b *նա արժան է* q *նայ* փխ. *արժան է* BCDEFGH *արժանի է* hu *յիւրովիւն* lo *յիւրովին* q *յիւրով* Y *իւր* öbdefg *իւրով* Yöûl *հանդերձիւ*

ՌՂԴ (ՌՋԵ) ՃԿ. Ապա եթէ տեսանէ զսուր թշնամեաց կամ զայլ որոգայթս եւ այլք զգացուցին եւ նա անփոյթ արար, վասն իւր ճոխութեան չոգաւ ի գետ մոլեկան կամ ընդդէմ սրոյ կամ յայլ որոգայթս ըմբռնեցաւ, արիւն նորա ի գլուխ նորա, եւ չէ արժան թաղել զնա։

ՌՂԴ (ՌՋԶ) ՃԿԱ. Թէ ոք դնէ զյոյս իւր ի մարդ մահկանացու, եղիցի նգովեալ յԱստուծոյ։

ՌՂԵ (ՌՋԷ) ՃԿԲ. Թէ ոք յուսայ յինչս եւ ի ստացուածս եւ յերկրաւոր ծուփս, ե՛ւ յեկեղեցւոյ ե՛ւ յաղաւթից անփոյթ լինի, չար ախտիւ դիւին զմարմինն շինէ եւ զհոգին կոճռոպէ՝ ի յետ աւուրն, որպէս խաշն, ի դժոխս դարձցի։

ՌՂԶ (ՌՋԸ) ՃԿԳ. Ծնաւղք որ զինչս իւրեանց հոգեացն այլում տան եւ զիւրեանց զաւակսն ընդ վայր հարկանեն՝ նգովեալ լիցին եւ տուրք նոցա անընդունելի եղիցի։

1 i *այլ* փխ. *ապա* OWûa—mopqrsuv *քէ* R *գմսանէ* փխ. *տեսանէ* d *սուր* u *զօր* փխ. *զսուր* befgq *թշնամեացն* û և փխ. *կամ* Y *այլ* lJ KLOQRSTXYZWûkr *յորսգայթս*

2 l *այլ* q *այլքն* S *զկացուցին* eg *սգացուցանեն* b *գնա* և փխ. և նա R *չիք նա* b *արարին* Ybegqt *հոխութեանն* q *չոքաւ*

3 d *նոլորական* փխ. *մոլեկան* IJû չիք *ընդգէմ* IJKLMQRSTVXYZôbeghl oqu *այլ* IJKLMQRTVXYZWdmrt *յորոգայթս* n *յորոգայթ* begq *որոգայթ* b *ընկղմեցաւ* e *ըմբռնեցաւ*

4 bq *ի գլուխն* բացի d-ից մնացած *ձեռ-երր իւր* փխ. *նորա* ô *ոչ արժան է* h *արժանի* ô չիք *գնա*

5 cdr *եթէ* e *գյոյսն* bl չիք *ի* U *մարդ կրկնված է* RX *ի մարդ ի մահկանացու* u *մահկանացաւ* q [*մահ*]-*կանացու* kps *եղիցին* ô չիք *եղիցի* dr *նգովեալ եղիցի*

6 JYd *աստուածոյ* ! *եղիցի* փխ. *յաստուածոյ* ôhlortu չիք *յաստուածոյ*

7 cdr *եթէ* g *ինչս* Ybdeg չիք *ի* b *յստացուածս* q *ի յաստղուածս* t *ի ստացուածս իւր* և ô և *ի երկրաւոր* û և *ի յերկրաւոր* J *յերկրաւորս* OW *յերկաւոր* (HD *յերկրաւ*) փխ. *յերկրաւոր* C *յերկրաւ* ուրիշներ ուղղել են *յերկրաւոր* h *ձուփս* n *ծփանս*

8 ô չիք և (*յեկեղեցւոյ*) CDHbcdefghi lopqtu *յեկեղեցոյ* n *եկեղեցւոյ* ô *եկեղեցո* IVYöeĝprt *ազօթից* Jdkm ns *աղաւթից* ô *անփոյթ* û *ծուփս և անփոյթ լինի յեկեղեցւոյ և ազօթից քանզի չար* bho *տխտին* U *ախտի ի* փխ. *ախտիւ* hlou *դիւքին* փխ. *դիւին* ûd *զմարմին*

9 eg *հոգին* b *կոչապէ* (n *կոդոպտէ* q *կոչոպաէ*) փխ. *կոճռպէ* acdkmpv *և ի յետ* (c *յետին*) Ye և փխ. *ի (յետի), յետին* bfghllnoqrtu *ի յետին* û չիք *ի յետի* c *աւրն* l *օրն* s *աւուր* LMQRSTXYZôû չիք *աւուրն* a *որպէսն* H *խաչն* փխ. *խաշն* û և *դարձցի որպէս խաշն ի դժոխս* s *ի գմոխ* Vf *դարձցին* d *դարձի* q *մատչի և դարձի (*b *մաշեսցին*) փխ. *դարձցի*

10 P չուճի ճկգ *հողվածք* U *ծնօղքն* d *ծնաւղքն* n *ծնողքն* Jôû! *ծնողք* ûc *որք* c *դինչ* ô *իրեան* Y *զինչս վասն հոդոց իւրեանց այլոց* akmqrst *հոգւոյն* bcdfhllopuv *հոգոյն* eg *հոգուն* OW *ձեռ-երք հողվածի սկզրում ունեն ըղդարձակ հաաված բերում են ամբողջ հողվածք ծնօղք եթէ լինիցի որդիք նորա և դորդիքն յառաջ քան զհայրն մեռանին և լինիցի թոռն հօրն և կամ թոռնիայքս* (W *թոռնեայքս*) և (O չիք և) *ունիցի բաժին հաւասար ընդ հօր եղբարցն իւրում զի ոչ են գրկեալք այլ հին օրինացն էր այսպէս այլով զի հաւասարք են* (W *այլ ոչ զի հաւասարք են այլ հին օրինացն էր այսպէս*) և *ծնօղքն* (W *ծնողքն*) *որ զինչս իւրեանց հոգւոցն այլում տան և զիւրեանց զաւակսն* (W *առակսն*) *ընդ վայր հարկանեն նգովեալք լիցին նոքա և տուրք նոցա անընդունելի եղիցի* (W չիք *եղիցի*) t *զի արեանց* փխ. *զիւրեանց*

11 ô *զաւա[կսն?]* û *զաւտկունս* acdkm psv *զաւակն* l *վա[յ]ր* M և *նգովեալ* bq *նգովին* Zacdgkmqru *լիցի* e չիք *լիցին* s *տրաւք* b *ընդունելի*

12 hioru *եղիցին* b *լիցին* efkmpsv *լիցի* Y չիք *եղիցի*

ՌՂէ (ՌՁՔ) ՃԿԴ. Զինչս ծնաւղացն հաւաստարեսցեն եւ ընդ Բ քոյրն մի բաժին տացեն։

ՌՂԸ (ՌՂ) ՃԿԵ. Որ ղանդարձ ծնաւղաց կամ զայլ աննշեցելոց ոչ հատուցանէ՝ եղիցի նղովեալ եւ մեղք նորա ի գլուխ նորա։

ՌՂԹ (ՌՂԱ) ՃԿԶ. Այր հաւատացեալ որ յաւուր կիւրակէի զձայն Աւետարանին ոչ լսէ՝ ընդ խաչահանուսն է, բայց թէ անհնար է։

ՌՃ (ՌՂԲ) ՃԿէ. Քահանայ որ երթայ ուրեք կամ ուխտական՝ արժան է յեկեղեցին ընթանալ եւ առ քահանային աղաղել վասն պաշտամանն, թէ ոչ՝ նղովեալ եղիցի։

ՌՃԱ (ՌՂԳ) ՃԿԸ. Քահանայ գաղտ պսակ մի՛ աւրհնեսցէ եւ գաղտ աղ մի՛ աւրհնեսցէ եւ մի՛ ի դուրս ուրեք յեկեղեցւոյն։

ՌՃԲ (ՌՂԴ) ՃԿԹ. Եւ ի դրաց աւրէնս մի՛ տացէ աշխարհականաց, բայց թէ

1 n ինչսն û ծնողաց JKLMQSTXY Zôaıkmprs ծնողացն ô հաւաստարեսցին, չիք և b չիք ընդ Wfiloru երկու eơ երկս b ը-ուս q երկուս Gt չիք ը Yt քոյրս bq քուրոյ hor u քոյր befgioq մին ô չիք մի

1—2 OW տայցեն և ը (W երկու) բաժին դմի կղրօրն տայցեն

2 ôl տայցեն

3 û որք, գկտակ փխ. պտնդարձ Yk ծնողացն bt ծնօղացն dq ծնաւղացն IJKLMQRSTXZWôcimrsv ծնողաց û չիք ծնաւղաց կամ զայլ g և փխ. կամ K այլ d յայլ bqt աննշեցելոցն av չիք ոչ

3—4 û ոչ հատուցանիցէ ի կատար նղովեալ եղիցի c չհատուցանէ յեկեղեցին նղովեալ է և այլք մեղք նորա

4 G եղիցին Fabdcfgkmpqsv և այլ մեղք ô մեղս Y յաստուածուլ փխ. և մեղք... նորա û չիք և մեղք... նորա բացի a—gkmpqrstv-ից մնացած ձեռ-երք նոցա փխ. նորա (ի գլուխ) Q ի գլուխս b ի գլուխն KLMQRSTXô նոցա (b եղիցի) փխ. (ի գլուխ) նորա r նորա եղիցի

5 Ol այլ փխ. այր p հաւատաց, յօր Y կիրակէին բացի AGûacfnv-ից մնացած ձեռ-երք կիրակէի KLQRSTXZôbq զձայնն begq չիք աւետարանին ûlr աւետարանի

6 t եթէ ոչ bq ոչ լսէ քահանայի ընդ խաչհանուացս (q խաչահանուանս) է Mcdfhnou խաչահանունս Ykl խաչահանուսն ô խաչահանուանս û խաչահանուս g խաչահանուացն e խաչահանուանսն բացի DEFGH KLQRSTXZaimprstv-ից մնացած ձեռ-երք խաչահանոն bq եթէ Y յայն որ փխ. թէ r ընդհնար û անհնարին adilrt լինի (hou լիցի v ինչ լինիցի egp իցէ) փխ. է km s չիք է

7 GHd ուրուք OW յուխտական q չիք արժան ôehou եկեղեցին g յեկեղեցին l եղիցին փխ. յեկեղեցին

8 M քահանայ e յապանել b անարգել փխ. ապանել ôt ապանիլ û պաշաւամանն e պաշամանն ջu պաշաւմանն bq պաշտպան (l պաշտպանն) փխ. պաշտամանն e և թէ b եթէ, չիք ոչ ô ոչ զայն նգովեալ

9 R նղովել bq նգովի AFIJLMPQSTV YZefgnrt լիցի OWô է փխ. եղիցի

10 OW գաղտն ô կամ փխ. գաղտ Jû և ի գաղտ X և գաղտ աղ մի օրհնեսցէ ներքսի լուսանցքում l չիք և գաղտ աղ մի աւրհնեսցէ ô չիք մի աւրհնեսցէ

11 Y չիք (և) մի Yu չիք ի IJ ի դուս (n գիւրս) փխ. ի դուրս ô չիք ի դուրս û մի ուրեք ի դուռս q յուրէք lotu ուրուք GHIVcdfhlopqru յեկեղեցոյ Yeg եկեղեցոյ ô եկեղեցոյն û եկեղեցւոյն lv եկեղեցոյն

12 b որ փխ. և Y ի դրանց [M ի գիւացս blp ի (l չիք ի) դպրաց] փխ. ի դրաց KLRZ յաւրէնս MQSTX յօրէնս q աւրէնք e տայց lXûbn եթէ

լեւոին թոշակ կամ տղայոց որ հիւանդ են։ եւ եթէ ոք յանդգնի՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի։

ՌՃԳ (ՌՂԵ) ՃՀ. Քահանայ մի՝ իշխեսցէ լուծանել զսուրբ կանոնս զոր եղին սուրբ վարդապետք. եւ առն կամ կնոջ որ զիւրեանց մեղսն չեն ապաշխարեալ եւ ինքեանք փափագեն յեկեղեցի եւ յաւրէնս՝ մի՝ տացէ նոցա պղծել զտունն Աստուծոյ եւ մի՝ զմարգարիտս առաշի խողաց արկանել։ եւ եթէ ոք համարձակի՝ ապաշխարութիւն նոցա անընկալ լիցի, եւ քահանայն ընդ խաչահանունսն եղիցի։

ՌՃԴ (ՌՂԶ) ՃՀԱ. Այր կամ կին ուխտական կամ շնորհաց տէր՝ մի՝ իշխեսցէ ի բեմ ելանել կամ սպաս ունել կամ ճրագ լուցանել. եւ եթէ համարձակի ոք՝ եղիցի նզովեալ։

ՌՃԵ (ՌՂԷ) ՃՀԲ. Ոչ է արժան քահանայի կամ դպրաց առնուլ զագապսն ի

1 L քաւշակ Y քօշակ ô քոշակն bq քաւշակին d քօշակն eg քօշակին hilorlu քոշակին Y և փխ. կամ ô է կամ g տղաոց o ագայոց կամ որ d լինին փխ. են IMUabceghik lmnqrstuv չիք և QYa==mopqrstuv քէ d յոք OVW ոք որ MQeg անդգնի ô անդգնի H յանդգն Y ոչ լսէ փխ. յանդգնի

1—2 d նզովեալ եղիցի ամէն փխ. ընդ... եղիցի b խաչահանոդս AlJ OPUVYWûv խաչահանսն e խաչահան cn խաչահանունս g խաչահանուաց q խաչահանուս

2 ô եղիցին Y է փխ. եղիցի ev չիք եղիցի

3 JMOPQSTW լուծել b չիք լուծանել q զսուրբ կանոնս լուծանել ô չիր զսուրբ, զկանոնս cdrs կանոնսն e g կանոնն hlo զկանոնս սուրբ u զկանոնս սուրբ զոր կրկնված է R չիր զսուրբ կանոնս զոր եղին Y կանոնս եկեղեցոյ զոր

4 lVhilort սուրբ հարքն (h հայրապետքն) և վարդապետք (h վարդապետքն u վարդապետն) l սուրբ հարքն և ձախ լուսանցքում Lôbe gq վարդապետքն d հայրապետք փխ. վարդապետք bq առ Y և փխ. կամ M կնոչ hlou որդի փխ. որ d kınps մեղս b մեղքն ô մեղանչեն փխ. մեղսն չեն aefgq չեն խոստովանել (bq խոստովաննեը) և ապաշխարել DEFHachiklmortu ապաշխարել

5 F ինքեան IJKLPQRSTXYZôbdegn oq փափաքեն û փափակեն rtu փափակին ôt եկեղեցի bgq յեկեղեցոյ e եկեղեցոյ ps չիք և (յաւրէնս) Gb աւրէնս ô օրէնս û տագցէ a—mo—v աացեն b նմա փխ. նոցա g չիք նոցա

6 û զասւն a—mo—u զտաւաքն (v զտաճարքն) փխ. զասւնն begq զմարգարիտն cf զմարգարիա q խոդի egpq չիք և (եթէ) Qbc քէ

7 befgq չիք ոք m համարձակի ոք c համարձակեսցի gq անընկալցի h ընկալցի փխ. անընկալցի e ընկալցի ուղղված է անընկալցի Hbht քահանայ

8 A խաչահանոն ուղղված է խաչահանուն PUWn խաչահանսն ôu խաչահանունս û խաչահանուան a—imopqrsv խաչահանունսն (bq խաչահանոդս eo խաչահանունս) քրխաասի եղիցի (h եղիցին)

9 eg այլ փխ. այր û և փխ. կամ (կին) cr կամ կին կամ ուխատական շնորհաց d կամ կին բ շնորհաց աէր կամ ուխտական մի b ուրբական (q ուրբկանայ) փխ. ուխտական lotu կամ ուխտական փխ. ուխտակսն կամ Y և փխ. կամ (շնորհաց) Gh չիք կամ (շնորհաց)

10 ôbcq ի բեմն Y և փխ. կամ (սպաս) d չիք կամ սպաս ունել hiklmoprs t առնել փխ. ունել Y և փխ. կամ (ճրագ) T ճրակ S լուծանել Ybcgikt քէ t համարձակիցի n համարձակիւք

11 Ydu չիք ոք ô եղիցին b յեկեղեցին (q եկեղեցի) փխ. եղիցի u չիր եղիցի LQVhilrt նզովեալ եղիցի o նզովէ

12 M չիք արժան G քահանային V դպրացն Y և կամ սարկաւագի փխ. կամ դպրաց, զագապ առնուլ l առն[ուլ| hl զագապն KLQ զապապսն փխ. զագապսն Z զապսն բաց թողնված տեղում մեկը մատիտով ավելացրել է գ՝ զագապսն b զհոգէպահան (q զհոգէպահն) փխ. զագապսն

տուն, այլ յեկեղեցւոջն ուտել եւ զաղքատսն ընդունել եւ յերեկորէն կանխել ի պաշտաւնն մինչեւ ի լոյսն. նոյնպէս եւ զերախայրիսն՝ նախ տանել յեկեղեցին յունկնդրութիւն Աւետարանին եւ ապա ամփոփել իւրեանց. եւ այն է հաճոյ Աստուծոյ։ Եւ եթէ ոք համարձակեսցի զանարժանս առնել եւ ոչ ըստ հրամանի կանոնաց՝ եղիցի նզովեալ։

ՌՃԶ (ՌՂԸ) ՃՀԴ. Մի՛ իշխեսցեն ընտանիք քահանային ի բեմ ելանել եւ մի՛ իշխեսցեն ընդունել ի տունս իւրեանց զշնորհս առանց պաշտաման քահանային եւ ունկնդրութեան սուրբ Աւետարանին։ Ապա եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՃԷ (ՌՂԹ) ՃՀԴ. Թէ ոք ուխտական կամ դպիր ժողովրդեանն առաջնորդէ եւ հրապարակաւ աղաւթէ կամ շնորհս առնու յինքն կամ պտուղ կամ ապաշ-

1 efgq ի տան b աալ փխ. ի տուն ô ի տուն իւր այլ B այդ BEûho յեկեղեցւոջ G եկեղեցւոջ C եկեղեցոջ ուրիշներ ուղղել եû յեկեղեցւոջն Dô եկեղեցոջ Hlu յեկեղեցոջ IJS եկեղեցւոջն LYbcfq յեկեղեցոջն d յեկեղեցին eջ եկեղեցոջն ô իւտել փխ. ուտել q չիք (ուտել) և Hq զաղքատս cd չիք և զաղքատսն ընդունել E յերոկորեն ô երկորեն V յերեկօրէն c յերեկաւորէն hlnou յերեկաւբէն fq յերեկորէն eg յերիկոէն b յերեկաւբեա (d երեկաւբէն) փխ. յերեկորէն Y կա[ն]խել

2 BCDEFG ի պաշտամանն (H ի պաշտմանն) փխ. ի պաշաաւնն û ի պաշտոն eg ի պաշտօն ù ի լոյս e ի լո՛յ[ս]ն l չիք ի (լոյսն), ցլոյս k չիք նոյնպէս û չիք նոյնպէս և զերախայրիսն... եղիցի նզովեալ՝ ոոդ ճ-րդ akmpsv զերախայրիս b զերեխայիսն c զերէխայրիս d յերեխայրիս բացի RXfh ou-ից մնացած ձեռ-երը զերեխայրիսն e նախաատնել k առնել փխ. տանել

3 KMQST յեկեղեցիսն ô զեկեղեցին b յեկեղեցիս egq յեկեղեցիսն Gô ունկնդրութիւն acfikmpqrstv յունկնդիր beghlou ունկնդիր d ունկն¦դիր] q յաւետարանին t յապա Y ապա ամենայն անփոփել Xe անփոփել lou յամփոփել ps ամփոփէր E ամփոխել (R փոփել) փխ. ամփոփել bq յիւրեանսն M յիւրեանցս egiri յիւրեանս hlou յինքեանս (Y ինքեանց) փխ. իւրեանց բացի IJôdkmps-ից մնացած ձեռ-երը յիւրեանց

3—4 cb յիւրեանց (d իւրեանց) տուննն (d տուն) և այն է

4 Y դի փխ. և C յայն ô հաճոյն X հաճոյ առաջի աստուծոյ Y դի փխ. և (եթէ) Uchnotu թէ KLMQRSTYô համարձակի X համարձակի քան անդարժանսն o համարձեսցի acef ghiklmoprsuv դանտրժանսն b դարժանս

5 b հրամանին Y կանոնի հրամանացն bdq կանոնացն beg նզովեալ եղիցի q չիք եղիցի, նզովցի

6 bdegq մի ոք իշխեսցեն c իշխեսցէ ուրիշներ ուղղել եû իշխեսցեն DGH իշխեսցէ cdeg ընդանիք ôbcd ի բեմն

7 b (մի) ոք իշխեսցեն r չիք ընդունել eg և զշնորհս l զշնորհն chou զշնորհսն egl պաշտաման q պաշտպան փխ. պաշտաման ôb չիք պաշտամանն

8 Rr ունկնդրութեամբ Y ունկնդրութեանն ô ունկնդրութիւն Yb չիք սուրբ Y և փխ. ապա Ya—gkmpq sv թէ Mq անդղնի ô յանդգնի t յանդըղնեսցի

9 q չիք եղիցի, նզովի adpsv եղիցի նզովեալ R չիք նզովեալ եղիցի BCD EFGHPUcefhnoru լիցի

10 ckmps եթէ RXYbdq չիք ոք lhs յուխտական lYûdp ժողովրդան Y յառաջնորդէ kmps չիք և

11 n յաղաւթէ km չիք կամ a—gkmp qs շնորհուկս v շնորհուկ ûeg առնէ b առ[նէ?] q առն[է?] IJôûbqt ինքն q կապ փխ. կամ (պտուղ) k mps չիք կամ (պտուղ) û զպտուղ Y և (q կապ) փխ. (պտուղ) կամ

խարուիթիւն դնէ մեղաւորաց կամ վասն տգիտութեան զքահանայն արհամարհէ՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի։

ՌՃՀ (ՌՃ) ՃՀՆ. Քահանայ կամ ուխտական յորժամ երթան ի վաճառ՝ չէ արժան ի մէջ գոեհիկ ամբոխին ի ճաշ կամ ի գինի մտանել եւ հայհոյել գԱստուած, այլ երթալ ի տուն, ուր արժան է, եւ անդ ճաշակել։ Եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՃԹ (ՌՃԱ) ՃՀՋ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ աւրէնս տալ այսահարի մինչեւ դիտասցէ զդիւին հալածումն։ Ապա եթէ յանդգնի ոք եւ նա ի դիւէն այլ ըմբռնի՝ ե՛ւ քահանայն ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի է, ե՛ւ այսահարն մի՛ իշխեսցէ յեկեղեցի մտանել։

ՌՃԺ (ՌՃԲ) ՃՀԷ. Այր կամ կին եթէ հանդիպին այսահարութեան եւ զիւրեանց մեղսն խոստովանին, արժան է քահանային արգելուլ զնոսա յեկեղեցւոյ եւ յաւրինաց՝ մինչեւ զկարգն կատարեսցեն եւ ի դիւացն հեռասցին. ապա եթէ ննջեսցեն յաղաւթս եւ ի պահս պնդութեան՝ արժան է չղրկել յետին

1 Y չիք *կամ (վասն)*, *վասն* կրկնված է ps չիք *վասն* Yv *ագիտութեանն* p *անգիտութեամբ* s *անգիտութիւն* û *քահանային* hl *զքահանայ* l չիք *զքահանայն* b *ընդ քահանայն* e *ա[ր]համարէ*

2 p չիք *ընդ* W *խաչահանսն* ûq *խաչահանունսն* bcl *խաչահանունս* Y *նզովիւ* վխ. *խաչահանունսն քրիստոսի* d *քրիստոսի եղիցի* ûbp չիք *քրիստոսի*

3 Y չիք *կամ ուխտական* e *երթայ* Y չիք *ի վաճառ, թէ արժան է* վխ. *չէ արժան* b *արժանի*

4 Hbqru *գոեհիկ կամ ամբոխի (և ամպոխի* H *բոխին)* t *դոեհկի կամ յամբոխի* adhiklmops *գոեհի կամ ամբոխի* (o *ամպոխի* s *ամբխի*) cf v *ամբոխի* Y *անբոխին* bq չիք *ի (ճաշ)* h *ի ճաշակ* վխ. *ի ճաշ* eg *և կամ ի գինի* H չիք *կամ* Lb չիք *ի (գինի)* b *ըմպել* վխ. *մտանել* B *[հայհոյ]ել*

5 a—mopqrstuv *զաստուած հայհոյել* (g *հահոել*) B *այլ* BCDEFGH *ի տուն* bq *ի տունն* ô *ի տուն իւր ուր* g *ի տուն և անդ ճաշակել ուր արժան է* acdkmpsv *իւր* վխ. *ուր* r չիք *ուր* bcq *թէ*

6 abdefgkpqsv չիք *ոք* ûɛqu *անդգնի* Y *լըրի* վխ. *յանդգնի* f *նզովեսցի* q *նզովի* p *եղիցի նզովեալ* LY *լիցի* c է վխ. *եղիցի* eq չիք *եղիցի*

7 H *յաւրէնս*

8 Vhu *զհալածումն դիւին* r *յիւրմէն* վխ. *հալածումն* t *հալածումն յինքենէ ապա եթէ յանդգնի* n և *ապա* a—gkmnpqsv *թէ* KLMOQR STXYZWô *ոք յանդգնի* Gcg *անդգնի* A *այդ*

9 M *ըմբռնի* b *ըմպլռնի* cd *ըմբռնեսցի* r *ըմբըռն* abcdefghiklmopq stuv չիք *և (քահանայն)* blir *քահանայ* q *քահանան* cl *խաչահանունս* û bq *խաչահանուն* (b *խաչահանունս* q *խաչահանուս*) է *քրիստոսի* li u չիք է H չիք *և* b *այսօրիսր*

10 OQYWbd *յեկեղեցին* ôo *եկեղկսի* ô *մանել*

11 ûbl *հանդիպի* KLRTYZd *այսահարութեանն* t *յայսահարութեան*

12 G *մեղան* eg *զմեղսն* m *արժան է քահանային* կրկնված է ef չիք է c *արգելել* Jûu *գնտ* վխ. *գնոսա* ô չիք *գնոսա* CH *եկեղեցոյ* DIJUVb efghilpq *յեկեղեցոյ* Yc *յեկեղեցոյն* ô *եկեղեցոյն* o *յեկեղեցուոյ*

13 IUVoûp *օրինաղ* bdoqu *յաւրինացն* hilrt *յօրինացն* o *զդարկն* a—gkm pqsv *կատարեսցեն դկարգն* KM չիք *ի* dn *ի գիւսյ* c *ի գիւէն* X *հեռասցեն*

14 a—mopqrsuv *թէ* ô *ննջեսցին* abcgm pqs *ննջիցեն* dk *ննջեցեն* v *ննջեցեն* t *տըքնիցին* վխ. *ննջեսցեն* U *ննջես* Y *յաղօքսն* eg *աղօքս* b չիք *ի պահս* Y *պնդութեանն* ô *պնդութեամբ* gpr *պնտութեան* qt չի *ղրկել* acdhiklmprstuv *ի յետին*

թողակէն եւ զյիշատակն կատարել ընտանեացն եւ լնուլ գկարգն վարդապետին մարդասիրութեամբ։

ՌՃԺԱ (ՌՃԹ) ՃՀԸ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ մտանել ի տուն կնոջ որ ունիցի այր անհաւատ, մի՛ թողցէ զնա յեկեղեցի Աստուծոյ եւ մի՛ ընկալցի ողջոյն ի նմանէ եւ մի՛ տացէ աղ զուարակի նորա եւ մի՛ կնիք ուստերաց եւ դստերաց նորա. եւ եթէ հասանէ վախճան՝ զրկեսցին ի թողակէն, բայց թէ դարձցին եւ ապաշխարեսցեն զկարգն. եւ եթէ ոք յանդգնի ի քահանայից երթալ առ նոսա եւ տալ զորրութիւնս Աստուծոյ՝ շանց՝ եղիցի ընդ խաչահանումսն Քրիստոսի։

ՌՃԺԲ (ՌՃԴ) ՃՀԹ. Քահանայ մի՛ թողցէ զոք յերդումն յեկեղեցի ամենեւին եւ մի՛ ձրագ անցուցանել եւ լինել ուրացող. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի ընդ խաչահանումսն Քրիստոսի, զի դատաւորքն իշխանք են եւ ոչ քահանայք։

ՌՃԺԳ (ՌՃԵ) ՃՁ. Իշխան է քահանայն զայլոյ բանադրած լուծանել մինչ որո-

1 HUWn թողակին l.b թաւշակին Ye g թօշակէն dq թաւշակէն û յիշատակ ls զիշատակն ô դյիշատակել, չիք կատարել eg դյիշատակն նորա կատարել d կատարեն Z յընտանեացն degḥqu ընդանեացն Y դկարդն լնուլ ô դգարդն

2 Y մարդասիրութեամբ վարդապետին bq մարդասիրութեանն eghuv մարդասիրութեամբն n մարդասիրութիւն ô վերստին փխ. մարդասիրութեամբ

3 Y չիք կնոջ ô ունի

4 n դայրն Y ա[ն]հաւատ կնոջն մի b թողցի Ueg եկեղեցի ô եկե[ղե]ցին û յեկեղեցին r յաստուծոյ ô չիք (և) մի c ընդուլցի ô զողջոյն t ողջուն

5 f ի նմանէն Y առցէ KL զըւարակի b զուարակաց km·չիք նորա bq ուստերացն

6 b դստերացն ûbcdmqt թէ Yô հասանի X չիք հասանէ IJKQSTbdeg ilmnoqu վաղճան t վաղջան LMQ RSTXZûbiq զրկեսցեն G չիք ի n զրկեսցին ի յեւին թողակէն IJ թողակին Ydeg թօշակեն bq թաւշակէն

7 Xhku եթէ L դարձցի dq դարձին e դարձցին ô զդարկն Y բայց փխ. և (եթէ) ûcegp թէ Geg անդղնի Un յանդղնիցի o յանդգնի UYôbh nu չիք ի

8 ô քահանայի hu չիք քահանայից H ի քահանայից որ երթալ e երթեալ HY չիք և Y զսբրութիւնսն ô զսբրութիւնս ûl զսբրութիւնն d սբրութիւնս t զորրութիւնն l առցա փխ. աստուծոյ բացի Gabcefh iklmpqrstuv-ից մնացած ձեռ-երը եղիցին

8—9 û չանց այնոցիկ ընդ խաչահանուս քրիստոսի եղիցի

9 Y չիք ընդ S խաչահանուն W խաչահանսն b խաչհան e խաչահան q խաչահանուսն Ybe չիք քրիստոսի

10 l ճիք ճողվածր կրկնված է ճիղ և ճիճ ճողվածների միջև Y ոք Eiiô ûr երդումն Yô եկեղեցին d յեկեղցին eq եկեղեցի r ամենեւին ի մէջ յեկեղեցւոյ e յամենեւին

11 beq ի փխ. մի R ճ[ր]աղ Yrt լինիլ Badkmsv ուրացաւդ CDFGHXY ուրացօղ Ucn թէ û չիք և եթէ ոք... քրիստոսի l չիք ոք Gg անդղնի ô յանդգնի q [յան]դղնի Yô եղիցին

12 ô չիք ընդ O խաչահանուսն W խաչահանսն q խաչահանուս Y չիք քրիստոսի û քանղի փխ· զի befgq դատաւոր ûacdhiklmopqstuv դատաւորք ô իշխան abefghmnop asuv իշխանքն r իշխանքն են ի քաղաքի և ոչ öeigiqv քահանայքն l քահանայ

14 û կարող է փխ. իշխան է IJûd քահանայ q քահանան OUWûln գայլոց ô գայլոց d գայլ h գայլս LZi բանադրեալ ôq բանադրածն OUW bkmn մինչև cl որոշեսցին s որոյշին bq որ ի փխ. որոշին

չին մահուամբ ի միմեանց. նոյնպէս եւ զխոստովանողս, զի եղբայր յեղբարէ աւգնի։ Ապա եթէ քահանայն կենդանի իցէ՝ մի՛ իշխեսցէ լուծանել. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի նզովեալ։

ՌՃԺԴ (ՌՃՋ) ՃՁԱ. Քահանայ վայրապար ընդ բանիւ մի՛ արասցէ եւ մի՛ ոխս պահեսցէ եւ արդելցէ զերթեւեկ ի տանէ այնպիսւոյն, զի առ արտաքինսն իմաստութեամբ գնասջիք, եւ արեգակն ի վերայ բարկութեան ձերոյ մի՛ մտցէ, եւ մի՛ տայք տեղի սատանայի։

ՌՃԺԵ (ՌՃԷ) ՃՁԲ. Արժան է քահանային ի տարւոջն երկիցս անգամ ժողովել զկուսանսն յեկեղեցին եւ խրատել եւ ուսուցանել՝ հրաժարել ի սատանայական գործոց, զի որ ի ծածուկ զչարիսն գործեն՝ զնոսա յայտ ածցէ, կրթելով զաղջկունսն յաստուածպաշտութիւն, զի դէտ է քահանային ի վերայ ժողովրդեանն։

ՌՃԺԶ (ՌՃԸ) ՃՁԳ. Քահանայ որ յապաշխարութիւն կոչէ զմեղաւորս՝ մի՛

1 Yo *ի միմիանց* bq *ի* (b *չիք ի*) *միմեանց չկարէ* (b *չի կարէ*) *նոյնպէս* Y *չիք նոյնպէս* BDEHacsv *զխոստովանաւսդս* CGXYkp *զխոստովանօդս* d *զխոստովանօաւսդս* b *զխոստովանողսն* OW (*զի*) *եղբարք* b (*զի*) *եղբայրն* v (*զի*) *եղբար* AF GHPZ *յեղբարէ* IJQôûegpv *եղբօքէ* i *յեղբօր* r *եղբօր*

2 q *յաւգնի* ô *չիք ապա* a—gikmqsv *թէ* ûb *քահանայ* r *չիք քահանայն* uv *կենդան* Y *իցէ կենդանի*

3 Gô *չիք և* bcegp *թէ* p *ոչք փխ. ոք* eg *անգնի* CD *նզովեսցի* GHKLM QRSTVXYZôbcegi *նզովեալ եղիցի* (Yô *լեցի*)

4 LQRSTY *քահանայն* bq *որ վայրապար դոք բանիւ* f *դոք վայրապար դոք ընդ* acdkmpsv *վայրապար դոք* (d *դոր*) *ընդ* eg *չիք ընդ* eghi lortu *բանիւ դոք մի* b *չիք մի* (*արասցէ*) l *չիք և մի ոխս պահեսցէ* bdi *սխ*

5 ô *պահիցի* eg *և մի արդելցէ* eq *արդելցէ դոք դերթևեկ* J *զերթևեկ* U ôcnp *զերթ և զեկ* (n *զեկն*) V *զերթևեկ* û *երթևեկ* Yôûel *ի առնէն* d *ի առնեացն* CDGHMQYôcefgpqv *այնպիսոյն* L *այնպիսուոյն* hi *այսպիսեացն* loptu *այնպիսեացն* b *այսպիսոյն* d [*այն?*]*պիսոյն* ûefg *արտաքինս*

6 G *գնասցիք* d *գնասցիջ* GM *բարկութեամբ* Ïq *բարկութեանն*

6—7 ô *արեգակն բարկութեամբ մի մտցէ ի վերայ ձեր և մի տայք սրբութիւն չանց և մի տեղի սատանայի*

7 Ybq *չիք ձերոյ*

8 befgq *ի տարւոջն* (f *ի տարւոջն*) *քահանային* CDGHVYôbcdegloqu *ի տարոջն* OW *երկից* a *երկիցս* ôûhlnu *երիցս փխ. երկիցս* f *անկամ*

9 ô *զգուսանքն* lo *զկուսանսս* ôlo *եկեղեցին* Y *չիք յեկեղեցին* ôbegh qu *չիք և* (*խրատել*) Y *չիք խրատել և ուսուցանել* l *չիք և* (*ուսուցանել*) F [*ուս*]*ուցանել* a—glmoqrstu *և հրաժարել* ô *չիք ի, զսատանայական* CDHXd *ի սատանական* o *ի սատանայական*

10 bq *գործոցն* n *գործուց* ô *չիք ի, զծածուկ* r *և ի չարիսն* H *զչարինսն* ûbefgq *զչարիս* Y *ի նոսայ* c *ի յայտ* Yôeg *ածէ* q *տացէ փխ. ածցէ*

11 C *կրթել ուրիշներ ուղղել են կրթելով* i *կրթել* û *զաղջկունս* b *զաղչկունս* eg *զաղչկունսն* h *յաղչկունսն* IJô *աստուածպաշտութիւն* KRTXYZlor *յաստուածպաշտութիւնն* l *յաստուածպաշտութեանն* a—gkmpqsv *չիք յաստուածպաշտութիւն* d *քանզի փխ. զի* W *գիտ է* h *չիք է* ûh *քահանայ* ô *չիք ի*

12 ô *չիք վերայ ժողովրդեանն* QSTXZ Wüe *ժողովրդեան*

13 Qdkq *քահանային* GIJMûdeghlmo *ապաշխարութիւն* ô *գոչէ*

խստութեամբ եւ անաչառութեամբ ըստ կանոնաց խստութեան, այլ մեղմով ի կարդ ածել, զիւրեաւ առնուլ եւ զյոյս ոչ հատանել, ղի Աստուած մարդասէր է եւ ոչ կամի զմահ մեղաւորին, զի առաքեալքն մեղմով ածին ի հաւատս զտիեղերս եւ ոչ խստութեամբ։ Եւ եթէ ոք նողկնու յայսպիսեացս եւ գարշի վասն խիստ եւ դառն մեղացն, եւ նա դառնայ ի նոյն մեղքն՝ ինքն յանաւրէնութեան իւրում մեռցի, եւ զարիւնն ի ձեռաց դիտին խնդրեսցէ։

ՌՃԺԷ (ՌՃԹ) ՃՁԴ. Այր կամ կին եթէ սրտի մտաւք դառնան յապաշխարութիւն եւ եհաս վախճան նոցա մինչդեռ ի կարգին էին՝ արժան է չզրկել զնոսա յետին թողակէն, եւ զպարտս մեղացն ընտանիքն հատուսցեն եւ եթէ ոչ՝ նղովեալ եղիցին։

ՌՃԺՐ (ՌՃԺ) ՃՁԵ. Կերակուր որ յազեալ է յանաւրինաց՝ զայն շունք կերիցեն եւ ի հաւատացելոց մի՛ ոք իշխեսցէ ճաշակել ընդ նոսա. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի նղովեալ։

1 G՞չիք *խստութեամբ...կանոնաց* C չիր և *անաչառութեամբ ըստ կանոնաց խստութեան* ao լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ ô *անաչառութեամբ* h *ընդ* փխ. *ըստ* b *կանոնացն* be *խստութեամբ* q *խստութեամբն* Y չիք *խստութեան* Bs *այդ* Y *մեղմօվ*

2 ô *ի դարկ* bq *դործել* փխ. *ածել* û չիք *դիւրեաւ առնուլ* h *դիւր* փխ. *դիւրեաւ* բացի acdhiklmoprstuv-ից մնացած ձեռ-երը *դիւր* և փխ. *դիւրեաւ* JMOPQRSTVXYôbp *առնել* q *առնոյլ* l չիք *առնուլ* և q չիք և ô bcghqu *դյոյսն* a—mopqsuv *չհատանել*

3 l *մարդասէր է աստուած* û *դի* փխ. և (*ոչ*) DG *մեղաւոր* C *մեղաւոր* ուրիշներ ուղղել են *մեղաւորին* bq *առաքեալն* r *առաքեալքն քրիստոսի մեղմով* ô *մեղմօվ ածեն*

4 b *ի հաւատ ս* և *զտիեղերս* և l չիք և *ոչ* H *խստութեամբ* փխ. *խստութեամբ* cp *թէ* q *ոչ* փխ. *ոք* GY *նողկնաւ* û [ն]*ողկնու* bcq *նողկա* eg *նղկա* (d *նեղկենու*) փխ. *նողկնու* IJLMQRSTXYZôûegq *այսպիսեացո* hu *յայսպիսեացն* r *յայսպիսեացս* t *այնպիսեաց* b չիք *յայսպիսեացս*

5 Yô չիք և (*գարշի*) ô չիք *գարշի* a—mo—v *դառն եւ խիստ* (g *ի խիստ*) ûps *մեղաց* eg և *ի նա* q և *դառնայ* t *դառնա կրկին ի նոյն* e չիք *ի*

6 Y *մեղն* befgq և *ինքն* hu *յինքն* Y չիք *ինքն* IJMQSTXYôûr *անօրէնութեան* KLRZhu *անաւրէնութեան* n *յանաւրէնութեանն* ô *իւրում* կրկնված է l *իմում* փխ. *իւրում* LMQRSTXZ *մեռցէ* Y և *մեռցի* և OWn *դարիւն* IJûa—mo—v *դարիւն նորա ի ձեռաց* Y *զարիւն նորա ի ձեռաց քոց խնդրեցից ասէ տէր* b *դիտէն* q *խնդրեն* և *դիտի*

7 oadfkmlsv *խնդրեցից* Eûcegt *խնդրեսցի* b *խնդրեն*

8 û և փխ. *կամ* a—mo—v *որ* փխ. *եթէ* Q չիք *եթէ* a—mopqrsuv *դարձան* t *դարձցին* IJQûhlou *ապաշխարութիւն* k *յապաշխարութեան*

9 IJMQSTbegimqu *վաղճան* lot *վաղջան* d *վաղջանն* r *վաղճան* H չիք *ի* ô *ի դարդին* û *ի* ֆ *կարդի* A են *այնուհետև ուղղված էին* adefghik lmopqrstv են փխ· *էին* u չիք *էին* l են փխ. *է* b չէ *զրկել* t չի *զրկել*

10 achiklopruv *ի յետին* GMm *թոշակին* Yeg *թօշակէն* b *թաւշակին* dq *թաւշակէն* u *թոշակ* Y *դպարտսն* eq *պարտս* hu *զպարտ* IJ *ընտանիսն* degq *ընդանիքն* d *հաատուսցին* u *հատուսցեն* փխ. *հատուսցեն* ô *հատուսց* ôhilortu չիք և (*եթէ*) cegkmpsv *թէ* Y չիք *եթէ*

11 f *նղովեսցին* q *նղովի*, չիք *եղիցին* բացի BCYdg-ից մնացած ձեռ-երը *լիցին* DGHûhlloru *եղիցի* v *լիցի*

12 d չիք *որ* KLQ *յազեալ* փխ· *յազեալ* legr *անօրինաց* J *անաւրինաց* dk *յանաւրինացն* h *անտ յաւրինաց* (u *յանտ յօրինաց*) փխ. *յանաւրինաց* J *շուն*

13 ô չիք և e *իշխեսցէն* b չիք *ընդ, գնոսա* l չիք և Ycp *թէ* H չիք *ոք* ô *յանդգնի* g *անդգնի* t *յանդգնեսցի*

14 Yôûbegikmn *նղովեալ եղիցի* (Y *լիցի* ô է)

ՌՃԺԹ (ՌՃԺԱ) ՃՁՋ. Ոչ է արժան քահանայի յանաւրինաց պաուղ առնուլ կամ կաթն կամ խունկ, կամ ողջոյն տալ եւ վիճել վասն հաւատոյ, եւ զանունն Աստուծոյ հայհոյել, կամ փոխ տալ եւ առնուլ ի նոցանէ, բայց զայն միայն որ ի սպանդանոցի վաճառի. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ լիցի։

ՌՃԻ (ՌՃԺԲ) ՃՁԷ. Արժան է քահանային իւր վիճակին զգոյշ կալ հաւտին եւ զչարագործսն յանդիմանել հրապարակաւ, մանաւանդ զձեռնածուսն եւ զթովիչսն եւ զդեղահատսն եւ զլերդահմայ[ս]ն եւ զթիկնագէտսն եւ զյուռթողսն եւ զհատընկէցսն եւ զայլ փաթեթս չարեաց սատանայի. զայնպիսիսն արգելուլ յեկեղեցւոյ եւ ի կնքոյ եւ ի աւնից մինչեւ ի կարգ կալ եւ ապաշխարել՝ Բ ամ ընդ ունկնդիրս եւ Ա ամ ընդ ձեռամբ, արտա-

1 LQRYbkopu *թէ փխ. ոչ է* X *թէչէ բացի* BDEFGHûl-*ից մնացած ձեռ-երը չէ* XY *անժան է* bq *արժանի* Y *քահանայից* b *քահանայն* lm *քահանային* IJôl *անօրինաց* u *ի յանօրինաց* b *առնել*

2 Y *և փխ· կամ (խունկ)* DGH *չիք կամ (խունկ)* C *չիք կամ (խունկ) ավելացրել են ուրիշներ* Y *և փխ. կամ (ողջոյն)* eg *ի փխ. և (վիճել), վիճելն* bq *և ի վիճել* c *և ոչ վիճել վասն...կամ փոխ առ տող 3-րդ ներքեի լուսանցքում* KLMQSTXY Zôhu *հաւատոց* Iûadfhiklmorsuv *զանուն* g *չիք և զանուն*

3 g *չիք աստուծոյ հայհոյել* W *փող l չիք առնուլ* f *ի նոցանէն* ô *չիք ի նոցանէ*

4 hu *զայս* ôbdq *չիք զայն* G *չիք զայն ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ* ô *չիք որ ի* b *յի* C *ի վաճառի* ô *չիք և* Yu *թէ* ABFl OPUVûhiort *յանդգնի ոք* Ynu *չիք ոք* M *յանդգնի* ô *անդգնի* g *անդգնի* R *նզովել* f *նզովեացի* q *նզովի*

5 Qôûbcdghllortu *եղիցի* fkq *չիք լիցի*

6 t *յիւր* X *իւրոց* e *վիհակին* n *վիճակի* K *վիճակէն* GMQYôûbcdhlo qu *զգուշ* eg *զգուշանալ* dr *կեալ* begq *չիք կալ* X *հաւատին փխ. հաւտին*

7 km *զչարագործս* G *զչար գործս* q *անդիմանել* a *մաւաւանդ* P *չիք մանաւանդ...զլերդահմայսն՝ տող 8-րդ ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ* ô *զձեռնածուսն* û *ձեռնածուս* bcflo *զձեռածուսն* a *զձեռուածուսն* d *զձեռածսն* hlkmr tu *զձեռածուսնսն* q *զ[ձ]եռածուսն u չիք և*

8 G *թովիչսն* û *թովիչս* J *զթովիճսն* Y *զթովիչս* o *զթովիչսն կրկնված է* Q *և գեղահատն և զթովիչսն* ôû *չիք և (զգեղահատսն)* G *զտեղահատն* û *զէղահատն* ô *զղեղտհարսն* t *զղեզահաասն բացի* RXYa—llmop qrsuv-*ից մնացած ձեռ-երր զղեզահատն* û *լերդահմայն* b *զլերդահննայն* hou *զլերդահմանն* t *զլերթհրմայն* l *զղիկնագէտսն* û *թիկնագէտսն* l *և (զյուռթողսն)* կրկնված է ûabcdfghkmpq su *չիք և (զյուռթողսն)*

9 u *յուռթողսն* l *զուռթողսն* befgq *չիք զյուռթողսն և* acdkmpsv *չիք զյուռթողսն և զհատընկէցսն* û *հատընկեցսն* b *զհատընկէցն* Sö *զհաւատ ընկէցսն* (Y *զհատէկցսն* U *զհամընկէցսն*) *փխ. զհատընկէցսն* eg *այլ* KRXY *փաթեթսն* b *թաթեբս* (q *թաթենթս*) *փխ. փաթեթս*

10 ô *զայնպիսսն* û *զայնպիսիս* b *զի զայնպիսիսն* hiloqu *զայնպիսին* ô *արգելիլ* bq *արգել* eg *արգելել* CD HYbcefghlpqru *յեկեզեցոյ* ô *եկեղեցոյն* d *յեկեղեցւոյն* Xô *չիք ի (կնքոյ)* l *ի կնքոյն* G *ի կարգեալ փխ· ի կարգ կալ*

11 KLMVXYabcefglklmopqrst *զալ փխ. կալ* eq *յապաշխարել* W *երկու* begq *և փխ. ը* բացի OWbqt-*ից մնացած ձեռ-երր ունկնդիրսն ôbq ունկնդիրսն* (bq *ունկնդիրս*) *կացէ և ա ամ* eg *չիք և (ա ամ)* VX YW *մի փխ. ա* ôdhq *չիք ամ (ընդ)* b *չիք ընդ (ձեռամբ)* H *արտասուք* ô *արտասօք* û *արտասուք*

սուաւք եւ տրաւք տնանկաց արժանի լիցին աւրինաց. եւ եթէ ոչ դառնան ի չար դործոցն՝ քահանայն կնիք նոցա մի՛ տացէ եւ պսակ մի՛ դիցէ եւ զդիս նոցա մի՛ թաղեսցէ. եւ եթէ ոք լուծցէ զկանոնս՝ նզովեալ լիցի։

ՌՃԻԱ (ՌՃԺԹ) ՃՁՐ. Իսկ որ չար դեղովք սպանանեն զմանկունս յորովայնին եւ զարդանդն կապեն դեղովք վասն յաճախ պոռնկութեան, եւ զայր եւ զկին խողխողեն եւ առելիս առնեն միմեանց ի պսակին՝ արժան է քահանային զայնպիսին ի կարդ եւ յապաշխարութիւն ածել. էամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Գ ամ՝ ընդ ձեռամբ, արտասուաւք եւ տրաւք տնանկաց արժանի լիցի աւրինաց։ Եւ եթէ ի նոյն աղանդին մեռանին՝ ահա չար է մահ մեղաւորին, ղրկեսցին ի սուրբ աւրինացն եւ ի դիրս քրիստոնէից մի՛ թաղեսցին։

ՌՃԻԲ (ՌՃԺԹ) ՃՁԹ. Այր կամ կին որ ի հիւանդութիւն անկանին՝ արժան է

1 aceg տնանդաց u չիր արժանի լիցին աւրինաց Xûlrt լիցի acdkmpsv լինել X յորինայ bq աւրինացն eg օրինացն bc թէ O եթէ ոք չդտոնան CD չիք ոչ ասլելագրել են ուրիշներ G ոք փխ. ոչ ուրիշներ ուղղել են ոչ, դասն ուրիշներ ուղղել են դառնան

2 BCDEFGHV դործոյն û դործոց n դործուցն Hubh քահանայ OZ քահանայքն W քահանայք befgq նոցա կնիք ô չիք նոցա IJKLMQR STXYZú մի տացէ (û տացցէ) նոցա ôւ տայցէ hu արասցէ փխ. առցէ IJu մի դիցէ պսակ n դնիցէ u դիցի bd առցէ փխ. դիցէ

3 hIIoru դդի q դիս ô զգեցուսցէ փխ. թաղեսցէ l› ոչ փխ. ոք acdef ghIkloqsuv չիք ոք ô լուծցի b լուցէ Uaq դկանոնան u զկանայս փխ. դկանոնս f նզովեսցի q նզովի LYôudghIInrtv եղիցի c է փխ. լիցի fq չիք լիցի

4 eg չիք որ ô դեղով glrt դեղօք O դեղելով բացի BCDEFGH-ից մնացած ձեռ.-երը դեղով achmu սպանեն բացի BCDEFGHbdefgIklopqrstv-ից մնացած ձեռ-երր սպանանէ IJb IIqrt դմանկունեան LRXY դմանուկս eg դմանուկ BD յորովային o որովայնին ps յորովայնի eg յորովայնի մոր

5 eg դյարդանդն LOVY դյարդանդն W գյարչանդն h դարդանդան Imo դարդանան q դարդանդ p դկարդ անդն (u դարդանան) փխ. դարդանդն u չիք կապեն դեղովք վասն յաճախ OW դեղելով Vb դեղով ô դեղով dIo դեղաւք glprt դեղօք h չիք դեղովք ô աճախ b պոռնկութեանն ô չիք և (դայր) b չիք և (դկին)

6 ú կին q դկինն b չիք դկին b խոյխոյն Y դատելիս üa—moqrstuv առելի IIuhps ի միմեանց Y միմիանց o միմիանց h չիք ի

7 abdefgkmpqsv գայնպիսիան (b գայսպիսին defqv գայնպիսին) քահանային (b քահանայն q քահանայ) Yclort գայնպիսիան ô ի դարկ bq ի կաղդն GIJKSYZôûlo pr ապաշխարութիւն hu ի ապաշխարութիւն LMQRT ապաշխարութիւնն W ևօթն H և (befgq ը) փխ. է

8 KLMQRSTXYZûcdfhIIoprstu ունկնդիրսն û դացցեն Yeg և գ W երեք Hb չիք ամ E արտասւօք ô արասւօք u արասւոք Y տրօք և արտասւօք H տնակաց ceg տնանդաց Y չիք տնանկաց

9 Oeg արժան A—EH—MO—Wôchn լիցին KLRZ յաւրինաց MQSTXY յօրինաց eg օրինացն b աւրինացն աստուածոյ c թէ BCDEFGH աղանդն n աղանդ hIortu մեղան (I մեղս) փխ. աղանդին u մեղանին

10 U չիք է Qbefq չիք մահ r մեղաւորի beqg չիք ղրկեսցին c չիք ի սուրբ, յաւրինաց dm յաւրինացն 1 աւրինաց ô ի դիրս օրինաց քրիստոնէից c ի դիր

11 ôûaehklmoqrsu թաղեսցեն b թաղեսցեն այսպիսիւ

11 û և փխ. կամ DH չիք որ C չիք որ ասվելագրել են ուրիշներ blu չիք ի FV ի հիւանդութեան FYbe fgo անկանի

սուրբ դեղովք բժշկել եւ ի պիղծ դեղոց հրաժարել՝ ի թիւրակէէ եւ ի թըուլ-նոց կամ ի գազանաց եւ ի կայտառաց. զի եթէ մահ հասանէ նոցա, զրկեալ են ի սուրբ աւրինացն, քահանայն մի՛ իշխեսցէ թաղել. եւ եթէ ողջանան եւ յապաշխարութիւն գան՝ Գ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ եւ Ա

ամ՝ ընդ ձեռամբ, արժանի լիցի աւրինաց.

ՌՃԻԳ (ՌՃԺԵ) ՃՂ. Եթէ ոք յաղեսցի ի մսոյ՝ իւր կամաց, որ յանաւրինաց զե-նեալ են, Բ ամ՝ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա ամ՝ ընդ ձեռամբ առ դրանն ապաշխարեսցէ։ Նոյն կանոն որ զմեռելոտի ուտեն։

ՌՃԻԴ (ՌՃԺԶ) ՃՂԱ. Իսկ եթէ այլում վաճառեն զմեռելոտի կամ զկերակուր

որ յաղեալ իցէ շան կամ մկան՝ եղիցին նզովեալ եւ Բ ամ ապաշխարես-ցեն։

ՌՃԻԵ (ՌՃԺԷ) ՃՂԲ. Անասնոց բաղում որոգայթ հասանեն եւ մարդիկ պղծին

1 bq *դեղով* eg *դեղոյ* n *դեղւոց* rt *դեղովդ* բացի lafhiklmosuv-ից մնա-ցած ձեւ-երը *դեղաւք* (*բժշկել*) ô *բժշկե* hlou չիք *և (ի պիղծ)* b *ի պեղծ դեղով* q *դեղո* OW *դեղաց* ü *դեղօքդ* Yôû *Հրաժարիլ* BCDEFGH *ի թիւրակէէ* Ü *ի թիւրակէ* bdhipu *ի* (b *և ի*) *թիւրակէ* e *և ի թիւրա-կանէ* g *և ի թիւրանէ* q *և ի թիւ-րակն է* l *ի թիւրակկէ* p չիք *և (ի թոչնոց*) CH *ի թոչոց* C-ում ուրիշ-ներ ուղղել են *ի թռչնոց*

2 Ychloru *և* փխ. *կամ* t *և կամ* ô չիք *կամ* û չիք *(կամ) ի* a—mopqrstuv *և ի պիղծ կայտառաց* (b *կայտա-ռած* q *կատաղած*) u *ի յայտարաց* փխ. *ի կայտառաց* bcdefghiklmopq rsuv *թէ* û չիք *մահ* abdefgmpqsv *հասանի*

3 a չիք *են* hllortu չիք *սուրբ* Mr *յօ-րինացն* hu *յօրինաց* l *աւրինաց* o *յաւրինաց* t *ի յօրինացն* b *աւրի-նացն աստուածոյ քահանայ* û *օրի-նաց քահանայ* Jôdh *քահանայ* RX Y չիք *իշխեսցէ* Y *դի* փխ. *և* c *թէ*

4 pv *ղղջանան* (Y *ղղջան*) փխ. *ողջանան* IJQbhilopu *ապաշխա-րութիւն* L *յապաշխարութիւնն* W *երեք* ôacdfhiklmoprstuv *ունկն-դիրսն* Wû *կացցեն* a—mopqrstuv *և* (p չիք *և*) *ա ի ներքս և ապա* (g չիք *և ապա*) *հաղորդեսցի աւրինաց* (bpqs *աւրինացն* ert *օրինաց* dfg չիք *աւրինաց*) փխ. *և ա ամ...լիցի աւրինաց՝* mnŋ ô-րդ W *մի* փխ. *ա*

5 DEY չիք *ամ* O*W արժան* Y *և օրի-նաց լիցի արժան* ô *լիցին* KLRSZ *յաւրինաց* MQTX *յօրինաց*

6 Y ճղ ճողվածր պոված է ճղա ճող-վածի տեղր և հակաւակիր adefloqr tuv *թէ* Y չիր *ոք* q *յաղեսց* be չիք BCDEFGHabcdeikmov *յիւր* bq *կամացն* IJSô *անօրինաց* Kd *անաւրինաց* bq *յանաւրինացն* d *դինեալ* փխ. *դեննալ*

7 û է փխ. *են* W *երկու* d չիք (*ր*) *ամ ընդ* Uôacdfhkmnortuv *ուն-կնդիրսն* s *ունկնդիր* d *կացէ* բացի Yûhtiloprstu-ից մնացած ձեւ-երը *կացցեն* Yôcdeg *և ա* Wfq *մի* փխ. *ա* BCDEGHacefgkmpqrsv չիք *(ա) ամ* BCDEFHYûb *ղրան*

8 բացի ûdeh-ից մնացած ձեւ-երը *ապաշխարեսցեն* Y *նոյն է* ô *սոյն* փխ. *նոյն* Y չիք *կանոն* a—mopqr stv *կանոն* (hi *կանովն*) *է որ* (cd *է և որ*) BCDEFGH *դմեռելոտիս* Y *մեռելոտին* uhlru *մեռելոտի* m *դմեռելուսի* d *դմեռոտին ուտէ* Y չիք *ուտեն* ô *ուտողացն եղիցի*

9 c *թէ* BCDFGH *վաճառեսցեն* ô *դմեռելոտին*

10 G *իցեն* û *յաղեալ* փխ. *յաղեալ* beg q *և եղիցի* բացի lc-ից մնացած ձեւ-երը *եղիցի* efgq *նզովեալ յաս-տուածոյ և բ ամ* U *նզով* b չիք *և բ ամ ապաշխարեսցեն* W *երկու* G չիք *ամ* KLMQRTXYZ! *ապաշխա-րեսցէ* S *յապաշխարեսցէ* q *ապաշ-խարեն*

12 ô *բաղու[մ]* d *բազմաց* hllortu *բա-զում անդամ որոգայթ (*r *յորո-գայթ)* IJZb *յորոգայթ* fq *յորո-գայթք* acdegkms *որոգայթք* BCF GHYackmt *մարդիկք* OWôbdeghl qu *մարդիք* KLQRSXZô *պղծեն* U *պղծեն* ուրիշներ ուղղել են *պղծին*

վասն ադահութեան. իսկ որ զենուն ի ձգել զսուրն եւ յորդէ արիւնն հանդերձ շնչովն, կերիցեն անխիղճ։ Ապա եթէ յորոգայթ անկեալ է, որպէս մարթէ՝ զենցէ եւ հանցէ արիւն հանդերձ շնչով եւ կերիցէ։

ՌՃԻԶ (ՌՃԺԸ) ՃՂԴ. Ոչ է արժան ուտել զմիս ուղտու եւ ցռու եւ նապաստակի։

Ապա եթէ ոք համարձակի՝ աւրէնս մի՛ իշխեսցէ առնուլ մինչեւ Ա ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՃԻԷ (ՌՃԻԹ) ՃՂԴ. Որսոց բաղում որոգայթք են պատրաստեալ մարդկան ի ջուր եւ ի ցամաքի՝ երէոց եւ թռչնոց եւ ձկանց. որ ի ձեռն սրոյ հանդիպի, արժան է ուտել ըստ բանին Սահակայ որ հրամայեաց ծսաւայ, բայց ղաւթեկանն մի՛ կերիցեն. եւ որ թռչուն է իջեալ ի վերայ՝ գէշ կոչեսցի, իսկ ևթէ թակարդիւ՝ զենցեն ձեռամբ եւ ապա կերիցեն։

ՌՃԻՀ (ՌՃԻ) ՃՂԵ. Իսկ ձուկն յորոգայթ անկեալ, որպէս եւ հանդիպի կերիցեն։

ՌՃԻԹ (ՌՃԻԱ) ՃՂԶ. Եւ յորսոց մատաղ մի՛ իշխեսցէ առնել, բայց զաղաւնի եւ զայլ սուրբ թռչունս։

1 Y *ադահութեանն* h *ադահին* Z *անդիտութենանն* (n *ահադին*) փխ. *ադահութեան* n *որք* h *դսուրս* h *դոուրս* u *դուրս* փխ. *զսուրն* o *որդէ* Z *յորդ|գ|է* begq *յորդորէ* փխ. *յորդէ* h *յորդորէ* ուղղված *յորդէ* û *արիւն* g *զարիւնն* ô *հանդեր|ձ|*

2 o *շնչովն* efglq *շնչով* a—mo—v *կերիցէ* û *անխիղճ* g *անխեղճ* H *ապա եթէ*-ից առաճձիճ ճողված Uacdkm psv *թէ* begq *չիք եթէ* Geg *որոգայթ* ô *անկանիցի* hu *անկեալ է*

3 KRUX *մարդ է* (bq *դմարդ* cd *պարա է* l *մարդք է*) փխ. *մարթէ* Lbq *արիւնն* Y *արինիւն* ô *չիր հանդերձ* .GIYnpt *շնչովն* q *շնչով* ô *շնչովն անխիղճ կերիցեն* G *կերիցէն*

4 l *չիք է* ô *միս* bq *դմիսն* CDGLMQ Yôcdhlortu *ուղտոյ* bq *ըղտոյ* KL QRSTXYZô *և* (T *և կրկնված է*) *ոչ ցռու* (Sô *ձռու*) q *ձռոյ* G *չիր* (*ցռու*) *է*

5 M *չիք ապա եթէ ոք համարձակի* սջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ eg *և փխ. ապա* F *եթ[է]* a—kmopqrstuv *թէ* Y *համարձակեսցի* biq *առնել* akmps *մինչ* Y *չիք մինչև* բացի OYabcdhilmopst uv-ից մնացած ծեռ-երր *մի* փխ. *ա* fgr *ամ մի* eg *յամի* փխ. *ա ամ* L *չիր ամ* Mô *ապաշխարեսցի* d *ապաշխարէ* hilortu *ապաշխարել*

7 KLMOPQRSTVXZWô *որսոյ* b *որսաց* ûhms *որոց* (HY *որոյ*) փխ. *որսոց* CD *որոց ուրիշներ ուղղել են որսոց* IJKMQRSTXYZr *յորոգայթք* ô *պատրաստեալ են* eg *են պատրաստեալ են* c *պատրաստել* d *մարդիկ*

8 ô *ի ջրոյ* l *ի ջուրս* cf *չիք և (ի ցամաքի)* m *չիք ի (ցամաքի)* cdl *ի ցամաք* bq *երկվարոց* փխ. *երէոց* e *չիք և (ձկանց)* eg *և որ, չիք ձեռն* l *որսոց* փխ. *սրոյ* û *հանդիպին*

9 u *ընդ* փխ. *ըստ* BCDEFGHct *խոհակայ* r *բանին նահապետին մերոյ սահակայ* r *որ հրամ[այեաց] որդոյն իւր եսաւայ* l *յեսուայ* U *եսայիա* ôu *եսուայ* bq *եսայեայ* ı *յեսաւայ*

10 Y *դօթեկան* u *դաւթեակն* (ô *դէեկանն* b *դաւթէկան* e *դօթեկանն* q *դաւթէդան*) փխ. *դաւթեկանն* BC DEFGH *ուտիցեն* փխ. *կերիցեն* b *ի թռչուն* e *ի թռչունն* q *որ է ի թռչուն է* g *թռչունն* acdkmpsv *իցէ* փխ. *է* ûbq *ի վերայ նա գէշ* (û *գիշոյ*)

11 u *թէ* s *թակարդիւ* hou *հակարթիւ* փխ. *թակարդիւ* բացի ABCMUabc dfiklnmqv-ից մնացած ծեռ-երր *թակարթիւ* eg *չիք ձեռամբ* Yt *չիք ապա*

12 G *չուճի ճղե ճողվածը* W *ձուկնն* O W *որոգայթ* X *անկեան* Y *և իցէ* a—hklmopqrstuv *չիք և* Y *չիք հանդիպի* abdefgklmoqrstv *կերիցէ*

13 eg *և որ որսայ* IJôûkm *որսոց* U *յորսոյ* b *յորսողաց* (q *որսողաց* Y *որոյ*) փխ. *յորսոց* d *մի ոք իշխեսցէ* BCDEGHYûct *իշխեսցեն* Qr *առնուլ* u *բաց* G *աղօնի* ô *դաղաւնին* b *դաղօնիս*

14 ôbc *չիք սուրբ* b *թռչունսն* tv *թռչուն*

Ռձլ (Ռձիր) ձղէ. *Զանասուն խեղ կամ զայլ ինչ արատաւոր ղինչ եւ իցէ մատաղ մի՛ ոք իշխեսցէ առնել կամ զյափշտակեալն՝ եւ եթէ յանդղնի ոք՝ քահանայ կամ ժողովրդական, նզովեալ եղիցի եւ զմատաղն անընդունելի արասցէ Աստուած։*

Ռձլև (Ռձիդ) ձղը. *եթէ աշխարհախումբ առնիցի յերկրի թշնամեաց՝ ոչ արժան է զենուլ մատաղ եւ զենլեացն աղ մի՛ իշխեսցէ տալ։*

Ռձլբ (Ռձիդ) ձղթ. *Զանասուն զոր նոսիրէ ոք Տեառն, զնոյնն հատուսցէ Տեառն. եւ եթէ յանկարծ հասանէ որոգայթ՝ աղ տացէ եւ բաշխեսցէ աղքատաց եւ զմորթն եւ զհասն յեկեղեցին տացէ։ Ապա եթէ յափշտակեն*
10 *կամ ի ժանիս գազանի անկանի, արժան է զպարտսն հատուցանել, թէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի։*

Ռձլգ (Ռձիե) Մ. *Զնուէրս Տեառն, զոր հատուցանէ ոք, մի՛ իշխեսցէ պահել ի տան իւրում յուտելիս, այլ աւրն բաշխեսցէ աղքատաց սրտի մտաւք. եւ թէ ոք պահէ՝ նզովեալ եղիցի։*

1 K *զանասունս* OW *յանասուն* bl *անասուն* q *յանասունն* t *զխեղ անասուն* Un *և կամ* ûd *այլ* ը *ինչ և իցէ արատաւոր ինչ և իցէ* բացի Hûbcdefkmnpqst-իկ *մնացած* ձեռքր *զարատաւոր* u *զարտուղոր* ô *զինն*[է] Yû *չիք զինչ և իցէ*

2 ô *տացէ* փխ. *ոք* p *չիք ոք* ô *իշխել* Y *և* փխ. *կամ* H *յափշտակեալն* Qû *զափշտակեալն* ao *զհափշտակեալ* b *զափշտակեալսն* eglps *զափշտակեալ* cdfhikrtuv *զյափշտակեալ* Ygp *թէ* eg *անղգնի* G *անդգն* ուրիշներ ուղքել եû *յանղգնի* IKLMQRSTVXZôpt *ոք յանղգնի* (ô *յանղքնի*) d *ոք յանղգնի ոք* Y *չիք յանղգնի, ոչ* փխ. *ոք*

3 eg *է քահանայից* OYW *լիցի* t *է* փխ. *եղիցի* e *չիք եղիցի* ûhlou *մատաղն* Y *չիք և զմատաղն...աստուած*

4 ô *լիցի* փխ. *արասցէ* û *չիք արասցէ, աստուծոյ* ĸo *չիք աստուած*

5 Ve *աշխարհախումմ* û *աշխարախումմ*[ր?] g *աշխարախումմ* bq *աշխարհի ամենայն* փխ. *տշխարհախումբ* Qûen *առնիցէ* bq *սպառիցէ* փխ. *առնիցի* G *երկրի* acdefhi klmopqsuv *յերկիր* r *յերկիրն* t *երկիր* g *չիք յերկրի* CGYûbdefgm npqt *ոչ է արժան*

6 ô *առնուլ* փխ. *զենուլ* b *չիք և զենլեացն աղ* q *զենեացն* u *զենլեանցն* Y *չիք զենլեացն* g *չիք աղ* ûa—mopqrstuv *իշխեցէն* CD *մի եսցէ* ուրիշներ ուղղել եû *մի իշխեսցէ* Y *չիք իշխեսցէ* Y *տացեն նոցա*

7 Uq *յանասուն* ul *անասուն* hlt *որ* d *չիք զոր* KLQôl *նրւիրէ* d *ոք նուիրէ* KLMQRSTXZôubcdegklm pqsuv *զնոյն* Y *զհատուցումն նոյն լիցի տեառն* KLMQRSTXZô *հատուցանիցէ*

8 bcegqt *չիք տեառն* Yû *թէ* befgq *յանկարծակի* Y *չիք յանկարծ. հասանի* IJKLMQRSTXZôbegqrt *յորոգայթ* ô *աղքատացէ* փխ. *աղ տացէ* kmv *տայցէ* b *բաշխեսցեն* q *աղքատացն*

9 ô *չիք և (զմորթն)* H *մորթն* Hd *հասն* ôu *եկեղեցին* akmpv *տայցէ* begt *տացեն* Y *չիք տացէ* a—gkm pqsv *թէ* ô *յափշտակիցէն* eg *յափշտակեն* q *յափշտակին*

10 Y *և* փխ. *կամ* e *և կամ* IJûa—mcp qstuv *զազանաց* r *զազանաց հանդիպել կամ անկանի* H *անկի* Wu *զպարտն* s *զպարտո* l *զպարտաւն* ô *զարտսն* (n *զպարտրանս*) փխ. *զպարտսն* Y *չիք զպարտսն* a—gkm pqv *զպարտս* (eg *զպարտսն*) *տեառն* (bq *նա*) *հատուցանել* g *և թէ* n *ապա թէ* Y *չիք թէ ոչ*

11 f *նզովեցի, չիք եղիցի* ehor *լիցի* b gq է փխ. *եղիցի* Y *չիք նզովեալ եղիցի*

12 Gacefgknpsv *զնուէր* ûbq *նուէր* K Lô *զնուէրս* acdkmv *ոք մի ոք* u *չիք ոք* ôr *ոք մի իշխեսցէ ոք պահել* Y *չիր ի*

13 IJôû *ուտելիս* Bs *այդ* ô *յայլ* a cfhmos *յաւրն* lkpruv *յօրն* dl *ի յաւրն* (t *յօրն*) b *աւուրն* p *չիք աղքատաց* Y *մտոք*

14 HUn *չիք և* FHIOSÜVWôabdefhikl mnoqrstuv *եթէ* Yl *չիք ոք* AIJKL MOPQRSTUbceghnr է փխ. *եղիցի* Yafmps *լիցի* v *լինի* oqu *չիք եղիցի*

ՌՃԼԴ (ՌՃԻԶ) ՄԱ. Թէ ոք զիւր ինչս արատաւոր տացէ ընկերի իւրում ի պատճառս վաճառու, եւ նենգութեամբ զրկէ սուտ երդնելով, եւ ինքն գովի յանձին իւրում, վասն զրկելոյ զեղբայրն՝ նզովեալ եղիցի։

ՌՃԼԵ (ՌՃԻԷ) ՄԲ. Թէ ոք սուտ վկայէ եւ ընկենու զեղբայր իւր յորոգայթ մահու եւ տուգանաց՝ է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Բ ամ՝ ընդ ձեռամբ, տըրաւք տնանկաց արժանի լիցի աւրինաց։

ՌՃԼԶ (ՌՃԻԸ) ՄԳ. Այր կամ կին անիծանող կամ բամբասող՝ նզովեալ եղիցին եւ անէծք նոցա ի նոսին դարձցին, եւ եթէ ապաշխարեն՝ Գ ամ առ դրանն կացցեն հառաչելով, արժանի լիցին աւրինաց։

ՌՃԼԷ (ՌՃԻԹ) ՄԴ. Այր կամ կին եթէ ի զղջումն գան եւ ի խոստովանութիւն՝ մի՛ տացէ կրաւնաւորի կամ յայլ վիճակի, այլ իւրում քահանայիւն՝ իւրում

1 cegt *եթէ* dv *իւր* t *չիք զիւք* ûq *զինչս իւր* t *գարատաւոր ինչս* ôdv *զինչս* v-ում *ուղղված է ինչս* c *ինչսն* O *արատաւոր* r *արատաւորագ* ô *արատցէ (r է)* փխ. *ատցէ* g u *ընկեր* l *զընկերի* c *ի պատճառն*

2 OW'bq *վաճառոյ* p *վաճառի* f *նենգութեամբ* l *նենդութեան* rt *ստէ* փխ. *զրկէ* r *և սուտ* Y *երդլով* ôeg *երդնուլով* û *երդմամբ* b *երդվնալով* hlortu *երդնուլ* ô *չիք և (ինքն)* eg *ինք* abefgkmpqsv *գովիցի* hlortu *գովիցէ* c *գովեսցէ* d *գովեսցի* n *գովէ*

3 Yôhlou *անձին* c *յանձն* I *զրկելոյ* Uegn *զրկելոյն* b *զրկելով* Y *որոյ* փխ. *զրկելոյ* Y *չիք զեղբայրն* բացի KLMQRSTXZôûbdeghtlnortu-ից *մնացած ձեռ-ինը՝ լիցի* Y *արար նզովեալ* փխ. *նզովեալ եղիցի* c է փխ. *եղիցի* q *չիք եղիցի*

4 bcch *եթէ* u *չիք սուա վկայէ և ընկենու* begq *վկայեսցէ* c *ընդենու* abdfkmnsv *զեղբայրն* Gn *չիք իւր* Yôlo *որոգայթ* v *չիք մահու*

5 eg *տուդանացն* o *տուգանդագ* W *եսթն* FGH *և* փխ. *է* Uôcdhnpt *ունկնդիրսն* G *կացէ* Yô *և ք* W *երկու* ôa—mo—v *չիք ամ* q *չիք ընդ (ձեռամբ)* U *ձևոօք* q *ձևոաւք* g *և արօք*

6 acdsv *տնանդագ* G *տն|ան|կաց* Oe *արժան* b *ապա արժանի* g *չիք լիցի* KLOSZ *յաւրինաց* MRSX *յօրինուց* deq *աւրինացն* b *աւրինացն տառուծոյ*

7 begq *չուենեն մգ հոդվածք* û *և* փխ. *կամ (կին)* BDEHamsv *անիծանաւղ* CFGYkp *անիծանօղ* Sôht *անիծող* û *և* փխ. *կամ (բամբասող)* B EGaks *բամբասաւղ* CDFrltpv *բամբասօղ* Y *բանբասօղ* r *բանբասող* Y *լիցին* hiklmopsuv *եղիցի*

8 d *եթէ իշխանութիւն լիցի* փխ. *և անէծք... և եթէ* c *և թէ իշխանութիւն լինի* փխ. *և անէծք... դարձցին* afhklmoprstuv *չիք և անէծք...դարձցին* L *ի նոսա* GH *դարձցի* C *դարձցի* ուրիշներ ուղղել են *դարձցին* p *չիք և (եթէ)* at hiklmorstu *ապաշխարեցցեն* co *ապաշխարել* W *երեք* GYoud *դրան*

9 ô *կացեն* akps *կայցեն* d *կացցէ* Y *չիք կացցեն* Vl *հաւաչելով* hu *ապա արժանի* ô *չիք արժանի լիցին* R *լիցի* L *յաւրինաց* dh *աւրինացն* Y *չիք աւրինաց*

10 acegiklmoprstv *թէ* d *չիք եթէ* ô *չիք ի (ղղջումն)* Un *կամ* փխ. *և* ps *չիք և* bl *չիք (և) ի* q *ի խոստովանութիւնն* u *չիք և ի խոստովանութիւն*

11 Y *տացի* hu *տացին* q *տացցէ* a *կրաւնորի* b *կրանաւորի* Y *չիք կրաւնաւորի* Yu *չիք կամ* IJKLM QSTXYZûfrtu *այլ* s *այդ* n *յայլում* ô *չիք յայլ* eg *այլ վիճակի քահանայի այլ իւր քահանային* R *վիճակէ* Zn *վիճակին* Y *վիճակի քահանայի այլ իւրն* U *չիք վիճակի այլ իւրում քահանային իւրում* B *այդ (իւրում)* H *յայլ (իւրում)* X *այլում* փխ. *այլ իւրում* IJô *(այլ) և իւրում* abcdfk mpqsv *իւր* փխ. *իւրում* hlou *յիւրում* OW *չիք իւրում քահանային* b *քահանայի* KLMQRSTXZûbefgn pqs *իւրում* Y *չիք իւրում*

վիճակին։ Եւ զկարգն առեալ թէ գացին ի պղծութեան՝ եղիցի ապաշխարութիւն նոցա ընդ ուրացողացն։

ՌՃԼՀ (ՌՃԼ) Մե. Խոստովանողք մի՛ իշխեսցեն արիւն հեղուլ եւ վայրապար խաւսել կամ ի գինեմոլս երթալ առանց իւր վարդապետին, եւ ոչ յեկեղեցի մտանել եւ համբուրել զաջ քահանային, կամ ամուսնանալ որ կոյսն իցէ՝ մինչեւ զկարգն ի գլուխ տանի աւրհնութեամբ իւրոյ վարդապետին։ Եթէ ոք յանդգնի՝ ապաշխարութիւնն անընկալ լիցի եւ եղիցի նզովեալ։

ՌՃԼԹ (ՈՃԼԱ) ՄՋ. Այր վաթսնամեայ կամ կին որ մերձ են ի վախճան, արժան է պարապել աղաւթից եւ երթալ յեկեղեցին, անդադար զցայգ եւ զցերեկ խնդրել ի Տեառնէ զթողութիւն մեղաց։ Ապա եթէ չեռցին ի ցանկութիւն եւ կամին ամուսնանալ, զայնպիսիսն ոչ ընդունի եկեղեցի, գի ոչ է հարսանիս, այլ պոռնկութիւն. իշխան է առաջնորդն ղինչ եւ կամեսցի։

1 Y չիք վիճակին bq վիճակի Yû զկարգ ô զդարկն t եթէ ú զարձեալ փխ. թէ Jir չիք թէ OWôb զացեն Y գացի GYacdhiklmoprstu v ի պղծութիւն q ի պղծութեանն K և եղիցի Y չիք եղիցի ապաշխարութիւն

2 Ybefgq չիք նոցա Q ըստ փխ. ընդ b ուրացողաց M ուրացողացսն O Wm ուրացողսն ô ուրացողսն եղիցի Y ուրացօղս է l ապաշխարողացն փխ. ուրացողացն

3 Yk խոստովանօղք am խոստովանաւղք begq չիք արիւն Y հեղուն ô վայրաբար

4 ô խօսիլ Y և կամ l չիք կամ lMYZ dg չիք ի d զինեմոլ Y զինեմոլս լինել երթալ i վարդապետի bq քահանային փխ. վարդապետին El JKLRSTXYZûeg եկեղեցի ô եկեղեցին

5 ô աչ h զաչ Y կոյս b կուս q կուսան

6 ô զդարկն û զկարգ hlou ի գլուխն b տանել q տանիլ ô օրհնութեան b աւրհնութիւն hllort իւր u իւրով

7 DGYa—dfg—mopr—v և եթէ (bp թէ) ô անդգնի eg անդգնի IJMSX YWôûdkn ապաշխարութիւն L յապաշխարութիւնն c անընդալ eg անընդունակ փխ. անընկալ W անընկալցի Qu չիք և eg եղիցի t եղիցին նզովեալք Oegu նզովեալ եղիցի (u եղիցին) RY չիք և եղիցի նզովեալ

8 D այլ փխ· այր n այր վաթսնամեա այր կամ կին որ մերձ Lûdhrt վաթսուն (r վաւթսուն t վացսուն) ամեայ X վաթսընամեաց ôbegq կամեայ բացի U-ից մնացած ձեռերը չունեն որ l մերձ են աջ լուսանցքում LZ մերձենայ (RXY մերձենան bq մեծ) փխ. մերձ են efg չիք են Qbq ի (bq չիք ի) վաղճանի IJMSTödemru ի վաղճան lo ի վաղչան g ի վարճան n ի մահ փխ. ի վախճան

9 û պարապիլ M աղօթիցն efk երթեալ JYölp եկեղեցին befgq յեկեղեցի b չիք անդադար Y զցայգ

10 ûbeqr և խնդրել v խնդրելով G զթողութիւն մեղաց ի տեառնէ eg դոդորմութիւն փխ· զթողութիւն Y չիք մեղաց a—gIklmopqrstv թէ KLMQSô ջերցին t ջեռասցին KL OPRTVYZd ի ցանկութիւնն befg q ի ցանկութիւնս

11 G կամի C կամի ուրիշներ ուղղել են կամին a—gkmpqstv կամիցին hln ou կամեսցին Y չիք և կամին Kû hkquv զայնպիսին ô զայնպիսսն b զայսպիսին bq ընկալցին (efg ընկալցի) փխ. ընդունի lMOWeg յեկեղեցի Yq յեկեղեցին ôt եկեղեցին bhlou եկեղեցի (b յեկեղեցին) աստուծոյ

12 բացի OWôcdhpqtu-ից մնացած ձեռ-երը չունեն (ոչ) է b հարսանիք q հարսանի Y պոռնկութիւն է g պոռնկութիւն բայց իշխան է hu պոռնկութիւն և շնութիւն իշխան է bhu կամեսցի նա (hu չիք նա) արասցէ

ՌՃԽ (ՌՃԼՔ) Մէ. Իսկ եթէ այրիք իցեն՝ ծնեալ որդիս եւ տեսեալ զթոռունս եւ ի նոյն ախտ անկանիցին, զայն ոչ ընդունի եկեղեցի Աստուծոյ։ Ու քահանայ որ ղուդէ զնոսա՝ եղիցի նզովեալ։

ՌՃԽԱ (ՌՃԼԴ) ՄՐ. Իսկ եթէ մինն կոյս իցէ եւ մինն այրի, եւ մինն վախճանի, որ մնայն՝ ամուսանանալ անհնար է. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ ապաշխարութիւն երեքկինոյն եղիցի եւ քահանայն լուծցի։

ՌՃԽԲ (ՌՃԼԴ) Մթ. Թէ ոք խաւսեսցի կին եւ հաստատեալ իցէ քահանային Բ եւ Գ վկայիւք, մի՛ իշխեսցէ թողուլ զնա եւ այլ առնել, բայց եթէ վասն պոռնկութեան եւ մարմնազեղծութեան։

ՌՃԽԳ (ՌՃԼԵ) Մժ. Կին կամ այր ցաւագին կամ ախտաժէտ կամ արուագէտ մի՛ իշխեսցէ ամուսնանալ եւ ապականել զպսակն աւրհնութեան։ Ու եթէ ոք յանդգնի՝ զկէս ընչից իւրոց տացէ աղքատաց եւ Գ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՃԽԴ (ՌՃԼԶ) ՄԺԱ. Կին եթէ խաւսեալ իցէ առն եւ ընթացեալ յեկեղեցին ես

1 Y թէ o այրիք<իք> OWn որդիր d յորդիս u տեսանէ ô զթողռունս ú թոռունո hiiortu զթոռունսն G զթոռուն ուրիշներ ուղղել են զթոռունս b զթոչունսն (e զթոչունս) փխ. զթոռունս

2 W ախաահան իցէն փխ. ախտ անկանիցին KLMOQRSTXYZ անկանիցեն bfg անկանի eg անկանին û զայնս f ընդուն MOr յեկեղեցի Yt եկեղեցին cd կաթուղիկէ եկեղեցի a—gkmpqsv աստուծոյ զի (v և փխ· զի) ոչ (bdq ոչ է) հարսանիս (m չիք զի ոչ ·հարսանիս) այլ (s այդ) պոռնկութիւն (eg պոռնկութիւնս) և քահանայ (bdq քահանային) LVYu քահանային

3 g չիք որ t զուգեալ է hq պսակէ փխ. զուգէ bdegq նզովեալ եղիցի KLMQRSTXYZô նզովեալ է W նզովեսցի

4 BCDEFGHadhkmpsv մին (կոյս) C DG կոյսն bq կուս bgloqrtu է փխ. իցէ acdfkpsv չիք իցէ BCDE FGHWadlkmprs մին (այրի) IJuv մի (այրի) R ա-ն (V մէկ) փխ. մինն (այրի) րացի UYôûbcefghln oqt-ից մնացած ձեռ-երը ա փխ. մինն (այրի) adqmpsv մին (վախճանի) b կինն (q կին) փխ. մինն (վախճանի) IJMQSTôbdeglnqru վաղճանի hi վաղճանի o վաղչանի

5 bq և փխ. որ OWl մնան UYûbfnq մնա eg մնացն bq չիք անհնար է hu չիք և F եթ[է] Ymp թէ Mg անդգնի o յանդգնի b յանտըգնի K LMQRSTXZ յապաշխարութիւն b ապաշխարութիւնն

6 OUV ղ-կնոյն u երեքնոյն û լեցի Jh քահանայ bd չիք և քահանային լուծցի ô լուծանէ զնոսայ

7 ûcegs եթէ p և թէ befgq խաւսի (eg խօսի) ի (efg չիք ի) կին, է փխ. իցէ u է իցէ CDH քահանային Wlort երկու

8 Wloref երեք O ղ-իւք i երիւք û վկայուք bq այլն s այդ OWa—m opqrstuv առնուլ acdkmpsv թէ C չիք եթէ ավելացրել են ուրիշներ DGH չիք եթէ

9 Yd պոռնկութեանն JY մարմնազեղծութեանն H մարմնաեղծութեան P մա|ր|մնազեղծութեան

10 n այր կամ կին o այրի r ցաւագին bq ախտաժէտ է կամ q արուագէտ է

11 Yû իշխեսցեն lo իշխէ G ամուսնալ OW չիք ամուսնանալ Y և զպսակն ûv զպսակ Y օրհնութեանն Yc q թէ acd—ioqrsv չիք ոք

12 ô անդգնի d յանդգնի ոք egq անդգնի û կէս ô չիք տացէ W երեք bdeq ապաշխարէ

13 u զկին CDGH չիք եթէ O եթէ կրկնված է bfq խաւսեցեալ eg1 խօսեցեալ befgq է փխ. իցէ q առ b չիք ակն bq չիք (առն) և cdr ընթացեալ իցէ IJôûdot եկեղեցին r յեկեղեցի W չիք յեկեղեցին

յառաջ քան զմտանելն յեկեղեցին չար գործքն յայտնի լինիցին աղչկանն, իշխան է այրն առնել կամ արձակել։ Ապա եթե յեկեղեցի մտեալ է՝ մի՛ իշխեսցէ արձակել։ Ապա եթէ արձակէ՝ այրի կոչեսցի եւ Գ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՃԽԵ (ՌՃԼԷ) ՄԺԲ. Կին որ ի ծնունդս վատնի եւ ոչ կարէ ծնանել, եւ ի ձարտարաց ոք ղիտասցէ, արժան է յաւշել եւ զերծուցանել զմայրն։ Ապա եթէ մանուկն կենդանի լինի յորովայնին եւ յանդգնի ոք սպանանել զմանուկն՝ է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Բ ամ՝ ընդ ձեռամբ, ապա արժանի լիցի աւրինաց։

ՌՃԽԶ (ՌՃԼԸ) ՄԺԳ. Կին եթէ ամուսնասցի եւ Աստուած փակէ զարգանդն՝ չտալ նմա պտուղ եւ նա զվնասն յայրն տայ եւ պոռնկի վասն մանկան՝ է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Բ ամ՝ ընդ ձեռամբ, արժանի լիցի աւրինաց։

ՌՃԽԷ (ՌՃԼԹ) ՄԺԴ. Եթէ ոք ձեռն արկանէ անասնոյ ի հաւատացելոց՝ յեկեղեցի մի՛ մտցէ եւ յայլ քահանայիւն մի՛ իշխեսցէ մերձենալ եւ մատաղ մի՛

1 ô առաջ G առաջ ուրիշներ ուղղել են յառաջ Pb չիք և յառաջ քան զմտանելն յեկեղեցին p-ում այս հատվածը ներքևի լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ OYW զմտանել u մտանել Yô եկեղեցին բացի Gôûg-ից մնացած ձեռ-երը և չար OW գործան u չարտգործք աղչկան փխ. չար գործքն acdfkm psv յայտնիցին bq յայտնեսցին e g յայտնիցեն Y յայտնին HKLM QSTZûu լիցին ô լիցի i լինիցի R X են փխ. լինիցին bh աղչկանն e աղչիկանն

2 e առնելն CDGHMbhiq չիք ապա եթէ...իշխեսցէ արձակել այս հատվածը C-ում աջ M-ում ձախ լուսանցքներում ավելացրել են ուրիշներ acdegkmpsv թէ Yr եկեղեցին Moû եկեղեցի acdefgklmpstuv յեկեղեցին KLMQRSTXZô մտանել փխ. մտեալ է Y չիք է

3 a—gkmqstv թէ H արձակի t ոչ փխ. արձակէ k այր ô կոչեսցի կինն և գ Wi երեք o ապաշխարեսցի e ապաշխարէ

5 bq կինն hlou ոք փխ. որ CG չիք որ C-ում ավելացրել են ուրիշներ d ի ծնունդսն n մարանի փխ. վատնի bhiloru ծնանիլ e ծնանիել ô չիք ի d ի ճարտար արանց

6 hu որ փխ. ոք ôeg օշել u յոշել E զերձուցանել Y զերծուցուցանել

7 a—mo--v թէ LSôkm լինին Q ցորովայնին U յորովայնի ô որովայնի Q չիք և M անդղնի ô անդգնի b յանդգնի acdkmpsv չիք ոք d սպանան q սպանել ô զմանլուկն

8 W եօթն FHKRUXYkmns և փխ. է d չիք է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ Yôcefghiprstu ունկնդիրսն BCDEH լինիցէ փխ. կացցէ Gc կացէ G-ում այս բառն ուրիշներ ուղղել են լինիցի û և բ W երկու acefghiklm opqrstuv չիք ամ d ձեռամբ ապաշխարել ապա Y և ապա Sôgt չիր ապա

9 au լինի JLRSZ յաւրինաց IMQTX յօրինաց bhq աւրինացն eg օրինացն

10 H մծգ հոդվածը գրված է ներքևի լուսանցքում գրչից h թէ ôo գարգանտն f զարգանդ m գարգան|տրն

11 ü զպատղ beq գաւակ (g զօակ) փխ. պտուղ bq նորա փխ. նա cm pstv չիք նա L գլնաս begq վնասն lûlopu այրն efq յայր ô գայրն b այրն է (q այր է) փխ. յայրն տայ L տացէ efg նորա փխ. տայ ü չիք և պոռնկի վասն մանկան a չիք վասն Qbhiklmqr մանկանն S մարգկան (ô մարկար) փխ. մանկան

12 W եօթն CGH ե փխ. է ôcdefghiilorstu ունկնդիրսն F կացցի[է] G կացէ BDEFGHû և բ W երկու f չիք բ a—eg—moq—v չիք ամ A ձեռամ bn ապա արժանի q աւրինացն b աւրինացն աստուծոյ պատուիրանին

13 Y թէ Yb արկէ BHYcu անասնոց l r ի հաւատացելոյ ôirt եկեղեցի

14 i չիք մի (մտցէ) ô այ begq յասաջ փխ. յայ Uhu քահանայի f քահանային նա մի q կամի փխ. մի (իշխեսցէ) AJPQSTU մերձանալ Uû և մի մատաղ մի

իշխեսցէ առնել։ Եւ եթէ թողցէ ի բաց՝ Գ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա ամ՝ ընդ ձեռամբ, արժանի լիցի աւրինաց։

Ռձախ (Ռձախ) Մժծ. եթէ ոք յիւր արենէ եւ ի մերձաւորէ խնամութիւն առնէ մինչեւ ի չորրորդ եւ ի հինգերորդ ազգն՝ պսակն անվաւեր լիցի եւ պսակադիրն լուծցի. Ճ դրամ տուգանս տացէ եւ ապաշխարութիւն պոռնկին եղիցի եւ ում կամի առն լիցի։

Ռձախթ (Ռձախև) Մժջ. կատաղի աղտեղութիւն, ղոր առեւանկն ասեն, թէ քահանայ խորհրդակից լինի կամ պսակ դնէ՝ լուծեալ լիցի ի կարգէն, Ծ տաճկինակ եւ Ճ դրամ տուգանս տացէ յեկեղեցին եւ զպիղծսն մեկնեսցեն ի միմեանց, Ճ դրամ առցեն, դի զաւրէնսն պղծեաց։ Եւ որ ընդ նոսին էին մտեալ՝ ԾԾ տաճկինակ եւ ՃՃ դրամ տուգանս տացեն։ Ապա, եթէ հաւանեսցին ծնաւղքն, պսակ սուցեն եւ աւրէնս, եւ ապա եղիցին այր եւ կին։

1 ûc *թէ* bq *թէ ոք* W *երեր* h *չիք ամ (դ)* KLMPSTXYZócdeghilortu *սենկնդիրսն* BDEFGHYûd *ւ ա* W befq *մի փխ. ա*

2 Hacdkmpsv *չիք ամ* e *արժան* g *արժանապի* d *և հաղորդեցի փխ. արժարի լիցի աւրինաց* S *յաւրինաց* bq *աւրինացն*

3 Gadfhiklmnopquv *թէ* r *թէ ոք* JK LMQRSTXYZo *իւր* r *ի յիւր* eg *չիք յիւր* l *յարենէ իւրմէ* FJKLM QRSTUXYZúbeglnoq *յարենէ* t *յարեան* W *անենէ փխ. արենէ* r *չիք և* nr *չիք ի* bq *կամի առնել* ef g *առնել*

4 bq *չիք ի. ցչորրորդ* Hu *ի չորրորդ* O W *ի չորրորդն* UYbegnr *չիք ի (հինգերորդ)* R *չիք և ի հինգերորդ* KTo *ի հինգերորդ* Od *ի հինգերորդն* W *ի հինգերորդրն* u *հինգ* W *ազգ* bq *ազգն նորա պսակն* d *և պսակն* O *անվաւերն* p *անվաւեր* a—mo—v *եղիցի*

5 Wt *հարիւր* d *արամ* IJKLMOQRST VXZWôuv *տուդան* U *երանս փխ. տուգանս* G *տացցէ* OWô *տայցէ* eg *տացեն* Y *ապաշխարութիւնն* q *ապաշխարութիւնք* b *ընդ պոռնկին* RSXû *պոռնկի*

6 n *լիցի* Y *չիք եղիցի* U *առն լիցի և ում կամի և ապաշխարութիւն պոռնկին լիցի* AC *չիք և ում կամի* (C *կամիցի*) *առն լիցի* ավելացրել են ուրիշներ BDEFGH *կամիցի* d *կամ[ի]* F *առն լիցի փխ. և ում կամի առն լիցի* u *կամի<մի>* d *լինի* f *լինիցի* c *լիցի կինն*

7 bq *կատարի* (pu *մատաղի*) *փխ. կատաղի* deghiloqrt *ղոր և* GHWd *առևակն* û *և առանկն փխ. առհանկն* E *կա[տաղի]* ուղղանկյուն վակագծերի միջինը չիք և տեղը բաց են թողել hlou *չիք ասեն* eg *եթէ* KLMQRSTX *քահանայն*

8 H *խորհրդակիցի* bgq *լիցի* g *լուծցի* R *լուծել* OVWcde *լինի* bq *լինիցի* Zrt *եղիցի* O *չիք ի* MQRSTYZ *ի կարդէ* Y *և ծ* W *հիսուն* t *հարիւր փխ. ծ*

9 beg *տաճկինակ* u *թաշկինակ փխ. տաճկինակ* Wt *հարիւր* d *տրամ* h u *չիք դրամ* û *տուգան* akmpsv *տայցէ* bq *տացեն* ôeg *եկեղեցին* n *սուրբ եկեղեցւոյն* dp *զպեղծսն* m *զպիղծս* s *ի պիղծսն* eg *մեկնեսցէ*

10 Y *ի միմիևանց* o *ի միմիանց* ô *ի միմեաց* Wt *հարիւր* d *տրամ* r *առանց փխ. առցեն* b *չիք դի* Yû *զօրէնս* bcq *զաւրէնս* ô *օրէնս* l *օրէնսն* X *զանօրէնսն փխ. զաւրէնսն* u *պղծեցին* hu *չիք պղծեաց* ût *որք* KLMQRSTXô *չիք ընդ* T-*ում ավելացրել են ուրիշներ* q *նոսի՞ն?]*

11 b *է փխ. էին* Lp *մտեալ էին* bq *ճծ փխ. ծծ բացի* abcdefghiklmopqrst uv-*ից մնացած ձեռ-երը ծծ (*W *հիսուն հիսուն) դրամ (*ô *տրամ) և ճճ տաճկինակ (*û *թաշկինակ)* BCD EFGH *տացէ* dfhklmopv *առցեն փխ. տացեն* Y *և ապա* abcdgkmp qsv *թէ*

12 u *հաւանեսցեն* G *ծնաւղաց* \ p *ծնողաց* ü *ծնողքն բացի* hilortu-*ից մնացած ձեռ-երը ծնաւղացն (*նաև *ծնողացն)* begq *պսակն* ü *և եղիցին ապա* Y *լիցին* p *այլ գրչից ուղղված այր*

ՌՃՇ (ՌՃԽԲ) Մժէ. Կանայք որ զիւրեանց արսն ատիցեն, այրիք կոչեսցին մինչեւ ի մահ. ապա եթէ դարձցին առ արս իւրեանց՝ լուծեալ լիցի բանադրութիւնն։ Ապա եթէ մինչ չեւ դարձեալ են առ արս իւրեանց ընդ այլում ամուսնասցին՝ շուն կոչեսցին եւ մինչեւ ցվախճան ընդ ունկնդիրս կացցեն եւ յետին թոշակէն զրկեալ եղիցին. եւ զինչս նոցա աղքատաց բաշխեսցեն, զի ոչ է արժան առնուլ յեկեղեցի։

ՌՃՇԱ (ՌՃԽԳ) ՄժԸ. Այր եթէ թողցէ զկին իւր եւ արասցէ այլ՝ շուն կոչեսցի, հաղորդել ընդ քահանայի կամ ընդ ժողովրդականաց մի՛ իշխեսցէ, հալածեսցի յազգէ եւ ի տոհմէ իւրմէ, եւ ինչքն աղքատաց բաշխեսցի։ Ապա եթէ դարձցի յառաջինն եւ ապաշխարեսցէ՝ է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Գ ամ՝ ընդ ձեռամբ՝ տրաւք տնանկաց եւ ջերմեռանդն ապաշխարութեամբ արժանի լիցի աւրինաց։

ՌՃՇԲ (ՌՃԽԴ) ՄժԹ. Տղայոց պսակ մի՛ դիցէ քահանայն՝ մինչեւ ի չափ հա-

1 W *քահանայք* փխ. *կանայք* Yut *որք* ú *իւրեանց* ôbeghilrt *այրսն* ú *յառնէ* cou *այրն* d *յայրս* KLM QRSTXYZôbdegps *առեցին* û *յատիցին* u *առեցեն* G *ատիցեն* փխ. *ատիցեն*

2 f *մինչ* M չիք *մինչև...դարձցին* ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ Yacdefgkmpsv չիք *ի, ցմահ* üa—gkmpqsv *Թէ* degq *դարձին* bge *աւուրս* փխ. *առ արս* Xcdhilrtu *այրս* Y *այր* Yv *լիցին* u *եղիցի* b *լինի* Y *ի բանադրութենէն* Z *ի բանադրութիւնն* eo̯ *և բանադրութիւն* FIJQRSXWôûdfq *բանադրութիւն*

3 ô չիք *ապա* a—gkmpqsv *Թէ* Yû չիք *եթէ* FGHLMRUVWbghlnqr *մինչ* (ô *ոչ*) փխ. *մինչ չև* e *և* փխ. *չև* Y չիք *են* P *այլ* ուրիշներ ուղղել են *առ* begq *աւուրս* փխ. *առ արս* clt *այրս* d *այր* hu չիք *արս* ô *իւրեան* c չիք *ընդ* A *այդուհ* t *այլս* փխ. *այլուհ*

4 r *կոչեսցի* ôeghllortu չիք *և* Y *մինչ* FHIJMQRSTbegimoq *ցվաղճան* lo ru *ցվաղճանն* h *ցվախճանն* t *ցվաղջանն* d *ցվաղջան* p *ի վախճան* q չիք *ընդ* O *ուկնդիրս* բացի IJKLMPQSTVZWûbq-ից մնացած ձեռ-երը *ունկնդիրսն*

5 H *կայցեն* BCDEFG *և ի յետին* ô *ետին* a—mo—v *ի* փխ. *յետին* bdq *Թաւշակէն* eg *Թօշակէն* EKLMOQ RSTUVXZWô *Թոշակին* OW չիք *և (զինչս)* hllortu *իւրեանց* (I *նորա*) փխ. *նոցա*

6 G *բաշխեսցին* Y *լիցի* փխ. *բաշխեսցեն* IJM *և զի* Y չիք *զի* b *է նոցա արժան առնուլ նոցա յեկեղեցոյ* q *առնուլ նոցա յեկեղեցին* ôfhu *յեկեղեցին* eo̯ *եկեղեցին* kmpst *եկեղեցի* Y *յեկեղեցին աստուծոյ* R չիք *յեկեղեցի*

7 û *եթէ այր* acdhlklmoprstuv *Թէ* k mp *Թողու* q *զկինն* u *կոչեսցի մի իշխեսցի հաղորդել*

8 k *Թէ* փխ. *ընդ (քահանայի)* KLM QRTXYZt *հաղորդել* Ybt *և* փխ. *կամ* Yd չիք *(կամ) ընդ* cd *աշխարհականաց* փխ. *ժողովրդականաց* û չիք *մի իշխեսցէ* IR *հալածեսցէ*

9 ô *աղդէ* uq *ինչք* b *զինչն* (t *զինչսն)* փխ. *ինչքն* beghloqu *բաշխեսցէ* begq չիք *ապա եթէ...ապաշխարեսցէ* Wbcdfkmpsv *Թէ*

10 Y *դարձցին* Un չիք *և* W *եօԹն* s *և* փխ. *է* iv չիք *ընդ (ունկնդիրս)* Y ôacdefghiklmoprstuv *ունկնդիրսն* L չիք *ունկնդիրս կացցէ* c *կացէ* d *կացցեն*

11 Y *և զ* W *երեք* L չիք *զ ամ ընդ* eg *և տրօք* L *տընանկաց տրաւք և ընչիւք և ջերմեռանդն* ac *տնանդաց* eg *աղքատաց* փխ. *տնանկաց* S *ջեռմերանդն* YWôûbdgqt *ջերմեռանդ*

12 d *լիցին* q *լինիցի* S *յաւրինաց* d *աւրինացն* eg *օրինացն* bq *աւրինացն աստուծոյ*

13 u *տղաց* KLQSZ *դիցի* ô *դնիցէ* ûd ht *քահանայ* CDH *մինչ* m *ի վաղճան* փխ. *ի չափ* bq *հասանէլն*

սանեն եւ զիւրեանց հաճոյսն իմանան։ Եւ եթէ ոք յանդգնի՝ լուծցի ի քահանայութենէն եւ ճ դրամ տուգանս տացէ յեկեղեցին. եւ տղայն ի չափ հասեալ՝ ում կամի ամուսնասցի։

ՌՃԾԹ (ՌՃԽԸ) Մի. Թէ ոք խաւսեալ իցէ կին հաստատութեամբ քահանային եւ այլում առն տացեն՝ նղովեալ լիցի. եւ կինն այրի կոչեսցի եւ պսակն անվաւեր եղիցի։

ՌՃԾԹ (ՌՃԽԶ) ՄԻԱ. Ծնաւղք բռնաբար զզաւակս իւրեանց առն մի՛ տացեն, բայց իւրեանց հաճոյիւք, զի մի՛ ի փորձութիւն սատանայի անկցին. եւ վասն ընչից զտղայս ծերոց մի՛ տացեն. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նղովեալ եղիցի եւ մեղք նոցա ի գլուխ ծնաւղացն եղիցի։

ՌՃԾԺ (ՌՃԽԷ) ՄԻԲ. Թէ ոք յիշխանաց զքահանայ անարգէ վասն պոռնկաց կամ այլ չարագործաց, որպէս թէ աւգնական լինել նոցա, եւ զարդար դատաստանն թիւրէ, որպէս եւ գիրն ասէ՝ «Իշխանք ձեր գողակիցք են գողոց»*, եղիցի նզովեալ ի Քրիստոսէ. եւ չարիք նոցա ի գլուխ նոցա եղիցին։

ՌՃԾԺ (ՌՃԽԸ) ՄԻԳ. Քահանայ թէ զչարիս ուրուք ծածկէ վասն կաշառաց

* Եսայ. Ա, 23

1 RV չիք և (դիւրեանց) u հաճոյս l հաճոյսն իւր Y ընդրեն փխ. իմանան u թէ M անգգնի ô յանդքնի b յանտգնի

2 ôuu ի քահանայութենէ Wt հարիւր o տրամ k աուգտնն ABEIJKLM PQRSTVYZô աուգան F չիք տուգանս Lop աայցէ Or տացէն q տա oeg եկեղեցին q ի տղայն Mô տղան u տղայ

3 IJû հասեալ է ում L ում և կամի C DH ամուսնի C-ում ուրիշներ ուղղել են ամուսնասցի s ամուսնանցի

4 bceghu եթէ b կինն u հաստատութեան

5 Y տայցեն abcefghklmopqruv տացէ bq նղովի e նղովեսցի Yd լիցին llpt եղիցի d կին

6 c անվավեր eք անուաւէր BCDEF GHYp լիցի

7 il ծնողքն U ծնաւղն bnq ծնաւղքն JKLRSTXYZWôû ծնողք CDGHôû hu զաւակս C-ում ուրիշներ ուղղել են զզաւակս H իբեանց

8 a իւրեանցն b իւրոց l զիւրեանց Xbiq հաճոյիւքն û հաճոյուք efgq չիք ի û ի փորցութիւն I անկցին սատանայի beghloqu անկանիցին

9 b ընչիցն H զտղայն Y տղայն ô միատայցեն փխ. մի տացեն v տայցեն Yacv թէ bhllotu չիք ոք ô յանղքնի bhllortu յանգգնին b նղովին q նղովի

10 hlortu լիցին b չիք եղիցի բացի BC DEGHacdfkmnpsv-ից մնացած ձեռքը լիցի (և) IJûbep նորա փխ. նոցա Y չիք գլուխ IJXû ծնողաց bq նորա փխ· ծնաւղացն KLMQRSTY ZWôadlprv ծնողացն Y խնդրեսցեն (d է) փխ. եղիցի

11 ûbc եթէ IJQôeghlmqr իշխանաց û քահանայի q զքահայնան բացի B CEGHôefghllortu-ից մնացած ձեռքը զքահանայն G կամ վասն

12 Y և փխ. կամ l յայլ I չար գործաց cegkmpqsv չար գործոց f չար գործոյ

13 ôûhu զատաստան d թիւրել M չիք և l գիրս rt և ի գիրս u գիրն l չիք ձեր fhllortu գողակից s գողակիցք փխ. գողակիցք

14 d գողաց Y չիք գողոց kms և եղիցի բացի FGUXûacdhkmnprsuv-ից մնացած ձեռ-քը եղիցին Yb նզովեալք q նղովք begq չիք ի քրիստոսէ Y չիք նոցա (ի գլուխ) ô ի գլուխս c Նորա փխ. Նոցա (եղիցին)

15 t լիցին Yôb չիք եղիցին բացի CG LQacdefgikmprs-ից մնացած ձեռքը եղիցի

16 ôut եթէ hu ար փխ. թէ OWr չիք թէ ô չարիք û չարիս pt ծածկեսցէ· BCDEFGHQl կաշառոց

կամ վասն երկիւղի կամ վասն ամաւթոյ՝ մինչեւ ցմահ բաժին նորա ընդ Յուդայի եղիցի։

ՌՃՄԷ (ՌՃԽԹ) ՄԻԴ. Քահանայ զխաչ մի՛ իշխեսցէ աւրհնել առանց բեւեռաց եւ հարկ է զուարակաւ պայծառացուցանել զնա եւ աշխարհախումբ աղաւթիւք։

ՌՃՄԸ (ՌՃՄ) ՄԻԵ. Թէ ոք ի քրիստոնէից ղխաչ յափշտակէ վասն ոսկւոյ կամ վասն արծաթոյ կամ վաճառէ կամ բեկանէ՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի։

ՌՃՄԹ (ՌՃՄԱ) ՄԻԶ. Թէ ոք ի հաւատացելոց տեսանէ ղխաչ ի գերութեան ի ձեռս անաւրինաց եւ ոչ չանայ մինչեւ ցմահ թափել զնա՝ եղիցի նզովեալ ի Քրիստոսէ։

ՌՃԿ (ՌՃՄԲ) ՄԻԷ. Քահանայ որ ի մեծի Զատկին եւ ի Յայտնութեանն ոչ աւետարանէ յամենայն տունս ժողովրդեանն՝ եղիցի նզովեալ։

ՌՃԿԱ (ՌՃՄԳ) ՄԻԸ. Հարկ է քահանային ի տարւոջն սուրբ խաչիւն եւ աշխար-

1 Ab *երկիղի* c *երկեղի* KLMQRXYZô *վասն այլ* (RX *այլ վասն*) *երկիւղի* ST *վասն այլ վասն երկիւղի* K *երկիւղի կամ վասն յամաւթոյն բաժին նորա ընդ յուդայի եղիցի մինչև ցմահ* բացի MQZbt-ից մնացած ձեռ-երը *երկիւղի* (c *երկեղի* Ah *երկիղի*) *մինչև ցմահ կամ վասն ամաւթոյ* (RST *յամաւթոյն* XY *յամօթոյն* ô *ամօթոյն* L *յամոթոյն*) M *ամօթոյն* Q *ամաւթոյն* Z *յամաւթոյն* t *ամօթոյ*

2 bfqt *յուդայիւն* ó *ուդայի եղիցի և եղի*[*ցի*]

3 KLMQRSTXYZoq *մի իշխեսցէ խաչ* (q *զխաչն*) q *պահել* փխ· *աւրհնել* b *իշխեսցէ առանց բևեռաց պահել և հարկ է* eg *բևեռի* M *բևեռաց* բառի առաջ ուրիշներ ավելացրել են *եպիսկոպոսին և*

4 C *զուարկաւ* K *զբւարակաւ* ô *զուարակ* b *զզուարակօ* d *զուարակս* Y *զուրգաւ* փխ. *զուարկաւ* G *պայծացուցանել* ուրիշներ ուղղել են *պայծառացուցանել* Un չիք *գնա* c չիք *(գնա) և* b *աշխարհս խումբ* d *աշխարախումբ* eg *աշխարախամբ*

6 ûbce *եթէ* W չիք *ի* bqu *ղխաչն* ôe g *փշշաակէ* CDGHJXYWôeghlou *ոսկոյ* bcdfIpqrt *ոսկոյն* akm *ոսկւոյն* adfkms *և կամ* Yb *և* փխ. *կամ*

7 Y չիք *վասն* LST *արծաթւոյ* Vn *արծաթւոյն* բացի IJKMQRXYZW ôûeg-ից մնացած ձեռ-երը *արծաթոյն* L չիք *կամ (վաճառէ)* lôû *կամ վասն վաճառի* (l *վաճառէ*) Y t *կամ բեկանէ կամ* (Y *և*) *վաճառէ* H *կամ բեկանէ* ներքևի լուսանցքում q չիք *ընդ* Yû *խաչահանուսն* W *խաչահանսն* ôbc *խաչահանուսն* q *խաչահանուս*

9 ûb *եթէ* bq *ի հաւատացելոցն* բացի a—mo—v-ից մնացած ձեռ-երը չուենե *ի հաւատացելոց* ôb *զխաչն* l չիք *ի (գերութեան)* Y *ի գերութեանն* bdegpqu *ի գերութիւն*

10 o *ի ձեռաց* c *ի ձեռն* f *ջանամ* S *ողջանայ* (ô *զզջանա*) փխ. *ոչ ջանայ* ôa—mo—v *ի մահ* E *զմահ* hl lor *ի* (l չիք *ի) թափել* Y *թափել* G *եղիցին*

11 bd չիք *ի քրիստոսէ*

12 Ybq չիք *ի (մեծի)* ôd *ի մեծ* EÔ UXWabdefgklmnpqs չիք *(և) ի* Wdn *յայտնութեան* FIMQSôûhu *ի յայտնութեան* t *եթէ ոչ* bq *ոչ առնու աւետարան կամ խաչ և երթա ի տուն* (q *տունն*) փխ. *ոչ աւետարանէ յամենայն տունս՝* տող 13-րդ e *աւետարան կարդայ* (g *կարդա աւետարան*) փխ. *աւետարանէ*

13 lô *ամենայն* X չիք *յամենայն* Xûh nu *ժողովրդեան* ôn *նզովեալ եղիցի* p *եղիցի նզովեալ եղիցի*

14 hu *պարտ* փխ. *հարկ* lo *քահանային* bq *որ ի տարոջն* (q *տարոջ*) CDG Hcdefghln *ի տարոջն* X *ի տարուջն* ô *ի տարոչն* o *ի տարուոջն* Y չիք *սուրբ* Yû *խաչիւ* d *խոչին* beg չիք *և* O *աշխարախումբ*

հախումբ աղաւթիւք ելանել ի սահմանս երկիցս եւ երիցս անգամ եւ աւետարանել առ շեղջս եւ առ հնձանս. եւ եթէ ոչ՝ եղիցի նզովեալ։

ՌՃԿԲ (ՌՃՄԴ) Միթ. երախայ որ ի մաւրէ մեռեալ հանդիպի՝ անպարտ են ընտանիք նորա, վկայութեամբ երկուց եւ երից։

ՌՃԿԴ (ՌՃՄԵ) Մլ. երախայ եթէ յարգանդէ մաւր իւրոյ կենդանի գայ եւ հոգաբարձուքն անփոյթ առնեն եւ ոչ զգուշացուցանեն քահանային եւ երախայն մեռանի, արիւն նորա ի վերայ ամենեցուն որ ի տեղին հանդիպեցան, մանաւանդ ի վերայ մանկաբարձին եւ ծնաւղացն. է ամ ընդ ունկընդիրս կացցէ, Գ ամ՝ ընդ ձեռամբ, ապա հաղորդեսցի աւրինաց. բայց վարդապետն հայելով ի վարսն՝ իշխան է կարճել զկարգն։

ՌՃԿԴ (ՌՃՄԶ) Մլև. Ապա եթէ ծնաւղն զգուշացուցանէ քահանային, եւ նա վասն իւր աշխատութեան եւ կամ վասն այլ զբաղման անփոյթ արար եւ մանուկն մեռաւ՝ քահանայանալ ոչ կարէ, զի ոչ զգուշացաւ հաւտին. Գ

1 b *աղաւթիւքն* d *աղաւթ* befgq *չիք ելանել* eg *երկից* c *երիցս և երիցս* g *երից* û *չիք անգամ* Xôbq *չիք (անգամ) և* b *աւետարանաւ* q *աւետարան*

2 Y *ի փխ. առ (շեղջս)* Gps *չիք առ (շեղջս)* CDGH *շեգջ* d *շեղջ* ô *գնղջս փխ. շեգջս* Y *ի փխ. առ (հնձանս)* S *հնծաո* ABCDFIJLMP QRTXeg *հնծանս* KLMQRSTXYZ ôbegqt *չիք և (եթէ)* c *թէ* bq *չերթալ փխ. եթէ ոչ* Y *չիք եթէ ոչ* L *երթիցէ (M երթցէ) փխ. եղիցէ* Yô efgt *նզովեալ եղիցէ (Y լիցէ)*

3 bq *միք հողվածը դրված է մէ հողվածի տեղը և հակառակը* ô *թէ երթաս* YWûcdmrs *երեխայ* bq *երեխայ (b որեխա) որ յարդանգէ (b յարգանգէ) մաւր իւրոյ փխ. երթայ որ ի մաւրէ* K *ի մաւրէն* RX *մեռեալ լինի և հանդիպի* Y *լինի փխ. հանդիպի, և անպարագ* Veg *ընդանիք* c *ընդանիքն* akmps v *ընտանիքն*

4 ackmpsv *չիք նորա* Y *բ* ôe *բ-ց* q *բ-ից* hru *երկից* Y *չիք և* Ye *գ-ց* q *գ-ից*

5 YXûcdmqr *երեխայ* bdghnpt *թէ* L *որ փխ. եթէ* c *ի յարգանգէ* ô *արգանդէ* m *մաւր յարգանդէ* t *յարգանդի մորն* q *մաւրն* u *իմոյ փխ. իւրոյ* mt *չիք իւրոյ· r կայ փխ. գայ* H *չիք և* CGO *հոգաբարձունքն* ô *հոգաբարձուն* û *հոգաբարձուն* for *հոգէբարձուքն* lqt *հոգէբարձունքն* b *հոգէբարձոյքն* d *հոգայբարձուք*

6 X *զգոյշացուցանեն* b *զգուշացուցանել* t *գուշակեն փխ. զգուշացուցանեն* Q *երեխային* YWôûbcdi mnqr *երեխայն*

7 k *չիք ամենեցուն...ի վերայ՝ ոտղ 8-րդ* t *որք բացի* a—llmopqrstv-*ից մնացած ձեռ-երր ի տեղն* H *հանդիպեցան* u *հանդիպան*

8 U *մանկաբարձին* v *հոգաբարձին փխ. մանկաբարձին* u *ծնողաց բացի* ACDFGHOPRUWbefhklmnopq tu-*ից մնացած ձեռ-երր ծնողացն* W *եօթն* G *և փխ. է* ou *չիք ամ* Yôacdefghikmprstuv *ունկնդիրսն*

9 ABCLPh *կացէ* ôû *կացցեն* Yû *և գ* W *երեք* a—mo—v *չիք ամ բացի-ûdից մնացած ձեռ-երր չուենեն ապա* d *և ապա* bfq *աւրինացն* d *չիք աւրինաց*

10 d *վարդապետ* Xblq *ի վարս* Y *ի վայրսն* ô *դղարկն* b *գկարդ*

11 b *մլա-մլզ հողվածներր դրված են մլէ-մխզ հողվածների տեղր* b *հակառակր* û *չիք ապա* acd—mo—v *թէ* b *չիք եթէ* Gegqt *ծնօղքն* hlo u *ծնաւղքն* Y *ծնողացն* d *ի ծնօղն* IJKLQRSTXZôûi *ծնողն* Y *զգուշացուցեալ է* gu *զգուշացուցանեն* o *զգուշացուց<ացուց>անէ*

12 ô *չիք վասն* bef *իւրոյ* g *իւրս* hu *չիք իւր* KLQRTYZbqt *աշխատութեանն* ôûêg *չիք և (կամ)* ôa *չիք (կամ) վասն* ct *չիք այլ* RXYbp *զբաղմանց* ü *սրաղման* q *սբազմանա* t *զբաղմանն* bq *և անփոյթ (q փոյթ)* Y *արարեալ*

13 d *և կամ մանուկն* d *քահանային* q *քահանայն այլ փխ. քահանայանալ* d *չիք ոչ կարէ* d *որ փխ. զի* W *երեք*

ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, և ամ՝ ընդ ձեռամբ. բայց եպիսկոպոսն մարդասիրութիւն արասցէ շնորհելով զպատիւ քահանայութեանն։

ՌՃԿԵ (ՌՃՄԷ) ՄԼՔ. Թէ հանդիպի քահանայն ի մեծի խորհրդին եւ բերեն զմանուկ երախայ մերձ ի մահ, թողցէ քահանայն զխորհուրդն ի հրեշտակս սպասաւորել եւ կնքէ զբանն եւ ելեալ տացէ կնիք եւ անզբաղ մատուցեալ կատարեսցէ զխորհուրդն եւ արասցէ սկիզբն ի բանէն յոր եթող։

ՌՃԿԶ (ՌՃՄԸ) ՄԼԴ. Երախայ թէ եկեալ ի մկրտութիւն եւ քահանայն սկիզբն արարեալ հասանէ վախճան առ սուրբ աւազանին, տարցէ ի գլուխ զսուրբ խորհուրդն եւ տացէ կնիք, զի աւանդեցաւ ի ձեռն հրեշտակին եւ պատուով թաղեսցի։

ՌՃԿԷ (ՌՃՄԹ) ՄԼԴ. Զերախայ մի՛ ոք իշխեսցէ պահել առանց կնքոյ քան զԶաւր կամ զէ. ապա եթէ պահեսցէ ոք եւ վախճանի՝ քահանայն անպարտ է ի պատժոց։

1 u չիք *ընդ ունկնդիրս կացցէ ա ամ* O *ունկնդիրս* Kl.MQRSTXYZôcdeg hlmort *ունկնդիրն* Y *և ա* W *մի փխ. ա* acdfgkmpqsv չիք *ամ* f *բա[յ]ց* L չիք *բայց* ûe *եպիսկոպոս* JKLOPRTVX *մարդասիրութիւնն* G *մարտիրոսութիւն* ուրիշներ ուղղել են *մարդասիրութիւն*

2 t *արարեալ* ô *շնորհելով* befgq *շնորհել* t *շնորհեսցէ* r *շնորհելով նմա զպատիւ* u *պատիւ* BCDEHJ KLPTYZachiorstv *քահանայութեան* U *քահանայութիւն*

3 ûc *եթէ* Hchr *քահանայ* ûd *քահանային* ô *քահանայի* Y չիք *քահանայն* bhloqrt *ի մեծ* acdefgkmpqs v *խորհրդեանն* b *խորհրդեան* bq *բերին*

4 KLMQRSTXYZbpq *զմանուկն* MY Wôûbcdnqr *երեխայ* g *երախայն* X *զքահանայն* oh *քահանայ* a—mo—v *զսուրբ* (g *սուրբ*) *խորհուրդն* b *ի հրեշտակաց* d *ի հրեշտակն*

5 t *սպասաւորես* m *զտղայն*? (*ղժվար ընթեռնելի*) փխ. *զբանն* U *եղեալ* փխ. *ելեալ* Wô *դնիք* G չիք *և (անդ-բազ)* ավելացրել են ուրիշներ AB DEFGHJKLMPQSTZ *անսրազ* RX *անբազ* փխ. *անզբազ* ôp *մատուցցէ* f *մատուցեալ* gk *մատուցանել* t չիք *մատուցեալ*

6 begq *և (bq չիք և) կատարէ* p *զսուրբ* փխ. *կատարեսցէ* ô չիք *կատարեսցէ* û *զխորհուրդ* p *խորհուրդն* Mcdn *զսկիզբն* ô *սկիզբնէն, չիք ի բանէն* բացի BCDEFGH-ից մնացած ձեռ-երը *որ* t *ուստի* փխ. *յոր*

7 MYWôûbcdq *երեխայ* ôa—eghlmop q—v *եթէ* û *որ* (k *երթայ*) փխ. *թէ* R *թէ եկեալ* կրկնված է ûh *քահանայ*

8 ôbq *հասանի* eg *հասցէ* FIMl *վաղճան* Hn *ի վախճան* (n *վազճան*) a—mop—v *վախճան* (birquv *վաղճան* dlo *վաղջան* eg *ի վաղճան*) *երախային* (bcdqr *երեխային*) *առ* (hilortu *ի* փխ. *առ* d չիք *առ*) *սուրբ* (d չիք *սուրբ*) Y *աւազանն* d չիք *աւազանին* Y *և տարցէ* Q Sô *պարտ* փխ. *տարցէ* Yb չիք *ի, զգլուխ* KMQTYZô *սուրբ*

9 LZ *զխորհուրդն* u *խորհուրդ* b *տացի* h *տացէք* G *կինիք* Y *կնիքն* t *զկնիք* eg *զոր* փխ. *զի* hu չիք *զի* JLQRTXZ *յաւանդեցաւ* hlou չիք *աւանդեցաւ* Y *ի ձեռս* o *ի ձեռն* կրկնված է AG *հրեշտակին* bq *հրեշտակի* c *սուրբ հրեշտակին* ô *պատուով* ûn *և* (n չիք *և*) *պատուով*

10 Mhilortu *թաղեսցէ* b *թաղեսցեն*

11 F *թերախայ* M *եղերեխայ* O *եերախայ* hkmpsu *երախայ* Q *յերախայ* n *յերեխայ* YWbegq *երխայ* ôûcd r *զերեխայ* lou *պատել* փխ. *պահել* CDGH չիք *պահել առանց կնքոյ* G-ում այս հատվածն ավելացրել են ուրիշներ BE չիք *առանց կնքոյ* M *կնքաց* KLQRST *կնաց* (Y *կքոզ*) փխ. *կնքոյ* Y *զի* փխ. *քան* Wafhkmpsv *զվեց* Yûi *զ* ô *եզ* փխ. *զզ*

12 t *զաւրս զ* b *աւրն* g *զզ կամ զէ օր* Un *ե* փխ. *կամ* K չիք *կամ* ô չիք *կամ զէ ապա* IJdh է W *զեօքն* akp *զևքն* ms *զեաւքն* KRXY ûeg *զէ* (Yq է) *օր* (KRq *աւր*) *ապա* ûa—gkmpqsv *թէ* abdefgikl moqrsu *պահէ* c *պահի* Yôh *ոք պահեսցէ* (h *պահէ*) IJMQSTbegi mqu *վաղճանի* dlo *վաղջանի* r *մեռանի* փխ. *վախճանի*

13 Y չիք *ի* g *ի պատժոյ*

ՌՃԿԸ (ՌՃԿ) Մլե. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ երթալ ճանապարհ ըստ կամացն։ Ապա եթէ համարձակիցի ոք եւ թողու զհատն ի ձեռս գայլոց եւ հասանէ որոգայթ, զարիւն նորա ի ձեռաց նորա խնդրէ Տէր, զի արժան է յանձնել զհատն ի քաղաքակիցս իւր. զի «ծղրայր յեղբաւրէ աւգնի», եւ*

*թէ «Զմիմեանց բեռն բարձէք»**։*

ՌՃԿԹ (ՌՃԿԱ) Մլզ. Այր կամ կին յորժամ ի մահիճս ելանէ ցաւոց, արժան է յաւուրն երրորդի կոչել զքահանայսն եւ զերիցունսն խոստովանել զյանցանսն, եւ եթէ իցէ արժանի, տացեն զմարմինն Տեառն։ Ապա եթէ քահանայն ղբաղեալ ի ծուխս աշխարհիս եւ անփոյթ առնէ եւ ոչ երթայ, եւ նա վտանգեալ ի ցաւոցն, եւ խոստովանութիւն ոչ կարէ տալ՝ մի՛ իշխեսցէ քահանայն տալ զմարմինն Տեառն, բայց մեղք նորա ի գլուխ

* Առակ ԺԸ, 19 ** Հմմտ. Թիւր. Դ, 49

1 KLMQSTXYegf *քահանայն* irt *ճանապարհ երթալ* U *չիք երթալ ճանապարհ* Wbeq *ի ճանապարհ* ô *ճանապար* M *կամաց իւրոց ապա ուրիշներ իւրոց* բառն ավելացրել են տողամեջ

2 ôt *չիք ապա* F *եթ*[է] a—gkmpqsv *թէ* EHû *համարձակիցէ* Fôa—km —v *համարձակի* nt *չիք ոք* d *թողուլ* û *հօտն* bhu *զհաւատն* փխ. *զհաւատն* acdkmpsv *ի ձեռն* hloru *ի ձեռաց* ô *գայլոյ* H *գա*[յ]*լոց* G *այլոց* փխ. *գայլոց* U *հասանել* ô *հասանի* a—gkmpqsv *որոգայթ հասանէ*

3 IJKLQRSTXYZûr *յորոգայթ* p *նոցա* փխ. *(զարիւն) նորա* b *չիք նորա (խնդրէ)* Y *խնդրեցիցս* ô *խնդրեցից* g *խնդրեսցէ* Yô *չիք տէր* u *(տէր) ի զի* û *չիք է*

4 d *անձնել* ô *անձն առնուլ* փխ. *յանձնել* G *հաւատն* C *հաւատն ուրիշներ ուղղել են զհաւատն* bh *զհաւատն* փխ. *զհաւատն* Y *չիք զհաւատն* r *զհօտն իւր ի քաղաքակից իւր* Yb *չիք ի* Uin *ի քաղաքակիցն ô ի քաղաքակից* Y *ընկերակիցս* փխ. *քաղաքակիցս* Q *չիք զի, (զի) զեգրայր* h *(զի) յեղբայր* Y *չիք (զի) եղբայր* IJô *եղբօրէ (աւգնի)* dq *եղբաւրէ* Y *եղբայրէ* eg *եղբօր* b *եղբաւր* t *յեղբօր* ĭeg̃ *օգնէ* bkq *աւգնէ* St *յօգնի* Y *օգնել նմա* t *օգնել քան այնմ որ ասէ թէ զբեռինս միմեանց բարձէք* տող ե-րդ Y *չիք և թէ...*

բարձէք՝ տող ե-րդ

5 l *թէ զի միմեանց* eflu *եթէ* o *զմիմիանց* q *միմեանց զբեռն* ô *պեռն* b *չիք բեռն բարձէք*

6 û *և* փխ. *կամ* ûp *ելանեն* b *երթա* փխ. *ելանէ, նա ցաւոց*

7 ûeg̃ *աւուրն* bhilnoqu *յաւուր* Zn *երորդի* RYhiloru *զքահանայն* ô *զքահանայս* ü *քահանայս* P *չիք զքահանայսն և զերիցունսն խոստովանել* ուրիշներ ավելացրել են ներքևի լուսանցքում ôûbd *զերիցունս* l *զերիցունսն* q *զերիցունս* Yn *չիք և* (n ունի *և*) *զերիցունսն* c *խոստովանելով* hilortu *չիք խոստովանել զյանցանսն* Yô *զյանցանս* e *զանցանսն* d *զյանցանս իւր և* hiloru *չիք զյանցանսն*

8 û *թէ (իցէ)* Y *իցեն* d *տացեն նմա զմարմին* ûhu *զմարմին* a—gkmpqsv *քիրստոսի* փխ. *տեառն* a—hlmo—v *(ասլա) թէ* k *չիք եթէ* h *քահանայ*

9 û *իցէ զբաղեալ* Udn *զբաղեալ է* d *ի ծափս* փխ. *ի ծուխս* t *ի ծուխ* û *աշխարհի*

10 ô *չիք և (նա)* KMQSTôûb *վտանգեալ* p *վտանգել ի ցաւոցն* û *ի ցաւօց* BCDEFGHc *չիք և (խոստով.)* JLOPV *խոստովանութիւնն* t *չկարէ* Y *ոչ կար*[է] ô *կատարէ* փխ. *կարէ, ոչ է պարա* փխ. *մի իշխեսցէ*

11 ô *քահանային* uh *քահանայ* hlou *չիք տալ* Woûdpqst *զմարմին* b *քրիստոսի* փխ. *տեառն* t *նորա մեղքն* b *մեղքն*

քահանային եղիցի որ ոչ զգուշացաւ։ Ապա եթէ հոգաբարձո՛ւքն ոչ զգուշացուցին՝ քահանայն անպարտ է եւ մեղք նորա ի գլուխ նոցա։

ՌՃՀ (ՌՃԿՐ) Մկէ. Քահանայ առանց քննելոյ պսակ մի՛ դիցէ եւ մի՛ զմարմինն Տեառն ի շաւիղս խոզից արկցէ։ Ապա եթէ քննէ եւ ոչ խոստովանին, եւ տյլք չյայտնեն զչար գործս նոցա, տացէ զմարմինն Տեառն, զի անպարտ է քահանայն ի մեղաց նոցա։

ՌՃՀԱ (ՌՃԿԳ) Մկը. Երկրորդացն աւրհնեսցէ քահանայն պսակ առ դրանն եւ դիցէ ի գլուխ նոցա առ դրան եկեղեցւոյն՝ մինչեւ ապաշխարեսցեն եւ արժանի լիցին աւրինաց։

ՌՃՀԲ (ՌՃԿԴ) Մկթ. Իսկ երրորդացն եւ չորրորդացն ոչ է ամուսնութիւն, այլ յարաժամ պոռնկութիւն, եւ ոչ զայնպիսիսն ընդունի եկեղեցի, բայց առաջնորդն իշխան է ժամանակին ուղղել։

ՌՃՀԳ (ՌՃԿԵ) Մկե. Իսկ եթէ պոռնիկք իցեն՝ մի՛ թողցէ քահանայն յեկեղեցին, այլ առ դրանն կացուսցէ եւ աւրհնեսցէ զուռն առ սուրբ սեղանն եւ դիցէ

1 û քահանայի h քահանային եղիցի ...նորա ի գլուխ՝ ոտդ 2-րդ ձերքևի լուսանցքում hlou եղիցին F չիք եղիցի r որոց փխ. որ ոչ a—mopq rsuv թէ H հոգայբարձունքն û հոգաբարձուք bdm հոգէբարձուքն hu հոգաբարձօքն qt հոգէբարձունքն Z չիք ոչ (զգուշացուցին) L զգուշացին b զգուշասցին

2 c զգուշացուցին քահանային քահանայն Yðaefhikmopqrsuv քահանային û քահանայ egt չիք և Q մեղքն ô մեղք IJ ի գլուխս Y նոցա լիցի փխ. ի գլուխ նոցա bq t նորա եղիցի (eg նորա) փխ. նոցա hiloru նոցայ է

3 Qb քահանայն ô քննելոյ m մի զիցէ պսակ ô գնիցեն u զմի մարմինն MYWûcdfgq զմարմին ô չիք զմարմինն

4 Hô չիք տեառն ahortu խոզի d խոզից BDEHa—mopqrsuv թէ ô չիք եթէ ô քննեն

5 A այգք Z այլ beg այլքն q յայլքն t չիք այլք û ես չյայտնեն Zb egq յայտնեն lo չյայտն g չար I զչարագործս ACJQVv զգործս Kq գործօն Y գործն Yûc նորա (t իւրեանց) փխ. նոցա ôûbcdq զմարմին g մարմին Y չիք զմարմինն տեառն

6 r պարտ է Y քահանայն զի անպարտ է h քահանայ BCDH չիք ի q ի մեղացն ûor նորա փխ. նոցա

7 բացի a—hklmopqrstu-ից մնացած ձեռ-երը երկրորդ Y պսակն օրհնեսցէ քահանայն ûh քահանայ e g պսակ t չիք պսակ Y ի փխ. առ (զրանն) befgq դրան (f դրանն) եկեղեցոյն (e եկեղեցուն g եկեղեցին) և դիցէ û զրան UY չիք և դիցէ...առ դրան

8 lqt չիք ի t գլուխ û չիք ի գլուխ W չիք նոցա hilotu ի փխ. առ G Pd զրանն kmps դրամբ CDHYbc efghilopqru եկեղեցոյն Q յեկեղեցւոյն ô եկեղեցոյ d յեկեղեցոյն H յապաշխարեսցեն Y ապաշխարեսցէ ô ապաշխարեսցին

9 Flbdlq լիցի OSeg օրինացն M յօրինաց bq աւրինացն աստուածոյ

10 ô երորդացն u երկրորդացն փխ. երրորդացն ô չորրորդացն Bs այդ H յայլ

11 S արաժամ û և ոչ ընդունի եկեղեցի զայնպիսիսն ô զայնպիսիսն b զայսպիսիսն hu զայնպիսին q ընդունի կրկնված է Kp յեկեղեցի ô եկեղեցին hu յեկեղեցին cd չիք եկեղեցի eg եկեղեցի աստուածոյ բայց OQVv յառաջնորդն

12 BCDEFGH ժամանակին իշխան է r իշխան է ընդ ժամանակին c ուղղէ degu ուղել b ուղղել գնա

13 ôûdq պոռնիկ b պոռընկ ûh քահանայ Y զեկեղեցին ôlqr եկեղեցին û եկեղեցի

14 B այդ I չիք առ û դրան K կացուցանել L կացուցանէ kmps զպսակ փխ. զուռն p չիք սուրբ û սեղան a—mo—v սեղանոյն

ի գլուխ նոցա, ապաշխարեսցեն զկարգն եւ արժանի լիցին աւրինաց։

ՌՃՀԴ (ՌՃԿԶ) Մխա. Քահանայ որ քառասունս ունի մեռելոյ՝ մի՛ գիտասցէ զկին իւր՝ մինչեւ ցգլուխս. ապա եթէ յանցանէ՝ սրբեսցէ զինքն աւուրբք Բ, ապա մատիցէ ի պատարագն, զի սուրբ են անկողինքն։

ՌՃՀԵ (ՌՃԿէ) Մխբ. Ոչ է արժան զգիս պատել բազում կտաւովք, այլ միով, եւ զաւելորդն տալ աղքատաց։

ՌՃՀԶ (ՌՃԿը) Մխդ. Արժան է զյիշատակ հանգուցելոցն կատարել ի նմին ամի եւ զբաժին նորա աղքատաց բաշխել. եւ զպատարագն արասցեն յաւուրսն եւ ի թուղնոց ըստ ծ զգայութեան մարդոյն. ապա թէ ոչ՝ ըստ
10 *կարին։*

ՌՃՀէ (ՌՃԿթ) Մխդ. Այսահարութիւն բազում հանդիպին արդարոց եւ մեզաւորաց։

1 b չիք *ի* KLMQRSTXYZô *նորա փխ. նոցա* b *նոցա առ դրան եկեղեցոյն ապաշխարեսցեն* n *և ապաշխարեսցեն* KSZô *ապաշխարեսցին* L *ապաշխարութիւնն* MQ *ապաշխարութիւն* M *զկարքն* akmps *զկարդ* Y չիք *զկարդն* gr *արժան* Y *և լիցին օրինացն արժան* t *լիցին արժանի* Hdq *լինիցին* X *լիցի* MS *յօրինաց* eg *օրինացն* H [*աւրինդ*]*աց* f *աւրինացն* bq *աւրինացն աստուածոյ*

2 q չիք *որ* Ybegq *ի* ô *քառասունք* h *զքառասունս* u *զքառասուն* RXY *մեռելոյն* Ucdn *մեռելոց* b *գնասցէ փխ. զիաասցէ*

3 adegps *կին* t *զկինս* bq *ցգլուխն* ô *կատարեսցի (*eg *ցուխտն) փխ. ցգլուխ* a—mo—v *թէ* RX *յայնդանէ* Oôegq *անցանէ* Y *յայանէ փխ. յանցանէ* hu *զինք* Q *զինքն* կրկնված է p չիք *զինքն աւուրբք բ ապա մատիցէ աջ լուսանցքում* ավելացրել եճ ուրիշներ R *աւուրբք* Y *աւուրբ* kr *աւուրբք* b *աւուրբքն* hlou *բ աւուրբք*

4 t *բ աւուրբք յառաջ և ապա մատիցէ* AIJKLOQPRSTVXZWôûf *երկու* bdeg *գ (*g *գ* kmps *ի* F *բազում) փխ. բ* c *է* ուղղված է *բ* KL MQRSTXYZôceg *և ապա* g *մատուցանէ* r *մտանիցէ փխ. մատիցէ* Xegq չիք *ի* begq *պատարագ* q *սուրբք* IJY *յանկողինք* KLMRSTV XZô *յանկողինքն* ûefghloqu *անկողինք* c *անգողինք* b *անկողինք այսպիսիւ*

5 c *զգի* d *զդիր փխ. զգիս* VYôûlu *կտաւօք* o *կտաւաւք* Xr *կտաւօվք* a—gkmpqsv *կտաւով* Bs *այդ* ô *մխով* r *մի ոք փխ. մխով*

7 u *յիշատակ* u *զյիշատակս* G *հանգելոցն* M *զհանգուցեալոցն* Y *հանգուցեալոց* bh *հանգուցեալոյն* b *և կատարելով* q *կատարելոց* cd *ի նմին ամի կատարել* G *ամին* Z *յամի* bq *աւուր և ամի* (b *ասի*) *փխ. ամի* p չիք *ամի ձախ լուսանցքում* ավելացրել եճ ուրիշներ

8 h *բաժին* M *նորա* [*տալ ի վանս և*] *աղքատաց աջ լուսանցքում* ուղղանկյուն վակագծերում եղածն ավելացրել եճ ուրիշներ Y *բաշխել աղքատաց* Ubnq *բաժանել* (d *տացեն*) *փխ. բաշխել* ô *պատարագ* I *պատարագն* ô չիք *արասցեն* ôeg *օղեաց* M *յօթեաց* n *յաւթեաց* U *յաւթեա*

9 Ybhlou չիք *ի* L *ի թուղնոցն* u *թուղոց* M *և ըստ* bq չիք *ըստ* Wkmps t *հինգ* v *հինկ* bq *դե* u *զգայու է* CDGKLRTXYZ *զգայութեանն* H *զգայութիւնն* Uakmps *զգայութեան* Wq *մարգուոյն* Y չիք *ոչ*

10 Fu *կարգին* (Y *կատարին*) *փխ. կարին*

11 Qdq *այսահարութիւնն* b չիք *այսահարութիւն...և մեզաւորաց* t *բազումք* n *բազմաց հանդիպի* u *դմեզաւորաց*

ՌՃՀՐ (ՌՃՀ) Մխե. Թէ արդարոց հանդիպի՝ արժան է ծնաւղացն բառնալ զպահսն եւ արգելուլ զնա յամենայն կերակրոց, եւ ստեամբ միայն կերակրել՝ մինչեւ ի լնուլ է ժամանակացն։

ՌՃՀԹ (ՌՃՀԱ) Մխջ. Ապա եթէ կուսանաց հանդիպի պատուհասն՝ ոչ կարէ ամուսնանալ, զի ոչ բնակէ լոյս ընդ խաւարի, այլ սուրբ եւ մաքուր աղաւթիւք առ դուրս եկեղեցւոյն խոստովանել զյանցանս իւր է ժամանակ։ Եւ եթէ հալածեսցի անաւրէն թշնամին, հաղորդեսցի աւրինաց եւ զինչ կամեսցի իշխան է՝ թէ՛ ամուսնասցի, թէ՛ կուսան կացցէ, բայց զահ եւ զերկիւղ ի սրտի կալցէ մինչեւ ցմահ։

ՌՃՁ (ՌՃՀԲ) Մխէ. Իսկ եթէ կանամբի իցեն՝ որոշեսցին ի միմեանց, զի անհնար է հաղորդ լինել դիւաց եւ սեղանոյն Աստուծոյ. մինչեւ է ժամանակ առ

1 kmps ձեռ-երում մխե հոդվածը միացված է նախորդ՝ մխդ հոդվածին և այդ երկուսը արված է մի հոդվածով, որը և նիշո է, որովհետև առանձին հոդվածներ լինելու դեպքում, ինչպես ներկայացված է, միդ հոդվածը անիմաստ է մնում։ Ձեռ-երի մեծ մասի պատկերը նիշո ներկայացնելու նպատակով, սույն հրատարակության մեջ այդ երկու հոդվածները տալիս ենք առանձին, ինչպես 43 ձեռագրերում է, այդ թվում և ճշգույն, բայց պետք է այդ երկու հոդվածը համարել մի հոդված։ Նման բան նկատում ենք նաև սույն կանոնախմբի մեծ ե մեծ, մեծ և մեզ հոդվածների հետ, ուր բոլոր ձեռ-երը այդ երկու հոդվածները սխալմամբ տալիս են առանձին առանձին. այնինչ դրանք պետք է լինեն մեկ հոդված։ ûc *եթէ* R *արդարոց* ôb *արդարոցն* G *հանդի-*[*պի*]*ն* բացի abdefghilnpqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը *հանդիպին* û *ծնողաց* d *ծնաւղաց* բացի AFGM OPUWacefgklmnoqrtu-ից մնացած ձեռ-երը *ծնողացն* g *բառնալն*

2 u *զպահսL յարդելուլ* lUödfnru *ամենայն* DHô *զերակրոց* nu *կերակրոյ* ô *արեամբ* (l *առեամբ*) փխ. *սեեամբ* X *կերակրելով*

3 Q *մինչև* կրկնված է L չիք *մինչև* q *ի լնուլն* H չիք *ի* Y չիք *ի լնուլ* Wl *եօթն* ackmpsv *ե* (f *ժ*) փխ. *է* eg *է ամ ժամանակաց* KRVXûabcf kmpqsv *ժամանակաց* hlloru *ժամանակ* t *ժամանակն* Y *ամն* (d *ամեաց*) փխ. *ժամանակացն*

4 a—gkmpqrstv *թէ* b *զկուսանացն* mq *կուսանացն* Y չիք *կուսանաց* ò *զպատուհասն* BCDEFGH *կարեն*

5 ô *բնակէ* CDGHdt *լոյսն* B *այդ* L չիք *և, մաւքուր*

6 U *զուռս* g *զուր* ուրիշներ ուդդել են *զուրս* CDGHYôbcefghilopqru *եկեղեցոյն* Q *յեկեղեցւոյն* d *յեկեղեցոյն* ô *խոստովանեալ* begq *խոստովանելով* Vegl *զանցանս* X *զյանցան* W *եօթն* hu *ղ* փխ. *է* eg *է ամ ժամանակս*

7 Y *զի* փխ. *և* ûc *թէ* b *հալածեսցէ* KLQ *թշնամուոյն* STô *թշնամոյն* T-ում ուրիշներ ողդել են *թշնամի* S *յօրինաց* bq *աւրինացն* eg *օրինացն*

8 t *կամիցի* U չիք է Uabdefghikmop qrstuv (*է*) *եթէ* l չիք (*է*) *թէ* R *ամուսասցի* q *ամուսնասցիս* Y *և թէ* (*կուսան*) dp *եթէ* (*կուսան*) abefghiklm oqrstuv *եթէ* (bfq *թէ*) *կուսանայցէ* փխ. *թէ կուսան կացցէ* lJOPVWô p *կայցէ* BCDEGH չիք *բայց զահ... մինչև ցմահ* տող 9-րդ C-ում աջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ MQRTXY չիք *բայց* M-ում աջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ Q-ում տեղը բաց են թողել իսկ T-ում ջնջել են ուրիշներ F *տհ* u *զմահ* փխ. *զահ* trt չիք *զահ*

9 t չիք *և* MSTXZô *երկիւղ* v *զերկիւղ* R *երկիւղ* Y չիք *ի* b *սիրտն* hlu *մտի* փխ. *սրտի* u չիք *ի սրտի* R չիք *ի սրտի...ցմահ* CFck *կալցի* Y *ունիցի* փխ. *կալցէ* p *ի մահ* ô *ցըմահն իւրոյ*

10 q *կանամպի* o *կանամբ* hlou *իցէ* բացի BCDEFGHôbceghprtu-ից մնացած ձեռ-երը *որոշեսցեն* M *ի միմիեանց* Yo *ի միմիանց*

11 Yô *լինիլ* befgiloqrtu *սեզանոյ* h *զսեզանոյ* M *յաստուծոյ* W *եօթն* Y *զէ* DGH *ե* փխ. *է* RXY *ժամանակս*

դրան սուրբ եկեղեցւոյն ընդ ձեռամբ քահանային սուրբ եւ պարկեշտ գնացիւք, գետնատարած անկողնաւք, անճաշակ յամենայն յղփութեանց կերակրոց, սուրբ աղիւ եւ հացիւ հալածել զքշնամին եւ հաճոյ լինել Աստուծոյ եւ դառնալ ի բանակ իւր։

ՌՃԶԱ (ՌՃՀԴ) ՄԽՐ. Ապա եթէ այլ սաստիւ, զոր ոմանք քաջ ասեն, կամ այլ լկութեամբ երեւեալ կերպս կերպս, կամ ի տեսլեան գիշերոյ՝ ամենեցուն հալածումն ի ձեռն աղաւթից եւ պահոց է. բայց արժան է քահանային ըստ պատահմանն զգործն ուղղել եւ ըստ իւրաքանչիւր փորձութեանց զպահսն յաւելուլ եւ կարճել։

ՌՃԶԲ (ՌՃՀԴ) ՄԽԹ. Յաւուրս սուրբ Զատկին իշխանութիւն ունի քահանայն զկապեալսն լուծանել ի պահոց թէ Բ կամ Գ ամաւք հալածումն լեալ է թշնամւոյն. յաւուր կիւրակէի արասցէ լուծումն վտանգելոյն, զի այնու զարհուրի հրապուրիչ բանսարկուն։

ՌՃԶԴ (ՌՃՀԵ) ՄՄ. Իսկ եթէ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական հանդիպի պիղծ այսոյն, զի ամենայն սուրբք նովաւ փորձեցան եւ գտան

1 Un *զրաւր* adhklmosuv *զրանն* ûbe fgq *սրբոյ* CDHVóbchiloqru *եկեղեցւոյն* Q *յեկեղեցւոյն* efg *եկեղեցոյ* Y *եկեղեցւոյն աստուծոյ ընդ* u *պարզեշտ* eg *պարկեշաս*

2 ISTX *յանկսղնօք* IKLQRZ *յանկողնաւր* Mô *յանկօղնօք* hr *անկողնիւք* ú *ակնողնաւք* Y *անճաշաք* I ôbefgnq *ամենայն* bn *յղրութեանց* eg *ըղրութեանց*

3 CGIrt *կերակրոյ* l *կորակրեաց* ô *քշնամին* Yô *լինել*

4 Z *յաստուծոյ* a—mo—v *ի բանակս* R *չիք ի բանակս իւր*

5 ú *և փխ. ապա* a—mo—v *քէ* û *զի փխ. զոր* b *զարմանք փխ. զոր ոմանք* l *քաչ* a—Ikmqst *քաջակալ* (p *քաչակալ* g *քաջալակ* hu *քաշ*) *փխ. քաջ* a---mo—v *չիք այլ*

6 b *կերպա* (*կամ*) lSôn *չիք կերպս* Y *ի աե|ս|լեան* begq *ի* (eg *չիք ի*) *գիշերի տեսլեամբ* (q *տեսլեան*) A OPVW *գիշերւոյ* k *գիշերոյն*

7 Xeg *ի ձեռս* l *պահեաց է* ô *չիք է* (*բայց*) b *բայց արժան է կրկնված է*

8 ûbdefg *պատահման* bq *զործծ* g *զործն* e *զ|ղ|ործն* ô *ուղել* h *չիք և* p *ըստ* գրված աջ լուսանցքում B *և ըստ...կարճել՝* mnq 9 prq գրված ձախ լուսանցքում B—EGHU *փորձութեանցն*

9 ôû *պահոն* b *զպահս* Y *զպահապանն* (u *զպասկսն*) *փխ. զպահսն* Qôuo *աւելուլ* ú *կամ փխ. և* Y *կարծել փխ. կարճել*

10 Wûegilopqrt *յաւուր* b *աւուրս* mu *զաւուրս* t *սրբոյ* o *հ2|խ|անութիւն* ô *ունել* b *ունին* l *չիք ունի* ôûh *քահանայ* b *քահանայքն* L *չիք քահանային*

11 u *զկապեալն* d *զկապեալս* l *զկերպեալսն փխ. զկապեալսն* begq *արձակել փխ. լուծանել* Wilot *երկու* H *զ փխ. բ* d *բամ կամ* Whl ou *երեք* eg *հալածեալ* q *հալածում* t *ի հալածումն* A—HJKLMO PQRSTUXabil *լինել* eg *չիք լեալ ô էր փխ. է* bq *չիք է*

12 CDGHIMPUôûbcdefghlnoru *քշնամոյն* X *քշնամուն* t *ի քշնամւոյ* v *ի քշնամոյն* Y *յաւուրսն կերակէի քշնամոյն* bcdefghtklmoqrsv *յաւուրս* n *աւուր* t *մեծի կիւրակէին* բացի AUûaflnouv-ից մնացած ձեռ-երր *կիրակէի* IJu *վտանգելոյն* abdegkmpqsv *վտանգելոց* f *վտանգելոցն* W *վասն զելոյն փխ. վտանգելոյն*

13 u *զարհուր* G *հրապուրիչք* Sô *հրապուրիչ* q *հրապուր ինչ փխ. հրապուրիչ* ôb *բանսարկուին* eg *բանսարկուն չար* r *բանսարկուն սատանայ*

14 cf *քէ* u *չիք եթէ* Jl *քահանային ô սաբգաւակ*

15 a *պիղծ* գրված ձախ լուսանցքում e g *այսուն* (g *այսու*) *պղծոյն* KO Wôbhiloqu *այսուն* UVn *այսոյն* bq *սուրբքն ô նովաւ* b *այսու փխ. նովաւ ô փորձան*

որպէս ոսկի ընտիր, զի եւ ընդ կենարարին մերոյ մարտեաս եւ եղեւ կոխան ոտից նորա ի ձեռն քառասնաւրեայ պահոցն, զոր արար եւ խրատէր

ՌՃՁԴ (ՌՃՀՁ) ՄՄԱ. Արդ՝ անհնար է կալ յաշտիճանի քահանայութեան որում հանդիպի. թէ կանամբի իցէ՝ երթիցէ ի սուրբ եկեղեցին եւ ընդ ապաշխարողսն անկեալ ղաւղեալ անբարբառ ձայնիւ ի ծածուկ սրտին զսուրբ եւ զմաքուր աղաւթսն առ ծածկագէտն Աստուած սփռեսցէ եւ գետնատարած անկողնաւք եւ սուրբ աղուհացիւ զհպարտացեալ բանսարկուն հերքեսցէ, որպէս Յոբն երանելի. է ժամանակաւ փրկեալ ի թշնամւոյն առցէ զաւծումն պաշտամանն ի տանն իւրում։

ՌՃՁԵ (ՌՃՀԷ) ՄՄԲ. Իսկ եթէ ոք լլկանաւք մաքառի ընդ քահանայս եւ ընդ ուխտականս, քառասնաւրեայ պահաւք եւ աղաւթիւք՝ խոստովանել ղյան-

1 eghnpu *զոսկի* eg *ընդիր* Y *չիք և (ընդ)* R *կեն[ար]արին*

2 ô *և ձեռ* Y *խ-օրեայ* d *քառասնօրեայ* u *քառասուն օրեայ* hlou *չիք պահոցն* eg *չիք զոր արար և խրատէ* Y *պահոց զխրատն մեզ* փխ. *պահոցն զոր արար և խրատէ* M *խրատէ մեզ*

3 Y *մարգ (ô այլ)* փխ. *արդ* EFKLO RXYZWbcdegmpqs *յաստիճանի* h tlot *յաստիճան* IJ *աշտիճանի* MôÛ *աստիճանի* r *աստիճան* u *աստ[իճ]ան* eg *քահանայութիւն* hu *չիք քահանայութեան* l *յորում* f *չիք որում ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ* BCDEFGH *այնմ որում*

4 o *կանամբ* bcefgiloport *երթալ* adh kmsuv *երթեալ* Y *չիք ի ô չիք ի սուրբ* QÔd *յեկեղեցին* û *եկեղեցի* ôÛefq *ապաշխարող* BCDHakms *ապաշխարաւղսն* EFG *ապաշխարօղսն* Y *ապաշխարողս*

5 Uin *կեալ* փխ. *անկեալ ô անկեակ* û *ղողեալ* l *զօղեալ* lo *զաղեալ* ûd *անբառբառ* b *անգար* փխ. *անբարբառ* u *և ի ծածուկ* ocd *սուրբ* eg *զսուրբսն*

6 OWd *մաքուր* Y *ծածկագէտսն* v *չիք աստուած* befgq *սփռիցէ* AF *փռեոցէ* փխ. *սփռեսցէ* H *սփռեսցէ առաջին* u-ն *ջնջված է* b *ղղետնայտարած*

7 IXYû *յանկողնօք* J *յանկողնոք* M *անկօղնօք* R *յանկողնաւք* c *աղաւթիւք* փխ. *անկողնաւք* ô *անկողնօք և սուրբ անկողնօք և սուրբ* KLQR [ա]*ղուհացիւ* V *աղու և հացիւ* b *աղաւթիւք և հացիւ* փխ. *աղուհացիւ* L *զհպարտեալ* Plo *զպարտացեալ* P-ում ուրիշներ ուղղել են *զհպարտացեալ* ms *և զհպարտացեալ* u *զհըպպրատացեալ*

8 U *չիք հերքեսցէ* n *հերքեսցէ ձախ լուսանցքում* CDEGfiklmors *յովրն* I *գյորն* M *որն* W *յօրն* ôbeg *յոր* Z *յակորն* փխ. *յորն* q *չիք յորն* RST UXZôbcdeginqv *երանելին* d *ժամանակս* W *եօթն* Gabdefghklmopq rsuv *փրկել* c *փրկիլ* n սկզբնապես *կրկնեալ ձախ լուսանցքում ճավաճաբար գրիչն ուղղել է փրկեալ* CDG HIJMPQRUVXYWôa—ilnoqrtu *ի թշնամւոյն*

9 rt *ածցէ* փխ. *առցէ* DHYakmoprsu v *պաշտամանն* efghi *պաշտամանն* bq *պաշտպան* փխ. *պաշտամանն* FGIJKPUVXWabdefghiilopqrtu *ի (JUû չիք ի) տուն (U տանն)* Y *չիք ի, տան աստուծոյ և իւրում* û *իւրոյ*

10 Yc *թէ բացի* acdkmpsv-*ից մնացած ձեռ-երր ոչ* փխ. *ոք* K *լլկանաւք ոչ* փխ. *ոք լլկանաւք* U *չիք մաքառի* p *քահանայ*

11 d *ուխտականն* Y *խ-օրեայ* q *խ-աւրեա* b *խ-ն աւրեայ* u *քառասուն աւրեայ* b *պահոց* q *պահիւք* X *աղօթսւք* ô *խոստովանեալ* Mel *գանցանս* b *գյանցանցս* u *գյանցանսն*

ցանս իւր եւ զլկանս բռնութեան թշնամւոյն հալածել եւ հրամանաւ հայրապետին իւրոյ՝ ահիւ եւ երկիւղիւ կալցէ զկարգն։

ՌՃՁԶ (ՌՃՀԸ) ՄԾԳ. Իսկ եթէ մերձեսցի ոք յայլ եւ այլ ղբաղմունս կամ ի դիրս դիւաց կամ ի ցոյցս լուսնի եւ աստեղաց՝ եղիցի նզովեալ եւ անլոյծ կապանաւք անկցի յանշէջ հուրն յաւիտենից, զոր պատրաստեալ է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա։

ՌՃՁԷ (ՌՃՀԹ) ՄԾԴ. Որք ընթանան առ նոսա եւ որք զաղանդսն առնեն եւ մոլորեցուցանեն զմարդիկ ի բանէն Քրիստոսի՝ որպէս զաւձն հողակեր նզովեալ լիցին։

ՌՃՁԸ (ՌՃՁ) ՄԾԵ. Այսահարութիւն ոչ բնութեամբ հանդիպի մարդկան, այլ բաղում ի դէմս դէմս։

ՌՃՁԹ (ՌՃՁԱ) ՄԾԶ. Ոմանք ի սիրոյն Քրիստոսի խրատին եւ այս բնութեամբ ընթանան յեկեղեցին ի պահս եւ յաղաւթս եւ յուսումն եւ յայլ առաքինութիւնս եւ կարճ ի կարճոյ հանդիպին մեծի մխիթարութեան։

1 rt չիք *իւր* hu չիք *և զլկանս* Y *բռնութեանն* befglqu *բռնութեամբ* CDFGHIJMPVXYôa—ilnoru *թշնամոյն* eg *հայրապետին* բացի bn qt-ից մնածաց ձեռ-երը *հայրապետի* բացի t-ից մնացած ձեռ-երը չուենեն *հալածել և հրամանաւ*

2 G *երկիղիւ* c *երկեղիւ* H *երկիւղիւ և դողութեամբ կալցէ* Z *ահիւ և դողութեամբ և երկիւղիւ* o *զկարգ իւր* b *զկարգն ոգմոռիւք*

3 c *թէ* t *ոք ի յայլ* IJôûdisv *(ոք) այլ* բացի CDHKMQSTXYZôbegt-ից մնացուած ձեռ-երը չուենեն *և* GH STbm *(և) յայլ* nu չիք *այլ* u *զբաղումս* վխ. *զբաղմունս* P *կամս* փխ. *կամ* PY չիք *ի*

4 ô *կիրս* փխ. *զկիրս* Y *զդիրս* P չիք *գիրս* beſgq *կախարդաց* փխ. *զիւաց* Y *և ի ցոյց* u չիք *ի* U *ի յոյս* (eg *ի յոնցս*) փխ. *ի ցոյցս* n *և աստեղաց կամ յուսոյն և յուսոյնո առ ի պահպանութիւն անձանց եղիցի* M *եղեցի* b *եղիցին* hl lortu չիք *և (անլոյծ)* E.MXcdqu *անլուծ* t *անլուծ*

5 t *և անկցի ի հուրն անշէջ* IJKLMQ RSTXYôûdehilpqru *անշէջ* Z *անշէջն* Y չիք *զոր պատրաստեալ... հրեշտակաց նորա՝* mnq 6-րդ

6 ABCFGaiqsuv *հրշտակաց* ô չիք *նորա*

7 hu *որ* p *որ ոք* փխ. *որք (ընթանան)* HM *ընդանան* ô *ընդ* փխ. *առ* Uhlou *որ* փխ. *որք (զաղանդն)* cd չիք *որք* ut *զաղանդս* acde fghiklmopqsuv *զաղանդն* b *զաղանդ* r *զառանդ*

8 Ycn *զմարդիկք* begiq *զմարզիք* lor *քրիստոսէ* d *քրիստոսի աստուածոյ* eg *աստուածոյ* փխ. *քրիստոսի* beg *զօձ* q *զաւձ* BDEGH *զանձն* փխ. *զաւձն* E-ում փորձել են ուղղել և ստացվել է *զօձն* փխ. *զաւձն* C *զաձն* ուրիշներ ուղղել են *զաւձն* b *հողակէին* g *հողակերի* q *հողակեր* p *հողագործ* փխ *հողակեր*

9 W *նզովեսցին* o *նզովէ* IJXfn *լիցի* ôûdkmprsv *եղիցի* ct *եղիցին* hl է փխ. *լիցին* bg չիք *լիցին*

10 Այս հոդվածը որպես առաւձին հոդված աւիմաստ է. թէև վրիպակով համեմայն դեպս բոլոր ձեռ-երը այդպես են ուալիս, այնինչ այս հոդվածը պետք է լինի հաջորդ՝ մեզ հոդվածի սկզբի մասը։ Սակայն միևնույն նկատառումով (տես վերևում, էջ 168) մեծ և մեզ հոդվածները հրատարակեցինք առանձին, ինչպես բոլոր ձեռ-երում է դրված։ t *ոչ մի* b *բնութեան* q *բնութիւն* ABs *այդ*

11 Fôcg չիք *ի* r *ի դէմս ի դէմս* IJûb չիք *դէմս*

12 s *ովմանք* b *ի սիրուն* begq *խրատն* sp *յայս* K *բնութեամբ* կրկնված է

13 M *ընդանա* բացի hlou-ից մնացած ձեռ-երը *ընթանայ* IJLMRSTVXYZ ûq *եկեղեցին* ô *եկեղեցի* k *յեկեղեցի* ôd *և ի աղօթս* (d *յաղաւթս*) G r *ուսումն* c *յուսումնս* IJKLMQR STXYôûbenqru *այլ* Z *այլք* KLM QRSTXZ *առաքինութիւնք* hilortu *առաքինութիւնն* Y *առաքինութեամբ* n *յառաքինութիւնս*

14 egq *ի* փխ. *և* Y *և այլ կարճ* b չիք *և կարճ* e *ի կարճ ի կարճոյ* hilor *հանդիպի* u չիք *հանդիպին մեծի մխիթարութեան* Ubhn *մեծ* JKLR TXY *մխիթարութեանն* l *մխիթարութիւն*

ՌՃՂ (ՌՃՋՒ) ՄՕԷ. Իսկ ոմանք հանդիպին վասն մեղաց եւ դառնան ի խոստովանութիւն եւ մեկնեն զիւրեանց գաղտնիս եւ հանդիպին լուսոյն։

ՌՃՂԱ (ՌՃՋԳ) ՄՕԸ. Իսկ ոմանք անկեալք յաղաւթից եւ ծնկեալք ի պահոց, իբրեւ զշունս լիրբս անփոյթ լինին յամենայնի ուսումնատեացք, ոչ ի դիւին արատուէն, այլ յիւր չար եւ ի վատ բարուցն, մինչեւ ի վախճան անքակ լինին ի գիւէն։

ՌՃՂԲ (ՌՃՋԴ) ՄՕՔ. Իսկ ոմանք հանդիպին վասն իւրեանց անզեղջ սրտին որ զաշխարհի զփառս անվախճան համարին, աղաւթից եւ պահոց անփոյթ լինին, ընթանան առ գրարարս եւ առ պէսպէս աղանդս եւ զիւրեանց ոգին պղծեն եւ դատին ի հուր գեհենին ընդ սատանայիւ։

ՌՃՂԳ (ՌՃՋԵ) ՄԿ. Իսկ ոմանք ընթանան յափափայս եւ ընդ հուր եւ ընդ ջուր

1 bq մծէ ճողվածք դրված է մծք ճողվածի տեղը, իսկ վերջինս կցված է մծէ ճողվածին որպես շարունակություն, այլ խոսքով այդ երկու ճողվածները միացված են u չիք *իսկ ոմանք* այս ճողվածը միացված է նախորդին s *ոմանք* c *ի* փխ. *վասն* Gd չիք *վասն* QX *ի խոստովանութիւնն* M *ի խոստովանութիւն իւրեանց* վերջին բառն ավելացրել են ուրիշներ

2 H չիք *և (մեկնեն)* ô *մեկն[էն]* û *իւրեանց* b *գաղտիւն* q *դաղանիւն* Gd *լոյսոյն* ô *լուսնոյն* RXY *ի լուսոյն*

3 kms *ոմանք* û *անկեալ* eg *յանկեալք* HIKLRZ *աղաւթից* IMQSX Yôûeg *աղօթից* acdkmsv *ի յաղաւթից* p *ի յաղօթից* h *յաղօթիցն* lo u *յաղաւթիցն* KQSX *ծնկեալք* ô *ծնկոցք* i *ծնդեալք* U *ծնսեալք* (bl *ծնեալք*) վխ. *ծնկեալք*

4 d *որպէս* փխ. *իբրև* RX չիք *իբրև* û abdfkmpqsv *չունս* irt *անփոյթս* hl lortu *լինել* ôû *ամենայնի* R *յամի առանց* պատվի G *յուսումնատեաց* R *ուսումնատեացնք* hl *յուսումնատեացք* hlortu չիք *ի (դիւին)*

5 MQRTXYZôde *ի դիւէն* û *ի դիւի արատուէն* acdfiklmops *արատուէ* Y *արատաւորէն* (rt *արատաւորէ* Ze *արատուէն* bgq *արատուէ* h u *արատուքենէ* v *պատուէ*) փխ. *արատուէն* Ds *այդ* IMTYôbefghilo prtu *իւր* û *իւրեանց* acdkmpsv չիք *յիւր* hu *վատ և չար* GY չիք *և* GMQRSTXYZôûa—mo—v չիք *ի (վատ)* û *վատքար* (b *չատ*) փխ. *վատ* u *բարուց* d *բարոյցն* G *վարուցն* փխ. *բարուցն* IJMQSTbdeg imnru *ի վաղճան* loq *ի վաղջան* G *ի վաղճան* E չիք *ի, ցվախճան*

6 CFMORabfhiklmoprstuv *լինի* b չիք *ի*

7 b չիք *վասն իւրեանց* u *խնդրոյ* փխ. *իւրեանց* u *անդղջ* Y *սրտի* û *որք* kmp *այլ* (s *այդ*) փխ. *որ*

8 Y *դաշխարհս* Yûeg *փառս* t *զփառսն* IJMQSTdegilmnru *անվազճան* oq *անվաղջան* b *անվաղճան պաշտե համարին* Y *համարեն* t *յաղօթից և ի պահոց* KLMQRSTXYZô չիք *և պահոց*

9 BDGH *լինի* G *ընթանա* M *ընդանան* Q *որ ընթանան* G չիք *առ (գրարարս)* b *գրարս* i *գիր արարս* K չիք *և (առ)* KTW չիք *առ* T-ում այ լուսանցքում oegrt չիք *և (գիւրեանց)* ô *իւրեանց զիւրեան հոգին* BCDEGHabdefghiklmopqrstuv *հոգին* Y *հոգիս*

10 r *պղծին* û *անկանին* փխ. *դատին* ô *ի հուրն* abefgkmpqsv *ընդ* (v չիք *ընդ*) *սատանայի* (efgq *սատանայիւ*) *ի հուր գեհենին* (v չիք *գեհենին*) Y *գեհենի* o *և ընդ* cd չիք *ընդ սատանայի*

11 b մկ ճողվածք դրված է մկա ճողվածի տեղը և հակառակը S *յոմանք* s *ոմանք* c *ի յանփափայս* G *վափայս* (b *ծովի յավս* t *առ խաբեփայս*) փխ. *յավփայս* q *հուրն* c չիք *ընդ (ջուր)* bq *ջուրն*

եւ քարամբք դատեն զամենեսեան վասն դիւին լրբութեան, եւ վասն ան-
փութութեան իւրեանց պահոց եւ աղաւթից ի տանջանս վախճանին։

ՌՃՂԲ (ՌՃՂԶ) ՄԿԱ. Իսկ ոմանց՝ ի կանանց կերպարանս երեւին եւ կանանց՝
յարանց կերպս. եւ զոմանս քաջակալս անուանեն եւ խստագոյն քան
զամենեսեան առ այսահարսն ընթանան, զորոց գիտական կոչեն եւ այլ
դիմաւք առ ժամանակ մի անգիտութիւն լինի, խոտորին ի պահոց եւ
յաղաւթից, եւ ապա յետոյ խստագոյն երեւեալ ըստ բանի Փրկչին՝ «Բնակէ
յորդիս եւ յորդւոց որդիս է դիւաւք խսաագունիւք քան զինքն»։

ՌՃՂՆ (ՌՃՂԷ) ՄԿԲ. Իսկ ոմանք յարակայ մոլին, զոր լուսնահարն կոչեն, եւ
զաստուածայինն մարտն վասն մեղաց եւ վասն առաքինութեան՝ լուսնին
տան, թէ ի ծնունդս թէ ի հինն գայ դեւն եւ ընթանայ ի պէսպէս իրս, եւ
ոչ ընթանայ յեկեղեցին Աստուծոյ աղաւթիւք եւ պահաւք խնդրել իւրեանց

1 M *քարամք* b *քարեամբն* f *քարամբ* q *բարեամբ* Yu *դատին* G *դամեննքեան* ôl *լրբուքեամբ* bq *լրբուքեամբն* Y *լկուքեանն* փխ. *լրբուքեան* Y *անփոյթուքեանն* cefg lr *անփուքթուքեան*

2 a—gkmpqsv չիք *իւրեանց* bq *պահոցն, աղաւթիցն* eg չիք *ի* hilou *ի տանջան* IJMQSTbdegiuq *վաղճանին* lmou *վաղջանին* r *վախջանին*

3 OYWa—gikmopqrsuv *ոմանք* a—g kmpqsv *ի կերպարանս* (p չիք *ի*) *կանանց* (b *կանան*[*ց*] f *կանաց*) t *կանայք*

4 t *ի կերպս արանց* eg *և արանց* b *արեանց* փխ. *յարանց* բացի BCD EGHacdfhiklmoprsuv-ից մնացած ձեռ.-երր *արանց* MQRSTZôû *զոմանց* d *քաչակալս* eg *քաջակա*[*լ*]*ս* ô *խոտագոյնս*

5 G *զամենայն* Gr չիք *առ* egprt *այսահարս* hklmo *այսահարն* bq *զորոչ* փխ. *զորոց* B—Hûhv *դիտնական* d *դիտական* (lrt *դիտակ են*) փխ. *դիտական* hu չիք *և* eg *այլք*

6 G *ժամանակի,* չիք *մի* bq *անգիտուքեամբ լինին* k *անգիտուքեան*

7 lKLRZbloqs *աղաւթից* JMQSTXYô ûegipr *աղօթից* ô չիք *ապա* KLM QRŞTXYZ *յետոյ ապա* ôû *ետոյ* OWbhiloru *բանին* ô *բնակին* b *բնակեսցէ* c *բնակ*

8 lJYô *որդիս* RS *որդոց* (Q *որդւոց* hu *յորդիս* lo *յոդիս* rt *հոգիս*) փխ. *յորդիս* û չիք *յորդիս և յորդւոց որդիս* CDGHYcdefglmq *յորդոց* II KMTZû *որդոց* LXn *որդւոց* rt *յորդոյ* (o *որդւոյ* u *որդոյ*) փխ. *յորդւոց* Wh չիք *և յորդւոց որդիս* Zef glnortu *յորդիս* bq չիք *որդիս* Wu *եօթն* Y *եօթ* ackps *եթն* m *եաւթն* H *է* փխ. *է* OW *դիմօք* (l *դիմաւթ* n *դիաւք*) փխ. *դիւաւք* G *խստագոյնիւք* begqt *խստագոյն* dov *խոտագոյնիւք* c *խ*[*ս*]*տագունիւք* f *խստագունդք*

9 S *յոմանց* բացի ûa—v-ից մնացած ձեր-երր *ոմանք* û *որոց* փխ. *զոր* Yûnt *լուսնահար* eg *լուսահարն* b *լուսայ հայր* q *լուսահար* BCDEGH OYWbqt *կոչին* r *կոչել*

10 u *զաստուածամարտ* J *մարտ* so *մարդն* փխ. *մարտն* RXt *մեղացն* ô *վասն աչխարհի առաքինութեան* Y ps *առաքինութեանն* bq *առաքինի* eg *առագին* Mbhloru *լուսին*

11 acd—hk—prstuv *եթէ* (*ի ծնունդս*) bq *և եթէ* (*ի ծնունդս*) a—hkmpq rsuv *եթէ* (*ի հինն*) Yt *և թէ* lo *և եթէ* Ld *ի հին* n *ի հնումն* փխ. *ի հինն* Y *ի հնդա* փխ. *ի հինն գայ* û *ի հինս, տևն* Y չիք (*դեն*) *և* d *ի պէտս* փխ. *ի պէսպէս* ûhu չիք *իրս*

12 hilort *ընթանայցէ* ô *ընթանան* u *ընթանացցէ* Wbeg *յեկեղեցի* ôûp *եկեղեցին* k *ի յեկեղեցին* Ml *յաստուծոյ* p *պահօք և աղաօթիւք* hu չիք *և պահաւք* Y *պահով* բացի G HIJQXWôûbcdiloqrt-ից մնացած ձեռ.-երր *պահովք* K *խնդրուածովք խնդրել* hilortu *խնդրել ի նոցանէ իւրեանց* (r *իւրեան*) Ro *զիւրեան* Y *զիւրն* Lû չիք *իւրեանց*

բժշկութիւն, այլ ընչիւք եւ պատարագաւք ընթանան առ այսահարսն եւ լուսնովն բժշկութիւն խնդրեն ի նորոգան ի նոր եւ ի հին լուսնին եւ զարդար եւ զսուրբ լոյս լուսնին խառնեն ընդ իւրեանս որ անլոյծ կապանաւք կան առաջի Քրիստոսի։

ՌՃՂԶ (ՌՃԶԶ) ՄԿԳ. Իսկ զոմանս գաղտ լլկէ ի գիշերի, զոր ոմանք հոգեգէշ կոչեն, ասեն եւ խստագոյն քան զամենայն անաղաւթս եւ անպահս առնէ եւ զոդին մատնէ ի գեհենն։

ՌՃՂԷ (ՌՃԶԹ) ՄԿԴ. Իսկ որք ի քուն ընդոստնուն եւ լան եւ կամ ծիծաղին եւ իբրեւ զշուն մռնչեն եւ ընդ վայր խաւսին եւ թմբրին եւ անկանին ի զար-
10 *հուրումն, եւ յորժամ այսն թողու զարթնուն եւ ցնծալով երազս խաւսին։*

ՌՃՂԸ (ՌՃՂ) ՄԿԵ. Իսկ այսահարութիւն է՝ ապիւնհեղութիւն եւ սուտ երդումն եւ զուր վկայել եւ արուագիտութիւն եւ անասնազանցութիւն եւ ագահու-

1 B այդ ú պատարը[ագ]աւք b պաարբանաւք (t պարգևօք) փխ. պատարագաւք an այսահարն c քահանայն (d ̣քահանայս) փխ. այսահարսն

2 KLMQRSTXYZ լուսնովան ô լուսնօվան uq յուսնով b լուսով chpsu լուսովն ûbq ի նորոգս ô ի նորոփսն Wacdefgklmprstv և ի նոր û չիք ի նոր, ի հինս MY լուսին û լուսնի bq չիք լուսնին LMRSXYZ ô պարգարեալ a—mo—v չիք և դարդար...լոյս լուսնին՝ տող 3-րդ

3 KLMQRSXYZô չիք եւ, սուրբ E լոյսն GM լոու Y լույս K չիք լոյս CD GHM լուսին c-ում ուրիշներ ուղղել են լուսնին Y լուսնի KLMQR STYZô խառն p [իւր]եանս l չիք որ MGlq անլուծ

4 b չիք կան

5 d ոմանք hilotu լլկեն begqi չիք զոր s ոմանք t դոմանք begq դոմանս փխ. ոմանք g հոգեգէշ կոչեն...եղիցին իբրե գհեթանոսս՝ էջ 180 տող 12-րդ ըսկած է

6 ô գոչեն Y և ասեն, չիք և u չիք ասեն p ասեն դամենայն խստագոյն անաղօթս acdkmsv չիք քան DHb q աղաւթս (G աղօթս) փխ. անդաւթս C աղօթս ուրիշներ ուղղել են անաղօթս

7 GVXubenq դհոգին r մտանէ փխ. մատնէ Y ի գեհենի cqrt ի դեհեանն hu ի դեհենին Mb ի դեհեն (b ի դհենս) հրոյն բացի BCDE GHaefiklmopsv-ից մնացած ձեռերը ի գհենն

8 beiq որ û ոմանք փխ. որք chlotu ի քունն b լիդիոսն ունի (e լիդ յոստնուն q լիդ ոստնուն rt ընդ ուանուն) փխ. ընդոստնուն U ընդոստնունեան փխ. ընդոստնուն և լան bq չիք և (լան) q լալ ôûe չիք և (կամ) KYb չիք կամ IJWû ծիծաղեն ehlou չիք և (իբրև)

9 MSô մռնչեն b մռընչէին ôbq չիք և (թմբրին) OVYWôbepqu թմբրին r թըմպրին t թը[մ]պըրին B թմբրին (n ըմբըրին) փխ. թմբրին kmp s չիք ի

10 ô որժամ յայսն b ասնն փխ. այսն Lbeq թողուն G զարթու b դարթունն e ցնծանալով R ցնծոլով b ծիծաղելով փխ. ցնծալով OWa-fpqv երազ t զերազս ô խօսի

11 Y այսահարութիւնն q ահահարութիւն KRTYZb արիւնհեղութիւնն l արիւն հեղուն û չիք և Y վկայութիւն փխ. երդումն

12 A և զուր վկայել և արուագիտութիւն ճաւվածր հավաճաբար գրչի կողմից ավելացված է ձախ լուսանցքում. այդ նույն ճատվածը IJKLM OPQRSTVXYZWôû ձեռ-երում սխալմամբ դրված է 11-րդ տողի այսահարութիւն է արիւնհեղութիւն բառերի միջև այսպես l ձեռ-րի օրինակով՝ իսկ այսահարութիւն է զուր վկայել և արուագիտութիւն արիւն հեղուն և սուտ երդումն և անասնազանցութիւն l—TVX—ô-u չիք և (զուր) beq վկայելն Yû չիք (վկայել) և A արուագիտութիւն bq արուագիտութիւնն Gu չիք և (անասնազանցութիւն) bq անասնազանցութիւնն ûk չիք և (ագահութիւն) q ագահութիւնն u ահագութիւն փխ. ագահութիւն k չիք ագահութիւն

Թիւն եւ արծաթասիրութիւն եւ արբեցութիւն. որ թէ այնմ հանդիպին, այսահար կոչիլ լաւ է քան զայնպիսի ախտից։

ՒՒՂԲ (ՌՃՂԱ) ՄԿԶ. Իսկ քահանային այսպէս արժան է կարգել զայսահարսն. յորժամ հանդիպի այսն պիղծ, տանել ի դուռն եկեղեցւոյն եւ քառասնեակս առնել, է անգամ աղաւթս առնել հանդերձ սուրբ Աւետարանաւն, հայել եւ տեսանել զյրբութիւն գլխին, յաւելուլ եւ կարճել զկարգն եւ ղպահսն ըստ ողորմութեանն Աստուծոյ. ի պահս եւ յաղաւթս կացցէ, ղի այն է հաճոյ Աստուծոյ։

ՒՒՄ (ՌՃՂԲ) ՄԿԷ. Որք ի բազում ծովացեալ մեղացն խորս ընկղմեցան ոչ կարելով հասանել ի նաւահանգիստն խաղաղութեան ի ձեռն ազգի ազգի առաքինութեան եւ ապաշխարութեան, յետոյ երկիւղիւ մահու ըմբռնեալ եւ ի կենդանութեանն ի կենդանի պատարագն եւս ս.պաւինեցան հասանելով ճշմարիտ թողութեան՝ արժանի է, բայց կատարեսցէ զնա ճշմարիտ

1 k չիք և արծաթասիրութիւն Wr արծաթասիրութիւն q արծաթասիրութիւնն b արծաթասիրութիւնն u արծ[աթասիր]ութիւն bq արբեցութիւնն u որք bh յայնմ ū այոց փխ. այնմ

2 H այսահարու KLMQRSTXYZû կոչել ô կոչին b կոչին q կոչիլն Y դայնպիսիս acehklmopsuv զայսպիսի b այսպիսի f յայսպիսի qt այնպիսի d զայնպիսին g պիսի ուրշներ ուղղել են զայնպիսի KLM QRSTXZ յախտից cd աղտից Y չիր ախտից ū ախտից ենթակայ

3 KLMQRSTXZ քահանայն û քահանայ u քահանայի Un արժան է այսպէս p պարտ է և արժան փխ. արժան է G չիք արժան է ô գաբկել u կարդ G չիք զայսահարսն

4 Gr հանգիպին u հանդիպ OYWûa—fhmo—v այս abdefkmpqsv տանիլ ô չիք տանել d ի գոռն CDGHMV Yacdfhilopru եկեղեցւոյն YQSq յեկեղեցւոյն l յեկեղեցոյն ô եկեղեցոյ be եկեղեցուն X քառասնօրեակս lrst քառասնեակն b քառասնակս

5 CDGH և է W եօթն V և փխ. է b dq չիք է անգամ աղաւթս առնել n յաղաւթս t յաղօթս X հանդերձ Jûp չիք սուրբ ûbq աւետարանաւ d աւետարանեաւն է անգամ հայել

6 i գլխութիւն փխ. գլրբութիւն û առնելուլ a—fhklmoqrstuv հայել փխ. յաւելուլ p չիք յաւելուլ d կարգել (o կարժել) փխ. կարճել ô գդտրկն b գկարգս c պահսն և կկարդն

7 r և ըստ պահսն ըստ FGIMQSUV Xôûhu ողորմութեան GM յաստուծոյ h չիք ի MQ ի պահք Gb աղաւթս Ud և ի յաղօթս (ū յաղաւթս) IJMSôepu աղօթս ô կացէ կայցէ

8 ôd հաճոյն R չիք հաճոյ աստուծոյ M յաստուծոյ

9 h որ o ի պաղում O ծովացեալ BC DEFGHVûhlou մեղաց de ի խորս c ընդգմեցան G ընդ[դ]մեցան hou որ փխ. ոչ ô կամելով փխ. կարելով bfq կարացեալ e կարացին

10 d հասանէ It հասանիլ ûu ի նաւահանգիստ Y խաղաղութեանն hlou չիք աղգի

11 Yk առաքինութեանն DH առաքինութիւն ô առաքինութեամբ J ապաշխարութեանն ô ապաշխարութեամբ BCDEGH աստուածպաշտութեան փխ. ապաշխարութեան Y և յետոյ d երկիւղ lo յերկիւղիւ v երկիղիւ ô մահուան

12 OWbq չիք և (ի) def ի կենդանութիւն ackmpsv ի կենդանութիւնն CFGIMQSXWôûbnqu ի կենդանութեան G չիք ի (կենդանի) P չիք ի կենդանի պատարագն... ճշմարիտ թողութեան ուրիշներ ավելացրել են աջ լուսանցքում r սուրբ պատարագն u պատարագ b ևն ôhl lortu չիք ևս t ապաւինեցաւ KLMQRSTXYZôl հասանել ū չիք հասանելով

13 Yt թողութեանն IJYû արժան է u կատարեսցին ô չիք զնա ճշմարիտ

հաւատով եւ սիրով եւ ճշմարիտ յուսով, զի եւ պատարագ ոչ միայն վասն մեռելոց մատուցաւ առաջի Հաւր ի քաւութիւն, այլ եւ վասն կենդանեաց իսկ, եւ ոչ արդարոց միայն յատուկ, այլ եւ վասն մեղաւորաց. թուի թէ եւ սոցա իսկ յաղագս այժմ իսկ եւ վասն կենդանեաց եւ վասն մեռելոց հաւաստապէս բաշխի ի հաշտութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց, եւ յայտ յիշատակացն է եւ զի հաւաստապէս յիշատակին կենդանիք եւ մեռեալք, բայց մատուցողքն զգոյշ կացցեն յիշատակացն քառասնիցն՝ ի շաւթիցն եւ ի պատարագացն եւ յաւրինաց անտի չճաշակիցէ, նմանապէս եւ յայլ մեռելոց պատարագաց· իսկ ի տէրունական պատարագացն եւ ի Տեառն աւրն ի մատաղն հաղորդեսցի եւ զայլ միս ամենեւին մի՛ ճաշակեսցէ, ի տարւոջն միանգամ հաղորդեսցի ի հոգեւոր սեղանոյն

1ô հաւատով և սիրով û չիք և (սիրով) ûhrt չիք հշմարիտ iou սիրով և յուսով փխ. յուսով bq յոլով փխ. յուսով t քանզի փխ. զի և b eg չիք (զի) և bdq պատարագն

2 er չիք վասն Wbirt մեռելոյ e մեռելոց միայն մատուցաւ n չիք առաջի t հօր աստուծոյ ի քաւութիւն bq ի քաւութեան BDs այդ bq չիք այլ և վասն...միայն յատուկ՝ տող 3-րդ

3 e ի[կ], և (ոչ) կրկնված է BCD EFGHY և ոչ միայն (Y չիք միայն) վասն արդարոց յատուկ p չիք միայն S ատուկ Y չիք յատուկ

4 KL քըւի ôb քւի. h քվի b չիք և (սոցա) Mô աղագս d յաղակս c յաղագս որոյ այժմ bq և այժմն ô չիք իսկ Un է փխ. (իսկ) և a—fk mpqsv վասն մեռելոց և վասն կենդանեաց Yôr չիք վասն (մեռելոց)

5 ôd հաստատապէս (t հաւաստաբապէս) փխ. հաւաստապէս hiou բաշխել a—fkmpqv խաչի փխ. բաշխի ô ի հաշտութիւն հօր

6 ô այտ w̄ յայս փխ. յայս d յայտ է BCDEFHacdpstv ի յիշատակացն է e յիշատակին փխ. յիշատակացն bq չիք յիշատակացն է և զի հաւաստապէս F չիք է û չիք և (զի) i զի և ûadps հաւաստապէս փխ. հաւաստապէս d յիշատ[ակ]ին W կենդանիք կրկնված է RXYbq կենդանիքն

7 RXYbq մեռեալքն R չիք բայց G բայց մատուցաւղքն աջ լուսանցքում BDEadklmov մատուցաւղքն s մատուցանաւղքն CFHMYôpr մատուցօղքն Z մատուցողք ILMQ YôûbcdefIoq զգուշ u զգոյշ b կացցեն uhu յիշատակաց c ի յիշատակացն un քառասնից q ի-ից p չիք քառասնիցն

8 ô և ի (շաւթիցն) B է շաւթիցն պայմանական նշանով է-ն ճանված է Y է շօթից W է շոթիցն û է շաւթից H է չաւթիցն Qbq է շաթաթիցն (e և աղօթիցն) փխ. է շաւթիցն ôefq չիք և (է) û է պատարագաց hu է պատարագն q է պաաարտղիցն B է պատարագացն պայմանական նշանով է-ն ճանված է Y չիք և (յաւրինաց) Iû օրինաց kp օրինացն Is աւրինաց m աւրինացն Ldnoq յաւրինացն L'rtuv յօրինացն hl յանաւրինացն bc և ի յաւրինացն befq անդի (f անդ) մի ինչ (e մինչև) ճաշակեսցէ (f ճաշակիցէ) Y ճաշակիցէ û չճաշակիցեն

9 IJKLMQRTXZbhilnoqrtu այլ ûp այլոց Sô չիք յայլ hilortu մեռելոյ km պատարագացն b չիք պատարագաց (իսկ) FOWdhilort չիք է u ի տէրունականն ûq պատարագաց (և)

10 FH չիք և (է) ô չիք է (տեառն) bq է տեառնական u է տէր M աւուրն c աւորն Q աւր û օր BCEGH աւրինի (D աւրին) փխ. աւրն h չիք (աւրն) է ô այլ d զայլն t զայլմէ, չիք միս q է ամենայնիւ b յամենայնիւ

11 hlo ճաշակիցէ irt ճաշակեսցի CDG HYôbcdefhqu է (h չիք է) տարոջն ú է տարւոջ o է տարուոջն acdih iloqrsuv չիք է (տարւոջն) ô է հոգեոր KLMOSTW սեղանւոյն

եւ ղԳ քառասնորդսն՝ զտէրունականն եւ զառաքելականն եւ զմարգարէականն սուրբ պահեսցէ եւ տուընջեան եւ գիշերոյն աղաւթից զի բաժանեալ կանոնն անխափան կատարեսցէ եւ գնոյն մարդասիրութիւն Փրկչին մի՛ մոռասցին եւ զընդունելութիւն առ եկեղեցիս եւ առ քահանայս
եւ առ կարաւտեալս մի՛ մոռասցի, զի յոյս ոչ երբեք ամաչեցուցանէ։
ՌՄԱ (ՌՃՂԳ) ՄԿԸ. Որք բանիւ Աստուծոյ աներկեւան երդմամբ դաշն խաղաղութեան հաստատեն վասն առ թշնամիս պատերազմողս՝ առ հաւատացեալս կամ առ հեթանոսս, եւ յետ այսորիկ ոխտադրուժ գտան դաշանցն եւ սպանին զնոսա եւ կամ ետուն ի ձեռս բարբարոսաց կամ յետս կացուցին ի հաւատոյն՝ այս չարիք եւ աղէտք հաւասար են այնոցիկ, որք ուրացան զՔրիստոս. պարտ է նոցա զամենայն ժամանակս ապաշխարել, զի կրկին ընկալցին զսպանողացն զդատաստանս, զի որով բանիւ փրկեցան արարածք, զնոյն բան դեղ մահու նիւթեցին։

1 Yô դ W դևրեք a—fhiklmopqrstuv զերիս û երեք այսինք զքառասնորդս W քառասներորդսն t քառասներորդսն ô դոր տէրունականն hlou զտէրունական û չիք զտէրունականն է u զառաքելական du զառաքելական bq չիք և զառաքելականն û մարգարէականս Q չիք և դմարգարէականն

2 Aô աւնջեան HZmqt տրւընջեան K L տրւնջեան P տրվընջեան Ub տուընջեանն W աւնչեան e տուընջեան Y և ի տուընջեան û չիք տուընջեան և գիշերոյն աղաւթից l չիք և (գիշերոյն) AJOv գիշերւոյն u գգիշերոյն ôbefq գիշերոյ Jbcfq աղաւթիցն le աղօթիցն n յաղաւթից s առաւթից ôû p Wacdfhikl mortuv զերկու eq զերկուս ps և զերկու b չիք դր բաժանեալ... կատարեսցէ՝ ոոդ 3-րդ

3 Ye կանոնն ûdu կանոն fq կանոնս q և անխափան KM անխարան bq մարդասիրութիւնն

4 r փրկչին մերոյ Oôa զնդունելութիւն bt զընդունելութիւնն d զընդունելութիւնս MQ յեկեղեցիս q եկեղեցիսն Y չիք (և) առ ô դքահանայս r քահանայն

5 ô առ ի կարօտեալս Wbeq կատարեալս փխ. կարաւտեալս G մոռասցէ Oôt մոռասցին U չիք զի G յոյս d յոյս տէր X չիք երբեք Wa—fh—v երբէք ոչ (W մի) BC DEFG ամաչեցուսցէ ô ամաչեցուցանիցէ b ամաչեցուցանեն Y ամեցուցանէ ուրիշներ ուղղել են ամաչեցուցանէ

6 ps որ t աներ[կ]եան ô երգ[մա]մբ a—fkmpqsv չիք երդմամբ M յաստուծոյ hu դաշտ փխ. դաշն OWô bq խաղաղութեամբ p հաստատեն խաղաղութեան

7 Sô առ պատերազմողս BDHamv պատերազմաւղս CEFGMYkps պատերազմօղս

8 a—fhikmopqrstuv առ հեթանոս (u հեթանոս) կամ առ հաւատացեալս (r հաւատացեալն) KMQSTô հեթանոսն RXZ հեթանոսն L առ ի հեթանոսսն l չիք կամ առ հեթանոս ô ետ Yt այնորիկ cirt ոխտադրուժք hlou ոխտադրոյժք be q գտա f [գ?] տա

9 KLd դաշնացն b գաշտանցն, սպանեն q սպանանեն BCDEFGHcdhp u չիք և (կամ) befq չիք (և) կամ Q ետ IJKLMQST բարբառոսաց abde fhiklmopqrsuv բարբարոսացն

10 ô ետս 1 յետո փխ, յետս d կացուցելոյն b գաբռուցին փխ. կացուցին BCDEFGHbefhiloqrtu ի հաւատոցն Y ի հա[ւա]տոյն Yû և այս acdefhikmopqrstuv չարիքս b չարիքն a—fhiklmo—v աղէտքս G հաւասարին

11 բացի Yûa—fkmnpqrsv-ից մնացած ձեռ.-երը որ LMQRSTXZaefkmpsv ուրացանն hu ուրանան b էր փխ. է r ժամանակս իւրեանց ապաշխարեսցեն

12 ô չիք զի, զկրկին c ընգալցին IJû զսպանողաց ô զ|ս]պանողացն bce p զսպաննողացն kq զդատաստանն b զդատաստանն BCDEGH զատաստանս

13 H նոյն d բանն XY նիւթիցեն bq նիւթիցն t նիւթից

ՌՄԲ (ՌՃՂԴ) ՄԿԹ. Որք հրամանաւ հեթանոսաց եւ բռնաւորաց առաքեցան լրուահս եւ զաշխարհս հաւատացելոց ի ձեռս թշնամեաց նոցա երթեալ ազդումն առնելով գուշակմամբ ապրեցուցին զբազումս փախստեամբ, նոքա ոչ ըստ առաջին մեղացն ընկալցին զդատաստանն, վասն զի բաժանորդ կացին այնոցիկ, որոց գրով պատմին նահատակութեամբ յիշատակք։ Ապա եթէ դաւաճանող չարին գտանի պատճառաւ որ ի սուր եւ ի գերութիւն յափշտակութեան, այս չարիք ի վեր են եւթն պատիկ առաւել քան զսպանողացն դատաստանս. այսուհետեւ ոչ գտանի սահման կանոնական տալ նոցա դարձ փրկութեան, այլ եպիսկոպոսն տեսցէ զդարձ նոցա խոստովանութեանն, զինչ կամեսցի արասցէ՝ իշխան է, այլ մի՛ անյուսութեամբ դատապարտեսցէ, զի մի՛ խապառ կորուսցէ, այլ կարեկից եւս լիցի իբրեւ ժառանգակից, զի հոգին ապրեսցի յահագին դատաստանացն։

1 ւ որ OW հրամանաւ առ. փխ. հրամանաւ b հեթանոսացն, բռնաւորացն
2 BCDEFGH լրահաք A լրահս գրչից ուղղված լրուահս abcdfkmqsv լրահսել բացի AU-ից մնացած ձեռերք լրահս ûabcdfkmpqs չիք և ô զաշխարհս û յաշխարհս hklou ի ձեռն b ի ձեռաց b թշնամեացն u թշնամանեաց a—dfhik—oqr—v և նոցա
3 RSXYôlr երդեալ OQWbdhlu երթալ d գուշակմամբ u ապ|ր|եցուցին Y բազումս
4 h սասլ u մեղաց c ընգալցին hllortu ընկալան m ընկալցին զսպանողացն զդատաստանն ûhllortu զդատաստան
5 Y բաժանորդք lr կացցին H այնոց-[ին] QY որով d պատմին q պատմով (b պատուով) փխ. պատմին û նահատակութեան BCDEFGH նահատակութեամբք
6 Qbc յիշատակ t յիշատակքն a—fk mpqsv թէ BDEHakmv դաւաճանաւդ CFGYl դաւաճանօդ p դաւաճանօդն s դաւաճանաւդն b դաւանող փխ. դաւաճանող Yû զդատնին U պատճ]առ]աւ
7 Y չիք որ q և կրկնված է ô չիք (և) ի Y յափշտակութեանն hlo յափշտակութեամբ e ափըշտակութեան u յափշտակութիւն befhloqu չարիքս d չարիկ e չիք ի (վեր) kmı ի վերին hu ի վերայ փխ. ի վեր են ı չիք ի վեր են
8 JMRXYW եօթն V յԼթն ûl եօթնապատիկ d եաւթնապատիկ c եւթնապատիկ ôbefhoqru է (t է-ն) փխ. ևթն Y պատիկք q պատիք c քան զսպանողացն և առաւել է դատաստանն hllortu չիք առաւել ôep զսպանողաց û սպանողաց b զսպանողացն CDEGHf դատաստան Un զդատաստանն beq դատաստանն R այսոհետև
9 ô գտանին p ի սահմանս s ի սահման n գեղ փխ. դարձ Y փրկութեանն B այդ ûq եպիսկոպոս
10 û դարձ (նոցա) BCDEGH դնոցա դարձ u նորա փխ. նոցա F չիք նոցա CDFGHIJSUXWôûbdefqu խոստովանութեան Q խոստովանութեամբ f չիք զինչ b և կամեսցի Y կամեսցէ ô արացէ
11 d արասցէ քանզի իշխան է Bs այդ OWhlou միայն փխ. մի, յուսութեամբ (bq ամուսնութեամբ c յուսահատութեամբ) փխ. անյուսութեամբ ô և փխ. զի
12 hllorս խապառ մի P զի մի խապառ կորուսցէ աջ լուսանցքում bc կորիցէ q կորեսցէ Bs այդ bq ընկերակից փխ. կարեկից l և սա փխ. ևս û չիք ևս ô և լսիցի փխ. ևս լիցի acdkmpsv լինիցի rt իցէ փխ. լիցի GIJu ժառանգակից Y ժառանդակիցք beq չիք զի n զի երևս ուրիշներ ուղղել են զի թերևս փխ. զի CDEGHf ողին b կռչիցին (e դիտութեամբ q տղտին) փխ. հոգին
13 G ապրեցուսցի b աղրեսցին e և ապրեսցին KLMQRSTXYZôbq ահագին e յահագի t ի յահագին O QRSTWb դատաստանաց ühlou դատաստանին d յահագին հրոյն դատաստանացն ô հրոյն փխ. դատաստանացն

ՌՄԳ (ՌՃՂԵ) ՄՀ. Ոչ է պարտ զվարդապետի ուրուք կամ զկրաննաւորի կամ ղքահանայի բանադրեալ կամ զլուծեալ ուրուք եպիսկոպոսի աւրհնել, այլ պարտ է բարեխաւսութեամբ միջնորդել առ ի հաշտութիւն, թէ պահողք դտանին բանին ճշմարտութեան։ Ապա եթէ ոչ պահողք, այլ արհամարհողք դդտանիցին բանին՝ յետ երից ամաց ապաշխարութեան արժանի լիցին եկեղեցւոյ եւ հաղորդութեան։

ՌՄԴ. (ՌՃՂԶ) ՄՀԱ. Որք զանասնախառն բանսն ի բերանսն ունիցին եւ շրթամբք իւրեանց պղծին, մանաւանդ առ աստուածանմանեալ պատկերի, այս չարիք հաւասար է այնոցիկ, որք զՀոդին Սուրբ հայհոյեսցեն, որոց ոչ դոյ թողութիւն. նոքա ի հաղորդութիւն մի՛ մերձեսցին մինչեւ ի վախճան. ապա եթէ դարձցին եւ թողցեն զչարիսն՝ յետ է ամի ապաշխարութեան հաղորդեսցին աւրինաց։ Իսկ եթէ քահանայ գտցի ի չարիսն կամ յուխտէ մանկանց՝ ի կարգէն լուծցին։ Արդ՝ եթէ այսմ

1 ûelq *վարդապետի* Q *կամ ուրուք կամ* ô *զկրօնաւորի* ûel *կրօնաւորի* a *զկրանաւորի* d *կրաւնաւորի* km s *զկրաւնաւոր* kmps *և կամ*

2 ôûem *քահանայի* ô *բանագրել* e *զբանագրեալ* K *չիք կամ* ô *լուծանել* Xûklmps *լուծեալ* û *այլ փխ. ուրուք* a—fhiklmop—v *եպիսկոպոսի ուրուք* (b *ուրեք*) ô *օրհնեալ* B *այդ*

3 Yû *չիք ի* t *եթէ* Yakpu *պահօղք* b *պահաւք* fq *պահողք* hmsv *պահաւղք*

4 bq *զտանիցին* D *զտանին բանին... ոչ պահողք* ûkrpûeh լուսանցքում Fbp *չիք զտանին բանին...ոչ պահողք* eg *ճշմարտութեամբ* Y *ճշմարտութեանն* Uûacdefhiklmnoqrstuv *թէ* g *չիք ոչ* ավելացրել bû ուրիշներ MYk *պահօղք* amsv *պահաւղք* c *պահաւղ* d *պահող* p *ոչ այլ արհամարհօղք* Mk *արհամարհօղք* Y *արհամարհողք* P *արհամարհողք* amsv *արհամարհաւղք* c *արհամարհող* d *արհամարհող* b *չիք այլ արհամարհողք*

5 A սկզբնապես *զտանին* հաւանաբար գրիչն ուղղել է *զտանիցի* BCDEG Hcd *զտանին* e *զտանիձին* o *եւ* S *յերից* b *գ-յոց* q *երից* Y *ապաշխարութեանն* ABCDEFGHIJKLOPQRSTUVXYZWôn *ապա անժամի* e *արժան* t *լիցին արժանի*

6 KLMQRSTXZv *լինիցին* n *լիցի* h *լինին* CDHKYôcefhloprtu *եկեղեցոյ* b *յեկեղեցոյն* q *եկեղեցոյն* IJQ *յեկեղեցւոյ* ôl *չիր և* KLMRTYZWilq *հաղորդութիանն*

7 û *որ* LY *զանասնախառան* jo *զանա[ս]խառն* d *զանասնախ[առ]ն* L *բանն* Y *բան* ûa—flkmpqrstv *բանս* acdkmpsv *ընդ փխ. ի, բերանս* Yô ûilloqrtu *ի բերանս* bef *ի բերան* R *չիք ի բերանն*

8 r *շրթունք* G *իւրոց* r *պըղծեն* V *թէ առ* dp *աստուածանմանն* X *աստուածանմանեաւ* ô *պատկեր* befq *պատկերին*

9 teu *չարիքս* ô *հաւասարի* a—fhikl mopqrstuv *են փխ. է* ô *չիք է* bef pq *որ* L *հայհոյեսցին* Y *հայհոյեն* ôe *հայհոյեցին* rt *հայհոյիցեն*

10 X *թողութիւնն* ô *չիք նոքա* L *չիք մի* KMQSTZu *մերձեսցեն* e *մերձենայցեն*

11 IJMQSTôinu *ի վաղճան* lor *ի վաղճան* a—fmqsv *չիք ի, ցվախճան* (bdeg *ցվաղճան*) ûa—fhiklmopqrstuv *թէ* ô *զարցին* deq *զարձին* Y *զչարիս* e *զչարիքան* ô *եւ* le *չիք յետ* YW *եօթն* J *ամին* bq *ամ* d *ամեայ ապաշխարութիւն* XY *ապաշխարութեանն* bq *ապաշխարեսցեն*

12 bq *և հաղորդեսցուք աւրինացն աստուածոյ* (q *չիք աստուածոյ*) *իսկ* բացի Aûacefkmprst-ից մնացած ձեռ-երր *հաղորդեսցի* Q *յաւրինաց* t *յօրինաց* dfkms *աւրինացն* p *օրինացն* A *չիք աւրինաց* b *իսկ-ից առաջնին հողված* c *թէ* KLQRSTUXYZô *քահանայն* q *քահանայի* BCDEG *զտանի* H *չիք գացի ի*

13 H *զտանիսն փխ. չարիսն* e *ի չարիքս* ôûelp *ուխտէ* c *յուխտի* t *ի յուխտէ* CDGH *մանկանցն* u *ի կրկնված է* M *ի կարքէն* ô *ի զարկէն* OQWûbk *լուծցի* kp *արգ-ից առաջնին հողված* PYbhnu *յայսմ* t *այս* d *այսմն*

աղանդոյս գացին հաղորդ որոշմամբ ըստ վերագոյն ասացելոցդ եւ դառնալով դարձին անդրէն՝ յետ ժ ամի ապաշխարութեան մտցէ ի սուրբ եկեղեցին եւ Բ ամ ընդ ապաշխարողսն ելցէ աղքատսիրութեամբ, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց։

5 Եթէ ի մեր կողմանէս արժանաւորեալ էր աւծութեան եւ ձեռնադրութեան՝ դարձեալ անդրէն ի նոյն աշտիճան արժանաւորեսցի, իսկ եթէ զնոյն ընկալեալ էր՝ դարձեալ երկրորդութեամբ ընկալցի զաւծութիւնն եւ զձեռնադրութիւնն առանց ապաշխարութեան, զի նոցայն ոչ հոգեւորապէս ասի։

ՌՄԵ (ՌՃՂԷ) ՄՀՔ. Որք զուգաւորին ընդ կնոջ եղբաւր կամ ընդ քերց նորա, բաժանեսցին եւ ապաշխարեսցեն զամենայն աւուրս կենաց իւրեանց. ապա եթէ ոչ բաժանեսցին՝ եղիցին իբրեւ զհեթանոսս։

1 dl *ազանդոյն* c *ազանդոց* r *ազանդոցս* p *գացի* CDG *որոշմամբն* W *որոշմամբք* R *ընա փխ. ըստ* p *չիք ըստ* CG *վերնագոյն* Ybq *ասացելոցն* acdkmpsv *ասացելոյ* f *ասացելոյն* û *ասացելոյդ* hilortu *ասացելոց* Y *չիք և*

2 l *դառնալ* adefkmpqsv *դառն լալով փխ. դառնալով* eq *դարձին* cd *յետս* hi *ի յետ* Wi *տասն* l *ըժ ամի յետ ա ապաշխար* KLRTYZ *ապաշխարութեանն* d *ապաշխարութիւն* e *մտցեն, չիք ի*

3 Q *յեկեղեցին* b *եկեղեցի* W *երկու* akmps *չիք ամ* b *չիք ընդ* G *ապաշխարօգս* Yûfhlloqrtu *ապաշխարողս* b *ապաշխարո[ղ]ս* amsv *ապաշխարաւզսն* kp *ապաշխարօզսն* e *աշխատողս մտցէ և ելցէ* u *աղքատսիրութեան* ackmpsv *աղքատութեամբ*

4 d *յաւբինացն* e *օրինացն* q *աւրինացն*

5 hlou *և եթէ* Q *կողմանէն* û *կողմանէ* Y *օծութեանն* rtu *օծութեամբ* u *ձեռնադրութեամբ*

6 a—fhiklmopqrstuv *չիք անդրէն* EF KLMRXYZûcdilmnoprst *աստիճան* GWôehu *աստիճանի* bq *աստիճանին* û *դարձցի* փխ. *արժանաւորեսցի*

7 b *ի նոյն* c *ընդալեալ* bq *երկրորդութեամբն* irt *երկրորդութեան* c *ընդալցի* p *ընկալցին* FMQSXYWî h *գօծութիւն* l *դաւծութիւն* lôe *գօծումն* Jbcdq *դաւծումն* û *օծումն*

8 FIJKLMQRSTXYZWôbdfl *զձեռնադրութիւն* û *ձեռնադրութիւն* e *զձեռնադրութեան* q *զձեռնադրութեամբն* km *չիք և զձեռնադրութիւնն* P *չիք առանց* ավելացրել են ուրիշներ Y *ապաշխարութեանն* d *ապաշխարութեանց* û *նոցա* d [*նոց*]*այն* loqrst *նոցա այն ոչ* KLMQRSTXYZ *նոցայն է ոչ*

9 ô *հոգեորապէս* befq *հոգևոր* l *ասէ* r *առի փխ. ասի* u *չիք ասի*

10 Ocd *որ* I *ոյք փխ. որք* M *զուքաւորին* mp *կնոչ* E *քեռց* d *քերցն* be *քուերց* t *նորին* F *նոցա* (ln *նոքա* d *որք*) *փխ. նորա*

11 Y *բաժանիցին* q *բարժանասցին* u *բաժանեսցի* IJKôû *ապաշխարեսցին* bl *իւրոց*

12 BFUûa—fhi—v *Եթէ* r *ոք փխ. ոչ* lu *բաժանեսցեն* fq *բարժանեսցին* v *բաժանեցին* ls *զհեթանոս* ô *զհեթանոսս առաջի աստուծոյ*

ԼԷ

ՅԱՀՄԱՆՔ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ ՆԱԶԻԱՆԶՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՅԱՂԱԳԴ ՈՒՂՂԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՏՈՅ ԵՒ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՑԱԼՈՐԱՑ

ԳԼՈՒԽՔ Ի.

(ՌԾՂՐ Ա) Աշակերտեալք սրբութեան հաւատոյ՝ դաւանողք սրբոյ ուխտիս քարոզիչք ճշմարտութեան, որք զբանին Աստուծոյ զիջումն ուղղահաւատութեամբ գովեստաբանէք, նախ ուսուիք ի բաց խուսափել ի հերետի-

1 Ô մինչև առաջին առոք ևար վերնագիր՝ *կանոնք լէ սրբոյն Գրիգորի* իսկ բնագրի ըՆգարձակ վերնագիրը դրված է որպես առաջին ճողվածի սկիզբ OW *սահման* l *կանոնագրութիւն* XY *կանոնագրութեանն* b *կանոնագրական* l *և կանոնագրութեան* բացի ABFJPUns-ից մնացած ձեռ-երը *երանելոյն* b *գիգորի* iprst *աստուածաբանին*

2 OWön *նազիանցու* Ô *նազիանու* ad efgkmpsv *ազիտզու* b *ազիազիութեան* c *ազիազոյ* hi.u *անձիանձու* t *անձիանցու* lo *անձիանձուն* q *ազիտզութեան* փխ. *նազիանձու* IJ Lödhinrtu *եպիսկոպոսին* Ô *արքեպիսկոպոսին* H *եպիսկոպոսն* q չիք *եպիսկոպոսի* H *ի յաղագս* t չիք *յաղագս* Y *ուղղափառութեանն* dq *ուղափառութեան* ô *ուղափառ* hilortu *ուղղափառ* kmps *հաւատոց* l *հաւատոյս*

3 Qr *յապաշխարութիւն* Y *ապաշխարութեանն* hlou չիք *և ապաշխարութեան յանցաւորաց գլուխք* բացի BCDEGHûa—gkmnpqsv-ից մնացած ձեռ-երը *ապաշխարութիւն* luegr *անցաւորաց* d *յանցանաւոր* bq չիք *յանցաւորաց*

4 GKLMOPQSTVXYZrt *գլուխ* ô *գլուխ* l *տունօվ* RWûbq չիք *գլուխք* l բացի IJacdefgkmpsv-ից մնացած ձեռ-երը *գլուխս* i *երեսուն* hlo *իր* (H *գ*) փխ. l v l *աւգնեա ինձ*

5 kmps *առաջնորդ* (a *առաջնորդք*) փխ. *աշակերտեալք* cd չիք *աշակերտեալք* տեղը բաց է թողնված J Y *սրբութեանն* rt *սրբութեամբ* բացի KLMQRSTXYZôdhlou-ից մնացած ձեռ-երը *հաւատոց* MYûk *գաւանօղք* am *գաւանաւղք* bhloqu *սուրբ* I *յուխտիս* hilortu *ուխտի և*

6 K *քարոզիչքն* ô *քարոզողք* u *քարոզք* KLRTXYZ *ճշմարտութեանն* l *ճշմարիտ* ps *որ* K *զբանին ճշմարտութեանն աստուծոյ* hlou չիք *աստուծոյ* A *ուղղահաւատութեամ[բ]* HK *ուղղահաւատութեանն* Y *ուղղահաւատութեամբն* acefgikl mprstv *ուղղաբանութեամբ* (bd *ուղաբանութեան* q *ուղաբանութեամբ* ou *ուղղափառութեամբ*) փխ. *ուղղահաւատութեամբ*

7 Z *գովեստաբանեցէք* ú *գովաբանէք* hilortu *գովեստ* (u *գ[ով]եստ*) *առնէք* փխ. *գովեստաբանէք* b *ուսչիք* CG չիք *ի բաց* C-ում ուրիշ-ներ ավելացրել են աջ լուսանցքում kn *խուսաբել* BD *խաւսափել* C *խոսափել* EHegbru *խօսափել* r և փխ. *ի (հերետիկոսացն)* CEFGHO XYZcdpq *ի հերիտիկոսացն* BD *ի հերետիկոսուցն* Q *ի հերետեկոսացն* ut *ի հերետիկոսաց* W *ի հերետոսական* ô *ի հրետիկոսացն* b *ի հերիկտոսացն*

կոսացն բծաւորական աղանդիցն եւ յարիանոսացն չարափառաց, եւ մերոյս ուղ եդեալ բանից ընտրանաւք Հոգւոյն Սրբոյ բնակեսջիք ի Քրիստոս Յիսուս տէր մեր։

ՌՄԶ (ՌՃՂԲ Բ) Ա. Եթէ ոք ասիցէ՝ զՈրգին Աստուծոյ արարած ըստ Արիոսի
ə մոլորութեանն, եւ ոչ էական եւ անսկզբնական ընդ Հայր եւ համապատիւ, որպէս են ըստ տիեզերական սիւնհոդոսին ՅԺԸ-իցն, այնպիսին մերժեսցի յեկեղեցւոյ, եւ մի՛ կալջիք հաղորդութիւն ընդ նոսա, զի նզովեալ են։ Ապա եթէ դարձցին զղջմամբ խոստովանելով զմիասնական Սուրբ Երրորդութիւնն ընդ մեզ, ուղղափառ հաւատով անսկիզբն Հայրը,
10 անսկիզբն Որդի, անսկիզբն Հոգին Սուրբ դաւանելով՝ ի նախնական սովորութենէն հեռացեալք եղիցին, ընկալեալք նախ ձեռնադրութեամբ ապաշխարութեան, ապա վերստին ծննդեամբ սուրբ աւազանին եղիցին ընդունելիք։

1 ô բծաբրական O չիք բծաւորական ազանդիցն և յարիանոսացն hlou ազանդոյն it ազանդոցն r ազանդութիւնն IJRSTXYZôûeg արիանոսացն bq յարիոսաց dt յարիանոսաց p յարիոսականացն KĿbhil ortu չարափառացն U մերոց ô մերոց dhioru մերում l մեր

2 û յուշ l ուսու փխ. ուշ, զեզեալ Un բանիցս dl բանիցն ô ընդարձանօք eg ընդրանօք k ընտրանաւքն l [ր՛ն]արանօք bq խնդրանաւք փխ. ընտրանաւք CDGHMQ Yôbcdfhlopsu հոգւոյն ը ի հոգւոյն W հոգւոյն որբոյ կրկնված է d սրբոյն q սրբուոյ iq չիք ի

3 ou ի յիսուս ի աէրն IJRXa—giklm prstv ի աէր Y մեր ամէն

4 v որ փխ. ոք eg չիք ոք l ասէ b արարածք d արարածս

5 lKLMQRSTXZWôûbdhlnou մոլորութեան o անզսկզբնական Y չիք (հաւր) և

6 Y չիք որպէս են û է փխ. են Qht ընդ փխ. ըստ b չիք ըստ YW սիւնոդոսին b սիւնոդոսի d սիւնհոդոսին i սիւնհոդոսի m սիւնհիդոսին dhou յԺը-ից akmps երեք հարիւր (aps արիւր) ասան և ուրիկն (a ը-ից) v երեք արիւր ժը-ից c երեք եմ և ը-ից û յԺը hloru այսպէս i այսպիսին m յայնպիսին

7 ôbq մերժեսցին u մերձեսցի փխ. մերմեսցի Gû եկեղեցւոյ KQdkmt յեկեղեցւոյն s յեկեղեցւոյ MVôhl յեկեղեցոյ Yabceflpqr յեկեղեցոյն g յեկեղեցին cd չիք և H կա[ը]ւիք t նզովեալք

8 bclpqsu Քէ pv գարձցի q գարձին s գարցցի R զմիասնական d զի միասնականութեամբ

9 f զսուրբ Pq չիք սուրբ P-ում ավելացրել են ուրիշներ ձախ լուսանցքում K երրորդութեան HMQWdf mn զերրորդութիւնն ô երրորդութիւն l երորդութեանն û երրորդութիւն I զերորդութիւն բացի egh iotu-ից մնացած ձեր-երը զերրդութիւնն DEHMô ուղափառ. ô հավատով անզկիզբն d անսկիզբն q անսկիզբն հայր ձախ լուսանցքում

10 ô անզկիզբն (հոգին) aflkmpst հոգի v զհոգի բացի GIXYûbeghlopqru-ից մնացած ձեւ-երը զհոգին GYeg սուրբ (eg սուրբ) հոգին b ի նախ|ն|ական h ի նախախնական û սովորութենէ

11 Q զհեռացեալք c ընդալեալք bq ընկալեալքն Y ընտրեցեալք փխ. ընկալեալք irt ի նախ b ի ձեռնադրութեամբ R ձեռնադրութեան

12 OWbq ապաշխարութեամբ Yc ապաշխարութեանն R չիք ապաշխարութեան begq չիք ապա bl եղիցի f եղիցին eg յեկեղեցին փխ. եղիցին r եղիցին առաջն ընդունելիք

ՌՄԷ (ՌՄ Գ) Բ. Իսկ որք ղՍաբէլի զուգահաւաքմանն ի միասին զդսրովելի ախտն ախտանան եւ զՄակեդոնի հոգէմարտի զի բաց ընկենլի զքիւր վարդապետութիւնն, մի՛ ոք այնպիսեացն կցորդեսցի, այլ նզովեսցեն, որպէս արտադրեցին սուրբ հարքն ճՁ, որք ի Կոստանդնուպաւլիս գումարեցան, ի բաց տրոհելով զչար վիշապն ի մեռեալսւ Արդ՝ եթէ ոք ի նոցանէ դարձցի ուրացեալ զաղանդն նոցա՝ նզովիւք ուսցին նախ զհաւատս առաքելական եկեղեցւոյ եւ ապա մկրտեսցին ի կաթողիկէն սուրբ, եւ. ոչ վաղվաղակի կալցին աշտիճան ինչ մինչեւ փորձեսցին ըստ առաքելոյն խրատու

ՌՄԸ (ՌՄԱ Դ) Գ. Իսկ զայլոց չարահամբաւ ստերիւրեալ յեղափոխուկքն,

1 bdefghilqrtu *որ* o *զր փխ. որք* Ak ms *գոարէզի* C *գսարէ* ուրիշ2ներ ուղղել bG *գսարէզի* ln *զուգահաւաղմանն* û *զուգահաւաքմանն* d *զուգայհաւագմանն* b *զուգայհաւաքմանն* ef *զզուգահաւաքմանն* hlrt *զուգահաւաքումն* lo *սուգահաւագուամն* u *սուգահաւաքումն* kmps *զզուգահաւաքմանն* cdoqs *զզբսովելի* bhl *զզբովելի* բացի abcdefghi klmopqrstuv-ից մնացած ձեռ-երը չուGեG *զզսբովելի*

2 ubefgq *ախտ* U *ախտն ախտանան և զմակեգովնի* կրկնված է b *ագտականն* G չիք *և* բացի BCDEFG HIYWûbcdefgiloqru-ից մնացած ձեռ-երը *զմակեգովնի* H *և գհոգէմարտի* KLMRSXYZ *գհոգիամարտի* t *հոգեմարտին* efgq *հոգիամարտի* W *զզսեմարտար* փխ. *հոգէմարտի* բացի ôûabcdhklmopsuv-ից մնացած ձեռ-երը *գհոգէմարտի* biq *ի* փխ. *զ 'ի* Yhlou չիք *զ 'ի, զբաց* d *զի ի բաց* c *ընգենլի* efp *ընկենլի* hou *քիւր* l *բիւր* փխ. *զքիւր*

3 IJKMQSWûdln *վարդապետութիւն* be *միտք* փխ. *մի ոք* Hb *այսպիսեացն* M *այնպեսեացն* ps *յայնպիսեացն* t *ընկալեալ* փխ. *այնպիսեացն* BD *այդ* I *նզովեսցին* Y befgq *նզովեսցէ*

4 բացի hrtu-ից մնացած ձեռ-երը *արտագրեցին* (M *արատագրեցին* d *սարտագրեցին*) փխ. *արտագրեցին* Xôl *հայրքն* t *հարիւր և յիսունքն* Y չիք *ճծ* i *որ* A *ի կոստանտինուպաւլիսն* BCDEFGI *ի կոսսանդինուպոլիսն* HKMQRSno *ի կոսսանդինուպաւլիսն* JLOPTUVXô *ի կոստանդինուպօլիսն* W *ի կոսդանտնուպօլիսն* Y *ի կոսդանաուպօլիս* Z *ի կոստանդինանուպաւլիսն* adfm *ի կոստանդինուպաւլիս* eghi kltuv *ի կոսսանդինուպօլիս* cs *ի կոստանդինուպաւլիս* bq *ի կոսսանդինոսիպաւլսի* uc *ժողովեցան* փխ. *գումարեցան*

5 Y *և ի բաց տրոհեցին* û *որոշելով* փխ. *տրոհելով* Y *վիշաւին* ûbq չիք *ի* û *մեռեալ* bq *զմեռեալս* f *ի նոցանէն*

6 q *գարձի* u *գարձցին* befgq *ուրացեալք* ûclq *գաղանդ* b *զաղանգոցն* Gb չիք *նոցա* cd *նզովեալ* Mb *ուսուցին* cdlou *ուսցի* d *գհաւատան*

7 G *եկեղեցեաց* M *յեկեղեցոյ* Yôbcef ghilopqru *եկեղեցոյ* hllortu չիք *և* a—gikmpqrstv *մկրտեսցի* û *և ապա մկրտեսցին եկեղեցի սուրբ քաթուղիկէ* IJKLQRSTUVXZVôcdnqrtv *ի քաթուղիկէն* O *ի քաթուղիկէն* hlou *ի սուրբ քաթուղիկէ*

8 Ikmp *կալցի* hlou *կալցեն* FKLMO RSXYZWôûbcdegtmnpqrst *սսաքհան* hlou *գսսաքհան* V *յաշտիճան* ô *մինչ* փխ. *ինչ* eg չիք *ինչ* OW *փորձեսցի* c *փորձեսցեն* ug *առաքելական* hlou *առաքելոյ* c *առաքելուն*

9 hou *խրատուն* l *խրատոյն* b *խրատուս այսպիսիս*

10 At *զայդոց* hlou *զայլոյ* dhlou *չար համբաւ* Y *ստերուրեալ* lor *ըստերբրեալ* e *ստերխրեալ* û չիք *ստերիւրեալ* F *յեղափոխունքն* Y *յեղափոդուկքն* Whlortu *յեղափոխուկն* û *յեղափոխուկն* eg *յեղափոխելովքն* l *յեղափոխունկն* b q *յեղափոխ երկունքն* փխ. *յեղափոխուկքն*

զորոց ասէ Յովհաննէս, առ ի մէնջ ելին, այլ ոչ էին առ ի մէնջ, զի իշխեցին առ աչաւք ասել զճշմարիտ զանքնին ծնունդ Միածնին, եւ այլք փոփոխել կամելով զառաքելականիք տաւն Մննդեանն յերկուս որոշելով՝ ա՛յլ զՄննդեանն եւ ա՛յլ զՅայտնութեանն, անհաւանք մնացեալ առաքելաւանդ կանոնական սահմանացն զոր դրով դաւանեալ ումի եկեզեցի՝ եթէ աւր Մննդեան եւ Յայտնութեան Փրկչին մերոյ ի միասին տաւնեսցի ի Զ-ն յունուարի ամսոյ, զոր եւ մեծն Մատթէոս աւետարանէ, թէ «Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդն էր այսպէս»*. եւ ի ծնանելն Յիսուսի եւ ի դալ մոգուցն եւ հրեշտակն առ հովիւսն ասելով. «Մնաւ ձեզ այսաւր փրկիչ եւ աւծեալ տէր»** եւ յայտնեալ երկնաւորաց եւ երկրա-

* Մատթ. Ա, 18 ** Ղուկ. Բ, 11

1 OWhoru զորոյ l զոր û ասի IJKL OPRSTVXZcd յոհաննէս M սհաննէս QY յոհաննէս ô ոհաննէս f յովաննէս q յովաննէո l ցյովաննէս ou ցյովաննննէս KLMQTXZôq ի մէջ փխ. ի մէնջ (ելին) BDHm այզ i և փխ. այլ U չիք այլ ոչ էին առ ի մէնջ d չիք առ ի մէնջ զի իշխեցին it չիք (էին) առ Rô ի մէջ փխ. ի մէնէ (զի) BCDEFGH իշխեսցեն OWl իշխեսցին U իշխեցի n իշխեսցի

2 û ճշմարիտ bd զճշմարիտն GlJKL MOPQRSTUVYZWôûbcefghtlnoqr tuv զանքննին kmps զանծնին փխ. զանքննին c զաքնին ուրիշներ ուղղել են զանքննին ôt ծնունդն r ծնունդք o միածին GYôûbd այլ q այլքս t այլ և փխ. և այլք

3 beg փոփոխ q [փո]փոխ ilou փոխել dhklmpsu զառաքելական կնիք o զառաքելականակնիք ôq զառաքելական (eg զառաքելականքն b զառաքելականն) փխ. զառաքելականիք eg ի տօն b աւուն hlortu չիք աւուն Wû ծննդեան lû երկուս l երկուս որոշելով այլ զծննդեանն ձախ լուսանցքում KLMQRSTXYZ ôbhlou չիք յերկուս որոշելով այլ զծննդեանն g որոշել

4 s այզ r ծընդեանն F զծննդեան u ծննդեան Gr (և) յայլ s այզ k զայլ ô չիք այլ FlSWudhu զյայտնութեան Mp զայտնութեանն lo զայտնութեան i դյայտնութիւնն k յայտնութեանն hlou և անհաւան ST տեառն հաւանք (ô տեառն հաւատամք u անհաւատ) փխ. անհաւանք IJKLMQRSTXYZûbcef gq մնացեալք F մնացել

5 Yôb առաքելաւանդք q առաքելայ աւանդ t յաւաքելաւտնդ U առ[աքելաւ] անդ air կանովնական W սահմանցն u սահմանաց befgq զորդիով փխ. զոր զրով d զրելով Y աւանդեալ փխ. զաւանեալ Mr յեկեզեցի h եկեզեցոյ t եկեզեցին

6 bd թէ i յաւր r այր փխ. աւր o ծնդեան AEGKLMOPQRSTUVXZ Wôbegq ծննդեանն XYbeg յայտնութեանն l այտնութեան a չիք փրկչին մերոյ Y ի մխմասին

7 b տաւնեսցիս Yadfkmsuv ի զ ô ի զ-նն Wlt ի (l չիք ի) վեցն Ubeg noqr չիք ի beg զ û ի յունվարի q ABC յանուարի G յունւարի k յուվարի p ունուարի բացի DEFa fsv-ից մնացած ձեռ-երր յունվարի t ամսոյն ôû չիք ամսոյ lps չիք և û չիք մեծն BCDEFGHMQYbcdef glopqu մաթէոս S յաւետարանէ d աւետարանն

8 dkms եթէ ô թէ ևս յիսուսի b է փխ. էր X չիք ի ld ի ծնանել YW ot ի ծնանիլն u ի ծնանիլ

9 բացի Ubenq-ից մնացած ձեռ-երր չունեն ի eg գալն u մօգուց e մոգուց n մոգուցն BCa հրեշտակն R հրեշտակէ û հրեշտակին e հրեշտակաց g հրեշտակացն Yhu հովիւս û հովիւն

10 G աւր փխ. այսաւր lr փրկիչն n փրկիչ ձախ լուսանցքում U չիք փրկիչ q յայտեալ bdq երկնաւորացն O և երկրաւորաց երկնաւորաց V յերկրաւորաց b երկրաւորացն

ւորաց, ղոր ընկալեալ ամենապատիւ լրակցութեամբ եկեղեցւոյ՝ միաբան տաւնէ եւ որոշէ որք ոչ այսպէսն ունիցին։

ՌՄԲ (ՌՄԲ ե) Դ. Որ ոք արհամարհիցէ զսուրբ մկրտութեամբն որ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին, որ որդեգրէ զմատուցեալսն, որպէս թէ ի լոկ ջուր ինչ նայելով, եւ ոչ հաւատայ Տեառն. եթէ ոք ոչ ծնցի ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ՝ ոչ մտցէ յարքայութիւնն եւ առ սուտս կալցի զայսոսիկ՝ եղիցի նըղովեալ. ապա եթէ ողջախոհասցի, ընկալցիք ութամեայ ապաշխարութեամբ։

ՌՄԺ (ՌՄԳ Զ) ե. եթէ ոք զկնի մկրտութեանն ըմբռնեցաւ յուրացութիւն եւ եկեսցէ դարձեալ ի սրբութեան հաւատն՝ ընդունելի լիցի ապաշխարութեամբ եւ արտասուաւք՝ մնալով յերախայիցն կարգի որչափ յամեացն արտաքոյ, եւ ապա ի ներքս ածցի ե ամեայ ապաշխարութեամբ եւ ապա հաւասարեսցի խորհրդոյն. իսկ եթէ դարձեալ ուրասցի՝ ոչ եղիցի ընդունելի։

1 RZ *դաւր* (TX *գօր*) փխ. *զոր* c *ընդայեալ* t *ամենապատուն* u չիք *ամենապատիւ լրակցութեամբ* OW *բոա կցորդութեամբ* փխ. *լրակցութեամբ* HVYôabcefghIpru *եկեղեցոյ* Mû չիք *մխարան* M-ում *աջ լուսանցքում ավելացրել եմ ուրիշներ*

2 hu *որ ոչ* (s *որ ոչ է*) փխ. *որոշէ* b *որ* W *որ ոք* (d *ոք*) փխ. *որք* BC DEFGHYûblu *այսպէս* efgq *այնպէս* OW *ունիցի* Y *ունինիցին*

3 bhloqrsu *որք,* չիք *ոք* t չիք *ոք* d *համարիցէ* ubq *սուրբ* t *զմկրտութիւնն սուրբ* IJ *մկրտութեամբ* S UXYôûdln *մկրտութիւն* HKLMQ RTZegp *մկրտութիւնն*

4 GIJKLMPRSTXYZôûpsu *որդի* bq *ի յորդի* ôegq չիք *ի* (*սուրբ*) û *հոգին* H *նոր* փխ. *որ* Ybl չիք *որ* b *որթէգրէ* eghou *յորդէգրէ* l *որդէգրեալ* d *որդէ|գրէ?|* ô չիք *որպէս թէ* blq չիք *ի* (*լոկ*) q *լոք* hIlortu չիք *լոկ*

5 bq *հաւատան* km *հաւատաց* u *հաւատայ բանին տեառն* bq չիք *տեառն* ûabcdefghiklmnopqrstuv *թէ* K չիք *ոչ* (*ծնցի*) Wոչ կրկնված է H *ծնիցի* q *ծնցի աջ լուսանցքում* bq *ի* (q չիք *ի*) *ջրոյն,* չիք *և* (*ի*) CD *ի հոգւոյն* GH *ի հոգոյն* IJO PRVXYôacdefghloqu *ի հոգոյ*

6 CDG *չմտցէ* C-ում *ուրիշներ ուղղել եմ ոչ մտցէ* Ydhlou *մտանէ* IMQS XôÛ *արքայութիւն* GJKLRTYZpr *արքայութիւնն* dl *յարքայութիւն* beg *արքայութիւն* (e *արքայութիւնն* g *յաւերքայութիւնն*) *աստուածոյ և առ* hlou *որ* փխ. *առ* Ju չիք *առ* ûhlou *սուտ* b *ուս* փխ. *սուտս* h *ընկալցի* փխ. *կալցի* r չիք *կալցի* X *կալցի եւ այսոսիկ* hl ort *զայնոսիկ* m *զայսոսիկ եղիցի* կրկնված է ôor *եղիցին* Y *նզովեալ եղիցի*

7 Ycdhiloprstu *թէ* beosuv *ողջախոհեսցի* l *ողջախոհեսցէ* d *ողջախորհեսցի* c *ընդալցիք* W *ութն ամեայ* OUbhlnortu *ը-ամեայ* Y *ութօրեայ* փխ. *աւթամեայ* ô *յապաշխարութեամբ*

9 FlSVXWôûdln *մկրտութեան* Q *մկրտութեամբ* b *մկրտութեամբն* Q *յմբեռնեցաւ* be *ընպռնեցաւ* IJr *ուրացութիւն* V *յուրացութիւնն* ô *որացութիւն* û *ուրացութեան* d *յուրաչութիւնն*

10 Mk *ի սրբութեանն* h *ի սրբութիւն* d *ի սուրբ* beq *հաւատս* g *հաւատան* l *ընդունել* n *լիցին*

11 û *արտասւօք* begq *մարմնոյ* փխ. *մնալով* IJôegp *երախայիցն* Wdmr *յերեխայիցն* u *երեխայից* bq *յերեխայից* H *կարգ* r *յորչափ* Fn *յամեաց* Mhou *ամեացն* UWk *յամենայն* (eσσ *ամենայն* t *ամեայ* rt *ամեաց*) փխ. *յամեացն*

12 b *յարտաքոյ* q չիք *արտաքոյ* R *ածցէ* d *ածի* b *անկցի* (q *անկցին*) փխ. *ածցի* W *հինգ* KLMQRSTXY Zô *ամիսս* փխ. *ամեայ* բացի befgqից մնացած ձեռ-նրը չունեն *ապաշխարութեամբ* f *յապաշխարութեամբ*

13 FOPYn *հաղորդեսցի* փխ. *հաւատարեսցի* b *սպասաւորեսցի* փխ. *հաւատարեսցի* M *խորհուրդոյն* egir *ի խորհրդոյն* b *ի սուրբ խորհրդոյն* q *սուրբ խորհրդոյն* bq *ոչ յեկեղեցին* (q *եկեղեցին*) *մտանէ և ոչ ընդունելի* փխ. *ոչ եղիցի ընդունելի* K *ընդունելութիւն*

ՌՄԺԱ (ՌՄԴ Է) Զ. Որք յետ մկրտութեանն զառածան ի մեղս պոռնկութեան, շնութեան եւ այլ զանազան չարեաց, տեսցէ որ վարդապետն է, թէ որչափ յամեալ է ի մեղսն, եւ ընտրութեամբ արասցէ նմա մնալ յապաշխարութեանն, որպէս առաքելականն հրամայէ բան, բայց յաշտիճան ոչ կարէ մերձենալ։

ՌՄԺԲ (ՌՄՆ Ը) Է. Իսկ որք ի կռապաշտութիւն տարագրեցան, զոհեցին եւ կերան յաժդիցն, եթէ երախայ իցէ՝ մկրտութեամբ սրբեսցի՝ ե ամեան ժամանակաւ ապաշխարեալ եւ սրբեալ աւազանաւն. ապա եթէ ոք ի մկրտելոց իցէ՝ ժ ամեան ժամանակաւ ապաշխարեալ հանդիպեսցի փրկութեան՝ ե ամ արտաքոյ եւ ե ի ներքս յոյժ երկիւղածութեամբ եւ հաւատով սրբեալ հաղորդեսցի. եւ եթէ արժանաւոր է այլովք վարուք կենաց իւրոց՝ յաշտիճան մատիցէ։

1 û *խոկ որք* cdp *որ* P *հեա* MQSVôû dklp *մկրտութեան* g *պոռնկութեանն* փխ. *մկրտութեանն* û *առաջան* eg *զառածանայ* bq *զառանձնանա* (v *զածան*) փխ. *զառածան* lJ *ի մեզք* bq *ի մէջս* փխ. *ի մեզս* Yq *պոռնկութեանն* d *պոռնկութիւն*

2 Y *շնութեանն* t *և շնութեան* d *շնութիւն* ôh *գայլ* b *սերեսցէ* փխ. *տեսցէ* u չիք *որ, վարդապետ* u չիք է *թէ* ô չիք է Z *որ* փխ, *որչափ*

3 Ow *որ չափեալն է* փխ. *որչափ յամեալ է* Md *ամեալ է* cv *յամեաց* lo *յամեան* r *յամեալն* h *յամենայնէ* (u *յամէ*) փխ. *յամեալ* i *իցէ* փխ. *է* cv չիք է delq *ընդրութեամբ* FSXWûbenp *յապաշխարութեան* IJod *ապաշխարութեան* MQr *ապաշխարողութեանն* g *ապաշխարութեամբ* l *յապաշխարութեամբն*

4 Gôegrv *առաքելական* bh *յառաքելականն* l չիք *որպէս* adkmpsv *հրամայէր* eg *կանոն* (g *կանոնն*) *հրամայէ* r *հրամաննէ* KLMQRTXYZô չիք *հրամայէ* g չիք *բան* IJôa—fikmqrstv *բանն* EFKORSTXYZWûacdhimopstu *յաստիճան* Gl *աստիճան* LMôeglqr *աստիճանն* b *աստիճանն*

5 AJPQST *մերձանալ*

6 KLMQRSTXYZôbhlou *որ* Y *ի կռապաշտութենն* ôcegp *ի կռապաշտութեան* ô *պատարագեցան* փխ. *տարագրեցան* û *զոհեցին զկեցն և կերան* t *կերին*

7 Y *յոմզիցն* W *յաժզօցն* acd *յաշդիցն* bq *յաշտզիցն* eghiloru *յաշտիցն* t *յազտիցն* n նախապես *յաստիցն* աջ լուսանցքում ուղղված *յամզիցն* û չիք *յաժզիցն* cd *և եթէ* (d *եդէ*) MYWûbcdnqr *երեխայ* U *երախա* փխ. *երախայ* hlou չիք *իցէ* W *հինգ* Hd է փխ. *է* b *ամեա* v *ամսեան* փխ. *ամեան* û չիք *ամեան*

8 M *ժամանլակաւ* lo *ժամանակ*ւ t *մամանակաւ* hlr *ապաշխարել* b չիք *ապա* Yuacdefgkmpqsv *թէ* Yv չիք *ոք* Yq չիք *ի*

9 beg *ի* (b չիք *ի*) *մկրտելոցն* W *տասն* Q *է* փխ. *ժ* ûblq *ամեա* b *մամանակաւ* k *ժամանակաւն* eg *ապաշխարեսցէ* t *ապաշխարել* u *հասանիցէ* փխ. *հանդիպեսցի*

10 Y *փրկութեանն* q *ի փրկութեան* r *փրկութիւն* W *հինգ* Dd է փխ. *է* (*ամ*) բացի Wa—lo—v-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *ամ* egn չիք *և* (*է*) BCDEGH *ի ներքս* CG-ում ուրիշներ ուղղել են *ի ներքս* ôb *ի ներքոյ* e g *է յոյժ* ac *երկիւղածութեամբ* e *երկուղածութեամբ* v *երկիւղածութեամբ* d *նեղածութեամբ* փխ. *երկիւղածութեամբ* l չիք *և* (*հաւատով*)

11 b *հաւատով մեծաւ սրբելով* egq *սրբելով* K *տրդաբասցի և հաղորդեսցի* փխ. *հաղորդեսցի* Mcdlopu *թէ* d *և արժանաւոր* W *արժանաւորել* beq *արժանավարելով* g *արժանաւորելովք* W չիք է A *այդովք* l *այլով* begq չիք *և այլովք* bq *վարքիւք* hlou *վարուց*

12 hlôû չիք *կենաց իւրոց* EFKLMRSYZWûa—cghimopqrstu *յաստիճան* ôbl *աստիճան* KLMQSTXYZ *մասի[ցէ]* b *մատրեսցի* փխ. *մատիցէ* R չիք *մատիցէ*

ՌՄԺԳ (ՌՄՋ Թ) Ը. ԹՔէ ցանկայ ոք լինել եպիսկոպոս՝ ահա բարւոյ գործոյ ցանկացաւ ըստ Պաւղոսի, այլ ի հրամայելոց աւաքելոցն մի՛ գտցի նուազեալ ամենայն բարեձեւութեամբ գնալ առ եկեղեցականսն եւ առ արտաքինսն, առաւել կալցի բան վարդապետութեան սերմանել լսաւղաց, որպէս եւ Տէրն ի լերինն իւրոց աշակերտացն խրատել, բժշկել, զի մի՛ անունն Աստուծոյ անպատուեսցի ի տգիտութենէն, զի տգէտ հովիւ անպատուելի է Աստուծոյ եւ սրբոց. զի զիա՞րդ լինի յանձանձիլ եկեղեցւոյ Աստուծոյ որ տգիտանայ քննել զգիրս, որով բանն Աստուած առ Հրեայսն ասէր ունել կեանս եւ Պաւղոս հրաժարեցոյց ի թղթին որ առ Տիմոթէոս եւ Տիտոս*. նաեւ հայրս մեր երկրորդ Աբրահամ ի բեմական նախընծայ վարդապետութեանն հանապազ ասէր. «Ոչ կալ այնպիսեացն

* Հմմտ. Ա Տիմ. Գ. 1—7, Տիտ. Ա, 10—16

1 K չիք ոք LMQRSTXYZôa—mpqstu v ոք ցանկայ (b ցանդայ lo ցանկաց) ôrt լինիլ Vdegl եպիսկոպոս լինել q ապա (v սհա) փխ. ահա BCDEGH բարիոք F բարիոյ Vn բարւոք Y բարոք ôacdefgqr բարոյ bhlou բարի Ublnoq գործոց

2 a—mo—v ցանկայ Y ցանկայցաւ MY պոգոսի BD այդ ûc ի հրամայելոյ adkmpsv ի հրամայելոյն bilrt ի հրամայելոցն l առաքելոցն afkmqsv առաքելոյն cd առաքելոյ lp չիք առաքելոցն l գացին

3 BCDGHô նվազեալ EK նըւազեալ begq ի (q չիք ի) նոսա լեալ (q լինեալ) փխ. նուազեալ rt նզովեալ փխ. նուազեալ ô բարեձեւութեամբ û բարեձեւութեանց hlou բարէձեւութեան u չիք գնալ առ BCDEFGH եկեղեցականն bqu եկեղեցական f եկեղեցականս l յեկեղեցականսն d q արտաքինս

4 W առել փխ. առաւել CDGHXY վարդապետութեանն OW վարդապետութեամբ r վարդապետութեան բան սերմանել t սերմանարանել BCDEFHIKLSTVXYZûn լսողաց a—mo—u լսողացն v լսօղացն Q լնողաց փխ. լսաւզաց

5 Y և որպէս Ybcdefgq չիք և ô ի լերինն h ի լերին BCDEFGHIWlr իւրոյ Lq աշակերտացն իւրոց Yûp s աշակերտաց hlou աշակերտացն ասաց խրատել û խրատէր K իւրատել փխ. խրատել HOW չիք զի, զմի

6 lûdilrtu անուն bq կամ պատմեցի (q պատուեցի) փխ. անպատուեցի ûcdeg ի տգիտութենէ l ի գիտութենէն u ի գիտութենէ b գէտ փխ. ագէտ a զի ագէտ հովիւ անպատուելի է աստուծոյ և սրբոց աջ լուսանցքում bcdhloqu հովիւն Y անպատիւ է ô անպատվելի b անպատմելի փխ. անպատուելի

7 hu չիք և սրբոց զի բացի Zûad-ից մնացած ձեռ-երր սրբոցն bq ապա (rt և) փխ. զի EHIJRSXYWôûcde glno չիք զի GV լինիցի bhloqu լիցի Qô անձանձիչ Y յանձիչ b ի յանձնանձի q յանձանձի eg անձանցձիչ hlou անձանց ինչ եկեղեցոյ MYôcefgpqr եկեղեցոյ b զեկեզեցոյ

8 BCDEGH չիք աստուածոյ begq և սրբոյն (eg սրբոցն) փխ. որ hlou գիտանա փխ. ագիտանայ akmpsv զգիրս cd զգիրսն ôm զրանն hlo u և բանն

9 Y հրէայս u հրէյայս b հրէական û ուսնիլ Fô զկեանս o կեան l չիք և IJMoq պոգոս b պոգոսի X հրաժարեցուց Vlr ի քխաին bdq ի քխքին U նորա փխ. որ gbhtu չիք որ H չիք առ

10 A—HUfkmsv ախմովքէոս Mbq տիմէքէոս û ախմօքէոս ô ախտոսն b տիմո փխ. տիտու q նաև առ հարսն CGJKûdrt հայր C-ում ուրիշներ ուղղել են հայրս Eb հայրն e զհարսն g զհայրսն ahkm opqsuv սրբոյսմ

11 bpqu նախընծայ h նախընծան l նախ ընդ փխ. նախընծայ FIMQS UWôûdhnpu վարդապետութեան bq վարդապետութեամբն hlou ասէր հանապազ (u հանապաս) n ասէր ձախ լուսանցքում d կեալ h lortu յայնպիսեացն ln այնպիսեաց

լակաստանի, այլ լուծանել հրամայէ բազում ըստգտանաց փաստաւորս, զոր եւ մեծ քարոզն Հռոմայ ի շրջաբերական կանոնեալ թուղթսն ոչ հրամայէ աւծանել զայնպիսիսն եւ զաւծեալսն լուծանել։ Արդ՝ որք փառամոլութեամբ եւ վասն մամոնայի ձգեցան առ այսպիսի պատիւ՝ մերժեսցին յառաքելական աթոռոյն. Նաեւ որք ձեռնադրեցին զնա, որպէս ի մէնջ Անտիոքացին որ արծաթով զայս նախաձեռնէր կոչեցեալսդն, նոյնպէս եւ Ղուկիոս արիոսեան եւ Ջոսիմոս, զի ոչ գիտացեալ զինքեանս, կորուստ բազմաց եղեն. փորձեսցեն նախ զինքեանս եւ ապա ի պատիւն սուրբ մատիցեն, որպէս ուսոյց առաքեալն։

ՒՄԺԴ (ՌՄԷ ժ) Բ. Որ ոք յեպիսկոպոսաց անարժան գտաւ առ պատիւն՝ վկայութեամբ երից եպիսկոպոսաց կամ եւս աւելի, ելցէ յաթոռոյն եւ ստասցի զմոնոզոնական ձեւ ի մէջ եղբարց կալով, զի եւ այս պատիւ բարձր է, իսկ եթէ գլխաւոր պատրիարգն, այսինքն կաթողիկոսն, ի նմին կար-

1 ôhu *ակաստանի* E *յոկաստ[ան]ի* b *յապաստանի* (c *յաստիճանի* d *յակ յաստիճանի*) փխ. *յակաստանի* BD *այդ* bdq *բազումս* bv *ստգտանաց* t *ըստգտանօք* d *տգիտանաց* (h *ղգաստանաց* u *սպաստանաց*) փխ. *ըստգտանաց* J *փաստաւորագոր* R Ylpr *փառաւոր* (Gd *փառօոր*) փխ. *փաստաւոր* htu *չիք փաստաւոր*

2 u *չիք և* akmnpv *մեծն* B—HVWôû ahikmnprtuv *հռովմայ* û *որ* փխ. *ի, շրջաբերեալ* u *ի շրջաբերա[կան]* t *ի շրաբերական* OVe *թուխասն* Y *թոզթսն* b *թուխթս* dgoqr *թուխթսն* l *զուկասն* փխ. *թուզթսն* G *չիք ոչ*

3 G *չիք հրամայէ* W *լուծանել* փխ. *աւծանել* ô *զայնպիսին օծանել և զօծեալս* RYdeglu *զայնպիսին* bq *զայսպիսիսն* h *զայնպիսիսն* hlou *նաև* (t *այլ և*) փխ. *և* R *չիք և* KL QRTZq *գաւծեալս* MSX *զօծեալս* i *զօծեալն* bq *աւծանել* փխ. *լուծանել* û *ոք* (b *որ*) փխ. *որք*

4 akmpsv *մամոնէայի* b *մամոնի* a—gkmpqsv *չիք առ* acdefgkmpqsv *յայնպիսի* hlortu *այնպիսի* b *յայսպիսի* KLMQRSTZô *ի պատիւ*

5 IJQSôûegloru *առաքելական* JVn *յաթոռոյն* ôu *և* փխ. *նաև* S *ձեռադրեցինն* բացի BCDEFGHôuabdef gq-ից մնացած *ձեռ-երր ձեռնադրեցինն* b *որպիսի* l *չիք որպէս*

6 b *չիք ի* FGM *ի մէջ* փխ. *ի մէնջ* K *անտիոքացինն* hirt *անտիոքայէին* lu *անտիոքային* ô *արծաթով* XY *չիք զայս* ô *նախաձեռնեցին* hilortu *նախաձեռնադրէր* BDEFIKLMOQ RSTUVXYZWôn *կոչելոցն*

7 o *ղզուկիոսն* u *զուկիաս* A *արեան ուրիշներ ուղղել են արիոսեան* Jû *արիսեան* R *արիբսեան* t *արիոսեանն* bq *զոմիմոս* l *գոսիմ* Al—M O—TV—Wôû *զոմիոս* ô *զիտացին* I *զինքեանն* bq *զինքեանս* (q *զինքեան*) *ըստ կորուստ*

8 b *եղեալ* JKLMQRSTXYZû *փորձեսցին* p *չիք նախ* W *նախ քան զինքեանս* ô *չիք ի, սուրբ պատիւն* ûbhu *ի պատիւ* q *ի պատիւս*

9 hu *չիք սուրբ* ô *մոցեն* hu *չիք որպէս ուսոյց առաքեալ* DGHMbde *ուսուց* բացի KYobcdegkloq-ից մնացած *ձեռ-երր առաքեալ*

10 begqr *որոց* (hlou *որք*) փխ. *որ ոք* GIJLMQôûeghlou *եպիսկոպոսաց* de *յանարժան* Qq *արժան* (b *յարժան*) փխ. *անարժան* bhloq *գտանô պատիւսն* bq *պատիւ* bq *վկայութեան*

11 cd *գ* Jû *քիք երից* bq *և կամ* û *կամ քէ և* bghrtu *յաւելի* q *յալելի* IJ û *յաւելցի* u *ելցէն* bl *ելցէ* փխ. *ելիցէ* JKOVWôûlor *աթոռոյն* ô *զտտասցի* l *նստցի* (bq *զգեստցի* ef *սղեսցի* g *զգեսցի*) փխ. *ստասցի*

12 CDFHagpt *զմոնոզնական* Qn *զմոնոզական* Oû *մոնոզոնական* floru *զմոնազնական* l *մոնազնական* W *մոնազոնական* K *ի մէնջ* փխ. *ի մէջ* M *եղբայրց* cdho *եղբարցն* l *եղբայրցն* b *զի մի և* begq *պատիւս* d *պատիւն*

13 û *պատրիարգ* l *պաբտիարն* t *պատրիարքն* b *ամենայն* (d *այս է*) փխ. *այսինքն* IJKLOQRSTUVXZ Wôûcdelmnrtu *կաթուղիկոսն* bq *զկաթողիկոս ի նմինն* u *չիք ի նմին* r *կարզեսցի* BCDEGHegq *կարզեսցի* (b *կարգեացի* acdlikmpuv *կրթեսցի* l *կարեսցի*) փխ. *կարթեսցի* t *յանցանս կրթեսցի* փխ. *կարթեսցի յանցանս*

Թեսցի յանցանս, եպիսկոպոսքն քննեսցեն, Գ կամ Զ եպիսկոպոս տեսցեն ղդատն եւ սահմանեսցեն զարժանն. իսկ եթէ միայն լոկ համբաւ պատմութեան է, պարտ է ամենեցուն հնազանդել նմա, զի նովաւ սահմանեսցի կարդ սրբոյ եկեղեցւոյ, որպէս Հռոմայն, Կոստանդնուպաւլսին, Երուսազէմին, Ազեքսանդրուն, Եփեսոսին, Կեսարուն, մերս փոքու Նադիանձու, դի սրբոց հարցն պիտառութիւնք համապատիւ կարգեցին զեպիսկոպոսս արքեպիսկոպոսաց՝ ոչինչ բերելով վեհ նմա, բայց ի գլխաւորն կալոյ, տալով ցնա զաւանդս եւ նա եկեղեցւոյ. եւ զի ոչ է իշխանութիւն նմա առանձինն առնել ինչ, եթէ ոչ ունի գործակից զնոսա,

1 eը անդյանս l յանուննոյ փխ. յանդյանս J ubu եպիսկոպոսք K եպիսկոպոսն S յեպիսկոպոսքն l չիք եպիսկոպոսքն քննեսցեն զ կամ զ b քննեսցեն տեսցեն զդատն և սահմանեսցեն զարժանն և քննեսցեն զ կամ զ եպիսկոպոսք տեսցեն զդատն տեսանեն փխ. քննեսցեն զ կամ... և սահմանեսցեն q քննեսցեն զ կամ... սահմանեսցեն զարժանն կրկնված է ô քննեսցեն W երիք ՇՌ չիք զ կամ զ եպիսկոպոս տեսցեն t և կամ O տմ փխ. կամ W վեց KLOSXYZWôg hlort եպիսկոպոսք d եպիսկոպոսն u եպիսկոպոսքն r տեսցին

2 ll զատն ù զդատ ը զդատաստան ir չիք է q տեսանեն փխ. սահմանեսցեն d Թէ cdefgkmqsr լոկ (q լոք) միայն ab չիք լոկ hlou համբաւ է պատմութեան v պատմութեան համբաւ է

3 dt պատմութիւն է Y պատմութեանն է GKLMQRSXZô պատմութենէ b չիք է (պարտ) û հնազանդեալ

4 ô զարք բացի OUYWûbcdeghlnoqr tuv-ից մնացած ձեռ-երը կարդք ûb սուրբ Lhlopu եկեղեցոյ (L եկեղեցւոյ) որբոյ GHlKYôacefgbqr եկեղեցոյ u հռոմայ c հրոմայն բացի YWbdfglq-ից մնացած ձեռերը հռոմայն A կոստանտինուպոլսին BDE կոստանտինուպաւլսին H կոստանդինուպաւղսին s կոստանդնուպաւղսին ô կոստանդինուպօլսոյն bq կոստանդիանոսի պաւլսին l կոստանդինուպաւլսի բացի Wûacikmpr-ից մնացած ձեռերը կոստանդինուպաւլսին կամ կոստանդինուպօլսին

5 hlou ե երուսաղէմին ôps երուսաղէմի beg յերուսաղէմին Hbt աղէքսանդրին MRTVXôelr աղէկսանդրուն ի աղէկսդրուն g յաղէկսանդրուն u աղեքսանդրու q աղէկսանդրոյն Z եփոսին eg յեփեսոսին ps եփեսոսի hou կեսարուն եփեսոսին l կեսարոյն եփեսոսի B CDEFGH կեսարու b կեսարոյն ô չիք կեսարուն մերս փոքու t մերս կեսարուն փոքու hps մերոյ km մեր bq չիք մերս M փոքուննս U փոքուն hou փոքոյ l [փո]քու բացի BCDEFGHûbciqrt-ից մնացած ձեռերը փոքուս ô նադիանցուն acdk mpsv աղիադու (ig աղիադուս hlo u անձիանձոյ ir անձիանձու t անձիանձուն bq նադիադիադուս e աղիադուադուս) փխ. նադիանձու HMW նադիանցու

6 ûp և (s է) փխ. զի ûir սրբոյ befg q սրբոցն BCDEFHûbq հարց ô հարձն, զարզեցին hlortu կարգեցան EGHOWefgpsu զեպիսկոպոս ô եպիսկոպոս b զեպիսկոպոսք q զեպիսկոպոսքն

7 O ոնչինչ d վէմ փխ. վեհ ô վեհ ընդ նմա g նա փխ. նմա pv բաց

8 Yûhlou կալով Y տալ l չիք տալով û նա Yô նմա (p |ն]մա eը նոցա) փխ. ցնա n նոցա աջ լուսանցքում ուղղված ցնա BCDEGH չիք տալով ցնա զաւանդս և նա եկեղեցւոյ C-ում ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ a—gkmps զաւանդն irt զաւանդսն IJ յեկեղեցւոյ Q եկեղեցւոյն Y զեկեղեցոյ ô bcefghipqru եկեղեցոյ û չիք և (զի)

9 IKLMQRSTXYZôn նմա իշխանութիւն (M իշխանութիւնն) ûhlotuv առանձին ûl Թէ cpt ունեցի l ծորձակից bq գործակցութեամբ քահանայիցն գործակից զնոսա զի միաբանութեամբ (q անմիաբանութեամբ) փառաւորեցի աստուած նոյնպէս և եպիսկոպոսն փխ. գործակից զնոսա... քահանայիցն՝ էջ 190 տող 2-րդ

զի միաբանութեամբ փառաւորեսցի Աստուած. նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն գործակցութեամբ քահանայիցն։

ՌՄԺԵ (ՈՄԸ ԺԱ) Ժ. Եհաս լուր ի մեծ սինհոդոսն Նիկիայ, թէ եպիսկոպոսունք տեղաց տեղաց ի ձեռն շնորհաբաշխութեան հաւաքմունս ընչից եւ արծաթոյ առնեն, եւ ընդդէմ Հոգւոյն Թուեցաւ գործն, զի ոչ զայս ուսուցին սուրբ առաքեալքն Տեառն, այլ որպէս ընկալան ի Տեառնէ ձրի, նոյնպէս եւ այլոց աւանդեցին՝ «Ձրի առէք եւ ձրի տուք*», որով բաշխէին ում եւ պէտք լինէին։ Արդ՝ թոշակ աւանդիցն տացի աղքատաց եւ որք ունին պէտս առ ի մխիթարութիւն վշտաց. իսկ որ արտաքոյ մերոյ կանոնիլոցս այլազգ նիւթեն եղբարց կամ որդւոց եւ տոկոսաւք ճնշեն զոմանս, գրեալ է. «Հան զժանտն յատենէ»** ի բաց որոշեսցի ի պատուոյն, զի զպարգեւն Աստուծոյ ընչիւք համարեցաւ ստանալ. նոյն կանոն կացցէ եւ մայրաքաղաքացի եպիսկոպոսացն։

* Մատթ. ժ, 8 ** Առակ. ԻԹ, 10

1 hiou միաբանութեամբ p եպիսկոպոսապետն
2 o գործակցութեամբն ût քահանայից
3 s հաս ô որ եհաս ՝gq չիք ի b մեծի q չիք մեծ û սինհոդոս g սինհոդոսին o սինհոսոսն AFpsv սինհոդոսն bhioqru ի Նիկիայ eg Նիկիոյ ho եթէ ôbeq եպիսկոպոսք
4 YWacfiklmrtv տեղեաց տեղեաց q տեղեաց տեղ տեղեաց b տեղ (տեղեաց) eo տեղեաց (տեղաց) CGP QSôdehou չիք տեղաց CP-ում ավելացրել են ուրիշներ Y շնորհաբաշխութեանն h շնորհաբաշխութենէ u հաւաքմունքս d հաւ[աք]մունս
5 d ւ փխ. (ընչից) և tlort ընդ յուզային փխ. ընդդէմ hu ընդ յուզային և սիմոնի մոգին փխ. ընդդէմ Vôbcdefghllopu հոգոյն KLZô Թուեցաւ kms Թվեցաւ l չիք ոչ t ոչ մեզ զայս d այսպէս փխ. զայս
6 lt չիք տեառն BDHs այդ S այլ ձախ լուսանցքում ôû չիք այլ s սուրբք (t զի) փխ. որպէս c ընդալան Y չիք ի
7 a ձրի (նոյնպէս) ձախ լուսանցքում W և այլոց և t աւանդեցին ըստ այնմ ձրի b Թէ ձրի Wû առիք
8 rt ուր (b որում) վ|ս. ում û չիք և Wû պէտ c պիտոյ rt պէտքն d էին փխ. լինէին o ար|զ| Ÿ Թօշակ rt Թոշակն b Թօշակաւ անդիտացի (e Թօշակօ անդիտացի q Թաւչակաւ անդիտացի g Թօշակաւ անդի) փխ. Թոշակ...տացի l Թուշակ O աւանդեցին f աւանդի CD GH տացէ befgq ազքատացն l յազքատաց H և ազքատաց և
9 b անին փխ. ունին Xc զպէտս b ի պէտս p պէտս մխիթարութիւն առ ի վշտաց km չիք առ X չիք ի KR TY ի մխիթարութիւնն l ի մխիթարութեանն ôb ի մխիթարութեան bcdmq վշտացն ûacdkmpsv որք CDGHbegq չիք որ C-ում ավելացրել են ուրիշներ l արտաք û մերոցս acdkmsv մերոց t մերում
10 û կանուենելոցս hilortu կանոնելոյս G կանոնելոց hlou այլազգս û այլազգիւ են փխ. այլազգ նիւթեն u եղբարք t և կամ CDGHJQRVXYô bcdefghklmoqrtu որդոց KLMQRS TXYZôdhlolu տոկոսիւք û տոկոսեօք bfq տոկոսաւք eg տոկոսօք
11 Gbdefglq ճշնեն U և ճնշեն M ճըմնշեն C ճշեն ուրիշներ ուղղել են ճնշեն ô գոման Sôbcdefghkm գժանգն û ժանտն F գժանգն փխ. գժանտն Sô յագենէ b յագտենէ d յատենէն eg չիք ի (պատուոյն)
12 MORûhpq է (ûq չիք է) պատուոյն o ի պտտոյն OWueq պարգևն cd կամի (rt հրամայեցաւ) փխ. համարեցաւ l ըստանալ
13 F չիք կանոն տողամեջ ավելացրել են ուրիշներ h կացէ u կայցէ u չիք և Y և ի մայրաքաղաքաց ôacf hik—qsuv մայրաքաղաքաց ûrl մայրաքաղաքացն b մայր ազքատաց փխ. մայրաքաղաքացի Yôûc ht եպիսկոպոսաց

ՌՄԺԶ (ՌՄԲ ԺԲ) ԺԱ. Եպիսկոպոս հարկանող, որպէս թէ ահարկու առ մեղուցեալն, ոչ է արժան նմա զայս գործել յանդգնաբար, այլ ուսուցանել խրատաւու եւ իմաստութեամբ Տեառն, զի «Քաղցրութիւնն Աստուծոյ, ասէ, զքեղ յապաշխարութիւն ածէ», որպէս եւ մեծն Պատրոս՝ զԱնեսիմոս.

5 եւ Տէրն ասէ. «Եկայք առ իս ծանրաբեռինք. եւ պատուհասակոծ եղեալ ոչ ուրեք գտանիս։

ՌՄԺԷ (ՈՄԺ ԺԳ) ԺԲ. Ոչ իրաւացի է եպիսկոպոսի զմեղաց ուրուք կրել տուզանս առ ի յիւրոցն բուժանել, այլ աղքատաց բաշխել, զի որք այսպէս ոչ առնեն՝ հեռի են յուղիղ հաւատոյ եւ որոշեալք ի սուրբ ժողովոյն։

ՌՄԺԸ (ՌՄԺԱ ԺԴ) ԺԳ. Ոչ է արժան պատրիարգի, այսինքն կաթողիկոսի, նոր աւրէնս յեկեղեցի տալ, այլ զոր ընկալաք յառաքելոցն, ոչ պերճ հանդերձիւ պճնել եւ ոչ յերիւարս ձիոց կամ կիսիշհաց նստել, այլ թէ

1 BEGackms *հաբկանաւղ* CDFHYiv *հարկանող*

2 L *զայս գործել նմա* a—mo—v *առնել փխ. գործել* Megh *անգգնաբար* h *յանագնայբար* BCDGs *այղ* hlo u *յայլ* u *ուսուցանեալ* Y *ուսուցանել նմա խրատաւ*

3 d *խրատաւն* deg *չիք և* eg *ի փխ. զի* IJMQSWoûbdefglqu *քաղցրութիւն* Hl *չիք աստուծոյ*

4 r *այս է փխ. ասէ* obghpqsu *չիք ասէ* r *որ զքեղ ի յապաշխարութիւն* ps *ածէ զքեղ յապաշխարութիւն* n *յապաշխարութիւնն* IJKL MQRSTXYZöeghloq *ապաշխարութիւն* u *ածցէ* Il է *ուրիշներ ուղղել են ածէ* km *չիք ածէ* a—gqv *չիք և ú մեծ* IJMOVô *պողոս* d *գոնեսիմոսն*

5 lo *զտէրն* hu *զսուրբն փխ. տէրն* բացի ôbegq-ից *մնացած ձեռ-երր չուենն ասէ* r *տէրն մեր քրիստոս հրամայէ ասելով եկայք* V *յիս* IJû egt *իս ամենայն ծանրաբեռինք* Q *և ծանրաբեռինք* b *ծանդրայբեռինք* c *ծանրարեռնեալք* f *ծանրբռբեռինք* S *պատուհասագոծ* Z *պատուհաս կոծ* gq *պատուհասակոծ. (ô պատուհասագոծ) փխ. պատուհասակոծ* W *պատուհասագոծ գրչից ուղղված պատուհասագոծ* R *եղել* ôhlou *եղեալք*

6 p *չիք ոչ* d *ուրուք* hou *զոա* l *զոայք*

7 g *չիք է* a—gkmpqsv *եպիսկոպոսին* dhlou *մեղաց* bq *ուրեքն* ôrt *ուրեք* ef *առնդանս*

8 q *տոնի փխ. առ ի* ucdl *չիք ի* IJ *իւրոցն* OW *յիւրոյն* û *իւրոց* befg q *յիրացն* (hou *իւր* l *յիւր) փխ. յիւրոցն* hlortu *մուծանել (û մուծանիլ) փխ. բուծանել* բացի MQR SXYWôbcdefglpqs-ից *մնացած ձեռ-երր բուծանիլ* ABCds *այղ* a—dh—mo—v *աղքատացն*

9 W *ոչ կրկնված է* Y *առնհն* d *յառնեն* FIJKLMQRSXYZôûbdqr *ուղիղ* BCDEFGHhlou *հաւատոյն* ûadkm psv *հաւատոց* c *հաւատոցն* բացի Ga—llopqrstuv-ից *մնացած ձեռ-երր որոշեալ* fq *չիք ի* KLSTZ *ժողովոյն* A *ժոգո[մո]յն* g *ժողովն*

10 a *պարտրիարգի* e *պատրիարքին* s *պատրարգի* t *պատրիաբքի* g *չիք պատրիարգի այսինքն* b *յամենայն փխ. այսինքն* dev *այսինքն է* IIKLOQRSTUVXZWôû acdoqrtv *կաթուղիկոսի* n *կաթուղիկոսին* s *կաթաղիկոսի*

11 lMegir *յօբէնս* ûp *օրէն* blmou *յաւրէնս* ô *եկեղեցին* ûd *եկեղեցի* hlou *տալ յեկեղեցիս* BDS *այղ* M *չիք այլ ավելացրել են ուրիշներ* t *զոր ինչ ընկալաք* Y *ընկալան* c *ընդալաք* d *ընկալայք* l *ընկա[լա]ք* I *առաքելոցն* JKLMQRSXYZôek *առաքելոցն* û *առաքելոց* r *ճերպ փխ. պերճ*

12 A—HUbeigmpqs *պճնեալ* Yt *պճնիլ* R *և կրկնված է* G *յերիւարս* HO VWcdfhlorstuv *յերիվարս* lKLMQ RSXYôegp *երիվարս* TZû *երիւարս* bl *յերիվար* q *երիվար* IJKLMPQR STUVXYZôûbchilnoqrt *ձիոյ* OW *ձիու* U *ձիս* b *կէսիշանց* cdp *կէսիշոց* hirt *կիսիշեայ* ou *կիսյիշեա* q *կիսիշեացն* GWakmsv *կէսիշեաց* g *ջորոց փխ. կիսիշեաց* l *չիք կիսիշեաց* d *նստէր* t *նստիլ* l |N|*ստել* Bs *այղ* bq *ապա փխ. այլ* G *եթէ* Q *չիք թէ*

տկար է զաւրութեամբ մարմնոյ՝ յէշ նստցի ըստ Տեառն մերոյ եւ Աստուծոյ նմանութեան, զի գտան քաղաքաց եպիսկոպոսք եւ կաթողիկոսք լուծեալք զայսու կանոնաւս, եւ կտաւիս զգեցեալք եւ ձիով իգամոլովք գնացեալք, զորս տարամերժեցին սուրբ ժողովն եւ մեք նզովիւք, քանզի զառաքելական աւրէնս եղաք։

ՌՄԺԹ (ՌՄԺԲ ԺԵ) ԺԴ. Համբաւ եհաս երբեմն զԿիւլիկեցւոց եպիսկոպոսէն, թէ դառն խստութեամբ վարի առ իւրսն, որպէս թէ խարանաւք նշաւակէ զոմանս վասն մեղաց, կամ այլ իրիք ինչ. առաքեցաք մերժել զգաստապարտողն։ Ուրդ՝ մի՛ անհաւատութեան գործ առ մերս կալցի, զի եւ Մանեայ պղծոյ աշակերտքն զայս առնէին, զի որք զայսպիսիս գործեն՝ նզովեալք են։

ՌՄԻ (ՌՄԺԳ ԺԶ) ԺԵ. Եթէ ոք ի քահանայից կամ ի մոնոզոնաց արհամար-

1 q *զաւրութեամբն* b չիք *զաւրութեամբ* acdefghklmopqrstuv *մարմնոյն* R *մարմնոց* b *մարմնոցն նայ էշն* IJôûk *էշ* d *ի յէշ* q *յէշն* admpsv *նստի* c *նստել*

2 Yq *նմանութեանն* d *նման* փխ. *նմանութեան* l չիք *զի* bq *գտանի* l չիք *քաղաքաց* bq *եպիսկոպոսքն* g *եպիսկոպոսութիւնք* u *եպիսկոպոս* e *եպիսկոպոս նոքա և* H չիք *և* KL QRSTUVXZWôûdnortv *կաթուղիկոսք* aps *կաթողիկոսք* b *կաթողիկոս* q *կաթողիկոս*

3 BCDEGHûegp *լուծեալ* Qbt *այսու* hlou *կանոնիւս* b *կանոնաւք* G *կան[ոն]աւս* eg *կտաւի ô զգեցեալս* e *սգեցեալք* բացի abcdfgkmpqsv-ից մնացած ձեռ.-երք *զգեցեալ* Yd *ձիով ô ձիովք* bl *ձիաւք* acfkmqs *իգամոլաւք* eglprv *իգամոլօք ôl իգամոլով* b *իքայմոլաւք* d *իգամոլոք* t *մատակօք* փխ. *իգամոլովք*

4 ô *գնացեալս* hlopsu *գոր* t և *զորս* u *տարամերձեցին* (t *մերժեցին*) փխ. *տարամերժեցին* p *սուրբ հարքն ի ժողովն* begq *ժողովոյն* n *ժողովք* G *մեզ* փխ. *մեք* ps *քան*

5 ôbglr *առաքելական* n *զառաքելականք* KLRSZ *յաւրէնս* MQTXô *յօրէնս* b *աւրէնսն* ûhlou *կանոնս* փխ. *աւրէնս*

6 kmps *համբաւեցին* (c *համբաւէր*) փխ. *համբաւ եհաս* d *համբաւէր գնմանէ երբեմն* BCDFGH *զկիւզիկեցւոց* A *զկիղզիկէցւոց* IJKLMO PQSTUXZWn *զկէլիկեցւոց* R *զկէլիկեցոյ* VYg *զկիլիկեցոց ô զկէլիկեցուց* u *ի կիլեկեցւոց* abcefk *զկիւզիկեցոց* lqr *զկիւլիկեցոց* h *զկիւլիկեցոցն* ou *զ[կ]իւլիկեցոց* p չիք *զկիւլիկեցւոց եպիսկոպոսէն*

7 l *գառն* փխ. *զասն ô խրատու* փխ. *խսաուքեամբ* h *տայ* փխ. *առ* KL MQRSTXYZô *իւրքն* hlou *թէ որպէս* fq *եթէ* P *խառանօք* Yû *խարանաւ* hlou *հարանաւք* ir *նարանօք* kwp *խարան* bd *խարանաւք* (egn *խորանօք* t *հարելով*) փխ. *խարանաւք ôbepq նշանակէ* փխ. *նշաւակէ*

8 s *այլ* t *այլոյ* Z *այլ ձախ լուսանցքում* hou *իրք ûl ինչ իրիք* t և *տոաքեցաք* bq *մերժէլն* l չիք *մերժել* BCacdkmnsv *զգաստապարտաւզո* CDFGHMp *զգաստապարտօզն* Y *զգաստապարտօզ ôt զգաստապարտողսն* hu *զգալար տալն* փխ. *զգաստապարտողն*

9 VYbqrt *անհաւատութեամբ* W *անհաւասարութեամբ* փխ. *անհաւատութեան ô գործս* OW *կոչեցի* (l *ընկալցի*) փխ. *կալցի* E չիք և

10 U *պղծոց* Yôûb *պղծոյն* hlou չիք *պղծոյ* u *աշակերտք* i *յաշակէրտքն ô զա[յ]ս ô* չիք *զի* f *գոր* բացի B—lucn-ից մնացած ձեռ.-երք *որ* IJKL MRSTVXYZhilotu *զայսպիսիսն* O PW *զայսպիսին* Q *այսպիսիսն ô զայսպիսսն* u *զայնպիսիսն* a—eg kmpqsv *զայսպիսիս* r *զայսպիսիքն* Beghloqu *գործէ* b *գործէքին*

11 ôbegpq *նզովեալ* s *նզովեալքն* b *եղիցին* (g է) փխ. *են* eg չիք *են*

12 b *թէ,* չիք *(ոք) ի* l չիք *(կամ) ի* hlou *արհամարհեաց* b *արհամարհեալ է* d *արհամարհարեալ*

հնալ ղեպիսկոպոսաւ իւրով ընթասցի առ թաղաւոր կամ առ նախադլուխ եպիսկոպոսն, որպէս թէ խզեալ, ամբաստանեալ յիւրոցն, եւ նոցա ի հրաւոյրս ելեալ, տացեն դիր հրամանի, մանաւանդ թէ ոխութեամբ ինչ էին ընդ քարոզին բարեպաշտութեան, անընդունելի լիցի հրամանն եւ դիմող հրապուրիչն որոշեսցի, որպէս անկարգութեան դտակ, դի ղայս Անտիոքացին արարեալ՝ լուծաւ։ Պարտ է ամենայնիւ հնաղանդել, ընդ բուն վարդապետաւն, առաքելոյ ասելով. «Ունկնդիր լերուք առաջնորդաց ձերոց»։*

Ռ ՄԻԱ (ԼՄԺԴ ԺԷ ԺԶ. Մի՛ կալցի իշխանութիւն եպիսկոպոս յայլոյ վիճակ ընթանալ, որպէս թէ առաւել պատիւ ունիցի վասն հոյակապ եւ բազմանուէր քաղաքացն, այլ յոր վիճակեցաւ՝ յար ի նմին մնալ. Թէեւ բազում աղաչանք իցեն առ նա՝ մի՛ հաւանել, բայց եթէ որ գաւառին եպիս-

* Ընր, ԺԳ, 17

1 Ft *եպիսկոպոսաւ* b *դեպիսկոպոսեաւ* d *դեպիսկոպոսաւն* q *ընդասցի* bd hloru *թաղաւորն* km *կամաւ* փխ. *կամ* ô *թաղաւորն իւր կամ* acdhi loprstu *նա դլուխ* (h *նախրս դլուխ*) փխ. *նախադլուխ*

2 n *եպիսկոպոս* b *որ* փխ. *որպէս* a—moprsuv *խղել* R *եղեալ* փխ. *խլեալ* Y *անբաստանեալ* t *ամբաստանել* ac—mopqsv *ապստամբել* (b *ապստամբեալ* r *ամպըստամբել* u *ապստամբ*) փխ. *ամբաստանեալ* IJbhiloqrt *իւրոցն* ûu *իւրոց*

3 Yt *չիք ի* bhioqu *ի հրապուրս* k *ի հրարոյրս* r *ի հրապայրս* n *սկզբնապես եղեալ այնուհետեւ ուղղված եղեալ* Qabdfgkmpqsuv *եղեալ* փխ. *եւեալ* rt *չիք եւեալ* acfkmpsv *տայցեն* hilortu *տացեն նմա դիր* G *դիրս* bq *դիր ըստ հրամանի* ô *չիք մանաւանդ*

4 û *չիք ինչ* U *չիք էին* lou *քարոզողին* r *քարոզէին* Y *բարեպաշտութեանն* P *չիք անընդունելի լեցի... անկարգութեան գտակ՝ առղ* 6-րդ Ընրքևի լուսանցքում *ալեքացրել եՇ ուրիշներ* Y *լինելցին* u *լինի* kmps *լեցին*

5 K *հրամանի* u *հրաման* BCDEGHa dkmsv *դիմուղ* FYip *դիմօղ* Mb *և ի դիմօղ* (b *գիմոդ*) U *գիւրօղ* (qt *գիպղոդ* r *դիպօդ*) փխ. *գիմոդ* û *հրապուրիչ* hlou *հրապուրք ինչ* փխ. *հրապուրիչն* Yk *անկարգութեանն* ô *անգաթգութեան* b *անկարդաւորութեան* d *անկարգասութիւն*

6 SYôbklr *գտաք* h *գտակք* n *կտակ* Mb *այս* u *անտիոքացի* cd *անտիոքացիքն* ilo *անտիոքայիկն* rt *անտիոքայ էին* cl *արարին* b *արարաւ.* c *լուծեալ* t *լուծել* S *յամենայնիւ*

7 r *հնազանդիլն* t *հնազանդիլ* Q *հնազանգ լինել ընդ* KLMQRSTXY Zôû *բան* փխ. *բուն* Y *վարդապետաւ* û *վարդապետի, առաքելի* Y *առաքելոցն* Xehlotu *առաքելոյն* bq *չիք առաքելոյ* g *ըստ առաքելոյն* c *ասելոյն* hlou *ասելոյ* bq *ասելով առ մեզ ունկնդիր* c *ունկնդիրք*

8 c *չիք լերուք* l *ձերուց* chlou *ձերոց և այլն* (c *հպատ[ակաց?]*)

9 M *դի* փխ. *մի* s [*մ*]*ի* l *կալ* p *չիք իշխանութիւն* L *եպիսկոպոս այլոյ իշխանութիւն* befgq *եպիսկոպոսաց* hlou *եպիսկոպոսն* IJKMQRSTXYZ ôûefgr *այլոյ* Ubn *յայլոց* q *այլոց* acdkmsv *յայլ* L *ի վիճակ* IJu *վիճակս* b *վիճակն* V *ուրիշներ ուղղել եՇ վիճակի*

10 M *ընդանալ* o *պանիւ* փխ. *պաահւ* fg *հոակապ* CM *հոկապ ուրիշներ ուղղել եՇ հոյակապ* r *հոյակար* hl ou *խոյակապ* բացի FlYûadeikmnp stv-ից մնացած ձեռ-երը *հոկապ* KL Qô *բազմանուէր*

11 û *քաղաքաց* BDs *այդ* Ok *յայլ* CG MQôdhklortu *որ* û *որում* փխ. *յոր* RXY *վիճակեցաւն* d *յարի ի* l *առ* (bq *վար*) փխ. *յար* J *արի* (l *յարկ*) փխ. *յար ի* û *չիք յար* b *ի նմինն* hlou *եթէ* փխ. *թէեւ* d *բազումք*

12 d *աղաչեսցեն* hlou *աղաչանս* t *եցէ* acfgkmqv *են* (b *իմ*) փխ. *եցեն* p rs *չիք եցեն* hlou *չիք եցեն առ* ab efgq *նմա* փխ. *նա* û *չիք մի* ôhln otu *հաւանիլ* d *հաւանեսցին* Yûc *թէ* Y *ոք* (begq *ի*) փխ. *որ* f *չիք որ* bu *եպիսկոպոս*

կոպոսն է առաքեսցէ գալ, որպէս զի եկեալ տացէ բան վարդապետութեան իւրոյ հաւտին. այլ մի՛ լիցի որ ոչ ընդ իւրով ձեռամբ քահանայագործէ զոք, բայց եթէ հրամանաւ իւրոյ եպիսկոպոսին։

ՌՄԻԲ (ՌՄԺԵ ԺԸ) ԺԷ. Զի էին ոմանք որ այսու ագահեալ խռովութիւնս յարուցին յԱղեքսանդրիա, զորս մեծն Աթանաս տարագրեաց յաթոռոյն ազդ արարեալ առ մեզ ի ձեռն գրոյ եւ մեզ աւանդեաց զայսպէսն ունել։

ՌՄԻԳ (ՌՄԺԶ ԺԹ) ԺԸ. Մի՛ զոք ի քահանայից լուծցեն եպիսկոպոսք առանց վնասու. վկայելով երից ոմանց եւ հաւաստի շաղախեալն ի մեղս՝ մի՛ կալցի զքահանայութիւնն, զի անարատ իցէ այս սպասաւորութիւն. բայց յետ ԲԺ ամի շերմ ապաշխարութեան կալցի զպաշտաւնն. իսկ շնացեալն մի՛ դարձցի ի կարգն, բայց ի պաշտամանէն, զի ոչ կարէ

1 begq *և* փխ. է Uf չիք է R *առաքեցէ* u *թէ* փխ. *զի* bq չիք *զի* Y *վարդապետութեանն*

2 R *իւրոց* BDs *այլ* B—H *ոչ է ընդ* a *իւրովք* acdkms *ձեռաւք* pv *ձեռօք* hu *անուամբ* փխ. *ձեռամբ* Fa cdfhilopqrst *քահանայգործել* eg *քահանայեագործել* bkmuv *քահանայագործել* R |*քա*|*հանայագործէ*

3 Q *զոքն* c *թէ* b *հրամանաւն* hlou *իւրով* b *եպիսկոպոսի*

4 b (*ժը*) *ժէ* ճոգվածը դրված է (*ժր*) *ժր* ճոգվածի տեղը և հակառակը u չիք *զի* ps *են* փխ. *էին* ô չիք *որ* hlo *յայսու* u *այսու* c *ազահեալք* bhlu *խռովութիւն* t *գխռովութիւնս* Y *յարուցութիւնն* g *յարուցանէին* l *յանցուցին* փխ. *յարուցին*

5 lJe *ագեքսանգրիայ* LMQSTVôbgqr *յագէկսանգրիայ* Wou *յագէքսանգրիեայ* u *ագեքսանդրեայ* բացի ac efghikmoruv-ից մնացած ձեռ-երը *զոր* u *մեծ* r *աարագրեացն* t *տարագրեաց գնոսա յաթոռոցն* Wh *աթոռոյն* ôr *աթոռոցն* բացի JOU ûginu-ից մնացած ձեռ-երը *յաթոռոցն*

6 IJ *ցազգ* ou *յազգ* d *աստ* (l *յազթ*) փխ. *ազգ* R *ազգ* փխ. *ազգ* q *ի ձեռն գրոյ... զայսպէսն ունել* ձախ լուսանցքում R չիք *մեզ ի ձեռն գրոյ և* Udghilnopqrstu *գրոց* b *գրոցն* e *գորոց* փիւ. *գրոյ* hilortu չիք և hu *աւանդեացն* ilort *աւանդեաց նա* (o *աւանդեացնս*) *զայնպէսն* (ilo *զայսպէսն*) Lô *զայսպէս* b *զայսպիսիս* q *զայսպիսի* I *զայս պէտն* փխ. *զայսպէսն* M *յունել* û *ունիլ* i *առնել* փխ. *ունել*

7 s |*մ*|*ի* h *զի* փխ. *մի* n *ոք* Echk *ի քահանայիցն* ô *լուծցին* hlorn *եպիսկոպոսունք* l *եպիսկոպոսուն*

8 ô *վկայէլոով* c *վկայեալ* u չիք *երից ոմանց և հաւաստի* hlo *հաւաստիւ* irt *հաւաստեաւ* c *հաւաստ* G *հաստատի* փխ. *հաւաստի* R *շաղախէն* Y *շաղախագեալն* ûbhlort *շաղախեալ* q *շաղագեալն* ô *շաղախեալն ի կրկնված է* GH չիք *ի* K LMQRSTXZô *ի մեղսն*

9 o *կալցէ* Yh *ընկալցի* փիւ. *կալցի* f IJSXWbdlqr *զքահանայութիւն* M u *քահանայութիւն* Y *քահանայութիւնն* ô *զօրնութիւն* փխ. *դպահանայութիւնն* l չիք *զքահանայութիւն... կալցի՝* առդ 10-րդ kmps *անարատիցն*, չիք *իցէ* IJût *այսմ* KLMQRSTYZôhou չիք *այս* B—H d *սպասաւորութիւնս* JOPUVY *սպասաւորութիւնն* t *սպասաւորութեան* hou չիք *սպասաւորութիւն*

10 ô *բայց եթէ յետ* KLMQRVXZbegit *բժ-ան* W *տասն երկու* ô *բժ-ն* U ûacdhkmnoprsuv *ժբ* E *ժ* փխ. *բժ* VXakmsv *ապաշխարութեանն* hno qtu *ապաշխարութեամբ* d *ապաշխարութիւն* ûr *պաշտօն*

11 d *շնացեալ* defgq *դարձի* ô *ի գարկն* b *ի կարգ* ûacmpstv *բաց* Lôbg hlu *ի պաշտամանէն* d *ի պաշտամանէն* q *ի պաշտպան* փխ. *ի պաշտամանէն* R *զարէ*

նա քահանայագործել, ոչ պատարագիս բաշխել, ոչ մկրտել եւ ոչ պսակել, այլ ի ներքոյ ընդ այլսն հաղորդել։

ՌՄԻԴ (ՌՄԺԼ Ի) ԺԹ. Որք կուսանալ խոստացան Աստուծոյ եւ պոռնկեցան՝ Ջ ամ արտաքս մնասցեն, Բ՝ ի ներքս ընդ լսողսն ոչ հաղորդեալ, ապա ի առցէ ղձեւ կուսանի եւ հաղորդեսցի։

ՌՄԻԽ (ՌՄԺՐ ԻԱ) Ի. Որք պոռնկեցան ընդ կուսան հաւատաւորացն՝ զսպանողին կրեսցեն վտանգ, զի ապականեաց զտաճարն Աստուծոյ եւ զՔրիստոսի հարսնացեալն. ԺԸ ամ ապաշխարեսցէ, ապա մտցէ ի հաւատն՝ սրբեալ ի չարէն եւ յելս անձինն հաղորդեսցի աւրինաց։

ՌՄԻՋ (ՌՄԺՒ ԻԲ) ԻԱ. Որք պղծեցան յանասունսն կամ յարուսն, այնպիսեացն խաւարեալ են ոգիքն եւ աւտարք յԱստուծոյ, զի եւ ոչ են արժանի կրել զանուն քրիստոնէութեան. առաջին կանոնքն սպանանել հըրա-

1 eg չիք *նա, քահանայագործել* L *քահանայագործել նա* Q *քահանայագործել* o *ի քահանայագործել* t *գործել զքահանայութիւն* acdkmp v չիք *ոչ (պատարագիս)* ô *պատարագիս* b *բաշխելով* B—EGH չիք *բաշխել* Y *և ոչ (մկրտել)* mp չիք *և*

2 BD *այղ* o *այ[լ]* բացի begq-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *ի* ô *այլքն* hlou *այսն* փխ. *այլսն* Yrt *հաղորդել*

3 befgq *կուսութիւն* l *խոստանան* h *խնդրեն* փխ. *խոստացան* lo *յաստուծոյ* u չիք *աստուծոյ* U չիք *աստուծոյ և պոռնկեցան* C *պոռնկեց ուրիշներ ուղղել են պոռնկեցան*

4 B—H *զղ ամ* W *վեց* beghloqu *արտաքոյ* n *յարտաքս* R *մնացեն* hu *մնասցէ* W *երկու* ûlo *և բ* acdkmp s *ապաշխարաւորսն* (efghloquv *ապաշխարողսն* (birt *ապաշխարողս*) փխ. *լսողսն* բացի IJKLMQRSTV XZôûn-ից մնացած ձեռ-երը *լսաւորսն* GR *հաղորդել* û *հաղորդելով*

5 adkmpsv *ձև* W *կուսան* R *հաղորդեսցին* oq *հաղորդեսցի ի սուրբ խորհրդոյն* b *հաղորդեսցի աւրինաւք*

6 H *ոք* փխ. *որք* բացի ua—gtklmop qrstv-ից մնացած ձեռ-երը *որ* q *ընդ կուսան* uq *լուսանցքում* d *կուսանաս* a *կու[ս]ան* um *հաւատաւորաց* bq *հաւատաւորս* c *հաւասվորացն* efg *հաւատաւոր* eg *զսպաննողին* hlo *սպանողի* u *սպանող*

7 ûeg *կրեսցէ* STb *վտանկ* u *զվտանկ* ghilortu *զվտանդ* u *զտաճար* cdk mpsv չիք *և* bq *քրիստոսի*

8 u *հարսնացեալ* b *հարսացեալն* W *աասն հինգ* Dbhu *ԺԷ* փխ. *ԺԷ* acd fhiklmoprstuv *որոշեսցի* փխ. *ապաշխարեսցէ* eg *որոշեսցէ և ապաշխարեսցի* փխ. *ապաշխարեսցէ* bq *որոշեսցեն ապա ապաշխարեսցէ* փխ. *ապաշխարեսցէ* u *և ապա* b չիք *ապա* acdkmps *ի հաւտ* BQbe ghqu *ի հաւատն* (CDEGH *ի հաւատ)* փխ. *ի հաւան* C-ում ուրիշներ ուղղել են *ի հաւան*

9 b *արբեալ* փխ. *արբեալ* Hô *ելս* Un *և ի յելս* G *յանձինն* Yûhilopru *անձին* HV *յօրինաց* afklmsu *աւրինացն* iprtv *օրինացն* eg *օրինօք* d *յաւրինացն* bq *աւրինացն աստուծոյ պատուիրանին* (q չիք *պատուիրանին)*

10 Gh *անասունս* û *ընդ անասունսն* o *անասունսն* bcpqs *յանասունս* efg *յանասունն* oru *անասունսն* ub *և կամ* Jôû *արուսն* Xeg *յարունսն* (M *արուսն)* փխ. *յարուսն* Kb *այսպիսեացն*

11 hlopsu *ոդիք* Yôbeg *հոգիքն* km *հոգովքն* HKMQRZlo *յաւտարք* S TXhlou *յոտարք* bq *աւտարացեալ են* IJRoûbdehloqrtu *աստուծոյ* on bqv չիք *(զի) և*

12 RST *կրեալ* hlou *զի և զանուն քրիստոնէութեան կրկլ ոչ են արժանի* bdq *զանուննն* Y *քրիստոնէութեանն* g *քրիստոնէական* M *յառաջին* ô *առաջի* R *կանոնքն* ûd hilou *կանոնք* g *սպաննել* q *սպաննել* G *ի հուր այրել հրամայեն կամ սպանանել* Z *հրամայեցին*

մայեն կամ ի հուր այրել, բայց այժմ հաճոյ թուեցաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ մեզ՝ ապաշխարութեամբ կեցուցանել ըստ ամացն քանիաւնութեան եւ յետին թողակէն մի՛ զրկեսցին. եւ տեսցէ թէ որչափ ի մեղս կացեալ է եւ այնպէս արասցեն, բայց ի վիճակի կարգ անհնար է մատչել. բայց
5 *անասունն ի հուր այրեսցի, իսկ խոհերքն միմեանց արուամոլքն՝ հեռասցին ի միմեանց տարաբնակութեամբ, զի մի՛ արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ դարձեալ պղծիցին. զայս արտադրեցին ժողովն Հռոմայ։*

ՌՄԻԷ (ՌՄԻ ԻԳ) ԻՐ. Քահանայ ի սոյն չարիս գտեալ ոչ կարէ կալ ի պաշտամանն, այլ իբրեւ երախայ լուիցէ ձայն ի պաշտամանն մինչեւ ի վախ-
10 *ճան գոցի. նոյնպէս թէ եպիսկոպոս ոք գոցի։*

ՌՄԻԸ (ՌՄԻԱ ԻԴ) ԻԳ. Եպիսկոպոս՝ հանդերձ կնաւ մի՛ եղիցի, բայց եթէ

1 I չիք ի bq ի հուրն p այրել ի հուր b այժմն hu չիք այժմ KLZô թըւեցաւ M թվեցաւ GHIMQRTVXY ôbcdfghilopsu հոգոյն

2 KLMQRSTXYZô ապրեցուցանել ապաշխարութեամբ փխ. ապաշխարութեամբ կեցուցանել d ընդ փխ. ըստ ամացն քանիաւնութեան A ամենայն ուրիշներ ուղղել են ամենացն կամ կարելի է կարդալ ամացն hiloru ամենայնի (JOV ամենացն ct ամի) փխ. ամացն U ամենայն այն (Y ամենայն բանի) փխ. ամացն բացի BCDEFGHbefg nq-ից մնացած ձեռ-երը ամենայն փխ. ամացն Y քանիօնութեանն Ol քանիաւնութեանն

3 ackmpsv և ի յետին ô ետին KLM QSTXZôirt թողակին Rbdq թաւշակին Y թօշակին eg թօշակէն G û զրկեսցեն hilortu զրկեսցի Yû տեսցեն ô տեսցես eqi չիք թէ e յորչափ U կացեաց է

4 Y չիք և ûl չիք ի ô ի վիճակ q ի վիջակի ô ի գարկ p անհնարին է l ունհնար է փխ. անհնար է ôu մատչել befgq մերձենալ (h մտանել u մատանել) փխ. մատչել t իսկ փխ. բայց ü չիք բայց

5 K դանասունսնն MRSTXYZô դանասունն l անասուն dq ի հուրն hou այրեսցի ի հուր o ի հուր այրեսցի ի հուր ö այրեսցեն bq այրեսցէ t և փխ. իսկ L իսկ որ û խոհերք bq խորհերքն Lh խոհակերքն փխ. խոհերքն Y չիք խոհերքն Yb ի միմեանց o միմիանց q ի միմեանցն ô չիք միմեանց u արուամոլք M արուայմօլքն u արուամողքն C արուամոլք ուրիշներ ուղղել են արուամոլքն OWbegq չիք արուամոլքն հեռասցին ի միմեանց Q-ում այս հատվածը ձախ լուսանցքում ավելացրել է գրիչը t հեռացուսցեն

6 o ի միանց Y չիք ի միմեանց ô տատարկաբանութեամբ փխ. տաբնակութեամբ RSXYô չիք մի c գառնութեանն r դառնութեամբ s բառնութեան (t չարութեանն) փխ. դառնութեան

7 u ի վերա փխ. ի վեր hlou չիք դարձեալ պղծիցին... սրբոյ հոգւոյն՝ էջ 199 տող 3-րդ ôbe պղծեցին M չիք դայս ô արգատրեցին begpqs արտադրեցին փխ. արտադրեցին û ժողովոյն a հռոմ t հռոմայ բացի BCDEHMWdefgkmpqից մնացած ձեռ-երը հռովմայ

8 r քահանայն t քահանայ եթէ ի սոյն b չիք քահանայ ի սոյն չարիս դտեալ Q չարին n չարի efgq մեղս փխ. չարիս M գալ փխ. կալ û ի պաշտամանն eg ի պաշտմանն

8–9 bq ի պաշտպանն մինչև ի վաղճան (q ի վաղջանն) այլ իբրև երեխայ լուիցէ ձայնին (q ձայնն) նոյնպէս թէ (q եթէ) եպիսկոպոս ոք (b չիք ոք) գոցի փխ. ի պաշտամանն այլ... եպիսկոպոս ոք գոցի՝ տող 10-րդ

9 cdeg չիք այլ իբրև... ձայն ի պաշտամանն MYWôûlr երեխայ k գերեխայ ô լուիցէ G գձայն û ի պաշտամանն G չիք ի պաշտամանն d մինչև IJKMQSTdnr ի վաղճան egm ի վաղճանն OVWôûafkpsv ի վախճանն t ի վախջանն

10 Yt և թէ ô եպիսկոպոսք, չիք ոք գոցի

11 b որպէս փխ. եպիսկոպոս ô կնաւն bq կանոնաւ փխ. կնաւ begq իշխեսցէ փխ. եղիցի c թէ

մեոցի կինն, ղի մեծն Յակոբոս, եղբայր Տեառն, առաջին եպիսկոպոս երուսաղէմի կացեալ, այսպէս հրամայեաց եւ սուրբ առաքեալքն այսպէս դասան։

ՌՄԻԲ (ՌՄԻՐ ԻԵ) ԻԴ. եպիսկոպոս ընկալցի զաւծումն յերից եպիսկոպոսաց.
5 եւ արքեպիսկոպոս նոյնպէս, ղի մի պատուով սահմանեցան, բայց յառաջինս գրեսցի նա նախագլուխ։

ՌՄԼ (ՌՄԻԳ ԻԶ) ԻԵ. Իսկ քահանայ եւ սարկաւագ առցեն աշտիճան ի միոյէ եպիսկոպոսէ։

ՌՄԼԱ (ՌՄԻԴ ԻԷ) ԻԶ. Որք վերակոչին յեպիսկոպոսութիւն, քննեսցի՝ եթէ կա-
10 րասցէ հերքել ղհերձուածողացն հոյլս տեղեկութեամբ գրոց սրբոց. ապա եթէ չիցէ առ այս բաւական՝ դադարեսցէ, թէեւ ի սրբոց իցէ։

ՌՄԼԲ (ՌՄԻԵ ԻԸ) ԻԷ. Նոյնպէս քահանայք ուսցին զբարեպաշտութեան աւրէնս վարդապետել, ապա ի սպաս պաշտաման մատիցեն։ եւ զայս հոգ կալցի եպիսկոպոսն։

1 q *կին մեոցի* Z *կին* û *մեծ* G *յակովբոս* ABCDEFHPUûacfikmnrv *յակովբոս* acfosv *եղբայրն* eg *տեառն եղբայրն* IJeg *յառաջին* U ir *չիք եպիսկոպոս*

2 J *յերուսաղէմի* b *երուսաղէմայ* t *առաջին երուսաղէմի հայրապետ կացեալ* ô *այսպէ*[*ս*] d *հրամեաց* բացի I.IKL.MQRSTXYZôûbcegnqt-ից մնացած ձեռ.-երը *չուենն և ո և այսպէս*

4 r *եպիսկոպոսն* b *որպէս փխ. եպիսկոպոս* M *զոծումն* û *օծումն* IJ Vô *երից* bq *գ-ից* e *գ-ից* q g t *չիք եպիսկոպոսաց*

5 t *չիր և* R *չիք և արքեպիսկոպոս* W *արքեպիսկոպոսք* begq *արքեպիսկոպոսն* t *արքեպիսկոպոսաց* RUirt *չիք նոյնպէս* cd *չիր մի ô պատվով ù պատուով* m *ոահմանեցիան* KLM OQSTVZWôbq *առաջինս* Y *առաջիսն* d *յառաջին* p *յառաջինն* RXe fgrt *յառաջինսն*

6 bq *գրեցին* Uirt *չիք զրեսցի* begpqr t *չիք նա* v *նանագլուխ*

7 bdp *քահանայք* I *կամ փխ. և* p *չիք և* o *սարգաւակ* d *սարկաւագունք* EFKLMRŞXYZWûbcdegim npqrs *աստիճան ô գարք և աստիճան փխ. աշտիճան* inr *չիք ի* c *ի միոյ* o *ի մի* (b *ի մէնջ*) *փխ. ի միոջէ*

7—8 t *ի միոջէ եպիսկոպոսէ զաստիճանն*

8 n *յեպիսկոպոսէ*

9 bq (*իէ*) *իզ հոդվածը միւսգված է* (*իզ*) *իւ հոդվածին* G *յեպիսկոպոսութիւնք* Ip *եպիսկոպոսութիւն* Jô deg *եպիսկոպոսութեան* KLMQRS TXZ *յեպիսկոպոսութեան* Y *եպիսկոպոսութիւնն* fq *յեպիսկոպոսութիւնն* OWûbefgq *թէ* û *կարասցեն*

10 F *յերքել* b *հերքեալ* û *չիր հերքել* biq *զհերձուածողաց* BCDEFGH *զհոյլս* (B *զհոյզս*) *հերձուածողացն* (BDFH *հերձուածողաց*) AUr *հոյզս* b *հոյլսն* q *հոյլքն* b *զրոցս* Kd *սուրբ զրոց* c *սրբոց զրոց* Urt *չիք գրոց սրբոց*

11 Urt *չիք ապա եթէ* (t *ուճի եթէ*) û *սրբոյ հալածել ապա* BEFa—gkmp qsv *թէ* Q *լիցէ փխ. չիցէ* L *բաւական առ այս* Ykm *և թէ* (H *թէ*) *փխ. թէև* u *թէև մի ի սրբոց* eg *ի սրբոցն* Y *ի սրբոց ևս իցէ*

12 բացի ABDEkmnp-ից մնացած ձեռ.-երում (*իբ*) *իէ հոդվածը միացված է* (*իէ*) *իգ հոդվածին* IJUûacdrst *սոյնպէս և* (IJUû *չիք և*) befgkmp q *նոյնպէս և* ps *քահանայքն* c *քահանայն* W *ուսցէն* Y *չիք ուսցին* a—gkmpqsv *ուսցին* (abq *ուսուցին* c *ուսցի, նախ զբարեպաշտութեան* (akms *զբարեպաշտութեանն*) Y *զբաբեպաշտութեանն* W *յօրէնս* bq *աւրէնսն*

13 RXbd *վարդապետեալ* Z *վարդապետ* Tbir *չիք ի* q *յսպաս* km *ի սպասս* d *ի սպառ փխ. ի սպաս* p *չիք սպաս* F *պաշ*[*տ*]*ման* KQacefkmps *պաշտամանն* Md *պաշտման* g *պաշտմանն* bq *պաշտպանն փխ. պաշտամանն* b *մարտիցեն փխ. մատիցեն* Yo *այս*

14 f *եպիսկոպոս*

ՌՄԼԴ (ՌՄԻԶ ԻԹ) ԻՀ. Կարգեսցէ զտասնս տէրունականս եպիսկոպոսն իւրոյ եկեղեցեացն՝ հրաման տալ կանոնական ի Զ-ն յունուարի տասն Մնընդեանն եւ Յայտնութեան Փրկչին մերոյ, ի ԺԴ-ն փետրուարի եկաւորելն ի տաճարն քառասնաւրեայ։

ՌՄԼԴ (ՌՄԻԼ Լ) ԻԹ. Տաւն սրբոյ պասեքին յետ հասարակելոյ տունջեան եւ գիշերոյ, պահք սրբոյ պասեքին ի աւր հանդերձ շաբաթիւ եւ կիւրակէիւ, որպէս կանոնեցին առաքեալքն Տեառն եւ սուրբ տիեզերական ժողովն ՅԾՀ-ից հարցն որ ի Նիկիայ Բիւթանացւոց ժողովեցան. եւ լուծանեմք ի շաբաթու եւ ի կիւրակէի պաշտամամբքն միայն եւ սուրբ եւ մեղսաքաւիչ պատարագաւն, այլ ոչ ըմպելեաւք կամ պարարտ կերակրովք։

1 ô կարկեսցէ û կարգեսցի s [կ]արգեսցէ q կարգեսցէ եպիսկոպոսն զտասնս տէրունականս b որպէս պարգեսցէ եպիսկոպոսն զտասնս տէրունականս փխ. կարգեսցէ... եպիսկոպոսն IMOPSTVXWô զտօն JLQRZ զտաւն acmprv տէրունական Yû եպիսկոպոս abckmpqsv իւրոց

2 û եկեղեցեաց b եկեղեցացն t եկեղեցւոյն n կանոնական bq կանոնական իջևանի (q իջվանի) զտաւն յունվարի q զտաւն IJKLMOPQRT XYZWûikmst ի վեցն (û ի վեց) յունվարի (s յունուարի) deqv ի q յունվարի A յանուարի FSUVôcnp r յունվարի H ունուարի IJ տօնն eg զտօն f զտաւն g ծնեդեան Vua cdefnpv ծննդեան

3 VXY յայտնութեանն VYa—gkmnp qsv ի (bd չիք ի) ժգ W ի տասն չորսն ut և (u չիք և) ի տասն և չորսն (û չորս) A փետրուարի BD GH փետրուարի G-ում ուրիշներ ուղղել են փետրուարի F փետրուարի IJKOQRUVXYZWûgimnqrt փետրվարի b ի փետրվարի d ի փետրուար uegtv եկաւորել c եկաւորիլն

3—4 ô փետրվարի Խ-ս օրեա գալուստն ի տաճարն

4 G չիք ի ավելացրել են ուրիշներ T ի կրկնված է un ի տաճար R քառասնաւրեայ S քառասնորդեայ W քառասնորեայ b քառասնորեա գալըստեանն

5 abf որբոց W պասեկին Ubir հետ փխ. յետ ô չիք յետ i հաւատացելոյ այնուհետև ուղղված հասարակելոյ KLMPZcemr աբըընջեան W տուն չեան ô աւնջեան b չիք և

6 ALOPSV ի գիշերուոյ t և պահք f պաք Abr սրբոց U սրբոյ ուրիշներ ուղղել են սրբոց d պասեքին W քառասուն b աւրեայ Uinr շաբաթ BCDEFGHt շաբաթու բացի AW ûafnrv-ից մնացած ձեռ-երը կիրակէիւ

7 bq կանոն եղիցին (q եկեղեցին) փխ. կանոնեցին eg կան յեկեղեցին փխ. կանոնեցին eg առաքելական t տիեզերական սուրբ ժողովն d ժողովոյն

8 BCDEFGHRXYôkmprs յժը-ից uv յժը BCDEFGHRXYû հարց c որբ b որին փխ. որ ի Wg ի նիկիեայ û ի նիկիոյ GUôbcdefgq բիւթանացոց RVX փիւթանացւոց Y փիւթանացոց p չիք ժողովեցան b q չիք և Y լուծեմք

9 q չիք ի, զշաբաթու b չիք ի շաբաթու և ի կիւրակէի պաշտամամբքն բացի Aûafnv-ից մնացած ձեռ-երը ի (FYegiqr չիք ի) կիրակէի (q զկիրակէի) t պաշտամամբք ô պաշտամամբ u պաշտամամբ a պաշտամամբքն eg պաշտամունքն f պաշտամամբքն p պաշտամամբն q պաշտպանունք փխ. պաշտամամբքն b զմիայն Yôû չիք և (սուրբ) HOWkmpqt չիք և (մեղսաքաւիչ)

10 b զմեղսայքաւիչ d մեղօքաւիչ ô քահանայիւ փխ. պատարագաւն Bs այդ Y և այլ O ըմպելօք SYu ըմբելօք cp ըմբելեաւք p և ոչ (Y և) փխ. կամ b չիք կամ պարարտ կերակրովք QVYgt կերակրօք ô կերակրովք eq կերակրեաւք OW կերակրովք ոչ ամենևին

ՈՒՄԼԻ Լ. Տաւն Յարութեան Տեառն, երկրորդ Ջատիկն, նոր կիւրակէն, Համբարձմանն Տեառն, Քառասնաւրեայ երեւեալ յերկրի ի յոթելեանսն գալուստ Սրբոյ Հոգւոյն։

1 բացի ILMOQRSTUVXYZWóûac-ից մնացած ձեռ-երում լ հոդվածը կազմում է նախորդի չարունակությունը d *յարութեանն* acfkmpsv *դասիկ* b *գա՛ւկի* q *որ փխ. նոր* Y *կիւրակէի* բացի APûafv-ից մնացած ձեռ-երը *կիրակէն* eg *և համբարձմանն* OWYûp *համբարձման* d *համբարձումն*

2 b *չիք ասեն* l *քառասնորեա* Y *ի օրեայ* d *ի աւր* C *քառասուն օր* ուրիշներ ուղղել են *քառասնաւրեայ* M *յերեւալ* q *յերևել* ûa—gk mpsv *երևել* ôû *երկրի* r *ի յերկ[ր]ի* BDGH *ի յոթեղեանսն* ACUin *ի յոթեգէնսն* ô *ի ոթելէնսն* բացի EF ûa—gkm—pqsv-ից մնացած ձեռ-երը *ի յոթելէնսն*

3 W *սրբւոյ* VYû *սուրբ* Qakmqstv *հոգւոյն որոյ* Ibcefgp *հոգոյն սրբայ* MUYi *հոգոյն* DGH *հոգւոյ* ô *հոգոյն սրբոյ ի գասս սրբոց* d *հոգոյն սրբոյ փառք աստուծոյ ամէն*

ԼԸ

ԿԱՆՈՆՔ ԴԸԻՆԱՅ ՍՈՒՐԲ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

Յամի չորրորդի Կոստանդիանոսի կայսեր բարեպաշտ թագաւորի Հռոմոց այս գիր ի հաստատութիւն գրեցաւ ուղիղ կարգի եւ կանոնաց սրբոյ եկեղեցւոյ եւ առաջնորդաց եւ ժառանգաւորաց, հրամանաւ երա-
5 *նելւոյ կաթողիկոսին Հայոց Ներսէսի Շինողի եւ այլոց եպիսկոպոսաց, որոց անուանքն գրոշմեալ կան գրով ի կատարման կանոնացդ, գլուխս ԺԲ։*

Ա. Վասն առաջնորդաց։

1 u *կանոնք լը ղբւնի ժողովոյն* փխ. *կանոնք... ժողովոյն* el *կանոնն* b *մինչև առաջին տողր՝ սահմանք և կանոնք* բացի IJKLMOPQRSTVX YZWôûghr-ից մնացած ձեռ-երը *կանոն* dlt *չիք կանոնք ղբւնայ սուրբ ժողովոյն... ի վաոս ամե-նասուրբ երրորդութեանն՝ դվինի ժողովի կանոնախումբը՝ էջ 215 առղ 2-րդ c ընկած է կանոնք ղբւ-նի սուրբ ժողովոյն... այլ ամուս-ին առին՝ էջ 206 տող 1-ին ջ դու-նա Q ղբւին Y դևնի U դունի* bef q *դու և* փխ. *ղբւնայ* AIJKLMOP RSTVXZWôn *ղբւնի* h *դվնայ* b *ժողովուն*

2 բացի ûbq-ից մնացած ձեռ-երր *դոր* (n *որ*) *յամի* g *չիք յամի... առնեն ի վանս՝* էջ 201 տող 15-րդ bq *չիք յամի չորրորդի* Gôhlopu *ամի* e *յամին* r *չորրորդին* uv *չորրորդի* e *դ-րդի և* A *կոստանտիանոսի* U *կոսաանդիանու* n *կաստիանդինու* v *կանոնաանդիանոսի* Y *կայսերն* bq *կայսերէ* e *կայսերի* ô *պարե-պաշտ* hlou *բարեպաշտութիւն* Ya kmps *թագաւորին* v *թագաւորն* h lou *չիք թագաւորի*

3 OQer *հռոմայ* Wkmps *հռովմայ* Sô bhlq *հռոմոց* a *հռովմայեցւոց* bq *այս է դիր* 1 *չիք այս* e *գիր կրկն-ված է* befq *չիք ի* be *հաստատու-թեան* bq *յուդէ* բացի IJKLMQST XYZôepr-ից մնացած ձեռ-երը *յու-դէդ* ô *գարկի* bq *կարգ* e *կարդաց* b *կանոնացս*

4 Yu *սրբոց* beq *սուրբ* W *չիր սրբոյ* l *չիք սրբոյ եկեղեցւոյ և առաջնոր-դաց* BCKk *եկեղեցւոց* LUVôbefh opqru *եկեղեցոյ* Y *եկեղեցաց* F *չիք և առաջնորդաց* bq *չիք և առաջնորդաց... անուանքն դրոշ-մեալ՝* տող 6-րդ u *ժառանկատա-րաց* l *չիք և ժառանգաւորաց* CM QRSTXZôafloprsu *երանելոյ* KLY ehn *երանելոյն*

5 JQRSTVXZWv *կաթուղիկոսին* KL Uôûmr *կաթուղիկոսի* ekn *կաթո-ղիկոսի* as *կաթաղիկոսի* AOP *հայ-ւոց* û *սուրբ ներսիսի* A—HOPYW afv *ներսիսի* M *շինօղի* Y *շինողին* n *շինուողի*

6 Rahklmnoruv *անուանք* b *կայ* W *են* փխ. *կան* U *չիք ի* E *կանոնաց* Ub *կանոնացս* ô *կանոնիցդ* a *կա-նոմնիդ* kmpsv *կանոնիդ* B—HLPb ehlopqru *գլուխ* afkmsv *գլուխք* Wû *չիք գլուխս ԺԲ* q *տասն և երկու*

7 bmps ձեռ-երում նախ գրված է ցանկր. ապա առաջաբանը W ցանկը գրված է ձեռ-ի վերջում ô *առաջնորդացն* kmps *վասն առաջ-նորդաց* (m *առաջնորդացն*) *ըստ կանոնի սրբոց հարցն գնալ* փխ. *վասն առաջնորդաց* û *չունի ցանկը՝ վասն առաջնորդաց... առնեն ի վանս՝* էջ 201 տող 15-րդ

Բ. Վասն եպիսկոպոսաց, թէ ոչ է պարտ յայլոյ վիճակի սեղան հաստատել։

Գ. Վասն եպիսկոպոսի որ զայլոյ վիճակ յափշտակէ։

Դ. Վասն եպիսկոպոսի իւր վիճակին տեսչութիւն առնել։

Ե. Վասն շնորհի եւ ժառանգութեան։

Զ. Վասն ժառանգաւորաց, որք թողուն զտեսչութիւն եկեղեցւոյ։

Է. Վասն որք դերեցան յանաւրինաց։

Ը. Վասն ամուլ կանանց ժառանգաւորաց եկեղեցւոյ։

Թ. Վասն աղատաց ղերդ եւ զմարդ բաժանելոյ։

Ժ. Վասն աղատաց որ ի վերայ վանաց իշխանութեամբ վարին եւ վոխեն ղվանաց երէցսն։

ԺԱ. Վասն աղատաց դարձեալ, որք հարկապահանջ են ի տկարանոցաց։

ԺԲ. Վասն աղատաց եւ ռամիկ հեծելոց, որք իջավանս առնեն ի վանս։

1 r չիք է բայլ։ abefhklmopqrsuv-ից մնացած ձեռ-երր չէ b [պ|արտ B—Cibr յայլոց H այլոց IJMôhklnou այլոյ Z յայլ|լոյ abfhklmopqrsuv վիճակ e վիճակս uv սեղանն hq սաղմոսն փխ. սեղան

2 ô հաստատիլ n հաստատելոյ e (ճաւպավված) հոր փխ. հաստատել

3 բացի BCDEFGHôbnpq-ից մնացած ձեռ-երր չուենե վասն Q չիք որ O Wbhnq զայլոց a զայլ ôq վիճակն e վիճակս ափշտակէ

4 LWbe եպիսկոպոսի որ իւր hloru վիճակի W տեսուչ beq առնէ

5 JKQRTY ժառանգութեանն L ժառանգութիւն E ժառանգաւ ôbeq ժառանգաւորաց fhloruv ժառանգաւորութեան kmps ժառանգաւորութեան իւրքաքանչիւր գիւր (ps գիւրն) ունել

6 befq որ W թողին O թողութիւն DH ժառանգաւորա Yb զտեսչութիւնն HRYôhlnou եկեղեցոյ l յեկեղեցոյ JQ յեկեղեցւոյ f եկեղեցոյն beq չիք եկեղեցւոյ

7 lu պերացան ô անօրինաց

8 բացի BCDEFGHX-ից մնացած ձեռ-երր վասն որ (Qakmpsv որք) IJKL MQRSTXYZô յամուլ D ա|մուլ G |ամուլ| H այլ փխ. ամուլ բացի B CDEFGH-ից մնացած ձեռ-երր ամուլ լինի (OW լինել aefkmpsv լինին) կանանց (befhklmopqrsuv ի կանանց) q ժառանդ HVYôfhou եկեղեցոյ IJQ յեկեղեցւոյ akmv եկեղեցւոյն beq չիք եկեղեցւոյ

9 M թ վերնագիրը դրված է ժ-ի տեղր և հակառակը o դերք և դմարք b eq բաժանել l բաժանելոյ

10 ahklmopsuv որք bq չիք ի e վանաց ունին իշխանութիւն G վանանց HJ իշխանութիւն CDEFGH վրելոյ e չիք վարին

11 X փոխին bekmpqs չիք և փոխեն դվանաց երէցսն CDGH դվանանց Wôu երէցն

12 bq դարձ ô չիք դարձեալ Zbfq որ e չիք որք BCEFGH հարկ պահանջեն afhklmopsuv հարկս պահանջեն RXY հարկապահանջութիւն e հարկապահանջոյ bq հարկապահանջելոյ ի տկարութիւն են l ի տկարանոցւոց u ի տկարանոցոց P ի տկարանոցաց ուրիշներ ավելցրել են ձախ լուսանցքում X ի կտակարանաց (e ի տարոջ) փխ. ի տկարանոցաց

14 b ըռամկի KRXôb իջևվանս L իջևվանս Un իջաւանս Yefkmpqsv իջևանս h իջևաւանս W ի վանս (O ի վավանս) փխ. իջավանս Fbeq չիք առնեն ի

15 Fbeq չիք վանս մինչև 10-րդ տողը մի քանի ձեռ-երում դրված է երկրորդ վերնագիրր՝ IJKLMPRSTVX YZ կանոնք զըւնի O կանոնք զըւնի սուրբ ժողովոյն Q կանոնք զւնի հայրապետաց ô կանոնք զւնի զլուխ ժր n կանոն զւնա սուրբ ժողովոյն զլուխս ժր

ՌՄԼԶ (ՌՄԻՀ) Ա. Առաջնորդաց սրբոյ եկեղեցւոյ, այսինքն է եպիսկոպոսաց, ըստ կանոնի սրբոց հարցն է գնալ արժան սրբութեամբ եւ արդարութեամբ յամենայն ճանապարհս արդարութեան, զի ամենայնք նոքաւք յաղեսցին եւ համեմեսցին, գուցէ անհամեալք ընկեսցին արտաքս եւ եղիցին կոխան ի մարդկանէ, այլ լինել աւրինակ հաւտին ամենայն բարեձեւութեամբ, զի յերեւել մեծի հովուապետին՝ ընդունիցին դանթառամ փառաց պսակն։

ՌՄԼԷ (ՌՄԻԹ) Բ. Եպիսկոպոս յայլոյ վիճակի սեղան հաստատել կամ քահանայ ձեռնադրել մի՛ իշխեսցէ՝ ըստ կանոնի սուրբ հարցն. բայց եթէ ոչ գոյ եպիսկոպոս՝ հրամանաւ եպիսկոպոսապետին արասցեն մերձակայ եպիսկոպոսքն, բայց հասքն նոյն վիճակի եկեղեցւոյն եղիցին, որպէս եւ կանոնեալ է։

1 LQSUô յառաջնորդաց befgkmpqsv զի առաջնորդաց բացի Wûnu-ից մնացած ձեռ-երում զառաջնորդաց JObehklmnprsu սրբոց M չիք սրբոյ ավելացրել են աւրիշներ HYôb eghlu եկեղեցոյ QRST յեկեղեցւոյ q չիք եկեղեցւոյ g չիք այսինքն է եպիսկոպոսաց BCDEFGHôv չիք է b եպիսկոպոսաց և վարդապետաց ըստ

2 ô կանոնի հրամանի սրբոց eg կանոնաց û հարց է (bq հարցանէ) փխ· հարցն է gu չիք է OW յարժան befq արժան է g չիք արժան

3 lô ամենայն e ճանապարս b չիք ճանապարհս արդարութեան GMq արգարութեամբ G-ում աւրիշներ աւղղել են արդարութեան QY արդարութեանն ô չիք արդարութեան AFGIJMOPRUYZ ամենայք LSô ամենայն X ամենեքայնք Wn ամենեքեան û ամենեքին abefghkl mopqrsuv ամենայն քրիստոնեայք (b քրիստոնեայքն a քրիստովնեայք) նոքաւք (efghklru նոքօք) T ամենայնք նոքաւք բառերի միջև աւրիշներ ավելացրել են քրիստոնեայք û սովաւ փխ. նոքաւք բացի B—Habefghklmopqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը նովաւ փխ. նոքաւք

4 ûeg ազեսցին b յաղթեսցին փխ. յաղեսցին OW յամեմեսցին Xps համեսցին փխ. համեմեսցին LM գուցեէ beg գուցէ W անհամեալ q այնհամեալք bq ընկեսցեն RXZ nps յարտաքս

5 BDG կողան C կխան աւրիշներ աւղղել են կոխան Y չիք ի ô ամենայն մարդկան փխ. ի մարդկանէ BDH այդ or լինել M յօրինակ ô չիք աւրինակ J յամենայն K բարեձեւութեան

6 IJKLMQRSTXZpqr երևել Y երևեալ a յերևալ ô երևիլ u յերևիլ bs յեւեելի փխ. յերևել kmps չիք մեծի MQSYs հովապետին n հովւապետին Jbmq հաւտապետին (lôu հօտապետին) փխ. հովուապետին Hbefgq ընդունիցիք û ընդունել R XY չիք դանթառամ

7 Y պսակն փառաց IJ պսակ bq պսակն աւրհնութեամբ eg պսակն ի քրիստոսէ

8 IJKLMRSXYZôûhlou այլոյ Ubegn յայլոց Q այլոց D այդ (OW յայլ) փխ. յայլոյ b ի սեղան Y և փխ. կամ

9 ABCGDEFHIJOPVW ձեռնադրել մի իշխեսցէ ձեռնադրել ըստ G-ում վերջին ձեռնադրել-ը ջնջել են աւրիշներ I կաննոնի Hkmnps սրբոց ս հարց Mv քէ

10 J գոյ ձախ լուսանցքում G չիք գոյ եպիսկոպոս... մերձակայ եպիսկոպոսքն՝ ոտղ 11-րդ q հրամանաւն kmps եպիսկոպոսին հրամանաւ փխ. հրամանաւ եպիսկոպոսապետին r մերձա|կայ|

11 p եպիսկոպոսքն մերձակայ ս եպիսկոպոսք MOWh հասկն U հասք n հասկ kmp հայք (s հայքն) փխ. հասքն befgq ի նոյն hloru այն փխ. նոյն ô վիճակի է Yôbfhloqru եկեղեցոյն eջ եկեղեցոյ Xûegq եղիցի Y է փխ. եղիցին kmps որպիսի q նոյնպէս փխ. որպէս

12 egkmps չիք և ps չիք է

ՌՄԼՐ (ՌՄԼ) Դ. եպիսկոպոս զայլոյ եպիսկոպոսի վիճակ մի՛ յափշտակեսցէ. եւ զսովորական աւրընթերիսն որ ոչ է նմա անկատար՝ մի՛ առցէ։ եւ եթէ պայքար ինչ իցէ ի մէջ եղրարցն՝ հաշիւ դիցեն, այլ բռնութեամբ մի՛ իշխեսցեն առնել կամ յափշտակութեամբ։

ՌՄԼԹ (ՌՄԼԱ) Դ. եպիսկոպոսք իւրաքանչիւր վիճակաց՝ վանաց եւ անապատից տեսչութիւն եւ հոգաբարձութիւն արասցեն, ի լոյս եւ ի պաշտաւն եւ ի դպրոցս հայել, եւ իւրեանց պաշտաւնէիքն կերակրել եւ վայելել ի սրրոցն շնորհէ, այլ բռնութեամբ եւ զաւշաքաղութեամբ ինչ մի՛ իշխեսցեն առնել. նոյնպէս եւ ի տկարանոցս հայել եւ տեսչաւորել եւ դպոռնկացելոցն եւ զայլոց յանցաւորաց զտուգանս առնուլ եւ ի նոսա մատակարարել, այլ զաւշաքաղութեամբ ինչ եւ բռնութեամբ ի տկարանոցացն մի՛ իշխեսցեն առնուլ, այլ մանաւանդ յանձանձել եւ մխիթարել զտկարացն չքաւորութիւն։ նոյնպէս եւ վանաց երիցունքն եւ քահանայքն վարդապետին ի հնազանդութեան կացցեն։ ապա եթէ ոք յեպիսկոպոսաց կամ ի քահանայից անհնազանդեալ արհամարհիցէ զն-

1 Om որպէս փխ. եպիսկոպոս KOW' զայլոց D այլ փխ. զայլոյ IJu եպիսկոպոսին ô վիճակի մի իշխեսցէ յափշտակել F չիք մի Meg ափշտակեսցէ

2 MÛa սովորական b աւուր (q աւուբ p որ) փխ. աւրընթերիսն q որո փխ. որ hl որոշէ փխ. որ ոչ է m նմանն p իւր փխ. նմա b նմ[ա] bq անկարդաւոր փխ. անկաւոր ps չիք և (եթէ) hlou թէ

3 bq պայքարին F ինչ է փխ. իցէ M եղրայրցն hu հաղիւ փխ. հաշիւ BD այլ

3—4 u բռնութեամբ կամ յափշտակութեամբ մի իշխեսցեն առնել

4 b և կամ ô և փխ. կամ OW չիք կամ ô յափշտակել eg ափշտակել

5 Gôü եպիսկոպոս ps եպիսկոպոսքն L վիճակացն abefghklmopqrsuv վանից Lhru անապատաց Sübegq յանապատից

6 eg տեսչութեանն f տեսչութիւնն q տեսչութեան MYW հոգաբարձութիւնն bq հոգէբարձութիւն g հոգաբրաբձութիւն H ի պաշ[տ]աւն n ի պաշտաւնն bq չիք պաշտաւն

7 bq չիր և ի դպրոցս հայել և իւրեանց n ի դպրոց Yô հայել l հաննել փխ. հայել u իւրոց q պաշտաւնէիւք U պաշտօնեիքն X պա[շ]առնէիւքն û պաշտօնէյիւք ps վայելեն

8 û ի սրրոց H չիք ի սրրոցն ավելացրել նշ ուրիշներ q շնորհեալ H և այլ B այլ q չիք այլ ջ չիք այլ բռնութեամբ... պատուհասիւք եղիցի՝ էջ 204տող 1-ից VWû գոշաքաղութեամբ abefhklmopqrsuv չիք ինչ

9 hlu չիք ի h տկարանոցն b ի կտակարանացս փխ. ի տկարանոցս Q տեղուտորել q չեսչաւորել

10 J զպոռնկացելոցն Yp պոռնկացելոցն l զայ[լ]ոց lou զայլոցն bh չիք և զայլոց HQôn անցաւորաց abfkmpqsv յանցաւորացն e անցաւորացն l և զտուգանս UXY առնել e առուլ

11 br մատակարարեալ B այլ w ıı զոշաքաղութեամբ OWu չիք ինչ U ի տկարանոցայն Y ի տկարանոցէն W ի տկարանոցն u ի տկարայնոյցն l ի տկարանոցւացն

12 H իշխեն BCG այլ bq յանձնանձնել փխ. յանձանձել r մխիթարելն p չիք և մխիթարել

13 Kbq զտկարանոցն U զտկարայն e f չքաւորութիւնս ps չքաւորութեան q զչքաւորութիւնն kmv և ի վանիցն (v վանից) Yô վանացն U վանա[ց] afhloprsu վանից bef դանցից փխ. վանաց ôu երիցունք bhq երիցունքն bq չիք և (քահանայքն) u քահանայք

14 QRSTXYZôbhloqru ի հնազանդութիւն W'e չիք ի e հնազանդ U կացին Mbp թէ FIJPSôûbemqu եպիսկոպոսաց

15 Y և փխ. կամ ô չիք ի U անհնազանդել aefkmpqs արհամարհէ hlo ru արհամարհեսցէ v արհամարհեալ ô զեղեա[լ]

դեալ կանոնս նախահարցն՝ ընդ կանոնական պատուհասիւք եղիցի։
ՌՄԻ (ՌՄԼՐ) ե. Վասն շնորհի եւ ժառանգաւորութեան սահմանեցաք, թէ ի սկզբանէ որպէս ի հրամանէ սրբոյն Գրիգորի լեալ, նոյնպէս եղիցի. որոյ շատ է ժառանգութիւնն՝ զշատն կերիցէ, որոյ սակաւ՝ զսակաւն կալցի, եւ մի՛ ըստ ծխոց բաժանեսցեն զշնորհն, զի ժառանգութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ իբրեւ զազատութիւն է, զոր երանելւոյն սրբոյն Գրիգորի եւ թագաւորին Տրդատայ զատուցեալ են։ Արդ՝ զիւրաքանչիւր հարանց զժառանգութիւն կալցեն եւ սրբոյ եկեղեցւոյ պաշտամանն հպատակ կացցեն, եւ վարդապետին ի հնազանդութեան՝ ամենայն յաւժարութեամբ։

Արդ՝ եթէ ոք յուլանայցէ եւ զլոյս եւ զպաշտաւն եկեղեցւոյն խա-

1 ef *կանոն* Q չիք *կանոնս նախահարցն ընդ* h *ըստ* փխ. *ընդ* n *կանոնական* u *պատուհասիւ* b *պատուհասին* q *պատուհասիւքն* բացի KLMQRSTYZðef-ից մնացած ձեռերը *եղիցին*

2 J *ժառանգաւորութեանն* KLMRSTZ bhnou *ժառանգութեան* Y *ժառանգութեանն*

3 QWðq *ի* (W չիք *ի*) *սկզբաննէ* CF MUYbefkmpqsv չիք *ի* A չիք *ի* *տվեալացրել* եß ուրիշներ q *հրամաննէ* û *սրբոյ* q *սրբոցն* A—HJ KLPQRSTXZks *լեալ* M *եղցի* v *եղիցին*

4 բացի abefghlmopqrsuv-ից մնացած ձեռերը *որ* փխ. *որոյ (շատ)* FIKL MQRSTUXZðefghlnoqu *ժառանգութիւն* Y *զժառանգութիւն* r *զժառանգութիւնն* û *ժառանգաւորութիւն* J *զշատ* Y *շատն* ûbegq *շատ* L *կերակրիցէ* l *կրեսցէ* (o *կրիցէ*) փխ. *կերիցէ* QZbegq *որ* (h *որս*) փխ. *որոյ* U չիք *որոյ սակաւ զսակաւն կալցի* ðbq *զսակաւն սակաւ* eghlru *(որոյ) զսակաւ* Y *սակաւն (կալցի)* r *զսակաւն կրկնված է*

5 ABCFIJOUVWûn *ծխոց* Eaeghklm opqrsuv *ծախից* (b *ծախիցն* f *ծախից*) փխ. *ծխոց* D *ծխից ծխոց* (G *ծախից ծխոց* H *ծախից ծխոց*) փխ. *ծխոց* hlu *բաժանեսցին* f *բարժանեսցեն* b *արժանասցին* (q *արժանասցեն*) փխ. *բաժանեսցեն* Xr *զշնորհն* Y *զշնորհնն* bq *զշնորհս* hu *զշնորհքն* l *զշնորքն* g չիք *զի ժառանգութիւն... ի կարգ ուղղութեան՝* էջ 205 տող 2-րդ P *ժառանգութիւնն*

6 q *որոց* HYðûbcfhlopqruv *եկեղեցոյ* û չիք *իբրև* u *ազատութիւն է* s *զազատութիւնն է* K *զոր ընկալաք երանելոյն* CGLMQRSTUYZW'ðabefhnoqruv *երանելոյն* X *երանելոյ* û *երանելի* ps *երանելւոյ* l *ելանելոյն* փխ. *երանելւոյն* CDGH *սրբոյ* C-ում ուրիշներ ուղղել եß *սրբոյն* ð չիք *սրբոյն*

7 bq *և ի*, չիք *թագաւորին* lu *թագաւորութիւնն* ð *տրթատայ* q *զրգատա* u *զրտատա* beq *ազատացեալ* փխ. *զատուցեալ* X *զի իւրաքանչիւր* ul *իւրաքանչիւր* e *հարա[ն]ցն* h *արանց* փխ. *հարանց*

8 V *զժառանգութիւնն* Yûbeq *ժառանգութիւն* l *և զժառանգութիւն* բացի QZbekmpqsv-ից մնացած ձեռ-երը *կալցին* Yfs *սրբոց* IJðabefhlopqruv *եկեղեցոյ* Q *յեկեղեցւոյ* û *պաշտամանն* emv *պաշտամանն* bq *պաշտպան* փխ. *պաշտամանն*

9 O *կայցեն* afkmpsv *վարդապետութեան* hloru *վարդապետութեամբ* b *վարդապետն* q *վարդապետ* Y *ի հնազանդութիւն* U չիք *ի* aefhklm opqrsuv չիք *ի հնազանդութեան* b *ամենայն ժողովրդեանն յաւժարութեամբ* փխ. *ի հնազանդութեան ամենայն յաւժարութեամբ* Yab *յամենայն* e չիք *ամենայն* le *օժարութեամբ*

11 befq *մի* փխ. *եթէ* ABCDGHhloru *յուզանայցէ* n *ծուլանայցէ* փխ. *յուլանայցէ* W չիք *յուլանայցէ* C GHe չիք *և (զլոյս)* C-ում ավելացրել եß ուրիշներ ð *զայս* փխ. *և զլոյս* Y *պաշտօն* Ybfhlopqru *եկեղեցոյ* Vôe *եկեղեցոյն* akmsv *եկեղեցւոյ* BCDEFGH *խափանեսցէ եկեղեցւոյն* u *խափանեսցեն*

փանեսցէ եւ զմանկունս ուխտին ի դպրոց ոչ տացէ, իշխանութիւն լիցի եպիսկոպոսին խրատել եւ ածել ի կարդ ուղղութեան։

ՌՄԽԱ (ՌՄԼԴ) Զ. Ոմանք յուխտէ եկեղեցւոյ զկարգ եւ զպաշտաւն թողին եւ հեծելութիւն ստացան։ Արդ՝ եթէ դառնան ի չար ճանապարհէն՝ աւրհնեալք են ի Տեառնէ եւ ընկալեալք ի մէնջ. ապա եթէ ոչ, իշխանութիւն լիցի վարդապետին զշնորհս եկեղեցւոյն հանել յայնպիսեացն եւ արժանաւոր քահանայից եւ պաշտաւնէից եւ մերձաւորաց տալ, որք սրբոյ եկեղեցւոյ զգուշութեամբ զկարգն կատարեն։ Այլ եւ ժամ դիցեն այնպիսեացն Դ ամս. եթէ ոչ դառնան ի նանրութեան ճանապարհէն, իշխանութիւն լիցի եպիսկոպոսին զայնպիսիսն գրով եւ կնքով իսկ մերժել ի շնորհացն եւ տալ մերձաւորաց նոցա։

ՌՄԽԲ (ՌՄԼԴ) է. Այլ վասն մերոյ մեղաց յորժամ աշխարհս գերեցաւ ի թըշնամեաց, բազում արք եւ կանայք ի գերութեան էին, նոցա ամուսինքն առանց վարդապետին հրամանի կանայս առին եւ արանց եղեն։ Վասն այնպիսեացն սահմանեցաք այսպէս. թէ յառաջ քան զէ ամն մինչ զու-

1 beq *ուխտի* ô *ուխտին եկեղեցոյ խափանեսցէ* վխ. *ուխտին, ի զոյրոցացն* e չիք *ի* kps *չտայցէ* m *չտացէ* BCDEFGHlnor *տայցէ* hu *տայց*

2 u չիք և o *ի զարկ* lY *ուղղութեանն* K *յուղղութեանն* LMQRTXZ *յուղղութեան* ô *ուղուղութեան*

3 o *ուխտէ* IL *յեկեղեցւոյ* RX *եկեղեցւոյն* Yôbefghlopqru *եկեղեցոյ* ô gp *զպաշտօնն* kmps *թողցեն*

4 Y *հեծելութիւնն* b *զհեծելութիւն* ô *ճանապարհէ* q *ճանապարհին* E *աւրհնեալքն* p *աւրհնեալ*

5 p *եղիցին* վխ. *են* bq չիք *են* Mô *ի մէջ* վխ. *ի մէնջ* KLMQRSTXYZW ôabefghkmopqsuv *թէ*

6 kms *զշնորհսն* Q *յեկեղեցւոյն* Yôhl opqu *եկեղեցոյն* befg *եկեղեցոյ* IJ ôûegq *այնպիսեացն* b *այսպիսեացն* Ukm *յայնպիսեաց* Q չիք և

7 rs *քահանայիցն* begq չիք և *պաշտաւնէից* p չիք *որք* F *սրբոց*

8 Q *յեկեղեցւոյ* STYobefghloqu *եկեղեցոյ* M *զզուշութեամբ* ô *զզարքն* û *զկարգ* G *կարգն* V չիք *զկարգն* BCDEGH *կատարեսցեն* BDs *այդ* Q և *այլ* ե ô և *ի ժամ* Y *զեղին* IJ b *այսպիսեացն*

9 W *երեք* bq չի *գառնան* բացի LMQ RSTXYZôr-ից մնացած ձեռ-երը *չդառնան* XY *ի նանրութեանն* l *ի նանրութենէ* o *ի նա|ն|րութեան* q *իշխանութեամբ*

10 IJû *լինի* n *զայնպիսին* աջ լուսանցքում բացի uakmpsv-ից մնացած ձեռ-երր *զայնպիսին* ô *գնքով* A *իսկ* աջ լուսանցքում hloru չիք *իսկ* Hb *մերժեալ* ô *մերժելն*

11 befgq *ի շնորհաց* l *նորայ* վխ. *նոցա* befghq չիք *նոցա*

12 BCDGH *այդ* PUefnq *մերոց* k *մեզացն* ô *որժամ* Ghlu *աշխարհ* Vkr *յաշխարհս* ô *աշխարս* C *աշխար ուրիշներ ուղղել են աշխարս* Ye *գերեցաւ աշխարհս* W *գլորեցաւ* (q *գրեցաւ*) վխ. *գերեցաւ* g չիք *այլ վասն... ի վերայ եղիցի՝* էջ 206 տող 11-րդ

13 JOWû *բազում* abefkmpqsv չիք *բազում արք և կանայք ի գերութեան էին* Y *ի գերութեանն* KLM QRSTXYZô *և նոցա* û *ամուսինք* q *ամուսնիքն*

14 MUôûn *վարդապետի* Mbe *հրամանին* q *հրամանին հրամանի* e *աւնեն* ô *լինին* վխ. *եղեն* Y և *վասն* ô չիք *վասն*

15 DH *այսպիսեացն* (befq *այսպիսեացս* û *այսպիսեաց*) վխ. *այնպիսեացն* G չիք *թէ* Mô *առաջ* Wk *զեօթն* ôû է as *զևթն* m *զեաւթն* G H *զե* վխ. *զէ* ûaefkmpqs *ամ* ber *մինչև* o *մի մինչ* վխ. *մինչ*

գակիցն ի գերութեան էր եւ նոքա յանդգնութեամբ այլ ամուսին առին, այնպիսեացն ամուսնութիւնն ի պոռնկութիւն է. ե՛ւ դան ե՛ւ պատուհաս կրեսցեն, յընչից եւ ի ստացուածոց նոցա հրամայեցաք առնուլ վարդապետաց եւ յաղքատս բաշխել, եւ զնոսա զատուցանել ի միմեանց եւ ապաշխարել է ամ, իսկ յետ է ամին եթէ ամուսինքն դարձեալ լինին ի գերութենէն, անդրէն հրամայեցաք դառնալ յիւրաքանչիւր ամուսինս, ապա եթէ ոչ՝ կալցին զոր առինն. եւ նոքա որ դարձանն՝ աւրհնութեամբ այլ կանայս առցեն, եւ այլ արանց լիցին եւ կրկին ապաշխարութիւն ի վերայ եղիցի. իսկ որ համբերեացն զէ ամն, առցէ աւրհնութեամբ, առանց տուգանի եւ պատուհասի, եւ կրկին ապաշխարութիւն ի վերայ եղիցի։

ՌՄԽԳ (ՌՄԼԵ) Ը. եթէ ոք՝ այր կամ կին ի սրբոյ եկեղեցւոյ ի ժառանդաւո-

1 Mbeq *ի գերութիւն* Yn *ի գերութեանն* Qb *անդգնութեամբ* h *անգգնաբար* l *յանդգնաբար* A *այդ* h *ամուսնի* l *ամուսնին* KLMQRSTXZ û *չիք առին* MT-ում ավելացրել են ուրիշներ

1—2 ô *ամուսին այնպիսի ամուսնութիւն այնպիսի ամուսնութիւն ոչ է ընդունելի այլ պոռնկութիւն է* փխ. *ամուսին առին... ի պոռնկութիւն է*

2 AIJPUen *այնպիսեացն* û *այսպիսեացն* l *նոյնպիսեացն* փխ. *այնպիսեացն* IJWû *ամուսնութիւն* KLQRXZ *յամուսնութիւնն* MST *յամուսնութիւն* bq *ամուսնութեամբ* Y *յամուսնութիւնն ոչ է այլ պոռնկութիւն* bq *ի պոռնկութենէ* Y *չիք է* ôbeg *չիք և (գան)* m̃ *չիք և գան* k *պատուհասն*

3 KR *կրեսցին* ô *գրեսցեն* փխ. *կրեսցեն* ABCDGHMhkmqrs *յընչից* ô *ընչից* IJûbpr *չիք ի* e *իւրեանց* փխ. *նոցա* Gaclu *հրամայեցաք* r *հրամայեցան* H *զվարդապետաց*

4 IJLMQRXZûbq *աղքատս* KS *աղքատաբաշխել* Y *տալ աղքատաց* փխ. *յաղքատս բաշխել* ô *բաշխել աղքատաց* c *բաշխեսցեն* eu *չիր և (զնոսա)* Yo *ի միմեանց*

5 YW *եօթն (ամ)* Gô *և* փխ. *է (ամ)* u *չիք է ամ* AIJKLMOPQR—Wôû n *չիք յետ* AJMOPUV *յէ (ամին)* M *յեօթն* G *և* փխ. *է* L *իսկ եթէ է ամին* c *իսկ թէ յետ յէ ամին* BC DEGHabcfhklmopqrsuv *թէ* ahkm pqsv *ամուսինք* b *ամուսնինքն* l *յամուսնիքն* o *յամուսուինքն* u *յամուսիքն* p *լինին դարձեալ*

6 û *ի գերութեան* bu *ի գերութենէ* a cu *հրամայեցաք* b *հրամայեցինք յինք դառնալ* IJKLMQRSXYZôûep *իւրաքանչիւր* RXYû *ամուսինն* ô acfhoprsuv *ամուսին* b *յամուսնին* e *յամուսինս* km *ամուսինն* l *ամուսնին* q *յամուսին*

7 Mabcefhklmopqrsuv *թէ* n *զինչ որ* փխ. *զոր* w̃oq *առին* Y *չիք և* R *և նոքա կրկնված է* b *չիք և նոքա որ... այլ արանց լիցին՝* տող 8-րդ hu *ուր* (Yû *որք*) փխ. *որ* MU *չիք որ* B—Hûpq *դարձան* H *աւրհնութեան* acefhklmopqrsuv *չիք աւրհնութեամբ*

8 Q *այս* փխ. *այլ (կանայս)* W *առին* hlou *առնեն* û *այր* փխ. *այլ (արանց)* ôhloru *չիք այլ* IJ *առանց* փխ. *արանց* L *լինիցին* RXZcehlo qru *լինին* Q *ապաշխարութիւնն*

9 Kô *եղիցին* acefhklmoqrsu *դիցեն (bp դիցին)* փխ. *եղիցի* c *իս[կ]* H *համբերեացեն* Q *համբերեսցէ* ûbcc fkmpqsv *համբերեաց* a *համբուերեաց* փխ. *համբերեացն* W *դեօթն* V *դյէ* b *դևթն* Yû *է* GH *դե* փխ. *դէ* Gû *ամ* ô *չիք առցէ* A *աւրհնութեամբ* նախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ û *օրհնութիւն*

10 hloru *առուգանաց* bq *առուգանի են և պատուհասին* K *ապաշխարութիւնն* e *չիք ի* KLMQRSTVXYZô *չիք ի վերայ*

11 bq *եղիցին* hlou *դիցեն* փխ. *եղիցի*

12 b *թէ, և* փխ. *կամ* v *կին* կրկնված է Y *ի սուրբ* k *ի սրբուոյ* bq *չիք ի (սրբոյ)* GHYcefghloqru *եկեղեցոյ* M *եկեցւոյ* q *յեկեղեցւոյ* b *եկեղեցոյն* ô *ի ժառանդաւորաց սրբոյ եկեղեցոյ* Ycp *չիք ի (մատանդաւորաց)*

բաց անորդի իցէ, ի կենդանութեան իւրում իշխան լիցի ինքն ունել զամենայնն եւ անցեալ ըստ ինքն ի մերձաւորացն մի՛ իշխեսցէ հեռացուցանել զհող եւ զջուր եւ զընորհս եկեղեցւոյնւ ե մերձաւորքն եթէ բաղումք են եւ նա կամիցի ղմի ոք առնել իւր յորդեդիրս, իշխան է առնել, որ նմա ըստ կամս գնայցէ եւ դիւր լինիցի, բայց հեռաւորի եւ աւտարի չիշխէ տալ. բայց զշարժուն ոք եւ զհրիտակ ում կամի տալ՝ արժան է, եւ թէ վաճառել կամի կամ հոգեաց տալ՝ իշխան է. իսկ եթէ որդեգրեալն արժանասցի քահանայութեան՝ գեաւղջն վկայութեամբ, կամ որ որդեդրեացն զնա եւ չէր անկ նմա քահանայութիւն, սակայն զկէս ընորհին կալցի յաղագս ձեռնադրութեանն, աղատ ի հարկէ եւ ի բեկարէ. եւ զկէս ընորհին եւ զհող եւ զջուր բովանդակ սրբոյ եկեղեցւոյն թողցէ վախճանեալ քահանայն եւ կին նորա. ամենայն իսկ ընորհն մերձաւորացն եղիցի, եթէ ոչ որդիս կամ թոռունս ունիցին, զի չվայելէ

1 ps *իցէն* H *ի կենդանութիւն* MYn *ի կենդանութեանն* abcefgkpqsv *ինքն իշխան լիցի* m *ինքն իշխան ունել լիցի* F *ինքնքն* nerցզ *առնել* փխ. *ունել* OQSVYWôûbefgh κ—ru *դամենայն*

2 I *դանցեալ* o *անցանել* u չիք *անցեալ ըստ ինքն* I *ինքեան* l չիք *ի*

3 Y *ջուր* abceigkmpqsv *զջուր և դամենայն* ընորհս u ընորհս MVYbce ighloqru *եկեղեցոյն* ô *եկեղեցոյ* hl n *և ի մերձաւորքն* Vlղ *մերձաւորք են թէ* (v *եթէ*) û *մերձաւորք* acefgqv *թէ* kmps *որ* փխ. *եթէ*

4 ô *պատումբ* bq *բաղում են* kmps չիք *և* ps *կամեսցի* abcefgkpqsv *առն դմի որ* Y *առնուլ* CDGH *առն* փխ. *առնել* C-ում ուղղել են ուրիշներ m չիք *առնել* OPVWbhlo u *յիւր* eg *զիւր* JKLWOSVXYZôl ou *որդեդիրս* κw *որդեդիրս* Qû *որդեդիր* H *իշխեսցէ* փխ. *իշխան է*

5 hlu *կամ* փխ. *կամս* ûbeghloqru *դնասցէ* CDII *դիր* փխ. *դիւր* C-ում ուղղել են ուրիշներ Yûhlu *լիցի* bq *լինի* b *հեռաւորի* q *հեռուորի* KLRZ *յաւաարի* MQSTX *յօտաարի* BC *աւտաւորի* DH *աւաորի* b *աւտարին* s *ոտարի*

6 û *շարժուն* I *հրիտակ* Y *դհրատակի* փխ. *դհրիաակ* abcefghklmopqrsuv *ում* (bq *ումն*) *և կամի*

7 hlu չիք *և* abcelghlmpqsu *եթէ* k չիք *և թէ վաճառել... տալ իշխան է* abcelghmopqrsuv *և* փխ. *կամ* b q *տոգոց* n չիք *տալ* g չիք *իսկ եթէ որդեդրեալն... վոխոխել դայս սահմանադրութիւն՝* էջ 209 տող 3-րդ

8 u *որդէդրեալ* befpq *յորդէդրեալն* O W *դրեալն* փխ. *որդեդրեալն* DGH *քահանայութիւն* Y *քահանայութեանն* u *քահանայութենէ* bq չիք *քահանայութեան... չէր անկ նմա՝* տող 9-րդ acfkmpsu *կամ գեաւղջն* (zlu *դիւղջն*) B—HYWo *գեղջն* û *գեղջ* l *գեաւղջ* LOVZn *գևղջն* ho *գիւղջն* e չիք *գեաւղջն վկայութեամբ... նմա քահանայութիւն՝* տող 9-րդ g չիք *գեաւղջն վկայութեամբ... դայս սահմանադրութիւն՝* էջ 209 տող 3-րդ

9 բացի ABCDEHLOQTVXYZckmopq r-ից մնացած ձեռ-երր չունեն *որ* ûf *որդէդրեաց* acfkmqrv *քահանայութիւնն* hu *քահանայութեան* ô *իսկ այն* փխ. *սակայն* û *կէս*

10 hlou *կալցին* bcefkmnpqsv *ընկալցի* փխ. *կալցի* ps *յաղդս* փխ. *յաղագս* FIJMQSWôûlnu *ձեռնադրութեան* b *զձեռնադրութեան* q *ձեռնադրութեանն* Fû *աղատ է ի հարկէ* Mbq *աղատի ի հարկէ* ô *ի բեկէարէ* hlo ru *ի պէկարէ*

11 e չիք *և (զկէս)* û *կէս* u *շնորդին* փխ. *շնորհին* YZû չիք *և (զհող)* b *զջուրս* BCDEFGH *բաւանդակ* ô *բովանդակ* ô *սուրբ եկեղեցոյն* K *եկեղեցոյն սրբոյ* Q *յեկեղեցւոյն* Y cefhloqrsu *եկեղեցոյն* b *եկեղեցոյ* v *եկեղեցւոյ*

12 IJMQSTbemoq *վաճանեալ* Kr *վախջանեալ* lu *վաղջանեալ* R *վախճանել* û *քահանային* h *քահանայ* u *կնոջ, ինչ* փխ. *իսկ* Yv *շնորհքն* m *շնորհին* Yûbeq *մերձաւորացյ*

13 c *թէ* ôe *որդի* ônbcefklmopqsuv *և* փխ. *կամ* ô *թոռինս* e *թոռն* Y *թոդունս* փխ. *թոռունս* hlu *ունիցեն* b *եղիցին* փխ. *ունիցին* W *վայելէ* abcefkmpqsv *զինչ վայել է* փխ. *զի չվայելէ*

զսրբոյ եկեղեցւոյ զժառանգութիւն յարժանաւոր մերձաւորացն աւտարացուցանել եւ տալ հեռաւոր աւտարաց։ Բայց եթէ անկաւորացն կամաւորութեամբ վաճառել իսկ թողացուսցէ վարդապետն, եւ զայն մի՛ շինականի ումեք, այլ յուխտէ եկեղեցւոյն, թէեւ հեռաւոր իցէ, իշխան է վարդապետն եւ մերձաւորին չմերձեցուցանել։ Իսկ եթէ գեաւղն երիցուն դիպի ժառանգութիւնն մնալ, եղիցի ժառանգութիւնն սրբոյ աթոռոյն, եւ ում կամեսցի շնորհեսցէ վարդապետն, միայն արժանաւորաց եւ գիտնոց։

Արդ՝ այս սահմանադրութիւն եկեղեցւոյ ի Հերակղէ Հոռոմոց թագաւորէ եւ ի Խոսրովայ Պարսից արքայէ աւուրցն եւ այսր եղիցի. իսկ ինչ որ յառաջ քան զնոցա ժամանակն գործեցեալ է, մի՛ շարժեսցի, զի

1 ôûehklmoqruv սրբոյ n զսրբուոյ HY ôbcehlopqru եկեղեցոյ hloru ժառանգութիւն cq գժառանգութիւնն IJMû արժանաւոր ô արժանաւորի v որ արժանի փիւ. յարժանաւոր Unv մերձաւորաց U չիք աւտարացուցանել

2 U չիք և տալ հեռաւոր աւտարաց beq հեռաւորաց փխ. հեռաւոր աւտարաց u անկաւորաց F անկատարացն փխ. անկաւորացն b կամաւորութիւն q կա|մա|ւորութիւն

3 a վաճառեալ BCDEFGH կամ հաճելով փխ. վաճառել ô վատապետն hl զվարդապետն F զա[յ]ն Y այն acefhklmopqrsu չիք և զայն b չիք և զայն մի... իշխան է վարդապետն՝ ոտդ 5-րդ v միջին անկանի փխ. և զայն մի շինականի ձեռագրից պատռված է և կորած այդ ընթերցումն ավելացրել են ուրիշներ u մի ի

4 û շինական eq իշխանի փիւ. շինականի M ումմեք q ումէգ BDH այդ S յայլ IJMôûeq ուխտէ a յուխտէն I յեկեղեցւոյն Ye եկեղեցոյ ôcfhlopqru եկեղեցոյն Lack mpqsv թէ փխ. թէև v հեռաւրաց իցէ

5 ü չիք և C մերձաւորի û մերձաւորն Yhlu մերձաւորիչ r մերձաւորիչն R չիք մերձաւորին FGHmopsuv մերձաւոր (FH մերձաւորն m վերձաւոր) ինչ մերձեցուցանել AKMO PQSTUVXWbefinq չմերձաւորեցուցանել R մերձաւորեցուցանել hklru մերձեցուցանել ô չմերձեցուցանել b չիք եթէ K զղիւղջ LQRXZô զգեաւղջն M զգեողջն OP զևղջն Y զգեղջն V գիւղջն û գեղջ acfkmprs գեաւղջ hlou գիւղջ b գեղջի e գեղջ q գեղջ B—HW'n գեղջն MObq երիցուն hlou երիցուն (h երիցուն) մերձեցուցանել գիպի

6 FGIJLMQSTUXYZWôûbn ժառանգութիւն e ժառանգաւորութիւն km ժառանգաւորութիւնն Y behq չիք մնալ եղիցի ժառանգութիւնն h-ում ուրիշներ ավելացրել են ձախ լուսանցքում ô եղեցի K գժառանգութիւն B—IKLMQRSTX ZWôûn ժառանգութիւն v : սրբոյն q յաթոռոյն v չիք աթոռոյն

7 ps և ում և Yû կամեսցէ Yb չիր միայն

9 v չիք այս M սահմանադրութիւնն b սահմանադրութեան MYôbcfhlo pqu եկեղեցոյ H չիք ի IJKLMOPQ RSTUVXYZWôûabepq ի հերակլէ COQWûbeq հոռմոց C-ում ուրիշներ ուղղել են հոռմոց GH հոռոմայ ckm հռովմոց ps հռովմայ v հռովմայեցւոց v թագաւորի

10 v չիք և ի ûbhlqu չիք ի b խոսրովու q խորսովու r ի խոսրով[ո]ւ u խոսրովրա v խուժանցս փխ. խոսրովայ e պարսիցից w յարքայէ hl oruv թագաւորէ (u թագաւորէն) արքայէ ւիխ. արքայէ bq աւուրց l ուուրցն փխ. աւուրցն ọ և այսրն U չիք և (այսր) Uekmls այս (b յորն) փխ. այսր եղիցի

11 ubq իսկ որ ինչ (q յինչ) F ղինչ b ժամանակն pq ժամանակս R գոր[ձ]եցեալ oq գործեալ b գործեսցէ np էր փխ. է l շարժեսցէ

չգիտեմք ինչ հաստատուն, թէ որպէս կալեալ, բայց յայսմ հետէ այսպէս կալցին, որպէս սահմանեցաք յանուն Տեառն, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ փոփոխել դայս սահմանադրութիւն։

ՌՄԼՍԴ (ՌՄԼՋ) Ք. Յորժամ ազատք զիւրեանց զերդումարդ բաժանեն, յոլովք չարակնութեամբ առնեն, զժառանգաւորս եկեղեցւոյ ջանան ի ծառայութիւն եւ ի ստրկութիւն արկանել, մոլեալք եւ մոլորեալք ի հաւատոց քրիստոնէից, ղի երանելւոյն Գրիգորի եւ սրբոյն Տրդատայ զսուրբ եկեղեցւոյ մանկունս ընդ ազատաց տոհմին են կարգեալ, եւ ազատ էին սրբոյ եկեղեցւոյ հող եւ ջուր, նաեւ ի Պարսից իսկ տէրութեանն յայտ սրարեալ եւ չէ խառնեալ ի շինական իշխանութեամբ, զերիցունեաց տունսն ի դիւանին եդեալ են, բայց միայն զհասն տալ յարքունիս։ Արդ՝ եթէ ոք ազահութեան ակամբ հայեսցի եւ զազատ մանկունս եկեղեցւոյ ի բաժին եւ ի վիճակ եւ ի ծառայութիւն արկցեն, այնպիսիքն ի

1 RXbq չի *դիտեմք* e *դինչ դիտեմք ինչ* b *կինչ* ô *հաստատուքիւն* bq *հաստատեալ ունի քէ* nps *եթէ* H չիք *քէ* aefkq *որպէս է* b *կալեալ* փխ. *կալեալ* GMôepru *այսմ* q չիք *հետէ*

2 B չիր *կալցին* ավելացրել են ուրիշներ Gô *անուն* M *յիշխեսցէ*

3 kmn *փոխել* G չիք *փոփոխել* Y *սահմանադրութիւնն* abcefkmpqsv *սահմանադրութիւն կանոնաց* (beq *կանոնացս*)

4 Y *ազատ* ôû *իւրեանց* L չիք *զիւրեանց* ô *զերդումարդք* abcefgkmpqs *երդ և մարդ* (hlu *երդումարդ* v *երդ և մարդ*) փխ. *զերդումարդ* or *երդումարդ* un *դերդ և դմարդ* GH *դերդաւ մարդ* (D *երդաւ մարդ*) փխ. *զերդումարդ* Kbq *յոլով* W *հոլովք*

5 l *չաւակնութեամբ* BCD *զժառանգորս* e *զժառանկաւորս* IJ *յեկեղեցւոյ* Yôabcefghloqu *եկեղեցոյ* k *իջանեն* փխ. *ջանան* K *ի ծառայութիւն առնել* BCDEFGH *ի ստրկութիւն և ի ծառայութիւն*

6 akmps չիք *ի* (*ստր.*) X *ի ստրկութիւնն* eg *ի ստորակութիւն* փխ. *ի ստրկութիւն* RX *մոլեալ* W *մոլեալս և մոլորեալս* O *մոլորեալս և մոլորեալս* So *մոլորեալք մոլորեալք* C *ի* (*հաւատոց*) կրկնված է ô *ի հաւատոցոց* achiklmoprsuv *ի հաւատոյ*

7 Ml *քրիստոնէից* acks *քրիստովնէից* eg *ի քրիստոնէական հաւատոյն* (e *հաւատոյս*) ô չիք *զի* u *զի սուրբ երանելւոյ* CDGHKLMQRS TVXYZabcefghlnopqrsv *երանելոյն* ô *զերանելոյն* Y *սրբոյ դրիդորի* l *և ի սրբոյն* b *սրբոցն* Y *տրտատայ* f *տրդատեա* hlu *և զսուրբ* KYôbc efghlopqru *եկեղեցոյ*

8 hlu *սուրբ* փխ. *ընդ* ô *տոհմիցն* ckp rsuv *տոհմի* Hbq չիք *են* Y *կալդեալք* befgq *է* փխ. *էին*

9 p չիք *սրբոյ* Q *յեկեղեցւոյ* VYôbce ghklopqrsu *եկեղեցոյ* f *եկեղեցի* m *եկեղեցւոյ մանկունս ընդ ազատաց հող և ջուր նաև ի պարսից* b egq չիք *ի* e *պասից* փխ. *պարսից* FIKLMQRTVXZWôûbq *տէրութեան*

10 hlou *չխառնեալ* ûp *իշխանութեան* Y *զերիցունեացն* b *զերիցանց* ak mqv *զիրիցունեաց*

11 K *տանան* ûbefgq *տունս* k *ի դիւանէն* g չիք *ի դիվանին եդեալ են* M չիք *են* l *միայն* ձախ լուսանցքում Jû չիք *միայն* u *դհասս* IJKLMPQ RSTYZôûqr *արքունիս* X *արքայիս* փխ. *յարքունիս* g չիք *արդ*

12 g չիք *եթէ ոք... և ի մեր աւրհնութենէն՝* էջ 210 տող 7-րդ CGY *սգահութեանն* Vlou *յազահութեան* ôûabcefkmpqsv *ազահութեամբ* h *յազահութեամբ* Q *ակամբք* Q *յեկեղեցւոյ* Yôbcefhloq ru *եկեղեցոյ*

13 befg չիք *ի* (*բաժին*) b *ի վիճակէն* eq *ի վիճակին* beq չիք *և ի* (*ծառայութիւն*) W *ի ծառայութիւնն* bq *ժառանգութիւն* փխ. *ծառայութիւն* JLMQRSTû *այսպիսիքն* a *այնպիսիք*

սուրբ Լուսաւորչի աւրհնութենէն եւ ի մերմէ ժողովոյս հեռի եղիցին, եւ մի՛ եղիցի իշխանութիւն վարդապետի եւ քահանայից զայնպիսեացն պատարագն աւրհնել։ Այլ եւ ոմանք յազատաց ըստ իւրաքանչիւր կամաց բաժանեն զշնորհս եկեղեցւոյ եւ զառաջնորդաց զիշխանութիւն եւ զգործ յափշտակեն, եւ վարդապետաց հրամանի եւ մեր կանոնիս ունկընդիր չլինին. այնպիսի յանդգնեալքն որ գործեն զտարահաճելիսն Աստուծոյ, հեռի եղիցին ի սրբոց եւ ի մեր աւրհնութենէ։

ՌՄԽԵ (ՌՄԼԷ) ԺԵ. Ոմանք յաղատաց ի վերայ վանաց իշխանութիւն առնեն, եւ վանական զոր կամին հանեն եւ արկանեն, զոր չէ արժան եւ աւրէն. եւ ոմանք ընտանեաւք ի վանքն նստին, արհամարհեալ զեկեղեցական Աստուծոյ՝ անպատկառելի անամաւթութեամբ։ Արդ՝ եթէ լուեալ մերոյ հրամանիս դարձցին եւ թողցեն յառաջնորդս զտեսչութիւն եկեղեցւոյն կարգել եւ յաւրինել ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ, այնպիսեացն յառաջագոյն գործելեաց յանցանացն թողութիւն լիցի եւ ի մեր միաբան ժողո-

1 KYabcefhkmpqsv լուսաւորչին û լուսաւորչէ ü լուսաւորչէն Ys օրհնութենէ û օրհնութեան h յաւրհնութենէն e ի մեր b ժողովոյս ուղղված է ժողովել q ժողովելոյս

2 ôl եղիցին v մի ի եղիցի X իշխանութիւնն D վարդապետ ուրիշներ ուղղել եû վարդապետի ôhlou վարդապետին G ի քահանայից o քահանայն ûckmpsv քահանայի BDH գայնպիսեանցն IJôüb գայսպիսեացն n գայնպիսեաց

3 Sôûbops պատարագ ehlu պատարագն Y պատարագս c պագարագն B այդ IJKLMQRSTXYZôûbefhq ագատաց

4 Yps բաժանել ô զշնորհ km զշնորհ TYôbcefpqr եկեղեցոյ hlou եկեղեցոյն Y իշխանութիւն hoqru զիշխանութիւնն b զի իշխանութիւնն

5 ohou գգործս bq գործ e ափըշտակեն DZôf չիք է (վարդապետաց) q վարդապետաց է ô չիք հրամանի, մերոյ CGUn կանոնի C-ում ուրիշներ ուղղել եû կանոնիս ô կանոնաց չլինին ունկնդիր K ունկնդիրս

6 M չի լինին hlou լինին RXY այնպիսիքն V յայնպիսի b այնպիսին f այնպիս Sehlou անդգնեալքն XYu յանդգնեալք o անդգնեալն b յանդգնեալ q յանդգնեալն Xôû որք KLMQRSTXYZhlou զտարահաճելիս e զտարահաճելիսն bq զաաճար փխ. զտարահաճելիսն

7 n յաստուածոյ b յեկեղեցիս աստուածոյ փխ. աստուածոյ bq եղիցի ô ի սրբոցն q ի սրբոց CDGHUno ի սրբոյ C-ում ուրիշներ ուղղել նû ի սրբոց kmps չիք ի (մեր) Y ի մերս ûhu ի մերմէ H աւրհնութեան է KLMQRSTXZbeq աւրհնութենէն

8 v ովմանք IJKLMQRSXYZôûg ազատաց aclıklmoprsuv վանից Y իշխանութեամբ q իշխանութիւնն Y յառնեն

9 bq վանականք LZ զոր և կամին b զոր կամին... արժան և աւրէն կրկնված է bq և հանեն և L գանեն փխ. հանեն L հարկանեն փխ. արկանեն ô ոչ է

10 o չիք և bq ընդանեաւր eg ընդանեօք ôûc ի վանք hlmoru ի վանսն KLMQXYZô արհամարհեալք RST արհամարհեալք

11 b ամաւթութեամբ K լըւեալ

12 KLMQRSTXZô հրամանէ ü հրամանի Y չիք հրամանիս bq հրամանին eq գարձին k գարձցեն MOWô eghlou առաջնորդս Y զտառաջնորդս bq յաւաջնորդ ŌẅŌ տեսչութիւն Q զտեսչութիւնն HYôcefghkloqru եկեղեցոյն IQV յեկեղեցւոյն b եկեղեցոյ ps եկեղեցւոյ

13 hlru կարգեալ Mûp օրինել q աւրինել r յօրինեալ o յաւրինեալ Vû հաճոյից KLWQRSTXYZô այսպիսեացն ü այնպիսեաց n յայնպիսեացն o առաջագոյն begq չիք յառաջագոյն

14 hloru գործելոյ BCDEKLMOPQRSTVXZWôf գործելեացն bcgq չիք գործելեաց Wôü յանցանաց BCDEGH չիք յանցանացն Wo չիք ի g չիք և ի մեր... ի մեր ժողովոյս՝ էջ 211 տող 4-րդ bp ժողովելոյս

վոյս աւրհնեալ եղիցին եւ ժողովրդեամբ եւ պաղաբերութեամբ եւ ուխտաւորեալ եւ նուիրեալ ընծայիւք երթիցեն ի վանսն եւ աղաւթեսցեն, որպէս արժան է, յիւրեանց հարանց վաստակս, բայց ժլատութեամբ մի' իշխեսցեն, զի եղիցին աւրհնեալ յԱստուծոյ եւ ի մեր ժողովոյս:

ՌՄԽՋ (ՌՄԼՐ) ԺԱ. Ոմանք յաղատաց ի վերայ տկարանոցաց իշխանութիւն առնեն, եւ որպէս ի կենդանեաց՝ հարկս պահանջեն եւ ի կերակուրս եւ յրմպելիս՝ զիւրեանց գործակալս մատուցանեն, կռուով եւ պատուհասիւ նեղեն եւ ղողորմելի եղբարսն չարչարեն անխղճաբար, որում պարտ եւ արժան էր հոգալ եւ խնամել յիւրաքանչիւր վաստակոց՝ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յամենայն արմտեաց տալ մասն եւ բաժին, եւ մխիթարել զսիրտս նոցա եւ բժշկել զվէրս նոցա, զի եղիցին արժանաւորք մեծաց վարձուց եւ պարգեւաց ի փառաւոր գալստեան որդւոյն Աստուծոյ:

ՌՄԽԷ (ՌՄԼԹ) ԺՒ. Ոմանք յաղատաց եւ յոամիկ հեծելոց հասանելով ի դե-

1 c յիցին k եղիցի Ôp չիք *(եղիցին)* և M *ժողովրդեամբք* bq *ժողովրդեամբն* Y չիք և *(պաղաբերութեամբ)* R *պաղաբերութիւն* b *պաղայբերութեամբն* Ô չիք և *(ուխտաւորեալ)*

2 KLZ *նըւիրեալ* Ô *ընծայիւք նւիրելովք* Uûv *ի վանս* Y *ի վանքն* n *յաղաւթեսցեն*

3 Sô չիք *որպէս* A—FHOPUchlnoruv *արժանն* IJKLMQRSTVXYZöb *իւրեանց* ubq *իւրոց* m չիք *յիւրեանց... ժլատութեամբ* bq *հարանցն* e *վաստ|ակ|ս* q *վաստա|կ|ս* X *բայլ փխ. բայց* OW *մի իշխեսցեն ժլատութեամբ*

4 bq *եղիցի* o *զեկեղեցին փխ. զի եղիցին* bq *աւրհնութիւն* hlu չիք *աւրհնեալ* HIJMQbhqu *աստուծոյ* û չիք *ի* Ô *ի մե|ք| r ի մերմէ* ack mpsv *ի մէնջ փխ. ի մեր* Ô *ժողովոյն* n *ժողովոյն* e *ժողովոյս մէն*

5 IJKLMQRSTYZöû *աղատաց* u *տկարաց* b *տկարանոցած* u *ակտարանոցոց* eg *տկարանոցաց ունի իշխանութիւնս* abcfhklmopqrsuv *իշխանութիւնս*

6 eg և առնեն Q *ամենայն փխ. որպէս ի* Uôn *հարկ* bq *հարկապահանջեն* u *պահանջին* e *հարկապահանճեն* Yô չիք և *(ի)* begq և *որպէս ի կերակուր*

7 AWfhkpsu *յմպելիս* Yöûb և *ի ըմպելիս* (Y *յըմբրևիս* b *յըմպելիս*) IJ KLMQRTZer *ըմպելիս* Fl *յըմբելիս* Sg *ըմբելիս* q *յնպելիս* IKLMQR STXYZöûq *իւրեանց* u *զործակեալս* bq *զործակալ ըստ մատուցանեն* R X *կըռւով* ôm *կռվով* kps *կռուովն* P *կռով գրչից ուղղված կռուով*

8 beo *եղեն փխ. նեղեն* Un *զողորմելիս* b *ողորմելի* LMbq *եղբայրըն* Y *եղբայրս* û *եղբարս* c *անխղճայրար* Hb *պարտ էր (H է) և* p չիր և *(արժան)*

9 p չիք *արժան* OWc է *փխ. էր* b չիք *էր* IJKLMQRSTXYZöûegl *իւրաքանչիւր* f *ցիւրաքանչիւր* l *վաստակոյ* Jeg *ի կալոց* Qo *ի կալէ*

10 IKLMPQRSTXZfqr *ի հնծանէ* IMS Yöbegkmprs *ամենայն* OQh *յարմտեաց* b *արմըտաց*

11 Wackmsv *զսիրտ* begq չիք *նոցա (*b *ունի նոցա) զի եղիցին... արշաւրունեաց եպիսկոպոս՝* էջ 214 տող 7-րդ f *նոցա զի եղիցին... արշարունեաց եպիսկոպոս* էջ 214 տող 7-րդ ընկած է ձեռ-ի նախագաղափար օրինակից, այդ նկատել է գրիչը և ձեռ-ի 274 բ էջի նեքքեի լուսանցքում գրել *թուղթ մի ընկեր է*, սակայն ուրիշը հետագայում մի այլ ձեռ-ից արտագրել է և գրել տեղում. բերված տարրընթերցումները այդ արտագրութեանն են s *արժանաւոր*

12 O *վարձուոյ* hlu չիք *վարձուց* u և *փխ. ի* o *ի փառաւորեալ* acv *ի փառաւորեալ* r *գալըստեանն* GHIJKMS TUcfhlopu *որդոյն* R *որդոյ* o *որդուն* r *յորդոյն* Y չիք *որդւոյն, տեառն փխ. աստուծոյ*

13 IJKLMQRSTXYZöûfu *աղատաց* r *հռամիկ* HIJKLMQRSTXYZöûfhkl mnopsu *ռամիկ* MUVWû *ի զիւղս* OZn *ի զեղս* l *ի զեղ* acmsv *ի գեաւղ* hkpr *ի զեօղ* u *ի զիւղ* B—H *ի զեղս*

աւղս ուրեք, թողեալ զգեաւղն ի վանսն առնեն զիջավանսն եւ ի յարկս սրբոցն, եւ գուսանաւք եւ վարձակաւք պղծեն զնուիրեալ տեղիսն Աստուծոյ, զոր սոսկալի է քրիստոնէից լսել, թո՛ղ թէ առնել։ Արդ՝ զվերագրեալ կանոնս սահմանադրութեան մերոյ խաւսեսցին ի լսելիս լսողաց վարդապետք եւ երիցունք եկեղեցւոյն, եւ որք միանգամ ունկնդիրք լիցին եւ հրամանակատարք, աւրհնեսցին ի Քրիստոսէ եւ ի սրբոց վարդապետաց եւ ի մեր միարան ժողովոյս. իսկ եթէ ըմրոստացեալք եւ ամբարտաւանեալք արհամարհիցեն, այնպիսիքն եղիցին արհամարհեալք ի սրբոց վկայիցն եւ տարագրեալք յամենայն հոգեւոր աւրհնութենէ։ Զի վանքդ անուն հանգստարանք են սրբոց եւ աւթեվանք եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, սարկաւագաց եւ աբեղայից եւ աղքատաց. եւ եթէ երբեք ուրեք ազատք բարեպաշտք եւ տիկնայք աստուածասէրք կոչեսցին ի սպասաւորաց սուրբ տեղեացն, մեծաւ երկիւղիւ երթիցեն նուի-

1 û *ուրուք* K.MVWoru *գգիւղն* û *զգիւղսն* Yp *զգեօղսն* ln *զգեւզն* BCDEFGH *զգեղն* ûkms *ի վանս* BCDGa *իջաւվանսն* EHû *զիջաւանսն* KLMQRSTUVXYZWkm psv *զիջևանսն* r *զիջեվանսն* ôhlou *զիջևանն* û *իջևանս* f *իջևանսըն* n *զիջևանս* բացի achklmoprsu-ից մնացած ôեու-երը չունեն *ի (յարկս)* Yr *յարկսն* l *յար[կ]ս*

2 Yû *սրբոց* LYhlu *չիք և (գուսանաւք)* m *զաւսանաւք* MSô *կուսանօք* ից. *գուսանաւք* Mf *վարձկանօք* kp *վարձկօք* ms *վարձկաւք* a *զնուիրել* Q *զնըւիրեալ* km *զսուրբ տեղիսն աստուծոյ զնուիրեալսն* ps *զսուրբ սեղանիսն աստուծոյ զնուիրեալսն* փխ. *զնուիրեալ տեղիսն աստուծոյ* H *յաստուծոյ*

3 hlou *ոբ* ks *քրիստովնէից* RXY *չիք քրիստոնէից* achloruv *լսել քրիստոնէից* kmps *չիք լսել* Y *զվերոյգրեալ* u *վերոյգրեալ*

4 ô *կանոնն* բացի achklmoprsuv-ից մնացած ôեու-երը *կանոն* f *սահմանադրութեանն* Y *սահման կանոնադրութեանն* փխ. *կանոնս սահմանադրութեան* G *իսօսեցին ուրիշներ ուղղել են խաւսեսցին* lMW *լսօղաց* ô *լսողացն* c *լսողզաց*

5 f *երիցունք* Q *յեկեղեցւոյն* Y *եկեղեցոյ* ôfhloru *եկեղեցոյն*

6 BCDEGHackmprsv *լինիցին* H *չիք (լիցին) և* c *հրամակատարք* h *հրամանատարք* O *աւրհնեսցեն* W ô *օրհնեսցեն* u *օրհնեսցի* a *չիք աւրհնեսցին ի Քրիստոսէ տեղր բաց է թողնված* u *սուրբ*

7 f *չիք և (ի)* hlou *չիք ի* c *չիք մեր, ժողովրդոցս* lou *ընդ ոստուցեալք* (h *ըստ ոստուցեալք* r *ըստ ոստոցեալք* Y *ամբոստացեալք*) փխ. *ըմբոստացեալք*

8 Yr *անբարտաւանեալք* u *ամբարտաւեալք* CGHKLMQRSTXZô *արհամարհեցին* C-ում ուրիշներ ուղղել են *արհամարհիցեն* f *արհամարեցին* û *արհամարեսցեն* hlu *արհամարհեսցեն* IJ *այսպիսիքն* R *արհամարհեալքն* ackms *արհամարհեալ*

9 o *ի սրբոյ* û *վկայից* Wa *տարագրեալ* lMQYôp *ամենայն* B—H *չիք հոգեւոր* Kc *աւրհնութենէն* ô *օրհնութենէն* Y *օրհնութեանց* r *յօրհնութենէ*

10 c *վասն զի* BDEFGor *վանքս* M *վանդզ* Hû *վանք* f *վանքըս* r *յանուն* KLMPQSTXYZôf *հանգստարան* R *հանդստան են* Y *են սրբոց* BCGKLQSUchklmouv *աւթևանք* MVYZWôûfpr *օթևանք* Y *և եպիսկոպոսաց*

11 l *չիք և (քահանայից)* HlWaklmosu v *և սարկաւագաց* K *և աբեղայից և քահանայից սարկաւագաց* lu *չիք և (աբեղայից)*

12 ôu *թէ* L *չիք եթէ* IJU *յերբէք* n *ուրեք երբէք* ô *ազատաց* YW *բարեպաշտ* hlu *չիք և* AFOPVWô *աստուածասէր* p *կոչեսցեն*

13 f *չիք ի* ô *ի սպասաւորաց* û *ի սպասաւորութիւն* n *ի սպասաւորացն* un *տեղեաց* C *տեղացն* ուրիշներ *ուղղել են տեղեացն* Y *եկեղեցոյ* փխ. *տեղեացն* hlou *և մեծաւ* a *երկեղիւ* hlu *չիք երթիցեն* n *և նուիրական* KLZ *նըւիրական* ô *նւիրական երկիւղիւ ընծայիւք*

րական ընծայիւք լինել հաղորդ պաշտաման եւ աղաւթից եւ աւրհնութեանց, պատրաստելոց ի տան տեառն Աստուծոյ, արդարեւ ըստ այնմ, թէ՝ «Մտից ի տուն քո պատարագաւք եւ տաց քեզ զոր խոստացան քեզ շրթունք իմ», եւ կամ թէ՝ «Մի՛ ունայնաձեռն երեւեսցիս առաջի իմ»**, այլ որ ինչ բարին է, ընդ քեզ բերչիր։*

Արդ՝ զայս Բժ-ան գլուխս, զոր սահմանեաւ եդաք ոչ մտացածին ինչ, այլ ըստ հրամանի Հոգւոյն Սրբոյ եւ ըստ սահմանի սրբոց հարցն եւ սրբոյն Գրիգորի եւ բարեպաշտ թագաւորին Տրդատայ, եւ նորին սրբոյն Գրիգորի լուսաւոր զաւակացն, եւ որք լսողք լինին հնազանդք եւ կատարիչք այսմ կանոնի՝ եղիցին աւրհնեալք ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ յամենայն սրբոց Աստուծոյ եւ գտցին ժառանգաւորք անվախճան կենացն երկնից արքայութեանն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Ես՝ Ներսէս շնորհիւն Աստուծոյ նուաստ կաթողիկոս Հայոց, վասն վերադրեալ կանոնիս ամենայն աթոռակցաւք մերովք՝ սուրբ եպիսկոպոսաւք Հայոց ձեռնարկեալ կնքեցաք ըստ հրամանի եւ սահմանի Հոգւոյն Սրբոյ եւ ընտրելոց նորա։

* Սաղ. կե, 13 ** Բ Օրենք, ԺԶ, 16

1 Mô *լինել* Yô *չիք և (աղաւթից)*
2 achklmoprsuv *չիր տեառն* G *չիք ըստա* ավելացրել են ուրիշներ
3 hloru *հթէ* r *պատարագ* v *երկիր պատարագոք* փխ. *պատարագաւք* c *խոստան* cfp *չիք քեզ*
4 ôihlu *չիք և* H *չիք մի* ô *ունայնացնեն* f *յունայնացեն* GX *երեսցի* ô *երեսցին*
5 BCDH *այդ* G *յայլ* h *բարի է* ô *բերցիր* achklmoprsu *բերցես* v *բերեցես*
6 Ocfo *բժ-ն* Uûn *ժր* RXYWkmprsv *երկոտասան* a *երկո ուրիշներ* ավելացրել են *տասան* բացի KLMVZ hlu-ից մնացած ձեռ-երր *բժ* GUhl nou *գլուխ* Wc *զորո* a *սահման* hl ou *սահմանեցաք* փխ. *սահմանեաւ եդաք* û *ետաք*
7 BCDH *այդ* G *յայլ* IMRVXYôcfp *հոգւոյն* hlou *չիք հոգւոյն սրբոյ և բոտ սահմանի* m *սրբոց (և)* ckmpr sv *չիք և* K *սրբոյ (հարցն)* û *հարց* W *հարցն կրկնված է*
8 Y *գրիգորի սրբոյն արաասայ բարեպաշտ և աստուածասէր թագաւորին* s *չիք և (բարեպաշտ)* ô *տրթատայ* p *տրտատայ* l *և ի նորին*
9 Y *սուրբ* p *չիք սրբոյն* Y *չիք գրիգորի* f *լուսաւորչի* MYkr *լսոզք* ac mov *լսաւղք* l *հնազանդ*
10 r *չիք և (կատարիչք)* f *յայսմ* hloru *և եղիցին* s *աւրհնեալքն* KMRVXY cfhkopu *ի հոգւոյն* ô *ի հոգոյ* RU *սրբոյն* IJôûfpsu *ամենայն*
11 Yôf *սրբսցն* c *նորա փխ. աստուածոյ* k *չիք աստուածոյ* hlu *գտցեն* ô *ժառանգաւորք* m *ճառանգաւորք* IJMSTfklnoru *անվաղճան* H *անվախ|ճ|ան* ôu *կենաց*
12 hkloru *յերկնից* ô *չիք երկնից... ամէն* IMSWûhlosu *արքայութեան* Q *արքայութիւն* kmr *յարքայութեանն* a *յաւիտեան* Yackpsv *չիք յաւիտենից* m *չիք յաւիտենից... ընտրելոց նորա՝* առդ 16-րդ
13 HOWp *և փխ. ես* KLMRXô *նւասա* JKLQRSTUXZWôûbq *կաթուղիկոս* s *կաթաղիկոս* AOPlm *հայոց* ackpsv *չիք վասն վերադրեալ ... եպիսկոպոսաւք հայոց՝* առդ 15-րդ
14 YWû *վերոյ դերալ* B—H *վերադրեալ վերոյ կանոնիս* f *յամենայն* U *աթոռակցոք* V *աթոռակցովք* ô *մերօք* բացի Yôhou-ից մնացած ձեռ-երր *եպիսկոպոսք*
15 ps *ձեռնարկել* f *ձեռ|ն|արկել* hloru *սահմանի հրամանի* f *չիք և* ûackp sv *չիք և սահմանի* HMYôcfhu *հոգոյն*
16 a *ընտրելոյ*

Ա. Տէր Յովհաննէս Ոստան եւ Մարդպետական եպիսկոպոս.
Բ. Տէր Ներսէս Հարքայ եպիսկոպոս.
Գ. Տէր Քրիստոսատուր Բասենոյ եպիսկոպոս.
Դ. Տէր Իսրայէլ Տայոց եպիսկոպոս.
Ե. Տէր Յովհաննէս Մարդաղոյ եպիսկոպոս.
Զ. Տէր Յովհան Բզնունեաց եպիսկոպոս.
Է. Տէր Գրիգոր Արշարունեաց եպիսկոպոս.
Ը. Տէր Սեբէոս Բագրատունեաց եպիսկոպոս.
Թ. Տէր Գրիգոր Խորխոռունեաց եպիսկոպոս.
Ժ. Տէր Սիմէոն Ռշտունեաց եպիսկոպոս.
ԺԱ. Տէր Իսրայէլ Վանանգայ եպիսկոպոս.
ԺԲ. Տէր Թէոփիլոս Աշմունեաց եպիսկոպոս.
ԺԳ. Տէր Ասայէլ Ամատունեաց եպիսկոպոս.
ԺԴ. Տէր Գրիգոր Անձաւացեաց եպիսկոպոս.
ԺԵ. Տէր Թէոգորոս Գնունեաց եպիսկոպոս.
ԺԶ. Տէր Յակովբոս Պալունեաց եպիսկոպոս.

1 մինչև 1-ին տողը û ունի՝ *այսոքիկ են սուրբք հարք որք ի դէին ժողովեցան ի փառս սուրբ երորդութեան* այնուհետև ինչպես բնագրում է MRXY *յովաննէս ծ ովաննէս* բացի H Wûacfhklosu-ից մնացած ձեռ-երր *յովաննէս* mps *մարդպետական* lJû *ոստան եպիսկոպոս և մարդպետական* h *հայոց* փխ. *եպիսկոպոս*

2 Z երկրորդ տողր դրված է 7-րդ և 8-րդ տողերի միջև

3 P երրորդ տողը դրված է 4-րդ տողի տեղը և հակառակը իսկ մեկ ուրիշը ա բ նշումով համապատասխանեցրել է բնագրին m *քրիստոսատուր* k *բարսենոյ* or *բասենու*

4 A—Hs *իսրաէղ* բացի Yôfkmnp-ից մնացած ձեռ-երր *իսրաէլ* n *տայնոց*

5 B հինգերորդ տողր ձախ լուսանցքում f չիք *տէր...եպիսկոպոս* MPQ Yô *յովաննէս* բացի Wuackmnprs-ից մնացած ձեռ-երր *յովաննէս* CD GH *մարդադու* kms *մաքդադա* (p *մագդադա*) փխ. *մարդադոյ*

6 B վեցերորդ տողր ձախ լուսանցքում f չիք *տէր... եպիսկոպոս* EGH QVhklmou *յոհան* W *յովան* U *յովաննէս* n *յովհաննէս* Yô *յովանէս*

7 a *աշարունեաց* C *արշունեաց* ուրիշներ ուղղել են *արշարունեաց* Yû f *արժակունեաց* վրխ. *արշարունեաց*

8 begklmpqs *սերիոս*

9 AKLMOPQRSTUVXYZWôûbhlopq rtu *խոռխոռունեաց* n *խորխորունեաց*

10 bq չիք տասերորդ տողր AIJMOP QSTUZackv *սիմէովն* Wû *սիմէօն* eg չիք *սիմէոն* DEH *ռշտաւնեաց* RVZr *ըորշտունեաց* ko *ոուշտունեաց* u *ռըշտունեաց*

11 ABCDGHafs *իսրաէղ* W *իսրաէլ* q *իսրաէլէ* բացի Qûnp-ից մնացած ձեռ-երր *իսրաէլ* M *վնանդեայ* ô *վանանդեայ* egq *վանանդոյ* b *վանանդոյ* n *վանանդաց*

12 ABCDGn *թեոփիդոս* M *թէօրիլոս* Y *թէոփիլէս* û *թէոփիլէս* acpv *թէովփիլոս* kms *թէովփիդոս* b *էուքիւն ի լուսայշմոնեաց* փխ. *թէոփիլոս Աշմունեաց* Y *արշմունեաց* W *ադմունեաց* hloru *աշմունեաց*

13 b չիք տասերեքերորդ տողը BCDE GH *ասաեդ* Uns *ասայէդ* c *ասաէլ* km *այսայէլ* q *ասիէլ*

14 ackmsv *անձևացեաց* V *անձաւաձեաց* Y *անձևանձեաց* ûq *անձաւեաց* ô *անձևաձեաց* p *անձևանձաց* b *աւձնեաց* փխ. *անձաւացեաց*

15 acfkmpqsv *թադէոս* (beg *թաքէոս* h *օգէոս* l *թէօգէոս* o *թէողէոս* ru *թէոդոս*) փխ. *թէոդորոս* b *դնդուեաց*

16 begq տասնվեցերորդ տողր դրված է 17-րդ տողի տեղը և հակառակը lMYô eghkmopr *յակորոս* akmpsv *պաղունեաց* ô *բալունեաց* û *պալհաւունեաց* begq [պ]*ալունեաց*

Ժէ. Տէր Սամուէլ Մեհենունեաց եպիսկոպոս։

Այս են սուրբ ժողովոյն [հարց] անուանք, որք ի Դուին ժողովեցան ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն։

1 BCDs *սամուեղ* IST *սամուէլէ* Y *մեհենունեաց ὁ մեհենունեաց* begq *չիք մեհենունեաց եպիսկոպոս*

2 u *չիք այս են... երրորդութեանն տող* 3-րդ b *չիք սուրբ* askmsv *ժողով* (hlu *ժողովքն*) *փխ. ժողովոյն բացի* o-ից *մնացած ձեռ-երը ժողովրն, բոլոր ձեռ-երը հայոց փխ.* [*հարց*] r *անուանց բացի* hlou-ից *մնացած ձեռ-երը չունեն անուանք* hp *որ* Q *քրք փխ. որք* begq *ժողովեցան ի դվին* (q *ի դւնին* eg *ի դիւանին*) u *ի դուին* R *ի գլուխն փխ. ի դուին բացի* Yfksv-ից *մնացած ձեռ-երը ի գլուին* (*կամ ի դւին*)

3 IKMQRSTUZW *երրորդութեան* B—HJLOPbfov *երորդութեանն* q0 *երորդութեան* Veo *երրորդութեանն ամէն* Y *երորդութեան ամէն* c *երրորդութեանն հաւր և որդոյ և սուրբ հոգոյն* ô *երորդութեանն և դմիոյ աստուածութեանն հօր և որդոյ և սրբոյ հոգոյն յաւիտեան ամէն*

ԼԹ

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՄԱԿԱՐԱՅ՝ ՍՐՐՈՅ ՓԱՂԱՓԻՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԹՈՒՂԹ Ի ՀԱՅՍ

ՎԱՍՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿԱՐԳԱՑ, ՁՈՐ ՁԷ ԱՐԺԱՆ ԸՆԴ ՍԱՀՄԱՆ ԵՒ ԸՆԴ ՀՐԱՄԱՆ ԱՆՑԱՆԵԼ, ԳԼՈՒԽՔ Թ

5 *Ահա վասն ահին եւ երկիւղին Աստուծոյ եւ ի փափագ սիրոյ բարեպաշտութեան ձերոյ փութացայ զարթուցանել զբարեսէր եւ զպարզա-*

1 hlou չիք *երանելւոյն մակարայ... զոր պահանջէք՝* էջ 221 տող 6-րդ՝ առաջաբանը ամբողջությամբ, մնացած մասը դրված է Աթանաս Աղեքսանդրացու կանոնախմբին որպես շարունակություն. բացակայող հատվածը ընկած է եղել ընդօրինակության համար ծառայած նախագաղափար օրինակից ։ միջև առաջին տողը վերնագիր՝ *կանոնք լԹ սրբոյ մակարայ երուսաղէմայ հայրապետին* բացի ABCDEFIPm-ից մնացած ձեռ-երը *երանելոյն* ։ *սահմանադրութիւն երանելոյն* t *մակարայ հայրապետի սրբոյ քաղաքին երուսաղէմի* eo սուրբ d *սրբոյն սուրբ քաղաքին* g չիք *սրբոյ քաղաքին* K *երուսաղէմին* eg *յերուսաղէմի* r *երուսաղէմայ*

2 IJûabcdefgIkmpqrsv *հայրապետին* n *կանոնական* E *Թուղթս* J *Թուղդ* Kdgq *Թուխթ* LOVbcer *Թուխտ* ô *Թուդտ* ü *Թուղթք*

3 XY *կանոնադրութեանն* IJKLO QRSTUVXZWôûadegkmnprstvx *կաթուղիկէ* DGH չիք *կաթողիկէ* MVYôbcefgIkpqrs *եկեղեցոյ* ô *կարղեաց* cd չիք *կարգաց*

4 q *այս արժան* b *այսաւր ժամ* փխ. *արժան* r *ըստ* փխ. *ընդ* D չիք *(արժան) ընդ* ավելացրել են ուրիշներ ûdt *սահմանս* r *սահմանել* v չիք *(և) ընդ* ût *հրամանս* d *հրամանել* փխ. *հրամանն անցանել* BCDEF GH *կարգ* փխ. *հրամանն* v *յանցանել* W *անգանել* փխ. *անցանել* q *անցանել այս կանոնիս գլուխ* BCDEHIJKLMOPQRSTXYZô *գլուխ* n *գլուխս* VWûb չիք *գլուխք Թ* H *ի Թ* I *իննն* kmps *ժ* փխ. *Թ* v *Թ աւգնեա ինձ տէր*

5 kmps առաջաբանը դրված է որպես առաջին հողված, դրա համար էլ նշված ձեռ-երում այս կանոնախումբը ունի 10 ի ոչ րե 9 հողված hlou չիք *ահա վասն ահին... ի գրոց հատուցեալ զոր պահանջէք՝* միջև 221-րդ էջի 6-րդ տողը km ps *ահա մասնաւոր եղաք գայս* փխ. *ահա վասն... երկիւղին աստուծոյ և* d *քհանայի?* փխ. *ահա* բացի begn-ից մնացած ձեռ-երը *ահի* dv չիք *և (երկիւղին)* G *երկիւղն* Y *երկուղին* û *երկիւղի* V *երկիղին* RXY չիք *աստուծոյ* BCD EGHJKLMQRSTVôbcdegnqrt *փափաք* ü *փափակ* XY *փափակք)* X *սրբոյ* փխ. *սիրոյ* Y *բարեպաշտութեանն*

6 I *ձերոյ* b *փութայ* t *փութացոյց* Mq *զարդուցանել* R *զարթուցել* Y *զարուքթուցանել* begq *զպարզամիտս* ô *զբարեմիտ* փխ. *զպարզամիտ*

միտ սիրտս ձեր ի խնդիր ուղիղ բարեպաշտութեան ճշմարիտ կանոնադրութեան կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ կարեւոր կարգաց Աստուծոյ, զոր պարտ է բաղում զգուշութեամբ ստանալ, եւ աներկեւան հաւատով պահել ամենայն երկիւղածաց Աստուծոյ: Յորս եւ դուք ոչ յապաղեալ հեղգացուցիչ ինչ դանդաղանաւք ծուլացարուք, այլ փութացեալք շնորհաւք Սուրբ Հոգւոյն՝ չերմութեամբ եւ աստուածային սիրոյն բաղձանաւք. որ ոչ միայն ի մերձաւորացն յաւժարեցուցանէ ժտել խնդրել զհոգեւոր աւգտութիւնն, այլ եւ ի տար աշխարհ փութացուցանէ հասանել մեծաւ փափաքանաւք եւ ըղձալի տենչանաւք յաղագս աստուածահաճոյ խընդրոյ եւ հոգւոց փրկութեան, զմտաւ ածելով զասացեալսն, թէ՝ «Մի՛ դանդաղեսցիս երթալ հեռի ճանապարհ, թէ պիտանացու ինչ ուսուցանել ոք խոստանայցէ»: Որ եւ զսոյն փափագ հոգեւոր վաստակոց յանձինս ձեր երեւեցուցեալ վասն մեծաշահ աստուածային գանձուցն հոգեւորաց, առաքեցէք դիր ի հեռաւորնակ աշխարհէ ի կողմանցդ Արեւելից ի սուրբ

1 beg չիք *սիրտս* q չիք *ձեր* bq չիք *ի* q *ուղղիղ* QY *բարեպաշտութեանն* b *բարեպաշտութեան կաթուղիկէ եկեղեցի ճշմարիտ կանոնադրութեան* Ulrt չիք *ճշմարիտ կանոնադրութեանն* LMRTXYZefg *կանոնադրութեանն*

2 IJKLOQRSTUVXZWöcdekmnprtvx *կաթուղիկէ* û չիք *կաթողիկէ... աստուծոյ* Yöcdfgkpq *եկեղեցոյ* ö *դարկաց* d *կարգ* k *որ կարղեաց* b *կարղնաց, չիք աստուծոյ*

3 t *բարմաւ* l *դդուշութիւն* n *դգուշութեամբ* աջ լուսանցքում Ulrt չիր *դդուշութեամբ* l *զատանալ* L *անևրկև* d *աներկևան* b *աներկեան ննեղ հավատով* P *հավատով* ö *հաւատով*

4 begiqrt *զամենայն* J *երկիւղածայ* u hegq *երկիւղած* Y *երկուղածաց* ö *երկիւղածացն* cf *երկեղածաց* v *երկիղածաց* H *ցորս* b *յոր* o *զոր* IJe *ապատեալ* W *հապաղեալ* u *սրադնալ* փխ. *յապաղեալ* U *հեղդացուցից* t *հեղդացուցիք* CDG *հեղդացուցիչ ուրիշներ ուղղել են հեղգացուցիչ*

5 Ulrt *չդանդաղանաք* ABCDGH *ծուդացարուք* Y *ծուլացեալք* t *ծուլացայք* b չիր *ծուլացարուք* BD *այդ* l *այլ և* R *փութացեալք* üabcde fgkmpqrsv *փութացնալ* n *փութացարուք*

6 ö *շնորհօքն աստուծոյ սուրբ հոգոյն* HIJMYbdfglpqs *հոգոյն* R *հոգւոյ* Y *այլ և փխ. և* R *սիրոյ* q *սիրոյն փխ. սիրոյն* bq *որոց փխ. որ ոչ*

7 ü *ի մերձաւորաց* K *յաւժարեցուցանել* cd չիք *ժտել* eg *խնդրելով* d *խնդրէ* t *և խնդրել*

8 MSXö *օգտութիւն* V *օկտութիւնն* QZdn *աւգտութիւն* lü *օգնաթիւն (J աւգնութիւնն) փխ. աւգտութիւնն* BDm *այդ* öbegq չիք *ի* V *յաշխարհ* ö *աշխար* d *աշխարհի* G *փութացուցանէ* K *մեծափափաքանաւք*

9 BQRZbdqx *փափաքանաւք* CDGH MSTXYöûegpr *փափաքանօք* fq *ուղձալի* Ju չիք *և ըղձալի տենչանաւք* V *տենչանօք* H *աստուածահաճոյ* beq *և խնդրոյ*

10 GMYör *հոգոց* ûadkmsv *հոգւոյ* bc efgpq *հոգոյ* Y *փրկութեանն* b *փրկութեամբ* ö *ածելով* bcdefgkm pqsv *ածեալ* Y *զասացեալն* p *դանդաղեսցի* b *դադեսցի փխ. դանդաղեսցի*

11 b *ի հեռի* ö *ճանապար* acdkmv *ուսանել* abcdefgkmpqsv չիք *ոք*

12 t չիք *և* rt *սոյն* LMQRSTXYZö *զայն փխ. զսոյն* B—HKLMVZöb degnqrx *փափաք* û *փափակ* W *փափաղանաց* ö *հոգէոր* OW չիք *հոգևոր վաստակոց* IJö *անձինս* b *մեր փխ. ձեր*

13 d *երևեալ* kmps *երևեցուսցէ* kmps *դվսան* M *գանձուցն* ûbefgq *դանձուց* r *դանձունձն* UVWtnrtx *հոգևորացն*

14 F *աւաղեցաք* ö *առաքեցաք* t չիք *դիր* C *ի [հեռ]արնակ ուրիշներ ուղղել են ի հեռարնակ* Vûrt *յաշխարհէ* A *աշխարհ ուրիշներ ուղղել են աշխարհէ* Ha—gkmpqsv *աշխարհ* OW *ի կողմանցն* û *ի կողմանդ* öa—gkmpqsv *ի (ö չիք ի) կողմանց* IJKLMOQSTXYZWu bnrt *յարևելից* Unrt չիք *ի (սուրբ)*

քաղաքս Երուսաղէմ, որ ի ձեռն երկիւղածաց քահանայից մատուցաւ առաջի բազմութեան եպիսկոպոսաց, որք մի մի ժողովեալք յիւրաքանչիւր քաղաքաց, որոց առաջի անկեալ հոգեւոր մաղթանաւք խնդրեցին զդրոյն պատասխանիս։ Զոր թէպէտ եւ ոչ կամէաք, ծանրացեալ տկարութեամբ հրամանատուութեանս մեծամեծ կրունիւք եկեղեցւոյ, սակայն հոգեւոր ժուռիթիւն եւ փոյթ աստուածասէր քահանայիցս հարկաւորեաց զմեզ գրել եւ տալ ձերում կամայաւժար բարեպաշտութեանդ զգլուխ կարեւոր կարդաց եկեղեցւոյ՝ զհաստատութեան հաւատոյ, ոչ մի ինչ երկբայութեամբ, եւ զամենայն կանոնադրութիւնս սրբոյ ժողովոյն որ վասն հերձուածողացն եղեւ, զորս կարեւոր է ընդունել ամենայն բարեպաշտաց, որ եղեւ վասն դրութեան կարգաց եկեղեցւոյ։ Այլ եւ տեսեալ զբազմազգուշալի կարգաւորութիւն կենարար մկրտութեան սրբոյ

1 begq *քաղաքն* p *քաղաք* rt *քաղաքէ* IJKLMQRSTVXZbegq *յերուսաղէմ* ô չիք *որ* i *ի ձեռս* ABtv *երկիղածաց* f *երկեղածաց* eg *երկուղածաց*

2 Y *բազմութեանն* ôimn *եպիսկոպոսաց* bq *եպիսկոպոսք* ôt չիք *մի* x *ի փխ. մի (մի)* CDEFGHa *մողովեալ* l *իւրաքանչիւրք* JKLMQRSX YZôegprs *իւրաքանչիւր*

3 Y *որոյ* ô *հոգէոր* a—gkmpqsv չիք *հոգևոր* d *մաթթանաւք*

4 V *զդրոյնս* û *զրոյն* befgq *զդրոցն* r t *զդրոյս* KLMQRSTXYZô *պատասխանի* b *զպատասխանիս* mt *պատասխանին* ps *պատասխանիսն* W չիք *և ոչ* G չիք *ոչ* ավելացրել են ուրիշներ ô *թէպէտ* ir *կարէաք* (t *կարէօք*) փխ. *կամէաք* Wd *ծանրացեալք* f *ծանրբացեալ*

5 K *հրամանատեսութեանս* OW *հրամանատարութեան* ô *հրամանութեանս* adfkmps *հրամանաարութեանս* beg *հրամանաարութեամբ* q *հրամատրութեան* բացի EYûtx-ից մնացած ձեռ.-երր *հրամանատութեանս* K *մեծամեծաց* b *կարծիւք* փխ. *կրաւնիւք* RYôabcdfgpqr *եկեղեցւոյ*

6 ô *հոգէոր* r *հոգ[ե]որ* QRSTXZô *ժուռիթեամբ* Kd *ժուռիթեան* W *ժուռիթիւնն* L *տուժուռիթեամբ* (u *զօրութիւն*) փխ. *ժուռիթիւն* v *փոյթոյ* ô *աստուածային սիրօվ* befgq *աստուածահաճոյ* փխ. *աստուածասէր* ô *քահանայիցս* ûbgq *քահանայից* b *հարկաւորաց* q *հարկևորաց* ú *հարկագրեաց* փխ. *հարկաւորեաց*

7 Hû *մեղ* K *կամայաւժարութեամբ* b q *կամաւ յաւժար* u *բարեպաշտութեանց*

8 OWû *գլուխ* d *կամաւոր* փխ. *կարևոր* ô *գարկաց* bq *կարգեաց* Q *յեկեղեցւոյ* Yôabcefgpqr *եկեղեցոյ* Yєp *դհաստատութիւն* bq *դհաստատութեամբ* û *ե հաստատութիւն* OWacdkmv *հաւատոց* s *հաւատուց* ûbq չիք *հաւատոյ ոչ մի* Y *և ոչ*

9 bq չիք *ինչ երկբայութեամբ* û չիք *ինչ երկբայութեամբ... ի մկրտութիւն սուրբ աւազանին՝* i ը 221 տող 2-րդ g *մինչ* փխ. *ինչ* c չիք *և* eg *ամենայն* acdefgkmpqsv *կանոնագրութիւն* b *կանոնագրութեամբ* Hacdmpqsv *սրբոց* բացի ORUVXYWôbeginrtx-ից մնացած ձեռ-երր *ժողովոցն*

10 KMQRSTXYZô *հերձուածողաց* Wô *զոր* d *որ* CDGH չիք է C-ում ավելացրել են ուրիշներ M *յամենայն* p չիք *ամենայն*

11 nr *բարեպաշտից* p *բարեպաշտացն* bq չիք *որ* RXY չիք *վասն* J *գրութեանն* befgq չիք *գրութեան* ôp *եկեղեցոյ գարքաց* (p *կարգաց*) Yb cfgqs *եկեղեցոյ* BDm *այդ* r *յայլ* bi չիք *և*

12 bq *զբազմագուշանալի* d *զբաղմաց զգուշալի* eg *զբազմազգուշանալի* Wirt *կարգաւորութիւն* ô *գա[ր]քաւորութիւն* d *ի կարգաւորութիւն* B—H չիք *կարգաւորութիւն* a—gkmpqs *կենդանարար* փխ. *կենարար* MYacikmpsv *մկրտութեանն* R *մկրտութիւն* bq *սրբոց*

քաղաքիս, հիացեալ զարմացան, թէ կողմանք Արեւելից թերի են զգուշութեամբ յայսպիսիս բազում ինչ իրաւք։ Զի ի տեղիս տեղիս աւազան կարգաւոր ոչ ունին, եւ յորպէտ ամանի մկրտեն. եւ է որ սարկաւադունք մկրտութիւն առնեն, և եպիսկոպոսք եւ քահանայք առանձնակ ձէթ աւծման աւրհնեն. եւ զձէթ կնքոյ որ յառաքելոցն եւ այսր պահի, յաւելուածով ոչ ունին, եւ զբոլոր զգայարանս մանկան ոչ աւծանեն։ Եւ է զի զժողովոյն կարգեալսն ոչ ասեն ուրեք. ուրեք քահանայքն ի ժամ մկրտութեանն։ Եւ ձեռնադրութեամբ ժառանգաւորքն միապատիւ հաւասարին, եւ ոչ ընդ աւելեաւքն հնազանդին։ Եւ բազում եւ այլ շփոթութիւնք հպարտութեամբ եւ ծուլութեամբ, զոր ի կարգս եկեղեցւոյ մուծեալ են մարմնասէրք, զոր ծանուցին մեզ եկեալքս։ Ընդ որ հիացեալ մեծապէս զարմացաք եւ վասն երկիւղին Աստուծոյ ոչ հեղգացաք գրել փութանակի ես Մակարիոս արքեպիսկոպոս Երուսաղէմի եւ ամենայն բազմութիւն եպիսկոպոսացս որ ընդ ես են՝ [եւ] առաքել ի կողմանսդ Արեւելից առ քրիստոսասէր եւ երկիւղած եպիսկոպոսապետդ

1 bdefgq քաղաքին b չիք հիացեալ R կօղմանք IJKLMOQRSTXYZWôbe gkmnrt յարեւելից Y զգուշութեանն

2 IJKLMQRSTXZô այսպիսիս Y այսպիսի Wdps յայսպիսիս eg այսպիսիս t յայ[ս?]պիսիս bq յայսպիսի սուրբ բազու. Rbegq չիք ի acdkmpsv աւազանս

3 c կարգաւորս q կարգևոր t կարևոր փխ. կարգաւոր b ոչ կրկնված է b q ունի eg ունէին CGKLMQZôbe gq որպէս HOWp յորպէս RSTXm որպէս cd յորպէսս է (Y որպէս գէա) փխ. յորպէտ bcnq յամանի l աման G ամի ուրիշներ ուղղել են կամին փխ. ամանի nrt չիք է H չիք որ B սարկաւագունք a—eik mpsv սարկաւագունքն q սարկաւագոյնքն

4 R մկրտ[ր]տեն W մկրտութիւնք be fgq մկրտութիւնս q եպիսկոպոսն sô չիք և (քահանայք) q քահանայքն J առանձակ bn առանձնակի p առանձնական t առանձրևո փխ. առանձնակ UIr առանձնաձէթ փխ. առանձնակ ձէթ

5 Ն. Ակինյանի մոտ [ոչ] աւրհնեն, ոչ-ը չուենք նաև Ն. Ակինյանի օգտագործած ձեռ-երր befgq աւրհնեն օծման (bq աւծման) M ձէթ IJKLMQRS TXZôbkqr առաքելոցն Y աստաքելոց f յառաքելոցն անտի և յայսր

6 c պահի որ ô աւելվածով q զբոլորս fq սգայարանս kmps զգայարան b cefgkmnq մանկանն p չիք մանկան c չիք աւծաննեն

7 c չիք և է զի զժողովոյն կարգեալսն ոչ H չիք է n զի ի ժողովոյն MY ժողովոյն Y կարգաւորեալսն o կարքեալսն bd կարգեալս bcde giq չիք ուրեք Vx քահանայք

8 IMQSWôdnp մկրտութեանն K ձեռնադրութեանն nq ձեռնադրութեան b չիք և ձեռնադրութեամբ R ժառանգաւորք F միւս պատիւ

9 abcdefgkmpqsv համարին փխ. հաւասարին Yt չիք և (ոչ) Y աւելեօք ef առաւելօքն (b առաւելաւք g առօելօքն q առաւելաւքն) փխ. աւելեաւքն R և (բազում) կրկնված է t և այլ բազում

10 ôc այլք t չիք այլ ab չիք և A ծուլութեամբ b չիք ծուլութեամբ ô ի գարքս befgq ի կարգ BEQYôbcef gpqs եկեղեցոյ

11 a—gkmpqv մարմնասէրքն KMRST XYZô ծանուցեալ են (M չիք են), LQ ծանուցանեն rt չիք զոր ծանուցին... հիացեալ մեծապէս՝ mnq 12-րդ Y չիք ընդ d չիք որ

12 f երկեղին v երկիղին M հեզքաղաք ô զեղգացաք

13 ô է փխ. ես b արքեպիսկոպոսք e յերուսաղէմի

14 rt կամ փխ. ամենայն CDEFGHôe grt եպիսկոպոսաց t որք մեր և Ն. Ակինյանի օգտագործած ձեռ-երը չուենք է ô առաքեալ bq չիք առաքել

15 b ի կողմանց efgkmpqs ի կողմանս GIKLMQRSTXYZôbdegqrt յարեւելից cf երկեղած v երկիղած Q եպիսկոպոսապետք R եպիսկոպոսապետս Y եպիսկոպոսապետդ q եպիսկոպոսդ

Վրթանէս եւ առ համաւրէն եպիսկոպոսս եւ քահանայս Հայոց։ Բազում զգուշութեամբ եւ երկիւղիւ կատարել զկարգաւորութիւնն մեծի խորհրդոյն Աստուծոյ որ կատարի ի կաթողիկէ եկեղեցւոջ, որով պարգեւի ի շնորհաց հոգւոյն մեղաց թողութիւն եւ ոգւոց փրկութիւն մկրտելոցն ի սուրբ աւազանին։ Եւ Հոգին Սուրբ ոչ արհամարհէ զցանկացողս բարեպաշտութեան, այլ խոնարհեալ իջանէ եւ սրբէ ուղիղ դաւանութեամբն ի ձեռն սրբոյ ջրոյ աւազանին։ Եւ յայսմ ամենայնի չէ պարտ ծուլալ եւ դանդաղել եպիսկոպոսացն եւ երիցանցն ի մկրտել զայնոսիկ, որք կամին մերձենալ ի բարեպաշտութիւն աստուածպաշտութեան։ Զի այն է փոյթ քահանայից եւ գործ կարեւոր առաջնորդաց եկեղեցւոյ՝ զկամոզսն բարեպաշտութեան խրատել եւ ուսուցանել բանիւ եւ վարդապետութեամբ, մերժել ի սատանայէ եւ ընծայեցուցանել Աստուծոյ սրբոյ աւազանին լուսաւորութեամբ, եւ մի՛ ումեք լինել պատճառ կորստեան անհնազանդութեամբ եւ թերակատար ինչ կարգաւք մկրտութեան, վասն դան-

1 EIJKLMQSTXYZôbdegkmnpqt *վրգանէս* K-ում ծախ լուսանցքում R չիք *վրթանէս և առ համաւրէն եպիսկոպոսս* GHMQbkmqv *եպիսկոպոս* d *եպիսկոպոսունքդ* Ն. Ակիճյանը մինչև *բագում* բառը ուղղանկյուն փակագծերում ավելացրել է *և կարևոր է* բառերը ճիմք ընդունելով վերևում նշված համանման մի հատվածը՝ տես էջ 218 տող 10-րդ

2 ac *երկեղիւ* f *երկիղիւ* bq *կատարեալ* ô *զկարգաւորութիւն* բացի Ve fq-ից մնացած ձեռ-երր *զկարգաւորութիւն* U *մեծ* M *խորհուրդոյն* q *խորհրգոյն*

3 L չիք *որ կատարի ի կաթողիկէ եկեղեցւոջ* բացի BCDEGHPbefls-ից մնացած ձեռ-երր *ի կաթուղիկէ* bq չիք *ի(կաթող.)* HYrcgq *եկեղեցոջ* IQ *յեկեղեցւոջ* f *եկեղեցիոջ* ô *եկեղեցոջ աստուծոյ որով* b *որ փխ. որով* b *պարգև|և|ի* bdqrt չիք *ի(շնոր.)* M *ի շնորհաց* bdq *շնորհացն*

4 MQYôcdfginpr *հոգոյն* bq *մեղացն* t *ի փխ. մեղաց* M *թողութիւնն* C DGMfp *ոգոց* bq *ոգոցն* HYceg *հոգոց (Wôd հոգւոց) փխ. ոգւոց* b *փրկութեանս* q *փրկութեան* LQ *մկրտելոց* X չիք *ի*

5 eg *և ի հողին* BEacdms *զցանկացաւղս* CDFGHYkptv *զցանկացօղս* K *ցոնկացողացս* ô *զցանկացօղ* ô *պարեպաշտութեան* բացի IMQSU VWbcdginrtx-ից մնացած ձեռ-երր *բարեպաշտութեանն*

6 BD *այղ* eչ *այլ և* q *ուղղիղ* Ybefgi nqrt *դաւանութեամբ*

7 a—gikmpqrsv *ջրոյ սրբոյ* բացի BC DEHUa—gkmnpqrsvx-ից մնացած ձեռ-երր *և աւազանին* KLMQRSTX YZôeg *այսմ* cd *ամենայնէ* A *ծուլալ* r *ծուղանալ* FLRUXYWabcde gikmnpqstvx *ծուլանալ* OP *ծուլալ ուրիշներ ուղղել եմ ծուլանալ*

8 ôbq *եպիսկոպոսաց* ôps *երիցանց* c *իրիցանցն* ô չիք *ի* Y *ի մկրտելն* a bdefgikmpqrstv *ի մկրտելոյ* acefg ikmprsv *զայնս փխ. զայնոսիկ* բացի a—gikmnpqrstv-ից մնացած ձեռ-երր *որ*

9 AIJMPQRSTUXZ *մերձանալ* R *ի բարեպաշտութեան* Ycir *աստուածպաշտութեանն* R չիք *աստուածպաշտութեան* acdefgikmprstv *այս է* (eg չիք է) bq *այո փոյթ է*

10 d *քահանայիցն* R *կոթծ* Yôbcfpqr *եկեղեցոյ* BCEFackmsv *զկամաւղան* DGHMY *զկամօղան* bqt *զկամեցողս* d *զկամեցաւղան* ir *զկամողս* p *և զկարօղան* Y *բարեպաշտութիւնն* ô *պարեպաշտութեան* c *բարեպաշտութիւնն* d *բարէպաշտաւթեամբ*

11 BCFGHYbqt չիք *և (վարդապետութեամբ)* Y *վարդապետութեանն* ô *ի վարդապետութեան*

12 ô *ընծայացուցանել* e *յաստուծոյ ի սրբոյ* Y *և սուրբ*

13 bcp *լուսաւորութեամբն* ô *լինել* G Wnp *պատճառ* r *և հնազանդութեամբ* t չիք *տնհնազանդութեամբ*

14 CDHn *թերակատարիչ*, չիք *ինչ* C-ում *ուրիշներ ուղղել եմ թերակատար ինչ* ô *կարկօք* i *օրինաւք* (rt *օրինօք*) փխ. *կարդաւք* abefgkmp qsv *մկրտութեան* (befgq *մկրտութեամբ) կարդաւք* (efgkp *կարգօք*) OWcdt *մկրտութեամբ* Y *մկրտութեանն* Y *դանդաղութեանն* r *դանդաղութեամբ*

գաղութեան իւրոյ առ ոչ ածել զամենայն կարգաւորութիւն ի վերայ մատուցելոցն ի մկրտութիւն սուրբ աւազանին, զոր բազում զգուշութեամբ եւ ցնծալից դողութեամբ առանց դանդաղելոյ կատարէ ընդհանրական եկեղեցի Աստուծոյ։ Եւ արդ՝ եկեալ ի խնդիր ստուգիւ ըստ նախասացեալ գլխոցն՝ արասցուք սկիզբն ի գրոց հատուցեալ զոր պահանջէք։

ՌՄԽԸ (ՌՄԽ) Ա. Թէ արժա՞ն իցէ սարկաւագաց մկրտութիւն առնել, եւ կատարեա՞լ իցէ խորհուրդն։

Գիտութիւն լիցի քրիստոսասէր եղբայրութեան ձերոյ, ղի եպիսկոպոսաց եւ քահանայից միայն է իշխանութիւնս այս. եւ սարկաւագաց զայս առնել չէ արժան, քանզի սպասաւորք են. եւ խափանեալ է այս առ ի նոցանէ։ Եւ աւելի է խնդրելն, թէ կատարե՞ալ է առ ի նոցանէ մկրտեալն. բայց պարտ է նախ քննել, թէ սովորութի՞ւն իցէ դաւառին այնմիկ սարկաւագացն մկրտել. եւ եթէ գտցի ոք արարեալ, ընդ

1 t *իւրոց առ ի ոչ* Y *ոչ առ* CDGH *չիք ոչ* C-ում *ավելացրել են ուրիշներ* begq *ածելոցն, չիք զամենայն կարգաւորութիւն ի վերայ* M *կարգաւորութիւնն* ô *կարքաւորութիւն* n *կարգաւորութեամբ* t *կարգաւորութիւնս*

2 Yacdkmptv *մատուցելոյն* s *մատուցանելոյն* begq *չիք մատուցելոցն* r *ի մկրտութեամբ* Irt *չիք սուրբ* bq *որ* u *զոր պարտիմք մեծաւ զգուշութեամբ և երկիւղիւ աստուածոյ կատարել որ են այսքիկ փխ. զոր բազում զգուշութեամբ... ընդհանրական եկեղեցի աստուածոյ՝* տող 4-րդ

3 ô *ծնծալից* eq *ցնծալի* f *ցնծալիցի* t *չիք ցնծալից* bq *չիք և ցնծալից դողութեամբ* Y *դատողութեամբ* (e *դողութեամբ) փխ. դողութեամբ* I *դանդաղելոյ* Y *կատարեալ* BCDE Hd *ընթանրական* G *ընթհանրական* b *ընթհանկրական* t *չիք ընդհանրական*

4 e *եկեղեցւոյ* g *եկեղեցոյ* BCDEGH u *չիք և արդ եկալ... զոր պահանջէք՝* տող 5-րդ befgq *ստուգիւ ի խնդիր* ô *զստուգիւ* X *նախասացեալ* R *նախստացեալ փխ. նախասացեալ*

5 OWdlr *գլխոյն* X *չիք գլխոցն արասցուք* bt *ի գրոցն* Y *հատուցանել* b *հանգուցեալ փխ. հատուցեալ* a cefgkmpsvx *պահանջէքն* Irt *պահանջիքն* OW *պահանջէ ոք* bq *պահալան առնէք փխ. պահանջէք*

7 h *հարց. Թէ արժան իցէ* bc *եթէ* g *չէ (*q *ոչ է) փխ. Թէ* M *արժանի* befg *է փխ. իցէ* q *չիք իցէ* Lbq *սարկաւագացն* d *սարկ|աւ|ագաց* f *մկրտութիւնս* h *չրք.և*

8 t *զխորհուրդն*

9 ôeg *գիտութեան* ps *քրիստոսասէրք* t *աստուածասէր փխ. քրիստոսասէր* bcefg *եղբայրութեանդ* Y *եղբայրութեանն* q *Թէ եղբայրութեանդ* r *եղբայրութեամբ* eg *չիք դի, գեպիսկոպոսաց*

10 egq *իշխանութիւնն* Y *սարկաւագին* բացի BCDEFGH-ից մնացած ձեռերը *սարկաւագի*

11 p *որ զայս* ûhlou *առնել այս (*û *զայս)* ps *առնեն* hlou *զի փխ. քանզի* d *են փխ. է* W *չիք է*

12 Yegt *չիք առ* IJ *յաւելի* Qhlou *չիք և աւելի է... առ ի նոցանէ* u *չիք (աւելի) է, խնդրել* cd *կատարեալ է այս առ* d *առ ի նոցանէ մկրտեալն աջ լուսաճրքում*

13 H *մկրտելն* b *մկրտութեան* egq *մկրտութիւնն* hlou *մկրտեալ* û *չիք բայց* Uûbegnpqt *նախ պաբտ է* ô *է փխ. իցէ* egq *գաւառն*

14 Hhl *յայնմիկ* ûefg *սարկաւագաց* IP *սարկաւ[ագ]ացն* b *չիք մկրտել և եթէ... սովորութեան գաւառինն* էջ 222 տող 2-րդ QTYchoq *Թէ* d *չիք եթէ* u *չիք գացի* G *արարեալ է*

անմեղութեամբ է վասն անգիտութեան կարգաց եկեղեցւոյ. ղի սովորութեան գաւառին զհետ չոգաւ: Իսկ եթէ գիտէր զկարգս եկեղեցւոյ եւ անց զնոքաւք, եղիցին ի վերայ նորա պատիժք ըստ կարգի յանցանացն:

ՌՄԽԹ (ՌՄԽԱ) Բ. Եթէ աւազան սրբեալ ոչ ունին, եւ յորպէ՞տ ամանի մկրտեն:

Զի եթէ ոչ էր մերձ եկեղեցի շինեալ ի փառս Աստուծոյ եւ ի մուտս ժողովրդոց, առանց մեղագրելոյ արգեալք էր. եւ եթէ եկեղեցիս ունիմք, պարտ է եւ մկրտատունս առնել եւ աւազան, յորում մկրտէ որ գայցեն յուղիղ հաւատս բարեպաշտութեան: Ապա եթէ գիպեսցի ոք հիւանդ, ուր ոչ իցէ եկեղեցի եւ կարգաւոր աւազան, չէ արժան արգելուլ որ կամիցին մկրտել, այլ կատարել զմկրտութիւնն առանց կարգաւոր աւազանի՝ վասն ի հարկէ պիտոյիցն, զի մի՛ գոցի պարտական փրկութեանն՝ խափանելով զմկրտութիւնն: Զի Հոգին Սուրբ ըստ մաղթողին տայ զշնորհն, եւ ըստ ամանին ոչ լինի արգելեալ. եւ յամենայն ժամ

1 l այնմեղութեամբ Unq չիք է n-ում ավելացրել են ուրիշներ Y անգիտութեանն acdefghiklmopqrstuv տգիտութեան փխ. անգիտութեան ô գարքաց lVYôcfghilopqu եկեղեցոյ q թէ զի վասն սովորութեան t զի ըստ սովորութեան HYhlou սովորութիւն

2 M չաքաւ b նայ փխ. եթէ hlou զիտէ Hbq զկարդ Y գկարգն ô զգարքս VYZôbcfhilloprsu եկեղեցոյ eg եկեղեցոյն

3 MPV գնօքօք Y նոքօք û նօքօք o գնաւքաւք ûhlou եղիցի bqr եկեղեցին փխ. եղիցին û նոցա փխ. նորա l չիք նորա bq պատիժ BC DEFGHcps յանցանաց ôl անցանացն t յանցաւորացն Y չիք յանցանացն

4 Yegs թէ bqrt աւազանն l սրբեալս rt սրբել u չիք ոչ bt ունի hlloru է փխ. և ôho որպէտ CMbu որպէս C-ում ուրիշներ ուղղել են յորպէտ GOWdp յորպէս ըՏ որպէս ըստ փխ. յորպէտ ú յամանի bq տան նման (q նման) վիխ. ամանի Pbq մկրտել hlou մկրտին

5 a—mop—v թէ LVhlo յեկեղեցի u յեկեղեցին

6 bq ժողովրդոցն hlou ժողովրդեան Ü մեղադրելոց ABCFGJPQRSTZôad ms արդեք DEH արդիւք û չիք և h թէ Qh յեկեղեցիս biprst եկեղեցի b շինեալ ի փառս աստուծոյ ապա և պարտ է մկրտութիւնս փխ. ունիմք... մկրտատունս՝ տող 7-րդ

7 Y պարտ ենք Hû մկրտատուն mp մկրտութիւնս փխ. մկրտատունս Yôh չիք և (աւազան) b յաւազանն q յաւազան IJôd որում û և մկրտէ Y մկրտել ոք t պարտ է փխ. մկրաէ Q յոր t որք H և փխ. որ.

8 IJLQSXôûbefglmpqr ուղիղ befgq հաւատն հաւատս աստուած բարեպաշտութեանն u բարեպաշտութեամբ a—gkmpqsv թէ Qr չիք եթէ F որ փխ. ոք befgq հիւանդ ոք acdhiklmoprstuv չիք հիւանդ

9 OW որ փխ. ուր q սէչ փխ. ոչ G չիցէ Q յեկեղեցի, կարքաոր և աւազան q աւազան ձախ լուսանցքում B—Hpt որք OR կամիցեն

10 ct մկրաիլ BDH այդ ôhllou կատարեալ b չիք այլ կատարել n կատարել գիորհուրդ և զմկրտութիւնն FIQSWûdl զմկրտութիւն f hlou զմկրտութեանն ô գարկաւոր q կարգևոր IJKLMQRSTXYZôn աւազանին

11 ct վասն զի u ի հարկի begq չիք ի A պիտոյիցն է, է-ն ջնջված է adt klmorstuv պիտոյիցն է զի h պիտոյ է զի l չիք մի û լիցին փխ. գոցի p փրկութեանն պարտական bq փրկութիւն բացի ABCDEHM Yacefghklmostv-ից մնացած ձեռքր փրկութեան

12 M խափարտնելով BCEGHIJMQSW ôûdhlou զմկրտութիւն rt չիք ըստ Vd մախթողին r զմաղթողին t տայ մաղթողին

13 begq տալ d տայց Y շնորհս ô շնորհն bq զշնորհս eig զշնորհսն l զշնորհ hou ամանի Y ամանակին (bq հրամանին) փխ. ամանին lM ôegl ամենայն M ժամ աջ լուսանցքում

փափագեալքն բաւականանան շնորհի Հոգւոյն՝ եւ ոչ ի գլխաւոր տանսն միայն է կատարելութիւնն. ղի առաքեալքն ոչ ըստ ընտրութեան տանսն մկրտէին, այլ ըստ բաւականի եկելոցն լուսաւորէին ի ջուրցն վերստին ծնանելով՝ եւ երեքկին ընկղմամբն թաղեալ ի ջուր սուրբ աւազանին, զերեքաւրեայ թաղումն Տեառն նշանակեմք յանձինս մկրտելոցն՝ Զոր եւ աստուածային առաքեալն յայտնապէս ցուցանէ ասելով, թէ՝ «Թաղեցաք ընդ նմա մկրտութեամբն, նմանողք եղիցուք նմանութեան մահու նորա, ղի նորոգութեամբ յարութեանն հաղորդ լինիցիմք նմա ի կեանսն յաւիտենից»*՝ եւ այսպէս ուղիղ դաւանութեամբ ձեռս ի վերայ դնելով՝ պարգեւեալ լինի Հոգին Սուրբ ի փրկութիւն մեզ, լուսաւորել զկոչեցեալսն յորդեգրութիւն՝ եւ հաւատովք աւծանիմք յիւղ սրբութեան՝ եւ այսպէս ըստ իւրաքանչիւր եղեալ մասանց կարգք սրբոյ

* Համմտ. Հռոմ. Ջ, 4—6

1 BDGHKLMOQRSTVXZôbcdegnoqr stu փափաքեալքն û փափ[ա]կեալքն beg բաւական k բաւական են բացի BCDEFGHûacipst-ից մնացյած ձեռ-երը բաւականան BCDEF GH չնորհիւ x չնորհին hlou հոգոյն չնորհի CDGHIMYbcdefgipr հոգոյն ô հոգոյն սրբոյ և ոչ ի գլխաւոր Qô ոօնս b տաւնն

2 hlou է միայն FIMQSWôûcdlq կաաաբելութիւն b կատարելութիւն է hou առաքեալն l առաքեալ V ընտրութեամբ Y ընտրութեանն l ընդրութեան begq չիք ընտրութեան...այլ ըստ ûptv ոօնից acik ms տաւնից hlou տաւնին ı տօնէից

3 BDH այդ û բաւականին hlloru բաւական û եկելոց bhlloqru եկեղեցոյն (t եկեղեցւոյն d եղելոցն) վրս. եկելոցն F լոսաւորչին bq լուսաւորին hlou լուսաւորեցին b չիք ի, ջուրք ûacdfhlklopqrsuv ի ջուրց t ի ջուրս

4 ô վերածնելով փխ. վերստին ծնանելով hlou ծնանելովն Un գ-կին b u երեքկինն Yq երկին փխ. երեքկին V ընկղմամբքն ûblo ընկղմամբ eg ընկղմութեամբն hu ընկալմամբ փխ. ընկղմամբն G թաղել K թողեալ փխ. թաղեալ IJ ի ջուրց ôbcdhlklmoprstu ի ջուրն û ի ջուրս աւազանին սուրբ

ɔ eg ղի երեքօրեայ eքզ ա փխ. տեառն b չիք տեառն M նշա[նա]կեմք I անձինս X մկրտե]լոցն ps մկրտելոց

6 LW առաքեալք eg առաքելոցն acd efghklmnopsuv ասելով

7 p չիք թէ chklmops թաղեալք eg թաղեցեալք d թաղեալքն ûcdhllor tu նմին փխ. նմա DGHû մկրքրտութեամբ hlou ի մկրտութիւնս Ykp նմանօղք amsv նմանաւղք c eg եղերուք d եղուք Jû նմանութեամբ hlou չիք նմանութեան

8 begq չիք ղի նորոգութեամբ յարութեանն hlou չիք նմանութեան FG HIMQSWôûdfhl յարութեան b լիցուք q լինիցուք

9 Rûbklr ի կեանս ՝ьеiքզ յաւիտենական h. այս փխ. այսպէս l չիք այսպէս, ցաւղ դառնութեամբ փխ. ուղիղ դաւանութեամբ Gcd ձեռն

10 A ի վեր գրչից աւղղված ի վերայ r t ի վերայ նորա դնելով q պարգ[և]եալ GK ի փրկութեան X ի փրկութիւնն ûa—fiklmopqrst լուսաւորելով ghv լուսավորելով u լուսաւորելով Y լուսաւորեալ

11 ir կոչեցեալսն M յորդէքրութիւն d u յորդեգրութեան o հաւատովք b հաատով elgrt հաւատով M յօծանիմք n յաւծանիմք eg օծանեմք u աւծանեմք A յիղ R յուղ w̄ յիւղո ôû իւղ iv յեւղ b և յեւղ q և յիւղ

12 Y սրբութեանն q սրբութեամբ b սոսա փխ. այսպէս K իւրաքանչիւր սրբութեան եղեալ hlouv չիք եղեալ OQVXYWûcdeghlortu կարգ ô զարք b ի կարգ q կարգս F սուրբ t չիք սրբոյ

եկեղեցւոյ յաւրինին, ոչ ելանելով ըստ եգեալ սահման եւ գլխաւորեալք ըստ երկնաւորացն դասուց, որպէս ուսաք ի հարցն հոգեւորացն՝ յաշակերտաց առաքելոցն սրբոց։

ՌՄՄ (ՌՄԽԲ) Գ. Եւ զի՞արդ կարգք եկեղեցւոյ սրբոյ յաւրինին։

Վերատեսուչք ըստ կարգեալ կայենիցն կալցին իշխանութիւն ուղղել ի բարին, որոց կոչեցան ի վերակացութիւն. եւ առեալ ի նոցանէ՝ մի՛ փքասցին ամբարհաւաճութեամբ զանձինս առ իմաստունս ունելով, եւ անկցին յիմարութեամբ, եւ անկցին ի չարութիւն։ Զի թէպէտ միապէս տուեալ են շնորհքն ի հաւատացեալքն, այլ ոչ միապատիւ ամենեքեան։ Եւ թէպէտ եւ փոքրկացոյց զինքն անբան, այլ զփառս աստուածութեանն ոչ ընդ նմին կորոյս. եւ առաքելոցն ամենեցուն յետ յարութեանն երեւեալ կենարարին, այլ զոմանս գեր ի վերոյ կարգէ։ Եւ նոյն սկզբնաւորեալ ի մեզ հաստատեցաւ. զոր եւ Պաւղոս ոչ հրա-

* Ա. Կոր. է, 20

1 Q յեկեղեցւոյ Yôbcefghilopqsu եկեղեցոյ hou աւրինին ôil օրինին Ju յօրինեն ô ելանելով cd ընդ փխ. ըստ hu եղեալ փխ. եղեալ u չիք եղեալ t սահմանին

2 ô երկնաւորացն û երկնաւորաց b առաք փխ. ուսաք hlou ուսաք (l ուս[ա]ք ի հրեշտակացն դասուցն (l դասուց) ի հարցն G չիք ի ô ի հարանց û ի հարց LWacdefghikl mnoprstuv հոգևորաց bq հոգևոր û հետևողաց փխ. հոգևորացն lJKLM QRSTXYZûeg աշակերտաց ôb աշակերտացն n յաշակերտացն q աշակերտոց

3 Vl յառաքելոցն bnq առաքելոց bq և սրբոցն d սրբոցն

4 b գ հոդվածը միացված է նախորդ՝ բ հոդվածին OSUVYWbdeghloqu կարգ ô գարկ Q յեկեղեցւոյ VYôb cdefghloqu եկեղեցոյ r յեկեղեցոյ A սրբոյ աջ լուսանցքում n սրբուոյ û օրինին hlou աւրինին b յաւրինին

5 Hgrt վերատեսուչ ô վերատեսուչքն Kq կարգեալք ô զարքեալ hlot կայանիցն u կաանիցն behq քահանայիցն (Wl կանոնիցն ú կանոնի r կանայիցն) փխ. կայենիցն d կալցեն hilortu կալ bq կարդեալ փխ. կալցին X իշխանութիւնն ilr t յիշխանութիւն g ուղել r յուղղել

6 Y չիք ի (բաբին), զբարին Uabcdef ghiklmnoqrstuv որոյ û որք փխ. որոց ô զոչեցան Yhloqu չիք ի (վերակացութիւն) յ ի վերակեցութիւն

7 lou մի մի քասցի փխ. մի փքասցին h մի փքասցի Y անբարհաւաճութեամբ

8 Ubgeq չիք և անկցին յիմարութեամբ I անկցիմ KLMQRSTUXYZôûcdhl notuv չիք և անկցին (ի չարութիւն) bəgq յանկցին (ի չարութիւն) l թէ փխ. թէպէտ hlo միապէս է

9 KLô տըւեալ Y տուեալք բացի ûxից մնացած ձեռ-երք չուներ են hu առեալ փխ. տուեալ Sô զշնորհքն a շնորհ begq շնորհումն փխ. շընորհքն cdfhiklmoprstuvx շնորհք Ybefgnq ի հաւատացեալսն ûhlou ի հաւատացեալս BDHm այդ abd efgkmpqsv միապատիւք

10 ût չիք և (թէպէտ) cdhiou չիք և (փոքրկացոյց) Y փոքրակացոյց b փոքրնկացոյց q փոքրկացուց CGô անբան ifիս. անբաւն C-ում ուրիշներ ուղղել են անբաւն H աստուածաբան փխ. անբաւն BD այդ q զփառսն lJMQSYWôûbdhlopsu աստուածութեան

11 U կորոյց hou կորուս û առաքելոց dp յառաքելոցն h յամենեցունց il ortu ամենեցունց ô եւ

12 GIMOQSWôûhlou յարութեան p երևել r կենարարն մեր BDH այդ û չիք այլ d զոմանք

13 ô զնոյնս g նոյնս u նոյնպէս փխ. նոյն l չիք և նոյն b ըստ բնաւել (q ըստ բնաւեալ e սբնաւեալ g բնաւորեալ) փխ. սկզբնաւորեալ u չիք (զոր) և lMOYboq պողոս l պաւղ

մայէ ղմիմեամբք ելանել ասելովն. «Իւրաքանչիւր ոք յոր կոչումն կոչեցաւ՝ ի նմին կացցէ»:

ՌՄՄԱ (ՌՄԽԳ) Դ. եւ ո՞րպէս հրամայեցի բաւականանալ իւրաքանչիւր յեգեալն կարգի:

Արդ՝ միաբանութեամբ ժառանգաւորացս՝ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ սարկաւագաց, ես Մակարիոս արքեպիսկոպոս սուրբ քաղաքիս Երուսաղէմի, աւանդեմ զկանոնագրութիւնս զայս ձեզ, ուսեալ յառաքելոցն պատմութեանց. եւ աւանդութեամբ հարցն առ մեզ հաստատեալ հիմնանայ: Զի զսուրբ մկրտութեանն ձեռնադրութիւնն, որպէս յառաջագոյն ասացաք, եպիսկոպոսաց եւ քահանայից միայն է կատարել: Եւ զիւղ սրբութեան՝ եպիսկոպոսապետն աւրհնեսցէ. եւ վասն հեռաւորութեան եւ կարեւոր պիտոյից, հրամանաւ արքեպիսկոպոսին երկու ք եւ երեք միաբանեալ եպիսկոպոսք. եւ սարկաւագունք՝ սպասաւորք

* Ա Կոր. է, 20

1 Yhlou *զմիմիամբ* b *զմիմեամբ* q *զի միմեամբք* ô *ելանելն* eg *ելանելով* l *ելանելովն* bqt *ոչ ելանելով* (t *ելանել*) Uûftu *ասելով* ô *ասելուվն* Z *ասելով և* beglnq *չիք ասելովն* n-ում *ավելացրել են ուրիշներ ձախ լուսանցքում* V *յիւրաքանչիւրք* bq *իւրաքանչիւրովք, չիք ոք* b *որ* ô *չիք յոր* l *չիք կոչումն* hou *կոչեցաւ ի* (o *չիք ի*) *կոչումն*

2 h *չիք կացցէ*

3 J *հրամանեցի* x *հրամայիցի* h *հրամայեաց կացցէ ի բաւականալ* bdq *բաւականալ* abcdfkmpqsv *յիւրաքանչիւրք* t *յիւր* (r *յիւ[ր]*) *փխ. իւրաքանչիւրք* hlou *չիք իւրաքանչիւրք* lJKLMQRSTXZôgrt *եղեալն* Yb *եղեալ* l *յեղեալ*

4 û *կարգի եղե[ա]լ* ô *կարքի* bd *ի կարգի*

5 û *չիք արդ* ô *միաբանութեամբն* l *միաբանութեամբք* Yôegr *ժառանգաւորացն* b *ժառանգեացս* i *ժառանգաւորս այս և բացի* ûnt-ից մնացած ձեռ-երր *ժառանգաւորացս և* IJKLMQRSXYZôbcefgqx *եպիսկոպոսացս* ôû *չիք և բացի* Wûeghlo-ից մնացած ձեռ-երր *քահանայիցս*

6 ô *չիք և* Yabcefgiklmpqrstvx *սարկաւագացս* Ub *և փխ. ես* S *մակկաբիոս* q *մարկարիոս* Up *արքեպիսկոպոսս* Ul *չիք սուրբ* Y *քաղաքիս* a *մայրաքաղաքիս փխ. սուրբ քաղաքիս*

7 KLMQRSTXZel *յերուսաղէմի* d *երուսաղեմայ* g *զկանոնագրութիւնս* l *զկանոնագրութիւն* hou *այս* b *զայն* (l *աստուծոյ*) *փխ. զայս* M *յուսեալ* eg *ուսեալք*

8 IJKLMQRSTXYZôegru *առաքելոցն* ûhlo *առաքելոց* l *պատմութեանցն* Y *չիք և* bu *աւանդութեանց* n *աւանդութեամբն* q *աւանդեաք* b *հարց* r *սուրբ հարցն* ir *հաստատել* befgq *չիք հաստատեալ*

9 F *հիմնանալ* V *հիմնանալի* H *հիմնայ* Q *հիմանայ* eg *հիմանդ* (bq *հիման* r *հիմանայ* t *հիմնեցան* u *հիմանց*) *փխ. հիմնանայ* V *չիք զի* OWôblp *սուրբ* lQSWûdhl ot *մկրտութեան* KRX *մկրտութիւնն* Mu *մկրտութիւն* ô *մկրտութեամբ* F *մկրաութեալ* lMSôû efghloq *ձեռնադրութիւն* b *ձեռագրութեանն* u *ձեռնադրութեան* XY *չիք ձեռնադրութիւնն*

10 M *առաջադոյն* l *ասաք* u *եպիսկոպոս* Y *չիք է* RXbfq *կատարեալ*

11 t *զիւղն* FIJKLMQRSTUXZacdfikmnv *զնզ* begq *և սուրբ նզն* (eg *իւղն*) û *փրկութեան փխ. սրբութեան* բացի GIMQSVWôdhlntux-ից մնացած ձեռ-երր *սրբութեանն* begq *չիք սրբութեան* K *եպիսկոպոսն* b *չիք է (վասն)* M *հեռաւորութեանն*

12 t *չիք և* ô *կարեւոր պիտոյիցն* d *պիտոյից կրկնված է* bq *հրամանաւն* Y *աբք <աբք> եպիսկոպոսին* hou *որք եպիսկոպոսին փխ. արքեպիսկոպոսին*

13 hloqu *բ և* (u *չիք և*) *գ* ô *միաբանեալք* b *եպիսկոպոս* eg *եպիսկոպոսաց* adhiklmoqsuv *սպասաւոր*

սրբութեանն՝ եւ զիւղն աւծման մեռելոցն եւ հիւանդացն եւ մկրտելոցն առանձնակ աւրհնեսցեն քահանայքն եւ եպիսկոպոսքն։ Զայս սահմանեցին սուրբ հարքն մեր, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ փոխել զուղիղ եդեալ սահման, զի մի զնոցին կապանք նզովիցն ընկալեալ որոշեսցի յԱստուծոյ։

ՌՄՈՒ (ՌՄԽԴ) ե. Եւ ո՞րպէս մերձեսցուք առ սեղանն սուրբ եւ կենդանարարն խորհուրդ։

Առ այդ անմահութեան վիճակ՝ մի՛ ոք երկմտութեամբ եւ մի՛ թերահաւատութեամբ եւ մի՛ գործովք անարժանութեամբ մերձ լինել յանդգնեսցի, զի մի՛ զկամս Աստուծոյ բարկութեանն յամենայն երկիր շարժեսցէ, եւ ինքն լուիցէ զասացեալսն՝ «Դու ընդէ՞ր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ, զի առեցեր զխրատ իմ»։ Այլ ուղիղ գնացիւք եւ ճշմարիտ հաւատով մատուցեալ լուսաւորեսցի, եւ այլոց ինքեամբ գործեսցէ փրկութիւն։

* Սաղ. խթ, 16—17

1 CDHIMQSWôûbdhlou սրբութեան G սրբութեամբ o զեղն û իւղ ikm pv դևղ abcefghoqrtu զիւղ բացի MVYW-ից մնացած ձեռ-երը զևղն dջ օծմանն u ա[ւ]ծման ûdp մեռելոց hilortu մեռելոյն lJûhlou հիւանդաց a—gkmpqs չիք և (մկբտելոցն) û մկրտելոց

2 akmpqs առանձակ cdo առանձնակի u առանձակի begrt առանձնական CDGh առանձն G-ում ուրիշներ ուղղել bG առանձին փխ. առանձնակ l առաքձակի փխ. առանձնակ IJôûbcdhkloqu քահանայք ôûacdh loqu եպիսկոպոսք ir զայն (t զոր) փխ. զայս hlou զայն սուրբ հարքն սահմանեցին

3 t չիք սուրբ ô հայրքն hlou չիք մեր q յիշեսցէ ô փոխել t փոփոխել l փոխ[ել?] Zv չիք վոխել u զիւղիդ p սահմանն եղեալ Ubhlnotu սահմանն d սահմանս

4 H զիմ փխ. զի մի b չիք զնոցին IJ Yôbeglpqs կապանքն ôbegq և նզովեցին (ôegq նզովիցն) Yûcho pu նզովից ilr նզովեցին hlou ընկալեալք ûeghlotu որոշեսցին Ikq աստուծոյ eg ի յաստուծոյ

5 M և (որպէս) կրկնված է R մերձեսցուց hilortu և (htu չիք և) կացցուք (l կացուք) փխ. մերձեսցուք a—gpqsv ի փխ. առ ûb սեղան û կենդանարար a—mo—u և ի կենդանարար (egkp կենարար hilortu կենդանի)

6 HYbcdfqr խորհուրդն eg խորհուրդն սուրբ

7 XY անմահութեանն hilortu անմահութեանդ û վիճակդ bq վիճակի hlortu բաժակ փխ. վիճակ Qefg երկմտութեան q երկմտութեանն hlou մի ոք թերահաւատութեամբ U չիք թերահաւատութեամբ

8 U չիք և մի b գործոք acfkmop անարժանութեան l [ան?]արժանութեան s անարժանութեանն ôrt լինել ô յանդգնեսցի

9 l զկամք ô զամս փխ. զկամս a—dh klmopstuv ի բարկութիւն lnr ի բարկութեանն IMQSYWôû բարկութեան efgq ի բարկութեան IQ SYôbq ամենայն Jut շարժեսցէ յամենայն (û ամենայն) երկիր (t երկրի) OWbhklmopsu երկրի Md յերկիր ô ժարժեսցի bq շարժեսցի d շարժիսցէ efg շարժիցէ I չիք շարժեսցէ

10 KLô լըւիցէ Yôefghlnou զասացեալն b զասացեա[լ]ն q զասացեալ dhou քէ զու l ընդ փխ. ընդէր i չիք բնաւ Q պատմեսցէ o սարդարութիւն բացի Fôa—mpqrstvx-ից մնացած ձեր-երը զարդարութիւնս

11 a—mopqrsuv զի զու առեցեր t քանդի փխ. զի ABDH այդ q ուղղիղ

12 q լուսաւորեսցիս ô յայլոց a—hkl mopqsuv այլոցն ô ինքեանմբ K.M QRSTXYZô գործեսցի QRTX փրկութիւնն ht զփրկութիւն

ՌՄԴԴ (ՌՄԽԵ) Զ. եւ զիա՞րդ է արժան զխորհուրդն կատարել։

Զփրկականն խորհուրդ մարմնոյ եւ արեանն Տեառն պարտ է երկիւղիւ եւ զգուշութեամբ կատարել, եւ ուղիղ դաւանել խոստովանութեամբ՝ ուրոյն ի հերձուածողացն փորձիչ խորհրդոց. զի մի՛ արիանոսացն մերձ լինելով, ըստ առաքելոյն՝ անունն Աստուծոյ եւ ճշմարտութիւնն հայհոյեսցի*։

ՌՄԴԴ (ՌՄԽԶ) է. Եւ որպիսի՞ աւրինակաւ նուէրք սրբութեանն յաւրինեսցի։

Հանել ի սեղանն զհացն սուրբ՝ ջերմ ըստ առաքելոցն աւանդութեան եւ անապակ, առանց իրիք խառնման, զի ոչ ապականացու իւիք փրկիմք, այլ անապական մարմնով ամբիծ եւ անարատ գառինն։ Եւ

* Համմտ.·Հռոմ. Բ, 24

1 bq q հողվածը միացված է b հողվածին hou և ՔԷ (u ԵՔԷ) զկարդ է b չիք և զկարդ.. կատարել ûefq արժան է A զկո[և]հուրդն hlou կատարել և ուղիղ դաւանել և խոստովանութեամբ

2 JMOUWa-hklnosuv զփրկական mrt դի փրկական (r փրկականն t զփրկականն) q փրկական g զփրկականն-ից առանձին հողված ûp չիք· զփրկականն J խորհուրդ աջ լուսանցքում OWbq խորհուրդն p զխորհուրդ JKLMQRSTXYZôûn չիք խորհուրդ CMOWbq արեան e յարեանն u աեառն առ այդ պարտ է ô էր փխ. է c երկեղիւ f երկիղիւ

2—3 eg պարտ է կատարել երկիւղիւ և զգուշութեամբ p զգուշութեամբ և երկիւղիւ

3 b [գ]գուշութեամբ q կատարեալ ôbeg դաւանեալ r դաւանիլ

4 Y և ուրոյն M ի հերձուածողացն Q ի հարուածողացն փխ. ի հերձուածողացն eg և փորձիչ kmps փորձիչն I փրկիչ փխ. փորձիչ M չիք փորձիչ... արիանոսացն ուրիշներ ավելացրել են ձախ լուսանցքում Uhnotu խորհրդոյ befgqr խորհրդոցն a չիք զի, զմի Y չիք մի, զարիանոսացն ûadegkmpqsv արիանոսաց f աւրինաց փխ. արիանոսացն

5 adkmprst առաքելոցն v առաքելեացն բացի Ybeg-ից մնացած ձեռ-երը անուն FIJKLMPQRSTZWôûadehlk lmopqrsuv ճշմարտութիւն hu հայհոյեսցեն g հահոեսցի

7 bq որպես G աւրինա[ակ]աւ KLQZr նըւէրք ô նւէր l նորէնք փխ· նուէրք GIKLMQRSTXZWôbdlr սրբութեան Ghlnou աւրինեսցի r օրինեսցի I յօրինեսցին J յաւրինեսցի d յօրինակեսցի փխ. յաւրինեսցի u օրինեսցին առ այդ արժան է

8 befgq հանելն acdlmoprsv հանեալն l հայեալ փխ. հանել բացի YûX-ից մնացած ձեռ-երր հանեալ. մինչև հանել բառն Ն. Ակինյանը ուղիղ փակագծերում ավելացրել է պարտ է թեև վերջինս նրա օգտագործած ձեռ-երը չունեն ô ի սուրբ սեղանն eg ի սեղան hu զհաց a-gkmpqsv հաց l զհայցն փխ. զհացն բացի Yirtx-ից մնացած ձեռ.-երը հացն hlortu չիք սուրբ ôbcq ջերմն KR XYbefgiqrt առաքելոյն s առառաքելոցն VYk աւանդութեանն lrt աւանդութեանց

8—9 hlou ջերմն (u ջերմ) և (h չիք և) զբաժակն (hu զբաժակ) անապակ (u անապական) և (l չիք և) անխառն առանց իրիք ըստ առաքելական աւանդութեանց

9 lr չիք և F զդինին անապակ EHRXY cefgq անապական b ապականութեան փխ. անապակ C ապական ուրիշներ ուղղել են անապական F ջրոյ (rt իրի) փխ. իրիք bq խառման lrt խառնուածոյ hou քանզի (l քան lr և) փխ. զի d չիք ոչ r իմք (t ի) փխ. իւիք

10 v փրկիմ û փրկեցաք BCDEGH չիք փրկիմք BDHms այդ g անա-ղ[ակ]ան hllortu անապական արեամբ և մարմնով ամբիծ բացի abcdefgkmpqsv-ից մնացած ձեռ-երը մարմնով և արեամբ ամբիծ OQWôûbefgnpsv ամբիծ hlou մեծ (l սուրբ) փխ. ամբիծ rt չիք ամբիծ Y անարատ և անբիծ rt և սուրբ անարատ ûps գառին q գառինն b գառինն eg գառինն ասաուծոյ և գայս

զայս մինչեւ ի սեղանն սարկաւագունքն յաւրինեսցեն. եւ զկատարեալն ի վերայ քահանայքն կատարեսցեն։

ՌՄՄԵ (ՌՄԽԷ) Ը. Եւ զիա՞րդ եկեսցէ ի ձեւ սեղանն խորհրդոյն եւ այլ եւս կարգքն։

Սեղանն քաւութեան ընդ վարագուրաւն, յորում Հոգին Սուրբ իջանէ, եւ աւազանն յետոյ առ նմին տամբ, եւ պատուով հաստատեալ յաջմէ։ Եւ ժառանգաւորքն իւրաքանչիւր աշտիճանաւ պաշտեսցեն, եւ ժողովրդականքն արտաքոյ վարագուրին, եւ երախայքն առ դրունսն ունկնդրութեամբ. զի մի՛ ընդ միմեանս ելանելով եղծցին կարգքն, այլ իւրաքանչիւր կայանիւ անարատ մնասցէ։

ՌՄՄԶ (ՌՄԽԸ) Թ. Զայս աւանդեմ ձեզ պատուիրան հաւատոյ եւ կարգաց եկեղեցւոյ՝ ըստ խնդրոյ աղաչանաց ձերոց. նզովեմք ի վերայ այսոցիկ զայլաձեւսն խորհեցեալսն, զի ի միմեանց ընկալեալ ձեռնադրութեամբ զշընորհս՝ ոչ բերեմք պակասութիւն։ Եւ միապատիւ ոչ իրաւունս վարկա-

1 b զինչս փխ. զայս hilotu միայն (r մի այս) փխ. մինչև RY մինչ Gir չիք ի ü ի սեղան b ի սեղանս Llopstu սարկաւագունք ô սարկաւագունքն b սարկաւագն IJÎ յօրինեսցին irt յօրինեն hlou նուիրեն փխ. յաւրինեսցեն CDEHcdmouv զկատարելն Y զկատարեալ r զկատարեալքն

2 d ի վեր|այ] l ի վերայ նորա ôeg քահանայն bhlou քահանայք ôeg կատարեսցէ r կատարեսցին

3 û եկեսցեն, սեղան բացի LMXYôacd pstv-ից մնացած ձեռ-երր և խորհրդոյն A խո[ր]հրդոյն acdkmsv խորհրդոցն p խորհրդոց befgq խորհուրդն

4 FMQWbcdegklmnqrt կարգն ô գարքն BCDEGH զկարգն Y չիք կարգքն

5 eg և սեղանն ubl սեղան MXYl քաւութեանն R քաւութիւն d ըստ փխ. ընդ a-mo-v վարագուրաւ Q վայրագուրաւն IJôu որում û հոգի kmps իջանէ հոդին սուրբ

6 abdefghklmopqsuv չիք և (աւազանն) OWb յաւազանն ü աւազան առ նմին. յետոյ ô ետոյ l յետ r չիք յետոյ Xl տամբ w̃ û պատուով ô պատով փխ. պաառւով hlou հաստատել

7 EFKLMRSXYZWôûa-dhilmopqrstu աստիճանաւ ụe աստիճանաւորք l պաշտեսց և ի ժողովրդականքն ôût ժողովրդականք

8 Meg յարտաքոյ R արտարոյ փխ. արտաքոյ P ՙվարագուրին ô վարագուրի MQYWôûbcdhlqrs երեխայքն H զրանան O դրունքն Yû դրունս W դրանն acefgkmpsv դուրսն (d դուրս b դուստր q դուստրքն) փխ. զրունսն

9 Ylo միմիանս d եղծին g եղծցեցի e եղծցեց u եղծցեն QMbcdeghlmoqt uv կարգն ô կարքն DHm այդ

10 bedg կայանիւն hlou կայանի H կայարնիւ փխ. կայանիւ C կայնիւ ուրիշներ ուղղել են կայանիւ û հանգարդ փխ. անարատ B չիք անարատ մնասցէ ձախ յուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ obcdegpq մնասցեն u մնասցի

11 Dacdkmpsv հաւատոց ջ հաւատս ô կարքաց hlou կարգ b չիք և կարգաց եկեղեցւոյ ըստ խնդրոյ Q յեկեղեցւոյ Yôcdefghikloptu եկեղեցոյ

12 hu խնդրոյ տալ աղաչանաց Y ձերոյ, չիք և Q նզովիմք Y նոցա փխ. այսոցիկ AU զայդաձևսն û զայլաձև L զայ|լ|աձևսն b զայնայլաձևսն

13 Q . խորհեցեալսն n խորհեցողսն achiklmoprstuv խորհեցեալս n խորհեալսն Qbdeghiloqrtu չիք ի M ի միմեանցն Y ի միմիանց o միմիանց û ընկալեալք c ընգալեալ s և զշնորհսն RXYacdikmprtv զըզընորհսն ô զշնորս befghloq զշընորհն

14 KLMQRSTXYZô սչ երբեմն բերեմք b երբեք փխ. բերեմք d պակասութեան k զպակասութիւն u պակասութեամբ l մի պատիւ bgq խրատուն (e խրատուն) փխ. իրաւունս FYdeglrt վարկանեմք

նիմք զկարգեալսն ուղղապէս եկեղեցւոյ. եւ զփառամոլ անձինս կըշտամբեմք, որք խորհին հակառակ՝ որպէս պատմեալ եղեւ մեզ զՏուրգեայ Բասենոյ եւ Բագրեւանդայ եպիսկոպոսէ որ սակաւուք ընդ արիանոսս միաւորեալ է եւ դարձեալ խղճեալ՝ ետ արդ՝ եւ այլ եւս յանդգնագոյնս խորհի եպիսկոպոս միայն աթոռաւ, եւ ընդ արքեպիսկոպոսին ինքեամբ անձին տալ պատիւ, զոր չէ արժան ընդունել, զի եւ ոչ հարքն աւանդեցին այսպիսի ինչ հակառակութիւնս յեկեղեցի մուծանել. եւ անվայելուչ է համարել հաւասար, մինչեւ կոչմամբ ի պատիւ աթոռոյն ժամանեսցէ՝ ետ արդ պարտ է զայնպիսին քաղցրութեամբ ի հնազանդութիւն կոչել. եւ եթէ ի նոյնն մնասցէ՝ խորշել իբրեւ յաւտարէ։ Ողջոյն տան ձեզ ամենայն եկեղեցիս։ Ողջ լերուք ի Տէր հաստատուն եւ ուղիղ հաւատով. ամէն։

1 ô ղղարկեալսն bq ղկարգեալն d ուղապէս U ուղղափառապէս փխ· ուղղապէս Q յեկեղեցւոյ Yôbcefghilo pqu եկեղեցոյ eg չիք և u զփառամոլ l փառամոլ

2 lnu որ M խորհէին ô հակառակու rt որ փխ. որպէս t եղեն lôrt զտուրքեայ ackmpsv զտուրգայ lo զտուրքա h զտուրա u զտուրքաս begq զտուրգեց d զտորգա

3 hlo բասանու u բնսանու սկզբում դրված է պատիվ I բառենւոյ lrt բասանոյ FILMQRSTXYZôût բագրևանգեայ l բաքրևանաայ a—gklm pqsv բագրևանղեայ (ûeîgq բագրևանգայ a բագրևանդիայ) և բասենոյ (begq բաւենոյ c զբասկնոյ) bu եպիսկոպոսին cdhlo եպիսկոպոսէն բացի aefgikmpqrstvx-ից մնացած ձեռ-երը եպիսկոպոսաց h [ո]ր û սակաւօք b սակաւուննգ q սակաւուննք u սակաւուգ p սակ[աւ]ուք l սարկաւագօք փխ. սակաւուք

4 RXYôfk արիանոս bhlu արիանոսն o արիանոսան prst արիանոսի bcfh loqu միաբանեալ փխ. միաւորեալ û էին փխ· է l չիք է dh չիք և (արգ) t այգ փխ. արգ d և այլ արգ ևս Gbcefgilpqrsuv չիք և (այլ) F այլս Z և փխ. ևս

5 Gl յանդգնագունս H յանդգնագոյս OW յանդգնագոյնք Y յանդգնեալ ô յանդգնուքիւն begq յանդգնուքիւնս f յանդգնագոյն u յանդգնոյն BCDEFH խորհիւ ps խորհին Y ևս խորհորի r եպիսկոպոսն bg խորհի որպէս եպիսկոպոս Y չիք և

6 û ինքեան bgq անձինն e յանձինն begq պատիւն Sô և զոր û չիք զի և ոչ հարքն... ամենայն եկեղեցիս՝ առդ 11-րդ dhou չիք և

7 û ոչ է a և ոչ և befglmpqrsv զի ոչ և hlu հայրքն ô աւագեցին այսպէ-[սի] h այնպիսի d հակառակութեան ô եկեղեցիս bq յեկեղեցին e յեկեղեցոյ g եկեղեցոյ p եկեղեցի hllor tu յեկեղեցիս

8 ort այնվայելուչ b անվայելուն hoqu չիք է v հաւասար համարել u հաւասարել DEGH կողմամբ փխ. կոչմամբ H մինչև կոչմամբ... ... արգ պարտ է՝ առդ 9-րդ ներքի լուսանցքում g չիք ի

9 lort աթոռոցն o և արգ և b պարտեալ, չիք է, այսպիսին q զայսպիսինդ զայնպիսիսն W քաղցրութեան

10 lrt չիք և Xacdefgkmpqsv քէ JMY ôbegiq ի նոյն acdfhikmoprstuv ի նոյնս Yt խորշիլ o խաւրշել Mô օտարէ b յաւարաէ (h յաւարէ) փխ. յաւտարէ

11 ô տամ begpq տայ Mbdq զամենայն Qk յեկեղեցիս cd եկեղեցիք hku ողջոյն փխ. ողջ hlo ի տէրն ohu չիք և

12 hu չիք ուղիղ ô հաւատով t չիք հաւատով bhiklopqrtu չիք ամէն

Խ

ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԻՐ ԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՂԱԳՍ ԿԱՐԳԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԱՑ ՍՐԲՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ ՊՏՂՈՑՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆԱՑ ԸՆԾԱՅԵԼՈՑ Ի ՏՈՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԳԼՈՒԽ Ա

ՌՄՄԷ (ՌՄԽԹ) Ա. Քանզի սուրբ Լուսաւորիչն Հայոց մեծն Գրիգորիս ծնեալ 5 վերստին զՀայաստանեաց աշխարհս աւազանին ծննդեամբ, եւ ընծայեալ յորդեգրութիւն Հաւրն երկնաւորի զլուսաւորեալսն մկրտութեամբ որ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին. եւ լինէր այնուհետեւ ուրախութիւն

1 Jt *սրբոյն սահակայ հայոց կաթողիկոսի... լուսաւորչացի հոգի քո յաւիտեան՝* էջ 304 տող 11-րդ չի ընդորինակված u *կանոնք ի սահակայ հայոց կաթուղիկոսի* փխ. *սրբոյն... աւանդութեան* eglopr *նորին սրբոյն (*r չիք *սրբոյն) սահակայ* u [*ն*]*որին սրբոյն սրբոյն սահակա* h *սկզբնապես քանզ այնուհետեւ ուղղված է նորին այսինքն՝ նորին սահակայ* Y չիք *սրբոյն սահակայ հայոց կաթողիկոսի* A *հայւոց* BDE GH *կաթողիկոս* JKLOQRSTUXZW ôcmorv *կաթուղիկոսի* s *կաթողիկոսի* p չիք *հայոց կաթողիկոսի գիր աւանդութեան* b *գ[ի]ր* Wq *աւանդութեանն* hlou *ազանդութեան* փխ. *աւանդութեան*

2 p *վասն* փխ. *յաղագս* b չիք *յաղագս... գլուխ ա՝* տող 3-րդ ô *գարդի* hlu չիք *կարգի* l *սարկաւագաց* փխ. *սպասաւորաց* acdefgkm pqsv չիք *սպասաւորաց* CDGHo *սրբոց* q *սուրբ* eg չիք *սրբոյ* MPY ôcfhlouv *եկեղեցւոյ* O *յեկեղեցւոյ* eg *եկեղեցոյն* q *եկեղեցի* Uûacdkmnsvy *պտղոյն* p *պտղոյ* Phlou *պագոց* egq չիք *և (*ջ· ուշի *և) պտղոցն*

3 Oûd *ժողովրդականացն* q չիք *ժողովրդականաց* p *ժողովրդեանն գիր աւանդութեան ընծայելոյ* ûd *ընծայել* eg *ընծայելով* A—HKOPXWôackmqsv *ընծայոյ* V չիք *ընծայելոց ի տուն աստուածոյ գլուխ ա* IJLMQSTXZ *ի տունն* R *ի տուն* acegpv *ի տան* d *ի տանն* kmr *ի տուն (*q *տեառն)* փխ. *ի տուն* QRX *յաստուածոյ* a *տեառն* փխ. *աստուածոյ* B—H *գլուխս* e *գլուխ* q չիք *գլուխ* eq *լր (*lou *մ)* փխ. *ա* IJKLMOPQRSTXYZWôuacdfghk mpsvy չիք *գլուխ ա*

4 IJKLMRSTXYZôûqegq չիք *սուրբ* AOPU *հայւոց* d չիք *հայոց* u *մեծ* d *մեր* փխ. *մեծն* b *գրիգորիս* F *ծնեալ* V չիք *ծնեալ*

5 V չիք *վերստին* KZkv *զհայաստանեայց* ôhlu *զհայաստան* Y *զհայաստանեացս* ü *աշխարհս հայաստանեայց* V *յաշխարհս* o *աշխարս* Y *աշխարհ* E *ծնընդեամ[բ]* Yo *ծընդեամբ* A *ընծայեալ* ուրիշներ ուղղել եG *ընծայեալ* Yf *ընծայեալ* Ẅ *ընծայեայեալ* ü *յընծայեալ*

6 Môq *որդեգրութիւն* X *յորդեգրութիւնն* d *յորդեգրութեան* Y *գլուսաւորեալս* ü *լուսաւորեալս* deg *գլուսաւորեալն*

7 U չիք *ի (հայր)* B—Hbgq *ի յորդի* IJKLMQRSTXYZôd *որդի* a-gkmq svy *ի հոգին սուրբ* Yhlou չիք *և (լինէր)* hlruy *ուրախութիւն այնուհետև*

մեծ եւ խնգուքիւն աշխարհիս Հայոց տանս Թորգոմայ, մանաւանդ թագաւորն բարեպաշտեալ եւ պայծառացեալ հաւատով Տրդատ ոչ սակաւ տայր աւժիտս մերձակայից իւրոց սպասաւորացն, եւ որգւոցն քրմաց պարգեւէր բաղում պարգեւս, ասելով եթէ՝ «Արդէն հարիւրապատիկ առնուցուք ինչս եւ ստացուածս, եւ երախայրիս եւ պտուղս յեկեղեցւոջ Աստուծոյ, եւ ի հանդերձելումն զկեանսն յաւիտենականս ժառանգելոց էք, զերծեալք ի պաշտամանէ կռամոլ դիւապաշտութեանցն»։ Իսկ նոցա պատասխանեալ ասեն ցթագաւորն եւ ցմեծն Գրիգորիոս, թէ՝ «Աստուծոյ մարդասիրի եւ բարերարի ոչ անտես արարեալ զստեղծուածս ձեռաց իւրոց. արդ՝ գթացեալ ծանոյց մեզ շնորհաւք ձերովք զբարերարութեանն իւրոյ զանչափ զաւրութիւնն եւ զանհամեմատ ·խնամակալութիւնն եւ զողորմութիւնն եւ ոչ ետ ընդ.հարսն մեր կորնչել յանաւրէնութեան մեմոլ ի|խ. կռամոլ, կռապաշտութեանցն փխ. դիւապաշտութեանցն Y դիւապաշտութեանց û տիւապաշտութեանց y դիցապաշտութեանցն b պաշտութենէն (q պաշտութենէ) փխ. դիւապաշտութեանցն y իսկ-ից առաճձիւ հոդված՝ ը k նրց (վրաճ պատիվ) փխ. նոցա

8 eg պատասխանի՞ տուեալ ասեն նոցա (e չիք նոցա) B—H ասացին g թագաւորն ûq ցմեծ y ցսուրբն փխ. ցմեծն û դրիդորն abdefgkmp qrsv եթէ k յաստուծոյ

9 a—hklmopqrsuvy բարերարի և մարդասիրի U չիք և բարերարի H տես փխ. անտես a—hklmopqrsuvy ընդստեղծուածս (abcqr ստեղծուածս) անարատ ձեռաց

10 ô արի n այլ փխ. արդ û չիք արդ ô դացեալ (û դրացեալ) փխ. գթացեալ u ծանոյծ ôd ձերոք ackmpsv ձերոյ be fgq ձեր H բարերարութիւն befgq բարերարութեան բացի Yackmpsvy-ից մնացած ձեռ-երը զբարերարութեան

11 K ձերոյ փխ. իւրոյ L զայնչափ g մեծութիւնն փխ. զաւրութիւնն JM SXWôûd զօրութիւն Qblqy զաւրութիւն v զզօրութիւնն c չիք և զանհամեմատ խնամակալութիւնն JMQSWôûdl խնամակալութիւն b խնամարկութիւն q զխնամարկութիւնն y խնամակալութեանն ôûcy չիք և (զողորմութիւնն)

12 LMQZWbdefglqy զողորմութիւն ST ողորմութիւն ôûc չիք զողորմութիւնն W եւ փխ. եւ abcdefgkmp qsv եւ մեզ ընդ hloruy եւ թոյլ ընդ LZô չիք ընդ YWy հարս ô դհարսն, կորնչել m կոչել փխ. կորնչել MSô անօրէնութեան L անաւրէնութեան Y յանօրէնութեանն n յանաւրէնութեանս ed իւրեանց փխ. մերում

1 ôhloru չիք մեծ u չիք և acdfkmps vy է խնդութիւն մեծ G խնդութեամբ ôbegq չիք և խնդութիւն û յաշխարհն n աշխարհի q աշխարս Y յաշխարհիս br տանն q տաւնս փխ. տանս beg թորգոմայ A մանաւանդ eը թագաւորացն s թագաւոր v թագաւորին

2 Y պարեպաշտեալ y չիք բարեպաշտեալ p չիք հաւատով d հաստ|ո|վ սուրբն տրտատ ոչ թէ սակաւ ·Y տրտատ v սակաւս

3 b տար L ·աւժիտս R մերձակացից ôr մերցակայիցն b մերձեկայից y սպասաւորաց CDHIJKLMQSTVY Zôabcdhloqru որգոցն G յորդոցն U որդւոյն u որդւոց efg որդոց BCD EGHMUZôgq քրմանցն Xnr քըրմանց բացի QYadhklmopsuy-ից մնացած ձեռ-երը քրմացն

4 bq բազմապարգևս OW չիք պարգևս ասելով Yûa--hklmopqrsuvy թէ hlouy անդէն փխ. արդէն Vhlu ճ-ապատիկ q հայրբւրապատիկ o տար|իւբ|ապատիկ

5 eg ին[չ]ս MYWôûbhlqu երեխայրիս R պտուխս u գպտուղս r պտողս ackmpsv սուրբս յեկեղեցւոջ (c յեկեղեցոջ) bdefgqry ի (der չիք ի) սուրբ եկեղեցոջ (d եկեղեցոջ y եկեղեցւոյ) hlou սրբոյ եկեղեցւոջ (lo եկեղեցոջ) HY յեկեղեցոջ K եկեղեցւոջ Mô եկեղեցոջ

6 d չիք և ô չիք ի, դհանդերձելոցն v ի հանդերձումն ZWôûdefg hlouy զկեանս b կենաց q ի կեանս o յաւիտենականն ժառանդեցէք bq ժառանդեցից efgy ժառանդիցէք

7 BH էր փխ. էք KLMdlu ի պաշամանէ fg ի պաշամանէն e ի պաշտամանէն bq ի պաշտպանէն փխ. ի պաշտամանէ y զերծեալքդ chlu դիւա-

րում. եղիցի անուն նորա սուրբ եւ փառաւորեալ յամենայնի։ Այլ սակայն մարմնաւորական կարիք, որչափ եմք ի կենցաղումս յայսմիկ, ստիպէ զմեզ ըստ պիտոյիցն տալ զդարմանս կերակրոց եւ զգեստուց, եւ զայլոց կարեացն չափաւորապէս, եւ ոչ ունիմք արուեստս գործա-
5 *կանութեան հնարիւ ինչ առ ի պատրաստել նոքաւք զպարէն ոտիկաց մեզ եւ որդւոց մերոց. զի ցորքան ծառայէաք դիւացն՝ կերակրեալք լինէաք ի զոհից եւ ի պտղոց նոցա։ Իսկ այժմ ոչ են մեզ յայտ պտուղք ընծայից, որով կեցցուք մեք հանդերձ ընտանեաւք մերովք եւ փառաւորեսցուք զկենդանին յաւիտենից զանմահն Աստուածն։ Յայնժամ երա-*
10 *նելին Գրիգորիոս ասէ ցնոսա. «Դուք, որդեակք իմ, զորս վերստին ծնայ սիրովն Քրիստոսի, միայն զգուշութեամբ ծառայեցէք Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի, եւ զյոյսն ձեր դիջիք ի նա բոլորով սրտիւ, եւ զվերինն խորհեսջիք, ուր Քրիստոս նստի ընդ աջմէ Հաւր, զայն աւթեւան եւ զբնակութիւն եւ զկեանսն խնդրեսջիք ի Տեառնէ, եւ այս յաւելցի ձեզ*

1 M *եղեցի* cdfkoprsv *չիք և* Mðen *ամենայնի* BDs *այլ* R *այլասակացն* փխ. *այլ սակայն*

2 Y *կարիքն* ð *կարիւք* bq *վարիւք (r չարիք)* փխ. *կարիք* H *ի կենցաղում* ð *ի կենցաղս* hlou *ի կենցաղոյս* q *ի կենցաղումն* v *ի կենցաղումն* IJVðûgq *այսմիկ* e *այսոքիկ* փխ. *յայսմիկ*

3 b *մեզ* G *ընդ* փխ. *ըստ* y *դդարմանս* p *զկերակուրս և զդարմանս* bdr *կերակրոցն* n *կերակրոյ* p *չիք և* G *զգեսաոց* Mv *սգեսաուց* û *սգեղտուց* g *զսգեստուց*

4 ðed *այլոց* uf *կարեաց* hloru *զկարեացն* E *կարդեացն* փխ. *կարեացն* û *չիք և (ոչ)* begq *արուեստ* ú *արհեստս* փխ. *արուեստս* Y *գործականութեանն* k *գործանականութեան* g *կործականութեան*

5 b *հնարիւքն* M *նօքաւք* Vu *նօքօք* u *չիք զպարէն ոտիկաց* KL *ոտիկաց* Q *և ոտկաց* MRSTXZð *ոտկաց* d *ըոտկաց*

6 hlu *և մեզ և* b *մեր* փխ. *մեզ* CGIJ KLMQRSTVXYZðacfghqru *որդոց* be *յորդոց* o *որդուոց* b *ձերոց* փխ. *մերոց* y *քանզի* փխ. *զի* R *ցորքան* y *ցորչափ* փխ. *ցորքան* r *զի ցորքան զի ծառայէաք* d *ծառէաք* q *զդիւացն* y *զիւաց* Yûbefghlnquy *կերակրեալ*

7 e *և* փխ. *ի (զոհից)* H *չիք ի (զոհից)* acdkmpsv *ի զոհիցն* F *ի[ս[կ]* bg *չիք են* G *այս* û *չիք յայս* Yû *պտուղ* befgq *պտուղքն* OW *պտուզս*

8 Y *ընձայից* gv *որովք* CDH *ով* փխ. *որով* C-ում ուրիշներ ուղղել են *որով* bq *վկայեսցուք* փխ. *որով կեցցուք* Y *կեցուք* Fefhlu *ընդունեաւք* ig *ընդանեօք* d *ընդանօք* ð *մերօվք* o *մերով* bq *փառաւորեսցի* hlu *վառաւորեսցուք մեւ զկենդանին*

9 H *զկենդանիդ* BCD *զկենդան* CD-ում ուրիշներ ուղղել են *զկենդանի* bq *զանմահ* bq *աստուածն* y *յայնժամ*-ից առանձին ճողված q û *յայնժամ սուրբ երանելին* l *երանելի*

10 Y *գլ զոր* b *որդիակք* Ûðabcdefgkl mpqsv *զոր* U *չիք զորս... քրիստոսի՝* տող 11-րդ

11 n *ծնաք* p *ծնա զձեզ սիրովն* ð *սիրօվն* q *սի[ր]ովն* bq *զգուշութիւն* ú *զգաստութեամբ* փխ. *զգուշութեամբ* GH *ծառայեցաք* b *ծառայեցէք*

12 CDGHIJVYðabcefghloquv *կենդանոյ* M *յոյսն* ûq *զյոյս* b *զոյս* d *զոյսն* bq *իջանի ի ձեզ* փխ. *դիջիք ի նա* f *չիք ի* ավելացրել են ուրիշներ *տողամեջ* y *չիք (սբախ.) և*

13 W *զվերին* r *վերինն* b *խորհեսցուք* u *խորհեսցիք* y *խորհիջիք* ry *քրիստոսն* Meg *յայմէ* q *առայ* փխ. *աջմէ* CDIP *օթեվան* AEFav *աւթեվան* p *աւթեվանս* sy *աւթեանս* r *չիք աւթեանն*

14 ûdeg *ընակութիւն* e *ի* փխ. *և (զկեանսն)* û *կեան* bdgmpqsy *զկեանս* e *կեանս* b *խնդրեսցջիք* a-gkmpqsv *չիք և այս... ի տեառնէ՝* էջ 233 տող 1-ին ðo *աւելցի* r *աւելի* H *առ աւելցի* փխ. *յաւելցի* RX *ի ձեզ*

ըստ դրեցելումն ի տեառնէ Աստուծոյ մերմէ ի սուրբ Աւետարանին իւրում, իսկ պտուղք ընծայից սրբութեան տաճարի Աստուծոյ նուիրեալք՝ ձեզ եղիցին աւրհնութիւնք ի ժողովրդոց Աստուծոյ։ Փոխանակ պիղծ զոհիցն այնոցիկ, որովք հաղորդեալք լինէիք դիւաց, այժմ սուրբ պատարագացն երախայրիւք եւ այլովք ընծայեալ պտղովք՝ հրեշտակացն սրբոց հաղորդք գտանիք շնորհաւքն Քրիստոսի։ Եւ եղիցին ձեզ երախայրիք եւ պտուղք կարդեալք ըստ այնմ աւրինակի, որպէս եւ մեծ մարգարէն Մովսէս առեալ հրաման յԱրարչէն աւանդէր ժողովրդեանն զպատարագացն եւ զպտղոցն, զոր եւ զեւտական քահանայութեանն միշտ մատուցանէին հարկաւորապէս ընծայս՝ վասն ոչինչ խափան լինելոյ նոցին քահանայիցն ի սպասաւորութենէ խորանին վկայութեան»։ Սոյնպէս կարդեալ եւ սահմանեալ եղիցին ժողովրդեանս ընծայաբերութիւն ի սրբութիւն սրբութեանցն, որ է սեղանն մաքրութեան. զի եւ բոլոր

1 Mq *յաստուծոյ* Y չիք *աստուծոյ* b *մերոյ է* փխ. *մերմէ* û *և ի սուրբ* c *որ ի սուրբ* ûacefgkmpqsv *աւետարանի*

2 b *մերում* (d *իմում*) փխ. *իւրում* X *պտղովք* û *զպտուղքն* ôa-egq *պտուղ* f *պտող* L *ընծայիցն* Y *ընձայից* kmps չիք *ընծայից, ի սրբութեան* d *սրբութեանն* Y չիք *սրբութեան* bq *տաճարին* hlu *ի տաճարի* M *յաստուծոյ* KL *նուիրեալք* OWc *նուիրեալ*

3 v *լիցին* û *օրհնութիւն* MQZ *ի ժողովոց* (ô *ի ժողովոցն* ST *ի ժողովոց* R *և ժողովոց*) փխ. *ի ժողովրդոց* n *ի ժողովրդոցդ* kmps չիք *ի* Uy չիք *աստուծոյ* hlu չիք *փոխանակ* q *պիղծ*

4 o *այնոցիք* bq *որոց* բացի acdefghl nopruvy-ից մնացած ôեռ-երր *որով* B-IRûb *հաղորդեալ* û *լինէիք* d *լինէին* G *դիւց* p *դիւացն* b *այժմն* kmps *յայնժամ* փխ. *այժմ* b *ի սուրբ* r *որպէս* փխ. *սուրբ* dr *պատարագաց*

5 û *և երեխայրիւք* Y *երեխայրիւք* ô bq *երեխայրիք* p *երախայրեօք* D *երախայրիք* ուրիշներ ուղղել են *երախայրիւք* dghlouy *երախայրիք* Q *այլով* r *այլօվք* KMdeghq *ընծայեալք* Yb *ընձայեալք* Un *պտուղք* d *պտղով* u *պտողովք* KLMQRSTX YZôûbdy *հրեշտակաց*

6 Wûbgor *հաղորդ* û *շնօրհօք* y *գտանիցիք* բացի abcdefghklmopqrsuv y-ից մնացած ôեռ-երր չուենն *և եղիցին ձեզ* Yôûbgqr *երեխայրիք* Z *երախայրիւք*

7 Ya *պտուղ* û *զպտուղ* y *պտուղք և երախայրիք* R *կարգելք* ô *կարքեալք* u *գարգեալք* a *կարդեալ* d *ընդ* փխ. *ըստ* H *յօրինակի* Jr *մեծն*

8 begq *մեծն մովսէս մարգարէն* ô *մօվսէս* IJKLMQRSTXYZôûbeghlo qu *արարչէն* U *և անդ էր* փխ. *աւանդէր* û *ժողովրդեան*

9 Q *զպատար[ագ]ացն* ûs *զպատարագաց* û *զպտղոց* b չիք *և զպտղոցն* Xegnqy չիք (*զոր*) *և* u *զև[տ]ական* IJMQSWôûbdlu *քահանայութեան* v *քահանայութիւնն*

10 Y *մատուցանէր* r *մատուցանէինն* e g *է* (e չիք *է*) *հարկաւոր* Yb *ընձայս* g *ընծայսն* eg *աստուծոյ* փխ. *վասն* bq չիք *վասն* ô *խափանելոյ* փխ. *խափան լինելոյ*

11 bq *նոցա* KLMQSTZôû *քահանայից* q *քահանան* û *ի սպասաւորութեան* befgq *է* (begq չիք *է*) *սպասաւորութիւն* fq *խորանի* Ya *վկայութեանն* beg *նոյնպէս* h *որպէս* փխ. *սոյնպէս* y *սոյնպէս*-ից առանձին ճողված՝ q

12 ô *գարկեալ* befgq *կարգ* Unv *և կարդեալ և* eg *սահման* Y *ընձայաբերութիւն* W *ի ընծայաբերութիւն* b *ընձայբերութիւնք* efg *ընծայեւաբերութիւնք* p *ընծայաբերութիւնք* km *ընծաբերութիւն* q *ընծաբերութիւնք* r *ընծաեաբերութիւն*

13 ûbps *սրբութեանց* y *սրբութեանցս* բացի a—hklmopqrsuv-ից մնացած ôեռ-երք *է* փխ. *է* ûbq *սեղան* d *խորանն* փխ. *սեղանն* Y *մաքրութեանն, և զի* փխ. *զի և* begq չիք *և* L *բոլորից*

արմտիք կալոյ եւ հնձանի աւրհնեսցին, եւ տայցեն անդք ծառովք պտղաբերովք զշայեկանութիւն պտղոց՝ ըստ մարգարէին բանի որ ասէ. «Ի պատուել քո զՏէր յարդար վաստակոց՝ լցցին շտեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ եւ գինւով, հնձանք քո յաւէտ բղխեսցեն»*։ Եւ որպէս Ղեւտացիքն տասանորդէին քահանայիցն, թէպէտ եւ ինքեանք առնուին տասանորդս յամենայն Իսրայէլէ, այլ եւ ինքեանք տասանորդս մատուցանէին յամենայնէ քահանայիցն եւ զփրկանս անդրանկացն ամենեցուն հրամայէր հատուցանել ի սրբութիւն Տեառն, նովին աւրինակաւ եւ դուք առնիջիք յամենայն ժողովրդենէ, հասքն ձեր եղիցին ի պատարագաց կաշի եւ աչոյ երի անդամ եւ ճրագու, դմակ եւ սիրտ եւ լեր-

* Առակ. Գ, 9—10

1 ûr կալի W յընձանի acdikmps հնձանոյ beg հնծանոյ q հնծանայ v հնձան բացի DEGHUVYðûhlnory-ից մնացած ձեռ-երը հնծանի ô օր-հնեսցեն lu աւրհնեսցեն lJu տացին b տացցեն բացի acefgkmpqrsv y-ից մնացած ձեռ-երը տացեն O անտք b անդ y անդք և այդիք ծառովք d ծառօք

2 ps և պտղաբերովք m պտղաբերք ô պտղաբերօվք d պտղաբերօք Y չիք պտղաբերովք egq պտղաբերովք պտղաբեր փխ. պտղաբերովք Lûce gkloquvy ղշահեկանութիւն ô ղղայեկանութիւն c պտղոյ y իմաստնոյն փխ. մարգարէին Jbdq բանի

3 bdefgq չիք ի bq պատուելով պատուեա զքո տէր deg պատուեա զտէր ի քոյոց (d քոյոց) û տէր IJ KLMQRSTXZðûeg արգար Y արտար ô լցին degblu զի լցցին K շտեմարանք քո լցցին û շտեմարանքն

4 JUkn ցորենուոյ q ցորենով E գինուով IJKMOQRSTXZWðûacdefg oq գինով H գինոյ bhiru գինովք p գինուոյ Y չիք գինուով lu քո հնձանք քո h քո հնձանք ABCFIJK LMOPQRSTVXZeq հնծանք b չիք քո Yqv բղխեսցին s բխեսցեն b չիք և (որպէս)

5 hlu վաստակիք Gû քահանայիցն bfq չիք և c առնէին

6 b տասանորդն r թէպէտ որդս փխ. տասանորդս d չիք տասանորդս ô ամենայն û չիք յամենայն ABCD FGUs իսրաէղէ FIOPûk յիսրաէլէ Q իսլաէլէ BDHs այդ և b և այլ և abcefghklmopqrsuvy նոքին (d նոքա) փխ. ինքեանք a—gkmpqsv տային փխ. մատուցանէին

7 ô ամենայնէ u ամենայն Yp չիք յամենայնէ a—hklmqrsuvy քահանայիցն յամենայնէ (eq ամենայնէ) u քահանայիցն o չիք քահանայիցն L զփրկականս ô զփրկանացն b փրկանս q փրկականս M անդրակացն V յանդրանկացն s անդրանկաց y անդրանկաց

8 a—hlopqrsuvy հատուցանել հրամայէր k հատուցանել ձախ լուսացքում A սկզբնապես յանուն այճուհեան. գրիչր ձախ լուսացքում ուղղել է ի սրբութիւն o նովին hlou և նովին k նորին փխ. նովին

9 ü առաք lYðû ամենայն y ժողովրդենէն Mûp հասկն Ybq հասք d հասն l հարքն փխ. հասքն p ձեզ փխ. ձեր ûeg եղիցի Y ի պատարագացն

10 l կաշոյ b կամ ի (q կադմի) փխ. կաշի b չիք (կաշի) և acdkmpsv աջու eiû աջոց b աջառոց փխ աջոյ q աջոց ուղղված է հավանաբար գրչից առջառոց y երին b անդամն begy և դմակ q դմակք d ճրաչու O զերդարոյթ ðûcdr լերթարոյթ b լեարդայրոյթն o լերդարոյդ q լերդարոյն u լերդաւիոյդ

դարոյթ եւ երիկամունքն ճարպովին ի կողից եւ ի խոտցաց մասն, լեզուն եւ աջոյ ունկն, շրթունքն հոտոտելեաւքն, աջոյ ակն եւ ամենայն խորհրդական մասունքն: Իսկ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յայլոց արմտեաց՝ տասանորդս հանցեն իւրաքանչիւր ոք ձեզ, յաղագս մաքրելոյ ամենայն արդեանցն եւ աճման ամենայնի պատճառ լինելոյ: Այլ եւ ի ձէնջ եղիցին ընծայք ի սեղան Աստուծոյ, ուստի արժանի եղէք նախ ընդունել զանարատ եւ զանապական մարմին եւ արիւն Փրկչին մերոյ յիշատակ փրկութեան ձերոյ, որպէս եւ Ղեւտացւոց քահանայութեանն հրամայեցաւ յայնժամ Մովսէսի ի Տեառնէ: Եւ հասք ի ձէնջ ի սեղան Տեառն եղիցի գրամ Ա յամենայն տանց ձերոց եւ նուիրեալքն ի ձէնջ: Եւ ի փըր-

1 Yhlou *երիկամունք* y *երիկամունն* g *ճարպովն* KLMSTôhlu *ե ճարպովին* d *ճրա[..?]ովին* փխ. *ճարպովին* befgq *և* (f չիք *և*) *ի կողից* (bq *կողիցն*) բացի bcdefghklmopqrsu v-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *և* (*ի խոտոցաց*) acdklmosuv *ի* (d չիք *ի*) *խոտոցաց* befgq *ի խոցոց* h *ի խոտոցոց* p *ի խոցոցաց* r *ի խոտոտաց* lKLMOQRSTXYZWôû *ի խոմցաց* (V *ի խոմաց*) փխ. *ի խոտոցաց* begq *մասն* փխ. *մասն* u *լեզուս* o *լեզոյն* փխ. *լեզուն*

2 bfgq չիք *և* (*աջոյ*) acdkms *աջու* APRSTUVZy *ունկնն* M *յունքն* q *ու[ն]կն* X *չիք աջոյ ունկն շրթունքն հոտոտելեաւքն* ô *շրթուեքն* u *շրթունք* r *շրթոյնքն* ûk *հոտոտելեօքն* dfq *հոտոտելեաւքն* ps *հոտոտելեաւք* lu *և հոտոտելեաւքն* o *և հաւտոտելեաւքն* m *և հոտոտելեաւք* h *և հոտոտելեօքն* P *և շրթունքն հոտոտելեօքն* ուրիշներ ավելացրել են այ լուսանցքում Py *և աջոյ* acdkmps *աջու* AOPUVWfn *ակնն* v *ունկն* փխ. *ակն* h *ակն շրթունքն և ամենայն* ú *խորշական*

3 Rûf *մասունք* Y *անդամքն* փխ. *մասունքն* ô *ի գալոյ* A—DFIJLM OPQRSTôegq *ի հնձանէ* X *ի հնձանից* A *յայգոց* d *և ի յայլոց* HI JKLMQRSTXYZôûfgrsu *այլոց* b *յարմրտացն* ó *արմտաց* q *յարմտեաց*

4 u *տասանորդ* b *և իւրաքանչիւր* U d չիք *ոք* b *ձեր* փխ. *ձեզ* ô *աղագս* kmps *և յաղագս* ps *մաղթելոյ* PYh lo *յամենայն* y *ամենայնի* befgq չիք *ամենայն*

5 KLMQRSTô *արեանցն* (Y *արեաց*) փխ. *արգեանցն* ûacdefgkmpqsvy *արգեանց* n *աճմանն* m *ամենայնի աճման* R *ամի* աւտանց *պատվի* d *լինել* ABCDGMVZ *այդ* ûbegq չիք *և* (*ի*) s *ի ձէնձ* D HLl *ի մէնջ* (G *ի մէջ*) փխ. *ի ձէնջ* C *էնջ* ուրիշներ ուղղել են *ի ձէնջ* bq *եղիցի*

6 BCDEFGH *ընծայք եղիցին* OVW *ընծայս* Yb *ընձայք* BCDEFGHdef gnqu *ի սեղանն* v *աստուծոյ* փխ. *ի* Y *տեառն* (b *նոցա*) փխ. *աստուծոյ* HMXun *եղաք* բացի Ya—hklmopqrsuvy-ից մնացած ձեռերր *եղեաք* d *ունդունել*

7 hlou *դանարատն* beghlou *մարմինն* hlou չիք *և արիւն* բացի r-ից մնացած ձեռ-երը *զարիւն* abcefgh klmopqrsuv *որդոյն* (v *որգուոյն*) *աստուծոյ փրկչին* փխ. *փրկչին*

8 PY *փրկութեանն* Q *և եղև զնատացուց* befgq չիք *և* KLRXYbq *զնատական* Tôaefghmrv *զնաացոց* MZ *զնատացոցն* S *զնտակացն* Q չիք *զնատացուց* տեղր բաց է թողնված u *զն[տ]ացուց* û *քահանայութիւն* e *քահանայիցն* g *քահանայութեանցն* lMQSWôbdkmps *քահանայութեան*

9 Yr *մօվսէսիւ* fps *մովսիսիւ* ad *մովսէս* a-ում ուղղված է *մովսէսիւ* r չիք *ի* (*տեւանէ*), *տեառն* hlou չիք *և* M *հասկ* eg *հասքն* hlou *եւնաս* փխ. *հասք* b *ի ձէնձ* cefgq *ի սեղաննն* F չիք *ի սեղան... ի ձէնջ՝* տող 10-րդ աջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ h *ի սեղան... ի ձէնջ՝* տող 10-րդ աջ լուսանցքում

10 bq *եղիցին* YWa—gklmopqrsuvy *մի* փխ. *ա* h չիք *ա* M *ա ամ ամենայն* KLQRSTXYZôûq *ամենայն* RX *տանցն* Fûbdlq *նուիրեալք* KLô *նըւիրեալքն* bq չիք *և* (*ի*) Kôny չիք *ի* (*փրկութեան*) BCDEGHbce gq *ի փրկութիւն* Y *ի փրկութեանն*

կուքեան պատարագէն երախայրիք՝ երիցեան ի վանս գլխաւոր քահանայիցն, այսինքն է եպիսկոպոսացն. որպէս ի ժողովոյն հարկին ձեզ հոգեւոր հարկս, սոյնպէս եւ դուք պարտիք հարկս հոգեւորս հարկիլ եպիսկոպոսացն որ կոչին այցելուք. եւ նոքա մի՛ իշխեսցեն խորել, այլ հարկեսցին յաղքատս ամենայն։

Եւ արդ՝ այսպէս կարգեցաւ ի սրբոյն Գրիգորէ եւ ի ձէնջ հաստատեսցի նմանապէս յամենայն հաւատացեալս անշարժ աւանդութիւնն որ ի սրբոյն. ժողովրդականք ամենայն զպտուղս եւ զերախայրիս երիցանց մատուսցեն անզղջաբար սրտիւ եւ մտաւք, զի եղիցին ընդունելի պատարագքն իւրեանց առաջի Աստուծոյ։ Սոյնպէս եւ քահանայքն զամենայն նախակարգեալ հասն մատուսցեն եպիսկոպոսաց առանց յապաղանաց եւ մի՛ անկցին ի հեղգութիւն, մանաւանդ յափշտակել կամելով զաւանդ վիճակելոցն, զի մի՛ դատապարտեսցին ընդ անաւրէնն քահանայիցն յաղագս զաւշաքաղութեան իւրեանց։ Եւ տգէտք ոմանք ըստ

1 HK պատաբագին g պատարագացն a—fhklmopqrsnvy պատարագաց y ûbclqr երեխայրիք OW երիցեան K վանս ուրեք գլխաւոր b գլխաւոր առաքելոցն քահանայից û քահանայից

2 b և փխ. այսինքն է efgq չիք այսինքն է ûachklmoprsuvy չիք է ûb ckmps եպիսկոպոսաց a—hklmopq rsuvy ի ժողովրդոցն փխ. ի ժողովոյն

3 ô հոգէոր y հոգևորական Y հարկի b չիք հարկս Rhloru այնպէս փխ. սոյնպէս b չիք սոյնպէս... հոգևորս H չիք և OW արարիք (d պարսիք) փխ. պարտիք hlou հասք փխ. հարկս Cqy հոգևոր ô հոգէորս bégpqy հարկել Y հարկանել փխ. հարկիլ

4 ûbq եպիսկոպոսաց y որք bq կոչի d յիշխեսցեն Y խորեն udq խորհել (lor խոտել) փխ. խորել BDs այդ

5 KLRSTYZôbcp հարկեսցեն IJKLMQ RSTXZôûeg աղքատս

6 y և արդ-ից առաջնին հոդված՝ q a cdfkmprsv արդ այս այսպէս ô գարգեցաւ, չիք և (ի) a—efghklmo pqrsuv ի մէնջ փխ. ի ձէնջ

7 IJMSôñop ամենայն Y հաւատացեալս նմանապէս անշարժ ô հաւատացելոց անժարշ Jbq յաւանդութիւն J յաւանդութիւնն RYeg աւանդութիւնս GKLMQSTXZWô ûfhloruy աւանդութիւն ô չիք որ hloruy նորին փխ. որ ի

8 Qûy ի սրբոյ bq ի սրբոց eg ի սրբոյն եղև d զի ժողովրդականք bq ժողովրդականքն GOWhlou պտուղս M դպաուխդս y դպտուղ YWôb elilqu դերեխայրիս u երեխայրիս bq իրիցանց

9 bdkmpqsv մատուցանեն dhklmopr suy անզեղջաբար begq չիք անզղջաբար... զի եղիցին û սրտի acdf hklmoprsuvy չիք սրտիւ և û չիք և Gb ընդունել ô ընդունելիք KQ ôdghloqru պատարագն Y պատարագ b զպատարագս

10 y սոյնպէս-ից առաջնին հոդված՝ է X սուրնպէս CG նոյնպէս H քահանայն ù քահանայք Y ամենայն û չիք զամենայն

11 ô նախագարգեալ b նախկարգեալ y հասս բացի ûa—hklmopqrsuv-ից մնացած ձեռ-երը գհասն dq մատուցանեն ov մատուցեն b մատումանեն y հատուսցեն փխ. մատուսցեն KLMQRSTXYZôefghlquv եպիսկոպոսացն r յեպիսկոպոսաց d յառանց b յապաղանացն

12 q մանաւանդ ô յափշտակելով d յապըշտակել a—hklmopqrsuvy հնարելով փխ. կամելով

13 b աւանգ X գատապարտեսցեն befg q դատապարտիցին ho անաւրէնս lu անօրէնս û քահանայից

14 Y զօշաքաղութեանն Wû դոշաքաղութեան A զաւքաղութեան ուրիշներ ուղղել են զաւշաքաղութեան OWu dhlou տգէտ FP չիք և տգէտք ոմանք ըստ սովորութեան իւրեանց՝ է 237 տող 1-ին P-ում ուրիշներ ավելացրել են աջ լուսանցքում b ոմանց

սովորութեան իւրեանց մի՛ արժանի եղիցին առնուլ հաս ի մտից, այլ ումանց պարապեալք եւ շնորհի քահանայութեան արժանացեալք՝ նոքա եղիցին արժանի հասից։ Եւ դպիրք, գրակարդացք սրբասնեալք ամենայն պարկեշտութեամբ, մի՛ զրկեսցին ի բաժնէ իւրեանց։ Բայց երկկանայքն, որ ամենայն ցանկութեան մարմնոյ զհետ չոգան, նոքա ոչ ունին մասնաւորել շնորհի սրբութեանցն։ Իսկ կանայք երիցանց՝ այրիք մնացեալք եւ սրբութեամբ պարկեշտացեալք, արժանի եղիցին մասին իւրեանց ըստ արժանաւորութեան հասի սեղանոյ եւ նուիրականաց ոմանց։ Եւ ամենայն ոք որ մասնաւորեալ իցէ հասից եւ մտից սրբոյ եկեղեցւոյ, նոքա ոչ ունին իշխանութիւն խորել ինչ անձանց զհաս Տեառն, զորս յինքեանց իցեն նուիրեալ, այլ ի դխաւորսն վճարեսցեն

1 XYk *սովորութեանն* ô *սովորութեանց* a—hklmopqrsuvy *չիք իւրեանց* y *եղիցին արժանի* d *եղից* Y *չիք առնուլ* ûy *հաս* b *հասն* p *հասք* a—hklmopqrsuvy *չիք ի* b *մտացն փխ. մտից* ABDHs *այլ* a begpqsv *այլ* (s *այլ*) *որ ումանց*

2 r *ումամք* ûc *պարապեալ* y *պարապեալքն* b *շնորհք* Yr *քահանայութեանն* C *քահանայ* ուրիշներ ուղղել են *քահանայութեան* hlu *նորա փխ. նոքա*

3 OWv *արժանի եղիցին* q *ի հասից* û c *սրբասնեալ*

4 M *յամենայն* S *բարկեշտութեամբք* e *պարկեշտութեամբք* c *ամենայն բարեպաշտութեամբ և պարկեշտութեամբ* op *ի բաժնէն* v *ի բանէ փխ. ի բաժնէ* y *բայց-ից առանձինն ճողված՝ ր* a-gkmpqsv *այլ փխ. բայց*

5 ua *երկկանայք* u *երկանայքն* M *ուր փխ. որ* s—hklmopqsuvy *ամենևին* r *ամենայնիւ* Y *ցանկութեանն* acdhklmopsuvy *զցանկութեան* r *զցանկութիւն* befgq *զմարմնոյ ցանկութեան* FG *զհետ փխ. զհետ* c *հետ* K *չոգան զհետ* r *չքան փխ. չոգան* Y *չիք նոքա*

6 RXY *ունիցին* IJKLMQSTXŶZô *մասնաւորել* u *մասն նուիրել փխ. մասնաւորել* Y *սրբութեանց* û *սրբութեան* Kacdefgklmopsuvy *երիցանցն* bq *երիցանցն*

7 d *որ այրիք* y *մնացեալքն* d *մնացեալ լինին և սրբութեամբ* û *չիք և* q *սրբութեան* r *սուրբ* ô *և պարկեշտութեամբ* û *պարգեշտացեալք* KLMQRSTXYZô *լիցին*

8 Y *արժանաւորութեանն* û *հասո* ac efgkmpsv *ի հասին* bdhloqruy *հասին* R *սեզանւոյ* u *ի սեզանոյ* bq *սեզանոյն* KLRXô *նըւիրականաց* d *նուիրանաց* g *նուիրանականաց* b *չիք և նուիրականաց ... սրբոյ եկեղեցւոյ՝* տող 10-րդ

9 q *չիք որ* acdefgkmpqsv *մտից և հասից* D *չիք հասից*

10 c *սրբոց* ô *սրբոյ սեզանոյ եկեղեցոյ* Q *յեկեղեցւոյ* HVYcefghlnoru *եկեղեցոյ* q *եկեղեցոյն* d *նոքաին* acefghkmoprsuy *նոքին փխ. նոքա* RY *չիք ոչ* X *իշխանութիւնն* OWd *խորհիլ* bfgpqrs *խորհել փխ. խորել* km *չիք խորել* m-ում տեղը բաց են թողել LMSôfhq *ինձ փխ. ինչ* M-ում ուրիշներ ուղղել են *ինչ* peg *չիք ինչ* OW *յանցանաց* (eg *ի ձանձանց*) *փխ. անձանց* Y *անձանց իւրեանց զհաս* û *զհասս* eg *զհաւատն* (bq *զհաւտն* h *զհատատուն* ô *զհաստատուն փխ. զհաս տեառն*

11 acdkmpsv *զորոյ* (befgq *զորոց*) *փխ. զորս* GJKLMQRSTXZôûbegq *ինչքանց* Y *ինչքանչք* k *ինչքան* m *յինչքան* p *յինչքանչք* r *ի յինչքանց* û *իցէ* k *առեալ փխ. իցեն նուիրեալ* KLôd *նըւիրեալ* Y *նուիրեալք* hlopru *նուիրել* m *չիք իցեն նուիրեալ* տեղը բաց է թողնված BDH *այլ* ô *ի գլխաւորսն* bq *ի գլխաւորն* J *վճառեսցեն* ô *վճարեցին* bq *վիճաբեսցին* eg *վիճաբեսցեն* y *վճարեսցին*

սիրով եւ ընկալցին զաւրհնութիւնս ի նոցանէ. զի կարգք եկեղեցւոյ հաստատուն եւ անշարժ եղիցին, եւ Աստուած փառաւորեսցի յամենայնի՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

1 km չիք և ընկալցին m-ում տեղ բաց են թողել u զօրհնութիւն k աւրհնու.թիւնս m [աւրհ]նութիւնս A սկզբնապես ի նմանէ այնուհետև գրիչն ուղղել է ի նոցանէ M ի նոցէ ուրիշներ ուղղել են ի նոցանէ IJOVYWûbdghlopqu կարգ և գարք VYôcefghlopsu եկեղեցոյ bq եկեղեցոյն m եկե[ղեցւոյ]

2 km չիք հաստատուն և m-ում տեղը բաց է թողնված Y եղիցի ô փառաւորես m փառաւոր[եսցի] k փառաւորեալ է lôn ամենայնի k չիք յամենայնի այժմ և m չիք յամենայնի այժմ և տեղը բաց է թողնված

3 C այժմ և նշված է ասֆ լուսանցքում e յայժմ uy չիք միշտ և degoul չիք յաւիտենից dloy չիք ամէն

ԽԱ.

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՈՑ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵԻ ԹԱՐԳՄԱՆՉԻ ԱՇԱԿԵՐՏ ԵՂԵԼՈՑ ՄՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ ՄԵԾԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԲԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԳԼՈՒԽ Ա

ՌՄՄԸ (ՌՄՄ) [Ա]. Արդ՝ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ զմանուկ տգէտ եւ զտխմար որ ոչ կարէ կարդալ զԱւետարանն ի բեմի ի լուր ժողովրդոց եւ զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նա՛ կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա, զի

1 d առաջին տողից մինչև 304-րդ էջի 11-րդ տողը չի ընդօրինակված û մինչև առաջին տողը նոր վերնագիր՝ *կանոնք խա յովհաննու* eg *կանոնք նորին աեառն յոհաննու մանզակունեցոյ* n *կանոն բ-գ յոհաննու մանզակունոյ* L *կանոնք յահաննու* fq *նորին տեառն յոհաննու* abchklmoprsuv *նորին յովհաննու* (b *յոհանու.* l *յովհաննու.*) BEFIJK MOPQRSTVXZo *յոհաննու* DGH *յովհաննու* Y *յոհանու* ù *սահմանադրութիւն ելեալոյն յովհաննու* փխ. *յովհաննու* ORVYabfhloruv *մանդակունոյ* ô *մանդակունեցոյ* q *մանդակոյ* IJKLOQRSTUXôucegor *կաթուղիկոսի* s *կաթադիկոսի* achk lmopsuv չիք *և* begq չիք *և թարգմանչի* JQôû *թարգմանչի* u *թարգմանի*

1—3 z *նորին տեառն յովհաննու մանդակունեցոյ կանոնք* փխ. *յովհաննու...* *գլուխ* a

2 KLQRT *եղելոյ* U *եղելոց* S *եկեղեցւոյ* փխ. *եղելոյ* ackmprsv *աշակերտելոյ* (hlou *աշակերտելոց* ç *աշակերտի* e *աշակերտին* ô *աշակերտի եկեղեցոյ*) փխ. *աշակերտ եղելոյ* b *մեծի սահակայ աշակերտի* փխ. *աշակերտ... մեծի* q չիք *եղելոյ սրբոյն* BCDEGH *սրբոյ* acefghk lmopqrsuv *մեծին* (for *մեծի*) *սրբոյն* (pq չիք *սրբոյն*) *սահակայ* IJKLM QRSTXYZûhlu *հայրապետին* apsv *հայոց հայրապետի* (s *հայրապետին*) bq չիք *հայրապետի հայոց... գլուխ* a eg չիք *հայոց* (e ունի *հայոց*)... *գլուխ* ç fhlor չիք *հայոց*

3 JKLQRSTUXZWôû *կաթուղիկոսի* a cfhklmoprsv չիք *կաթողիկոսի* ûn *բանքû կանոնականք* n *կանովնական* DGH *բանական* փխ. *բան կանոնական* n *գլուխս* MY *մէկ* S *մէգ* Wua cfhklmoprsuv չիք *գլուխ* a

4 W չիք *ըստ* r *իւրում* փխ. *իմում* f q *գիտելոց* b *գիտելոց այսպիսիւ ասեմ* eg *գիտելոցս* achklmoprsu *եթէ* ô չիք *որ*

5 ac *ախմար* չոգէտ befgkmpqsv *տխմար* (q *տղմար*) *դոգէտ* (p *տգէտ*) բացի Yûn-ից մնացած ձեռերր չունեն և lu *զախմար* փխ. *զտխմար* b *կարասցէ զաւետարանն կարդալ* A—HOPUVWûn *զաւետարան* Y *ի բեմն* egq չիք *ի* (*լուր*) ob *ի լուր ամենայն ժողովրդեան* (b *ժողովրդեանն*)

6 Y *ժողովրդեանն* acefghklmopqrsu vz *ժողովրդոցն* ô *բոլոր* V *յուսումն* kmsv *ուսումնն* Vô չիք *կարգի* û *քահանայութեան կարդի* n *քահանայէն* բացի IQSVWôefglqu-ից մնացած ձեռերր *քահանայութեանն* ô *ոչ է արժանի զի ոչ է ուսեալ*

7 b *քահանայանալուն* q *քահանայալուն* bhlu չիք *նորա* s *կարէ* փխ. *կրէ* ûor *ձեռնադրեաց* u *ձեռնադրեալացն* ackmv *ձեռնագրէն* bef g pqs *ձեռնադրեն*

զհասնոցն եւ զուաելոցն զմեղացն համարս անձինք իւրեանց տան։ Այլ աւրէն է առաւել զգիտունն եւ զհասակաւ կատարեալն արժանացուցանել այսմ շնորհի որ կարող են ապրեցուցանել զանձինս եւ առաջնորդել ժողովրդեան. վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբողոք բարձեալ ասէր Տիմոթէի թէ՝ «Զեռն յուրուք վերայ վաղվաղակի մի՛ դնիցես եւ մի՛ լինիցիս կցորդ մեղաց աւտարաց»*. եւ դարձեալ թէ՝ «Մի՛ մատաղատունկ, զի մի՛ հպարտացեալ՝ ի դատաստան սատանայի անկանիցի»**. այլ զի պարտ է, ասէ, քահանային անարատ լինել, որպէս Աստուծոյ տնտեսի, վերակացու լինել բանին վարդապետութեան հաւատարիմ***։ Արդ՝ զոր աւրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դնէ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ երաշխաւոր եւ միրկանս ամենայն աշխարհի, արդ՝ ոչ ապաքէն նոյնաւրինակ եւ քահանային աւրինակ է ամենայն

* Ա. Տիմ. ե, 22 ** Ա. Տիմ. Գ, 6
*** Հմմտ. Տիտ. Ա, 9

1 GH հասնոցն lo զհասնոցն q հասնոցն h զկանոնացն (u զհնոցն) փխ. զհասնոցն b չիք զհասնոցն... տան M զմեղացն զուսուցելոցն hl u և զմեղացն Uûn զմեղաց Y չիք զմեղացն e֯ և զհամարս մեղաց ac fkmpqsvz զհամարս մեղացն (fq մեղաց) G համար or զհամարս G անձնիքն r անձին q իւրոց ABDH այլ

2 Q անաւրէն p զգիտունս առաւել q s զգիտուն p չիք և cv զպատկաւ փխ. զհասակաւ ufq կատարեալ ez կատարեալս r զկատարեալն q արժանացուցել

3 KLMQRSTXYZôr յայսմ û որք BE akm կարաւղ CDFGHM կարօղ ôf կարողն ô է փխ. են beghlquz չիք այսմ շնորհի... ապրեցուցանել û զանձինս իւրեանց և առաջնորդել a առաջնորդեալ

4 բացի hlouz-ից մնացած ձեռ-երր ժողովրդեանն û նորին փխ. որոյ ô չիք որոյ ôû մեծի b չիք մեծին KY չիք իսկ MOY պողոսի I բարբարովն ô բարբառօք u բառբառովն r բարբառոյն

5 ô բողոք hlu չիք ասէր ABEFUäch kmnsv ախմովքէի MQô տիմօքէի û ահմէքէի bq տիմէքիայ z տիմոթեայ efg տիմովքիայ acfhklmo prsuv եքէ ô ի ձեռն hloruz ձեռս HIJYôûeghlnoqru ուրուք R յաւուրք փխ. յուրուք hlu ի վերայ ô չիք վերայ Y վաղվաղակի վերայ bhloru չիք վաղվաղակի

6 ô դնեսցես eqz դիցես GH լինիցես Ybegqz լիցիս M յօտարաց G աւտարաց ուրիշներ ուղղել են աւտարաց g չիք և դարձեալ... ոչ ունին՝ էջ 267 տող 5-րդ befq չիք քէ

7 M չիք մի Yb մատաղատունկք ô մատաղատունկն G մատաղատուկ ուրիշներ ուղղել են մատաղատունկ BCDEFH ի դատաստանս v ի դատաստանի

8 KLMQSTXYZôb անկանիցին Wc անկցի BCDH այլ Y չիք այլ bq ապա փխ. այլ դի befquvz չիք ասէ h ասել û կատարեալ փխ. անարատ b չիք որպէս Z չիք որպէս... լինել՝ տող 9-րդ

9 ps յաստուծոյ b չիք աստուծոյ տնտեսի hlmu անտեսի փխ. տնտեսի R տեառն տեսի փխ. տնտեսի q աստուծոյ տեսի տնտես՝ անարատ լինել վերակացու ô լինել bq չիք լինել ps չիք բանին abcfhklmoqruv հաւատարիմ բանին (r բան) վարդապետութեան (b վարդապետութեանն) sp հաւատարիմ վարդապետութեան Y վարդապետութեանն

10 ez հաւատարին z (հաւատարիմ) բանիւ վարդապետութեամբ w̄z զօր v զոր օրինակ զոր S յօրինակ lOYq պողոս R պաւղոսի u մեծ պօղոս c միջնորդն

11 beq չիք և մարդկան... ամենայն û երաշխաւորս acfhklmoprsvz և երաշխաւոր (p երեշխաւոր) և ûv չիք ամենայն

12 KLMQRSTYZô չիք ոչ û զնոյնօրինակ k նոյն փխ. նոյնաւրինակ h lpu չիք և G քահանայն u քահանայ K չիք և քահանային acfhkmoqsuv աւրէն (elprz օրէն b աւրէնս) փխ. աւրինակ

անարատութեամբ լինել առաջնորդ եւ փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն Աստուծոյ։ Արդ՝ եթէ վասն մեծին Մովսէսի ասէ գիր թէ՝ «Հեզ եւ խոնարհ եւ հանդարտ էր մարգարէն քան զամենայն մարդիկ եւ ուսեալ զամենայն իմաստութիւն Եգիպտացւոց»*. զի թէ հեզն եւ հանդարտն եւ իմաստունն եւ անարատն ի բծոյ, հաւատարիմ պատգամաւորն Աստուծոյ եւ մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կտրաց ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն եւ ապրեցուցանել զնոսա ի հարուածոցն Աստուծոյ եւ ժառանգեցուցանել նոցա զպարգեւական երկիրն, իսկ արդ այլ քահանայք տգէտք եւ արատաւորք զիա՞րդ կարեն ապրեցուցանել զժողովուրդն ի մեղաց, որք եւ զանձինս անգամ ոչ կարեն պահել ի մեղաց, թող թէ ժողովրդեանն Աստուծոյ լինել միջնորդ եւ երաշխաւոր, տանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. քանզի դրեալ է եւ պատուիրեալ եթէ՝ «Մի՛ յաջ խոտորիցիս եւ մի՛ յահեակ»**։ Վասն որոյ պատուիրեմ առաջ-

* Համմտ. Թիւք, ԺԲ, 3 ** Առ. Դ, 27

1 M *յանարատութեամբ* ô *լինել* r *առաջնորդք* Y *քհաւութեանն* Wû *ժողովրդեան*

2 û *և թէ* փխ. *արդ եթէ վասն* z *չիք վասն* H *մեծին* ձախ լուսանցքում ô *մովսէսի* hlqu *մովսէսին* kms *մովսիսի* l *այսէ* փխ. *ասէ* b *գիրն* abcefkmopqrsvz *եթէ*

3 ô *խոնար* p *խոնարհ է* beq *չիք և (հանդարտ)* c *հանտարտ* bq *անդադար* փխ. *հանդարտ* q *տէր* փխ. *էր* abcefhklmopqrsuvz *չիք մարգարէն* v *չիք քան* hlu *չիք զամենայն* MOWheq *մարդիք* Yr *մարդկիք* h *զմարդիք* eu *զմարդիկ*

4 u *դիտութիւն* փխ. *իմաստութիւն* GMVYôûb *եղիպտացոցն* cefhqrv *եղիպտացոց* s *եգւպտացւոց* քացի ûklmopuz-ից մնացած ձեռ-երը *եղիպտացւոցն* KLMQRSTYôhlopru *եթէ* ôbequ *հեզ* p *անարատն* փխ. *հանդարտն* b *և խոնարհ հանդարտ* փխ. *և հանդարտն* Y *հանդարտն և խոնարհն իմաստունն*

5 ôûp *չիք և (իմաստունն)* befq *իմաստուն* Xb *անարատ* p *հանդարտն* փխ. *անարատն* bq *չիք ի* ô *պատգամաւորն* b *պատգամաւորացն* ez *պատգամաւոր*

6 q *մեռեալ ի տեսուչ* k *տեսուչ* u *ժողովրդեան* b *կարացի* luv *ի մեղաց սուրբ ողջ (v ողջախոհ)*

7 ûp *ողջ պահել ի մեղաց* Y *ողջ պահել զժողովուրդն ի մեղաց* H *պահելով ժողովուրդն* F *չիք և* p *չիք զնոսա* Iu *չիք զնոսա...ժառանգեցուցանել՝* տող 8-րդ p *ի հարուածոյն* b *չիք ի, զհարուածոցն* q *չիք ի հարուածոցն* տեղը բաց է թողնված

8 ûv *չիք նոցա* H *պարգեւական* X *զպար[գ]եւական* u *ի պարգեւական երկրին* abcefhklmopqrsuvz *չիք արդ*

9 Sôbeqz *չիք այլ* b *քահանայն* q *քահանայքն*

10 BCD *զժողովուրդնան* ûacefkmoprsv *զժողովուրդս* bhlquz *զժողովուրդն* beq *չիք և* b *զանձինս իւրեանց անարատ ոչ կարեն զիւրեանք ի մեղաց իւրոց թող՝* տող 11-րդ ps *չիք որք և...թող՝* տող 11-րդ RY *զանձինս իւրեանց անգամ* q *անարատ* փխ. *անգամ* քացի lKLMOP QRSTVXYZWôû-ից մնացած ձեռ-երը չկարեն

11 f *թողք* (q *թուխք*) փխ. *թող թէ* û orsu *ժողովրդեան* p *ժողովրդապետ* փխ. *ժողովրդեանն աստուծոյ* Yô *լինել* acbklmoprsuvz *առաջնորդ* փխ. *միջնորդ* abcfkmpqs *երաշխաւորել*

12 r *լինել* փխ. *տանել* HYeq *արքայութիւնն* lJKLMQRSXZôû *արքայութիւն* APTWl *յարքայութիւն* b *պատուհաս* em *թէ* P *է (v է թէ)* փխ. *եթէ* քացի abcfhklmopqrsuzից մնացած ձեռ-երը չուենե *եթէ*

13 ô *աչ* OYWo *խոտորիցես* RXôlu *խոտորեսցիս* u *խոտորեսցես* acv *խոտորիս* bfkmpqs *խոտորիր* e *խոտորի* h *խոտորեսցի* ô *ահեակ* H *և վասն* Y *յառաջնորդաց* o *առաջնորդեաց*

նորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ ի ձեռնադրութենէ տգիտաց, եւ մի՛ կաշառաւք արծաթոյ զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն կամ յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն կամ յայլ աշտիճան, այլ որպէս ի սուրբ Աւետարանին Փրկիչն ասէ առ սուրբ աշակերտսն թէ՝ «Ձրի առէք եւ ձրի տուք»*։

Նոքին. Իսկ որ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պահեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր. ո՞յր է տեսեալ զնորա ծերութիւնն, զի ե աւրն աւագ է քան զնա, իսկ որք չորեքտասան չորեքշաբաթ տանս կատարեն տգիտաբար՝ մեղք են, զի հեթանոսական է եւ անհրաման։

Իսկ վասն նապաստակի եւ ցռոյ մսոյ, զոր ուտեն ոմանք, ոչ եթէ աւրէնք ինչ հրամայեցին ուտել կամ վարդապետք, այլ ի գարշանէ եւ ի սովորութենէ՝ ըստ սովորութեան նախնեացն հեթանոսաց, այլ ըստ աւրինացն հրամանի ոչ է պատուեալ։ Նոյնպէս եւ վասն ամճոց է իմա-

* Մատթ. ժ, 8

1 I յեկեղեցւոյ VYöceiihloqru եկեղեցւոյ b չիք եկեղեցւոյ OW չիք մի hlu կաշառովք c արծաթոյ կաշառաւք

2 F ոք ւսջ լուսանցում ուղղված զոք û զոր փխ. զոք ö առաջ v չիք յառաջ p կացուցանել փխ. մատուցանել Lv յեպիսկոպոսութեան ö եպիսկոպոսութիւն b յեպիսկոպոսութիւնն u չիք կամ

3 IJKSTZöûp երիցութիւն L երիցութեան Qehlq իրիցութիւն b յերիցութիւնն v յերիցութեան u չիք յերիցութիւն z և կամ (սարկաւագ.) L ի սարկաւագութեան hlu չիք կամ ի սարկաւագութիւն IJKL MQRSTXYZöemoq այլ hlru յայլ (h այլ) ինչ աստիճան I յաշտիճան B—HKLMQRSXYZWö ûbemopqs աստիճան BDHs այդ z չիք այլ

4 br աւետարանն BCDEGHû չիք առ սուրբ աշակերտսն F աշակերտքն f աշակերտն kloprs եթէ û չիք թէ

6 Vûn չիք նորին ahklmoprsuvz չունեն այս կանոնախումբը՝ էջ 242 տող 6-րդից մինչև էջ 243 տող 9-րդ befgq չունեն այս և հաջորդ մի քանի կանոնախմբերը՝ էջ 242 տող 6-րդից մինչև 267-րդ էջի 5-րդ տողը c չունի այս կանոնախմբից մինչև վերջ՝ էջ 304 v չունի այս և հաջորդ կանոնախումբը՝ էջ 242 տող 6-րդից մինչև էջ 257 տող 15-րդ n խոհ-ից առանձին ճոդված՝ r Ml զոր û որք RXYZ չիք որ Z-ում այն ավելացրել են ուրիշներ Y զկիւրակէ ö կիրակի բացի AUûoից մնացած ձեռ-երը կիրակէ H չիք և OWû ի գործոց lQ գատարկեցուցանեն u գատարկացին Un գազարեցուցանեն

7 H չիք և u կոչին, չիք զնա Y ուր են փխ. որր է ö զնոսա փխ. զնորա u չիք զնորա

8 lSWö ծերութիւն u զծերութիւն W n հինգ ü օր BCDEFGHn են փխ. է Q չիք իսկ որք KMY որ Y զդժ û չիք չորեքտասան բացի W-ից մնացած ձեռ-երը զժ RX չորեքշարաթն û զչորեքշարաթու Y չորեքշաբաթ պահեն և զառնս կատարեն

9 BE աւուն CDFGH տօն R տուննս փխ. տաւնս G չիք զի, զհեթանոսական CDG չիք է C-ում այն ավելացրել են ուրիշներ

10 n անհրաման է

11 n խոհ-իզ առանձին ճոդված՝ q OW ցռամաց փխ. ցռոյ մսոյ բացի BC DEFGH-ից մնացած ձեռ-երը ցռա BCDEFGHn մսոց L զի փխ. ոչ û թէ

12 ö չիք ինչ ö չիք ուտել û չիք կամ վարդապետք ABCDHn այդ ABEFHIJQOPSTUVZWö ի գարշանէ kLMRXYû ի գարշմանէ

13 Y սովորութեանն Yû նախնեաց BC DHn այդ IJû չիք ըստ

14 öû օրինաւ Y հրամանի և օրինաց L չիք (ոչ) է G պատուել Un աճմոց G ամենայն ճոց փխ. ամճոց

նալ, յորոց սովորութիւն է եւ ի գարշանէ զմեռելոտիսն ուտեն անխտիր, որպէս հեթանոսք, այլ ոչ հրամանաւ։ Իսկ որք ուտեն, պարտին սուրբ հաղորդութեանն զգուշանալ՝ մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից։ Իսկ որք զթիւրակէսն առնուն վասն կարեաց մարմնոյն՝ ի սուրբ մարմնոյն զգուշասցին մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից։ Այս ամենայն եւ այլ բազում կայ որ եւ ոչ բաւեմ զգրով արկանել, կամ գուսանացն արուեստ որ զպոռնկութիւնս յորդորէ, զի քրիստոնէից, վասն յուսոյն որ կայ պահի յերկինս, հարկ է պարկեշտանալ յամենայնէ, ղի անուն Տեառն յոյս է նորա։

1 IJôün որոց BCDEFGH ի սովորութիւն û չիք է GKLMXYûn ի գարշմանէ Ü ի գարշն է G զմեռելոտին Y մեռելոտիսն

2 Y հեթանոս ABCD այղ IJ որ CDG H չիք որք C-ում այն ավելացրել են ուրիշներ բացի Yû-ից մնացած ձեռ-երր ուրեններ

3 IKLMRSTZôû հաղորդութեան Q հաղորդութեամբ AIJOPQSTUWôn սրբեսցի R սրբեսցէն KLMZ չիք ի M-ում այն ավելացրել են ուրիշներ l պահոց

4 ô չիք իսկ որք...և աղաւթից՝ տող ճ-րդ L որ BCDEFGH զթիրաքէսն M զթիւրակէզոն û զթիւրակէս Y զթիւրակն առնեն BCD EFGH մարմնոյ IJOUWû չիք է սուրբ մարմնոյն

5 S մարմնոյ Yn զգուշասցի n սրբեսցի û չիք ի ձեռն պահոց և աղաւթից

6 G բաւեն MVYô զրով

7 GIJLü գուսանաց Sô կուսանացն փխ. գուսանացն OW արուեստք Y արհեստ զոր պոռնկութիւնս X չիք զի, զքրիստոնէից A քրիստոնէից

8 û չիք կայ o և պահի ի յերկինս ü պարզեշտանալ Iô ամենայնէ

9 H յանուն

ԽԲ

ԿՁՆՈՆՔ ՍՈՒՐԲ ԺՈՂՈՎՈՅՆ ՈՐ ԺՈՂՈՎԵՑԱՆ Ի ԹԷՈԴՈՍՈՒՊԱՒԼԻՍ ՈՐ ԱՑԱՔ ԿՈՉԻ ԿԱՐՆՈՑ ՔԱՂԱՔ ԳԼՈՒԽ[Ք] Թ

Սուրբ եւ աստուածասէր ժողովն որ ժողովեցան յամենայն քաղաքաց եւ յաշխարհաց Յունաց եւ ի Հռոմոց եւ ի մեծն Հռոմայ հրամանաւ մեծի թագաւորին Յուստինեայ, որ նախանձայոյզ եղեալ աւրինացն Աստուծոյ եւ սրբոց առաքելոցն քարոզութեան, ժողով հրամայեաց լինել ի միջասահմանս աշխարհին Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից։ Որ ժողովեցան բազում եպիսկոպոսք յամենայն քաղաքաց հանդերձ կաթողիկոսաւն Հայոց Սահակաւ եւ հրամանաւ նորին թագաւորին ղսրբոց առաքելոցն զաւանդութիւնս եւ զսուրբ ժողովոյն Նիկիայ եւ զՃՁ-իցն որ ի Կոստանդնուպաւլիս եւ զՄ-իցն որ յԵփեսոս, զայն հաստատել հաւատ

1 L *կանոնք որ ժողովեցան սուրբք ժողովոյն* û *կանոնք խր կարնոյ ժողովոյն* փխ. *կանոնք...քաղաք՝* առղ 2-րդ ns *կանոն* r *ի սուրբ* ô *ժողովոյն որ* կրկնված է Unsu չիք *որ* BCDEFGHUaklmnoprsu չիք *ժողովեցան* ABCDFH *ի թէոդոսուպաւղիս* G *ի թէոդոսիւպաւղիս* I *ի թէոդուպոլիս* JOPSTVXYWôu *ի թէոդուպօլիս* KLMQRZahno *ի* (a չիք *ի*) *թէոդուպաւլիս* p *ի դէոդուպօլիս* r *ի դէոդաւպօլիս*

2 M *յայժմ* ar *կարնու* բացի X-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *գլուխք թ*

3 OXkmps ներածականը՝ էջ 244 առղ 3-րդից մինչև 245-րդ էջի 12-րդ առդր դրված է ցանկից ետոո, իսկ k ձեռ-ում այն դրված է ա №-ի առաջ ô *աստուածահաճոլաբուք* փխ. *աստուածասէր* hlou *ժողովուրդն* փխ. *ժողովն* û *որք* Ip *ամենայն*

4 IJKLMQRSTUXYZôûaknp *աշխարհաց* Qôa չիք *ի (հռոմոց)* CGMW û *ի հռոմոց* C-ում այն ուղղված է ուրիշներից *ի հռոմոց* o *ի հռոմաց* s *ի հռոմաց* lu *ի հռոմայս* h *ի հռոմայ* փխ. *ի հռոմոց* p չիք *և ի հռոմոց* ûh չիք *և ի մեծն հռոմայ* O *(մեծն) հռովմոց* X *հռովմաայ* W *հռոմոց* բացի ôaopru-ից մնացաց ձեռ-երը *հռովմայ*

5 Y *յուստիանոսի* ôûh *յուստիանեայ* BCDEGHahklmopsu *որք* u ընկած է *նախանձայոյզ* բառի *ձայոյզ* հատվածից մինչև 248-րդ էջի 1-ին առղի *աւրինակաւ* բառի *աւրինակ* հատվածը IOVWr *յօրինացն* Z *յաւբինացն*

6 I *առաքելոցն* ôkmps *առաքելոց* O W *քարոզութեանց* Q *քարոզութիւն* Y *քարոզութեանն* ô *քարոզութեամբ* ô *ժողովոյն, լինել*

7 I *աշխարհիս* AOPU *հայւոց* ô *աղվանից* a *աղաւնից* UYûp *որք*

8 ISô *ամենայն* o *յամենայն* կրկնված է op *հանդերք[ձ]* A *կաթողիկոսաւն* IJKLMOQRSTUXZWôûnopr *կաթուղիկոսաւն*

9 AOP *հայւոց* u *նոյն* փխ. *նորին* hl or *թագաւորի* ap *սրբոց* r *զսրբոց*

10 û *առաքելոց աւանդութիւնս* X *նիկիեա* n *նիկիա յԺը-իցն* H *և (ՃՁ-իցն)* կրկնված է û *ճծ, և* փխ. *որ*

11 A *ի կոստանդնուպաւղիս* BCD *ի կոստանդինուպաւղիս* GH *ի կոսաանդինուպօղիս* EFIJOPSTUVXh ls *ի կոսաանդինուպօլիս* KLMQRZ anop *ի կոսաանդինուպաւլիս* Y *ի կոսաանդուպօլիս* ô *ի կոսդանդինուպօլսո* Hû չիք *ե (զմ-իցն)* û *մ* hlo *զՃ-իցն* r *զերկու հարիւրիցն* û *եփեսոս* ô *հաստատեցին* ahklor *հաստատեալ* IJu *հաւատս* OW *ի հաւատս* Y *զհաւատ*

եւ նզովել զամենայն հերձուածողս զառաջինս եւ զմիջինս եւ զվերջինս։ Նախ եւ առաջին զաղանդն Մարկիոնեայ եւ զաղանդն Արտեմոնի եւ զաղանդն Մանիքեցւոցն եւ զաղանդն Պաւղեայ Սամոստացւոյ եւ զաղանդն Արիոսի եւ զաղանդն Մակեդոնի եւ զտումարն Լեւոնի եւ զամենայն հերձուածողս, որք արտաքոյ սրբոց առաքելոցն քարոզութեան եւ սուրբ ժողովոյն են ասացեալ, արտաքս ընկենուլ յեկեղեցւոյ եւ աւտար համարել եւ ոչ հաղորդել ընդ այնպիսեացն եւ թագաւորական հրամանաւ յաքսորս բնակեսցէ այնպիսին մինչեւ ցաւր մահուան իւրոյ։

Եւ ժողովեցան բազում եպիսկոպոսք վրաց եւ Աղուանից ի քաղաքին Թէողոսուպաւլիս եւ միաւորեցան ի հաւատս սրբոց առաքելոցն եւ ի կանոնս սուրբ ժողովոյն, եւ ինչ ինչ որ պէտք էին, եդին ի լրութիւն եկեղեցւոյ եւ ի կանոնս զգուշաւորս գլուխս Ը։

Ա. Վասն Յայտնութեան։

1 BEGam ⸢հերձուածաւղս CDFHYks հերձուածօղս û զառաջինսն Y չիք ղասաջինս ûps չիք և (զմիջինս) X միջինս O զվերջինս փխ. զմիջինս W չիք և զմիջինս û զվերջինսն

2 û չիք և (առաջին) J առաջինս u զառաջինսն S [ա]ռաջին h առաջն k յառաջին o ազանդն AIJKLMO. PQRSTUVXZWûn մարկիովնեայ բացի BCDEFGHahkmoprs-ից մնացած ձեռքրը մարկիոնի Y մարկիովնի ôl չիք մարկիոնեայ և զաղանդն AIJKLMRSTUXYZWôû արտեմովնի V արտեմովնեա⸣ Qn չիք արտեմոնի և զաղանդն

3 Ylo մանիքեցոցն ps մանիքեցւոց n մանիքեցւոյն h մաքինեցւոցն (E մամինեցւոցն GMô մանինեցոցն W մանինեցւոյն) փխ. մանիքեցւոցն բացի kmr-ից մնացած ձեռքրր մանինեցւոցն û չիք և զաղանդն մանիքեցւոցն և զաղանդն O զաղանդ (զաւղեայ) FDH պօղեայ IW պողեայ Y պողոսի ho պաւղոսի l պօղոսի KSTZn սամոստացոյ GH սամոստացոց L սամոստացւոց hl սամոստացոյն ô սամաստացոյ Y չիք զաղանդն

4 Y չիք արիոսի û չիք և զաղանդն մակեդոնի և զտուամարն լեւոնի AIJ KLMOPQRSTUVXYZWôn մակեդոնի F մակեդոնի W չիք և (զտուամարն) Yô զտօմարն h զտաւամարն J և զտուամարն լեւոնի ջնջված է W չիք զտուամարն լեւոնի ABCDEGHJûn զևոնի ô չիք և (զամենայն)

5 Bam հերձուածաւղս CDEFGYk հերձուածօղս hlo հերձուածողսն r հերձուածօղսն hlo որ Z չիք արտաքոյ ú սրբոյ Yô առաքելոց Jû քարոզութեանց KLMQRSTXY Zô քարոզութեան (ô քարոզութեանցն) են û չիք և hl ամենայն փխ. սուրբ

6 Y ասացեալք, ընկելուլ ô ընկեցեալ Hp եկեղեցւոյ Yhlor յեկեղեցոյ ô եկեղեցոյ lJ յօտար a համարեալ r համարիլ

7 hlo հրամանաւն

8 ûr աքսորս Y աքսորս առաքել և բնակել ô յայնպիսին M վաղճան փխ. մահուան û նորա փխ. իւրոյ

9 M աղւանից ô աղվանից a ազաւնից kmprs ի քաղաքի hno ի քաղաքն

10 ABCDG թէողոսուպաւղիս n թէոդուպաւղիս I թէոդոսուպոլիս Jaop թէոդուպաւլիս VXYWhklmrs թէոդուպօլիս VXYWhklmrs թէոդուպօլիս ô կարնոյ (û թէոպօլիս այսինքն կարին) փխ. թէոդոսուպաւլիս u առաքելոց

11 G չիք և (ինչ) IJKLMOQRSTXYZ Wôûhkn չիք ինչ QT-ում տեղը բաց է թողնված STô օր (K աւր) փխ. որ Y որպիսիք փխ. որ պէտք n ի լռութիւն

12 hlr սուրբ եկեղեցոյ Q յեկեղեցւոյ Yôop եկեղեցոյ ûp չիք և û չիք ի R վըգուշաւորս PRôhlor գլուխ ôr ինըն BCDEGHXWûakmps չիք գլուխս թ

13 ô վասն յայտնութեան տեառն մերոյ Y յայտնութեանն û չիք ցանկը՝ էջ 245 տող 13-րդից մինչև էջ 246 տող 10-րդ

Բ. Վասն սուրբ միւռոնին։

Գ. Վասն աւետարանացն կարդացման։

Դ. Վասն ընթերցուածոցն որ ճրագալուցին երիկունն կարդան։

Ե. Վասն ութաւրեայցն ընթերցուածոցն եւ աւետարանացն։

Զ. Վասն Տեառնընդառաջին եւ նորին ընթերցուածոյն։

Է. Վասն Աւետարանի եւ չորաճաշակ լինելոյ, թէ ի սուրբ քառասներորդսն հանդիպի։

Ը. Սակս Առաջաւորութեան հացին, թէ պարտ է անխմոր լինել եւ զսրբութեան բաժակն անխառն եւ անապակ ի ջրոյ։

Թ. Վասն զգեստի քահանային որ ի պատարագն եւ սարկաւագին։

ԿԱՆՈՆՔ ՍՈՒՐԲ ԺՈՂՈՎՈՅՆ ԿԱՐՆՈՑ

ՌՄԲԹ (ՌՄԲԱ) Ա. Վասն մեծի Յայտնութեան, զոր կարգեցին առաքեալքն ի Հոգւոյն Սրբոյ ի յունուարի Զ-ն կատարել մեծ առաւելութեամբ ի փառս Աստուծոյ։ Արդ՝ եթէ ոք ի պատրիարդաց կամ ի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսաց կամ յերիցանց կամ ի սարկաւագաց, այլազգ խորհիցի եւ

1 ô չիք *սուրբ* BDEFGHIJVXYWôahl no *մեռոնին* ACOPSTU *միռոնին* kmps *վասն մեզոնին* (ps *մեռոնոյ*) *և ջուր աւրհնելուն* (p *աւրհնելոյ*)

2 Lr *աւետարանչացն* akmps *աւետարանաց* W *ընթերցման* փխ. *կարգացման*

3 ô *ընթերձուածոցն* kmps *ընթերցուածոց* r *որք* Yhlnr *ճրագալուցի* o *ճրագա[յ]ուցի* kmps *ճրագալուցին յայտնութեան երիկունն* OY *երեկուն* X *իրիկունն* W *յերեկոյին, ընթեռնուն* փխ. *կարդան*

4 KMn *ութաւրեա* w̄n *ութօրեայ* l *ութօրեաց* k *ը-օրեացն* m *ութաւրեայն* s *ը-աւրեան* pr *ը-օրեայ* Y *ընթերձուացոցն* ôr *ընթերձուածոցն* r *աւետարանչացն*

5 Qh *տեառընդդառաջին* a *տեառառաջին* p *տեառընդարաջին* Ulno *ընթերցուածոցն* ô *ընթերձուացոցն* hr *ընթերձուածոցն* k *ընթերձուածոյն*

6 ô *աւետարանին* Y *որ* փխ. *և* hl *լինելոյն* Yô չիք *թէ* a չիք *ի* KLQ ST *քառասներորդս* K̄Z̄ *քառասներորդս* X *քառասնորդս* ahklmps *քառասնորդսն*

8 kmps *վասն* (J *վասն սակս*) փխ. *սակս* V *յառաջաւորութեան* Y *առաջաւորութեանն* l *առաջնորդութեան* (o *առաջատրութեան*) փխ. *առաջաւորութեան* U *հային* փխ. *հացին* G *անխմոր* J [*ան?*]*խմոր* ô *լինել*

9 Yl *զսրբութեանն* H չիք *և* r *անապական*

10 Un *սգեսաի* ô *սգեստու* n *քահանայի* F *ի պատարագին* Uôn *ի պատարագ* l *ի պատարաւն* kmps չիք *որ ի պատարագն* r չիք *և* Uhlno *և ի սարկաւագին* kmps *և սարկաւագին* (p *սարկաւագի*) *և նշխարի գործելոյ*

11 BCDEFGHWûahklmops չիք *կանոնք...կարնոյ* n *սահմանք* փխ. *կանոնք* l *ժողովոյն* P *կոսրնայ* QSZ *կարնւոյ* KM *որ ի կարնւոյ* (M *կարնոյ*) *քաղաք* փխ. *կարնոյ* On *կարնոյ գլուխս թ*

12 km ներածականը բեև նշված է ա №-ի առակ, սակայն այս հողվածն էլ նշված է ա CDGHSô չիք *մեծի* G-ում այն ավելացրել են ուրիշներ r *ի յայտնութեանն* բացի CDHlMQ SUWôûmps-ից մնացած ôեո-երը *յայտնութեանն* p *առաքեալք*

13 DHIPYôhlo *ի հոգւոյն* ABCZ *ի յանուարի* IJKLMOPQRSTUVXY Wôûhnpr *ի յունվարի* lo *ի յունվարին* BCDEFGHms *ի գ-ն* uhlno p *գ* YW *վեցն* X *կատարեալ* IJKL MOPQRS1VXYZôûn *մեծաւ* û չիք *մեծ առաւելութեամբ...առաքելական կանոնաց՝* էջ 247 տող 1-ին r *առաւելութեան*

14 Y *ի պատարագացն* փխ. *ի պատրիարգաց* A *կամ* կրկնված է ô չիք *կամ*

15 HIJQô hlnr *երիցանց* HIJ չիք *ի* As *այղազգ* J *խորհեսցի* G *խորհիցի* ուրիշներ ուղղել են *խորհիցի*

արտաքոյ Առաքելական կանոնաց, զոր ումանք ի դեկտեմբերի Իե-ն ծնունդ առնեն, մոլորեալք յաղանդն Արտեմոնի։ Արդ՝ եթէ ոք ըստ այնմ մտաց խորհիցի եւ մոլորիցի յուղիդ կարգաց եւ ի կրաւնից Աստուծոյ՝ այնպիսին անկցի ի կարգէ եւ յաշտիճանէ մերժեսցի. եթէ պատրիարգ
5 իցէ եւ եթէ եպիսկոպոս հրամանաւ թագաւորականաւ ելցէ յաշխարհէ եւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ի մահ, զի մի՛ արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ եւ նովաւ բազումք պղծիցին. զոր եւ ումն ի մերոց եղբարց յԱսիացւոց աշխարհին տաւնեաց ընդ Ասորիս հետեւող եղեալ Արտեմոնի, տարագրեցաւ յեկեղեցւոյ եւ արտաքս անկաւ իբրեւ զուռն, ըստ
10 բանին Տեառն։ Արդ՝ եթէ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ հետեւող եղիցի այնմ աղանդի՝ այնպիսին նզովեալ եղիցի յԱստուծոյ եւ ի սուրբ ժողովոյս. ամէն։

ՌՄԿ (ՌՄԸՌ) Բ. Վասն սուրբ աւծման ձիթոյն, զոր կարգեցին առաքեալքն, յաւուր Յայտնութեան սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ եւ երդովք հոգեւորաւք եւ մոմեղինաւք, ջահիւք բորբոքելովք ընդ արեւագալն ի ջուրն

1 Y կանոնի û սակայն փխ. դոր BC DHakmps ի իե-ն EG ի իէ-ն VY hlnor իե W քսանհինդ

1—2 û ումանք մոլորեալք յաղանդն արտեմոնի ի դեկտեմբերի իե կատարեւն

2 G ծննուննդ ps ծնունդք r և մոլորեալք Y մո[լո]րեալք ô աղանդն, չիք արդ û չիք արդ եթէ...կրաւնից աստուծոյ՝ տող 3-րդ G քէ CDG H չիք ոք C-ում այն ավելացրել են ուրիշներ k յայնմ

3 Y մոբիցի փխ. մոլորիցի HlJKLMQ RSTXYZôn ուղիղ ô դարքաց R կարդաց փխ. կարդաց KMYôl չիք ի

3—4 P չիք և ի կրօնից աստուծոյ այնպիսին անկցի ի կարգէ ավելացրել են ուրիշներ

4 H այնպիսի ú այնպիսիք k յայնպիսին z սոյնպիսին փխ. այնպիսին H անկի O անկցին ô ի գարկէ Wps ի կարգէն EFWhloprs յաստիճանէ IJQT աշտիճանէ KLMR SXYZôû աստիճանէ p և քէ փխ. եթէ ô չիք եթէ, պատրիարք

5 ô չիք իցէ և եթէ ú իցէ կամ եպիսկոպոս կամ երէց հրամանաւ ô եպիսկոպոս կամ քահանայ փխ. եպիսկոպոս a հրա[մա]նաւ hl և թագաւորական հրամանաւ lap թագաւորական W թագաւորին û թագաւորի h յօելցէ (l յաւելցէ) փխ. ելցէ IJKLMQSTZôl աշխարհէ

6 ô աքսորս բնակեսցի hl չիք ի, ցմահ k չիք մի, յարմատ KLRTX YZ գառնութեանն IJKLMOPQRS TXYZôû չիք ի (վեր)

7 ô դի փխ. և, նովաւ hl նոքօք փխ. նովաւ û չիք նովաւ թագումք պղծիցին զոր ô պղծիցեն hl չիք ի մերոց, յեղբարց

8 BCDE յասիացիոց GHYko յասիացոց ô ասիացոց û ասիացւոց n յաշխարհին p լ[ր]նդ յաշխարհին տօնեացն U տօնեսցի k չիք ընդ Y kps հետևօղ am հետևաւղ ô հետևեալ եղև

9 VYlop յեկեղեցոյ h յեկեղեցոջ n եկեղեցւոյ ô եկեղեց KLMQRTXY Z յարտաքս ô արտա[ք]ս

10 Yôp բանի u բանի տեառն բանի ô չիք կամ (երէց), քահանայ փխ. երէց, չիք կամ (սարկաւագ)

11 ô ուխտէ եկեղեցոյ փխ. բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ OX չիք ի Yks հետևօղ amp հետևաւղ R հետևեալ ô եղիցին hlo յայնմ Ma աղանդին ô աղանդոյն

12 Qô եղիցին IJKMQRSTXZôko աստուծոյ Y չիք յաստուծոյ և ի սուրբ ժողովոյս ամէն VW ի սրբոյ ahkl moprs ժողովոյն RWû չիք ամէն

13 RXYhl չիք սուրբ G ձիթոյոյն ô ձիթոյ û ձէթոյն ô դարգեցին սուրբ առաքեալքն

14 ô յաւուրս n աւուր o յաւուր KLRT XYZ յայտնութեանն û սաղմոսիւ OWôûl երգօք o երգաւք BCDEF GHs հոգևորովք F-ում ուղղված է հոգևորով ô հոգէորերգօք փխ. հոգևորաւք

15 Y և կրկնված է BG մոմեղենաւք C D մոմեղենօք H մոմե[ղե]նօք u մոմեղինօք O և ջահիւք Y ջահուն Y բորբորբոքելովք û բողբոջելովք փխ. բորբոքելովք Sô արուագալն

երթան եւ ի նմին աւուր աւրինակաւ Յորդանանու, զոր Տէրն կատարեաց ի փրկութիւն ամենայն հաւատացելոց մկրտութեամբ իւրով եւ ջաղխեաց զգլուխ վիշապին ի վերայ ջուրցն եւ ետ աւրինակ ամենեցուն, նոյն մկրտութեամբ ծնանիլ ի ջրոյ եւ ի հոգւոյ եւ ջաղխեալ զգլուխ վիշապին ի ջուրն եւ կոխան լինել գարշապարի մերում առաք հրաման ի Տեառնէ։ Արդ՝ եթէ եպիսկոպոս կամ քահանայ կամ սարկաւագ ծուլասցի եւ ոչ երթիցէ ի ջուրն աւրինակաւ Յորդանանու ցնծալից բերկրանաւք եւ ոչ աւրհնեսցէ զջուրն եւ ոչ արկցէ յաւծման իւղոյն ի ջուրն, եւ կամ չքաւորութեամբ կամ ծուլութեամբ, այնպիսին դատապարտեսցի յԱստուծոյ եւ արտաքոյ մերոյ եկեղեցւոյս ելցէ եւ թէ ժողովրդական է՝ որոշեսցի։

ՌՄԿԱ (ՌՄՄԳ) Գ. Եւ պարտ է Աւետարան կարդալ ի Մատթէոսէ սկիզբն առեալ յառաջնմէն «Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի»* եւ միապէս զամենայն խորհուրդսն կատարել զծննդեանն, զմկրտութեանն մինչեւ յայն տեղի թէ՝ «Հրեշտակք մատեան եւ պաշտէին զնա»**. եւ ապա ղնշան խաչին իջուցանեն ի ջուրն։ Եւ ամենայն բազմութիւն ժողովրդեանն

* Մատթ. Ա, 1 ** Մատթ. Դ, 10—11

1 ô չիք և CDEGH չիք ի IJhn յաւուր ô չիք աւուր hlo չիք աւրինակաւ Vlou յորդանանու

2 R հաւատացելոցն hklnou մկրտութեամբն BCDEGHJKLMQRSTVX YZamor ջախեաց Wûhlu ջախջախեաց փխ. ջաղխեաց ô չիք և ջաղխեաց...և ի հոգւոյ՝ առող 4-րդ

3 Y վիշափին û ջուրց KM աւրինակաւ M-ում այնուհետև ուղղել են աւրինակ

4 Whu ծնանել CDHJVhou ի հոգոյ Y ի հոգոյն r չիք և (ջագխեալ) BCDEGHIKLMQRVXYZWûamor ջախեալ ô ջախեեաց hlu ջախջախեալ փխ. ջաղխեալ û գլուխ k չիք զգլուխ Y վիշափին W վիշակին h lou վիշապին ի վերայ ջուրցն

5 IJ ի ջուրցն û չիք ի ջուրն ô չիք և կոխան լինել... երթիցէ ի ջուրն՝ առող 7-րդ û առնել փխ. լինել M և գարշապարէ kmps գարշապարին u չիք մերում, հրաման առաքելոց փխ. առաք հրաման, ի տեառնէ է

6 Q եթէ կամ եպիսկոպոս կամ A ծուլասցի p ծուլասցին a չերթիցէ

7 A ճավանաբար ուրիշներ ուղղել են ի ջուրն FU ի ջուրն BCDGH ի ջուրնն IJKLMOPQRSTVXZW ի ջուրս V օրինակ a ցնծալի O ե բերկրանօք u բերկրանաւք F չիք և ոչ

8 H չիք ոչ ôû օծման n աւծման lhn յիւղոյն U եղն a եղոյն H չիք և (կամ) Y չքաւորութեամբն

9 r և կամ A ծուլութեամբ k յայնպիսին n այնպիսի IJQôû աւտուծոյ

10 H յարտաքոյ W արտաքնոյ Fr մերոյս û չիք մերոյ Y եկեղեցոյս մերոյ HRT յեկեղեցւոյս VXôlopr եկեղեցոյս h եկեղեցոյն u յեկեղեցոյս h եթէ n թէ ի ժողովրդական է R որոշեսցէ

11 CDGH ի մաթէոս C-ում ուրիշներ այն ուղղել են ի մաթէոսէ բացի Vôûhklmnpsu-ից մնացած ձեռ-երր ի մաթէոսէ

12 a առնեալ u չիք առեալ BCDG յառաջագոյն այս չորս ձեռ-երում էլ ղրիչներր կամ ուրիշներ ուղղել են յառաջնմէն Mn յառաջմէն Y յառաջնէն ô առաջնմէն Hahklmoprs յառաջագոյն (u առաջագոյն) փխ. յառաջնմէն u չիք յառաջնմէն ô քերք r գերդ CGRô ծննդեանն

13 M և զամենայն ô խորհուրդն û խորհուրդն hlu խորհուրդքն Wu զծննդեան IKLQWôu զմկրտութեան û մկրտութեան MRSTZ և զմկրտութեան V և զմկրտութեանն

14 K ցայն MRY ցայն û այն IJ տեղին CDGH չիք թէ C-ում այն ավելացրել են ուրիշներ BDF հրեշտակք or հրեշտակ W մատեան և մատուցեալ պաշտէին

15 n ի ջուրն իջուցանել Y ի ջուր m յամենայն û ժողովրդեան

առնուլ յաւրհնութեան ջրոյն ըստ իւրաքանչիւր կարգի ի բժշկութիւն մարդոց եւ անասնոց, ողջամիտ հաւատովք եւ ուղիղ մտաւք նկատել եւ տեսանել ի ջուրն ղայն որ էջն ի Յորդանան մարմնաւոր տեսլեամբ եւ աղաւնակերպ երեւմամբ եւ ի վերուստ վկայելով «Դա է որդի իմ սիրելի»*։

ՌՄԿՔ (ՌՄԴԴ) Դ. եթէ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ փոխեսցէ զգիրս ընթերցուածոցն զԱւետարանացն զճրագալուցին, զոր սրբոյն Յակոբայ եղբաւր Տեառն մերոյ եդեալ է յաղագս կնոջն փրկութեան ի Հոգւոյն Սրբոյ. այլ արդ, ասեմ, եթէ ոք այլազգաբար խորհիցի ըստ Արտեմոնի եւ ըստ Յորնադի դրութեանն, եւ փոփոխէ զսահմանս առաքելականս եւ ոչ ընթերցցի Աւետարան ըստ Ղուկայ «Ձեւ հովիւք էինն»** ըստ կնոջն փրկութեան, եւ յետոյ ի Մատթէոսէ ըստ մարմնաւորութեանն եւ նախնիս ունել զԴաւիթ եւ զԱբրահամ. եւ եթէ այլազգ ինչ խորհիցի եւ մտացածին բանիւք վտարանդի առնէ

* Մարկ. Ա, 11 ** Ղուկ. Բ, 8

1 HIMQSZn աւրհնութեան JKLRT աւրհնութեանն P յաւրհնութեանն X օրհնութեանն Y զօրհնութիւն ô օրհնութիւն û օրհնութեան hu յաւրհնութենէ Y չիք ջրոյն r իւրաքանչիւր o կարգի

2 BCDEFGHUkmprs մարդոյ a և մարդոյ և n մարդւոյ hlou մարմնոյ (Y մարմնոց մարգոց) փխ. մարգոց Uhn անասնոյ G ողջամիտք ô հաւատով H մտաւքն r մտօքն n նայել աչ լուսանցքում ուղղված նկատել Hr կատարել փխ. ընկատել

3 M չիք ի, գլուրն Yû այն ô չիք զայն ô մարմնաւոր Yû չիք և

4 S աղաւնակերպ o աղաւնակերպ Y չիք աղաւնակերպ երեւմամբ H ե[ր]եւմամբ o տեսլեամբ փխ. երեւմամբ lJû երեւմամբ և հայր ի վերուստ Whlpu չիք և

6 lu ե թէ փխ. եթէ û չիք կամ (երէց) Mô քահանայ փխ. երէց ô և փխ. կամ (սարկաւագ) J սարկաւագ

7 MOW չիք ի ô զարքէ I զդիր R զդիրն û զկարդս փխ. զդիրս HL ընթերցուածոյն ô ընթերծուածոցն r ընթերձուածոցն ü աւետարանաց ps զաւետարանաւն r զյաւետարանացն ô զօտարացն փխ. զաւետարանացն

8 Y հրաժարուցչի R յակրվրայ W յակօրայ բացի HJOYZôhloru-ից մնացած ձեռ-երը յակովբայ p տեառն եղբօրն krs եղբօրն am եղբաւրն ô եղբայրն կրկնված է

9 u չիք է R յագագսն KMô կնոջ Y փրկութեանն HRYhklou ի հոգոյն ps ի հոգւոյն BCD այդ n ասեմք h թէ G սոքայ փխ. ոք

10 IJûhloru խորհեսցի h ընդ փխ. ըստ (արտեմոնի) AF!JKLMOPQRSTU VYZWn արտեմովնի h ընդ փխ. ըստ (յորնադի) Y չիք ըստ ô որնադի hu գրութեանն (l գրութեան) փխ. գրութեանն MQSXW oûm գրութեան

11 OYW փոխէ n փոխեսցէ û սահմանս ôûh առաքելական H չիք և BCDE GHKLMSVXYZWôahklmopu ընթերցի r երթիցի փխ. ընթերցցի F ընթերցաւ տէրն փխ. ընթերցցի աւետարան Yûhlou աւետարանն n գաւետարանն

12 HJû գուկասայ GM գուկաս ô գուկասու GIJKLMQSTVXYZôûhnp հովիւքն Y ի տեգոյն և (û ընդ) փխ. ըստ ûr կնոջ Y փրկութեանն ô եթէ փխ. յետոյ BCDEFGHLM QRSTXZakms ի մաթէոսէ W ի մաթէոսի O ի մատթէսի Y չիք ի մատթէոսէ

13 k ըստ կնոջ մարմնաւորութեանն IKLMQRSTXZWôûlm մարմնաւորութեան û նախնի hloru ունելով ô զԴաւիթ H չիք և (զաբրահամ) BCDEakmps զաբրաամ o զաբրամ S գապրահամ

14 ûu թէ H չիք եթէ r այլ այլ փխ. այլազգ Y չիք ինչ û խորհեսցի Y չիք և OV մտածին Y մտաձածին

զմարդիկ՝ այնպիսին նզովեալ եղիցի յԱստուծոյ եւ ի սուրբ ժողովոյն. եթէ քահանայ է՝ լուծցի, եւ եթէ ժողովրդական՝ որոշեսցի։ Եւ եթէ ոչ ընթերցցի զընթերցուածոցն գիրս, զոր եդեալ է, առաջինն վասն աշխարհարարութեան եւ յետոյ զնսայեայ մարգարէի զընթերցուածն, զոր եդեալ է համառատ վասն տնաւրէնութեան Տեառն, եւ յետ ամենեցուն ի Դանիէլէ եւ զերգս Երից մանկանցն, եւ զՄատանայ ի հուր. եւ որ այլազգ խորհիցին՝ այնպիսիքն նզովեալ եղիցին յԱստուծոյ եւ ի մէնջ եւ ի սուրբ ժողովոյն։

ՌՄԿԳ (ՌՄԾԲ) Բ. Վասն ութաւրեայ աւուրցն ընթերցուածոցն եւ Աւետարանացն, թէ պարտ է զամենայն աւուրսն ընթեռնուլ ընթերցուած յառաքելական մատենիցն Պաւղոսի եւ ոչ ընթեռնուլ մարգարէ, վասն զի ամենայն քարոզութիւն մարգարէիցն կատարեցաւ յերեկորին ճրագալուցին եւ միաւորեցաւ հարսն եւ փեսայն յառագաստին. վասն զի այսպէս կանոնեցին առաքեալքն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Եւ

1 Ynr զմարդիկք ô այնպիսին Loh եղիցին lJKLMQRSTXYZôûopsu աստուածոյ Y ի սրբոյ a չիք ի P չիք սուրբ p ժողովուն

2 h և եթէ ô թէ H քահանայ է լուծցի...որոշեսցի և եթէ ներքևի յուսացցքում GYo չիք է G լուծցէ ô û չիք և (եթէ) ôûl թէ ô ժողովրդականէ û թէ (ոչ) hlu չիք եթէ J չիք ոչ

3 BCDEFGHKLMRXYakm ընթերցի Shps զնթերցուածոցն km զնթերցուածոյն Y ընթերցուածոցն W զընթերցուածոց ô ընթերցւածոցն u զընթերցուածոն r զընդերցուածոցն û չիք գիրս LQRSTYZ գորս û առաջի hlou յառաջինն U չիք վասն lMX աշխարարութեան hor աշխարհարարութեանն U աշխարհարարչութեանն Q [աշխարհարար?] ութեան ուղղանկիւն փակագծերում նշվածի տեղը բաց է թողնված Wôûmp ապաշխարութեան փխ. աշխարհարարութեան բացի l-ից մնացած ձեռ-երը աշխարարութեանն

4 I յետոյ P յետ ուրիշներ ուղղել են յետոյ ô ետոյ Y գեսայ u եսայայ h զյեսայի lu գեսայի Lô մարգարէին P չիք զեսայեայ մարգարէի զընթերցուածն ավելացրել են ուրիշներ Skmps զնթեցուածն ô զնթերցւածս hlou ընթերցուածն r ընթերձուածոցն

5 բացի ôûak-ից մնացած ձեռ-երը չունեն է ô համառօտ բանիւ վասն W անօրէնութեան (p անաւրէնութեան) փխ. տնաւրէնութեան բացի GlMQSôühlmou-ից մնացած ձեռ-երը տնաւրէնութեանն ô ետ

6 ô չիք ի (գանիէլէ) ABD ի գանիէզէ W ի գանիէլի ô զգանիէլի մարգարէի, չիք և (գերգս) u մանկանց k m աստացաւ փխ. գաատանայ, չիք ի (հուր) Y ի հուրն OW իւր (X ի հօր) փխ. ի հուր

7 A այգագգ KLMQRSTXYôhlo այլազգի lJMôûa աստուածոյ F չիք ի ô ի մերմէ փխ. ի մէնջ

8 û չիք և Y չիք ի ô չիք և ի սուրբ ժողովոյն u ժողովոյս

9 AFQUôhlnoru ը-աւրեայ p աւուրց o յաւուրցն Y չիք աւուրցն E ընթերցւածոցն u ընթերցուածոց l ընթերցուածն ûô աւետարանաց

10 Yôûlou աւուրս l ընթհեռանուլ n ընթերնուլ ü ընթերցուած lou ընթերցուածս h ընթերձուածս r ընթերձուած lJKLMQRSTXYZôûk n առաքելական

11 Ju մատենից IV ոգոսի ST ընթերնուլ hu ընդհեռնուլ l ընթհեռնուլ l մարգարէէ ô մարգարի u զմարգարէ

12 ô քարոզութեան Yû մարգարէից L MQRSTYZô յերեկոյին W յերեկոյի û յերեկոյ n երեկորին Y հրագալուծի

13 u փեսայ Y յառագաստի oo առագաստին hlou այնպէս

14 ô կանոնեցաւ առաքելոց un առաքեալք

սուրբն Յակոբոս կարգեաց զընթերցուածս եւ յաւրինեաց յերկրորդում աւուրն ի մատրան սրբոյն Ստեփանոսի ժողովելով եւ անդ կատարելով զաւրէն կոծոցն. եւ յետոյ ի Պաւղոսի առաքելական մատենէն եւ Աւետարան ի Յովհաննէ. եւ յերրորդում աւուր կիւրակէին ժողովին ի սուրբ մատրանն որ է կաթողիկէ եւ բարձրագահ քան զամենայն եկեղեցիս եւ ընթեռնուլ ընթերցուած յառաքելական մատենէն եւ Աւետարան ի Մատթէոսէ «Իբրեւ նոքա գնացինն, եւ այսպէս զամենայն աւուրսն կատարել դրութեամբ սրբոյն Յակոբայ ի փառս Աստուծոյ: Եւ մի՛ հետեւել դրութեան Յոհննաւղի եւ Արտեմոնի եւ նոցին խորհողացն: Ապա եթէ ոք գտցի աւտար քարոզութեան հաւանեալ եւ արարեալ՝ եթէ քահանայ է՝ լուծցի, եթէ ժողովրդական՝ որոշեսցի, եթէ եպիսկոպոս՝ արտաքոյ աշխարհաց ելցէ, թագաւորական հրամանաւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ցաւր մահուան իւրոյ:*

* Մատթ, ԺԱ, 7

1 un *սուրբ* բացի IJYW'ôոru-ից մնացած ձեռ-երը *յակովբոս* ô *զարկեաց* hlu *կարդեալ* Skm *զընթերցուածս* ô *զընթերցւածս* loru *զընթերցուածսն* h *զընթերցուածսն* l.lYôû *երկրորդում* hkloru *յերկրորդումն*

2 lm *յաւուրն* Y *ի մատարն* kmps *ի մատրանն* DGl *սրբոցն* H *սր|բ|ոցն* IJLOPQTUVZW'ôûklmnprs *ստեփաննոսի* u *ժողովել* բացի kmps-ից մնացած ձեռ-երր *ժողովելոյ* Yhlnu *կատարելոյ* û *կատարել*

3 OW *զօրէնս* n *զաւրէնս* û *զոբէն* U n *զործոցն* փխ. *կոծոցն* n-ում ձախ լուսանցքում ուղղված *կոծոցն* IJK LMOPQRSTXYZWôû *կոծոյն* km *կոծոցն* p *կոծոց* s *կօծոց* ô *եաոյ* C *յետոյ* ուրիշներ ուղղել են *յետոյ* I *ի պողոսէ* ô *ի պողոսի* KLMQRS TXYZô *մատենին* h *մատրէնէն* փխ. *մատենէն* M *յաւետարան* Y *աւետարանն*

4 kmps չիք *ի (յովհաննէ)* F *ի հովհաննէ* G *ի յովհանէ* IOPVYap *ի յոհաննէ* J *ի յօհաննէ* KLMQRST XZ *ի յոհաննէն* ô *ի յոհանն* u *երորդում* hou *յերորդումն* ô *երկրորդում* (l *յերկրորդումն*) փխ. *յերրորդում* r *յաւուր* Yl *կիրակէի* բացի Aûakmps-ից մնացած ձեռ-երր *կիրակէին* Vn *ժողովէին* hlu չիք *ժողովին ի սուրբ*

5 hlu չիք *մատրանն* u *մատրան* kos *մատրեանն* IJKLMOQRSTUVXYZ Wôknps *կաթուղիկէն* ûhoru *կաթուղիկէ* APm *կաթողիկէն* IJMQk *յեկեղեցիս*

6 L *զընթերցուած* Y *ընթերձուածս* ô *ընթերցւածս* hlu *ընթերցուածս* IJ Qôûn *առաքելական* KLMRSTXYZ ô *մատենին* Y *աւետարանն* kmps չիք *ի* Y *ի մաթէոսի* բացի OYôuh lnopru-ից մնացած ձեռ-երր *ի մաթէոսէ* (կամ *ի մաթեոսէ*)

7 n *և իրրև* ն[ո]ք[ա] Y *ամենայն* T *աստւրսն* û *աւուրս*

8 բացի BCDEFHKMRXYWôkmorsu-ից մնացած ձեռ-երր *յակովբայ* u *և ի մի (հետեւել)* BCDEFLôahloru *հետևիլ* H *յետևիլ* O *յետևել* G *եաև* ուրիշներ ուղղել են *եաևիլ* BCDEF GHaor *դրութեանցն* KLRTYZkps *դրութեանն* hlu *դրութեամբն*

9 km *ուրնաղի* n *որնաղի* ps *սուրբնաղի* փխ. *յոբնաղի* Y չիք *և (արտեմոնի)* BCDEHVY *արտեմովնի* D *յարտեմովնի* CG *խորհողաց* û չիք *ասլա* hklmopsu *թէ*

10 QYp *քարոզութեանն* AlJKLMOPQ TUVZW *հաւանել* h չիք *և* hlu չիք *արարեալ* Xl *թէ* or *եցէ* փխ. *է* IJu չիք *է*

11 Sôuhlou *և (û չիք և) եթէ (ôû թէ)* ô *ժողովուրդ* բացի Uûhlnopru-ից մնացած ձեռ-երր *թէ (եպիսկոպոս)* ô *եպիսկոպոս է* n *յարտաքոյ*

12 hlu *և քաղաւորական հրամանի* ô *բնակեսցի* BCDEFGHahklmopsu *կացցէ* (r *կայցէ*) փխ. *բնակեսցէ* Wû *մինչ* IJ *աւր* n *ցաւրն* p *ցյօր* r *յօր* u *ցմահ* փխ. *ցաւր մահուան* բացի GMQVYWahklmoprsu-ից մնացած ձեռ-երր *մահուանն*

13 ôû չիք *ի՛ւրոյ*

ՌՄԿԴ (ՌՄՄԶ) Զ. Վասն աւրինաւոր տաւնի Քառասնեւրորդաց տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, զոր ի փետրուարի ԺԴ-ն հրամայեցաւ կատարել ի փառս Աստուծոյ եւ մի՛ տաւնել ընդ հերձուածողս, որք դրուքեամբ Արտեմոնի մոլորեցան յուղիզ ճանապարհէն եւ զդիր եւ զընթերցուած փոխեցին. կամ եղեւ մեծ եւ աստուածասէր ժողովոյս, զի ժողովեալ ամենայն հաւատացելոց, բերկրանաւք սրտիւ եւ ցնծալից ուրախութեամբ, հսկմամբ յերեկորեայ տաւնեսցեն ի փառս Աստուծոյ, յորում աւուր եւ հանդիպեսցի, հոգեւորական աւրհնութեամբ, ջահիւք բորբոքելովք աւրհնել զայն որ ըստ մարմնոյ մարդացաւ եւ կրեաց զամենայն կիրս մարդկային բնութեանս: Մինչեւ յերրորդ ժամն եղիցին ի հսկման ամենայն զգուշութեամբ, եւ յերրորդ ժամուն պատարագ մատչի՝ ի փրկութիւն ամենայն հաւատացելոց, որ զսրբութեամբ վայելողացն աստուածատեսակս գործէ, յորում աւուրն զգիշերն որպէս տիւ լուսաւորէ, այնմ աւուր նկարել եւ ակն ունել եւ մի՛ արհամարհանաւք եւ ծուլութեամբ: Ապա եթէ ի պահս սուրբ Զատկի աղուհացիցն Քառասնե-

1 k չիք վասն JP օրինակաւոր L աւրինակաւոր ô օրինաւոր k զաւրինաւոր r յօրինաւոր u աւրինաւորի p աօնի պահոց քառասնորդաց Xs hklmoru քառասնորդաց Y քառասներորդի W չիք տեառն W մերոց

2 W չիք յիսուսի քրիստոսի IJKLMOPQRSTUVXYZWôûhmnop ի (IJ չիք ի) փետրվարի u ի փետրուար CG ի փերրուարի C-ում ուրիշներ ուղղել են ի փետրուարի A ի փեռուառի UYûhnopru ի (Yûhnopr չիք ի) ժդ (p ԺԵ-ն) ABCDEFGHOPams ի ժդ-ն W ի տասն և չորսն IJu հրամայեցան r հրամանաւ

3 ÔW ի փառս քրիստոսի աստուծոյ BEa հերձուածաւղս CDFGY հերձուածօղս ô հերձուածողս u հերձուածօղսն m հերձուածաւղ û դրուքեան hlu դրուքեամբ փխ. դրուքեամբ

4 ô արտեմոնի F պարսկացն փխ. արտեմոնի բացի BCDEGHahklmoprsu-ից մնացած ձեռ-երր արտեմոնի GIJKLMQRSTXYZôûnr ուղիղ ôû չիք և (դդիր) Y դիր hklmru զդիր (û զդիրս) փխ. դդիր r չիք և (զընթերցուած) MY զընթերձուած S դնթերցուաց hmprs դնթերցուած ô դնթերցուածս û զընթերցուածս

5 hlu կոխեցին փխ. փոխեցին û չիք մեծ û չիք և աստուածասէր ôr ժողովոյն

6 h զամենայն KM հաւատացելոցդ

7 CDEFGaklmr յերեկորեաց û երեկորաց MOYô յերեկօրեայ Qhnp յերեկաւրեայ o յերեկաւրեաց u յերեկ[ո?]րեաց Yô տօնեսցին k տաւնեսցին F չիք ի, գփառս GIJô û որում

8 L յաւուր S յօուր r արար փխ. աւուր ô չիք և û և բողբոջելովք փխ. բորբոքելովք

9 a աւրհնեալ r օրհնեն ô զրեաց փխ. կրեաց h ամենայն

10 S զիրս փխ. կիրս u բնութեան մինչ չև hu մինչ ô երորգ kmps ի յերրորդ Jû չիք յերրորդ ժամն... ամենայն զգուշութեամբ է՝ տող 11-րդ KLMRSTXYZô ժամ hlu չիք ի H ի [հ]սկման

11 ôu երորգ o յերորգ բացի JMYnr-ից մնացած ձեռ-երր երրորդ ô ժամու

12 m յամենայն H չիք ամենայն a ամենայն կրկնված է hlps զոր lps սրբութեամբ A—HKPU վայելուզացն

13 IJôû որում B—HYWûakms աւուր J յաւուրն r արար փխ. աւուրն p չիք աւուրն...այնմ Y զդիշեր Yhlou գտիւ

14 Yhkmpu յայնմ û յայն n նկատել փխ. նկարել ABDH ծուլութեամբ

15 IJMOPQRSTUVXYZWôûhu քէ u չիք սուրբ HKLMQRSTXYZô զատկին u զա[տ]կի u աղուհացի R քառասներորդացնաց ô քառասերորդացն ûahkmprs քառասնորդացն lu ք-ասնորդացն o ք-նորդացն

րորդացն հանդիպիցի, յորում աւուր հանդիպի՝ ի նմին աւուր տաւնեսցի սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ եւ երգովք հոգեւորաւք. եւ մի՛ փոխեսցեն զաւրն՝ ծուլութեան պատճառաւ [եւ] արհամարհանաւք, եւ պատարագ մատչիցի ի փառս Աստուծոյ եւ ի կատարումն խորհրդոյն. եւ ի փափուկ կերակուրս ամենեւին մի՛ լուծանիցին՝ մի՛ ի ձէթ, մի՛ ի գինի եւ մի՛ ի ձուկն, բայց միայն ի հաց եւ յաղ: Եւ եթէ ոք ըստ սովորական սրբոյ բաժակին այլ ինչ ադահիցի ի պատարագին՝ անընկալ լիցի, տաւնն եւ պահքն անվաւեր եղիցի. ըստ Մեծի հինգշաբաթի աւուրն պատարագին եղիցի պատարագն եւ կերակուրն: Ապա եթէ յարձակման աւուր հանդիպիցի՝ գառնազէն խմբեսցեն ամենայն հաւատացեալք ի Քրիստոս: ՌՄԿԵ (ՌՄԾԷ) է. Բայց եթէ ուրբաթի կամ չորեքշաբաթի հանդիպի՝ ըստ վերագոյն պատուիրանիդ պահաւք տաւնեսցեն եւ մի՛ լուծմամբ կերակրոց կամ ըմպելեաց. եւ եթէ ոք ի հաւատացելոց անցցէ ըստ կանոնեալ

1 hlu չիք *հանդիպիցի յորում աւուր* U *հանդիպիցի ի նմին աւուր հանդիպի ի նմին աւուր աւնեսցի* փխ. *հանդիպիցի յորում...աւուր տաւնեսցի* J *որում* ô *որ* փխ. *յորում* ûp չիք *յորում աւուր հանդիպի* I *յորում աւուր հանդիպի* uջ լուսանցքում ô *յաւուր* M չիք *աւուր (հանդիպի)* Z *հանդի[պի?]* ô *ի՛ցէ անպատշաճ* փխ. *հանդիպի ի նմին աւուր* IJ *յաւուր* S *յօուր*

2 u *սաղմոսիւ* akmps *աւրհնութեամբ* VYWûr *երգօք* o *երգաւք* ô *գերդս* n *երգովք* BCDFGHVp *հոգևորովք* W *հոգև[որ]օք* ô *հոգևորս* Y *փոխեսցեն* ô չիք *փոխեսցեն*

3 ô չիք *զաւրն* hlu *զաւուրն* A *ծուլութեամբ* MORWôhlu *ծուլութեամբ* k և *ծուլութեան* ô *պատճառանօք* a *արհամանաւք* ô չիք *արհամարհանաւք, և ևս պատարագս բոլոր ձեռ-երք չունեն և (արհամ.)*

4 Ups *մատչի* ô *մասուսցեն* U չիք *աստուծոյ* u *ի պատիւ* փխ. *ի կատարումն* p *խորհրդոյ* m և *մի ի փափուկ*

5 h և *մի (լուծանիցին)* Xn *լուծանիցեն* ô *լուծցին* r *ծուլանիցին* փխ. *լուծանիցին* hlru և *մի (ի ձէթ)* B CDEHKLMôûu չիք *ի (ձէթ)* MOY Wôûlpu և *մր (ի գինի)* HLô չիք *ի (գինի)* RYn չիք և HLMW ô չիք *ի (ձուկն)*

6 R *ի ձուկ* ô *ձկամբք* u *այլ* փխ. *բայց*. բացի BCDEFGHahklmoprs u-ից մնացած ձեռ-երր չունեն *միայն* BCDEFGHQYahklmoprsu և *ի յաղ* (GQ *ադ*) I *ադ* ô *ադիս* W *ի հաց* գրչից ուղղված *ի յադ* ûn *թէ* a չիք *ոք* ô *սովորութեան* Z *ոք ադահիցի ըստ սովորական սրբոյ*

6—7 û *բաժակին սուրբ*

7 A *այլ* hl *պահիցի* (u *պահիցէ*) փխ. *ադահիցի* h *ի պատարագն* H *անընկալելի* lJ *լինիցի* M *տաւն* H չիք և

8 u *պահք* G *մեծ* J *հինկշարաթի* W *հինգշաբթի* l ե-*շարաթի* u ե-*շարթի* h *պատարագն*

9 ô *եղիցին* H *պատարագին* û *պատարագ* CDH *ի* փխ. և û *թէ* IJK LMQRSTXYZôûhlnou *արձակմանն* RXYu *աւուրն* Mh *հանդիպեսցի* û *հանդիպեցի*

10 CG *խառնագէն* C-ում ուրիշներ ուղղել են *զառնագէն* L *զառագէն* H *առնագէն* (p *զառնագէնս* s *զառնագէն*) փխ. *զառնագէն* LV *խմպեսցեն* h *խմբեսցին* m *յամենայն* H *զհաւատացեալքն* Yakmr *հաւատացեալքն*

11 û *թէ* Y *յուրբաթի* C-ում ուրիշներ ուղղել են *յուրբաթի* ô և *ի* փխ. *կամ* Y *ի չորեքշաբաթի* p *հանդիպի* Y *պատահիցի* փխ. *հանդիպի*

12 r *վերնագոյն* X *պատվիրանիդ* kmos *պատուիրանին* բացի ôûhklmoprs u-ից մնացած ձեռ-երր *պահովք* O *տղնեսցեն* (W *տգնեսցին*) փխ. *տաւնեսցեն*

13 û և փխ. *կամ* ô չիք *կամ* BCDFHY ôou *ըմբելեաց* ur չիք և J *ի հաւատելոց* M *ի հաւատաց* ուրիշներ uջ լուսանցքում ուղղել են *ի հաւատացելոց* kmps *անցէ* BCDEFG HUWuaklmoprs *ընդ* փխ. *ըստ* K M *կանոնական*

սահմանադրութիւնդ՝ անիծեալ լիցի, վասն զի այսպէս պատուիրեցաւ ընդ ամենայն աշխարհ ի սրբոց առաքելոցն եւ աւանդեցաւ մեզ եւ մեք այնմ հետեւեալ եմք, զոր նոքայն քարոզեցին եւ հաստատեցին։ Թէպէտ եւ զատեալք եւ մեկնեալք ի փշաբեր անապատ գնացին ոմանք եւ եղեն լուցկիք հրոյ եւ կերակուր որդանցն, այլ մեզ քաւ լիցի խոտորել ի սըրբոց քարոզութենէն. ապա եթէ դուցի ոք զայս արարեալ՝ աւտար եղեցի ի մէնջ եւ ի սրբոց աւրհնութենէ հեռի եղիցի։

ՌՄԿՋ (ՌՄՄԸ) Ը. Դարձեալ ի վերայ այսր ամենայնի պատուիրանադիր աւանդութեանս գեր քան զասացեալս աւանդեմք կանոնական սահմանադրութիւնս հանուրց ժառանգաւորաց սրբոյ եկեղեցւոյ եւ սպասաւորաց խորհրդական սեղանոյն. զի լուաք լուր սարսափելի եւ ծանրագոյն, թէ ի տեղիս տեղիս յառաջնորդաց եկեղեցւոյ ոմանք խմորեալ ի Նեստորականաց եւ ի քաղկեդոնականաց, ապականեն զսուրբ խորհուրդն խառնմամբ խմորոյ եւ ջրոյ։ Արդ՝ յայսմ հետէ եթէ եպիսկոպոս կամ երէց գտցի որ այսպիսի չար սովորութեամբ աւանդեսցեն զսուրբ խորհուրդն՝ լուծցին յամենայն քահանայական պատուոյ եւ ի սուրբ ժողովոյն նզովեալ եղիցին։ Ապա եթէ տգիտութեամբ ոք արար եւ յետոյ զղջացեալ խոստովան լիցի՝ ընկալցի զայնպիսին սուրբ եկեղեցի Դ ամաց ապաշխարութեամբ. իսկ եթէ ժողովրդական՝ ոք հաղորդեսցի

1 ú *սահմանադրութիւնս* kmps *սահմանադրութեան* H *սահմանեալս դրութիւնդ* փխ. *սահմանադրութիւնդ*

2 Yû չիք *ընդ* G չիք *ամենայն* F *աշխարհի* u *առաքելոց* H չիք *մեզ* û *մեզ* ևս և a չիք և *(մեք)*

3 G *յայնմ* Ya *հետեւեալք* ô *որ* ûh *նոքա* hu *քարոզիցեն* Qhlu չիք և *հաստատեցին* û և *թէպէտ* փխ. *թէպէտ* և ps *թէպէտք*

4 ô չիք և *(զատեալք)* YW *ադատեալք* փխ. *զատեալք* Y *մեկնեալ* U չիք և *մեկնեալք* F *ոմանք* u չիք և *(եղեն)*

5 RX *լուցկիքք* G *լուծկիկ* ô *լուծկի* E *ցուցկիք* փխ. *լուցկիք* KM *ի հրոյ* R *որդանոյն* ô *որդնաց* û *որդանց* BD *այդ* ôû *խոտորիլ* Hû *ի սրբոյ* R *իւրբոց* փխ. *ի սրբոց*

6 û *քարոզութենէ* r *զայն* BCDH *աբարեա* C-ում ուրիշներ ուղղել են *արարեալ*

7 h *ի ձէնջ* փխ. *ի մէնջ* ô չիք *ի (սրբոց)* U *ի սրբոյ* KLMhlopu *աւրհնութենէն* ô *օրհնութենէն* Y *լիցի*

8 û չիք *դարձեալ ի վերայ...խորհրդական սեղանոյն՝* տող 11-րդ A *պատուիրանադիր*

9 KLMQRSTXZ *յաւանդութիւնս* Y *աւանդութեանց* o *գեր* փխ. *գեր* ô *սահմանադրութեանս*

10 lu *հանուր* F *ժառանգաւորաց* u *ժառանկաւորաց* ô *եկեղեցոյ սրբոյ* L չիք *սրբոյ...սպասաւորաց* IJ *յեկեղեցւոյ* Yhloprsu *եկեղեցոյ* p *սպասաւորացս*

11 û և փխ. *դի*

12 ú *դի* փխ. *թէ* lp չիք *տեղիս* IJôûhl oru *առաջնորդաց* I *յեկեղեցւոյ* M Yôhloru *եկեղեցոյ* hloru *խմորեալք* CGH չիք *ի (նեստորականաց)* C-ում ավելացրել են ուրիշներ

13 Y չիք *ի* u *ի քաղկեդոնականաց պապականեն*

14 h *խառմամբ* OW *խմորոց* km *ջրոյ և խմորոյ* ô և *ի ջրոյ* GKMûlnoru *այսմ ɾ եթէ* փխ. *կամ*

15 ô չիք *որ* Jû *այնպիսի* K *սովորութենէ* ô *սովորութեան* M *սովորութենէ* ուրիշներ ուղղել են *սովորութեամբն է* û *խորհ[...]*

16 hlu *լուծցի* lQôn *ամենայն* FKMX mnp *պատուոյ* ô *պատոյն* Y չիք *ի* W *խորհրդոյն* փխ. *ժողովոյն*

17 Y *լիցի* û *լիցին* kmprs *եղիցի* Eûhl u *թէ* OW *գիտութեամբ* փխ. *տգիտութեամբ* IJu *ոք տգիտութեամբ* ô *արար ոք* H չիք և ô *եւտոյ*

18 u *լիցին* ô *ընկալցին* IJ *զայսպիսին* M *յեկեղեցի* V *եկեղեցին* W չորս hlpsu ɡ փխ. *ղ*

19 n *ամաւ* ô չիք *իսկ եթէ... տգիտութեամբ՝* էջ 255 տող 1-ին û չիք *իսկ* L *եթէ աջ* լուսանցքում

տգիտութեամբ այնպիսի հերձուածողական ապականեալ աւրինացն՝ արտաքոյ եկեղեցւոյ ապաշխարեսցէ ամս Բ, իսկ կամաւք եւ գիտութեամբ արարողքն՝ ղամս Զ արտաքոյ եկեղեցւոյ լիցին մեծաւ զղջմամբ, եւ վարդապետն հայելով ի ջերմագոյն արտասուսն՝ արժանաւորեսցէ խորհրդոյն։ Ապա եթէ ոչ ապաշխարեսցեն եւ արհամարհեսցեն զպատուիրեալս ի մէնջ՝ ի սուրբ ժողովոյն նզովեալ եղիցին։

ՌՄԿԷ (ՌՄԾԲ) Թ. Զդուշացուցանեմք դարձեալ զեպիսկոպոսունս, զքահանայս եւ զսարկաւագունս, զի մի՛ լիցի համարձակութեամբ սպասաւորել սրբոյ սեղանոյն հասարակաւրէն հանապազորդեան հանդերձիւ, այլ ըստ իւրաքանչիւր աշտիճանի զգեցցին · պարեգաւտս եւ պատմուճանս. եպիսկոպոսապետն, այսինքն կաթողիկոսն, զգեցցի ի ներքոյսն պարեգաւտս սպիտակ եւ ի վերայ նափորտ ԲԺ խաչիւք նկարակերտեալ եւ ամփոփեալ թեզանաւք, եւ եմիփորոն, որպէս եւ այլոց եպիսկոպոսացն, եւ յաջոյ կողմանէ կոնքեռն նկարագրեալ, նմանապէս եւ զայլ կարգաւորութիւն արասցէ ըստ դրելոցս։ Նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն զգեցցի կա-

1 ûhlu *այնպիսին* բացի HIJVYûakmo prs-ից մնացած ձեռ-երր *յայնպիսի* r *հերձուածոգան* Yu *օրինաց*

2 MOR *յեկեղեցւոյ* VYôahlopsu *եկեղեցոյ* Un *ապաշխարեսցեն* hlu *ապաշխարէ* OW *երկու* M *տգիտութեամբ* փխ. *գիտութեամբ*

3 Yprs *արարօղքն* akm *արարաւգքն* u *արարողք* KM *զամ* W *վեց* M *արտաքուոյ* CDHIYôhloprsu *եկեղեցոյ* MQ *յեկեղեցւոյ* p *լիցի*

4 Y *արասուս* û *արաասուս* r *արտասասուսն* u *արտասուն*

5 Yûau *թէ* hloru *թէ* (r *եթէ*) *ոք ոչ* OW *չիք ոչ* BCDEGHakmprs *արհամարհեցեն* û *զպատուիրանս*

6 Mlu *ի մէջ* M-ում *ուրիշներ ուղղել են ի մէնջ* RXû *և ի սուրբ* Y *և փխ. ի (սուրբ), ժողովոյս* Vlpu *եղեցի*

7 բացի Ynr-ից մնացած *ձեռ-երր զգուշացուցանեմ* u *գարձեալ զղուշացուցանեմ* ô *եպիսկոպոսունս* OW ûp *և զքահանայս*

8 H *սարկաւագունս* ô *սարգաւակունս* u *համարձակութիւն* ô *սպասաւորել* û *սպասաւորեսցեն* ps *սպասաւորել քեղ սրբոյ*

9 K *զրբոյն* ô *սեղայնոյ* hlou *եկեղեցոյն* (r *եկեղեցւոյն*) փխ. *սեղանոյն* kmps *հանգերձիւն* BDn *այդ*

10 EFKLMRSXYZWôuhlorsu *աստիճանր* I *աշտիճանին* km *աշտիճան* p *աստիճան* ĖKPQVXa *զգեցին* ô *պարեկօաս* u *գպարեգոտս* ul *զպատմուճանս*

11 r *եպիսկոպոսապետք* U *այսինք* V *այսինքն է* IJKLMOQRSTUXZW oúr *կաթուղիկոսն* ms *կաթաղիկոսն* u *զգեցցէ* բացի ¸Gûahklmoprs-ից մնացած *ձեռ-երր զղեցցին* Gu *ի ներքոյ* Y *ի ներքոյս* hlu *ի ներքոնոյն* o *ի ներքոյն* u *սպիտակ պարեգոտս*

12 DEFGHKMYar *սպիտակս* h *ի սպիտակ* u *ստպիտակ* G *նապորտ* M *նորփորտ* X *նափորգ* KLMRUVXY hnr *բժ-ան* Oô *բժ-ն* ûlou *ժր* W *երկոտասան* Y *խաչս* r *նկարակերտեալք*

13 GYôa *անփոփեալ* or *ամփոփել* E *ամփոխեալ* փխ. *ամփոփեալ* akmp s *թեզանեաւք* W *թեզինօք* ôp *եմիփորոնաւ* u *եմիփորոնն* ahloru *չիք և (այլոց)* u *եպիսկոպոսաց*

14 Y *յաջմէ* ôn *աջոյ* Y *կոգհեռն* p *կոնքեան* բացի ahklmorsu-ից մնացած *ձեռ-երր կոգնհեռն* G *նկարագր|եալ]* ô *նկարեալ* փխ. *նկարագրեալ* A *զայդ* ks *կարգաւորութեանն* m *կարգաւորութեան* p *կարգաւորութիւնս* ABFJKLOPRT UVZahnu *կարգաւորութիւնն*

15 OWm *գրեցելոյս* G *գրելոցն* U *գրելոյս* o *գրելոյն* Cr *գրեցելոցն* BDEFHVXûahklpsu *գրեցելոցս* uu *եպիսկոպոս* Y *զգեցի* C *սկզբնապես կամաս ուրիշներ ուղղել են կամարս* hlou *կամար* (Fr *կամարս* ô *կամաւ*) փխ. *կամաս* kmps *չիք կամաս*

մաս բոլորաստորոտ սպիտակ, ստորեւ զգեցեալ եւ ի վերայ աղաբողոն առանց թեզանեաց, բոլորեալ շուրջանակաւ, եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ զսպեալ թեզանաւք, եւ զդաւտեաւն ունելով դաստառակ խաչանմանեալ յաջմէ կողմանէ եւ ի վերայ աղաբողոնին կրկնաւ խաչիւք հնգիւք եմիփորոն, եւ կաւշիկս զգեցեալս եւ սքողեալս մինչեւ ցժամ խորհրդոյն. եւ ի սկզբան աղաւթիցն վերացուցեալ զծածկոյթ գլխոյն, առանց սքողելոյ կացցէ մինչեւ յաւարտումն խորհրդոյն: Նոյնպէս եւ քահանայքն զգեցցին սպիտակ պարեգաւտս ի ներքոյ եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ ի վերայ աղաբողոն պճղնաւոր առանց թեզանեաց եւ կաւշիկս յոտս բացաւ գլխով սպասաւորեսցէ խորհրդոյն սրբութեան, եւ ոչ միայն զխորհուրդն սուրբ, այլ եւ զամենայն քահանայագործութիւնս: Զձեռնադրութիւն քահանայի եւ զաւրհնութիւն եկեղեցւոյ եւ զայլ ինչ որ անկաւոր է՝ եպիսկոպոսապետաց եւ քահանայից մի՛ իշխեսցեն առանց պատմուճանի կատարել: Նոյնպէս եւ սարկաւագունքն զգեցցին պատմուճան սպիտակ եւ կացցեն ի սպասու խորանին հոլանիք եւ գաւտեղոյծ

1 kmps չիք *բոլորաստորոտ* LS *բոլորս ստորոտ* MQ *բոլոր ստորոտ* u *բոլոր ստորոտս* X *սիպիտակ* kmps *ի ստորև* DG [*ս*]*տորև* hlou *ըստ որ և փխ. ստորև* K *զգեցցեալ* L չիք և H չիք *ի, աղաբողոն* U *սբողոն*

2 nu *թեզանաց* ô *շուրչանակաւ* KM *զերկոսեանն* horu *զերկոսին* l և *զերկոսին* Ukmnps *ուսովք* OVW *ուսովն* ô *յուսովքն*

3 Yhlru *թեզանեօք* k *թեզանեօքն* mp s *թեզանեաւքն* OW *թեզանօք* և *զգեստեաւն* (W *զգեոտեաւ*) և *զգօտեաւն* (W *գօտեառ*) E *զգեաւտեաւն* ô *ունելով* BCDF *դաստառակ աջ լուսացնքում այս բառի դիմաց ուրիշներ գրել են լծ կոնքեռ* LQS TŽôn *դաստարակ* l *դաստառակս* p *զդաստառակ* KLMQRSTXYZô *խաչանման*

4 DGH *զաբողոնին* C *զաբողոնին ուրիշներ ուղղել են աղաբողոնին* a *կոկնաւ փխ. կրկնաւ* hlor *խաչիւ*

5 L *հնգաւք* Qakmps *հնգիւք* G չիք *հնգիւք աջ լուսացնքում ավելացրել են ուրիշներ* JKLMQRSTXZûa *կոշիկս բացի* hloru-*ից մնացած ձեռ-երը զգեցեալ* H *զքաւղեալս* ô *զքօղեալս* hlr *սքօղեալս* o *սքաւղեալս* U *սքողեալ* n *սքաւղեալ* r *ցըայժմ փխ. ցժամ*

6 n չիք և as *յի* YWmp չիք *ի* amps *յխսկզբան* ô *ի սկիզբն* u *աղօթից* B *վ[երացուցեալ] վճասված՝ մինչև 15-րդ տողը. ձեռ-ում կարված է էջի եզրը, այդ պատճառով որոշ բառեր չեն մնացել* ô *զծածկոյթն*

7 ôhlr *սքօղելոյ* nopu *սքաւղելոյ* ou *աւաբտումն*

8 ûp *քահանայք* r *քահանայն* Y *զգեցեալ* r չիք *սպիտակ* ô *պարեգօտս* p *պարեգաւտ* ü *ի ներքոս* H չիք և p *զերկոսեանն*

9 ô *յուսովքն* բացի ôahkmnoprsu-*ից մնացած ձեռ-երը ի վերոյ* OW չիք և *ի վերայ աղաբողոն* R *աղաբողոն* km *աղրողոն* p *աղաբողոնին* ô *բճղնաւոր* Y *թեզանի* ô *թեզանեաւ* R *ի փխ. և (կաւշիկս)*

10 IJKLMRSTXZWû *կոշիկս* Y *յոտս կօշիկս* IJ *ոտս* ŌW *բացագլխով* ô *բացագլուխով* M *գլուխ* Y *սպասաւորեսցեն, սրբությանն* û չիք և

11 R *միոյն փխ. միայն* Y *զխորհրդոյն* u *խորհուրդս այս սուրբ* I չիք *սուրբ* BD *այդ*

12 Ya և (a չիք և) *զձեռնադրութիւնս* ü չիք *զձեռնադրութիւն քահանայի* G չիք *քահանայի և զաւրհնութիւն* Q *յեկեղեցւոյ* Yôhlopsu *եկեղեցոյ* û չիք և *զայլ ինչ...և քահանայից՝ տող 13-րդ*

13 Y *եպիսկոպոսի* ôn *եպիսկոպոսաց* I *եպիսկոպոսաց պետաց* Y *քահանայի*

14 բացի BCDEGLVahklmoprsu-*ից մնացած ձեռ-երը չունեն և* o *սարքաւադունք* ūps *սարկաւագունք* r *սարկաւագն* ô *զգեցին*

15 k *խսպիսակ* ô *կացեն* u չիք *ի* L *սուրբ խորանին* u *խորան* I *հօլանիք* RY *հոլանիւք* hu *հողանիք* H չիք և *(գաւտեղոյծ)* M *գօտէլուծ* ô s *գօտէլոյծք* p *գաւտէլոյծք*

լիցին ի ժամ պատարագին եւ ուրար զահեակ ուսովքն խաչանկար եւ ղքշոցսն հովանի կալցին ի վերայ քաւութեան սեղանոյն. եւ կէսքն ի նոցանէ բուրուառս բարձեալ ի ձեռս, ակումբ առեալ զքաւութեամբն, մատուցեն զբուրումն անուշահոտութեան խորհրդոյն մեղսաքաւիչ: Եւ ղհաց պատարագին ինքեանք կազմեսցեն սաղմոսիւք եւ զգուշութեամբ, եւ զսուրբ խորհուրդն հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ քարոզել եւ յայլ ինչ մի՛ ամենեւին համարձակել: Եւ ոչ հրամայեմք եպիսկոպոսի կամ քահանայի՝ առանց մերձակայութեան սոցա սպասաւորելոյ՝ քահանայագործել: Արդ՝ որք մտերիմ եւ երկիւղած մտաւք հնազանդին մերոյ սուրբ ժողովոյս կանոնադրութեանս, խաղաղութիւն ի վերայ նոցա եւ ողորմութիւն. եւ որք ստոմնգանեն եւ հեստեն յաստուածադիր աւրինադրութենէս՝ լուցկիք լիցին հրոյն յաւիտենից տանջանացն եւ պարտական մշտնջենաւոր մեղացն, եւ ըստ նախկի ասացելոցն՝ ինքնակալին հրամանաւ ընդ թագաւորական պատուհասիւ անկցին, արտասահմանեալք ի մետաղս բնակեսցեն մինչեւ ցաւր մահուան իւրեանց:

1 l *լիցին* կրկնված է BCDEFGHahkl moprsu չիք *լիցին* G *ուր* ուրիշներ ուղղել են *ուրար* OYW *ուսովն* ô *յուսովն*

2 Yr *քշոցսն* hu *զքշոսն* ô *քշոցքն* û *զքշոցն* n *քշոցն* o *զքշոչսն* X *հովանին* Y *կալցեն* VY *քաւութեանն* O *սեղանւոյն* IJKLMOPWu *կէսք*

3 1 *ի նոքանէ* փխ. *ի նոցանէ* IJMQR UVXYWahlnoru *բուրվառս* KL *բուրւառս* Yôû *բուռվառս* r *բարձեալս* U չիք *բարձեալ ի ձեռս* h *ի ձեռ* M *ակամ* ուրիշներ ուղղել են *ակամբ* (w̄ *ակամբ*) փխ. *ակումբ* H *զքուրեամբն* X *զզքաւութիւնն* Y *զքաւութեանն* ü *զքաւութեամբ*

4 G *մատուցեն* ուրիշներ ուղղել են *մատուսցեն* Yhlou *բուրումն* JOV Y *անուշահոտութեանն* OWr · *անուշահոտութեամբ* CDG *մեղաքաւիչ* CG-ում ուրիշներ ուղղել են *մեղսաքաւիչ*

5 IJKLMOPRSTVXYZûû *զհացն* M *կամեսցեն* ուրիշներ ուղղել են *կազմեսցեն* Y *և օրհնութեամբ և զգուշութեամբ* փխ. *զգուշաքեամբ*

6 û չիք *և (զսուրբ)* Xps *սուրբ* û *ի սեղան* L չիք *և (իջուցանել)* W *քարոզել*

7 IJKLMQRSTXYZôûpr *այլ* ô չիք *մի* H *ամեն[և?]ին* hlou *համարձակել* û *եթէ ոք ոչ հնազանդեսցի հրամանիս* փխ. *և ոչ հրամայեմք, չիք եպիսկոպոսի կամ...ընդ քաղաւորական՝* տող 14-րդ

8 Y *մերկակայութեանն* s *աստուծոյ* փխ. *սոցա i սպասաւորելոյ* ô *սպասաւորելոյ քահանայագործելոյ*

9 K *այգ ոմանք որք* p *որ* AW *երկիղած* Y *երկուղած* as *երկեղած*

10 Y *մերոյս* բացի hlpu-ից մնացած ձեռ-երը *մերոյին* ô *ի սուրբ ժողովոյն* KLMQRSTXZô *կանոնագրութեան* Y *կանոնագրութեանն* W *կանոնադրութիւնս* C *կանոնագրութեանս*

11 Hl *աստուգանեն* r *ըստուկանել* OW *յեստեն* IJOmn *աստուածադիր* o *աստուածայնի* h *յաստուածայնն*

12 O *օրինադրութենէ* W *օրինադրութեան է* l *յօրինագրութենէս* E *լուցկիք* Xô *լուծկիկ* Y *լուցիկք* W *լուցիկ* p *լուցկին*

13 ô *մշտենջանաոր* kmps *ի մեղացն* ô *նախ[կ]ի* hlou *նախկին* kmps *նախնի* փխ. *նախկի*

14 Y *և ընդ* p *ը[ղ]*, *պատուհասիւն*

15 H *և* փխ. *ի* û *ի մեսակս* փխ. *ի մետաղս* p *ցյաւր* n *մահու* p *իւրոյ* r *իւրոյ* AUn չիք *իւրեանց*

ԽԳ

ՕԱՀՄԱՆՔ ԵՒ ԿԱՆՈՆՔ ԿԱՐԳԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐՐՈՅՆ ՆԵՐՈՂԵՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ ԳԼՈՒԽՔ ԽԳ

ՌՄԿԸ (ՌՄԿ) Ա. Վասն այնոցիկ ոյք չեն արժանի հաղորդութեան՝ յետին ժամուն առցեն հիւանդքն, եւ եթէ ողջասցին՝ զկարգն կատարեսցեն ըստ
5 *մեղացն, ըստ հրամանի կանոնաց։*

ՌՄԿԹ (ՌՄԿԱ) Բ. Վասն պոռնկաց որ շնան եւ զմանկունս սպանանեն՝ ժե ամ ապաշխարեսցեն։

ՌՄՀ (ՌՄԿԲ) Գ. Վասն իգացելոց որ արտաքոյ արուացն է պոռնկութիւն՝ Դ ամ ապաշխարեսցեն։

ՌՄՀԱ (ՌՄԿԳ) Դ. Վասն խաւսելոյ զաղջիկ առն կին, եւ նա թողեալ՝ զքոյրն առնէ, եւ նա խեղդ արկեալ մեռանի՝ ժ ամ արտաքոյ եւ ե՝ ընդ աւրինաւք։

1 û *կանոնք խղ սրբոյն նեբսխսի հա-*
յոց հայրապետին փխ. *սահմանք... գլուխք խգ՝* տող 3-րդ n ձեռ-գրում այս կանոնախումբը դրված է Ներսեսի և Ներշապուհի կողմից կազմած կանոնախմբիլ liեuո, այդ պատճառով էլ այս կանոնախմբի վերնագրում ավելացված է *նորին, այսինքն՝ դարձեալ Ներսեսին պատ-*
կանող՝ նորին կանոն սրբոյն նէրսէսի հայոց կաթողիկոսի վասն կարգի եկեղեցւոյ գլուխս խղ փխ. *սահմանք...գլուխք խգ* ô *գարքի* Q *յեկեղեցւոյ* Yôhloru *եկեղեցոյ* AB CDEFGOûakmsv *նէրսխսի* Yu *նեբ[ս]էսի*

2 o *հայրապետ* r *հայրապետին* IJK-LMOPQRSTVXYZWôn *հայոց հայ-*
բապետի (IJZ *հայրապետին)* CGPV *գրուխ* O *գլուխ խգ ի ցան-*
կումն է արարեալ Whlouչ *չիք գը-*
լուխք խգ rv *խգ*

3 ô *այսորիկ* s *այնոցի[կ]* CDGHû *որք* (ahklmoprsuv *որ)* փխ. *ոյք* p *ոչ են* XY *հաղորդութեանն* Y *ժա-*
մոյն Un *ժամանակն* փխ. *ժամուն*

4 r *հիւանդ* բացի KLMakmopsv-ից մնացած ձեռ-երը *հիւանդք* un *թէ* O *զգարքն* Lhlu *կատարեսցին* Y *և ըստ* ahklmoprsuv *չիք ըստ*

5 ahklmprsuv *զմեղացն* û *և ըստ կա-*
նոնի հրամանաց G *հրամ[ան] ի* Y *չիք հրամանի* ILUZ *կանոնացն*

6 Yu *որք* Makmov *զմանկունն* h *մանկունս* p *մանկուս* u *մանկուն-*
ն k *ըսպանեն* D *ժէ* W *տասնհինգ*
r *տարի* փխ. *ամ*

7 iu *ապաշխարեսցին*

8 v գ *հողվածը պրված է* ղ *հողվածի տեղր և ընդհակառակը* CF *ներքևի լուսանցքում գ հողվածի համար կա հետևյալ բացատրությունը լուծ-*
մունք. վասն կանանց ասէ որ առ իրեաբ պոռնկին (էջ *198բ, 207ա*) բացի ahklmoprsuv-ից մնացած ձեռ-երը *իգացելոցն* ahkmosv *աւրինացն է* (lru *օրինացն է)* փխ. *արուացն է* V *պոռնկութիւնն* W՝ *երէք* (O գ) փխ. գ

9 û *ապաշխարեսցէ* hloru *ապաշխա-*
րութիւն

10 KLMQRSTXYôkn *զաղջիկն* W *առ-*
նակին փխ. *առն կին* a *չիք նա* Q *թող* OW *զայրն* վխ. *զքոյրն*

11 un *առնու* ahklmopsuv *իսկ* փխ. *և (նա)* û *խեխտ* KM *արկանէ և* pr *չիք մեռանի* W *տասն* CDEFGHô *չիք և (է)* W *հինգ* v է փխ. *ե* CG UYn *ե (G է) ամ ընդ* LZ *յաւրի-*
նաւք RST *յաւրինօք* X *յօրինօք* v *օրինօքն*

ՌՄՀԲ (ՌՄԿԴ) ե. Վասն որ մին կուսան է եւ մին երկեակ եւ զուգին՝ Գ ամ ապաշխարեսցեն։

ՌՄՀԳ (ՌՄԿԵ) Զ. Վասն երրորդաց որք զուգին, եթէ թողցեն՝ ժե ամ արտաքոյ եւ ե՝ ընդ աւրինաւք եկեղեցւոյ։

ՌՄՀԴ (ՈՄԿԶ) է. Վասն այնոցիկ ոյք զպոռնիկ կանայս թողուն՝ Ա ամ ապաշխարեսցեն եւ կին արասցեն, եւ կինն՝ առն չիշխէ լինել։

ՌՄՀԵ (ՌՄԿԷ)) Ը. Վասն որ զիւր կինն թողու եւ զայլ առնէ եւ ապա դառնայ յառաջինն՝ ե ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՀԶ (ՌՄԿԸ) Թ. Վասն որ ընդ երկու քերց պոռնկին եւ ապա զմինն կին առնէ՝ ժ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՀԷ (ՌՄԿԹ) ժ. Վասն քահանայից որ պոռնկին՝ լուծցին եւ ժ ամ ապաշխարեսցեն։ Նոյնպէս եւ սարկաւագունքն ի դպրաց կարգի կացցեն։

ՌՄՀԸ (ՌՄՀ) ԺԱ. Վասն որք շնան եւ կամին սպանանել եւ ի շնորհացն Աստուծոյ ապրեցան՝ Ը ամ ապաշխարեսցեն։

ՌՄՀԹ (ՌՄՀԱ) ԺԲ. Վասն որ ընդ հեթանոսի շնան՝ Թ ամ ապաշխարեսցեն։

ՌՄՁ (ՌՄՀԲ) ԺԳ. Վասն որ ընդ հեթանոսի ուտէ եւ ըմպէ աւելի քան զհաց եւ ղգինի՝ պարտաւոր է ապաշխարել ըստ յանցմանն։

ՌՄՁԱ (ՌՄՀԳ) ԺԴ. Վասն որ զհեթանոսս կին առնէ կամ լինի առն՝ չար է,

1 r *որոյ* փխ. *որ* M *մի* V *մինն* ô *դմին* (*կուսան*) Un *մէկն* (AIJOPQ RSTXZô *ա* V *մինն*) փխ. *մին* (*երկեակ*) l *երկեակք* n *երկակ* Wû ahklmoprsuv չիք և (*զուգին*) OW չիք *զուգին* W *երեք*

2 GHRh *ապաշխարեսցէ* ps չիք *ապաշխարեսցեն*

3 Yhlou *երորդացն* ô *երորդաց* r *երրորդացն* Uu *երկրորդաց* փխ. *երրորդաց* VWôv *որ* W՝ *տասն և հինգ* DK *մէ*

4 Wv *հինդ* Y չիք *ընդ* S *յաւրինաւք* IJLMRSTZ *յեկեղեցւոյ* KQY *յեկեղեցոյ* X *յեկեղեցւոց* ô *եկեղեցուոյ* û *եկեղեցի* ahklmoprsuv չիք *եկեղեցւոյ*

5 G *զայնոց* ուրիշներ ուղղել եՀ *այնոցիկ* Yôû *որք* (ahklmoprsuv *որ*) փխ. *ոյք* OW *պոռնիկ* Wahlou v *մի* kmps *ամ մի* hlu չիք *ամ*

6 ô *և ապա կին արասց*[*ն*] ü *խոկ* փխ. *և* (*կինն*) Y չիք *և* (*կինն*) U *կին* (*առն*) BEF *առնն* S *յառն* û *լինիլ* ô չիք *լինել*

7 M չիք *որ* hloru չիք *դիւր, դկին* քացի GKLMOQRSTYZWû-ից մնացած ähn-երր *կին* A *դայդ* M *դայլն* ps *դայլ կին առնէ*

8 IJKLMOPQRSTVXYZû *առաջինն* W *հինդ* CDGHu *ապաշխարէ* ô *ապաշխարեսցեն*

9 V p հողվածը դրված է ժ հողվածի տեղր և հակառակը Xhlu չիք *ընդ* FIJKMOPQRSTXZôamps *բ* È *քեռց* Yr *քերձ* OVW *պոռնկէէին* ô և *ապա կրկնված է* BCDEFHa *դմին* o *մինն* kmps *մին*

10 W *տասն* hklmoprsu *բ* (v *երկու*) փխ. *ժ* BCDGH չիք *ժ ամ ապաշխարեսցէ* C-ում ուրիշներ ավելացրել են վերևի յուսահցքում՝ *բ ամ ադաշխարէ* ô *ապաշխարեսցեն*

11 h *քահանայի* Yr *որք* M *լուծցի* W *տասն*

12 BCDEFGHYúkmps *սարկաւադունք* ô *սարգաւակք* r *սարկաւագն* Hև փխ. *ի* IJSôr *ի դպրոց* Y *ի դպարաց* OW *ի կարգաց* փխ. *ի դպրաց* ô *դարքի* AIJLPQRSTV *կայցեն* G *կացեն*

13 LRTZ *յաստուածոյ*

14 W *ուքն* v *ուք* u *ընդ* փխ. *ը* GH *ապաշխարէ* hlou *ապաշխարեսցէ*

15 Yûhn *որք* M չիք *որ* ahklmoprsuv *շնա* W *ինն* ô *ը* փխ. *թ* ahklmoru v *ապաշխարեսցէ* u *ապաշխարեսցեն ուղղափառութեամբ*

16 Yh *որք* û *ուտէլ* Y *ըմրէ* u *ըմպել*, չիք *աւելի* hlo չիք *զհաց*

17 hlo չիք և ô *կինի* û *զղինի համարձակին պարտաւոր է* A *ապաշխարել* p *ապաշխարելոյ* OYWu *յանցման* ô *աննցմանն* ü *յանցանաց*

18 ô *որ ընդ հեթանոսի* KLQSTZWûao psuv *զհեթանոս* ôu *առնու* hu *լին*[*է*]

մանաւանդ եթէ յանհաւատութեան կան մնան։ Եթէ թողցէ կամ մեռցի անհաւատն՝ ժԸ ամ ապաշխարեսցէ եւ զծնունդսն ածիցէ ի հաւատս։

ՌՄԶԲ (ՌՄՀԴ) ժԸ. Վասն որ զայգի հարկանէ առ չարի՝ Գ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄԶԳ (ՌՄՀԸ) ԺԶ. Վասն որ զարջառ հարկանէ կամ զայլ ինչ եւ սպանանէ՝ Ե Գ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄԶԴ (ՌՄՀԶ) ԺԷ. Վասն որ տուն այրէ ընչիւք՝ Ժ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄԶԵ (ՌՄՀԷ) ԺԸ. Վասն որ ի կանանց աւրինի են եւ անխտիր կան եւ չհամարին ինչ՝ Դ ամ ապաշխարեսցեն։

ՌՄԶԶ (ՌՄՀԸ) ԺԹ. Վասն որ մանուկն մեռանի առանց կնքոյ ի ծուլութենէ՝ Ժ Գ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄԶԷ (ՌՄՀԹ) Ի. Վասն գողոց, աւազակաց եւ մարդասպանաց եւ որ հրով կիզուն եւ արիւն արդար հեղուն եւ հայհոյեն՝ ժԸ ամ արտաքոյ եւ Ը ամ ընդ աւրինաւք ապաշխարեսցեն։

ՌՄԶԸ (ՌՄԶ) ԻԱ. Վասն որ Ճ դրամ գողանայ՝ Ը մասն յընչից աղքատաց տացեն։

ՌՄԶԹ (ՌՄԶԲ) ԻԲ. Վասն զազգական կին առնելոյ. ցհինգերորդն մի՛ իշ-

1 BCDEFGHaklmoprsuv *թէ (յանհաւատութեան)* BCDEFGH *յանհաւատութեանն* IJKMRSXôû *անհաւատութեան* Y *անհաւատութեանն* ô *և մնան* CDGHlips *և թէ (ł եթէ)* փխ. *եթէ (թողցէ)* Sô չիք *եթէ թողցէ կամ մեռցի* Yû *թողցի* r *մեղիցէ* փխ. *մեռցի*

2 Sô չիք *անհաւատն* W *տասն և հինգ* Y *ապաշխարեսցեն* hou *ապաշխարէ* D *զծնուն[գ]ն* Elo *զծնունդն* hu *ծնունդն* Yôps *զծնունդս* Yahklmop rsuv *ածցէ* R չիք *ի հաւատս*

3 RXY *որոյ* փխ. *որ* Y *զագի* IJû *հարկանի* hloru չիք *առ չարի* Mak mpsv չիք *առ չարի...ապաշխարեսցէ* X *չար* W *երեք* H *ապաշխարէ* ô *ապաշխարեսցեն*

4 M չիք *վասն...հարկանէ, մնացածը միացված է նախորդ հոդվածին ներքևի լուսանցքում ուրիշներ ավելացրել են ինչ ապանանէ* v *սպանէ*

5 Wv *երեք* DFHlKU *գ* փխ. *գ* G *ապաշխարէ* ô *ապաշխարեսցի* o *ապաշխարէ[..?]*

6 n *գտուն* A—JOPUVWno *ընչիւքն* Wv *տասն* Gĥou *ապաշխարէ* ô *ապաշխարեսցէ ՂԵՐՄ սիրով*

7 lru *որք* KLMRSTZô չիք *որ* X չիք *ի* O *օրին* (v *աւրին*) փխ. *աւրինի* G չի *համարին* Y չհամարեն n չհամարի

8 H *գ* փխ. *գ* W *ամս չորս* E չիք *ամ* hmprs *ապաշխարեսցէ*

9 Vû *գմանուկն* Y *գմանուկ* v *մանունկն* ahklmoprsuv *ի* փխ. *առանց* R *կրնքայ* ô *գնքոյ* p չիք *ի* ABD *ի ծուղութենէ*

10 Wv *երեք* Yûknv *ապաշխարեսցեն* p s չիք *ապաշխարեսցէ*

11 U *գողոյ* Ghklmors *և աւազակաց և* Yû *մարդասպանից* u *որք*

12 W *կիզնուն* Y *արիւնն* n *արդար արիւն* ps *հեռուն* փխ. *հեղուն* AB C *հայհոեն* բացի CEGHQahklmpr suv-ից *մնացած ձեռ.-երը ժէ* W *տասն հօքն* Q չիք *(ժէ) ամ* ô *ապաշխարեսցեն* փխ. *արտաքոյ* բացի CEGHahklmoprsu-ից *մնացած ձեռ.-երը է* W *հօքն* GYahklmoprs uv չիք *(է) ամ*

13 ô *ունկընդրէրսն կաց օրինօք* փխ. *աւրինաւք* G *ապաշխարէ* lo *ապաշխարեն* u *ապաշխարեսցէ*

14 բացի Yô-ից *մնացած ձեռ.-երը չուեն վասն* Y *զՁ* W *հարիւր* ô *տրամ* Wloru *հինգ* ABCDGHkmpsv *յնչից* IJKLMOQRSTXZWôhlou *ընչից* Yûr *ընչից* F *յազգատաց* KM QRSTZô *ազգատացն* û *ազգատաց և կարօտելոց*

15 Wôakmpsv *տայցեն*

16 Y *վասն որ* amprsv *զերբորդն (klu զերբորդն* D *ցէ-երորդն)* փխ. *ցհինգերորդն* h *զե-բորդն* o *ցե-րդն* u *է* բացի ZW-ից *մնացած ձեռ.-երը ցե-երորդն*

խեսցէ, եւ զչորրորդն ապաշխարեսցէ եւ երրորդքն մեկնեսցին եւ ապաշխարեսցեն։

ՌՄՂ (ՌՄԶԳ) ԻԳ. Վասն որ ընդ հաւր կնոջ ննշէ՝ ժ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՂԱ (ՌՄԶԴ) ԻԴ. Վասն որ զեղբաւր կինն կին առնէ, ոչ ընդունի զնա եկեղեցի Աստուծոյ, բայց թէ մեկնեսցի եւ ստոյգ ապաշխարեսցէ եւ զմահապարտին ապաշխարութիւն կրեսցէ։

ՌՄՂԲ (ՌՄԶԵ) ԻԵ. Վասն որ արտաքոյ ելեալ կին եւ բռնադատեալ հաւանեսցի ի պղծելն՝ Գ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՂԳ (ՌՄԶԶ) ԻԶ. Վասն որ չարապաշտ էր եւ հմայից հաւատայ բժժանաց՝ ե ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՂԴ (ՌՄԶԷ) ԻԷ. Մանուկ որ ապոռնայէ կամ ձգէ եւ կամ ածէ՝ Թ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՂԵ (ՌՄԶԸ) ԻԸ. Վասն որ ընդ հեթանոսի կայ եւ մեղանչէ ընդ նոսա՝ է ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՂԶ (ՌՄԶԹ) ԻԹ. Վասն որ հացի դէզ այրէ՝ է ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՂԷ (ՌՄՂ) Լ. Վասն որ զմահ խորհին այլոց, եւ իւր դիպեսցի մահն յայլոյ սպանողաց՝ ժ ամ ապաշխարեսցէ, թէպէտ եւ արժանի էր մահու։

1 BCDEFG զգ w̄ չորրորդն h չորրորդն In զչորրորդն u գ բացի LMRXYZam opsuv-ից մնացած ձեռ.-երը զգ-որդն H երրորդն Un երորդք u գ U *ապաշխարեսցեն և երկրորդքն մեկնեսցին և ապաշխարեսցեն* կրկնված է IKLMQRSTXZôûk *մեկնեսցեն* hloru չիք *մեկնեսցին և u ապաշխարէ*

3 ps չիք *որ* ô *որ զեղբօր կամ կնոջ հօր* G չիք *ընդ* ավելացրել են ուրիշներ ahklmoprsuv *կին* Wv *ասեն* û ô փխ. ժ Ghlu *ապաշխարէ* km *ապաշխարեսցեն*

4 G *որ ընդ եղբաւր* hlu *եղբաւր* l *եղբօր* BCDEFGHM *կին* hlou չիք *կինն* L չիք *կին* n *առցէ* Y *նա*

5 LQr *յեկեղեցի* Y *զեկեղեցի* r *այ առացց պատվի փխ. աստուծոյ* G *եթէ* Y *մեկնեսցէ* բացի EFGHIJL-Yûn-ից մնացած ձեռ.-երը *ապաշխարէ* KMQRSTXZô *ապաշխարեսցի* ô *զմահապարտի*

5—6 ahklmoprsuv *եթէ մեկնեսցին* (u *մեկնեսցեն*) *և զմահապարտին* (p *զմահապարտի*) *ապաշխարութիւն* (m *ապաշխարութիւնն*) *կրեսցեն եւ ստոյգ ապաշխարեսցեն* (kmr *ապաշխարութիւն*)

6 L *ապաշխարութիւնն* Y *ապաշխարեսցէ* ô չիք *ապաշխարութիւն* L *կրեսցին* բացի Ro-ից մնացած ձեռ.-երը *կրեսցեն* Y չիք *կրեսցէ*

7 L *որոյ* փխ. *որ* RXY չիք *որ* lu *եղեալ* L *կինն* a չիք *կին*

8 û *ի պղծելն* Wv *երեք* BCDEHMôak pr *ապաշխարեսցի* l *ապաշխարեսցեն*

9 G չիք *և հմայից* mեզը բաց է թողնված h *և հաւատայ* Rps *հաւատոյ* lou *հաւատայ* (o *հաւատայ*) *և հաւատայ* փխ *հաւատայ* ü *հաւատայ կամ բժժանաց* Y *և բժժանաց* h *բժանաց* u *բժժանայ*

10 v *հինգ* W *եօթն* բացի EGahklmopr suv-ից մնացած ձեռ.-երը է փխ *ե* r *ապաշխարեսցեն*

11 Y չիք *իէ* ճոդվածը ô *վասն մանկան* R *ապաւնայէ* u *ապորնայցէ* lu *պաւռնաէ* r *պոռնայէ* GH չիք *և* W *կինն* s *ա*[*մ*] G *ապաշխարէ* LSTZ *ապաշխարեսցի* ps չիք *ապաշխարեսցէ*

13 r *մեղանչէր* lhlou *է* փխ. *ընդ* (*նոսա*) W *եօթն* ahklmoprsuv *ե* փխ. *է*

14 hlou *ապաշխարէ*

15 ahklmoprsu իր ճոդվածը դրված է լը և լր ճոդվածների միջև v չիք իր ճոդվածը OWû *զեզ* (M *թէզ* R *գէզ*) փխ. *գէզ* G չիք *գէզ այրէ* Wû *եօթն* GHlor *ապաշխարէ* M *ապաշխարեսցի*

16 Y *զմահ* ô *խորհեն* hl *իւրեանց հանին* (u *իւր հանին*) փխ. *խորհին* ô *ա*[*յ*]*լոյ* û *իւրեան* Yû *մահ* HIJMôû *այլոց* F *յայլոյ*

17 Gh *սպանողաց* a *սպանանողաց* W *տասն* akmpsv *ապաշխարեն* IWôû *արժան* Y չիք *թէպէտ և արժանի էր մահու* A *մահու* ավելացրել են ուրիշներ

ՌՄՂԸ (ՌՄՂԱ) ԼԱ. Վասն կնոջ որ յղի է եւ հարկանի յանգէտս յումեքէ եւ անցանի մանուկն՝ Գ ամ ապաշխարեսցէ։

ՌՄՂԹ (ՌՄՂԲ) ԼԲ. Վասն որ մկնանկ գինի ըմպէ՝ Ե աւր ապաշխարեսցէ։

ՌՅ (ՌՄՂԳ) ԼԳ. Վասն աւձահարաց. յամին այն զկաթն մի՛ կերիցեն եւ մի՛ ՟ զմիսն՝ յԳ ամս։

ՌՅԱ (ՌՄՂԴ) ԼԴ. Վասն որ ոչ կամաւ սպանանեն՝ է ամ ապաշխարեսցեն։

ՌՅԲ (ՌՄՂԵ) ԼԵ. Վասն արուագիտաց եւ անասնագիտաց. որքան ժամանակս ունին ի մեղս, այնքան ամս ապաշխարեսցեն. եւ թէ յամեալ իցեն՝ յաւելցեն եւ յապաշխարութիւնն։

ՌՅԳ (ՌՄՂԶ) ԼԶ. Վասն կնոջ որ ընդ արամբ է եւ շնայ, թէ թողցէ զպղծութիւն իւր՝ է ամ աո դրանն, Գ՝ ընդ աւրինաւք ապաշխարեսցէ։

ՌՅԴ (ՌՄՂԷ) ԼԷ. Վասն որ յառաջ քան զհարսանիսն շնան եւ կին առնէ՝ Գ ամ արտաքոյ եւ Ա ընդ աւրինաւք ապաշխարեսցէ։

ՌՅԵ (ՌՄՂԸ) ԼԸ. Վասն որ մին կուսան եւ միւսն երկեակ՝ մեկնեսցին, ապա եթէ ոչ՝ եւ մինն մեռանի, մնացեալն ԺԵ ամ ապաշխարեսցէ։

1 Q կնոջն ô չիք կնոջ CGKLMRSTU XZôIn էր փխ. է X հարկանէր lo հարկան ô անգէտս lu յարգէտս p չիք յանգէտս W յումմեքէ ô ումեքէ

2 KLMQSTZ յանցանի kmps անցուցանէ IJûahloruv անցանէ kmps զմանուկն W երեք Gms ապաշխարէ p չիք ապաշխարեսցէ

3 ahklmoprsuv չիք վասն JQôû մկնակն OXY մկնակ r զմնակն v զմկնակն v գինին Y ըմբէ û ըմպիցէ v խմէ փխ. ըմպէ W քառասուն ô աւուր p օարք փխ աւր a hklmorsuv աւր (Irsu օր) արտաքոյ ապաշխարէ (hkrsv ապաշխարեսցէ m ապաշխարեսցեն) p ապաշխարէ

4 p աւձահարած hlru յամենայն (û ամենևին) փխ. յամին այն բացի lMQVYôno-ից մնացած ձեռ-երը յայն h զկաթն Y զմի û կաթն և միս մի կերիցեն գ ամս G ըմբէ փխ. կերիցեն ô կերիցէ u չիք մի

5 W զմիսն ոչ փխ· մի զմիսն, երեք HKLMRSTYZôn գ ahklmoprsv յերիս u յերիսն MWô ամ G ամս ապաշխարէ

6 ps լդ ճողվածը դրված է լե ճողվածի տեղը և բնդհակառակը û որք H ապանանէլն rs սպանեն W եօթն l u է փխ. է QT չիք ամ Ga ապաշխարէ Lr ապաշխարեսցէ

7 p յարուագիտաց ahklmoprsuv որչափ փխ. որքան G ժամա[նա]կս Z զժամանակս

8 Y ունի ahklmoprsuv ունին յորժամ մեղան (a եղան) G յայնքան W այնքան ô այնքան ժամանակ ամս այնքան փխ. այնքան ամս ô ապաշխարեսցին r այսպէս փխ. ապաշխարեսցեն BCDEFGHhloru եթէ a յամել M յամեալից ուրիշ?ներ ուղղել են յամեալ իցեն

9 LZ յաւելցին ô աւելցեն hlu և յաւելցին o և յաւելցեն r և ի Yôh lu չիք և GJKQRThlnou ապաշխարութիւն lLMSXZû ապաշխարութիւն Wôkm յապաշխարութիւն Y ապաշխարանքն

10 Y չիք լդ ճողվածը GH արեամբն (STXôl արեամբ) փխ. արամբ ô գնա փխ. շնայ û եթէ v թողցեն r չիք թողցէ Lahklmorsuv զպղծութիւնն o պղծութիւն

11 ôhlou չիք իւր W եօթն EHh է փխ. է v չիք ամ û դրան W երեք RXZ գ ամ ընդ S չիք ընդ X որինօքն G ապաշխարէ KMlmps ապաշխարեսցեն

12 r որոյ փխ. որ CDGH չիք որ C-ում ավելացրել են ուրիշներ ô առաջ, նշան փխ. շնան W երեք

13 X չիք և W մի m ապաշխարեսցեն Yhlu չիք ապաշխարեսցէ

14 Xa մինն ar կուսան է և RX միւսն Ghloru մին (Ymps մինն û մի) փխ. միւսն û երկակ GKLMQRST XYZô մեկնեսցեն

15 lKLMPQRSTVYZôûahklmoprsu թէ X չիք է BCDEFGHIûakmorsv մին Y մեռցի W տան է հինգ v չիք ամ Ghl ապաշխարէ r ապաշխարեսցին

ՌՅԶ (ՌՄՂՔ) Լ.Թ. Վասն որ զմայր կնոջն պղծէ՝ ծ ամ ապաշխարեսցէ։
ՌՅԷ (ՌՅ) Խ. Վասն որ շնայ եւ զնոյն կին առնէ՝ Գ ամ ապաշխարեսցէ։
ՌՅԸ (ՌՅԱ) ԽԱ. Վասն երկրավարացն որ մանրամասն ասեն ունել սխալանս՝ Գ ամ ապաշխարեսցեն։
ՌՅԹ (ՌՅԲ) ԽԲ. Վասն որ ի բեմի պահս քարոզեն, որ ոք լուծանէ առանց մարմնաւոր հիւանդութեան՝ նզովեալ եղիցի։
ՌՅԺ (ՌՅԳ) ԽԳ. Զի փոքր համարին զանցումն ինչ ի պատուիրանէն, այն է մահու չափ մեղք որ ոչ ղխոստովանութեամբ անկանի, եւ որ բազում ողորմութիւնս առնեն, բազում գթութիւնս գտանեն ի Քրիստոսէ աստուածոյ մերոյ, որում փառք յաւիտեանս. ամէն։

1 H *մայր* X *զմայրն* IJK *կնոջ* W *տասն* Xa չիք *տմ* Glrv *ապաշխարէ*
2 aklmoprsu չունեն խ հողվածը QX չիք և ծ *գնա* փխ. *գնոյն* W *երեք* G չիք *ամ* ավելացրել են ուրիշներ
3 G չիք իւա հողվածը ծ *երկրավարաց* ps *երկրավարանց* u *երկրաւորացն* ps *մանրամասն* hlou *են լինել* փխ. *ասեն ունել* kmps *լինել* փխ. *ունել* nr *սգալանս* Y *զմեղս* փխ. *ոխալանս*
4 W *երեք* KMVhr *ապաշխարեսցէ* lv *ապաշխարէ*
5 X *և որ (ոք)* EPkm *որք* փխ. *որ ոք* M չիք *որ (ոք)*
6 G *հիւանդութեանն* R *հիւանդութիւն* Y *հիւանդութեանց* ahklmoprsu *լիցին* բացի DHIJQXYWôûnv-ից մնացած ձեռ-երը *եղիցին*
7 hklmoprsu *զի փոքր...ի պատուիրանէն* հաւվածը միացված է նախորդ՝ իբ հողվածին v *վասն որ* փխ. *զի* û *որ* փխ. *զի, համարի* l *հրամանին* փխ. *համարին* ahklmoprsuv *գյանցումն* hloru չիք *ինչ* I Jûhloru *ի* (hloru չիք *ի*) *պատուիրանին* a *զի փոքր...ղխոստովանութեամբ անկանի՝* տող 8-րդ հաւվածը միացված է նախորդ՝ իբ հողվածին hklmoprsu *այն է* հաւվածից առաձին հողված
8 բացի XûahklmoprsuV-ից մնացած ծեռ-երը *չափ մահու* G չիք *մահու* ավելացրել են ուրիշներ W' *մեղս* v *ոչ ընդ խոստովանութեամբ* IJYû *խոստովանութեամբ* ôr *ղխոստովանութիւն* akmps և *որ*-ից առաձին հողված hloru չիք և *որ...յաւիտեանս ամէն՝* տող 10-րդ v *որչափ* փխ. *որ (բազում)*
9 B–HUnv *ողորմութիւն* K չիք *առնեն* M *առնեն* այ լուսանցքում
9–10 IJKLMOPQRSTVXYZWôû *ղըտանեն* (RX *դոանեն*) *ի քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ բազում գթութիւնս որում* (KLMQRSTXZô *որ* OW չիք *որում*)
10 J *ամէն*

ԽԴ

ԿԱՆՈՆՔ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԼՈՒԽՔ Է

ՌՅԺԱ (ՌՅԴ) Ա. Քահանայ կ ամեայ ի պատարագէն լռեսցէ։ Ապա եթէ առողջ իցէ՝ անյիշատակաց կատարեսցէ եւ մի՛ վարձեսցի։

ՌՅԺԲ (ՌՅԵ) Բ. Քահանայ որ ի միում աւուր Բ պատարագ մատուցանէ՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի։

ՌՅԺԳ (ՌՅԶ) Գ. Եթէ մատուցեալ պատարագին անգիտացեալ եղբաւրն կրկին մատոյց՝ զշարժեալ սեղանոյն կարգն կատարեսցեն, եւ որ անղգուշացաւ՝ մատուսցէ Տեառն զուարակ վասն անգիտութեանն եւ քաւեսցի։

ՌՅԺԴ (ՌՅԷ) Դ. Եթէ ոք ի քահանայից ի գնել կամ ի վաճառել կրթիցին կամ իշխանութեամբ իշխանաց շրջիցին հարկապահանջս լինելով կամ ոս-

1 u *կանոնք խգ յովհաննու.* մի քանի ձեռ-երում *կանոնք* բառից անմիջապես ետոո կա թվանամար, որր, հավանաբար, ցույց է տալիս, թե Հովհան Մանդակունուց քանի կանոնախումբ է բերված Հովհան Օձնեցուց ետո, կանոնագրքի երկրորդ շերտում՝ BCDEGH U *բ* Fv *երկրորդ* A *Բ* ճիշտ *բ*-ն է JKLMOPQRSTVXZ *յոհաննու* Yô o *յոհաննու* lu *յովաննու* JKLMOQR VXYZôahlopru *մանդակունոյ*

1—2 n *նորին կանոն տեառն յոհաննու հայոց կաթուղիկոսի մանդակունոյ գլուխս է* W *չունի վերնագիրը՝ 1—2-րդ տողերր։*

2 JMQRSTUXZôûkmrv *կաթուղիկոսի* L *կաթուղիկոս* Aps *կաթողիկոսի* A BĿFQUôakopsv *գլուխս* û *չիք գլուխք է բացի* L-ից մնացած ձեռերը *գլուխ* OŸ *եօթն*

3 ô *քահաննա* Wlruv *վաթսուն* o *վաթսն* O *ամեաց* hlpru *ի պատարագէ* IJû *չիք ի, լռեսցէ պատարագէն* RXYakmpsv *Եթէ* C *ողջ* (l.l *անողջ*) փխ. *առողջ*

4 Q *է* փխ. *իցէ* KLMQRSTXZ *կատարեսցի* m *կատարեցէ* X *ի* փխ. *մի* û *վարձով* kmps *վարձեսցէ* l *վարձեայի*

5 hlou *ընդ* փխ. *ի* ôn *չիք ի* n *յաւուր* YW *երկու* F *մատուցանիցէ*

6 Yû *խաչահանուսն* W *խաչահանսն* r *խաչահունսն* u *խաչահանունս* ô *եղիցին*

7 a *մատուցանել* ahklmoprsu *քահանային* փխ. *պատարագին* LMQRS TXYZô *անդիտաբար* փխ. *չդիտացեալ* u *եղբօր*

8 v *զկարգն* ps *կարգ* ô *գարգն* uhlou *չիք կարգն* hloru *կատարեսցէ* v *չիք որ* û *անզգուշութեամբ մատուցանէ*

9 ou *մատուցէ* km *չիք տեառն* LRX *զբաւարակ* G *գիտութեանն* ուրիշներ ուղղել են *տգիտութեանն* IKLMQ STVXZWôûlpr *անգիտութեան* R *չիք անգիտութեանն և քաւեսցի* u *չիք և* hlu *քաւեսցէ*

10 ô *իւ* փխ. *ի (գնել)* Fv *չիք ի (գնել)* JKLMOQRSTXYZWôn *և* փխ. *կամ* k *չիք (գնել) կամ* m *կամ և ի* lôû *կրթիցեն* LYhloru v *կրթեսցին* Wakmps *երթիցեն* փխ. *կրթիցեն*

11 km *չիք իշխանութեամբ* OWô *շրջիցեն* akmps *վարիցին* (hloru *վարեսցին*) փխ. *շրջիցին* u *հարկապահանջ* ahklmoprsu *և* փխ. *(լինելով) կամ* l *աստիկանս*

տիկանս կարգիլ աշխարհական գործոց, ասէ գիրն առ նոսա. «Լաւ էր նոցա, թէ բնաւ չէր ծանուցեալ զարդարութեան ճանապարհն»*. այնպիսիքն մի՛ լիցին քահանայք, այլ աստուածախաբք, պատարագք նոցա կափունք շանց, մկրտութիւնք նոցա որպէս թլփատութիւն Հրէի, տունք նոցա որպէս մեհեանք գիւաց, եկեղեցիք նոցա կրկին աւրհնեսցին, իսկ ի ղղջումն եկեալ՝ ժ ամ ընդ ոնկնդիրս կացցեն եւ ի ներքս մտեալ մինչեւ ցվախճան ընդ ժողովրդականս կացցեն։

ՌՅԺԵ (ՌՅԼ) Ե. Զեռն քահանայի որ զարիւն Քրիստոսի հեղու՝ մի՛ իշխեսցէ արիւնհեղութիւն առնել, զենեալն ի նմանէ մեռելոտի կոչեսցի։ Ի զղջումն եկեալ՝ Բ ամ ապաշխարեսցէ եւ Գ զուարակաւք սրբեսցի։

ՌՅԺԶ (ՌՅՓ) Զ. Որք զբերանս իւրեանց պղծեալ են դատարկ բանիւք եւ զՀոդին Սուրբ հայհոյեն, նոքա են փողք սատանայի որ հալածեն զհրեշտակսն որ պահապան են մարդկան, զի որք զհայր եւ զմայր կոչեն յապականութիւն՝ նոքա է՛ւ զեկեղեցի է՛ւ զքահանայ զրպարտեն. իսկ որք ի գազանս եւ յանասունս յանդգնին, նման են այնոցիկ որ ընդ դէս յախտին եւ որ զպատկեր Աստուծոյ ի շան կերպարան դարձու-

* Բ Պետր. Բ, 21

1 akmps *կարգեալ* r *կարգեն* Yhlou *կարգել* lu *գիրքն* Y *չիք նոցա* l *գաւեր* փխ. *լաւ էր*

2 K *թէ նոցա բնաւ* hloru *չէր բնաւ* H *զարգարութիւն* Y *զարդարութեանն*

3 Z *չիք լիցին* ü *քահանայ* BD *այդ* u *չիք այլ* F *այլախարք* փխ. *այլ աստուածախարք* IJu *աստուածախախք* v *աստուածախարք են* B—HMSUWûhloru *պատարագ* ô *պատարագաց*

4 kmps *կամ խունկք* փխ. *կափունք* AKLPQRSTUVXYZôûakmnprs *մըկրտութիւն* Yu *չիք որպէս* Y *թլփատութիւնք* W *թլփաթութիւնն* a *թղփատութիւն* s *թղպատութիւն* lôûv *հրէից*

5 Y *չիք որպէս* E *և մեհեանք* akmps *մեհեանք են գիւաց* V *գիւացն* Q *աւրհնեսցին* ô *օրհնեսցեն* hlou *աւրհնեսցի*

6 RXY *չիք ի (ղղջումն)* W *տասն* ou *չիք ամ* ôhloruv *ոնկնգիրսն* FY *կացեն*

7 ak *մինչ* hloru *չիք մինչև* IJQSTlm no *ցվաղճան* ô *ժողովրդականն* hr *ժողովրդեանն* lou *ժողովուրդն* v *ժողովրդականսն* բացի v-ից մնացած ôեռ-երը *կացցէ*

8 IJ *ձեռք* v *ձեռնն* Wôh *քահանային* o *քահանայի* փխ. *քրիստոսի* hlu *չիք քրիստոսի*

9 R *չեկեալն* (Y *զեկեալն*) փխ. *զենեալն* Y *համարեսցի* փխ. *կոչեսցի*

10 h *եկեալ ընդ* r W *երկու* û *ժ* փխ. *բ* Wkmps *երեք* L *զըւարակաւք* l *զուարակք*

11 ahklmopsu *որ* C *բերան* ուրիշներ ուղղել են *զբերանս* ps *գատարկք* r *չիք գատարկ* X *դհոգի* ü *և զսուրբ հոգին*

12 AW *հայհոեն* BCDEFGNv *փող* o *սատանոցի* Yoû *որք* lu *դհալածեն* ABCDEIJKLOknrv *դհրշատակն* Y *դհրեշտակս* M *դհրեշտակն աստուծոյ որ*

13 Y *որք* W *պահ* փխ. *պահապան* h *չիք են* Y *մարդկանց, որ* BCDEG HSôv *կամ* փխ. *և*

14 F *յապականութիւնն* Mô *ապականութիւն* r *զապականութիւն* u *չիք և (զեկեղեցի)* G *զեկեղեցին* u *զքահանայի*

15 X *չիք որք* IJûm *անասունս* h *յանասունսն* ô *ի յանասունս յանդքնին* h *յանդգնեն* l *մնան* փխ. *նման* L *յայնոցիկ* Yakmps *որք (ընդ)* Y *չիք ընդ*

16 X *դև* hlu *ախտին* r *յաղթին* փխ. *յախտին* r *զոր ի պատկեր* KLMQ RSTXYZô *զպատկերս* K *զարձուցանեմ* M *սկզբնապես գարձուցանեն այնուհետև գրիչն ուղղել է զարձուցանեմ*

ցանեն եւ նմանեցուցանեն. լալով ասեմ, այնպիսին է, որ ղՈրդին Աստուծոյ առ ոտն եհար եւ որք ասենն՝ անգէտք են, վասն որոյ զգուշացին յանհնարին չարեացն։ Բայց քահանայն տեղեկացեալ՝ գանեսցէ առժամայն։ եւ Գ կապճեան յաղքատս տացէ եւ 3 ծնրադրութիւն, եւ
5 ապա ճաշակեսցէ կերակուր եւ քահանայն իշխան է։

ՌՅԺԷ (ՌՅԺ) է. Որք խոստովանեցին եւ ապա դարձան ի փսխած իւրեանց, եւ դարձեալ խոստովանեսցեն՝ ղսաստն աճեցո՛, այլ ընկալ մարդասիրութեամբ ըստ բանին Տեառն որ եւթանասնեկին եւթն հրամայեաց թողուլ։

1 B—HYahklmoprsuv չիք և նմանեցուցանեն Q լալովով Y այնպիսեաց p այսպիսին Y չիք է ô որդին Y դոբ[դ]ին

2 U ոտնհար h որ փխ. որք Ÿûhlou ասեն R անգէտքն, չիք են, զգուշացինն m զգուշացի

3 HIJPôû անհնարին H քահանայ n տեղեկացեալ u տեղեկացեալ առժամայն դանեալ Y դանեսցի

4 I արժամայն u առ ժողով փխ. առժամայն W երեք կապճեամբն ak mprs կապճեանս BCDEFGHv կապիճ ցորեան (hlou կարճեանս) փխ. կապճեան KLMQRSTXZ աղքատս Yû աղքատաց Wv երեք հարիւր Q ծընդաղրութիւն hor ծնդրադրութիւն l ծննդրադրութիւն u ծուխը դիցէ

5 Y չիք կերակուր u զի փխ. և

6 KMQRSTXZô որ ahklmors խոստովանին R խոստովանեսցին Y խոստովանեցան G խոստովան եղին h klorıu դառնան ô ի փսխածս Rps ի փսխած (U ի փսխածն) փխ. ի փսխած hlnu ի փսխածն

7 HIJXYôû խոստովանեսցին ahklmop rsu խոստովանեցան u դասստ hlo u աճեցոց p աճեցւոց s աճեցւոյ B CDH այդ

8 Yûahklmprsu բանի H յԵթնանասնեկին V յԵթանասնեկին IQST Եթնանասնեկին Jm ԼԹնասնեկին u ԼԹասնեկին v ԼԹանասն KLM o եաւԹանասնեկին XYWûûr եօԹանասնեկին k եօԹանասեկին բացի BDEOPRUZhln-ից մնացած ձեռ-երը ԼԹանասնակին XYWôûr եօԹն lo եաւԹն V է փխ. եւԹն h lu հրամայեցաք

ԽԵ

ՍՐԲՈՅՆ ԴԻՈՆԵՍԻՈՍԻ ԱՓԵՆԱՑԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ԲԱՆ Ա

ՌՅԺԸ (ՌՅԺԱ) Ա. Համակարգն ոչ կարեն զմիմեանս յառաջ ածել. եթէ յանդգնին՝ կրկին նորոգեսցին. վերինքն գներքնոցն ունին, իսկ ներքինքս զվերնոցն ոչ ունին։

1 û *կանխոն?ի խէ սրբոյն դիոնէսէոսի* Zô *կանոնք սրբոյն* n *կանոն դիոնէսիոսի* Q *սուրբ* G *դիոնիոս* KLM *դիոնիսի* X *դիոնիսոսի* Y *դիոնէսիոսսի* l *դէոնէսիոսի բացի* HIJQRVW oahkmoprsuv-*ից մնացած ձեռ-երը դիոնիսիոսի* lVYr *աթենացոյ* Ulo *աթենացւոց* ôu *աթենացոյն* h *աթենացոց* kmp *ագենացոյ* s *ագենացւոյ* n *արիսպագացոյն փխ. աթենացւոյ* aps *եպիսկոպոսին* KMn *չիք եպիսկոպոսի*

2 n *գլուխ փխ. բան* Wp *չիք բան* û *չիք բան ա*

3 MYhloru *համակարգն* ûkm *համակարդք* SÜZ *կամակարդքն* (ô *կամազարքն* p *ժամակարգն* s *ժամակարգքն*) *փխ. համակարդքն* Yo *գմիմիանս* hlu *դմիմեանց* ô *առաջ* û *ածել զմիմեանս յառաջ* O *անդգնին* hlou *յանդգնի*

4 KMhlou *նորոգեսցի* R *նորոգեացին* Y *նորոգեոցին* W *գներքնոյն* ô *գներքինոցն* u *ներքնոցն (ունին)* BDEFHUWakmnpsv *(իսկ) ներքինս* JRXûhloru *ներքինքն* M *ըստ ներքինքս* Y*ներքինն, զվերնոյն* ô *վերինն* û *զվերնոց*

5 hlu *չիք ոչ* Y *ունի*

ԽԶ

ԿԱՆՈՆՔ ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԿԻՊՐԱՑԻՈՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԵԾԻ ԵՒ ԱՌԱՔԻՆԻՈՑ ՄԱՐԳԱՐԷԻ ԵՒ ՆՇԱՆԱԳՈՐԾԻ ԳԼՈՒԽՔ Գ

Ռ3ժՔ (Ռ3ժՔ) Ա. Ի վերայ բազում նշանացն եւ մարգարէութեանցն, եւ այս շնորհեալ երանելւոյն Եպիփանու, դի յորժամ պատարագ կամէր մատուցանել, յառաջին յաղաւթսն իւր, զոր վասն արժանաւոր լինելոյ զանձն իւր, աղաչէր վասն իջից Սուրբ Հոգւոյն ի խորհուրդն սուրբ որ ի վերայ սուրբ սեղանոյն, եւ տեսանէր յայտնապէս զՀոգին Սուրբ իջեալ

1 befgq քանի որ այս կանոնախմբի ա և բ հողվածները տալիս են մեծ չափի տարընթերցումներ, իսկ գ հողվածը բոլորովին տարբեր բան է, ուստի նպատակահարմար գրտանք, նշված ձեռ-երի այս կանոնախումբն ամբողջությամբ տալ համապատասխան կանոնախմբի ծանոթագրություններ բաժնում: u *կանոնք խղ սրբոյն եպիփանու կիպրացւոյ արքեպիսկոպոսի առաքինւոյ և նշանագործի* փխ. *կանոնք...գլուխք գ՝ տող 2-րդ n նորին սրբոյն եպիփանու կիպրացւոց եպիսկոպոսի մեծի ե[ւ] առաքինոյ մարգարէի և նշանագործի կանոն երկրորդ ունի գլուխս գ* փխ. *կանոնք...գլուխք գ՝ տող 2-րդ u ամբողջ վերնագիրը ջնջված, կեղտոտված և անընթեռնելի է* A—HPQSTU XYZhv *կանոն* CDGHIJKLMORS TXWôalor *երանելոյն* p *մեծին և երանելոյն եպիփանու կիպրացոյն եպիսկոպոսին* CGô *եպիփանու* H *եպիփիփանու* Z *եպիփանոյ* CDHY *կիպրացու* FIhlor *կիպրացոյ* Gô *չիք կիպրացւոյ* O *եպիսկոպոսին* ô *չիք եպիսկոպոսի*

2 B առ[աք]ինւոյ CDH *առաքինու* G VXYôah *առաքինոյ* Q *առաքինեաց* 1 *աւագինոյ* փխ. *առաքինւոյ* Wô *չիք մեծի...նշանագործի* p *չիք առաքինւոյ մարգարէի* K *մարգարէի* H *շնանագծի* փխ. *նշանագործի* W *չիք գլուխք* բացի Yahk moprs-ից մնացած ձեռ-երը *գլուխ* r *երեք* kmps *բ* փխ. *գ* W *չիք գ*

3 km ա հողվածը դրված է օրպես ընթածակաւ p *նշանաց* ahklmoprs *մարգարէութեացն* (akmps *մարգարէութեանցն* r *մարգարէութեանն) էր և* u *ապա* փխ. *այս*

4 CDGHIKLMQRSTXYZWôûahlnopr u *երանելոյն* O *եպիփանւոյ* Y *եպիանու* Zv *կամէր պատարագ* ô *կամէ* ps *չիք կամէր* QZp *մատուցանէր*

5 CGlô *առաջին* C-ում ուրիշներ ուղղել են *յառաջին* Yôl *ագօթսն* u *աղօթս* h *աղաւթսն* ô *արժանաւոր լինելոյն* u *լինելոց*

6 û *գանձն իւր լինելոյ* v *վասն* փխ. *սուրբ* GHIQVYôhloru *հոգւոյն* ps *հոգւոյ* ô *ի խորհուրդն իւր սուրբ* Hps *չիք սուրբ որ ի վերայ* ahklm r *չիք որ*

7 ô *չիք սուրբ (սեղանոյն)* FKOkmps u *սեղանւոյն* u *առնէր* փխ. *առասանէր* h *իջեալ* (փխ. *որ*) *ի վերայ ..զհոգին սուրբ* կրկնված է G *այսնապէս* o *յառնապէս* ahklmoprsu *իջեալ ի վերայ սուրբ* (a *սրբոյ) սեղանոյն* (kms *սեղանւոյն)*

ի սեղանն սուրբ եւ յամենայն ի կեանս իւր ոչ երբեք կատարէր զխորհուրդ պատարագին, եթէ ոչ իշեալ եւ հանգուցեալ տեսանէր զշնորհս Հոգւոյն Սրբոյ ի պատարագն։ Եւ եղեւ աւր մի ի կալ նորա առաջի սուրբ սեղանոյն եւ յասել զբանս աղաւթից ըստ սովորութեան իւրոյ որ առ Աստուած, զի իջցէ Հոգին եւ կատարեսցէ զխորհուրդ սուրբ պատարագին, եւ յայնժամ երեւումն տեսլեան Սուրբ Հոգւոյն ոչ եղեւ ըստ սովորութեանն որպէս յերէկն եւ յեռանդն։ Եւ զարհուրեալ դողութեամբ, ուժգին արտասուաւք, եւ հառաչանաւք երիցս անգամ կրկնեաց ղրանս աղաչանաց եւ ոչ եղեւ երեւումն շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ։ Իսկ երանելին կայր զարհուրեալ եւ ողբալով աղաչէր վասն յայտնելոյ զպատճառն չլինելոյ ընդունելի աղաւթից նորա վասն իշից Հոգւոյն Սրբոյ։

Եւ հայեցեալ նորա ի ձախակողմն կոյս ի սարկաւագն որ զքշոց պատարագին ունէր եւ տեսանէր զճակատն նորա լի չարաչար բորոտութեամբ որ յառաջագոյն սուրբ էր ի բորոտութենէն։ Իսկ երանելին Եպիփան ձգեաց զձեռն իւր եւ փութապէս ի բաց առ զքշոցն ի նմանէ եւ ասէ ցնա հեզութեամբ. «Երթ, որդեակ, գնա ի տուն քո եւ մի՛ ճաշակեր այսաւր յաստուածային խորհրդոյն»։ Եւ սարկաւագն եւ արտաքս եւ

1 u *ի սեղան* v *ի սեղանն* a չիք և ô ps *անենայն* h *ամենայնի* Yn չիք *ի (կեանս)* ô *ոչ ոք երբէք* ·lJ *յերբէք* hlu *կատարէ* A *դի[ր]հուս[ր]դ* s *զխորհուրդն*

2 ap *սուրբ պատարագին* ps *թէ* OW *տեսանէ*

3 HIRXYhlou *հոգոյն* u *սրբոյ հոգւոյն* ô *ի պատարագին* a *ի պատարագ իւր* RY չիք *մի* CDEGHôakmoprs uv չիք *է (կալ)* R *յառաջի* û *սրբոյ*

4 ûms *սեղանւոյն* IJôûhklnopru *ասել* a *զբան* MW *յաղօթից* Q *յաղաւթից* ô *աղօթիցն* k *աղաւթիցն* Y *սովորութեանն* kmn չիք *որ*

5 R *ած պատիվ չուճի* Yhr *իջցէ հոգին սուրբ և* Y *զխորհուրդն*

6 ô *այնժամ* HIJRXYhlou *հոգոյն* ps *հոգւոյ* Z *որ փխ. ոչ* IMQSôûhlou *սովորութեան*

7 R *որ փխ. որպէս* Qû *երէկն* ôo *էրէկն* ôm *եռանդն* a *զարհուրել* u *զարհուրեալ* R *դողութեան*

8 ô *արտասօք* u *արասուօք* r *երից*

9 բացի Uûahklmnoprsu-ից մնացած ձեռ-երը *աղաչանացն* LVXY չիք *եղև* X-ում ավելացրել են ուրիշներ Y *երևեցաւ* QTZ *ումն փխ. երևումն* Y *շնորհն* HIRSTXYôo *հոգոյն* hlu *սուրբ հոգոյն (u հոգւոյն)* u չիք *սրբոյ* ô *երանելի*

10 ô *այրն փխ. կայր* H *յայտնելոց* C *զպատճառն* GWr *զպատճառն* KL MQRSTXZô *զպատճառս* u *պատճառն*

11 ô *չլինել* բացի BCDEFGHahklmoprs uv-ից մնացածց ձեռ-երը *չլինել* ahk mopu *աղաւթիցն* lrs *աղօթիցն* Q *վասն զի* HIMQRXYôhlo *հոգոյն*

12 KM չիք *նորա* Lhloru *ի ձախակողմ* X *ի ձախակողմն* G չիք *որ* ավելացրել են ուրիշներ Joûr *զքշոցն* a klmosu *զքշան*

13 r *ունէր առ պատարագն* FMQYahk lmoprsu *զճակատ* SWô *զի փխ. լի* KM *բորոտութեամբ չարաչար* v *բորոտութեամբ չարաչար հարեալ որ*

14 X չիք *որ* ô *առաջագոյն* ahklmoprs u *սուրբն*

15 ô *եպիփան* v *զձեռն* L չիք *ի բաց* oahklmoprsu *էառ* û *քշոցն* ahklm opru *զքշանն* r *զքշան*

16 Y չիք *հեզութեամբ* GSprs *երդ* H *որդեակ* LY չիք *գնա* S *ի դուն* M չիք *և մի ճաշակեր այսաւր յաստուածային խորհրդոյն՝* տող *17*-րդ ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ *մի ճաշակէր յաստուածային խորհրդոյն*

17 IJLQôûr *աստուածային* Y *ի սուրբ* փխ. *յաստուածային* u *խորհրդոյն* ahklmoprs *խորհրդոյս* p *արտաքս* Y չիք *արտաքս*

գնաց ի տուն իւր։ Եւ հրամայեաց երանելին զքշոցն այլում սարկաւագի սպասաւորել սրբոյ խորհրդոյն։ Եւ ապա սկիզբն արարեալ նորա աստուածային բանից պատարագին ուժգին արտասուաւք, եւ նոյն ժամայն ետես զՀոգին Սուրբ ի վերայ աստուածային խորհրդոյն ի սեղանն սրբութեան անարատ գառինն՝ փառակցին իւրոյ։ Եւ զկնի արձակելոյ խորհրդոյն կոչեաց զսարկաւագն եւ ասէ. «Կամիմ ուսանել զպատճառս իրացն որ եղեն ի քեզ, որդեա՛կ»։ Նա պատասխանի տուեալ ասէ ցերանելին. «Ի գիշերիս յայսմիկ մերձեցայ ի կին իմ եւ յանդգնեալ ի սպասաւորութիւն սուրբ խորհրդոյս, զայս կրեցի»։ Յայնժամ հրամայեաց կոչել զամենայն երիցունս եւ զսարկաւագունս եւ ասէ ցնոսա. «Որդեակք իմ, որք արժանիդ եղէք սպասաւորութեան սրբոյ խորհրդեանն, ի բաց արարէք զմարմնասիրութիւն յանձանց ձերոց, զի մի՛ յանցանիցէք նոքաւք եւ արհամարհիցէք զհրաման մեծի քարոզին որ աղաղակէ եւ ասէ. «Որ ունիցին կանայս, որպէս թէ չունիցին՝ այնպէս կալցին»*։ Եւ ցմեծ մարգարէն Մովսէս ասէր Աստուած, թէ ի սպասաւորութիւն կոչեցար՝ «Հոյծ ի բաց ընկեա զհողաթափս յոտից քոց»**, որ է մեռելութեան գործք,

* Ա. Կոր. է, 29 ** Հմմտ. Եսայ. Ի, 2

1 BCDEFGHv *երանելին տալ զքշոցն* hor *զքշանն* l *զ:քանն* (u *զշանն*) փխ. *զքշոցն* CD *այլումն* Lu *սարկաւագի տալ և* (L չիք *և*) *սպասաւորել*

2 a *սպա[սա]ւորել* Y *սուրբ* A *խո[ր]հրդոյն* Un *խորհրդոյ* v *պատարագին* փխ. *խորհրդոյն* ahklmopsu *նորա* (r [ո?]*ր*) փխ. *ապա* Q *արար* ahklmoprsu չիք *նորա*

3 Jû *բանիցն* ô *բանին* KM չիք *բանից, պատարագացն* W *արտասօք* u *արտասուք*

4 Q *աստուածայի[ն]* G *աստուած ուրիշներ ուղղել են աստուածայինն* ô *աստուածայինն ի վերայ խորհրդոյն* ûps *ի սեզան*

5 Y *սրբութեանն* kmps *ըստ* փխ. *անարատ* Yu *գառին* s *ե[ւ[*

6 A *խո[ր]հրդոյն* Q *խորհրգւոյն* ô *գոչեաց* ü *սարկաւագն* ô չիք *և ասէ* Hr *ուսանիլ* Y *ուսանին* ô *ու[ս]անիլ* ÕQẅiiiu *զպատճառ* Yô *զպատճառն*

7 Yôkmps *իրացն* u *որ ի քեզ եղեն* W չիք *ի* Yô *և նա* X *նմա* փխ. *նա* l *պատասխան* Yv *պատասխանեալ* փխ. *պատասխանի տուեալ* KMô *աւեալ* r չիք *ասէ*

8 IJôûo *այսմիկ* Y *յայսմիկ* ô *ի կինն* ps *մի* փխ. *իմ* ô *անգգեալ*

9 û *սրբոյ* hlru չիք *սուրբ* IJKLOPQ RSTVXYZWôû *խորհրդոյն* A *խո[ր]հրդոյս* ô *գրկեցի* փխ. *կրեցի*

10 o *գոչել* M *իրիցունս* Hu *սարկաւագունս* akmps չիք *և (ասէ)* km *որդեակք*-ից առաւնձին հողված

11 KMhlou *որ* ahklmoprsu *արժանի* U *եղէ* v *էք* փխ. *եղէք* Y *սպասաւորութիւն* M *սուրբ* A *խո[ր]հրդեանն* KMôû *խորհրդոյն* u *խորհրդեան*

12 RVYp *զմարմնասիրութիւնն* HIJûn *անձանց* Y *յանձաց* û և փխ. *զի* ô p *անցանիցէք* PV *նօքօք* u *նօքոք* n *գնոքաւք*

13 H *արհամարհիցէք* Y *արհամարհից* u *արհամարհցէք* lu *արհամարհեցէք* I *գհրամանս* akmprs *մեծ* n *մեծին* hlou *մեծարոգին* փխ. *մեծի քարոզին* n *քարոզի* u *որք*

14 Y *ունիցի* OW *կանայք* Y *ոչ ունիցի* ahlou *ոչ ունիցին* hu *այսպէս* Y *կալցի* ps չիք և Y *գմեծ* ahklmop rsu *մեծ*

15 aklmobrs *մարգարէին* ô *մօվսէս* ahl oru *մովսէսի* k *մովսէսին* mps *մովսիսի* ahlmoprsu *եթէ* k չիք *թէ* ô *ի սպասաւորութիւն*

16 r *լուծ* T և *ի բաց* ps *ընդեա* C *զոզաթափս* ô *գհոգաթ[ափ]ս* l *գհոգաթափ* IJQûlnr *ոտից* Y *յոտից* ô *ի յոտից* Y չիք *քոց* r չիք է Y *մեռելութեանն* o *մեռեռութեան* Yû *գործ*

զի սպասաւորութիւնդ յոր կոչեցար՝ սուրբ է. եւ յայնմ հետէ ոչ մարմնաւոր հեշտութեանց պարապեաց մարգարէն, այլ բանին սպասաւորութեան: Եւ ի հնումն, որք կամէին ի սպասաւորութիւն խորանին մերձենալ Ֆ աւրեայ ի կանանց զգուշանային, որչափ պարտ է ի նորումս: Սոյնպէս եւ յորժամ կամիմք հաղորդել մեղսաքաւիչ խորհրդոյն, թէպէտ եւ կարեւոր է կերակուրն քան զանկողնոցն ցանկութիւն, սակայն զգիշերն ընդ մէջ անցուցանեմք: Այլ եւ ի սուրբ կերակուրս եւ լըմպելիս որք յանդգնաբար մերձենան մինչեւ անառակ արբենալ՝ ի մեղս եւս համարիմք նոցա ոչ եթէ զգինին, այլ զանառակ եւ զյանդուգն ցանկութիւն նոցա, զի վասն հացին առաջաւորութեան ասէր քահանայն ցԴաւիթ, թէ՝ «Զգուշացեալ են մանկունքդ քո ի կանանց, կերիցեն». ասէ Դաւիթ. «Սուրբ են յերկկէ եւ յեռանդէ յորմէ հետէ ելաք ի ճանապարհ»**. եւ ասպա հրամայեաց՝ ահա որ ինչ բնութեամբ բարի է, յանդգնութիւն պիղծ առնէ, եւ ոչ եթէ զբնութիւնն, այլ զյանդուգն եւ զանժամն ասեմ: Արդ՝ որք արժանաւորեցայք աստուածային խորհրդոյն՝ մեծաւ երկիւ-*

* Ա. Թագ. ԻԱ, 4 ** Ա. Թագ. ԻԱ, 5

1 v զի KMhlou *սպասաւորութիւն* H IJKLMQRSTYZôûk *որ* L *կոչեցարդ* Y *յայն* ôlr *այնմ* r *հետեւ* ô *մարմնաւոր*

2 Y *պարբ[ա]պեաց* u *պարապեա* BD *այդ* ô *չիք այլ* Yhloru *բանի* Y *սպասաւորութեանն*

3 n *չիք և* Ü *չիք (և) ի* h *ի սպասաւորութեան* AJOPQST *մերձանալ*

4 Wlmoprsu *երեք* W *ի կանաց* û *որչափ ևս* Gô *ի նորումն* Y *ի նորումնս*

5 h *որպէս* փխ. *սոյնպէս* ô *որժամ* Y *հաղորդել* A *խո[ր]հրդոյն* ô *թէպէթ*

6 OV *կարևուրն* R *և* փխ. *է* ps *չիք է* IKLQRSTXZ *զյանկողնոցն* Hhlou *զանկողնացն* Y *զանկողնոյն* o *զյանկողնոյն* akmprs *զանկողնեացն* F *ցանկութիւնն* a *ցանկութիւն կնոջ սակայն*

7 û *զիշերն* a *ի* փխ. *ընդ* G *ի մէնջ* փխ. *ընդ մէջ* BDH *այդ* G *կերակուր* L *կերակրոցն* AQp *յմպելի* I JKMOPRUVXZakms *յըմպելի* ST *յըմբելիս* ô *ըմպելի* h *յմպելիս* nu *ըմպելիս* Y *յըմբելիս*

8 BCDEGHLô *որ* Mô *անդգնարար* A JKOPQRSTUXhmpsu *մերձանան* OW *չիք մինչև* akmprs *յանառակ* p *արբենալն* r *արբենան* ü *չիք ի, չիք և*

9 M *հրամայիմք* փխ. *համարիմք* ü *քէ* BDHs *այդ* hlu *այլ և* BCDEG HIJKLMQRSTXYZahlu *դանդուգն* O *զյանդուգն* Ü *զյանդուք* ûps *յանդուգն* n *դանդուդ* l *և դանդուգն* ô *զանդուք* փխ. *զյանդուգն* r *դանդուգն ցանկութիւն ձանկութիւն նոցա* a *ցանկութիւնն*

10 ahklmoprsu *և* փխ. *զի* Y *առաջաւորութեանն* E *առաջնորդութեան* փխ. *առաջաւորութեան* H *քահանայքն* uh *քահանայ* ô *չիք քահանայն* I *դդաւիթ* ô *թաւիթ*

11 Y *մանկունդ* akmprs *մանկունք* hlo u *մանկունքն* k *քlոl* BCDEFGHv *չիք քո* p *երկիցեն* փխ. *կերիցեն* ü *և ասէ* ô *թաւիթ*

12 V *չիք են* BCDEFGH *յերկկէ* W *յերկկնէ բացի* lYôû*n*-*ից մնացած ձեռ-երը յերկիկէ* W *յեռանդնէ* RXY *չիք հետէ* ahklmoprsu *ի ճանապարհս*

13 Yars *յանդգնութիւնն* ô *յանդգնուիթիւն*

14 H *պղծ* FlLMPQSXWôûlm *դբնութիւն* BD *այդ* BCDGHIJMûhklou *դանդուգն* E *դանդուգսն* ô *անդուդն* r *զանդուքն* ô *անժամն* n *զանժամն* Gahklmoprsu *ոանժամս*

15 ôp *որ, արժանաորեցայք* L *արժանաւոր գրիչն ուղղել է արժանաւորեցայք* W *արժանաւորեցաք* A *խո[ր]հրդոյն* On *խորհրդոյն* p *խորհրդոյս* hp *և երկիւղիւ* s *երկիւղ*

ղիւ զգուշացարուք բազում երկիւղիւ զանձինս ձեր արժանացուցանել կալ առաջի սեղանոյն եւ հաղորդել մարմնոյ եւ արեան Տեառն:
ՌՅԻ (ՌՅԺԳ) Բ. Վասն է՞ր աւրէնսդիրն չհրամայեաց մերձենալ յապարահն, քաջ հասեր ի վերայ եւ իմացիս զչարաչար վնասն: Վասն ապարահին
ə անկողնոց դիտեա, զի որ ոք առեալ զսերմանիսն ի լիճս եւ ի ծովակս սերմանեսցէ եւ ոչ յերկիր մաքուր՝ մոլեգնոտ համարիմք զնա, նոյնպէս լինին եւ ուխք կանանց ըստ ամսոց, զի կենդանի երկիր մանկանց յաւրինեսցի եւ զառեալն ի զուգակցէն մաքուր պահեսցէ: Արդ՝ ոչ այլ ինչ ունի պատճառք, բայց միայն վասն մանկանն կենդանութեան յիննամսեայ ժամանակի յորովայնի մաւրն, վասն որոյ եւ ոչ ի մատաղահասակին մաւրն լինի ապարահին, զի չեւ է ժամանակ արգանդին լինել մանկաբեր. եւ ոչ՝ յորժամ դադարէ ի ծննդենէն՝ լինի այն, այլ միայն ի ծննդոց ժամանակին լինի այն, զոր տնկեալ է Արարչին զլինելն ապարահին ի բնութեանն կանանց, զի մանուկն կենդանի պահեսցի.

1 R *զգուշացարուց* r *զգուշասցուք* ȯ· *զի զգուշացարուք* Yu *չիք զգուշացարուք բազում երկիւղիւ* m *զյանձինս* r *զանձն* v *ձեր արժանացուցանել զանձինս* ps *մեր փխ. ձեր* BEr *արժանաւորեցուցանել* C D *արժանօհրեցուցանել*

2 m *սեղանոյ* ȯ *հաղորդել* բացի KLM QRSTVXYZWûmps-ից մնացած *ձեռ-երր արեանն*

3 Y *օրէնդիրն* Fahloruv *հրամայեաց չմերձենալ* kmps *հրամայէ քէ ի* (m *մի*) *մերձանալ* (p *մերձանալն*) AIJOP *մերձանալ* ȯ չիք *մերձենալ* Y *յապահարն* Z *յապարհն* ȯ *ապահարն* u *յապահար* hlu *յապահարսն*

4 hlou չիք *ի վերայ* G *իմացին* ȯ *իմացիր* ahklmoprsu *իմանաս* r *չարաչար* r *զվնասն* kmps *բանն փխ. վնասն* Yûhlu *ապահարին*

5 RXY *յանկողնոցն* Un *անկողնոյ* ah klmoprsu *անկողնեացն* IJKLMQS TZ *յանկողնոց* Yaklmoprsu *զիաեա* (h *զիտես*) *փխ. զիտեա* n *որք,* չիք *ոք* kmps *առեալ է* ahklmoprs u *զսերմանիս* r *ի լիճն* բացի Uah klmnopsu-ից մնացած *ձեռ-երր ի լիճ*

6 BCDEGH *սերմանիցէ* KM *սերմանեաց* ahklmoprsu *սերմանէ* Y չիք *և* r չիք *ոչ* IKLMQRSTXYZôn *երկիր* û *ի յերկիր* Y *մոլիգնոք* W *մոլեգնատ* û *մոլէգնոս* Y *համարիմք* I *նոյնպէս և*

7 Jû չիք *լինին* hlopu *ուղք* BFG *ուիտք* (UXôn *ուզտ*) *փխ. ուխք* I *և ուխք կանոնաց լինին ըստ ամսոյ* E *ըստ ամսոյ ձախ լուսանցքում* JKLMPQRSTVXYZôûln *ամսոյ* OW *ամաց փխ. ամսոց* BCDGH *իր փխ. երկիր* C-ում ուրիշներ ուղղել են *երկիր,* իսկ D-ում տեղը բաց է թողնված

8 Wû *զառեալ* H *ի զուգակցին* h *որ ոչ փխ. ոչ* BD *այդ* s *այ[լ]*

9 hlu չիք *ինչ* W *պատճառդ* ȯ *պատճ[առ]ք* r չիք *բայց* ȯ *բայց միայն* կրկնված է M չիք *վասն* ավելացրել են ȯ *իննամսեայ* u *յիննամսեայ*

10 p *ժամանակին,* չիք *որոյ և* ȯahlop rsuv *ի մատաղ հասակի* (ȯv *հասակին*) km *ի մատաղի հասակի*

11 C *ապարհին* YWhlu *ապահարին* Y չէ *փխ. չև է* J *ժամանակին* IKLM QRSTXYZûhou *յարգանդին* l *ցարգանդին* ȯ *լինել*

12 ȯ *որժամ* C *ի ծնդենենէն* G *ի ծնենդենէն* Yahklmoprsu *ի ծննդենէ* B D *այդ* Y չիք *այլ* U չիք *այլ միայն...լինի այն՝* առղ *13*-րդ

13 ahklmoprsu *ի ծննդոցն* lahklmprsu *ժամանակի* ahklmopsu չիք *լինի այն զոր* HOWu *անկեալ փխ. տնկեալ* AB *զոր* [տնկ!եալ է o [ար]արիչն Un *զլինել* Yr *զլինելն* ȯ *զի լինելն* u *լինելն*

14 ûhl *ապահարին* Un *ի բնուբքիւն* h *ի բնուբքենէ* FIKLMQRSTXZWôlo u *ի բնուբքեան* r *ի բռնուբքենէն փխ. ի բնուբքեանն* LOWô *պահեսցէ*

ուստի յառաջագոյն մինչ չեւ մանուկն ստեղծեալ է, ապարահին յառաւելութենէ կերակրոցն անկեալ ի յարգանդն ըստ ամսոյն եւ ոչ գտեալ զմանուկն ի նմա, ճեպով արտաքս ելանէ. եւ յորժամ մանուկն ստեղծանի՝ ոչ ելանէ արտաքս վասն մանկանն պիտոյից, որով զկենդանութիւն ունիւ։ Վասն որոյ պարտ է զարմանալ եւ փառաւորել զսքանչելագործն Աստուած, որ վասն մերոյ զարմանալոյ զնոյն կարմրութիւն արեանն ի սպիտակութիւն կաթին դարձուցանէ մինչեւ մանուկն զարգասցի եւ ապա անդրէն ի նոյն գոյնն դառնայ, բայց բնութիւն միեւնոյն է։ Եւ պղծութիւն ի նմա ոչ գոյ, զի թէ պիղծ էր ծնունդն, ապա եւ զհարսանիսն ոչ հրամայէր։ Պիղծ՝ պոռնկութիւն է եւ լի է չարախտութեամբ անկողինք նոցա։ Սուրբ է ամուսնութիւնն։ Եւ որ վասն որդւոց անկեալ է ի բնութիւն նոցա, ղոր հաստատեալ է Արարչին, բայց վասն ապարահին մի՛ յոդիսն մեղիցուք, մի՛ զմարմինսն ապականեսցուք զծննդոցն, զի ղայս Մովսէս եւ մարգարէքն պատուիրեն՝ «ի կին ապարահի չմերձենալ», այսինքն յանկողինս նորա ոչ ելանել, զի մի՛ կենդանի ծնունդն ապականեսցի ժանդիւքն որ ի նմանէ աճեցեալք, զի յորժամ յիւրմէ*

* Համմտ. Ղեւտ. ԺԵ, 19, 20, ԺԸ, 19, Ի, 18, եզեկ. ԺԸ, 6

1 CGô առաջագոյն C-ում ուրիշներ ուղղել են յառաջագոյն KLMZn մինչև, չիք չև ahklmoprsu էջէ փխ. է F յապարահին Yhlou ապահարին r յապահարին ahloru ի յառաւելութենէ (o առաւելութենէ) IJOYWû առաւելութենէ

2 û կերակրոց ams անդեալ BCDE անկեալ փխ. անկեալ ô ի արդանդին Jü ճեպեալ փխ. դաեալ

3 û զմանուկ hlu ի նմանէ G չիք ի նմա...մանուկն JKLMQRSTXYZô u ճեպեալ Vhlu յարտաքս ôu որմամ û մանուկ

4 բացի ahklmoprsu-ից մնացած ձեռ-երը ելցէ û մանկան ô որ փխ. որով OVr զկենդանութիւնն

5 R փառաւորեալ D փառաւել ուրիշներ ուղղել են փառաւորել

6 U զարմանալոյ hlou չիք զնոյն O kr զկարմրութիւնն բացի LVYWô ûmp-ից մնացած ձեռ-երը զկարմրութիւն

7 ûr արեան ô չիք ի O ի սպիտակութիւնն u մանուկ a զարդասցի

8 hlu չիք և L ի նոյն անդրէն p չիք գոյնն բացի BCDEFGHV-ից մնացած ձեռ-երը գոյն KLMQRSTXYZ ô բնութեամբ u բնութիւնն

9 Y չիք գոյ, պիղծն, չիք էր E ծնունքն Y չիք ապա H հարսանիսն Ys զհարսանիս

10 ABCDEFGHOPUaprsv պոռնկութիւնն k և պոռնկութիւն nv էր փխ. (լէ) է p չարութեամբ

11 IJKLMQRSTXYZ յանկողինք ô յանկողինք նոցա կրկնված է al չիք է IKLMQRSTXYZWûhlmou ամուսնութիւն ô ան փխ. ամուսնութիւնն CGIJKLMQSTYZôv որդոց u որդւոյ ahloru որդոցն kmps որդւոցն aps անդեալ m անդեալ (k որ անկեալ) փխ. անկեալ

12 a չիք (է) է V ի բնութիւնն ahklmoprsu ի բնութեան R չիք ի բնութիւն նոցա զոր հաստատեալ է ô չիք զոր բացի ahklmoprsu-ից մըցացած ձեռ-երը որ w ապարահին բայց վասն ahklmoprsu չիք վասն Yhlu ապահարին

13 ô հոգիսն akmoprs և մի (զմարմինսն) BCDEGHYûakmoprsv զմարմինս R զմարմինսն hlu չիք մի զմարմինսն ապականեսցուք Q յապականեսցուք ô ապականիցուք

14 H չիք և Y զմարգարէսն ahklmpsu պատուիրէին r պատուիրէին մեզ ի կին Y չիք ի Yûhlu ապահարի Gkmps ապարահին AP չմերձանալ ô չմերձենան

15 ahklmoprsu այս ինչ է փխ. այսինքն OW յանկողինք u չիք յանկողինս hlu չիք նորա lu չելանել h չմենանել փխ. ոչ ելանել û ծնունդ

16 M ժանտիւքն hklmorsu ժանդիւքն փխ. ժանդիւքն ahklmoprsu և աճեցեալք u աճեցեալ ô որժամ s յորժան IJKLMQRSTVXYZô իւրմէ h չիք յիւրմէ

զուգակցէն ընկալցի զմանկարարութիւնն՝ առողջ եւ անարատ պտուղ որովայնի ծնցի յաշխարհս։ Ապա թէ արք եւ կանայք առանց միաբանութեան յանդգնաբար լրբեսցին զանարժանսն գործել, նոքա ոչ որդեծնութեան են ցանկացեալ, այլ պիղծ եւ անառակ ցանկութեան։ Այլ եւ որք իմանալն կարեն եւ ոչ լինին աւուրքն այն որդեծնութեան, զի զաղտեղութիւնսն յոլովս ունին յինքեանս եւ ոչ տան պատկերին ստեղծանիլ եւ յաւդիլ ի միմեանս։ Ապա եթէ սակաւ ունիցին զհիւթ աղտեղութեանցն ի ներս՝ յանկարծ ուրումն ստեղծանել ստեղծանի մանուկն։ Բայց աղտեղութիւն ընդ ստեղծուածն խառնեալ ծնանին խեղք եւ թիւրք եւ մարմնահարք եւ կիսանդամք եւ աւելամարմինք, ջանդք եւ հիւանդոտք եւ անդամալոյծք. եւ ախտ աւրկութեան յաղտեղութենէն ի մասունս մասունս մարմնոյն բուսեալ եւ տնկեալ նեխէ եւ փտէ եւ վիրաւորէ եւ ապականէ զամենայն մարմինն, է՛ որ ի տղայութեան, է՛ որ յերիտա-

1 KLMQRSTXYZô զուգակցի u զուգակցին IJKLMQRSTXYZôû չիք ընկալցի IMQSôu զմանկարարութիւն

2 IJKLMOQRSTVXZWûhno յորովայնի Y չիք որովայնի IKLMQRSTXY Zômr աշխարհս ûk յաշխարհ BCD EGHv եթէ Y միաբանութեանն

3 ôh անդգնաբար QRXô լրբեսցեն u լրբեացին kmps մերձեսցին (G լռեսցին) փխ. լրբեոցին OW զանարժանքն Y յանարժանս v զանարժանս RYa որդեծնութեանն

4 Ra չիք են YW ցանկացեալք ABDs այդ YWahklmorsu ցանկութեանն BCDG այդ

5 ûu իմանալ ahklınprsu չիք և XY որդեծնութեանն r յորդեծնութեան Y այլ աւուրքն այն փխ. զի ôûahklmoprs զաղաեղութիւնս u զաղաեղութեանս

6 Un յոլով IJûh ինքեանս OW առն փխ. առն v սաեղծիլ Uakmnps ստեղծանել

7 M աւդիլ Y յօտիլ ôs յօթիլ k չիք ի Yo ի միմիանս hu ի միմեանց KLMQRTXYZôûahklmoprsu թէ p սակաւ փխ. սակաւ IJûhlopu աղտեղութեանց Y աղտեղութեանն r աղտեղութեան

8 IJYûahlmoprsu ի ներքս ô անկարծ CDEGWaklmorsuv ուրեմն ahklm oprsu ստեղծանիլ փխ. ստեղծանել UZn չիք ստեղծանել lu սաեղծան (G եղանի) փխ. ստեղծանի hkosu աղտեղութիւնն

9 h ըստ փխ. ընդ L ստեղծուածան Y ստեղծածան Y ծնանի, խըղք (ho u խելք) փխ. խեղք բացի ahklmo prsu-ից մնացած ձեռ-երը չուներ և (մարմնահարք)

10 բացի ahklmoprsu-ից մնացած ձեռերը չուներ և (կիսանդամք) u չիք և (աւելամարմինք) H աւել մարմին քո v առաւելամարմինք (u աւելանդամք) փխ. աւելամարմինք KLMQRSTXYZô ջանք hlpu ժանդք փխ. ջանդք v չիք ջանդր

11 û չիք և (անդամալոյծք) KLMRST XYZ յանդամալոյծք RXYkp ախտր u ախտարկութեան փխ. ախտ աւրկութեան Y ուրկութեանն k յուրկութեան բացի ams-ից մնացած ձեռ-երը ուրկութեան ô աղտեղութենէ ü ախտեղութենէ r յախտեղութենէ u յաղտեղութենէ F ի մասուն X իմաստուն փխ. ի մասունս

12 CGHJôûnu չիք մասունս Hn-ում ձախ և աջ լուսանցքներում ավելացրել են գրիչները p չիք մարմնոյն OWlu անկեալ փխ. տնկեալ ô նեխ p նեխեալ ô փտէ p փտեալ, չիք և (վիրաւորէ) ô վիրաւորէ

13 m դյամենայն Cu մարմին OW (մարմինն) և է ô չիք (մարմինն է VXY ի տղայութեանն OWho ի տղայութեան է luv ի տղաութենէ OW և է (յերիտասրդ.) Wp ի յերիտասարդութեան KLM չիք է որ յերիտասարդութեան և է որ ևս յառաջ M-ում այս հատվածը ներքևի լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ IJQRSTXZôuhlu երիտասարդութեան Y երիտասարդութեանն

սարդութեան, եւ է՛ որ եւս յառաջ ժամանակաւ չար ախտն յայտնի. վասն դի սրբոյ եւ հոգելից մարգարէին ծանուցեալ պատուիրէ եւ ասէ, թէ՝ «ի կին ապարահ մի՛ ոք մերձեսցի»*, որպէսզի մի՛ կենդանի ծնունդն կորիցէ աղտեղի ախտիւքն. եւ արդ՝ եթէ Մովսէս, եզեկիէլ եւ մարգարէքն պատուիրեցին չմերձենալ յանկողինս ապարահից, ե՛ւ հմուտք բժշկացն յանկողնոցն ղգուշացուցանեն զմեզ, ե՛ւ կշտակարկատք հեթանոսաց ի բժշկական արուեստից տեղեկացեալք զնոյն զանազան ախտիցն յոլովութիւն որ զմարմինս փաղփեալ ապականեցին նոքաւք որ ի յայնմ ժամանակի ի տաղտկալի անկողինսն մերձենայցեն, որպէս աւրէնս իմն հաստատեցին՝ ոչ միայն յանկողնոցն հեռանալ, այլ եւ ի տանցն եւս յարանցն հալածել իբր զբնութիւնս, զոր արար Աստուած, պիղծ համարել. Այլ մեք ոչ եթէ զոր արար Աստուած եւ հաստատեաց ի բնութեան կանանց խոտեմք եւ իշխեմք պիղծ համարել, այլ որպէս մարգարէն պատուիրեաց չմերձենալ յանկողինս նոցա վասն մանկակորոյս լինելոյ, որոց ոչ տայ ստեղծանիլ աղտեղութեանցն յոլովութիւն,

*ՀմմտՂեւտ. ԺԵ, 19, 20, ԺԸ, 19, Ի, 18, Եզեկ. ԺԸ, 6

1 ôu չիր և p *ժամանակս*
2 BCDEGH չիք *զի* C-ում ավելացրել են ուրիշներ Sôr *սրբոց* Y *սուրբ, մարգարէն*
3 Y չիք *ի* lu *ի կինն* BCDGH *ապարահի* Yûhlor *ապահար* u *յապահար*
4 lhlou *աղաւղիս* Y *աղաւիւքն* ahklmoprsu *ախտիւք* ô *մոլսէս* m *մոմսէս* ABCDs *եզէկիէզ* M *եզեկէլ* Y և *եզեկիէլէ* H չիք (*եզեկիէլ*) և n և *այլ մարգարէքն*
5 A *չմերձանալ* KLMGRSTXZ *յապարահից* Yür *ապահարից* hlmou *յապահարից* HOVWôû *հմուտ*
6 Ynr *բժշկաց* ahklmopsu *բժշկաց վասն անկողնեացն* r *անկողնեացն* D GH *յան և փխ. յանկողնոցն* D-ում տեղը բաց է թողնված MR *զգուշացուցան* M-ում ուրիշներ ուղղել են *զգուշացուցանեն* Y *զգուշացան* ô *կշտակատարք* ahkmlu *քշտակարկասք* ps *քշտակարտակք* l [*ք*]*շտակարկատք* r *շքտակարկատք*
7 ô չիք *ի* ru *արհեստից* r *տեղեկացեալքն* բացի KMSTYûls-ից մնացած ձեռ-երր *տեղակացեալք* J *զնանազան* բացի GHQUôûhklmnopruv-ից մնացած ձեռ-երը *զնանազան* ô *աղոիցն* ahklmoprsu *ախտից*
8 R *յոլովութեան* Wk *յոլովութիւնն* U *փաղղփեալ* û *փախփեալ* BCDE FGHv *փաղաղեալ* (ahklmoprsu *փաղփաղեալ* n *փաղփեալ*) փխ. *փաղփեալ* X *ապականեսցին* W *ապականեաց* P *նօքօք* s *ոյ* փխ. *որ* ahklmoprsu չիք *ի*
9 Sr *ի այնմ* lJLOPRSTVXYZ *ժամանակիւ* KMlou *ժամանակին* Q *ժամանա* W *ժամանակաւ* ô *ժամանակիս* h *ժամանակն* IJKLM OPQRSTUVXYZWôûn չիք *ի* û *տախտկալի* hlu *ի տաղաակի* փխ. *ի աաղտկալի* lJKLMORSTVXZôû n *յանկողինան* Y *յանկողիսն* v *անկողինս* AF *մերձանայցեն* ahklmo pru *մերձենայինն* s *մերձանայինն*
10 H *անկողնոց* û *յանկողնոց* ahklmo prsu *յանկողնեացն* ABCD *այդ* R չիք *ի*
11 Yôûhloru *ի տանց* r և *իս* (v *ևս և*) փխ. *ևս* QY *յարանց* û *արանց* ah klmnoprsu *արանցն* hoprsu *իբրև* akprs *զբնութիւնն* hlmou *զբնութիւն*
12 BCD *այդ* k չիք *մեք* r *զոր աստուած արար աստուած*
13 OYW *ի բնութիւն* ahkoprs *ի բնութեանն* u *խո[տեմք?]* տեղը բաց է թողնված A [*և իշ*]*խեմք* ps *յիշխեմք* G *համարեմք* Y *համարիլ* ô *համարե[լ?[* ABCD *այդ*
14 AU *չմերձանալ*
15 hlou *որդոց* փխ. *որոց* QRSXYôhlo ru *ստեղծանել* lJYûn *աղտեղութեանց* ôp *յաղտեղութեանցն* M չիք *աղտեղութեանցն յոլովութիւն ...ստեղծանի լի՝* էջ 276 առ 1-ին աջ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ Y *յոլովութիւնք*

եւ թէ յանկարծ ստեղծանի՝ լի ախտիւք եւ աղտեղութեամբ: Վասն այնորիկ եւ մեք պատուիրեմք ընդ մարգարէին՝ «Մի՛ մերձենալ յանկողին ապարահից», ղի ծնունդն կորիցէ եւ ծնաւղքն յոգիս իւրեանց մեղանչեն աներկիւղաբար եւ յանդգնաբար, ղի մեղքն յանդգնագոյն գործին*
5 *եւ ոչ ակամայ եւ ցաւաւք: Իսկ որ ի սրբութիւնսն պատկառեն մտանել յաւուրս աղտեղութեանն, բարւոք առնեն վասն պատուի սրբութեանն, ղի եւ մեք յորժամ ձեռս ցխոտս ունիմք կամ հանդերձս գեռաթաթախս, պատկառեմք ի սրբութիւնսն մտանել եւ աղաւթել, այլ լուանամք եւ մաքրեմք եւ ապա մտանեմք եւ անխիղճ իմն կատարեմք աղաւթս որ է*
10 *աւրինակ, թէեւ ոգւովքն սրբելովք պարտ է մտանել եւ կալ առաջի Աստուծոյ: Իսկ որ ըստ երրորդութեանն զանձն պիղծ ոք համարի, այնպիսին ընդ աւրինացն կապանաւք է եւ ընդ անիծից, զոր մարգարէն բողոքէր. «Խզեսցուք զկապանս նոցա»** եւ որ այլն. եւ Պաւղոս ասէ, թէ՝ «Խափանեալ էք ի Քրիստոսէ որ աւրինաւքն արդարանայք»***: Արդ մի՛*

* Հմմտ. Ղեւտ. ԺԵ, 19, 20, ԺԶ,.19, Ի, 18 ** Սաղ. Բ, 3 *** Գաղ. Ե, 4

1 Un չիք *և (թէ)* KSUZôn *եթէ* r *ստեղծանիլ* D *աղտեղութեամբ <թեամբ>* û *ախտեղութեամբ* h *այնոցիկ*

2 G *պատիրեմք* hlu *ըստ* փխ. *ընդ* A FU *մերձանալ* v *մերձենալ* Yhklm oprsuv *յանկողինս* ô *անկողին*

3 LMQ *յապաբաւից* J *ապաբահից* Y ôr *ապահարիցց* û *ապահարիցն* hlo u *յապահարից* Y *դի մի ծնունդն* u *ծնունդ* IJKLMRSTVXZWôû *ծնողքն* F *ծնո[դ]ք* r *ծնօղք* v *ծնաւղն* Y *գհոգիս* ô *ի հողիս*

4 n *աներկիւղաբար* r *աներկիւղաբար* Y չիք *և* ô *յանդգնաբար* hlopru *անդգնաբար* GSô *մեղք են* km *յանդգնաբար* (ps *[յանդգն]աբար*) փխ. *յանդգնագոյն* ô *գործեն*

5 IQVXnr *յակամայ* p չիք *և (ցաւաւք)* KM *և ոչ ցաւովք* Y *ցաւոք* FW *ցաւով* բացի Xôahklmoprsu-ից մնացած ձեռ-երը *ցաւովք* n *որք* C DGHû *ի սրբութիննս* kps *ի սրբութիւն* Mm չիք *ի, զսրբութիւնսն* m *զսրբութիւն* ru *պատկառին* ps *ոչ պատկառին* (s *պատկառեն*) O *մտանեն*

6 ô *աւուրս* IMSUVWôûhlmou *աղտեղութեան* Q *յաղտեղութեան* IJ *բարիոք* ôlu *բարոք* r *բարուոք* r *առնել* ps *ասեն* փխ. *առնեն* BCD EFGHv *պատուոյ* lKLMQRSTXZ Wôûlm *սրբութեան*

7 L չիք *և* ô չիք *յորժամ* n *գձեռս* r *ձեռաց* KLMQRSTXYZô չիք *ձեռս* n *ցեխոտս* u *խոտս* kmps *ի ցեխս* (r *խոցս*) փխ. *ցխոտս* u *ունիմ* L չիք *կամ, կամ գեռաթաթախս* n *գերաթաթախս* p *գեռաթաթախ* Q hloru *գեռաթաթախս* փխ. *գեռաթաթախս*

8 ûp *պատկառիմք* uhlmou *ի սրբութիւնս* Jû չիք *և աղաւթել* m *յաղաւթել* BCD *այլ* բացի RXYalors u-ից մնացած ձեռ-երր *մաքրիմք*

9 Y չիք *և (անխիղճ), անխղճաբար* r *անխեղճ* LR *կատարիմք* X *աղօթս* Y *զաղօթան*

10 û *թէ* փխ. *թէև* GlJQYôlruv *ոգովքն* H *յոգովքն* û *հոգւսվ* h *հոգովքն* B CDEFGHv *սրբեցելովք* Y *մնատել* փխ. *մտանել*

11 h *ընդ* փխ. *ըստ* lSWôû *երրորդութեան* lm *երկրորդութեան* (ou *երկրորդութեանն* a *աւրինադրութեանն*) փխ. *երրորդութեանն* u *յայնպիսին*

12 u *ըստ* փխ. *ընդ* ô *օրինօք* ou *աւնաւրինաց* (l *անօրինացն*) փխ. *աւրինացն* Lp *կապանաւքն* p չիք է ô *անիծից* H *ան[իծ]ից* D *անցից* փխ. *անիծից* H *զոք* փխ. *զոր*

13 I *փղոքէր* r *նոցա և ընկեսցուք ի մէնջ զլուծ նոցա* փխ. *նոցա* u չիք *և (որ)* ô *ընկեսցուք* փխ. *որ այլն* h չիք *որ* A *այդն* IJOV *պղոս* u *պղօս* r *պօղոս* ahklmoprsu չիք *ասէ* ô չիք *թէ*

14 KRXh *խաբանեալ* p չիք *որ* Yû *օրինօք* p *աւրինաւք*

ըստ հնոց սուրինացն իբրեւ ի պղծութենէ ոգւոյ խորշեսցուք ի յայսմանէ, այլ իբրեւ ի զազրալի մարմնոյ աղտոյ մերժեալ փախիցուք մինչեւ յաւր մաքրութեան նոցա եւ մանաւանդ յանկողնոց ապարահիցն բազումք փախիցեն, քանզի ոչ միայն հեղձութեան ծննդոցն են պարտապանք, 5 այլ եւ չարաչար յոգիս իւրեանց մեղանչեն, որք անդէն իսկ յորովայնին զմանկարարուիւնն աղտովն ապականեն եւ ոչ տան նկարել ի կենդանութիւն։

Հարցումն Թէոդոսի fանանայի եկեղեցւոյն Կեսարու առ երանելին Եպիփան ի Կիպրոս։

ՌՅԻԱ (ՌՅԺԴ) Գ. Կամիմ ուսանել յաղագս Քառասնիցն պահոց, թէ որպէս Մովսէս ի աւր պահեաց եւ Եղիայ եւ Տէրն մեր ոչ ի թիւ արկեալ այնպէս ի աւր, այլ զշաբաթ եւ զկիւրակէ լուծանեն ամենայն ախորժելի կերակրովք եւ գինեաւ, բայց միայն ի մսոյ, եւ ոմանք յԳ ժամուն ուտեն

1 ahklmoprsu *ի փխ.* *ըստ* Uün *հնոյ* H *չիք* *հնոց* ավելացրել են ուրիշներ û *օրինաց* p *և իբրև* GH *ի պղծութենէն* o *ի բղծութենէ* CYö hlu *ոգւոյ* G *գոյ փխ.* *ոգւոյ* n *քարշեսցուք* *նախ լուսանցքում գրիչն ուղղել է խորշեսցուք* ahklmnoprsv *չիք ի (յայսմանէ)* ö *ի այսմանէ* akmprs *յայնմանէ* (hlou *յայնցանէ*) *փխ.* *յայսմանէ*

2 BCD *այդ* loru *իբր* kmps *չիք ի* û *ի զազիր փխ.* *ի զազրալի* ahkl moprsu *ագտոյ մարմնոյ* Q *ագտեոյ* Y *ագտի* û *ախտոյ* E *չիք* *փախիցուք մինչև...ապարահիցն բազումք՝ տող 3-րդ* W *ցօր* ö *օր* r *յար փխ.* *յաւր*

3 L *մաքրութեանց* Y *մաքրութեանն* R *մանայվանդ* ö *մանաւան* OW *յանկոզնոյ* hkloru *յանկոզնեաց* a m *յանգոզնեաց* ps *յանգոզնել* UY ûpr *ապահարիցն* v *ապաբահից* hl ou *յապահարիցն* G *չիք* *բազումք* ավելացրել են ուրիշներ

4 O *պախիցեն* Y *հեղձութիւն* W *հեղձութեանն* h *հեղձութենէ* MQ *հերձութեան փխ.* *հեղձութեան* C *ծննոց* ուրիշներ ուղղել են *ծննդոցն* D *ծնն[դ]ոցն* ahklmoprsu *պարտապան* lJu *պարտականք* (ö *պատուիրեմք*) *փխ.* *պարտապանք*

5 BD *այդ* L *և այլ փխ.* *այլ և* Q *չիւրեանց* n *անդրէն* lu *անդնէն* h *անդ գնեն փխ.* *անդէն* Y *յորովայնի* ö *որովայնին*

6 IMSWöûlmn *զմանկաբարուիւն* r *զմանկարուիւնն* û *ախտով* բացի IJYöûhlopru-ից մնացած ձեռ-երը *նկարել* Y *չիք ի, զկենդանուիւնն* JOVWûnr *ի կենդանուիւնն*

8 hlou *այս հոդվածը և հաջորդ կանոնախումբը ընդօրինակված չէ՝ էջ 277 տող 8-ից մինչև էջ 281 տող 11-րդ* s [ŕ]*արցումն* U *Թէոդոսի* ö aprs *Թէոդորոսի* km *չիք Թէոդոսի* IJY *քահանային* ö *քահանայն* AC *եկեղեցոցն* KLMQRSTXZ *եկեղեցուոջն* Yö *եկեղեցոջն* prs *եկեղեցոյն* a *եկեղեցւոյ* ö *կեսարիայ* p *առ փխ. առ* BDEHUn *երանելի*

9 H *եպիփնու* û *եպիփան* ORUXYW ön *չիք ի* RXö *կիպրացին* Y *կիպրացի* n *կիպրոսի*

10 û *հայր կամիմ* D *համիմ փխ.* *կամիմ* OYûr *ուսանիլ* X *յուսանել* ak mprs *զայս վասն փխ.* *յաղագս* ö *յաղագաս* öûakmprs *քառասնից*

11 ö *մօվսէս* H *քառ[աս]ուն* բացի Yk mprs-ից մնացած ձեռ-երը *քառասուն* p *չիք և (եղիայ)* բացի Yör-ից մնացած ձեռ-երը *և մեր* ö *մեր կրկնված է, արկանել* n *այսպէս քառասուն*

12 BDH *այդ* H *կիրակէ* բացի Uûaknp rs-ից մնացած ձեռ-երր *զկիրակէ* r *լուծանել, ամ* առաց սլաավի *փխ. ամենայն* KMUYûakmnprs *կերակրաւք*

13 KLMQRSTXYZûûnp ą akmrs *յերեք* û *ժամու* J *ուա[ենն?]*

ըստ այլ աւուրցն եւ ընդ պահաւք արկանեն որ լինի ըստ նոցայն խո-
Պատասխանի ետ երաձելիճ եպիփան եւ ասէ. Մովսէս պահեաց զիս տիւ
եւ զիս գիշեր, այնպէս եւ եղիայ. եւ Տէրն մեր զնոյն ճշմարտեաց զնո-
ցայն խ-աւրեայ պահս անսուաղապէս. իսկ մեզ վերջնոցս ըստ մերոյ
5 տկարութեանս աւրինադրեցին ցերեկ պահութեամբ՝ աղիւ եւ հացիւ, եւ
որ ի նոյն յարմարին պարկեշտից սեղանք զանաւելորդ բուտն ըստ
մերոյ տկարութեանս, բայց ոչ փափկութիւն մարմնոյ, եւ լինի խ աւր
պահքն, եւ շաբաթ եւ կիւրակէ՝ խթ աւր, ըստ քաղաքացն ապաստանի
Մովսէսեան աւրինադրութեանն որ զմահապարտսն ժողովէր մինչեւ
10 ցվախճան քահանայութեանցն եւ ապա արձակեալ լինէր ի մահուա-
նէն: Նոյնպէս եւ աստ խթ աւր պահք ի մահուան քահանայապետին
Քրիստոսի թողութեան առիթ մեղուցելոցն լինի, փրկական պատարա-
գաւն հաւատացելոց եւ ապաշխարողաց յայսմ խթ աւուրս: Զի թէպէտ
եւ սուրբ հարքն յաղագս յիշատակի սրբոցն եւ Քրիստոսի սպատարագին
15 զշաբաթ եւ զկիւրակէ լուծին յերրորդ ժամուն ի կերակուրս, այլ ոչ
յաւելուլ ի կերակուր կամ ի գինի մեզ թողացուցին, այլ ի պարկեշտու-
թիւն որպէս բերանն Քրիստոսի Պաւղոս աւրինադրէ. «Ալաւ է շնորհաք

1 BD այլ r աւուրց G և որ ընդ ô լինին W ընդ փխ. ըստ IJu նոցա ô նոցունց
2 D պատասխան ô եպիփան a չիք եպիփան u ասէ Թէ Y մովսէս û խ amps աւր (k որ) փխ. ախ
3 û խ Fô չիք է (եղիայ) s զեզիա Y զաէր BCDEFGHv չիք մեր û զնո-
ցա
4 kmpv քառասնաւրեա s քառասնօր-
եայ ü չիք աւրեայ KLMZ ան-
սբւաղապէս M չիք իսկ ավելացրել են ուրիշներ H վերջոցս ôp վեր-
ջնոցն
5 r տկարութեան մերոյ Uakmnps տկարութեանն U չերես (ô երեկ) փխ. ցերեկ BCDEGH պահութեանն
6 p և որ ի նոյն կրկնված է kms ի նոյնն r ի նմայն փխ. ի նոյն ak mrs յարբին (p յաւրին) փխ. յար-
մարին X պարկեշտից ú պարգեշ-
տից r պարկեշտեցին ô զանաւե-
լորդ H զաւելորդ ÕẄ բուսն փխ. բուսն
7 n մերոց UXôn փափկութեան Y փափկութեանն W փափգութիւն L փափկութեանս O փափգու-
թիւն փխ. փափկութիւն U ի մարմնոյ G մարմ]ն]ոյ
8 Yr պահք ôû չիք և (շաբաթ) ô շաբաթք k զշաբաթ W հէշակէ բացի Uûakmnps-ից մնացած ձեռ-
երր կիրակէ Y և իթ KMSTô պահ (LRXYZ պահք) փխ. ըստ CGQ չիք ըստ Ɔ-ում ավելացրել են ուրիշներ, իսկ Q-ում տեղը բաց է թողնված u քաղաքաց
9 Okmpsv մովսիսեան ô մովսիսեան lSVôû օրինադրութեան LMQm աւրինադրութեան akmr մինչ
10 IJQSin ցվազճան G ցվախճանն un ps քահանայութեանց ô և ապա արձակեալ կրկնված է բացի HYôûak mprs-ից մնացած ձեռ-երր ի մի մահուանէն Xû ի մա՝ուանէ
11 Y օրեա Yû պահքն v քահանային
12 H թողութիւն Y թողութեանն Un առիթն KL մեղուցելոյն L-ում ուրիշներ ուղղել են մեղուցելոցն p մահացելոցն փխ. մեղուցելոցն apr s փրկութեան k ի փրկութիւն m ի փրկութեան
13 F հաւատացելոցն Gô այսմ R աւուրս ô թէպէթ
14 ô աղագս ükp սրբոց (է)
15 W գիրակէ n գիւրակէն r կիրակէ բացի AUûakmps-ից մնացած ձեռ-երր գիրակէ ôn երորգ BD այլ ù չիք այլ ոչ... քո յաւրեան՝ էջ 304 տող 11-րդ չի ընդօրինակված
16 ô աւելուլ akmprs յաւելորգ փխ. յաւելուլ kmprs չիք ի (կիրակուր) ô և փխ. կամ JLRXYps չիք ի (գինի) G թողացուցուցին BD այլ Y ի պարկեշտութիւնն ô չիք ի, գպարկեշտութիւն
17 r և բերանն A բե[բանն] ô սուրբն պօղոս I պողոս aprs պաւղոս (rs պօղոս) մեզ աւրինագրէ (r օրինագրէ)

Հաստատել զսիրտս եւ ոչ կերակրովք եւ ըմպելեաւք, զի ոչինչ աւգտեցան որ այնպէսն գնացինս եւ ոչ պահեցին պահս։ Վասն այսորիկ եւ նզովս եդին, որք զլղփութիւն աւրէնս վարկանէին առաջին սուրբ հարքն զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ եւ զուխտի շաբաթսն զՎարդավառին եւ զԱստուածածնին, զսրբոյ խաչին եւ զՅայտնութեան շաբաթն եւ զԱռաջաւորսն ընդ սմա համեմատեցին ի պահս պնդութեան։ Եւս առաւել ի վերայ այնոցիկ եկեսցեն շնորհքն Աստուծոյ որ զերեք յիսունսն պահեսցեն յանուն Սուրբ Երրորդութեանն՝ զՋատիկն եւ զՎարդավառն եւ զՅայտնութեանն եւ ի փրկութեան Տեառն առցեն զաւետիսն. եւ որք լուծանեն զԱռաջաւորսն եւ զԱղուհացսն եւ զՈւխտիցն եւ զՎարդավառին եւ զսուրբ Աստուածածնին եւ զսրբոյ խաչին եւ զՅայտնութեան շաբաթն եւ զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ՝ նզովեսցին ի սուրբ հարցն։ Եթէ ակամայ լուծցեն՝ միոյն ի աւր պահեսցեն, եւ եթէ կամաւ՝ Գ ամ արտաքոյ եկեղեցւոյ եւ աւրինաց կացցեն, եւ ապա հաղորդեսցին։*

* Առ Եբր. ԺԳ, 9

1 ô քան Քէ փխ. և ոչ Xô կերակրօվք Yr կերակրօք Y ըմբելեօք an ըմպելեաւք

2 BCDEFGHv որք M որք ուղղել են ուրիշներ A այնպէս ուղղված այնպէսն OWr այնպէս akmprs և որք ոչ (p ոչն) akmprs զլահս H չիք և (նզովս)

3 Y որ M յղփութիւն Y զյղփութիւնս ô յօրէնս Y որէնս եդին և վարկանէին AC վարկանեն A-ում ուղղված վարկանէին F ôakmprsv վարկանին G զարկանիեն (H զարկանեն) փխ. վարկանէին mp առաջի

4 n զչորեքշաբթի J զվառգավառին O V զվարզեվառին UWn զվարգեվառին բացի IKLMQRSTXYZôakmprs-ից մնացած ձեռ-երը զվարգեվարին

5 YWks զյայանութեանն ô զայտնութեան H չիք զյայտնութեան ուրիշներ ավելացրել են յայանութեան Wô շաբաթսն k շաբաթ Y զյառաջաւորսն

6 G ամենայն փխ. սմա XY պնդութեանն kmps պնդութեամբ r պընաւութեամբ M ես և Q և ևս

7 ô զչնորքն p յաստուածոյ IJ զզ յիսնակս O զզ յիսունս RV զերեք ծն Y զերեք ծ-սն ô զերես ծ-սն n զզ յիսունսն ks յսունսն BCDEFG զզծ-նն (HV զզծ-սն AKLMPQST UZv զզծ-ն) փխ. զերեք յիսունսն Y պահիս փխ. պահեսցեն

8 ô անուն IQSWôm երրորդութեան HIJKLMW զատիկն rv զզատկին r չիք և (զվարդավառն) OPV զվարդեվառն UX զվարգեվառն Q զզվարզավառն n զվարզավառին r զվարզավարըն ABCDEFGHv զվարգեվարն IMQSWm զյայտնութեան LYv զյայտնութիւնն ô չիք զյայտնութեանն...զվարգավառին՝ ոտղ 10-րդ

9 p չիք և (ի) R չիք ի BCDEGHXv ի փրկութեանն Y ի փրկութիւնն s զաւետիսն

10 IJ զառաջաւորքսն Q զազուհացնն akmprs զուխտին akmps չիք և (զվարզավառին) ABCDEFGHv զվարգեվարին OPVn զվարգեվառին UW զվարգեվառին ô սուրբ v չիք զսուրբ

11 ôv զաստուածածնին H յայանութեան KLRTXYZakps զյայտնութեանն ô զայանութեան ô զշաբաթն k չիք և (զչորեքշաբաթ) ô զզ[ա]բ[ա]թն

12 akmprs զուրբաթ և զչորեքշաբաթ (km զչորեքշաբաթն) IJô զուրբաթն KLM նզովեցեն akmprs նզովեցան ô հարանցն Yp և եթէ G Քէ V յակամա Yô լուծցին

13 Op միայն փխ. միոյն akmps աւր (k օր) մի փխ. ի աւր Q չպահեսցեն k պահեսցին p չիք և r երեք E չիք ամ Yôprs եկեղեցւոյ

14 KLMQR աւրինացն STXZô օրինացն ps յաւրինաց J հազորդեսցի R հազորդեսցեն

Այսպէս կանոնեաց սուրբ այրն Աստուծոյ Ծպիփան՝ եթէ պահք Աստուածայայտնութեանն ապաշխարողաց եւ կրաւնաւորաց եւ քահանայից ի աւր պահք սահմանեցին, իսկ աշխարհականաց՝ Ը աւր, բայց պարտ է զԸ-աւրեայ պահոց զշաբաթ եւ զկիւրակէ զգուշութեամբ պահել, վասն զի ինքն Աստուածայայտնութիւնն ոչ լուծանի, այլ լուծանէ զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ։ Նոյնպէս եւ զկիւրակէն ծոմացուցանէ, եւ ամենայն տունք մարտիւրոսաց անխտիր կատարեսցին, բայց ի Դ-եկէ եւ ի Զ-եկէ։ Այս են հրամանք Պետրոսի եւ Պաւղոսի եւ այլոց վիճակելոց։

1 ps չիք *սուրբ* W ô̈kmps *հայրն* փխ. *այրն* I չիք *աստուծոյ* ô *եպան* փխ. *եպիփան*

2 FIMSVW ô̈kmps *աստուածայայտնութեան* CDYa չիք *և (կրաւնաւորաց)* C-ում ավելացրել են ուրիշ ձեր A *կր[անաւո]րաց* a չիք *կրաւնաւորաց*

3 ô *ք* փխ. *խ* IJ չիք *պահք* amprs *սահմանեցան* Y *աշխարհականացն ուք* W *ուքն*

4 R *և զը-աւրեա* Yamns *զուքաւրեայ* W *զուքնաւրեայ* ô *պահուց* BCD EGHakmprsv *պահոցն* akmrs *զշաբաթն* akmp *զկիւրակէն* r *զկիրակէն* s *զ[կ]իւրակէն* LM RSY *զկիրակի* ô *զկիրակին* բացի AUn-ից մնացած ձեռ.-երը *զկիրակէ*

5 ô չիք *վասն* p չիք *զի, զինքն* IQRô m *աստուածայայտնութիւն* Lps *աստուածայայտնութեանն* W *աստուածայայտնութեան* BD *այդ* KM *լուծանի (զչորեքշաբաթ)*

6 ô̈akmps *զչորեքշաբաթն, զուրբաթն* r *զուրբաթոյ* ô *զկիրակին* r *զկիրակէ* բացի AUakmnps-ից մնացած ձեռ.-երը *զկիրակէն*

7 RX *տունք* փխ. *տաւնք* r *մարտիրոսաց տօնք* բացի Aak-ից մնացած ձեռ.-երը *մարտիրոսաց* LOZW ô̈knr *կատարեսցեն* a *բաց* YW չիք *ի (դ-եկէ)* W *չորրորդեկէ* akmps *ի չորեկէ* Q *իդ-եկէ* (r *ի զ-շաբաթէ*) փխ. *ի դ-եկէ*

8 AY չիք *ի (զ-եկէ)* Wakmps *ի վեցեկէ* r *ի զ-շաբաթէ* փխ. *ի զ-եկէ* ô *այսինքն* փխ. *այս են, հրաման* IV Y *պողոսի* A *այդոյ* r *գայլոց* I *վիճակելոց* ô *վիճակելոյ* akmrs *վիճակելոցն*

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԳԼՈՒԽ Ա.

ՌՅԻՒ (ՌՅԺԵ) Ա. Կանոնք եւ սահմանք զոր ընդունի եկեղեցի ի տան Ծննդեան եւ Յայտնութեան տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի եւ ուխտադրութիւն հաւատացելոց այսպէս. բայց յաւուրս շաբաթու եւ միաշաբաթու՝ զառաջիկայսն չափել պահաւք ապաշխարողաց եւ այրեաց, քահանայից եւ ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ. զառաջիկայսն պահել պահաւք յաւտարամուտ խորհրդոց զաւուրս եւս Ը բովանդակ հաւատացելոց զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն. ընդ նմին ծերք եւ տղայք պահեսցեն եւ ղտան Աստուածայայտնութեանն, յորում աւուր դիպեսցի, կատարեսցեն ղծննդեանն եւ զմկրտութեանն, վասն զի աստուածայինք են եւ փրկադործք։

1 IJKLMOPQRSTVXYZWδ *կանոնք յոհաննու* (W *յովհաննու* Q̄ *յ[ո]հաննու*) n *կանովն յովհաննու* ak mpr *յոհաննու* s *ոհաննու* EIVδv *երուսադէմացոյ* KLMQRSTXZ *յերբուսադէմացւոյ* Y *երուսագէմի* Wn *երուսադէմացւոց* akmprs *երուսագէմայ* Ykmps *եպիսկոպոսին* BCD EFGH *գլուխս* YW *չիք գլուխ* Y *մէկ* W *չիք* wδ *ա որ է* beſgq *այս և հաջորդ կանոնախմբերը՝ մինչև վերջ՝ էջ* 304 *տող* 11-*ըդ չեն պահվել*

2 Q *յեկեղեցի* OPWkmps *չիք է* pr *ծննդեանն*

3 HMY *յայտնութեանն* ABEFP *փրկչի* akmprs *չիր և փրկչին* I *յուխտադրութիւն* JL *յուխտադրութիւնն* KORTVXZ *ուխտադրութիւնն* km p› *ուխտադրութեան*

4 akmprs *հաւատացելոցն* k *յայսպէս* a *բաց* Oakmprs *յաւուր* Q̄ō *աւուրս* S *օուրս* R *չիք և միաշաբաթու*

5 Y *զառաջիկայս* akmprs *զառաջակայսն* a *չափեալ* Y *պահոք* δ *պահօվք* a *չիք պահաւք* բացի JLQkmprsv-ից մնացած ձեռ-երր *պահովք*

6 Yopr *եկեղեցոյ* amprs *զառաջակայսն* r *պահեն* BCDEG *պահովք* H *պահելովք*

7 M *և յաւտարամուտ* A *խո[ր]հրդոց* kv *չիք ևս* Y *ուխ* W *ուխն* G *ընդ վրս.* p Oδ *բովանդակ*

8 W *զշաբաթն* nr *զշաբաթ* R *միաշաբաթն* W *զմիաշաբաթն* r *զբմիաշաբաթ* s *զմ[ի]աշաբաթն* Y *պահեսցին*

9 IMm *աստուածայայտնութեան* Sδ *աստուածայայտնութեան* H *յայտնութեանն ուրիշներ ուղղել են աստուածայայտնութեանն* IJQRUXY Zδ *որում* GLMRSTXZ *յաւուր* r *օր* Y kmprs *և դիպեսցի* G *կատարեսցին*

10 E *ծնընդեանն* apr *գծննդեան* IJK LMQRSTXZWδmnrs *զմկրտութեան* k *մկրտութեանն* δ *չիք զի* I *աստուածայինքն*

11 Y *զփրկադործք* an *փրկագործ*

ԽԸ

ՀԻՊՈՂԻՏԵԱՅ ՍՐԲՈՅ ԲԱՆ՝ Ի ԾՆՈՒՆԴՆ ԵԻ Ի ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ ՏԵԱՌՆ ԳԼՈՒԽ Ա

ՌՅԻԳ (ՌՅԺԶ) [Ա]. Ըստ աւետեաց յիշատակին Բ ամսեայ ծնեալ Տէրն իմ եւ Լ ամեայ մկրտեցաւ ի նմին աւուր ըստ Ղուկայ Աւետարանչին. «Եւ Յիսուս էր ամաց իբրեւ Լ-ից»։ Եւ յետ սակաւուց զմկրտութենէն ճառէ. վասն զի աննման էր յայլում աւուր ծնանել բանին Աստուծոյ եւ յայլում մկրտել եւ թերահաւատութիւն ի միջի արկանել, զի զայլ ծնեալ եւ զայլ մկրտեալ խոստովանեցան։ Եւ վասն զի Բ որդիս եւ Բ բնութիւնս եւ Բ դէմս խոստովանեցան, եւ այնր աղագաւ Բ տաւնս յեղափոխեցին, որք ոչ հնազանդեցան առաքելական հրամանին եւ անհնազանդք էին եւ ուխտադրուժք։ Իսկ եկեղեցի հաստատեցաւ այսպիսի տաւնիւք. ի մի աւուր*

* Ղուկ. Գ, 23

1 IIKLMOPQRSTVXYZWô *կանոնք հիպողիտեայ (*ô *հիպողիդեայ)* n *կանոն սրբոյն հիպողիտեա* ahlou *հիպողիտայ* r *հիպողիդայ* kmps *չիք հիպողիտեայ սրբոյ* RT *սրբոց* p *ի ծնունդքն* v *ի ծն[ու]նդ* lKLM QRTXZWlnruv *ի (*X *չիք ի) մկըրտութիւն*

2 BCDEGHp *չիք տեառն* kmps *գլուխք* YW *չիք գլուխ* AUpv *մի* ô *մէկ* YW *չիք ա*

3 Q *յաւետեաց* hkmopsu *յիշատակի* r *յիշատակ* W *իւն* m *յինն* ô *բ փխ. Բ* Yhlu *տեառն* a *մեր փխ. իմ* XY *չիք իմ*

4 R *դ փխ. լ, ամեաց* IJKLRTXZ *յաւուր* H *գուկասայ* ô *գուկասոս* ps *աւետարանչի*

5 ô *է փխ. էր* hlou *իբրև ամաց* B—H OUVXahklmnorsuv *երեսնից* p *երեսցից փխ. լ-ից* KLMQRSTZô *երեսնից (*KLMQ *լ-ից* ô *լ-ինից) վասն և յետ* Y *երեսնից վասն որոյ և յետ* ôv *սակաւ աւուրց փխ. սակաւուց*

6 G *չիր զի, նման փխ. աննման* r *է փխ. էր* A *(էր) յայդում* ohlou *(էր) այլում* r *յաւուր* GIJKLMO QRSTXYZW *(և) այլում*

7 ô *մկրտել* p *երթայ հաւատուքիւն փխ. քերահաւատութիւն* hlou *ի մի լի փխ. ի մէյի* ô *այլ (ծնեալ)* W *ծնանեալ ուղղված է ծնեալ (և), զայ[և]*

8 n *խոստովանեսցին* Y *չիք և (վասն)* ô *չիք վասն* Gakmps *չիք և վասըն...ը դէմս խոստովանեցան՝ տող 9-րդ* BCDEF *բ-ուս* H *երկուս* I *երկու (որդիս)* J *չիք բ որդիս և* hloru *բնութիւնս և բ որդիս* R *չիք և բ բնութիւնս*

9 u *խոստով[ան]եցան* r *այրն փխ. այնր* hlu *տունս փխ. տաւնս* IJK LMOPQRSTVXYZWôps *յեղափոխեցան* hlou *եղափոխեցին* W *որ*

10 KLMPQRSTVXYWr *յառաքելական* v *կանոնին փխ. հրամանին* r *անհնազանդ* O *ուխտազրուժք* hlu *ուխտազրոյժք*

11 M *յեկեղեցի* r *այնպիսի* ô *չիք ի, միասր փխ. մի աւուր* holprsu *աւուր փխ. աւուր*

տաւնել զծննդեանն եւ զմկրտութեանն եւ պատուել այսպէս՝ այրիք եւ ապաշխարողք եւ եկեղեցւոյ մանկունք, քահանայք եւ վանականք եւիթնից եւիթնեակք չափեսցեն պահաւք, բայց միայն ի շաբաթուն եւ ի միաշաբաթուն, եւ յաւուրս տաւնեկին Ը աւր համաւրէն հաւատացելոց եղիցի
5 պահք շաբաթն եւ միաշաբաթն, եւ յաւուր յորում դիպեսցի տաւնն Տեառն՝ կատարեսցեն։

1 ISXImnou *զմկրտութեան ւ զմկրտութիւնն* M *այսպէս է այրիք*
2 Yps *ապաշխարողք* akm *ապաշխարաւղք* Mn *չիք և (եկեղեցւոյ)* Q *յեկեղեցւոյ* Yöhlopru *եկեղեցոյ* KL *եաւթնից* XYWö *եօթնից* hloru *է-ից*
3 hloru *է-եակ* IJ *աթեակք* KLM *եաւթնեակք* XWö *եօթնեակք* Y *եօթեանք* BCDEFGHkmnpsv *աթնեակ* Y *պահօվք ւ պահողք բացի* Q-ից մնացած *ձեռ-երր պահովք* R *ի շաբաթին* H *չիք ի (շաբաթուն)* MORW ohlou *չիք և ի միաշաբաթուն* M-ում *ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ* n *չիք ի (միաշաբաթուն)* XY *ի միաւթաբաթին*
4 Q *յաւուր ö աւուրս* Y *չիք և յաւուրս...և միաշաբաթն՝* ոտղ 5-րդ W *ուրն* I *ամենայն փխ. համաւրէն* a *եկեղեցի փխ. եղիցի*
5 h *շաբաթուն և միաշաբաթօջն* X *և ի միաշաբաթին* n *միաշաբաթ* OWp *չիք և միաշաբաթն* h *յաւուրն* u *աւուր* HIJLQRTZös *որում* E *տիպեսցի öu տօն* n *տաւն*
6 öp *կատարեսցին*

ՆԵԿՏԱՐԵԱՅ ՀՌՈՄԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԳԼՈՒԽ Ա

ՌՅԻԴ (ՌՅԺԷ) [Ա]. Սահմանք եւ ուղղափառութիւնք, զոր վայել է եկեղեցւոյ, յառաքելոցն հրամանաց հաստատեալ, ընդ նոսին ընկալաք եւ աւանդեմք եկեղեցւոյ Քրիստոսի, զոր սուրբ հարքն հաճութեամբ ընկալան
ə *ըստ Մովսէսեան է-եկին, է-ից է-եակք ունին զազատութիւն ի մարմնական ծառայութենէն։ Իսկ Քրիստոսի եւթնեակքն, զոր ընկալաւ եկեղեցի, ունի զազատութիւն անծառայական որ ի ծնունդն հնչեաց Քրիստոս ի ծագս հեթանոսաց։ Եւ այսպէս ուխտադրութեամբ պատուեալ միայնացեալք անապատականք, քաղաքականք, ապաշխարողք եւ այրիք, սրբասնեալ մանկունք եկեղեցւոյ ուխտիւ յանձին կալեալ պահաւք եւ աղաւթիւք զաւուրս իւ։ Բայց համաւրէն հաւատացեալոցն՝ ծերք եւ տղայք զՀ աւրն զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն ընդ նմին պահեսցեն. եւ զտան Աստուածայայտնութեանն՝ զծննդեանն ասեմ եւ զմկրտութեանն, վասն զի աստուածայինք եւ տէրունականք [են], յաւուր յորում դիպեսցի՝ ի նմին կատարեսցի։*

1 hIou չունեն այս կանոնախումբը՝ էջ 284 IJKLMOPQRSTVXYZWôn *կանոնք* (n *կանոն*) *նեքտառեայ* (P *նեկտարեայ* RSTXYô *նեքտառեայ* ps [ն]*եկաառեայ*) բացի HKLMOQXWakmprs-ից մնացած ձեռքրը *հռովմայ* I *եպիսքոպոսի* KMô *եպիսկոպոսին* BCDEH *գլուխս* W չիք *գլուխ* ô *մէկ* W չիք *ա*

2 H չիք *և* ô *ողափառութիւնք* Y *ուղղութեանն փխ. ուղղափառութիւնք* Iôpr *եկեղեցոյ* Q *յեկեղեցւոյ* Y *եկեղեցի*

3 IJKLMQRSTXôn *առաքելոցն* V *յառաքելուցն* Y *ուղղափառաց առաքելոցն փխ. յառաքելոցն հրամանաց* nv *հրամանացն* ps *հաստատել*

4 Yôprv *եկեղեցոյ* X *հաճոյութեամբ* W *հաճութեան*

5 Ykmps *մովսեսեան* ô *մովսիսի* W *եօթնեքեան (է-ից), եօթնէից* R X *է-իցն* n *է-ից* աջ լուսանցքում UY չիք *է-ից* U *եքեակք* n *եքենեակք* Y *եօթեակք* W *եօթնեակ* ô *է-եկք* r *է-եակ* s *է-եակք* L *ունէցին* ô չիք *ի*

6 KM *եաւթնեակն* Or *եօթեակքն* XY W *եօթնեակքն* V *է-եակքն* DH *ընկաւ փխ. ընկալաւ*

7 M *անծառական* (ô *ծառայական*) *փխ. անծառայական*

8 F *հեթանոսանոսաց* OW *պատուիրեալ փխ. պատուեալ*

9 ô չիք *քաղաքականք* akm *ապաշխարաւղք* prs *ապաշխարօղք* Y *աշխարհականք փխ. ապաշխարողք*

10 ô *մանկուն* Yôpr *եկեղեցոյ* ô *ուխտին անձին, պահօվ* բացի nr-իվ մնացած ձեռ-երը *պահովք*

11 ô *աւր* H չիք *բայց* V *հաւատացելոցն* n *հաւատացեալքն* r *հաւատացելոց* H *աղախնայք փխ. տղայք* W *զուրն*

12 ô *շաբաթն* V *ըստ փխ. ընդ* IVZW ômnp *աստուածայայտնութեան* Q *աստուածայայտնութեան*

13 G *ծննդեան* OPQ *ծնդեանն* v *ըծնընդեանն* Sômn *մկրտութեան*

14 X *աստուածայինքն* ô *աւուր* W *յորում յաւուր* IJLQRSTX *որում* CG չիք *յորում* C-ում *ավելացրել են ուրիշներ* ô *ի նմի*

15 n *կատարեսցեն*

Մ

ՄԵԼԻՏՈՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԹՈՒՂԹ ԱՒՐ [ԵՒՏՐԵՊԻՈՆ] ԳԼՈՒԽ Ա.

Ռձիւ (Ռձժը) [Ա]. Այս գրեցաւ վասն միանալոյ բանին Աստուծոյ ընդ մեզ ծննդեամբ ի սբբոյ Կուսէն, մի յերկուց միացեալ, անշփոթ մնացեալ անորիշ ի միմեանց, միացեալ եւ մի լեալ անքակտելի տաւնեմք ըստ հրեշտակին աւետեաց Ք ամսեայ՝ զծնունդն, Ը աւրեայ՝ զթլփատուԹիւնն,

1 IJKLMOPQRSTVXYZWô *կանոնք* (ô *կանոն*) *մելիտոնի* (QSTWo *մելիտոնի* RXY *մելիտոսի*) n *կանոն սբբոյն մելիտոսի* G *մեղիդոնի* klmoprs *մելիտոսի* բացի Uahu-ից մնացած ձեռ-երը *մեղիտոնի* r *եպիսկոպոսին* a *Թուխթ* 1 *Թուխտ* IJKLMQPQRSTVXYZWôp չիք *Թուղթ* OVW *առ տիտոս* (hlor *առաոյ եպիսկոպոսի. մնացած ձեռ-երր առ արիսլիս)* փխ. *առ եւարեպիոն.* ացվաճ այս ճշոուումը *եւարեպիոն* ձևով տե՛ս Հ. Տաշյան Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վիեննա, Վիեննա, 1895, էջ 722բ, F. Macler, Notices de manuscritis arméniens ou relatifs aux Arméniens vus dans quelques bibliothéques de la Péninsule ibérique et du Sud-Est de la France (Revue des Etudes Arméniennes, t. 2, fascicule 2, Paris, 1922. p. 244, Արտաւազդ արքեպ. Սիւրմէեան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Երուսադէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքի, հա. Ա, Ա. Ղազար, 1948, էջ 5: Վերնագիրր Հ, Թոփչյանի ցուցակում սյաճվել է *ի ԹղԹէն մելիտեների եպիսկոպոսի որ առ եւարեպիոն* ձևով (տե՛ս Ցուցակ ձեռագրաց Դպղեաց եաչիկ վարդապեհի, մասբն Ա, Վաղաբշապատ, 1898, էջ 87բ). Պիտրայի մոտ հասցեատիրոջ անունը պահվել է *եւարեպիս* ձևով (տե՛ս Analecta sacra spicilegio solesmensi (t, IV, Parisiis, 1883) գրքում. այս դիրքը չկարողացանք ձեռք բերել տեղեկությունը 1965թ, հունիսի 18-ին դրած նամակով մեզ ուղարկել էր հայր Ռընուն: «Վարբառի» 1896 բ. համարում սույն անունը նշված է *հաբ.* C *գլուխս* k p *գլուխք* GW չիք *գլուխ ա*

2 ô *միաբանելոյ* փխ. *միանալոյ* H չիք *ընդ*

3 H *Թէ* փխ. *մի* QSô *երկուց* A չիք *անշփոթ մնացեալ* ձախ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ X *անշբոթ* opsu *անշփոյթ* KLMRST VXYZ *միացեալ* փխ. *մնացեալ* ô չիք *մնացեալ*

4 ô չիք *անորիշ ի միմեանց* hlou չիք *անորիշ...միացեալ* Y *ի միմիեանց* l *միացեալ և մի լեալ...ի զոհարեր ճեննեերան վայելել՝* էջ 289 տող 2-րդ բնկած է AFGJP *լինել* Y *և անքակտելի* ô *անքակ* W *առնեմք* ô *տօնելի եմք* p *ըստ է*

5 AF *հրեշտակին* n *հրեշտակի* Unp *աւետեացն* W *ինն* m *յինն* lou *ծնունդն* Wm *ուԹ* (W *ուԹն*) *աւբեայ* MQSXWônm *սԹլփատուԹիւն* horuv *ԹլփատուԹիւնն* 1 *ԹլփատուԹիւն*

լ ամեայ՝ զմկրտութիւնն, ի աւրեայ՝ զգալն ի տաճարն [ի] լրումն աւրինացն։ Եւ պատուել այսպէս. զծնունդն եւ զմկրտութիւնն ի նմին աւուր տալ, է-եկաւք չափ պահել, կրաւնաւորաց եւ քահանայից, սպասաւորողաց եւ այրեաց եւ ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ պահել միապէս ի աւր, բայց միայն զշաբաթ եւ զմիաշաբաթ։ Ընդ նմին պահեսցեն ծերք եւ զինուորք եւ եկեղեցւոյ մանկունք, որպէս զաւուրս զյոբելեանս, բայց զտաւն Աստուածայայտնութեանն յաւուր յորում հանդիպեսցի՝ ի նմին աւուր տաւնեսցեն զՅննդեանն եւ զՅայտնութեանն։

1 W*ô երեսուն* BCDEFGH *երեսնամեայ* A *չիք լ ամեայ զմկրտութիւնն ուրիշներ ավելացրել են ձախ լուսանցքում. սակայն ընշված հատվածի տեղը սխալմամբ նշել են աւրինաց եւ բառերի միջև. այդպես սխալ ձևով էլ ընդօրինակել են* JKLMOPQ RSTUVXYZW*ô*n *ձեռ.-երում* SXW-*ô*lm *զմկրտութիւն* r *քառասուն* p *աւրինացն*

2 S*ô զպատուել* M *չիք և պատուել... զմկրտութիւնն* LQSZW*ô*ln *զմկրտութիւն* Fv *ի միում վ.խ. ի նմին*

3 YW*ô եօթնեկօք* hloru *է-աւք* Y *չիք և*

3—4 l *ապաշխարողաց եկեղեցւոյ և աբանց*

4 MQ *յեկեղեցւոյ* Y*ô*hlopu *եկեղեցւոյ*

5 hl *շաբաթ*

6 *ô ծերք և տղայք զինորք* p *զինուորք* O *և (եկեղեցւոյ)* կրկնված է M *յեկեղեցւոյ* Y*ô* hloprsu *եկեղեցւոյ* OW *եկեղեցւոյ* կրկնված է O *զաւուրք* Y *և զաւուրս* BCDFGH *զորեզեանս* A *զյորեզեանս* Eahklmnoprsuv *զորբելեանս* M *զորբելելեանս*

7 K *զաւնս* M *զտօնս* MQYW*ô*lmn *աստուածայայտնութեան* M *աւուր* hloru *յորում աւուր* GHJKLQRST XZ*ô*n *որում ô հանդիպիցի*

8 J *յաւուր ôlru տօնեսցի* ho *տաւնեսցի* R *տաւ[ն]եսցեն* YW*ô*hlou *զծնընդեան* MSmu *զյայտնութեան* ps *յայտնութեանն* o *յայտնութիւն*

ԾԱ.

ՍՐԲՈՅՆ ԱԹԱՆԱՍԻ ՄԵԾԻ ԲԱՆ Ա

ՌՅԻՉ (ՌՅԺԲ) [Ա]. *Արդ՝ եկայք, ի բանն ὁսայեայ ընթասցուք. «Ահա կոյս յղասցի զէմմանուէլն»*, եւ Պաւղոս յայտնութեամբ խաւսի, թէ՝ «Ամենեւին եղբարց նմանեալ»**. եւ դարձեալ՝ «Առաջին Ադամ եւ երկրորդ»***. եւ թէ՝ «Առաջին Ադամն նման սմա մարդ եւ երկրորդ»****;*

* Ὁսայի, է, 14 ** Եբր. Բ, 17 *** Համմտ. Ա Կոր., ԺԵ, 45
**** Համմտ. Ա Կոր. ԺԵ, 47

1 RXYakmprs չունեն այս կանոնախոսմայր հIou չունեն այս և հաջոյդ՝ ծր կանոնախոսմբր՝ էջ 287-ից մինչև էջ 289 JKLMOPQRSTVZW *կանոնք սբբոյն ὁ կանոնք մեծի սբբոյն աթանասի n կանոն սբբոյն աթանասի մեծի բան գլուխ ա* O *աթանասի* S *մէզ փխ. ա բացի* JKLMOPQRTVὁ-ից մնացած ձեռերը *ա բան* CG *բանս* Z *չիք բան ὁ մէկ* ZW *տիո ա*

2 ὁ *չիք ի, գբան* P *ընդասցուք* S *յընթասցուք* F *կոյն*

3 CD *յղասց* C-ում ուրիշներ ուղղել են *յղասցէ* H *յղասցէ* KMὁ *յղասցի և ծնցի փխ. յղասցի* M *զէմմանուէլն* W *զեմմանուէլ* v *զէմմանուէրն* ABCD FGLn *զէմմանուէղն*

4 ὁ *եղբարձ* ABCDSTUZWv *նմանել ὁ նմանիլ* H *չիք և (երկրորդ)* LM QSTZὁ *երկրորդն*

5 Q *յառաջին* A *չիք և երկրորդ* ավելացրել են ուրիշներ

ՄԵՐԵՐԻԱՆՈՍԻ Ի ՂՈՒԿԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ ԲԱՆ Ա

ՌՅԻԷ (ՌՅԻ) [Ա]. *Թէ ոչ առաւելուցու արդարութիւնն ձեր աւելի քան զդպրացն եւ զփարիսեցւոցն, եւ թէ ոք պակասեալ գտցի, ո՞րպիսի պատժոց պատժապարտ գտանիցի. զի եթէ հրեշտակաց խաւսիւք հաստատեցաւ բանն*
ə *եւ ամենաստուածգանողն պատժապարտեցաւ՝ քանի՞ եւս պատուհաս ի վերայ յանցանացն որք ի վերայ կատարելութեանն թերակատարք գտանիցին. զի փարիսեցին պարծէր՝ «Պահեմ երկիցս ի շաբաթու». եւ որք ուխտադրուժք գտանիցին՝ քան զփարիսեցին եւս հայհոյանաց արժանի են; Նոքա ոչ առաւելան յարդարութիւն, այլ եւ պակասեալ եւս գտան. եւ այս յետին անմտութիւն է՝ զի յաւրինացն հրաժարեն եւ ի շնորհս ոչ*

1 JKLMOPQSTVZWô *կանոնք սերբիանոսի (*Q *սերբրիոսի)* n *կանոն սևերիանոսի գրչից ուղղված սերբիանոսի* KM *սերիանոս* p [*ս*]*երբիանոսի* s [*ս*]*երրիանոս* r *սբրիանոսի* akmps *չիք ի* H *ի ղուկս ô ի ղուկասու* akmps *յղուկայ* U *խլուկա փխ. ի ղուկայ* BCDEFG Hprs *մեկնութենէն* O *մեկնութեան* W *մեկնութեանն* KM *չիք մեկնութենէ* n *ղլուխ փխ. բան ô բան որ է ա* ABCDEFGHUakmnprsv *չիք բան ա* RXY *կանոնք սբբոյն աթանասի մեծի փխ. սերբրիանոսի ի ղուկայ աւետարանին մեկնութենէ* Աթանասի ծա կանոնախմբի վերնադիրը սխալմամբ դրված է այս կանոնախմբին

2 G *առաւելեցու* o *առաւելոցու* LMQ SYWôakmnprs *արդարութիւն* p *չիք ձեր* ôv *չիք աւելի* Rôa *զդպրաց* Y *զդպրացն*

3 Gsv *զփարիսեցոցն* Yô *փարիսեցոցն* n *զփարիսեցւոց* r *զփարիսեցոց* akmprs *ապա փխ. և (*Քէ*)* բացի Yn-ից մնացած ձեռ-երը չունեն *և (*Քէ*)* akmprs *գտանի ô պատժոյ* akmprs *պատուհասից փխ. պատժոց* Yô *պարտապան փխ. պատժապարտ*

4 V *գտանիցէ* Y *գտցի* Iakmprs *Քէ* KM *և*[*Քէ*] akm *հրեշտակաւք* prs *հրեշտակօք* akmp *խաւսէր* rs *խօսէր*

5 kmps *չիք և* akm *ամենայն աստուածգանաւղն* prs *ամենաստուածգանօղն* Y *ամենաստուածգանօղ* KMQÜ *քանզի փխ. քանի*

6 Gp *յանցանաց* U *անցանացն* Y *չիք յանցանացն որք ի վերայ* n *որ* MQSXWôm *կատարելութեան* Y *որք թերակատարք* r *թերակատարք կատարք գտանին* OW *գտանիցեն* akmps *գտանին*

7 M *փարեցին* ուրիշներ ուղղել են *փարիսեցին* kmrs *որ*

8 Yô *ուխտադրուժ* ps *քանզի* km *զփարիսեցիսն ô հայհոյանաց և փխ. և հայհոյանաց* H *արժանին* p *արժանանան*

9 Hp *չիք են* OW *առաւելեան* m *յառաւելան* JKLMQSTZô *արդարութիւն* VX *յարդարութիւնն* Y *արդարութիւնն* n *արդարութեան* BD *այդ* p *և փխ. և* J *չիք և* KLM QRSTXYZô *պակաս*

10 ô *և այս և եղին* S *յեղին* GMQRS Zpr *անմտութենէ ô յանմտութենէ* KLXk *անմտութեանն* բացի YW n-ից մնացած ձեռ-երը *անմտութեան* Y *օրինաց* n *աւրինացն ô ի շնորս* բացի Yrv-ից մնացած ձեռ-երը *ի շնորհս*

դադարեն. եւ զի՞նչ կամին լինել. քաջ գիտեմ, ի հեթանոսութիւն կամին դառնալ եւ ի զոհաբեր ճենճերսն վայելել։ Վասն զի նախնիքն երկուս աւուրս ի շաբաթուն պահեցին՝ զմին վասն բանսարկուին յանցանացն եւ եւայի անկմանն։ եւ զմիւսն վասն Ադամայ պատրանացն եւ ելանելոյն ի դրախտէն։ Եւ վասն այսպիսի պատճառանաց հարքն մեր զյիշատակ սրբոցն յաւուրցս այսոցիկ յառաջիկայսն անցուցին, բայց միայն զԱստուածոյն եւ զԱստուածորդւոյն ուր եւ հանդիպեսցի՝ կատարել զայն, զի Աստուած է եւ զամենայնն լուծանէ։ Զծննդեանն ասեմ եւ զմկրտութեանն, զի նա ծոմացուցանէ աւուրս Ը համաւրէն ամենայն հաւատացելոց՝ զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն. եւ զտաւն Աստուածայայտնութեանն յորում աւուր դիպեսցի՝ կատարեսցեն։

1 X զգ զարեան ps զիտեմք Ըô չիք ի
2 akmps ճենճերս Y զի նոքա նախնիքն Va նախինքն ô նա ինքն իխ. նախնիքն v p
3 ô պահիցեն GOWr զմինն v զա ô սարդաւակին բան փխ. բանսարկուին I անցանաց
4 S չիք և (հայի) v հային G չիք և հայի...պատրանացն amps անզմանն r անկման s չիք և (զմիւսն) AUkmr զմինն (BCDEFHaps զմին v զա) փխ. զմիւսն l պատրաուանացն kprs ելանելոյ
5 m վասն և փխ. և վասն ô չիք և AEIJOPUVYWakmnprs այնպիսի KM պատճառանացն
6 n աւուրցս DEHLVZv յայսոցիկ բացի BCDEFGHVv-ից մնացած ձեռ-երը յառաջակայսն P միայն ձախ լուսանցքում
7 Y զաստուածոյ akmprs չիք զաստուածոյն և IJMQSTYôprsv զաստուածորդոյն G չիք (ուր) և R կատարեալ akmps կատարեսցեն r կատարեսցին, չիք զայն
8 IJPQUVYWakmnprsv զամենայն ô զամենայն այն լուծանէ ps զծնընդեան IMQSm զմկրտութեան
9 ô նոքա փխ. նա Y ծուամացուցանէ ô ծոմացուցանեն IJKLMQRTXZô յաւուրս GS յօուրս Y զաւուրս ուրթ W ուրն
10 v զմիաշաբաթ J և զմիաշաբաթն կրկնված է p չիք և զմիաշաբաթն akm զտաւնն prs զտոնն IMSUW ômnpr աստուածայայտնութեան
11 IJô որում BCDEFGHv յաւուր յորում IJM յաւուր r չիք աւուր բացի BCDEFHakmnprs-ից մնացած ձեռ-երը զիպիցէ r կատարեսցին

ԾԳ

Ի ՍՈԿՐԱՏԱՅ

ՌՅԻՐ (ՌՅԻԱ) [Ա]. Հանդէս ՅԾՐ-իցն յաւուրս մեծին Կոստանդիանոսի ժողովին հաստատեցին մի սահմանս հաւատոյ, այլքն յաւժարէին զառաքելականն հաստատել զկարգս, բայց Եւսեբի Պանփիլեայ եւ Աթանաս Աղեքսանդրի եպիսկոպոսն միաձայնեալ միաբանեցին զսուրբ եպիսկոպոսսն եւ հաստատեցին ընդ Մովսէսեան յորելինին զտաւն պասեքին, վասն որոյ առաքեալքն յողոգոմեանն հաստատեցին եւ այլքն ըստ լուսնին յերեսներեակն կատարէին. բայց Եւսեբի Պանփիլեայ երկրորդ առաքելոցն փոխանակ Մովսէսեան փողոցն, զԳաբրիէլեան փողն ետես ի վերայ վիմին, փոխանակ անդ ազատութեան դատապարտելոցն, աստ աւ-

1 IJKLMOPQRSTVXYZWo *կանոնք սոկրատայ բան ը (*K.MW *չիք բան ը* M-ում *ավելացրել են ուրիշներ* O *երկու* RSYô *ա* L *չիք ը)* CDEF GHa *ի սոկրատայ ա* kps *ի սոկրացաց* m *ի սոկրատաց* hlnoru *ի (*n *չիք ի) սոկրատա ղլուխ ա*

2 h *յըծ-իցն* lô *աւուրս* OW *յաւուր* p *մեծի* A *կոստանտիանոսի* p *կոստանդիանդիանոսի* uv *կոստանդիննոսի* Uônp *ժողովոյն* YW *ի ժողովին*

3 A *մի ձախ լուսանցքում* hloru *ի մի* O *ա (*W *առաջին) փխ. մի* IJ *միասահմանս փխ. մի սահմանս* BE hloruv *սահման* OW *հաւատոց* B *այլքն* W *յօժարեցին*

4 ô *զգաբրքս* ôhlou *Ասեփի* hou *պամփիւլայ* v *պանփիւլայ* l *պամփիւնայ* r *պանփիւղեայ* An *պանփիղեայ* kmps *պամփիլայ* F *պանփիղոյ* BCDEGHa *պանփիլայ*

5 Vôr *աղէկսանդրի* kmps *և աղէքսանդրի (*m *աղէկսանդրի)* r *միաձայնել* BCDEGHakmps *չիք միաձայնեալ...եպիսկոպոսսն* hlou *միաձայնեցին փխ. միաբանեցին* Flv *չիք զսուրբ եպիսկոպոսսն* W *եպիսկոպոսն* hou *եպիսկոպոսունսն*

6 l *չիք և հաստատեցին* ô *չիք ընդ* A *մովսեսեան* GKM *մովսէսեանն* RYakmnps *մովսիսեան* ô *զմօվսիսեան* ABCDFGPUn *յորեղինին* h *յօբելինին* J *յորելինն* l *յովելինին*

7 h *առաքելական* lou *յողոգոմեան* n m *յողոքոմեանն* AIJKLMOPQST UVXYZôn *այլք* W *այլ* hr *ընդ փխ. ըստ* T *ըստ ձախ լուսանցքում* Yô *չիք ըստ* F *լուսնինն* BCDEGH *լուսին* C-ում *ուրիշներ ուղղել են լուսնին* Y *ղլուսնի* ô *ղլուսնին*

8 hlou *յերեսներբեակ* ô *երեսներեակն* n *յերես[ն]երեակն* ô *բայ[ց]* h *Ասեփի* lor *պամփիւլայ* h *պամփիւղայ* u *պամփուլա* ABCDFGH v *պանփիղեայ* n *պամպիղեա* ps *պամփլեայ* IJOPVWa *պանփիլայ* Y *պանփիլեան* U *պանփիղեա* IJ *առաքելոց*

9 A *մովսեսեան* Yôkmns *մովսիսեան* W *մովսէս* p *մովսիսե[ա]ն* Un *փողոյն փխ. փողոցն* AFh *ղղաբրիէղեան* GH *ղգաբրեէլեան* OP *ղգաբրեէլեաննն* Y *ղգաբրիէլին* Y *փող* u *փոխն*

10 Y *վեմին և փոխանակ* K *ընդ փխ. անդ* Y *ազատութեանն* l *չիք աստ աւտարացելոցս* EGkmps *աւտարելոցս* G-ում *ուրիշներ ուղղել են աւտարացելոցս* F *օտարելոցս* IJ *յօտարացելոցս* OVW *օտարացելոյս* or *աւտարացեալոցն* u *օտարացելոցն* v *աւտարելոց*

տարացելոցս ժողովումն եսայեայ ձայնն յայտնէ, թէ՝ «Ինձեն մեղք ձեր արեամբ թաթաւեալ յասրուքիւն վերաբերեցիցց», եւ թէ՝ «Ինձեն մեղք ձեր կռամոլութեամբ խցխցեալ ի ձեան սպիտակութիւն ածիցց*. սա ի սկզբանց եւթնեկին եղեւ սկիզբն ըստ կարգին Մովսէսի աւրէնսդրութեանն, զոր աւրինակի Մովսէսեանն եւթնեկին չարաբաւ թողութիւն մինչեւ ցՕ-եակն։ Նոյնպէս եւ աստ չերեւի խտրոց ի միջի մինչեւ ցՕ աւր. ըստ այնմ չափեցից եւ այս եղիցի կարգադրութիւն հաւատոյ։ Եւ եթէ ոք ի սմանէ աւր թերացուցանէ ի շաբաթու կամ ի միաշաբաթու որկրամոլութեամբ, ի սակս անարժան կերակրոց, լիրբ եւ խայտառակ խորհրդովք, ընդդէմ հարցն, միոյն փոխարէնս ի պահեսցէ եւ տուգանս յեկեղեցին ըստ կանոնի հրամանացն տացէ։

Եւ որ զառաքելական սահմանս կանոնաց քայքայեն, որպէս սլա-

* Համմտ. եսայ. Ա, 18

1 Y *հայիայ* hlu [*հս*]*այեայ* o *է*[*ս*]*այեա* Y *իցէ* Un *մեղքն* XYZ *չիք մեղք*

2 BCDEGHahm *թաւթաւեալ* I *թոթաւեալ* u *թաւթաւել* G *յայսրուքիւն* OWr *յասրուքիւն* (u *յատրուքիւն*) փխ. *յասրուքիւն* or *վերաբերից* hlu *վերավերից* (G *բերիցից*) փխ. *վերաբերեցից* Unps *չիք և* SU ðakmnors *եթէ* Y *իցէ* U *իցեդէն* RXYZ *չիք մեղք* CG *չիք ձեր* C-ում ավելացրել են ուրիշներ

3 E *խցեցեալ* (kr *խցեալ*) փխ. *խըցխըցեալ* H *ի ձիեան* h *ի ձիւն* ou *ի ձայն* (r *ի ձեան*) փխ. *ի ձեան* X *սպիտակութիւնն* h *ի սպիտակութիւն* ð *սպիտակ* n *ածեցից* ð *աբարից* փխ. *ածից* W *ի սկզբանից*

4 RXYð *եօթնեկին* W *եօթնեքին* hlru *է-նեկին* O *զաբքին մովսէսի* kms *մովսիսի* G *չիք մովսէսի... զոր* IQ SXl *օրենսդրութեան* Mmnp *աւրէնսդրութեան* ð *օրինադրութեան* h *աւրէնսադրութեանն* u *աւրէնսադըրութեան* C *չիք աւրէնսդրութեանն...՝ մովսէսեանն՝* տող 5-րդ C-ում այլ լուսանցքում ավելացրել են ուրիշներ

5 ð *օրինակ* G *չիք աւրինակի* A *մովսեսեանն* YWkmopsv *մովսիսեան* ð *մովսէսինն* ahlru *մովսէսեան* n *մովսիսեանն* A *եւթնեկին* ավելացրել են ուրիշներ XYWð *եօթնեկին* l *եօթնեքին* h *եթնեքին* ou *եաւթնեքին* r *է-եկին* Q *չաբչաբաւ* hlo u *չարարարաւ* r *չարար* BCDEFG Hv *ցյիսնեակն* ahklmoprsu *ի (*ak mps *չիք ի) յիսնեակն* Sð *ծ-նեակն*

6 OW *խորոց* (Y *խտրուքիւն*) փխ. *խարոց* Y *օրն* horu *չափից* Fv *չափոյից* F-ում գրչի ուղղումն է ð *չափեցեց*

7 IJKLMOPQRSTUVXYZWð *այն* փխ. *այս* ð *դարկաղրուքիւն* p *կարգաւորուքիւն* u *Քէ* r *որ* փխ. *աւր*

8 KM *թերեցուցանէ* H *երթացուցանէ* փխ. *թերացուցանէ* Q *ի շաբաթ* բացի IJKLMOUVXYZWhlnopru-ից մնացած ձեռ-երր *որկորամոլութեամբ* ðn *չիք ի (սակս)*

9 h *կերակրոյ* l *լիրուքեամբ* փխ. *լիրբ*

10 u *չիք միոյն* OW *փոխարէնք* Yhlo uv *փոխարէն* hlou *խա* փխ. *խ* s *առդանս* Hð *եկեղեցին* hlou *չիք ըստ, զկանոնի* KLQRSTXYZð *կանոնին* M *կանին* ուրիշներ ուղղել են *կանոնին*

11 Yl *հրամանաց* r *հրամանոյն* u *հրամայն* v *հրամա*[*նա*]*ցն*

12 A *մինչև* տուլի սկիզբն ուրիշներ ավելացրել են *նորին նման* և այդ աւցել է բոլոր ձեռ-երին a-ում *նորի* ps *որք* U *կանոնեացն* n *կանոնացն* ð *կան*[*ոն*]*աց* s *կոնոնաց* ABCDF GHIJKLOPRSTUVXZv *քաքայեն* A *պատուիրեցին*

տուիրեցին, թէ ի չորեքշաբաթուոջ կամ յուրբաթուոջ հասարակաց հաւատացելոց ուխտ պահոց եղիցին, եւ որք լուծանեն զհրամանս առաքելականս իբրեւ յաւուր եւթանցն շաբաթոցն պահոցն՝ պատժապարտեսցին. եւ թէ ոք մասամբք տանձախմբութեամբ յանդգնեսցի սակս որովայնի եգիպտական բազմաստուածոցն, հաւասար է որ ոչ փրկութեան տան կատարեն. եւ որք միաբանին այսմ կանոնիս մեր՝ հաւասար են. եւ որք ընդդէմ հակառակին՝ ի մէնջ եւ յեկեղեցւոյ՝ նզովեալ եղիցին։

1 HKMYôaloprsuv *ի* չորեքշաբաթոջ h *խղ* շաբաթոջ *փխ. ի* չորեքշաբաթուոջ Y *և կամ* a չիք *կամ* BCD FGHhloruv *յուրբաթոջ* IMô *ուրբաթոջ* JKLQRSTXYZn *ուրբաթուոջ* O *յուրբաթուոջ* a չիք *յուրբաթուոջ* V *հաւատացելոց*

2 I *պահոց* U *եկեղեցին փխ. եղիցին* G չիք և H *զհրաման* OW *առաքելական* KM *առաքելականս* .

3 OW *աւուր* ô *աւուրց* KLMQRSTXY *յաւուրց* r *յաւուրս* Z չիք *յաւուր* AFJLPSUakmps *յԱթանցն* I *յհաւատանցն* RKM *ԱթեանցՆ* Ov *յԱթեանցն* XY *եօթեանցն* W *յեօթանցն* ô *եօթեանց* hloru *է-եանցն* V *է-անցն* m *յաւթանցն* LQRSTX YZôp *շաբաթոց* KM *շաբաթոջ* V *շաբաթոջն* hloru *շաբաթուցն* Wn *պահոց* IJKLMQRSTXô *պատժապարտեցին* M-ում ուրիշներ ուղղել են *պատժապարտեսցին* Y *պատժապարտիցին* hlu *պատժապարտեսցեն* GM *պատժապարեսցին փխ. պատժապարտեսցին*

4 SUôn չիք և SUôhlmnoru *եթէ* r *մասամբ* v *մասամբ* I *մատամբը փխ. մասամբք* Y *տոնախմբութիւնք* W *տօնախմբութեամբք* ô *յանդգնեսցի*

5 HIJKLMQRSTXYZhlnoru *յորովայնի* ô *որվայնի* D *եպիպտական* Rhn *բազում աստուածոցն* ô *բազմաստուածոյցն* r *բազմաստուածոցն* K LRTXYZ *փրկութեանն*

6 ps *յայսմ* OW *հաւատաք փխ. հաւատաք*

7 L *հակառակեն* ô *ի մէջ փխ. ի մէնջ* Mr չիք *(ի մէնջ)* և A *(ի մէնջ)* և կրկնված է G *յեկեղեցւոյն* H *եկեղեցւոյ* MYk *յեկեղեցոյ* ô *եկեղեցոյ* hlopru *յեկեղեցոյն* hloru *նզովեսցին*, չիք *եղիցին* բացի BCDEFGUôakmps-ից մնացած ձեռ-նրը *եղիցի*

ԾԴ

ՍՐԲՈՅՆ ԴԻՈՆԵՍԻՈՍԻ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻՈՅ ՅԱՂԱԳՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

Յիւիր (Ռիւիր) [Ա]. *Զի արժանացաւ ղԱստուած բանն Հաւր՝ յառաջ քան զժամանակս ծնեալ եւ ժամանակաւ ծնեալ կեանս աշխարհի ընծայիլ, վասն որոյ եւ Աստուածածին. եւ եկեղեցի, հեթանոսաց հրապարակադոչ ձայնիւ, ամ յամէ տաւնախմբէ զյիշատակս նորա, զի այսպէս մեծարդի արար զորդիս մարդկան ընդ որդւոյ իւրում. պատուեսցուք զյիշատակս նորա մեծապայծառ տաւնիւք ի միաշաբաթուղ աւուրն ներբողիւք զերոյս աւրհնութեան մատուցանեմք ընդ Որդւոյ իւրում։*

1 IJKLMOPQRSTVXYZWôn *կանոնք (*n *կանոն) սրբոյն* BCDEGH Fv *զիոնիսի* բացի IJRVWôahk mnprs-ից մնացած ոեռ-երը *զիոնիսիոսի* l *զԷոնէսիոսի* AFGOPS TUVZkmv *արիոսպագացւոյ* IYr *արիսպագացոյ* KM *արիսբագացոյ* Q *արիսբագացւոյ* RX *արիսպագւոյ* u *արիսպագոյն* ôlp *արիսպագացոյն* h *արիսբագացոյն* a *արիսպագացոց* s *արիսպագացւոյն* H *պագացւոյ* ուրիշներ ուղղել են *արիոսպագացւոյ* p *յաղագս* a *աղագս* ô *սուրբ աստուածածնին* kmps *աստուածածնին մարիամու* BCDE FGHahlnoruv *աստուածածնին* (Hn *սուրբ աստուածածնին*) *բան (*n *գլուխ) ը* (hloru *երկրորդ* n *ա)*

2 Z *զի արժանացաւ կրկնված է* n *զի աստուած* Y *աստուած* ô *բան*

3 OW *ժամանակս* hlou *չիք և ժամանակաւ ծնեալ* ps *ի կեանս*

4 v *աստուածածինն* MQ *յեկեղեցի* KLo *հրապարագոչ* Oh *հրապարակագոչ* v *հրապարկակոչ*

5 Qô *ամ ամէ* Y *այնպէս* h *մեծարդի* k *մեծարգի*

6 nu *ըստ փխ. ընդ* r̄v *ընդ (*v *չիք ընդ) ամենայն սուրբս փխ. ընդ որգւոյ իւրում* IJKMQSTYôloru *որդոյ*

7 r *չիք մեծապայծառ...աւուրն* Fv *և ի միաշաբաթոջ (*F *միաշաբաթւոջ)* HYôhlou *ի միաշարաթոջ* a *ի միաշաբւոջ* BCDEFGHahklmprsuv *ներբողենիւք* m *զերդ*

8 KLRZ *աւրհնութեանն* XY *օրհնութեանն* K *չիք աւրհնութեան* DHl JMSTYZôhlruv *որդոյ* OW *իւրում քրիստոսի փառք* ô *իւրում յաւիտեան*

ԾԵ

ՄԱՆՈՒԷԼԻ

ՌՅԼ (ՌՅԻԴ) [Ա]. *Ի ձեռն Կոստանդիանոսի մեծի հաստատեցաւ սաւնսիմբուե-*
թիւն սրբոյ Խաչին ըստ Հռոմոց տոմարին ի սեպտեմբերի ԻԴ, ոչ ի նմին
աւուր կատարել զտաւնախմբութիւնն, զի հանապազ ի նոյն յարուրեանն
5 *չքնաղ եղանակաւոր ձայնիւք պատուին տանք տէրունեան խաչին. վասն*
որոյ հարկեցաք ոչ յայլ աւր տաւնել, այլ ընդ Քրիստոսի յարութեանն,
զփրկագործ տաւնսխմբութիւն տէրունական խաչին։

1 IJKLMOPQRSTVXYZWô *կանոնք մանուէլի բան* (ô *բանք*) *ա* n *կանոն մանուէլի վասն սրբոյ խաչին գլուխ ա* A *մանուիէլի* BC *մանուիեզի* DH *մանուէզի ա* EFG *մանուէլի ա* ahklmoprsuv *մանուէլի* (s *մանուէլ*) *գլուխ* (h *գլուխք* v *բան*) *ա*

2 A *կոստանտինոսի* X *տաւնախմբութիւնն*

3 Y *չիք սրբոյ* CGHnsu *հռոմոց* OW *հռոմայ* Y *հռովմայ* ô *հռոմայեցոց* p *հռովմոց* BDEGHpsv *տաւմարին* JORW *տօմարին* Y *տօմարի* MQa hklmnoru *տումարին* Y *չիք ի* (*սեպտեմբերի*) BEFar *ի սեքտեմբերի* lou *ի սեկտեմբերի* DGH *ի սե*[*պ*?] *տեմբերի* D-ում ուղղանկիւն փակագծերում տեղը բաց է թողնված BCDEGHkpsv *ժդ-ն* W *ասան չորս* am *ի մդ-ն* F *ժդ-ն*

4 KLMQRSTXZ *յաւուր* G *կատարեալ* ô *կատարիլ* FlQSXôl *զտօնախմբութիւն* Mmn *զտաւնախմբութիւն* lMQSômn *յարութեան*

5 ô *եղանակաւոր* v *ձայնիւ* r *տօնն* lJ KLMOQTVXZWô *տէրունական* Y *տէրունականք*

6 OW *յարկեցաք* A *յայդ* HIJPQôm *այլ* (*աւր*) ôk *չիք աւր* L *առնել փիւ. տաւնել* BD *այդ* (*ընդ*) Z *չիք այլ* kmps *չիք քրիստոսի* GIKMQR STZWômnp *յարութեան*

7 KLRTZ *տաւնախմբութիւնն* QSVX Yô *տօնախմբութիւնն* ahklmoprsu *տէրունական խաչին տաւնախմբութիւն* (h *տօնախմբութիւնն* l *տաւնախմբութիւնն* r *տօնախմբութիւն*)

ԿԼԵՄԱՅ ՀՌՈՄԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՌՅՀԱ (ՌՅԻԴ) [Ա] Սահմանք եւ հաստատութիւնք եկեղեցւոյ. Քրիստոսական խաչն եւ սրբասացութիւնն, զոր հանապազ կատարեմք յաղաւթս մեր այսպէս՝ Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզաւր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա՛ մեզ։ Եւ ընդէ՞ր երեքկին. զոր աւրինակ ժամանեալ ոք արքայութեանն նորա եւ երիցս երանեան, այսպէս եւ մեք երիցս ասեմք երեքկին՝ Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզաւր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա՛ մեզ։

1 IJKLMOPQRSTVXYZW6 *կանոնք կղեմայ* n *կանոն կղեմայ հռովմայ եպիսկոպոսին յաղագս սուրբ աստուածին գլուխ ա փխ. կղեմայ հռոմայ եպիսկոպոսի* ABCDEFOYo *հովմայ* KMU6hklmopsu *եպիսկոպոսին* BCDEFGYv *եպիսկոպոսի (Y եպիսկոպոսին) ա* IO *եպիսկոպոսի (l եպիսքոպոսի) բան ա*

2 akmors *հաստատութիւն* HIKY6 *եկեղեցոյ* Q *եկեղեցւոյ* alklmoprsu *եկեղեցոյ (akm եկեղեցւոյ) սուրբ խաչն քրիստոսական*

3 J *խաչին* IWhlnopu *սրբասացութիւն* RZn *զաւր (XY զօր) փխ. զոր*

4 IJ *ազօթս* AOPUVW *չիք և (անմահ)* o *ամմահ*

5 r *ընդ փխ. ընդէր* v *չիք և ընդէր երեքկին....ողորմեա մեզ՝տող 8-րդ* Y *երեկին* p *գ-կին* E *յաւրինակ*

6 OWps *յարքայութեան* R *արքայութիւն բացի* BCDEGHUY-*ից մնացած ձեռ-երը արքայութեան* ahloru *նմա (kmps այնմ) փխ. նորա* ahkmoprsu *երանէ նոյնպէս փխ. երանեան այսպէս* l *չիք երանեան այսպէս և մեք*

7 l *չիք երիցս* Gերեքկին alprs *զերեքկին* Y *չիք երեքկին* ahklmu *սրբասացութիւն (prs սրբասացութիւնն) փխ. սուրբ աստուած....ողորմեա մեզ՝ տող 8-րդ* o *սուրբ սասացութիւնն փխ. սուրբ աստուած... ողորմեա մեզ տող 8-րդ* K *չիք սուրբ (և հզաւր)*

8 P *անմահ* H *չիք վասն մեր* F *չիք մեզ*

ԾԷ

ԿՈՉՈՒՄՆ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ, ԶՈՐ ԱՍԱՑԵԱԼ Է ՏԵԱՌՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Ռ3լբ (Ռ3Իհ). երթայ քահանայն մեղուցելովն ի դուռն եկեղեցւոյն եւ ասէ սաղմոս՝ «Ամո քեզ Տէր համբարձի». եւ դարձեալ՝ «Որպէս փափագէ եղջերու»** եւ «Ողորմեա՛ց ինձ Աստուած ըստ մեծի» եւ «Հաճեցար Տէր ընդ երկիր քո» եւ «Խոնարհեցո Տէր». եւ քարոզէ՝ «Տէր Աստուած խաւսեցար բերանով քո»***. եւ ասէ զաղաւթս՝ «Աստուած բարձրացեալ եւ փառաւորեալ», եւ կացուցանէ զմեղուցեալն յարեւմուտս կոյս եւ հրաժարէ երիցս ի սատանայէ, որպէս ի մկրտութեանն, եւ դարձուցանէ յարեւելս*

* Սաղ. ԻԴ, 2 ** Սաղ. ԽԱ, 2 *** Հմմտ. Եսայ. ԾԸ, 13

1 ahklmoprsu *Նորին(s[r]որին) յովհաննու* (kmps *տեառն յովհաննու* lu *յովհանու* o *յոհանու*) *մանդակունւոյ* (km *մանդակունւոյ*) *կոչումն ապաշխարութեան ի*|*ս. կոչումն ապաշխարութեան...հայոց կաթողիկոսի՝* տող 2-րդ XY *ապաշխարութեանն* n *յապաշխարութի|ւն* W չ|ք է G*ô աէր* IJKLMOPVXYn *յոհաննու* R *յոհանու ô ոհանու* v *յովհաննու*

2 CDGHKMRVYZôոv *մանդակունւոյ* P *մագակունւոյ* Q *մանդագունւոյ* IJKLMOQSTUZWn *կաթուղիկոսի ô կաթուղիկոսըն* RX *կաթուղիկոսի ասացեալ* ABCDEFGHUnv *կաթողիկոսի գլուխք* (n *տունս*) *ճխ* (n չ|ք *ճխ*)

3 Y *մեղուցեալով* Q *յեկեղեցւոյն* Yôhlno ru *եկեղեցոյն* CDEGHps *եկեղեցւոյ* C-ում ուրիշներ ուղղել են *եկեղեցւոյն* v չ|ք *եկեղեցւոյն*

4 J *սաղմոս* ahklmoprsu *սաղմոսէ ի|ս. ասէ սաղմոս* O *քեզ աջ լուսացոքում ô* չ|ք *և* ahklmopsu չ|ք *և զարձալ որպէս փափագէ եղջերու և՝* տող 5-րդ *ô փափաքի* BFV Zn *փափաքէ* X *փափակէ* YW *փափագի*

5 BCDEFGH *եղջիվրու* I *եղջե[րու?]* IKMO-Wôahklmnopsuv *ողորմեա* X *ընդ փ|ս. ըստ ô* չ|ք *ըստ մեծի և* A *մ[եծի]* BCDE *մե|ծի]* GH *մեծ* L չ|ք *մեծի* Y չ|ք *(մեծի) և* aklmo psu *և զայլ սաղմոսն* (ars *սաղմոսն*) *քարոզ* (aքարոզէ) *և աղօթք* (ahop u *աղաւթք*) *փ|ս. ըստ մեծի և ... տէր և քարոզէ՝* տող 6-րդ

6 Y չ|ք *ընդ ôv երկի[ր]* XRn չ|ք *երկիր* MRXYZôov չ|ք *քո* M *խոնահրեցուլց* IJULMOPQSTUVXY ZWôn *սեր դուն|կն* (L *դու[նկն?]* O *դուկն* R *դունկ) քո* (LOPQRWn չ|ք *քո*) *և քարոզէ* (W *քարօզէ*)

7 ô *բերանովք* BCDEFGHYv *քով* op չ|ք *քո* ahklomrsv չ|ք *և* (hloru *ունեն և*). *ասէ զաղաւթս* BCEGH *զաղաւթս* (GH *զաղօթս*) *դայս աստուած* CDQlu *բարձեալ ô փառավորեալ* lu *փառաւ*

8 ô չ|ք *և (կացուցանէ)* Un *զմեղուցեալն* ahklmoprsu չ|ք *կոյս*

9 hps *յերցս* ahklmoprsu չ|ք *որպէս ի մկրտութեանն* IQSWô *ի մկրտութեան* n *ի մկրտութի|ւնն* H *զարձանէ*

եւ տայ հաւատալ երիցս ի սուրբ կաթողիկէ եւ առաքելական եկեղեցի, ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն. զի զառաջին հաւատն այլոյ լեզուաւ խոստովանեցաւ, իսկ երկրորդս՝ իւր լեզուաւն խոստովանեցաւ։ Եւ ասյա կացուցանէ զխոստովանողն հանդէպ դրանն եւ թուէ զանուանս
5 *մեղացն, որպէս եւ դրեալն է. «Այս դուռն Տեառն եւ արդարք մտանեն ընդ սա»* եւ «Ծրանի ում թողութիւն եղեւ մեղաց»** եւ «Խոստովան եղէց քեզ Տէր բոլորով սրտիւ»*** եւ «Տէր լո՛ւր աղաւթից իմոց, ճշմարտութեամբ քով, լուր ինձ»****. եւ Տէրն ասէ, թէ՝ «Որում թողուք՝ թողեալ լիցի» եւ թէ՝ «Ունիցիք՝ կալցի»։ Եւ արդարացեալ շնորհաւքն Քրիստոսի,*
10 *դարձցի ի տուն իւր, պահել եւ աղաւթել զամենայն աւուրս կենաց իւրոց, եւ ողորմութեամբ տնանկաց քաւեսցէ զմեղս իւր։ Այս է դուռն ապաշխարութեան ճշմարիտ, եւ առիթ արդարութեան, եւ կնքէ սուրբ խաչիւն եւ եկեղեցեաւն եւ աջով քահանայիւն։*

* Սաղ. ճԺէ, 20 ** Սաղ. ԼԱ, 1
*** Համմտ. Սաղ. ճԺԸ, 2 **** Համմա. Սաղ. ԼԸ, 13, Լ, 6

1 k *տալ* IJKLMOQRSTUVXZWôhk mnruv *կաթուղիկէ* բացի hkmnorsu -ից մնացած ձեռ-երը չունեն և (*առաքելական*) M *յեկեղեցի*

2 o չիք *է* o չիք *մի* Yhlou *ապաշխարութիւն* բացի akmnprs-ից մնացած ձեռ-երը *ապաշխարութեան* o *դա*[*ռա*]*յին* EOW *այլու* ôn *այլոց* hlo ru *այլովք* a *այլով* kmps *այլում* a klmou *լեզուով* h *լեզուով* r *լեզուովք* ô *բերանով* և *լեզուաւ. փխ. լեզուաւ*

3 hu *խոստովանաւ* IJ *երկրորդ* ôn *երկրորդն* m *իւրով* akmoprs *լեզուովն* ô *լեզվաւ* hl *լեզուով* u *լեզուս, վանեցի փխ. խոստովանեցի*

4 Yh *կացուսցէ* Yks *դխոստովանօղն* ampv *դխոստովանաւղն* h *դխոստովանեալն* H *թուխէ* KLMZ *թուէ* lo u *թվէ*

5 KLMQRSTXYZôhlouv *դրեալ է* ô *դուռս* HKMOVZWôhklmopsuv *տեառն է* (KM *են*) r չիք *տեառն.. մտանեն* OM *արդարքն* km *արդար* s *արդ*[*արդ?*] v չիք *արդարք* ahklm opsuv չիք *մտանեն*

6 ahklmopsuv չիք *ընդ սա* k չիք *և* (*երանի*) IKLMQSTXYZaklmpsuv *որում փխ. ում* u *թողու* OPVakm oprs չիք *եղև* ahklmoprsu չիք *մեղաց և*

7 hlou *եղերուք*, չիք *քեզ, տեառն* r չիք *տէր* u *բոլոր* l *բոլո*[*ր?*] KLM QSTô *սրտիւ իմով* Z *սրտիւ և մով փխ. սրտիւ* RXhluv չիք *սրտիւ* kmps *աղաւթիցն* KM չիք *իմոց* M-ում ավելացրել են ուրիշներ ahkl moprsu չիք *իմոց* (h ունի *իմոց*) *ճշմարտութեամբ քով լուր ինձ՝* տող 8-րդ

8 ô *ո փխ. քով* Yô չիք *լուր ինձ* ô *երանի փխ· քէ* Yhklmoprsu չիք *քէ* ô *թողու* v *թողէք*

9 IJKLMOPRSTUVXYZWôn *եթէ* hl oru չիք *և քէ ունիցիք կալցի* akmp s *ունիք* ô *կալեալ լիցի* OW *արդարացեալք*

10 STô *դարձցին* T-ում ուրիշներ ուղղել են *դարձցի* STu չիք *ի* u *իւր տուն* a *պահեալ* J *յաւուրս*

11 ahklmoprsu չիք *տնանկաց* k *այլ փխ. այս* ahklmoprsu չիք *է*

12 R *ապաշխարութեամբ* XY *ապաշխարութեանն* hlu *արդար և ճշմարիտ փխ. ճշմարիտ* Fô չիք *ճշմարիտ և առիթ արդարութեան* Y չիք *և* (*առիթ*) Y *արդարութեանն* ahklm opsu *կնքեսցէ* r *կնքեալ է*

13 C չիք *և* (*եկեղեց.*) ավելացրել են ուրիշներ M *յեկեղեցեաւն* r *սուրբ աջով* M *յաջով* OXYW *աջովն* ô *աջով* R *քահանայի* ô *քահանային և փրկի մեղաց*

ՄԵՂՔ ԵՆ ՈՐ Ի ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐՏ Է ԲԵՐԵԼ, ՉԻ Ե'Ն ՈՐ ՄԵԾ ԵՆ ԵԻ Ե'Ն ՈՐ ՓՈՔՐ

Թիւ խոստովանութեան. *Թէ կոյս ընդ կուսի, թէ միանն կոյս է եւ միանն արամբ, եթէ աւձիրս ինչ ի յղանալն գործեաց, եթէ յղացեալ եւ սպանեալ, թէ ընտանիք իցեն, եթէ ի ծննդականն երթեալ է, եթէ յապարահիտ երթեալ է, եթէ ի շնալն երդուաւ, եթէ ի շնալն զսորոմայականն գործեաց գործ, եթէ ընդ այլազգւոյ, եթէ ի շնալն զկիւրակէն ոչ պատուեաց, եթէ աւրէնս առ ի շնալն:*

Վասն պոռնկաց. *Եթէ ի կուսութեան գիջացաւ, եթէ կանամբի իցէ, եթէ բազում ժամանակս, եթէ բռնաբարեալ զոք, եթէ իգացեալ:*

Վասն աւուագիտաց. *Թէ ի կուսութեան գործեաց, թէ կանամբի իցէ,*

1 VX *խոստովանութիւնն* o *խոստովանութեան* Yô *և* փխ. դի hlu *չիք ոք (մեծ)* p *չիք (մեծ) են*

2 Pahklmoru *չիք և են* P–ում ավելացրել են ուրիշներ ձախ լուսանցքում s *չիք և* H *չիք ոք* UYôn *փոքր են*

3 RXY *խոստովանքութեանն* W *խոստովանութեանս* r *կուս (ընդ)* F *չիք կոյս ընդ* ô *(ընդ) կոյսի* BCD EFGHakmprsv *մին* hlou *չիք միննն* ahklmoprsu *չիք է*

4 ahklmoprsu *միւսն* փխ. *միննն* HXôl *արեամբ* փխ. *արամբ* UYn *և թէ* փխ. *եթէ (աւձիրս)* hklmopr su *թէ* I *յաւձիրս* nv *չիք ի* UYn *և թէ* փխ. *եթէ (յղացեալ)* ahklmoprsu *թէ (յղլացեալ)*

5 hr *սպանեալ* ahklmoprsu *(իցեն) թէ* l *չիք ի* OVWu *ի ծննդական* ô *երգեալ* ahklmoprsu *իցէ* փխ. *է* Yah klmoprsu *թէ (յապարահիտ)* OW *յապարահիք* RXô *ապարահիտ* S *յապարահիդ* Y *ապահարիհետ* hloru *յապահարիտ*

5-6 I *եթէ յապարահիտ երթեալ է կբրկրնված է* U *չիք եթէ յապարահիտ երթալ է*

6 p *իցէ* փխ. *է* km *չիք է* Y *և թէ* փխ. *եթէ (ի շնալն)* ahklmoprsu *թէ (ի շնալն)* BCDHp *ի շնանալն (երդուաւ)* DL *երթուաւ* S *երդուաւ* ô *երդուեալ է* ahklmoprsu *թէ* L *չիք (երդուաւ) եթէ* p *ի շնանալն* Lr *չիք ի շնալն* MQo ho *զսորոմականն* W *զսոսոմայականն* l *սորոմայականն* r *ի սորոմականն* u *զսորոմանն*

7 ôahklmoprsu *չիք գործ* ahklmoprsu *թէ (ընդ)* H *այլազգաց* KLMRSTX YZaprv *այլազգոյ* ô *այլազգոյն* hl ou *այլոյ ազգոյ* ahklmoprsv *թէ (ի շնալն)* p *ի շնանալն* G *չիք ի* h lu *գկիրակէ* բացի AUkmnps-ից մըլացած ձեռ-երը *գկիրակէն* X *պատուեցաւ*

8 ahklmoprsu *թէ* O *օրէնք* W *օրեն* p *ի շնանալն*

9 u *թէ վասն* ô *պոռնկի* ahklmoprsuv *թէ (ի կուսութեան)* բացի HlMQS ôlnou-ից մնացած ձեռ-երը *ի կուսութեանն* Uôhlpu *գիճացաւ* Y *շընացաւ* փխ. *գիջացաւ* akmops *թէ (կանամբի)* hlu *չիք եթէ կանամբի իցէ* R *ի կանամբի* O *կանամբր*

10 ahklmoprsu *թէ (բազում)* hlu *ի բազում* LQRST *բազումս* ahklmoprsu *թէ (բռնաբարեալ)* IJ *բռնաբար* ô *եթէ բռնաբարեալ է զոք եթէ իգացեալ* ճաավածը գրված է *թէ ընտանիք իցեն...ի չարիսն աւրէնս առ՝* էջ 299-րդ տող *1–2-րդ* ճաովածի փոխարեն v *թէ բռնաբարեալ...բազում ժամանակս՝* էջ 299 տող 1-ին ձախ լուսանցքում H *չիք (զոք) եթէ* բացի FKMQRSTUXYZ-ից մնացած ձեռ-երը *թէ*

11 ahklmoprsu *չիք վասն* hu *յարուագիտաց* p *արուագիտաց* ô *արվագիտաց* RVh *ի կուսութենէ* X *ի կուսութենէ* r *ի կանամբի*

Թէ բաղում ժամանակս, թէ ընտանիք իցեն, թէ ի պոռնկութենէ, թէ յանզգայութենէ, թէ ի չարիսն աւրէնս առ:

Վասն անասնագիտաց. *Թէ յո՛ր հասակի գործեաց, թէ յուտելեաց իցէ անասունն, թէ կին ունիցի, թէ յամեալ իցէ ի չարիսն:*

Վասն սպանողաց. *Թէ նախանձով եսպան, թէ նախանձեցաւ եւ իշխանութեամբ սպան, թէ ի դողութենէ, թէ մատնութեամբ, թէ յարբեցութենէ արք զկանայս, թէ ի պատերազմի, թէ ստութեամբ սպան:*

Վասն առն եւ կնոջ. *Թէ անզգուշացաւ եւ այրեաց, թէ սիրովն Աստուծոյ ոչ են կացեալ, թէ ոխակալութեամբ են կացեալ, թէ խառն անկողնաւք, թէ յապարահիտ մերձեցաւ, թէ սրբութիւն առ ծննդականն ոչ գործեաց, թէ զկիւրակէն ոչ պատուեալ, թէ պղծութիւն համարեցաւ զամուսնութիւնն, թէ զայգի իւր այլ եւ այլ գործեաց, թէ զորդիս իւրեանց երկիւղիւ Աստուծոյ ոչ անուցին, թէ վասն ամուսնութեան արհամարհեաց զկինն, թէ վատազգի համարեցաւ զկինն:*

1 KMZ *ի բաղում ô՞ եթէ ընտանիք իցեն եթէ ի պոռնկութենէ է եթէ անզգայութեան է եթէ ի չարիսն սրենս առ՝* տող 2-րդ հատվածի վերափարեն դրված է 298-րդ էջի 10-րդ տողի *եթէ բռնաբաբեալ զոք եթէ իգացեալ* u *ընտան* M *են* ուրիշներն ուղղել են *իցեն* L *(իցեն) թէ* կրկնված է a *ի պոռնկութեանն է* բացի BCDEGHMOYWhlonpr su-ից մնացած ձեռ-երը *ի պոռնկութեան է (*hloru չիք է)

2 IJ *անզգայութեան է* KLRSm *յանբզգայութեան է* TXY *յանզգայութեանն է* l *ի չարինս* o *յաւրէնս* U *անօրէնս* վրա. *աւրէնս* hlu *էառ*

3 բացի n-ից մնացած ձեռ-երը չուներ *վասն* KPQRXYô*h սր* n *յաւր հասարակի* վրա. *յոր հասակի* IJKLM QRSTVXYZô *ուտելեաց*

4 ahklmoprsu *է* վրա. *իցէ* M *ունիցէ* m *յամեալն* F *համարեալ* վրա. *յամեալ* ahklmoprsu *չիք իցէ* akmop rs *ի չարն*

5 բացի hlnu-ից մնացած ձեռ-երը չուներ *վասն* ôr *սպաննողաց* oopr *սպան* Y *նախանձու* u *չիք (եսպան) թէ* hlou *չիք թէ նախանձեցաւ և իշխանութենամբ սպան՝* տող 6-րդ

6 KLMRSTXZô *իշխանութեամբն* Vôr *եսպան* k *սպաս* վրա. *սպան* EYW *ի գողութեանն է* բացի CDGHQ V՝-ից մնացած ձեռ-երը *ի գողութեան է* (ahklmnoprsu *չիք ի)* hlu *ի* վրա. *թէ (մատնութեամբ)* U *չիք թէ մատնութեամբ* o *թէ յարբեցութենէ այր զկին թէ մատնութեամբ* IJôhn *արբեցութենէ* M *արբեցութեան է*

7 Y *թէ արք* ô *էարք* վրա. *արք* ahklm prsu *այր զկին* վրա. *արք զկանայս* KM *և զկանայս* W *չիք ի* lu *ի պատերազմն* h *եսպան* u *սպանն*

8 բացի hlnu-ից մնացած ձեռ-երը չուներ *վասն* LMQST *կնուջ* hlu *կնոջն* o *կնոչն* ar *չգուշացաւ* hklmopsu *զգուշացաւ* վրա. *անզգուշացաւ* r *չիք և (այրեաց), թէ և*

9 ahklmoprsu *չիք (ոչ) են, կացին* H KM *կայացեալ* (W *կապեալ*) վրա. *կացեալ (թէ ոխակալ.)* lô *չիք թէ ոխակալութեամբ են կացեալ* ahkl moprsu *չիք են, կացին* Y *կացեալք, չիք թէ* IJô *յանկողնօք* o *ա[ն]կողնաւք*

10 OW *յապահարիս* Q *ապարահիտ* S *յապարահիգ* Yhloru *յապահարիտ* CDGHQ *սրբութեամբ* L *սրբութեան* k *սրբութիւնն* r *էառ*

11 ahklm prsu *պահեաց* վրա. *գործեաց* BCDEFGHakmps *չիք թէ զկիւրակէն...այլ և այլ գործեաց՝* տող 12-րդ բացի AUWn-ից մնացած ձեռ-երը *զկիրակէն* hlu *պատուեաց* W *պատուիրեալ* վրա. *պատուեալ* L *ի պղծութիւն* W *համարեցութիւն*

12 r *զամուսնութիւնն պղծութիւնն համարեցաւ* lKMQRSTXZôlu *զամուսնութիւն* Y *ամուսնութիւնն* W *չիք իւր* A *այլ և այլ* OW *այլ հայ[լ]* hlou *չիք թէ զորդիս...ոչ անուցին՝* տող 13-րդ akmprs *չիք իւրեանց*

13 Uô *երկիւղիւն* n *երկևղիւն* VXY *ամուսնութեանն* M *արհեաց* աջ յուսանցքում ուրիշներ ուղղել են *արհամարեաց*

14 Fp *չիք թէ վատազգի համարեցաւ զկինն* u *(համարեցաւ) զկին*

Վասն այրեցողաց. Թէ ամուրեաց իցէ վնասն, թէ քինով արար, թէ վասն զրկանաց, թէ ակամայ եղեւ, թէ վարձեցաւ եւ այրեաց։

Վասն գողոց. Թէ սարահատ է, թէ տնահատ է, թէ զաղքատս կողոպտեաց, թէ զայլոյ գիտաց եւ ոչ ասաց, թէ յուրացութիւն անկեալ, թէ գրաւեցաւ, թէ երգուաւ եւ զեղբայրն ի մահուանէ փրկեաց, թէ երդուաւ առ սրտին եւ ոչ արար, թէ առ ամաւթոյ երդուաւ։

Որ ի բնութեանն մեղ է. Թէ ագահ իցէ, թէ արբեցող, թէ բամբասող, թէ նախանձոտ, թէ ոխս պահէ, թէ սնափառ է, թէ ստախաւս, թէ ստերդումն եւ զրպարտող, թէ յաղաւթից խափանեալ է, թէ չար ցանկացող է, թէ քսմոս է, թէ երկպառակ, թէ ի վհուկս եւ ի հատընկէցս երթեալ է, թէ զայլոյ մեղս հրապարակեալ է եւ ի ծածուկ քահանային ոչ ասաց, թէ կաշառ վասն դատաստանի էառ, թէ յիշողն երեւ եւ բան հայհոյութեան խաւսեցաւ, թէ զծնաւղսն անարդուք, թէ լեզուանիք, թէ զաղքատս ոչ ընկալաւ, թէ ղսրբոց զոտս ոչ լուաց, թէ ի վերայ մեռելոց

1 բացի hlnu-ից մնացած ձեռ-երը չուներ *վասն* Y *այրեցողացն* h *ամուրեացէ* փխ. *ամուրեաց իցէ* aklmop rsu է փխ. *իցէ* 1JKLQRSTYZn *գինով (*MX *գնով* ô *գինօվ)* փխ. *քինով*

2 n չիք *Թէ (ակամայ)* V *յակամայ* Y *վարեցաւ* փխ. *վարձեցաւ*

3 բացի hlnu-ից մնացած ձեռ-երը չուներ *վասն* hloru *սրահատ է* փխ. *սարահատ է*

4 FMOUnrs *գայլոց* p *գայլոցն* W *գայ[լ]ոյ* ô *գայլոոյ* բացի Mn-ից մնացած ձեռ-երը չասաց CDGIJMô *ուրացուԹիւն* H *զուրացուԹիւն*

5 P *գրեցաւ* ուրիշներ ձախ լուսանցքում ուղղել են *գրաւեցաւ* ô *երԹվավ* U չիք *Թէ երդուաւ* ou *զեղբարն* rs *զեղբայր* l և *զեղբայրն ի մահուանէ փրկեաց Թէ երդուաւ* ձախ լուսանցքում u *ի մահու* KM *ի մահուանէ կրկնված է* Sô *զի* փխ. *Թէ (երդուաւ)* n *լուաւ* ուրիշներ ուղղել են *երդուաւ*

6 kmps *սուրբսն* փխ. *սրտին* KM չիր *առ* OW *ամօԹու* nlorıı *արար* փխ. *երդուաւ*

7 hlu *որ ի բնուԹենէ (*1 *բնուԹեանն* u *ի բնուԹեան)* kmps *Թէ մատնուԹեան* փխ. *որ ի բնուԹեանն* MSZ ôaor *ի բնուԹեան* Q *ի բնուԹենէ* v է փխ. *իցէ* BCEav *արբեցաւս* D FGHYkms *արբեցող* h *յարբեցող* ô *արբեցող է* BEa *բամբասաւղ* v *բանբասաւղ* CDFGHkms *բամբասող* Yr *բանբասող* ô *բամբասող է*

8 hlou *ոխապահ է* IJ *պահող է* F չիք *է* p *և Թէ (ստախաւս)* Km *ստախաւս է* M *ստախօս է* W *ստախոս*

9 F *ստէ երդումն* Hlhlru *սուտ երդումն* n *սուտերդմնող* BCDEFHa hv *զրպարտաւղ* GYklmsu *զրպարտող* IJ *աղօԹից* p *աղուԹից* KLM *խարանեալ* kmps չիք է BEFapv *ցանկացաւղ* CDGHYkmrs *ցանկացօղ*

10 YW *քոմս* ô *քսմսող* k *յերկպառակ* hlu *երկպառակ է* ABCDEGHU *ի վհուկս* F *ի մոհուկս* ıhl. *ի վըհուկս* hlu *ի հատընկ* o *ի հատընկէցս* s *ի հատընդեցս*

11 v չիք է *(Թէ)* OW *գայլոց* u *գայլ* ahk lmoprsu *Թէ* փխ. *և* H չիք *և*

11-12 ô *երԹեալ է և ի քահանային ծածուկ ոչ ասաց Թէ գայլոյ մեղս հրապարակեալ է Թէ կաշառ*

12 Q չիք *վասն* ô *դատաստանին* hlo *յիշողացն* u *յիշաղացն* v *յիշունցն* ABDEFHPQUakmps *յիշուցն*

13 YW *հայհոյուԹեանն* R չիք *Թէ (գծնաւղսն)* Y *գծնօղ* r *գծնօզս* v *գծնաւղս* բացի EHMOVahklmnop su-ից մնացած ձեռ-երը *գծնողսն* Y *անարգանօք* p *անարգուԹեամբ* ak m *լեզուայինք* ps չիք *Թէ լեզուանիք Թէ*

14 ps չիք *զաղքատս ոչ ընկալաւ Թէ* OW *զաղքատ* ô *ընկալ* փխ. *ընկալավ* ô *գորբոց* փխ. *զսրբոց* p *սրբոց* OQWôhlouv *ոտս* W չիք *ոչ (լուաց)* KLM *լըւաց* R չիք *Թէ է վերայ մեռելոց* KLMQSTXZô չիք *վերայ* Xahklmoprsuv *մեռելոյ*

Հակատ հարեալ, թէ ղվարձկան զրկեալ, թէ զկուսութիւն նուիրեալ Աստուծոյ՝ դարձեալ ստեաց, թէ ուխտեալ եւ ոչ կատարեալ, թէ ի բատերս յաւժարացեալ, թէ առ անձուկս մեղուցեալ, թէ արծաթասէր է, թէ զքահանայս բամբասեալ է, թէ ի տունս հեթանոսաց անխտիր կերակրեալ է, թէ ախտից տէր լեալ եւ զայլս ուսուցեալ, թէ ի ձիս յերասանեալ յադելասէս, թէ թովիչ, թէ ընկերատեաց, թէ անողորմ, թէ ամբարտաւան, թէ հպարտ, թէ զաչսն ի խառնակումն անասնոց անխտիր արձակեալ, թէ զաւագ ոչ է պատուեալ, թէ Տեառն միամիտ ոչ է ծառայեալ, թէ զպատուղ եկեղեցւոյն խաբեալ է, թէ ղուխտս ըստ Աստուծոյ կամաց ոչ է կատարեալ, թէ ի տունի կամ ի կիւրակէի յառաջ քան զպատարագն հաց կերեալ է, թէ զուրբաթ կամ զչորեքշաբաթ ելոյծ, որ են մեծ մեղք։

Խոստովանութիւն ֆահանայի. *Թէ կաշառ վասն մեղաց առ եւ եթող, թէ զխոստովանութիւն ուրուք յայտնեաց, թէ հաղորդութեան ծուլացաւ*

1 R չի՝ *ճակատ հարեալ* Y *ճակատս* KLMQRSTXYZôm *զվարձկանն* U *զվար[ձ]կան* p *զկուսութիւնն* KLMZ *նըւիրեալ* Xhklmoprsu *աստուծոյ նուիրեալ* a *աստուծոյ ոչ նուիրեալ* Y *յաստուծոյ*

2 IJKLMQRSTXYZôv *և գարձեալ* ahklmoprsu չի՝ *գարձեալ* Y *սաեալ* u *ուխտ* ahklmorsu չի՝ *և* ahklmprsu *կատարեաց* IJ *ի թաղերս* SY oo *ի թաթերս*

3 op *յաւարժեալ* IlYahklmrsu *յօժարեալ* hloru չի՝ *առ* OVW *յանձուկս* p *և փխ. է* hlu չի՝ *թէ զքահանայս*

4 hlu չի՝ *բամբասեալ է* Yôr *բանբասեալ* B *մամբասեալ* o *բամբասեր է* hl *ի տուն* l *սոցա փխ. հեթանոսաց* U *անխտիրս* ahklmnopsu *կերեալ*

5 ahklmoprsu չի՝ *է* BCDEFGHU *լեալ* W *զայլ* l *զայ[լ]ս* P չի՝ *թէ ի ձիս յերասանեալ յադելասէս ուրիշներ ավելացրել են ներքևի լուսանցքում* r *ի ձիր փխ. ի ձիս* Yô hlnopu *երասանեալ* U *յերասանեալ* a *յերասանել*

6 n *ագելասէս* h *յադելազէս փխ. յադելասէս* u *թովիչս* s *ընդերատեաց* ô *ընկե[ր]ատեաց* Y *անողորմն* Yô *անքարտուանն*

7 aor չի՝ *թէ (հպարտ)* v *զաչս* r չի՝ *թէ զաչսն* ahklmopsu չի՝ *զաչսն* OW *ի խառն անկումն* R *ի փառնակումըն* a *ի խառնակեան* hkmoprsu *ի խառնակ* l *ի խառնեալ* hlu *անասնոյ* Vv *յարձակեալ* aklmoprsu *հայեալ փխ. արձակեալ*

8 r *զաւակ փխ. գաւագ* hlou չի՝ *թէ դաւագ ոչ է...եկեղեցւոյն խաբեալ է՝* տող 9-րդ ôakmprs չի՝ *է (պատուեալ)* v *թէ միամիտ ոչ է ծառայեալ տեառնն* OW *մի ամիս փխ. միամիտ* ôakmprs չի՝ *է (ծառայեալ)*

9 MQ *յեկեղեցւոյն* Yr *եկեղցոյ* ô *եկեղեցոյն* kmps *եկեղեցւոյ* QS *խափեալ* km *խորեալ* (ps *խորբեալ* ônv *խափանեալ*) փխ. *խարեալ* ak mnprs չի՝ *է* hlu չի՝ *ըստ* ô *աստուծոյ ըստ*

10 ahklmoprsu չի՝ *է* r *արարեալ փխ. կատարեալ* X չի՝ *թէ* IJakmps չի՝ *ի (տուն)* v *ի տուն, ի կիրակէ* akmops չի՝ *ի (կիւրակէի)* բացի IJa kmnps-ից մնացած ձեռ-երր *ի կիրակէի* Y *պատարագն* km *զպատարագ*

11 ô *հա[ց]* H *հայ փխ. հաց* ahklmoprsu չի՝ *հաց, չի՝ է* KM *կամ փխ. թէ* Y չի՝ *թէ* KMOYNhlu *և փխ. կամ* Yhlu *զչորեքշաբաթին* p *զչորեքշաբաթին* s *զչորեքշաբաթի* ahklmoprsu *լուծեալ, է փխ. են* v չի՝ *մեծ*

13 kmps *կանոն խոստովանութեան (*s *խոստովանութիւն)* v *քահանայից* ô *քահանային թէ առ կաշառ մեղաց և եթող* R *կաշառի* hlor *կաշառք* hlou *մեղացն* M *առ ուրիշներ ուղղել են էառ* hlu *էառ* o չի՝ *առ* CDGH չի՝ *և* C-ում *ավելացրել են ուրիշներ*

14 OW չի՝ *(եթող) թէ* ahklmoprsu չի՝ *ուրուք* lhlu *ի (*I չի՝ *ի) հաղորդութիւն* ABCDG *ծուլացաւ*

եւ մեռաւ, թէ անկնունք մեռաւ ի ծուլութենէ, թէ ի չբողոքելոյն անապաշխար մեռաւ, թէ մեղաց քննութիւն ոչ արար, թէ ի մեղս զառածեալ է, թէ գաղտ պսակէ, թէ վայրապար նզովեալ է, թէ գողացաւ յեղբաւրէ, թէ ի ծուլութենէ զպատարագն խափանեաց, թէ անարժան մատոյց, թէ անփոյթ արար զտաւնս սրբոց, թէ վասն ժամուց էառ եւ ոչ արար, թէ ամուսնացաւ եւ զպատարագն մատոյց, թէ բանագրեալ է յեպիսկոպոսէ եւ զքահանայութիւն արար, թէ ոխս ունէր եւ զպատարագն մատոյց, թէ լուաւ զուրուք մեղս եւ անփոյթ արար, թէ սուրբ պատարագին անզգուշացաւ եւ արտաքսեաց ինչ, թէ առանց գիշերային պաշտամանն ի սուրբ պատարագն մերձեցաւ, թէ անզգուշացաւ բուրման եւ լուցման, թէ զմարմինն Տեառն եւ զարիւնն յանարժանս բաշխեաց, թէ վասն ազգականին զպատուիրանն ելոյծ, թէ զմեղս ժողովրդեան յեպիսկոպոսէն թաքոյց, թէ պատուիրանաց Աստուծոյ ընթերցող ոչ եղեալ, թէ զանձն գեր ի վերոյ համարեցաւ, թէ զշնորհս եղբաւրն չարակնեաց, թէ ի ձեռն ամաւթոյ զպատուիրանն ելոյծ։

Ստէպ քահանային պարտ է հոգալ վասն հաւտին, զի հովիւ է բա-

1 hlu *մեռաւ ոք (թէ)* բացի EGHlK LMRSTUVXYZWôոv-ից մնացած ձեռ.-երը *անկնուք* OQ *կնունք* ak moprs *թէ առ* (k չիք *առ*) *ծուլանալ* (p *ծուլանալուն*) *անկնունք մեռաւ* ABD *ի ծուլութենէ* hlu *թէ առ չբողոքելոյ անզաշխար մեռաւ թէ առ ծուլանալ անկնունք մեռաւ* փխ. *թէ անկնունք մեռաւ... անապաշխար մեռաւ* ākmoprs *առ* փխ. *(թէ) ի, չբողոքելոյ*

2 JY *ի մեղաց* KLRTZ *քննութիւնն* HY *չարաբ*

3 v *պսակեալ է* (ahklmoprsu *պսակ գնէ)* փխ. *պսակէ* B *վայրավար* D *վայրապար ուրիշներ ուղղել են վայրավար* O *վայրապեալ* hlu *նըզովէ* akmoprs *նզովեաց* ahlkmopr us չիք *(նզովեալ) է* IJXYô *եղբօրէ* KLMQRSTZ *եղբաւրէ*

4 ahklmoprsu *առ* փխ. *ի, ծուլութեան* ABDV *ի ծուղուբենէ* ahklmoprsu *խափանեաց զպատարագն* k *յանարժան* X *մատուց* KM *մատոյց զպատարագն թէ*

5 ô *անփոյտ* s *անփոյթ* R *զտուննս* փխ. *զտաւնս* BCDEFGHZakmnoprsv *սրբոցն* O չիք *վասն* hlu *պատարագի* փխ. *վասն ժամուց* W *ժամուց է առեալ* BCDFGHahklmoprsuv *առ* ô չիք *և*

6 ahklmoprsu *պատարագ* o *մատուց* ahklmoprsu չիք է IJQôh *եպիսկոպոսէ*

7 բացի GIJMSXWôhlmnu-ից մնացած ձեռ.-երը *գքահանայութիւնն* hlnu *ոխ* ô *պատարագս*

8 A *զո[ւ]րուք* X *անփոյթս* h *պատարագն*

9 ô *ին[չ]* r *գիշերային* hu *պաշտաման* pv *պաշտամանց* Y *պաշտօնի* փխ. *պաշտամանն* OW *ի կլուկևված* EY չիք *ի սուրբ*

10 Xkms *պատարագ* բացի AIJKLPQR STUVXZ-ից մնացած ձեռ.-երը *զմարմին*

11 ôkmnoprsu *և գարիւն (*on *գարիւնն) տեառն* ahlu չիք *տեառն* BCDEFH YWahlnv *գարիւն* F *յանարժան* IJ KLMQRSTXYZô *անարժանս* v *յանարժանն* A *ագգակին ուրիշներ աց լուսանցքում ուղղել են ագգականին*

12 o *զպատուիրան* n *զմեղք* բացի v-ից մնացած ձեռ.-երը *ժողովրդեանն* IJô *եպիսկոպոսէն* X *թազուց* ahlsu *թագոյց*

13 M *պատուիրանս* UYhlnru *պատուիրանացն* o *զպատուիրան* ps *զպատուիրանաց* BEas *ընթերցաւղ* CD FGHkmpv *ընթերցօղ* Y *ընդերցօղ* ô *ընգերցող* u *ընթերձօղ* M չիք *ոչ* ավելացրել են *ուրիշներ* Y *չեղեալ*

14 p *զշնորհան* l *չարանկեաց* ahklmoprsuv *վասն* փխ. *ի ձեռն* ô չիք *ձեռն* IJ *յամօթոյ* ô *ի ամօթոյն*

16 M *մինչև 16-րդ տողը դարձյալ վերնագիր՝ խոստովանութիւն քահանայի* r *քահանային պարտ է ըստէպ* hu *քահանայի* Y *պարտի* p *հովիւն* op չիք է *(բանաւոր)*

նաւոր հաւտին, որպէս եւ դրեալ է. «Անաւրէնն յանաւրէնութեան իւրում մեռցի եւ զարիւնն նորա ի ձեռաց քոց խնդրեցիցս*»։

Արդ՝ ոչ եթէ ամենայն մեղաց ժամանեսցեն ապաշխարել, այլ խոստովանութեամբ եւ զղջմամբ ջնջին մեղք, որպէս ասէ մարգարէն. «Ասա դու նախ զանաւրէնութիւնս քո, զի արդարասցիս»**. բազում գաղտաձիդ նետիւք վիրաւորէ զմեզ սատանայ, զոր ոչ կարեն բերել ի խոստովանութիւն, այլ դու որ աւրինադիրդ ես, թուեա՛ զանուանս մեղացն, խոստովանողին միայն ասել զայոն՝ այո՛ եւ զոչն՝ ո՛չ. ըստ նմանութեան բժշկի, զսլաք մեղացն հան եւ ղվիրաւորեալ ոգին բժշկեա՛ յայտնելովս։

Փութացարուք այսուհետեւ լինել առաքինիք խոստովանութեամբ, զի թէ բամբասուղքն ի տանջանս երթան եւ արբեցողքն ոչ ունին ժառանգութիւն յաքքայութեանն, եւ որ ոչ սիրէ զընկերն՝ դիմադարձ կոչի Աստուծոյ, որպէս զի թէ մարտիւրոս կոչի չաւգտեսցի, եւ որ ընտանեացն խնամ ոչ տանի՝ ի հաւատոցն ուրացեալ է, եւ որ ղաղքատով ղանոյ առնէ՝ ի հուր այրեսցի։

* ծզեկ. ԼԳ, 8 ** եսայ. ԽԳ, 26

1 Q *զրէ* r *յանօրէնն* u *անօրէն* JLTY l *յանօրէնութեանն* MQp *անաւրէնութեան* ó *անօրէնութեան* u *անօրէնութեամբ* G *անօրէնութեան* ուրիշներ ուղղել են *յանաւրէնութեան* ô չիր *իւրում*

2 X *պարիւն* բացի Uahklmor-ից մրցացած ձեռ-երը *զարիւն* ahklmopr su չիր *նորա*

3 ps *և ոչ* m *յամենայն* k *ժամանեսցին* BD *այլ*

4 v *մեղքն* M *մարդարէն ասէ*

5 Y *ասէ* YW *զանօրէնութիւն* hklmp rsu *զյանցանս* (ao *զանցանս*) փխ. *զանաւրէնութիւնս* L *զի զու արզարացիս* u *արդարասցի* HIJ *զդաշընաձիդ* O *զաղատաձիդ*

6 S *նիւթք* (ô *նիւթք*) փխ. *նետիւք* L չիք *ի* ավելացրել են ուրիշներ Xh *ի խոստովանութիւնն*

7 BDs *այլ* X չիք *որ աւրինադիրդ ես* H *աւրինադրիդ* W *օրինադիրտ* hlu *օրինաց դիրդ* (ô *օրինաւուրդ*) փխ. *աւրինադիրդ* KLMR *քըւեա* G *զանուան* K *զանսսո-նս* (O *զանազանն*) փխ. *զանուանո* kmps *մեզացս* hloru *մեղաց*

8 v *խոստովանողին* hou *խոստովանողին* կրկնված է IJ *մի* փխ. *միայն* BCDEHrv *զայոյն* G *այոյն* Grv *այոյ* OWô *ոչն* (*ոչ*) Y *նմանութեանն*

9 n *բժշկին* m *զսլաք* կրկնված է hlu չիք *և* KLMRSTZ *զվիրաւորեալն* ah klmou *զվիրաւոր* r *զվիրաւոր եղկել հոգին* VYWpv *հոգին* ô *նորոգին* փխ. *ոգին*

10 p *փութասցուք* Yô *լինիլ* h *լինիք* r *և լինիք*

11 V չիք *զի* KMSô *եթէ* Y *բանրասօգք* ô *բանրասողքն* akmps *բամբասաւղքն* r *բամբասողք են* p *ի ատնջանն* W *ի տանճանաս* Y *արբեծօգք* բացի ahlkmopsru-ից մրցացած ձեռ-երը *արբեցողք* V *ընդունին* փխ. *ունին* ahklmoprsu *զրկին* փխ. *ոչ ունին ժառանգութիւն*

12 IMQSTo *արքայութեան* JKLRXYZ *արքայութեանն* ahklmoprs *յարքայութենէն* u *յարքայութենէ* V Wn *յարքայութեան* Aôahmnps *զնկերն* U չիք *զընկերն* IJOPQRS TVXYZWô *ընդդիմադարձ* U *զընդդիմադարձ* KLMSô *գոչի* ahklmopr su է փխ. *կոչի*

13 V *յաստուծոյ* QRSTXô *ոչ* (L *ո*) փխ. *որպէս* KMYZahklmoprsu չիք *որպէս* M *զի* ուրիշներ ուղղել են *ոչ զի* K *եթէ* s *թէ և* բացի AUak cv-ից մնացած ձեռ-երը *մարտիրոս* ô *գոչի* hloru *կոչեսցի* RXY *ոչ* փխ. *որ* ô *ընտանեաց* ouv *ընդանեացն* Z [*ը*]*տանեացն*

14 o *ի հաւատոց* hlu *ի հաւատոյն* ô *նա ուրացեալ է* ahklmoprsu *ուրոշեալ* փխ. *ուրացեալ* ô չիք *և* Sô չիք *որ* A *զաղքատովն* r *զաղքատովք*

15 G *զյանց*

Եւ արդ՝ մի՛ ոք ինչ զայն փոքր համարեսցի։

Արդ՝ դու համարեա՛ զամենեսեան եւ ի գիր հա՛ն, զի թէ դու գրես՝ Աստուած ջնջէ, եւ եթէ դու չգրես՝ Աստուած ի մատենի գրէ եւ պահանջէ զվրէժն։ Արդ՝ լաւ է քեզ գրել եւ վերստին ջնջել, քան քեզ մոռանալ եւ Աստուծոյ յայտնել յաւուրն վերջնում։ Զամենայն ստուգութեամբ ածցուք զմտաւ, քանզի ո՞ ոք է սուրբ յագահութենէ՝ թէպէտ եւ սակաւ իցէ, ո՞ է ազատ ի թշնամանաց որ եւ ի գեհենն տանի, ո՞վ չխաւսեցաւ չար զընկերէ, ո՞վ չհպարտացաւ որ քան զամենայն մեղս խստագոյն է, ո՞վ չհայեցաւ յայրատ որ կատարեալ պոռնկութիւն է։ Արդ՝ փութացիր խոստովանեա՛ եւ յայտնեա՛ զանձն քո եւ ի հանդերձեալսն ազատեսցիս, լուսաւորեսցի հոգի քո յաւիտեան։

1 oakmps *զայն ինչ* hloru *զայլ ինչ փխ. ինչ զայն*
2 P *երգ փխ. արդ* M *համարես* ahkl moprsu *զամենայն* OWahlou *չիք ի* hlou *եթէ* RXY *չիք թէ* Uk *չիք դու (գրես)*
3 L *աստուածն* MY *ապա փխ. և (եթէ)* Makm *թէ* IJKLOQRSTVXZWô *ապա փխ. եթէ ô չի գրես* p *իմ յատենի փխ. ի մատենի*
4 p *լաւն* hlou *էր փխ. է* RXY *չիք գրել և վերստին ջնջել քան քեզ* ahkloprsu *աստուծոյ (m յաստուծոյ) փխ. վերստին* u *չիք քան* ps *զքեզ*
5 Yh *յաստուծոյ* Y *յաւուր* akmpsu *յաւրն* o *աւրն* hlr *յօրն* GHOYWv *վերջնումն* ahklmoprsu *վերջին* DG H *և զամենայն* F *ստուգութեամբ ô զստուգութեամբ*
6 G *զմտաւք* V *ով (r ոյ) փխ. ո* R *չիք ո* J *ոգ* Y *սուրբ է փխ. է սուրբ* Môl *ագահութենէ* ps *յագահութենէն* r *ի յագահութենէ ô թէպէտ*
7 ahloprsu *և (aps չիք և) ո (r ոյ) ոք է ô զարդ փխ. ագատ* Qhpsu *ի թշնամեաց* O *ի թշնամանեաց* H *չիք և* n *մի փխ. ի (գեհենն)* lo *չիք ի (գեհենն)* IJ *ի գեհեանն* M *ի գեհենն ô օվ* ps *չի խաւսեցաւ ο խաւսեցաւ*
8 MRSXôahkmps *գնկերէ* OWr *ընկերէ* G *ոչ հպարտացաւ ոչ-ր պրել եՏ ուրիշներ* p *չհպարտատաւ* km *չիք որքան...ով չհայեցաւ ô (է) օվ*
9 DHILORVXYôahprv *յարատ (olnou արատ) փխ. յայրատ* L *կատարեալ է պոռնկութիւն* p *արգ* W *և խոստովանեա* U *խոստովանեա կրկնված է*
10 ô *այտնեա* BCDEFGHahklmoprsuv *չիք և յայտնեա* h *զյանձանքս (lo u զանցանս r զյանցանս) փխ. զանձն* KMhl *ի հանդերձեալն* u *ի հանդերձ* k *ագատեսցես*
11 hlu *և լուսաւորեսցի* F *լուսաւորեսց ο լուսաւորեսցի կրկնված է* OW *յոգի* s *հոգին* R *յաւիտեն*

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՍԻՈՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿԱՄ ՊԱՐՏԱՎԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 3: *Մի քանի ձեռագրերում «Սիոնի» փոխարեն նշված է «Սիմոնի» (№№ 648, էջ 66ա, 651, էջ 106ա, 3562, էջ 346ա)։ Տարբեր է նշված նաև բերված հոդվածների քանակը. № 649 ձեռագրում նշված է 14 հոդված, իսկ №№ 648, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում՝ 13. թեև բոլոր դեպքերում բերված են 13 (ԺԳ) հոդվածներ։ Նշանակում է այս ձեռագրերում բերված է Սիոնի կանոնախմբի մի մասը՝ Բ, Գ, Դ, Ե, Ը, ԺԱ, ԺԳ, ԺԴ, ԺԸ, ԺՔ, Ի, ԻԱ, ԻՈ հոդվածները, որոնց մասին էլ անհրաժեշտության դեպքում կարվեն նշումներ։ № 650 ձեռադիրը սույն կանոնախումբը չունի։*

Ծանոթագրություններում կրճատենք նաև սույն կանոնախմբի համեմատությունների համար օգտագործված մի քանի ձեռագրերի ունեցած ցանկերը։

«Ա. Վասն եպիսկոպոսաց և քահանայից մի՝ ստանալ ի պատճառս փառաց վասն մարմնոյ կփառս շնորհաց հոգւոյն։

Բ. Վասն եպիսկոպոսաց որ յայլոյ վիճակ ձեռնադրութիւն առնէ։

Գ. Վասն եպիսկոպոսաց՝ մի՝ իշխեսցէ առնուլ ինչ յանցաւորաց։

Դ. Վասն եպիսկոպոսաց չտալ հրաման քորեպիսկոպոսի կամ քահանայի սեղան հաստատել կամ եկեղեցի աւրհնել։

Ե. Վասն եպիսկոպոսաց, որք մեռոն աւրհնեն և կամ աւելուած առնեն։

Զ. Վասն արքեպիսկոպոսաց ի վիճակս իւրեանց վարդապետս կարգեսցեն։

Է. Առաջնորդք եկեղեցւոյ հիւրք և աղքատք ի վանքս հանդիցեն և ոչ ի գևօղս։

Ը. Վասն անարդութեան աւազանաց։

Թ. Վասն քահանայից որ կարգեալ է սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ պարտ է սրբութեամբ կեալ։

Ժ. Վասն երկրորդ ամուսնացելոց զապաշխարութիւնն ոչ թողուլ։

ԺԱ. Վասն քահանայք ինքեանք արասցեն զնշխար հացին։

ԺԲ. Քահանայք պատուէր արասցեն արանց և կանանց, զի չարասցեն ընդ հեթանոսի զուգութիւն։

ԺԳ. Վասն երրորդ զուգացելոց։

ԺԴ. Վասն որք զսպաս եկեղեցւոյ վաճառեն։

ԺԵ. Վասն կրօնաւորաց, որք տեղոյն ի տեղ փոխին։

ԺԶ. Վասն որք ընդ մերձաւորս ամուսնանան։

ԺԷ. Վասն՝ եպիսկոպոսք խնամք տարցին աղքատաց և կարօտելոց։

ԺԸ. Վասն վախճանելոց զագապն և զքառասունսն և զայլ նուէրսն ի գեղն եկեղեցւոյն տացեն։

ԺԹ. Վասն որք բանադրեալ է եպիսկոպոսէ։

Ի. Վասն հիւանդաց երախայի։

ԻԱ. Վասն քորեպիսկոպոսաց մի՝ իշխեսցէ զդուռն եկեղեցւոյն փակել։

ԻԲ. Վասն աւազաց որ յաղագս արքունի հարկաց զդուռն եկեղեցւոյն փակեն։

ԻԳ. Վասն որք պիղծ և անսուրբ ինչ կերեալ իցէ։

ԻԴ. Ապարահից պակ մի՝ դնել և եկեղեցականք պաշտել զՀին և զնոր կտակարանսն» (k, էջ 201ա—202ա, համմտ. m, էջ 204ր—205ր, p էջ 222աբ, s, էջ 253ր—254ա)։ mps ձեռագրերի ունեցածը էական տարբերություն չունի k-ից, առանձին բառերի, քիչ դեպքերում առանձին վերնագրերի բացակայություն է այլն, օրինակ՝ ps ձեռագրերում բացակայում է ցանկի ԺԲ վերնադիրը, ԺԱ, ԺԷ վերնագրերում p-ն ունի «վասն գի», ԺԵ-ում՝ s-ը «փոխին»-ի փոխարեն ունի «փոփոխին» և այլն։

Այս ցանկի մէջ ԺԱ և ԺԲ վերնագրերը կանոնագրքի ունեցած այդ երկու հոդվածների հաջորդականութեան համեմատութեամբ դրված են ետ և առաջ. ուղիղ է միայն m*-ում, ինչ հոդվածը այս և Բ խմբի մի քանի ձեռագրերում (տես վերևում, էջ 16, 6-րդ տողի այլընթերցում) գծեղչաւոր բառից բաժանված և դրված է առանձին հոդված, այդ է պատճառը, որ այս ցանկում նշված է 24 հոդվածի վերնագիր։ Հնագոյն ձեռագրերը նման բաժանում չունեն. մենք հետևեցինք վերջինիս։*

Ա. ձեռագրում ցանկն այսպիսին է.

ԺԱ. Վասն քորեպիսկոպոսաց կամ երէց մի՛ ստասցի պատճառ փառաց։

Բ. Վասն եպիսկոպոսաց մի՛ լիցի համարձակութիւն յայլ եպիսկոպոսի վիճակի։

Գ. Վասն եպիսկոպոսի առնէ ինչ յանցաւորաց։

Դ. Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն քորեպիսկոպոս կամ քահանայից սեղան տալ հաստատել։

Ե. Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն մեռոն աւրհնել։

Զ. Եւ վարդապետ կարգեսցեն անխափան յեկեղեցիսն։

Է. Վասն վանից որ շինեն ի գեօղս։

Ը. Վասն մկրտութեան չրոյ որ հանեն արտաքս։

Թ. Վասն քահանայ որ հասեալ է կարգ տարեկան սպասաւորութեանն։

Ժ. Վասն երրորդ ամուսնացելոց։

ԺԱ. Վասն քահանայի որ պատուէր տացէ ժողովրդականաց, զի ոչ արասցեն ընդ հեթանոսս ղուգութիւն։

ԺԲ. Քահանայք մի՛ իշխեսցեն զնշխարս կենաց հացին զինուորաց տալ։

ԺԳ. Վասն եր[ր]որդաց զուգութեան։

ԺԴ. Վասն սգեստ սրբութեան եկեղեցոյ վաճառելոյ։

ԺԵ. Վասն կրօնաւորի որ յուխտէ յուխտ փոխի։

ԺԶ. Վասն ազգականաց որ կին առնէ։

ԺԷ. Վասն եպիսկոպոսի որ հաստատէ զաւերեալ կարգն, այսինքն ողորմութիւն աղքատաց։

ԺԸ. Վասն ի յիշատակի ննջեցելոց որ առնեն զազապն։

ԺԹ. Վասն ժողովրդականաց որ բանագրեալ լինի եպիսկոպոսէ։

Ի. Վասն երախայի վաղճանի առանց մկրտելոյ։

ԻԱ. Վասն քորեպիսկոպոսի մի՛ իշխեսցէ փակել զդուռն եկեղեցւոյ։

ԻԲ. Վասն գերաւարոյ որ ակամայ ինչ ուտեն ի պիղծ մըս<եր>ոյ։

ԻԳ. Վասն որ ազգիկ խօսեալ առն քէ ապարահի իցէ ոչ դնել պսակ» (էջ 318աբ)։

Առաջաբան, էջ 3—6: №№ 648, 3562, 649, 651, 2964 ձեռագրերը չունեն առաջաբանս։

Հոդ. բ., էջ 7: Բնագրի «լիցի համարձակութիւն» բառերի միջև նշված ձեռագրերն ունեն «իշխանութիւն» բառը, իսկ երկրորդ բառն էլ դրված է սեռական հոլովով, այսպես. «լիցի իշխանութիւն համարձակութեանն» (№№ 648, էջ 66ա, 3562, էջ 346ա, 649, էջ 116ա, 651, էջ 106ա, 2964, էջ 159բ)։

Հոդ. Գ., էջ 7: Բնագրի «աղքատաց» բառը №№ 648 (էջ 66ա), 649 (էջ 116ա), 2964 (էջ 160ա), 3562 (էջ 346ա) ձեռագրերում դրված է «աղքատին» ձևով։

Հոդ. դ., էջ 7: № 651 ձեռագրում բնագրի մի հատվածի շարադասութիւնը այսպես է. «քորեպիսկոպոսաց սեղան տան աւրհնել կամ քահանայից սեղան հաստատել» (էջ 106ա)։

Հոդ. ե, էջ 7: Հոդվածի վերջին մասը № 651 ձեռագրում այսպես է. «սուրբ գրոց հարցն» (էջ 106ա)։

Հոդ. Զ, էջ 9: №№ 648, 3562, 649, 651, 2964 ձեռագրերում չի պահվել բնագրի «զխաչ» բառը։

Հոդ. ԺԱ, էջ 10: Նշված ձեռագրերում այս հոդվածը խիստ համառոտ է. ահա այն. «Զ. ընդ հեթանոսի ամուսնութիւն՝ չէ ամուսնութիւն, այլ անօրէն և պիղծ խառնակութիւն» (№№ 649, էջ 116բ, 2964, էջ 160բ, 648, էջ 66բ, 3562, էջ 346բ)։ Իսկ № 651 ձեռագրում հոդվածի վերջին մասը նշվածից շեղվում է այսպես. «և պիղծ գործ շնութեան խառնակութեանն» (էջ 106բ)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 11: Բնագրի «երրորդացն» բառը պետք չէ շփոթել ազգականութեան երրորդ աստիճանի ամուսնութեան հետ, այլ պետք է հասկանալ երրորդ անգամ ամուսնացող։ Այս հոդվածը Նեոկեսարիայի կանոնախմբի Թ հոդվածի նյութն է, ուր մեզ հետաքրքրող բառը դրված է հոգնակի ուղղական՝ «երրորդք»։ Գրչագրական սխալի պատճառով №№ 648, 3562 ձեռագրերում «երրորդացն» բառի փոխարեն նշված է «է-երրորդացն» (էջ 66բ, էջ 346բ)։ №№ 651, 2964 ձեռագրերը չունեն բնագրի «երէք ապաշխարութեամբ» հատվածը (էջ 106բ, էջ 160բ)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 11: Հոդվածի սկզբի հատվածը №№ 648, 3562 ձեռագրերում այսպես է. «Որք

չե հասնալ ի ժողովրդականաց յայն որ ի ժողովրդականաց յայն որ ի նեղութենէ» (էջ 66բ, էջ 347ա)։ Այնուհետև ինչպես ընդգրում՝ Մեջբերման «ի ժողովրդականաց յայն որ» հատվածը սխալմամբ կրկնված է՝ № 651 ձեռագրում բնագրի «ի գոյութեան» բառի փոխարեն հանդիպում ենք «ի բաւութեան» բառին (էջ 107ա)։

Հոդ. ԺՂ., էջ 12։ Այս հարցի մասին մանրամասն իմանում ենք նաև Մովսես Կաղանկատվացու աշխատությունից, ուր VIII դարի առաջին կեսի համար կան հետաքրքիր տեղեկություններ։ Ամենուրեք չենք համարում այդ տեղեկությունները բերել ամբողջությամբ. «Փոխանորդ դաճոն հայրապետութեանն Աղուանից երջանիկն Միքայէլ զկնի Սիմէոնի. և եկաց ամս երեսուն և հինգ։ Յաւուրս սորա լինի առնակնութիւն իշխանացն Աղուանից, Վարազոյ՝ վախտանգայ որդի, քոռն Վարազմանայ, զոռոնակիցն իւր Վարդանուհի արար կին. և տէր Միքայէլ տարագրեալ զնա, թէ մի՛ յանդգնիր առնել, զի քոռունք էք։ Իսկ նորա զկորստեան խորհեալ խորհուրդ գրէ առ Թալիւէ՝ Վրաց կաթուղիկոս, օրհնել զանօրէն ամուսնութիւնն։ Եւ այլափառն այն այր այսպէս հրամայեաց. «Եթէ դուք յիմում խոստովանութեան էք՝ օրհնեալ էք. ապա եթէ յԱղուանից աւանդութեան էք՝ դուք գիտէք»։ Յայնժամ հայրապետն Աղուանից Միքայէլ արար ժողով ուխտի եկեղեցւոյ իւրոյ. և կոչէ առ ինքն զհոչակելի այրն՝ զՍողոմոն, որ Մաքենացւոց էր առաջնորդ ուխտին սուրբ, և ըստ ժամանակին Հայաստանեայցն էր պարծանք։ Եւ դումարեալ գնոսա ի Շամքոր ի Բերդոյ վանս միաբան ժողովով նզովեցին զտունն Վարազոյի, և ի նոյն ժամու հասանեն Տաճիկք և ի գոգ մօրն փողոտեն սրով, և զմիւս որդին ձին տարեալ սպան։ Եւ գրեցին քոռունք ժողովականքն առ Թալիւէ Վրաց եպիսկոպոս. «Եթէ դո՛ իշխեցեր լուծանել զկանոնեալսն ի սուրբ առաքելոցն աշակերտաց, որք յԱնտիոք ժողովեալ տարագրեցին զՊողոս Սամոսատացին ի սուրբ եկեղեցւոյ և սահմանեցին տառս կանոնականս, «Թէ մի՛ ոք իշխեսցէ զագգականն առնուլ ի կին», և սրբոյն Աթանասի կանոնական հրաման է, «Եթէ չէ ամուսնութիւն, այլ պոռնկութիւն». և Լրանալուն Բարսղի վասն սորին գործոյ ասացեալ։ Արդ՝ մեք ուղղափառութեան ժողովքս և դքեղ նզովեցաք ընդ ամենայն հերձուածողս, և արդարադատին Քրիստոսի մատուցուք բազմապատիկ փառս» (Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, Թիֆլիս, 1912, հտ. Գ, գլ. ԺԳ, էջ 359—360. միևնույն միտքը խիստ համառոտ տե՛ս նաև Աղուանից կաթողիկոսների ցանկում, նույն տեղում, էջ 393, որ բառացի կրկնել է Կիրակոս Գանձակեցին, Պատմութիւն Հայոց, աշխատասիրությամբ Կ. Ա. Մելիք-Օհանջանյանի, Երևան, 1961, էջ 197. տե՛ս նաև էջ 196, Մովսէս Կաղանկատվացի, հտ. Բ, գլ. ԼԲ, էջ 244—245, հտ. Գ, գլ. ԻԴ, էջ 392։ Վերևում նշված կանոնախմբերից կատարված մեջբերումները համապատասխանում են Հարանց հետևողաց ծ, Աթանասի ծէ և Բարսեղի ԼԳ, ԼԴ, ԼԷ հոդվածներին. տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 106, 197, 352—354)։

Ի դեպ, արյունակիցների երրորդ աստիճանի ամուսնությունն արգելված ենք գտնում Առաքելական ԼԳ, Շահապիվանի ԺԳ և Վաչագանի ծ հոդվածներում։ Նշանակում է՝ քե եղած արգելքներին հակառակ նման ամուսնությունները շարունակվել են V դարից մինչև VIII դարը՝ Սիոն կաթողիկոսի ժամանակաշրջանը։ Դարձյալ հետաքրքիր է, որ նման ամուսնությունների մասին խոսելիս, եթե Առաքելական, Շահապիվանի և Վաչագանի համապատասխան կանոններում հարցը վերաբերում է հասարակության բոլոր շերտերին, ապա Սիոնի կանոնախմբում առանձնապես շեշտվում է իշխանների մասին՝ «ամենաւնդ ազատաց» (հմմտ. նաև Վ. Բաստամյանցի կարծիքը, Փորձ, 1881, IV, էջ 55)։ Այս երևույթը ուներ տնտեսական խոր պատճառներ։ Մովսես Խորենացին խոսելով մերձամուսնությունն արգելելու՝ Աշտիշատի ժողովի որոշման մասին, գրում է. «և զերկուսս զայսոսիկ յազգաց նախարարացն բառնայ. մի՝ զմերձաւորաց խնամութիւն, զոր վասն ազանիլոյ սեպհական ազատութեանն առնէին...». (Պատմութիւն Հայոց, Թիֆլիս, 1913, էջ 280. ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։

Ավելի ուշ, Ներսես Շնորհալին խոսելով անչափահասների ամուսնության դրդապատճառների մասին, գրում է. «Մի՛ և տղայոց անմեղաց յաղագս ազանութեան ճայբեցի ժառանգութեան, կամ վասն այլ ինչ պատճառի, պակ դիցէ ոք ի քահանայից» («Թուղթ ընդհանրական», Էջմիածին, 1865, էջ 83. ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.)։

Մեզ թվում է «հայրենի ժառանգութեանն» պահպանման համար, մանավանդ «ազատոն» շրջանում, կյանքում ոտնահարվում էին նման որոշումները, թեև այս երևույթը բնախոսական առումով բերում էր և սերնդի սպառում, ինչպես կարդում ենք վերևի նշված հատվածում, որը և Մովսես Կաղանկատվացու գնահատմամբ վերուստ տրված պատիժ էր։

Սակայն ավելի ուշ, պայմանների անհրաժեշտության բերումով, լվովահայերի՝ Միքայել կաթողիկոսին ուղղված 1572 թ. ապրիլի 15-ի նամակում (Կամենից, Վենետիկ, 1896, էջ 228—231) խոսվում է լվովահայերի մերձամուսնության փաստերի մասին. «Ես Ծ տուն հայ կամք

բնակեալ ի մէջ Իլով քաղաքի· ...Ծանուցանեմք... զմեր սակաւութիւնս ի մէջ այլասեռից. ամէնքս ազգասէր եմք, խառնակել եմք հետ միմեանց, ոմն ազգակցութեամբ և ոմն խնամութեամբ, չի լինիր որ այս բանս ի մեր մէջն չլինի· երթամք ի ֆռանկէ և յոուզէ աղջիկ առնումք և աղջիկ տամք, հաւատոց պատառում կը լինի, և յետին չար կու լինի քան զառաջինն. լավ է մասնաւոր չար լինալու քան զբոլն չար»։ Այնուհետև խնդրում են «ժողովք արա. գլուխ եպիսկոպոսաց և գլուխ վարդապետաց, և մեր բանն առաջի ձեր առնուք և աղէկ քննութեամբ մեզ բարի ճանապարհ ցուցանէք... (նույն տեղում, էջ 230)։

Այստեղ, արդեն, խնդիրը վերաբերում է ազգապահպանության։ Այս մասին նաև պետք է հիշել, որ 1655 թ. Նիկոլ Թորոսովիչը հատուկ ժողովով վերականգնում է Ներսես Շնորհալու ցուցումը, «եթէ յերկոցունց կողմանցն ի չորրորդ աստիճանի իցէ... բայց սյս կէտս յետոյ խափանեցաւ...» (նույն տեղում, էջ 141)։

Մի այլ՝ 1694 թ. հիշատակարանում գրիչը նշելով ծանր ձարկերի մասին, գրում է. «Այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն անառակ գործոց մերոց։ Եւ մեծ անառակ գործքն մեր այս է, որ ազգապղծութիւն բազում կու լինի ի միջի մերում...» («Ազգագրական Հանդէս», Բ գիրք, 1897 թ., էջ 291)։

Հոդ. ԺԹ, էջ 15։ Ներքոհիշյալ մի քանի ձեռագրերում հոդվածի միտքը նույնն է, բայց չարադասութիւնն է մի փոքր տարբեր։ Հոդվածը բերում ենք ամբողջությամբ. «Ի. Ժողովրդական ոք որ յաղագս պէսպէս ինչ սխալանաց բանադրեալ յեպիսկոպոսէն թէ մեռանիցի՝ թող չթաղեն քահանայքն և ոչ զերեխայն (№ 649-ը՝ զերեխայ) իւր մկրտել։ Եւ դէպ լիցի երեխայի հասանել այնպիսոյն կամ մեռելոց, քահանայն մկրտեսցէ զերեխայն և թաղեսցէ զմեռեալ ընտանեաց նորա և զայլ կապանսն բանին պնդութեամբ անլոյծ կապեսցէ» (№ 651, էջ 107ա. Համմտ. նաև №№ 649, էջ 117ա, 2964, էջ 161ա, 648, էջ 67ա, 3562, էջ 347ա)։

Հոդ. Ի, էջ 15—16։ Էական տարբերությունը՝ «կնքեսցէ... մկրտեալսն» հատվածի փոխարեն ունեն «տարցէ ի գլուխ զխորհուրդ սուրբ մկրտութեան (№№ 648, 3562-ը՝ մկրտութեանն) ի վերայ վախճանելոյն, զի աւանդեցաւ ի ձեռն (№№ 648, 3562-ը՝ ի ձեռս) հրեշտակաց սրբոց ի Քրիստոս» (№№ 649, էջ 117ա, 651, էջ 107ա, 2964, էջ 161ա, 648, էջ 67ա, 3562, էջ 347աբ)։ №№ 651, 648, 3562 ձեռագրերը չունեն հոդվածի վերջի՝ «Այդ կանոն ի վերայ ակամային դիպեսցի» հատվածը։

Հոդ. ԻԱ, էջ 16։ №№ 649, 651, 2964, 648, 3562 ձեռագրերում, որպես առանձին հոդված, դրված է այս հոդվածի երկրորդ մասը, սկսած «Գեղչաւագ որ յաղագս» հատվածից մինչև հոդվածի վերջը։ Այսպես ունեն նաև համահավաք բնագրի համար օգտագործված մի քանի ձեռագրեր (տե՛ս վերևում, էջ 16, տողատակ)։ Գոչի Դատաստանագրքի Ա մասի ՃԹ հոդվածից (ուր օգտագործված է քննվող կանոնը) մե՞կ քե երկու կանոն լինելը պարզ լի երևում (Դատաստանագիրք Հայոց, էջ 208—209)։ Մենք հետևեցինք ձեռագրերի մեծ մասի ունեցածին, հոդվածների ընդհանուր համարակալումը չխախտելու համար։ № 651 ձեռագրում «քորեպիսկոպոսունք» և «գեղչաւագ» բառերը համապատասխանաբար գրչական սխալով դրված են «չորեպիսկոպոսունք» և «զեղչաւագ» ձևերով (էջ 107բ), իսկ № 648, 3562 ձեռագրերում «ուրուք» բառը՝ «իրիք» ձևով (էջ 67ա, 347բ)։

Հոդ. ԻԲ, էջ 16—17։ Բնագրի «և ի պիղծ մսոյ» հատվածը № 651 ձեռագրում ունի «և անպիղծ մսոյ» ձևը (էջ 107բ)։

Վերջաբան էջ 17—18։ №№ 648, 649, 651, 2964, 3562 ձեռագրերը վերջաբան չունեն։ Ն. վ. Ծովակյանը իր մի հոդվածում («Սիոն» 1944 թ. էջ 26—27) զուգահեռաբար բերելով և քննելով կղեմեսի (միայն մի քանի ձեռագրերում գտնվող, տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 557), Հարանց հետևողաց և Պարտավի կանոնախմբերի վերջում պահվող գրքերի այս ցանկը, իրավացիորեն եզրակացնում է. «Այս կանոնը (իմա՛ Քուլլատրելի գրքերը—Վ. Հ.) իր ներկա ձևի մեջ կրնվի ըլլալ պատահական հավելում մը Պարտավի ժողովին կանոններուն վրա, կատարված խմբագրողի մը կամ ընդօրինակողի մը կողմէ...» (էջ 27)։

ԹԱԴԵՈՍ ԱՌԱՔՅԱԼԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 19: *Մի քանի ձեռագրերում վերնագիրը համառոտ է և ունի որոշ շեղումներ, օրանակ, հինգ ձեռագրերում այն այսպես է. «Կանոնք և սահմանք Թաքէոսի առաքելոյն (№ 649-ում՝ սուրբ առաքելոյն Թադէոսի, № 3369-ում՝ առաքելոյն Հայոց)» № 651, էջ 12բ, 650, էջ 21ր, 649, էջ 18բ, 2964, էջ 25բ, 3369, էջ 22ա։ երկու ձեռագրերի ունեցածը բոլորովին այլ բան է. «Առաջին բան կանոնիս առաքելոյն Թաքէոսի (№ 8459-ում՝ չիf Թաքէոսի)» №№ 9311, էջ 9ր, 8459, էջ 10ա, իսկ №№ 648, 657, 659, 3562 ձեռագրերում չկա նման վերնագիր։ Այս չորս ձեռագրերում բացակայում են առանձին հոդվածներ, որոնք կնշվեն իրենց տեղում։*

Առաջաբան, էջ 19—20: *Առաջարանը այս ձեռագրերում ընդարձակ է, բերում ենք ամբողջությամբ. «Սահմանք և կանոնք Թադէոսի առաքելոյ ի գալն նորա յՈւռհայ քաղաք և լուսաւորել դնոսա մկրտութեամբ աւազանին։ Եւ ձեռնադրեաց եպիսկոպոսք և քահանայս և սարկաւագունք և հաստատեցան վարդապետք և աւրէնսուսոյցք։ Եւ եղև պայծառութիւն եկեղեցւոյ Աստուծոյ և սեղանոյ։ Կամեցաւ գնալ անտի, գի քարոզեսցէ և այլոց քաղաքաց։ Եւ կացոյց իւր փոխանակ զԱղդէ կերպասագործ։ Ժողովեցան ամենեքեան հարցանել նմա զկարգս եկեղեցւոյ և զկրաւն քրիստոնէից։ Եւ նա պատմեաց նոցա կարգաւ ըստ հրամանի Փրկչին, որ ունի գլուխս լԲ (№ 659, էջ 44ա, աննչան չեղումներով՝ առանձին բառերի ետեռաչութիւն, ուղղագրական և այլն, այս առաջարանը գտնում ենք նաև հետևյալ ձեռագրերում. №№ 648, էջ 1ա, 649, էջ 19ա, 650, էջ 22ա, 651, էջ 12բ, 657, էջ 97ար, 2964, էջ 25բ, 3369, էջ 22ա, 3562, էջ 269ա, 8459, էջ 10աբ, 9311, էջ 9բ—10ա)։*

Առաջաբանից հետո երեք ձեռագրում դրված է նոր վերնագիր «Թադէոսի կանոնի գլուխ լԲ» № 8459, էջ 10բ, հմմտ. № 9311, էջ 10ա)։ Իսկ № 3369 ձեռագիրն ունի. «Հարցմունք և սահմանք սրբոյ առաքելոյն Թաքէոսի ամենայն Հայոց» (էջ 22ա)։ Սրանից հետո №№ 8459, 9311 ձեռագրերում դրված է հոդվածների բովանդակության ցանկը։ Նման ցանկ, բայց տարբեր, № 657 և համահավաք բնագրի կազմման համար օգտագործված Okmps ձեռագրերում դրված է մինչև առաջարանը։ Մյուս ձեռագրերը չունեն նման որևէ ցանկ։ Ամբողջությամբ բերում ենք այդ ցանկերը։ Ահա №№ 8459, 9311 ձեռագրերի ունեցածը.

«Ա. Վասն եպիսկոպոսի որ խնամէ ազգաւորի։

Բ. Վասն եպիսկոպոսաց տեսութեան։

Գ. Վասն ձեռնադրութեան քահանայի։

Դ. Վասն չձեռնադրելոյ զանպիտանս։

Ե. Վասն զսուրբ սեղանն կանդնելոյ։

Զ. Վասն հացին պատարագին և բաժակին (№ 9311-ում՝ բաժին)։

Է. Վասն զսեղանն աւրհնելոյ և զտունն [Աստուծոյ] (№ 9311-ում՝ չիf և զտունն [Աստուծոյ])։

Ը. Վասն մարմնաւոր ուրախութիւն առնել յաւուրս տօնի։

Թ. Վասն յաղօթս կալոյ եկեղեցւոյ։

Ժ. Վասն որք տգէտութեամբ զոք ձեռնադրեն։

ԺԱ. Վասն որք ձեռնադրեցաւ ոք (ոք-ի վրա նշան, արդյո՞ք այդ բառը պետք է հանել, իսկ № 9311-ը չունի այն)։

ԺԲ. Վասն ամուսնացեալ քահանայից։

ԺԳ. Վասն քահանայից սրբութեան։

ԺԴ. Վասն քահանայի որ երդնու։

ԺԵ. Վասն յանցաւորաց։

ԺՋ. Վասն շնացողաց։
ԺԷ. Վասն որք հեղուն զորդէծնութիւն։
ԺՐ. Վասն քահանայի որ երդնու։
ԺԹ. Վասն որ հեղու զինքն։
Ի. Վասն արուագիտաց։
ԻԱ. Վասն որ ամուսնացեալ և շնայ։
ԻԲ. Վասն ուրացողաց։
ԻԳ. Վասն կախարդաց։
ԻԴ. Վասն շնացողաց որ զմանկունս սպանանէ։
Իե. Վասն մարդասպանաց։
ԻՋ. Վասն որք ընդ անասունս պղծին։
ԻԷ. Վասն որ միով կաթամբ սնեալ են չամուսնանալ։
ԻՐ. Վասն ազգաւորաց որ ամուսնանան։
ԻԹ. Վասն որ զսահմանս փոխէ։
Լ. Վասն տօնս (№ 9311-ում՝ զտունս) առնելոյ։
ԼԱ. Վասն չորեքշաբաթի և ուրբաթի։
ԼԲ. Վասն քառասնորդաց և սուրբ պահոցս (№№ 8459, էջ 10բ—12ա, 9311, էջ 10ա—11ա)։

№ 657 ձեռագրում ցանկն այս է։
ԵԱ. Վասն որ արժան է եպիսկոպոսին կալ ի տեսչութիւն եկեղեցւոյ։
Բ. Վասն առնելոյ զիւրան կամ զօտարս։
Գ. Վասն ձեռնադրութեանն։
Դ. Վասն ընտրողութեանն։
Ե. Վասն սուրբ սեղանոյն։
Զ. Վասն հացի և գինւոյ։
Է. Վասն եկեղեցի աւրհնելոյ։
Ը. Վասն մխիթարութեան ժողովրդեանն։
Թ. Վասն ժողովրդականացն։
Ժ. Վասն տգիտութեամբ ձեռնադրութեան։
ԺԱ. Վասն գարշելոյ ի ձեռնադրութենէ։
ԺԲ. Վասն ամուսնացեալ քահանայի։
ԺԳ. Վասն անձամբ քահանայի։
ԺԴ. Վասն քահանայի որպէս պարտ է։
Ժե. Վասն մկրտելոյ և անգանել ի մեղս։
ԻԶ. Վասն շնալոյ։
ԺԷ. Վասն հեղուլ զինքն։
ԺԸ. Վասն ընդ արու պղծելոյ։
ԺԹ. Վասն ամուսնացելոյ շնալոյ։
Ի. Վասն ուրանալոյ զՔրիստոս և զչանալոյ։
ԻԱ. Վասն կամաւ սպանելոյ։
ԻԲ. Վասն մի մօր կաթան սնելոյ։
ԻԳ. Վասն ազգականաց ամուսնացելոյ։
ԻԴ. Վասն յափշտակելոյ։
Իե. Վասն կատարելոյ տօնին։
ԻԶ. Վասն չորեքշաբաթոյ և ուրբաթի։
ԻԷ. Վասն Քառասնորդաց պահոցս (էջ 97բ)։

Բուն ձեռագրերում էլ այս ցանկերում նշված հաջորդականությամբ ընթանում են հոդվածները, մինչդեռ այդպիսիք գրեթե չեն համապատասխանում կանոնագրքի ունեցածին, որովհետև երբեմն հոդվածների տեղն է փոխված, երբեմն հոդվածներ դուրս գցված, երբեմն էլ հոդվածներ միմյանց միացված և այլն։

Ահա և համահավաքի համար օգտագործված kmps ձեռագրերի ունեցած ցանկը։ Բերում ենք ըստ k ձեռագրի.

ԵԱ. Վասն եպիսկոպոսաց պարկեշտ և անարատ լինել։
Բ. Վասն եպիսկոպոսաց մտապէս սիրել զհատատացեալս։
Գ. Վասն թէ յո՞ր հասակ պարտ է ձեռնադրել քահանայս։

Դ. Վասն եպիսկոպոսաց հրաժարել ի ձեռնադրութեան տգիտաց։
Ե. Վասն թէ եպիսկոպոսին պարտ է սեղան հաստատել։
Զ. Վասն հացի պատարագին, թէ լո՞րում յաւուր պատարագի ի նոյն աւրն եփել։
Է. Վասն եպիսկոպոսաց ժողով առնել ժառանգաւորաց և ժողովրդոց ի սեղան հաստատել։
Ը. Թէ լո՞րում աւուր սեղան հաստատէ եպիսկոպոսն արժան է զենմունք լինել։
Թ. Վասն թէ ի ժամ աղօթից չխօսել այլ ինչ բան, բայց աղաւթից։
Ժ. Վասն ձեռնադրելոց եթէ յայտնի ինչ աղտեղութիւն։
ԺԱ. Վասն թէ յետ ձեռնադրութեանն յայտնի ինչ աղտեղութիւն։
ԺԲ. Վասն եպիսկոպոսաց ոչ առնել կաշառք։
ԺԳ. Վասն ամուսնացեալ քահանայից. թէ ո՞րպէս պատարագ մատուցանել։
ԺԴ. Թէ որք կուսութեամբ ընկալան քահանայութիւն, ո՞րպէս պատարագ մատուցանել։
ԺԵ. Քահանայի որ երդնուցու։
ԺԶ. Քահանայի աղքատասէր լինել և քաղցրաբան։
ԺԷ. Որ միանգամ ի Քրիստոս մկրտին՝ սրբութեամբ կեալ վասն շնացողաց։
ԺԸ. Վասն շնացողաց որ զորդեծնութիւն հեղու ի շնալն։
ԺԹ. Վասն թէ ոք անժուժկալաբար լըլկէ զինքն հոսմամբք։
Ի. Վասն արուադիտաց։
ԻԲ. (sic). Վասն թէ որ առնակին իցէ և շնայ։
ԻԳ. Վասն կախարդաց և ուրացողաց։
ԻԴ. Վասն շնացողաց որ զմանկունս սպանանեն։
ԻԵ. Վասն քրիստոնէից որ ղուրբաթ և ղչորեքշաբթին պահեն։
ԻԶ. Վասն տէրունական տօնից շաբաթ մի պահել և ապա կատարել։
ԻԷ. Վասն զսուրբ Քառասունսն պահել և յաւուր չարշարանաց տեառն տքնել։
ԻԸ. Վասն որ զանասուն պղծեն։
ԻԹ. Վասն ուրացողաց զՔրիստոս։
Լ. Վասն կամաւ սպանողաց զմարդ։
ԼԱ. Վասն որ մի մօր կաթնամբ սնեալ են՝ ոչ է պարտ ամուսնանալ։
ԼԲ. Վասն ազգականաց որ ամուսնանան։
ԼԳ. Վասն որ զսահմանս ընկերին յափըշտակէ» (էջ 26բ—27բ. հմմտ. m, էջ 39աբ, p, էջ 29բ—30ա, s, էջ 32ա—33բ)։

Այս ցանկում բաց է թողնված ԻԱ համարը, իսկ ԺԸ հոդվածը ցանկում վերնադիր չունի։ Ցանկում եղած ԺԸ վերնադիրը վերաբերում է ԺԹ հոդվածին, ԺԹ-ն՝ Ի-ին, Ի-ն՝ ԻԱ-ին. այնուհետև ցանկի և հոդվածների հաջորդականությունն համապատասխանում է։ Մեզ այնպես է թվում, որ, դուցե, ցանկի ԺԸ վերնագրում արտահայտված է ԺԸ և ԺԹ հոդվածների բովանդակությունը։

Ο ձեռագրում ցանկն հետևյալն է.

«Ա. Վասն եպիսկոպոսի որ անարատ լինի, պարկեշտ և ուսուցանող և ոչ արծաթասէր։
Բ. Վասն եպիսկոպոսի որ զամենայն հաւատացեալս միապէս սիրել։
Գ. Վասն եպիսկոպոսի պարտ է քահանայ Լ-ն ամեայ ձեռնադրել։
Դ. Վասն եպիսկոպոսի առաւել հրաժարել ի ձեռնադրութենէ։
Ե. Վասն եպիսկոպոսի հաստատել սեղան ի քարանց։
Զ. Վասն զշերմ հացն զսուրբ սեղանն հանել և զբաժակն անապակ։
Է. Ցաղագս եպիսկոպոսի զսեղանն որ հաստատէ ժողովս արասցէ աթոռակցաց իւրոց։
Ը. Ցորժամ հաստատէ եպիսկոպոսն զսեղանն ի նմին աւուր զենցունս պարտ է առնել։
Թ. Վասն հաւատացելոց յորժամ կամ յաղօթս մի՝ խօսեսցեն յեկեղեցւոջն։
Ժ. Վասն չգիտելոյ եպիսկոպոսն որ ձեռնադրեալ է անարժան քահանայ կամ սարկաւագ։
ԺԱ. Վասն որ ձեռնադրեսցէ եպիսկոպոսն քահանայ ուղիղ և յետոյ շնասցէ քահանային։
ԺԲ. Վասն շնացեալ քահանայի զեպիսկոպոսն վասն կաշառոյ հրաման տայցէ քահանային։
ԺԳ. Վասն ամուսնացեալ քահանայ յորժամ պատարագ մատուսցէ, թէ քանի՞ աւուր հրաժարեսցէ։
ԺԴ. Վասն կուսան քահանայի որ պատարագ մատուսցէ։
ԺԵ. Վասն քահանայի որ երգնուցու։
ԺԶ. Վասն քահանայի պարտ է աղքատասէր և քաղցրաբան լինել։
ԺԷ. Վասն ժողովրդականաց պարտ է անարատ լինել։

ԺԸ. Վասն շնացողաց թէ այր է թէ կին։
ԺԹ. Վասն շնացողաց որ զորդէծնութիւնն հեղուցու։
Ի. Վասն սերմերթնութեան։
ԻԱ. Եթէ ո[ք] ընդ արուի պղծիցի։
ԻԲ. Վասն անառակի որ շնալցէ։
ԻԳ. Վասն կախարդի ։
ԻԴ. Որ շնայ և զմանուկն սպանանէ։
ԻԵ. Վասն չորեքշաբթի և ուրբաթի պահելոյ։
ԻԶ. Վասն տէրունական տօն կատարելոյ որ շաբաթ մի պահեն։
ԻԷ. Վասն քառասնորդաց պահոց։
ԻԸ. Վասն անասնագիտի։
ԻԹ. Վասն որ զՔրիստոս ուրանայ։
Լ. Եթէ ոք իւր կամաւ մարդ սպանանիցէ։
ԼԱ. Յաղագս որ մի մօր կաթամբ սնեալ են։
ԼԲ. Վասն ազգականի որ կին արասցէ։
ԼԳ. Որ զսահմանս ընկերին յափշտակէ» (էջ 323բ—324բ)։

№№ 8459, 9311 ձեռագրերում այնուհետև դրված է վերնագիր. «Կանոնք սուրբ առաքելոյն Թաղէոսի, հարցմունք և պատասխանիք» (էջ 12ա, էջ 11բ)։ Իսկ № 3369 ձեռագիրը քանի որ ցանկ չունի, ուստի երկրորդ վերնագիրը դրված է առաջաբանից հետո. «Հարցմունք և սահմանք սրբոյ առաքելոյն Թաթէոսի ամենայն Հայոց» (էջ 22ա)։

Հոդ. Ա, էջ 20—22: Մի քանի ձեռագրեր «ի տեսութեան» փոխարեն ունեն միևնույն բառի մի այլ «ի տեսչութիւն» տարբերակը (№№ 8459, էջ 12ա, 9311, էջ 11բ, 649, էջ 19ա, 648, էջ 1ա, 659, էջ 44բ, 657, էջ 97բ, 3562, էջ 269ա)։ Իսկ Հարցի վերջում ավելի կա մի բառ՝ «եկեղեցւոյ» (№№ 659, 657, 648, 3562, 8459, 9311), «եկեղեցոյն» (№№ 649, 650, 651, 2964), «սրբոյն եկեղեցւոյ» (№ 3369)։ №№ 648, 657, 659, 3562 ձեռագրերի Պատասխանում էական շեղումներ չկան։ Մի քանի ձեռագրերի Պատասխանում կան շեղումներ. այդ ցույց տալու համար կբերենք ամբողջ պատասխանը համաձայն № 8459 ձեռագրի. «Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել, պարկեշտ, ուսուցող, մի՛ երկբան, մի՛ արծաթասէր, մի՛ կերող և արբեցող, մի՛ կաշառառու, մի՛ բամբասող (№ 9311-ը՝ չունի մի՛ կաշառառու մի՛ բամբասող), մի՛ հակառակող, այլ հեզ և հանդարտ, որպէս ասաց եղբայրն մեր Պօղոս, եղիցի աւրինակ բարի ամենեցուն (№№ 649, 650, 651, 2964, 3369-ը՝ չունեն որպէս... ամենեցուն հատվածը) պահող և տգնող, ատեցող զհանգիստ քնոյ, լինել արտասուաց առաւել քան ծաղու, աւրինակ լինել հօտին ամենայն կարգօք առնել ձեռնադրութիւն արժանաւորաց, այնոցիկ որ հասու և գիտունք են գրոց կարգաց և աւրինաց Աստուծոյ և զտգէտս խոտել մի՛ ձեռնադրեսցէ, քանզի տգիտութիւնն Աստուծոյ խոտելի է, որպէս յարագործ յայսմանէ զգոյշ լեր, քան յամենայն իրաց, քանզի տգէտ քահանայիք և սարկաւագունք կամ այլ ով ոք իցէ յառաքելական աստիճանի ի բարկութիւն ջարժէ զԱստուած, զի եթէ բերանով ի միտ առնու և ասէ, և սրտին ոչ իմանա զասելն՝ բարկացուցանէ զԱստուած և վնասակար լինի ամենայնի։ Եպիսկոպոս այլ զինչ առնէ, կորեաւ այնպիսի հոգին, պարտ է հեռանալ յայսմանէ։ Ջուսումնասէրսն և զգինտունսն մեծարէ պատուով, իսկ զտգէտսն մի՛ կացուցէ առաջնորդս կամ վերակացու ինչ իրաց եկեղեցոյ, իսկ եթէ յանդգնեալ եպիսկոպոսին արասցէ զայս կամ վասն կաշառու կամ վասն բարեխօսաց, այնպիսի եպիսկոպոսն նզովեալ եղիցի և որ ինչ անտի վնասք ծնանին նա ընկալցի վրէժ յատուրն դատաստանի յանմահ տանջանսն» (№ 8459, էջ 12ա—13բ. Համմտ. №№ 9311 էջ 11բ—13ա, 3369, էջ 22աբ, 649, էջ 19աբ, 650, էջ 22աբ, 651, էջ 12բ—13ա, 2964, էջ 25բ—26բ)։ Բնագրի հոդվածների սկզբի «Դարձեալ ասէ առաքեալն» հատվածը այս ձեռագրերը չունեն։ Այս հոդվածը վերաշարադրված և լրացված է մի քանի տարբեր աղբյուրներից, ինչպես օրինակ, Պողոս առաքյալի երկու նամակներից (Ա. Տիմոթէոս, Գ, 1—4, Տիտոս, Ա, 7—9), Առաքելական կանոնախմբի Ի, ԻԱ, ԻԲ, Կղեմեսի՝ Հ, Նիկիայի՝ Գ, Ժ հոդվածներից։

Հոդ. Բ, էջ 22—23: Առաջին հոդվածի Հարցումից հետո համահավաքի համար օգտագործված ձեռագրերի մեծ մասը, բացառությամբ հինգ ձեռագրերի, չունեն հաջորդ Հարցումները։ Վերջիններս այդ ձեռագրերում դարձյալ վերականգնվում են ԻՀ հոդվածից սկսած։ Մինչդեռ այդպիսիներ պահպանվել են նաև ծանոթագրություններում օգտագործվող ձեռագրերում։ Միօրինակությունը պահպանելու նպատակով հարցերը վերականգնեցինք սույն հրատարակության բնագրում։ Այն դեպքերում, երբ Հարցում բացակայում է մի երկու բառ, միտքը հստակ հաս-

կանալու համար այդպիսիները ավելացրել ենք ծանոթագրություններում օգտագործված ձեռագրերից մեկից, ամեն անգամ նշելով ձեռագրի համարը։ Հարցում եղած «ունել եպիսկոպոսին» բառերը վերցրել ենք № 8459 ձեռագրից։

Պատասխանը ներքևում նշված ձեռագրերում զգալի շեղումներով է։ Այն բերում ենք ըստ № 8459 ձեռագրի «Պարտ է եպիսկոպոսին զամենայն հաւատացեալսն միապէս սիրել զազգս և զօտարս, քէ եղբայր է, քէ քոյր։ Եւ կաշառ ամենևին մի՛ առնիցէ, զինքն մեռեալ համարի յաշխարհի, մի՛ խիստ պէնել և զուարճանալ կամ լրկաի ինչ խօսել կամ հրապարակաւ զոք յանգիմանել առանց նրորդ հարցման՝ նախ առանձին և ապա Բ կամ Գ վկայիւք։ Հեշտական հանգերձիւք մի՛ վարել, մի՛ պճնող։ Առանց ընկերաց հարցման մի՛ ինչ գործել, զի այն է հաճոյ Աստուծոյ։ Կացուցանել ընդ ձեռամբ իւրով տեսուչս գաւառաց և քաղաքաց, վարգապետս հովուել զհօտ Տեառն, և ժողովրդոցն հնազանդել հովուաց. կարգելոցն եպիսկոպոսէն ի շէնս Բ և Դ քահանայս և սարկաւագ մի, իսկ ի յագարակս քահանայ մի և սարկաւագ մի։ Զհաշմեալ մի՛զոք ձեռնադրել, զի եթէ զարատաւորն պատարագ ոչ մատուցանել հրամայէր մարգարէն, ո՞րչափ ևս առաւել որ զերկնաւոր պատարագն մատուցանէ, առանց արատոյ լինել։ Առանց վկայից և քննութեան մի՛ զոք ձեռնագրել և առանց հաւանութեան ժողովրդեանն, զի անտի մահաբեր վնասք լինին» (էջ 13բ—15ա, հմմտ. №№ 9311, էջ 13ա—14ա, 3369, էջ 23ա, 651, էջ 13ար, 650, էջ 22բ—23ա, 649, էջ 19բ—20ա, 2964, էջ 26ր—27ա, 648, էջ 2ա, 3562, էջ 270ա, 659, էջ 46ա, 657, էջ 98ա)։

Հոդ. Դ, էջ 24։ №№ 8459, 9311 ձեռագրերում Հարցը բավական ընդարձակ է և վերջին մասը զուրս է գալիս հարցի սահմաններից։ Ահա այն. «Որպիսի չափոյ պարտ է ձեռնադրել զքահանայսն ի ամեան և լ ամ կացեալ ի կարգին և ապա լռեցէ, զի այսչափ պարտ է կալ ի կարգին քահանայն և սարկաւագն (էջ 15ա, էջ 14ա)։ Այս նույն ձեռագրերում Պատասխանը զգալի շեղում ունի. «Արժան է եպիսկոպոսին այսպէս ձեռնադրել զքահանայս և զսարկաւագունս, իսկ ի Ե ամն կամ քէ աւելի մի՛ ձեռնադրել քահանայ կամ սարկաւագ, և մի՛ ամուսնութիւն հրամայել, զի յայսմ վայրի անձինք աղճատին և միտք և ժամանակք գինքն պատրաստել սուրբ պահել և պայծառ զիւր հոգին, զի մի՛ զայլս հոգալով զինքն անփոյթ արասցէ և ղրկի ի յաւիտենական կենացն» (№№8459, էջ 15բ, 9311, էջ 14բ)։ Իսկ մյուս ձեռագրերից մի քանիսում՝ №№ 651 (էջ 13բ), 650 (էջ 23ա), 649 (էջ 20ա), 2964 (էջ 27բ), 3369 (էջ 23ա) րնագրի «անփոյթ»-ը փոխարինված է «անհոգ» բառով։ Հոդվածի առաջին մասի միտքը գտնում ենք Հոհան Մանդակունուն վերագրված կանոնախմբի Ա հոդվածում (տե՛ս վերևում, էջ 264)։

Հոդ. Դ, էջ 24—25։ Հարցի «Ի»-ն վերցրել ենք № 649 ձեռագրից։ Բնագրի «արժան է... հրաժարել» հատվածը մի քանի ձեռագրերում այսպես է գառաւել (№ 651, 649-ում՝ աւելի) հրաժարել եպիսկոպոսն» (№№ 8459, էջ 15բ, 9311, էջ 14բ, 651, էջ 13բ, 649, էջ 20ա)։ № 3369 ձեռագիրը չունի «առաւելն» և «ի ձեռնադրութենէն» բառերը (էջ 23ա), իսկ բնագրի «ի ցովասրտից»-ը դրված է «ի ցոփամտաց» ձևով, այսպես է նաև «ի վատասրտից»-ը՝ «և վատամտից» նուկնը №№ 8459, 9311, 649-ում՝ «և ի վատամտաց», № 651-ում՝ «և ի վատամտից»։ Բնագրի մի այլ «ի վատթարութենէն» բառը №№ 8459, 9311, 651, 649-ում դրված է «ի վատթար գործոց», իսկ № 3369-ում՝ «վատթարագործաց»։ № 650 ձեռագրում թեև Հարցը կա, բայց չունի Պատասխանը, այս հարցի տակ դրված է ե հոդվածի պատասխանը, առանց համապատասխան հարցի։

Հոդ. Ն, էջ 25։ «Զսուրբ» բառը վերցրել ենք № 8459 ձեռագրից։ № 650-ում Հարցը չի պահվել, իսկ Պատասխանը դրված է Դ Հարցի տակ։ №№ 649, 651, 2964 ձեռագրերում չի պահվել Հարցի «զսուրբ», իսկ №№ 651, 2964-ում՝ «և որպէս» բառերը։ Պատասխանում առկա են այսպիսի շեղումներ. բնագրի «խաչին... կատուվճռ հատվածը դրված է. «խաչին անշարժ և զնա ծածկեսցեն հանդերձիւք», «խնկոց և լուցմանց» հատվածը՝ «խնկարկութեանն և լոյսն ի ժամու իւրեանց» (№№ 8459, էջ 16բ, 9311, էջ 15ա)։ Մի քանի ձեռագրերում առաջին շեղումը նույնությամբ գտնում ենք, մինչդեռ երկրորդը այսպես է. «ի խնկարկութեան և լուացմանն ի ժամս իւրեանց» (№№ 651, էջ 14ա, հմմտ. №№ 649, էջ 20բ, 650, էջ 23բ, 2964, էջ 28ա), կամ հոդվածը շարունակվում է. «ի ժամս իւրեանց (№ 3369, էջ 23բ)։ Այստեղ չի պահված նաև «և խնկարկութեամբ» բառը։

Հոդ. Զ, էջ 25—26։ «Եւ սուրբ»-ը վերցրել ենք № 8459 ձեռագրից։ Հարցի առանձին բառեր, որոշ ձեռագրերում բացակայում են կամ աղավաղված են և կամ այլ բառով փոխարինված, օրինակ, «աղհաց»-ի փոխարեն № 649 ձեռագիրն ունի «զինչ». «պատշաճեսցուք»-ի փոխարեն № 3369 ձեռագիրն ունի «պաշտեսցուք», № 650-ը՝ «պաշտաճեսցուք», №№ 8459, 9311 ձեռագրերը չունեն «զգինի», № 650-ը՝ «որպէս» բառերը։ Պատասխանում բնագրի «նոյնպէս և

զգինին... ի սուրբ սեղանն» հատվածը մի քանի ձեռագրերում այսպես է. «նոյնպէս և զգինի (№№ 3369, 8459, 9311-ում՝ զգինին) բաժակոյն (№ 3369-ում՝ բաժակին, №№ 8459, 9311-ում՝ չքf բաժակոյն) ի սուրբ ամանս (№№ 3369, 8459, 9311-ում՝ յամանս) պահել և սուրբ ամանով (№ 3369-ում՝ ամանաւք, №№ 8459, 9311-ում՝ բաժակաւն) հանցեն ի սեղանն սուրբ (№№ 3369, 8459, 9311-ում՝ ի սուրբ սեղանն)» (№№ 651, էջ 14ա, 649, էջ 20բ, 650, էջ 23բ, 2964, էջ 28ա, 3369, էջ 23բ, 8459, էջ 16բ, 9311, էջ 15բ)։ №№ 8459, 9311 ձեռագրերում չի պահվել բնագրի «այլ անագորոյն մտաց» հատվածը։

Հոդ. է. էջ 26—27: Մի քանի ձեռագրերի պատասխանում մի տեղ կա բառերի եռահատոյնութիւն. «յորժամ զսեղանն հաստատեսցէ եպիսկոպոսն ժողով արասցէ քահանայից աթոռակացս իւրոց, սարկաւագաց, ժողովրդոց և մատուսցեն...» (№ 659, էջ 47բ, հմմտ. №№ 648, էջ 2բ, 657, էջ 98բ, 3562, էջ 271բ)։

Հոդ. Ը, էջ 27: «Որպէս»-ը վերցրել ենք №№ 651, 3369 ձեռագրերից։ Հարցի վերջին բառը մի քանի ձեռագրերում փոխարինված է «բարուք» (№№ 651, էջ 14ա, 649, էջ 20բ), կամ «բերաւք» (№№ 650, էջ 24ա, 2964, էջ 28բ) բառով։

№ 3369 ձեռագրում չեն պահվել Պատասխանի «ի նմին աւուր», «վասն աստուծոյ» բառերը, իսկ «նոխազս»-ի փոխարեն պահվել է «զարջառս» բառը։

Հոդ. Թ, էջ 27—28: №№ 8459, 9311 ձեռագրերում Հարցի վերջին «յեկեղեցւոջ» բառը փոխարինված է «յարևելս» բառով։ Պատասխանում կան մի քանի էական չեղումներ. օրինակ, բնագրի «ընդ միմեանս» հատվածը մի քանի ձեռագրերում այսպես է. «և մի ընդ միմեանս նայեսցին» (№№ 651, էջ 14բ, 649, էջ 21ա, 650, էջ 24ա, 2964, էջ 29ա), իսկ «մի՛ քրքմնջեսեն ընդ միմեանս»-ը №№ 8459, 9311 ձեռագրերում՝ «մի՛ խօսեսցին ընդ միմեանս և ոչ նայեսցեն ի մարդ» (էջ 17բ, էջ 16բ)։ Ձեռագրերի մի այլ խմբում Պատասխանի սկզբի մեծ մասն ունի այսպիսի չարադասութիւն. «Յորժամ ժողովին ժողովուրդք հաւատացեալք ի տուն աստուծոյ մի՛ քրքմնջեսցեն և մի՛ ընդ միմեանս նայեսցեն, զայլ ինչ մի՛ խաւսեսցեն, բայց միայն յաղաւթս աստուծոյ կացցեն ընդ արևելս» (№ 659, էջ 48ա, հմմտ. №№ 648, էջ 2բ, 657, էջ 99ա, 3369, էջ 24ա, 3562, էջ 271բ)։

Հոդ. Ժ, էջ 28—29: «Զանարժան ոք» բառերը վերցրել ենք № 3369 ձեռագրից։ Հարցում էական տարբերութիւնը № 650 ձեռագրում է, ահա այն. «եթէ ոք տգիտութեամբ ձեռնադրեսցէ քահանայս առնուցու զանքաոամ պսակն փառաց» (էջ 24ա)։ Պատասխանը մի քանի ձեռագրում ընդհանուր առմամբ նույնն է, բայց տարբեր է շարադասութիւնը. բերում ենք ամբողջութեամբ. «եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն քահանայ և կամ սարկաւագ և յանցանք լինի նորա շնութիւն կամ գողութիւն կամ սպանութիւն կամ զինչ և է աղտեղութիւն և ի ժամ ձեռնադրութեան ոչ գիտաց եպիսկոպոսն և վկայեաց ոք ոչ փոխանակ անգիտութեան. և ապա յետոյ կամ զղջանայ կամ պատճառօք մի գործքն յայտնի եղև ոչ կարէ նա այլ սպասաւորել սուրբ սեղանոյն և ոչ պատարագել, այլ արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարել զյանցանս իւր ամ և ապա զոր ինչ արժան է չնորհել նմա ի ներքոյ բեմի սպասաւորութիւն առնել և կալ ի պատուին միայն բեկեալ սրտիւ մինչև ցօր մահուան իւրոյ» (№ 8459, էջ 18ա—19ա, հմմտ. №№ 9311, էջ 17ար, 649, էջ 21ա, 650, էջ 28ար, 651, էջ 14բ, 2964, էջ 29ար)։ № 3369 ձեռագրում չի պահվել բնագրի «որպէս է մարդոյ», «կամ սպանութեամբ» հատվածները, իսկ «պատճառանաւք» և «զբիծ ամ»-ի փոխարեն համապատասխանաբար ունի «պատմուճանօք» և «բաժանմամբ» (էջ 24բ)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 29—30: Հարցի «դարշեցաւ» բառից առաջ №№ 650, 651, 2964 ձեռագրերում դրված է «զղջեալ» դերբայը։ ԺԲ հոդվածը համահավաքի bcfgq և ծանոթագրությունների համար օգտագործված ձեռագրերում միացված է սույն՝ ԺԱ հոդվածին։ Այս միացումը թերևս ճիշտ է, որովհետև ԺԲ հոդվածը ԺԱ-ի անմիջական շարունակությունն է։ Այդ պատճառով էլ նշված ձեռագրերում ԺԲ հոդվածի համար Հարց չի պահվել։ Այստեղ այդ միացումը չկատարեցինք, որպեսզի չխախտվի հոդվածների ընդհանուր համարակալումը, որը կապված է «Կանոնագիրք Հայոց»-ի և հատորի առարկայական ցանկի (տես էջ 5—17) հետ։

Այստեղ կան նաև չեղումներ. «եթէ ոք յետ ձեռնադրութեանն մեղոյց՝ այնպիսոյն ամենևին բարձցի քահանայութեան շնորհն և ձևն և նչանն, քանզի անհնար է նմա քահանայանալ, այլ արտաքոյ եկեղեցոյն ապաշխարեսցէ ժէ ամ, ապա եկեղեցոյ արժանանայ և սուրբ հաղորդութեանն ընդ զինուորսն կացցէ յեկեղեցոջ. դի անհնար է նմա ի բեմ ելանել կամ կարդալ կամ սաղմոս ասել մինչև ցօր մահուան իւրոյ, քանզի պղծեաց զսուրբ ձեռնադրութեանն և առ ոտն կոխեաց, մի՛ոք համարձակեսցէ նմա ի քահանայութիւն, իսկ եթէ եպիսկոպոսն հրաման տացէ նմա քահանայութեան, վասն կաշառու կամ վասն բարեխօսաց՝ կրեսցէ պատուհաս յաւուր դա-

տաստանին յաննարելի տանջանսն» (№ 8459, էջ 19աբ. հմմտ. №№ 9311, էջ 18ա, 648, էջ 3ա, 649, էջ 21ա, 650, էջ 24բ, 651, էջ 15ա, 657, էջ 99ա, 659, էջ 44աբ, 2964, էջ 29բ, 3562, էջ 271բ, 3369, էջ 24բ)։ № 3369-ում Պատասխանը ունի շեղումներ, օրինակ, «վատթար գործնեացս», «րարձցի ի քահանայական շնորհէն», «յաւր մահուան» հատվածների փոխարեն համապատասխանարար ունի «վատ գործ գործեացս», «ոչ մնասցին ի կարգ քահանայութեան շնորհքն», «զվախճան»։

Հոդ. ժՒ, էջ 30—31: «Զինքն» բառը վերցրել ենք № 3369 ձեռագրից։ Մի քանի ձեռագրերում Հարցի վերջին երեք բառերը փոխարինված են «առնէ» բառով (№№ 8459, էջ 19բ, 9311, էջ 18բ)։

Պատասխանը այս ձեռագրերում տարբեր շեղումներով է. այսպես №№ 8459, 9311 ձեռագրերում Պատասխանը սկսվում է հետևյալ կերպ. «Ամուսնացեալ քահանայ յորժամ պատարագել կամի Դ աւուրս հրաժարեսցէ յամենայն մեղաց և ապա առնէ պատարագ» (էջ 19բ—20ա, էջ 18բ)։ Ուրիշ ձեռագրեր չունեն Պատասխանի «ամուսնացեալ... մատուցանել կամին» հատվածը, իսկ «զմատուցման աւրն»-ը փոխարինված է «և ապա մատուցէ պատարագ» բառերով (№№ 651, էջ 15ա, 649, էջ 21բ, 650, էջ 25ա, 2964, էջ 30ա)։ № 3369 ձեռագրում Պատասխանի «զերիս»-ը փոխարինված է «ս»-ը բառով և չեն պահվել բնագրի «զառաջաւորութեանն», «զայս» բառերը (էջ 24բ)։ Մի այլ խմբում պատասխանի վերջին երկու տողը այլ չարահարում ունի. «պարտ է սուրբ լինել և պատրաստ որպէս Աստուծոյ, իսկ կալ ի սպասու ահիւ և դողութեամբ, զի պակաց իսկ արժանի լիցի և անմահ կենացն» (№№ 659, էջ 49բ—50ա, հմմտ. №№ 648, էջ 3բ, 657, էջ 99բ, 3562, էջ 271բ)։

Հոդ. ժԳ, էջ 31: Հարցի «քահանայ որպէս» հատվածը № 3369-ում աղավաղված ձևով միացրել են միմյանց և ստացվել է. «քահանայապէս» (էջ 25ա) արտահայտությունը։ Մի քանի ձեռագրում էական շեղումն այն է, որ Պատասխանի «խորհրդով առանց» բառերի միջև կա «կատարեալ մտօք», այսպես՝ «սուրբ խորհրդով, կատարեալ մտօք առանց» և այլն (№ 8459, էջ 20բ, հմմտ. №№ 649, էջ 22ա, 650, էջ 25ա, 651, էջ 15բ, 2964, էջ 30աբ, 3369, էջ 25ա, 9311, էջ 19բ)։

Հոդ. ժԴ, էջ 31—32: Պատասխանը որոշ ձեռագրերում շեղումներ ունի. օրինակ, № 659 և սրան հարող ձեռագրերում սկիզբն այսպես է. «նմա չէ արժան կալ ի քահանայութեանն (№№ 648, 3562-ում՝ ի կարգի քահանայութեանն)», իսկ վերջին՝ «արհամարհեաց» բառը փոխարինված է. «անարգեաց» բառով (№№ 659, էջ 50ա, 648, էջ 3բ, 657, էջ 99բ, 2964, էջ 272ա)։ №№ 8459, 9311 ձեռագրերում վերջին շեղումն այսպես է. «հայհոյեաց և անարգեաց» (էջ 20բ, էջ 19բ)։ № 3369-ում Պատասխանն ընդարձակ է. «նմա չէ արժանի, այլ ի կարգի քահանայութեան է եկեալ, բայց եթէ երթնու զբանն յԱստուծոյ արհամարհէ, որպէս ասէ տեառն մեր, ամենևին մի երդնուլ» (էջ 25ա)։

Հոդ. ժՀ. էջ 32: № 3369 ձեռագրում Հարցն այսպիսի տեսք ունի. «Ո՞րպիսի օրինակաւ պարտին ունել զքահանայութիւնն» (էջ 25ա. հմմտ. №№ 649, էջ 22ա, 650, էջ 25ա, 651, էջ 15բ, 2964, էջ 30բ)։ Այստեղ բացակայում է նաև Պատասխանի «քահանային» բառը, «աղքատասէր»-ի փոխարեն ունի «աղքատանալ» (վերջին բառը №№ 648, 3562-ում՝ «աղքատ» ձևով, էջ 3բ, էջ 272ա), իսկ «զամենևնեսեան արքայութեանն արժանացուսցէ» և «զոր անդն է պատրաստեալ» հատվածները համապատասխանարար գտնում ենք. «արժանաւոր կացուցանել յարքայութեանն» և «փառաց» (էջ 25ա) ձևերով։ Պատասխանի վերջին՝ «արքայութեանն... պատրաստեալ» հատվածը №№ 8459, 9311 ձեռագրերում հանդիպում ենք այսպես. «արքայութեան Աստուծոյ արժան առնել և ինքն պակէ ի Քրիստոսէ» (էջ 21ա, 20ա)։

Հոդ. ժՁ. էջ 32—33: Պատասխանում №№ 649, 650, 2964, 3369 ձեռագրերը չունեն «մի' արբենալ» բառը, վերջին ձեռագիրը չունի նաև՝ «իսկ ժողովուրդ... կեղծաւորութեանն» հատվածը (էջ 25ա)։ №№ 8459, 9311-ում բացակայում է «մի' երդնուլ, մի' բամբասել» հատվածը (էջ 21բ, էջ 20ա)։ Այս երկու ձեռագրերում «ամենայն» բառը փոխարինված է «արատով» բառով։ Պատասխանի վերջին մասը շեղված է. «իսկ ժողովուրդ առանց աղտո լինել առանց կեղծաւորութեան» №№ 651, էջ 15բ, 650, էջ 25բ, 649, էջ 22ա, 2964, էջ 31ա)։

Հոդ. ժԷ, էջ 33: Պատասխանը մի քանի ձեռագրերում այլ չարահարում ունի. «Արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարիցէ Դ ամ պահաւք և աղաւթիւք և տգնութեամբ և լուծումն չարաքու և կիրակէի և ի տերունեան տասն մինչև ի կատարել երից ամացն և յամին չորորդի հաղորդութեան արժանի լիցի։ Եւ որ գողացի ոք՝ գնոյն պատուհաս կրեսցէ, ապա թէ ի մեղս յամեալ իցէ՝ կրկին ապաշխարեսցէ» (№ 651, էջ 15բ, հմմտ. №№ 649, էջ 22աբ, 650, էջ 25բ, 2964, էջ 31ա)։ №№ 8459, 9311-ում բնագրի «պատուհաս»-ը փոխարինված է «ապաշխարութիւնդ» բառով

(էջ 21բ, էջ 20բ)։ Մի քանի ձեռագրում էլ չի պահվել «ապա եթէ... ապաշխարեսցեն» հատվածը (№№ 659, էջ 51ա, 657, էջ 99բ)։

Հոդ. ԾԸ, էջ 33—34։ Հարցի «առնել» բառը վերցրել ենք № 3369 ձեռագրից։ №№ 8459, 9311-ում՝ Հարցն այսպես է. «Որ ի չնալն հեղու զորգէծնուքիւնն» (էջ 22ա, էջ 20բ)։ № 3369-ում չի պահվել Պատասխանի «եթէ ոք ի քրիստոնէից» հատվածը։ Մի քանի ձեռագրերում էլ բնագրի «և զաստուծոյ երկիւղն ոչ ինչ համարին» հատվածը դրված է. «յայտնեսցի այնպիսին» բառերի միչև (№№ 8459, էջ 22ա, 649, էջ 22բ, 650, էջ 25բ,651, էջ 16ա, 2964, էջ 31ա, 9311, էջ 20բ, հմմտ. № 3369, էջ 25բ)։ Այս նույն ձեռագրերում, բացառությամբ վերջինի. «ոչ»-ը դրված է «առ ոչ» կամ «առ յոյ» ձևով։

Հոդ. ԾԹ, էջ 34։ Հարցի «պարտ է առնել»-ը վերցրել ենք № 3369 ձեռագրից։ Պատասխանը մի քանի ձեռագրերում համառոտ է. «պղծէ զինքն (№№ 649, 650, 651, 2964-ում՝ պիղծ է), այնպիսին ընդ չնացօղն ապաշխարեսցէ և ձեռնադրութեան արժանի մի՛ լիցի» (№ 3369, էջ 25բ, հմմտ. №№ 651, էջ 16ա, 650, էջ 25բ, 649, էջ 22բ, 2964, էջ 31աբ)։

Հոդ. Ի, էջ 34—35։ Հարցի «այնպիսին» վերցրել ենք № 3369 ձեռագրից։ Այս և №№ 648, 649, 650, 651, 657, 659, 2964 ձեռագրերում չի պահվել Պատասխանի «եթէ ոք պղծի... պիղծ է այնպիսին» հատվածը։ № 3369-ը «որոշմանն»-ի փոխարեն ունի «վաղչանի իւրոյ» (էջ 25բ)։ №№ 8459, 9311-ում՝ չի պահվել միայն «պիղծ է» բառը (էջ 22բ, էջ 21բ)։ №№ 648, 657, 659, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը դրված է կանոնագրքի ունեցած ԻԸ հոդվածի փոխարեն։

Հոդ. ԻԱ, էջ 35։ Պատասխանը մի քանի ձեռագրերում մեզ հասել է երկու խմբագրությամբ. ա. «Արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարեսցէ Բժ-ան ամ արտասվօք, Զ ամ օրէնս մի՝ առցեն, և զմի մասն կերիցեն զտարոյն՝ զշարաթ և զկիրակէ և զտէրունեա տօնս. և երիս մասն պահեսցեն, և ապա մտցեն եկեղեցին և հաղորդեսցին» (№ 3369, էջ 25բ—26ա. հմմտ. №№ 649, էջ 22բ, 650, էջ 26ա, 651, էջ 16ա, 2964, էջ 31բ)։ բ. «եթէ այր կամ կին որ ամուսնացեալ լինի և չնա, ԺՐ ամ արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարեսցէ արտասուօք, Զ ամ սրբութեամբ պահել զշարաթ և զկիրակի և զտօնս տէրունականս, այլ աւուրքն ամենայն Զ ամին մի՛ լիցին, իսկ Զ ամն զԳ մասն տարոյն պահեսցէ և զմինն կերիցէ և զշարաթու և զկիրակէ և զտէրունայն տօնս, և ապա մտցէ յեկեղեցին և հաղորդեսցի» (№ 8459, էջ 22բ—23ա, հմմտ. № 9311, էջ 21բ—22ա)։

Հոդ. ԻԲ, էջ 35։ Հարցը №№ 8459, 9311-ում այսպես է. «Կախարդի զի՞նչ հրաման տացուք» (էջ 23բ, էջ 22ա)։ Այս երկու ձեռագրերում բացակայում է Պատասխանի «կախարդի» բառը, իսկ վերջում՝ «ի վերայ» բառին հաջորդում է «ընորա» դերանունը։ Մնացած ձեռագրերի մի մասում Պատասխանն համեմատաբար ընդարձակ է. «Ամենայն աւուրս կենաց իւրոյ ապաշխարեսցէ արտաքոյ եկեղեցոյ և ի վախչանին հաղորդեսցի» (№№ 3369, էջ 26ա, 649, էջ 23ա, 650, էջ 26ա, 651, էջ 16ա, 2964, էջ 31բ—32ա)։ Այս և հաջորդ ԻԳ հոդվածները չեն պահվել №№ 648, 657, 659, 3562 ձեռագրերում։

№№ 649, 651, 2964, 3369, 8459, 9311 ձեռագրերում մնացած հոդվածները ունեն հետևյալ հերթականությունը.

Կանոնագիրք	Նշված ձեռագրերը
ԻԳ	ԻԳ
ԻԴ	ԻԴ
ԻԵ	ԼԱ
ԻԶ	Լ
ԻԷ	ԼԲ
ԻԸ	ԻԶ
ԻԹ	ԻԲ
Լ	ԻԵ
ԼԱ	ԻԷ
ԼԲ	ԻԸ
ԼԳ	ԻԹ (հմմտ. Արիլ Մխիթարեանց, Պատմութիւն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, Վաղարշապատ, 1874, էջ 16—17)։

Հոդ. ԻԳ, էջ 36։ Հարցի «արասցուք»-ը վերցրել ենք № 3369 ձեռագրից։ Պատասխանի «որ չնայ... ցաւր մահուանն» հատվածի փոխարեն մի քանի ձեռագրեր ունեն «զամենայն աւուրս կենացս» (№ 651, էջ 16բ, հմմտ. №№ 649, էջ 23ա, 650, էջ 26ա, 2964, էջ 32ա, 3369, էջ 26ա), իսկ երկու ձեռագիր՝ «ամինչև ցօր մահուանն» (№№ 8459, էջ 23բ, 9311, էջ 22բ)։

Հոդ. ԻԴ. էջ 36։ Հարցի «որպէս»-ը վերցրել ենք № 3369 ձեռագրից։ Հարցը բացակայում է №№ 8459, 9311 ձեռագրերում։ № 3369-ում բացակայում է Պատասխանի «քրիստոնէից... ղո-

բևբշարաթ֊ հատվածը՝ №№ 649, 650, 651, 2964, 3369, 8459, 9311-ում՝ «խոնարհութիւն և չարչարանաւքն֊ բառերին նախորդում է «կամատուր» բառը։

№№ 8459, 9311-ում բացակայում է հոդվածի վերջին՝ «պահել մինչև ցինն ժամն» հատվածը (էջ 25ա, էջ 23բ—24ա)։ Այս հատվածի «պահել» բառին № 3369-ում նախորդում է «ապա պարտ է» բառերը (էջ 26բ)։

Հոդ. Իե. էջ 36—37: Միայն № 649 ձեռագրում Հարցը ունի չեղում. «Ո՞րպէս կատարեսցէ մարդ տանս» (էջ 23բ)։

Պատասխանը այս ձեռագրերում պահվել է երկու խմբագրությամբ. ա. «Նախ պահեսցեն չարաթ մի ի պատիւ սուրբ տանին և ի սպաս և ապա կատարեսցեն» (№ 651, էջ 16բ, հմմտ. №№ 649, էջ 23բ, 650, էջ 26բ, 2964, էջ 32բ, 3369, էջ 26բ)։ բ. «Ձորժամ տօն առնեն քրիստոնեայքն նախ պահեսցեն շաբաթ մի ի պատիւ սուրբ տօնին և ապա կատարեսցեն» (№№ 8459, էջ 25ա, 9311, էջ 23բ)։

Հոդ. Իզ., էջ 37: Հարցը № 3369-ում այսպես է. «Զսուրբ քառասնորդն պահեսցեն քրիստոնեայքն սրբութեամբ որպէս արժան է պահել» (էջ 26բ—27ա)։ Պատասխանի սկզբից մինչև «և ապա»-ն № 3369-ում ունի այսպիսի շարադասություն. «զսուրբ քառասնորդն պահել ամենայն քրիստոնեայք սրբութեամբ, որ սոյն շաբաթ և կիրակէ է. և յորժամ չարչարանաց տեառն մերոյ օրք կան՝ մի՛ ոք իշխեսցէ ժպտել, այլ տրտում ընդ տեառն մերոյ տդնութեամբ անդադար աղօթիւք» (էջ 27ա)։ Բնագրի «հաւատացեալքն» բառը №№ 8459, 9311-ում փոխարինված է «ամենայն քրիստոնեայք» բառերով, իսկ №№ 649, 650, 651, 2964-ում՝ «քրիստոնեայքն» բառով։ №№ 8459, 9311-ում՝ բնագրի «տրտոյն»-ը փոխարինված է «որ ոչ»-ով։

Հոդ. Իէ., էջ 38: Հարցը № 3369-ում այսպես է. «Թէ զանասուն ոք պղծեսցէ զի՞նչ արասցուք» (էջ 26ա)։ Այս ձեռագրում Պատասխանն այսպես է. «Որչափ ամս կենաց մարդոյ են ապաշխարեսցեն և ի վախճանին հաղորդեսցին»։ Մի քանի ձեռագրերում չի պահվել Պատասխանի «Որ ընդ անասնոյ պղծի» հատվածը (№№ 649, էջ 24ա, 650, էջ 27ա, 651, էջ 17ա, 2964, էջ 33ա, 8459, էջ 24ա, 9311, էջ 22բ)։ Այս հոդվածը չի պահվել № 659 ձեռագրում։

Հոդ. Իթ, էջ 38: № 3369-ում Հարցը շարունակվում է. «Նմա առնել» (էջ 26ա), իսկ Պատասխանը մի փոքր այլ է, «Ունկնդիրս կացցէ ի մէջ եկեղեցոյ ժե ամ և զայլ ժամանակս ընդ ձեռամբ. և յետս անձին իւրոյ հաղորդեսցի» (էջ 26ա)։

Հոդ. Լ, էջ 39: Պատասխանի «սնուցող» բառը № 8459-ում դրված է «ըստընդունս» (էջ 24ա), իսկ № 9311-ում՝ «ըստ ընդունօղն (էջ 23ա) ձևով։ Վերջին ընթերցումը ակներև սխալ է։

Հոդ. ԼԼ., էջ 39: Պատասխանի «յարակայ» բառը №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում փոխարինված է «հանապազագ»-ով։

Վերջաբան, էջ 39—40: Բնագրի «զայս»-ի փոխարեն № 3369-ում՝ «զայս կանոնս» (էջ 27ա), «յինէն»-ի՝ «յիսնէն» (№№ 650, էջ 27ա, 651, էջ 17ա, 3369, էջ 27ա), «և այլ որ յետ ձեր»-ի՝ «և օրինք ձեզ» (№ 3369, էջ 27ա), «յաղաւթս»-ի՝ «յաղագս» (№ 650, էջ 27ա, 649, էջ 24ա, 651, էջ 17ա), «կարդեցին»-ի՝ «հաստատեցին» (№№ 649, 650, 651, 2964, 3369), «լուաւ»-ի՝ «թուեալ է» (№ 8459, էջ 26բ, 9311, էջ 25ա), «տեառն»-ի՝ «մերս» (№ 3369), «գրեց»-ի՝ «իմով ձեռամբս գրեցի» (№ 3369), վերջինս չունի նաև «ըստ» (սահմանս) բառը։ «Զաքարիայ» անունը №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում դրված է «Զաքէ», իսկ №№ 8459, 9311-ում՝ «Ադդէ» ձևերով։

ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԱՌԱՔՅԱԼԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 41: *Ձեռագրերում օգտագործված* kmps *ձեռագրերում առաջարանին նախորդում է կանոնախմբի հոդվածների ցանկ։ Այն բերում ենք ըստ* k *ձեռագրի.*

«Ա. Նախ քէ պարտ է քառասունք կատարելոյ (sic)։

Բ. Վասն ամուլ կանանց։

Գ. Վասն քէ ոչ է պարտ զշուն ընդ ոչխարի փոխանակել՝ զոչխարն պատարագ մատուցանել։

Դ. Էջ փոխանակեալ ընդ ոչխարի և վաճառեալ արծաթի՝ պատարագեսցի։

Ե. Վասն ոչ զենլոյ զանսուրբ կենդանիսն և առնուլ զմորքսն։

Զ. Վասն որ զսուրբ կենդանիսն որսան և առանց զենման ուտեն և զմեռելոտոյ զմորքսն կորզեն։

Է. Վասն կանանց որ ապարահ իցեն՝ ոչ մերձենան։

Ը. Վասն կանանց որ ապարահ իցեն՝ մի՛ արգելցին յաղաւթից ժամուն։

*Թ. Վասն այնոցիկ որք խափանեն ի ժամու աղաւթիցն» (*k, *էջ 32ա, հմմտ.* m, *էջ 44ա,* p, *էջ 36 բ,* s, *էջ 39բ)։*

Ցանկի մեջ մուծված է նաև քառասունքի վերաբերյալ հատվածի առաջին մասի (տող 2—7) բովանդակությունը (առաջին վերնադիրը), այդ պատճառով էլ ցանկը բաղկացած է 9(Թ) վերնագրից, մինչդեռ կանոնախումբն ունի 8 հոդված։

Ո ձեռագրում ցանկն ունի հետևյալ պատկերը.

«Ա. Վասն կնոջ որ ամուլ դիպի։

Բ. Շուն եթէ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի։

Գ. Վասն իշու որ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի։

Դ. Վասն զենման անսուրբ գազանաց և վերարկուս վաճառեն։

Ե. Վասն որսորդաց որ մաքուր անասուն որսան։

Զ. Վասն տեառատես կնոջ որ այրն իւր մերձենայ։

Է. Վասն տեառատես կնոջ որ խափանէ զաղօքսն։

Ը. Վասն ամենայն հաւատացելոց որ խափանեն զաղօքսն այգուն և երեկունն ոչ գնան» (էջ 329բ)։

Քառասունքի մասին, էջ 41—42: *Այս բնագիրը աննշան տարբերություններով գտնում ենք № 3369 ձեռագրում (էջ 27բ)։ Այստեղ չի պահվել «եւ մարգարէականքն» բառը, իսկ մի քանի բառեր էլ փոխարինված են այլ կամ հոմանիշ բառերով, օրինակ, «քողուքեանց-ը՝ «քաւուքեան և քողուքեանն», «մեռելոց-ը՝ «ննջեցելոցն», «սակաւատրքս-ը՝ «սակաւ աւուրք։ Ձեռագրերի մյուս խումբն ունի այլ շարադասություն և մի փոքր էլ ընդարձակ առաջաբան։ Վերջինս կրճատենք ամբողջությամբ. «Ծնեան Փիլիպ[պ]ոսի (№№ 8459, 9311-ը՝ Փիլիպոսի առաքելոյն) հրամայեալ է (№№ 8459, 9311-ը՝ զոր հրամայել է) ունել (№№ 8459, 9311-ը՝ չեf ունել) քառասունս (№№ 8459, 9311-ը՝ ե տունս), զոր կարգեաց (№№ 8459,9311-ը՝ կարգեցաք, № 650-ը՝ կատարեաց, № 651-ը՝ գարգեաց) հրամանաւք (№№ 8459, 9311-ը՝ հրամանաւ) նորա Յոհան-*

նէս (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ Յոհաննէս աւետարանիչ (№№ 8459, 9311-ը՝ աւետարանիչն) մաւր (№№ 648, 3562-ը՝ մօր, 8459, 9311-ը՝ ե մայր) տեառն բարեխաւսել (№№ 648, 3562, 8459, 9311-ը՝ բարեխօսել) նմա. նախ առաջին (№№ 8459, 9311-ը՝ ի յառաջ) յաղագս (№№ 8459, 9311-ը՝ վրայ յաղագս) ինքեան քողութեան (№№ 8459, 9311-ը՝ քողութիւն ասէ Փիլիպոս) որ զանհաւատ քաղաքն կործանեաց Փիլիպպոս (№№ 8459, 9311-ը՝ վրայ Փիլիպպոս) և յանդիմանեցաւ ի տեառնէ վասն բարկացողութեան (№№ 648, 3562-ը՝ բարկացողութեանն), ու ի նմանէ ընկալան մանկունք եկեղեցոյ երիցս անգամ (№№ 8459, 9311-ը՝ միանգամ) արժան է և աւելի ոչ հրամայեմք, բայց գահմանեալ (№№ 8459, 9311-ը՝ սահմանել) աղաւթքն (№№ 648, 3562-ը՝ աղօթքն, 8459, 9311-ը՝ աղօքս) անխափան կատարեցէ մատուցողն (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ մատուցանողն, 8459, 9311-ը՝ ղմատուցողն) և ի մէջ կանոնացն կարդացմունք (№№ 8459, 9311-ը՝ կարդացմունս եղիցի) առաքելականք (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ առաքելական, 8459, 9311-ը՝ առաքելականս) և խունկն արկանել ի մէջ կանոնացն և յամենայն (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ ամենայն) աւուր (№ 650-ը՝ յորոյ) սպասք (№№ 8459, 9311-ը՝ սպաս) առնել եկեղեցւոյն (№№ 8459, 9311-ը՝ եկեղեցւոյ) և յամենայն (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ ամենայն) ժամանակ (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ տասնակ, 8459, 9311-ը՝ ժ օր) գիշերապաշտաւն (№№ 8459, 9311-ը՝ գիշերապաշտօն) առնել և սաղմոսել ընձայլիւք (№№ 8459, 9311-ը՝ ընծայլիւք, 649-ը՝ ընձայլնիւք)։ Իսկ զՔառասունսն (№№ 648, 3562-ը՝ դՔ-ուն, 8459-ը՝ զՔ-ունս, 9311-ը՝ զՔ-տունս) հրամայեաց ունել (№№ 8459, 9311-ը՝ առնել) գաւառս ևՐ (№№ 649-ը՝ քառասուն[ն] և ուր) վասն քողութեան մեղաց մեռելոց և կենդանեաց (№№ 8459, 9311-ը՝ կենդանեաց և մեռելոց) ըստ №№ 8459, 9311-ը՝ չիՀ ըստ) ևՐ (№№ 649, քառասուն և ուր, 8459, 9311-ը՝ զՔՐ) քաղաքաց (№№ 8459, 9311-ը՝ քաղաքացն) ցնսուալ, որով (№№ 648, 3562-ը՝ որովք) ապրէին մահապարտքն (№№ 8459, 9311-ը՝ մահապարտեալքն) ի նոսա ապաստանեալք (№ 650-ը՝ ըսպաս տանեալք)։ Իսկ զհան (№ 651-ը՝ զհարկն) հրամայեալ է (№№ 8459, 9311-ը՝ հրամայեաց) ևՐ երկդրամեան (№№ 8459, 9311-ը՝ երկդրամեանն) տալ յեկեղեցին ըստ կատարման աւուրցն խորհրդոց (№№ 8459, 9311-ը՝ խորհրդոյ), զոր անդրանկացն (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ յանդրանկացն, 8459, 9311-ը՝ ի յանդրանկաց) պահանջէր Աստուած տալ քահանայական ազգին Ղետացոցն (№№ 8459, 9311-ը՝ Ղետացւոց), զոր իւր անուանեաց փոխանակ եդիպտացոցն (№№ 650, 651, 2964-ը՝ Եգիպտացն, 8459, 9311-ը՝ եդիպտացւոց) անդրանկացն (№№ 8459, 9311-ը՝ անդրանկաց) կործանելոցն (№№ 649, 650, 651, 2964, 8459, 9311-ը՝ կործանելոց), դի սակաւաւորք (№№ 649, 648, 3562-ը՝ սակաւ աւուրք, 8459, 9311-ը՝ սակաւորք) էին։ Իսկ եթէ յաղագս (№ 649-ը՝ յաղաքս) աղքատութեան (№ 649-ը՝ աղքատութեամբ) պակաս իցէ քան զևՐ (№ 9311-ը՝ ևՐ) երկդրամեան (№№ 8459, 9311-ը՝ երկդրամեանն) հաւանութեամբ (№ 649, 8459, 9311-ը՝ հաւանութեան, այս բառ № 8459-ում եաև կրկնված է) քահանային արժան է, քանզի մեծ հնարաւոր է (№№ 8459, 9311-ը՝ զօրաւոր է, 648, 3562-ը՝ չիՀ է) ուխտս այս առ մեռեալս և առ կենդանիս (№№ 648, 3562-ը՝ կենդանիսն)։ Քանզի այսպէս հաւատա (№№ 8459, 9311-ը՝ հաւատաց) եկեղեցի Աստուծոյ, եթէ (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ Քէ) յանդումն (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ անդումն) տարտարոսաց լինիցի (№№ 8450, 9311-ը՝ լինել) դրաւեալ (№№ 8459, 9311-ը՝ չիՀ գրաւեալ) ոգին (№№ 8459, 9311-ը՝ հոգին) և ժ կնքով (№№ 648, 3562-ը՝ կնքող) կնքեալ իցէ, զի մի՛ ոք կարասցէ (№№ 8459, 9311-ը՝ կարիցէ) յիշատակել առաջի Աստուծոյ ի փրկութիւն։ Բայց որք սրբութեամբ և աղաւթիւք (№№ 648, 3562, 8459, 9311-ը՝ աղօթիւք) կատարեն զուխտս զայս, կարեն փրկել (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ փրկեն) զմեռեալսն (№№ 8459, 9311-ը՝ զմբռնեալսն) և կարեն (№№ 8459, 9311-ը՝ կարէ) փրկել (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ խզել, 8459, 9311-ը՝ փշրել) զժ կնիքս (№№ 8459, 9311-ը՝ կնիքն) Աստուծով (№№ 9311-ը՝ Աստուծոյ) զներքին (№№ 8459, 9311-ը՝ ի ներքին) դժոխոցն ի վեր յերկինս քաւուցանէ (№№ 8459, 9311-ը՝ քաւուցանել) զհոգին, եթէ ի հաւատս (№№ 649, 650, 651, 2964-ը՝ զհաւատս) միայն իցէ վաղճանեալն (№№ 8450, 9311-ը վախճանել) և ոչ յանաստուածութեան (№№ 8459, 9311-ը՝ յանաստուածութիւն) և ի հայհոյութեան (№№ 8459, 9311-ը՝ ի հայհոյութիւն)։ Վասն որոյ և ամենայն գունդք հրեշտակաց բազմութեան այսպիսի անուշահոտ (№№ 8459, 9311-ը՝ անուշահոտութեան) ցանկութեանց վարդագոյն արեան Քրիստոսի սուրբ (№№ 8459, 9311-ը՝ զՌ) զննմանն դառք (№№ 649-ը՝ գոհՔ, 8459, 9311-ը՝ գրոհ) տուեալ ի վերուստ խուսափելով անդ հասանեն ի սպասաւորութիւն. և լինի յայնմ (№№ 8459, 9311-ը՝ յայն) աւուր (№№ 650, 651, 2964-ը՝ չիՀ աւուր) տօն (№№ 648, 3562, 650, 651, 2964-ը՝ տուն) պատարագին, տուն (№№ 8459, 9311-ը՝ և տուն) Աստուծոյ և բնակութիւն (№№ 8459, 9311-ը՝ բնակարան) հրեշտակաց» (№№ 648, էջ 5ա—6ա, 3562,

էջ 273բ—274բ, 649, էջ 24ա—25ա, 650, էջ 27բ—28բ, 651, էջ 17բ—18ա, 2964, էջ 33բ—35ա, 8459, էջ 27ա—29բ, 9311, էջ 25ա—27բ)։

№ 659 ձեռագրում Փիլիպպոս առաքյալի կանոններին նախորդում են նույն հեղինակին վերագրված երկու գրություններ. ա. «Սահմանք Փիլիպոսի առաքելոյ յաղագս Քառասունս ունելոյ և պատարագացն» (էջ 53բ—56ա). սկ. «Անգիտաբար ոմանք ասեն. եթե Քրիստոսի պատարագելոյն արդ ոչ ևս պիտոյ իցեն վասն մեղաց պատարագ...» (էջ 53բ)։ բ. «Ճեկնեղեցական պատմութենէ վասն Փիլիպոսի առաքելոյ» (էջ 56ա—59բ). սկ. «Զայս ուսաք մեք վասն սրբոց առաքելոցն Քրիստոսի՝ զՔառասունս նախ Փիլիպոս առաքեալ կարգեաց...» (էջ 56ա)։

Պետք է նաև նշել, որ Փիլիպպոսի անունով կանոնագրքում եղած այս երկու բնագրերը տարբեր գրություններ են։

№ 657 ձեռագրում չի պահվել Քառասունքի մասին հատվածը։

Հոդ. Ա, էջ 42—43: №№ 649, 650, 651, 2564, 8459, 9311 ձեռագրերում այս կանոնախմբի հոդվածները չեն պահվել։ №№ 648, 3562 ձեռագրերում հոդվածները էական տարբերություն չունեն։ №№ 659, 657 ձեռագրերում բնագրի «զվայրենանալն» բառը դրված է «զվերանալն» ձևով (էջ 60ա, էջ 124բ)։ № 3369 ձեռագրում բնագրի «պարտապան» բառը փոխարինված է «պարտական» բառով (էջ 28ա)։ № 657 ձեռագրում «է ամբ-ի փոխարեն «ե ամբ (էջ 124բ)։

Հոդ. Բ, էջ 43: № 3369 ձեռագրում չի պահվել բնագրի «զի զինք շան են» հատվածը։

Հոդ. Դ, էջ 43—44: № 3369 ձեռագրում կան մի երկու էական չեղումներ. օրինակ՝ երկիցս գործածված «զվերարկուս», «զվերարկուս» բառը համապատասխանաբար հանդիպում ենք «զվերակացուս», «վերակացուս» սխալ ձևերով (էջ 28ա), իսկ «զարծաքին» բառը՝ «զարդարն» ձևով (էջ 28ա)։ №№ 659, 657 ձեռագրերը բնագրի «է քէ» բառերի միջև ունեն «որպէս» բառը, այսպէս՝ «այնպէս է, որպէս քէ» (էջ 60ա, էջ 124բ)։ Այստեղ չի պահվել «ընծայ» բառը։

Հոդ. Ե, էջ 44: Բնագրի «եւ վիրաւորեալ» հատվածը № 3369 ձեռագրում «և եթէ լինի վիրաւորեալ» ձևով է (էջ 28ա)։

Հոդ. Զ, էջ 44: Բնագրի «սահմանացն լինիցի» բառերի միջև №№ 659, 657 ձեռագրերում պահվել է «ծորումն» բառը, այսպես «սահմանացն ծորումն լինիցի» (էջ 61ա, էջ 125ա)։ Իսկ № 3369 ձեռագրում բնագրի «պապականածնութեանն» բառի փոխարեն գրված է «պապականութեանն» (էջ 28ա)։

Հոդ. Ը, էջ 45: №№ 3369 ձեռագրում բնագրի «ժամանելովն» բառը փոխարինված է «մտանելով» բառով (էջ 28բ), իսկ «ունկն դնելով»-ը «ունկնդրութեան» բառով (էջ 28բ)։ Այս նույն ձեռագրում պահվել է 9-րդ հոդված. «Ե. Իսկ եթէ յանգգնեալ եպիսկոպոսին վասն կաշառոյ կամ վասն բարեխօսութեան և կամ վասն մերձաւորութեան հրաման տացէ՝ վրէժս աւուրն դատաստանին աններելի տանջանաս» (էջ 28բ)։ Այս հոդվածն ավելացրել են հետագայում։ Փիլիպպոս առաքյալի անունով հայտնի կանոնախմբի հնագույն ձեռագրերն այս հոդվածը չունեն։ Թադէոս առաքյալի անունով հայտնի 11-րդ հոդվածի վերջին մասն է այն, տե՛ս վերևում՝ էջ 30, տող 6—9։

ԱՅՍՊԵՍ ԿՈՉՎԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆՏԻՈՔԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 46: *Մի քանի ձեռագրերում վերնագիրն այսպես է. «Ընորին կանոնք երկրորդ» (№№ 3562, էջ 295ր, 648, էջ 23բ), «Դարձեալ (№ 649-ում՝ յիմ՝ դարձեալ) նոցին կանոնք երկրորդ (№№ 649, 650-ում՝ երրորդ)» (№№ 651, էջ 35ր, 649, էջ 45ա, 650, էջ 48ր, 2964, էջ 65ա), «Դարձեալ նոցին երկրորդ կանոնք» (№ 3369, էջ 62բ): Այս ձեռագրերում վերնադիրը սկսվում է «ընորին, «նոցին» և «դարձեալ նոցին» բառերով, որովհետև սույն կանոնախմբին անմիջապես նախորդում է 25 հոդվածից բաղկացած՝ Անտիոքի կանոնախումբը, որը մտել էր կանոնագրքի Հովհաննես Օձնեցու ժողովածուի մեջ (տես «Կանոնագիրք Հայոց», հտ. Ա, էջ 202—223):*

№ 657 ձեռադրում չի պահվել այս կանոնախումբը: Հինգ ձեռագրերում պահվել է հոդվածների բովանդակության ցանկը, որ այստեղ բերում ենք ըստ k ձեռագրի.

ա.Ա. Վասն եպիսկոպոսի չիշխել այլոց վիճակի:

Բ. [Վասն] ոչ նստելոյ սարկաւագի ընդ իրիցու:

Գ. Վասն որ եկեղեցիս հաց ուտեն:

Դ. Վասն արանց չղաւղել ընդ կանայս:

ե. Վասն որ ի հարսանիս կաքաւեն:

Զ. Վասն ժառանգաւորաց որ ի խաղս և ի հրապարակս գնան:

է. Վասն մեղաց և արդարութեան և ապաչխարելոյ:

Ը. [Վասն] ի սուրբ դրոց վկայութեան պատուիրանացն Աստուծոյ:

Թ. Վասն աստուածաշունչ գրոց» (էջ 186բ, տե՛ս նաև m, էջ 190ր—191ա, p, էջ 204բ—205ա, s, էջ 234ա—234բ):

Իսկ O ձեռագրի ցանկը այսպիսին է.

«Ա. Վասն եպիսկոպոսի մի՛ իշխեսցէ յայլոց վիճակի քահանայ ձեռնադրել:

Բ. Վասն սարկաւագի մի՛ նստցի ընդ իրիցու ի սեղան:

Գ. Վասն ի մէջ եկեղեցոյ ոչ ճաշակել հաց:

Դ. Վասն քահանայի և սարկաւագաց և ժողովրդոց ի հետ կանանց մի՛ մտցեն ի բաղանիսն:

ե. Վասն քահանայի ոչ գնալ ի հարսանիս և կաքաւել:

Զ. Վասն քահանայից և յուխտէ մանկանց մի՛ գնալ տեսանել խաղ ի հրապարակս:

է. Վասն ղսահմանադրեալ կանոնս և զօրէնս պահեսցեն:

Ը. Վասն լռելոյ զլեզու իւր ի չար և ի սուտ խօսելոյ և յերդնելոյ:

Թ. Վասն պաշտելոյ զԱստուածաշունչ դիրք՝ զՀին և զՆորս» (էջ 331աբ):

Հոդվածների ուշադիր քննությունը ցույց տվեց, որ դրանք քաղված են մեզ հայտնի կանոնախմբերից և աղբյուրներից. այդ մասին տե՛ս վերևում՝ էջ XLVI: Առաջաբանը և Ը հոդվածը ավարտվում է «ողջ լերուք ի Տէր» արտահայտությամբ, ւրը ցույց է տալիս, որ դրվածքը ուղղված է մեկին և խրախատական նամակի բնույթ ունի, թեև իրականում կարող էր որևէ մեկին ուղղված չլինել:

Առաջաբան, էջ 46—47: *№№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերը չունեն առաջաբան: № 659 ձեռագրում չի պահվել առաջաբանի սկզբի «Որպէս ասէ՝ յերկուց... ասիցեն լերինս փոխեաց՝ փոխեսցի» և վերջին՝ «խաղաղութիւն ձեզ բազմասցի, ողջ լերուք ի Տէր» հատվածները:*

Հոդ. Ա, էջ 47: *№№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածը: Այս ձեռագրերում պահվել են Բ, Գ, Դ, ե, Զ, հոդվածները, թվով հինգ:*

Հոդ. Բ, էջ 47: Նախորդ ծանոթ. մեջ նշված յոթ ձեռագրերում այս հոդվածը գրված է Գ հոդվածի տեղը, իսկ Գ-ն՝ Բ-ի։

Հոդ. Գ, էջ 47: № 650 ձեռագրում չի պահվել սկզբի «կամ եղև մեծ և սուրբ ժողովոյն» հատվածը։ Հոդվածի վերջում №№ 649, 650, 651, 2969, 3369 ձեռագրերն ունեն «ըստ առաքելոյն», իսկ բնագրի «ունիցին» բառը № 3369 ձեռագրում փոխարինված է «ուսցին» բառով (էջ 62բ)։

Հոդ. Դ, էջ 47—48: Բնագրի «երէց» բառը №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում գրված է հոգնակի «քահանայից» (№№ 648, էջ 23բ, 3562, էջ 296ա), «սարկաւագ»-ը՝ «սարկաւագաց», «ղուզել»-ը՝ «լուզել» (№ 650-ում՝ լօղեալ. №№ 649, էջ 45ա, 650, էջ 49ա, 651, էջ 35բ, 2964, էջ 65բ)։ Հոդվածի վերջում №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում կարգում ենք նաև «ընդ նոսա»։

Հոդ. Ե, էջ 48. №№ 648, 3562 ձեռագրերում սկիզբը մի փոքր այլ շարադասութիւն ունի. այսպես՝ «կամ եղև մեծ ժողովոյն քէ քահանայից իսկ և ամենայն ուխտի» (էջ 23բ, 296ա)։ Հոդվածի վերջին՝ «վայել էր» բառին №№ 648 (էջ 23բ), 649 (էջ 45ա), 650 (էջ 49ա), 651 (էջ 36ա), 2964 (էջ 65բ), 3562 (էջ 296ա) ձեռագրերում հաջորդում է «քահանայից», իսկ № 3369 (էջ 62բ) ձեռագրում՝ «քրիստոնէից» բառը։

Հոդ. Զ, էջ 48: Բնագրի «երգոց և փողոց» հատվածը №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում այսպես է՝ «երգաց (№ 3369-ում՝ երգուց) և պարուց և փողոց»։ Այս ձեռագրերը չունեն նաև «զոն», «զտուն իւր» բառերը։ Վերջինս չունի նաև № 659 ձեռագիրը (էջ 103բ)։ №№ 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում բնագրի «առնել» բառը փոխարինված է «լինել» բառով։ Բնագրի «Աստուծոյ քանզի» բառերի միջև կարդում ենք. «գիտասչիր դի հեռանան (№ 659-ում՝ հեռանայ) չնորհք (№№ 659-ում՝ չնորհեն, 648-ում՝ չնորհքն) տեառն (№ 659-ում՝ աստուծոյ)» (№№ 648, էջ 23բ—24ա, 649, էջ 45ա, 650, էջ 49ա, 651, էջ 36ա, 659, էջ 103բ, 2964, էջ 65բ, 3369, էջ 62բ, 3562, էջ 296ա)։

Հոդ. Է—Ք, էջ 48—54: №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում այս երեք հոդվածները չեն պահվել։

№ 659 ձեռագրում մինչև է հոդվածի պատգամների քվարկումը կա վերնագիր՝ «Ժ պատգամք» (էջ 103բ, հմմտ. 1բ էջը)։ Առանձին չեղումներ կան պատգամների մէջ. օրինակ՝ ա-ում «ձեզ»-ի փոխարեն կա «քեզ» (էջ 103բ). ահա նաև մյուսները, որոնք խիստ համառոտ են.

«բ. Եւ մի՛ արասցես զնմանութիւն տեառն Աստուծոյ քո ի վերայ երկրի։

գ. Սիրեսցես զտէր Աստուած քո։

դ. Պատուեսյ զաւր չաբաթուն։

ե. Եւ զհայր և զմայր քո պատուեսյ» (էջ 103բ—104ա)։ Սրա տակ գրված է. «Ասյս ի մի տախտակին գրեալ կայր, և ի միւսն» (էջ 104ա), և թվում է հաջորդ զ—ժ պատգամները, ուր համառոտ են Ք-ն և ժ-ն.

«Ք. Մի՛ սուտ վկայեր։

ժ. Մի՛ ցանկայր ամենայնի որ ինչ ընկերին է» (էջ 104ա)։

Հոդ. Ը, էջ 50—52: № 659 ձեռագրում այս հոդվածը միացված է նախորդին։ Այստեղ չեն պահվել հոդվածի վերջին մասի «որ կամիցիս», «զԱստուածդ» և «ողջ լերուք... ուխտի եկեղեցւոյ» բառերը և հատվածը, ինչպես նաև Թ հոդվածը։

ԵՓՐԵՄ ԱՍՈՐՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 55: №№ 648, 3562 ձեռագրերում չի պահվել բնագրի «գլուխք Ը» հատվածը (էջ 165բ, էջ 261ա)։ Երկու ձեռագրեր միայն վերջին մասում ունեն բառերի հետևառաջություն. «ի կուսութեան ճառէն, զոր անուցանէր անապատն» (№№ 659, էջ 311ա, 657, էջ 123բ)։ № 657 ձեռագրում նչված է «տուն ԻՀ», մինչդեռ ձեռագրում բերված են կանոնագրքից արդեն հայտնի ութ հոգվածները։ Այս կանոնախմբի վավերականության մասին խոսելիս Հ. Տաշյանը այն իրավացիորեն համարում է կեղծ (Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 148)։ Եփրեմ Ասորու մատենագրության մեջ (Սբբոյն Եփրեմի մատենագրութիւնք, հտ. Ա, Բ, Գ. Վենետիկ, 1836) մեր որոնումներն այս կանոնախմբի վավերականությունը հաստատող որևէ հետք գտնելու համար՝ իզուր անցան։

Հոդվածների բովանդակության ցանկերը մի քանի ձեռագրերում տարբեր են, օրինակ, kmps-ինն այսպես է (ըստ k ձեռագրի).

«Ա. Վասն ժառանգաւորաց որ կամակոր մտաւք ընկենուն զպատիւն։

Բ. Որք ճաշակեցին ի մոռացութեան ի մսոյ կամ ամբարտաւանութեամբ։

Գ. Վասն քահանայի որ լուծանէ գպահս։

Դ. Վասն որ մեռելոտի ուտեն կամ զհեթանոսաց զննեալ։

Ե. Քահանայ որ յանուրջս պոռնկեսցի գիճութեամբ։

Զ. Վասն Աստուածայայտնութեան պահոց ժառանգաւորաց և աշխարհականաց։

Է. Վասն յիշատակաց մարտիրոսաց։

Ը. Վասն տէրունական պատարագի մատուցանելոյ» (էջ 116բ, հմմտ. m էջ 124բ—125ա, p, էջ 125բ—126ա, s, էջ 146բ)։

O ձեռագրում ցանկն այսպիսին է.

«Ա. Վասն քահանայի և կրօնաւորի և սարկաւագի որ կամակոր մտօք զինքն ընկենուն։

Բ. Վասն որք ի մոռացութենէ զշորեքշաբթի և ուրբաթի միս ուտէ։

Գ. Վասն քահանայի որ ի նոյն արասցէ։

Դ. Որք մեռելոտի ուտեն կամ զհեթանոսի ոճենայն։

Ե. Վասն քահանայի որ յանուրջս պոռնկի։

Զ. Վասն Աստուածայայտնութեան պահոցն։

Է. Վասն յիշատակ մարտիրոսաց առնելոյ։

Ը. Վասն տէրունական ոճոյն և կիրակէի պատարագ անխափան մատուցանելոյ» (էջ 324աբ)։

№ 657 ձեռագրում ցանկն այսպիսին է.

«Ա. Վասն կարգաւորաց ընկենուլ զպատիւն։

Բ. Վասն մոռացմամբ ճաշակել։

Գ. Վասն քահանայ ի նոյն գտեալ։

Դ. Վասն մեռելոտոյ ուտելոյ։

Ե. Վասն քահանայի [որ] յանուրջս պոռնկի։

Զ. Վասն Աստուածայայտնութեան պահոցն։

Է. Վասն զմարտիրոսաց փոխել։

Ը. Վասն տէրունական պատարագինն» (էջ 123ա)։

Սրանից հետո, որով ավարտվում է սույն կանոնախմբի ցանկը, որպես շարունակություն նչված են մի քանի կանոնախմբերի վերնագրեր.

«Թ. Վասն Կիւրղի Աղէքսանդրացւոյն։

Ժ. Աթանասի ասացեալ։
ԺԱ. Յոհանու Մանդակունւոյ։
ԺԲ. Փիլիպոսի առաքելոյն։
ԺԳ. Եպիփանու (էջ 123ա)։

Ձեռագրում այս հերթականությամբ էլ դասավորված են վերոհիշյալ կանոնախմբերը։ Ցանկին նայելով ընթերցողը կարող է այն սխալ տպավորությունը ստանալ, թե եփրեմ Ասորու կանոնախմբի № 657-ի տարբերակը ունի ութից ավելի հոդվածներ։

Հոդ. Ա, էջ 55—56։ № 648-ում չի պահվել թիվը։ Բնագրի «ի հաղորդութիւնն»-ը №№ 648, 3562-ում դրված է «ի հաղորդութեան» ձևով (էջ 166ա, էջ 261ա)։

Հոդ. Բ, էջ 56։ Այս հոդվածի նյութն ընդգրկող և միևնույն հեղինակի անունով մի այլ գրվածք գտնում ենք № 991 Ճառընտիրում (էջ 297բ—300բ), «Երանելոյն Եփրեմի Տորին Ասորոյ վասն ոչ լուծանելոյ զպատս չորեք[չ]աթաթին եւ ուրբաթի» խորագրով։ Այս բնագիրը բավական ընդարձակ է և ոչ մի նմանություն չունի սույն հոդվածի հետ։ Նման մի բնագիր տես նաև Բ. Սարգիսյանի Յուցակում։ Ըստ վերջինիս՝ «Հետնագույն և հետևակ գրչե մը հերյուրված կամ թարգմանված կ՝երեի» (Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ, հատ. Բ, Վենետիկ, 1924, էջ 585)։

Հոդ. Դ, էջ 57։ Բնագրի «պապաշխարեսցեն եւ դարձցին» հատվածը №№ 648, 3562-ում դրված է «դարձցին և պաշխարեսցեն» ձևով (էջ 166բ, էջ 261բ), իսկ վերջին՝ «պապաշխարութեան» բառը երկու ձեռագրում էլ չի պահվել։

Հոդ. Զ, էջ 56—58։ №№ 648, 3562-ում հոդվածն սկսվում է այսպես. «Քահանայք Աստուածայայտնութեան այսպէս կարգեցաւ այրեաց և կրօնաւորաց և ապաշխարողաց» (էջ 166բ, էջ 261բ)։ Այս ձեռագրերում չեն պահվել նաև երկրորդ «կարգեցան» և «ութաւրեայ» բառերը։ №№ 657, 659 ձեռագրերում բնագրի «Ե»-ի փոխարեն նշված է. «Խ» (էջ 123բ, էջ 312բ)։

Հոդ. է, էջ 58։ №№ 657, 659-ում չի պահվել բնագրի «յիշատակս» բառը (էջ 124ա, էջ 312բ)։

ԿՅՈՒՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑՈՒԻՆ ՎԵՐԱԴՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 59: №№ 659, 657 ձեռագրերը բնագրի «գլուխք Ե»-ի փոխարեն ունեն «ասաց ելալ» (էջ 310ա, էջ 124ա)։

Պահվել է երկու ցանկ։ kmps ձեռագրերի ունեցածը բերում ենք ըստ k-ի։

«Ա. Վասն կուսակրաւն և այրի քահանայից զառնել քահանայագործութիւն։

Բ. Վասն քահանայի որ կին ունի և շնացաւ։

Գ. Վասն որ ամուսնացան ընդ հեթանոսս։

Դ. Վասն որք զժառանգս հեթանոսաց սնուցանեն։

Ե. Վասն որ զմկնանկն աւրհնեն և զայլ գարշելիս» (էջ 155ա, հմմտ. m, էջ 160ա, p, էջ 168ա, s, էջ 193աբ)։

Իսկ O-ինն այսպիսին է.

«Ա. Վասն կրօնաւորի կամ այրի քահանայի աշխարհի քահանայութիւն արասցէ։

Բ. Վասն քահանայի որ ի շնութիւն անկանի։

Գ. Վասն որք ամուսնացեալ են ընդ հեթանոսաց։

Դ. Վասն որք զժառանգս հեթանոսաց առնուն ի սնունդս։

Ե. Քահանայ (րն. վահանայ—վ. հ.) որ աւրհնէ զմթեր, այսինքն՝ մկնընկեաց ամանս» (էջ 335բ)։

Հոդ. Ա, էջ 59: Բնագրի «նաեւ ժողովուրդքն» բառերի միջև №№ 648, 3562 ձեռագրերը ունեն «իւր» (էջ 165ա, էջ 266բ)։

Հոդ. Դ, էջ 59—60: Հոդվածի վերջում՝ «ապա յետին» բառերի միջև №№ 648, 3562 ձեռագրերը ունեն «թէ» (էջ 165բ, էջ 266ա)։ Բնագրի «Քոջակին» բառից մինչև կանոնախմբի վերջը չի պահվել № 3562 ձեռագրում, հավանաբար, ընդօրինակութեյունն ընդհատվելու պատճառով, որովհետև ձեռագրի հաջորդ 267, 268 թերթերը դատարկ են։

Հոդ. Դ, էջ 60: № 648-ում չի պահվել բնագրի «ըստ» բառը (էջ 165բ)։ №№ 648, 657, 659 ձեռագրերում բնագրի «կրեսցեն» բառի փոխարեն դրված է «ընկալցին» (էջ 165բ, էջ 124ա, էջ 311ա)։

Հոդ. Ե, էջ 60—61: №№ 657, 659 ձեռագրերում չի պահվել սույն հոդվածը, իսկ № 648-ը չունի միայն «ինչ» բառը (էջ 165բ)։

ԵՊԻՓԱՆ ԿԻՊՐԱՑՈՒԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 62: №№ 648, 3562-ում չեն պահվել «գլուխք ե» բառերը։ № 657-ում այս կանոնախումբը առանց խորագրի միացված է Փիլիպպոս առաքյալի կանոնախմբին, սակայն այդ չփոթը ուղղելու նպատակով գրիչն ևՀոդվածի դիմաց, աջ լուսանցքում, կարմիր մելանով գրել է. «Եպիփանուն էր» (էջ 125ա), որը և նկատվում է որպես վերնագիր։

Պահվել են մի քանի տեսակ ցանկեր, օրինակ, №№ 648, 3562-ում հետևյալ կերպ է.
«Ա. Վասն եպիսկոպոսաց և երիցանց և սարկաւագաց ոչ է պարտ տանտիկին ունել։
Բ. Վասն որք ուլունս արկանեն։
Գ. Վասն Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուլ կաթողիկէ։
Դ. Վասն որք պատահական մահուամբ մեռանի։
ե. Վասն զի ոչ է պարտ ի Զատկէն մինչև ի Պեն[տ]եկոստն պըսակ դնեն (№ 648, էջ 164բ. հմմտ. № 3562, էջ 266ա)։

kmps-ում այսպես է. «Ա. Վասն ժառանգաւորաց որ տանտիկին ունին հեթանոսաբար։
Բ. Վասն որ ուլունս կապեն և գրարարութիւն անեն։
Գ. Վասն թէ զկնի Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուն կաթուղիկեաք։
Դ. Վասն որք յանկարծակի չար մահուամբ մեռան։
ե. Վասն որք ի տէրունի աւուրսն պսակ դնեն» (k, էջ 153ա, m, էջ 158ա, p, էջ 166ա, s, էջ190բ—191ա)։

Ահա և O-ի ունեցածը. «Ա. Վասն եպիսկոպոսի և քահանայ[ի] որ տանտիկին ի տան ունիցի[ն]։
Բ. Վասն որք ի կախարդս երթան։
Գ. Զկնի Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուն կաթուղիկեայքն։
Դ. Վասն որք ի ծովու և ի չար գազանէ մեռանին։
ե. Ի Զատկէն մինչև ցՊենդակոստն և յամենայն կիրակէի պսակ չանեն» (էջ 336բ)։

Հոդ. Ա, էջ 62: № 657 ձեռագրի բնագիրն էական տարբերություն չունի։ Հոդվածի վերջին «ի քերցս» բառը միայն № 648-ում դրված է «ի քեռ նոցա» ձևով (էջ 164բ)։
Հոդ. Դ, էջ 63: Նկատելի տարբերությունն այն է, որ բնագրի «ի գետոյս» բառը №№ 648, 3562 ձեռագրերում դրված է հոգնակի «ի գետոցս» ձևով, իսկ «և ի սրոյս» հատվածը երկու ձեռագրերում էլ չի պահվել (հմմտ. էջ 165ա, էջ 266բ)։

ԱՅՍՊԵՍ ԿՈՉՎԱԾ ԱՆՏԻՈՔԻ ԺՈՂՈՎԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վերնագիր, էջ 65: Ծանոթագրություններում օգտագործված ձեռագրերից միայն № 659-ը առանց խորագրի, ունի այս բնագիրը (էջ 204ա—208ա)։ Վերջինս անմիջապես հաջորդում է Բարսեղ Կեսարացու մի նամակին, ուղղված Անտիոքի եպիսկոպոս Դիոդորին (տե՛ս «Կանոնադիրք Հայոց», հտ. Ա, էջ 620—621)։

kmps *ձեռագրերում մյուս կանոնախմբերի նման, այս բնագիրը ևս ունի բովանդակության ցանկ. ահա այն ըստ* k *ձեռագրի.*

«Ա. Երեք հարիւր ե ԺԸ որ ի Նիկիա, ՃՄ, որ ի Կոստանդնուպոլիս, Մ որ յԵփեսոս։

Բ. Որ ոչ հաւատալ զբնութիւն զէութիւն միութեանն բանին։

Գ. Որ ոչ խոստովանի զծիսուս Աստուած։

Դ. Որ ասէ թէ յերկնից կամ յայլմէ բնութենէ։

Ե. Որ զմարմինն Աստուծոյ ապականացու ասէ։

Զ. Որ ասեն Բ բնութիւն։

Է. Որ ասեն զմահն Տեառն և զչարչարանսն ապականացու։

Ը. Որ ասեն զմարմինն Տեառն ի միաւորութենէն մինչև յարութիւն» (էջ 139ա, հմմտ. m, *էջ 144բ,* p, *էջ 150ա,* s, *էջ 173բ)։*

№ 659 ձեռագրում, ինչպես ասացինք, պակասում է վերնագիրը, հետևապես չի իմացվում, թե այն ում է վերագրված։

Այժմ մի քանի նշում № 659 ձեռագրի պահած չեղումների և ընթերցումների մասին։ Բնագրի մինչև «նզովեմք և զՓլաբիանոս եպիսկոպոս» (էջ 66, տող 12) հատվածը № 659 ձեռագրում կարգում ենք. «նզովեմք և զՄանի և զՄարկիոն և զԲարդուծան և զԵւտիքոս որ ասաց եթէ յերկնից երեր զմարմինն Ցիսուս» (էջ 204բ, հմմտ. «Գիրք քղթոց», էջ 66, «Կնիք հաւատոյ», էջ 370)։ Մի այլ տեղ բնագրի «նզովեմք և զԵւդոդորոս... զԲարա ի Մծբնայ» հատվածի (էջ 67, տող 6) փոխարեն կարդում ենք «նզովեմք և զԵւդոդորոսն և զԴիոգորոս և զԲայ և զԿակ և զԲարայ ի Մծբնայ» (էջ 205ա)։ Այսպես աղավաղված է նաև բնագրի «Խաչինն» (էջ 68, տող 5) բառը «խաղին» ձևով (էջ 205բ)։ Մինչև 69-րդ էջի առաջին տողը, որտեղ «Գիրք քղթոց»-ում սկսվում է Աբդիշո եպիսկոպոսի երկրորդ նամակը, № 659 ձեռագրում գտնում ենք վերնագիրը՝ «Ճանկ նզովելոյ զԱրիոս և զայլ հերձուածս» (էջ 206ա), որին հետևում է հետևյալ ցանկը.

«Ա. Բնութեան։

Բ. Խոստովանութեան։

Գ. Որ յերկնից բերեալ ասեն զմարմինն Քրիստոսի։

Դ. Որք ապականացու ասեն զմարմինն Քրիստոսի։

Ե. Երկուց բնութեանց։

Զ. Որ ասեն զչարչարանս փրկարար ապականացու։

Է. Որ զմարմինն տեառն ապականացու ասեն մինչև ցՅարութիւնն (էջ 206բ)։

Այս բնագիրը պահվել է նաև մեր Մատենադարանի №№ 859 (էջ 194բ—199ա), 5182 (էջ 133ա—136բ) և 8463 (էջ 134բ—139բ) ձեռագրերում։ Նկատելի է, որ վերջիններիս ունեցածը քաղված է կանոնագրքի բնագրից, եթե բացառենք մի-երկու բառերի սխալ ընդօրինակությունը կամ բաց թողումը, որոնք արդյունք են անուշադիր ընդօրինակության, մնացածը նույնն է։ Միայն № 859 ձեռագրում չի պահվել ժողովի մասնակիցների ցանկը (էջ 199ա)։

№ 659 ձեռագրում մի փոքր ընդարձակ է և հատվածը (էջ 70). «Որ ասէ զկարգ միութեանն բաժանել յերկուս բնութիւնս ի Քրիստոս կամ երկուս դէմս և երկու կերպարանս, և յայն մուծանեն զչորրորդութիւնն, այսպիսիքն նզովեալ լիցին» (էջ 207ա)։

Ժողովի մասնակիցների ցուցակում, բնագրի «Դեմատրոս, Բարսոսե-ի (էջ 72) փոխարեն № 659 ձեռագիրն ունի «Դեմատ ոս (մեկ տառի տեղ բաց է թողնված—Վ. Հ.), Բասոսս» (էջ 208ա), իսկ «Պատակիոս» (էջ 72) անունը դարձել է «Պատարակիոս» (էջ 208ա)։ № 659-ում չեն պահվել վերջին՝ «Ի եպիսկոպոսք» բառերը։

Բնագրի բ հատվածի «որ ոչ» բառերի վրա (էջ 69, տող 3) F ձեռագրում կա նշան և 162ա էջի աջ լուսանցքում գրիչը գրում է. «Ճայլ օրինակէ այս տօնս այսպէս է. «որ ոչ խոստովանի զՔրիստս Աստուած որ համբերեաց խաչի կամօրութեամբ վասն մեր՝ մին ի դիմաց երրորդութեան և ի բնութենէ Աստուծոյ Հօր. այլ փոխանակ այդորիկ ասէ, թէ մարդ է բնութեամբ, և այր է արարած, և Աստուած է չնորհօք, և որդի է ընտրութեամբ և ապականացու մարմնով, և չարչարելի և մահկանացու բնութեամբ մարդկայնով՝ եղիցի նզովեալ»։ Այս մեջբերումը ճիշտ և ճիշտ «Գիրք թղթոց»-ի ունեցածն է (էջ 68)։ Այն արդյոք քաղված է վերջինից, թե՞ մի այլ կանոնադիրք ձեռագրից։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԻԿԻԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր. էջ 73: №№ 657, 8459, 9311 ձեռագրերում չի պահվել այս կանոնախումբը, իսկ մյուս ձեռագրերում վերնագիրը ունի տարբեր շեղումներ, օրինակ, № 3369 ձեռագրում պահվել է «Կանոն երկրորդ Նիկիոյ, որք եղան ՅՃԺԸ եպիսկոպոսունս կրկնաբանելով կարճ ի կարճոյ» (էջ 36ա) ձեռ. № 659 ձեռագրում չեն պահվել Կանոնագրքի ունեցած «երկրորդ» բառը և վերջին՝ «կրկնաբանելով կարճ ի կարճոյ գլուխք ՅԺԴ» հատվածը (էջ 85բ), իսկ մնացած՝ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս կանոնախումբը քանի որ գտնվում է Նիկիայի առաջին տիեզերական ժողովի կանոնախմբից հետո, ուստի այս կանոնախմբի վերնագիրը ենթարկված է նախորդին, այսպես. «Այլ կանոնք Նիկիայ (№№ 650, 651, 2964 ձեռագրերում՝ Նիկիական)» (№№ 648, էջ 11բ, 649, էջ 31ա, 650, էջ 34բ, 651, էջ 23բ, 2964, էջ 44ա, 3562, էջ 281ա). այսինքն, այս կանոնները ևս Նիկիայի առաջին տիեզերական ժողովի մի այլ որոշումներն են:

Ծանոթագրություններում օգտագործված մյուս ձեռագրերի ունեցած տարբերակների մասին խոսելիս պետք է նշել, որ №№ 648, 649, 650, 651, 2964 և 3562 ձեռագրերում 114 հոդվածներից պահվել են 25-ը, որոնք ունեն ոչ թե հերթական՝ Ա, Բ, Գ, Դ, Ե և այլն համարներ, այլ կանոնագրքի ունեցած համարները, օրինակ, այստեղ առաջին տեղում դրված է ԻԱ հոդվածը՝ ԻԱ համարով, երկրորդ տեղում ԼԸ հոդվածը՝ ԼԸ համարով, երրորդ տեղում ԼԹ հոդվածը՝ ԼԹ համարով և այլն: Ի դեպ սա ցույց է տալիս, որ այս տարբերակների սկզբնական բնագիրը կազմվել է կանոնագրքի բնագրից և պետք է ունենա ամենայն հավանականությամբ XV—XVI դարի հնություն: № 3369 ձեռագրի տարբերակում սկզբի 25 հոդվածները նույնն են, ինչ որ № 648 և սրան հարող ձեռագրերում, բայց հոդվածների համարակալումը վերջիններիս նման չէ, այլ փոփոխված և հաջորդական՝ Ա, Բ, Գ, Դ, Ե և այլն: Այնուհետև այս 25 հոդվածներին հաջորդում է վերևում նշված (էջ LXII—LXIII) Ա—ՃԲ հոդվածների խումբը՝ այս կանոնախմբի սկզբնական բնագիրը 47 հոդվածով, սկզբում հաջորդականությունը մի փոքր խախտված, գրված է իր հերթական ԻԶ—ՀԲ համարների տակ: Ապա սրան հաջորդում են կանոնախմբի մնացած հոդվածները:

Ցուրաքանչյուր հոդվածի մասին իր տեղում կխոսվի անհրաժեշտության չափով:

Այս բոլոր ձեռագրերից միայն № 659-ի տարբերակն է, որ ունի հոդվածների բովանդակության այբբենական ցանկ՝ ինչպես մի քանի ուրիշ կանոնախմբեր: Ցանկը արված է խնդրո առարկա հանդիսացող հոգվածը հեշտությամբ գտնելու համար, թեև որոշ տեղերում հոդվածների համարները ճիշտ չեն նշված: Բերում ենք այդ ցանկն ամբողջությամբ: Ցանկի ձախ կողմում, կլոր փակագծերում, նշում ենք ձեռագրի հոդվածների այն համարները, որոնք շեղվում են ցանկում նշված համարներից, իսկ այնպիսիները, որոնք համապատասխանում են ցանկի նշումներին, բաց ենք թողնում:

Ցանկ Նիկիոյ

[Ա]մուսնացողաց ընդ հերցուածողս—ՀԻ
(ՂԸ) Աղաւթելոց—ՃԺԶ
(ՂԴ) Այրի մարդոց—ՂԴ
Բորոտաց—ԻԷ
Աղաւթից—ՁՔ, ՁԳ
Բազմամուսնաց—ԼԸ
Ամուսնացելոց—Ք, ԽԶ
(ՁՀ) Գրակարդացաց—ՁՔ
Արհամարհելոց—ԺԶ
(ՂՔ) Եպիսկոպոսաց—Դ, Ե, Կ, ԿԴ, ՂՀ
Արհամարհողաց—ԽՔ, Մ
Երպիսկոպոսաց—Է, ԺԵ, ԻՀ, ԿԴ, ԿԵ
(Ղ) Ագաբաց—ՃՔ, ՂԱ
(ՂԱ) Եկեղեցականաց—ԻԵ, ԿՔ, ՂԲ
Ամբարտաւանից—ՃՔ
Երիցանց մեղուցելոց—ԽԱ, ԽԲ, ԽԴ, ԿԲ
Առժամայն մկրտելոց—ՀԲ, Ճ
(ՀԷ) Եպիսկոպոսաց—ԿՀ, Հ, ՀԵ, ՃԺԲ

(ՁՔ) Երգմնացողաց—Ղ
Երիցու ի բեմ ելանել—ՃԺԱ
Զոհողաց—ԻԱ, ԻԲ
Զանազան մեղուցելոյ—ՀԱ
Ընչից եկեղեցւոյ—ՇԱ
Թողացելոց զորդիս—ՇԵ
(ՂԶ) Թովչաց—ՃԺԵ
Ժառանգաւորաց—Ժ
(Զէ) Ժառանգաւորաց—ԺԷ, ԼՀ, Ա, ՁՀ, ՃԲ
Ժողովրդականաց—ՀԲ, ՁԱ, ՁԴ
Լուծողաց զպահս—ՇՀ
Խորոզաց—ԱՀ
Շառայից—ԱԷ
Շափս հարկանողաց—ՃՀ
Կրճատելոց—Ա
(ՂԲ) Կիրակէի—Ի, ՇԷ, ՂԳ
Կուսանաց—ԻԲ, ԼԳ
Կանանց ամուսնացելոց—ԼԴ
Կանանց—ՇԳ, ՇԴ, ՁԵ
(Ճ) Կէսսարկաւագաց—ՂԲ
Հանկանակողաց—ՃԺ
Հեթանոսաց—Բ
Հաւատացելոց—ԺԴ
Հերձուածողաց—ԺԲ
Հիւանդաց—ԱԳ
Հերձուածողաց դաւց—ՀԴ, ՀԳ
Հիւանդաց մկրտելոց—ՃԳ, ՃԴ
Ձեռնադրելոց—Ը, ԿԶ, Կէ
(ՂԴ) Ճաշել ընդ հերձուածողս—ՂԵ
Միաշաբաթի—Զ
(ՂԷ) Մսակերաց—ՂԶ
Մկրտելոց—ՃԱ, ՃԲ
Ցափրշտակողաց—ԻԳ
Ցղի կանանց—ԼԷ
Նշելոյ ընդ կանայս—ԼՂ
Շնացելոց—Լ, ԼԲ
Շինական տանց—ՃԺԳ
Ուրացողաց—ԺԱ, ԺԲ
Որդոց զՆայր թողուլ—ՇԶ
Ուխտաւորաց—ԿԱ
Պզծելոց—ԻԴ
Պոռնկաց—ԻԶ
Պառաւանց—ՀԶ
Սովորութեանց—Զ
(ՂՁ) Ասրկաւագաց—ԺԸ, ԱԵ, ԶԶ
Սպանողաց զմանուկ—ԼԱ, ԼԲ
Սրբութեանց—ՀԸ
(ՁԶ) Սպասաւորաց—ՁԷ
Վիճակելոց—Գ
Վախճանելոց—ԺԳ
(ՂԸ) Տաւնաւղաց ընթերայս (իմա՝ ընդ Հրէ-այս—Վ. Հ.)—ՂԷ
Քառասնորդաց—ՃՆ, ՃԶ, ՃԷ, ՃԸ (էջ 84բ—85բ)։

Ցանկի վերնագրերից երկուսը՝ «Ձեռաւթելոց—ՃԺԶ» և «Թովչաց—ՃԺԵ» գրչի կողմից ավելացվել են տողամեջ, հետագայում էլ նշված են այնպիսի համարներ, որպիսի համարներով ձեռագրում հոդվածներ չկան. վերջին հոդվածը կրում է ՃԺԴ համարը։ Մի այլ «կանանց» վերնագրում նշված են ՇԳ, ՇԴ, ՁԵ համարները։ Վերջին՝ ՁԵ համարը ճիշտ չէ նշված։ Ձեռագրի հոդվածների շարքում, ՁԴ և ՁԵ հոդվածների միջև կա մի հոդված՝ կանանց բեմ չբարձրանալու մասին, որը համարակալում չունի։ Ցանկում խոսքը թերևս սրա մասին է։ Ճիշտ չի նշված վերջին՝ «Քառասնորդաց» վերնագրի վերջին՝ ՃԸ համարը, որի ներքո գտնվող հոդվածը վերաբերում է հարսանիքներում ծափ, պար և անպատեհ երգեր արգելելուն։ Գիտա-քննական բնագիրը կազմելու համար օգտագործված ձեռագրերից kmps-ն ունեն միևնույն ցանկը, այն բերում ենք ըստ k ձեռագրի.

Ա. Վասն որ կրճատեն զինքեանս։
Բ. Վասն նորատունկ և նոր ուսումն հեթանոսաց որ խնդրեն ձեռնադրութիւն։
Գ. Վասն վիճակաւորաց որ ունին տնտեսս։
Դ. Վասն եպիսկոպոս ձեռնադրելոյ։
Ե. Վասն որոշելոց յեպիսկոպոսէ։
Զ. Վասն զսովորութիւն ոչ նորաձևել։
Է. Վասն ի մայրաքաղաքն մի եպիսկոպոս լինել։
Ը. Վասն զնաւատիկոսն ձեռնադրելոյ։
Թ. Վասն երկրորդ ամուսնացելոց։
Ժ. Վասն ժառանգաւորաց որ զմեզս ոչ խոստովանին։
ԺԱ. Վասն ուրացողաց և անցաւորաց ի ժառանգութիւն ոչ ածելոյ։
ԺԲ. Վասն ուրացողաց, թէ որպէս շնորհին արժան առնել։
ԺԳ. Վասն վախճանելոյ շնորհին արժան առնելոյ։
ԺԴ. Վասն թէ զնոր հաւատացեալս որպէս պարտ է մկրտել։
ԺԵ. Վասն եպիսկոպոսաց քաղաքէ ի քաղաք չփոխել։
ԺԶ. Վասն ժառանգաւորաց որ զեկեղեցիսն արհամարհեն։
ԺԷ. Վասն ժառանգաւորաց որ տոկոսիս առնուն։

ԺՐ. Վասն սարկաւագի՝ աւրէնս ոչ տալ։
ԺՔ. Վասն զհերձուածողսն մկրտելոյ։
Ի. Վասն կիրակէի ծունր ոչ կրկնել։
ԻԱ. Վասն ժառանգաւորաց որ զոհեցին և ապա դարձան։
ԻԲ. Վասն որք վտանգիւ և բռնութեամբ զոհեցին։
ԻԳ. Վասն որ բռնութեամբ զխօսեցեալ աղչկունս յափշտակեն։
ԻԴ. Վասն ուխտաւորաց որ ոչ կամին ճաշակել ի մսոյ։
ԻԵ. Վասն եկեղեցւոյ ստացուածոյն որ վաճառեն։
ԻԶ. Վասն պոռնկացելոց ընդ անասունս ապաշխարելոյ։
ԻԷ. Վասն բորոտաց և դիւահարաց, թէ որպէս պարտ է աղաւթել։
ԻԸ. Վասն եպիսկոպոսաց որ ոչ ընկալան։
ԻԹ. Վասն որ կուսութիւն խոստացան և արհամարհեցին։
Լ. Վասն շնացողաց։
ԼԱ. Վասն թէ մայր զմանկունսն սպանանէ։
ԼԲ. Վասն որ ընդ երկու քեռն ապականութիւն գործէ։
ԼԳ. Վասն կնոջ որ երկու եղբարց ամուսնասցի։
ԼԴ. Վասն որք ի բազում ամուսնութիւնս անցան։
ԼԵ. Վասն որք ցանկան ձեռն արկանել կնոջ և ոչ կարացին։
ԼԶ. Վասն երախայից որ ոչ դադարեն ի մեղանչելոյ։
ԼԷ. Վասն մկրտելոյ զյղիսն։
ԼԸ. Վասն զշնացեալսն ոչ մատուցանել ի քահանայութիւն։
ԼԹ. Վասն քահանայից ոչ երթալ յերկրորդ հարսանիսն։
Խ. Վասն նախ քան զձեռնադրութիւնն մեղուցեալ ժառանգաւորաց։
ԽԱ. Վասն կանանց քահանայից որ շնացան յառաջ կամ յետոյ քան զկարգ։
ԽԲ. Վասն երեսնամեայ ձեռնադրելոյ զքահանայս։
ԽԳ. Վասն որք ի հիւանդութեան մկրտեցան և խնդրեն ձեռնադրութիւն։
ԽԴ. Վասն քահանայից որ յանդիման եպիսկոպոսաց աղաւթս կատարեն։
ԽԵ. Վասն սարկաւագաց յեկեղեցիս լինել։
ԽԶ. Վասն որք զամուսնութիւն արհամարհեն։
ԽԷ. Վասն ծառայից, որ ի ծառայս աստուածպաշտութեան ելանել կամին ի տերանց։
ԽԸ. Վասն որ գարշին ի մսակերաց։
ԽԹ. Վասն որ յամուսնացեալ իրիցուէ խորշի։
Ծ. Վասն որ գխորհուրդ եկեղեցւոյ ի տան գործեն։
ԾԱ. Վասն որ զեկեղեցւոյ պտուղն ծախեն։
ԾԲ. Վասն որ գարշին ագապաց։
ԾԳ. Վասն քահանայից որ ի կապեղայս մտանեն։
ԾԴ. Վասն սարկաւագաց և այլ ուխտի մանկանց որ զհաց և զգինի աւրհնեն։
ԾԵ. Վասն որ յեպիսկոպոսէն կարգացն երդմնեցուցանել զերախայս։
ԾԶ. Վասն քահանայից որ մասունս բառնան յագապաց։
ԾԷ. Վասն որք յեկեղեցիս ճաշ ուտեն։
ԾԸ. Վասն որք ի կիրակէի և ի շաբաթու հրէանան։
ԾԹ. Վասն որ այր և կին ի միասին ի բաղանիս մտանեն։
Կ. Վասն որ ընդ հերետիկոսսն հաղորդին։
ԿԱ. Վասն որք աղաւթս առնեն առ յարարածս։
ԿԲ. Վասն թովչաց և կախարդաց։
ԿԳ. Վասն որք ընդ Հրէայս և ընդ հերձուածողս և ընդ հեթանոսս հաղորդին։
ԿԴ. Վասն եպիսկոպոսի որ ոչ գա ի կոչեցեալ ժողովն։
ԿԵ. Վասն կանանց որ փոքրեն զգլուխս և առնացի զգենուն։
ԿԶ. Վասն զաւակաց որ ի պատճառս աստուածպաշտութեան թողու[ն] զծնաւղս։
ԿԷ. Վասն որ թողու զիւր զաւակսն յաղագս Հզնութեան։
ԿԸ. Վասն որ ի կիրակէի կամ յաւուրս Պենտակոստէից պահեն։
ԿԹ. Վասն որք զեկեղեցական պահս լուծանեն։
Հ. Վասն որք ի ժողովոց մարտիրոսաց գարշին։
ՀԱ. Վասն լուծեալ ժառանգաւորաց որ ի ժողովս գան։
ՀԲ. Վասն որ զօտար արսն առանց թխթոյ քահանայ ձեռնադրեն։

ՀԳ. Վասն իրիցանց որ կանոնական թուխք տան։
ՀԴ. Վասն գաւառաց եպիսկոպոս եպիսկոպոսին կարգել։
Հե. Վասն եպիսկոպոսաց որ յայլում գաւառ ձեռնադրութիւն առնել։
ՀԶ. Վասն եպիսկոպոսաց որ զմիմեանց սահմանս լուծանեն։
Հէ. Վասն այնոցիկ որ ոչ ընկալան զձեռնադրութիւն՝ մի՝ հաղորդեսցին։
ՀԸ. Վասն ձեռնադրեալ եպիսկոպոսաց որ ոչ ընկալան ժողովուրդն։
ՀԹ. Վասն եպիսկոպոսաց որ փոխանորդ կացուցանեն։
Զ. Վասն եպիսկոպոսաց գիտոն և իշխան լինի և զիւր ինչսն առանձին։
ԶԱ. Վասն եպիսկոպոսաց ամենայն իրաց իշխանութիւն ունել յեկեղեցիսն և ընչիցն։
ԶԲ. Վասն որք յազգի յազգի ի մեղս անկանին։
ԶԳ. Վասն որ զառաջամայն մկրտեալսն ի քահանայութիւն մատուցանեն։
ԶԴ. Վասն հերետիկոսաց ընդ ուղղափառսն ոչ աղաւթեալ։
Զե. Վասն որ ի հանգստարանս և ի վկայարան հերետիկոսաց երթան։
ԶԶ. Վասն որ ընդ հերետիկոսսն ամուսնութիւն առնեն։
Զէ. Վասն պառաւանց որ յառաջոյ նստին։
ԶԸ. Վասն ընտրութեամբ առնել եպիսկոպոսն։
ԶԹ. Վասն զսրբութիւնսն յայլ տեղիս ոչ առաքել։
Ը. Վասն ժողովրդականաց որ եկեղեցւոջ գիրս կարդան կամ սաղմոս ասեն։
ԸԱ. Վասն սաղմոս ասել և գիրս կարդալ։
ԸԲ. Վասն ամենայն ժողովս պաշտաւն լինել։
ԸԴ. Վասն զկնի վարդապետութեան երախայից աղօթս առնել։
ԸԴ. Վասն ապաշխարողաց և հաւատացելոց նոյնպէս։
Ընե. Վասն աշխարհականաց որ ի բեմս ելանէ։
ԸԶ. Վասն կէսսարկաւագաց որ զսարկաւագաց տեղիս կամին ունել։
ԸԷ. Վասն ուրարի, թէ ո՞րպէս պարտ է ունել։
ԸԸ. Վասն կէսսարկաւագաց ոչ քողուլ զգրոնս։
ԸԹ. Վասն որ յետ երկուց չաբաթուց Քառասնորդացն ի մկրտութիւն գան։
Ձ. Վասն որք կամին գալ ի մկրտութիւն։
ՁԱ. Վասն Աւետարան կարդալոյ։
ՁԲ. Վասն որք ի հիւանդութեանն մկրտին։
ՁԳ. Վասն զմկրտեալսն ուծանելոյ։
ՁԴ. Վասն թէ ի Քառասնորդսն շաբաթ և կիրակէ պատարագ մատուցանել և ոչ յամենայն աւուր։
ՁԵ. Վասն զմեծ ի հինգշաբաթին ոչ լուծանել։
ՁԶ. Վասն հարսանեաց ի Քառասնորդս և ի Պենտակոստն և ի կիրակէսն ոչ առնել։
ՁԷ. Վասն ըսպասոյ և երգոց հարսանեաց։
ՁԸ. Վասն քահանայից ըստահակ տեսիլս տեսլեան։
ՁԹ. Վասն հանդանակողաց։
Ճ. Վասն քահանայից որ յառաջ քան զեպիսկոպոսն ի սեղանն նստին։
ՃԱ. Վասն եպիսկոպոսաց յազարակս և ի գեղս ոչ նստել։
ՃԲ. Վասն եպիսկոպոսաց և քահանայից որ ի շինական տունս պատարագս մատուցանեն։
ՃԳ. Վասն ի յեկեղեցիս զկանոնեալ գիրսն կարդան։
ՃԴ. Վասն ոչ լուծանելոյ զնիկիական կանոնսս (էջ 46ա—48բ, համմտ. m, էջ 57բ—60ա, p, էջ 51ա—53բ, s, էջ 58ա—61ա)։

Հոդ. Ա, էջ 73: ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածից մինչև ի հոդվածը չի պահվել։ № 3369 ձեռագրում այս հոդվածը դրված է ԻԶ համարի տակ (էջ 37ա)։

Հոդ. Բ, էջ 73: № 3369 ձեռագրում այս հոդվածը դրված է ԻԷ համարի տակ։ Այստեղ էական տարբերություն չկա, եղածը ուղղագրական կամ քերականական տարբերություն է, օրինակ, այս տարբերակում մի հատվածը կարդում ենք այսպես. «զնոր տունկս և նոր յուսմունսնս կամ «ածել յեպիսկոպոսութիւնս, ուր չի պահվել բնագրի «յառաջս բառը (էջ 37ա)։ Երկու հոդվածում էլ «և» չգոկապի փոխարեն № 659 ձեռագրում դրված է «կամ» (էջ 85բ—86ա), իսկ «զնորուսումնսս-ը՝ «նոր ուսումնսն» ձևով (էջ 86ա)։

Հոդ. Գ, էջ 73: № 3369-ում այս հոդվածը տես ԻՀ համարի տակ։ № 659-ում տարբերությունը այսպիսին է. «բայց ի մաւրէ և ի հանոյ և ի քեռէս (էջ 86ա)։ № 3369-ում չի պահվել

«ի հանուց» բառը, իսկ «ի ներքս ագականս»-ը պահվել է «ի ներքսականս» (էջ 37ա) ձևով, որը պետք է ուղղել «ի ներքս [ած]ականս»։

Հոդ. Դ, էջ 73։ № 3369-ում այս և հաջորդ հոդվածները սխալմամբ դրված են «ԻԳ» և «ԻԴ» համարների տակ (էջ 37ա), մինչդեռ իր ձեռագրի հերթականության համապատասխան, պետք է լինեն «ԻԲ» և «Լ» համարներու։ № 659-ում վերջին հատվածը այսպես է. «Եպիսկոպոսաց մերձակայութեան ի վտանգի» (էջ 86ա)։

Հոդ. Ե, էջ 74։ № 659-ում չի պահվել «գառ» բառը։

Հոդ. Զ, էջ 74։ № 3369-ում այս հոդվածը տես Լև համարի տակ (էջ 37ա)։ Տարբերությունը №№ 659, 3369 ձեռագրերում միևնույն բառերի մեջ է, երկուսն էլ չունեն բնագրի երկրորդ «գաւառի» բառը. «սովորութիւն» բառի փոխարեն № 3369-ում դրված է «ի սպասաւորութիւն», № 659-ում՝ «սովորութիւնսն», իսկ վերջին բառը, այսպես է. «ձևել նորա» (№ 3369, էջ37ա) և «նորոգաձեել» (№ 659, էջ 86ա)։

Հոդ. Է, էջ 74։ № 3369-ում այս հոդվածը տե՛ս ԼՀ համարի տակ (էջ 37բ)։ Տարբերությունը № 659-ում այսպես է. «Երուսաղէմացւոյ» և «զմայրաքաղաքացն» (էջ 86ա), իսկ № 3369-ում «Երուսաղէմի» տեղանունը դրված է «մի» ձևով, որը հասկացվում է «[երուսաղէ]մի»։ Ճիշտ այդպիսի ձևով է գրված համահավաքի համար օգտագործված acdkmprstv ձեռագրերում (տե՛ս վերևում, էջ 74)։ Սրանից թերևս ենթադրենք, որ № 3369-տարբերակը առաջ է եկել այս խմբի ձեռագրերի որևէ մի օրինակից։

Հոդ. Ը, էջ 74։ № 3369-ում այս հոդվածը տե՛ս ԼԲ համարի տակ (էջ 37բ)։ Բնագրի «աւածանել» բառից առաջ №№ 659, 3369 ձեռագրերը ունեն «և» այսինքն «և աւծանել»։ Հոդվածի սկզբի մի հատվածը № 3369-ում այսպես է. «զայնոսիկ որ ի հաւատա[ց]ելոց ժառանգութենէ են գրեալք» (էջ 37բ), իսկ բնագրի «եկեալքն» բառի փոխարեն այս ձեռագրում կարդում ենք «գաղաքն» (էջ 37բ)։ Տե՛ս և համարի տակ (էջ 37բ)։

Հոդ. Թ, էջ 74։ № 3369-ում այս հոդվածը տես և համարի տակ (էջ 37բ)։ Միակ ձևական տարբերությունը № 659-ում՝ «յետս» բառի փոխարեն դրված է «զկնի» (էջ 86բ)։

Հոդ. Ժ, էջ 74։ № 3369-ում այս հոդվածը տե՛ս ԽԱ համարի տակ (էջ 37ա)։ № 659-ը ունի «յանդիմանել ոչ» ձևով (էջ 80բ)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 74։ № 3369-ում ԼՐ (էջ 37ա)։

Հոդ. ԺԲ, էջ 75։ № 3369-ում այս հոդվածը տես ԽԲ համարի տակ, բայց սխալմամբ նշված է «ԻԲ»(էջ 37բ)։ Այս ձեռ-ում էական տարբերությունն այն է, որ «իրացն» բառը ունի «իւրեանց», իսկ մյուս երկու բառերը՝ «ապաշխարեալ» և «հաղորդեալ» ձևերով։ № 659-ում հոդվածի մի հատվածը այսպես է. «յամենայն աշխարհասիրացս Դ ամս արտասուաւք և մտերմութեամբ ապաշխարել և ճգնութեամբ» (էջ 86բ). իսկ «հաղորդել» բառի փոխարեն այստեղ կարդում ենք «հաւասարելը»։

Հոդ. ԺԳ, էջ 75։ № 3369-ում ԽԳ (էջ 37բ)։ Այստեղ չի պահվել «արժանի» և «իսկ կեցեալք արգելուլ» բառերը. «անարժանք» բառն էլ փոխարինված է «արժանի» բառով։ «Արժանի առնել»-ը № 659-ում փոխարինված է «հաղորդել» բառով։ «Իսկ կեցեալք արգելուլ» հատվածը այստեղ ևս չի պահվել (էջ 87ա)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 75։ № 3369-ում ԽԴ (էջ 37բ)։ Բնագրի «զերեամ մի» հատվածը № 659-ում դրված է «զերիս ամս» (էջ 87ա), իսկ № 3369-ում՝ «զերկամ մի» ձևերով, «մկրտել» բառը՝ «մկրտիլ»։

Հոդ. ԺԵ, էջ 75։ № 3369-ում ԼԳ (էջ 37ա)։ Այստեղ հոդվածի վերջին հատվածը այսպես է. «այլ քաղաքս փոխել խոովութեանն»։ № 659-ում եղածը՝ բնագրի «յայլմէն»-ի փոխարեն ունի «յիւրմէն» (էջ 87ա), ավելի ճիշտ է, իսկ «յաղագս»-ը փոխված է «վասն»-ով։

Հոդ. ԺԶ, էջ 75։ № 3369-ում Խե (էջ 37բ)։ № 659-ի հոդվածը բերում ենք ամբողջությամբ. «Պարտ է զարհամարհողն ժառանգաւոր իւրեանց եկեղեցաց, յայլ ուրեք ոչ պաշտել» (էջ 87ա)։

Հոդ. ԺԷ, էջ 75։ № 3369-ում ԼԴ (էջ 37ա)։ Այստեղ հոդվածը շարունակվում է. «եթէ առցէ նզովեալ եղիցի»։ Բնագրի «տոկոսիս» բառը № 659-ում դրված է «վաշխ» ձևով, իսկ հոդվածի վերջն այսպես է. «կամ կիսամուանութիւնն՝ շահի յաղագս» (էջ 87ա)։ Վերջին երկու բառերը թերևս պետք է լինի «շահի աղագաւ կամ «յաղագս շահի» շարադասութեամբ։

Հոդ. ԺԸ, էջ 75։ № 3369-ում ԼԶ (էջ 37բ)։ Բնագրի «ենտել» և «երիցուս» բառերն այստեղ համապատասխանաբար կարդում ենք «ենտիլ» և «գահանայիցս»։ № 659-ում հոդվածի վերջն այսպես է. «և ոչ ընդ նոսա նստել» (էջ 87ա)։ Ուրիշներ «նոսա» բառը ուղղել են «երիցուս»։

Հոդ. ԺԹ, էջ 76։ № 3369-ում ԽԶ (էջ 37բ)։ Այստեղ «որք»-ը փոխարինված է «ոք»-ով և

չի պահվել բայը՝ «մկրտել»։ № 659-ում հոդվածի սկիզբը ունի շեղում. «պարտ է զ'երձուա-ծողս դարձեալս Պատրիանոսս կոչեցեալս Մանտանացիս մկրտել» (էջ 87ա)։

Հոդ. Ի, էջ 76: № 3369-ում լե (էջ 37ար)։ Բնագրի «կիւրակէի» բառին նախորդում է «յաւուր»։ № 659-ի ունեցածը բերում ենք ամբողջությամբ. «Ոչ է պարտ կիւրակէին աղաւթելով ծոմը կրկնել և յաւուրս Պէնտակոստէից» (էջ 87ա)։

Հոդ. ԻԱ, էջ 76: №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562, 3369 ձեռագրերում այս հոդվածը տե՛ս Ա համարի տակ։ Դրանցում չեն պահպանվել «խոստովան եղեն» բառերը, իսկ «առնել» բառի փոխարեն դրված է «լինել» բառը. №№ 649, 650, 651, 2964-ում չի պահվել նաև «վասն» բառը, որը № 648, 3562-ում փոխարինված է «առ» բառով։ Հոդվածի վերջը № 3369-ում այսպես է. «Բայց եթէ յոյժ կեղծաւոր և երկիւղածութեամբ եպիսկոպոսին հրամայիցէ» (էջ 36ա)։ Բնագրի «և ոչ ի խաւսսնա-ը այստեղ պահված է «ի խօսն», իսկ «սարկաւագին» բառը՝ հոգնակի «սարկաւագունք» ձևերով։ № 659-ում տարբերությունը ցույց տալու համար հոդվածը բերում ենք ամբողջությամբ. «Պարտ է որ զոհեցին երիցունք, իսկ ապա ի բաց դարձան և կացին ի խոստովանութիւն ոչ ամենևին լուծանել, այլ աթոռոյն միայն արժանի լինել, ոչ մատուցանել պատարագ նոցա և ոչ ի խաւս կալ և ոչ այլ ինչ այսպիսի պաշտել զքահանայութիւնն։ Նմանապէս և սարկաւագաց նմին պատուի արժանի լինել, բայց ոչ քարոզել և ոչ սպասաւորել, բայց եթէ վասն երկիւղածութեան նոցա եպիսկոպոսն հրամայեսցէ» (էջ 87ար)։

Հոդ. ԻԲ, էջ 76: № 3369-ում ևէ (էջ 38ար)։ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում ԻԲ—ԼԷ հոդվածները չեն պահվել։ № 659-ի այս հոդվածը բերում ենք լրիվ. «Պարտ է ըստ վտանգին և բռնութեան բազմին զոհեալս, բայց խոստովանեալս զինքեանս միշտ քրիստոնեայս Ց ամս ապաշխարեալս և այնպէս չնորհին արժանի լինել» (էջ 87բ)։

Հոդ. ԻԳ, էջ 77: № 3369-ում ԼԹ (էջ 38ա)։ Այստեղ չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «քէպէտ և բռնազբաւսեցան» հատվածը։ Այս հոդվածը № 659-ում այսպես է «Ձխաւսեցեալ աղչկունս յայլոց յափշտակե[ա]լ պարտ է նախկին խաւսելոյն ի բաց ս.ս.լ, զի քեպէտ և բռնարարեցան» (էջ 87բ—88ա)։

Հոդ. ԻԴ, էջ 77: № 3369-ում Ծ (էջ 38ա)։ Այս հոդվածը քանի որ № 659-ում խիստ համառոտ է, իսկ № 3369-ում զգալի չափով տարբեր, այդ պատճառով այս երկու ձեռագրերի ունեցածը բերում ենք ամբողջապես. «Թէ ոք պղծէ զբանչար՝ ընդ մսոյ ուտել՝ որոշեսցի» (№ 659, էջ 88ա)։

«Որք ուխտին անտի իցեն երիցունք և սարկաւագունք և հեռի իցեն ի մսոյ կամ զի ճաշակեսցեն և կամիցին պահեսցեն ի մսոյ. ապա թէ պղծեսցին կամ արհամարհեսցին մինչև ցբանչարն, այսինքն ընդ մսոյն անկանիցի կամ պահիցի, ի միսն չուտիցեն և ոչ անսայցեն կանանց, լուռ լիցին ի յաստիճանէ քահանայութենէն» (№ 3369, էջ 38ա)։

Հոդ. ԻԵ, էջ 77: № 3369-ում լէ (էջ 37բ)։ Այստեղ հոդվածի միտքը փոխված է, ահա վերջինս. «Ոչ է պարտ զեկեզեցեանց (sic) երիցանց վաճառանոց նստիլ և զատ վաճառել»։ № 659-ում «երիցու»՝ եզակի ձևով։

Հոդ. ԻԶ, էջ 77—78: № 3369-ում ևՀ (էջ 38ա)։ Այստեղ երկու տարբերություն կա. բնագրի «յետ» և «ապաշխարել» բառերը դրված են «զհետ» և «ապաչխարեալ» ձևերով։ № 659-ում բնագրի «կենդանիսն» և «ապաս» բառերը համապատասխանաբար փոխարինված են «անասունս» և «իսկ» բառերով։ Այստեղ չի պահվել նաև երկրորդ «այսպէս»-ը, իսկ վերջին բառը դրված է «հաղորդել» անորոշ ձևով։

Հոդ. ԻԷ, էջ 78: № 3369-ում ՇԱ (էջ 38ա)։ № 659 ձեռագրում բնագրի «դիւահարաց» բառից հետո մի փոքր ընդարձակ է. «դիւահարաց հաւատացելոց աղաւթակից լինել մինչև ի ժամանակ սրբելոյ» (էջ 88ա)։

Հոդ. ԻԸ, էջ 78: № 3369-ում ՇԲ (էջ 38ա)։ Բնագրի «եպիսկոպոսունս» և «զայլոց» բառերն այստեղ տրված են «յեպիսկոպոսութիւնս» և «զայլ» ձևերով։ № 659-ի ունեցածը բերում ենք լրիվ. «Ոչ է պարտ կացելոց եպիսկոպոսաց և ընկեցելոյ, զայլ եկեզեցիս նեղել» (էջ 88ա)։

Հոդ. ԻԹ, էջ 78: № 3369-ում ՇԳ (էջ 38ա)։ Բնագրի «համուանացելոցն»-ն այստեղ դրված է «համուանացեալսն»։ № 659-ում հոդվածը այսպես է. «Որք զկուսութիւն խոստացան և արհամարհեն՝ ղերկամուանացելոցն կալցին զսահման» (էջ 88ա)։

Հոդ. Լ, էջ 78: № 3369-ում ՇԴ (էջ 38ա)։ Այստեղ հոդվածը չարունակվում է. «և ապա հաղորդեսցի»։ № 659-ում կարդում ենք. «շնացաւ ոք» և «լինել» (էջ 88ա) ձևերով։

Հոդ. ԼԱ, էջ 78: № 3369-ում ՇԵ (էջ 38ա)։ Սկզբի տողը այստեղ այսպես է. «եԹէ մայր զմանուկ իւր սպանցէ զամենայնն»։ Հոդվածի վերջին մասը մի փոքր այլ է. «Իսկ եթէ ոչ սպանեալ առնեն կամ սատանայի որոգայթիւք եղիցի՝ է ամ ապաչխարեսցեն» (էջ 38ար)։

№ 659-ում այս հոդվածը բաժանված է երկու մասի և դրված ԼԱ, ԼԲ համարների տակ։ Առաջինները. «ԼԱ. Եթէ մայր սպանցէ զմանուկ՝ զամենայն ժամանակս իւր ապաշխարեսցէ և ի վախճանին հաղորդեսցի. և որք զկամաւոր սպանութիւնն գործեն նմանապէս ԼԲ. Որք զակամայ սպանութիւնս առնեն՝ է ամ ապաշխարեսցեն» (էջ 88բ)։

Հոդ. ԼԲ, էջ 78—79։ № 3369-ում ՈՋ (էջ 38բ), № 659-ում ԼԴ (էջ 88բ)։ Վերջում հոդվածն այս շարադասությունն ունի. «Եթէ ուրուք գխաւսեալ զկոյս (վերջին բառը ձախ լուսանցքում— Վ. Հ.) ապականեսցի ընդ քեռ նորա և դարձեալ ընդ խաւսելոյն ամուսնասցի՝ և՝ ինքն և՝ գիտակիցք նորա ժ ամ ապաշխարեսցեն և այսպէս հաղորդեսցի աւրինացն» (№ 659)։

Հոդ. ԼԴ, էջ 79։ № 3369-ում ՈՀ (էջ 38բ), № 659-ում ԼԴ (էջ 88բ)։ Առաջինում բացակայում է «երկուց» բառը, իսկ հոդվածի վերջում շարունակվում է. «եկեղեցւոյն կամ ի հաղորդութենէ»։ Վերջին ձեռագրում ունի այսպիսի տարբերություն. «կին ոք եթէ» և «մինչև ցամՀ որոշեալ կացցէ»։

Հոդ. ԼԴ, էջ 79։ № 3369-ում ՈԸ (էջ 38բ), № 659-ում ԼԵ (էջ 88բ)։ Վերջինում հոդվածն այսպես է. «Եթէ որ բազում ամուսնութեամբ վարեցաւ՝ ի վախճանին շնորհին արժանի լիցինս։ Իսկ առաջինում «շնորհին» բառը դրված է «շնորհացն» ձևով։

Հոդ. ԼՆ, էջ 79։ № 3369-ում ՈԹ (էջ 38բ)։ № 659-ում ԼԶ (էջ 88բ—89ա)։ Առաջինում՝ «ընդ ննջել կնոջ», իսկ «արկեալ» բառը գրված է «արկեչ» ձևով։ № 659-ում հաջորդ՝ ԼԶ հոդվածի առաջին՝ «երախայն» բառը դուրս է ընկել և մնացածը միացրել են այս հոդվածին՝ այսպես. «Եթէ որ ցանկասցի ընդ կնոջ ննջել և ձեռն ոչ արկէ՝ անպարտ լիցի, իսկ ձեռն արկեալ և ոչ կարացեալ՝ պարտաւոր լիցի ապաշխարութեան, կա՛մ գադարեսցէ ի մեղանչելոյն կա՛մ րնկնացի աբտաքսս»։

Հոդ. ԼՉ, էջ 79։ № 3369-ում Կ (էջ 38բ)։ Այստեղ հոդվածը աղավաղվել է. «Երեխայն կամ գարանեալ մեղանչէ ի բաց մերժեսցին»։

Հոդ. ԼԷ, էջ 79։ № 3369-ում ԿԱ (էջ 38բ)։ Այստեղ «է»-ն փոխարինված է «և»-ով։ Իսկ № 659-ում բացակայում է «արժան է» բառը։ Հոդվածի սկիզբն էլ այսպէս է. «պարտ է և» (էջ 89ա)։

Հոդ. ԼԸ, էջ 79։ № 3369-ում Բ (էջ 36ա), № 659-ում ԼԹ (էջ 89ա)։ №№ 648, 649, 650, 651,2964,3562 ձեռագրերում պահվել է Կանոնագրքի ունեցած՝ ԼԸ համարը։ Այսպես գրեթե մյուս ցուցակներում։ Այս և № 3369 ձեռագրերում հոդվածը շարունակվում է. «և եթէ իցեն քահանայք զադարեոցեն (№ 3369-ում՝ դատապարտեսցեն) ի քահանայութենէն (№№ 648, 3369, 3562-ում՝ ի քահանայութենէն» (№№ 648, էջ 11բ, 649, էջ 31ա, 650, էջ 35ա, 651, էջ 23բ, 2964, էջ 44ա, 3562, էջ 281ա)։ Այս շարունակությունը № 659-ում դրված է որպես առանձին հոդված՝ Ա համարի տակ, միայն թե «քահանայք» բառը փոխարինված է «ժառանգաւորք» բառով։

Հոդ. ԼԹ. էջ 79։ №№ 3369-ում Գ (էջ 36ա), № 659-ում ԼԸ (էջ 89ա)։ № 648 ձեռագրում այս հոդվածը միացված է նախորդ՝ ԼԸ հոդվածին (էջ 11բ), իսկ № 3265-ում դրված է այ լուսանցքում, դարձյալ ԼԹ համարի տակ (էջ 281ա)։ Չորս ձեռագրերում բնագրի «յերկրորդ» բառը գրված է «երրորդ» (№№ 649, էջ 31ա, 650, էջ 35ա, 651, էջ 24ա, 2964, էջ 44ա)։

Հոդ. Խ, էջ 79—80։ №№ 3369-ում՝ Դ (էջ 36ա), № 659-ում ՄԱ (էջ 89ա)։ Տարբեր ձեռագրերում հոդվածի սկզբի մասը ունի բառերի տեղատեղություն, այսպես. «Ոչ է պարտ նախ քան զձեռնադրել (№ 3369-ում՝ զձեռնադրեալ) զերիցունսն պատարագ մատուցանել մեղուցեալոցն (№ 3369-ում զմեղուցեալսն)» (№№ 651, էջ 24ա, 650, էջ 35ա, 649, էջ 31ա, 2964, էջ 44ա). «Ոչ է պարտ զերիցունսն նախ քան զձեռնադրութիւնսն մեղուցեալս մատուցանել պատարագ» (№№ 648, էջ 11բ, 3562, էջ 281ա), «Ոչ է պարտ երիցանց մեղուցելոց յառաջ քան զձեռնադրութիւնն պատարագ մատուցանել» (№ 659, էջ 89ա)։ Այնուհետև ինչպես բնագրում։

Հոդ. ԽԱ, էջ 80։ № 3369-ում ԿԲ (էջ 38բ)։ №№ 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։ № 3369 ձեռագրում կան այսպիսի շեղումներ. 1. «գտցի» բառի վրա վրխարեն կարգում ենք «գտցենս»։ 2. «և ոչ է արժան»-ին նախորդում է «ոչ կարէ»-ին, այսպես՝ «ոչ կարէ և ոչ է արժան»։ 3. Այստեղ չի պահվել բնագրի «յետս» բառը։ 4. «մատուցանել» բառը վրխարինված է «մերձուցանել» բառով։ Շ. երկու տեղ հանդիպում ենք բառերի տեղատեղության, այսպես. «արժան է արձակել» և «քահանայ լինել»։

Հոդ. ԽԲ, էջ 80։ № 3369-ում Ն (էջ 36ա)։ Այստեղ «քահանայ»-ի փոխարեն կարգում ենք «գոք երէց», իսկ №№ 648, 659, 3562-ում միայն «երէց» (էջ 12ա, էջ 89ա, էջ 281բ)։ №№ 651, 650, 649 և 2964 ձեռագրերում այս հոդվածը համար չունի։

Հոդ. ԽԳ, էջ 80։ № 3369-ում ԿԳ (էջ 38բ)։ № 659 հոդվածը այսպիսին է. «Եթէ ոք ի հի-

ւանդութեան մկրտեսցի՝ մի՛ եկեսցէ յառաջ ի ժառանգութիւնն, զի ոչ յաւժարութեամբ հաւատաց, բայց եթէ Երկիւղած իցէ կամ հարկ ինչ լիցի» (էջ 89ար)։ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածից մինչև Ը՛ հոդվածը ներառյալ։

Հոդ. ԽԴ, էջ 80։ № 3369-ում ԿԴ (էջ 38բ)։ Այստեղ մի հատվածը այսպես է. «եպիսկոպոսին յտղօքս չէ»։ Ահա № 659-ի նույն հոդվածը. «Որք գիւղից երիցունք են ի քաղաքս կամ յանդիման եպիսկոպոսին աղաւթս ոչ կատարեսցեն» (էջ 89ր)։

Հոդ. Խb, էջ 81։ № 3369-ում Կb (էջ 39ա)։ Վերջին հատվածը այսպես է. «որ ի Գործս առաքելոցն գործեն»։ № 659-ում այլ դասավորություն ունի հոդվածի սկիզբը. «Սարկաւագունք եւքն պարտին լինել» (էջ 89ր)։

Հոդ. ԽԶ, էջ 81։ № 3369-ում ԿԶ (էջ 39ա)։ Այստեղ ավելի է մեկ բառ. «արհամարհիցէ կամ մեղադրիցէ»։ № 659-ում «որպէս» բառը փոխարինված է «որ» բառով, իսկ «Աստուծոյ»-ն չի պահվել (էջ 89բ)։

Հոդ. Խէ. էջ 81։ № 3369-ում Կէ (էջ 39ա)։ № 659-ում հոդվածն այսպես է. «եթէ ոչ ծառայ պատճառաւ բարեգործութեան գնասցէ ի տէրունց իւրոց ոչ ինչ ի նոցանէ խափանել՝ նզովեսցի» (էջ 89բ)։

Հոդ. ԽԸ, էջ 81։ № 3369-ում ԿԸ (էջ 39ա), № 659-ում ՂԷ (էջ 93ա)։ Վերջին ձեռագրում այս հոդվածն այսպիսի ձև ունի. «եթէ ոք պիղծ վարկցի զմսակերն՝ նզովեալ լիցի»։

Հոդ. ԽԹ, էջ 81։ №№ 3369-ում Կթ (էջ 39ա), № 659-ում ՃԸ (էջ 89բ)։ Միակ էական տարբերությունն այն է, որ № 659 ձեռագրում բնագրի «խղճիցէ»-ն փոխարինված է «խտրեսցէ» բառով։ Այստեղ Ի՛ համարի տակ նշված է մի հողված, որ մյուսներում չունեն. «եթէ ոք արհամարհեսցէ զտուն Աստուծոյ դիւր (sic) արհամարհելի լինել՝ նզովեսցի» (էջ 89բ)։

Հոդ. Ա, էջ 81։ № 3369-ում Հ (էջ 39ա)։ Համմտ. № 659-ի ունեցածը. «եթէ ոք արհամարհեսցէ զեկեղեցեաւն Աստուծոյ և զեկեղեցական խորհուրդ ի տան կամիցի գործել՝ նզովեսցի» (էջ 90ա)։

Հոդ. ՅԱ, էջ 81։ № 3369-ում ՀԱ (էջ 39ա)։ № 659-ում տարբերությունը մի հատվածում է. «զեկեղեցական պտղաբերութիւնս առանց կամաց վերակացուին» (էջ 90ա)։

Հոդ. ՅԲ, էջ 82։ № 3369-ում ՀԲ (էջ 39ա)։ № 659-ում տարբեր է հոդվածի սկզբի մասը. «եթէ ոք պիղծ վարկցի, զոր հաւատով» (էջ 90ա)։

Հոդ. ՅԳ, էջ 82։ № 3369-ում ՀԳ (էջ 39ա), № 659-ում ՁՀ (էջ 92ա)։ Վերջին ձեռագրում «քահանայից» բառը փոխարինված է. «ժառանգաւորին» բառով։

Հոդ. ՅԴ, էջ 82։ № 3369-ում Հդ (էջ 39ա), № 659-ում ՁԸ (էջ 92բ)։ Համմտ. № 3369 ձեռագրում հոդվածի սկիզբը, «Ոչ է պարտ գրակարդացաց կամ կէսսարկաւագաց հացի օրհնութիւն տալ»։ № 659-ը բնագրի «կամ գինի աւրհնել»-ի փոխարեն ունի «կամ բաժակ աւրհնել»։ Ձեռագրում այս երեք բառի վրա դրված է հանելու նշան։

Հոդ. Յե, էջ 82։ № 3369-ում ՀՁ (էջ 39ա), № 659-ում ՁԲ (էջ 92բ)։ Էական տարբերությունը № 659-ում է. «Ահա նրա ունեցածը. «Ոչ է պարտ ումեք երդեմնեցուցանել, բայց զորս կարգեալ է եպիսկոպոսին»։

Հոդ. ՅՁ, էջ 82։ Այս հոդվածը № 3360-ում չի համարակալված, իսկ № 659-ում դրված է Ղ համարի տակ (էջ 92բ)։ Այստեղ «քահանայից» բառը դարձյալ փոխարինված է «ժառանգաւորաց» բառով, իսկ № 3369-ում բնագրի «յագապս մասունս»-ը փոխարինված է «յաղաքս» բառով։

Հոդ. ՅԷ, էջ 82։ № 3369-ում ՀԷ (էջ 39ա), № 659-ում ՂԱ (էջ 92ր)։ Վերջին բառը № 3369-ում «ճաշ ուտել», իսկ № 659-ում «հաց ուտել» ձևերով։

Հոդ. ՅԸ, էջ 82։ № 3369-ում ՀԸ (էջ 39ա), № 659-ում ՂԲ (էջ 92բ)։ Վերջին՝ «հրէանալ» բառը № 3369-ում «նման հրէի» ձևով։

Հոդ. ՅԹ, էջ 82։ № 3369-ում ՀԹ (էջ 39բ), № 659-ում ՂԴ (էջ 92բ)։ Ահա վերջին ձեռագրի ունեցածը. «Ոչ է պարտ այրամարդոյն բաղանեաւք վարիլ»։

Հոդ. Կ, էջ 83։ № 3369-ում Ձ (էջ 36ա), № 659-ում՝ ՂԴ (էջ 92բ)։ Բնագրի «ճաշել» բառը №№ 651, 650, 2964, 3369 ձեռագրերում դրված է «ճաշակել» ձևով (էջ 24ա, 35ա, 44ա)։

Հոդ. ԿԱ, էջ 83։ № 3369-ում Ը (էջ 36բ), № 659-ում ՂԵ (էջ 92բ), 651-ում ԿԲ (էջ 24ա)։ №№ 648, 3369, 3562-ում չեն պահվել բնագրի «ոք» (էջ 12ա, 36բ, 281բ), № 3369-ում՝ նաև «կամ առաքառերը (էջ 36բ), այստեղ կրկնված է «յաղօքս» բառը։ № 659-ում հոդվածը այսպես է. «եթէ ոք հրեշտակաց կամ այլում արարածոց աղաւթս մատուցանէ՝ նզովեալ լիցի»։ Բացի վերևում նշվածից № 3369-ում այս հոդվածը պահվել է նաև ՁԱ համարի տակ այս

ձևով. «ԵՔԷ ոք ընդ հրե[շ]տակս յաղօխս կացցէ և կամ առ այլ ոք արարածոց՝ նզովեալ եղիցի» (էջ 39ր)։

Հոդ. ԿՐ, էջ 83: ՀՀ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածը։ № 659-ում այն պահվել է ՂԶ համարի տակ, ուր բնագրի «Քով իցէ», «կախարդ իցէ»-ն դրված են «Քովիսցէ», «կախարդիսցէ» բայական ձևով (էջ 93ա)։

Հոդ. ԿԴ, էջ 83: № 3369-ում է (էջ 36ա), № 659-ում ՂՀ (էջ 93ա)։ Բնագրի «աւրհնել» բառը ՀՀ 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում փոխարինված է «տալ» (տօնել) բառով։ № 659-ում հոդվածի վերջին մասը չեղվում է այսպես. «կամ զատկական նուէրս ի նոցանէն առնուլ»։

Հոդ. ԿԴ, էջ 83: № 3369-ում Զ (էջ 39ր), № 659-ում ՂԲ (էջ 93ա)։ № 3369-ում հոդվածի մի հատվածը այսպես է. «Ի ժողովս արհամարհելով ի կոչելոցն»։ № 659-ում ընդարձակ է հոդվածի վերջին մասը. «Բայց վասն հիւանդութեան ներումն կալցին»։ ԿԴ—ԿԷ հոդվածները չեն պահվել ՀՀ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում։

Հոդ. ԿԵ, էջ 83: № 3369-ում ԶՐ (էջ 39ր), № 659-ում ՇԴ (էջ 90ա)։ Վերջին ձեռագրում բնագրի մի հատվածը կարդում ենք այսպես. «յաղագս կարծեցեալ ճգնութեանն։ Այստեղ «փոքրիցէ» բառը փոխարինված է «կտրեսցէ» բառով և չի պահվել «իւր» բառը։ Իսկ ՇԴ համարի տակ բերված է Դանգրայի կանոնախմբի ԻԴ հոդվածի համառոտ բովանդակությունը, որը բացակայում է մյուս տարբերակներում. «ԵՔԷ ոք կին յաղագս պարկեշտութեան թողցէ զիւր այրն՝ նզովեալ լիցի» (№ 659, էջ 90ա)։

Հոդ. ԿԶ, էջ 83: № 3369-ում ԶԳ (էջ 39ր), № 659-ում ՇԶ (էջ 90ար)։ Այս երկու ձեռագրում գրեթե միանման են հոդվածի սկզբի մասը. «ԵԹԷ ուրուք (№ 3369-ում՝ ոք) որդիք թողցեն զհաւատացեալ հայրս (№ 3369-ում՝ ծնողս) պատճառաւ բարէպաշտութեան (№ 3369-ում՝ պատճառանաւ աստուածպաշտութեան)»։ № 659-ում չի պահվել «իբրև» բառը։

Հոդ. ԿԷ, էջ 84: № 3369-ում ԶԴ (էջ 39ր), № 659-ում ՇԸ (էջ 90ա)։ Վերջին ձեռագրում բնագրի մի հատվածը շարադրված է այսպես. «յաղագս կարծեցելոյ ճգնաւորութեանն»։

Հոդ. ԿԸ, էջ 84: № 3369-ում Ե (էջ 36ր), № 659-ում ՇԷ (էջ 90բ)։ № 3369-ում չեն պահվել «յաւուր» և «յաւուրս» բառերը։ ՀՀ 648, 3369, 3562 ձեռագրերում «և»-ը փոխարինված է «կամ»-ով (ՀՀ 648, էջ 12ա, 3562, էջ 281բ)։ Համմտ. № 659-ի ունեցածը. «ԵԹԷ ոք յաղագս կարծելոյ ճգնութեան ի կիւրակէի պահեսցէ կամ յաւուրս Պենտակոստէից՝ նոզովեալ լիցին»։

Հոդ.ԿԹ, էջ 84: № 659-ում ՇԸ (էջ 90բ)։ № 3369-ում չի պահվել այս հոդվածը։

Հոդ. Հ, էջ 84: № 3369-ում ԼԹ (էջ 39ա), № 659-ում ՇԹ (էջ 90բ)։ Էական տարբերությունն այն է, որ «զարշելոցի» բառը № 659-ում փոխարինված է «պիղծ վարկցի» բառերով, իսկ «ժողովոց»-ը՝ «ժողովս»։

Հ—ԶԳ հոդվածները չեն պահվել ՀՀ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում։

Հոդ. ՀԱ, էջ 84: № 3369-ում Զե (էջ 39ր), № 659-ում Կ (էջ 90բ)։ «Ի վիճակելոցն» բառը № 3369-ում պահվել է «ի վիճակաց» ձևով, իսկ № 659-ում փոխարինվել է «ի ժառանգաւորաց» բառով։ Այստեղ «իշխեսցէ» բառն էլ փոխարինված է «յանդգնեսցի» բառով։

Հոդ. ՀԲ, էջ 84: № 3369-ում ԶԶ (էջ 39ր), № 659-ում ԿԱ (էջ 90բ)։ Բնագրի «յաւտարաց»-ը № 659-ում փոխարինված է «զոք յուխտաւորաց», իսկ վերջին երկու բառը՝ «ի ժառանգութիւն ընդունելւ»։ № 3369-ում գրված է «ածելւ» փոխանակ «մատուցանելւ»։

Հոդ. ՀԳ, էջ 84: № 3369-ում ԶՀ (էջ 39ր), № 659-ում ԿԲ (էջ 91ա)։ Միայն վերջին ձեռագրում կա մի ավելացում. «երիցու ումեք»։

Հոդ. ՀԴ, էջ 84: № 3369-ում Զէ (էջ 39ր), № 659-ում ԿԳ (էջ 91ա)։ № 659-ում հոդվածը ավելի պարզ է շարադրված. «Պարտ է մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսին ամենեցուն եկեղեցական իրաց ունել հոգս և առանց նորա եպիսկոպոսք մի՛ լինելւ»։

Հոդ. ՀԵ, էջ 85: № 3369-ում ԶԲ (էջ 39ր), № 659-ում ԿԴ (էջ 91ա)։ Բնագրի երկրորդ հատվածը № 659-ում այսպես է. «լիւրմէ իշխանութենէ ի միւս փոխել և ձեռնադրելւ։ Իսկ № 3360-ում «փոփոխիլ» բառի փոխարեն «փախչիլ կամ փոփոխիլ»։

Հոդ. ՀԶ, էջ 85: № 3369-ում Ղ (էջ 39ր), № 659-ում ԿԵ (էջ 91ա)։ Հոդվածի վերջին երեք բառը № 659-ում ետևառաջութիւն ունի. «այլոց եպիսկոպոսաց լուծանելւ»։

Հոդ. ՀԷ, էջ 85: № 3369-ում ՂԱ (էջ 39բ), № 659-ում ԿԶ (էջ 91ա)։ Բնագրի «ձեռնադրեալ ոչ ընկալցի» հատվածը № 659-ում այսպես է. «ձեռնադրել ոչ հաւանեսցի», իսկ «եղիցի» բառը նույն ձեռագրում փոխարինված է «կացցէ» բառով. № 3369-ում՝ «նզովեալ եղիցի»։

Հոդ. ՀԸ, էջ 85: № 3369-ում ՂԲ (էջ 39բ), № 659-ում ԿԷ (էջ 91ա)։ Բնագրի սկզբի հատ-

վածը № 659-ում ունի այսպիսի չարադրութիւն. «Պարտ է ձեռնադրելոյ եպիսկոպոսին և ոչ կացելոյ ի ժողովրդենէն»։

Հոդ. ՀՔ, էջ 85։ *№ 3369-ում ՂԴ (էջ 40ա), № 659-ում ԿՀ (էջ 90ա)։ Վերջին ձեռագրում այս հոդվածը հետևյալ կերպ է. «Ոչ է պարտ եպիսկոպոսի զայլս փոխանակ իւր նստուցանել առանց ժողովոյն»։*

Հոդ. Զ, էջ 85։ *№ 3369-ում ԼԴ (էջ 40ա), № 659-ում ԿՔ (էջ 91ա)։ Այս երկու ձեռագրերում էլ չեղումներն զգալի են, ուստի հոդվածները բերում ենք լրիվ. «Պարտ է և արժան ամենայն եպիսկոպոսաց եկեղեցեաց անխրատաց ունել իշխանութիւն և երիցանցն, իսկ որ առանձինն ինչ է եպիսկոպոսին ի դէպ եպիսկոպոսին, որոց կամի քողուլ» (№ 3369)։ «Պարտ է գիտութիւն ունիլ եկեղեցականացն, իսկ որ առանձին ինչ է եպիսկոպոսին, ի դէպ եպիսկոպոսին, որոց կամիցի քողուլ» (№ 659)։*

Հոդ. ԶԱ, էջ 85—86։ *№ 3369-ում ՂՆ (էջ 40ա), № 659-ում Հ (էջ 91ա)։ Բնագրի երեք բառերի տեսաոաջութիւն կա № 3369-ում. «ունել ամենայն իրաց», Հոդվածի չարադասութիւնը մի փոքր այլ է № 659-ում, ահա այն. «Պարտ է եպիսկոպոսին ամենայն եկեղեցական իրաց ունել իշխանութիւն և որպէս կամիցի ի կարաւտեալս անաւրինել, ապա եթէ և ինքն կարաւտ իցէ ի հարկաւոր պէտս՝ վարեսցէ, ոչ ինչ այպանելի»։*

Հոդ. ԶԲ, էջ 86։ *№ 3369-ում ՂԶ (էջ 40ա), № 659-ում ՀԱ (էջ 91բ)։ Վերջին ձեռագրում հոդվածը հետևյալ կերպ է չարադրված. «Պարտ է զանազան մեղսն անկելոցն ապաշխարել մտերմութեամբ՝ չնորհին արժանի լինելի»։*

Հոդ. ԶԳ, էջ 86։ *№ 3369-ում ՂԷ (էջ 40ա), № 659-ում ՀԲ (էջ 91բ)։ Բնագրի վերջին բառի փոխարեն № 659-ում կարդում ենք. «յառաջ մեզ աղաւթակից լինել»։ Սակայն, ուշադիր քննութիւնը ցույց տվեց, որ բնագրի ԶԳ հոդվածի առաջին՝ «Ոչ է պարտ հերետիկոսաց» հատվածը դուրս է ընկել, իսկ երկրորդ՝ «ընդ մեզ յաղաւթս կալ» հատվածը միացվել է ԶԳ հոդվածին։ Այսպիսով, բնագրի վերջին համատեքստանել» բառի փոխարեն ԶԳ հոդվածին կցել են ԶԴ հոդվածի երկրորդ մասը և այն դարձրել անհասկանալի, մյուս կողմից № 659-ում չի պահվել ԶԴ հոդվածը։ Այս նույն ձեռագրում ՀԳ համարի տակ պահվել է մի հոդված, որը բացակայում է մյուս տարբերակներում, ահա այն. «Պարտ է զղարձեալսն ի հերձուածոց աւծմանն արժանի լինել» (էջ 91բ)։*

Հոդ. ԶԴ, էջ 86։ *№ 3369-ում ԺՀ (էջ 36բ)։ Այստեղ բնագրի «մեզ»-ը փոխարինված է «հայսն» բառով, այսինքն ավելի որոշակի են դարձել «մեզ»-ի իմաստը, իսկ վերջին երկու բառը այսպես է. «կալ յաղօթս»։*

Հոդ. Զե, էջ 86։ *№ 3369-ում ԺՐ (էջ 36բ), № 659-ում ՀԴ (էջ 91բ)։ Վերջին ձեռագրում չի պահվել բնագրի «կամ ի վկայարանս» հատվածը, իսկ «հերետիկոսաց»-ի փոխարեն գրված է հերձուածողաց»։*

Հոդ. ԶԶ, էջ 86։ *№ 3369-ում ԺԴ (էջ 36բ), № 659-ում Հե (էջ 91բ)։ Հոդվածի վերջին մասը № 659-ում այսպիսի չարադասութիւն ունի... «ամուսանանալ ընդ հերձուածողաւ»։ Բնագրի «հերետիկոսաց» բառը №№ 648, 3562-ում գրված է եզակի ուղղական՝ «հերետիկոս» (էջ 12ա, 281բ)։*

Հոդ. ԶԷ, էջ 86։ *№ 3369-ում ԺԴ (էջ 36բ), № 659-ում ՀԶ (էջ 91բ)։ Համմտ. № 659-ի ունեցածը. «Ոչ է պարտ պառաւանց առաջի նստիլ»։ №№ 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածը։*

Հոդ. ԶԸ, էջ 86։ *№ 659-ում Հէ (էջ 91բ)։ Նախորդ՝ Զէ հոդվածը №№ 648, 3562 ձեռագրերում միացված է ԶԸ-ին և գրված ՄԸ համարի տակ։ №№ 650, 649-ում չի պահվել բնագրի «եպիսկոպոս» բառը (էջ 35բ, էջ 31բ), իսկ №№ 648, 651, 2964, 3562-ում կա երկու բառի տեսաոաջութիւն «եպիսկոպոսաց ընտրութեամբ» (էջ 12ա, էջ 24ա; էջ 45ա, էջ 281բ)։ Համմտ. № 659-ի ունեցածը. «Պարտ է եպիսկոպոսաց ընդրութեամբ եպիսկոպոսաց յառաջ գալ»։*

Հոդ. ՁՔ, էջ 87։ *№ 3369-ում ԺԵ (էջ 36բ), № 659-ում ՀԸ (էջ 91բ)։ Մի քանի ձեռագրերում սույն հոդվածն ունի այսպիսի այլընթերցումներ. «Ոչ է պարտ և արժան զսրբութիւնսն (№ 3369-ում՝ սրբութիւնս, №№ 648, 3562-ում՝ զսրբութիւնս) յաւրհնութենէ (№ 3369-ում՝ օրհնութենէ, №№ 648, 650, 2964, 3562-ում՝ յաւրհնութեան, № 649-ում՝ յաւրհնութեամն) բանի (№№ 3369, 651-ում՝ բնի, № 649-ում՝ լիք բանի) ըստ (№ 3369-ում՝ ընդ) Զատկի յայլ (№ 3369-ում՝ այլ) տեղիս առաքել (№ 3369-ում՝ առնել առաքել)» (№№ 648, էջ 12ա, 649, էջ 31բ, 650, էջ 35բ, 651, էջ 24ա, 2964, էջ 45ա, 3369, էջ 36բ, 3562, էջ 281բ)։ № 659-ում. «Ոչ է պարտ զսրբութիւնսն յաւրհնութեան կարգի ըստ Զատկի յայլ եկեղեցիս առաքել» (էջ 91բ)։*

Հոդ. Ղ, էջ 87։ *№ 3369-ում ԺԶ (էջ 36բ), № 659-ում ՀՔ (էջ 91բ)։ Բնագրի «սաղմոսա-*

սացի» բառը № 659-ում դրված է «սաղմոսաց» ձևով, իսկ «առանձինն... յեկեղեցւոջ հատվածը՝ «սաղմոսել առանձին յեկեղեցւոջ»։

Հոդ. ՂԱ, էջ 87։ № 3369-ում ԺԷ (էջ 36բ), № 659-ում ՁԱ (էջ 92ա)։ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «այլ ի միջին գրակարդացումն առնել» հատվածը։ Բնագրի «յարել» բառը №№ 650, 3369-ում դարձել է «յարկել» (էջ 35բ, էջ 36բ, իսկ № 651-ում՝ «արկել» էջ 24բ)։ № 659-ում չեղվում է «ի միջին գրակարդացումն» հատվածը, այստեղ այդ այսպես է. «ի միջոցին կարդացմունս» (էջ 92ա)։

Հոդ. ՂԲ, էջ 87։ № 3369-ում ԺԸ (էջ 36բ), № 659-ում ՁԲ (էջ 92ա)։ Բնագրի «յամենայն» բառը № 659-ում փոխարինված է «ի»-ով։

Հոդ. ՂԴ, ՂԴ, Ղե, էջ 87։ № 3369-ում՝ ԺԹ, Ի, ԻԱ (էջ 36բ), № 659-ում՝ ՁԳ, ՁԴ (էջ 92ա)։ Այս երեք հոդվածները Լավոդիկեի կանոնախմբի ԺԹ հոդվածն են։ Բնագրի ՂԴ հոդվածը առանձին անիմաստ է և խիստ աղավաղված, այն կազմում է նախորդի՝ ՂԳ-ի շարունակությունը, ինչպես № 659 ձեռագրում է։ Բնագրի «վարդապետութեանն երախայից» (ՂԴ) հատվածը №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում դրված է հոգնակի՝ «վարդապետութեանցն երախայից» (№ 3369-ում՝ երեխայից. էջ 32ա, էջ 35բ, էջ 24բ, էջ 45բ)։ Իսկ «գնացելոցն»-ը (ՂԴ) № 3369-ում՝ «գնացողաց»։ Ահա և № 659-ի ունեցածը. «Պարտ է քան զխաւսն նախ երախայից աղաւթս մատուցանել, իսկ ապա այնոցիկ որ յապաշխարութեանն են և գնացելոց նոցա և ապա հաւատացելոցն»։ Այստեղ բերում ենք այդ երկու (ՂԴ, ՂԴ) հոդվածները միասին, միաժամանակ երկրորդ հոդվածում կատարելով որոշ փոփոխություն՝ միտքը հասկանալի դարձնելու համար. «Պարտ է զկնի վարդապետութեանն՝ երախայի յաղաւթս լինել. իսկ ապաշխարողաց և յետ զնալոյ սոցա՝ հաւատացելոցն»։ Բնագրում այդպիսի փոփոխություն չկատարեցինք, որովհետև կխախտվեր հոդվածների ընդհանուր համարակալումը, որը կապված է «Կանոնադիրք Հայոց»-ի և հատորի ընդհանուր ցանկի հետ (տե՛ս էջ 5—17)։ Այս նույն ձեռագրում (№ 659) բնագրի Ղե հոդվածից անջատել են վերջին՝ «և ոչ արանց ի բեմ ելանել» հատվածը և դարձրել առանձին հոդված, որը առանց համարակալման հաջորդում է ՁԴ հոդվածին։ Ահա այդ հոդվածը. «Ոչ է պարտ կանանց ի բեմ ելանել»։ Վերևում նշված մի քանի ձեռագրերում այդ հոդվածը նույնն է, ինչ Կանոնագրքի ունեցածը (Ղե) միայն մի բառի չեղում կա, բնագրի «արանց» բառը այս և № 659 ձեռագրերում փոխարինված է «կանանց» բառով (№№ 648, էջ 12ա, 649, էջ 32ա, 650, էջ 35բ, 651, էջ 24բ, 2964, էջ 45բ, 3369, էջ 36բ, 3562, էջ 282ա)։

Կանոնագրքի Լավոդիկեի կանոնախմբի ԽԱ (հմմտ. հուն. 44-րդ) հոդվածում արգելվում է կնոջը բեմ հանել, բայց Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբում այս հոդվածը չի պահվել։ Ղե հոդվածը, ինչպես ցույց ենք տվել վերևում, Լավոդիկեի կանոնախմբի 19-րդ հոդվածի վերջին մասն է։ Կանոնագրքում այդ հոդվածի բնագրում կարդում ենք. «Իբրեւ միայն քահանայիցն արժան է եւ որ յաջտիճանին, և ոչ եթէ կէսսարկաւագաց թէ սաղմոսողոգ ի բեմ ելանել եւ ի սեղանոյն աւրէնս առնուլ» (հտ. Ա, էջ 233—234)։ Ինչպես տեսնում ենք այս մեջբերման համաձայն բեմ բարձրանալ թույլատրվում է միայն քահանաներին և մերժում ինչպես քահանայից ցածր աստիճան ունեցող եկեղեցական պաշտոնյաներին, այնպես էլ ընդհանրապես աշխարհականներին։ Նույն հոդվածի հունարեն բնագրում այդ հատվածում գրված է. „καὶ μόνοις ἐξὸν εἶναι τοῖς ἱερατικοῖς εἰσιέναι εἰς θυσιαστήριον καὶ κοινωνεῖν„ (Պիտրա, էջ 498։ Սվ միայն հոգևորականներին է թույլատրվում մտնել բեմ և հաղորդվել)։ Այս վկայությամբ էլ բեմ մտնել թույլատրվում է միայն հոգևորականությանը։ Տարբերակներում եղած «կանանց» ընթերցումը սխալ է, իսկ բնագրի «արանց» բառի տակ պետք է հասկանալ միայն աշխարհականներին, մանավանդ հոդվածի սկզբում այդ ակնարկվում է՝ «ժողովրդականաց»։ Այս առումով սույն հոդվածը ևս ավելի մոտ է Լավոդիկեի կանոնախմբի հունարեն բնագրին, քան Կանոնագրքինը։

Հոդ. ՂԶ, էջ 87։ № 3369-ում ԻԲ (էջ 36բ), № 659-ում Ղե (էջ 92ա)։ Վերջին ձեռագրում հոդվածը հավանաբար աղավաղված է և մնում է անիմաստ։ Ահա ամբողջը. «Ոչ է պարտ սարկաւագացն ի սարկաւագանոցին տեղի որոշեալ ունել»։ Ինչպես վերևում նշել ենք, այստեղ տրված է Լավոդիկեի կանոնախմբի հունարեն բնագրի 21-րդ հոդվածի առաջին մասը, իսկ Կանոնագրքի նույն կանոնախմբի համապատասխան հոդվածում (ՀԱ) երկրորդ մասը։ № 659 ձեռագրում «զկէսսարկաւագացն»-ը փոխարինված է «սարկաւագացն»-ով, իսկ «ի սարկաւագացն»-ը՝ «ի սարկաւագանոցին»։ Հակառակ № 659-ի ունեցածի, և՛ Կանոնագրքի և՛ հունարենի բնագրերում միտքը պարզ է՝ կէսսարկավագները պաշտամունքի արարողության ժամանակ պետք է զբաղեցնեն իրենց տեղը և ոչ թե սարկավագների։

Հոդ. ՂԷ, էջ 88: *№ 3369-ում ԻԴ (էջ 37ա), № 659-ում ՂԶ (էջ 92ա), №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում բնագրի «պարանոց և»-ի միջև կա «ունել» բառը, այսպես.՝ «պարանոց ունել և». Այս երկու բառը № 3369-ում աղավաղվելով դարձել է «պարարեցուցանել», իսկ «այսպէս»-ը փոխարինված է «ապա» բառով։ № 659-ում հոդվածը ընդարձակ է, ահա այն. «Ոչ է պարտ սպասաւորացն և կամ գրակարդացացն որարիովն ունել և այսպէս կարդալ կամ սաղմոսել կամ զայլ պաշաւունն յեկեղեցւոյն որարիովն առնել»։ Ուրիշներ վերջին բառը, տողամեջ, ուղղել են «ունի»։*

Հոդ. ՂԸ, էջ 88: *№ 3369-ում ՂՀ (էջ 40ա), № 659-ում Ճ (էջ 93ա), № 3369-ում չի պահվել միայն երկրորդ «ոչ»-ր։ № 659-ում «և ոչ»-ը փոխարինված է «դոնէ քէ»-ով։ Գրչական սխալի հետևանքով «զդրունսն» դրվել է «դրունս», իսկ վերջին երկու բառը այսպես է. «և աղաւքից պարապել»։ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չեն պահվել ՂՀ—ՃԴ հոդվածները։*

Հոդ. ՂՔ, էջ 88: *№№ 3369-ում ՂՔ (էջ 40ա), № 659-ում ՃԱ (էջ 93ա), Միայն № 659 ձեռագրում «յետ»-ը գրված է «գկ[ն]ի»։*

Հոդ. Ճ, էջ 88: *№ 3369-ում Ճ (էջ 40ա), № 659-ում ՃԲ (էջ 93ա), № 3369-ում չի պահվել միայն «որք մկրտին», № 659-ում հոդվածը համառոտ է. «Պարտ է մկրտելոցն ասել գՀաւատն ի մեծի հինգշաբաթուցն»։*

Հոդ. ՃԱ, էջ 88: *№ 659-ում Զ (էջ 92ա), Այս հոդվածը այստեղ այսպես է. «Պարտ և և ի միաշաբաթու կարդալ Աւետարան»։*

Հոդ. ՃԲ, էջ 88: *№ 3369-ում ՃԱ (էջ 40ա), № 659-ում ՃԳ (էջ 93ա), № 659-ում չի պահվել բնագրի «որք»-ը, իսկ «մկրտեցան զՀաւատն ասել» հատվածի փոխարեն ունի «մկրտելոցն պատմել զՀաւատնո»։*

Հոդ. ՃԳ, էջ 88: *№ 3369-ում ՃԲ (էջ 40ա), № 659-ում ՃԴ (էջ 93ա), Միակ տարբերությունն այն է, որ № 659 ձեռագիրը բնագրի «պարգև ի» փոխարեն ունի «աղատութեան» բառը (էջ 92աբ)։*

Հոդ. ՃԴ, էջ 88: *№№ 3369-ում ՃԳ (էջ 40ա), № 659-ում ՃՆ (էջ 93բ), № 659 ձեռագրում չի պահվել բնագրի «Եպէսէտ եւ մարտիրոսաց յիշատակ իցեն» հատվածը։ Այս երկու ձեռագրում էլ հոդվածը չարունակվում է՝ № 659-ում. «ընթե և վկայաբանութիւն ուրեք կատարեցի», № 3369-ում. «լիցի պատարագ»։*

Հոդ. ՃՆ, էջ 89: *№ 3369-ում՝ ԻԴ (էջ 37ա), № 659-ում՝ ՃՋ (էջ 93բ), №№ 648, 3562-ում՝ ՂՀ (էջ 12բ, էջ 282ա), իսկ № 649 (էջ 32ա), 650 (էջ 35բ), 651 (էջ 24բ), 2964 (էջ 45բ) ձեռագրերում՝ ՂԲ։ №№ 650, 651, 2964, 3369-ում բնագրի «զքառասներորդս» բառին ավելացված է «պահոն» բառը՝ «ի քառասնորդաց պահոն»։ Այս ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «այլ չորակեր լինել» մասը։ № 659-ում հոդվածի վերջում ավելացված է «սակաւ ինչ»։*

Հոդ. ՃՋ, էջ 89: *№ 3369-ում՝ ԻԸ (էջ 37ա), № 659-ում՝ ՃԷ (էջ 93բ), №№ 648, 3562-ում՝ ՂԲ (էջ 12բ, էջ 282ա), №№ 649, 650, 651, 2964-ում՝ Ճ։ № 659-ը բնագրի «հարսանիս կատարել» բառերի միջև ունի. «առնել կամ ծնունդս»։*

Հոդ. ՃԼ էջ 89: *№ 3369-ում՝ ՃԴ (էջ 40ա), № 659-ում՝ ՃԸ (էջ 93բ)։ № 3369-ում հոդվածի վերջին երկու բառը այսպես է. «անպատհեալ (հապալված՝ անպտղ) առնել»։ № 659-ը բնագրի «ի հարսանիս» բառից հետո ունի այլ չարունակություն. «ծափս հարկանել կամ կաքաւել կամ երգս անպատեհս ասել»։ №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չի պահվել ՃԷ հոդվածից մինչև կանոնախմբի վերջը։*

Հոդ. ՃԸ, էջ 89: *№ 3369-ում՝ ՃՋ (էջ 40բ), № 659-ում՝ ՃՔ (էջ 93բ)։ № 659-ում «քահանայից»-ի փոխարեն դրված է. «ժառանգաւորացն» բառը։ № 3369-ում բնագրի «տեսիլ» և «տեսանել» բառերը համապատասխանաբար փոխարինված է. «տեսնել» և «տանել» բառերով։*

Հոդ. ՃՔ, էջ 89: *№ 3369-ում՝ ՃՆ (էջ 40բ), № 659-ում՝ ՃԺ (էջ 93բ)։ № 659-ում «Հանկանակս տանել»-ը գրված է բնագրի «Հանգանակաւք դինարրուաց վարել» հատվածի փոխարեն։*

Հոդ. ՃԺ, էջ 89: *№ 659-ում՝ ՃԺԱ (էջ 93բ)։ Այստեղ հոդվածը այսպիսի շարադասություն ունի. «Ոչ է պարտ երիցու առանց եպիսկոպոսի ի բեմ ելանել նախ քան զեպիսկոպոսին ելանել»։ № 3369-ում չի պահվել այս հոդվածը։*

Հոդ. ՃԺԱ, էջ 89: *№ 3369-ում՝ ՃԷ (էջ 40բ), № 659-ում՝ ՃԺԲ (էջ 94աբ)։ Բնագրի «տեսուչք շրջել»-ը № 659-ում արտահայտված է մեկ բառով «խնամակալուա»։*

Հոդ. ՃԺԲ, էջ 90: *№ 3369-ում՝ ՃԸ (էջ 40բ), № 659-ում՝ ՃԺԳ (էջ 94ա)։ № 3369-ում բնագրի «ի չինական»-ը դարձել է «իշխանական»։ Մեղ թվում է այս փոփոխությունն արդյունք*

լ դրչագրական սխալ։ Բայց հետաքրքիրն այն է, որ հունարեն բնագրում (Լավոդիկեի կանոնախումբ, հոդ. 58) չի նշված ոչ «ի շինական տունս» և ոչ էլ «իշխանական տունս», այլ ուղղակի ἐν τοῖς οἴκοις (տներում) ընդհանուր ձևով։ Մոտավորապես նույն բովանդակությամբ մի հոդված գտնում ենք Սահակ Պարթևի կանոնախմբում։ Վերջինիս իր հոդվածում քահանաներին պատվիրում է եկեղեցուց դուրս «մի՛ իշխեսցեն աւրէնս ի տունս շինականաց առնել և անդ տալ զսրբութիւնն, բայց հիւանդացս» (հտ. Ա, էջ 381), իսկ Ներսեսի և Ներշապուհի կանոնախմբում՝ «ի տունս շինականացն քահանայք մկրտութիւն մի՛ իշխեսցեն առնել» (էջ 485)։ Հունարենում և երկրորդ Նիկիականի բնագրում խոսքը նվերի մասին է τροσφορὰ (=պատարագ), Սահակ Պարթևի մոտ ավելի շուտ հաղորդության, իսկ երրորդում՝ մկրտության։ Թեև այս երեքն էլ վերաբերում են ծիսակատարության տարբեր հարցերին, բայց բոլոր դեպքերում արգելվում է դրանք կատարել մասնավոր տներում։ Ավելի որոշակի նշում են Սահակ Պարթևը և Ներսեսը, առանձնացնելով շինականներին։ Երկրորդ Նիկիականի ՃԺԲ հոդվածը լինելով հունարենի բառացի թարգմանություն, ավելի ունի միայն «շինական» բառը, որը մեր համոզմամբ Սահակ Պարթևի վերևում նշված հոդվածից է անդրադարձվել այստեղ։ Այս հանգամանքը նաև ցույց է տալիս, որ մինչև երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի հանդես գալը գոյություն ուներ Սահակ Պարթևի կանոնախումբը։

Հող. ՃԺԴ, էջ 90։ № 3369-ում՝ ՃԲ (էջ 40բ), № 659-ում՝ ՃԺԴ (էջ 94ա)։ Վերջին ձեռագրում այս և հաջորդ՝ ՃԺԴ հոդվածները միացված են միմյանց։ Այստեղ կբերենք № 659-ի հոդվածի առաջին մասը. «Ոչ է պար[տ] տգիտական սաղմոս կամ անկանոնական չեկեղեցուդ ասել կամ անկանոնական գիրս կարդալ, այլ ղկանոնեալսն՝ Նոր և Հին Կտակարանաց, որպէս և ստորագրեալս էն։

Այնուհետև հաջորդում է բնագրի ՃԺԴ հոդվածը։ Վերջինիս էլ հաջորդում է թուլատրելի գրքերի ցանկը. «Իսկ կարգեալ գիրքն այսոքիկ ենն» խորագրով։

«Մովսիսի ն գիրք.

Ա. Ծնունդք.
Բ. Ելք Իսրաէլի.
Գ. Ղեւտականք.
Դ. Թիւք.
Ե. Երկ[ր]որդ աւրէնք.
Զ. Ցեսու.
Է. Դատաւորք.
Ը. Հռութ.
Թ. Թագաւորք առաջին.
Ժ. Թագաւորք երկրորդ.
ԺԱ. Թագաւորք երրորդ.
ԺԲ. Թագաւորք չորրորդ.
ԺԳ. Մնացորդք առաջին.
ԺԴ. Մնացորդք երկրորդ.
ԺԵ. Դաւիթ մարգարէ.
ԺԶ. Առակք Սողոմոնի.
ԺԷ. Առակք երկրորդ.
ԺԸ. Առակք երրորդ.
ԺԹ. Ժողովողն.
Ի. Երդ երգոցն.
ԻԱ. Իմաստութիւն Սողոմոնի.
ԻԲ. Ցոք.
ԻԳ. Եսայի.
ԻԴ. Երեմիայ.
ԻԵ. Բարուք.
ԻԶ. Ողբք Երեմիայի.
ԻԷ. Եզեկիէլ.
ԻԸ. Դանիէլ.
ԻԹ. Երկոտասան մարգարէքն.
Լ. Եզր առաջին.
ԼԱ. Եզր երկրորդ.
ԼԲ. Բան Նեեմայ.
ԼԳ. Եսթեր.
ԼԴ. Յուդիթ.
ԼԵ. Տուրիթ.
ԼԶ. Մակարայեցիք առաջին.
ԼԷ. Մակարայեցիք երկրորդ.
ԼԸ. Մակարայեցիք երրորդ.
ԼԹ. Մակարայեցիք չորրորդ.
Ա. Ցեսու Սիրաքայ.
Այս է չափ և կարդ Հին Կտակարանացն։

Նոր Կտակարանք.

Ա. Աւետարան Մատթէոսի.
Բ. Մարկոս.
Գ. Ղուկաս.
Դ. Յոհաննէս.
Ե. Պաւղոս Հռոմայեցւոց թուղթն.
Զ. Կորընթացւոց թուղթն.
Է. Կորընթացւոց երկրորդ թուղթն.
Ը. Երրորդ Կորընթացի.
Թ. Գաղատացւոց.
Ժ. Եփեսացւոց.
ԺԱ. Փիլիպեցի.
ԺԲ. Կողոսացի.
ԺԳ. Առաջին Թեսաղոնիկեցւոց.
ԺԴ. Երկրորդ Թեսաղոնիկեցւոց.
ԺԵ. Երրայեցւոց թուղթ.

ԺԶ. Տիմոթէոս առաջին.
ԺԷ. Երկրորդ Տիմոթէոս.
ԺԸ. Տիտոս.
ԺԹ. Գործք առաքելոցն.
Ի. Թուղթ Յակոբու.
ԻԱ. Պետրոսի առաջին Թուղթ.
ԻԲ. Պետրոսի երկրորդ Թուղթ.
ԻԳ. Յո[վ]հաննու առաջին Թուղթ.
ԻԴ. Յովհաննու երկրորդ Թուղթ.
ԻԵ. Յովհաննու երրորդ Թուղթ.
ԻԶ. Յայտնութիւն Յովհաննուս (էջ 94ա—95ա),

Հմդ. ՃԺԴ, էջ 90: № 3369-ում՝ ՃԺ (էջ 40բ), № 659-ում՝ ՃԺԴ (էջ 94ա)։ Բնագրի «սրբոյ ժողովոյս», «ի Նիկիայ ժողովեցաւս» հատվածների փոխարեն № 3369-ում համապատասխանաբար դրված է «սրբոց ժողովոցս», և «ի Նիկիոյ ժողովոցն». իսկ այնուհետև մնացած մասն այստեղ ընդարձակ է. «յառաջի Աստուածապսակեալ սուրբ Թագաւորին Կոստանդիանոսի նզովեալ եղիցի, իսկ կատարիչք սահման սրբոյ կանոնացս այնպիսին օրհնեալ է և օրհնեալ եղիցի ի լաստուծոյ և ի մարդկանէն»։ Ահա և № 659-ի ունեցած ՃԺԴ հոդվածի շարունակությունը. «ԵԹԵ ոք յանդգնեսցի լուծանել զսահման սրբոյ ժողովոյն, որ ի Նիկիայ ժողովեցան՝ առաջի բարեպաշտ Թագաւորին Կոստանդիանոսի, նզովեալ լիցի»։ Սրան ձեռագրում, այնուհետև հաջորդում է Հին և Նոր Կտակարանի գրքերի ցանկը, որոնք թուլլատրվում է կարդալ (էջ 94ա—95ա, տես վերևում)։ Այս ցանկը Լավոդիկեի կանոնախմբի հունարեն 60-րդ հոդվածն է, որը կանոնագրքի մեջ միացված է ԾՆ հոդվածին (հտ. Ա, էջ 241—242)։ Ինչպես երեում է Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբի վերջին հոդվածը ստեղծվել է հետագայում, այս կանոնախմբի ճոխացման ժամանակներում։

ՎԱՉԱԳԱՆ ԱՂՎԱՆԻՑ ԱՐՔԱՅԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վ.Երնապիր, էջ 91: *Միայն № 3276 ձեռագրում են պահվել այս կանոնախմբի մի քանի՝ Բ, Գ, ԺԳ, ԺԴ հոդվածները։ Այստեղ վերնագիրը հետևյալ տեսքն ունի. «Սահմանադրութիւն Վաչագա[նա]յ Աղուանից արքայի» (էջ 180ր)։ Այս կանոնախումբը պահվել է նաև Մովսես Կաղանկատվացու «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» աշխատության մեջ (էջ 97—103), ուր վերնագիրը այսպիսին է. «Սահմանադրութիւն կանոնական ի Վաչականայ Աղուանից արքայէ եղեալ ի ժողովն, որ յԱղուէնն եղե» (էջ 97)։ Ուսումնասիրողներից մի մասը՝ Կ. Շահնազարյան, Գ. Ջարբհանալյան, Ղ. Ալիշան, Վ. Հացունի և ուրիշներ գտնում էն, որ Աղվանից պատմության հեղինակ Մովսես Կաղանկատվացին VII դարի հեղինակ է, որի գործը շարունակվել է X դարում Մովսես Դասխուրանցու կողմից, մյուս մասը՝ Ք. Պատկանյան, Հ. Աճառյան, Հ. Մանանդյան, Ն. Աղոնց, Մ. Աբեղյան և ուրիշներ՝ X դարի։ Ավելի ուշ Ն. Ակինյանը ի մի բերելով բոլոր ուսումնասիրողների կարծիքները, մանրամասն քննելով մատենագրական առկա վկայությունները որոշ վերապահությամբ պաշտպանեց ուսումնասիրողների երկրորդ մասի կարծիքը, ցույց տալով, որ աշխատության հեղինակը Մովսես Դասխուրանցին է և վերջինիս աշխատությունը չէր կարող 1003 թ. առաջ հանդես գալ («Հանդէս Ամսօրեայ», 1953 թ., էջ 32։ Ակինյանի ամբողջ հոդվածը տե՛ս նույն տեղում, 1953 թ., էջ 1—32, 161—175, 321—349, 552—596, 1955 թ. 309—329)։ Մի կողմ թողնելով Ակինյանի վարկածի առանձին հակասությունները, օրինակ՝ Աղվանից պատմությունը եթե 1003 թ. առաջ չէր կարող հանդես գալ, ապա ինչպես է որ X դարի կեսերին Անանիա Մոկացին հիշում է այդ աշխատությունը և կարգացել այն («Արարատ», 1897, Հավելված, էջ 135—136). տվյալ դեպքում մեզ հետաքրքրում է այն հարցը, թե սույն կանոնախմբի՝ կանոնագրքում եղած բնագիրը «Աղվանից պատմություն»-ից անկա՞խ է մտել կանոնագրքում, թե այն վերցրել են վերջինիցս և մուծել կանոնադրքում։ Սույն կանոնախումբը կանոնագրքի Ա խմբի ձեռագրերում դրված է Լե (35) համարի տակ (տե՛ս կանոնադիրը Հայոց, հտ. Ա, էջ 4), իսկ Բ խմբի՝ ԼՀ (38) (տե՛ս նույն տեղում, էջ XXXIII)։ Երկու դեպքում էլ Հովհաննես Օձնեցու կանոնախմբից՝ Օձնեցու կազմած կանոնադրքի վերջին կանոնախմբից հետո։ Նշանակում է՝ այն կանոնադիրը է մուծվել Օձնեցուց՝ VIII դարից հետո։ Եթե սրա հետ մեկտեղ նկատի ունենանք, ինչպես ճիշտ նշում է Ակինյանը, որ Միքայել Աղվանից կաթողիկոսի 705 թ. ժողովում, երբ քննվում էր մերձամուսնության հարցը (հմմտ. նաև 768 թ. Պարտավի ժողովի ԺԶ հոդվածը) այս կանոնախմբի ԺԷ հոդվածը չի ակայակոչվել՝ նշանակում է VIII դարում «տակաւին հրապարակի վրայ մատչելի չէին այս կանոնները։ Ուստի անոնք գտնուած ըլլալու են Ը գարու երկրորդ կէսին կամ Թ գարուն որևէ վանքի մը խուլ անկիւնը» («Հանդէս Ամսօրեայ», 1953, էջ 563)։*

Ավելին. ինչպես ցույց ենք տվել ներածությունում (էջ LXIV—LXV) երկրորդ Նիկիական կանոնախումբը Անանիա Մոկացու կաթողիկոսության ժամանակ (941—965ԹԹ. ըստ Գալուստ Տեր-Մկրտչյանի, տե՛ս Արարատ, 1897, էջ 91ա) արդեն մուծված էր կանոնագրքում, ուր երկրորդ Նիկիական կանոնախմբին հաջորդում է սույն կանոնախումբը։ Այն հարցին, թե Անանիա Մոկացու ժամանակ վերջինս մուծվա՞ծ էր կանոնագրքում, հաստատ պատասխան չենք կարող տալ։ Վերևում տեսանք, որ Անանիա Մոկացին ոչ միայն գիտի «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» գիրքը, այլև կարդացել է։ Սակայն այդ փաստը հիմք չի տալիս պնդելու, թե այդ ժամանակ էլ այս կանոնախումբը նշված գրքից անցել է կանոնագրքին։ Բոլոր դեպքերում այս անցումը չէր կարող X դարի 90-ական թվականներից հետո կատարվել (հմմտ. Ակինյանի կարծիքն այս մասին, Հանդէս Ամսօրեայ, 1953, էջ 560), որովհետև կանոնագրքի X դարի վերջերի խմբագրության մեջ այն արդեն գտնվում էր և դրված էր 35 (Լե)-րդ տեղում, հաջորդելով

անմիջապես երկրորդ Նիկիական կանոնախմբին։ Հնարավոր է, որ սույն կանոնախումբը կանոնագիրք է մուծվել «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհին» աշխատությունից և կամ վերջինիս աղբյուրից։ Թերևս հավանական է առաջին ենթադրությունը։

Իսկ ի՞նչո՞ւ Հովհ. Օձնեցին սույն կանոնախումբը չի մուծել կանոնագրքի իր հավաքման մեջ, կարելի է պատասխանել ենթադրաբար. այն հավանաբար ծանոթ չէր Հովհ. Օձնեցուն, որովհետև, ինչպես վերևում տեսանք, այս կանոնախումբը պարունակող գրքի մասին հաղորդում են միայն X դարից։

Առաջարան, էջ 91—93։ № 3276 ձեռագրում առաջաբանը չի պահվել։ Այստեղ նշված մի շարք անձնանունների և տեղանունների ուղղագրությունը շեղվում է Մովսես Կաղանկատվացու ունեցածից։ Որպեսզի ուսումնասիրողներին հնարավորություն տանք համեմատելու այդ երկու րնագրերում տվյալ անունների ունեցած շեղումները, նպատակահարմար գտանք Մովսես Կաղանկատվացու Պատմության սույն կանոնախմբի առաջաբանի ժողովի մասնակիցներին վերաբերող հատվածը այստեղ բերել. «Ես Վաչական՝ Աղուանից արքայ, և Շուխհազիջայ արքեպիսկոպոս Պարտաւայ, Մանասէ Կապաղայ եպիսկոպոս, Յունան Հաչուայ եպիսկոպոս, Անանիա ե Սահակ և Ուտոյ քորեպիսկոպոսք, Յովսէփ Կաղանկատուոց երէց, Մաքէ Պարտաւայ երէց, Թոմայ Թադաւորի դրան երէց, Պօղոս Գնգաճայ երէց, Շմաւոն Յուոյ քորեպիսկոպոս, Մաքէ Դարահոճոյ երէց, Աբիկաղ Բեթայ երէց, Ուրբաթ Այրմանուշաց երէց, Յովէլ և Պարպ և Միքէ և Յակոբ Երիցունք, և ազատ մարդիկ և նահապետք Արցախայ, և Բակուր Կաղանկատուց նահապետ, և այլք բազումք, որք միաբան առաջի իմ եկին ի հանդէս ի հովոցի տեղւոջս յԱղուէննս» (էջ 98)։

Կանոններից առաջ kinps ձեռագրերում պահվել է դրանց ցանկը, որ բերում ենք համաձայն k ձեռագրի.

«Ա. Վասն քահանայից որ ի շենս են երկիցս ի տարին երկիր պագցեն եպիսկոպոսին։

Բ. Հաս քահանայից և սարկաւազաց։

Գ. Նուէրք Թագաւորի և ազատ ազգի իւր ձեռօք տայցէ։

Դ. Ժողովրդոց նուէրք առ երիցունս։

Ե. Ոչխարաց և ձիոց նուէրք ի ժողովրդէնէ առ քահանայս։

Զ. Վասն ազատի և շինականի մեռելոց յիշատակ մի՛ խափանեսցեն ի տարին։

Է. Վասն վանականաց եթէ սղալանս գացի և յայտ լիցի։

Ը. Վասն վանաց երիցանց ըստ պիտոյից տալ ժողովուրդն։

Թ. Վասն քրիստոնէի որ ի մարտս արիւն հեղու։

Ժ. Վասն քահանայի որ հովէ զդեօղս կամ զագարակս։

ԺԱ. Վասն որ զազգական կին արասցէ։

ԺԲ. Վասն կնաթողի։

ԺԳ. Վասն որ ի վերայ մեռելոյ կոծ դնեն։

ԺԴ. Վասն որ զմեռելոտի ուտէ կամ ի քառասնորդս միս ուտէ։

ԺԵ. Վասն որ ի չորեքշաբթի կամ ուրբաթի միս ուտէ։

ԺԶ. Վասն որ զքահանայ կամ զսարկաւագ բամբասէ։

ԺԷ. Վասն որ ընկերք և աշակերտք մեղս զնեն ի վերայ երիցու։

ԺԸ. Ի շենս որ բաղում են եկեղեցիք զպտուղ և զհաս աւադ եկեղեցին տացեն։

ԺԹ. Վասն աղատաց տասանորդաց։

Ի. Ձերիցունս առանց հրամանաց եպիսկոպոսին մի՛ հանցեն եկեղեցւոյն։

ԻԱ. Վասն աղատաց առանց հրամանի եպիսկոպոսին սեղան մի՛ կանգնեսցէ։

ԻԲ. Վասն պայմանի եպիսկոպոսաց քահանայից և ազատաց» (էջ 206ար. հմմտ. m, էջ 209աբ, p, էջ 227աբ, s, էջ 259բ—260ա)։

Դ հոդվածը սույն ձեռագրերում բաժանված է երկու մասի։ Այս հոդվածի երկրորդ մասը՝ սկսած «Եւ ոյր ոչխար է՝ ...ո-ից մինչև վերջ դրված է իբրև առանձին հոդված՝ ե համարի տակ։ Այդ պատճառով այս չորս ձեռագրերի ցանկում առաջ է եկել նոր վերնագիր։ Ցանկի Դ վերնագիրը վերաբերում է Դ հոդվածի առաջին մասին, իսկ ե վերնագիրը՝ Դ հոդվածի վերջին մասին, որը նշված չորս ձեռագրերում դրված է ե համարի տակ։

O ձեռագրերում ցանկն այսպիսին է.

«Ա. Վասն երիցանց որ ի շենս լիցին ի տարւոջն երկիցս անգամ ընծայ տայցեն եպիսկոպոսին։

Բ. Վասն քահանայի և սարկաւագի. յորժամ ձեռ[ն]ադրեն՝ դրամ տայցեն եպիսկոպոսին։

Գ. Վասն աղատ մարդոյ և Քաղաւոր[ի] որ ինչ հոգոյն մասն է տայցէ ի վանսն։

Դ. Թէ աղատ և Քէ շինական ի տարւոյն Ա անդամ պատարագ արասցեն։

Ե. Վանաց կրէց կամ վանական գայքանք առնեն։

Զ. Վասն վանից երիցանց որ բաղում են և ժողովուրդքն սակաւ և այլ վանաց ժողովուրդք բաղում են և երիցունք սակաւ, Քէ ղինչ առնեն։

Է. Վասն քրիստոնէի որ մարդ սպանանէ։

Ը. Վասն երիցու որ Ռ շէն պահէ։

Թ. Վասն աղգի որ կին արասցէ։

Ժ. Վասն որ զկին Քողու և առանց պսակի կին առնէ։

ԺԱ. Վասն որք զկոծ դնիցեն։

ԺԲ. Որ դմեռելոտի ուտէ և ի Քառասնեւրորդսն միս ուտէ։

ԺԳ. Վասն չորեքշաբաթի և ուրբաթի որ միս ուտէ։

ԺԴ. Վասն աշխարհականի որ քահանայի ե սարկաւագի վերայ բամբասանս դիցէ։

ԺԵ. Վասն քահանայի որ քահանայի վերայ բամբասանս դիցէ։

ԺԶ. Վասն Եպիսկոպոսաց և երիցանց աղատ արանց առաջի արքայի եղեն։

ԺԷ. Եւ որ տասանորդ տան աղատ մարդիք։

ԺԸ. Վասն աղատ արանց որշափ իւրեանց դաստակերտքն են։

ԺԹ. Վասն աղատ մարդո որ իւր եկեղեցւոյ սեղան կանգնէ։

Ի. Վասն պայման[ա]ց որ արարին Եպիսկոպոսունք և երիցունք և աղատ մարդիկ առաջի արքային» (էջ 345բ—346ա)։

Հդ. Ա, էջ 93։ *№ 3276 ձեռագրում չի պահվել այս հոդվածը։*

Հդ. Բ, էջ 93։ *№ 3276 ձեռագրում միակ տարբերությունը այն է, որ «Դ գրամ»-ի փոխարեն ունի «Գ դրամ» (էջ 180բ)։*

Հդ. Գ, էջ 93։ *№ 3276 ձեռագրում լական տարբերությունն այն է, որ «կարողությունն իւր»-ի փոխարեն ունի «ի կարողությունն է իւր» (էջ 180բ)։*

Հդ. Դ, էջ 94։ *№ 3276 ձեռագրում առկա են հետևյալ շեղումները. «Դ գրիւ» փոխանակ «Դ դրիւ», «ողոյն»՝ «ոգնաց», «յաւանակ»՝ «յովանակ», չունի (ոչխար) «է» օժանդակ բայը (էջ 180բ—181ա)։ Այս հոդվածում մեզ հետաքրքրում է հեղուկի չափ «փաս»-ը։ Նոր հայկազյան բառարանի հեղինակները այն նույնացնում են փարչի կամ քասի հետ (հտ. Բ, էջ 935)։ Փասը որպես փարչ կամ քասա է բացատրում Աճառյանը (Հայերէն արմատական բառարան, հտ. Զ, էջ 1404—1405։ Սասանյան Շապուհ Ա-ի Նաքշ-ի-Ռուստեմի արձանագրության մեջ գինու համար երիցս գործածված է չափի մի միաւոր, կոչված 𐭯𐭠𐭮𐭠𐭲𐭩 այսպես, 𐭠𐭩𐭭𐭮𐭥 𐭯𐭮𐭮𐭠𐭲𐭠𐭲 𐭲𐭥𐭮𐭮𐭥𐭫𐭠𐭲 (էջ 16), 𐭠𐭩𐭭𐭮𐭥 𐭯𐭮𐭮𐭠𐭮𐭥 𐭲𐭥𐭮𐭮𐭠𐭫𐭠𐭲 (էջ 16) և 𐭠𐭩𐭭𐭮𐭥 𐭯𐭮𐭮𐭠𐭮𐭥 𐭲𐭥𐭮𐭮𐭠𐭫𐭠𐭲 (էջ 18). տե՛ս Recherches sur les Res Gestae divi Saporis, par Er. Honigmann et An. Maricq, Bruxelles, 1953)։ Մեզ հետաքրքրող բառն ծագման իմաստով արդյո՞ք չի կապվում Նաքշ-ի-Ռուստեմի արձանագրության մեջ գործածված վերոհիշյալ բառի հետ։*

Հդ. Ե—ԺՐ, էջ 94—96։ *Այս ութ հոդվածները չեն պահվել № 3276 ձեռագրում։*

Հդ. ԺԴ, էջ 96։ *№ 3276-ում առկա են այսպիսի շեղումներ. «ժեռելոտի», չունի «ի» (Քառասնեւրորդսն) և «հանդերձ ժողովրդեամբն» (էջ 181ա)։*

Հդ. ԺԳ, էջ 96։ *Բնագրի «կալցի» բառի փոխարեն № 3276 ձեռագրում պահվել է «կալցէ» (էջ 181ա)։*

Հդ. ԺԵ—ԻԱ, էջ 97—99։ *Այս յոթ հոդվածները № 3276 ձեռագրում չեն պահվել։*

Վերջաբան, էջ 99—100։ *№ 3276 ձեռագրում ևս չի պահվել վերջաբանը։ Համահավաք բնագրի կազմման համար օգտագործված ձեռագրերից ոչ մեկը, ինչպես և Մովսես Կաղանկատվացու Պատմության համապատասխան բնագիրը չեն պահել վերջում ուղղանկյուն փակագծերում առնված «հաստատութեան» բառը։ Միտքն հասկանալի դարձնելու համար Մովսես Կաղանկատվացու Պատմության հրատարակիչ Մ. Էմինը նշված բառը ավելացրել է կլոր փակագծերում։ Այդպես վարվեցինք նաև մենք՝ այն վերցնելով ուղղանկյուն փակագծերում, ի նշան մեր կողմից բնագրին կատարված ավելացման։*

ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑՈՒԻՆ ՎԵՐԱԴՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վենեցիա, l. 101: Այս կանոնախումբը պահվել է վերևում բազմիցս նշված ձեռագրերից մի քանիսում՝ №№ 657, 659, 8459։ Սրանց պետք է ավելացնել նաև №№ 835, 837 ձեռագրերը։

№ 657 ձեռագրում վերնագիրն ընդարձակ է. «Կանովնք սրբոյն Բարսեղի սահմանադրութիւնք նմանապէս և բիւրապատիկ ախտից և յանցանաց, գլուխք ՄՀ, զոր սակաւ իմն ի յայսմն գիծ տառիս դրոշմաք» (էջ 115ր)։ Սրա վերջին հատվածը ցույց է տալիս, որ սույն կանոնախմբի հոդվածները, որոնք կանոնագրքի XI դարի խմբագրության մեջ բաղկացած են 272 հոդվածներից, այստեղ լրիվ չեն բերված. բերված են ընտրությամբ 111 հոդվածներ։ Այսպես է բերված նաև №№ 659, 835, 837, 8459 ձեռագրերում, սակայն սրանցից յուրաքանչյուրում հոդվածների տարբեր քանակությամբ։ № 659 ձեռագրի 140a էջում թեև դրված է «Յանդ Բարսղի», բայց սա ոչ թե տվյալ կանոնախմբի վերնագիրն է, այլ վերջինիս հոդվածների բովանդակության ցանկի։

№№ 657, 659 ձեռագրերը մինչև բուն հոդվածներն ունեն վերջիններիս բովանդակությունը արտահայտող ցանկ։ № 659 ձեռագրում ցանկը կազմված է այրբենական կարգով, իսկ № 657-ում՝ ըստ հոդվածների հաջորդականության։ Այսպիսի ցանկ, բայց տարբեր, գտնում ենք կանոնադրքի դիտաքննական բնագրի կազմման համար օգտագործված kmps ձեռագրերում։ Այստեղ կբերենք այդ ցանկերը։ Սկսենք № 659 ձեռագրից։ Այստեղ վերնագրերի ձախ կողմում նշված են հոդվածների համարները։ Այդ համարները համեմատեցինք ձեռագրի բուն հոդվածների համարների հետ և նկատեցինք 2—4 համարների չեղում։ Այդ չեղումները ցույց տալու նպատակով ցանկի վերնագրերի աջ կողմում կլոր փակագծերում նշում ենք № 659 ձեռագրի հոդվածների ստույգ համարները։

«Բ, ՃԽՆ Արուագիտաց։ (Բ, ՃԽՐ)
ԺԱ Ազգականաց։ (ԺԱ)
ԻՆ Ամբարտաւանից։ (ԻԴ)
ԻԼ Անհնազանդելոց ծնաւղաց։ (ԻԶ)
ԼՀ Անարժան հաղորդողաց։ (ԼԷ)
ՀՉ Արուագիտաց ընդ կնոչ։ (ՀԹ)
ՇԱ Ամուանացելոց ընդ անաւրինի։ (Շ)
ՇԲ Առևանկաց։ (ՇԱ)
ԿԲ Այր որ Քողու զկին իւր վասն Աստուծոյ։ (ԿՀ)
ՀԳ Անարգողաց զքահանայս։ (ՀԲ)
ՁԱ Անժամ ուտելոյ կիրակէի։ (ՀՀ)
ՃԲ Արուեստաւորաց գողոց։ (ՃԲ)
ՃԽԳ Արգելողաց զպտուղս քահանայից։ (ՃԼԲ)
ՃՇԳ Ակամայ ըմբռնելոյ յանաւրինաց։ (ՃՇ)
ՃՇՆ Անհաւատ կնոչ։ (ՃՇԱ)
ՃՀԳ Ագաբաց։ (ՃԿԲ)
ՄԱ Արուեստաւորի վաճառելոյ։ (ՃՂԷ?)
ՄԺԱ Արատաւորի։ (ՄԷ)
ՄԺԳ Անզաւակաց։ (ՄԺ)
ՄԽԶ Ամուանացելոց այսահարաց։ (ՄԽԳ)
ՄԽԳ Այսահարի։ (ՄԽ)

Մխէ Աւտահարութիւն դոր քաշ անուանեն։ (Մխդ)
Ա Բռնադատողաց։ (Ա)
ԼՐ Բորոտաց քահանայից։ (ԼԱ)
ՇԳ Բռնադատողաց։ (ՇԲ)
ՃՀՐ Բեմ ելանելոյ կանանց։ (ՃԿԸ)
ՃՁԱ, ՃՁՐ Բանադրողաց։ (ՃՀէ, ՃՀԸ)
ՄԳ Բամբասողաց։ (ՃՂԲ)
ՄԻԱ Բռնարար պսակողի։ (Մժէ)
ՀՔ Գերեզման բացողաց։ (ՀՁ)
ՁՁ Գաղանաբեկի։ (ՁԳ)
ՃՀ Գաղտ պսակի։ (ՃԿՁ)
ՃԺԷ Գիտողաց առևանկաց։
ՇԷ Դստերաց և ուստերաց քահանայից։ (ՇՁ)
Ղ Դիւթից։ (ՁԷ)
ՃՃԴ Դատարկաբանից։ (ՃՃ)
ՃՀԵ Դպրաց։ (ՃՀԱ)
ՃՁԲ Դարձողաց ի մեղս։ (ՃՁԵ)
ԺՁ Եպիսկոպոսաց երկրորդ ձեռնադրելոյ։ (ԺՁ)
ԺԸ, ՃԼԴ, ՃԼՁ Եկեղեցւոյ։ (ԺԲ, ՃԼԲ, ՃԼԴ)
ՁԴ Եկեղեցւոյ իրաց։ (ՁԱ)
ՃԺԵ Եկեղեցւոյ ընչից գողանալոյ։ (ՃԺԳ)։
ՃԼ Եղբաւր ընդ քեռ ննջելոյ։ (ՃԻէ)
ՃԼԲ Երկուց քուերց առնելոյ։ (ՃԻԸ)
ՃԼէ Եկեղեցւոյ։
ՃՁԳ Երեք կնոջ կամ չորից։ (ՃԽԲ)
ՃՁ Երդման։ (ՃՀՁ)
ՄԻԸ Երախայի մեռելոյ։ (ՄԻԴ)
ՄԻԲ Երախայի կենդանւոյ։ (ՄԻԵ)
ՄԼԲ, ՄԼԴ Երախայի մկրտելոյ։ (ՄԻԸ, ՄԻԲ)
ՄԼէ Երկրորդ ամուսնացելոց։ (ՄԼԴ)
ՄԼԸ Երրորդից և չորրորդից։ (ՄԼԴ)
ԺԲ Քրիստոս ուրացողաց։ (ԺԲ)
ԿԱ Զաւշաքաղ քահանայից։ (Կ)
ՁԲ Զդիս կողոպտողաց։ (ՁՁ)
ՃԻԸ Զարդարելոց կանանց։ (ՃԻԵ)
ՃՁԸ Զգուշութեան հատի։ (ՃՁԴ)
ՄԺԸ Զայրս ատեցողաց կանանց։ (ՄԺԴ)
ՄԻՁ Զատկի Աւետարանի։ (ՄԻԲ)
ՄԽԸ Զատկոյ աւուր։ (ՄԽԵ)
ՃԿԲ Ընկերի մեռանելոյ։
ՃՀԳ Ընտանեաց քահանայից ի բեմ ելանելոյ։ (ՃՀ)
ՂԲ Թէ ոք պոռնկի և մեռանի։ (ՂՁ)
Ճ Թէ ի ձեռն առաջնորդաց մեռանի։ (ՂԷ)
ՃԻԵ Թատերաց։ (ՃԻԲ)
ՃՁԳ Ժողովոց։ (ՃՀԲ)
ՂՁ Իգացելոց։ (ՂԳ)
ՄԻԲ Իշխանի անարդողաց կքահանայս։ (ՄԺԸ)
ԻԸ Լուծելոց քահանայից։ (ԻԷ)
ՃՀԱ Լուծողաց զպատուիրանս։ (ՃԿէ)
ԻԴ Խլից և համարից քահանայից։ (ԻԳ)
ՃՂԳ Խղճիւ զննման։ (ՃՁԲ)
ՃՂԲ Խոստացեալ անասնոյ։ (ՃՂԵ)
ՄԳ, ՄԵ Խոստովանողի կրաւնաւորի։ (Մ, ՄԱ)
ՄՁ Խոստովանութեան ամենայն մարդոյ։ (ՄԲ)
ՄԺԲ Խաւսեալ կնոջ։ (ՄԸ)

ՄԺՋ Խառնակութիւն ամուսնութեան ազգականաց, (ՄԺԲ)
ՄԻԴ Խայի յափըշտակոզաց, (ՄԻ)
ՄԻԵ Խայի գերելոյ, (ՄԻԱ)
ՄԼԱ Խորհըրդոյ քահանայի, (ՄԻԷ)
ՄԼ Մնաւղաց զգուշացուցանել քահանայի, (ՄԻՋ)
ՃԿԵ, ՃԿՋ Մնաւղաց ընչից, (ՃԿԱ, ՃԿԲ)
ԻՋ Մաւսայից, (ԻԵ)
ԽԳ Մնաւղք որ գիտեն զչարիս զաւակաց, (ԽԲ)
ՃԳ Մնաւղք որ <զոր>զորդիս առականէ (sic խմա՛ ակնառութեամբ) սիրեն, (Ճ)
ՌԻԱ Մնելոց կանանց, (ՃԺՋ)
ՄԺԳ Մննդականաց, (ՄԲ)
Գ, ՄԺԲ Կնաւողաց, (Գ, ՄԺԵ)
ՄԲ Կուսի կանամրոյ, (ՄԵ)
Ջ Կուսանաց, (Ջ)
Ը Կախարդաց, (Ը)
ՄԺ Կին առնելոյ, (ՄՋ)
ԼԳ Կողոպտելոյ զդիս, (ԼԳ)
Խ Կանանց ճանապարհորդողաց, (ԼԲ)
ԽԱ Կանանց որ յանասուն պղծին, (Խ)
ԽՒ Կին որ դիտէ զչար[իս] առն իւր, (ԽԱ)
ԽԼ Կին որ ննչէ ընդ անաւրինի, (ԽՋ)
ԽԸ Կին որ շնայ ընդ եղբաւր առն իւր, (ԽԷ)
ԽԲ Կին որ շնայ ընդ խորթոյ, (ԽԸ)
Ծ Կուսանաց, (ԽԲ)
ԾԳ Կին որ ընդ արեզայի շնայ, (ԾԳ)
ՄԽԵ Կուսից այսահարաց, (ՄԽՒ)
ԾԲ Կաշառառուաց քահանայից, (ԾԸ)
ԿԸ Կին որ ծնանի ի սուրբ պահսն, (ԿԷ)
ՀԵ, ՃԸ Կիրակէի, (ՀԳ, ՃԳ)
ՃԿԸ Կիրակէի զձայն Աւետարանի լլսելոյ, (ՃԿԳ)
ՀԸ Կրաւնաւորաց, (ՀԵ?)
ՂՒ Կոծողաց զմեռե[ա]լս, (ՂԲ)
ՂԵ Կրաւնաւոր որ յաշխարհ մեռանի, (ՂԳ?)
ՃԻԳ Կին որ զհանդերձ առն ագանի, (ՃԻ)
ՃԻԷ Կին որ ընդ արբեցողս նստի, (ՃԻԳ)
ՃԻԲ Կին որ զենու կամ որս առնէ, (ՃԻՋ)
ՃԽՒ Կնոջ քահանայի, (ՃԼԸ)
Դ, Ե Հարկանողաց, (Դ)
ՀՋ Հեթանոսաբարոյ, (ՀԳ)
ՋԸ Հրդ[եհ]ողաց զարդար վաստակս, (ՋԵ)
ՃԺԷ Հաղորդողաց, (ՃԺԳ)
ՃԻՋ Հայեցողաց ի մերձաւորութիւն անասնոց, (ՃԻԳ)
ՃԼԳ Հարսին պոռնկելոյ, (ՃԻԲ)
ՃԼԵ Հին գերեզմանաց, (ՃԼԱ)
ՃՄԲ Հաւատացելոց գ[ե]րելոց, (ՃՄԵ)
ՃԿԳ Հաւատալոյ ի մարդ, (ՃՄԲ)
ՃԿԸ Հրամանի մեռելոյ, (ՃԿԳ)
ՃՋՋ Հեթանոսի կերակրոյ, (ՃՋԲ)
ՃՂ Հիւանդաց, (ՃՋՋ)
ՃՂԱ Հեթանոսի ճաշակողաց, (ՃՋԷ)
ՄԼԵ Հիւանդի որ ի մահիճս, (ՄԼԱ)
ՃՂԳ Ձկանց, ([Ճ]ՂԱ)
ՄԺԵ Ձեռնածուաց, (ՃԺԳ)
ԼԳ Մոնղոնաց, (ԼԲ)
Է Մսահատաց, (ԿԲ)

ՀԱ Մերձաւորաց գուդևլոց, (Հ)
ՂԳ Մեռեալն թէ պատուիրվ լայ, (Ղ)
ՃԺԳ Մկրտելոց, (ՃԺԱ)
ՀԻԲ Մանկանց անհաւատից սնուցողաց, (ՃԺԲ)
ՀՀԲ Մկրտելոց անհաւատից, (ՃԼԸ)
ՀՄԱ Մեքենայից սատանայի, (ՃԽԷ)
ՀԿ Մեռելոց ի վաստակս իւրեանց, (ՃՄԸ)
ՃՀԲ Մտողաց ի տունն պոռնկաց, (ՃՀՌ?)
ՀՂԲ Մեռելոտոյ, (ՃՋԸ)
ՀՂՋ Մատաղ ի որսոյ, (ՃՂԲ)
ՋԷ Յափրշտակեալ անասնոյ, (ՋԴ)
ՂԱ, ՃԺԲ Յղի կանանց, (ՋԸ, ՃԺԷ)
ՀԿԴ Յուսալոյ ի յինչս, (ՃԿ)
ՄԻԳ Յայտնելոյ գլարիս ուրուք, (ՄԺԲ)
ՄԽՐ Յիշատակի մեռելոց, (ՄԼԲ)
ԽԳ Ներքինեաց, (ԽԴ)
ԽԸ Ննջողաց ընդ զոքանչի, (ԽԴ)
ԼԱ Շարաթոյ և կիրակէի պահոց, (Լ)
ԼՋ Շնացողաց ընդ ուրուկս, (ԼԸ)
Է Ուրացողաց երդմանն, (Է)
Ժ Որ ընդ եղբաւր պոռնըկի, (Ժ)
ԻԲ Ուրուկաց, (ԻԸ)
Լ Ուխտուաւորաց քահանայից, (ԻԲ?)
ԼԲ Որք զանձինս նզովեցին (զուգն նուիրեցին), (ԼԸ)
ՀԲ Որ զամուսնութիւն անարգեն, (ՀԱ)
ՀԳ Որք վասն յաճախ պղծելոյ ոչ ամուսնանան,
ՂԸ Որոգայթից, (ՂԸ)
ՃԻ Որդիք որ ոչ պատուեն ղծնաւղս, (ՂԲ)
ՀԻԳ Որ ընդ անհաւատից ճաշակէ, (ՃԻԱ)
ՀԽ Որ խառնեն զսուրբ արիւնն, (ՃԼՋ)
ՃԽԸ Որ պոռնըկեցաւ և կին արար, (ՃԽԴ)
ՀՀԸ, ՃՀԷ Ուխտաւորի աւրէնս մի՛ տալ,
ՀՂԲ Որսոյ, (ՃՂ)
ՄԸ Որդոց և թոռանցն, (ՄԳ)
ՃՋ Ջամուսնանալ ի քառասնեւորդան, (ՃԳ)
ՄԷ Ջամուսնանալ կ ամեայ, (ՄԲ)
Բ Պատերազմողաց, (Բ)
ԺԳ Պոռնըկողաց ի տան Աստուծոյ, (ԺԳ)
ԼԷ Պոռնըկողաց ճարտարաց, (ԼՋ)
Ջ Պենտակոստէի և կիրակէի պահողաց, (ՀԷ)
ՋԳ Պատարագոզաց անխտիր, (Ջ)
ՋԸ Պեղծ կերողաց, (ՋԲ)
ՂԴ Պոռնըկողաց, (ՂԱ)
ՂԷ Պատերազմողաց, (ՂԳ)
ՃԻ Պոռնըկաց, (ՃԺԸ)
ՀԽԱ Պոռնկողաց ընդ կնոջ իշխանի, (ՃԼԷ)
ՀԽՋ Պոռնըկողաց ընդ [ու]ստեր, (ՃԽՒ)
ՀԽԷ Պոռնըկողի ընդ երկուց քերց, (ՃԽԳ)
ՄԼԹ Պոռնըկաց, (ՄԼԸ)
ՄԽԱ [Պ]ատանաց մեռելոց, (ՄԼԷ)
ՃԸ Պոռնըկելոց բազում անգամ, (ՃԽՋ)
ՀԸՋ Պոռնիկ քահանայի, (ՃԸՒ)
ՀՄԷ Պոռնկողաց խեղդեցելոյ, (ՃԸԳ)
ՀՄԸ Պոռնիկ կնոջ որ ի ծնունդս վտանգի, (ՃԸԴ)
ՃՋԷ Պտղոց անաւրինաց, (ՃՋԳ)

ՃՂԷ Պատարագաց, (ՃՂԳ?)
ՄԻ Պսակի տղայոց, (ՄԺՋ)
ՄՄ Սարկաւագի այսահարութեան, (ՄԽՋ)
ԺԴ Սարկաւագաց, (ԺԴ)
ԼԵ Սերմանցողաց, (ԼԴ)
ՃԺ, ՃԺԱ Սարկաւագաց, (ՃԷ, ՃԸ)
ՃԽԹ Սրբութիւն խոստացելոյ անձին, (ՃԽԵ)
ՃԿԱ Սրոյ, (ՃՍԷ)
ՄԲ Սուտ երդմանց, (ՃՂԸ)
ՃԱ Վախճանելոյ ի ձեռն ծնաւղաց, (ՂԸ)
ՃԴ Վարդապետ որ զաշակերտս ակնառու ուսուցանէ, (ՃԱ)
ՃԺԸ Տեառտեսից, (ՃԺՋ)
ՃԼԱ Տղայոց պղծելոց, (ՃԻԷ)
ՃՂԸ Տարաժամ մահու
Մ Տնականի, (ՃՂՋ)
ՄԽԴ Տղայոց այսահարի, (ՄԽԱ)
ԺԵ, ԺԹ Քահանայից, (ԺԴ, ԺԵ?)
ՃԷ Քահանայից կուրացելոց, (ԺԸ)
Ի, ԻԱ Քահանայից, (Ի, ԻԱ)
ԻՐ Քահանայութիւն որ ոչ է ևստուծոյ, (ԻՐ)
ՄՆ, ՄՋ Քահանայից կանանց պոռնըկելոց, (ՄԴ, ՄԵ)
ՄԸ Քահանային կին որ փոքրէ զգլուխս, (ՄԷ)
Կ Քահանայ որ զսպաս եկեղեցւոյ վաճառէ, (ՄԹ)
ԿԲ Քահանայ որ զխոստովանութիւնն յայտնէ, (ԿԱ)
ԿԴ Քահանայ որ զեղխի գինով, (ԿԲ)
ԿԴ Քահանայ որ ոչ պատարագէ, (ԿԴ)
ԿԵ Քահանայ որ զդատաստանն թիւրէ, (ԿԴ)
ԿՋ Քահանայ որ երդումն տայ մարդոյ, (ԿԵ)
ԿԷ Քահանայ որ առանց խոստովանութեան աւրէնս տայ, (ԿՋ)
ՀԷ Քահանայ որ յանասուն պղծի, (ՀԵ)
ՋԲ Քառասնորդաց լուծելոց, (ՀԹ)
ՃԸ Քահանայ որ բանագրէ, (ՃԵ)
ՃԹ Քահանայից բամբասողաց, (ՃՋ)
ՃԺԲ Քահանայից ուրուկաց, (ՃԹ)
ՃԺԴ Քահանայ ձէթ արկանելոյ յեքեղեցի, (ՃԺ)
ՃԺՋ Քահանայից տեսլեանց, (ՃԺԴ)
ՃԼՀ Քահանայից արիւնահեղաց, (ՃԼԴ)
ՃՄԲ Քահանայից պոռնկաց, (ՃԽՀ)
ՃԿԹ, ՄԼԴ Քահանայ ի ճանապարհի, (ՃԿԵ, ՄԼ)
ՄԼՋ Քահանայ ի հրապարակ չճաշակել, (ՃԼԲ)
ՃՋԴ, ՃՋԵ Քահանայի ապաշխարելոյ, (ՃՋ, ՃՋԱ)
ՄԻԷ Քահանայի ժողովրդով և խաչով, (ՄԻԳ)
ՄԼՋ Քահանայ որ առանց քննելոյ աւրէնս տայ (ՄԼԲ)
ՄԽ Քահանայ որ խ ունի, (ՄԼԷ)
ՄԽԹ Քահանայից այսահարութեան» (ՄԽՋ) (էջ 140ա–144ա)։

Այսպիսով, 231 վերնագրերի դիմաց գրված են 249 հոդվածների համարներ, թեև վերջին հոդվածը կրում է ՄԿԷ (267) համարակալումը և հիշատակարանում էլ նշված է միևնույն թիվը. «Կատարեցաւ կանոն սրբոյն Բարսղի Հայրապետին Կեսարոյ, տունք ՄԿԷ...» (էջ 184բ)։ Ցանկում այբբենական կարգը խախտված է մեկ անգամ, «Քրիստոս ուրացողաց» վերնագրով դրված է «Ե» և «Ջ» տառերի միջև։ Ընդհանուր առմամբ ցանկի վերնագրերը ճիշտ են արտահայտում հոդվածների բովանդակությունը, բայց առանձին մի քանի դեպքերում վերնագրերի դիմաց, աջ մասում, համարակալումներ չեն նշված կամ նշված համարակալումների մոտ դրված է հարցական, որ նշանակում է թե ցանկի վերնագրի և նշված հոդվածի բովանդակության միշտ շեղում կա։ Ցանկի վերնագրերում առկա են կրկնություններ, օրինակ, «Պ» տառի տակ երկու անգամ գրված է «Պատերազմողաց» վերնագիրը Բ և ՂԷ (ՂԴ)

համարների նշումով. այսպես երկու անգամ են նշված «եկեղեցւոյ», «Սարկաւագաց», «Քահանայից» վերնագրերը։ Վերջիններիս գիմաց թեև նշված են տարրեր հոդվածների համարներ, բայց երբեմն հոդվածներն էլ են կրկնված։ Կանոնագրքի ՄԺԶ (№ 659-ում՝ ՄԺԴ) հոդվածը ցանկում չի արտահայտված, այսպես է № 659-ի ՄԼԶ հոդվածը, որը չի պահվել կանոնագրքի բնագրում, իսկ կանոնագրքի ՀԴ հոդվածը թեև № 659-ում չի պահվել, բայց այն հիշվում է ցանկում (տես «Ո»-ի տակ)։

Սույն կանոնախմբի № 659 ձեռագրի տարբերակի և կանոնագրքի բնագրի համապատասխան հոդվածների համեմատությունը երևան հանեց այլ կարգի շեղումներ։ № 659 ձեռագրում չեն պահվել կանոնագրքի սույն բնագրի ԺԴ, ՀԴ, ՀԸ, ՃՂԴ, ՃՁԸ, ՄԻ հոդվածները (ԺԴ, ՀԴ, ՀԸ հոդվածները չեն պահվել նաև № 657 ձեռագրում, հիշենք, որ այստեղ բերված են հոդվածների կեսից պակասը, տե՛ս ներքևում)։ Մի քանի դեպքերում երկու հոդվածները միացված են և տրված՝ մեկ հոդվածով. օրինակ՝ ԻՐ և ԻԴ հոդվածները միացված և դրված են ԻՐ համարի տակ, ՃՀ և ՃՀԱ-Ն՝ ՃԻՀ, ՃԿԸ և ՃԿՔ-Ն՝ ՃԿՁ, ՄԻԴ և ՄԻԵ-Ն՝ ՄԻ, ՄԺԵ և ՄԵՁ-Ն՝ ՄԵԱ։ Պատահում է և այնպես, որ մի հոդվածը բաժանված է երկու մասի և դրված որպես առանձին հոդվածներ, առանձին համարներով, օրինակ՝ ԺԴ հոդվածը բաժանված է երկու մասի և դրված ԺԴ ու ԺԴ համարների ներքո, ՃՄՐ-Ն՝ ՃԽԸ և ՃԽԹ, ՄՁ-Ն՝ ՄՐ և ՄԴ։ Այս շեղումներն էլ արտահայտված են ցանկում։

Հետաքրքիր է մի այլ երևույթ։ Ցանկի վերնագրերի ձախ կողմում նշված հոդվածների համարները որպես կանոն համապատասխանում են կամ մեկ և մասամբ երկու համարի շեղումով համընկնում են ոչ թե № 659 ձեռագրի հոդվածներին, այլ սույն կանոնախմբի կանոնագրքի բնագրի համապատասխան հոդվածներին։ Այս բանը մեզ ենթադրել է տալիս, որ ցանկը կազմված է համապատասխան կանոնագրքի և ոչ թե միայն № 659 ձեռագրի։

№ 657 ձեռագրում ցանկը հետևյալ կառուցվածքն ունի։

«Ա. Վասն որ զէգ ապականէ։

Բ. Վասն պատերազմի արիւն հեղելոյ։

Գ. Վասն հարկանելոյ զընկերս։

Դ. Վասն կնաթողաց անզաւակի։

Ե. Վասն աղախնոյ ի տե[ա]ռնէ պոռնկեալ։

Զ. Վասն կուսի պոռնկելոյ։

Է. Վասն [որ] ուրանայ և երդնու։

Ը. Վասն կախարդաց ի յապաշխարութիւն դառնալն։

Թ. Վասն զառականս ընդ արուի։

Ժ. Վասն պոռնկելոյ ընդ եղբօրն։

ԺԱ. Վասն որ զազգական ապականէ։

ԺԲ. Վասն ուրանալոյ զՔրիստոս։

ԺԳ. Վասն պոռնկելոյ ի տան Աստուծոյ։

ԺԴ. Վասն քահանայի և սարկաւագի պոռնկեալ ի նոյն։

ԺԵ. Վասն քահանայի և սարկաւագի ի շնութեան և ի գողութեան։

ԺԶ. Վասն եպիսկոպոսի և երիցու երկրորդ ձեռնադրութեան։

ԺԷ. Վասն եպիսկոպոսի և երիցու պարգ լուծանել։

ԺԸ. Վասն կարգաւոր[ի] որ կուրանայ։

ԺԹ. Վասն եկեղեցի սրբել յետ ի աւուր։

Ի. Վասն քահանայի որ աշխարհական գործով [զբաղի]։

ԻԱ. Վասն քահանայի որ արտաքս եկեղեցւոյ է։

ԻԲ. Վասն քահանայի [որ] յԱստուծոյ և ոչ ի սատանայէ։

ԻԳ. Վասն համրից (բե. համերց) և խլից։

ԻԴ. Վասն անբարտաւանաց և փառասիրաց։

ԻԵ. Վասն անհնազանդ ծառայից։

ԻԶ. Վասն անհնազանդ որդւոց։

ԻԷ. Վասն քահանայի որ լուցեալ է։

ԻԸ. Վասն ուրկունից քէ այր քէ կին։

ԻԹ. Վասն աբեղայից հրաժարելոյ աշխարհէ։

Լ. Վասն շաբաթ և կիրակի և Պենտեկոստէին։

ԼԱ. Վասն կարգաւորաց բորոտիլ։

ԼՐ. Վասն մոնոզոնաց կին առնել։
ԼԳ. Վասն կողոպտողաց զգիս։
ԼԴ. Վասն որ սերմանցուքիւն լինի։
Լե. Վասն չնալոյ ընդ ուրուկս։
ԼԶ. Վասն ճարտար պոռնկուքեանն։
ԼԷ. Վասն անարժան յօրէնս մատչիլ։
ԼԸ. Վասն որ նուիրին Աստուծոյ և չնանան։
ԼԹ. Վասն կնոջ [որ] առանց ընկերի ի ճանապարհ [երթայ]։
Խ. Վասն կնոջ ի յանասնէ պղծիլ։
ԽԱ. Վասն որ ծածկէ զչարիս առն։
ԽԲ. Վասն որ ծնողք (իմն. ծնողք որ) ծածկեն զչարիս որդոյն։
ԽԳ. Վասն ներքինին կին առնէ կեղծաւոր։
ԽԴ. Վասն նընչելոյ ընդ զոքանչի։
Խե. Վասն որք ընդ կնոջ իւրում ննչէ արուագիտուքեամբ։
ԽԶ. Վասն չնալոյ ընդ անօրինի։
Խէ. Վասն կնոջ ընդ եղբօր առն չնալոյ։
ԽԸ. Վասն որ ընդ խորքն չնայ։
ԽԹ. Վասն կուսի չնալոյ ի տան։
Ծ. Վասն ամուսնանալոյ ընդ անօրինի։
ԾԱ. Վասն անգևաո (իմն՝ առևանգ) արասցէ։
ԾԲ. Վասն կնոջ [որ] առանց կամաց օրինաց։
ԾԳ. Վասն կնոջ չնալոյ ընդ ուխտականի։
ԾԴ. Վասն [որ] քահանայանալոյ յօժարի։
Ծե. Վասն կնոջ քահանայի պոռնկելոյ։
ԾԶ. Վասն քահանայի ուստր կամ դուստր պոռնկելոյ։
Ծէ. Վասն կնոջ քահանայի որ փոքրէ զհերս։
ԾԸ. Վասն քահանայի որ կաշառ առնու։
ԾԹ. Վասն վաճառելոյ զսպաս խորհրդոյ։
Կ. Վասն քահանայի ղօշա[քա]ղութեամբ։
ԿԱ. Վասն խոստովանութեան յայտնելոյ։
ԿԲ. Վասն քահանայի որ ի գինոյ զեղխի։
ԿԳ. Վասն ոչ մատչելոյ ի սուրբ խորհուրդն։
ԿԴ. Վասն դատաստանի քիւրելոյ։
Կե. Վասն որ քահանայ երդումն տայ։
ԿԶ. Վասն [որ] առանց խոստովանելոյ զետին քոչակն [տայ]։
Կէ. Վասն ծննդականի։
ԿԸ. Վասն կնաքողաց Աստուծոյ համար։
ԿԹ. Վասն մսահատի պղծութեան։
Հ. Վասն կին առնելոյ ի մերձաւորաց։
ՀԱ. Վասն որ ղամուսնութիւն անարդէ։
ՀԲ. Վասն որ արհամարհէ զքահանայս։
ՀԳ. Վասն [որ] զօր կիրակէի ոչ պատուէ։
ՀԴ. Վասն զհեթանոսաց բարս ունելոյ։
Հե. Վասն քահանայի որ պղծի։
ՀԶ. Վասն որ ըստ փափագի զգերեզմանս բանայ։
ՀԷ.Վասն որ զկ[ի]րակի պահօք պահէ։
ՀԸ. Վասն անժուժիչ կատարեալ հասակաւ։
ՀԹ. Վասն [որ] ի սուրբ Քառասունսն յազեսցի։
Զ. Վասն [որ] անխտիր մատուցէ զպատարագ։
ԶԱ. Վասն որ ուտէ զեկեղեցւոյ իրս։
ԶԲ. Վասն յազելոյ կերակուս պղծէ։
ԶԳ. Վասն գազանաբեկի։
ԶԴ. Վասն հրդեհելոյ զարդար վաստակ։
Զե. Վասն զդիան կողոպտելոյ։
ԶԶ. Վասն դիւթից և ոչ կախարդաց։

ԶԷ. Վասն յղեաց սպասելոյ։
ԶԸ. Վասն կոծողաց զմեռեալս։
ԶԹ. Վասն մեռելոց պատուիրելոյ կոծել։
Ղ. Վասն պոռնկութեան ընդ կնոջ։
ՂԱ. Վասն քահանայի վատ դնացիւք։
ՂԲ. Վասն իդացելոց։
ՂԳ. Վասն ի պատերազմ արիւն հեղուլ։
ՂԴ. Վասն յայլ որոգայթ դիպելոյ։
ՂԵ. Վասն պոռնկի և այլ չարագործի։
ՂԶ. Վասն ի ձեռն առաջնորդին։
ՂԷ. Վասն [որ] ի ծնողացն սպանաւ աստուածային։
ՂԸ. Վասն ոչ պատուելոյ զծնօղսն։
ՂԹ. Վասն որք զորդիս ակնառութեամբ սերեն։
Ճ. Վասն ուսուցանելոյ զաշակերտաց։
ՃԱ. Վասն արուեստաւորաց։
ՃԲ. Վասն ամուսնացելոց զշարաթ և զկիրակի։
ՃԳ. Վասն ղկիրակի պատուելոյ որ ոչ գործեն։
ՃԴ. Վասն քահանայի [որ] վայրապար ընդ բանիւ [արասցէ]։
ՃԵ. Վասն զքահանայս բամբասելոյ։
ՃԶ. Վասն [որ] սարկաւագ ոչ [է] հաւասար քահանայի։
ՃԷ. Վասն [որ] մի՛ իշխեսցէ [ճաշակել] սարկաւագ ընդ քահանայի։
ՃԸ. Վասն ուրկանալոյ քահանայ և սարկաւագ։
ՃԹ. Վասն քահանայի՝ մի՛ իշխեսցէ ձէթ արկանել։
ՃԺ. Վասն մկրտելոյ ոչ թողուլ կինս։
ՃԺԱ. Վասն քահանայի՝ մի՛ պայծառ զգեստիւ [զգենուլ]։
ՃԺԲ. Վասն դպրաց և ուխտի մանկա[ն]ցս» (էշ 115բ—116բ)։

Կանոնագրքի սույն կանոնախմբի ՃԺէ հոդվածից սկսած շարունակությունը № 657 ձեռագրում չի պահվել։ Ի դեպ, № C57 ձեռագրում ցանկի վերնագրերի և հոդվածների հաջորդականությունը համապատասխանում է միմյանց, միայն ՃԶ վերնագրից սկսած մինչև վերջ՝ ՃԺԲ, ցանկի վերնագրերը հոդվածների համեմատությամբ մեկով ավելի են, որովհետև ՃԶ հոդվածի համար ցանկում դրված են երկու՝ ՃԶ և ՃԷ վերնագրերը։ Վերևում բերված ցանկի վերնագրերի և հոդվածների հաջորդական համարակալումը 2—4 համարով տարբերվում է ներկա բնագրի հոդվածների հերթական համարակալումից, որովհետև այդ հերթականությունը մի քանի դեպքերում խախտված է. այսպես՝ ԺԴ, ՀԳ և ՀԸ հոդվածները դուրս են ընկել № 657 ձեռագրի բնագրից, հետևապես սրանց համապատասխան վերնագրերը ցանկում բացակայում են։ ՂԲ հոդվածը թեև այս ձեռագրում չի պահվել, սակայն ցանկում պահվել է դրան համապատասխան վերնագիր՝ ԶԸ համարի տակ։ Մի այլ դեպքում ձեռագրում թեև հոդվածը (ՁԷ) գտնում ենք (№ 657 ձեռագրում այս հոդվածը դրված է ՁԴ համարով), սակայն ցանկում սրան համապատասխան վերնագիր բացակայում է։ Երրորդ դեպքում այս բնագրի ԻԲ, ԻԴ և ՃԺ, ՃԺԱ հոդվածները № 657 ձեռագրում միացված են և դրված մեկական՝ ԻԲ և ՃԶ համարների տակ, մինչդեռ ցանկում, մի դեպքում ԻԲ և ԻԴ (№ 657-ում՝ ԻԲ) հոդվածների համար դրված է մեկ վերնագիր՝ ԻԲ համարով, իսկ մյուս դեպքում ՃԺ և ՃԺԱ (№ 657-ում՝ ՃԶ) հոդվածների համար երկու վերնագիր՝ ՃԶ և ՃԷ համարներով։ № 657 ձեռագրի և ցանկի վերնագրերի և սրանց հոդվածների մի քանիսը կանոնագրքի ունեցած բնագրի համապատասխան հոդվածների հետ համեմատած ունեն ետևառաջություն. № 657-ում այսպես է. Ն և Դ, Ի և ԻԱ, Կ և ԿԱ, Ղ և ՂԱ. կանոնագրքում այդ նույն հոդվածներն ունեն հետևյալ հաջորդականությունը՝ Դ և Գ, ԻԱ և Ի, ԿԱ և Կ, ՂԱ և Ղ (կանոնդրքի համարակալմամբ Գ և Դ, Ի և ԻԱ, ԿԱ և ԿԲ, ՂԴ և ՂԵ)։

kmps ձեռագրերում ցանկն ունի հետևյալ պատկերը (բերում ենք ըստ k ձեռագրի)։
«Ե[ր]որդ ցանկ կանոնաց սրբոյն Բարսեղի։
ԱԼ. Վասն որ բռնութեամբ ապականէ զէգք յանկարծակի։
Բ. Վասն որ արիւն հեղու ի պատերազմի։
Գ. Վասն որ արձակէ զկին վասն զաւակի։
Դ. Վասն որ հարուածովք սպանանէ զ[ը]նկեր կամ զծառայ։
Ե. Վասն աղախնաց որ ի տերանց իւրեանց պսակին։

Զ. Վասն որ կուսութիւն խոստանայ և պոռնկի։
Է. Վասն որ երդնու ուրացութեամբ։
Ը. Վասն կախարդաց և դեղատուաց որ դան յուղղութիւն։
Թ. Վասն արուագիտաց։
Ժ. Վասն որ ընդ եղբօր պոռնկի։
ԺԱ. Վասն որ զազգային ապականէ։
ԺԲ. Վասն որ զՔրիստոս ուրանայ։
ԺԳ. Վասն որ պոռնկի ի տան Աստուծոյ։
ԺԴ. Վասն որ զինքն կրճատէ։
ԺԵ. Վասն ժառանգաւորաց որ ի շնութիւն կամ ի կողութիւն կամ ի զուր վկայութիւն գտցին։
ԺԶ. Վասն որ Բ ձեռնադրութիւն ընդունին։
ԺԷ. Վասն ժառանգաւորաց որ զպահս լուծանեն։
ԺԸ. Քահանայ կամ սարկաւագ թէ կաղանայ կամ կուրանայ։
ԺԹ. Վասն եկեղեցւոյ որ այլազգի մտանէ։
Ի. Քահանայ որ առանց աղօթից և առանց խորհրդոյ յամէ։
ԻԱ. Վասն քահանայի որ աշխարհական գործով սպաղի։
ԻԲ. Քահանայութիւն որ ի սատանայէ է։
ԻԳ. Քահանայութիւն որ ի յԱստուծոյ է։
ԻԴ. Վասն քահանայի որ խուլ է և համր։
ԻԵ. Վասն անբարտաւանաց և փառասիրաց։
ԻԶ. Թէ ծառայ անհնազանդ լինի ի տեառնէ։
ԻԷ. Որդիք որ ոչ հնազանդին ծնօղաց իւրեանց։
ԻԸ. Վասն քահանայի որ լուծեալ է ի կարգէն։
ԻԹ. Վասն կանանց և արանց որ ուրկանան։
Լ. Վասն ուխտաւորաց որ ի կանայս յարին կամ քահանայագործութիւն առնեն։
ԼԱ. Վասն որ զշաբաթ և զկիրակէ և զԵնտակոստէն պահօք անցուցանեն։
ԼԲ. Եւ որ յառաջ քան զծայտնութիւնն ծնունդ առնեն։
ԼԳ. Էրէց կամ սարկաւագ թէ բորոտի կամ ուրկանայ։ Սիմեականի որ վախճանի։
Լե (sic). Որ մոնոզոնութիւն խոստանայ և կին առնու։
ԼԶ. Վասն որ զդիս կողոպտեն։
ԼԷ. Վասն սերմնաներթութեանց։
ԼԸ. Վասն որ ընդ ուրուկս շնայ։
ԼԹ. Եթէ ոք պոռնկի ճարտարութեամբ առնւ։
Խ. Վասն որ անարժան հաղորդի։
ԽԱ. Վասն որ զանձինս իւրեանց նուիրեցին Աստուծոյ և ի մեղս անկան։
ԽԲ. Կին որ առանց ընկերի ճանապարհ երթայ։
ԽԳ. Կին որ յանասուն մատչի։
ԽԴ. Կին որ գիտէ զ[չ]արիս առն։
ԽԵ. Վասն ծնօղաց որ զպղծութիւն զաւակին ծածկեն։
ԽԶ. Վասն ներքինեաց և մարմնազեղծ կեղծաւորաց։
ԽԷ. Վասն որ ննշէ ընդ զոքանչի կամ ընդ քեռ կնոջ իւրոյ։
ԽԸ. Վասն որ արուագիտութեամբ ննշէ ընդ կնոջ։
ԽԹ. Վասն կնոջ որ շնայ ընդ յանաւրէնս։
Ծ. Վասն կնոջ որ շնայ ընդ եղբօր առն իւրում։
ԾԱ. Վասն որ շնայ առ մերձաւորս իւր։
ԾԲ. Վասն կուսի որ շնայ ընդ արամրոյն։
ԾԳ. Վասն որ ամուսնանայ ընդ անաւրինի։
ԾԴ. Վասն առևանկի։
ԾԵ. Կին որ շնայ ընդ ուխտականս։
ԾԶ. Վասն որ կամի քահանայ լինել և կին նորա շնացեալ է։
ԾԷ. Վասն կնոջ քահանայի որ պոռնկի։
ԾԸ. Ուստր կամ դուստր քահանայի թէ պոռնկի։
ԾԹ. Կին քահանայի թէ այլակերպի։
Կ. Քահանայ որ կաշառ առնէ։
ԿԱ. Քահանայ որ զսպաս խորհրդոյն յափշտակէ։

ԿԲ. Քահանայ որ զխոստովանութիւն հրապարակէ։
ԿԳ. Քահանայ որ ցոր է և զաւշաքաղ։
ԿԴ. Քահանայ որ զեխի գինով։
ԿԵ. Քահանայից սրբութեամբ մատչել ի խորհուրդն։
ԿԶ. Քահանայ որ զարդար դատաստանս թիւրէ։
ԿԷ. Քահանայ որ երդումն տայ մարդոյ։
ԿԸ. Քահանայ որ առանց խոստովանութեան զլետին թոշակն տայ։
ԿԹ. Վասն յղի կանանց որ յաւուրս պահոց տկարանան։
Հ. Վասն որ թողուն զկինս պատճառաւ աստուածպաշտութեան։
ՀԱ. Վասն որ մսահատի պիղծ համարելով։
ՀԲ. Վասն որ կին առնու յարեան մերձաւորէ։
ՀԳ. Վասն որ զամուսնութիւնն անկոսնեն։
ՀԴ. Որ վասն յաճախ պտղոյ արգիլէ զամուսնութիւն։
ՀԵ. Վասն որ արհամարհեն զամուսնացեալ քահանայն։
ՀԶ. Վասն որ զօր կիրակէին ոչ պատուեն կամ ի թատերս երթան։
ՀԷ. Վասն որ զօրս և ղժամս և զլուանի խտրեն։
ՀԸ. Վասն որ զաւուրս և զշաբաթս պահէ որպէս Հրեայ։
ՀԹ. Վասն ժառանգաւորաց թէ անասնապիղծ գտցին։
Զ. Վասն որ փոփոխեն զոսկերս մարտիրոսաց։
ԶԱ. Վասն որ առ փափագ զգերեզմանս բանան։
ԶԲ. Վասն որ զկիրակէ կամ զՊենտակոստէ ընդ պահաւք արկանէ։
ԶԳ. Վասն որ յառաջ քան զարձակել ժողովրդեանն ճաշակեսցէ։
ԶԴ. Վասն որ աղուհացս յանգէտ յաղեցաւ։
ԶԵ. Վասն քահանայից անխտիր մատուցանելոյ զպատարագս որպէս ի Ջատիկ։
ԶԶ. Վասն որ ուտէ ի տեղւոջ։
ԶԷ. Վասն որ յաղեսցի կերակուր ի պիղծ անասնոց։
ԶԸ. Վասն գաղանաբեկի։
ԶԹ. Վասն յափշտակեալ անասնոյ չնուիրել Տեառն։
Ղ. Վասն որ հրդեհեն զվաստակս։
ՂԱ. Վասն որ զդիս կողոպտեն։
ՂԲ. Վասն դիւթաց։
ՂԳ. Վասն որ զյղի կին գան հարկանէ։
ՂԴ. Վասն որ ի վերայ մեռելոյ կոծ դնէ։
ՂԵ. Վասն որ պատուիրէ մեռեալ, թէ զիս կոծով լացէք։
ՂԶ. Վասն քահանայի որ լուծեալ է եպիսկոպոսէն։
ՂԷ. Վասն որ ընդ կնոջ ցանկայ պոռնկութեան և ցանկութիւն նորա ոչ եկեսցէ յայտ։
ՂԸ. Վասն իգացեալոց։
ՂԹ. Վասն որ ի պատերազմն արիւն հեղու։
Ճ. Վասն ակամայ սպանողաց։
ՃԱ. Վասն որ չոգան ի պոռնկութիւն և վախճան ՚ետս անդ։
ՃԲ. Վասն որ ի ձեռն առաշնորդին խրատուն վախճանի։
ՃԳ. Վասն որ ի ձեռն ծնօղաց հանդիպի վախճան վասն խրատու։
ՃԴ. Որդիք որ ոչ պատուեն զծնաւղս։
ՃԵ. Վասն ծնաւղաց որ զորդիսն ակնառութեամբ սիրեն։
ՃԶ. Վասն վարդապետաց որ զաշակերտսն ակնառութեամբ ուսուցանեն։
ՃԷ. Վասն արուեստաւորաց որ զայլոց ինչս յափշտակեն։
ՃԸ. Վասն ամուսնացելոց զսուրբ Քառասունսն և զկիրակէսն սուրբ պահել։
ՃԹ. Վասն զկիրակէսն չգործել։
Ճժ. Վասն քահանայից վայրապար զոք մի՛ նզովել։
ՃԺԱ. Վասն աշխարհականաց որ զքահանայսն բամբասեն։
ՃԺԲ. Սարկաւագ ոչ է հաւասար քահանայի։
ՃԺԳ. Սարկաւագի ոչ ճաշակել ընդ քահանայի։
ՃԺԴ. Վասն քահանայից և սարկաւագաց որ ուրուկ լինի կամ բորոտ։
ՃԺԵ. Քահանայ որ ձէթ արկանէ ի մկրտելն։
ՃԺԶ. Վասն ժամ մկրտութեանն մերձ աւազանն մի՛ կալ կնոջ։

ՃԺԷ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ երեսելի յերիվար նստել կամ բոկ ի սեղանն մատչել։
ՃԺԸ. Վասն ժառանգաւորաց որ զինչս եկեղեցոյ յափշտակեն։
ՃԺԹ. Վասն քահանայից և սարկաւագաց որ ի տեսեալն լինին։
ՃԻ. Վասն ի սուրբ խորհուրդն սրբութեան մատչել։
ՃԻԱ. Վասն կանանց որ տեռատես լինին։
ՃԻԲ. Վասն յղի կանանց եկեղեցի մտանել։
ՃԻԳ. Վասն պոռնկաց որ զմանկունս սպանանեն։
ՃԻԴ. Վասն որ մանկանց անհաւատից ըստինըս տան։
ՃԻԵ. Կին մի՛ իշխեսցէ հանդերձս առն զգենուլ։
ՃԻԶ. Վասն հաւատացելոց որ ընդ անհաւատսն հաղորդին։
ՃԻԷ. Վասն կանանց որ այլուր աւթեակս առնեն։
ՃԻԸ. Վասն կանանց չհայել ի խառնակումն անասնոց։
ՃԻԹ. Վասն կանանց որ հուպ լինին ի գինէմոլսն։
ՃԼ. Վասն կանանց որ յաւուրս տօնի այլակերպին։
ՃԼԱ. Վասն կանանց որ անասուն դենուն կամ հնձան հարկանեն կամ որս առնեն։
ՃԼԲ. Վասն ոչ ննջելոյ եղբօր ընդ քեռ իւրում։
ՃԼԳ. Վասն մանկանց որ մեղանչեն։
ՃԼԴ. Վասն որ ամուսնանան նախանձու առ մերձաւոր արեան։
ՃԼԵ. Վասն որ ելանեն յանկողինս մերձաւորի։
ՃԼԶ. Վասն ի տան Աստուծոյ ոչ ճաշել և ոչ ննջել և ոչ շատ խօսել։
ՃԼԷ. Վասն որ զմեռեալս մերձ եկեղեցին թաղեն։
ՃԼԸ. Վասն որ զեկեղեցիս ըշտեմարան կերակրոյ առնեն։
ՃԼԹ. Վասն թէ ի ժամ աղաւթից յեկեղեցւոջ մատուցանեն։
ՃԽ. Վասն քահանայից որ զենմունս առնեն և առանց աղօթից կենան։
ՃԽԱ. Վասն որ դան ի մկրտութիւն և ամուսինս ունին։
ՃԽԲ. Վասն որ զզաւակս վասն ընչից ի յուրուկս կամ անարժանս տայ։
ՃԽԳ. Վասն [որ] պոռնկի ընդ կնոջ իշխանի։
ՃԽԴ. Վասն այրի քահանայից և կանանց քահանայից։
ՃԽԵ. Վասն որ արգելուն զպտուղ և զհաս քահանայից։
ՃԽԶ. Վասն [որ] ցորբաբանեն բանիւք։
ՃԽԷ. Վասն որք յօժարեցան յարուաքիտութիւն և չանկան ի գործն։
ՃԽԸ. Վասն որ պոռնկի ընդ գոդի և ընդ ուրուկ։
ՃԽԹ. Վասն որ պոռնկի ընդ երկուց քերց։
ՃՄ. Վասն որ պոռնկեցան և դարձեալ կին արարին։
ՃՄԱ. Վասն որ հաւանութեամբ միմեանց ամուսնանան։
ՃՄԲ. Վասն որ բազում անգամ պոռնկեցան։
ՃՄԳ. Վասն շնացողաց առ արեան մերձաւորսն։
ՃՄԴ. Վասն ժառանգաւորաց որ պոռնկին։
ՃՄԵ. Վասն որ ակամայ ըմբռնեցաւ յանաւրինաց ի պոռնկութիւն։
ՃՄԶ. Վասն որ յանհաւատից կին առնու։
ՃՄԷ. Վասն պոռնկորդաց որ քահանայութիւն խնդրեն։
ՃՄԸ. Վասն որ պոռնկեցան և առ նախատինս զինքեանս կորուսին։
ՃՄԹ. Վասն զպոռնկորդիան մկրտելոյ։
ՃՆ. Վասն որք գերի վարին և ուրանան։
ՃՆԱ. Վասն որ յանկարծակի յորոգայթ մահու անկանին։
ՃՆԲ. Վասն որք ճոխաբար ընթանան ընդդէմ որոգայթից մահու։
ՃՆԳ. Վասն որ դնէ զյոյսն ի մարդ։
ՃՆԴ. Վասն որ անփոյթ առնեն զաղաւթս վասն երկրաւոր ըստացուածոյ։
ՃՆԵ. Վասն որ զինչս իւրեանց այլոց տան և ոչ զաւակաց։
ՃՆԶ. Վասն հաւասարելոյ զինչս եղբարց և քրէից որ ի ծնաւղէն։
ՃՆԷ. Վասն կտակաց ննջեցելոց։
ՃՆԸ. Վասն որ յաւուր կիրակէի զձայն Աւետարանի ոչ լսեն։
ՃՆԹ. Վասն որ ի պանդխտութիւնս երթան և ոչ գնան յեկեղեցին։
ՃՀ. Վասն քահանայի որ արտաքոյ եկեղեցւոյն պսակ դնէ կամ աղ աւրհնէ։
ՃՀԱ. Վասն քահանայից որ զսուրբ խորհուրդն արտաքոյ եկեղեցւոյն տան։

ՃՀՐ. Վասն քահանայից որ լուծանեն զօրէնս և անարժանից տան զսուրբ խորհուրդն։
ՃՀԳ. Վասն ոչ ելանել ի բեմն և ոչ լուցանեն ճրագք՝ որ ոչ ունին զաստիճանն։
ՃՀԴ. Վասն որ զագապս ի տունս առնեն և ոչ յեկեղեցի տան։
ՃՀԵ. Վասն ընտանեաց քահանայից որ ի բեմս ելանեն և շնորհս ընդունին։
ՃՀԶ. Վասն որք ոչ ունին զաստիճանն և առաջնորդին ժողովրդեանն։
ՃՀԷ. Վասն ժառանգաւորաց որ ի հրապարակս ուտեն և ըմպեն։
ՃՀԸ. Վասն որ այսահարի օրէնս տան։
ՃՀԹ. Վասն այսահարաց որ զմեզս իւրեանց խոստովանին։
ՃՁ. Վասն քահանայից որ մտանեն ի տուն կնոջ որ ունի այր <վասն> անհաւատ կամ քահանայագործութիւն առնէ։
ՃՁԱ. Վասն քահանայից որ երգումն տան։
ՃՁԲ. Վասն քահանայից որ զայլոց բանադրածն լուծանեն։
ՃՁԳ. Վասն քահանայից որ վայրապար բանագրեն։
ՃՁԴ. Վասն [որ] եկեղեցիս ժողով առնեն քահանայից ըզվասն (sic) կուսանսն և ուսուցանեն։
ՃՁԵ. Վասն քահանայից յուսաղրելոյ զմեղաւորսն։
ՃՁԶ. Վասն ապաշխարողաց որ ի մէջ ապաշխարութեան մեռանին։
ՃՁԷ. Վասն կերակրոյ որ յազեալ է յանաւրինաց։
ՃՁԸ. Թէ չէ արժան հաղորդել յանաւրինաց կամ վիճել վասն հաւատոց։
ՃՁԹ. Վասն քահանային զգուշ կալ հաւտին։
ՃՂ. Վասն որ հնարիւք զմանկունս սպանեն զայր և զկին։
ՃՂԱ. Վասն [որ] խողխողեն վասն յաճախ պոռնկութեան։
ՃՂԲ. Վասն զհիւանդս սուրբ դեղովք բժշկել։
ՃՂԳ. Վասն որ ուտեն զզենեալն յանաւրինաց։
ՃՂԴ. Վասն որ զմեռելոտի վաճառեն։
ՃՂԵ. Վասն զենմանց որ ոչ ւորդ արիւն հանդերձ շնչովն։
ՃՂԶ. Վասն զկիսասուրբ կենդանիս ոչ ուտել։
ՃՂԷ. Վասն որսորդաց թէ որպէս պարտին ուտել։
ՃՂԸ. Վասն որսոյ ձկանն։
ՃՂԹ. Վասն որսոյ թէ զորս պարտ է մատաղ առնել։
Մ. Վասն որ ղյափշտակեալ և զխեղ անասուն մատաղ առնեն։
ՄԱ. Վասն մատաղ ոչ առնել յերկիր թշնամեաց։
ՄԲ. Վասն որ մատաղ խոստանան անխափան հատուցանել։
ՄԳ. Վասն նուէր Տեառ[ն]. յաւուր յայնմիկ բաշխել աղքատաց։
ՄԴ. Վասն որ զինչս իւրեանց զարատաւոր վաճառեն նենգութեամբ։
ՄԵ. Վասն սուտ վկայից։
ՄԶ. Վասն անիծանողաց և բամբասողաց։
ՄԷ (sic). Վասն զղջացելոց հասիցն և թէ յետ կարգին պղծին։
Մը. Վասն խոստովանողաց առանց հրամանի վարդապետին չգործել գործ ինչ։
ՄԸ. Վասն ծերոց և պառաւաց որ կ ամեան։
ՄԹ. Վասն այրեաց անկարգ ամուսնութեան։
Մժ. Վասն որ մինն կուսան և միւսն այրի և մինն վախճանի։
ՄԺԱ. Վասն որ զխօսեցեալն ի կնութիւն և զհաստատեալն ոչ առնուլ վասն պղծութեան։
ՄԺԲ. Վասն որ ցաւագար է կամ չարագործ և կամի ամուսնանալ։
ՄԺԳ. Վասն որ խօսեցեալ է և գան ի դուռն եկեղեցւոյն և չար գործքն յայտնի։
ՄԺԴ. Վասն կնոջ որ ի ծնունդն վատնի և ճարտարք զմանուկն սպանանեն։
ՄԺԵ. Վասն կնոջ որ ոչ ծնանի և ընդ այլ ոք պղծի։
ՄԺԶ. Վասն անասնագիտաց։
ՄԺԷ. Վասն որ ի մերձաւորէ արեան կին առնու։
ՄԺԸ. Վասն առևանգաց։
ՄԺԹ. Վասն կանանց որ զայրս իւրեանց ատեն և այլոյ ամուսնանան։
Մի. Վասն որ զկին իւր արձակէ։
ՄիԱ. Վասն որ տղայոց պսակ դնէ։
ՄիԲ. Վասն որ զհաստատեալ կին ի քահանայէ այլոյ տան։

ՄԻԳ. Վասն որ զզաւակս իւր առանց հաւանութեան առն տա կամ վասն ընչից ծերոց տայ։
ՄԻԴ. Վասն որ զքահանայս անարգեն։
ՄԻԵ. Վասն քահանայից որ զչարիս ուրուք ծածկեն պատճառանօք։
ՄԻԶ. Վասն խաչ աւրհնելոյ։
ՄԻԷ. Վասն որ զխաչ յափշտակեն կամ վաճառեն։
ՄԻԸ. Վասն որ զխաչ ի գերութիւն տեսանեն։
ՄԻԹ. Վասն՝ Զատկի և տաւնի ի տունս ժողովրդեան աւետարանել։
ՄԼ. Վասն խաչիւ ելանել ի սահմանս և աւետարանել։
ՄԼԱ. Երեխայ որ մեռեալ ծնանի։
ՄԼԲ. Վասն երեխայի որ հիւանդ ծնանի և անփոյթ առնեն։
ՄԼԳ. Երեխայից որ հիւանդ է և գիտաց քահանայն։
ՄԼԴ. Թէ քահանայ ի մեծի խորհրդեան է և բերեն մանուկ երեխայ առ նա։
ՄԼԵ. Քահանայ որ մկրտութեան սկիզբն արարեալ և երախայն վախճանի։
ՄԼԶ. Վասն երեխայն Ը- աւրեայ մկրտեն։
ՄԼԷ. Քահանայ որ ի ճանապարհ <որ> գնայ և ժողովուրդն առանց հովիւի մնա։
ՄԼԸ. Վասն հիւանդաց յեր[ր]որդ աւուր կոչել զքահանայս և խոստովանել։
ՄԼԹ. Վասն քահանայի որ առանց խոստովանութեան հաղորդ տա կամ պսակ դնէ։
ՄԽ. Վասն երկրորդ ամուսնացելոց։
ՄԽԱ. Վասն եր[ր]որդ և չոր[ր]որդ ամուսնացելոց։
ՄԽԲ. Վասն Քառասունս կատարելոյ։
ՄԽԳ. Վասն պոռնկաց ամուսնացելոց։
ՄԽԴ. Վասն որ զդիս բազում կտաւաւք պատեն։
ՄԽԵ. Վասն կատարելոյ զյիշատակ ննջեցելոց։
ՄԽԶ. Վասն այսահարաց բազում է եղանակ։
ՄԽԷ. Վասն կուսից որ այսահար լինին և ամուսնանալ կամին։
ՄԽԸ. Վասն կանամբեաց որ այսահար լինին։
ՄԽԹ. Վասն զանազան հնարից չար դիւին։
ՄՄ. Վասն աւուրս սուրբ Զատկի և կիրակէի լուծանել զպահողս։
ՄՄԱ. Վասն ժառանգաւորաց որ հանդիպին պիղծ այսոյն։
ՄՄԲ. Քահանայ որ այսահարի թէ որպէս ապաշխարէ։
ՄՄԳ. Վասն որ մաքառին ընդ քահանայս և ընդ ուխտի մանկունս։
ՄՄԴ. Վասն որք գնան ի գէտս։
ՄՄԵ. Վասն որ կախարդաց գիտութեանն ցանկան։
ՄՄԶ. Վասն այսահարութեան թէ որպէս հանդիպի։
ՄՄԷ. Վասն այսահարից որ ի սիրոյն Քրիստոսի խրատին։
ՄՄԸ. Վասն այսահարից որ վասն մեղաց։
ՄՄԹ. Վասն այսահարի որ ի ծուլութենէ առաքինութեան։
ՄԿ. Վասն այսահարից որ անզեղջ են և փառասէր։
ՄԿԱ. Վասն լրբութեան դիւին։
ՄԿԲ. Վասն դիւին որ քաշակալս անուանեն և կերպարանս կերպարանս երևին։
ՄԿԳ. Վասն որ յարակայ մոլին և լուսնահարս կոչին։
ՄԿԴ. Վասն որ գաղտնի լկէ և հոգէգէշ կոչի։
ՄԿԵ. Վասն որ զանազան կերպիւ լկին ի գիւէն։
ՄԿԶ. Վասն կոչելոյ զանազան աղտոն այսահարութիւն։
ՄԿԷ. Վասն թէ որպէս պարտ է կարգաւորել զայսահարն։
ՄԿԸ. Վասն որ դառնան ի մեղաց և գան ապաշխարութիւն։
ՄԿԹ. Վասն որ բանիւ Աստուծոյ դաջինս հաստատեն և ստեն։
ՄՀ. Որք գնան ի լրտեսութիւն ճշմարտութեամբ կամ դաւաճանութեամբ։
ՄՀԱ. Վասն թէ զայլոյ բանադրած վարդապետ կամ եպիսկոպոս մի՛ լուծցէ։
ՄՀԲ. Վասն [որք] դատարկաբանութեամբ պղծին։
ՄՀԳ. Վասն որ հրաժարին ի դատարկաբանութենէ և դարձեալ անդէն դառնան։
ՄՀԴ. Վասն որ զուգաւորին ընդ կնոջ եղբաւր կամ ընդ քերց» (էջ 87ա—93ա. հմմտ. m, էջ 96ա—102բ, p, էջ 96բ—102ա, s, էջ 111ա—118)ա։

Այս ցանկում թեև նշված է 274 վերնագիր, բայց իրականում այն համապատասխանում է ներկա բնագրի 272 հոդվածներին։ Հոդվածները և ցանկի վերնագրերը համեմատելիս նկա-

տեցինք որոշ շեղումներ, այսպես, ցանկում սխալմամբ կրկնված է ՄՋ համարը, ՅԴ հոդվածը չի արտահայտված ցանկում, որովհետև km ձեռագրերում այն միացված է նախորդ ՅՐ հոդվածին, իսկ ps ձեռագրերում չի պահվել։ Մեկ դեպքում ցանկի վերնագրերի հաջորդականությունը չի համապատասխանում հոդվածների հաջորդականությանը՝ ՄԽՐ և ՄԽԴ վերնագրերը պետք է դրվեին ըստ հոդվածների հաջորդականության նախ ՄԽԴ (հոդված Մե), ապա ՄԽՐ (հոդված ՄԽԱ)։ Կան այլ կարգի շեղումներ, երբեմն երկու հոդվածին ցանկում դրված է մեկ վերնագիր. օրինակ, ՄԽԴ, ՄԽԵ հոդվածները համապատասխանում են ցանկի ՄԽՋ վերնագրին։ Հինգ դեպքում մեկ հոդվածին ցանկում դրված է երկու վերնագիր՝ ԼԱ հոդվածը ցանկում ունի ԼԱ և ԼՐ վերնագրերը, ՀՋ-ն՝ ՀԷ և ՀԸ, ՃՋԸ-ն՝ ՃՂ և ՃՂԱ, ՄՀԱ-ն՝ ՄՀՐ և ՄՀԴ վերնագրերը, իսկ ԼՐ հոդվածը ցանկում թեև դրված է ԼԴ վերնագրի տակ, բայց ԼԴ համարակալումը բաց են թողել և հաջորդ վերնագիրը նշել ԼԵ համարի ներքո։ mps ձեռագրերում ԼԴ վերնագրի վերջին՝ «սիւնականի որ վախճանին» հատվածի սկզբում ավելացրել են «վասն» և նշել ԼԴ համարի տակ։

Այս շեղումների պատճառով էլ վերոբերյալ ցանկի վերնագրերի և հոդվածների հաջորդական համապատասխանությունը տատանվում է 2—3 համարի եռևառաջությամբ։

Ներքևում նշում ենք ծանոթագրություններում օգտագործված ձեռագրերի էական տարբերությունները։

Հոդ. Ա, էջ 101: Բնագրի «յանկարծաւրեա՛» բառը №№ 835, 837, 8459 ձեռագրերում դրված է «յանկարծօրէն» ձևով։ «Ր մահ համարեալ լիցի եւ» հատվածի փոխարեն նշված ձեռագրերն ունեն «այնպիսին», իսկ «վարդապետն իշխանս» բառերի միջև՝ «ի ճշմարիտ հաւատն» բառերը (№№ 835, էջ 126աբ, 837, էջ 66աբ, 8459, էջ 91ա)։ №№ 659, 657 ձեռագրերն ունեն ղգալի շեղումներ, ուստի հոդվածը բերում ենք լրիվ. «Որ ղէգ ասլականէ բռնաբար յանկարծաւրէն յղի, մահապարտութեան դատաստան ընկալցի, այնպիսին այրեսցի։ Հայելով վարդապետին ի ճշմարիտ հաւատսն կարճել ղկարգն իշխան է» (էջ 144ա, էջ 116բ)։ Կանոնադրքում թեև նշվում է. «Ր մահ համարեալ լիցի», բայց չի հասկացվում, թե ինչու երկու մահ համարել, մինչդեռ №№ 659, 657-ում նշվում է հղի ժամանակ կնոջ բռնադատողը (հարվածողը) երկու մահ է գործում՝ մեկ ծնողին, մյուսը պտուղին։

Հոդ. Գ, էջ 101: Բնագրի «զաւակի» փոխարեն №№ 659, 657 ձեռագրերում պահվել է «անզաւակութեան» (էջ 114բ, էջ 116բ)։ № 657-ում այս հոդվածը դրված է Դ-ի տեղը, իսկ Դ-ն՝ Գ-ի։

Հոդ. Դ, էջ 102: №№ 835, 837, 8459 ձեռագրերը չունեն բնագրի «տարապարտուց» բառը։ Առաջին երկու ձեռագրերում որոշ բառեր դրված են այսպես. «զընկերն», «սպանէ», «անկանի», «իշխանաց»։ Այս երեք ձեռագրերում էլ հոդվածի վերջին մասը խմբագրվել է այսպես. «և զգող ոք մատնէ մահապարտ է» (№№ 837, էջ 66բ, 835, էջ 126բ, 8459, էջ 91ա)։

Հոդ. Զ, էջ 102: Երեք ձեռագրերում չի պահվել սուլն հոդվածը և Զ համարի դիմաց նշված է. «Գրած է» (№№ 837, էջ 67ա, 835, էջ 126բ, 8459, էջ 91ա)։

Հոդ. Է, էջ 102: Բնագրի «հաղորդեսցի աւրինաց» բառերի փոխարեն №№ 837, 835 ձեռագրերը ունեն «ապա մտեալ հաղորդեսցի» (էջ 67ա, էջ 127ա)։

Հոդ. Ը, էջ 102: Բնագրի «արժան է յորդորել» բառերի միջև երեք ձեռագրերում պահվել է «տալ նոցա և» (№№ 837, էջ 67ա, 835, էջ 127ա, 8459, էջ 91ա)։ №№ 837, 835 ձեռագրերում նաև կարդում ենք. «զարհուրին և անդրէն դառնան», իսկ «չարիսւ-ի փոխարեն ունեն «գործն»։

Հոդ. Թ. էջ 103: Բնագրի մի հատվածը №№ 837, 835 ձեռագրերում կարդում ենք այսպես. «ընդ արուն անցուցանեն (վերջին բառը տե՛ս նաև №№ 657, 659 ձեռագրերում) եղիցի ի վերայ նոցա այն ժամանակն որ ի շնութեան զանաւրէնութիւն գործէ» (էջ 67աբ, էջ 127ա)։ Հոդվածի վերջին «Գ ամ... ընդ ձեռամբ» հատվածը չի պահվել №№ 657, 659 ձեռագրերում։ Այս հոդվածը քաղված է Բարսեղ Կեսարացու մի այլ կանոնախմբից (տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 351, հոդ. ԼԲ, և համապատասխան ծանոթ. էջ 618)։

Հոդ. Ժ, էջ 103: Վերջին «սպանողի ընկալցի» բառերի փոխարեն №№ 837, 835 ձեռագրերն ունեն «սպանողսն դատեսցի» (էջ 67բ, էջ 127բ), իսկ №№ 659, 657-ը՝ «սպանողի ապաշխարութիւն կրեսցէ» (էջ 145ա, էջ 117ա)։

Հոդ. ԺԱ, էջ 103: Բնագրի «պատուհաս» բառի փոխարեն №№ 659, 657 ձեռագրերում պահվել է «երկրորդ պատիժս» բառերը (էջ 145ա, էջ 117ա)։

Հոդ. ԺԲ, էջ 103: Բնագրի «ժամանակսն լալով» բառերի փոխարեն երեք ձեռագրերում պահվել է. «աւուրս կենաց իւրոց» (№№ 837, էջ 67բ, 835, էջ 127աբ, 8459, էջ 92ա)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 103—104: Այս հոդվածը №№ 657, 659 ձեռագրերում բաժանված է երկու

առանձին հոդվածների՝ ԺԳ և ԺԴ համարներով։ Բաժանումը սկսվում է «Եթէ քահանայ կամ սարկաւագ» հատվածից (էջ 145բ, էջ 117ա)։ Բնագրի որոշ հատվածներ №№ 835, 837-ում նշված են չեղումներով. այսպես՝ այստեղ կարգում ենք. «ի տուն», «լիցի տեսանել միայն ղհաւատացեալսն. մի ընդարձակ հատված՝ «արժանի լիցի ընդ հաւատացեալս կալ՝ և ամ ընդ ունկընդիրս» չի պահվել այստեղ, իսկ մի այլ հատված այսպես է. «Ժ ամ ապա յետ Ժ ամ և Ա ամ ընդ ապաշխարողսն ընդ ձեռամբ մտցէ և ապա արժան լիցի աւրինաց» (այս հատվածը տե՛ս նաև № 8459-ում, էջ 92ա)։ № 835-ը չունի «հանդիպեսցին» բառը, իսկ № 837-ում այդ բառը փոխարինված է «գիպեսցի» բառով (№№ 835, էջ 127բ, 837, էջ 68ա)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 104: *Սույն հոդվածը չի պահվել № 657, 659 ձեռագրերում։*

Հոդ. ԺԵ, էջ 104: №№ 837, 835 ձեռագրերում հոդվածն այսպիսին է. «Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական Քէ ի գողութիւն կամ ի չնութիւն կամ (№ 835-ում՝ չիէ կամ) ի սուտ խօսութիւն և ի զուր վկայութիւն իցեն՝ լուծցին ի կարգէն և ապաշխարհեսցեն ըստ գործոյն» (էջ 68ա, էջ 127բ, հմմտ. № 8459, էջ 93ա)։ №№ 659, 657 ձեռագրերում՝ բնագրի «ի զուր վկայութեան» հատվածը դրված է «ի սուտ վկայութիւն» (էջ 145բ, էջ 117ա) ձևով, իսկ հոդվածի վերջին հատվածը այդ ձեռագրերում այսպես է. «և ապաշխարեսցէ որպէս և կամի առաջնորդն» (№№ 659, էջ 146ա, էջ 117ա)։

Հոդ. ԺԶ, էջ 104: *Բնագրի «երկու» բառը №№ 659, 657 ձեռագրերում դրված է «երկրորդ» ձևով (էջ 146ա, էջ 117ա)։ №№ 837, 835-ում՝ բնագրի «ինքեանք» բառը դրված է «ընոցա» ձևով, իսկ «խրատուն... յիւր»-ը՝ «խրատեալ լինի[ին] (№ 835-ում՝ են) և արգելեալ ի յիւր» (էջ 68ա, էջ 128ա)։*

Հոդ. ԺԸ, էջ 105: №№ 837, 835 ձեռագրերում հոդվածի սկիզբն այսպիսի եռևառաջութիւն ունի. «Քահանայ կամ սարկաւագ որ կուրանայ կամ կաղանայ» (էջ 68բ, էջ 128ա), իսկ «յաջտիճանի» բառը №№ 659, 657-ում փոխարինված է «ի քահանայութիւն» բառով (էջ 146ա, էջ 117ա)։

Հոդ. ԺԹ, էջ 105: *Հոդվածը №№ 837, 835 ձեռագրերում այսպես է շարադրված. «Եկեղեցի յետ ի աւուր արժան է այլ սրբել և Եթէ ոք յանաւրինաց (№ 835-ում՝ ի յանօրինաց) մտեալ է՝ Եթէ ոչ աւրէ՝ քահանայն սրբէ, ապա Եթէ աւրէակս առնէ՝ եպիսկոպոսին հրաման լիցի» (էջ 68բ, էջ 128ա)։*

Հոդ. Ի, էջ 105: №№ 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը դրված է ԻԱ հոդվածի տեղը և ընդհակառակը։ Բնագրի «կալ բալց» բառերի միջև №№ 837, 835, 8459-ում՝ գտնվում են «ի սուրբ պատարագէն» բառերը (էջ 68բ, էջ 128բ, էջ 93բ)։

Հոդ. ԻԲ, էջ 105—106: *Էական տարբերությունն այն է, որ բնագրի «արիւնահեղ կամ» բառերի միջև №№ 837, 835, 8459-ում գտնվում են «կամ Քշնամանող» բառերը (էջ 69ա, էջ 128բ, էջ 94ա)։*

Հոդ. ԻԳ, էջ 106—107: №№ 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը միացված է նախորդին՝ ԻԲ համարի ներքո։ Էական տարբերությունն այն է, որ «խորհել» բառի փոխարեն №№ 837, 835, 8459-ում պահվել է «կանխեալ» բառը (էջ 69աբ, էջ 128բ, էջ 94բ)։ Այստեղ բնագրի մի այլ հատվածն (տող 8—9) այսպես է. «Այլ արդ արժան է ճշմարտապէս և հաւաստեաւ քննել եպիսկոպոսին զանարատն»։

Հոդ. ԻԴ, էջ 107: *Էական տարբերությունն այն է, որ «իշխեսցէ» բառը №№ 837, 835 ձեռագրերում փոխարինված է «կարասցէ» բառով, իսկ «համր» բառը № 837-ում՝ «խամը» (էջ 69բ, էջ 129ա)։*

Հոդ. ԻԵ, էջ 107: *Բնագրի «լաւ» բառի փոխարեն №№ 659, 657-ում պահվել է «ջահ» (էջ 147բ, էջ 117բ), իսկ №№ 847, 835, 8459-ում չեն պահվել «ապաշխարեաց» և «իւրոց» բառերը (էջ 70ա, էջ 129բ, էջ 94բ)։*

Հոդ. ԻԶ, էջ 107: №№ 659, 657-ում չեն պահվել «կամ աղախին» և «ի խրատուէն» բառերը։ Իսկ մյուս երեք ձեռագրերում հոդվածի երկրորդ մասը՝ «սկսած «մի՛ պահեսցէ ի տան իւրում...»-ից մինչև վերջ այսպէս է. «պարտ է արտաքսել, ի խրատելն [Քէ] մահ լինի՝ և մահապարտ լինի տէրն և տիկինն» (№№ 837, էջ 70ա, 835, էջ 129բ, 8459, էջ 95աբ)։ Հոդվածը №№ 659, 657-ում չարունակվում է՝ «տէր նորա և տիկինն» (էջ 147բ, էջ 117բ)։

Հոդ. ԻԷ, էջ 107: *Բնագրի «տացեն սիրով.... չար հանդիպի» հատվածը №№ 837, 835-ում այսպես է. «տացեն նմա և որոշեսցեն, գուցէ (№ 835-ում՝ չիէ գուցէ) որ իրք չար հանդիպի (№ 835-ում՝ չհանդիպի) նոցա» (էջ 70ա, էջ 129բ)։*

Հոդ. ԻԹ, էջ 108: *№№ 837, 835-ում չի պահվել «ի բաց», իսկ №№ 659, 657-ում՝ «զի զոր Աստուած զուգեաց» բառերը։ №№ 837, 835-ում կան այլ կարգի չեղումներ, օրինակ,*

«ունել»-ի փոխարեն ունեն «պահել», «համուսնանալ մինչ»-ի՝ «կին առնուլ քան որ», «զըրկեալն»-ի՝ «թողեալն», «ի մի մարմին են»-ի՝ «հետ այն ցեղին» (էջ 70բ, էջ 130ա. հմմտ. № 8459, էջ 96ա)։

Հոդ. Ա, էջ 108: №№ 659, 657-ում շեղումն այն է, որ «ուխտաւոր» բառի փոխարեն ունեն «աբեղայիւ» (էջ 148ա, էջ 118ա)։ № 8459-ը լունի «ի տեղիս» բառը (էջ 96բ), իսկ № 837-ը՝ «երթալ» (էջ 70բ)։ № 835-ում նախավերջին հատվածն (տող 9—10-րդ) այսպես է. «ի տեղիս իւրեանը երթիցեն» էջ 130ա).

Հոդ. ԼԲ, էջ 108—109: №№ 659, 657-ում «ուրկանայ»-ի փոխարեն պահվել է «գոդենայ», Բնագրի «սիւնական»-ը №№ 837, 835, 8459-ում փոխարինված է «ուխտական» (էջ 71ա, էջ 130բ, էջ 96բ), իսկ №№ 659, 657-ում՝ «միայնակայն» բառերով (էջ 148բ, էջ 118ա)։ №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «ելցէ ի վեր», «ի այն է արժանն» հատվածները, իսկ «նորա ի նմին»-ի միջև ունեն «ամ յամէ» բառերը, այսպես «նորա ամ յամէ ի նմին» (էջ 71ա, էջ 130բ, էջ 96բ)։

Հոդ. ԼԳ, էջ 109: Միակ տարբերութիւնն այն է, որ «մոնոզոնութիւն» բառի փոխարեն №№ 837, 835, 8459-ում դրված է «աբեղայութիւն» (էջ 71ա, էջ 130բ, էջ 97ա)։

Հոդ. ԼԴ, էջ 109: №№ 659, 657-ում այս հոդվածը մի փոքր ընդարձակ է. «Որ զդիս կողպտեն և ի մեղին դիպիցին, արիւն իւրեանց ի գլուխս իւրեանց կուտեսցին, սպանողքն ապաշխարեսցեն սակաւ ինչ» (էջ 148բ—149ա, էջ 118ա)։

Հոդ. ԼԵ. էջ 109: №№ 837, 835-ում չի պահվել հոդվածի վերջին «և հարկ է անցանել» հատվածը (էջ 71բ, էջ 130բ—131ա)։ №№ 659, 657-ում եղածն այսպես է. «Սերմանցութիւն որ ընդ քուն անցանէ որ խոտելին է և մեղադրելին, քէ ի մտի եդեալ է պոռնկել ընդ կնոջ ումեք և կամ մաքառին ընդ իւրեանց մարմինսն և ապա ընդ քունն անցանէ՝ հաւասար է պոռնըկութեան։ Ապա եթէ յանհոգս է և անցանէ, զի սովորութիւն մարմնոյ է և հարկ է անցանելը» (էջ 145ա, էջ 118ա)։

Հոդ. ԼԶ, էջ 109—110: Բնագրի «մարմնազեղծս» բառին F ձեռագրի 171ա էջի աջ լուսանցքում, հավանաբար ուրիշի կողմից, տրված է հետևյալ բացատրությունը. «Վասն կանանց ասէ, որ արական նիւթ գործեն և պղծեն զմիմեանս»։ Բնագրի «որպէս ընդ անասնոյ է, նոյնպէս որ ընդ արս ուրուկս շնայ» հատվածի փոխարեն №№ 837, 835-ն ունեն «որպէս զանասնապղծէն է և ընդ այրն նոյնպէս է» (էջ 71բ, էջ 131ա)։ №№ 659, 657-ում հոդվածի շարադասութիւնն այսպիսին է. «Որ ընդ կանայս ուրուկս և ընդ յիմարս շնան, որպէս քէ ընդ անասուն պղծի, որպէս քէ ընդ արուս շնայ, որպէս քէ ընդ մեռելոյ շնայ, նոյնպէս և որ ընդ այսահարն և ընդ մարմնազեղծն» (էջ 149ա, էջ 118բ)։

Հոդ. ԼԷ, էջ 110: Բնագրի «ճարտարութեամբ»-ի փոխարեն №№ 837, 835 ձեռագրերը ունեն «աւտարութիւն»։ Այս և № 8459 ձեռագրերը չունեն բնագրի «ապաշխարութիւն նոյն եղիցի» հատվածը (էջ 71բ, էջ 131ա, էջ 97բ)։ №№ 659, 657-ում հոդվածն այսպիսին է. «Եթէ ոք պոռնըկեսցի ճարտարութեամբ առն սերմ զսերմ հարկանէ՝ ապաշխարութիւն արիւնահեղի դիք ի վերայ» (էջ 149ա, 118բ)։

Հոդ. ԼԸ, էջ 110: «Հանդիպի» բառը №№ 837, 835-ում դրված է «դիպի» ձևով։ Այս և № 8459 ձեռագրերում չի պահվել «և որպէս հուր կիզու զամենայն ինչս իւրեանց» հատվածը (էջ 72ա, էջ 131ա, էջ 97բ)։ №№ 659, 657 ձեռագրերում «հանդիպի» և «հանգիպին» բառերի փոխարեն դրված է «դիպի» բառը։ Այստեղ չի պահվել «մուրացութիւն» բառը, իսկ հոդվածի վերջին հատվածն այսպես է. «և հուր կերիցէ զստացուածս նոցա» (էջ 149բ, էջ 118բ)։

Հոդ. ԼԹ, էջ 110: №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել, այլ նշված է. «գրած է» (էջ 72ա, էջ 98ա, այս նշումը բացակայում է № 835-ում)։

Հոդ. Խ, էջ 110—111: Բնագրի «անկանի» բառը №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում փոխարինված է «դիպի» բառով (էջ 72ա, էջ 131ա, 98ա)։

Հոդ. ԽԱ, էջ 111: Բնագրի «մատչի պղծիլ ի նմանէ» հատվածը №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում դրված է այսպես. «կամի պղծիլ» (էջ 72ա, էջ 131ա, էջ 98ա), իսկ №№ 659, 657-ում «անասնազանցի» բառը՝ «անասնապղծի» (էջ 149բ, էջ 118բ)։

Հոդ. ԽԲ, 111: Բնագրի «ծածկիցէ եւ»-ի միջև №№ 837, 835, 8459-ում գտնվում են «զյանցանս նորա» բառերը, իսկ պատժաչափը նշված է «է ամ» (էջ 72ա, էջ 131բ, էջ 98բ)։ Հոդվածի վերջին մասը №№ 659, 657-ում այսպես է. «նոյնպէս և այրն և որ գիտեն զչարիս նորա» (էջ 149բ, էջ 118բ)։

Հոդ. ԽԳ, էջ 111: №№ 837, 835, 8459-ում մի փոքր շեղվում են հոդվածի սկիզբը և վերջը. ահա այդ հատվածները. «Ննաւզք եթէ գիտեն զչարիս զաւակաց իւրեանց և ծածկեն», «բայց

վարդապետն իշխան է ըստ չարեացն զկարդն ուղղել և արժան լինին (№ 835-ում՝ լինի) աւրինաց» (էջ 72ար, էջ 131բ, էջ 98բ)։ Հոդվածի վերջին հատվածը №№ 659, 657-ում այսպես է. «դիտակ լիցի քահանայն զկարգն ուղղել և հաղորդ տալ» (էջ 150ա, էջ 118բ)։

Հոդ. ԽԴ, էջ 111—112: Բնագրի «և կնոջն հասեալ... առն լիցի» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «և զիտացեալ կնոջն արժան է քակտիլ և ում որ կամի լինիցի» (էջ 72բ, էջ 131բ, էջ 99ա)։

Հոդ. ԽԵ, էջ 112: №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «կացցէ» և «ելցէ» բառերը (էջ 72բ—73ա, էջ 132ա, էջ 99ա)։

Հոդ. ԽԶ, էջ 112—113: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ըստ առաքելոյն որ ասէ... ի պէտս անբնականս» հատվածը։ Այս ձեռագրերում պատժաչափը «և ամ» է փոխանակ «ե ամ»-ի։ Առաջին երկու ձեռագրերը չունեն «տնանկաց» բառը, իսկ «հայելով ի վարսն... կարճել զպատիժն» հատվածի փոխարեն ունեն «հայի ի վարսն կարճէ զպատիժն» (№№ 837, էջ 73ա, 835, էջ 132ա, 8459, էջ 99բ)։ №№ 659, 657-ում չեն պահվել երկու հատված. «բորբոքեցան ի պէտս անբնականս» և «տնանկաց և արտասուաւք» (էջ 150բ, էջ 118բ—119ա)։

Հոդ. ԽԷ, էջ 113: №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերը չունեն «և ելցէ», «հայելով ի վարսն» բառերը, իսկ «ունկնդիրս կացցէ»-ի փոխարեն ունեն «աւրինաւք», «բաղում տրաւք... հաղորդեսցի աւրինաց»-ի փոխարեն՝ «բազում տրաւք տնանզաց արժանի լիցի» (էջ 73բ, էջ 132ա, 99բ)։ Հոդվածի վերջին մասը №№ 659, 657-ում համառոտ է. «բայց վարդապետն մի՛ արգելցէ զողորմութիւն» (էջ 150բ, էջ 119ա)։

Հոդ. ԽԸ, էջ 113: Պատժաչափը №№ 659, 657-ում տարբեր է՝ «է ամ»-ի փոխարեն նշված է «Զ ամ»։ Տարբեր է նաև հոդվածի վերջին մասը. «բայց կամք առաջնորդին եղիցի» (էջ 151 ա, էջ 119ա). «և ողորմութեամբ հայելով վարդապետն ի վարսն արժան առնէ աւրինացն» (№№ 837, էջ 73բ, 835, էջ 132բ, 8459, էջ 100ա)։

Հոդ. ԽԹ, էջ 113: №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «կացցէ», «և ելցէ» բառերը, այստեղ պատժաչափը նշված է «է ամ» փոխանակ «ե ամ»-ի։ №№ 659, 657-ում չի պահվել «և ի ղղչումն եկեսցէ» հատվածը (էջ 151ա, էջ 119ա)։

Հոդ. Ծ, էջ 114: №№ 659, 657-ում մի փոքր տարբեր է հոդվածի սկիզբը. «կուսան եթէ շնայցէ անդ ի տան իւրում» (էջ 151ա, էջ 119ա)։ №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում չեն պահվել «եկեսցէ», «և ելցէ», «ընդ ապաշխարողս» բառերը (էջ 74ա, էջ 132բ—133ա, էջ 100բ)։

Հոդ. ԾԱ, էջ 114—115: №№ 659, 657-ում չի պահվել «Քէ քողցէ... յապաշխարութիւն եկեսցէ» հատվածը, իսկ պատժաչափը Գ, Բ, Ա-ի փոխարեն համապատասխանաբար նշված է Զ, ե, Բ տարի (էջ 151բ, էջ 119ա)։ №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «Քէ որ դարձուցանէ զմոլորեալն» հատվածը, իսկ առաջին երկու ձեռագրերը «Բ ամ ընդ ձեռամբ... տրաւք և արտասուաւք» հատվածի փոխարեն ունեն «և Ա ամ ընդ ձեռամբ, Բ ամ մտեալ յեկեղեցի արտասուաւք և ողորմութեամբ» (էջ 74ար, էջ 132բ—133ա, էջ 100բ)։

Հոդ. ԾԲ, էջ 115: Բնագրի «անվաւեր» բառը №№ 837, 835, 8459-ում պահվել է աղավաղված՝ «աւեր» ձևով (էջ 74բ, էջ 133ա, էջ 101ա)։ «Ահեւանկ» բառը №№ 659, 657-ում պահվել է «անգ և առ» ձևով։ Այստեղ չի պահվել «եւ կինն ում կամիցի առն լիցի», «և եթէ բաժանեսցի» հատվածները (էջ 151բ, էջ 119ա)։

Հոդ. ԾԴ, էջ 115: Բնագրի «եղիցի... երեքկնոյն» հատվածը, №№ 837, 835, 8459-ում գրված է «ապաշխարութիւն նորա Գ է քան զայլոցն» ձևով (էջ 74բ, էջ 133բ, էջ 101բ)։

Հոդ. ԾԶ, էջ 115: «ի քահանայութենէն»-ի փոխարեն №№ 837, 835, 8459-ում կարդում ենք «ի կարգէն» (էջ 74բ, էջ 133բ, էջ 101բ)։

Հոդ. ԾԸ, էջ 116: Տարբեր է միայն պատժաչափը՝ «և ամ» (№№ 659, էջ 152ա, 657, էջ 119բ, 837, էջ 75ա, 835, էջ 133բ, 8459, էջ 101բ)։

Հոդ. ԾԹ, էջ 116: №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «և կանոնս լուծանէ», «և եղիցի նզովեալ» հատվածները (էջ 75ա, էջ 133բ, էջ 101բ)։

Հոդ. Կ, էջ 116: Եկեղեցու սպասների հափշտակման են վերաբերում նաև ՃԺԶ և ՄԻԵ հոդվածները։ Թե ի՞նչ չափով էր կյանքում տարածված այս երևույթը, որի պատճառով անհրաժեշտություն էր զգացվել նման սահմանումների, հաստատ բան դժվար է ասել. սակայն XVIII դարի մի հիշատակարանում, գրված կարսում, պատմվում է տեղի քահանաներից մեկի նման արարքի մասին։ Բերում ենք այդ հիշատակարանը. «Փառք... յանկ ելեալ կատարեցաւ սուրբ մատեանս որ կոչի Մաշքոց, ձեռամբ յոգնամեղ երեմիայ սեբաւեցի քաւչի... ի քաղաքս Ղարս կոչեցելոյ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնիս, ի թվականիս Հայոց ՌՃԿԹ (1714), ի մայիսի ԺԵ (15)..., ի հայրապետութեան տեառն Աղէկսանդր սրբազան կաթողիկոսի սուրբ

իչման տեղւոյն և առաչնորդութեան սուրբ վանացն Յով[հ]աննու, որ այժմ ասի Ղօչավանք, հաչատուր վարդապետի, և Ս[ր]ումս քաղաքիս եկեղեցի, որ յանուն Սուրբ Աստուածածնի կառուցեալ կայ ի վերայ Ախուր[ե]ան գետոյ։ Եւ էաք միաբան ի մէջ Սուրբ Աստուածածնիս քահանայք և բաղում սարկաւագունք. զարդարեալ եկեղեցիս մեր ամենայն զարդուց՝ պայծառ ղեհստուց և զանազան խաչերովք և նազելի սկիհներով. և ուրախ լինէաք հանապազ և գոհութեամբ փառաւոր առնէաք ղԱստուած ի վերայ զարդուցն և պայծառութեան սուրբ եկեղեցւոյն։ Եւ վասն բաղում ծովացեալ մեղաց իմոց մինն ի քահանայիցն օգտեալ ի դասուցն քահանայական և եղե սատանայ որպէս կայեն եղբայրասպան և որպէս Յուդայն տիրասպան և հայրասպան, որպէս Քրիստոս ինքն ասաց սուրբ առաքելոցն, թէ «Դուք ամենեքեանդ սուրբ էք, բայց ոչ ամենեքեանդ. դի մինդ ի ձէնջ սատանայ է» [Յովհ. Ջ, 71]։ Որպէս Յուդայ ի մէջ սուրբ առաքելոցն որոշեցաւ և գնացեալ մատնեաց զվարդապետն և զտէրն իւր Հրէից վասն լ արծաթի վաճառեաց։ Սոյն ի սմին Յուդային նմանեալ զնզեկիէլ չքահանայ անուն ձեռս արկեալ սուրբ եկեղեցւոյն և բազում պատուական խաչեր և զանազան սկիհք դողացեալ տնօրէնն և տիրասպան աւազակն այն և արար դասք քահանայիցն որպէս մի ոմն ի չաւազակաց։ Եղաք ծաղր և նախատինք միչի ժողովրդեանն և ի մէջ հեթանոսաց։ Այսպիսի խոր խոցեաց զմեզ, և ինքն կորեաւ, որպէս սատանայ և երերմանի կայ որպէս կայեն և ոչ ունի դադարումն մինչև վրէժն առցէ ի տեառնէն Աստուծոյ։ Բայց գոհութիւն Աստուծոյ որ կրկին խայտառակեցաւ և յայտնեաց Աստուած իւր չարութիւնն, զոր գործեաց և զերծեալ անմեզքն ազատեցան։ Այս ամենայն որ եղև, եղբայր, վասն ծովացեալ մեղաց իմոց էր, որ այսպիսի բան տեսի աչօք իմօք, որք կարգաւորքս ծաղր և նախատինք եղաք ի մէջ հերձուածողաց քշնամեաց մերոց։ Եւ չետ այսր ամենայնի եղեալ մեծ նշանք ի քաղաքիս մերում, վասն չարութեան մարդկան, որպէս ժամանակին Նոյեան արդարոյն՝ որ չրհեղեղաւ ապականեաց զաշխարհս ամենայն։ Նոյն նշանն ցոյց ետ Աստուած քաղաքիս, վասն անդարձ մեղաւորաց, թէ այսպէս յակաս թօթափելն կորուսանեմ զաշխարհս ամենայն, վասն մեղաց մարդկան, որպէս և եղև իսկ, որ չարուցմունք հեղհեղաց և այնչափ բարձրացեալ դետն Ախուր[ե]ան, որ Բ կամուրջն հիմն ի արեգակն թաւալեցուցեալ և բազում չրաղացք լաղօրիսն ի հիմանց քանդեալ, որպէս և նչմարանք տեղացն ոչ երևէր։ Եւ ի բազմութենէ հեղեղին ելեալ չրչեալ չուրն ի վերայ պարսպի քաղաքիս և մտեալ ի ներս՝ բաղում տունս աւերեաց մինչև Դճ տուն և խանութք բաղում։ Շատ մեծ աւերումն եղև, վասն մեղաց իմոց։ Այս եղև թվին ՌՃԿԳ (1714) ամին, ամսեանն ապրիլի երեքն չաւուրն...» (№ 4608, էջ 114բ—117ա)։

Հոդ. ԿԱ, էջ 116։ №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «հրապարակէ եւ հատվածը (էջ 75ա, էջ 133բ, էջ 102ա)։ №№ 659, 657-ում այս հոդվածը դրված է հաջորդի տեղը և ընդհակառակը։

Հոդ. ԿԲ, էջ 116։ №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «վիճակս» բառը։ Բնագրի «ի տունս»-ի փոխարեն №№ 659, 657-ում պահվել է «ի պատիւս» (էջ 152ա, էջ 119բ)։

Հոդ. ԿԳ, էջ 116։ Պատժաչափը №№ 659, 657-ում պահվել է «Լ աւր» (էջ 152բ, էջ 119բ)։ №№ 837, 8459-ում վերչին՝ «Աւետարան... խորհուրդն» հատվածի փոխարեն պահվել է «ոչ իչխէ Աւետարան կարդալ կամ պատարագել» (էջ 75ա, էջ 133բ, էջ 102ա)։

Հոդ. ԿԴ, էջ 117։ №№ 837, 835, 8459-ում հոդվածի սկիզբն ունի այլ չարադասութիւն. «Քահանայ որ զխոստովանութիւն մարդոյ չէ առեալ» (էջ 75բ, էջ 134ա, էջ 102բ)։

Հոդ. ԿԸ, էջ 117։ Բնագրի «վարանի» բառի փոխարեն այստեղ օգտագործած ձեռագրերն ունեն «վատնի» (№№ 837, էջ 75բ, 835, էջ 134ա, 8459, էջ 102բ) և «վտանգի» (№№ 659, էջ 153ա, 657, էջ 119բ)։

Հոդ. ԿԹ, էջ 118։ Այս հոդվածը չի պահվել №№ 837, 835, 8459-ում և նչված է «գրած է» (էջ 75բ, էջ 134ա, էջ 103ա)։ Հոդվածն այսպիսի տեսք ունի №№ 659, 657-ում. «Այր որ թողու զկին իւր վասն Աստուծոյ կամ վասն կրաւնաւորութեան՝ նզովեալ է» (էջ 153ա, էջ 119բ)։

Հոդ. Հ, էջ 118։ №№ 837, 835, 8459-ում կարդում ենք «մատի» և «հաւատոյ պահէ ընդունելի է» փոխանակ «մսահատի» և «հաւատոց է պահեսցէ» (էջ 75բ—76ա, էջ 134աբ, էջ 103ա)։

Հոդ. ՀԱ, էջ 118։ №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «Զ-երորդն»-ի փոխարեն կարդում ենք «Զ պորտն», իսկ «տուգանս տացէ... զինչ կամեսցի» փոխարեն՝ «եկեղեցւոյն տուգանս տացէ և Դ ամ ապաչխարէ, բայց վարդապետն գիտէ» (էջ 76ա, էջ 134բ, էջ 103ա)։ №№ 659, 657-ում չի պահվել «Զ-երորդն և» բառը։

Հոդ. ՀԳ, էջ 119։ №№ 837, 835, 8459-ում բացակայում է «չարդար» բառը։ №№ 659, 657-ում չի պահվել այս հոդվածը։

Հոդ. ՀԴ, էջ 119: ՄՄ 837, 835, 8459-ում այս հոդվածը գրված է ՀԵ հոդվածի տեղը և ընդհակառակը։ Բնագրի «անգոսնեսցէ» բառը նշված ձեռագրերում փոխարինված է «անարգէ» բառով (էջ 76բ, էջ 134բ, էջ 103բ)։ ՄՄ 659, 657-ում չի պահվել «յուխտէ եկեղեցւոյ հատվածը, այս ձևով հոդվածը ավելի է մոտենում Գանգրայի կանոնախմբի Դ հոդվածին։

Հոդ. ՀԵ, էջ 119: Բնագրի «քահանայինս» բառը ՄՄ 837, 835-ում փոխարինված է «պատարագին» բառով (էջ 76աբ, էջ 134բ)։

Հոդ. ՀԶ, էջ 119: ՄՄ 659, 657-ում բնագրի «և զաւուրս և զշաբաթս» բառերը դրված են այսպես. «և զուրբաթ և զշաբաթ», իսկ «և ոչ գործէ յաւուր շաբաթուս» հատվածը նշված ձեռագրերում չի պահվել (էջ 153բ, էջ 119բ)։

Հոդ. ՀԸ, էջ 120: ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում բնագրի «մարտիւրոսաց» բառը փոխարինված է «մեռելոց» բառով (էջ 76բ, էջ 135ա, էջ 104ա)։

Հոդ. Ը, էջ 120: ՄՄ 837, 835, 8459-ում այս հոդվածը չի պահվել և նշված է. «գրած է» (էջ 77ա, էջ 135ա, էջ 104ա)։

Հոդ. ԸԱ, էջ 120: ՄՄ 837, 835, 8459-ում հոդվածն այսպիսի չարադասութիւն ունի. «Որ առողջ է մարմնով [և] յաւուր կիրակէի յառաջ քան զարձակիլ ժամուն ճաշեսցէ՝ նզովեալ լիցի և և ամ ապաշխարէ» (էջ 77ա, էջ 135ա, էջ 104աբ)։

Հոդ. ԸԲ, ԸԳ, ԸԴ, էջ 120—121: Այս հոդվածները չեն պահվել ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերում, այլ նշված է գրած է» (էջ 77ա, էջ 135ա, էջ 104բ)։ ԸԳ հոդվածի «ի Ջատկինն»-ի միջև ՄՄ 659, 657-ում պահվել է «մեծի», այսպես «ի մեծի Ջատկինն», նույն ձեռագրերում պահվել է ԸԴ հոդվածի պատժաչափը՝ «և ամ» (էջ 154բ, էջ 120ա)։

Հոդ. ԸԵ, էջ 121: Բնագրի «կայտառն» բառը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերում, իսկ «գողոնաբար» բառը դրված է «գազանաբար» ձևով (էջ 77ա, էջ 135բ, էջ 104բ). այս բառը ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում դրված է «գազանաբեկ» ձևով (էջ 154բ, էջ 120ա)։

Հոդ. ԸԷ, էջ 122: Այս հոդվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում դրված է ՁԸ հոդվածի տեղը և ընդհակառակը։ Բնագրի «անասուն մատուցանել ի նուէր Տեառն» հատվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում դրված է «յանասնոց նուէրս տայ Աստուծոյ» (էջ 77բ, էջ 135բ, էջ 105ա) ձևով։

Հոդ. ԸԸ, էջ 122: ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերում չի պահվել «տուժեսցի» բառը, իսկ «հրդեհիցէ» բառը փոխարինված է «այրէ» բառով (էջ 77բ, էջ 135բ, էջ 105ա)։

Հոդ. ԸԹ. էջ 122: Այս հոդվածը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459-ում և նշված է գրած է» (էջ 77բ,էջ 135բ, 105ա)։

Հոդ. Ղ, էջ 122: ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ընդ ունկնդիրս» հատվածը, «խանձէ» բառը այս ձեռագրերում պահվել է «խուզէ» ձևով (էջ 77բ, էջ 135բ, էջ 105ա)։ Պատժաչափը առաջին դեպքում ՄՄ 659, 657-ում նշված է երկու տարի (էջ 155ա, էջ 120ա)։

Հոդ. ՂԱ, էջ 122—123: ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «գան» և «կացցէ» բառերը, իսկ «ելինիցի յոյն յառնէ» հատվածը դրված է «յոյն է յամուանոյ» ձևով, «սպասեսցէ»-ն՝ «սպասաւորէ», «ըստ խստութեանն»-ը՝ «խստութեամբ», «հաւասարեալ աղաւթից»-ը՝ «տարաք տնանգաց և ազաւթիւք (Մ 835-ը չունի աղաւթիւք)» (էջ 77բ—78ա, էջ 136ա, էջ 105աբ)։

Հոդ. ՂԲ, էջ 123: Այս հոդվածը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459-ում և նշված է գրած է» (էջ 78ա, էջ 136ա, էջ 105ա)։

Հոդ. ՂԴ, էջ 123: Հոդվածի չարադասութիւնը ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերում մի փոքր այլ է. ահա այն. «Քահանայ որ վասն իւր վատ գործոցն յեպիսկոպոսէն հալածեալ երթայ յայլ վիճակ և անդ քահանայութիւն առնէ՝ զմկտեալն և զպսակեալն ի նմանէ ընդունել արժան է, և զնա յԱստուծոյ թողուլ» (էջ 78ա, 136ա, 105բ—106ա)։ ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում հոդվածի վերջին մասը՝ բոլորովին տարբեր է եղածից, ահա ամբողջ հոդվածը. «Քահանայ յաղագս վատ գնացիւք հալածեալ յեպիսկոպոսեն և յայլ վիճակ զքահանայութիւնն առնիցէ՝ զմկրտեալն և զպսակեալն արժան է նորոգել և զիբէժխնդրել» (էջ 155բ, էջ 120բ)։

Հոդ. ՂԶ, ՂԷ, էջ 124: ՂԶ հոդվածի «իդացելոյն» բառին F ձեռագրի 174ա էջի աջ լուսանցքում տրված է հետևյալ բացատրությունը. «Վասն կանանց ասէ, որ չօշափմամբ զիրեարս ախտից հասուն և գիշութիւնս գործենն։ Այս երկու հոդվածները չեն պահվել ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերում և նշված է գրած է» (էջ 78բ, էջ 136բ, էջ 106ա)։

Հոդ. ՂԸ, էջ 124—125: ՄՄ 837, 835, 8459-ում մի փոքր տարբեր է հոդվածի սկզբի մասը. «Իսկ եթէ մահ հանդիպի ոչ կամաւ մարդոյ և ոչ ոխակալութեամբ» (էջ 78բ, էջ 136բ, էջ 106ա), իսկ ՄՄ 659, 657-ում չի պահվել «և ի զղջումն գայ» հատվածը (էջ 156ա, էջ 120բ)։

№№ 837, 835 ձեռագրերում ՂՀ համարի տակ նշված է «գրած է» բայց քե ի՞նչ հողված, համարը չի բերված, մեզ համար չպարզվեց, որովհետև ՂՀ հոդվածը բերված է։

Հոդ. ՂԲ, էջ 125: Հոդվածի սկիզբը № 837, 835, 8459-ում այսպես է «Իսկ ոմանք եթէ երթան», իսկ հոդվածի վերջին՝ «իսկ պոռնիկն յուրկանոց... արժանի յետին քոշակին» հատվածը չի պահվել (էջ 78բ, էջ 136բ, էջ 106բ)։

Հոդ. ՃԱ, էջ 126: №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում չի պահվել «կացցէ» բառը, իսկ «տրաւք և արտասուաւք»-ի փոխարեն ունեն «արտասուօք և ողորմութեամբ» (էջ 79ա, էջ 137ա, էջ 107ա)։

Հոդ. ՃԳ, էջ 126: Հոդվածը №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում այսպես է. «Ընօղք որ ոչ խրատեն զորդիս իւրեանց երկիւղիւն Աստուծոյ, այլ ակնառութեամբ սիրեն՝ նզովեալ եղիցին» (էջ 79ա, էջ 137ա, էջ 107ա)։

Հոդ. ՃԴ, էջ 126: Բնագրի «ակնառութեամբ» բառը №№ 659, 657-ում փոխարինված է «ըստ երեսաց» բառերով (էջ 156բ, էջ 120)։

Հոդ. ՃՆ, էջ 126: Բնագրի «յափշտակեն» և «հրամանաւ» բառերը №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում համապատասխանաբար դրված է «գողանան» և «իշխանութիւն եղիցի» բառերով (էջ 79ար, էջ 137ա, էջ 107ա)։

Հոդ. ՃԸ, էջ 127: Հոդվածի սկզբի չարադասութիւնը №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում այսպես է. «Քահանայ մի՛ վայրապար ընդ բանիւ արասցէ զոք» (էջ 79բ, էջ 137բ, էջ 107բ)։

Հոդ. ՃԹ. էջ 127: №№ 659, 657-ում չի պահվել «աշխարհական» բառը, իսկ «ապտակէ» բառի փոխարեն՝ ունեն «անարգէ» (էջ 157ա, էջ 121ա)։ №№ 837, 835, 8459-ում էական տարբերությունն այն է, որ «եթէ Բ» բառերի միջև ունեն «վնաս լիցի ժողովրդեանն» բառերը (էջ 79բ, էջ 137բ, էջ 108ա)։

Հոդ. ՃԺԱ, էջ 127: №№ 659, 657-ում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «եւ մի՛ դպիրն ընդ սարկաւագին» հատվածը (էջ 157ա, էջ 121ա)։ № 657-ում այս հոդվածը միացված է ՃԺ հոդվածին և այստեղ էլ չի պահվել «սարկաւագն» բառը։

Հոդ. ՃԺԲ, էջ 128: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «այլ պարապել իւրեանց անձանց» հատվածը (էջ 80ա, էջ 137բ, էջ 108ա)։

Հոդ. ՃԺԳ, էջ 128: Բնագրի «իշխեսցէ ձէք» բառերի միջև №№ 837, 835, 8459-ում պահվել է «ի մկրտութեանն» բառը։ Այս ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի վերջին «այլ մկրտել... հանդիպի» հատվածը (էջ 80ա, էջ 137բ, էջ 108ա)։

Հոդ. ՃԺԴ, էջ 128: Հոդվածի չարադասութիւնը №№ 837, 835, 8459-ում չեղվում է եղածից. «Քահանայ մի՛ իշխեսցէ զկինն կնքաւոր առնել կամ քողուլ տեսանել զմկրտութիւնն» (էջ 80ա, էջ 137բ—138ա, էջ 108աբ)։

Հոդ. ՃԺԶ, էջ 128: №№ 659, 657-ում հոդվածը չարունակվում է «առուժեսցի երեքկին» բառերով (էջ 157բ, էջ 121ա)։

Հոդ. ՃԺԷ, էջ 128—129: №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում այս հոդվածի համար նշված է «գրած է» (էջ 80ա, էջ 138ա, էջ 108բ), և թվում է թե, մյուս դեպքերի նման այդ գրելուց հետո, հոդվածը չի բերվելու, սակայն բերվում է։ Նշված ձեռագրերում չի պահվել «կամ ի սարկաւագաց» հատվածը։

Սկսած այս հոդվածից բնագիրն ընդհատված է և մինչև վերջ չի պահվել № 657 ձեռագրում։

Հոդ. ՃԺԸ, էջ 129: № 659-ի հոդվածում առկա են զգալի չեղումներ, այն բերում ենք ամբողջությամբ. «Այր կամ կին երկու աւրեայ սուրբ յանկողնոց անմեղութեամբ մերձեսցին ի սուրբ խորհուրդն, ապա եթէ անապաշխար և անսուրբ [իցէ] ե յանդգնեսցի՝ եղիցի նզովեալ և զՅուդայի պատիժն կրեսցէ» (էջ 157բ—158ա)։ № 8459-ում չի պահվել «Քրիստոսի... Յուդայի» հատվածը (էջ 108բ)։

Հոդ. ՃԺԹ, էջ 129: Հոդվածի չարադասութիւնը №№ 847, 835, 8459-ում տարբեր է եղածից. «Կին տեառեաս կամ ծնեալ մի՛ իշխեսցէ մերձենալ ի սուրբ խորհուրդն կամ յեկեղեցի մինչև սրբեցին» (էջ 80բ, էջ 138բ, էջ 109ա)։

Հոդ. ՃԻ, էջ 129: № 659-ում չի պահվել բնագրի «մտցէ ի սուրբ եկեղեցի և համարձակ» հատվածը (էջ 158ա), իսկ №№ 837, 835, 8459-ում «եւ համարձակ... անխտիր» վերջին հատվածի փոխարեն գրված է «և հաղորդի արժան է» (էջ 81ա, էջ 138բ, էջ 109բ)։

Հոդ. ՃԻԱ, էջ 129: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ժամանակին» բառը, իսկ «զկարգ»-ի փոխարեն ունեն «զմեզս» բառը (էջ 81ա, էջ 138բ, էջ 109աբ)։

Հոդ. ՃԻԲ, էջ 130: էական տարբերությունն այն է, որ «ի ստինս» բառը № 659-ում փոխարինված է «ի սնունդս բառով (էջ 158ա)։

Հոդ. ՃԻԴ, էջ 130: № 659-ում չի պահվել «եւ ելանել ի հրապարակս» հատվածը (էջ 158բ)։

Հոդ. ՃԻԵ, էջ 130: №№ 837, 835, 8459-ում սկիզբը պահվել է այսպես. «Ոչ է արժան կնոջ աւթեակս առնել», իսկ «յանդգնի» բառն այստեղ դրված է «ոչ լսէ» ձևով (էջ 81ար, էջ 139ա, էջ 109բ—110ա)։

Հոդ. ՃԻԶ, էջ 130: Հոդվածի սկիզբը №№ 837, 835, 8459-ում այսպես է «Ձէ աւրէն կնոջ նայել յանասունս», իսկ «որ համարձակի»-ի փոխարեն ունեն «ոչ լսէ» (էջ 81բ, էջ 139ա, էջ 110ա)։ № 659-ում «մատչել և նայել... կամ համբուրել» հատվածի փոխարեն կարդում ենք. «հայել ի խառնակութիւն անասնոց» (էջ 158բ)։

Հոդ. ՃԻԷ, էջ 130: Բնագրի «ուրոյն» բառի փոխարեն №№ 837, 835, 8459-ում դրված է «ի զատ»։ Այստեղ հոդվածի վերջին մասը մի փոքր այլ է. «և ցած կալ և հարկիս առնել հիւրիցն և ևքէ լրբէ (№ 835-ում, լրբի) չի (№ 835-ում՝ ոչ, № 8459-ում՝ չը) լսէ նզովեսցի (№ 8459-ում՝ նզովեալ լինի)» (էջ 81բ, էջ 139ա, էջ 110ա)։ № 659-ում «սպաս ունել եկեղեցւոյն» հատվածի փոխարեն կարդում ենք «աղաւթել» (էջ 158բ)։

Հոդ. ՃԻԸ, էջ 131: Մի փոքր տարբեր է շարադասությունը. «Ոչ է արժան կնոջ այլակերպել զինքն յատուր տօնի և ապա երթալ յեկեղեցի, որպէս ի պոռնկանոց. և ևքէ յանդգնի ոք՝ նզովեսցի, և քահանայն արգելցէ զնա ի մարմնոյ Տեառն» (№№ 837, էջ 81բ, 835, էջ 139ա, 8459, էջ 110ա)։ № 659-ում չի պահվել «որպէս ի պոռնկոց» հատվածը։

Հոդ. ՃԻԹ, էջ 131: № 8459-ում «հնձան» բառը դրված է «հիծան» ձևով (էջ 110բ)։ Այս և №№ 837, 835 ձեռագրերում չի պահվել բնագրի «կամ առնապէս վարել ի վար եւ ի հունձ» հատվածը (էջ 81բ, էջ 139ա)։

Հոդ. ՃԼԱ, էջ 131—132: №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «յանցեաւ»-ի փոխարեն կարդում ենք. «մեղանչէ», այստեղ չի պահվել «իմոյ եւ զանգիտութեան իմոյ մի՛ յիշէր» հատվածը, իսկ վերջին հատվածն այսպես է. «ապա ևքէ ոչ լսեն պարտ է (№ 835-ում՝ պարտապան է) եպիսկոպոսէն նոքա պատիժս կրել» (էջ 82ա, էջ 139բ, էջ 111ա)։ № 659-ում այս հոդվածը միացված է նախորդին։ Այստեղ չի պահվել «առաջի Տեառն... իմոյ մի յիշէր» հատվածը, իսկ հոդվածի վերջին մասը բավական տարբեր է. «և ծնաւղն որ ոչ զգուշացան մի՛ թողցէ քահանայն առանց պատժոց» (էջ 159ա)։

Հոդ. ՃԼԲ, ՃԼԳ, ՃԼԴ, ՃԼԵ, էջ 132—133: №№ 837, 835, 8459-ում այս հոդվածները չեն պահվել և նշված է «գրած է» (էջ 82ա, էջ 139բ, էջ 111ա)։ №№ 837, 835-ում միայն ՃԼԵ հոդվածի համար չի նշված «գրած է»։ ՃԼԲ հոդվածի «երկկնոյն» բառը № 659-ում փոխարինված է «երեքկնոյ» բառով, իսկ «եւ սրբեալ ի մեղաց... արասցեն կանայս» չի պահվել (էջ 159բ)։ ՃԼԵ հոդվածի «թաղել զդիս... Ի քալլ» հատվածը № 659-ում դրված է այսպես «ի հին դիրս թաղել զմեռեալս» (էջ 159բ)։

Հոդ. ՃԼԶ, էջ 133: №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «մեղու» բառը դրված է «մեզրոյ» ձևով, «կտակարանացն»-ը՝ «ի սուրբ գրոցն», «ձիթոյ»-ն՝ «ի մեռոնէն», իսկ «խորհրդոյն» բառը չի պահվել (էջ 82ա, էջ 139բ, էջ 111ա)։

Հոդ. ՃԼԷ, էջ 133—134: № 659-ում չի պահվել «զյարակայս» բառը, իսկ մեջբերումը համառոտ է։ №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «աշխարհիս գնել» բառերի միջև պահվել է «ի հունձս ի (№ 8459-ում՝ չեմ ի)», իսկ «ի զուր»-ը փոխարինված է «սուտ է» բառով (էջ 82բ, էջ 140ա, էջ 111բ)։

Այս հոդվածը վերաշարադրումն է Հովհ. Մանդակունու կանոնախմբի Դ հոդվածի (տե՛ս և համմտ. վերը, էջ 264—265)։

Հոդ. ՃԼԸ, էջ 134: №№ 837, 835, 8459-ում հոդվածը բավական համառոտ է. «Ձէ արժան քահանայի հեղուլ զարիւն մարդոյ և կամ (№ 835-ում՝ չեմ կամ) զանասնոյ» (էջ 82բ, էջ 140ա, էջ 112ա)։ Համմտ. վերևում Հովհ. Մանդակունու կանոնախմբի ե հոդվածի հետ (էջ 265)։

Հոդ. ՃԼՔ, էջ 134—135: Բնագրի «և ապա աւրհնել... յորդորել ի հաւատս» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում դրված է այսպես. «և մկրտել զնոսա և աւր ըստ աւրէ ի հաւատն յորդորել» ձևով (էջ 83ա, էջ 140բ, էջ 112բ)։

Հոդ. ՃԽ, էջ 135: Այս հոդվածը № 659-ում պահվել է այսպես. «ՃԼԶ. Թէ ոք վասն ընչից ամուսնանայ ընդ ուրուկս կամ ընդ մարմնազեղծի՝ նզովեալ լիցի» (էջ 160բ)։

Հոդ. ՃԽԲ, էջ 135: Հոդվածի առաջին տողը №№ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «Կին քահանային ևքէ կ ամաց ի վեր վախճանի», իսկ «երթալ առ ուխտականս... մինչև ցվախճան»

հատվածը՝ «չէ արժան կալ յաշխարհական կարգի, այլ պարտ է երթալ ի վանս և անդ աղաւթել մինչ ի վախճան» (էջ 83բ, էջ 140բ, էջ 112բ—113ա)։

Հոդ. ՃԽԴ, էջ 135—136: Բնագրի «հաս սուրբս» բառերի միջև №№ 837, 835, 8459-ում գտնում ենք «քահանայի և կամ» հատվածը (էջ 83բ, էջ 140բ, էջ 113ա)։

Հոդ. ՃԽԴ, էջ 136: Բնագրի «ի մարդն նոքա... պղծեն և անասնիւ» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում պահվել է այսպես. «ի մարդս նոքա բերանով հայհոյեն և պղծեն զմարդ և դանասունն» (էջ 83բ—84ա, էջ 141ա, էջ 113ա)։ № 659-ում հոդվածի «նոքա եւ զմարդ պղծեն և անասնիւ» հատվածի փոխարեն նշված է «և անասնանման բղնամանեն», իսկ վերջին մասն այստեղ պահվել է այսպես. «բայց կամք առաջնորդին եղիցի» (էջ 161ա)։

Բնագրի «եւ անասնիւ» բառը իմաստային առումով այստեղ անհարիր է, մանավանդ, որ հոդվածի վերջում դարձյալ ասվում է, «կցորդ են այնոցիկ որ ընդ անասունս պղծեցանն»։ Այս հոդվածը համառոտված և վերաշարադրված է Հովհ. Մանդակունու ԽԴ կանոնախմբի Զ հոդվածից (տե՛ս վերևում, էջ 265—266), ուր բավական պարզ է ասված՝ «Եւ անասնիւ» բառը թե ինչպես է ընկել բնագրում, դժվար է ասել։ Գիտա-քննական բնագրի կազմման համար օգտագործված բոլոր ձեռագրերն ունեն այն։ Դուցե այդ սկզբնապես դրված է եղել լուսանցքում, համապատասխան հատվածին որպես բացատրություն, իսկ հետագայում՝ նոր ընդօրինակությունների ժամանակ անցել է բնագրին։

Հոդ. ՃԽՆ, էջ 136: «№ 659-ում չի պահվել «եւ ոչ անկան ի գործն» հատվածը։ Մյուս երեք ձեռագրերում հոդվածն ունի այսպիսի ձև. «Որ յաւժարեն յարուագիտութեան (№ 835-ում՝ յարուագիտութիւն) և խրատով այլոց զերծան նոքա՝ կցորդ են գործելոցն, ապայ վասն այն որ չարն ոչ կատարեցաւ է ամ ընդ ունկնդիրսն և և ամ ընդ ձեռամբ։ Նոյն կանոն և նոցա է որ ընդ անասունն կամեցան պղծել» (№№ 837, էջ 84ա, 835, էջ 141ա, 8459, էջ 113բ)։

Հոդ. ՃԽՋ, էջ 136: Այս հոդվածը № 659-ում գրեթե տարբեր բան է. «Որք պոռնկին ընդ աւուրս ապաշխարութիւն զանհաւատին դիցեն» (էջ 161բ)։ №№ 837, 835-ում բացակայում է «և ընդ ուրուկս» հատվածը (էջ 84ա, էջ 141ա)։ № 8459-ում այսպիսին է հոդվածը. «Որ պոռնկի ընդ զոդոյ կցէ այնոցիկ որ ընդ տնասունսն պոռնկին (էջ 113բ)։

Հոդ. ՃԽԷ, էջ 137: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել այս հոդվածը և նշված է «դրած է» (էջ 84ա,էջ141ա, էջ 113բ)։

Հոդ. ՃԽՈ, էջ 137: № 659-ում չի պահվել «վասն առաջնորդին յորդորելոյ» (էջ 161բ), իսկ №№ 837, 835, 8459-ում՝ «եւ հարումն» հատվածներըւ Վերջին երեք ձեռագրերում բնագրի «առաջնորդին յորդորելոյ» հատվածը պահվել է «խրատի առաջնորդաց» (№ 835-ում՝ յառաջնորդաց)» (էջ 84ա, էջ 141աբ, էջ 113բ—114ա)։

Հոդ. ՃԽՊ, էջ 137: Բնագրի «Այր քէ յարեցաւ... տանիլ ի գլուխ զգործն» հատվածը № 659-ում պահվել է համառոտ. «Այր և կին որ երդնուն առ միմեանս» (էջ 161բ)։ №№ 837, 835, 8459-ում «գիտելոյ» բառը դրված է բնագրի «իւր» (ծնաւղացն) բառի փոխարեն (էջ 84բ, էջ 141բ, էջ 114ա)։ №№ 837, 835-ում նշված է. «ՃԽՊ գրած է», բայց բնագրի ՃԽՊ և ՃՄ հոդվածների միջև այլ հոդված չկա։

Հոդ. ՃՄ, էջ 137—138: № 659-ում չի պահվել բնագրի «երկիցս եւ երիցս եւ» հատվածը (էջ 162ա)։ №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «սրտին» բառի փոխարեն դրված է «սէրն» բառը, այստեղ չի պահվել նաև «յաւժարութիւն» բառը (էջ 85ա, էջ 141բ, էջ 114բ)։

Հոդ. ՃՄԱ, էջ 138: Բնագրի «մինչև «կամ հայր ընդ դստեր» հատվածը № 659-ում կարդում ենք «քէ պոռնկի որդի ընդ մաւր» (էջ 162ա), իսկ պատժաչափը «Ե ամս»-ի փոխարեն նշված է. «Զ ամս (էջ 162բ)։ Մյուս երեք ձեռագրերում տարբերությունը զգալի է, ուստի հոդվածը բերում ենք ամբողջությամբ. «Բազում են փորձանք (№ 8459-ում՝ փորձ) և խաբեութիւնք սատանայի և բազմադիմի կորուսանէ զմարդն, եթէ ոք պոռնկի ընդ մօր կամ հայր ընդ դստեր կամ քոյր ընդ եղբօր, զայնպիսին առաջին աւրէնքն այրել հրով հրամայեաց, բայց յաղագս մարդասիրութեանն Աստուծոյ, խիստ և դառնութեամբ առ գոդիսն երթալ և անդ ապաշխարել մինչև ի վախճան» (№№ 837, էջ 85ա, 835, էջ 142ա, 8459, էջ 114բ—115ա)։

Հոդ. ՃՄՐ, էջ 138—139: Այս հոդվածը №№ 659, 837, 835, 8459-ում բաժանված է երկու մասի և դրված առանձին համարների տակ՝ № 659-ում ՃԽԹ, իսկ մյուսներում՝ ՃՄԴ։ Այս բաժանումը սկսվում է բնագրի «երեքկին եւ չորեքկին» հատվածից։ Բնագրի «պոռնկիւ»-ն №№ 837, 835, 8459-ում փոխարինված է «ընմրոնի» բառով։ «Ամուսնանալ եւ յարակայ պոռնկել» հատվածը №№ 837, 835-ում դրված է. «կին առնուլ և յերկար պոռնկել» ձևով (էջ 85ա, էջ 142ա)։ Այս երեք ձեռագրերում մի փոքր այլ է շարադրված բնագրի «երեքկին և չորեքկին... գալ ապաշխարութեամբ» հատվածը. «երեք և Դ անգամ լաւ էր պոռընկել նոցա և ապա ապաշխա-

րութեամբ ի կարգ գալ» (էջ 85բ, էջ 142ա, էջ 115ա), № 659-ում չեն պահվել «միանգամ», «ի կարգ» բառերը, իսկ մի երկու տեղ էլ կան այլ ընթերցումներ, օրինակ, բնագրի «թէ պոռնկի յախտ ցանկութեան» և «քան պղծել... ղարդարութեան պսակն» հատվածներն այստեղ համապատասխանաբար դարձել են «ըմբռնեցաւ ի ցանկութիւն» և «քան յար պղծեն զիւրեանց ոգիսն» (էջ 162բ)։

Հոդ. ՃՄԳ, էջ 139: №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում չեն պահվել բնագրի «յայտ է թէ» «րնդ ձեռամբ եւ մտեալ յեկեղեցի», «աւրինաց», իսկ № 659-ում՝ «և առանց...յայտ է», «թէ՝ այր և թէ՝ կին» և «եթէ ընդ իւր... մտեալ յեկեղեցի» հատվածները։

Հոդ. ՃՄԴ, էջ 139—140: № 659-ում առկա են զգալի շեղումներ. «ՃՄԱ. եթէ անհաւատ ընդ հաւատացեալ ամուսնացի և յաւժարեսցի ի հաւատոն, քահանայն փորձելով տացէ զսուրբ մկրտութիւնն և զպսակն. ապա եթէ անարգեսցէ զհաւատն ապաչխարեսցէ, որպէս զայն, որք ընդ անաւրինացն պոռնկին» (էջ 163ա)։ №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «ևս ապա առցէ... զպսակն աւրհնութեան» հատվածը գրված է այսպես. «և ապա մկրտեն և պսակեն զնա»։ Այս, ինչպես և № 8459 ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «ապա եթէ յառաջ... ընդ անաւրինին պոռնկի» հատվածը (էջ 85բ, էջ 142բ, էջ 115աբ)։

Հոդ. ՃՄԵ, էջ 140: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «վկայութեամբ (№ 8459-ը ունի) այնոցիկ որ գիտակն են, եղիցին արժանի» հատվածը։

Հոդ. ՃՄԶ, էջ 140—141: Հոդվածի միտքը №№ 837, 835, 8459-ում նույնն է, բայց տարբեր է շարադասութիւնը. ահա այն. «եթէ ոք շնացաւ և ծնաւղքն նորա և ընդանիքն նախատեն զնա և նա ի նախատանացն երթայ անգանի ի չուր և կամ մահու հանդիպի՝ մեղք նորա ի գլուխ դատապարտողացն է որ ոչ զգուշացան աղչկանն։ Ապա թէ ինքն առանց գիտութեան մարդոյ վասն նախատանացն մեռաւ կամաւ, ահա կուտեաց մեղս ի վերայ մեղացն և ի ղըպրութենէ կենաց չնչեցաւ անուն նորա։ Քահանայն մի՛ իշխեսցէ երթալ ի դի նորա կամ թաղել զնա կամ պատարագ առնել, բայց վարդապետին է իշխանութիւն» (էջ 86բ, էջ 142բ—143ա, էջ 116աբ)։

Հոդ. ՃՄԷ, էջ 141: №№ 837, 835, 8459-ում հոդվածի «մի՛ իշխեսցէ քահանայն... թէև իւր հանդիպին իրքն» հատվածի փոխարեն կարդում ենք «քահանային ոչ է պարտ գարշիլ և կամ վհասալ ի նմանէ» (էջ 86բ, էջ 143ա, էջ 116բ)։ Բնագրի «գարշել կամ նողկալ» հատվածի փոխարեն № 659-ում կարդում ենք «քահանայն չերթալ կամ ծուլանալ» (էջ 163բ)։

Հոդ. ՃՄԸ, էջ 141: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ընկալցի» բառը, իսկ «աւրացեալ լիցի առաջի Հաւրն որ յերկինս է» հատվածը փոխարինված է մեկ՝ «աւրացող է» բառով (էջ 86բ, էջ 143ա, էջ 117ա)։ № 659-ում չի պահվել մի այլ հատված. «բայց վասն հաւատոց... ընդ սուրբս ընկալցի», իսկ վերջին «թէ դառնայ ի հաւատն... ուղղել զգործն» հատվածը փոխարինված է. «թէ գայ յապաշխարութիւն քահանայն որպէս կամի արասցէ» հատվածով (էջ 163բ)։

Հոդ. ՃՄԹ, էջ 141: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել այս հոդվածը և նշված է «գրած է»։ Սակայն ՃԿԱ և ՃԿԲ համարների ներքո բերված են երկու հոդվածներ, որոնք հեռավոր նմանութիւն ունեն կանոնագրքի ՃՄԹ և ՃԿ հոդվածների հետ. բերում ենք այդ հոդվածները. «ՃԿԱ. եթէ ոք կամի երթալ ի վաստակս և ի բանս և նա տեսանէ զսուր քշնամոյն և գայլ որոգայթս ի վերայ ճանապարհին և այլք ևս ասացին նմա և նա անփոյթ (№№ 835, 8459-ում՝ անփութ) արար և գնաց անգաւ յորոգայթն՝ արիւն նորա ի գլուխ նորա է և չէ արժան թաղել զնա։ ՃԿԲ. եթէ ոք ընթանայ յափշտակել զվաստակս այլոց և ըմբռնեցաւ ի սուր և կամ յայլ որոգայթ՝ արիւն նորա ի գլուխ նորա է և ոչ է արժան թաղել զնա» (էջ 86բ—87ա, էջ 143բ, էջ 117աբ)։

№№ 659-ում չեն պահվել ՃՄԹ հոդվածի «վասն իւր ասգտի», «անպարտ է յիւր արենէն» հատվածները, վերևում նշված երեք ձեռագրերի պահած երկու հոդվածների տարբերակները կան նաև այստեղ. բերում ենք այդ հոդվածները. «ՃՄԷ. Ապա եթէ տեսանի որոգայթ շարժել կամ սուր կամ գետ կամ լճառն մրրկեալ, զոր այլք զգուշացուցին և նա ամբարտաւանեալ գնաց՝ արիւն նորա ի գլուխ նորա եղիցի։ ՃՄԸ. Թէ ոք ընթացաւ յաւար, թաղեալ զարդար վաստակս և ըմբռնեցաւ յորոգայթ՝ արիւն նորա ի գլուխ նորա եղիցի, չէ արժան թաղել զնա» (№ 659, էջ 164ա)։

Հոդ. ՃԿՐ, էջ 142: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ևս յերկրաւոր ծուփս» հատվածը, իսկ«չար ախտիւ... զհոգին կոճռպէչ» հատվածի փոխարեն, պահվել է «զմարմինն պարարէ և զհոգին զրկէչ» հատվածը (էջ 87ա, էջ 143բ, էջ 117բ—118ա)։

№ 659-ում «կոճոպակ» բառի փոխարեն կարդում ենք «կողոպտէ» (էջ 164ա)։

Հոդ. ՃԿԴ, ՃԿԴ, էջ 142—143: Այս երկու հոդվածները №№ 837, 835, 8359-ում միացված են և դրված որպես մեկ հոդված. «Ընօղք որ զիւրեանց ինչսն վասն իւրեանց հոդւոցն տան այլոց և իւրեանց (№ 8459-ում՝ զիւրեանց) զաւակսն զրկեն և անսուաղ պահեն՝ նզովեսցին (№ 8459-ում՝ նզովեալ լիցին). և տուրքն անընդունելի է, այլ տան որդւոցն բաժինս և Բ (№ 8459-ում ընդ) քորոջն և բաժին տացենս» (էջ 87ա, էջ 143բ—144ա, էջ 118ա)։ № 659-ում չի պահվել ՃԿԴ հոդվածի վերջին՝ «եւ տուրք նոցա անընդունելի եղիցի» հատվածը։ Այստեղ ՃԿԴ հոդվածն այսպես է. «ՃԿՔ. Զինչս ծնաւղացն բաժանեսցեն ընդ երկուս և զմին բաժինն տացեն» (էջ 164բ)։

Հոդ. ՃԿԵ, էջ 143: № 8459-ում բնագրի «հատուցանէ» բառի փոխարեն դրված է «կատարենն» (էջ 118ա)։ Ահա սուն հոդվածի № 659-ի տարբերակը. «ՃԿԴ. Որ զանդարձ մեռելոյ անարդէ՝ եղիցի նզովեալ» (էջ 164բ)։

Հոդ. ՃԿԶ, էջ 143: № 8459-ում նշված է. «ՃԿԷ. դրած էս» բայց և բերում է միևնույն հոդվածը (էջ 118ա)։

Հոդ. ՃԿԷ, էջ 143: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել այս հոդվածը և միաժամանակ նշված է «դրած էս», այս նշումը լումի № 8459 ձեռագիրը։

Հոդ. ՃԿԸ, ՃԿԹ, էջ 143—144: ՃԿԸ հոդվածը վերջից քերի է, ջարունակությունը ՃԿԹ հոդվածն է, Ավելի ճիշտ կլիներ, եթե այս երկու հոդվածները միացված լինեին, ինչպես ներքևում նշվող չորս ձեռագրերում է և ՃԿԹ հոդվածից դուրս նետվեին սկզբի «և ի դրացս» հատվածը։ Այս երկու հոդվածները №№ 659, 837, 835, 8459-ում միացված են և դրված որպես մեկ հոդված։ Քանի որ առկա են չեղումներ, կբերենք համապատասխան հոդվածները. «Քահանայ գաղտ աւրէնս մի՛ արասցէ և յեկեղեցւոյ ի դուրս աւրէնս մի՛ տացէ աչխարհականի, բայց ի հիւանդաց որ հաղորդ տան» (№№ 837, էջ 87բ, 835, էջ 144ա, 8459, էջ 118աբ)։ № 659-ում հոդվածն այսպիսին է. «ՃԿՋ. Քահանայ գաղտ աղ մի՛ աւրհնեսցէ և պսակ մի՛ ղիցի եւ արտաքոյ եկեղեցւոյն աւրէնս մի՛ տացէ, բայց թէ զյետին քոշակն եւ թէ յանդղնեսցի՝ եղիցի նզովեալ» (էջ 165ա)։

Առաջին երեք ձեռագրերում ՃԿԹ հոդվածի համար ասված է «ՃՀ. գրած է»։

Հոդ. ՃՀ, էջ 144: էական տարբերությունն այն է, որ № 659 ձեռագրում բացակայում է. «եւ ինքեանք փափագեն յեկեղեցի եւ» հատվածը, իսկ վերջին «պղծել զտունն Աստուծոյ... ընդ խաչահանունսն եղիցի» հատվածի փոխարեն նշված է. «եթ քահանայն եթե յանդգնեսցի՝ նզովեալ եղիցի» (էջ 165ա)։ «Անընկալ լիցի» հատվածի փոխարեն № 8459-ում դրված է. «ոչ է ընդունելի» (էջ 118բ)։

Հոդ. ՃՀԱ, էջ 144: № 659-ում չի պահվել «ուխտական կամ» հատվածը, իսկ «կամ սպաս ունել կամ ճրագ լուցանել» հատվածի փոխարեն գրված է «կամ պատարագ առնել» (էջ 165ա)։

Հոդ. ՃՀԲ, ՃՀԳ, էջ 144—145: Այս հոդվածները №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել և միաժամանակ նշված է «գրած էս» (էջ 88ա, էջ 144բ, էջ 119ա)։

ՃՀԲ հոդվածը № 659-ում համառոտ է և տարբեր շարադասությամբ, թեև հոդվածի միտքն արտահայտում է ճիշտ. «ՃԿԹ. Ոչ է պարտ քահանայի և դպրաց զա.դապս մեռելոյ ի տունս իւրեանց առնել, այլ յեկեղեցւոյն դուրսն տանել, զաղքատսն կոչել և ուտել, և յերեկորեայ կանխել յաղաւթսն մինչև ցլոյսն. նոյնպէս և զերախայս տանել յեկեղեցին յումկնդիրս Աւետարանին և ապա անփոփել յինքեանս։ եթե ոք անարգէ՝ եղիցի նզովեալ» (էջ 165բ)։ ՃՀԳ հոդվածի նույն ձեռագրի տարբերությունն այն է, որ այստեղ չի պահվել «պաչտամանն քահանային եւ» հատվածը։

Հոդ. ՃՀԴ, էջ 145—146: №№ 837, 835, 8459-ում մի փոքր տարբեր է հոդվածի սկզբի մասը. «եթէ ոք ուխտական կամ դպիր որ առաչի ժողովրդեանն ի հրապարակս աղաւթէ և չնորհուկս առնու յինքն» (էջ 88ա, էջ 144բ, էջ 119ա)։

Հոդ. ՃՀԵ, էջ 146: Երեք ձեռագրերում հոդվածն այսպես է. «Քահանայ կամ ուխտական յորժամ յօտարութիւն երթան չէ արժանի առաչի գոհհիկ ժողովրդեանն ի ճաչ կամ ի դինի մտանել և զաստուած հայհոյել տացէ, այլ երթալ ի տուն, որ արժան է եւ անդ ճաչակել։ եւ եթէ ոչ լսէ՝ նզովեսցի» (№№ 837, էջ 88ար, 835, էջ 144բ, հմմտ. № 8459, էջ 119աբ)։ № 659-ում բնագրի «ի մէջ գոհհիկ ամբոխին... հայհոյել զաստուած» հատվածն այսպես է. «ի մէջ հրապարակին ճաչակել», իսկ «ուր արժան է եւ անդ ճաչակել» հատվածը չի պահվել (էջ 165բ)։

Հոդ. ՃՀԶ, էջ 146: Սույն հոդվածը չի պահվել №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում, միաժամանակ նշված է. «գրած էս» (էջ 88բ, էջ 144բ, էջ 119բ)։ Բնագրի «մինչեւ գիտացէ զդիւին

հալածումն» հատվածը № 659-ում դրված է այսպես. «մինչև զդևն հալածեսցէ և յեկեղեցի մտցէ», այստեղ չի պահվել նաև հոդվածի վերջին «ապա եթէ յանդգնի ոք... մի՛ իշխեսցէ յեկեղեցի մտանել» հատվածը (էջ 166ա)։

Հոդ. ՃՀԷ, էջ 146—147: №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «եթէ հանդիպին այսահարութեան» հատվածը փոխարինված է «որ դիւահարին» բառերով։ Այս և № 8459 ձեռագրերում «սրբին և փրկին ի դիւէն» հատվածը դրված է բնագրի «զկարգն կատարեսցեն եւ ի դիւացն հեռասցին» հատվածի փոխարեն։ Նշված երեք ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի վերջին. «բնտանեացն եւ լնուլ... մարդասիրութեամբ» մասը (№№ 837, էջ 88բ, 835, էջ 144բ—145ա, 8459, էջ 119բ)։ № 659-ում չի պահվել բնագրի «արժան է քահանային... ի դիւացն հեռասցին» հատվածը (էջ 166ա)։

Հոդ. ՃՀԸ, էջ 147: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «աղ զուարակի նորա եւ մի» հատվածը, իսկ մյուսը՝ «բայց քէ դարձցին... ի քահանայից երթալ» նշված ձեռագրերում դրված է «ապա քէ քահանայն առանց դարձցի նորա երթան» ձեով (էջ 88բ—89ա, էջ 145ա, էջ 120ա)։ № 659-ում չի պահվել «երթալ առ նոսա», «խաչահանունն Քրիստոսի» հատվածները (էջ 166ա)։

Հոդ. ՃՀԹ. էջ 147: № 659-ում չի պահվել հոդվածի վերջին «զի դատաւորքն իշխանք են եւ ոչ քահանայք» մասը։

Հոդ. ՃՁ, էջ 147—148: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել հոդվածի վերջին. «եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի նզովեալ» մասը (էջ 89ա, էջ 145բ, էջ 120ա)։

Հոդ. ՃՁԱ, էջ 148: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել հոդվածի «զի առ արտաքինսն իմաստութեամբ գնասջիք» հատվածը (էջ 89ա, էջ 145բ, էջ 120ա)։

Հոդ. ՃՁԲ, էջ 148: №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «զտղչկունսն յաստուածպաշտութիւն» բառերը, դրանց փոխարեն վերջին ձեռագրերում պահվել է «զնոսա» դերանունը։ № 659-ում էական տարբերութիւնն այն է, որ «գործոց» և «գէտ» բառերի փոխարեն համապատասխանաբար պահվել է «խորհրդոց» և «հայր» բառերը (էջ 167ա)։

Հոդ. ՃՁԴ, էջ 148—149: Այս հոդվածում անցկացվում է այն միտքը, թե գաղափարները բռնութեամբ ոչ կարելի է տարածել և ոչ էլ վերացնել, այլ խաղաղ և անարյուն ճանապարհներով։

Հոդվածի սկզբի ընդարձակ հատվածը երեք ձեռագրերում այսպես է. «Քահանայ որ յապաշխարութիւն կոչէ զմեղաւորս՝ մի՛ խստութեամբ և դառնութեամբ դատեսցեն ըստ կանոնաց, այլ մեղմով և քաղցրութեամբ յոյս դնել, զի Աստուած մարդասէր է...» (№ 837, էջ 89բ, համմտ. №№ 835, էջ 146ա, 8459, էջ 121ա)։ Ահա և № 659-ի ունեցածը. «ՃՁ. Քահանայն մի՛ աչառութեամբ դատեսցէ զմեղաւորն, այլ մեղմով յուղղութիւն ածել և մի՛ յուսահատել, զի Աստուած մարդասէր է և ոչ կամի զմահ մեղաւորին։ Եւ առաքեալքն հանդարտութեամբ ածին զտիեզերս յուղղութիւն։ Եթէ ոք գարշի ի դառն մեղաց, ինքն յանաւրէնութեան իւրում մեռցի և արիւն նորա ի ձեռաց քահանային խնդրեսցի» (էջ 167ա)։

Հոդ. ՃՁԴ, էջ 149: Բնագրի «եւ եհաս վախճան... չզրկել զնոսա յետին քոջակէն» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում դրված է այսպես. «և մինչդեռ յապաշխարութիւն են (№ 835-ում՝ է) մահ եհաս նոցա, պարտ է տաց (№ 835-ում՝ տալ) նոցա զքոջակն» (էջ 90ա, էջ 146ա, էջ 121բ)։ № 659-ում չեն պահվել «մինչդեռ ի կարգին էին» և «եւ եթէ ոչ՝ նզովեալ լիցին» հատվածները (էջ 167ա)։

Հոդ. ՃՁԵ, էջ 149: Այս հոդվածը չի պահվել №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում, միաժամանակ նշված է «գրած է» (էջ 90ա, էջ 146ա, էջ 122ա)։ № 659-ում «զայնս»-ը փոխարինված է «զմնացորդսն» բառով (էջ 167բ)։

Հոդ. ՃՁԶ, էջ 150: №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «բայց զայն միայն որ ի սպանդանոցի վաճառի» հատվածը (էջ 90աբ, էջ 146աբ, էջ 122ա)։

Հոդ. ՃՁԷ, էջ 150—151: №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «վիճակին», «փաթթոցս» բառերի փոխարեն դրված են «ժողովրդեանն» և «փայթաքաս» բառերը, №№ 837, 835-ում «ի կարգ կալ»-ը՝ «ի զղջումն դանն», № 8459-ում «Բ ամ»-ը՝ «Թ ամ»։ Այս երեք ձեռագրերը չունեն «եւ զհատընկէցսն», «եւ եթէ ոչ դառնան... նզովեալ լիցին» հատվածները (№№ 837, էջ 90բ, 835, էջ 146բ, 8459, էջ 122ա)։

№ 659-ում չեն պահվել «վիճակին» և «զլերդահմայսն» բառերը։ Այստեղ կան նաև այլ չեղումներ, բնագրի «յանդիմանել հրապարակաւ»-ը փոխարինված է «յայտնել», «Բ ամ»-ը՝ «ժ ամ», «նինիք նոցա մի՛ տացէ եւ պսակ մի՛՝ դիցէ»-ն՝ «քահանայութիւն մի՛ արասցէ նոցա» բառերով և հատվածներով (էջ 167բ—168ա)։

Հոդ. ՃՁԸ, էջ 151: ՀՀ 837, 8459-ում չի պահվել «խողխողեն եւ» հատվածը (էջ 91ա, էջ 122ա), իսկ № 835-ում՝ «խողխողեն եւ ատելիս» (էջ 147ա)։ № 659-ում պահվել է հոդվածի միայն վերջին մասը. «ՃՁԸ. Թէ ի նոյն աղանդ դառնայ մեղաւորն՝ մահապարտ է, զրկեալ են ի կենացն, մի՛ թողցի նոցա» (էջ 168ա)։

Հոդ. ՃՁԹ, էջ 151—152: ՀՀ 837, 835, 8459-ում չի պահվել այս հոդվածը, միաժամանակ նշված է. «գրած է» (էջ 91ա, էջ 147ա, էջ 123բ)։

Ի 659-ում ընդդէմ «եւ ի պիղծ դեղոց... զրկեալ են ի. սուրբ աւրինացն» հատվածի փոխարեն կարդում ենք. «իսկ եթէ ի քիւրակաց կամ ի պիղծ քուընոց կամ ի սողնոց, ապի եթէ մահ տիրէ նոցա» (էջ 168ա), իսկ «Գ ամ»-ը այստեղ դրված է «Բ ամ»։

Հոդ. ՃՂ, էջ 152: ՀՀ 837, 835, 8459-ում հոդվածն այսպիսի տեսք ունի. «Եւ եթէ ոք ուտէ իւր կամաւ զընեւումն անաւրինաց՝ Բ ամ ընդ ունկնդիրսն և Ա ամ առ դրանն ապաշխարեսցէ։ Նոյն կանոն է և որ զմուտառն ուտէ» (էջ 91ար, համմտ. ՀՀ 835, էջ 147ա, 8459, էջ 123բ)։

№ 659-ում չի պահվել «առ դրանն ապաշխարեսցեն» հատվածը։

Հոդ. ՃԼԱ, էջ 152: Ահա ՀՀ 835, 837, 8459-ի ունեցածը. «Եւ եթէ ոք որ զմիս (№ 8459-ում՝ չի՛ դմիս) մուտառ վաճառէ կամ զպղծեալ և զմկնուտ կերակուրն (№ 8459-ում՝ կերակուր) նզովեսցի և Բ ամ ապաշխարէ» (էջ 147ա, էջ 91բ, էջ 123բ)։

№ 659-ում «կերեալ»՝ փոխանակ «յազեալ»-ի։

Հոդ. ՃՂԲ, էջ 152—153: ՀՀ 837, 835, 8459-ում «իսկ որ զենուն ի ձգել զսուրն»-ի փոխարեն կարդում ենք «այն է լաւն որ ի զննելն», իսկ վերջին «ապա եթէ յորդայքն... հանդերձ շնոյով և կերիցէ» հատվածը չի պահվել (էջ 91բ, էջ 147ար, էջ 123բ)։

Հոդ. ՃՂԿ, էջ 153: Այս հոդվածը չի պահվել № 659-ում։

Հոդ. ՃՂԻ, էջ 153: № 835-ում «որոյ» փոխանակ «որսոց»։ ՀՀ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «զստ բանին Մահակայ... զաւթնականն մի կերիցեն» և «իսկ եթէ քակարղիւ... եւ ապա կերիցեն» հատվածները (էջ 91բ—92ա, էջ 147բ, էջ 124ա), իսկ «Եւ որ քուրն է... ղէշ կոչեցիս» հատվածի փոխարեն ունեն «և թէ մնաց մինչև ի մեկել աւուրն և քուրն իջաւ ի վերայ՝ դէշ կոչիս»։

№ 659-ում չեն պահվել «պատրաստեալ մարդկան» և «սրոյ» բառերը, վերջին «իսկ եթէ քակարղիւ... եւ ապա կերիցեն»-ի փոխարեն կարդում ենք «ապր ձեռամբ և երկաթով ղենցեն՝ կերիցեն» (էջ 169ա)։

Հոդ. ՃՂԶ, էջ 153: Բնագրի «Եւ յորսոց մատաղ մի՛ իշխեսցէ առնել» հատվածը № 659-ում չի պահվել (էջ 169ա)։

Հոդ.. ՃՂԷ, ՃՂԸ, էջ 154: ՀՀ 837, 835-ում այս երկուսը միացված են մի հոդվածում. «Ահա ամբողջը. «Զանասուն խեղ կամ արատաւոր կամ յափշտակեալ մի՛ ոք իշխեսցէ մատաղ առնել՝ ոչ է ընդունելի. և եթէ ոք արասցէ՝ նզովեսցի։ Թէ քաղաւոր ոք աշխարհի խումբ առնիցէ յերկրի քոնամեաց՝ չէ արժան զենուլ մատաղ» (էջ 92ա, էջ 147բ—148ա)։Հոդվածի բովանդակությունը № 8459-ում վերոբերյալի նման է, միայն տրված է երկու հոդվածով, երկրորդ հոդվածը սկսվում է «Թէ քաղաւոր ոք» հատվածից (էջ 124բ)։

ՃՂԸ հոդվածի «ոչ»-ը չի պահվել № 659 ձեռագրում (էջ 169տ)։

Հոդ. ՃՂԹ, էջ 154: № 659-ում չեն պահվել «զնոյնն հատուսցէ տեառն» և «աղքատաց... տացէ» հատվածները, իսկ «Ի ժանիս գաղտնի անկանիս»-ի փոխարեն ունի «գազանաբեկ լինիս» (էջ 169ա)։ ՀՀ 837, 835, 8459-ում «զէրի» փոխանակ «զհասն»։ Վերջին ձեռագրերում «ապա եթէ... նզովեալ եղիցի» վերջին հատվածի փոխարեն պահվել է այսպես. «Ապա թէ գողանան կամ գազանք ուտեն, արժան է զպարտ Տեառն հատուցանել ապա (№ 835-ում՝ չի՛ ապա) թէ ոչ՝ նզովեսցի» (էջ 92աբ, էջ 148ա, էջ 125ա)։

Հոդ. Մ, էջ 154: Հոդվածի սկզբի ընդարձակ մասը ՀՀ 837, 835, 8359-ում այսպես է. «Զմատաղն ղոր առնէ, զմիսն ոչ է պարտ պահել ի տուն իւր, այլ զամէն աւրն (№ 835-ում՝ չի՛ աւրն) տալ աղքատաց» (էջ 92բ, էջ 148ա, էջ 125ա)։

№ 659-ում չի պահվել «սրտի մտաւք» հատվածը, իսկ «պահէ» բառը փոխարինված է «յափշտակէ» բառով (էջ 169բ)։

Հոդ. ՄԱ, էջ 155: ՀՀ 837, 835, 8459-ում հոդվածը պարզեցված է. «Եթէ ոք զարատաւոր ինչս իւր խաբելով վաճառէ ընկերի իւրում և սուտ երդնու և գովելով զրկէ զընկերն իւր՝ նզովեսցի» (էջ 92բ, էջ 148ա, էջ 125ա)։ Ահա և № 659-ի ունեցածը. «Թէ ոք զարատաւորն տալ ընկերի իւրում վաճառելով՝ տուժեսցի ընդ միոյն երեքկին և Բ ամ ընդ ձեռամբ կացցէ, և որք յանգղնին՝ եղիցին նզովեալ» (էջ 169բ)։

Հոդ. ՄՐ, էջ 155: *№№ 837, 835, 8459-ում փոքր չափով շեղվում է հոդվածի սկիզբը. «եթէ ոք երթա սուտ վկայութիւն տայ և ձգէ զընկերն յորոգայթ մահու» (էջ 92բ, էջ 148ա, էջ 125բ)։ Այս նրկու ձեռագրերը չունեն «կացցէ» բառը, իսկ № 659-ում՝ «Բ ամ»-ը դրված է «ամ մի» ձեով (էջ 169բ)։*

Հոդ. ՄԴ, ՄԴ, էջ 155—156: *Այս երկու հոդվածները №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերը չունեն և նշված է. «գրած է», նման նշում չունի № 8459 ձեռագիրը ՄԴ հոդվածի համար (էջ 93ա, էջ 148բ, էջ 125բ)։*

Հոդ. ՄՆ, էջ 156: *Բնագրի «խոստովանողք» բառը №№ 837, 835, 8459-ում փոխարինված է «ապաշխարող ոք» բառերով։ «Մինչև զկարգն ի գլուխ տանի... եւ եղիցի նզովեալ» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «մինչև զապաշխարութիւնն լմնէ իւր վարդապետին ապհնութեամբ. և եթէ ոք նման սատանայի, լրբէ և ոչ լսէ՝ նզովեսցի» (էջ 93ա, համմտ. № 835, էջ 148բ, էջ 125բ)։*

№ 659-ում «վայրապար» բառը դրված է «եթէ ընդ վայր» ձևով, իսկ վերջին՝ «եթէ ոք յանդգնի... եղիցի նզովեալ» հատվածը՝ «և թէ ոք յանդգնի եղիցի նզովեալ և այլ ապաշխարութիւն ընկալցին» (էջ 170ա)։

Հոդ. ՄՋ, էջ 156: *Որոշ ձեռագրերում մի փոքր չեղվում է սկզբի շարադասութիւնը. «Այր կամ կին որ կ ամաց լինին և արժան է պարապել աղօթից ի դուռն եկեղեցւոյն զցայգ և զցերեկ և խնդրել ի Տեառնէ» (№№ 837, էջ 93ա, 835, էջ 148բ, 8459 էջ 126ա)։*

Այս հոդվածը № 659-ում բաժանված է երկու մասերի և գրված ՄԲ, ՄԳ համարների ներքո։ Այստեղ երկրորդ՝ ՄԳ հոդվածը սկսվում է. «Ապա եթէ չեցին...» հատվածից։ «Ջեցին ի ցանկութիւն եւ կամին ամուսնանալ» հատվածը № 659-ում դրված է այսպես. «չեռնու յամուսնութիւնն», «զի ոչ է հարսանիս... զինչ եւ կամեսցի» հատվածը՝ «զի ոչ է ամուսնութիւն, այլ պոռնկութիւն, բայց իշխան է քահանային զինչ կամի արասցէ» (էջ 170բ)։

Հոդ. ՄԷ, ՄԸ, էջ 157: *Այս երկու հոդվածը չի պահվել №№ 837, 835, 8459-ում, միաժամանակ նշված է «ՄԸ, ՄԹ գրած է» (93բ, էջ 149ա, էջ 126բ)։*

Հոդ. ՄԹ, էջ 157: *Այսպես է հոդվածի սկիզբը. «եթէ ոք խօսեսցի կին ձեռամբ քահանային և Բ և Գ վկայիւք հաստատեալ, այլ մի՛ իշխեսցէ» (№№ 837, էջ 93բ, 835, էջ 149ա, 8459, էջ 126բ)։*

Հոդ. Մժ, էջ 157: *Էական տարբերութիւնն այն է, որ «աղքատաց» բառը № 659-ում փոխարինված է «չեկեղեցին» բառով (էջ 171ա)։*

Հոդ. ՄժԱ, էջ 157—158: *Հոդվածի սկզբի մասը №№ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «կին որ խօսեցեալ է առն և տանին ի պակ և դեռ ոչ է մտեալ չեկեղեցին և չար գործք աղչկանն յայտնեցաւ» (էջ 93բ—94ա, էջ 149ա, էջ 126բ—127ա)։*

№ 659-ում չի պահվել «ընթացեալ չեկեղեցին» հատվածը, իսկ «այրի» և «Դ ամ»-ի փոխարեն համապատասխանաբար ունի «չոմ» և «Դ ամ» (էջ 171ա)։

Հոդ. ՄժԲ, էջ 158: *Այս հոդվածը չի պահվել №№ 837, 835, 8450-ում, միաժամանակ նշված է «դրած է», այս նշումը չունի № 835 ձեռագիրը։*

Հոդ. ՄժԴ, էջ 158: *Բնագրի «չտալ նմա պտուղ» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում պահվել է այսպես. «Նորա և ոչ եզև զաւակ» (էջ 94ա, էջ 149բ, էջ 127ա)։ Այստեղ չի պահվել նաև «կացցէ» բառը։*

Հոդ. ՄժԴ, ՄժՆ, ՄժՋ, էջ 158—159: *Այս հոդվածները չեն պահվել №№ 837, 835, 8459-ում և նշված է «ՄժՆ, ՄժՋ, ՄժԷ գրած է» (էջ 94ա, էջ 149բ, էջ 127բ)։ Մժն հոդվածի վերջին «Ճ դրամ տուգանս... ում կամի առն լիցի» հատվածը № 659-ում պահվել է այսպես. «իշխան լիցի առաջնորդն մեկնել ի միմեանց փոխանակ անարգանաց պսակին Մ դրամ տուգանս տացէ և ապաշխարութիւն պոռնկին եղիցի ի վերայ և ում կամեսցի առն լիցի» (էջ 172ա)։ Այս ձեռագրում ՄժՋ հոդվածի «զոր առեւանկն ասեն» հատվածը դրված է այսպես. «որ անգևառ արասցէ»։ Այստեղ չի պահվել նույն հոդվածի «Ճ դրամ առցեն... տուգանս տացեն» հատվածը (էջ 172ա)։*

Հոդ. ՄժԷ, էջ 160: *№№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «Ապա եթէ մինչ չեւ դարձեալ են... ոչ է արժան առնուլ չեկեղեցի» հատվածը (էջ 94ա, էջ 149բ, էջ 128ա)։*

№ 659-ում «եւ զինչս նոցա աղքատաց բաշխեսցեն» հատվածն այսպես է. «և զիրան զոր առեալ է առաջնորդին՝ աղքատաց տացէ» (էջ 172բ)։

Հոդ. ՄժԸ, էջ 160: *№ 659-ում չեն պահվել «զուն կոչեսցի» բառերը։*

Հոդ. Մի, էջ 161: *Հոդվածը №№ 837, 835, 8459-ում պարզեցված է. ահա այն. «եթէ ոք*

կին որ (№ 835-ում՝ չի՛ որ) նշանած է ձեռամբ քահանային և այլ առն տացեն՝ նղովեսցի. և կին այրի և պսակ առեր է» (էջ 95ա, էջ 150ա, էջ 128բ)։

№ 659-ում չի պահվել այս հոդվածը։

Հոդ. ՄԼՈ, էջ 161։ Ա 8459-ը չունի մեջբերումը. №№ 837, 835-ը դրա հետ մեկտեղ չունեն նաև «որպէս եւ գիրս ասէ» (էջ 129ա, էջ 95ա, էջ 150ա)։

Հոդ. ՄԼԴ, էջ 161—162։ № 659-ում «ծածկէ» բառը փոխարինված է «յայտնէ» բառով, այստեղ չի պահվել նաև «մինչև ցմահ» բառերը (էջ 173բ)։

Հոդ. ՄԼԴ, ՄԼՑ, էջ 162։ Ա 659-ում այս երկու հոդվածները միացված են և դրված որպես մեկ հոդված՝ Մի համարով։ Նախ դրված է ՄԼՑ հոդվածը, ապա սրան իբրև ջրունակութիւն ՄԼԴ-ը։ Այստեղ չի պահվել բնագրի «ծու հարկ է», «պայծառացուցանել զնա» և «աջխարհախումբ» բառերը (էջ 173բ)։

Հոդ. ՄԼՋ, էջ 162։ Բնագրի «ի հաւատացելոց»-ի փոխարեն Ա 659-ում գրված է «ի քրիստոնէից» (էջ 173բ)։

Հոդ. ՄԼԷ, էջ 162։ Բնագրի «յամենայն տունս ժողովրդեանն» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում դրված է «ժողովրդեանն յամենայն տունս» ձևով (էջ 95բ, էջ 150բ, էջ 129բ)։

Հոդ. ՄԼԹ, էջ 163։ Ա 659-ում «որ ի մաւրէ մեռանալ» հատվածը կարդում ենք այսպես. «որ մաւտ ի մեռանել գայ» (էջ 174ա)։

Հոդ. ՄԽ, էջ 163։ Հոդվածի սկիզբը №№ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «ծու տղայն որ կենդանի ծնանի և հոգաբարձոյքն անփոյթ առնեն և ոչ ասեն յահանային», Այս և № 8459 ձեռագրերում «Գ ամ»-ի փոխարեն նշված է. «ծ ամ»։ Համառոտ է հոդվածի վերջին հատվածը. ահա այն՝ «բայց իշխանութիւն վարդապետին կարճել» (№№ 837, էջ 96ա, 835, էջ 151ա, 8459, էջ 130ա)։ № 659-ում տարբեր է պատժաչափը՝ «է ամ», «Գ ամ»-ի փոխարեն, «ծ ամ», «Գ ամ» (էջ 174ա)։

Հոդ. ՄԽԱ, էջ 163—164։ №№ 837, 835, 8459-ում «զգուշացուցանէ» բառը դրված է «իմաց էրին (№ 835-ում՝ արին)» ձևով, սրանք չունեն նաև «կացցէ» բառը (էջ 96ար, էջ 151ա, էջ 130բ)։

№ 659-ում «եւ նա վասն իւր... վասն այլ գրաղմանն» հատվածը դրված է այսպես. «եւ նա վասն ծուլութեանն» (էջ 174բ)։

Հոդ. ՄԽԲ, էջ 164։ №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «հանդիպի» և «զմանուկ» բառերը (էջ 96բ, էջ 151ար, էջ 130բ—131ա)։

Հոդ. ՄԽԴ, էջ 164։ № 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ծրախայ թէ եկեալ ի մկրտութիւն եւ» հատվածը (էջ 96բ, էջ 151բ, էջ 131ա)։

Հոդ. ՄԽԵ, էջ 165։ № 659-ում չի պահվել «եթէ համարձակիցի ոք» հատվածը։ № № 837, 835, 8459-ում բնագրի «ճանապարհ ըստ կամաց» և «ի քաղաքակիցս իւր... ղմիմեանց բեռն բարձէք» հատվածները համապատասխանաբար այսպես են. «ի հեռոյ ի հօտէն» և «յայլ քահանայ և ապա գնալ» (էջ 97ա, էջ 151բ—152ա, էջ 131բ)։

Հոդ. ՄԽԶ, էջ 165—166։ №№ 837, 835, 8459-ում հոդվածի սկիզբը այսպես է. «Այր կամ կին յորժամ հիւանդանայ և անգանի ի մահիճ պարտ է յաւուր Գ հետ կոչել» (էջ 97բ, էջ 152ա, էջ 131բ)։ Այս ձեռագրերը չունեն բնագրի «եւ զերիցունսն», «ղբաղեալ ի ծուխս աշխարհիս» հատվածները, իսկ «հոգաբարձուքն» բառը փոխարինված է «ընդանիք» բառով։ № 659-ում չի պահվել «ցաւոց» բառը, իսկ մի քանի դեպքում էլ կան այլընթերցումներ, օրինակ «յաւուրն երրորդի կոչել» հատվածի փոխարեն կարդում ենք «երկիցս անգամ ի հարկէ կոչել», «զերիցունսն»-ի՝ «զիւրեանց», «որ ոչ ղղուշացաւ»-ի՝ «և ոչ չոգաւ» (էջ 175բ)։

Հոդ. ՄԽԷ, էջ 166։ Հոդվածի վերջին «ծու այլք չյայտնեն... քահանայն ի մեղաց նոցա» հատվածը № 659-ում դրված է այսպես. «և այլք յայտնեն զգործս նորա և քահանայն տուեալ է սուրբ խորհուրդն՝ անպարտ է ի մեղաց նոցա» (էջ 176ա)։

Հոդ. ՄԽԸ, էջ 166։ № 659-ում հոդվածն այսպես է սկսվում. «Երկրորդացն քահանայն առ սեղանն աւրհնեսցէ դուռն» (վերջին բառն ավելացրել են ուրիշներ, այլ լուսաճցհում. էջ 176ա)։ Այնուհետև ինչպես բնագրում։ Բնագրի «պսակ առ դրանն» հատվածը №№ 837, 8459-ում փոխարինված է «զդուռն առ սեղանոյն» հատվածով (էջ 97բ—98ա, էջ 152բ, էջ 132բ)։

Հոդ. ՄԽԹ, էջ 166—167։ №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «կացուսցէ» բառը, իսկ № 659-ում՝ «առ սուրբ սեղանն»։ Այս բնագրի ՄԽԹ և ՄԾԱ հոդվածների միջև վերևում նշված չորս ձեռագրերում պահվել է մի հոդված, որը № 837, 8459-ում ունի ՄԽՈ, № 659-ում ՄԼՉ համարը, իսկ № 835-ում համար չի նշված. ահա այդ հոդվածը. «Իսկ եթէ մինն կուսան և մինն (№№ 659, 835-ում՝ միւսն) այրի (№ 659-ում՝ երկեակ) և այլ վարքն սրբութեամբ են,

արժան է տալ նոցա (№ 659-ում՝ չիՙ նոցա) զպսակն աւրհնութեանն» (№№ 837, էջ 98ա, 835, էջ 152բ, 8459, 133ա)։ Այս հոդվածը № 659 ձեռագրում այնուհետև շարունակվում է. «Կուսանին և զերկեակն առ դրանն կացուցանել մինչև զկարգն ապաշխարեսցէ և արժանի լիցի աւրինաց» (էջ 176բ)։

Սա Նեոկեսարիայի կանոնախմբի Ը հոդվածն է («Կանոնագիրք Հայոց», հտ. Ա, էջ 182) միայն այստեղ պատժաշափը չկա։

Հոդ. ՄԽԱ, էջ 107: Բնագրի «աւուրբք Բ»-ը №№ 837, 835, 8459-ում դրված է «աւուրս Ը» (էջ 98բ, էջ 152բ, էջ 133բ)։

Հոդ. ՄԽՈ, էջ 167: Այս հոդվածը չի պահվել №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում, միաժամանակ նշված է «գրած է» (էջ 98բ, էջ 153ա, էջ 133բ)։ № 659-ում վերջին՝ «այլ... աղքատաց» հատվածն այսպես է «բայց միով է արժան եթե ոք սիրէ, նոյն չափով յաղքատս տացէ» (էջ 176բ)։

Հոդ. ՄԽԴ, էջ 167: «Բնագրի «եւ ի թուղնոց ըստ ծ զգայութեան մարդոյն» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «եւ ի թուղնոց եւ ի խաշանց ըստ է զգայութեան մարդոյն» (էջ 98բ, էջ 153ա, էջ 133բ)։

Հոդ. ՄԽԴ—ՄԽԸ, էջ 167—169: Այս հոդվածները չեն պահվել №№ 837, 835, 8459-ում, միաժամանակ նշված է. «գրած է» (էջ 98բ, էջ 253ա, էջ 134ա)։

ՄԽԵ հոդվածը № 659-ում այսպիսի տեսք ունի. «ՄԽԱ. Թէ տղայոց դիպիցին զպաշն ծնաւղացն պարտ է կատարել և արգելուլ զնոսա յամենայն կերակրոց և ստեամբ միայն սնուցանել մինչև (ձեռ-ում մինչև բառից հետո մի բառի տեղ բաց է թողնված—Վ. Հ.) սրբութեան. և ապա աւրհնել յանուն Տեառն» (էջ 177ա)։ ՄԽԹ հոդվածի «է ժամանակս» հատվածի միջև № 659-ը ունի «ամեաց՝ է ամայ ժամանակս», իսկ «ի սրտի» փոխարեն ունի «ի մտի» (էջ 177բ)։ ՄԽԺ հոդվածի «յղփութեանց» բառը № 659-ում փոխարինված է «ցանկալի» բառով, իսկ «եւ դառնալ ի բանակ իւր» հատվածը չի պահվել (էջ 177բ)։

Սակայն պետք է նկատել, որ այս մի քանի հոդվածները սկզբնապես մի ամբողջական գրութիւն են եղել։ Այն հոդվածների բաժանված է այնպես, որ նկատվում է մեկը մյուսի շարունակութիւն կազմելը, բացի այդ, բաժանումը կատարված է մեխանիկական այնպիսի մոտեցմամբ, որ ՄԽԴ հոդվածը այս ձևով բովանդակութիւն չունի։

Հոդ. ՄԽԹ, էջ 169: «Բնագրի «ի պահոց» և «զարհուրի հրապուրիչ» հատվածների փոխարեն № 659-ում համապատասխանաբար կարդում ենք «ի կապանաց» և «հալածի» (էջ 178ա)։

Հոդ. ՄՄ, էջ 169—170: № 659-ում չի պահվել «քահանայ» բառը, իսկ «արար» բառի փոխարեն գրված է «սիրէ» (էջ 178ա)։ №№ 837, 835 ձեռագրերը ունեն միայն վերջին նշումը։

Հոդ. ՄՄԱ, էջ 170: №№ 837, 835-ում չի պահվել «քահանայութեանն» բառը, «որում»-ը փոխարինված է «ում որ այս» բառերով, իսկ «է ժամանակաւ»-ը գրված է «է. ամայ ժամանակաւ» (էջ 99ար, էջ 153)։ № 659-ում «զաւծումն քահանայութեանն և ի տուն իւր դարձցի» (էջ 178ա) հատվածը գրված է «բնագրի «զաւծումն... իւրում» հատվածի փոխարեն։

Հոդ. ՄՄԲ, էջ 170—171: № 835-ում՝ արք փխ. ոք (էջ 153բ), իսկ № 659-ում չի պահվել «ոք» բառը։

Հոդ. ՄՄԴ, էջ 171: Բնագրի «աստեղաց եղիցի» բառերի միջև №№ 659, 837, 835, 8459 ձեռագրերն ունեն «կամ յուրութիւս (№ 659-ում՝ յուրեանս) և յուլուս առ ի պահպանութիւն անձանց» (էջ 179ա, էջ 100ա, էջ 154ա, էջ 135ա)։ №№ 837, 835-ում «հրեշտակաց» բառը փոխարինված է «կամարարաց»։

Հոդ. ՄՄԴ, էջ 171: «Բնագրի «Քրիստոսի որպէս» բառերի միջև №№ 837, 835, 8459-ն ունեն «որ ասէ այդ գործ ոչ իւիք ելանէ եթէ ոչ պահաւք և աղօթիւք» հատվածը (էջ 100ա, էջ 154ա, էջ 135բ)։ № 659-ում «ի բանէն Քրիստոսի» հատվածի փոխարեն գրված է. «և նա ինքնին ասաց այդր ազգ ոչ ելանէ եթե ոչ պահաւք և աղաւթիւք (էջ 179ա)։

Հոդ. ՄՄԵ—ՄԿԴ, էջ 171—174: Այս հոդվածները №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել, միաժամանակ նշված է «այս ամէն (№ 835-ում՝ չիՙ ամէն) դրած է (էջ 100ա, էջ 154ա, էջ 135բ)։ Այս մի քանի հոդվածները պահվել են № 659-ում, առանձին չեղումներով, այստեղ կնշենք դրանք։ ՄՄԵ և ՄՄԶ հոդվածները № 659-ում միացված են, որն ավելի ճիշտ է, ՄՄԶ հոդվածի «եւ այս բնութեամբ ընթանայ յեկեղեցին» հատվածը № 659-ում դրված է ավելի ընդարձակ. «և այս քննութեամբ է նոցա յաւժարութեամբ ընթանան յեկեղեցին յորժամ հանդիպի նոցա» (էջ 179ա)։ ՄՄէ հոդվածի «եւ մեկնեն... հանդիպին լուսոյն» հատվածը համառոտ է. «և հասանէ նմա լոյս» (էջ 179բ)։ ՄՄը հոդվածի «ծնկեալք» և «արատուէն... ի վատ բարուցն» հատվածները համապատասխանաբար դրված են այսպես. «անկեալ» և «խրատ տու-

նալ յիւրեանց բարուցն» (էջ 179բ)։ ՄԸՐ հոդվածի վերջին «ընթանան առ գրարարս... լնդ սատանայիս» հատվածի փոխարեն դրված է. «ընդ անարգս աղանդիւք զիւրեանս պղծեն և գտանին ի հուր և գեհենին ընդ սատանայիս» (էջ 179բ)։ Մկ հոդվածի «յափափայս» և «դատեն» բառերի փոխարեն ունի՝ «անփափայս» և «ծածկեն» (էջ 180ա)։

Հոդ. ՄԿՆ, էջ 174—175։ Հոդվածը №№ 837, 835, 8459-ում մի փոքր ընդարձակ է. «Այսահարութիւն է շնութիւն, արիւն հեղութիւն, դողութիւն, և սուտ երդնուլ և սուտ (№ 835-ը չունի սուտ) խօսել և զուր վկայել և արուագիտութիւն և անասնազանցութիւն և ագահութիւն և արծաթասիրութիւն և արբեցութիւն։ Այսահարութեան (№ 835-ում՝ այսահարութիւն) հանդիպիր լաւ էր բան այսպիսի ախտից» (էջ 100ար, էջ 154ար, էջ 135բ—136ա)։ Այս հոդվածով վերջանում է սուն կանոնախումբը № 8459 ձեռագրում։

Հոդ. ՄԿԶ, էջ 175։ Ընագրի «յաւելուլ» բառը № 659-ում փոխարինված է «հայել» բառով (էջ 181ա)։ №№ 837, 835, 8459-ում հոդվածն այսպես է. «Իսկ քահանային այսպէս արժան է՝ յորժամ հանգիպին այսահարութեան (№ 835-ում՝ այսահարութիւն), տանել ի տուն աստուծոյ և ի դուսն եկեղեցւոյն և ի սար անդ աւթել և է անդամ աղթս առնել հանդերձ է խորհրդեամբ Աւետարանին և հայել և տեսանել ղլրրութիւն, և յաւելուլ և կարճել ըստ ողորմութեան Աստուծոյ ի պահան և յաղթսն երկիւղիւն Աստուծոյ» (էջ 100բ, էջ 154բ, 136ար)։

Սրանով էլ վերջանում է ընագիրը №№ 837, 835 ձեռագրերում։

Հոդ. ՄԿԼ, էջ 175—177։ Ընագրի «արդարոց» և «ի քաւութիւն» բառերի փոխարեն № 659-ում համապատասխանաբար կարդում ենք. «որոց» և «ի քաւութիւն» (էջ 181բ)։ Մնացած հոդվածները՝ ՄԿԸ—ՄՀՐ, թեև պահվել են այս ձեռագրում, բայց տարբեր համարակալմամբ, այսպես, ՄԿԸ հոդվածը նշված է ՄԿԳ համարով, ՄԿԹ-ն՝ ՄԿԴ, ՄՀ-ն՝ ՄԿԵ, ՄՀԱ-ն՝ ՄԿԶ, ՄՀԲ-ն՝ ՄԿէ։

Վերջին՝ ՄՀՐ հոդվածին, որը № 659-ում դրված է ՄԿէ համարի տակ, հաջորդում է հետևեալ հիշատակարանը. «Կատարեցաւ կանոն սրբոյն Բարսղի հայրապետին Կեսարիոյ՝ սուրբ ՄԿէ, և միանգամայն ամենայն գլուխքն տունքն ՅԺԵ, և այն զկնի սորին՝ սկ դարձեալ նոյն Բարսղի գտանես զկնի սորին այլ կանովնս» (էջ 184բ)։ Հիշատակարանի «և այն զկնի սորին» հատվածը մատնացույց է անում այն կանոնախումբը, որ հրատարակել ենք «Կանոնագիրք Հայոց»-ի և հատորում (էջ 329—362)։ Այդպես ենք կարծում, որովհետև նշված հիշատակարանին անմիջապես հաջորդում է վերջինս։ Սակայն այս կանոնախումբը № 659 ձեռագրում բաղկացած է ոչ թե 51 հոդվածից, ինչպես «Կանոնագիրք Հայոց»-ում է, այլ 43 (42+1). տե՛ս ցանկը 185ար էջերում, հոդվածները՝ 185բ—198ա, 198ա—204ա էջերում)։

Հիշատակարանի վերջում կրկնված «Եւ դարձեալ նոյն Բարսղի գտանես զկնի սորին այլ կանովնս» հատվածն էլ մատնացույց է անում միևնույն ձեռագրի 208բ—214բ էջերում գտնվող՝ Բարսեղ Կեսարացու կանոնական մի այլ նամակը՝ բաղկացած 40 հոդվածներից, թեև համարակալում դրված չէ։ «Ընորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Քուղթ առ սուրբ Գրիգոր Աստուածաբան եպիսկոպոս Նազիանզու յաղագս կրօնաւորութեան» վերնագրով։ Այս ընագիրը ունի չափազանց հետաքրքիր բովանդակություն և չի մտել կանոնագրքի որևէ խմբագրության մեջ։

ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 181: *Կանոնագրքի գիտա-քննական բնագիրը կազմելու համար օգտագործված ձեռագրերից բացի, միայն № 3276-ում է որոշ կրճատումներով պահվել սույն կանոնախումբը։ Վերնագիրն այստեղ համառոտ է. «Երանելոյն Գրիգորի Աստուածաբանի սահմանք և կանոնք վասն ուղղափառութեանն» (էջ 164բ)։*

Մեզ արդեն ծանոթ Oknps *ձեռագրերում այս կանոնախմբի ցանկն ալսպիսին է. սկսենք* O *ձեռագրից։*

ՃԱ. Վասն որք ասիցեն զորդին Աստուծոյ արարած։

Բ. Վասն որք զՍաբէլի զուդահաւատս ունիցին։

Գ. Վասն ծնընդեան Քրիստոսի որ յունվարի Ջ առնեն։

Դ. Վասն որ արհամարհիցէ զսուրբ մկրտութիւնն ի Հայր և յՈրդի և ի Սուրբ Հոգին։

Ե. Վասն որք ուրանան յետ մկրտութեան զհաւատս։

Զ. Վասն որք ի պոռնկութիւն անկանիցի[ն]։

Է. Վասն որք ի կռապաշտութիւն անկանիցի։

Ը. Եթէ ոք ցանկայ եպիսկոպոս լինել։

Թ. Վասն եպիսկոպոսաց որք անարժան գտանի[ն]։

Ժ. Վասն եպիսկոպոսաց որ ողորմած լինին։

ԺԱ. Վասն եպիսկոպոսաց որ հարկանող իցեն։

ԺԲ. Վասն եպիսկոպոսի որ տուգանս առնու՝ արժան է տալ աղքատաց։

ԺԳ. Վասն կաթուղիկոսի որ նոր օրէնս տայ եկեղեցոյ։

ԺԴ. Վասն եպիսկոպոսի որ դառն վարի խստութեամբ։

ԺԵ. Եթէ ոք ի քահանայից կամ ի մոնոզաց արհամարհալ լինի յեպիսկոպոսէ և ընթանալ առ նախագլուխ և առնու զկարգն։

ԺԶ. Վասն եպիսկոպոսի որ յայլոց վիճակ ընթանայ։

ԺԷ. Որ այսու ագահեալ խռովութիւնս առնէ։

ԺԸ. Վասն եպիսկոպոսի՝ Բ և Գ վկայիւք դատել զքահանայն։

ԺԹ. Վասն որք ընծայեն զանձն Աստուծոյ և պոռնկին։

Ի. Վասն որ պոռնկի ընդ կուսի։

ԻԱ. Վասն անասնագիտաց։

ԻԲ. Վասն քահանայի որ զնոյն կարգս գացի։

ԻԳ. Եպիսկոպոս հանդերձ կնաւ մի՛ եղիցի։

ԻԵ. (sic). *Եւ քահանայ և սարկաւագ յեպիսկոպոսէ առցեն զկարգն։*

ԻԶ. Վասն եպիսկոպոսաց որ լինին առաչնորդք։

ԻԷ. Վասն քահանայի որ ուսուցանել զբարեպաշտութեան օրէնս։

ԻԸ. Վասն եպիսկոպոսի որ կարգեսցէ զտօն տէրունական։

ԻԹ. Վասն Քառասնորդաց պահոց։

Լ. Վասն յարութեան տեառն Փրկչին» (էջ 377բ—378ա)։

kınps *ձեռագրերի ունեցածը բերում ենք ըստ* k*-ի.*

ՃԱ. Ի բաց լինել ի հերձուածողաց։

Բ. Վասն համագոյ միասնական Սուրբ երրորդութեանն։

Գ. Վասն որք ի հերձուածողացն գան ի ճշմարտութիւն ուսցին։

Դ. Վասն որք զտան Ննջնդեան և զՅայտնութեան փոխիցեն։

ե. Վասն չարհամար[հ]ելոյ զսուրբ Մկրտութիւնն որ ի Հայր և յՈրդի և ի Սուրբ Հոգին։
Զ. Վասն որ զկնի մկրտութեան ըմբոնեցաւ յուրացութիւն։
[է. Վասն որ զկնի մկրտութեան դառածան ի մեղս ապաշխարանք դնել։]
Ը. Վասն որ ի ձեռս կռապաշտից զոհեցին և կերան։
Թ. Վասն եպիսկոպոսաց բարեձևութեամբ կեալ։
ժ. Որք չեպիսկոպոսաց անարժան զտան։
ժԱ. Վասն եպիսկոպոսաց որ առնուն ի ձեռնադրելն կաշառս։
ժԲ. Վասն եպիսկոպոսաց ոչ հարկանել զոք։
ժԳ. Թէ ոչ է պարտ եպիսկոպոսին ի մեղաւորաց տուգանս առնել, այլ հրամայել յաղքատս։
ժԴ. Թէ ոչ է պարտ կաթողիկոսի նոր օրէնս տալ յեկեղեցի։
ժԵ. Թէ ոչ է պարտ եպիսկոպոսին խստութեամբ վարիլ։
ժԶ. Վասն քահանայից չապստամբել իւրոյ եպիսկոպոսէ։
ժէ. Եպիսկոպոս մի՛ կալցի զայլո վիճակ վասն պատուոյ։
ժԸ. Թէ զայնպիսին մեծն Աթանաս տարազրեաց։
ժԹ. Թէ ոչ է պարտ ղրահանայս լուծանել առանց Բ և Գ վկայից։
Ի. Որք կուսանալ խոստացան և պոռնկեցան։
ԻԱ. Որք պոռնկեցան րնդ կուսան։
ԻԲ. Որք պղծեցան յանասունսն։
ԻԳ. Քահանայ ի նոյն չարիս զտեալ։
ԻԴ. Եպիսկոպոս հանդերձ կնաւ մի՛ եղիցի։
ԻԵ. Եպիսկոպոս ընկալցի զաւծումն յերից եպիսկոպոսաց։
ԻԶ. Թէ քահանայք և սարկաւագունք ի մի՛ եպիսկոպոսէ։
ԻԷ. Վասն Եպիսկոպոսաց որ չիցեն կարող հերքել զհերձուածս՝ լռեսցին։
ԻԸ. Եթէ զուսումնասէրս ձեռնադրել քահանայ։
ԻԹ. Վասն տանից տէրունականաց։

Լ. Վասն Քառասնորդաց պահոց և սրբոյ Զատկին, Համբարձմանն և Պենտակոստէին» (էջ 73ա, հմմտ. III, էջ 83աբ, P, էջ 80բ—81ա, S, էջ 92բ—93բ)։

Քանի որ կանոնախմբի առաջաբանը որոշ ձեռագրերում դրված է որպես առաջին հոդված, իսկ Լ հոդվածն էլ միացված է ԻԹ հոդվածին, այդ պատճառով այստեղ ցանկի վերնագրերի համապատասխանությունը հոդվածներից չեղվում է մեկով։

Առաջաբան, էջ 181—182: № 3276 ձեռագրում չի պահվել առաջաբանը։

Ինչպես նշեցինք վերևում, որոշ ձեռագրերում, ինչպես և մեր հրատարակության հիմք հանդիսացող A ձեռագրում, առաջաբանը դրված է որպես առաջին հոդված։ Մենք այդ ուղեցինք՝ համարակալումը վերցնելով կլոր փակագծերում։ Հոդվածների համարակալումների հետ վարվեցինք դարձյալ այդ ձևով, ձախում նշելով յուրաքանչյուրի թե՛ ընդհանուր և թե՛ մասնավոր հերթական ճիշտ համարները։

Հոդ. Ա—Ը, էջ 182—188: Այս հոդվածները չեն պահվել № 3276 ձեռագրում։

Հոդ. Թ, էջ 188—190: Բնագրի «այսինքն կաթողիկոսն, ի նմին կարթեսցի» հատվածը (էջ 188, տող 13) № 3276-ում դրված է «այսինքն ի նմին կրթեսցի կաթողիկոսն», «միայն լոկ»-ը՝ «լոկ միայն», (էջ 164բ), իսկ «Նաղիանձու»-ն՝ «Ադիազու» ձևերով (էջ 165ա)։ Բնագրի «զի սրբոց հարցն» հատվածից (էջ 189, տող 6) մինչև հոդվածի վերջը չի պահվել նշված ձեռագրում։

Հոդ. Ժ—ԺԱ, էջ 190—191: Այս երկու հոդվածները ևս չեն պահվել № 3276-ում։

Հոդ. ԺԲ, էջ 191: Բնագրի «եպիսկոպոսին» և «հաւատոյ» բառերը № 3276-ում համապատասխանաբար պահվել են «եպիսկոպոսին» և «հաւատոց» (էջ 165ա)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 191—192: Բնագրի «լուծեալք» բառը № 3276-ում նշված է «լուծեալ» (էջ 165ա)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 192: Այս հոդվածը չի պահվել № 3276-ում։

Հոդ. ԺԵ, էջ 192—193: Բնագրի «խոզեալ», «ամբաստանեալ» և «եղեալ» բառերը № 3276-ում համապատասխանաբար գրված են «խոզել», «ապստամբել» և «եղեալ» ձևերով (էջ 165ա)։

Հոդ. ԺԶ, էջ 193—174: Հոդվածի վերջին հատվածի «ձեռամբ քահանայագործէ» բառերը № 3276-ում գրված են այսպես. «ձեռօք քահանայագործել» (էջ 165ա)։

Հոդ. ԺԷ, էջ 194: *Բնագրի «եւ մեզ աւանդեաց» հատվածը № 3276-ում այսպես է. «աւանդեաց և մեզ» (էջ 165ա)։*

Հոդ. ԺՐ, էջ 194—195: *Նշված ձեռագիրը լումի բնագրի միայն առաջին «ոչ»-ը (էջ 165բ)։*

Հոդ. ԺԹ, էջ 195: *Բնագրի «մնասցեն» և «լսողսն» բառերը № 3276-ում համապատասխանաբար փոխարինված են «կացցեն» և «ապաչխարողսն» բառերով (էջ 165բ)։*

Հոդ. Ի, էջ 195: *Բնագրի «ապաշխարեցէք» և «աւրինաց» բառերը № 3276-ում գրված են «որոշեսցի» և «յօրինացն» (էջ 165բ)։*

Հոդ. ԻԱ, էջ 195—196: *№ 3276-ը լումի բնագրի «են» (ոգիքն) օժանդակ բայը, իսկ բնագրի «ե յետին», «միմեանց» (արուամոլքն) բառերը գրված են այսպես «ե ի յետին», «ի միմեանց» (էջ 165բ)։*

Հոդ. ԻԴ, էջ 197: *Բնագրի «պատուով սահմանեցան» հատվածը № 3276-ում այսպես է. «պատիւ ունին և սահմանեցան» (էջ 165բ)։*

Հոդ. ԻԵ, էջ 197: *Այս հոդվածը նախորդի շարունակությունն է և ինչպես սխալմամբ է դրված առանձին հոդված։*

Հոդ. ԻԶ, էջ 197: *№ 3276-ում բնագրի «հերքելն» բառը փոխարինված է «հալածելն» բառով, իսկ «զադարեսցէ» բառն այստեղ չի պահվել (էջ 165բ)։*

Հոդ. ԻԷ, էջ 197: *Նշված ձեռագրում բնագրի «ուսցին զբարեպաշտութիւնեան» բառերի միջև դնում ենք «նախ» բառը (էջ 165բ)։*

Հոդ. ԻԸ—Լ, էջ 198—199: *Այս երեք հոդվածները չեն պահվել № 3276 ձեռագրում։*

ԴՎԻՆԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄՐ

Վերնագիր և առաջարան, էջ 200։ *Կանոնագրքի համահավաք բնագրի համար օգտագործված ձեռագրերից բացի սույն կանոնախումբը մասամբ պահվել է № 3276 ձեռագրում։ Այստեղ չեն պահվել առաջարանի «կայսեր», «ուղիղ կարգի... եւ ժառանգաւորաց» և «երանելւոյ» հատվածները, իսկ «կանոնացդ» բառն էլ պահվել է «կանոնիդ» ձևով (էջ 181ա)։*

Ցանկ. էջ 200—201։ *Հովհ. Օձնեցուց հետո կանոնագրքում մուծված կանոնախմբերը որպես կանոն հոդվածների բովանդակության ցանկեր չունեն։ Այս առումով բացառություն են կազմում այս և կարևոր ժողովի կանոնախմբերը։ Քանի որ վերջին երկու կանոնախմբերի* Okmps *ձեռագրերի ունեցած ցանկերը տրված են վերևում՝ 200—201 էջերի տողատակի այլընթերցումներում, դրանք այստեղ չենք բերի։*

Ցանկը չի պահվել № 3276 ձեռագրում։

Հոդ. Ա, էջ 202։ *№ 3276-ում սույն հոդվածը չի պահվել։ Ինչպես նշում է Աբել Մխիթարյանցը այս և մի շարք այլ կանոնախմբեր ինքը վերցրել է Ջամչյանի համառոտումից (Պատմութիւն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, Վաղարշապատ, 1874, նախադրություն, էջ ժԸ. հմմտ. նույն տեղում, էջ 86—90) հմմտ. նաև № 4488 ձեռագիրը, էջ 15բ—16բ)։*

Հոդ. Բ, էջ 202։ *№ 3276-ում միակ տարբերությունը այն է, որ բնագրի սկզբի «վիճակիս» բառն այստեղ գտնում ենք «վիճակէս» ձևով (էջ 181ա)։*

Հոդ. Գ, էջ 203։ *Այս և մնացած հոդվածները չեն պահվել № 3276 ձեռագրում։*

ՄԱԿԱՐ Ա–Ի ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր. էջ 216: *№№ 648, 3562 ձեռագրերում վերնագիրը գրեթե նույնն է. նկատվող չեղումն այն է, որ այստեղ չի պահվել «կարգաց» բառը, իսկ «անցանել» բառի փոխարեն ունեն «ել» բառը (№№ 648, էջ 160ր, 3562, էջ 257ա)։ Ինչպես ճիշտ նկատել է Ն. Ակինյանը՝ սույն կանոնախումբը որպես նամակ «Գիրք Թղթոց»-ում մուծվել է Կանոնագրքից (Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի հայրապետի առ Վրթանէս եպիսկոպոսապետ Սիւնեաց յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ, էջ 10)։ Ուստի վերնագրում չեղումներ չկան, միակ տարբերությունն այն է, որ «հրամանն»-ի փոխարեն կարդում ենք «կարգ» («Գիրք Թղթոց», Թիֆլիս, 1901, էջ 407)։*

№№ 648, 3562 ձեռագրերի և «Գիրք Թղթոց»-ի տարբերակներում առաջարկվող բնագիրը պահվել է գրեթե նույնությամբ, էական տարբերություններ չկան։ Այս ցույց է տալիս, որ Կանոնագրքից այն անցել է սույն ձեռագրերին և «Գիրք Թղթոց»-ին։ Այդ պատճառով էլ այս բնագրերից մեջբերումներ չենք կատարի (տե՛ս № 648, էջ 160բ—164բ, № 3562, էջ 257ա—261ա, 266ա. վերջին ձեռագրում մի քանի էջեր կազմված են ետևառաջությամբ, դրա համար էլ կանոնական մի շարք մանր բնագրերի հետ այս կանոնախմբի վերջին հոդվածն իր տեղից ընկել է մի քանի էջ հետու. «Գիրք Թղթոց» էջ 407—412)։ № 3276-ում սույն կանոնախումբը չի պահվել. այդ մասին գրիչը գրում է. «Զի կանոնք սրբոյն Մակարայ Երուսաղէմի հայրապետին ոչ գրեցաք ի տփի աստ» (էջ 164բ)։

kmps *ձեռագրերում վերնագրից հետո դրված է կանոնների ցանկը, վերջինս բերում ենք ըստ* k *ձեռագրի.*

«Ա. Ոչ է պարտ ծուլանալ ի մկրտելոյ։

Բ. Ոչ է արժան սարկաւագի մկրտութիւն առնել։

Գ. Թէ պարտ է յեկեղեցիս աւազան առնել և մկրտել։

Դ. Թէ պարտ է զկարգ եկեղեցւոյ տեսուչք հաստատ պահել։

Ե. Թէ զիւղ սրբութեան եպիսկոպոսապետն աւրհնել։

Զ. Թէ մի՛ երկմտութեամբ և թերահաւատութեամբ և աղտեղի գործով մերձենալ ի սեղան։

Է. Թէ պարտ է զխորհուրդ պատարագին որոյն կատարել ի հերձուածողաց, զի մի՛ անուն Աստուծոյ հայհոյեսցի։

Ը. Զհաց պատարագին չերմ հանել ի սեղանն։

Թ. Սուրբ սեղանն ընդ վարագուրաւ և աւազանն արտաքոյ ի նմին տանն։

Ժ. Ժառանգաւորք իւրաքանչիւր ըստ աստիճանի կալցեն զգործս» (էջ 68ա. հմմտ. m, *էջ 78բ,* p, *էջ 74բ—75ա,* s, *էջ 86աբ)։*

Ահա և O *ձեռագրի ցանկը.*

«Ա. Թէ արժան է սարկաւագաց մկրտութիւն առնել։

Բ. Վասն աւազանի որ սրբեալ ոչ ունին և որպէս ամանի մկրտեն։

Գ. Վասն կարգի եկեղեցւոյ սրբոյ յօրինեն։

Դ. Վասն միաբանութեան եպիսկոպոսաց և ժառանգաւորաց։

Ե. Թէ որպէս մերձենացուք առ սուրբ սեղանն սուրբ և կենարար խորհուրդն։

Զ. Վասն փրկական խորհրդին կատարելոյ։

Է. Վասն չերմ հացին որ ի բեմն հանեն։

Ը. Վասն ի ձև սեղանուն և խորհրդոյն և վարագուրին։

Թ. Վասն աւանդման պատուիրանին հաւատոյ» (էջ 390ա)։

ԿԱՐԻՆԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր. էջ 244: կանոնագրքի համահավաք բնագրի կազմման համար օգտագործված ձեռագրերից զատ, այս կանոնախումբը գտնվում է նաև XIX գարում ընդօրինակված № 5182 ձեռագրի 123բ—132բ էջերում։ Ձեռագիրը պարունակում է հիմնականում Խոսրովիկ թարգմանչի մի գրվածքը. «Եւ այնոսիկ որ ասեն բնութեամբ անձն, անսկիզբն ընկալեալ զմարդկութիւն Աստուած բան ի կուսէն» խորագրով (էջ 5ա—107բ) և մի քանի կանոնախմբեր՝ Ներսես Ա Բագրեւանգացու և Ներջապուհ Մամիկոնեից եպիսկոպոսի (էջ 109ա—118ա), Հովհան Մանդակունու (էջ 118բ—119ա, համմտ. կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 492—500), Կարինի ժողովի (էջ 123բ—132բ), և Անտիոքի ժողովի խոստովանություն (էջ 133ա—136բ)։

Այս ձեռագրի՝ Կարինի ժողովի կանոնադրության բնագիրը չունի վերնագրի միայն «ժողովեցան» բառը, մնացածը նույնն է (էջ 123բ)։

Առաջաբան, էջ 244—245: № 5182 ձեռագրի բնագիրը էական տարբերություն չունի առաջարկվող բնագրից։ Վերջինիս միայն «հաստատեալ» և «ընդունել» բառերը (244$_{11}$, 245$_{1}$) դրված են անցյալ դերբայով՝ «հաստատեալ» և «ընդունեալ» (էջ 124ա), իսկ նախքան «եկեղեցւոյ» (245$_{6}$) բառը դրված է «սուրբ» (էջ 124բ)։

Ցանկ, էջ 245—246: Գիտա-քննական բնագրի համար օգտագործված 50 ձեռագրերում, ինչպես նշել ենք, 645 թ. Դվինի ժողովի կանոնախմբի նման այստեղ ևս գտնում ենք ցանկ։ Այս մասին տես Ներածությունում մեր բացատրությունը (էջ CXVIII—CXIX)։ Okmps *ձեռագրերի ունեցած ցանկը տես վերևում՝ 245—246 էջերի տողատակի տարընթերցումներում։*

Այստեղ կնշենք № 5182 ձեռագրի համապատասխան կանոնների ոչ մեծ տարբերությունները։

Հոդ. Ա, էջ 246—247: Բնագրի «կատարել» բառի փոխարեն (էջ 246, տող 13) նշված ձեռագրում կարդում ենք «կնկատել» (էջ 125ա)։

Հոդ. Գ, էջ 248—249: Բնագրի «յառաջնմէն» բառը (էջ 248, տող 12) նշված է «յառաջագոյն» ձևով (էջ 126բ), իսկ «յաւրհնութենան» և «մարդոց» բառերը (էջ 249, տող 1 և 2) համապատասխանաբար՝ «յաւրհնութենէ» և «մարդոյ» ձևերով (էջ 126բ)։

Հոդ. Դ, էջ 249—250: Բնագրի «խորհիցի» և «ունել» բառերը (էջ 249, տող 10 և 13) համապատասխանաբար նշված են «խորհեսցի» և «ունելով» ձևերով (էջ 127ա)։

Հոդ. Ե, էջ 250—251: Բնագրի «դրութենան» (էջ 251, տող 8), «էն» (տող 10) և «բնակեսցէ» (տող 12) բառերը համապատասխանաբար նշված են «դրութենանցն», «իցէ» և «կացցէ» ձևերով (էջ 128ա)։

Հոդ. Թ, էջ 255—257: Բնագրի «կամասո-ի (էջ 255, տող 15) փոխարեն ունի «կամար», իսկ «վիցին» բառը (էջ 257, տող 1) այստեղ չի պահվել (էջ 131ա)։

ՆԵՐՍԵՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 258: *Որոշ ձեռագրերում վերնադիրը մի փոքր համառոտ է, «կանոնք (№ 651-ում՝ կանո[ն]քնն) սրբոյն Ներսէսի հայրապետին գլուխք ԼԴ (№№ 649, 651-ում՝ չի՛ գլուխք ԼԴ)» (№№ 648, էջ 51ա, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66ա, 2964, էջ 112բ. 3562, էջ 331ա):*

Վերնագրում նշված «Գլուխք ԼԴ» հատվածը ցույց է տալիս, որ այս կանոնախմբի հոդվածները լրիվ բերված չեն: Եվ իսկապես, այս ձեռագրերում չեն բերված՝ ԺԴ, ԻԱ, ԻԴ—ԻԸ Լ, ԽԱ, ԽԴ հոդվածները, թվով 10:

kmps *ձեռագրերում հոդվածների ցանկը ունի այս պատկերը.*

ՃԱ. Վասն զզջացելոց՝ յետին քոշակին մի՛ զրկեսցին:
Բ. Վասն որ չնան և զմանկունսն սպանանեն:
Գ. Վասն իգացելոց:
Դ. Վասն որ խաւսեալ զաղչիկն քողուն և զքոյրն առնու և նա խեղդ արկեալ մեռանի:
Ե. Վասն որ մին կուսան և մի[ն] երկեակ զուգին:
Զ. Վասն երրորդաց:
Է. Վասն որ զպոռնիկ կանայս քողուն:
Ը. Վասն կնաքողաց:
Թ. Վասն որ երկու քևոց պոռնկին:
Ժ. Վասն քահանայից որ պոռնըկին:
ԺԱ. Վասն որք չնան և կամին սպանանել:
ԺԲ. Վասն որք ընդ հեթանոսի չնան:
ԺԳ. Վասն որք ընդ հեթանոսի չնան կերակրով:
ԺԴ. Վասն որ ընդ հեթանոսի զուգի:
ԺԵ. Վասն որ զալգի հարկանէ:
ԺԶ. Վասն որ զարջառ հարկանէ:
ԺԷ. Վասն որ զտուն այրէ ընչիւք:
ԺԸ. Վասն կանանց որ ապարահ իցեն և անխտիր կան:
ԺԹ. Վասն մանկան որ անկնունք մեռանի ծուլութենէ:
Ի. Վասն դողոց և աւազակաց և մարդասպանաց և հրկէզ առնողաց:
ԻԱ. Վասն որ դրամ գողանան:
ԻԲ. Վասն որ ընդ ազգականս ամուսնանան:
ԻԳ. Վասն որ ընդ հօր կնոջ ննջէ:
ԻԴ. Վասն որ ընդ եղբաւր կնոչն ամուսնան[ան]:
ԻԵ. Վասն բռնադատեալ կնոջ և ի պղծելն հաւանեսցի:
ԻԶ. Վասն չարապաշտից և որ հմայից հաւատայ:
ԻԸ (sic). Վասն մանկանց, որ ապոռնայիցէ կամ ձգէ և կամ ածէ:
ԻԹ. Վասն որ ընդ հեթանոսի մեղանչէ:
ԻԹ (sic). Վասն որ այլոց զմահ խորհին:
Լ. Վասն կնոջ որ յղի է և անգէտս հարկանի յումեքէ:
ԼԱ. Որ մկնակ դինի ըմպէ:
ԼԲ. Վասն որ յաւձից խալքի:
ԼԳ. Վասն ակամայ սպանողաց:

ԼԴ. Վասն արուագիտաց և որ ընդ անասունս պղծի։
ԼԵ. Վասն շնացողաց։
ԼԶ. Վասն որ յառաջ քան զհարսանիսն ընայ և կին առնէ։
ԼԷ. Վասն որ մինն կուսան և մինն երկեակ ամուսնանան։
ԼԸ. Վասն որ հացի դէզ այրի։
ԼԹ. Վասն որ ընդ զոքանչի ննջէ։
Ի. Վասն երկրավարացն։
ԻԱ. Վասն որ զպահք լուծանեն ի պատճառս հիւանդութեան։
ԻԲ. Վասն որ զմեղս ծածկէ և ոչ խոստովանի։
ԻԳ. Վասն ողորմութեան» (k, էջ 227ա—228ա. հմմտ. m, էջ 229ա—230ա, p, էջ 247բ—248ա, s, էջ 286ա—287ա)։

Այս ցանկում կան որոշ խախտումներ, նախ համարակալման մէջ րաց է թողնված Իէ համարը, իսկ ԻԹ-ն կրկնված է։ Երկրորդ՝ ԻԹ հոդվածի վերնագիրը ցանկում դրված է ԼԸ համարի տակ, որովհետև այս և Բ խմբի մի շարք ձեռագրերում այդ հոդվածը դրված է ԼԸ և ԼԹ համարների միջև (տե՛ս վերևում, էջ 261, տող 15-րդ, տողատակ), Ի հոդվածը ցանկում համապատասխան վերնագիր չունի, իսկ ԻԳ հոդվածի համար ցանկում նշված է երկու՝ ԻԲ, ԻԳ վերնագիր։

Հոդ. Ա, էջ 258։ Հոդվածի վերջին երկու բառր №№ 651, 2964-ում այսպես է. «կանոնի հրամանաց» (էջ 66ա, 112բ)։

Հոդ. Գ, էջ 258։ Ներքոհիշյալ ձեռագրերում տարբեր է միայն պատժաչափը՝ «Դ» փոխանակ «Դ» (№№ 648, էջ 51բ, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66ա, 2964, էջ 112բ, 3562, էջ 331ա)։

Հոդ. Դ, էջ 258։ Բնագրի «զքոյլրն» բառը №№ 650, 651-ում դարձել է «զքոյն» (էջ 87ա, էջ 66ա), հավանաբար «ր»-ն մոռացվել է։ Հոդվածի վերջին բառին հետևյալ ձեռագրերում համապատասխանում է «ապաշխարեսցեն»՝ №№ 648, էջ 51բ, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66ա, 2964, էջ 112բ, 3562, էջ 331ա։

Հոդ. Ե, էջ 259։ Նշվելիք ձեռագրերում տարբեր է պատժաչափը՝ «Դ» փոխանակ «Գ»-ի, ինչպես նաև բացակայում է «ապաշխարեսցեն» բառը (№№ 648, էջ 51բ, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66ա, 2964, էջ 112բ, 3562, էջ 331ա)։ Հոդվածում գործածված «զուգին» բառը հասկացվել է «ամուսնանանն» իմաստով (Ն. Մելիք—Թանգյան, Ա. Ղլտճյան) և այս հոդվածը համեմատելով ԼԸ հոդվածի հետ նկատել են «տարօրինակ հակադիպութիւններ», երբ «միևնոյն նիւթի վրայ կանոն է գրում տարբեր սահմաններով» (Ն. Մելիք-Թանգյան, «Հայոց եկեղեցական իրաւունքը», էջ 369)։ Այս հոդվածի իմաստը բացատրելու համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նաև մի այլ պարագա։ Մեր լեզվում «զուգութիւն», «զուգել» բառերը այլ իմաստների հետ նշանակում են ոչ միայն «ամուսնութիւն», «ամուսնանալ», այլև «կենակցութիւն», «կենակցել» (սեռական իմաստով)։ Ջի՞ կարելի արդյոք «զուգին» բառը այստեղ հասկանալ այդ իմաստով, այսինքն «եթէ մեկը կույս է և մյուսը երկեակ և կենակցում են...»։ Այս դեպքում ոչ միայն չենք նկատի Ն. Մելիք-Թանգյանի «տարօրինակ հակադիպութիւնները», այլև կազատվենք ԼԸ հոդվածի՝ Ա. Ղլտճյանի վերակազմությունից։ Ի դեպ, այս հոդվածի համար որպես աղբյուր Ա. Ղլտճյանն առաջարկում է Նեոկեսարիայի Գ, Բարսեղի Դ, Լուսավորչի Ե և Ներսիսի ու Ներջապուհի Իե հոդվածները (ՀԱ, 1908 թ. V, էջ 134)։ Նշված հոդվածներից այս նյութը չեն ջոջափում Նեոկեսարիայի Գ և Բարսեղի Դ հոդվածները։ Մեր կարծիքով ճիշտ կլինի նշել Լուսավորչի Ե և Նեոկեսարիայի Ը հոդվածները, ուր պարզ չի նշված՝ խոսքը ամուսնությա՞ն թե կենակցության մասին է։

Հոդ. Է, էջ 259։ Բնագրի «արասցեն»-ը №№ 651, 2964-ում փոխարինված է «առնուցուն» բառով (էջ 66բ, էջ 113ա), իսկ «առնե»-ը՝ «այլում» բառով (№№ 648, էջ 51բ, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66բ, 2964, էջ 113ա, 3562, էջ 331ա)։

Հոդ. Ը, էջ 259։ Վերոհիշյալ վեց ձեռագրում տարբեր է պատժաչափը՝ «Է» փոխանակ «Ե»։

Հոդ. Թ, էջ 259։ Բնագրի «պոռնկին» բառը №№ 648, 3562-ում փոխարինված է «պղծի» բառով, իսկ «ապա»-ն չունեն (էջ 51բ, էջ 331ա)։

Հոդ. Ժ, էջ 259։ Վերևում նշված վեց ձեռագրերում հոդվածի վերջին «կացցեն» բառին հաջորդում է «յետոյ» բառը։

Հոդ. ԺԴ, էջ 259—260։ Այս հոդվածը չի պահվել №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում։

Հոդ. ԺԵ, էջ 260։ №№ 648, 3562-ում տարբեր է պատժաչափը՝ «Դ» փոխանակ «Գ»։

Հոդ. ԾԶ, էջ 260: №№ 648, 3562-ում բացակայում են բնագրի «հարկանէ», «եւ» բառերը։ Իսկ մյուս ձեռագրերում հոդվածն ունի այսպիսի շարահարութիւն. «Վասն որ զարշառ սպանանէ և կամ զայլ անասուն՝ Գ ամ ապաշխարեսցեն» (№ 651, էջ 66բ. հմմտ. №№ 650, էջ 87բ, 649, էջ 79բ, 2964, էջ 113ա)։ Այս ձեռագրերի «վասն որ... զայլ անասուն» ընթերցումն էլ Ա. Ղևոնճյանը գրել է իր համահավաք բնագրում (տես ՀԱ, 1908, VIII, էջ 229)։

Հոդ. ԾԸ, էջ 260: Տարբեր է պատժաչափը՝ «Գ»-ի փոխարեն №№ 648 և 3562-ը ունեն «Դ» (էջ 52ա, 331բ), իսկ №№ 651 (էջ 66բ), 650 (էջ 87բ), 649 (էջ 80ա), 2964 (էջ 113բ) ձեռագրերը՝ «ԺԳ»։ Հոդվածի սկիզբը Ա. Ղևոնճյանի մոտ այսպես է. «Վասն կանանց որ ապարահ իցեն»։ Հրատարակիչը նշում է նաև որ այդ հատվածը ինքը վերցրել է գլխոց ցանկից (ՀԱ, 1908, VIII, էջ 229), բայց այդպես պետք չէ վարվել, որովհետև գլխոց ցանկը կազմվել է XVII գարում (տես վերևում, էջ 384) և բնագրի վիճակը սկզբնապես այդպիսին չէր։

Հոդ. ԻԱ, էջ 260: Այս հոդվածը չի պահվել վերևում նշված վեց ձեռագրերում։

Հոդ. ԻԴ—ԻԸ, էջ 261: Այս հինգ հոդվածները լեն պահվել վերևում նշված վեց ձեռագրերում։ Ա. Ղևոնճյանի մոտ ԻԴ հոդվածի վերջին մասն այսպես է. «բայց եթէ մեկնեսցին և զմահապարտին ապաշխարութիւն կրեսցեն և ստոյգ ապաշխարեսցեն» (ՀԱ, 1908, VII, էջ 229)։ Այս վերցված է Բ խմբին պատկանող ձեռագրերից (տես վերևում. էջ 261, տողատակ 5—6)։

Հոդ. ԻԷ, էջ 261: Այս հոդվածի սկիզբը Ա. Ղևոնճյանի կազմած բնագրում այսպես է. «Վասն որ մանուկ ապրոնայ է» (ՀԱ, 1908, VIII, էջ 230)։

Հոդ. Լ, էջ 261: Միտքը անհասկանալի է. եթե ուրիշին մահ նյութելը իրեն է հանդիպում, մահանալուց հետո էլ ինչպե՞ս 10 տարի ապաշխարի։ Խոսքը թերևս գնում է մահափորձի մասին, որ եթե մեկը մահափորձ է խորհում ուրիշի վերաբերյալ և իրեն է հանդիպում, ապա 10 տարի պետք է ապաշխարի։ Այս հոդվածը չի պահվել վերևում նշված վեց ձեռագրերում։

Հոդ. ԼԱ, էջ 262: Ա. Ղևոնճյանի կազմած բնագրում այս հոդվածի մի ընդարձակ մասն այլ շարադասութիւն ունի, այսպես. «յումեքէ հարկանի յանգէտս և անցուցանէ զմանուկն» (ՀԱ, 1908, VIII, էջ 230)։

Հոդ. ԼԲ, էջ 262: Հոդվածի վերջին «ապաշխարեսցէ» բառը №№ 651 (էջ 67ա), 650 (էջ 88ա), 2964 (էջ 113բ) ձեռագրերում փոխարինված է «պահեսցէ» բառով։ Իսկ № 649-ում այս և հաջորդ՝ ԼԳ հոդվածները կրճատումներով միացրել են միմյանց. ստացվել է անիմաստ բան. «այսպես, «Վասն որ մկնհարաց ի յամին յայն զկաթն մի՛ կերիցեն և մի՛ զմիսսն յերիս ամս» (էջ 80ա)։

Հոդ. ԼԳ, էջ 262: Բնագրի «Վասն աւձահարաց» բառերի միջև №№ 651, 650, 2964-ում «անասնոց» բառը, այսպես. «Վասն անասնոց աւձահարաց» (էջ 67ա, էջ 88ա, էջ 113բ)։ Հենց այս և նման ձեռագրերի ընթերցմանն է հետևել Ա. Ղևոնճյանը այս կանոնախմբի իր կազմած բնագրում (տես ՀԱ, 1908, VIII, էջ 230)։

Հոդ. ԼԵ, էջ 262: Մի փոքր տարբեր է հոդվածի վերջին հատվածը մեզ ծանոթ ձեռագրերում. այսպես. «և եթէ յամեալ իցէ ի մեղսն, յաւելցին ամք ապաշխարութեանն» (№№ 651, էջ 67ա, 650, էջ 88ա, 649, էջ 80ա, 2964, էջ 114ա)։

Հոդ. ԼԸ, էջ 262: Այս հոդվածի սկիզբը հիշեցնում է Նեոկեսարիայի կանոնախմբի Ը և Գրիգոր Լուսավորչի ծ հոդվածները (տե՛ս նաև սույն բնագրի ծ հոդվածը), իսկ վերջը՝ Նեոկեսարիայի Թ հոդվածի վերջին հատվածը, ընդ որում այստեղ խոսքը գնում է երրորդ անգամ ամուսնացողների մասին (Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 182), մինչդեռ սույն հոդվածում՝ երկրորդ։ Հետաքրքիր է, որ բնագրի «երկեակ» բառը №№ 651 (էջ 67ա), 650 (էջ 88ա), 649 (էջ 86ա), 2964(էջ 114ա) ձեռագրերում դրված է «գ-կին», այսինքն «երեքկին»՝ «երեք կամ երրորդ անգամ), ինչպես նշված է Նեոկեսարիայի կանոնախմբի Թ հոդվածում։

Ն. Մելիք-Քանգյանի կարծիքով այս և ծ հոդվածը կառուցված են միևնույն նյութից, միայն տարբեր սահմանումներով, և դա համարում է «բոլորովին տարօրինակ հակադիպութիւններ» (Հայոց եկեղեցական իրավունքը, գիրք Ա, էջ 369)։ Ա. Ղևոնճյանը քննադատելով այս կարծիքը, գրում է, որ ոչ մի «հակադիպութիւններ» չկան։ Բնագրի «երկեակ» բառի վերևում նշված մի քանի ձեռագրերի տված «Գ. կին» (=երեքկին) ընթերցումով նա վերակազմում է հոդվածի բնագիրը ու նշում, որ ծ հոդվածում խոսվում է երկրորդ անգամ ամուսնացողների մասին, իսկ այս՝ երրորդ անգամ ամուսնացողների (ՀԱ, 1908, V էջ 135)։ Ա. Ղևոնճյանի ասածը ճիշտ է՝ եթե մահանա կույսը. բայց եթե պատահի հակառակը՝ «երկեակ»-ը մահանա, իսկ կույսը մնա, ապա գարձյալ կստանանք «երկեակ»։ Եթե ընդունվի ծ հոդվածին տրված մեր բացատրությունը (տես վերևում էջ 385), ապա կնշանակի՝ այս երկու հոդվածներում միևնույն նյութը օգտագործված է տարբեր տեսանկյուններով և Ա. Ղևոնճյանի առաջարկած սրբագրությունը անի-

մաստ է։ Մի այլ պարագա. եթե իսկապես ե և այս հոդվածները վերաբերում են մի դեպքում կույսի և «երկնակի», մյուս դեպքում կույսի և «երեքկին» ամուսնանալուն, ինչո՞ւ հարցնենք՝ ապա ինչո՞ւ դրանք հաջորդաբար չեն դրված, որպես միանման գործողության տարբեր օղակներ, ինչպես, ասենք Նեոկեսարիայի Ը, Թ և ժ (Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 182—183) հոդվածներն են։ Մինչդեռ մեր բացատրության համաձայն խոսքը միևնույն անձնակազմի տարբեր գործողությունների մասին է, մի դեպքում՝ կույսը և «երկնակ»-ը կենակցում են (ե հոդված), մյուս դեպքում՝ ամուսնանում (ԼՀ հոդված), դրա համար էլ դրանք միմյանցից անջատ են գրված։ Հենց այդպես է դրված Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված կանոնախմբի ՄԸ հոդվածում, որը և անցել է Դոշին (տե՛ս Դատաստանագիրք, մասն Ա, ՁՁ, էջ 187)։ Հետևապես ճիշտ չէ Ղլտճյանը, երբ սուլն կանոնախմբի ԼՀ հոդվածի որպես աղբյուրագիտական հիմք նշում է Դոշին (Ա մաս, ՁՁ հոդված). ավելի հավանական է Բարսեղին վերագրված կանոնախմբի ՄԸ հոդվածը։

№№ 651, 650, 649, 2964 ձեռագրերը երկրորդ «և»-ի փոխարեն ունեն «ապա»։

Հոդ. ԽԱ, էջ 263: №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերը չունեն այս հոդվածը։

Հոդ. ԽԲ, էջ 263: Բնագրի «հիւանդութեանն» բառը №№, 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերում փոխարինված է «վտանգին» բառով։

Հոդ. ԽԴ, էջ 263: Այս հոդվածը չի պահվել վերևում նշված վեց ձեռագրերում։

ԵՓԻՊԱՆ ԿԻՊՐԱՑՈՒԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ՄԻ ԱՅԼ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 268: Հետևյալ մի քանի ձեռագրերում վերնագրի «կանոնք»-ի փոխարեն գտնում ենք «Գիր կանոնիս» (№№ 649, էջ 73ա, 650, էջ 80բ, 651, էջ 61ա, 2964, էջ 104բ):

Այս ձեռագրերում գտնում ենք նաև հոդվածների բովանդակության համառոտ ցանկ. ահա այն.

«Վասն քահանայից և սարկաւագաց զգուշութիւն ի կանանց յորժամ ի սպասաւորութիւն սրբոյ խորհրդոյն մատչին:

Աւրէնսգրութիւն ոչ մերձենալ ի կինն իւր ապարախ:

Վասն երիցանց և սարկաւագաց» (№№ 649, էջ 73ա, 650, էջ 80բ, 651, էջ 61աբ, 2964, էջ 104բ): Նման ցանկ տե՛ս նաև O ձեռագրում. «Ա. Վասն որք անարժան ի սպասաւորութիւն առնեն կամ պատարագին կամ հաղորդին:

Բ. Վասն կնոջ որ ի յապարահս իցէ:

Գ. Վասն քառասնորդաց պահոցն (էջ 410բ):

kmps ձեռագրերում Ա և Բ հոդվածների ցանկն առանձին է դրված, Գ հոդվածին առանձին, որովհետև վերջինս կանոնագրքի Բ խմբի ձեռագրերի մի մասում՝ acdkmprsv տարբեր տեղ է դրված, որպես ուրույն և միմյանց հետ կապ չունեցող բնագրեր: Եվ վերնագրից էլ կարելի է եզրակացնել, որ այն առանձին բնագիր է և Ա, Բ հոդվածներին Ա խմբի ձեռագրերում միացված է մեխանիկորեն: Ահա այդ ցանկն ըստ k ձեռագրի:

«Ա. Վասն քահանայից և սպասաւորաց սրբոյ խորհրդեանն ի բաց կալ ի մարմնասիրութենէ և ի հեշտութենանց աշխարհի և առաւել ի յանկողնոյ:

[Բ]. Վասն ապարահից և սազմնառուաց ի բաց կալ ի մերձաւորութենանն (էջ 233 բ, m, էջ 325, p, էջ 254ա, s, էջ 293բ):

[Գ.] «Վասն Քառասնորդաց պահոց և այլոցն» (k, էջ 247ա, m, էջ 252ա, p, էջ 268բ, s, էջ 311ա):

Հոդ. Ա—Բ, էջ 268—277: №№ 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերի հոդվածներում էական տարբերություն չենք գտնում, եթե նկատի չունենանք առանձին բառերի հետևառաջությունը կամ պարզեցումը, օրինակ, «սուրբ» Քէ «ամաքուր» և այլն:

Հոդ. Գ, էջ 277—280: Նշված չորս ձեռագրերում այս հոդվածը բոլորովին տարբեր բան է: Այն բերում ենք № 649 ձեռագրի համաձայն. «Երիցունք և սարկաւագունք որ չրթամբք իւրեանց պղծին և եկեալ խոստովանիցեն զյանցանսն՝ ընդունելի են ընդ այլ սարկաւագունս և երիցունս. և եթէ սովին յանցանօք անկեալ գտցին կամ թէ ևս առաւել ինչ և ոչ խոստովանիցին զյանցանսն առ ի երկիւղի մարդկան, այնպիսիքն ի բաց չընչեալ եղիցին» (էջ 77աբ. Համմտ. նաև №№ 650, էջ 85ա, 651, էջ 64բ, 2964, էջ 110ա):

Ներածությունում նշեցինք № 941 ձառընտիրի մասին (էջ CX), ուր պահվում է սույն «հոդվածիս» ընդարձակ տարբերակը: Այստեղ բերում ենք նշված ձեռագրի ունեցածն ամբողջությամբ.

«Հարցումն Թէոդոսի քահանային ընդ երանելին Եպիփան վասն քառասնորդաց պահոց. եթէ Մովսէս քառասուն աւր պահեաց եւ նիդիայ եւ Տէրն մեր, պահս ո՞չ այնպէս քիւ, մինչ զշաբաթ եւ ըզկիւրակէ լուծանեմք:

Պատասխանի ետ երանելին Եպիփան եւ ասէ. Այս պահս քառասուն եւ ութ աւուրք բովանդակի, ըստ քառասուն եւ ութ քաղաքացն ապաստանից, զոր զատոյց Ցեսու վասն սպանողաց, որք փախուցեալ ի քաղաքն անկանէին ապաստանից եւ կայր մինչեւ մեռանէր ըստ փափկութեան մարմնոյ. եւ այն լինէր քառասուն եւ ութ յօր, ըստ քաղաքացն ապաստանից եւ ըստ

Մովսէսի աւրինադրութեան որ զմահապարտսն ժողովէր մինչեւ ի վախճան քահանայապետին. եւ ապայ արձակեալ լինէր ի մահուանէ։ Սոյնպէս եւ այս քառասնօրեայ պահս մինչեւ ցմահ քահանայապետին Քրիստոսի քաւութեան առիթ մեղուցելոցն փրկական պատարագաւըն հաւատացելոցն լինէր, եւ ստոյգ խոստովանողացն եւ ապաշխարողացն, զի թէպէտ եւ սուրբ հարքն յաղագս յիշատակի սրբոցն եւ սուրբ պատարագին եւ յարութեան Քրիստոսի զշաբաթ եւ զկիրակէ լուծանել հրամայէին ի կերակուրս, բայց ոչ յաւելորդս՝ ի գինի եւ ի ձէթ զմեզ թողացուցին, այլ ի պարկեշտութիւնս. զի լաւ է շնորհաւք հաստատել զերկիր զսիրտ եւ ոչ կերակրօք, զի ոչինչ օգտեցան որ այնպէս գնացին։ Վասն որոյ եւ նզովս ստորագրեցին առ այնոսիկ որ յղփութեան աւրէնս վարկանին, զի առաջին սուրբ հարքն ոչ սահմանեցին։ Արդ՝ այսպէս կարգեցաւ ի սուրբ առաքելոցն եւ ի սուրբ հարցն. մի՛ ինչ աւելի ճաշակել ի սուրբ քառասուներորդն յաւուր շաբաթու կամ ի կիրակէի, բայց միայն զայլ աւուրցն կերակուրսն։ Տես զճշմարտութիւնն, զի որպէս յաւուրցն Պենտակոստիցն, ոչ պահեն զչորեքշաբաթի կամ զուրբաթն։ Սոյնպէս եւ աստ ոչ է պարտ ի շաբաթու կամ կիւրակէի փափկանալ կերակրովք, այլ վասն սուրբ Յարութեանն եւ սուրբ պատարագին յերրորդ ժամու հրամայեցին յանպաճոյճ կերակուրսն, զոր յայլ աւուրսն ճաշակեմք. այլ զչորեքշաբթի եւ զուրբաթն եւ զուխտի պահսն եւ զԱրդէվառի եւ զԱստուածածնի եւ զԽաչի եւ զսուրբ Յայտնութեանն եւ զԱռաջաւոր պահսնն ընդ սուրբ քառասուներորդսն համարեցան։ Արդ՝ որ յայսմ կանոնի միաբան լինի՝ խաղաղութիւն ի վերայ նորա ասէ աստուածային առաքեալն եւ առաւել ի վերայ այնոցիկ, որք երեք յիսնակս կատարեն յանուն Սուրբ Երրորդութեանն. զՊասէքին եւ զԱրդէվառին եւ զսուրբ Յայտնութեանն զփրկութիւն Տեառն առցեն զաւետիս։ Եւ որք լուծցեն ի պասեքի պահոցն կամ զառաջատրն կամ զուրբաթ կամ զչորեքշաբթի կամ զԱրդէվառի կամ զԱստուած[ած]նի կամ զսուրբ Խաչին կամ զԱստուածայայտնութեանն։ Եթէ յակամայ ոք լուծցէ՝ Ե աւր պահեսցէ եւ եթէ կամաւ՝ Զ ամ արտաքոյ կացցէ եւ ապայ հաղորդեսցի աւրինացն։

Այսպէս կարգեաց սուրբ այրն Աստուծոյ Եպիփան վասն սրբութեանն պահոցն ոչինչ արտաքոյ պատուիրանաց, այլ հաստատութեամբ Հին եւ Նոր Կտակարանաց։ Տես զիմաստութիւն եւ զհանճար հոգւոյն սրբոյ որ բխմամբ ի սուրբ առաքեալսն եւ ի վարդապետսն ճշմարիտ կարգեցին զսկիզբն պահոցն է շաբաթ կարգելով Արարչին առ մի մի աւուր Ռ ամ, որ լինի դարս էՌ։ Արդ՝ ամենայն դար բովանդակեցին զկարգաւորութիւն պահոց է շաբաթս ոչ երբէք որոշեալ ի միմեանց եւ ոչ պակասեցուցեալ. վասն զի ի կատարել եաւթից հազարաց հասցուք միւսանգամ գալստեանն Նորոգման եւ յարութեան զարգարեալ եաւթեակ շնորհաւք, զոր եւ կիւրեղ յայտնապէս ցուցանէ զմուտ պասեքին զքառասնորդաց երկշաբաթին աւր անուանէ ընթերցուածք ի գիր անկելոյ վարդապետութեանն ի սուրբ քառասնորդացն եւ առ հանգերձեալսն կնիք առնելոյ, զի դարձին յապաշխարութիւն եւ վարդապետք իմաստունք ասեն յորովայն մարն ի քառասուն աւուր առնուլ զկենդանութիւն։ Սոյն օրինակ յայս քառասներորդս իբր յորովայնի սաղմ առեալ կացցուք ոչ մերձենալ ի փափուք կերակուրսն։ Տես զՀոգէխառն իմաստութիւն ընթերցուածոցն կիւրղի եւ Յակոբայ դրութեանն նայելով ի ստեղծուած առաջին մարդոյն, զի ի վեցերորդ աւուրն ստեղծ տէր Աստուած զմարդն. նոյնպէս եւ կենարարն մեր ի վեցերորդ գարուն մարմնացաւ ի Սրբոյ Կուսէն, նորոգելով զհնութիւն մեռելութեան մերոյ։ Եւ ի վեցերորդ նուագին, յորում եկն ի կամաւոր չարչարանս մահու խաչին. նախ ի վեցերորդ շաբաթուն եկն ի Բեթանիայ, ուր էր Ղազար մեռեալն, զոր յարոյցն ի մեռելոց, զչորս անկիւնս երկրի կենդանացոյց որ օրինակի հինկ զգայարանք մարդոյն բռնութեանն. իսկ Մարիամ եւ Մարթայ որ օրինակին ի վեց Ռ դարս անցելոցն՝ Մարթայ զբազում իւիք զբաղեալ, իսկ Մարիամ ընտրելով զփրկութիւն ի Տեառնէ զերծանելով ի բռնութենէ սատանայի, զոր սուրբ վարդապետացն կարգեալ են չորս մասամբք զբոլոր մարդն սրբեալ ճշմարիտ ետես զիրս ընթերցուածին վասն սրբութեան պահոցն ոչ կատարել ի նոսայ տանս. վասն զի ոչ ունի օրինակ ըստ հնումն եւ ոչ ի նորումս մինչեւ ի կատարեալ վեցերորդում շաբաթուն։ Սոյնպէս եւ ոչ ուրբաթացուցանել, զի մի՛ խափանեսցի յարութեան պաշտաւն. եւ յարութիւն ոչ եթէ պաճուճեալ կերակրովք յաւրինի, այլ պաշտմամբք եւ աղօթիւք, զի որպէս ոչ է մարթ ի Բարէկենդանէն մինչեւ ցՋատիկն գառն զենուլ, նոյնպէս եւ անմարթ է ի փափուկ կերակուրս վայելել յաւուրս քառասնորդացն, զապաշխարողսն արտաքոյ եկեղեցւոյն ունելով մինչեւ ի պասէքն տէրունական, զի ասէ առաքեալն. «Զատիկ՝ վասն մեր զենաւ Քրիստոս». եւ մեք փափաքելով <ով> մարմնով եւ արեանն Տեառն ճաշակելով յայսմ աւուր մեծի զենման։ Եւ արդ՝ պարտ է սրբութեամբ մաքրել զանձինս պահաւք եւ աղաւթիւք աւուրս քառասուն եւ ութ. եւ ի կատարմանն լցցուք ցնծութեամբ ճաշակեսցուք ի մարմնոյ եւ յարենէ Տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի։ Այսպէս՝ կարգեաց սուրբն Գրիգոր Հայոց հայրապետն ոչ ազարտելով զաւ-

րէնս կամ զմարգարէս ըստ բանի կենարարին որ ասէ. «Ոչ եկի լուծանել զաւրէնս կամ զմարգարէս, այլ լնուլ», եւ սայ զնոյն աւրինակ բերելով յորժամ մոլեգնեալ դիւօք զաւրքն եւ քահանայքն, եւ նորա զմտաւ ածեալ զնաթուգոնոսորայ զբժշկութիւն, զնոյն ինքն կատարէր ի բովս փրկութեան արկանէր զժողովուրդն աւուրս վաթսուն եւ վեց, եւ ապայ բժշկէին յայսոյ չարեաց։ Արդ՝ սուրբ վարդապետացն ի մեր տկարութիւնս հայելով զնոյն աւտրսն կարգելով ի վերայ վասն բժշկութեան ոգոց ի սատանայական խորհրդոց։ Այլ ըստ ձեռնադրութեանն վաթսուն եւ վեց աւուրցն, զոր ոչ ոք ի սրբոյն Գրիգորի հաւատոցն խափանեալ սկիզբն ամենից է և ծ երբեակս կատարին, որ է սկիզբն Առաջաւոր պահոցն, բայց դու միտ դիր, զի ըստ մերում տկարութեանս կարգեցին զտասս ամենից բաժանմունս՝ որ լինի Ե եւ Ը աւուր. ոչ է արժան հաւատացելոց վայելել ի փափուք կերակուր, այլ սրբութեամբ կալ մնալ մեծի յարութեան Փրկչին մերոյ. վասն դի ի միասանգամ գալստեանն յորժամ փող հարկանի եւ սթափեալքն արթնութեամբ յառաջանան ընդառաջ Փրկչին, նորոգեսցուք եւ մեք ի բաց դնելով զծանտրութիւն հողանիւթ բնութեանս, ակն կալցուք յուսոյն մեծի եւ անճառ խոստմանցն, թէ «Ուր եմ եմ՝ անդ եւ պաշտաւնեայն իմ եղեցի» ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, որում փառք եւ պատիւ այժմ եւ միշտ. ամէն» (էջ 224ա—225բ)։

Վերևում՝ էջ 268 նշել ենք, որ beïgq ձեռ-երի ունեցած սուլն բնագիրը՝ առաջին մասում ունի զգալի տարբերություններ կանոնագրքում եղածից, իսկ երկրորդ մասում բոլորովին տարբեր բան է։ Այդ ցույց տալու համար նշված հինգ ձեռ-երի ունեցածը կբերենք ամբողջությամբ ըստ e ձեռագրի։

«Գիր կանոնական սրբոյն Նպիփանու

ՌՄԾԵ Ա. ի վերայ բազում նշանաց և մարգարէութեան էր և այս շնորհեալ երանելոյն Նպիփանու եպիսկոպոսի, զի յորժամ կամէր զպատարագն մատուցանել յառաջին ազօքսն իւր, զոր վասն արժանաւոր լինելոյ անձին իւրոյ աղօթէր, վասն իշանելո[յ] Սուրբ Հոգւոյն խորհուրդն որ ի վերայ սրբոյ սեղանոյն. և տեսանէր յայտնապէս զշնորհս Սուրբ Հոգւոյն ի վերայ սեղանոյն. և յամենայն ի կեանս իւրում ոչ երբէք կատարէր զխորհուրդ սուրբ պատարագին, եթէ ոչ իշեալ տեսանէր զշնորհս Սուրբ Հոգւոյն ի պատարագն։ Եւ եղև աւր մի կալ նմա առաջի սրբոյն և յասելն նորա զբանս աղօթից ըստ սովորութեան աղաչանաց իւրոց պաշտել առաջի Աստուծոյ, զի իշցէ Սուրբ Հոգին և կատարեսցէ զխորհուրդ սուրբ պատարագին, եւ ոչ եղև երևումն Սուրբ Հոգւոյն ըստ սովորութեանն որպէս երէկն և եռանդն։ Եւ զարհուրեալ դողութեամբ յուժգին արտասուօք և հառաչանօք երիցս անգամ կրկնեաց զբանս աղօթիցն և ամէնեին ինչ ոչ յայտնեցաւ երևումն շնորհաց Սուրբ Հոգւոյն։ Իսկ երանելին կայր զարհուրեալ, և ողբալով աղաչէր զԱստուած վասն յայտնելո[յ] ըզպատճառ չլինելոյ ընդունելի աղօթից նորա՝ վասն իշից Սուրբ Հոգւոյն։ Եւ հայեցեալ նորա ի ձախակողմն կոյս, սարկաւագն որ զջոց պատարագին ունէր, և տեսանէր զճակատ նորա լի բորոտութեամբ որ յառաջ մաքուր էր ի բորոտութենէ։ Իսկ երանելին Նպիփան ձգեաց զձեռն իւր փութապէս և զջոցն եբարձ ի նմանէ և ասաց ցնայ հեզութեամբ. «Երթ, որդեակ, գնալ ի տուն քո և մի՛ ճաշակեր այսօր յաստուածային խորհրդոյս»։ Եւ իշեալ սարկաւագն եւ արտաքս և գնաց ի տուն իւր։ Եւ հրամայեաց երանելին այլում սարկաւագի զջոցն վերացուցանել և սպասաւորել սուրբ խորհրդոյն։ Եւ նայ սկիզբն արարեալ աստուածային բանիցն սուրբ պատարագին ուժգին արտասուօք։ Եւ նոյն ժամայն եհաս տեսիլն նշանի Հոգւոյն ի սուրբ սեղանն աստուածային ահեղ խորհրդոյն։ Եւ զկնի արձակելոյն եկեղեցոյն կոչեաց զսարկաւագն և ասէ. «Կամիմ ոտանել զպատճառն իրացս որ եղև քեզ»։ Եւ նորա պատասխանի տուեալ ասէ ցերանելին. «Ի գիշերիս այսմիկ մերձեցայ ի կինն և յանդգնեալ ի սպասաւորութիւն սրբոյ սեղանոյն, զայս կրեցի այժմ»։ Եւ հրամայեաց երանելին Նպիփան և կոչեաց զամենայն սարկաւագունս և զերիցուս եկեղեցոյն և ասէ ցնոսա. «Որդեակք, որ արժանի եղաք սուրբ խորհրդոյն սպասաւորութեան՝ ի բաց արարէք զամենայն մարմնական սիրելութիւն յանձանց ձերոց, զի մի՛ անցանիցէք նոքաւք և արհամարհիցէք զհրամանս քարոզին որ աղաղակէ և ասէ. «Որ ունիցի կանայս, այսպէս կալցին, որպէս թէ չունիցին». և ցմեծ մարգարէն ասէ, թէ՝ «Սպասաւորութիւն կոչեցար, լոյծ և ի բաց ընկեալ զհողաբնական ոտից քոց». զի սպասաւորութիւն յոր կոչեցար՝ երկիր սուրբ է. և այսմ հետէ ոչ մարմնասրապէս. Մովսէս, այլաբանիւ սպասաւորութեամբ։ Այլ և ի հնումն որք կամէին ի սպասաւորութիւն խորանին մերձենալ երիս աւուրս ի կանայց զգուշանային, որչափ ի նորումս։ Նոյնպէս և յորժամ կամիս հաղորդել, տես զմեղսաքաւիչ խորհուրդն, զի թէպէտ սուրբ է ի կարևորէ կերակուր քան զանկողնոցն ցանկութիւնս։ Սակայն զգիշերն ընդ մէջ անցուցանեմք, այլ և սուրբ կերակուրն և զըմպելին, որք յանդգնաբար մերձենան, մինչև անառակ արբենան, մեղս ևս համարիմք նոցա. ոչ թէ զգինին, այլ անառակ և զ[յ]անդուգն ցանկութիւն։ Նայև վասն հա-

ցին առաշատրութեան ասէր քահանայից Դաւիթ, եթէ՝ «Զգուշացեա՞լ են մանկունքն քո ի կանանց՝ կերիցեն». Պատասխանի ետ Դաւիթ և ասէ. «Սուրբ են ի կանանց յեր[է]կէ և եռանդէ և յորմէ հետէ ելաք ի ճանապարհս» և ապա հրամայեաց։ Ապա և որ ինչ բնութեան սուրբ է, յանդգնութիւն պիղ[ծ] առնէ և ոչ եթէ զբնութիւնն, այլ զ[յ]անդուգն և զանժամանակն ասեմ։ Արդ՝ որք արժանաւորեցայք սպասաւորութեան սրբոյ խորհրդոյն, մեծաւ երկիւղիւ զգուշացարուք բաղում սրբութեամբ զանձինս արժանաւորեցուցանել կալ առաջի սուրբ սեղանոյն և հաղորդել կենդանարար և ի մեղսաքաւիչ խորհրդոյն։ Եւ յայնմ հետէ ոչ ևս ծեռնադրեաց ի սպասաւորութիւն խորհրդոյն որ առնէին կանայս վասն [յ]անդգնելոյ առ նոսա յաւուր սպասաւորութեան սուրբ խորհրդոյն, այլ արս կուսանս և պարկեշտս երկիւղածս, զորոց զազնըւական վարս անարատութեան յանձինս ցուցեալ էր և զամուսնութիւն, զորոց բազումք վկայեցին զայսպիսի վարուց։ Եւ էր այնուհետև ղարդարեալ սուրբ եկեղեցին և պայծառացեալ սուրբ կարգօք քահանայիցն ի հաճութիւն Աստուծոյ և ի շինութիւն լսողաց։

ԻՄՄԶ. Ր. Վասն է՞ր աւրէնսդիրն չհրամայեաց մերձենալ յապահարն՝ լուր քաջ, հաս ի վերայ և իմանաս զչարաչար վնաս ապահարին անկողնոցն։ Գիտեալ, զի որք առեալ զսերմանս ի լիճս և ի ծովակս (ձեռ–ում ի ծովակս) սերմանեսցեն և ոչ երկիր մաքուր, մոլէգնոտս զնոսա համարիմք։ Նոյնպէս (ձեռ–ում նոյնապէս) լինին ախտք կանանց ըստ ամսոց, զի կենդանի երկիր մանկանն յօրինեսցի, և զառեալն ի զուգակցէն մաքուր պահեսցէ։

Արդ՝ ոչ այլ ինչ պատճառ ունի, բայց միայն վասն մանկանն կենդանութեանն լինն ամսեան ժամանակի յորովայնի մօրն։ Վասն որոյ ոչ ի մատաղ հասակ մօրն լինի ապահարին, դի չէ ժամանակ արգանդին մանկաբեր լինել և ոչ [յ]որժամ դադարէ ի ծնընդոց ի ժամանակի տնկեալ է Արարիչն դինել ապահարին ի բնութիւն կանանց, զի մանուկն կենդանի պահեսցէ. ուստի և յառաշագոյն մինչև մանուկ ստեղծեալ իցէ, յապարահին յառաւելութենէ կերակրոցն անկեալ յարգանդն ըստ ամսոց և ոչ գտեալ ի նմա զմանուկն, ճեպով արտաքս ելանիցէ։ Եւ յորժամ մանուկն ստեղծանի, ոչ. ևս դիմէ արտաքս, վասն մանկանն պիտոյից, որով զկենդանութիւն ունի։ Վասն որոյ պարտ է զարմանալ և փառաւորել զսքանչելագործն Աստուած, որոյ վասն մեր զարմանալոյ նոյն կարմրութիւն արեան ի սպիտակութիւն դարձուցանել մինչև մանուկն զարգասցի և ապա անդրէն ի նոյն գոյ[ն] դառնալ։ Բայց բնութիւն միմանոյն է և պղծութիւն ի նմա ոչ դոյ, զի եթէ պիղծ էր ծնունդն, ապայ և հարսանիս ոչ հրամայէր. պիղծ է պոռնկութիւն, լի չարահոտութեամբ անկողինք նոցա. սուրբ է ամուսնութիւն. և որ վասն ապահարին մի՛ յոգիս մեր մեղիցուք և մի՛ զմարմինս մեր ապականեսցուք զծնընդոցն, զի զայն Մովսէս և մարգարէքն պատուիրեցին. «Ի կին ապահար մի՛ մերձենալ», այլ [և] յանկողինս նոցա մի՛ ելանել, դի մի՛ կենդանի ծնունդքն ապականեսցին ժանտիւքն որ ի նմանէ աճեցեալ, դի յորժամ լիւրմէ զուգակցէն ընկալցի զմարմնաւորութիւն ամպողջ և անարատ պտուղ յորովայնի ծնընդոց յաշխարհ։ Ապա եթէ արք կամ կանայք առանց իմաստութեան յանդգնաբար մերձեսցին զանարժանս գործել, նոքա ոչ որդէծնութեան են անցեալ, այլ պիղծ և անառակ ցանկութեանց, այլ և որք իմանալն կարեն, ոչ լինին աւուրքն այն որդէծնութեան, դի զաղտեղութիւն յոլով ունիցին յինքեանս և ոչ տայ պատկերին ստեղծանել և յօգիլ ի միմեանս։ Ապա եթէ սակաւ ունիցին զհիւրն ի ներս յանկարծ զստեղծանելն, ստեղծանի մանուկ, բայց աղտեղութիւնք ընդ ստեղծուածն խառնեալ ծնանին խելք քիւրք, մարմնահարք, հիւանդք, անդամալոյծք, չարախորհութիւնք և յայլ ազտեղութենէ ի մասունս մարմնոյ տնկեալ և բունեալ, նեղխեալ և վիրաւորեալ և գտեալ ապականեալ զմարմինն և որ ի տղայութեան և որ յերիտասարդութեան և յոր ևս յառաջ ժամանակի չար ախտ յայտնի ազգ։

Վասն որոյ հոգելից մարգարէին ծանուցեալ պատուիրէ և ասէ, եթէ՝ «Ի կին ապահար՝ մի՛ մերձեսցիս», որպէս զի մի՛ ծնունդն կենդանի կարիցէ աղտեղութեամբ անդէն ախտիւք։ Եւ արդ՝ եթէ Մովսէս և եզեկիէլ հոգելից մարգարէքն պատուիրեցին չմերձենալ յանկողինս ապահարին։ Եւ հմուտք բժիշկաց վասն գիտելով զանցանս յանկողնացն զգուշացուցանեն զմարգ։ Եւ քննչտակարկատքն (մխայե b-ում քննել տա կարկատք. առաջինն անճատկանալի է, իսկ երկրորդը՝ սխալ—Վ. Հ.) հեթանոսաց ի բժշկական արուեստսն տեղեկացեալ զնոյն զանազան ախտիցն յոլովութիւն որ ընդ մարմին ծնընդոցն փաղփաղեալ ապականիցէ, որք այնմ ժամանակի ի տաղտկալի անկողինս մերձենայցեն իբրև օրէնս իմն հաստատեցին ոչ միայն անկողնոց հեռանալ, այլ և տանց և արանց հալածել իբրև եթէ զբնութիւն, զոր արար Աստուած պիղծ համարել, այլ մեք ոչ եթէ զոր արար Աստուած աստեաց ի բնութիւն կանանց խոտեմք պիղծ համարելով, այլ որպէս մարգարէքն պատուիրեցին չմերձենալ յանկողինս նոցա, վասն մանկակոտոր լինելոյ, որ ոչ սայ ստեղծանիլ աղտեղութեան և յոլովութիւն։ Եւ եթէ յանկարծ ինչ ստեղծանիլ և ախտիւք և ապականութեամբ ստեղծանի։ Վասն այսորիկ և մեք պատուիրեմք ըստ

մարգարէին «Մի՛ մերձենար յանկողինս նոցա». ղի մի՛ ծնունդն կորիցէ և մի՛ ծնողքն յոգիս իւրեանց մեղիցեն անհրկեղութեամբ և [յ]անդգնութեամբ, ղի մեղք այն են, զոր կամաւ և [յ]անդգնութեամբ ոք գործէ և ոչ յակամայ և ցօտվք։

Իսկ ոմանք ի սրբութիւնս պատկառեն, յատուրս աղտեղութեան բարիոք առնեն, վասն պատժի սրբութեան, զի և մեք յորժամ ձեռաց խոստովանիմք կամ հանդերձս զեռաքաքախս պատկառեմք յառաջի սրբութեանն մտանել և աղօթել, այլ լուանամք և մաքրիմք և անխիղճս կատարեմք զաղօթսն, որ է օրինակ, թէև ոգովք սրբեցելովք պարտ է մտանել առաջի Աստուծոյ։ ՌՄԵՑ Գ. Աղանդք բազում են աշխարհի, զորոց ոչ է արժան զբանս նոցա ընդ բերան ածել, բայց նաւատիանոսք՝ զապաշխարութիւն ոչ ընդունին, զի ասեն. «Մինչ մեռանին մարգիք, պատարագ, որ վասն նոցա մատուցանեն անընդունելի են», Օրանելին Աբանաս եպիսկոպոսն ասէ Ափրիկ Քուխպն ընդդէմ աղանդոյն եկեղեցացոց. «Ես այսպէս կարծեմ, թէ աղանդն եկեղեցացուցն ի վաղընշուց շիջաւ և խափանեցաւ, իսկ ահաւադիկ արմատ գառնութեան ի վեր երեսալ զբազումս չանայ ապականել, ուստի և քում իսկ աստուածսիրութեանդ յոյժ մեղադիր եղաք, լսելով զայդպիսի չարահոտ աղանդոյդ որ համարձակեցան ասել. թէ՝ «Ճետ հրաժարելոյն մարդոյն աշխարհէ, չկարէ պատարագք և ողորմութիւնք օգնել և սրբել զգնացեալսն և շնորհել նոցա զթողութիւն», Արդ՝ այսպիսի բան հայհոյութեան հեթանոսաց վայել է, որք անյոյսք են ի Քրիստոսէ և ոչ ակն ունին տեսանել զլոյսն յօխտենից ըստ բարոյական հեշտագնաց կորըստեան ընդունիցին տեղիս, իսկ հաւատացելոցն ոչ։ Զի եթէ զայր թագաւոր զոք ածէ ի հաւան, և լուծանել հրամայէ զկապանս կալանաւորացն, և որք ի քրէական մեռաղսն են մեծամեղքն աքսորեալ, զորոց և յիշեցուցանել ոք անգամ ոչ իշխէ զնոցանէ վայրապար առ թագաւորն։ Իսկ ապա եթէ ոք համարձակութիւն ունի, որ զորդի թագաւորին բարեխօս ունիցի և աղաչիցէ վասն նորա որ ի տանջանս և ի խոշտանկսն իցէ, ո՞չ ապաքէն զամենայն շնորհէ թագաւորն և արձակէ յայնպիսի չարաչար և դառն տանջանացն։ Ապա ուրեմն որչափ ևս առաւել Հայրն երկնաւոր որ շնորհեսցէ զյանցանս, յորժամ զենմանն Քրիստոսի Որդոյն Աստուծոյ առաջի անկանիմք, ներէ և թողու գնացելոցն, միայն եթէ մեք չերմութեամբ մատչիմք վասն նոցա առ Նայ, շնորհ[է] թողութիւն, և առնէ հանգիստ հոգւոց նոցա» (էջ 191ա—194բ. տե՛ս նաև b, էջ 251բ—255բ, f, էջ 288բ—293ա, g, էջ 161բ—165բ, q, 153բ—156ա)։ Ներկայացվող բնագիրը efg և մասամբ q ձեռ-երում գրեթե նույնն է, իսկ b-ում աղավաղումները և բացթողումները շատ են։

Սույն բնագրի Գ հոդվածն այլ բան չէ քան Աբանաս Աղեքսանդրացու թուղթը «Առ Յուստինէ յԱփրկէ» (տե՛ս Ս. Աթանասի Աղեքսանդրիոյ հայրապետի ճառք, թուղթք և ընդդիմացութիւնք, Վենետիկ, 1899, էջ 345—346)։ Ինչպես նշում է հրատարակիչը Աբանաս Աղեքսանդրացու այս թուղթը նա վերցրել է ճարտնտիր ձեռագրերից (նույն տեղում, էջ ժե)։

ՀՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐ
ԽԱ, ԽԴ, ՄԷ

Կանոնագրքի միայն XI դարի խմբագրութեան մէջ հանդիպում ենք Հովհ. Մանդակունու անունով երեք կանոնախմբերի, որոնք դրված են ԽԱ, ԽԴ, ՄԷ համարների տակ։

Ձեռագրում պահվել է միայն ԽԴ կանոնախմբի ցանկը. ահա այն.

«Ա. Վասն քահանայի որ Կ-ամեան է՝ լռեսցի ի պատարագէն։

Բ. Վասն քահանայի որ ի միում աւուր Բ պատարագ առնէ։

Գ. Վասն եկեղեցւոյ Բ պատարագի ի միում ատր մատուցեալ է։

Դ. Թէ ի քահանայից ի դնել և ի վաճառել երիցեն։

Ե. Վասն քահանայի որ արիւն հեղու։

Զ. Վասն որք զբերանս իւրեանց պղծեալ են դատարկ բանիւք։

Է. Որք խոստովանին և ի նոյն մեղս դառնան» (էջ 409ա)։

kmps *ձեռագրերում վերևում նշված կանոնախմբերի համար գրված են ցանկեր, որոնք կբերենք ըստ* k *ձեռագրի։*

ԽԱ կանոնախմբի համար.

«Ա. Վասն զգուշութեան առաջնորդաց զանարժանս և ղտգետս ձեռնադրելոյ» (էջ 191ա. հմմտ. m *էջ 195ա,* p, *էջ 210,* s, *էջ 240ա)։*

ԽԴ կանոնախմբի համար.

«Ա. Քահանայ Կ-ամեա ի պատարագէն լռեսցի։

Բ. Վասն քահանայի որ ի միում աւուր Բ պատարագ մատուցանէ։

Գ. Վասն քահանայի որ մատոյց պատարագ և եղբարն անգիտացեալ կրկին մատոյց։

Դ. Վասն քահանայի որ ի դին և ի վաճառ յաւժարեսցի և իշխանութեամբ վարեսցի հարկապահանջից լինելով։

Ե. Վասն քահանայի որ անասուն զենէ։

Զ. Վասն որք դատարկախօս լինին և յիշոցնատուք։

Է. Վասն որք խոստովանին և կրկին դառնան ի մեղս» (էջ 230ա, հմմտ. m, *էջ 231բ—232ա,* p, *էջ 250ա,* s, *էջ 209ա)։*

ՄԷ կանոնախմբի համար.

Ա. Վասն մեղուցելոյ որ դառնան ի մեղաց։

Ա. Վասն յանցանաց քահանայի և խոստովանութեան» (էջ 231ա, 233բ, հմմտ. m, *էջ 233ա, 234բ,* p, *էջ 251ա, 253ա,* s, *էջ 290ա, 292ա)։*

Ինչպես այս երեք, այնպես էլ «Կանոնագիրք Հայոց»-ի և հատորում գտնված (էջ 491—500) կանոնախմբերը թեև Հովհան Մանդակունուն են վերագրված, սակայն պնդել, թե դրանք նրա գրչի տակից են դուրս եկել, ճիշտ չի լինի։

Ըստ Տաշյանի «անշուշտ ստութեամբ» են ընծայված Հովհան Մանդակունուն կանոնագրքում նրա անունով հայտնի մի քանի կանոնները (Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 238)։ Այս չորս կանոնախմբերից միայն մեկը՝ ԽԱ համարը կրողը հրատարակվել է Հովհ. Մանդակունու ճառերի շարքում (Վենետիկ, 1836, էջ 202—203), և որը վերաբերում է տգետներին քահանա չձեռնադրելուն։ Կարապետ եպիսկոպոսը «Շողակաթ» ժողովածուում (Վաղարշապատ, 1913) լույս տեսած «Հովհան Մանդակունի և Հովհան Մայրագոմեցի» (էջ 84—136) իր հոդվածում նկատել էր, որ Հովհ. Մանդակունու «Ճառք»-ում հրապարակված «Կանոնք»-ը գտնում ենք նաև «Տճառն

Յովհաննու Մանդակունոյ Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ յաղագս պահոցն քառասներորդացն» ճառի վերջին մասում (էջ 100), որը մի փոքր ընդարձակ է (էջ 129—130. Հմմտ. Գ. Տեր-Մկրտչյանի հրատարակածը, Արարատ, 1903, էջ 663—665)։ Բանասեր Բարսեղ Սարգիսյանը «Քննադատութիւն Յովհան Մանդակունոյ և իւր երկասիրութեանց վրայ» (Վենետիկ, 1895) աշխատութեան մեջ ԽԴ համարը կրող և յոթ հոդվածներից բաղկացած կանոնախումբը համարում է Հովհ. Մանդակունունը, որովհետև այս կանոնները «հարազատութեան բնորոշ յատկութիւն ունին» (էջ 175, տողատակ)։ Եվ իսկապես «տեսուչ», վերակացուս, «գործակալ», «հրամանատար» բառերի իմաստն արտահայտված է V դարում գործածված «ոստիկան» բառով (Հմմտ. Սահակ Պարթևի ժ, Շահապիվանի ի կանոններում, տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 373, 465, Աստվածաշնչում՝ Թիւք, Դ, 16, ԼԱ, 14, Դ Թագ, ԺԱ, 18, Բուզանդ, Եղիշե և այլն)։ Ի դեպ, ինչպես նշել ենք վերևում, այս կանոնախմբի առանձին հոդվածներ անցել են Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված կանոնախմբի համապատասխան հոդվածներին, օրինակ՝ Դ հոդվածն անցել է ՃԼէ հոդվածին, Զ-ն՝ ՃԽԴ-ին, Ե-ն կարծես նման է հնչում ՃԼԸ-ին։

Կանոնագրքի ՄԷ՝ «Կոչումն ապաշխարութեանն» բնագրի վերջին՝ «Խոստովանութիւն քահանայի» մասը, համաձայն Բ. Սարգիսյանի, վերցված է հայ եկեղեցում գործածվող Մաշտոցից (էջ 174), իսկ «Բաղում գաղտածիգ նեխուք վիրաւորէ զմեզ սատանայ» հատվածից մինչև վերջ՝ «Վասն պտղոց և պատարագաց և ողորմութեանն» ճառից (Հմմտ. «Ճառք»-ի 1836, էջ 45-ից)։ Այս կանոնախմբի միայն սկզբի մասն ըստ կարապետ եպիսկոպոսի «կարող են Մանդակունու գործերից առնված լինել» (Շողակաթ, էջ 101)։ Ն. Մելիք-Թանգյանը մի շարք օրինակներով ցույց է տալիս, որ սրա աղբյուրը հանդիսանում է Գրիգոր Լուսավորչի կանոնախումբը (Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, գիրք Ա, էջ 489)։ Թերևս հավանական լինի ասել, որ Մանդակունու անունով վերևում նշված երեք կանոնախմբերը դուրս են եկել ոչ թե Մանդակունու գրչից անմիջապես, այլ մեկ ուրիշը վերջինիս ճառերից քաղել է, խիստ համառոտ և խմբագրելով, գրանք նոր տեսքով ներկայացրել է նրա անունով։ Այս աշխատանքների ժամանակ բացառված չէ նաև այլ աղբյուրներից, տվյալ դեպքում Գր. Լուսավորչի կանոնախմբից, օգտվելու հնարավորությունը։ Հիշեցնենք նաև, որ այս կանոնախմբերը չեն մտել Կանոնագրքի VIII և X դարերի խմբագրություններին մեջ և հանդես են գալիս միայն XI դարի խմբագրությունում։ Դա ինքնին ուշագրավ է։

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ԿԱՆՈՆԱԳՐՔԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Ա. № 168 ձեռագրի պահպանակ[1]. 4 թերթ. երկուսը ձեռագրի սկզբում, երկուսը՝ վերջում. 4 թերթն էլ մագաղաթ։ Թերթերի այժմյան մեծությունը՝ 23,5×16,5 իսկ նախնականը՝ 31,5×21,5. առաջին թերթը 31,2×21,5։ Պահպանակի թերթերը ձեռագրի չափսին դարձնելու նպատակով երկարությունից 8,3 սմ և լայնությունից 5 սմ կտրված է։ Գիրը՝ բոլորգիր, մասամբ երկաթագիր միչին մեսրոպյան. երկսյուն։ Գրի նախնական սյունակների չափսը 22×7,8, այժմյան առաջին երկու թերթերը՝ 18,5×7,5 և 18,5×4,5—4,9, իսկ վերջին երկու թերթեր՝ 21,6×7,5 և 21,6×4,5—4,7։ Առաջին երկու թերթերում 19 տող, երրորդում՝ 21, չորրորդում՝ 20, կտրված պետք է լինի 4—6 տող։ Յուրաքանչյուր լրիվ տող ունի 15—17 տառ։ Պահպանակի թերթերը համարակալված են վերջերս՝ ա-ը։ Հոդվածների հաջորդականությունը նկատի ունենալով, թերթերը պետք է դասավորել ե, զ, դ, գ, բ, ա, է, ը հերթականությամբ։ Ժամանակ՝ XI—XII դարեր։ Պահպանակը բովանդակում է Անկյուրիայի կանոնախմբի ե—ի հոդվածները, սկզբի, միչին և վերջին մասերից թերի։ Պահվել են առանձին հոդվածների մասնավոր համարները։ Ամենավերջում պահվել է Անկյուրիայի կանոնախմբին հաջորդող Կեսարիայի կանոնախմբի վերնադիրը, առաջաբանի վերնադիրը և սկզբի երկու բառը։ Յուրաքանչյուրից մեկ երկարությամբ, բոլոր թերթերում, ինչպես նշեցինք վերևում կտրված է 5 սմ., կտրված մասում բառերը ուղղանկյուն փակագծերում վերականգնել ենք համաձայն կանոնագրքի համապատասխան կանոնախմբի բնագրի, նկատի ունենալով տեղի հնարավոր տարողությունը։

Բ. № 3534 ձեռագրի պահպանակ[2]. 2 թերթ, վերջին պահպանակ։ Մագաղաթ։ Մեծությունը՝ 17,7×13։ Այս երկու թերթը հանդիսանում է նախկին ձեռագրի մեկ թերթը՝ 25,8×17,7 մեծությամբ։ Այն մեջտեղից ծալել են և դարձրել տվյալ ձեռագրի չափով. մնացել է անվնաս։ Նախկին էջն ունեցել է 20 տող. լրիվ տողերն ունեն 30—34 տառ. գրության մակերեսը՝ 23,5×14,5։ Միասյուն, գիրը միչին մեսրոպյան երկաթագիր։ Ժամանակ՝ IX—X դարեր։ Պահպանակը բովանդակում է Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված «Վասն պէսպէս և բիւրապատիկ ախտից» կանոնախմբի ներկա հրատարակության ՄԲ—ՄԺԶ հոդվածները՝ թվով ութ, ընդ որում ՄԲ հոդվածը սկզբից, իսկ ՄԺԶ հոդվածը վերջից թերի են։ Այս երկու հոդվածների կորած մասերը գտնվել են նախորդ ե հաջորդ էջերում։ Չի պահվել հոդվածների ոչ մի կարգահամար, բացառությամբ բերված բնագրի երկրորդ հոդվածի կարգահամարի միավոր թիվը՝ Ա, հավանաբար ներկա հրատարակության Մ հոդվածը, որը պատառիկում ունեցել է ՄԺԱ համարը և այժմ մնացել է վերջին՝ Ա տառը։

Հոդվածների հաջորդականությունը նկատի ունենալով պատառիկի էջերը պետք է դասավորել 1, 4, 2, 3 հերթականությամբ։

Գ. № 967 ձեռագրի պահպանակ[3]. 3 թերթ մագաղաթ. որից մեկ թերթը ձեռագրի սկզբում կպցրած է կազմի ներսի կողին, իսկ երկուսը՝ վերջում. դրանցից երկրորդը դարձյալ կպցրած է կազմի ներսի կողին։ Մեզ հետաքրքրում է ձեռագրի վերջում դրված առաջին պահպանակի առաջին էջը. մեծությունը՝ 24,5×16. երկսյուն. գիր՝ բոլորագիր երկաթագիր, բայց երբեմն պատահում են գլխագիր տառեր, օրինակ՝ Պ, Շ, Մ, Ջ, Ջ. տողեր՝ 19։ Այս թերթի աջ եզրը ներքից վնասված լինելու պատճառով երկրորդ սյունակի վերջին տողը չքացել է ձեռագրի կազմելու ժամանակ։ Պահպանակը լայնքի աջ եզրից մոտավորապես 4 սմ. կտրված է, դրա հե-

---

[1] Ձեռագիրը 1371 թ. ընդօրինակություն է (էջ 152բ)։

[2] Ձեռագիրը 1497 թ. ընդօրինակություն է (էջ 349բ)։

[3] Ձեռագիրը ԺԴ դարի ընդօրինակություն պետք է լինի։

տևանքն եղել է այն, որ երկրորդ սյունակի բոլոր տողերի վերջին մասից մոտ 2 սմ. և լուսանցքը նույնպես կտրված է։ Ժամանակ IX—X դդ.։

Նշված պահպանակը ձաշոցի մաս է։ Պահպանակի առաջին էջը բովանդակում է Հովհան Մանդակունու «Կոչումն ապաշխարութեան» դրվածքի, որ կանոնագրքի ներկա հատորում մտել է Ծէ համարի տակ, մի փոքր մասը, որը զգալի չափով տարբերվում է կանոնագրքում եղածից։ Եթե այս բնագիրն իրոք Հովհ. Մանդակունունն է, ապա, ինչպես ցույց է տալիս պահպանակի և կանոնագրքի համապատասխան մասերի համեմատությունը, վերջինիս մեջ պահվածը բավականին հեռացել է սկզբնական բնագրից։

Ա.

h սիրութեամբ ինչ ճայ
Ել կամ բազում ինչ յաւ
ելուլ զժամանակս ապ
աշխարութեան. ման
զի ամենայն ինչ որ աճ
ցեայ վարճն իցեն եւ յոր
ում վարիցին ամենայն
իրաւ ճարց եւ փորձ լի
նին բսա նմին իրի մար
դասիրութիւն չափեսցի:
Զ. Վասն այնոցիկ որ լոկ ի
ասստելոյն եւ կամ տան
չանաւ, կամ տնաւո
ւթեամբ, կամ վասն ի
տեդեացն աւտարացա
նելոյ ճնազանդեցան
եւ զոճս արարին մինչ
եւ ցայս ժամանակս ոչ
դարձան եւ ապաշաւե
ցին եւ այժմ եւ յառաջ
ման զժամանակս ժող
///

կին րնդ ունկն[դիրս]
կայցեն: Եւ յետ [մեծի]
աւուրն այսինք[ն զատ]
կին րնդ կարգ[աւ լի]
ցին Դ ամս: Ե[ւ յետ Բ]
ից ամացն ճա[ւասար]
եսցին առանց [աւրի]
նաց. եւ այսպ[էս եկես]
ցեն ի կատար[եալն զի]
ամենայն իրա[ւ Զ ամն]
կատարեսցեն [ապա ե]
թե ոք յաւուշ ք[ան զժո]
ղովն ընկալա[ւ ապաշ]
իւարութիւն յ[այնմ ժամ]
անակէ թուես[ցին նոցին]
սկիզբն զվեց [ամն կա]
տարելոյ: Ապ[ա եթե]
մինչ վիշտ ե[ւ ակնկա]
լութիւնք ի ճի[ւանդու]
թենէ, կամ ա[յլ ինչ]
[պա]տճառաո[ց պատաճ]
///

զ /// ուր եւ տեղի որ
/// [ի]ցէ պղծութեան ի
[ռեանց] մանաւանդ ե
[թե զիւր]եանց եւս կերա
[կուրսե տ]արան եւ անդ
[ցոփութ]եամբ շոայղ
[եցան ֆ]անզի այնպի
[սեացն] ասէ գիր խառ
[նակեց]ան ընթ ճեթա
[նոսս եւ] ուսան զգործս
[նոցա] վասն այնպիս
[եացն կա]մ եղեւ Գ ամս
[ընդ ուն]կնդիրսն լինել
[եւ Թ ամս ընդ]դ ձեռամբ ճաւ
[ասարել] աղաւթից ըստ
[եպիսկո]պոսին կամաց
[ի ձեռն] ողորմութեան եւ
[դթոյ տն]անգաց ճաղ
[որդեաց]ի աւրինացն:
[Ը. վասն ո]րք երկիցս եւ
[երիցս չո]գան եւ խ[առ]
///

///
ռեանց կամաց ի զղջումն
եւ յապաշխարութիւն
եկին. կամ եղեւ է ամ
ընդ կարգաւ լինել, եւ
Թ ամ ճաւասարեալ աղաւ
թից ընդ ձեռամբ, ապ
ա մտեալ յեկեղեցի ել
ցէ ընդ ապաշխարողս
մի ամ: Ապա ննեալ
ճետն եւ չերմեռան
դ ապաշխարութիւնն
ողորմութեամբ եւ գթով
տնանկաց ֆաւել զինն
ըստ եպիսկոպոսին կա
մաց ճաղորդեացի աւրինաց:
Թ. Վասն այնոցիկ որ ին
ֆեանք չճեռացան ի
զոճելոյ կռոց եւ յուտե
լոյ զպղծեալսն, այղ եւ
զեղբարս եւ զընկերս
իւրեանց բռնադատե
///

/// [սպանա]
նել հրամայեցին. այղ
Երկրորդս կամ եղեւ ամ
ենայն ժողովոյն ընդ
դէմ Երթալ տէրունական
հրամանին. եթե ոք ուր
ասցի գՔս առաջի մարղ
կան ուրացայց եւ ես զնա
առաջի հաւր իմոյ որ յեր
կինս է: Զոր արձակ
Լ՛ յերկրի Եղիցի արձակ
Եալ յերկինս: Արդ կամ
Եղեւ մեծ ամենայն ժող
ովոյն զի կեցցեն եւ մի
մեոցին, եթե ի դարձ փր
կութեան եկեսցեն ի
կատարեալ խոստովան
ութիւն. մոլորեցուցիչ
ք՛ն որ մոլորեցուցին զըն
կերս իւրեանց բազում

/// [ճաւասար]
ել աղաւթից. եւ [ի ձեռն]
տրոց տնանկաց [ճաղոր]
դեսցի աւրինաց[:]
Ժ. Վասն որ՛ ուտ[են խառն]
եւ անխտիր զկե[րակուրս]
ճեթանոսաց, կ[ամ եղեւ]
մեծ եւ ածասէր [ժողովոյն]
ասել թե սրբոյն ամենայ
ն ինչ սուրբ է, [/// պղ]
ծոյն ամենայն [ինչ պիղ]
ծ է, զի զոր ինչ [արժան է]
ուտել զնոցա, [այս է]
թե ճնար ինչ ից[է ամեն]
եւիհ մի ճաշակ[ել ապա]
եթե յանդգնե[սցի յոր]
կորստութիւն [զպան]
իր եւ զմիս զոր [երախայ]
մարդոյ զենեա[լ իցէ մի]
կերիցէ, եւ մի զ[ամենայն]

գ /// [յա]
զդումն սղծ
[ութեան]ն իւեանց չէ
[անցուցեա]լ: Զնաց, զգին
///ն, զմիրգ, զբան
[չար] ճանդեռծ զկե
[նդանի] անասուն ճամ
[առձակ] լիցի: Այդ եւ դու
[նոյնպէս] մի տացես զսր
[բութիւ]ն չանց, զկե
[ռակուր] ուխտի սրբոյ ե
[կեղեցւո]յ մարդ որ ոչ
[ունի դ]ռոշմ տէրուն
[ական ո]չ ճրամայեն
[կանոն]ք: Իսկ եթե կա
[մեսցի զ]սուտաբելոյն բա
[ն ի կիր ա]րկանել զոր
[ինչ ի ս]պանդիանոցի
[վաճառ]ի կերայք: Լուր
[անդէն] նմին զոր ին
///

///
ապաշխարութեամբ
եւ գթով տնանզաց ար
բեսցի. Ա. ամ ընդ ձե
ռամբ լինել: Այլ ուխտի
մանկանց ամենեւին
ոչ մերձանալ: Ոչ գրե
ալ է թե առ արտաքինս
և իմաստութեամբ գնաս
ջիք զի մի անուն Այ նայ
ճոյեսցի:
ԺԱ. Վասն սուրկաւազաց
թե յարժամ տանիցին ի
յաւծումն եւ նոքա բռ
նոքիցեն եթե ոչ կար
ենք կուսան լինել,
թողացուսցեն մինչ
եւ սրբութեամբ զու
գեսցին, զի սուրբ են
անկողինք եւ անար
///

Բ

/// [ոմ]
անք յաւծանելն լուս
նղեն եւ հանելութեամբ
յանձին կալաւ որպէս
եթե հաստատուն կայց
են յաշտիճանի անդ
Եւ յետոյ ամուսնացաւ,
լռեալ լիցին ի բանս
այսութենէն եւ ի կարգ
է պաշտաւնեից ի բաց
կացցէ է ամ ընդ ունկն
դիրս կացցէ, եւ Գ ամ
ընդ ձեռամբ, տուաւ
տնանկաց բաւեսցէ զ
մեղս իւր, բնեալ եւ նայ
եցեալ յապաշխարու
թիւնն եպիսկոպոսին
հաղորդեսցի աւրինաց.
բայց ի կարգ եւ յաշտի
հան մի մերձեսցի:

///
են որում խաւս [եալ]
են թե եւ ի բոն[ութիւն]
ապաստան մի թ[ողցեն:]
ԺԳ. Որ յառաջ բ[ան զմկր]
տութիւն ընդ[ունեալ գո]
հեցին եւ յետ ա[յսորիկ]
մկրտեցան, կա[մ եղեւ]
յաշտիճան մե[րձեցու]
ցանել զայնպ[իսիսն]
վասն զի սրբե[ցան աւ]
ազանաւն:
ԺԴ. Քորեպիսկոպ[ոսաց մի]
լիցի երիցուն [ս կամ]
սարկաւագո[ւնս աւծ]
անել: Այլ եւ ո[չ երիցու]
նս ի բաղաքի [ուրեք առ]
նել առանց հա[մարձակ]
ելոյ եպիսկոպ[ոսին կամ]
թղթովբ կամ [բանիւբ]
///

ա

///

[գաւառ]ի ասի ըստ ճոռ
[ոմին] առ մեծամեծ
[աւրն] այսինքն է որ զխա
[ղաքն] ունին:
[ժե. Ոյք? յո]վսէփ անդ իցեն
[երիցուն]ք կամ սարկաւ
[ագուն]ք կամ այղ ոք ի
[պաշտա]ւնեից, եւ ճեռի
[իցեն ի մ]սոյ եւ միտք իւր
[եանց] /// իցին ի ճաշակ
[ել ճամա]րձակ կերիցէ
[և մի դա]դտաբար: Ապա
[եթե կա]մեսցին պաճ
[իցեն ը]նդունին կաճ
[ոնխս եր]կոսեան: Ապա
[եթե ոք] պիղծ ճամար
[իցի զ] բանջար կամ զ
[ճաց որ] մսոտ իցէ, ոչ ըն
[դունին զ]նու կարգք եկե
ղեցւոյ:

/// [վա]

ճառեցին, իշխան լիցին
անդրէն ի նոյն պաճան
ջել, բայց եպիսկոպոսն
կշռեսցէ զիրաւն եւ զար
ժանն եթե մարթ է առն
ոյ զգինն կամ դարձ
ուցանել:
ժէ. Վասն այնոցիկ որ ընդ
անասունս պղծեցան,
զի եթե ի կուսութեան ոք
զործեաց զայն որպէս
թե ճնզետսւսան ամեայ
իցէ, ժե. ամ ընդ ունկն
դիրս կացցէ, եւ ե ամ
ընդ ձեռամբ, ճայելով
եւ բննելով զսպաշխ
արութիւնն եթե արտ
ասուաւք ջերմեռանդն
սրտիւ զդջանալով բաւ

է նսցէ զմեղսն տրովք տն
անկաց հաղորդելոյ ար
ժանի լիցի: Ապա եթե ի
կատարման հասակի ի
ցէ որպէս թե Ի ամեայ ի
կէ Ի ամ ընդ ունկնդիր
սն կացցէ, եւ ե ամ ընդ
ձեռամբ: Եւ եթե յամ
եալ իցէ ի մեղսն՝ յաւել
ցեն եւ յապաշխարու
թիւնն, ընեսցի ըստ
չերմութեանն, տրովք
տնանկաց հաղորդես
ցի աւրինաց: Ապա եթե
կին ունիցի եւ զզոռծ
պղծութեանն գոռծ
եաց, մինչեւ ի վախճան
ընդ ունկնդիրս կացցէ
հեծեծանաւք եւ հա
ռաչանաւք եւ տրովք
/// [ից]

են, եւ զկաթն [եւ զշա]
ղիղն շուրք կե[րիցեն:]
ԾԸ. Ոյք բծատր ե[ին եւ բիծ]
ինչ ունիցին, ա[յսինքն]
է պիսակութիւ[ն կամ]
այղ ինչ ախտ ո[ր փոփոխե]
լով է, իբրեւ նե[նգութեամբ]
մերձեցան յայ[ս զի վ]
նասեսցեն ում[եք, այս]
պիսիքն ընդ [դիւահար]
ս կացցեն [:]
ԾԹ. Ոյք եպիսկոպ[ոսք եղ]
են եւ հաստա[տեցան]
եւ ոչ ընդուն[ելի եղ]
են յիշխանու[թենէն]
յայնմանէ որ[ում աւան]
դեցան եւ յայ[լ իշխա]
նութիւն կամ [եցան մեր]
ձանալ եւ բոն[ադատել]
մերժելով զեպ[իսկոպոս]
[ն իշխ]անութե[ան այնոր]
///

Ը /// [կապել] յեկեղեցւոյ:
[Ապա ե]թե կամիցէ եո
[ցա երի]ցութեան կար
[գին յոր]ում եին յառաջ
[նատե]լ եւ զանուն
[երիցու] արժան է ուն
[ել արժա]նի լինիցին ըն
[ղունել]ութեան: Ապա
[եթե ըն]դդէմ կացցեն
[իւրեան]ց եպիսկոպոս
[ին եւ ան]կառակեսցին,
[ընկեցե]ալ լիցին ի պա
[տուէ եր]իցութեան եւ
[ցոյցք լի]ցին իբրեւ ընկ
[եցեալ ժո]ղովրդեանս առ
[աջի զի ա]մենայն ոք զի
[տակ] լիցի:
[Ի. Վասն ա]յնոցիկ որ ի
[չափ ան]սեալ իցեն եւ
[կուսու]թիւն խոստա
[նայցեն] պահել ե[ւ սա]
/// [որ]

պէս զայն որոյ երկուս
կանայս արարեալ իցէ
եւ զսանման զնոցին
կալցի եւ զապաշխար
ութիւն Բ ամ առ դրանն
ընդ ձեռամբ, եւ Ա. ամ
մտեալ յեկեղեցին ընդ
ապաշխարողս ելցէ,
եւ զչերմութիւն ապ
աշխարութեանն տես
ցեն եւ ձաղորդեսցի աւ
րինաց: Բայց յաւծումն
ֆաճանայութեան մի
մերձեսցի: Այղ վասն
կուսանացն որ մերձա
նային առ նմանս զայն
պիսիսն խափանեցաք
զի մի եւս լինիցին:
Կանոնիս Կեսարիա
Առաջաբանք
Այս կանոնք ///

1 [fաճա]ճայիճ Բ եւ Դ վկայիւf մի՛ իշխեսցէ թողու
զնա եւ այղ առնել բայց եթե վասն պոռնկու
թեան եւ մարմնոյ գեղծութեան.
Մժ]Ա. Կին կամ այր ցաւագին եւ ախտաժետ կամ առ
ագէտ որ լինի մի՛ իշխեսցէ ամուսնանալ եւ ա
պականիցի զպսակն աւրինութեան եւ եթե nf
յանդգնի գկէս ընչից իւրոց տացէ յեկեղեցի
եւ երեf ամ ապաշխարիցէ.
[ՄժԲ] Կին եթե խաւսեալ իցէ առն եւ ընթացեալ յեկե
[ղեցին] ///

4 եւ չար գործf յայտնիճ աղչկանն իշխան է
այրն առնել կամ արձակել. ապա թե յեկեղե
ցին մտեալ իցէ մի՛ իշխեսցէ արձակել. եւ եթե
արձակեսցէ այրի կոչեսցի եւ Գ ամ ապաշխարիցէ:
[ՄժԴ] Կին որ ի ծննուընս նեղի եւ ոչ կարէ ծնանել եւ ի
նարտարաց nf գիտասցէ արժան է յաւշել եւ զեր
ծուցանել զմայրն. ապա թե մանուկն կեն
դանի լինի յորովայնին եւ յանդդնի nf սպանա
նել զմանուկն է ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ եւ
Բ ընդ ձեռամբ ապա արժանի լիցի աւրինաց:

2[ՄժԴ] Կին եթե ամուսնասցի եւ Աստուած փակեսցէ զարգա
նդն չտալ նմա պտուղ եւ նա զվնասն յայրն տա
եւ պոռնկէ վասն մանկանն է ամ ընդ ունկնդիրս
կացցէ եւ Բ ամ ընդ ձեռամբ արժանի լինիցի աւրինաց:
[Մժե] Թե nf ձեռն արկանէ անասնոյ ի նաւատացելոց
յեկեղեցի մի՛ մտցէ եւ յաչ fաճանային մի՛
իշխեսցէ երթալ եւ մատաղ մի՛ իշխեսցէ առնել
եւ եթե թողցէ ի բաց Գ ամ ընդ ունկնդիրս կաց
ցէ եւ Ա ընդ ձեռամբ արժանի լիցի աւրինաց
[ՄժԶ] Թե nf յիւր աւենէ եւ ի մեռա[ւ]րէ խնամ[ու]

3 թիւն առնէ մինչեւ ի չորրորդ եւ ի հինգերո
րդ ազգն պսակն անվաւեր լիցի եւ պսակադիրն
լուծցի ճ դրամ տուգան տացէ եւ առաչնորդն
իշխան լիցի որոշել ի միմեանց եւ փոխանակ ա

նարգանաց պսակին ձձ դրամ տուգան տացէ եւ
ապաշխարութիւն պռոնկին եղիցի եւ ում կա
միցի առն լիցի.

[Մծկ] Կատաղի աղտեղութիւնն զոր առեւանկն ասեն թե
ֆանանայ խորհրդակից լինի կամ պսակ դնէ լու
ծեալ լիցի ի կարգէն Ծ տանկինակ եւ ձ դրամ տու
[գանս] ///

և
սյունակ

իւ վաշխ եւ տոկոսիս է ա[ո] ///
[րէ] սուտ վկայեաց Գ թէ իշոցս ասաց
եւ կամ լեզուանի է. եւ կամ հայհոյ
իշ. Դ: ամ ապաշխար[եսցէ]: թէ զծնողսն
անարգեաց. Ե: ամ ասյաշխարես[ցէ]:
թէ ուխտեաց եւ ստեաց, եւ ստեսց: Ա:
թէ ի թաղտերսսն գնաց: Ա: ամ ապ[աշխարեսցէ]
թէ ի վերայ մեռելոյ կոծեալ է շատ:
թէ զհանանայս բամբասեալ իցէ.
թէ ի տունս հեթանոսաց եկեր: Դ
թէ զմեզս սյղոց ուսոյց. թէ կուս
ութ[ի]ւն խոստացաւ եւ չարար: է:
թէ անողորմ իցէ: Դ: թէ զաշսն ի
խառնակումն անասնոց անխտիր:
թէ զպտուղս եկեղեցւոյն խորեաց.
Եւ զլաւն իւր համարեցաւ: Դ: ամ ապ[աշխարեսցէ]:
թէ զուրբաթ կամ զշորեքշաբաթ
ելոյծ: թէ յաւուր ուխտի կամ ի կ
երակէի նախ քան զպատարագն եկեր:

Բ
սյունակ

Վասն կանանց ///
թէ առնն հնազան[դեալ իցէ?]
կամ լեզուանի է. [եկ]
ղեցին լուսացուչէ: [մե]
ռելոտիս վէրարկո[ւ] ///
թէ ի կաթնն ջուր խա[ռնեաց]
թէ զմանուկն իւր ի ստ[նդիս]
դիացուցեալ է: Թէ ///
Վասն հանանա[յից]
թէ անարժան կնաւն ք[անանայութ]
իւնս տար: կամ առանց ///
շերին ժամ արար. կա[մ եպիսկ]
ոպոսէն լուծեալ էր եւ ///
կամ առանց սրբողոնի զ[պաշտօն?]
մատոյց, կամ սխս ուն[էր] ///
թէ կաշառս էառ կամ [զրկեաց? ե]
զբաւրն. թէ մխտ ու[նէր?] ///
կամ թէ մե ///
թէ ///

ՅԱՆԿԵՐ

ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐԻ ԱՌԱՋԱԲԱՆՆԵՐԻ (Ա), ՎԵՐՋԱԲԱՆՆԵՐԻ (Բ) ԵՎ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ (Դ) ՍԿԶԲՆԱՏՈՂԵՐ

Երեք տեսակ՝ Ա, Բ, Դ, այս ցանկերում նշել ենք կանոնագրքի ներկա հատորի տաս կանոնախմբերի առաջարանների (Ա), երեք կանոնախմբերի վերջաբանների (Բ) և բոլոր կանոնախմբերի հոդվածների (Դ) սկզբնատողերը և դրանց տարբերությունները, որոնք տողերի վերջում, կլոր փակագծերում, կրում են շեղատառ տ նշումը, այսինքն՝ տարբերակ։ Միևնույն սկզբնատողի, հատկապես առաջին բառը տարբերակ ունենալիս նշված են այբբենական կարգով, բացառություն են կազմում «եթէ» և «թէ» կամ «թէ» և «եթէ» բառերը, որոնք նշված են տեղում, այսպես՝ «ևթէ (տ. թէ)» կամ «թէ (տ. եթէ)»։ Իսկ եթէ տ-ն դրված է սկզբնատողի որևէ բառի մոտ և կլոր փակագծում ավելացված է մի բառ, դա նշանակում է, որ տվյալ բառն ունի տարբերակ։ Թադևոս առաքյալին վերագրված և Մակար Ա-ի կանոնախմբերը հարց և պատասխաններ են։ Սրանցից վերցրել ենք «Հարցումն»-ի սկզբնատողը, չնչելով «Հարցումն» բառը։ Սկզբնատողերի վերջում նշված են կանոնախմբերի անունները համառոտագրությամբ և հոդվածների մասնավոր համարները, օրինակ Սի. Ա կամ Բ Անտ. Ա, այսինքն՝ Սիոնի կամ Երկրորդ Անտիոքի կանոնախմբերի Ա հոդվածները։ Այստեղ այբբենական կարգով տալիս ենք այդ համառոտաղրությունները.

Աթ.—Աթանաս
Աթեն.—Դիոնեսիոս Աթենացի
Աստ.—Գրիգոր Աստուածաբան
Ար.—Դիոնեսիոս Արիսպագացի
Բ Անտ.—Երկրորդ Անտիոք
Բարս.—Բարսեղ Կեսարացի
Դիո.—Դիոնէ
Եղ.—Եղիշէ
Եպիփ.—Եպիփան Կիպրացի (ԼԱ կամ ԽՋ)[1]
Եփր.—Եփրեմ Ասորի
Թադ.—Թադէոս
Խոստ. Անտ.—Խոստովանութիւն Անտիոքի
Կար.—Կարին
Կիւր.—Կիւրեղ Աղեքսանդրացի
Կղ.—Կղեմէս
Հիպ.—Հիպոլիտ
Ման.—Մանուէլ
Մակ.—Մակար
Մել.—Մելիտոն
Մանդ.—Յովհան Մանդակունի (ԽԱ կամ ԽԴ կամ ՃԷ)

---

[1] *Կանոնագրքի ներկա հատորում գտնվում են Եպիփան Կիպրացու երկու կանոնախումբը՝ ԼԱ և ԽՋ, իսկ Հովհ. Մանդակունու երեք՝ ԽԱ, ԽԴ և ՃԷ համարների տակ։ Սկզբնատողի վերջում կլոր փակագծերում, եթե նշված է «(ԼԱ)... Եպիփ. Ա» կամ «(ԽՋ)... Եպիփ. Ա» ապա դա նշանակում է, թե խոսքը վերաբերում է Եպիփան Կիպրացու ԼԱ կամ ԽՋ համարների տակ գտնվող կանոնախմբի Ա հոդվածին։ Նույնը վերաբերում է նաև Հովհ. Մանդակունու ԽԱ, ԽԴ և ՃԷ կանոնախմբերի հոդվածների սկզբնատողերին։*

Յովհ. եր.—Յովհան երուսաղեմացի
Նեկ.—Նեկտար
Ներ.—Ներսէս
Նիկ.—երկրորդ Նիկիականք
Սահ.—Սահակ Պարթև
Սեր.—Սեբերիանոս
Սի.—Սիոն
Սոկ.—Սոկրատ
Վաչ.—Վաչագան
Փիլ.—Փիլիպպոս

Ա.

ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐԻ ԱՌԱՋԱԲԱՆՆԵՐԻ ՍԿԶԲՆԱՏՈՂԵՐ

Ահա մասնաւոր եղաք դայս եւ ի փափագ սիրոյ (տ) . . . . . *Մակ.*
Ահա վասն ահին եւ երկիւղին Աստուծոյ եւ ի փափագ սիրոյ . . . . . *Մակ.*
Աշակերտեալք սրբութեան հաւատոյ՝ գաւանողք սրբոյ ուխտիս . . . . . *Աստ.*
Առաչնորդ սրբութեան հաւատոց գաւանողք սրբոյ ուխտիս (տ) . . . . . *Աստ.*
Խոստովանիմք որպէս ուսուցին (տ. ասացին, չէ՛ ուսուցին) գիրք սուրբք . . *Խոստ. Անտ.*
Որպէս ասէ՝ յերկուց եւ յերից վկայից հաստատեսցի . . . . . *Բ Անտ.*
Որք (տ. որ) պատմող (տ. պատմողք) աստուածային աւրինագրութեան եղեն . . . . *Սի.*
Ցաղաղս Քառասունս աննելոյ (տ. առնելոյ) երիս միանգամ արժան է . . . . . *Փիլ.*
Ցամի չորրորդի Կոստանդիանոսի կայսեր բարեպաշտի թագաւորի . . . . . *Դէ.*
Ցամս (տ. կամս) Վաչադանայ Աղուանից արքայի բազում հակասութիւնք լինէին . . *Վաչ.*
Ցորժամ լուսաւորեցաւ քաղաքն մկրտութեամբ. . . . . . *Թագ.*
Սուրբ եւ աստուածասէր (տ. աստուածահաճոյ վարուք) ժողովն (տ. ժողովուրդն) . . *Կար.*

Բ

ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋԱԲԱՆՆԵՐԻ ՍԿԶԲՆԱՏՈՂԵՐ

Նւ եղիցի ձեզ ամենեցուն (տ. ամենուն) եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց. . . . . *Սի.*
Զայս պայման արարին եպիսկոպոսքն եւ քահանայքն . . . . . *Վաչ.*
Իբրեւ կատարեաց զայս սուրբ առաքեալն Թադէոս . . . . . *Թագ.*

Գ

ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐԻ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ՍԿԶԲՆԱՏՈՂԵՐ

Ազատ արանց (տ. ատանց) որչափ իւրեանց դաստակերտքն են . . . . . Վաչ. Ի
Ազատ մարդոյ եւ թագաւորազգի որ ինչ հոգւոյն մասն է . . . . . Վաչ Գ.
Ազատ մարդոյ իւր եկեղեցւոյ եթէ սեղան կանդնէ . . . . . Վաչ. ԻԱ
Աղչիկ խաւսեալ (տ. ի տալ) առն (տ. չիմ առն), թէ յապարաժի իցէ . . . . . Սի. Իւ
Ամբարտաւանք եւ փառասէրք զրկեալ են ի կենացն' . . . . . Բարս. ԻՆ
Ամենայն գիրք աստուածաշունչք են ի խրատ . . . . . Բ Անտ. Բ
Ամուսնացեալ քահանայ որ կամի պատարագ մատուցանել . . . . . Թագ. ԺԲ
Ամուսնացեալ քահանայն որպէս պատրաստ իցէ որ կամի պատարագ (տ.) . . . Թագ. ԺՒ'
Այլ եթէ տեսանէ զսուր թշնամեաց կամ զայլ որոգայթս (տ.) . . . . . Բարս. ՃԿ
Այլ զերրորդ ազգի մի' արասցէ, ղեղբաւր կին (տ.) . . . . . Վաչ. Ժ
Այլ կամ կին ուխտական կամ շնորհաց տէր (տ.) . . . . . Բարս. ՃՀԱ
Այլ հաւատացեալ որ յաւուր կիրակէի զձայն (տ.) . . . . . Բարս. ՃԿԶ
Այլ որ պոռնկի ընդ երկուց քերց՝ է ամ ընդ ունկնդիրս (տ.) . . . . . Բարս. ՃՆէ
Այլ որ քողու զկին իւր վասն աստուածպաշտութեան (տ.) . . . . . Բարս. ԿՐ
Այլ վաքսնամեայ կամ կին մերձ են ի վախճան (տ.) . . . . . Բարս. Մ.Հ
Այլ վասն մերոյ մեղաց յորժամ աշխարհս գերեցաւ . . . . . Դեն. է
Այսահարութիւն բաղում հանդիպին արդարոց . . . . . Բարս. ՄՆԴ
Այսահարութիւն ոչ բնութեամբ հանդիպի մարդկան . . . . . Բարս. ՄՆՆ
Այս գրեցաւ վասն միանալոյ (տ. միաբանելոյ) բանին Աստուծոյ . . . . . Մել. ։Հ
Այր եթէ (տ. քէ) քողցէ զկին իւր եւ արասցէ այլ . . . . . Բարս. ՄԺՈ
Այր եթէ ննջիցէ ընդ կնոջ իւրում արուագիտութեամբ . . . . . Բարս. ԽԶ
Այր զերրորդ (տ. զերկրորդ) ազգի կին մի' արասցէ . . . . . Վաչ. Ժ
Այր քէ (տ. եթէ) յարեցաւ ի կին սրբութեամբ առանց . . . . . Բարս. ՃԽՈ
Այր խուլ կամ համր մի' իշխեսցէ կալ ի կարգի . . . . . Բարս. Իւ
Այր կամ (տ. եւ) կին անիծանող կամ բամբասող . . . . . Բարս. ՄԳ
Այր կամ կին եթէ (տ. քէ, չիմ եթէ) ի զղջումն գան եւ ի խոստովանութիւն . . Բարս. ՄԴ
Այր կամ կին եթէ հանդիպին այսահարութեան . . . . . Բարս. ՃՀէ
Այր կամ (տ. եւ) կին եթէ ոչ միանգամ, այլ երկիցս եւ երիցս . . . . . Բարս. ՃՈ
Այր կամ (տ. եւ) կին եթէ (տ. որ) սրտի մտաւք դառնան յապաշխարութիւն . . Բարս. ՃՁՒ
Այր կամ կին յանհաւատից քէ գան (տ. գտան) ի մկրտութիւն . . . . . Բարս. ՃԼԹ
Այր կամ (տ. եւ) կին յորժամ ի մահիճս ելանէ ցաւոց . . . . . Բարս. ՄԼԶ
Այր կամ (տ. եւ) կին որ (տ. չիմ որ) ի հիւանդութիւն անկանին . . . . . Բարս. ՃԼԲ
Այր կամ (տ. եւ) կին ուխտական կամ շնորհաց տէր . . . . . Բարս. ՃՀՒՀ
Այր կամ կին որ (տ. որք, ուր, չիմ որ) սրբութեամբ են՝ արժան է . . . . . Բարս. ՃԺԸ
Այր կամ կին ցաւագին կամ ախտաժէտ կամ արուագէտ (տ.) . . . . . Բարս. ՄԺ
Այր հաւատացեալ (տ. հաւատաց) որ յաւուր (տ. յօր) կիւրակէի զձայն . . . Բարս. ՃԿԶ
Այր որ քողու զկին վասն (տ. չիմ վասն) աստուածպաշտութեան . . . . . Բարս. ԿՐ
Այր որ (տ. չիմ որ) պոռնկի ընդ երկուց քերց՝ է ամ ընդ ունկնդիրս . . . . Բարս. ՃՆէ
Այր վաքսնամեայ կամ կին որ (տ. չիմ որ) մերձ են ի վախճան . . . . . Բարս. ՄԶ
Անասնոց բազում (տ. բազմաց, բաղում անգամ) որոգայթ հասանեն եւ մարդիկ . Բարս. ՃՂԲ
Անխիւր մատուսցէ քահանայն զպատարագն որպէս (տ. որ) . . . . . Բարս. ՁԳ
Անձամբ քահանայ ո՞րպէս (տ. որ) արասցէ . . . . . Թագ. ԺԳ

Աշխարհական եթէ (տ. եթէ ոք, ըէ) բամբասէ զքահանայն կամ ապտակէ . . Բարս. ՃԹ
Ապա (տ. եւ) եթէ (տ. ըէ) այլ սաստիւ, զոր ոմանք քաշ ասեն . . . . . Բարս. ՄՆՇ
Ապա եթէ (տ. ըէ, չիմ եթէ) ձնաւղն զդուշացուցանէ քահանային . . . . . Բարս. ՄՀԼ
Ապա եթէ (տ. ըէ) տեսանէ զսուր ըշնամեաց կամ զայլ որոգայթս . . . . . Բարս. ՃԿ
Ապա էրէ (տ. ըէ) կուսանաց (տ. չիմ կուսանաց) հանգիպի պատուհասն՝ ոչ . .Բարս. ՄԽՋ
Առաջին սուրբ հարքն յիւրեանց ժամանակս (տ) . . . . . Սի. ԺՋ
Առաջնորդաց սրբոյ Եկեղեցւոյ, այսինքն է եպիսկոպոսաց . . . . . Դն. Ա
Արդ՝ անհնար է կալ յաշտիճանի քահանայութեան . . . . . Բարս. ՄՃԱ
Արդ՝ եկայք, ի լանն նսայեայ ընթասցուք . . . . . Աբ. Ա
Արդ՝ եւ զայս ըստ իմում դիտելոյ ասեմ (Ակ) . . . . . Մանդ. Ա
Արժան է Եպիսկոպոսին առաւել հրաժարել ի ձեռնադրութենէ (տ.) . . . . . Թադ. Դ
Արժան է եպիսկոպոսին զամենայն հաւատացեալս (տ.) . . . . . Թագ. Բ
Արժան է եպիսկոպոսին հաստատել սեղան (տ.) . . . . . Թադ. Ե
Արժան է եպիսկոպոսին ձեռնադրել քահանայս (տ.) . . . . . Թագ. Գ
Արժան է զիշատակ հանդուցելոցն կատարել ի նմին ամի . . . . . Բարս. ՄԽԳ
Արժան է քահանային ի տարուշն երկիցս անգամ . . . . . Բարս. ՃՋՔ
Արժան է քահանային իւր վիճակին ղեկոյշ կամ հաւտին . . . . . Բարս. ՃՋԻ
Արժան է քահանային աղքատասէր լինել (տ.) . . . . . Թադ. ԺԵ
Արուեստաւորք որ (տ. որք) զայլոց ինչս յափշտակեն . . . . . Բարս. ՃԵ
Աւրինաւոր տանի Քառասնեերորդաց տեառն մերոյ (տ.) . . . . . Կար. Ջ

Բաղում են մեքենայք սատանայի եւ բաղում անկամ . . . . . Բարս. ՃՄԱ
Բայց եթէ (տ. ըէ) ուրբաթի կամ (տ. եւ ի) չորեքշաբաթի հանդիպի . . . . . Կար. է

Դաղանարեկէն ի ե մասնէն զև տացէ աղքատաց (տ.) . . . . . Բարս. ՋՋ
Կեղջաւագ որ յաղաքս արքունի հարկաց (տ.) . . . . . Սի. ԻԱ

Դարձեալ ասէ առաքեալն. Արժան է եպիսկոպոսին առաւել հրաժարել (տ.) . . . Թադ. Դ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Արժան է եպիսկոպոսին զամենայն հաւատացեալս (տ.) . Թադ. Բ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Արժան է եպիսկոպոսին հաստատել սեղան (տ.) . . Թադ. Ե
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Արժան է եպիսկոպոսին ձեռնադրել ի քահանայս (տ.) . Թադ. Գ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Ամուսնացեալ քահանայք յորժամ զսուրբ պատարագն (տ.) Թադ. ԺԲ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Զհաց պատարագին յորում աւուր (տ.) . . . . . Թադ. Չ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Զսուրբ Քառասունսն պահեսցեն հաւատացեալքն (տ.) . Թադ. ԻՋ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Թէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն (տ.) . . . . . Թադ. Ժ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Թէ որ առնակին իցէ եւ շնացաւ (տ.) . . . . . Թադ. ԻԱ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Թէ ոք այր կամ կին քրիստոնեայ (տ.) . . . . . Թադ. ԺԷ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Թէ ոք անժուժկալաբար լլկէ զինքն (տ.) . . . . . Թադ. ԺԹ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Թէ ոք ի քրիստոնէից ի շնալն (տ.) . . . . . Թադ. ԺԸ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Թէ ոք պղծի ընդ արուի (տ.) . . . . . Թադ. Ի
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Իսկ եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն (տ.) . . . Թադ. ԺԱ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Կախարդի՝ ուրացողի կանոնք եղիցին (տ.) . . . . Թադ. ԻԲ
Դարձեալ ասէ (տ. չիմ ասէ) առաքեալն. Յորժամ զտէրունական տանսն (տ.) . . Թադ. ԻԳ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Յորժամ ի մի վայր ժողովիցին (տ.) . . . . . Թադ. Թ
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Յորժամ հաստատէ եպիսկոպոսն զսեղանն (տ.) . . . . Թադ. Ը
Դարձեալ ասէ առաքեալն. Որ միանգամ ի Քրիստոս մկրտեալ են (տ.) . . . . Թադ. ԺՋ
Դարձեալ եպիսկոպոսունք եւ երիցունք զազատ արանց . . . . . Վաչ. ԺԷ
Դարձեալ ի վերայ այսր ամենայնի պատուիրանադիր . . . . . Կար. Ը

ԵԹԷ ազատ է, եւ եթէ շինական, եւ էթէ այլ ոք յաշխարհականաց . . . . . Վաչ. Ե
ԵԹԷ ազդականք ամուսնանան զի՞նչ արասցուք . . . . . Թադ. ԼԱ
ԵԹԷ ամենայն այր կամ կին կամ մանկունք . . . . . Փիլ. Ը
ԵԹԷ ամուսնացեալքն շնան՝ զի՞նչ արասցուք . . . . . Թադ. ԻԱ
ԵԹԷ այր թողեալ զկին իւր եւ արասցէ այլ (տ.) . . . . . Բարս. ՄԺԸ
ԵԹԷ աշխարհախումբ առնիցի յերկրի թշնամեաց . . . . . Բարս. ՃԼԸ

ԹՔԷ աշխարհական ոք յերիցու կամ ի սարկաւագի . . . . . Վաչ. ԺԵ
ԹՔԷ արժա՞ն է քահանային երդնուլ . . . . . Թագ. ԺԴ
ԹՔԷ (տ. Թէ) աւազան սրբեալ սրբել ոչ (տ. չիf ոչ) ունին եւ յորպէ՞տ . . . . . Մակ. Բ
ԹՔԷ եպիսկոպոս կամ (տ. չիf կամ) երէց (տ քահանայ) կամ սարկաւագ . . . Կար. Դ
ԹՔԷ էշ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի կամ ընդ (տ.) . . . . . Փիլ. Ջ
ԹՔԷ ընկերք իւր եւ աշակերտք մեղս ի վերայ դնեն (տ.) . . . . . Վաչ. ԺՉ
ԹՔԷ ծնաւղն զգուշացուցանէ քահանային (տ.) . . . . . Բարս. ՄՀԱ
ԹՔԷ կին ուրուք շնացաւ մինչդեռ աշխարհական իցէ . . . . . Նիկ. ԽԱ
ԹՔԷ կին քահանային վախճանի ի վաթսնամենից ի վեր (տ.) . . . . . Բարս. ՃԽՐ
ԹՔԷ ձեռնադրեցաւ ոք եւ յետոյ գարշեցաւ, զի՞նչ արժան է . . . . . Թագ. ԺԻ
ԹՔԷ մայր (տ. այր) զմանուկ սպանանէ՝ յամենայն ժամանակս . . . . . Նիկ. ՀԱ
ԹՔԷ մատուցեալ պատարագին (տ. քահանային) անգիտացեալ եղբարն (ԽԴ) . . Մանդ. Գ
ԹՔԷ մի մաւր կաթեամբ սնեալ են եւ են աւտարք (տ.) . . . . . Թադ. Լ
ԹՔԷ որ զենոն զնա եւ զվերարկու նորա վաճառեսցեն (տ.) . . . . . Փիլ. Դ
ԹՔԷ որ զկին թողու, եւ որ առանց պսակի կին առնէ (տ.) . . . . . Վաչ. ԺԱ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք՝ այր կամ կին ի սրբոյ եկեղեցւոյ ի ժառանգաւորաց . . . . . Դիւ. Ը
ԹՔԷ ոք ամբաստաւանելով գարշեսցի ի մարտիւրոսաց . . . . . Նիկ. Հ
ԹՔԷ ոք անարժանութեամբ յաւրէնս մատչի . . . . . Բարս. ԼԸ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք ապականէ զէգ յանկարծաւրեայ բռնաբարտւ . . . . . Բարս. Ա
ԹՔԷ ոք առանց մարմնական վտանգի զեկեղեցական . . . . . Նիկ. ԿԹ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք առ հրեշտակս կամ առ այլ ոք յարարծոց . . . . . Նիկ. ԿԱ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք (տ. չիf ոք) առնու կին ի մերձաւոր արենէ . . . . . Բարս. ՀԱ
ԹՔԷ ոք (տ. որ) ասիցէ՝ զՈրդին Աստուծոյ արարած ըստ Արիոսի . . . . . Աստ. Ա
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք արհամարհելով զեկեղեցսն եւ զեկեղեցւոյ . . . . . Նիկ. Ն
ԹՔԷ ոք գարշեսցի ի մսակերաց (տ. ի մսակերակրեաց, ի մսոյ կերակրոց) . . . Նիկ. ԽԸ
ԹՔԷ ոք գարշեսցի յայնցանէ որ հաւատով ագապս . . . . . Նիկ. ՈՐ
ԹՔԷ ոք (տ. չիf ոք) եպիսկոպոս կամ այլ ոք ի վիճակելոցն . . . . . Նիկ. ՀԱ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք երդնու ուրացութեամբ՝ ԺԵ ամ ընդ . . . . . Բարս. Է
ԹՔԷ ոք զամուսնութիւն մեղադրիցէ, որպէս Թէ . . . . . Նիկ. ԽՋ
ԹՔԷ ոք զեկեղեցական պտուղս առանց գիտելոյ վերակացուին . . . . . Նիկ. ՈԱ
ԹՔԷ ոք զկնի մկրտութեանն ըմբռնեցաւ յուրացութիւնն . . . . . Աստ. Ե
ԹՔԷ ոք զհեթանոսաց բարս ունիցի, զաւուրս եւ զժամս խորէ . . . . . Բարս. ՀՋ
ԹՔԷ (տ. չիf ԹՔԷ) ոք ընդ բաղում ամուսնութիւնս անցեալ է . . . . . Նիկ. ԼԴ
ԹՔԷ ոք թողցէ զիւր որդիս յաղագս ճգնութեան . . . . . Նիկ. Կէ
ԹՔԷ ոք թով իցէ կամ կախարդ իցէ՝ նզովեալ եղիցի . . . . . Նիկ. ԿՐ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք ի կախարդաց կամ ի դեղատուաց . . . . . Բարս. Ը
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք ի կիւրակէի կամ տանի կամ յերեքշի աւուր . . . . . Եզ. Ա
ԹՔԷ ոք ի սուրբ աղուհացսն յազեցաւ յանգէտս . . . . . Բարս. ՁՐ
ԹՔԷ (տ. տէ) ոք ի տղայութեան յանցեաւ մինչեւ ի ԺԵ ամն . . . . . Բարս. ՃԼԱ
ԹՔԷ ոք ի քահանայից ի դնել կամ ի վաճառել կրթից (ԽԴ) . . . . . Մանդ. Դ
ԹՔԷ ոք ի քահանայից կամ ի մոնազոնաց արհամարհեալ . . . . . Աստ. ԺԵ
ԹՔԷ ոք (տ. չիf ոք) խղճիցէ յերիցուէ ամուսնացելոյ . . . . . Նիկ. ԽԹ
ԹՔԷ ոք ծառայ պատճառանաւք աստուածպաշտութեան . . . . . Նիկ. ԽԷ
ԹՔԷ ոք կին (տ. կին ոք) յաղագս ճգնութեան փոքրիցէ զհերս . . . . . Նիկ. Կե
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք (տ. չիf ոք) կուսութիւն խոստանայ պահել . . . . . Բարս. Զ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք ձեռն արկանէ անասնոյ ի հաւատացելոց . . . . . Բարս. ՄԺԴ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք (տ. չիf ոք) յազեսցի ի մսոյ՝ իւր կամաց . . . . . Բարս. ՃՂ
ԹՔԷ ոք յաղագս ճգնութեան (տ. պահիցէ յաղագս ճգնութեան) յաւուր կիւրակէի . . Նիկ. ԿԸ
ԵՔԷ (տ. Թէ) ոք յիւր արենէ եւ ի մերձաւորէ խնամութիւն առնէ . . . . . Բարս. ՄԺԵ
ՕՔԷ (տ. Թէ) ոք (տ. ի, չիք ոք) յուխտէ եկեղեցւոյ անգոսնեսցէ . . . . . Բարս. ՀԴ
ԹՔԷ (տ. չիf ԹՔԷ) ոք ձեռնադրեալ ոչ ընկալցի՝ առանց . . . . . Նիկ. ՀԷ
ԹՔԷ ոք (տ. քո, որ) մսահատի (տ. մահապարտի) վասն պղծութեան . . . . . Բարս. Հ
ԹՔԷ ոք (տ. որ) շնացաւ կամ շնայցէ՝ է ամ . . . . . Նիկ. Լ
ԹՔԷ ոք պոռնկի ի տան Աստուծոյ ընդ արուի կամ ընդ իգի . . . . . Բարս. ԺԳ
ԹՔԷ (տ. Թէ) ոք (տ. չիf ոք) պոռնկի ճարտարութեամբ առն . . . . . Բարս. ԼԷ

ՆՔԷ (տ. ՔԷ) ոք (տ. չիք ոք) վասն յաճախ պտուղ տալոյ արգելչէ . . . . . Բարս. ՀԴ
ԵՔԷ (տ. ԵՔԷ ոք) որդիք թողցեն զծնաւղս պատճառաւ . . . . . Նիկ. ԿՋ
ՍՔԻ (տ. ՍՔԷ ոք) ուրուք խաւսեալ զաղջիկ՝ ապականեսցի . . . . . Նիկ. ԼՐ
ՀՔԷ ոք տգիտութեամբ ձեռնադրեսցէ քահանայ . . . . . Թադ. ժ
ՆՔԷ ոք (տ. ոյք) ցանկասցի ննջել ընդ կնոջ եւ ոչ ձեռն արկիցէ . . . . . Նիկ. Լե
ՍՔԷ սարկաւագ ընդ երիցու մի՛ նստցի՝ մի՛ յեկեղեցւոջ (տ.) . . . . . Բ Ան. Բ
ԵՔԷ վանաց երիցունք բաղում են եւ ժողովուրդք սակաւ . . . . . Վաչ. է
ՀՔԷ ցանկայ ոք (տ. չիք ոք) լինել եպիսկոպոս՝ ահա բարւոյ . . . . . Աստ. Ը
ԵՀաս (տ. հաս) լուր ի մեծ սինհոդոսն Նիկիայ, ՔԷ եպիսկոպոսունք . . . . . Աստ. ժ
Եպիսկոպոս զայլոյ եպիսկոպոսի վիճակ մի՛ յափշտակեսցէ . . . . . Դուն. Գ
Եպիսկոպոս ընկալցի զաւծումն յերից եպիսկոպոսաց . . . . . Աստ. ԻԴ
Եպիսկոպոս կամ երէց զսուրբ Քառասունսն կամ զուրբաթ . . . . . Բարս. ժէ
Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ որ Բ ձեռնադրութիւն ընդունի (տ.) . . . Բարս. ժԶ
Եպիսկոպոս կամ երէց (տ. չիք կամ երէց) կամ սարկաւագ որ տանտիկին ունի-
ցի (լև) . . . . . Եպիփ. Ա
Եպիսկոպոս կամ երէց որ երկու ձեռնադրութիւնս ընդունի . . . . . Բարս. ժԶ
Եպիսկոպոս կամ (տ. եւ) քորեպիսկոպոս կամ երէց մի՛ աստացի (տ. սաստի) . . Սի. Ա
Եպիսկոպոս՝ հանդերձ կնաւ մի՛ եղիցի, բայց ՔԷ . . . . . Աստ. ԻԳ
Եպիսկոպոս հարկանող, որպէս ՔԷ ահարկու . . . . . Աստ. ժԱ
Եպիսկոպոս մի՛ իշխեսցէ առնուլ ինչ ի (տ. չիք ի) յանցաւորաց . . . . . Սի. Գ
Եպիսկոպոսաց մի՛ լիցի համարձակութիւն յայլ եպիսկոպոսի . . . . . Սի. Բ
Եպիսկոպոս յայլոյ վիճակի սեղան հաստատել . . . . . Դուն. Բ
Եպիսկոպոս ոք (տ. չիք ոք) մի՛ իշխան լիցի (տ. իշխեսցէ կամ լիցի) այլոց վիճա-
կի . . . . . Բ. Ան. Ա
Եպիսկոպոսունք եւ երիցունք զազատ արանց առաջի (տ.) . . . . . Վաչ. ժէ
Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն միւոոն աւրհնել . . . . . Սի. ե
Եպիսկոպոսունք (տ. եպիսկոպոս) մի՛ իշխեսցեն քորեպիսկոպոսաց . . . . . Սի. Դ
Եպիսկոպոսք իւրաքանչիւր վիճակաց՝ վանաց եւ անապատից . . . . . Դուն. Դ
Երախայ ՔԷ (տ. ՔԷ) յարգանդէ մաւր իւրոյ կենդանի գայ . . . . . Բարս. Մլ
Երախայ ՔԷ (տ. ԵՔԷ) եկեալ ի մկրտութիւն եւ քահանայն . . . . . Բարս. ՄլԳ
Երախայն կա՛մ դադարեսցէ ի մեղանչելոյն կա՛մ ի բաց . . . . . Նիկ. ԼԶ
Երախայ որ ի մաւրէ մեռեալ հանդիպի՝ անպարտ են . . . . . Բարս. ՄիԲ
Երեխայ որ յարգանդի մաւր իւրոյ մեռեալ հանդիպի՝ անապարտ են (տ.) . . . Բարս. ՄիԲ
Երէց կամ սարկաւագ բորոտի կամ ուրկանայ (տ.) . . . . . Բարս. ԼՐ
Երէց որ զշէն մեծ պահեսցէ, այլ մի՛ պահեսցէ (տ. չիք այլ մի՛ պահեսցէ) շէն . . Վաչ. Թ
Երթայ քահանայն մեղուցելովն ի դուռն եկեղեցւոյն (Ծէ) . . . . . Մանդ. Ա
Երիցունք որ ի շէնս լինիցին, երկիցս անգամ ի տարւոջն . . . . . Վաչ. Ա
Երկրորդ ամուսնացելոցն մի՛ թողացուսցէ (տ. թողցէ) ի կարգէ ապաշխարութեան . Սի. ժ
Երկրորդ ամուսնութիւն ամուսնացեալնի մի՛ դողացուսցէ ի գարկէ ապաշխարութեան (տ.) Սի. ժ
Երկրորդացն աւրհնեսցէ քահանայն պսակ առ դրանն . . . . . Բարս. ՄլԸ
Երրորդացն զուգութիւն (տ. զուգումն) խառնակութիւն է . . . . . Սի. ժԴ
Եւ ամենայն այր կամ կին կամ մանկունք (տ.) . . . . . Փիլ. Ը
Եւ այնք որ կոծ դնեն, զտանուտէրն եւ զգուաանն կապեսցեն . . . . . Վաչ. ժԲ
Եւ ՔԷ ընկերք իւր եւ աշակերտք մեղս ի վերայ գնեն . . . . . Վաչ. ժԶ
Եւ ՔԷ ոք աշխարհական որք յիրիցու կամ ի սարկաւագի վերայ (տ) . . . . . Վաչ. ժԵ
Եւ ՔԷ ոք կուսութեամբ քահանայութիւն ընկալեալ է (տ.) . . . . . Թադ. ժԳ
Եւ դի՞արդ եկեսցէ ի ձեւ սեղանն խորհրդոյն . . . . . Մակ. Ը
Եւ զի՞արդ է արժան զխորհուրդ կատարել . . . . . Մակ. Զ
Եւ զի՞արդ կարգք եկեղեցւոյ սրբոյ յաւրինին . . . . . Մակ. Գ
Եւ Ք եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ (տ.) . . . . . Կար. Դ
Եւ ժողով արասցէ եպիսկոպոսն քահանայից (տ) . . . . . Թադ. է
Եւ ի գրաց աւրէնս մի՛ տացէ աշխարհականաց . . . . . Բարս. ՃԿԲ
Եւ յորսոց մատաղ մի՛ իշխեսցէ առնել, բայց զաղաւնի . . . . . Բարս. ՃՂԶ
Եւ ոչ է պարտ աւրհնել ընդ Հրէայս կամ ընդ հերձուածողս (տ.) . . . . . Նիկ. ԿԳ
Եւ որ զկին թողու, եւ որ առանց պսակի կին առնէ . . . . . Վաչ. ժԱ

եւ (տ. չիՙ եւ) որ չորեքշաբաթու կամ ուրբաթու միս ուտէ յառաջ քան . . . . Վաչ. ժԻ
եւ ո՞րչէս հրամայեցի բաւականանալ (տ. հրամայեաց կացցէ ի բաւականանալ) իւրաքանչիւր յետնեալն կարգի . . . . . Մակ. Դ
եւ ո՞րպէս մերձենցուք (տ. կացցուք) առ (տ. ի) սեղանն սուրբ եւ կենդանարարն . Մակ. Ե
եւ որպիսի՞ աւրինակաւ նուէրք (տ. նորինք) սրբութեանն յաւրինեսցի . . . . . Մակ. է
եւ որ (տ. չիՙ որ) տասանորդս տան ազատ մարդիկ՝ զկէսն . . . . . Վաչ. ԺԸ
եւ պարտ է Աւետարան կարդալ ի Մատթէոսէ սկիզբն . . . . . Կար. Ժ
եւ վարդապետ կարգեսցեն անխափան յեկեղեցիսն . . . . . Սի. Զ
եւ վարդապետք հրամայեցին եւ կարգեցին անխափան յեկեղեցիսն (տ.) . . . . . Սի. Զ
եւ տեսանեմք ի տեղիս տեղիս անարգեալ զսուրբ աւազանս . . . . . Սի. Ը
եւ տէրունական պատարագ կիւրակէի եւ յայլ աւուրս . . . . . Եփր. Ը

Զայս աւանդեմ ձեզ պատուիրան հաւատոյ եւ կարգաց . . . . . Մակ. Թ
Զանասուն զոր նուիրէ ոք Տեառն, զնոյնն հատուսցէ . . . . . Բարս. ՃՂԹ
Զանասուն խեղ կամ զայլ ինչ արատաւոր զինչ եւ իցէ . . . . . Բարս. ՃՂԸ
Զարկէ քահանայից եւ ուխտականաց սրբոյ եկեղեցւոյ (տ.) . . . . . Բարս. ՃԼԷ
Զգուշացուցանեմք դարձեալ զեպիսկոպոսունս, զքահանայս . . . . . կար. Թ
Զեկեղեցի յետ ի աւուր արժան է սրբել. քէ յանաւրինաց . . . . . Բարս. ԺԹ
Զերախայ մի՛ ոք իշխեսցէ պահել առանց կնքոյ . . . . . Բարս. ՄԼԴ
Զէգ յանկարծաւրեայ բռնաբարւոյ մահապարտութեան (տ.) . . . . . Բարս. Ա
Զի արժանացաւ զԱստուծոյ բանն Հաւր . . . . . Ար. Ա
Զի էին ոմանք որ այսու ազահեալ խռովութիւնս յարուցին . . . . . Աստ. ԺԷ
Զի լուաք լուր սարսափելի եւ ծանրագոյն, քէ ի տեղիս տեղիս (տ.) . . . . . կար. Ը
Զի զոք ի քահանայիցն լուծցեն եպիսկոպոսունք առանց (տ.) . . . . . Աստ. ԺԸ
Զի՞նչ աւրինակաւ պարտ է ուղղել զսուրբ սեղանն . . . . . Թաղ. Ե
Զինչս ծնաւղացն հաւասարեսցեն եւ ընդ Բ քոյրն . . . . . Բարս. ՃԿԻ
Զի փոքր համարին (տ. հրամանին) զանցումն ինչ ի պատուիրանէն . . . . . Ներ. ԽԳ
Զխաւսեալ աղջկունսն եւ յայլոց յափշտակեալս . . . . . Նիկ. ԻԳ
Զկարքն, քանզի ի տանց, յնտանեաց ի քաղաքաց իւրեանց (տ.) . . . . . Սի. ԺԷ
Զկնի յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուն (ՀԱ) . . . . . Եպփ. Գ
Զհաց եւ զգինի ո՞րպէս պատշաճեսցուք (տ. պատճառեսցուք) առ սուրբ . . . . Թադ. Զ
Զհաց պատարագին յորում աւուր մատուցանիցեն (տ.) . . . . . Թաղ. Զ
Զնուէրս Տեառն, զոր հատուցանէ ոք, մի՛ իշխեսցէ . . . . . Բարս. Մ
Զշաբաթ եւ զկիւրակէ եւ զՊենտակոստէ մի՛ ոք իշխեսցէ . . . . . Բարս. ՀԱ
Զոր եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն զդուռն եկեղեցւոյ (տ.) . . . . . Սի. ԻԱ
Զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ ո՞րպէս արժան է պահել . . . . . Թադ. ԻԴ
Զսուրբ Քառասնեւորդ ո՞րպէս արժան է պահել . . . . . Թադ. ԻԶ
Զսուրբ Քառասունսն պահեսցեն հաւատացեալքն (տ.) . . . . . Թադ. ԻԶ

էին ոմանք որ այսու ազահեալ խռովութիւնս յարուցին (տ.) . . . . . Աստ. ԺԷ
էշ եթէ փոխանակեսցի ընդ (տ. չիՙ ընդ) ոչխարի . . . . . Փիլ. Գ

Ըստ աւետեաց յիշատակին Թ ամսեայ ծնեալ . . . . . Հիպ. Ա

Թէ (տ. եթէ) աղախին ի տեառնէ իւրմէ պոռնկի ականայ . . . . . Բարս. Ե
Թէ (տ. եթէ) արդարոց հանդիպի՝ արժան է ծնաւղացն բառնալ . . . . . Բարս. ՄԽԵ
Թէ (տ. եթէ) արժա՞ն իցէ սարկաւագաց մկրտութիւն առնել . . . . . Մակ. Ա
Թէ արժան քահանայիւն արիւն հեղուլ մարդոյ (տ.) . . . . . Բարս. ՃԼԸ
Թէ արժան քահանայից յանաւրինաց պտուղ առնուլ (տ.) . . . . . Բարս. ՃՁՁ
Թէ (տ. եթէ) երէց կամ սարկաւագ բորոտի կամ ուրկանայ . . . . . Բարս. ԼԲ
Թէ երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ յուխտէ մանկանց (տ.) . . . . . Բ Անտ. Դ
Թէ զինքն կարեաց՝ մի՛ լիցի քահանայ (տ). . . . . Բարս. ԺԴ
Թէ ընդ անասուն ոք պղծեսցի զի՞նչ արասցուք (տ.) . . . . . Թադ. ԻԷ
Թէ (տ. եթէ) քողցէ այր զկին վասն զաւակի, պարտ է . . . . . Բարս. Գ
Թէ (տ. եթէ) լինիցին Բ եղբարք կամ այլ մերձաւորք . . . . . Բարս. ՃԼԲ

Թլ (տ. ԷՔէ) ծառայ անհնազանդ լինի տեառն կամ . . . . . Բարս. ԻՋ
Իլ (տ. ԷՔէ) կին ոք ամուսնացի ընդ առն անաւրինի, քէ թողեէ . . . . . Բարս. ՍԱ
Թէ (ա. ԷՔէ) Հանդիպի քահանայն ի մեծի խորհրդին եւ բերեն . . . . . Բարս. ՄԼՅ
Թէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն քահանայ (տ.) . . . . . Թադ. ԺՀ
Թէ (տ. ԷՔլ) մեռեալ պատուիրեաց՝ քէ դիս կոծով լացէք . . . . . Բարս. ՂԴ
Իլ (տ. ԷՔլ) յագեսցի կերակուր ի պիղծ անասնոց . . . . . Ռարս. ՁՆ
Իէ (տ. ԼՔլ) յանցանէ ոք (տ. չիէ ոք) ընդ կնոջ պոռնկութեամբ . . . . . Բարս. ՂԵ
Իէ ոչ առաւելուցու արդարութիւնն ձեր աւելի ջան զդպրացն . . . . . Մեբ. Վ
Ըէ որ առնակին իցէ եւ շնացաւ, ԺԲ ամ ապաշխարեսցէ (տ.) . . . . . Թադ. ԻՁ
Իէ (նաև ԷՔլ) որդիք որ ոչ հնազանդին ծնաւղաց իւրեանց (տ.) . . . . . Բարս. ԻՀ
Իլ ո՞րպէս պարտ է յաւուր շնորհին մխիթարութիւն առնել . . . . . Թադ. Ը
Իէ (տ. ԼՔէ) ոք ակամայ ըմբռնեցաւ յանաւրինաց ի պոռնկութիւն . . . . . Բարս. ՃՇԴ
Իէ ոք այր կամ կին քրիստոնեայ շնացաւ արտաքոյ (տ.) . . . . . Թադ. ԺԿ
Իէ ոք անժուժկալարար լլկէ դինքն (տ.) . . . . . Թադ. Ժ՛Ր
Իէ (տ. ԼՔլ) ոք (տ. որ) առեւանգ արասցէ՝ պսակն անվաւեր եղիցի . . . . . Բարս. ՇՔ
Իէ (տ. ԼՔլ) ոք (տ. որք) արդելցէ զպտուղ քահանային կամ դերի . . . . . Բարս. ՃՆԴ
Իլ (տ. ԷՔէ) ոք դնէ դյոյս իւր ի մարդ մահկանացու, եղիցի . . . . . Բարս. ՃԿԱ
Իէ ոք զևդրայր իւր յորոգայթ մահու (տ.) . . . . . Բարս. ՄՔ
Իէ (տ. ԼՔէ) ոք դիւր ինչս արատաւոր տայէ ընկերի իւրում . . . . . Բարս. ՄԼ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք (տ. չիէ ոք) ի դպրաց կամ յուխէ եկեղեցւոյ . . . . . Բարս. ՃՁՋ
Իլ (տ. ԼՔէ) ոք ի հաւատացելոց դերեվար լինիցի . . . . . Բարս. ՃՇԸ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք ի հաւատացելոց տեսանէ դխաչ ի դերութեան . . . . . Բարս. ՄԻՋ
Թէ (տ. ԼՔէ) ոք ի մտի դնէ (տ. ի մարդկանէ) պոռնկել ընդ կնոջ . . . . . Բարս. ՃԽԱ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք ի վերայ մեռելոյ կոծ դնէ (տ. կոծադիրն) . . . . . Բարս. ՂԲ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք ի քահանայից կամ ի սարկաւագաց ի տնալեան . . . . . Բարս. ՃԺԷ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք ի քրիստոնէից դխաչ յափշտակէ վասն ոսկւոյ . . . . . Բարս. ՄԻԼ
Թէ ոք ի քրիստոնէից ի շնալն ղորդեծնութիւնն հեղուցու (տ.) . . . . . Թադ. ԺՐ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք խաւսեալ իցէ կին հաստատուտեամբ քահանային . . . . . Բարս. ՄԻ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք խաւսեսցի կին եւ հաստատեալ իցէ քահանային . . . . . Բարս. ՄՒ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք հրդեհիցէ դարդար վաստակս՝ տուժեսցի . . . . . Բարս. ՁՐ
Թէ ոք յագեսցի ի կերակուր ի պիղծ անասնոց (տ.) . . . . . Բարս. Ձե
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք յանհաւատից առցէ իւր կին ի հաւատացելոց . . . . . Բարս. ՃԵԴ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք յաւժարի ի քահանայութիւն եւ կին նորա . . . . . Բարս. ՍԵ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք յիշխանաց զքահանայ անարդէ վասն . . . . . Բարս. ՄԻՒ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք (տ. որ) յիւր արդարութեան վաստակս ընթացաւ . . . . . Բարս. ՃՍԹ
Իէ (տ. ԷՔէ) ոք յոսկւոյ յինչս եւ ի ստացուածս եւ յերկրաւոր . . . . . Բարս. ՃԿՔ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք (տ. որ) նեղքինի իցէ կամ մարմնազեղծ . . . . . Բարս. ԽԴ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք ննջէ ընդ զոքանչի կամ ընդ քեռ կնոջ իւրոյ . . . . . Բարս. ԽՅ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք (տ. որ) շնայ ընդ խորթու կամ ընդ մերձաւորի . . . . . Բարս. ԽԻ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք (տ. չիէ ոք) ուխտական կամ դպիր ժողովրդեանն . . . . . Բարս. ՃՀԴ
Թէ (տ. ԷՔէ) ուխտաւոր եկեղեցւոյ կամ քահանայ ի պղծութեան . . . . . Բարս. ՀՒ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք (տ. որ, չիէ ոք) ուտէ ի տեղւոյ իրս՝ տացէ ընդ . . . . . Բարս. ՁԻ
Թէ (տ. ԷՅէ) ուրականայցէ այր կամ կին՝ չէ արժան թողուլ . . . . . Բարս. ԻԹ
Թէ ոք պղծի ընդ արուի, պիղծ է այնպիսին (տ) . . . . . Թադ. Ի
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք պոռնկեցաւ եւ այլ ընտանիքն նորա . . . . . Բարս. ՃՍՁ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք պոռնկեցաւ ընդ ումեք եւ յետոյ վասն . . . . . Բարս. ՃԽԸ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք սուտ վկայէ եւ ընկենու զեղբայր իւր յորոգայթ . . . . . Բարս. ՄԲ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք վասն ընչից զիւր սուրբ արմատն խառնակէ . . . . . Բարս. ՃՆ
Իէ ոք տեսանէ դխաչի ի գերութեան ի ձեռս . . . . . Բարս. ՄԻՀ
Թէ (տ. ԷՔէ) ոք (տ. չիէ ոք) փոփոխէ զոսկերս մարտիրոսաց . . . . . Բարս. ՀԸ
Թէ քահանայ իցէ եւ ամենեւին իսկ յուխտէ մանկանց (տ.) . . . . . Բ Անտ. Ի
Թէ քահանայ իցէ կամ բնաւ յուխտէ մանկանց (տ.) . . . . . Բ Անտ. Ջ
Թիւս եւս մարգարէական կանոնիւ պարսպեցից, ով քաշդ (տ.) . . . . . Բ Անտ. Ը
Թողեէ այր զկին վասն զաւակի, պարտ է (տ.) . . . . . Բարս. Դ

ժամակարգքն ոչ կարեն զմիմեանս յառաջ ածել (ա.) . . . . . Աքեն. Ա
ժողովրդական ոք որ յաղագս պէսպէս ինչ սխալանց . . . . . Սի. ԺԹ

ի գազանաբեկէն ի ն մասնէն ղև տացէ աղքատաց . . . . . Բարս. ՁՁ
Իգացելոյն՝ գ ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, և ամ՝ ընդ ձեռամբ . . . . . Բարս. ՂՀ
ի կարգն քանզի ի տանց, յընտանեաց եւ ի քաղաքաց (ա.) . . . . . Սի. ԺԷ
ի ձեռն Կոստանդիանոսի մեծի հաստատեցաւ տաւնախմբութիւն . . . . . Ման. ՙՀ
ի յիշատակ վախճանելոցն ի (ա. չիf ի) յընտանեաց նոցա . . . . . Սի. ԺԸ
ի շաբաթ եւ զկիւրակէ եւ զՊենտակոստէ մի՛ ոք իշխեսցէ (ա.) . . . . . Բարս. ԼՍ
Իշխան է քահանայն զայլոյ բանագրած լուծանել . . . . . Բարս. ՃՁ
ի վերայ բազում նշանացն եւ մարգարէութեանցն (ԽՁ) . . . . . Նախիփ. Ա
Իսկ այսահարութիւն է՝ արիւնհեղութիւն եւ սուտ երդումն . . . . . Բարս. ՄԿԵ
Իսկ ապաշխարողաց եւ գնացելոց սոցա եւ ապա . . . . . Նիկ. ՂԴ
Իսկ եթէ (ա. թէ) այլ որոգայթիւ պատահի ոչ կամաւ . . . . . Բարս. ՂԸ
Իսկ եթէ (ա. թէ) այլումն վաճառեն զմեռելոտի կամ զկերակուր . . . . . Բարս. ՃՂՀ
Իսկ եթէ (ա. թէ) այրիք իցեն՝ ծնեալ որդիս եւ տեսեալ զթոռունս . . . . . Բարս. ՄԻ
Իսկ եթէ դիպեսցի (ա. տիպեսցի) երախայի հիւանդանալ . . . . . Սի. Ի
Իսկ եթէ (ա. թէ) ի ձեռն առաջնորդին վասն աստուածային . . . . . Բարս. ՀՀ
Իսկ եթէ ի ձեռն ծնաւղաց հանդիպի վախճան յանգիտութեան . . . . . Բարս. Ճ՚Հ
Իսկ եթէ կանամբի իցեն՝ որոշեսցին ի միմեանց, զի անհնար է . . . . . Բարս. ՄԽԷ
Իսկ եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն, եւ մարդն ուղիղ էր (ա.) . . . . . Թադ. Ժ՚Հ
Իսկ եթէ (ա. թէ) մերձեսցի ոք յայլ եւ այլ զբաղմունս . . . . . Բարս. ՄԾԳ
Իսկ եթէ մինն կոյս իցէ եւ մինն այրի, եւ մինն վախճանի . . . . . Բարս. ՄՀ՚
Իսկ եթէ յանդգնեալ եպիսկոպոսն վասն կաշառոյ (ա.) . . . . . Թադ. ԺԼՀ
Իսկ եթէ (ա. թէ, չիf եթէ) ոմանք չոգան ի պոռնկութիւն կամ . . . . . Բարս. ՂԲ
Իսկ եթէ (ա. թէ) ոք (ա. ոչ) լկանաւք մաքառի ընդ քահանայս . . . . . Բարս. ՄԾԲ
Իսկ եթէ պոռնիկք իցեն՝ մի՛ թողէ քահանայն յեկեղեցին . . . . . Բարս. ՄԽ
Իսկ եթէ քահանայ դիպեսցի ի նոյն չարիս՝ մի՛ պաշտեսցէ . . . . . Եփր. Գ
Իսկ եթէ (ա. թէ) քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական . . . . . Բարս. ՄԾ
Իսկ երրորդացն եւ չորրորդացն ոչ է ամուսնութիւն . . . . . Բարս. ՄԼՙ
Իսկ զայլոց չարահամբաւ ստերիւրեալ յեղափոխուկքն . . . . . Աստ. Դ
Իսկ զմարտիւրոսաց յիշատակս ոչ փոխեսցեն շաբաթու . . . . . Եփր. Է
Իսկ զոմանս գաղտ լլկէ ի գիշերի, զոր ոմանք . . . . . Բարս. ՄԿՂ
Իսկ ձուկն յորոգայթ անկեալ, որպէս եւ հանդիպի . . . . . Բարս. ՃՂԻ
Իսկ ոմանց՝ ի կանանց կերպարանս երեւին եւ կանանց . . . . . Բարս. ՄԿԼ
Իսկ ոմանք անկեալք յաղաւթից եւ ծնկեալք . . . . . Բարս. ՄԾՐ
Իսկ ոմանք ընթանան յափաչայս եւ ընդ հուր . . . . . Բարս. ՄԿ
Իսկ ոմանք հանդիպին վասն իւրեանց (ա. չիf վասն իւրեանց) անզեղջ սրտին . Բարս ՄԾՒ
Իսկ ոմանք հանդիպին վասն մեղաց եւ դառնան . . . . . Բարս. ՄԾԷ
Իսկ ոմանք յարակայ մոլին, զոր լուսնահարն կոչեն . . . . . Բարս. ՄԿՌ
Իսկ որ զենուն զնա եւ զվերարկու նորա վաճառեսցեն . . . . . Փիլ. Ի
Իսկ որ յԱստուծոյ է, այս է՝ սուրբ, հեզ, խոնարհ . . . . . Բարս. ԻԳ
Իսկ որ (ա. չիf որ) չար դեղովք սպանանեն զմանկունս . . . . . Բարս. ՃՁԼ
Իսկ որք (ա. որ) ղՍաբէլի զուգահաւաքմանն ի միասին . . . . . Աստ. Բ
Իսկ որք (ա. որ) ի կռապաշտութիւն տարագրեցան (ա. պատարագեցան) զոհեցին . Աստ. Է
Իսկ որք (ա. որ) ի քուն ընդոստնուն լան եւ կամ ծիծաղին . . . . . Բարս. ՄԿՒ
Իսկ որք յետ մկրտութեան առածան ի մեղս պոռնկութեան (ա.) . . . . . Աստ. Ձ
Իսկ քահանային այսպէս արժան է կարգել զայսահարսն . . . . . Բարս. ՄԿՁ
Իսկ քահանայ եւ (ա. կամ, չիf եւ) սարկաւագ առցեն աշտիճան . . . . . Աստ. ԻՀ

խոստովանողի մի՛ իշխեսցեն արիւն հեղուլ եւ վայրապար . . . . . Բարս. Մե

Մնաւղք բռնաբար զզաւակս իւրեանց առն մի՛ տացեն . . . . . Բարս. ՄԻԱ
Մնաւղք եթէ (ա. թէ, որ) զիւրեանց զաւակաց պղծութիւն . . . . . Բարս. ՀԵ
Մնաւղք որ զինչս իւրեանց հոգեցեն այլում տան . . . . . Բարս. ՃԿՒ

Ընաւղք որ (տ. որք) ղորդիս իւրեանց ակնառուքեամբ սիրեն . . . . . Բարս. ՃԿ

Կախարդի զի՞նչ արասցուք . . . . . Թադ. ԻԲ
Կախարդի՝ ուրացողի կանոնք եղիցին ի վերայ (տ.) . . . . . Թադ. ԻԳ
Կամակարդքն ոչ կարեն զմիմեանս յառաջ ածել (տ.) . . . . . Աքեն. Ա
Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն՝ եթէ (տ. թէ, չիf եթէ) յեկեղեցւոջ . . . . . Բ Անտ. Գ
Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն՝ եթէ (տ. թէ) սարկաւագ . . . . . Բ Անտ. Ե
Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն՝ թէ (տ. եթէ) երէց . . . . . Բ Անտ. Դ
Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն՝ թէ (տ. եթէ) քահանայ իցէ եւ ամենեւին . . Բ Անտ. Ե
Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն՝ թէ քահանայ իցէ կամ բնաւ . . . . . Բ Անտ. Զ
Կամիմ (տ. հայր կամիմ) ուսանել յաղագս քառասնիցն պահոց (ԽԶ) . . . . . Եպիփ. Դ
Կանայք որ (տ. որք) դիւրեանց արսն ատիցեն, այրիք կոչեսցին . . . . . Բարս. ՄԺ
Կանանց եթէ (տ. թէ) նոյն ծորումն լինիցի ախտակրական . . . . . Փիլ. Է
Կանանց որ ըստ (տ. ընդ) ամսական (տ. ամուսնական) սահմանացն լինիցի . . Փիլ. Ց
Կանոնք եւ սահմանք զոր ընդունի եկեղեցի . . . . . Յովհ. եր. Ա
Կատաղի աղտեղութիւն զոր առեւանկն ասեն . . . . . Բարս. ՄԺԶ
Կարդեսցէ գտաւնս տէրունականս եպիսկոպոսն իւրոյ . . . . . Աստ. ԻՀ
Կարող է քահանայն դալլոց բանադրած լուծանել . . . . . Բարս. ՃՁ
Կերակուր որ (տ. չիf որ) յաղեալ է (տ. յաղեալ է) յանաւրինաց՝ զայն շունք . Բարս. ՃՁԵ
Կին եթէ (տ. եթէ կին) ամուլ դիպեսցի՝ (տ. լինի) անգիտաբար ամուսնանալով . Փիլ. Ա
Կին եթէ (տ. թէ) ամուսնասցի երկուց եղբարց՝ մինչեւ . . . . . Նիկ. ԼԳ
Կին եթէ (տ. թէ) ամուսնասցի եւ Աստուած փակէ զարգանդն . . . . . Բարս. ՄԺԳ
Կին եթէ (տ. թէ) լինիցի յղի յառնէ իւրմէ եւ նա ոչ սպասեսցէ . . . . . Բարս. ՂԱ
Կին եթէ (տ. չիf եթէ) խաւսեալ իցէ առն եւ ընթացեալ յեկեղեցին . . . . . Բարս. ՄԺԱ
Կին եթէ (տ. թէ) շնալ ընդ ուխտականաց եկեղեցւոյ . . . . . Բարս. ՇԴ
Կին եթէ շնացաւ ընդ առն (տ. չիf ընդ առն) անաւրինի յիւր կամաց . . . . . Բարս. ՀԷ
Կին եթէ (տ. թէ) շնացաւ ընդ եղբաւր առն իւրում . . . . . Բարս. ՀՐ
Կին կամ այր ցաւագին կամ ախտաժէտ կամ արուագէտ . . . . . Բարս. ՄԺ
Կին մի՛ իշխեսցէ զհանդերձս առն զգենուլ եւ ելանել . . . . . Բարս. ՃԻԳ
Կին յղի ի սուրբ անկողնոց՝ մտցէ ի սուրբ եկեղեցի . . . . . Բարս. ՃԻ
Կին որ առանց ընկերի ի ճանապարհ երթայ եւ ի պղծութիւն . . . . . Բարս. Հ
Կին որ առանց կամաց բռնադատեցաւ . . . . . Բարս. ՇԳ
Կին որ գիտիցէ զչարիս առն իւրոյ եւ ծածկիցէ . . . . . Բարս. ՀՋ
Կին որ ի ծնունդս վատնի եւ ոչ կարէ ծնանել . . . . . Բարս. ՄԺՔ
Կին որ ի ծնունդս վարանի յաւուրս պահոցն վասն տկարութեան . . . . . Բարս. ԿՐ
Կին պոռնիկ եթէ (տ. թէ, չիf եթէ) ի ծնունդս վատնի՝ մի՛ իշխեսցէ . . . . . Բարս. ՃՇԷ
Կին տեռատես եւ ծնեալ՝ (տ. կամ ծննդականն) ի սուրբ եկեղեցի . . . . . Բարս. ՃԺՔ
Կին քահանային եթէ (տ. թէ) գտանի ի պոռնկութեան՝ թողցէ . . . . . Բարս. ՇԶ
Կին քահանային եթէ վախճանի ի վաթնամենից ի վեր . . . . . Բարս. ՃԽՔ
Կին քահանային թէ (տ. եթէ) փոքրեսցէ զհերս իւր . . . . . Բարս. ՇՐ
Կիւրակէին տէր եւ ծառայ ի վսամ եկեղեցին երթիցեն . . . . . Վաշ. ԺԲ
Կոյր, խուլ կամ համր մի՛ իշխեսցէ կալ ի կարգի (տ.) . . . . . Բարս. ԻԴ
Կուսան թէ (տ. եթէ) պոռնկեցաւ (տ. պղծեցաւ) ընդ արամբոյն . . . . . Բարս. Ե
Կրաւնաւոր ուր (տ. որ, չիf ուր) առեալ է դկրաւնս սրբութեան .. . . . . Սի. ԺԵ

Համակարգքն ոչ կարեն զմիմեանս յառաջ ածել . . . . . Աքեն. Ա
Համբաւ եհաս (տ. համբաւեցին) երբեմն զկիւլիկեցւոց . . . . . Աստ. ԺԴ
Հանդէս ՅԺԸ-իցն յաւուրս մեծին Կոստանգիանոսի . . . . . Սոկ. ԵՒ
Հարկ է քահանային եւ ուխտականաց սուրբ եկեղեցւոյ . . . . . Բարս. ՃԼԷ
Հարկ է քահանային ի տարւոջն սուրբ խաչին . . . . . Բարս. ՄԻԸ

Ձեռն քահանայի որ զարիւն Քրիստոսի· (տ. քահանայի) հեղու (ԽԴ) . . . . . Մանդ. Ե

Մանուկ որ ապոռնայէ կամ ձգէ եւ կամ ածէ . . . . . Նհր. ԻԷ
Մարգարէական կանոնիւ պարսպեցից զքեզ, ո՛վ քաշդ (տ.) . . . . . Բ Անտ. Ը

Մարդ անհնար է կալ յաստիճանի քահանայութեան (տ.) . . . . . Բարս. ՄՄՀ
Մի՛ իշխեսցէ կինմարդ զենուլ զանասուն . . . . . Բարս. ՃԻՒ
Մի՛ իշխեսցէ ճաշակել սարկաւագն ընդ քահանային . . . . . Բարս. ՃԺԻ
Մի՛ զոք ի քահանայից լուծցեն եպիսկոպոսք առանց . . . . . Աստ. ԺԸ
Մի՛ (տ. մի՛ ոք) իշխեսցեն ընտանիք քահանային ի բեմ . . . . . Բարս. ՃԻԳ
Մի՛ կալցի իշխանութիւն (տ. չի՛ իշխանութիւն) եպիսկոպոս յայլոյ վիճակ . . Աստ. ԺՋ
Մի՛ ոք իշխեսցէ (տ. իշխեսցէ ոք) ելանել յանկողինս հարսին . . . . . Բարս. ՃԼԴ
Մի՛ ոք իշխեսցէ (տ. իշխեսցէ ոք) զեկեղեցի Աստուծոյ առնել շտեմարանս . . Բարս. ՃԼՀ
Մի՛ ոք իշխեսցէ զեկեղեցիս Աստուծոյ թաղել զդիս մերձ (տ.) . . . . . Բարս. ՃԼԻ
Մի՛ ոք իշխեսցէ դյապչտակեալ անասուն մատուցանել . . . . . Բարս. ՋԼ
Մի՛ ոք իշխեսցէ թաղել զդիս մերձ ի սուրբ եկեղեցիս . . . . . Բարս. ՃԼԲ
Մի՛ ոք իշխեսցէ ի տան Աստուծոյ գինեմոլս առնել . . . . . Բարս. ՃԼԴ
Միւս եւս մարգարէական կանոնիւ պարսպեցից զքեզ, ո՛վ քաշդ . . . . . Բ Անտ. Ը

Յառաջ առաչին սուրբ հարքն յիւրեանց ժամանակս . . . . . Սի. ԺՁ
Յաւուր կիւրակէի մի՛ ոք իշխեսցէ գործել, բայց . . . . . Բարս. ՃԷ
Յաւուրս սուրբ Զատկին իշխանութիւն ունի քահանայն . . . . . Բարս. ՄՆԲ
Յիշատակ վախճանելոցն ի (տ. չի՛ ի) յընտանեաց նոցա (տ.) . . . . . Սի. ԺԸ
Յորժամ ազատք զիւրեանց զերդումարդ բաժանեն . . . . . Դւն. Թ
Յորժամ զտէրունական տունսն կատարեն (տ.) . . . . . Բադ. Իյ
Յորժամ ի մի վայր ժողովիցին հաւատացեալքն (տ.) . . . . . Բադ. Ր
Յորժամ հաստատէ եպիսկոպոսն զսեղանն (տ.) . . . . . Բադ. Ը
Յորժամ սեղանն հաստատէ եպիսկոպոսն ժողով արասցէ (տ.) . . . . . Բադ. է
Յորում քահանայ հասեալ է կարդ տարեկան (տ.) . . . . . Սի. Թ

Նոյնպէս քահանայք ուսցին զբարեպաշտութեան աւրէնս . . . . . Աստ. Իէ

Շուն եթէ փոխանակեսցի ընդ (տ. չի՛ ընդ) ոչխարի . . . . . Փիլ. Բ

Ոմանք ի սիրոյն Քրիստոսի խրատին եւ այս բնութեամբ . . . . . Բարս. ՄՄՋ
Ոմանք յաղատաց եւ յոամիկ հեծելոց հասանելով . . . . . Դւն. ԺԲ
Ոմանք յաղատաց ի վերայ վանաց իշխանութիւն առնեն . . . . . Դւն. Ժ
Ոմանք յաղատաց ի վերայ տկարանոցաց իշխանութիւն առնեն . . . . . Դւն. ԺՀ
Ոմանք յուխտէ եկեղեցւոյ զկարգ եւ զպաշտաւն քողին . . . . . Դւն. Ջ
Ոչ եթէ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի (տ.) . . . . . Փիլ. Գ
Ոչ է արժան աւթեակս (տ. աւթեւանս) առնել կնոջ ի քատերս . . . . . Բարս. ՃԻՈ
Ոչ է արժան զդիս պատել բաղում կտաւովք, այլ միով . . . . . Բարս. ՄՀՇ
Ո չէ արժան եղբաւր առ քեռ ննջել ի ԺԵ ամենից ի վեր . . . . . Բարս. ՃԼ
Ոչ է արժան իցէ սարկաւագաց մկրտութիւն առնել (տ.) . . . . . Մակ. Ա
Ոչ է արժան կնոջ առ գինեմոլս հուպ լինել եւ ճաշակել . . . . . Բարս. ՃԻԼ
Ոչ է արժան կնոջ մատչել եւ նայել յանասունս . . . . . Բարս. ՃԻՋ
Ոչ է արժան կնոջ յաւուրս տանի զինքն այլակերպել . . . . . Բարս. ՃԻԸ
Ոչ է արժան ճաշակել հաւատացելոց ընդ անհաւատից . . . . . Բարս. ՃԻԳ
Ոչ է արժան ննջել եղբօր ընդ քեռն ի ԺԵ ամենից ի վեր (տ.) . . . . . Բարս. ՃԼ
Ոչ է արժան ուտել զմիս ուղտու եւ ցռու եւ նապաստակի . . . . . Բարս. ՃՂԳ
Ոչ է արժան պատրիարգի, այսինքն կաթողիկոսի . . . . . Աստ. ԺՈ
Ոչ է արժան քահանայի կամ ղպրաց առնուլ զագապսն . . . . . Բարս. ՃԼՈ
Ոչ է արժան քահանայի յանաւրինաց պտուղ առնուլ . . . . . Բարս. ՃՋՋ
Ոչ է արժան քահանային արիւն հեղուլ մարդոյ . . . . . Բարս. ՃԼԸ
Ոչ է երիցուն կանոնական քուղթ տալ (տ.) . . . . . Նիկ. ՀԳ
Ոչ է պարտ առն եւ կնոջն ի միասին մտանել ի բաղանիս . . . . . Նիկ. ՄԹ
Ոչ է պարտ աւրհնել ընդ Հրէայս կամ ընդ հերձուածողս . . . . . Նիկ. ԿԳ
Ոչ է պարտ բորոտաց կամ դիւահարաց ընդ հաւատացեալսն . . . . . Նիկ. Իէ
Ոչ է պարտ դպրաց եւ ոչ գրակարդացաց ուրար (տ) . . . . . Նիկ. Ղէ
Ոչ է պարտ եպիսկոպոսաց եւ ոչ գրակարդացաց ուրար (տ.) . . . . . Նիկ. Ղ

Ոչ է պարտ Եպիսկոպոսաց կամ քահանայից յաղագս մասունս բառնալ (տ.) . . Նիկ. ՇՁ
Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին զայլ ոք ընդ իւր կացուցանել . . . . . Նիկ. ՀՒ
Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին ի ժողովս կոչելոյ՝ արհամարել . . . . . Նիկ. ԿԻ
Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին յայլմէ գաւառէ փոփոխիլ . . . . . Նիկ. Հե
Ոչ է պարտ Եպիսկոպոսին յայլմէ քաղաքէ յայլ փոխել . . . . . Նիկ. ժն
Ոչ է պարտ եպիսկոպոս ձեռնադրել առանց երից . . . . . Նիկ. Դ
Ոչ է պարտ Երդմնեցուցանել զերախայսն, բայց միայն . . . . . Նիկ. Ոե
Ոչ է պարտ երիցանց առանց եպիսկոպոսին ի սեղանն . . . . . Նիկ. Ճժ
Ոչ է պարտ Երիցանց կամ եպիսկոպոսաց ի շինական . . . . . Նիկ. ՃժՔ
Ոչ է պարտ Երիցուն կանոնական թուղթ տալ . . . . . Նիկ. ՀԻ
Ոչ է պարտ Եւ արժան դարբութիւնն աւրհնութեամբն . . . . . Նիկ. ՁԹ
Ոչ է պարտ ըառժամայն մկրտելսն ի քահանայութիւն . . . . . Նիկ. ՁԻ
Ոչ է պարտ դառ ի յիւրմէ եպիսկոպոսէ որոշեալս . . . . . Նիկ. ե
Ոչ է պարտ դեկեղեցւոյ ստացուած երիցանց վաճառել . . . . . Նիկ. Իե
Ոչ է պարտ զԵրիցունս մեղուցեալս նախ քան . . . . . Նիկ. Ա
Ոչ է պարտ զնպիսկոպոսաց սահմանս լուծանել . . . . . Նիկ. ՀՁ
Ոչ է պարտ զկացնալսն Եպիսկոպոսունս եւ ոչ ընկալեալ . . . . . Նիկ. ԻՀ
Ոչ է պարտ զկէսսարկաւագաց ի սարկաւագաց տեղ . . . . . Նիկ. ՂՀ
Ոչ է պարտ զկրճատեալսն եւ ներքինիս արարեալս . . . . . Նիկ. Ա
Ոչ է պարտ դհեթանոսաց զնորատունկս եւ զնորուսումնս . . . . . Նիկ. Բ
Ոչ է պարտ սարու զնորատունկս զնորուսումնս (տ.) . . . . . Նիկ. Բ
Ոչ է պարտ զշնացեալս ի քահանայութիւն մատուցանել . . . . . Նիկ. ԼԸ
Ոչ է պարտ զուրացողսն կամ զլանցաւորսն . . . . . Նիկ. ժԻ
Ոչ է պարտ դպաուսունս առաջոյ նստեալս լինել . . . . . Նիկ. ՁԷ
Ոչ է պարտ զվաղնջուցն սովորութիւն ի գաւառի . . . . . Նիկ. Ջ
Ոչ է պարտ զվարդապետի ուրուք կամ զկրաւնաւորի . . . . . Բարս. ՄՀ
Ոչ է պարտ դՔառասուններորդս մեծի հինգշաբթին լուծանել . . . . . Նիկ. ՃՆ
Ոչ է պարտ ընդ հերետիկոսս ճաշել կամ ադաւրել . . . . . Նիկ. կ
Ոչ է պարտ ժառանգաւորաց՝ տոկոսիս առնուլ . . . . . Նիկ. ժէ
Ոչ է պարտ ժողովրդականաց ի սեղանն հաղորդել . . . . . Նիկ. ՂՆ
Ոչ է պարտ ժողովրդականաց փոխանակ սաղմոսասացի . . . . . Նիկ. Ղ
Ոչ է պարտ ի դեաւղս կամ յադարակս եպիսկոպոս նստուցանել . . . . . Նիկ. ՃժՆ
Ոչ է պարտ ի ժողովս զսաղմոսն ի միմեանս յարել . . . . . Նիկ. ՂՃ
Ոչ է պարտ ի հանգստարանս կամ ի վկայարանս . . . . . Նիկ. Զե
Ոչ է պարտ ի Քառասնեներորդսն կամ յաւուր Պենտակոստէից . . . . . Նիկ. ՃՀ
Ոչ է պարտ ի Քառասնեներորդսն պատարագ մատուցանել . . . . . Նիկ. ՃԴ
Ոչ է պարտ կէսսարկաւագաց եւ ոչ փոքր մի զդրունսն . . . . . Նիկ. ՂՀ
Ոչ է պարտ կէսսարկաւագաց կամ դտակարդաց . . . . . Նիկ. ՇԴ
Ոչ է պարտ կիւրակէի յաղաւթս կալ եւ ծունր կրկնել . . . . . Նիկ. Ի
Ոչ է պարտ հերետիկոսաց ընդ մեզ յաղաւթս կալ . . . . . Նիկ. Զե
Ոչ է պարտ յաւտարաց՝ առանց յանձնարարական թղթոյ . . . . . Նիկ. ՀՈ
Ոչ է պարտ յեկեղեցիս ճաշել . . . . . Նիկ. Մ
Ոչ է պարտ յետ երկուց շաբաթուց . . . . . Նիկ. ՂԹ
Ոչ է պարտ նախքան զի ամն ձեռնադրել քահանայ . . . . . Նիկ. ԽԹ
Ոչ է պարտ որոց ի վիճակաւորութեան են՝ ի ներքս . . . . . Նիկ. Գ.
Ոչ է պարտ որ ոք իշխեսցէ լուծանել զսահմանեալ սրբոյ (տ.) . . . . . Նիկ. ՃժԴ
Ոչ է պարտ ուղղափառաց եկեղեցւոյ ընդ հերետիկոսաց . . . . . Նիկ. ՁՁ
Ոչ է պարտ սարկաւագացն եւ ոչ գրակարդացաց ուրար (տ.) . . . . . Նիկ. ՂՀ
Ոչ է պարտ սարկաւագի աւրէնս տալ, եւ ոչ նստել . . . . . Նիկ. ԺԸ
Ոչ է պարտ սպասաւորաց եւ ոչ դրակարդացաց . . . . . Նիկ. ՂԷ
Ոչ է պարտ տգիտական կամ անկանոնական գիրս . . . . . Նիկ. ՃժԴ
Ոչ է պարտ քահանայից ի կապեզայս մտանել . . . . . Նիկ. ՇԴ
Ոչ է պարտ քահանայից յաղագս մասունս բառնալ . . . . . Նիկ. ՇՁ
Ոչ է պարտ քահանայից յերկրորդ հարսանիս երթալ . . . . . Նիկ. ԼԳ
Ոչ է պարտ քրիստոնէից ի հարսանիս ծափս հարկանել . . . . . Նիկ. ՃԷ

Ոչ է պարտ քրիստոնէից ի հարսանիս կամ ի քաղաքս . . . . . Նիկ. ՃՀ
Ոչ է պարտ քրիստոնէից ի շաբաթու կամ ի կիւրակէի . . . . . Նիկ. ՇՂ
Ոչ է պարտ քրիստոնէից հանգանակաւք գինարբուաց . . . . . Նիկ. ՃԻ
Ոչ է սարկաւագի աւրէնս տալ, եւ ոչ նստել (տ.) . . . . . Նիկ. ԺՂ
Ոչ իրաւացի է եպիսկոպոսի զմեղաց ուրուք կրել . . . . . Աստ. ԺԻ
Ոչ կարէ կալ ի պաշտամանն, այլ իբրեւ երախայ (տ.) . . . . . Աստ. ԻԲ
Ոչ ոք իշխեսցէ գործել յաւուր կիւրակէի (տ.) . . . . . Բարս. ՃԷ
Որ ազգային ապականէ՝ ընդ շնացողի պատուհաս . . . . . Բարս. ԺԱ
Որ ամուսնացի երկուց եղբարց՝ մինչեւ ի վախճան (տ.) . . . . . Նիկ. ԼԳ
Որ առողջ մարմնով եւ կատարեալ հասակաւ . . . . . Բարս. ՁԱ
Որ (տ. որք) առ փափագ զգերեզմանս բանան . . . . . Բարս. Հ՝
Որդիք որ ոչ հնազանդին ծնաւղաց իւրեանց . . . . . Բարս. ԻԷ
Որդիք որ (տ. որք) ոչ պատուեն զծնաւղս իւրեանց . . . . . Բարս. ՃՁ
Որ զամուսնութիւն անարգէ վասն հաւատոց եւ գարշ . . . . . Բարս. ՀԲ
Որ (տ. որք) զանդարձ (տ. զկտակ) ծնաւղաց կամ զայլ աննշեցելոց . . . . . Բարս. ՃԿԸ
Որ զառականս ընդ արուս անցուցանէ՝ (տ. ցուցանէ) եղիցի . . . . . Բարս. Ը
Որ զաւր կիւրակէի կամ (տ. եւ) զՊենտակոստէ զպահաւք . . . . . Բարս. Զ
Որ (տ. որք) զաւր կիւրակէին ոչ պատուեն կամ յառաջ քան . . . . . Բարս. ՀԸ
Որ զդիս կողոպտեն ծ ամ ընդ ձեռամբ, բազում տրաւք (տ.) . . . . . Բարս. ՁՔ
Որ (տ. որք) զդիս կողոպտեն՝ ծ ամ ընդ ունկնդիրս կացցեն . . . . . Բարս. ՁՔ
Որ զդիսն կողոպտեն եւ ի տեղին ունին, արիւն նորա . . . . . Բարս. ԼԴ
Որ (տ. որք) զինքն կտրեաց (տ. կարեաց) մի՛ լիցի քահանայ . . . . . Բարս. ԺԴ
Որ զմանկուս անհաւատից ի ստինս առնուն՝ Բ ամ՝ . . . . . Բարս. ՃԻԲ
Որ զմեռելոտի ուտէ եւ որ ի Քառասնեորդսն միս ուտէ . . . . . Վաչ. ԺԳ
Որ զսահմանս ընկերին յափշտակէ, ո՞րպիսի ինչ է . . . . . Թադ. ԼՐ
Որ զՔրիստոս ուրանայ եւ զզշացեալ դառնայ . . . . . Թադ. ԻԸ
Որ (տ. որք) զՔրիստոս ուրանայ եւ յանցանէ զփրկական . . . . . Բարս. ԺԲ
Որ ընդ արուի պղծի՝ զի՞նչ առնելի է այնպիսին . . . . . Թադ. Ի
Որ ընդ եղբաւր պոռնկի՝ ընդ սպանողի ընկալցի . . . . . Բարս. Ժ
Որ ընդ կանայս ուրկացեալս (տ. ուրացեալս) շնայ . . . . . Բարս. ԼՉ
Որ թողէ այր զկին վասն զաւակի, պարտ է հաւաստեաւ (տ.) . . . . . Բարս. Դ
Որ ի դպրաց աւրէնս մի՛ տացէ աշխարհականաց (տ.) . . . . . Բարս. ՃԿՒ
Որ ի շնալն հեղցէ զորդեծնութիւն, զի՞նչ պարտ իցէ . . . . . Թագ. ԺՐ
Որ ի պատերազմի արիւն հեղու՝ պարտ է Գ ամ . . . . . Բարս. Ւ
Որ խուլ կամ համր մի՛ յիշեսցէ կալ ի կարգի (տ.) . . . . . Բարս. ԻԴ
Որ կամաւք մարդ սպանանէ (տ. մարդասպան է), ո՞րպէս . . . . . Թագ. ԻՔ
Որ հարուածովք մահու հարկանէ զընկեր իւր . . . . . Բարս. Դ
Որ հարուածովք մահու հարկանէ զկին իւր եւ զնկեր (տ.) . . . . . Բարս. Ի
Որ հաւատացեալ եւ մկրտեալ է, եւ անկանի ի մեղս . . . . . Թադ. ԺՁ
Որ հեղու զինքն, զի՞նչ պարտ է առնել . . . . . Թադ. ԺՍ
Որ Ձ դրամ գողանայ՝ Ե մասն յընչիցն աղքատաց (տ.) . . . . . Ներ. ԻԼ
Որ մկնանկ գինի խմէ՝ Ա աւր ապաշխարեսցէ (տ.) . . . . . Ներ. ԼՐ
Որ միանգամ ի Քրիստոս մկրտեալ են՝ մի՛ երբեք (տ.) . . . . . Թադ. ԺՁ
Որ մի մաւր կաթամբ՝ սնեալ են՝ աւտարք ի միմեանց . . . . . Թադ. Լ
Որ մոնոզոնութիւն խոստանայ եւ կին առնէ, ուրացող է . . . . . Բարս. ԼՒ
Որ շնայ եւ զմանուկն սպանանէ՝ զինչ արասցուք . . . . . Թադ. ԻՒ
Որ շնայ եւ զմանուկն սպանանէ՝ ցաւր մահուան (տ.) . . . . . Թադ. ԻԳ
Որ շնայ զի՞նչ պարտ է առնել . . . . . Թադ. ԺՍ
Որ (տ. որք) ոք արհամարհիցէ զսուրբ մկրտութեամբն . . . . . Աստ. Ի
Որ ոք իշխեսցէ լուծանել զսահմանեալ սրբոյ . . . . . Նիկ. ՃԺԴ
Որ ոք (տ. որք, որոց) յեպիսկոպոսաց անարժան գտաւ . . . . . Աստ. Թ
Ո՞րպէս արժան է ժողովրդեան կալ յաղաւթս . . . . . Թադ. Թ
Ո՞րպէս արժան է ունել եպիսկոպոսին զիւրսն . . . . . Թադ. Ր
Որպէս զայլոյ եպիսկոպոսի վիճակ մի՛ յափշտակեսցէ (տ.) . . . . . Դուն. Ի
Որպէս ընկալցի զաւծումն յերից եպիսկոպոսաց (տ.) . . . . . Աստ. ԻՒ

Ո՞րպէս կատարեսցուք զաստուածային տաւնսն . . . . . Թադ. ԻՆ
Որպէս հանդերձ կանոնաւ մի՛ իշխեսցէ (տ.) . . . . . Աստ. Իժ
Ո՞րպէս պարտ է աւրհնել զեկեղեցին եւ զսեղանն . . . . . Թադ. Լ
Ո՞րպէս պարտ է կալ եպիսկոպոսին ի տեսութեան (տ. ի տեսչութեան) . . . Թադ. Լ
Ո՞րպէս պարտ է քահանային լինել . . . . . Թադ. ԺՆ
Որպիսի՞ աւրինակաւ պարտ է ընտրել զլաւն ի յոռեացն . . . . . Թադ. Դ
Որպիսի չափով պարտ է ձեռնադրել քահանայս . . . . . Թադ. Դ
Որ (տ. որք) պղծեն զբերանս իւրեանց դատարկ բանիւք . . . . . Բարս. ՃԽԴ
Որ պղծի ընդ անասնոյ՝ զի՞նչ արասցուք . . . . . Թադ. ԻԷ
Որ պոռնկի ընդ դոդի եւ ընդ ուրուկս, կցորդ է . . . . . Բարս. ՃԽՉ
Որ (տ. որք) պոռնկին եւ զմանկունսն սպանանեն . . . . . Բարս. ՃԻԱ
Որսորդք որ (տ. որք) զմաքուր անասունս որսասցեն . . . . . Փիլ. Ե
Որսոց բազում որոդայք են պատրաստեալ . . . . . Բարս. ՃՂԴ
Որք ամուսնացեալ են ընդ հեթանոսաց եւ տացէ . . . . . Կիւր. Գ
Որք (տ. որ) բանիւ Աստուծոյ աներկեւան երդմամբ դաշն . . . . . Բարս. ՄԿՐ
Որք գերեվար (տ. դեղավար) լինին յանաւրինաց եւ ակամայ . . . . . Սի. ԻԲ
Որք (տ. որ) զանանախառն բանսն ի բերանսն ունիցին . . . . Բարս. ՄՀԱ
Որք (տ. որ) զբերանս իւրեանց պղծեալ են դատարկ բանիւք (ԽԴ) . . . . . Մանդ. Ջ
Որք (տ. որ) զժառանգս հեթանոսաց առնուն ի սնունդ . . . . . Կիւր. Դ
Որք դկտակ ննջեցելոց ոչ հատուցանիցէ ի կատար (տ.) . . . . . Բարս. ՃԿԿ
Որք (տ. որ, ոյք) զուգաւորին ընդ կնոջ եղբաւր կամ . . . . . Բարս. ՄՀԲ
Որք (տ. որ) ընթանան առ նոսա եւ որք (տ. որ) զաղանդան . . . . . Բարս ՄԾԴ
Որք (տ. որ) ի բաղում ծուխացեալ մեղացն խորս ընկղմեցան . . . . . Բարս. ՄԿԼ
Որք (տ. որ) ի դեաւղս երիցունք իցեն կամ ի քաղաքս . . . . . Նիկ. ԽԴ
Որք (տ. որ) ի Զատկէն մինչեւ ցՊենտեկոստն եւ յամենայն (լև) . . . . . Եպիփ. Ս
Որք ի ծովու կորեան կամ ի ղետոյ կամ յամպարշտաց (լև) . . . . . Եպիփ. Դ
Որք (տ. որ) ի հիւանդութեան մկրտեցան՝ մի՛ ձեռնադրեսցին . . . . . Նիկ. ԽԱ
Որք (տ. որ) ի պատերազմի արիւն հեզին. քէ քշնամիք . . . . . Բարս. ՂԷ
Որք (տ. որ) խոստովանեցին եւ ապա դարձան ի փսխած (ԽԴ) . . . . . Մանդ. Է
Որք կուսանալ խոստացան Աստուծոյ եւ պոռնկեցան . . . . . Աստ. ԺԴ
Որք (տ. որ, ոյք) կուսութիւն խոստացան եւ արհամարհեցին . . . . . Նիկ. ԻԲ
Որք պղծեցան յանասունսն կամ յարուսն . . . . . Աստ. ԻԱ
Որք (տ. որ, ոք) պոռնկեցան ընդ կուսան հաւատաւորացն . . . . . Աստ. Ի
Որք (տ. որ) հրամանաւ հեթանոսաց եւ բռնաւորաց առաքեցան . . . . . Բարս. ՄԿԹ
Որք (տ. որ) ճաշակեցին ի մոռացութենէ ի մսոյ ի չորեքշաբաթու . . . . . Եփր. Բ
Որք մեռելոտի ուտեն կամ զհեթանոսի զեննալ . . . . . Եփր. Դ
Որք մոռացան եւ ճաշակեցին ի մսոյ ի չորեքշաբաթու (տ.) . . . . . Եփր. Բ
Որք (տ. որ) յամուսնութեան են, սուրբ անկողնաւք . . . . . Բարս. ՃՀ
Որք (տ. որ) յաւժարեցան յարուագիտութիւն եւ ոչ անկան . . . . . Բարս. ՃԽԵ
Որք (տ. որ) յետ մկրտութեանն (տ. պոռնկութեանն) զառածան ի մեղս . . . Աստ. Զ
Որք (տ. ոյք) յուխտի անդ իցեն երիցունք եւ սարկաւագունք . . . . . Նիկ. ԻԴ
Որք ուլունս արկանեն վասն կրից կամ վասն այլ ինչ (լև) . . . . . Եպիփ. Բ
Որք (տ. որ) չեւ (տ. չի՛ չեւ) հասեալ ի ժողովրդականաց յայն . . . . . Սի. ԺԴ
Որք վերակոչին յեպիսկոպոսութիւն, քննեսցի՝ եթէ . . . . . Աստ. ԻՉ
Ուխտաւոր մի՛ ճանապարհ ունիցի ի մարմնաւոր կանայս . . . . Բարս Լ
Ուստր կամ դուստր քահանային քէ զոցին ի պոռնկութեան . . . . . Բարս. ՇԷ
Ոք ամուսնասցի ընդ առն անաւրինի, քէ թողէ (տ.) . . . . . Բարս. ՇԱ
Ոք նշանեցաւ (տ. շնացաւ) կամ շնայցէ՝ է ամ ապաշխարեսցէ (տ.) . . . . Նիկ. Լ

Չէ արժան քահանայի յանաւրինաց պտուղ առնուլ (տ.) . . . . . Բարս. ՃՉՉ
Չէ պարտ զկրճատեալսն եւ ներքինիս արարեալս (տ.) . . . . . Նիկ. Ա
Չէ պարտ ղուրացողսն կամ զյանցաւորսն ի ժառանգութիւն (տ.) . . . . . Նիկ. ԺԱ
Չէ պարտ ի հանգստարանս կամ ի վկայարանս (տ.) . . . . . Նիկ. ՉՆ
Չէ պարտ ի ժողովս զսաղմոսն ի միմեանս յարել (տ.) . . . . . Նիկ. ՂԱ
Չէ պարտ ի հանգստարանս կամ ի վկայարանս (տ.) . . . . . Նիկ. ՉԵ

Չէ պարտ կէսսարկաւագաց եւ ոչ փոքր մի զդրունն (տ.) . . . . . Նիկ. ՂԸ
Չէ պարտ հերետիկոսաց ընդ մեզ յաղաւթս կալ (տ.) . . . . . Նիկ. ՁԴ
Չէ պարտ ուղղափառաց եկեղեցւոյ ընդ հերետիկոսաց (տ.) . . . . . Նիկ. ՁՁ
Չէ պարտ սպասաւորաց եւ ոչ դրակարդացաց (տ.) . . . . . Նիկ. ՂԷ
Չէ պարտ քրիստոնէից հանգանակաւք գինարբուաց վարել (տ.) . . . . Նիկ. ճՒ

Պահք (տ. քահանայք) Աստուածայայտնութեան այսպէս կարգեցան . . . . . Եփր. Զ
Պարտ եւ արժան է զգիտութիւն ամենայն եկեղեցական . . . . . Նիկ. Զ
Պարտ եւ արժան է զլղիան մկրտել . . . . . Նիկ. ԼԷ
Պարտ եւ արժան է, որք մկրտին, ղՀաւատն ասել . . . . . Նիկ. ճ
Պարտ է եպիսկոպոս՝ ընտրութեամբ եպիսկոպոսաց . . . . . Նիկ. ՁԸ
Պարտ է եպիսկոպոսին ամենայն իրաց ունել . . . . . Նիկ. ՁՂ
Պարտ է երուսաղէմի եպիսկոպոսին զմայրաքաղաքին . . . . . Նիկ. է
Պարտ է եւ ի շաբաթու Աւետարան կարդալ . . . . . Նիկ. ճև
Պարտ է զազգի ազգի մեղանս զանկեալս . . . . . Նիկ. ՁՐ
Պարտ է զերիցունս որ (տ. որք) զոհեցին եւ ապա դարձան . . . . Նիկ. ԻՀ
Պարտ է զերկրորդ ամուսնացեալսն յետ երից ամաց . . . . . Նիկ. Ի
Պարտ է զկնի մկրտութեանն ուծանել զլուսաւորեալսն . . . . . Նիկ. ճԳ
Պարտ է զկնի վարդապետութեանն՝ երախայի . . . . . Նիկ. ՂԴ
Պարտ է զհաւատացեալսն զերեամ մի ուսուցանել . . . . . Նիկ. ԻԴ
Պարտ է զձեռնադրեալ եպիսկոպոսն եւ ոչ (տ. չիf ոչ) . . . . . Նիկ. ՀԸ
Պարտ է զմայրաքաղաքի եպիսկոպոսն՝ որ ի գաւառի . . . . . Նիկ. ՀԴ
Պարտ է զնոյն պաշտաւն ազաւթից յամենայն . . . . . Նիկ. ՂԲ
Պարտ է զուրացող հաւատացեալսն առանց . . . . . Նիկ. ԺՒ
Պարտ է զուրացողսն կամ զյանցաւորսն (տ.) . . . . . Նիկ. ԺԱ
Պարտ է ղպոռնկացեալսն ընդ անբան (տ. չիf ընդ անբան) կենդանիսն . . . Նիկ. ԻՉ
Պարտ է զվախճանեալսն շնորհի արժանի առնել . . . . . Նիկ. ԺԴ
Պարտ է ի բաց մերժել զժառանգաւորսն՝ զյանդիմանեալսն . . . . . Նիկ. Ժ
Պարտ է ձեռնադրել զայնոսիկ որ (տ. որք) ի Նաւատացւոց . . . . . Նիկ. Ը
Պարտ է ոչ եպիսկոպոսին յայլմէ քաղաքէ յայլ փոխել (տ.) . . . . . Նիկ. ԺՍ
Պարտ է որք արհամարհեցին՝ ժառանգաւորք . . . . . Նիկ. ԺՉ
Պարտ է որք (տ. որ, ոք) ի հերձուածողացն դառնան . . . . . Նիկ. ԺԹ
Պարտ է որք (տ. որ) ի հիվանդութեան մկրտեցան . . . . . Նիկ. ճՐ
Պարտ է որ (տ. եւ) վտանգիւ եւ բռնութեամբ զոհեցին . . . . . Նիկ. ԻՐ
Պարտ է քահանային ի տարւոջն սուրբ խաչիւն (տ.) . . . . . Բարս. ՄԻԸ
Պոռնկորդի կամ անհաւատ քէ վարժին դպրութեամբ . . . . . Բարս. ճՇԱ
Պտուղ ի ժողովրդոց երիցուն՝ կարգ այս լիցի. թուանիկն . . . . . Վաչ. Դ

Սահմանք եւ հաստատութիւնք եկեղեցւոյ. Քրիստոսական . . . . . Կդ. Ա
Սահմանք եւ ուղղափառութիւնք (տ. ուղղութեանն) զոր վայել է եկեղեցւոյ . . . Նեղ. Ա
Սարկաւագ ոչ է հաւասար քահանայի, այլ սպասաւոր . . . . . Բարս. ճԺ
Սարկաւագ ոչ է քահանայ, այլ սպասաւոր նմա (տ.) . . . . . Բարս. ճԺ
Սարկաւագունք պարտ է լինել յեկեղեցւոջ է . . . . . Նիկ. ՃՀ
Սարկաւագօք է պարտ է լինիլ յեկեղեցւոջ (տ.) . . . . . Նիկ. ՃԹ
Սերմնաբթութիւնք ի քուն՝ է՛ որ խոտելի է եւ է՛ որ անմեղադրելի . . . . . Բարս. Լե
Սոյնպէս քահանայք ուսցին զբարեպաշտութեան աւրէնս (տ.) . . . . Աստ. Իէ

Վանաց երէց կամ (տ. եւ) վանական ոք (տ. չիf ոք) եթէ ի վանացն . . . . . Վաչ. Զ
Վանք շինեցան ի դեւսւոս, ղի անգ հանգիցեն առաջնորդք . . . . . Սի. է
Վասն այնոցիկ (տ. այսորիկ) ոյք (տ. որք, որ) չեն արժանի հաղորդութեան . . Ներ. Ա
Վասն այնոցիկ ոյք (տ. որք, որ) զպոռնիկ կանայս ՚ի ողուն . . . . . Ներ. է
Վասն այնոցիկ (տ. այնորիկ) որ զանձինս իւրեանց նուիրեցին . . . . . Բարս. ԼԲ
Վասն այնոցիկ որ ընդ լոկ դիւթեն եւ ոչ կախարդեն (տ.) . . . . . Բարս. Ղ
Վասն այնոցիկ որ (տ. որք) լոկ դիւթեն եւ ոչ կախարդեն . . . . . Բարս. Ղ
Վասն արուագիտաց եւ անասնագիտաց. որքան (տ. որչափ) . . . . . Ներ. Լե

Վասն աւձահարաց. յամին (տ. յամենայն, ամենեւին) այն զկաթն մի՛ կերիցեն . . Ներ. ՂՒ
Վասն աւրինաւոր տանի քառասներորդաց տես զն մերոյ . . . . . Կար. Զ
Վասն դոդոց, աւազակաց եւ մարդասպանաց . . . . . Ներ. Ի
Վասն երկրավարացն որ մանրամասն ասեն ունել (տ. լինել) . . . . . Ներ. ԽԱ
Վասն երրորդաց (տ. երկրորդաց) որք (տ. որ) զուգի, եթէ թողցեն . . . . . Ներ. Ձ
Վասն դադդական կին առնելոյ. ցհինգերորդն (տ. զերրորդն) . . . . . Ներ. ԻՒ
Վասն է՞ր աւրէնսդիրն չհրամայեաց մերձենալ յապարահն (ԽՁ) . . . . . Եպիփ. Բ
Վասն իդացելոց որ արտաքոյ արուացն (տ. աւրինացն) է պոռնկութիւն . . . . . Ներ. Գ
Վասն խաւսելոյ դաղջիկ առն կին (տ. առնակին), եւ նա թողեալ . . . . . Ներ. Դ
Վասն կնոջ որ ընդ արամբ (տ. արեամբ) է եւ չնայ (տ. զնա) . . . . . Ներ. ԼՁ
Վասն կնոջ որ յղի է եւ հարկանի յանդէտս յո մեքէ . . . . . Ներ. Լա
Վասն մանկան որ ապոռնայէ կամ ձգէ եւ կամ ածէ (տ.) . . . . . Ներ. ԻՀ
Վասն մեծի ցայտնութեան, զոր կարգեցին առաքեալքն . . . . . Կար. Ա
Վասն շնորհի եւ ժառանդաւորութեան սահմանեցաք . . . . . Դուն. Ե
Վասն որ (տ. որոյ, չիմ որ) արտաքոյ ելեալ (տ. եղեալ) կին եւ բռնադատեալ . . Ներ. ԻԺ
Վասն որ (տ. որոյ) զայղի հարկանէ առ չարի՝ Գ ամ . . . . . Ներ. ԺԵ
Վասն որ դարչառ հարկանէ (տ. հանէ, չիմ հարկանէ) կամ զայլ ինչ . . . . . Ներ. ԺՁ
Վասն որ դեզրաւր կինն (տ. չիմ կինն) կին (տ. չիմ կին) առնէ, ոչ ընդունի . . Ներ. ԻԴ
Վասն որ (տ. չիմ որ) դիւր (տ. չիմ դիւր) կինն թողու եւ զայլ առնէ . . . . . Ներ. Ը
Վասն որ (տ. որ ընդ) զհեթանոսս կին առնէ կամ լինի առն . . . . . Ներ. ԺԴ
Վասն որ դմահ խորհին (տ. իւրեանց հանին) այլոց, եւ իւր դիպեսցի . . . . . Ներ. Լ
Վասն որ դմայր կնոչն պղծէ՝ ժ ամ . . . . . Ներ. ԼԺ
Վասն որ ընդ երկու քերց պոռնկին եւ ապա . . . . . Ներ. Ք
Վասն որ (տ. չիք որ) ընդ հաւր կնոջ ննջէ՝ ժ ամ . . . . . Ներ. ԻԳ
Վասն որ ընդ հեթանոսի կայ եւ մեղանչէ ընդ նոսա . . . . . Ներ. ԻԸ
Վասն որ (տ. որք, չիմ որ) ընդ հեթանոսի չնան՝ Ք ամ . . . . . Ներ. ԺՒ
Վասն որ (տ. որք) ընդ հեթանոսի ուտէ եւ ըմպէ աւելի . . . . . Ներ. ԺԳ
Վասն որ (տ. որք) ի բեմի պահս քարոզեն, որ ոք (տ. որք) լուծանէ . . . . Ներ. ԽՒ
Վասն որ (տ. որք, չիմ որ) ի կանանց աւրինի են եւ անխտիր . . . . . Ներ. ԺԸ
Վասն որ հացի դէզ (տ. դեղ, դէղ) այրէ՝ է ամ ապաշխարեսցէ . . . . . Ներ. ԻԺ
Վասն որ Ճ դրամ դոզանայ՝ ե մասն յընչից ազգատաց . . . . . Ներ. ԻԱ
Վասն որ մանուկն մեռանի առանց կնքոյ ի ծուլութենէ . . . . . Ներ. ԺԺ
Վասն որ մին կուսան եւ միւսն (տ. մին) երկեակ՝ մեկնեսցին . . . . . Ներ. ԼԸ
Վասն որ (տ. որոյ) մին կուսան է եւ մին երկեակ եւ զուգին . . . . . Ներ. ե
Վասն որ մկնանկ գինի ըմպէ ևս աւր ապաշխարեսցէ . . . . . Ներ. ԼԲ
Վասն որ (տ. որոյ, չիմ որ) յառաջ քան զհարսանիսն չնան . . . . . Ներ. ԼԷ
Վասն որ յղի է եւ հարկանի անգէտս ումեքէ (տ.) . . . . . Ներ. ԼԱ
Վասն որ չնայ եւ զնոյն (տ. զնա) կին առնէ . . . . . Ներ. Խ
Վասն որ (տ. որք) ոչ կամաւ սպանանեն՝ է ամ . . . . . Ներ. ԼԴ
Վասն որ չարապաշտ էր եւ հմայից (տ. չիմ հմայից) հաւատայ . . . . . Ներ. ԻՁ
Վասն որ տուն այրէ ընչիւք՝ ժ ամ ապաշխարեսցէ . . . . . Ներ. ԺԷ
Վասն որ փոքր համարին զանցումն ինչ ի պատուիրանէն (տ.) . . . . . Ներ. ԽԺ
Վասն որք չնան եւ կամին սպանանել եւ ի շնորհացն . . . . . Ներ. ԺՀ
Վասն ութաւրեայ աւուրցն (տ. չիմ աւուրցն) ընթերցուածոցն . . . . . Կար. Ե
Վասն պոռնկաց որ (տ. որք) չնան եւ զմանկունս սպանանեն . . . . . Ներ. Բ
Վասն սուրբ (տ. չիմ սուրբ) աւծման ձիթոյն, զոր կարգեցին առաքեալքն . . . . Կար. Բ
Վասն քահանայից որ (տ. որք) պոռնկին՝ լուծցին . . . . . Ներ. ժ
Վարդապետք որ (տ. որք) զաշակերտս իւրեանց ակնառութեամբ (տ. անառակութեամբ) ուսուցանեն . . . . . Բարս. ՃԴ

Տաւն Ցարութեան Տեառն, երկրորդ Զատիկն, նոր (տ. որ) եիւրակէն . . . . . Աստ. Լ
Տաւն սրբոյ պասեքին յետ հասարակելոյ տունչեան . . . . . Աստ. ԻԹ
Տկարքն, քանզի ի տանց, յընտանեաց եւ ի քաղաքաց իւրեանց . . . . . Սի. ԺԷ
Տկարքն քանզի հալածեալ եղեն եւ մերժեալք ի տանց (տ.) . . . . . Սի. ԺԷ
Տղայոց պսակ մի՛ դիցէ քահանայն, մինչեւ ի չափ (տ. ի վաղճան) հասանեն . . . Բարս. ՄԺԲ

Քահանայ առանց քննելոյ պսակ մի՛ դիցէ եւ մի՛ զմարմինն . . . . . Բարս. ՄԼէ
Քահանայ գաղտ (ա. կամ) պսակ մի՛ ասրհնեսցէ եւ գաղտ աղ . . . . Բարս. ՃԿԸ
Քահանայ եւ (ա. կամ) սարկաւագ յորժամ ձեռնադրեն . . . . Վաչ. Բ
Քահանայ զխաչ մի՛ իշխեսցէ առանց բեւեռաց պահել (ա.) . . . . . Բարս. ՄԻԴ
Քահանայ զխաչ մի՛ իշխեսցէ ասրհնել (ա. պահել) առանց բեւեռաց . . . Բարս. ՄԻԴ
Քահանայ քէ (ա. եթէ, որ) զլարիս ուրուք ծածկէ վասն կաշառաց . . . . . Բարս. ՄԻԴ
Քահանայ ի ժամ մկրտութեանն մի՛ իշխեսցէ զկինմարդ . . . . . Բարս. ՃԺԴ
Քահանայ ի սոյն չարիս (ա. մեղս) դտեալ ոչ կարէ կալ . . . . . Աստ. Իւ
Քահանայ կ- ամեայ ի պատարագէն լռեսցէ (ԽԴ) . . . . . Մանդ. Ա
Քահանայ կամ կրանաւոր կամ սարկաւագ, որ (ա. որք) կամակոր . . . . . Եփր. Ա
Քահանայ կամ ուխտական յորժամ երթան ի վաճառ . . . . . Բարս. ՃՀԴ
Քահանայ կամ սարկաւագ քէ (ա. չիւ քէ) լինիցի ուրուկ . . . . . Բարս. ՃԺՒ
Քահանայ կամ սարկաւագ քէ կաղանայ կամ կուրանայ (ա. ուրկանայ) . . . . Բարս. ԺՀ
Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական եկեղեցւոյ . . . . . Բարս. ՃՄՒ
Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական ի շնութեան . . . . . Բարս. ԺԿ
Քահանայ մի՛ թողցէ զոք յերդումն յեկեղեցի . . . . . Բարս. ՃՀՔ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ ասրէնս տալ այսահարի . . . . . Բարս. ՃՀՉ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ երթալ ճանապարհ ըստ կամաց . . . . . Բարս. ՄԼԸ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ ըստ կամաց (ա.) . . . . . Բարս. ՄԼԸ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ ի ժամ մկրտութեան զկին զկինմարդ (ա.) . . . Բարս. ՃԺԴ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ լուծանել զսուրբ կանոնս . . . . . Բարս. ՃՀ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ խաչաւրհնել առանց բեւեսաց (ա.) . . . . . Բարս. ՄԻԴ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ ձէթ (ա. չիւ ձէթ) արկանել երախայի . . . . . Բարս. ՃԺԴ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ մտանել ի տուն կնոջ (ա. չիւ կնոջ) որ ունիցի . . . Բարս. ՃՀԸ
Քահանայ մի՛ (ա. չիւ մի) իշխեսցէ յերեւելի (ա. չիւ յերեւելի) երիվար հեծանել Բարս. ՃԺԲ
Քահանայ մի՛ իշխեսցէ շաբաթու եւ կիւրակէի արտաքոյ . . . . Բարս. Ի
Քահանայ յորժամ երթան քէ արժան է (ա.) . . . . . Բարս. ՃՀԲ
Քահանայ որ առանց խոստովանութեան զյետին քոշակն . . . . . Բարս. ԿԷ
Քահանայ որ ասրհնէ (ա. ըմպէ) զմեռս ըմպելեաց յորս անկանի . . . . . Կիւր. Ե
Քահանայ որ երղնուցու՝ ամենեւին մի՛ լիցի նմա (ա.) . . . . . Թադ. ԺԴ
Քահանայ որ երդումն տայ մարդոյ՝ քէ՛ արդար, քէ՛ ոչ . . . . . Բարս. ԿՉ
Քահանայ որ երթայ ուրեք կամ ուխտական՝ արժան է . . . . . Բարս. ՃԿՀ
Քահանայ որ զաշխարհական գործով զբաղի եւ ոչ կայ . . . . . Բարս. ԻԿ
Քահանայ որ զարդար (ա. չիւ զարդար) դատաստան քիւրէ վասն երեսաց . . . Բարս. ԿԵ
Քահանայ որ զաւշաքաղութեամբ ընթանայ ի վաճառս . . . . . Բարս. ԿՌ
Քահանայ որ զեղխի գինով՝ է ասր Աւետարան մի՛ իշխեսցէ . . . . Բարս. ԿԳ
Քահանայ որ զխոստովանութիւն հրապարակէ եւ յայտնէ . . . . . Բարս. ԿԱ
Քահանայ որ զսպաս սուրբ խորհրդոյն տանի ի վաճառ . . . . . Բարս. Կ
Քահանայ որ ի մեծի Ջատկին եւ ի Ցայտնութեանն ոչ . . . . . Բարս. ՄԻԷ
Քահանայ որ ի (ա. ընդ) միում աւուր Բ պատարագ մատուցանէ (ԽԴ) . . . . Մանդ. Բ
Քահանայ որ լուծեալ է ի կարգէն վասն չար գործոց . . . . . Բարս. ԻՐ
Քահանայ որ (ա. եթէ, չիւ որ) կաշառ առնու եւ կանոնս լուծանէ . . . . . Բարս. ՆՔ
Քահանայ որ կին ունի եւ ի շնութիւն (ա. իշխանութիւն) անկանիցի . . . . Կիւր. Բ
Քահանայ որ (ա. չիւ որ) կոյս (ա. կոյր) իցէ կամ այրի . . . . . Կիւր. Ա
Քահանայ որ մատչի ի սուրբ խորհուրդն, ի կանանց . . . . . Բարս. ԿԴ
Քահանայ որ յապաշխարութիւն կոչէ զմեղաւորս . . . . . Բարս. ՃՁԳ
Քահանայ որ յանուրջս պոռնկեսցի գիշութեամբ . . . . . Եփր. Ի
Քահանայ, որում հասեալ է կարգ տարեկան սպասաւորութեան . . . . . Սի. Թ
Քահանայ, որում կարգ հասեալ է տարեկան սպասաւորութեան (ա.) . . . . . Սի. Բ
Քահանայ որ վայրապար զոք բանիւ մի՛ արասցէ (ա.) . . . . . Բարս. ՃՁԸ
Քահանայ որ վասն (ա. չիւ վասն) իւր վատ գնացիցն հալածեալ իցէ . . . . . Բարս. ՊԴ
Քահանայ որ (ա. չիւ որ) քառասունս ունի մեռելոյ մի՛ գիտասցէ . . . . . Բարս. ՄԽԱ
Քահանայ վայրապար զոք ընդ բանիւ մի՛ արասցէ, բայց . . . . . Բարս. ՃԸ
Քահանայ վայրապար ընդ բանիւ մի՛ արասցէ եւ մի . . . . . Բարս. ՃՁԱ
Քահանայի կին եթէ գտանի ի պոռնկութեան՝ թողցէ (ա.) . . . . . Բարս. ՆՁ

Քահանայից յաղագս մասունս բառնալ եւ թշնամանել (տ.) . . . . . Նիկ. ՃԶ
Քահանայութիւն է՛ որ յԱստուծոյ է եւ է՛ որ ի սատանայէ . . . . . Բարս. ԻԲ
Քահանայք Աստուածայայտնութեան այսպէս կարգեցան (տ.) . . . . . Եփր. Չ
Քահանայք մի՛ իշխեսցեն զնշխար կենաց հացին մանկանց . . . . . Սի. ԺԲ
Քահանայք մի՛ իշխեսցեն զնշխար կենացին մանկանց (տ.) . . . . . Սի. ԺԲ
Քահանայք որ զիւրեանց արսն ատիցեն, այրիք կոչեսցին (տ.) . . . . . Բարս. Մժէ
Քահանայք պատուէր արասցեն արանց (տ. արեանց) եւ կանանց . . . . . Սի. ԺԱ
Քանդի զայգ ամենայն (տ. կամ) կանոն (տ. չիՏ կանոն), զոր դրոշմեցաք . . . Բ Անտ. է
Քանզի սուրբ Լուսաւորիչն Հայոց մեծն Գրիգորիս ծնեալ . . . Սան. Ա
Քանպի քահանայ կամ կրաւնաւոր կամ սարկաւագ (տ.) . . . . Եփր. Ա
Քորեպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն զդուռն եկեղեցւոյ . . . . . Սի. ԻԱ
Քրիստոնեայ մարդ որ կռուի եւ արիւն հեղու՝ տարցեն . . . . Վաչ. Ը

ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՑԱՆԿ[1]

Աբեղայ—212_{11}
Ագահ—106_{1}
Ագահութեան *ակ*—209_{12}
Ադահութիւն—153_{1} 174_{12} 304_{6}
Ագանելիս *բնական*—51_{9}
Ագաղ—14_{3} $62_{1,8}$ 144_{12}
Ագարակ—23_{6} 89_{12} 95_{13}
Ագաւո—$12_{7,8}$ 13_{7} 56_{11} 91_{5} 94_{9} 98_{6} 99_{3} 100_{7} $209_{4,8}$ $210_{3,8}$ $211_{5,13}$
Ագաւա *այր*—98_{3} 99_{1}
Ագաա *մանուկ եկեղեցւոյ*—209_{12}
Ագաա *մարդ(էկ)*—92_{6} 93_{9} $98_{5,9}$ $99_{5,\ 12-13}$
Ագաւաց *տոհմ*—209_{8}
Ագաուսթիւն—204_{6} 209_{10}
Ագաուսթիւն *անծառայական*—284_{7}
Ագաուսթիւն *ի մարմնական ծառայութենէ*—284_{5-6}
Ագգ—68_{4} 160_{9}
Ագգ *հեթանոսական*—60_{9}
Ագգ *հինգերորդ*—159_{4}
Ագգ *չորրորդ*—159_{4}
Ագգ *քահանայական*—42_{7}
Ագգական—202_{11}
Ագգական *ամուսնանալ*—39_{4}
Աղական *կին*—260_{10}
Ագգային *ապականել*—103_{5}
Ագգասէր—100_{5}
Աթոռ—76_{6} 188_{11} 194_{5} 208_{6} $229_{5,9}$
Աթոռ *առաքելական*—188_{5}
Աթոռակից—26_{8} 213_{14}
Ախտ—175_{2} 265_{16} 276_{1}
Ախտ *ադտեղի*—275_{4}
Ախտ *աւրկութեան*—274_{11}
Ախտ *չար*—104_{2-3} 142_{8} 275_{1}
Ախտ *ցանկութեան*—138_{12}
Ախտաժէտ—157_{10}
Ախտակրաւական *արիւն*—44_{12}
Ախտանալ—183_{2}
Ախտիր *յոլովութիւն*—275_{7-8}
Ախտից *տէր*—301_{5}
Ականայ—$162_{,9}$ 276_{5} $300_{,}$
Ականայ *ըմբռնել*—$139_{4,8}$
Ականայ *պոռնկել*—102_{8}
Ականայութիւն—17_{4}
Ականատան—188_{1}
Ակ *ագահութեան*—209_{12}
Ակն *աչոյ*—235_{2}
Ակն *ունել*—252_{14}
Ակնառուրիւն—$126_{5,\ 7}$
Անարկու—191_{1}
Աղ—$154_{6,8}$ 169_{3} 253_{6} 278_{5}
Աղ *գաղտ*—143_{10}
Աղ *դուարակի*—147_{5}
Աղաբողոն—$256_{1,4}$
Աղաբողոն *պճղնաւոր*—256_{9}
Աղել—202_{4}
Աղախին—$102_{3.\ 6}$ 107_{9}
Աղանդ—26_{6} 151_{9} 171_{7} 180_{1} $245_{2.\ 3.\ 4}$ $247_{2.\ 11}$
Աղանդ *բծաւորական*—182_{1}
Աղանդ *ճարակող*—5_{2}
Աղանդ *ուրացեալ*—183_{6}
Աղանդ *պէսպէս*—172_{9}
Աղաւթ(ք)—16_{8} 76_{3} 80_{13} 83_{3} 86_{-} 87_{8} 98_{11} 125_{1} $127_{2.\ 5}$ 134_{8} 138_{2} 142_{8} 146_{11} 156_{9} 162_{5} 163_{1} 168_{6} 169_{-} $170_{6,11}$ 171_{13} $172_{3,8}$ $173_{2,7,12}$ $175_{5,7}$ 177_{2} 211_{2} 213_{1} $243_{3.\ 5}$ 256_{6} 268_{5} $269_{4,11}$ 276_{9} 284_{10} 295_{3} 300_{9}
Աղաւթական—118_{2}
Աղաւթակից—75_{8} 77_{10} 78_{10}
Աղաւթանոց—57_{9} 61_{3}
Աղաւթասէր—10_{-7}
Աղաւթել—78_{4} 83_{1} 145_{11} 276_{8} 297_{10}

[1] *Առարկայական ցանկի կազմման մասին տրված մեր բացատրությունը տեսնել «Ազանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի 697-րդ էջում, ուստի այն այստեղ չենք կրկնի։*

Աղաւթից *հաւասարել*—123$_{2}$
Աղաւթից *պաշտաւն*—87$_{7}$
Աղաւթք *առանձին*—109$_{1}$
Աղաւթք *ասաուածային*—10$_{2}$
Աղաւթք *դիշերի*—134$_{1}$
Աղաւթք *մատուցանել*—133$_{10}$
Աղաւթք *սահմանեալ*—41$_{3}$
Աղաւնակերալ—249$_{4}$
Աղաւնի—153$_{13}$
Աղէտ—177$_{10}$
Աղուհաց—96$_{13}$ 120$_{11}$ 170· 279$_{10}$
Աղուհաց *փառաստուներորդաց*—252$_{15}$
Աղճատիճ *անձինք*—24$_{6}$
Աղջիկ—140$_{9}$ 148$_{11}$ 158$_{1}$
Աղջիկ *խաւսեալ*—17$_{5}$ 77$_{1}$ 78$_{15}$ 258$_{10}$
Աղու—157$_{2}$ 277$_{2}$
Աղտեղի *ախտ*—275$_{4}$
Աղտեղութեան *հիւք*—274$_{7}$
Աղտեղութիւն—28$_{8}$ 274$_{5, 8, 11}$ 275$_{15}$ 276$_{1, 6}$
Աղտեղութիւն *կատաղի*—159$_{7}$
Աղտոտ *ապականել*—277$_{6}$
Աղքատ—7$_{11}$ 8$_{5}$ 14$_{11}$ 56$_{12}$ 60$_{3}$ 82$_{2}$ 110$_{12}$ 122$_{1}$ 129$_{13}$ 145$_{1}$ 157$_{12}$ 160$_{5, 9}$ 167$_{6, 8}$ 190$_{8}$ 191$_{8}$ 206$_{4}$ 212$_{11}$ 236$_{5}$ 260$_{14}$ 266$_{4}$ 300$_{3, 14}$ 303$_{14}$
Աղքատանալ—51$_{4}$
Աղքատասէր—32$_{4}$
Աղքատաց *բաշխել*—154$_{8, 13}$ 160$_{6, 9}$ 167$_{8}$ 191$_{8}$ 206$_{4}$
Աղքատութիւն—42$_{6}$ 110$_{7}$
Աղքատախրատիւն—180$_{3}$
Աման—26$_{3}$ 219$_{3}$ 222$_{1, 13}$
Ամաչեցուցանել—177$_{5}$
Ամաւր—111$_{6}$ 162$_{1}$ 300$_{6}$
Ամաւր *յայտնել*—131$_{6}$
Ամբաստանել—193$_{2}$
Ամբաստանող—97$_{9}$
Ամբարիշտաւթեամբ *վքանիլ*—224$_{7}$
Ամբարտաւան—107$_{5}$ 301$_{6}$
Ամբարտաւանեալ—212$_{8}$
Ամբարտաւանել—84$_{6}$
Ամբարտաւանութիւն—555, 7
Ամբոխ *դեհհիկ*—146$_{4}$
Ամենապատիւ—185$_{1}$
Ամենատուզգանող—288$_{5}$
Ամեոց—242$_{14}$
Ամուլ *կին*—42$_{12}$
Ամուսին—134$_{11}$ 205$_{13}$ 206$_{1, 5, 6}$
Ամուսնանալ—17$_{7}$ 39$_{2}$ 44$_{10}$ 64$_{2}$ 108$_{3, 5}$ 114$_{6}$ 132$_{5, 7}$ 137$_{9}$ 138$_{13}$ 140$_{1}$ 156$_{5, 11}$ 157$_{5, 11}$ 158$_{10}$ 160$_{4}$ 161$_{3}$ 168$_{5, 8}$ 302$_{6}$
Ամուսնանալ *անգիտաբար*—42$_{12}$
Ամուսնացնալ—35$_{3}$ 59$_{9}$ 60$_{8}$ 78$_{1}$ 81$_{3}$
Ամուսնացեալ *երէց*—81$_{8}$
Ամուսնացեալ *կին*—79$_{3}$
Ամուսնացեալ *քահանայ*—30$_{10, 12}$

Ամուսնութեան *պատճառ*—135$_{5}$
Ամուսնութիւն—10$_{7}$ 17$_{6}$ 24$_{6}$ 30$_{3}$ 39$_{6}$ 55$_{5}$ 127$_{1}$ 132$_{2}$ 166$_{10}$ 206$_{2}$ 273$_{11}$ 299$_{12, 13}$
Ամուսնութիւն *անարգել*—118$_{10}$
Ամուսնութիւն *անհարդ*—12$_{9}$
Ամուսնութիւն *բաղում*—79$_{5}$
Ամուսնութիւն *երկրորդ*—10$_{3}$
Ամուսնութիւն *հերետիկոսաց*—86$_{10}$
Ամուսնութիւն *մեղադրել*—81$_{3}$
Ամուսնութիւն *քակել*—111$_{13}$ 112$_{1}$
Ամուրի—300$_{1}$
Ամպարիշտ—63$_{4}$ 67$_{8}$
Ամսական *սահման*—44$_{9}$
Ամփոփել—145$_{3}$
Այգ—45$_{1, 4}$ 156$_{6}$
Այգի—94$_{3}$ 299$_{12}$
Այգի *հարկանել*—260$_{3}$
Այլազգ *խորհել*—246$_{15}$ 249$_{10, 14}$ 250$_{7}$
Այլազգ *նիւթել*—190$_{10}$
Այլազգաբար *խորհել*—249$_{10}$
Այլազգի—298$_{7}$
Այլակերպել—116$_{3}$ 131$_{1}$
Այլածեւ *խորհել*—228$_{12—13}$
Այս—174$_{10}$
Այս *պիղծ*—169$_{15}$ 175$_{4}$
Այսահար—108$_{12}$ 110$_{2}$ 128$_{6}$ 146$_{7, 9}$ 273$_{5}$ 174$_{1}$ 175$_{2}$
Այսահար *կարդել*—175$_{3}$
Այսահարութիւն—110$_{7}$ 146$_{11}$ 171$_{10}$ 174$_{11}$
Այսահարութիւն *արդարոց*—167$_{11}$
Այսահարութիւն *մեղաւորաց*—167$_{11}$
Այր—10$_{6}$ 17$_{6}$ 33$_{4}$ 43$_{1}$ 44$_{10}$ 45$_{3}$ 69$_{6}$ 80$_{4}$ 82$_{13}$ 87$_{11}$ 96$_{1}$ 101$_{1}$ 103$_{8}$ 108$_{1}$ 110$_{11}$ 111$_{4, 5}$ 112$_{1, 7}$ 113$_{3, 8}$ 114$_{6}$ 115$_{4}$ 118$_{1}$ 122$_{13}$ 129$_{3}$ 132$_{10}$ 137$_{7, 11}$ 139$_{6}$ 144$_{4, 6}$ 146$_{11}$ 149$_{8}$ 151$_{5, 12}$ 155$_{7, 10}$ 156$_{8}$ 157$_{13}$ 158$_{2, 11}$ 159$_{12}$ 160$_{1, 7}$ 161$_{7}$ 165$_{6}$ 205$_{13, 14}$ 206$_{8, 12}$ 259$_{18}$ 275$_{11}$ 298$_{4}$ 299$_{8}$
Այր *աղաս*—98$_{3}$ 99$_{1}$
Այր *անաւրէն*—114$_{6}$
Այր *անհաւատ*—134$_{10}$
Այր *խուլ* 107$_{3}$
Այր *համր*—107$_{3}$
Այր *հաւատացեալ*—143$_{5}$
Այր *ուրուկ* —110$_{1}$
Այր *ցաւագին* | 157$_{10}$
Այրել—138$_{6}$ 261$_{15}$ 300$_{2}$
Այրել *հուր*—171$_{5}$ 196$_{1, 5}$ 303$_{15}$
Այրել *տուն*—260$_{6}$
Այրեցող—300$_{1}$
Այրի—57$_{13}$ 59$_{2}$ 157$_{1, 4}$ 158$_{3}$ 160$_{1—3}$ 161$_{5}$ 281$_{5}$ 283$_{1}$ 284$_{9}$ 286$_{4}$ 299$_{8}$
Այրի *մնացեալ*—237$_{7}$
Այցելու—236$_{4}$
Անագորոյն *միտք*—264—5

Ա.Ցազատ—12₇
Ա.Ցաղաւթք—174₆
Ա.Ցամաւթութիւն *անպատկառելի*—210₁₁
Ա.Ցաշխարհիկ—98₁₃
Ա.Ցաչառութիւն—149¹
Ա.Ցապակ—227₉
Ա.Ցապակաց—70₁ 71₁
Ա.Ցապական *մարմին*—227₁₀ 235₇
Ա.Ցապաշխար—129₄
Ա.Ցապաշխար *մեռանել*—302₁₋₂
Ա.Ցապատ—97₃ 203₅
Ա.Ցապաւո *փշարեր*—254₄
Ա.Ցապաւոական—284₉
Ա.Ցառակ *արբենալ*—271₈
Ա.Ցուռակ *ցանկութիւն*—271₉ 274₄
Ա.Ցասցազէտ—162₇ 299₃
Ա.Ցասցազանց—111₃
Ա.Ցասցազանցութիւն—174₁₂
Ա.Ցասցախառն *ըմպ*—179₇
Ա.Ցասցապիղծ—105₁₃
Ա.Ցասցոյ *պղծութիւն*—119₁₁
Ա.Ցասցոց *խառնակում*—301₇
Ա.Ցասուց—38₁, ₂ 109₁₅ 134₇ 136₄, ₁₀ 152₁₂ 154₇ 158₁₃ 195₅ 249₂ 265₁₅ 299₄
Ա.Ցասուց *անմաքուր*—44₁
Ա.Ցասուց *արատաւոր*—106₁₂
Ա.Ցասուն *գենուլ*—131₄
Ա.Ցասուն *խեղ*—154₁
Ա.Ցասուց *մատչել*—111₃
Ա.Ցասուց *մաքուր*—44₅
Ա.Ցասուց *յափշտակեալ*—122₃
Ա.Ցասուց *նայել*—130₁₀
Ա.Ցասուց *պիղծ*—121₈
Ա.Ցասուց *պղծել*—136₆ 195₁₀
Ա.Ցասուածպաշտութիւն—60₉
Ա.Ցարաւո—20₅ 106₉ 194₉ 241₅
Ա.Ցարաւո *մարմին*—235₇
Ա.Ցարաւո *մնալ*—228₁₀
Ա.Ցարաւո *պտուղ*—274₁
Ա.Ցարաւութիւն—241₁
Ա.Ցարգանաց *պսակ*—132₈
Ա.Ցարգանք—115₁
Ա.Ցարգել—95₅
Ա.Ցարգել *ամուսնութիւն*—118₁₀
Ա.Ցարգել *ծնաւղ*—300₁₃
Ա.Ցարգել *պսակ*—118₇
Ա.Ցարգել *քահանայ*—161₁₁
Ա.Ցարժան—145₄
Ա.Ցարժան *գործել*—274₃
Ա.Ցարժան *կերակուր*—291₉
Ա.Ցարժան *մատուցանել*—302₄
Ա.Ցարժանութիւն—110₆ 226₈
Ա.Ցաւելորդ *սեղան*—278₆
Ա.Ցաւթ *տկար*—122₁₃
Ա.Ցաւրէն—96₄ 105₃ 113₃ 124₅ 139₁ 140₂ 149₁₂ 150₁ 152₆ 162₁₀
Ա.Ցաւրէն *այր*—114₆
Ա.Ցաւրէն *թշնամի*—168₇
Ա.Ցաւրէն *քահանայ*—236₁₃
Ա.Ցաւրէնութեան *կապանք*—60₇
Ա.Ցաւրէնութիւն—68₂ 137₁₄ 149₆ 231₁₂ 303₁, ₅
Ա.Ցաւրէնաբիւս *գործել*—103₇
Ա.Ցբան *կենդանի*—77₉
Ա.Ցբարբառ *ձայն*—170₅
Ա.Ցբեցական—112₉
Ա.Ցգէտ—121₁₀ 266₂
Ա.Ցգէտ *հարկանել*—262₁
Ա.Ցգէտ *յագել*—120₁₁
Ա.Ցգիտաբար *ամուսնանալ*—42₁₂
Ա.Ցգիտացեալ—264₇
Ա.Ցգիտութիւն—124₁₁ 126₁ 132₁ 173₆ 222₁ 264₃
Ա.Ցգոսնել *քահանայ*—119₃
Ա.Ցղամալոյծ—274₁₁
Ա.Ցղաստան *եկեղեցւոյ*—11₁₁
Ա.Ցղրանկաց—426, ₈
Ա.Ցղրանկաց *փրկանք*—231₇
Ա.Ցերկեւաց—217₃
Ա.Ցերկեւաց *երգում*—177₆
Ա.Ցերկիւղաբար—276₄
Ա.Ցզբաղ *մատուցանել*—164₉
Ա.Ցզգայութիւն—299₃
Ա.Ցզեղջ *սիրտ*—172₇
Ա.Ցզղջաբար *սրտիւ*—236₉
Ա.Ցէնք—97₁₃ 155₈
Ա.Ցընդունելի *մասաղ*—154₃
Ա.Ցընդունելի *տուրք*—142₁₁
Ա.Ցրնկալ—156₇
Ա.Ցժամ—271₁₄
Ա.Ցժուժկալաբար *լսել*—34₅
Ա.Ցիծաւող—155₇
Ա.Ցլոյծ *կապանք*—171₅₋₆ 174₃
Ա.Ցխիղճ—153₂ 276₉
Ա.Ցխղճաբար *չարչարել*—211₈
Ա.Ցխտիր *խառնել*—128₋₉
Ա.Ցծառայական *ազատութիւն*—284₇
Ա.Ցկաւոնական *գիրք*—90₃
Ա.Ցկարգ *ամուսնութիւն*—12₉
Ա.Ցկարգութեան *գտակ*—193₅₋₆
Ա.Ցկաւոր—203₂ 208₂ 256₁₃
Ա.Ցկեալք—13₈
Ա.Ցկեալաւոց—13₂
Ա.Ցկուցք *մեռանել*—302₁
Ա.Ցկողիս—111₅ 118₁₁ 127₁ 129₉ 132₁₁ 167₄ 272₅ 273₁₁, ₁₅ 275₅, ₆, ₉, ₁₀, ₁₄ 276₂ 277₃
Ա.Ցկողիս *արդար*—119₁₋₂
Ա.Ցկողիս *զետնատարած*—169₂ 170₆₋₇
Ա.Ցկողիս *խառն*—299₉₋₁₀
Ա.Ցկողիս *ցանկութեան*—271₆
Ա.Ցճամ—202₄

Անհամեմատ խնամակալութիւն—231_{11}
Անհաւատ—130_5 139_{10} 140_3 147_4 260_2
Անհաւատ այր—134_{10}
Անհաւատ կին—134_{10}
Անհաւատ մանուկ—130_1
Անհաւատ պղծել—136_{12}
Անհաւատից տուն—116_{12}
Անհաւատութիւն—192_9 260_1
Անհնազանդ—282_{10}
Անհնազանդ ծառայ—107_9
Անհնազանդութիւն—220_{13}
Անհոգ—109_{13}
Անհրամանք—242_{10}
Անձ փառամոլ—229_1
Անձանձիկ եկեղեցւոյ—187_7
Անձանց աւդտի—111_9
Անձինք աղճատին—24_6
Անձնասպան—104_5
Անհաշակ յոխութիւն—169_2
Անմահութեան վիճակ—226_7
Անմաքուր անասուն—44_1
Անմաքուր դազան—44_1
Անմեղ—42_{12}
Անմեղադրելի—106_4 109_{10}
Անմեղութիւն—222_1
Անմիտ—9_6 25_1
Անյերկուանալ—70_2
Անյիշատակ—264_3
Անյուսութիւն—178_{11}
Անծերելի տանջանք—30_8
Անշէջ հուր—171_5
Անողորմ—106_2 301_6
Անորոյի ժառանգաւոր—206_{12} 207_1
Անուշահոտութեան բուրում—257_4
Անուրջս պոռնկել—57_8
Անչարչարելի—70_8
Անպահք—174_6
Անպատեհ երգել—89_6
Անպատկառելի անամօթութիւն—210_{11}
Անպատմաւեան—128_9
Անպտուղ ելի—187_6
Անպարտ արիւն—124_8
Անպարտ լինել—23_9
Անպտուղ կին—43_2
Անսկզբնական—182_5
Անսկիզբ—$182_{9,10}$
Անսուազապէս—273_4
Անսուրբ մխս—16_{10}
Անվայելուչ համարել—229_8
Անվաւեր պսակ—159_4 161_{5-6}
Անտիոքացւոց եկեղեցի—46_6
Անփառաւոր—70_{12}
Անփութութիւն—173_1
Անքնին—184_2
Աշակերտ—$97_{8,11}$ 126_7 187_5 192_{10} $224_{2,3}$ 239_2 242_4
Աշակերտեալ—181_5
Աշխատութիւն—163_{12}
Աշխարհ—66_{13} 100_2 124_6 134_2 172_9 230_5 240_{11} $244_{4,7}$ $247_{5,8}$ 254_2 274_2 293_3
Աշխարհ գերել—205_{12}
Աշխարհ հաւատացեալոց—178_2
Աշխարհ հեռաքնակ—217_{14}
Աշխարհալուր ձաղել—129_{12}
Աշխարհախումբ—154_5 $162_{4,14}$
Աշխարհական—17_8 58_1 80_3 91_4 94_9 97_1 105_9 116_2 127_8 143_{12} 280_3
Աշխարհական գործ—265_1
Աշխարհարարութիւն—250_3
Աշխարհի իշխան—124_6
Աշխարհի ծուփ—165_9
Աշխարհի քահանայութիւն—59_2
Աշոհեաց քահանայութեան—77_7
Աչք—301_7
Աչք խոնարհ—52_3
Ապականել—78_{15} 79_1 101_3 157_{11} 195_7 275_8
Ապականել ազգային—103_5
Ապականել աղտով—277_6
Ապականել մարմին—273_{13}
Ապականածնութիւն—44_9
Ապականացու—69_{13} $70_{7,11}$ 227_9
Ապականիչ—68_9
Ապականիչ գայլ—65_6
Ապականութիւն—9_7 63_3 68_{14} 265_{14}
Ապաշխարեալ—86_4 144_4
Ապաշխարել—16_{11} $33_{5,9}$ $34_{3,7}$ $35_{1,4}$ 36_3 38_7 43_5 $56_{1,8}$ $57_{6,7}$ $60_{1,10}$ 64_3 $75_{3,12}$ 76_{12} 77_{10} $78_{8,9,12,14}$ 79_2 97_3 $101_{5,7}$ $103_{2,7}$ 104_7 107_7 110_{11} $111_{1,5,10}$ 112_2 115_7 116_4 $118_{2,4,8,11}$ 119_2 120_{10} $121_{1,7,10}$ $122_{2,6,10}$ 123_7 125_{10} 126_{10} 129_{13} 130_4 138_{13} 139_8 150_{11} $152_{8,10}$ 153_5 155_8 157_{12} 158_3 160_{10} 166_8 167_1 177_{12} 180_{11} $186_{8,9}$ 195_8 206_5 $255_{2,5}$ $258_{7,9}$ $259_{2,5,8,10,11,14,15,17}$ $260_{2,3,5,6,8,10,13}$ $261_{1,8,5,8,10,11,14,15,17}$ $262_{2,3,6,8,11,13,15}$ $263_{1,2,4}$ 265_{10} 280_2 303_3
Ապաշխարել արտաքոյ—$29_{1-2,9-10}$
Ապաշխարել կարդ—147_7
Ապաշխարող—43_6 57_{13} 60_{11} 87_9 104_1 112_5 $113_{4,9,14}$ $114_{4,8}$ 125_7 128_7 170_4 180_3 278_{13} 281_5 283_2 284_5 286_3
Ապաշխարութիւն—10_3 $11_{4,6}$ 32_5 39_5 43_{13} $56_{2,11}$ 57_6 59_7 $60_{1,10}$ 61_3 79_8 98_1 101_9 102_{11} 110_4 114_7 $115_{5,8}$ 132_9 138_7 139_1 140_1 144_7 145_{11} 148_{13} 149_8 151_7 152_4 $156_{1,7}$ 157_5 175_{11} $179_{5,11}$ $180_{2,8}$ 182_{12} $185_{10,12}$ 186_3 191_4 196_2 $206_{8,10}$ 254_{19} 261_6 262_9 $297_{2,12}$
Ապաշխարութիւն շնացելոյն—34_6
Ապաշխարութիւն ուխտամտեալ—185_7
Ապաշխարութիւն պոռնկի—131_8 132_{12} 137_{5-6} 159_5

Ապաշխարութիւն *չերմ*—194₁₀
Ապաշխարութիւն *չերմեռանդ*—160₁₁
Ապարահ—175, 7 272₃, 4, 11, 14 273₁, 12 275₃, 5 276₃ 277₃
Ապարահ *կին*—273₁₄
Ապարահիտ—298₅ 299₁₀
Ապաւինել—175₁₂
Ապտակել—127₈
Անպտուղ *կին*—43₂
Ապրեցուցանել *գուշակմամբ*—178₃
Աչ *քահանայի*—156₅ 158₁₄ 297₁₃
Աչոյ *ակն*—235₂
Աչոյ *ունկն*—235₂
Առագաստ—250₁₃
Առակաց—103₁
Առակ—53₂
Առանձին—22₁₂
Առանձին *աղաւթք*—109₁
Առանձին *սաղմոսել*—87₄
Առանձնակ—226₂
Առն *հանդերձ*—130₃
Առնակին—35₄
Առաջաւորութեանց *հաց*—31₂ 271₁₀
Առաջաւորք—279₅, 10
Առաջին *խաւսեցեալ*—771–2
Առաջին *հերձուածող*—245₁
Առաջին *պատկեալ*—132₇
Առաջնորդ—12₃, 5 21₁₀ 118₆ 125₉, 10 129₁₁ 137₄ 140₉, 10 156₁₂ 166₁₁ 193₈ 200₄ 202₁ 210₄, 12 241₁
Առաջնորդ *եկեղեցւոյ*—8₄ 220₁₀ 141₁₃—242₁ 254₁₂
Առաջնորդել—95₁₄ 145₁₀
Առաջնորդել *ժողովրդեան*—240₃–₄
Առաջնորդութիւն *եկեղեցւոյ*—12₄
Առատութեամբ *հնձել*—94₅–₆
Առատութեամբ *սերմանել*—94₅
Առաւաւտ—25₉
Առաւելութիւն—246₁₃
Առաքելական *աթոռ*—188₅
Առաքելական *աշտիճան*—21₄
Առաքելական *եկեղեցի*—297₁
Առաքելական *կանոն*—247₁
Առաքելական *հրամանք*—56₇–₈ 58₃ 282₁₀ 284₃ 292₂
Առաքելական *մատեան*—251₃, 6
Առաքելական *սահմանք*—249₁₁ 291₁₂
Առաքելակիք—184₃
Առաքելաւանդ—184₅
Առաքելոց *հրամանք*—284₃
Առաքելոց *պատմութիւն*—225₈
Առաքինութիւն—171₁₃ 173₁₀ 175₁₁
Առեւանկ—115₃ 159₇
Առիւծ—51₃
Առնական *ձեւ*—83₁₀–₁₁
Առնապէս *վարել*—131₅
Առողջ *մարմին*—128₈
Առողջ *պտուղ*—274₁
Աստեղաց *ցոյց*—171₄
Աստուածառիր *աւրինադրութիւն*—257₁₁–₁₂
Աստուածախաբ—265₃
Աստուածածին—279₁₁
Աստուածածնի *շաբաթ*—279₄
Աստուածայայտութեան *պահք*—280₁–₂
Աստուածայայտութեան *տաւն*—281₉ 284₁₂ 286₇ 289₁₀
Աստուածայայտնութիւն—57₁₂ 58₂ 280₅
Աստուածային *աղաւթք*—10₂
Աստուածային *ժամ*—16₇
Աստուածանմանեալ *պատկեր*—179₈
Աստուածառեսակ *գործել*—252₁₃
Աստուածդիտութիւն—8₂
Աստուածպաշտութեանց *բարեպաշտութիւն*—220₉
Աստուածպաշտութիւն—83₁₂ 118₁ 148₁₁
Առեան *բաղմամբոխ*—91₆
Առեցող—20₈
Առողութիւն—49₃
Արամբ *կին*—80₆
Արամբի—114₁
Արանց *կերակր*—173₄
Արատաւոր—23₇ 154₁
Արատաւոր *անասուն*—106₁₂
Արատաւոր *իւղք*—155₁
Արատաւոր *քահանայ*—241₉
Արատու—172₅
Արարած—83₃
Արարող *զիտութեամբ*—255₂–₃
Արբեցեալ—32₁₃
Արբեցեալ *անառակ*—271₈
Արբեցող—20₆ 106₁ 300₇ 303₁₁
Արբեցութիւն—175₁ 299₆
Արբեցութիւն *զեղխ*—10₄
Արդանդ—163₅ 272₁₁ 273₂
Արդանդ *կապել*—151₅
Արդանդ *փակ*—158₁₀
Արգելուլ—146₁₂ 150₁₆ 222₉
Արդարացեալ—28₂
Արդար *անկողին*—119₁–₂
Արդար *արիւն*—123₁
Արդար *դատաստան*—117₃ 161₁₂–₁₃
Արդար(ութեան) *վաստակ*—122₅ 141₁₀ 234₃
Արդարոց *այսահարութիւն*—167₁₁
Արդարութեանց *ճանապարհ*—134₄ 202₃ 265₂
Արդարութեանց *պսակ*—139₂–₃
Արեան *մերձաւոր*—113₁₂
Արեան *մերձաւորութիւն*—12₇
Արեգակ—108₉ 148₆
Արեւապալ—247₁₅
Արեւելք—28₁ 296₉
Արեւմուտ—296₈

Արժանի արքայությեան—28$_{2}$
Արիանոսաց չարափառաց—182$_{1}$
Արիոսի մոլորությունն—182$_{4-5}$
Արիաձոսք—227$_{4}$ 229$_{4}$
Արիւն—44$_{10}$ 55$_{8}$ 109$_{8}$ 224$_{3}$ 125$_{4}$ 135$_{8}$ 140$_{8}$ 141$_{12}$ 142$_{3}$ 149$_{8}$ 159$_{3}$ 163$_{7}$ 165$_{3}$ 235$_{7}$ 303$_{2}$
Արիւն ախտակրական—44$_{12}$
Արիւն անյարաբա—124$_{8}$
Արիւն արդար—123$_{1}$
Արիւն թաթաւել—291$_{2}$
Արիւն հանել—123$_{4}$ 153$_{3}$
Արիւն հեղուլ—95$_{10}$ 101$_{7}$ 124$_{5}$ 134$_{7}$ 156$_{3}$ 260$_{12}$ 265$_{8}$
Արիւնաճեղ—106$_{1}$ 110$_{4}$
Արիւնաճեղութիւն—102$_{3}$ 174$_{11}$ 265$_{9}$
Արիւն մարդոյ—68$_{5-6}$
Արիւն մեբձաւորի—118$_{5}$
Արիւն յորդել—153$_{1}$
Արծաթ—43$_{9}$ 44$_{2}$ 162$_{7}$ 188$_{6}$ 190$_{5}$ 242$_{2}$
Արծաթասէր—20$_{6}$ 301$_{3}$
Արծաթսիրութիւն—175$_{1}$
Արկանել դրով—243$_{6}$
Արկանել ուլունք—62$_{5}$
Արկանել սարկութիւն—209$_{6}$
Արիամարհեալ—212$_{8}$
Արիամարհել—32$_{2}$ 56$_{7}$ 67$_{14}$ 75$_{11}$ 78$_{7}$ 83$_{8}$ 146$_{1}$ 192$_{10}$ 203$_{15}$
Արիամարհող—179$_{4}$
Արձակել—158$_{2, 8}$
Արձակել կին—80$_{6}$
Արձակող—106$_{10}$
Արմատ գառնութեան—196$_{6}$ 247$_{6}$
Արմատ խառնակել—135$_{4}$
Արմոիք—211$_{10}$ 235$_{1}$
Արմոիք կալոյ—234$_{1}$
Արու—34$_{9,10}$ 103$_{1, 9}$ 258$_{8}$
Արու պզծել—195$_{10}$
Արուագէտ—105$_{13}$ 157$_{10}$ 262$_{7}$ 298$_{11}$
Արուագիտաց գաւառաւան—43$_{4}$
Արուագիտուրիւն—112$_{7}$ 136$_{7}$ 174$_{12}$
Արուամոլ—196$_{5}$
Արուեստ բժշկական—275$_{7}$
Արուեստ գործականութեան—232$_{4}$
Արուեստ գուսանաց—243$_{7}$
Արուեստաւոր—126$_{9}$
Արջառ—95$_{3}$
Արջառ հարկանել—260$_{4}$
Արտաղրել—183$_{1}$ 196$_{7}$
Արտասահմանեալ—257$_{14}$
Արտասուել—96$_{8}$
Արտասուք—17$_{1}$ 26$_{10}$ 35$_{5}$ 36$_{8}$ 37$_{8}$ 38$_{8}$ 60$_{2}$ 75$_{2}$ 112$_{10}$ 114$_{9}$ 124$_{4}$ 126$_{3}$ 150$_{11}$ 151$_{8}$ 185$_{11}$ 269$_{8}$ 270$_{3}$
Արտասուք ջերմագոյն—255$_{4}$
Արտաքոյ աշխարհաց—251$_{11}$
Արտաքոյ ասպաշխարել—291$_{-2, 9-10}$
Արտաքուստ պատդամաւորել—182$_{-3}$
Արտաքսել—302$_{9}$
Արքայ—91$_{3, 5, 8}$ 98$_{4, 5}$ 99$_{13}$ 100$_{4, 9}$ 208$_{10}$
Արքայութեան արժանի—28$_{2}$
Արքայութիւն—295$_{6}$
Արքայութիւն երկնից—213$_{12}$
Արքայութիւն ժառանգել—50$_{12}$
Արքեպիսկոպոս—91$_{8}$ 189$_{7}$ 197$_{5}$ 219$_{13}$ 225$_{6}$ 229$_{5}$
Արքեպիսկոպոսի հրամանն—225$_{12}$
Արքունական—49$_{3}$
Արքունի գուռ—96$_{5, 7}$
Արքունի հարկ—56$_{-7}$
Արքունիք—209$_{11}$
Աւազ չինի—96$_{14}$
Աւազակ—141$_{11}$ 260$_{11}$
Աւազան—95$_{5, 8, 11}$ 14$_{7}$ 128$_{6}$ 135$_{1}$ 140$_{5}$ 164$_{8}$ 182$_{12}$ 186$_{8}$ 220$_{5, 7, 12}$ 221$_{2}$ 222$_{4, 7}$ 223$_{4}$ 228$_{6}$ 230$_{5}$
Աւազան կարգաւոր—219$_{2}$ 222$_{9, 11}$
Աւանդ—189$_{8}$
Աւանդ վիճակելոց—236$_{13}$
Աւանդել—190$_{7}$ 194$_{6}$ 229$_{7}$
Աւանդութեան գիր—230$_{1}$
Աւանդութիւն—225$_{8}$ 227$_{8}$ 236$_{7}$ 244$_{10}$
Աւանդութիւն պատուիրանագիր—254$_{8-9}$
Աւգնական—139$_{5}$ 161$_{12}$
Աւգտակար—48$_{12}$
Աւգտի անձանց—111$_{9}$
Աւգտութիւն հոգեւոր—217$_{7-8}$
Աւելամարմին—274$_{10}$
Աւետարան—88$_{9}$ 116$_{13}$ 145$_{3, 8}$ 175$_{5}$ 239$_{5}$ 242$_{4}$ 248$_{11}$ 249$_{7, 11}$ 250$_{9}$ 251$_{3, 6}$
Աւետարան կարդալ—88$_{9}$
Աւետարանել—162$_{12}$ 163$_{1}$ 184$_{7}$
Աւետարանի ձայն—143$_{5}$
Աւետարանութիւն—27$_{1}$
Աւետիս—279$_{9}$
Աւթեակ—105$_{4}$ 130$_{8}$
Աւթեական—153$_{10}$
Աւթեան—212$_{10}$ 232$_{12}$
Աւժիտ մեբձակայից—231$_{3}$
Աւծանել—88$_{12}$ 188$_{3}$ 219$_{9}$
Աւծման իւղ—226$_{1}$ 248$_{8}$
Աւծման ձէթ—219$_{5}$ 247$_{12}$
Աւծութիւն—180$_{5, 7}$
Աւծում—88$_{12, 13}$ 104$_{11}$ 134$_{9}$ 197$_{4}$
Աւծում մկրտութեան—139$_{12}$
Աւծում պաշտամանն—170$_{9}$
Աւծ խնամարկեալ—60$_{8}$
Աւծ հողակեր—171$_{8}$
Աւծաճար—262$_{4}$
Աւնիր յղանալ—298$_{4}$
Աւշաքաղ—20$_{8}$

Ա
Աշաքարդութիւն—116$_{11}$ 203$_{8, 11}$ 236$_{14}$
Աւտար—22$_{6}$ 39$_{1}$ 84$_{10}$ 207$_{5}$ 229$_{10}$ 254$_{6}$
Աւտար *համարել*—245$_{9}$
Աւտար *հեռաւոր*—208$_{2}$
Աւտար *վիճակաւոր*—13$_{9}$
Աւտար *քարոզութիւն*—251$_{10}$
Աւտարամուտ *խորհուրդ*—281$_{7}$
Աւտարացուցանել—208$_{1}$
Աւր *մատուցման*—31$_{2}$
Աւր *յարձակման*—253$_{9}$
Աւրէն(ք)—40$_{1}$ 56$_{13}$ 75$_{15}$ 81$_{8}$ 95$_{11}$ 104$_{1}$ 108$_{9}$ 110$_{12}$ 111$_{1}$ 114$_{9}$ 117$_{11}$ 120$_{2}$ 121$_{12}$ 123$_{2}$ 124$_{4}$ 125$_{2, 6}$ 126$_{3}$ 137$_{12}$ 138$_{6}$ 143$_{12}$ 144$_{5}$ 146$_{7, 13}$ 151$_{1, 9, 10}$ 152$_{3, 5}$ 153$_{5}$ 155$_{6, 9}$ 158$_{9, 12}$ 159$_{2, 10, 12}$ 160$_{12}$ 166$_{9}$ 167$_{1}$ 176$_{8}$ 191$_{11}$ 192$_{5}$ 197$_{12}$ 210$_{9}$ 242$_{12}$ 244$_{5}$ 255$_{1}$ 258$_{11}$ 260$_{13}$ 262$_{11, 13}$ 275$_{9}$ 279$_{14}$ 286$_{1}$ 288$_{10}$ 298$_{8}$ 299$_{2}$
Աւրէն *կոծոց*—251$_{3}$
Աւրէնք *եկեղեցւոյ*—259$_{4}$
Աւրէնս *մատչել*—110$_{2}$
Աւրէնադիր—272$_{3}$
Աւրէնադրութիւն—291$_{4}$
Աւրէնսուսոյց—19$_{5}$ 52$_{11}$
Աւրբնթրիք *սովորական*—203$_{2}$
Աւրինադիր—303$_{7}$
Աւրինադրել—278$_{5}$
Աւրինադրութիւն—40$_{8}$ 278$_{9}$
Աւրինադրութիւն *աստուածադիր*—257$_{11–12}$
Աւրինաց *կապանք*—276$_{12}$
Աւրինաց *հաղորդել(իլ)*—43$_{6}$ 56$_{10}$ 60$_{3, 11}$ 61$_{4}$ 102$_{10}$ 113$_{5, 10, 14–15}$ 114$_{5}$ 115$_{2}$ 120$_{5}$ 122$_{8, 11}$ 124$_{1–2}$ 139$_{9}$ 163$_{9}$ 168$_{7}$ 179$_{12}$ 180$_{4}$ 195$_{9}$
Աւրինաց *հրամանն*—242$_{14}$
Աւրկուրեան *ախտ*—274$_{11}$
Աւրհնութեան *պսակ*—139$_{12}$ 140$_{1}$ 157$_{11}$
Աւրհնութիւն *աւրհնութեանց*—53$_{2–3}$
Ափափոյ—172$_{11}$
Աքսոր *ընակել*—245$_{8}$ 247$_{6}$ 251$_{12}$

Բազմազգուշալի *կարգաւորութիւն*—218$_{12}$
Բազմակաց—47$_{11}$
Բազմամբոխ *առեան*—91$_{6}$
Բազմանուէր—193$_{10}$
Բազմաստուածք *եգիպտական*—292$_{5}$
Բազմութիւն *ժողովրդեան*—248$_{15}$
Բազում *ամուսնութիւն*—79$_{5}$
Բազում *պոռնկել*—137$_{12}$
Բաժակ—11$_{2}$ 26$_{2, 4}$ 121$_{4}$ 133$_{7}$ 253$_{6}$
Բաժանել—115$_{5}$ 180$_{11, 12}$ 210$_{4}$
Բաժանել *երդումարդ*—209$_{4}$
Բաժանել *ծուխ*—204$_{5}$
Բաժանորդ—178$_{5}$
Բաժին—209$_{13}$ 211$_{10}$ 237$_{4}$
Բաղանիս—47$_{2}$ 82$_{13}$
Բաղձանք—217$_{10}$
Բամբասանք—97$_{1}$
Բամբասել—32$_{13}$
Բամբասել *քահանայ*—127$_{8}$ 301$_{3–4}$
Բամբասող—155$_{7}$ 300$_{7}$ 303$_{11}$
Բաց *անասնախառն*—179$_{7}$
Բաց *դատարկ*—265$_{11}$
Բաց *կանոնական*—239$_{3}$
Բացադրած *լուծանել*—147$_{14}$
Բացադրեալ—179$_{2}$ 302$_{6}$
Բացադրել—15$_{1}$ 16$_{6}$
Բացադրութիւն—160$_{2}$
Բացակ—169$_{4}$
Բացաւոր *հաւտ*—302$_{16}$–303$_{1}$
Բացիկ *պնդութիւն*—15$_{5}$
Բացսարկու—169$_{13}$–170$_{7}$ 289$_{3}$
Բացջար—77$_{5}$
Բաշխել—176$_{5}$ 190$_{7}$
Բաշխել *աղքատաց*—154$_{8, 13}$ 160$_{3, 9}$ 167$_{8}$ 191$_{8}$ 206$_{4}$
Բարբառ *ձայնարձակ*—240$_{4}$
Բարբանջանք—62$_{6}$
Բարբարոս—177$_{9}$
Բարեխաւս—105$_{10}$
Բարեխաւսութեամբ *միջնորդել*—179$_{3}$
Բարեխաւսութիւն—22$_{2}$ 30$_{6}$ 42$_{1}$
Բարեծեւութիւն—187$_{3}$ 202$_{5}$
Բարեպաշտ *թագաւոր*—200$_{2}$ 213$_{8}$
Բարեպաշտութեան *հաւատ*—222$_{8}$
Բարեպաշտութիւն—193$_{4}$ 197$_{12}$ 216$_{9}$ 217$_{1}$ 218$_{7}$ 220$_{5, 10}$
Բարեպաշտութիւն *աստուածպաշտութիւնն*—220$_{9}$
Բարերարութիւն—231$_{10}$
Բարկութիւն—21$_{5}$ 114$_{2}$„148$_{6}$ 226$_{9}$
Բարձրագահ—151$_{5}$
Բարութիւն—51$_{5}$
Բարք *հեթանոսաց*—119$_{8}$
Բարք *վատ*—172$_{5}$
Բաց *գլուխ*—256$_{10}$
Բեկանել—162$_{7}$
Բեկար—207$_{10}$
Բեկնալ *սիրտ*—29$_{4}$
Բեմ—30$_{2}$ 55$_{4}$ 87$_{12}$ 97$_{10}$ 144$_{10}$ 145$_{6}$ 239$_{5}$ 263$_{8}$
Բեմական—187$_{10}$
Բերան—52$_{9}$ 179$_{7}$ 265$_{11}$ 278$_{17}$
Բերան *եկեղեցւոյ*—100$_{1}$
Բերան *պղծել*—136$_{3}$
Բերկրանք *սրտի*—252$_{6}$
Բեւեռ—162$_{3}$
Բժժանք—261$_{9}$
Բժիշկ—303$_{9}$
Բժիշկ *հմուտ*—275$_{5–6}$
Բժշկական *արուեստ*—275$_{7}$
Բժշկել—152$_{1}$ 187$_{5}$
Բժշկել *վէրք*—211$_{11}$

Ժշկութիւն—174₁ 249₁
Ժշկութիւն յունական—174₂
Ինծ—241₅
Ծաւորական աղանգ—182₁
Ընական—112₈
Ընական աղանելիս—51₉
Ընական պէտք—112₈
Ընական յանդանք—10₁₀
Ընական աքսոր—245₈ 247₆ 251₁₂
Ընակութիւն—232₁₄
Ընակուել—48₁₀
Ընութիւն—66₅ 67₁₄ 68₇ 69₁, 4, 5, 7, 9, 10 70₁, 2, 4 171₁₁, 12 271₁₃, 14 273₈, 12 275₁₁
Ընութիւն կանանց—272₁₄ 275₁₃
Ընութիւն մարդկային—252₁₀
Որրոքել—112₈
Ոլոլաւտորոտ համաս—255₁₅—256₁
Ոկ—128₉
Որոտ—78₃ 128₁
Որոտալ—108₁₄
Որոտութիւն—269₁₃, ₁₄
Ուծանիլ—191₈
Ուն եկեղեցի—98₉
Ուտ—278₆
Ուրդ—94₈
Ուրուաք—257₃
Ուրում անուշահոտութեան—25₁₄
Ռնգաբար—101₃ 161₇
Ռնգաբարեալ—298₁₀
Ռնգայատնալ կին—261₇
Ռնգայատնել—115₇
Ռոնգազբաւսել—77₂
Ռոնգաւոր—16₇ 178₁
Ռոնգուբնամբ գոհել—76₁₁
Ռնգուրիւն—171₁ 203₃, 8, 11

Գազան—63₄ 152₂ 265₁₅
Գաղտն անմաքուր—44₁
Գազանաբեկ—122₁
Գազանի ժանիք—141₁₁ 154₁₀
Գալուստ Ս. Հոգւոյ (տոն)—199₂₋₃
Գաղտուացիք—54₂
Գայլս ագ—143₁₀
Գաղտ լլկել—174₅
Գաղտ գազակ—143₁₀
Գաղտ գազակել—302₃
Գալոտաձիգ նետ—303₅₋₆
Գալոճիք—172₂
Գայթանք—95₄
Գայլ—165₂
Գայլ ազգականիչ—65₆
Գան—56₆, ₈ 122₁₃ 206₂
Գանգալի—129₁₃
Գանել—266₃
Գանձ—268₆
Գանձ հոգեւոր—217₁₃
Գառնազէն—253₁₀
Գարի—94₂
Գարշ համարել—118₁₀
Գարշանք—242₁₂ 243₁
Գարշապար—248₅
Գարշել—29₅ 119₄ 149₅
Գարշել քահանայ—141₃
Գաւառ—13₃ 74₃ 84₁₃ 85₁ 134₂ 221₁₃ 222₂
Գաւառի եպիսկոպոս—193₁₂
Գաւառի տեսուչ—23₄
Գաւտեղոյծ—256₁₅
Գաւտի—256₃
Գեղականք—8₂
Գեղջուկ—16₆
Գեռաբաբախ—276₇
Գեւո—63₄
Գեւո մոլեկան—142₄
Գեռնատարած անկողին—169₂ 170₀—₇
Գերեզման—120₄
Գերել աշխարհ—205₁₇
Գերութիւն—139₅ 162₉ 178₇ 205₁₃ 201₁, ₆
Գերեվար—16₉ 124₈ 141₆
Գղար (չափ)—94₆
Գէշ—153₁₀
Գէտ—96₄
Գթած—106₇
Գրութիւն—263₉
Գին շան—43₃
Գինարբու—89₉
Գինեմոլ—116₁₁ 130₁₃ 132₁₃ 156₄
Գինի—11₂ 25₁₁ 26₂ 82₅ 94₃ 117₁₁ 146₄ 234₄ 253₃ 259₁₇ 271₉ 277₁₂ 278₁₆
Գինի ըմպել—262₃
Գինով զեղխել—116₁₃
Գիշեր—31₁₀ 169₆ 174₅ 177₂ 198₆ 252₁₃ 270₈ 271₇ 278₃
Գիշերային պաշտամունք—301₉
Գիշերապաշտաւ—41₈
Գիշերի աղաւթք—134₁
Գիջանալ—296₉
Գիջութիւն—57₈
Գիտակակից—79₁
Գիտական կոչել—173₅
Գիտութեամբ արարող—255₂₋₃
Գիտութիւն—121₁
Գիտուն—21₈
Գիտուն ղրոց—20₁₀
Գիտուն կարգաց—20₁₀—21₁
Գիր—74₈ 194₆ 200₃ 205₁₀
Գիր աւանդութեան—230₁
Գիր կենդանութեան—66₂
Գիր հրամանի—193₃
Գիրք—17₉ 52₉, ₁₁ 65₂ 93₆ 128₁₂ 171₄ 250₃
Գիրք անկանոնական—90₃
Գիրք ընթերցուածոց—249₇

Գիրք *կարդալ*—87$_4$ 90$_3$
Գիրք *սաղմոսաց*—18$_1$
Գիրք *տգիտակաց*—90$_3$
Գիւղ—8$_4$ 14$_6$ 80$_{12}$ 89$_{12}$ 207$_8$ 208$_5$ 211$_{13}$ 212$_1$
Գլխաւոր *տուն*—223$_1$
Գլխաւոր *քահանայ*—236$_1$
Գլխաւորք—13$_7$
Գլխոյ *ծածկոյթ*—256$_6$
Գլուխ—109$_8$ 111$_9$ 116$_{10}$ 117$_8$ 124$_9$ 125$_4$ 135$_8$ 137$_8$ 140$_8$ 142$_4$ 143$_4$ 156$_6$ 161$_{10, 14}$ 165$_{11}$ 166$_{2, 8}$ 167$_{1, 3}$ 218$_8$
Գլուխ *բաց*—256$_{10}$
Գլուխ *նախասացեալ*—221$_{4-5}$
Գլուխ *վիշապի*—248$_{3, 4}$
Գնել—134$_2$ 264$_9$
Գողհնոց—138$_7$
Գողի—125$_7$ 136$_{11}$
Գողութիւն—110$_7$
Գող—102$_5$ 161$_{14}$ 260$_{12}$ 300$_3$
Գողակից—161$_{13}$
Գողանալ—29$_8$ 32$_{13}$ 33$_8$ 50$_3$ 302$_3$
Գողանալ *դրամ*—260$_{14}$
Գողոնաբար—121$_{11}$
Գողութիւն—28$_8$ 104$_7$ 299$_6$
Գովեստաբան—181$_6$
Գործ—96$_{10}$ 111$_{13}$ 115$_4$ 121-127$_7$ 136$_7$ 137$_8$ 141$_9$ 148$_{10}$ 190$_5$ 192$_9$ 210$_5$ 220$_{10}$ 226$_8$ 242$_6$ 298$_7$
Գործ *աշխարհական*—265$_1$
Գործ *մեռելութեան*—270$_{16}$
Գործ *չար*—106$_3$ 107$_{15}$ 114$_{13}$ 125$_3$ 151$_2$ 158$_1$ 166$_5$
Գործ *պատահման*—169$_8$
Գործակալ—211$_7$
Գործակալութեան *արուեստ*—232$_4$
Գործակից—189$_9$
Գործակցութիւն—190$_2$
Գործել—137$_{12}$ 148$_{10}$ 192$_{10}$
Գործել *անարժան*—274$_3$
Գործել *անաւրէնութիւն*—103$_2$
Գործել *աստուածատեսակ*—252$_{13}$
Գործել *յանդգնագոյն*—276$_4$
Գործել *փրկութիւն*—226$_{12}$
Գործք *առաքելոց*—53$_7$
Գուշակմամբ *ապրեցուցանել*—178$_3$
Գուսան—96$_6$ 212$_2$
Գուսանամուտ—48$_9$
Գուսանաց *արուեստ*—243$_7$
Գեհենիկ *ամբոխ*—146$_4$
Գոտ *անկարգութեան*—193$_{5-6}$
Գրակարդաց—82$_4$ 87$_4$ 88$_1$ 237$_3$
Գրակարդացում *միջին*—87$_6$
Գրարար—172$_9$
Գրարարութիւն—62$_6$
Գրել *փութանակի*—219$_{13}$
Գրիւ—94$_{1, 2}$
Գրով *արկանել*—243$_6$
Գրոց *դիտուն*—20$_{10}$

Դանդաղել—221$_3$
Դանդաղութիւն—220$_{14}$
Դաշինք—51$_7$ 177$_9$
Դաշն *խաղաղութեան*—177$_6$
Դառն *խստութիւն*—192$_7$
Դառն *մահ*—96$_5$
Դառն *մեղք*—149$_5$
Դառնութեան *արմատ*—196$_6$ 247$_6$
Դասատկերտ—99$_1$
Դասատուն *խաչանմանեալ*—256$_3$
Դաւ—189$_2$
Դաւադարձել—178$_{11}$ 236$_{13}$ 248$_9$
Դաւադարձող—192$_8$
Դաւաստան—12$_{12}$ 101$_4$ 177$_{12}$ 178$_{4, 8, 13}$ 300$_{12}$
Դաւաստան *արդար*—117$_3$ 161$_{12-13}$
Դաւաստան *արուագիտաց*—43$_4$
Դաւարկ *բան*—265$_{11}$
Դաւարկացեալ—45$_3$
Դաւարկացուցանել—242$_{6-7}$
Դաւուր—147$_{12}$
Դաւաւորաց *(գիրք)*—17$_{10}$ 53$_1$
Դաւել—140$_{10}$ 173$_1$
Դարման—232$_3$
Դաւանաւոր—178$_6$
Դաւանել—184$_5$ 227$_3$
Դաւանող—181$_5$
Դաւանութիւն—220$_6$ 223$_9$
Դեկտեմբեր—247$_1$
Դեղ—151$_5$ 152$_1$
Դեղ *մահու*—177$_{13}$
Դեղ *չար*—140$_{11}$ 151$_4$
Դեղ *պիղծ*—152$_1$
Դեղահաւո—150$_8$
Դեղաւոր—102$_{12}$
Դեւ—108$_2$ 142$_8$ 146$_{8, 13}$ 168$_{11}$ 171$_4$ 172$_{5, 6}$ 173$_{1, 8, 11}$ 233$_4$ 265$_{16}$
Դէղ *հացի*—261$_{15}$
Դէմք—173$_6$
Դէտ—148$_1$ 140$_6$
Դժոխք—63$_2$
Դի—151$_3$ 167$_5$
Դի *թաղել*—133$_3$
Դի *կողոպտել*—109$_8$ 122$_7$
Դիր—151$_{10}$ 252$_4$
Դիւահար—78$_3$
Դիւան—209$_{11}$
Դիւանպաշտութիւն *կռամոլ*—231$_7$
Դիւաց *ծառայել*—232$_6$
Դիւաց *մեհեանք*—265$_5$
Դիւթել—122$_9$
Դիւի *լրբութիւն*—175$_6$
Դիւի *հալածում*—146$_8$

Իմակ—234_{10}
Իողուբիւճ—31_5 221_3 269_7
Իուտ—88_3 92_3 102_{10} 113_{13} 114_4 $118_{2.8}$ 129_{13} 143_{12} 152_7 155_3 $166_{7.8.14}$ 175_4 228_8 262_{11} $297_{5.11}$
Իուտ *ապրուշի*—$96_{3.7}$
Իուտ *հիհղեցող*—163_7 296_3
Իուսուր—10_6 116_1 138_5 147_6
Իպիր—47_9 127_{13} 128_{11} 144_{12} 145_{10} 237_2 288_2
Իպրաց *կարդ*—259_{12}
Իպրոց—203_7 205_1
Իպրուբիւճ—$140_{3.12}$
Իսրովել—183_1
Իրամ—$57_{9.12}$ 93_7 118_7 129_{12} 132_5 $159_{5.9.10.11}$ 161_2 235_{10}
Իրամ *դողանալ*—260_{11}
Իրոշմ *պնել*—102_{13}
Իրոշմաւ *խաչապաւս*—26_2
Իրոշմել—200_6

Երբայեցիր—54_4
Եգիպտական *բարմաստու ածք*—299_7
Եգիպտացոց *իմաստութիւն*—241_4
Եզ—96_4
Եյից *(դիրք)*—17_{10}
Եյր *(դիրք)*—52_{11}
Եկամուտ—67_{15}
Եկաւորել—198_3
Եկեղեսիաստէս—53_2
Եկեղեցական—17_8 86_1 187_3
Եկեղեցական *իրք*—85_4
Եկեղեցական *պահք*—84_4
Եկեղեցական *պատուդ*—81_{12}
Եկեղեցի—$7_{10.14}$ 8_2 10_1 11_{10} $14_{5.6.9.10}$ 17_1 21_{10} 26_7 27_{10} 29_{11} 30_1 33_4 $35_{1.7}$ 38_3 41_5 42_5 43_5 $44_{1.2.6}$ $45_{1.5}$ $47_{2.8.10}$ 55_6 $56_{2.5.9.12}$ $57_{5.9}$ 62_6 74_3 75_{11} 78_6 81_1 82_{10} 84_{13} 86_{10} 87_4 90_1 $95_{2.6}$ 96_{10} $98_{4.7.9-13}$ $99_{8.9}$ 105_3 $112_{2.5}$ $113_{5.10.14}$ $114_{3.8}$ 115_8 118_7 123_5 125_8 $129_{7.9}$ 130_{14} 131_1 132_8 $133_{3.5.9.10}$ 135_{10} 136_1 139_9 142_8 $143_{7.11}$ $145_{1.3}$ $146_{10.12}$ $147_{4.10}$ 148_9 150_{10} 154_9 $156_{4.5.11}$ $157_{2.13}$ $158_{1.2.13}$ 159_9 160_6 161_2 $166_{8.11.13}$ 168_6 169_1 170_4 171_{13} 173_{12} 175_4 177_4 179_6 180_3 182_7 183_7 184_5 185_1 $189_{4.8}$ 191_{11} 200_4 $202_{1.11}$ $204_{6.8}$ 205_8 206_{12} $207_{3.11}$ 208_1 210_{10} 218_5 $222_{5.6.9}$ $229_{7.11}$ 230_2 237_{10} 245_6 247_9 248_{10} 251_5 254_{18} $255_{2.3}$ 261_5 265_5 279_{13} $281_{2.11}$ $284_{2.4.6}$ 291_{10} 292_7 293_4 297_{13}
Եկեղեցի *Անտիոքացւոց*—46_6
Եկեղեցի *առաքելական*—291_1
Եկեղեցի *դրախտել*—265_{14}
Եկեղեցի *ընդհանրական*—221_{3-4}
Եկեղեցի *կաթողիկէ*—216_3 217_2 220_3 297_1
Եկեղեցի *պղծել*—139_2
Եկեղեցի *վանաց*—8_9
Եկեղեցի *փափադել*—144_5
Եկեղեցւոյ *աղաւ մանուկ*—$209_{1.}$
Եկեղեցւոյ *անդաստան*—11_{11}
Եկեղեցւոյ *անձանձիչ*—187_7
Եկեղեցւոյ *առաջնորդ*—8_4 220_{10} 241_{13}—242_1 254_{12}
Եկեղեցւոյ *առաջնորդութիւն*—$12_{2.}$
Եկեղեցւոյ *աւրէնք*—259_4
Եկեղեցւոյ *աւրհնութիւն*—$256_{1.}$
Եկեղեցւոյ *բերան*—100_1
Եկեղեցւոյ *դուռ*—$161_{1.7}$ 296_3
Եկեղեցւոյ *ժառանդաւոր*—254_{10}
Եկեղեցւոյ *լրութիւն*—245_{11-12}
Եկեղեցւոյ *խորհուրդ*—81_{10}
Եկեղեցւոյ *կարդ*—$218_{8.11}$ 219_{10} $222_{1.2}$ 223_{12}—224_1 224_4 228_{11} 238_1
Եկեղեցւոյ *կարդաւորութիւն*—20_1
Եկեղեցւոյ *հաստատութիւն*—19_5 $295_{2.}$
Եկեղեցւոյ *հող*—209_9
Եկեղեցւոյ *մանկունք*—209_{7-8}
Եկեղեցւոյ *շնորհ*—205_6 210_4
Եկեղեցւոյ *ուխտ*—52_8 119_3 128_{11} 205_3 208_4 281_6
Եկեղեցւոյ *ուխտական*—138_{11}
Եկեղեցւոյ *ուխտաւոր*—119_{11}
Եկեղեցւոյ *պաշտաւն*—204_{11}
Եկեղեցւոյ *պատուդ*—231_5 301_9
Եկեղեցւոյ *ջուր*—209_9
Եկեղեցւոյ *սահմանն*—295_2
Եկեղեցւոյ *սահմանադրութիւն*—208_9
Եկկղեցւոյ *սպաս*—128_{12}
Եկեղեցւոյ *տաղտուած*—77_8
Եկեղեցւոյ *տեսչութիւն*—210_{12}
Եղանակաւոր *ձայն*—294_5
Եղբայր—22_9 79_3 82_1 103_4 113_8 131_7 232_4 138_5 148_1 $155_{3.4}$ 165_4 $188_{1.}$ 190_{10} 203_3 247_7 264_6 300_5 $302_{3.14}$
Եղբայր *ազրամելի*—211_8
Եղբայրութիւն—221_9
Եղբաւր *կին*—91_1 180_{10} 261_4
Եղջերու—296_5
Եմիվտրոն—255_{13} 256_5
Եպիսկոպոս—$7_{3.8.10.13.15}$ 13_6 15_2 19_3 $20_{4.5}$ 21_7 $22_{2.5.7}$ 23_5 $24_{3.12}$ 25_7 26_8 27_5 28_6 29_7 $30_{4.6}$ 46_7 47_3 56_3 57_2 59_8 62_2 66_{12} 72_5 73_9 $74_{1.5.8}$ 75_9 $76_{2.9}$ 80_{13} 82_7 83_8 $84_{8\,13.14}$ $85_{1.3.7.9.12-14}$ 86_{13} $89_{10.12}$ 90_1 91_4 $92_{1.2}$ $93_{4.6}$ 95_{11} 97_2 $98_{3.6}$ $99_{2.4.6.9.12.13}$ $104_{9.12}$ 105_6 106_9 123_8 127_{10} 164_1 178_9 179_2 187_1 $188_{10.11}$ 189_1 $190_{1.3}$ 192_6 $193_{1.9}$ $194_{3.7}$ $196_{10.11}$ $197_{1.3.8.14}$ 198_1 200_5 $202_{1.8.10}$ $203_{1.5.14-15}$ $205_{2.10}$ 212_{10} 213_{14} 214_{1-17} 218_2 $219_{4.14}$ $220_{1.8}$ 221_9

2255, 10, 13 2262, 2293, 5 2362, 4, 11 2448 2459 2475, 10 2486 2496 25111 25414 2557, 13, 15 2577 2905 3025, 12
Եպիսկոպոս *գաւառի*—1933
Եպիսկոպոս *կարգել*—1896–7
Եպիսկոպոս *կացեալ*—785
Եպիսկոպոս *հարկանող*—1911
Եպիսկոպոս *ձեռնադրել*—739
Եպիսկոպոս *մայրաքաղաքի*—19013 2461,4
Եպիսկոպոս *մերձակայ*—20210–11
Եպիսկոպոս *յանգգնեալ*—221
Եպիսկոպոս *նախագլուխ*—19311–2
Եպիսկոպոս *քաղաքի*—1922
Եպիսկոպոսի *մեղք*—1917
Եպիսկոպոսապետ—21915 25511 25613
Եպիսկոպոսապետի *հրամանաւ*—20210
Եպիսկոպոսութիւն—736 1979 2422
Եռանդ—2697 27112
Երազ *խաւսել*—17410
Երախայ—153, 8, 9 7910 878 1283 1635,6 1647,11 18511 1867 1969 2288
Երախայ *երդմնեցուցանել*—826
Երախայ *հիւանդ*—156
Երախայ *մանուկ*—1644
Երախայ *մեռեալ*—1633
Երախայ *մկրտել*—153,4
Երախայրիք—1452 2315 2335,6 2361,8
Երաշխաւոր—24011 24111
Երասանեալ *ձի*—3015
Երգ—488,9 896 1162 2937
Երգ *երից մանկանց*—2506
Երգ *հոգեւոր*—24714 2532
Երգակից—3711
Երգել *անպատեհ*—896
Երգոց *ձայն*—487
Երդմնեցուցանել *երախայ*—826
Երդնուլ—3113 3211, 13 1029 1378 2986 3005,6
Երդնուլ *սուտ*—516 1552
Երդում—517 977 1175 14710
Երդում *աներկեւեան*—1778
Երդում *սուտ*—17411
Երդումարդ *բաժանել*—2094
Երեկոյ—259 4514
Երեկորեայ *տաւնել*—2527
Երեկորեաց *պաշտաւն*—13310
Երեկորէն *կանխել*—1451
Երես—10611
Երեսներեակ—2908
Երեւելի *երիվար*—1288
Երեւելի *հանդերձ*—1288–9
Երեքաւրեայ *թաղում*—2235
Երեքկին—1159 13813 1576 2955
Երեքկին *ընկղմամբ*—2234
Երեքպատիկ—1162
Երէ—1538
Երէկ—2697 27112
Երէց—73 1466, 7 477, 8, 13 62, 7515 765 773 8012 8412 8512, 8910 901 923, 4, 5 934 941 954, 7–9, 12–14 9610, 13, 15 971, 8, 9 983 991, 3, 13 1049, 12 10814 1657 2085 2208 2368 24615 24710 2496 25413 27010
Երէց *ամուսնացեալ*—818
Երէց *մեղուցեալ*—7915
Երեց *վանաց*—20313
Երէսեղբայր—88
Երէցի *կին*—2376
Երթեւեկ—1485
Երիկամունք *ճարպով*—2351
Երիվար—1288 19112
Երիտասարդութիւն—27413
Երից *մանկանց երգ*—2506
Երիցանց *վաճառել*—778
Երիցանց *տուն*—20910–11
Երիցութիւն—2423
Երիցուց *եկեղեցւոյ*—2125
Երկայնակեաց—403
Երկբայութիւն—2189
Երկդրամեան—42, 9
Երկեակ—2591 26214
Երկիր—498, 11 1142, 1545 2269 2726
Երկիր *կենդանի*—2727
Երկիր *պադանել*—685 717 935
Երկիր *պարդեւական*—2418
Երկիւղ—342 514 1621 1689 1711, 1755, 21213 2165
Երկիւղած *միտք*—2579
Երկիւղածութիւն—769 802, 10 18610
Երկկին—1019 1329 2375
Երկմտութիւն—2267
Երկնաւոր—18410 2242
Երկպառակ—30010
Երկրաւոր—2633
Կրկրաւոր—1427 18410
Երկրորդ *ամուսնացեալ*—7410 788
Երկրորդ *ամուսնութիւն*—103
Երկրորդ *աւրէնք (դիրք)*—1710 5211
Երկրորդ *հարցմունք*—2212
Երկրորդաց—1667
Երկրորդութիւն—1807
Երկրպագել—701
Երրորդ *աղղի կին*—961
Երրորդ *ղուղութիւն*—113
Երրորդաց—16510
Երրորդաց *ղուղել*—2593
Եփել—262
Եփեսացիք—542

Զագրալի *մարմին*—2772
Զաոիկ—638 16212 16910 1991 2798
Զաոկի *պահք*—25215

Յառուցել—204₇ 206₄
Յարհուրել—102₁₂ 169₁₃ 174₉
Յարմ չորրորդ—12₁₀
Յաւակ—100₂ 101₈ 111₃ 142₁₁ 161₇ 213₉
Յաւրուբեամբ *ակար*—192₁
Յաւրութիւն—192₁ 231₁₁
Յբաղմունք—119₆ 163₁₂ 171₃
Յբաւսնուլ—88₄
Յգայարան *մանկան*—219₆
Յգայութիւն *մարդոյ*—167₉
Յգեսո—232₃
Յգուշաւոր *կանոն*—245₁₂
Յգուշութեամբ *ծառայել*—232₁₁
Յգուշութեամբ *պահել*—280₄
Յգուշութիւն—219₁
Յեղիս *արբեցութիւն*—10₄
Յեղխել *դինով*—116₁₃
Յեմմուն—27₆ 44₆
Յենուլ—43₁₂ 44₁ 57₄ 134₈ 152₈ 153₁. ₃. ₁₁ 154₆ 265₉
Յենուլ *անասուն*—131₄
Յինուր—11₁ 30₁ 286₆
Յինր *կարևալ*—104₅
Յղջանալ—28₆ 38₅ 113₃
Յղջմամբ *խոստովանել*—182₈
Յղջմամբ *ջնջել մեղք*—303₄
Յղջում—112₉ 113₈, ₁₃ 114₃ 124₁₁ 127₇ 137₁₂ 155₁₀ 255₃ 265₆, ₉
Յոն—232₇
Յոն *պիղծ*—233₃₋₄
Յոնաբեր *ճենճեր*—289₂
Յոնել—76₅ 186₆
Յոնել *բռնութեամբ*—76₁₁
Յուարակ—162₄ 264₇ 265₁₀
Յուարակի *աղ*—27₆ 147₅
Յուարևաևալ—22₁₁
Յուզակից—205₁₅ 272₈ 274₁
Յուզանաւաքում—183₁
Յուզաւորել—180₁₀
Յուղել—17₆ 108₄ 259₁
Յուզիլ *երրորդաց*—259₃
Յուզութիւն—11₆
Յուզաբիւն *երրորդ*—11₃
Յուզութիւն *հեթանոսի*—10₇
Յուր *վհայել*—174₁₂
Յուր *վհայութիւն*—104₇
Յոքանչ—112₃
Յրկել—108₄ 147₆ 149₉ 151₁₀ 155₃ 160₅ 196₃
Յրպարտել *եկեղեցի*—265₁₄
Յրպարտել *քահանայ*—265₁₄
Յրպարտող—300₉

Էգ—101₃ 103₉
Էշ—43₉ 192₁

Ըմբռստացեալ—212₇
Ըմբռնել *ակամայ*—139₁. ₈
Ըմպելի—27₄ 60₁₃ 198₁₀ 211₇ 253₁₃ 271₇ 279₁
Ընդհանրական *եկեղեցի*—221₂₋₄
Ընդհանրական *կաթողիկէ*—47₁
Ընդոստնել—174₈
Ընթեռնուլ—88₂ 250₃. ₁₀ 251₆
Ընթերցուածոց *դիրք*—249₇
Ընթերցուածք—251₁
Ընծայ—93₆ 235₆
Ընծայ *հարկաւորապէս*—233₁₀
Ընծայ *նուիրական*—212₁₃—213₁
Ընծայ *նուիրեալ*—211₂
Ընծայ *տաւնական*—83₇
Ընծայարերութիւն *ժողովրդեան*—233₁₂
Ընծայից *պատուդ*—232₇₋₈ 233₂. ₅
Ընկեր—50₅ 51₁. ₁₁ 97₈ 102₁ 110₁₃ 155₁ 303₁₂
Ընկեր *չար*—304₇₋₈
Ընկերակից—23₂
Ընկերաւոեաց—301₆
Ընկերի *սահման*—39₈
Ընկղմել *ծով*—175₉
Ընչասէր—106₁
Ընտանիք—11₁₃ 14₁ 15₇ 93₁₂ 96₇ 140₆ 147₁ 149₁₀ 163₃ 210₁₀ 232₃ 298₅ 299₁ 303₁₃
Ընտանիք *քահանայի*—145₆
Ընթրիք—48₅
Ընտրութիւն—86₁₃ 223₂
Ընտրտանել—86₂ 188₁

Թագաւոր—90₇ 92₃ 100₁ 193₁ 208₉ 231₁. ₈
Թագաւոր *բարեպաշտ*—200₂ 213₈
Թագաւորազգ—93₉
Թագաւորական *հրամանս*—245₇ 247₅ 251₁₂
Թագաւորական *պատուհաս*—257₁₄
Թագաւորի *հրամանս*—244₄—5. ₉
Թագաւորութեանց *(դիրք)*—17₁₁
Թագաւորութիւն—53₁
Թագուհի—100₁
Թարաւել *արիւն*—291₂
Թալարդ—153₁₁
Թաղել—109₂ 133₃ 141₁. ₁₂ 142₄ 151₄. ₁₁ 152₃ 164₁₀
Թաղում *երեքաւրեայ*—223₅
Թամբ—93₁₀
Թաոեր—119₆ 130₈ 301₉
Թարգմանիչ—239₁
Թեզանի—255₁₃ 256₂. ₃. ₉
Թեսաղոնիկեցիք—54₃
Թերակաոար—220₁₄ 288₆
Թերահաւատութիւն—226₇ 282₇
Թերացուցանել—291₈
Թերի—219₁
Թիկնագէտ—150₈
Թիւր—274₉

Թիւր *վարդապետութիւն*—183$_{2-3}$
Թիւրակէ—152$_1$ 243$_4$
Թիւրել—117$_3$ 161$_{13}$
Թիւք *(գիրք)*—17$_{10}$ 52$_{11}$
Թլփատուիւն—265$_4$ 285$_5$
Թմբրել—174$_9$
Թշնամանաց *սուր*—142$_1$
Թշնամի—124$_5$ 154$_5$ 168$_7$ 169$_{3, 12}$ 170$_8$ 171$_1$ 177$_7$ 178$_2$ 205$_{12}$
Թողուիւն *մեղաց*—156$_{10}$ 220$_4$
Թողուիւն *յանցանաց*—210$_{14}$
Թոշակ *աւանդից*—190$_5$
Թոշակ *հոգւոյն*—60$_5$ 103$_7$ 104$_3$ 112$_6$ 113$_1$ 117$_7$ 125$_8$ 137$_2$ 138$_{10}$ 144$_1$ 146$_{14}$ 147$_6$ 149$_{10}$ 160$_5$ 196$_3$
Թոռ—157$_1$ 207$_{13}$
Թով—83$_5$
Թովիչ—60$_{10}$ 150$_8$ 301$_6$
Թուանիկ—94$_1$
Թուղթ *կանոնական*—84$_{13}$ 188$_7$ 216$_2$
Թուղթ *յանձնարարական*—84$_{10}$
Թուղթ *տոքոզիկեաց*—53$_8$
Թուղթ *Պաւղոսի*—54$_1$ 187$_9$
Թչուառ—152$_1$ 153$_{8, 10, 14}$ 167$_9$

ժամ *աստուածայինն*—16$_7$
ժամ *խորհրդոյ*—256$_{5-6}$
ժամ *խորել*—119$_8$
ժամ *մկրտութեան*—128$_5$ 219$_8$
ժամ *պատարտզի*—257$_1$
ժամանակ *կարճել*—113$_7$
ժանիղ—273$_{16}$
ժանիք *դազանի*—141$_{11}$ 154$_{10}$
ժառանգ—66$_2$
ժառանգ *հեթանոսաց*—60$_7$
ժառանգակից—178$_{12}$
ժառանգաւոր—74$_{12}$ 75$_{11, 13}$ 200$_4$ 213$_{11}$ 219$_8$ 225$_5$ 228$_7$
ժառանգաւոր *անորդի*—206$_{12}$ 207$_1$
ժառանգաւոր *եկեղեցւոյ*—209$_5$ 254$_{10}$
ժառանգաւորութիւն—204$_2$
ժառանգել—231$_6$ 241$_8$
ժառանգութիւն—74$_{14}$ 204$_{4, 5}$ 208$_{1, 6}$ 303$_{11}$
ժառանգութիւն *հարանց*—204$_8$
ժառանգութիւն *նաւատացւոց*—74$_7$
ժլատութիւն—211$_3$
ժողով—26$_8$ 27$_{12}$ 46$_{6, 8}$ 47$_{7, 10, 13}$ 48$_{3, 6}$ 54$_5$ 83$_8$ 84$_6$ 85$_{10}$ 87$_{5.7}$ 90$_6$ 91$_6$ 191$_9$ 192$_4$ 196$_7$ 210$_{1, 14}$ 211$_4$ 212$_7$ 215$_1$ 218$_9$ 236$_2$ 244$_{1, 3, 6, 10}$ 245$_{6.11}$ 247$_{12}$ 250$_{1, 8}$ 252$_5$ 254$_{16}$ 255$_6$ 257$_{10}$ 290$_2$
ժողով *խազազաբար*—71$_{10}$
ժողով *չար*—67$_8$
ժողով *տիեզերական*—198$_7$
ժողովել—65$_4$ 71$_{10}$ 148$_8$
ժողովոյ *կանոն*—246$_{11}$
ժողովոյ *կարգեալ*—219$_7$
ժողովուրդ—13$_8$ 23$_4$ 26$_9$ 27$_{4, 10}$ 33$_1$ 38$_4$ 55$_6$ 59$_{3, 6}$ 85$_7$ 94$_1$ 95$_{7, 8}$ 96$_{11}$ 97$_{10-11}$ 120$_9$ 145$_{10}$ 148$_{12}$ 222$_6$ 233$_3$ 234$_6$ 239$_6$ 241$_{7, 10}$
ժողովրդական—9$_1$ 11$_8$ 15$_1$ 87$_{3.1}$ 199$_3$ 154$_3$ 160$_9$ 228$_7$ 230$_3$ 236$_8$ 248$_{10}$ 250$_2$ 251$_{11}$ 254$_{19}$ 265$_7$
ժովորդեան—162$_{13}$ 211$_1$ 233$_8$ 241$_{1-2, 11}$
ժողովրդեան *առաջնորդել*—240$_{3-4}$
ժողովրդեան *բազմութիւն*—248$_{15}$
ժողովրդեան *ընծայաբերութիւն*—233$_{12}$
ժողովրդեան *մեղք*—302$_{12}$
ժողովրդեան *տեսուչ*—241$_6$
ժողովրդոց *հիւանդութիւն*—7$_6$
ժուռիւն—218$_6$

Իգամոլ—192$_3$
Իգացեալ—124$_3$ 258$_8$ 298$_{10}$
Իմաստութիւն—18$_4$ 66$_{10}$ 148$_6$ 191$_3$
Իմաստութիւն *եղիպտացւոց*—241$_1$
Իմաստուն—224$_7$ 241$_5$
Ինչ—50$_5$ 60$_7$ 107$_{12}$ 110$_9$ 112$_1$ 135$_4$ 142$_{7, 10}$ 143$_1$ 157$_{12}$ 161$_9$ 174$_1$ 190$_4$ 206$_3$ 260$_{14}$
Ինչք *արատաւոր*—155$_1$
Ինչք *ծախել*—135$_2$
Ինքնակալ—257$_{13}$
Իշխան—102$_4$ 134$_3$ 161$_{11, 13}$ 264$_{10}$
Իշխան *աշխարհի*—124$_6$
Իշխան *կին*—135$_7$
Իշխանութեամբ *սպանանել*—299$_6$
Իշխանութիւն—47$_5$ 72$_3$ 80$_{13}$ 85$_{12, 14}$ 169$_{10}$ 193$_9$ 210$_{1, 8}$ 211$_5$ 221$_{10}$ 224$_5$ 237$_{10}$ 264$_{10}$
Իջաւան—212$_1$
Իրաւունք *վարկանիլ*—228$_{14}$
Իրք—219$_2$
Իւղ *մեծման*—226$_1$ 248$_8$
Իւղ *սուրբ*—27$_1$ 133$_6$ 223$_{11-12}$

Լալ—103$_7$ 174$_8$ 266$_1$
Լալ *կոծով*—123$_6$
Լապտեր—24$_8$
Լեզու—50$_{12}$ 235$_1$ 297$_{2, 3}$
Լեզուաւիր—300$_{13}$
Լեռ—46$_5$ 187$_5$
Լերդաբոյր—234$_{10}$
Լերդանմայր—150$_8$
Լիճ—272$_5$
Լիճել *անարատ*—23$_9$
Լիճել *չատախաւս*—132$_{14}$
Լիրբ *չուն*—172$_4$
Լլկաճաւք *մաքառիլ*—170$_{10}$
Լլկանք—171$_1$
Լլկել *անժուժկալաբար*—34$_5$
Լլկել *պազտ*—174$_5$
Լլկուրիւն—169$_6$
Լկտի *խաւսիլ*—22$_{11}$

Լնուլ *կարդ*—147_{1}
Լոյս—145_{2} 168_{5} 172_{2} 174_{3} 203_{6} 204_{11}
Լուանալ—135_{2}
Լուացման *ջուր*—9,
Լուծանել—76_{6} 148_{2} 1831.3
Լուծանել *քանադրած*—147_{14}
Լուծանել *կարդ*—121_{2}
Լուծանել *սահման*—85.
Լուծումն *վտանգելոյն*—169_{12}
Լուսաորեալ—88_{13}
Լուսաորութիւն—220_{13}
Լուսին—173_{10} 174_{3} 290_{7}
Լուսին *հին*—119_{9} 174_{2}
Լուսին *նոր*—119_{9} 174.
Լուսնահար—173_{9}
Լուսնի *ցոյց*—171_{4}
Լուսնով *բժշկութիւն*—174_{2}
Լուր *ծանրագոյն*—254_{11}
Լուր *սարսափելի*—254_{11}
Լուցկի *հրոյ*—254_{5} 257_{12}
Լուրիւն—52_{2}
Լրակցութիւն—185_{1}
Լրիլ *յանդգնարար*—274_{3}
Լրութիւն—173_{1}
Լրութիւն *դիւի*—175_{6}
Լրութիւն *եկեղեցւոյ*—245_{11-12}
Լրտես—178_{2}

Խաղ—48_{7}
Խաղաղարար—106_{7}
Խաղաղարար *ժողով*—71_{10}
Խաղաղութեան *դաշն*—177_{6}
Խստաղտուրեան *նաւահանգիստ*—175_{10}
Խաղաղութիւն—40б. 7 47_{2} 257_{10}
Խայտառակ *խորհուրդ*—291_{9}
Խանձել *(պատիժ)*—122_{10}
Խաշինք—106_{13} 142_{9}
Խաչ—9_{10} 25_{8} 68_{5} 69_{3} 1623. 6. 9. 14 256_{4} 297_{13}
Խաչ *նկարակերտեալ*—255_{12}
Խաչ *տէրունական*—294_{7}
Խաչի *նշան*—24814–15
Խաչահան—1197. 10 127_{9} 128_{1}. 129_{5} $136_{2}143_{8}$ 1441. 8 1462. 9 1479. 12 162_{7} 264_{5}
Խաչակար *ուրբաթ*—257_{1}
Խաչանմանեալ *գաստառակ*—256_{3}
Խաչահիշ—102_{14}
Խաչասէրք *գրոշմաւ*—26_{2}
Խաչնցար—2954. 8
Խառն *անկողին*—2999_{-10}
Խառնել—11_{2}
Խառնիլ *անխափր*—128_{-9}
Խառնակ—55_{8}
Խառնակել *արմատ*—135_{4}
Խառնակութիւն—10_{8} 11_{3}
Խառնակում *անասնոց*—301_{7}
Խարան *նշաւակել*—192_{7}
Խաւար—168_{5} 195_{11}
Խաւսեալ *աղչիկ*—17_{5} 77_{1} 78_{15} 258_{10}
Խաւսեալ *կին*—1577. 13 261_{1}
Խաւրեայ—278_{4}
Խաւսել *լկտի*—22_{11}
Խաւսել *ոուտ*—50_{4} 516. 8
Խաւսել *վայրապար*—156_{3}
Խաւսեցեալ—78_{1}
Խաւսս *կալ*—76_{7}
Խափանել—164. 8 83_{13} 94_{10} 204_{11} 221_{11}
Խափանել *պատարագ*—302_{4}
Խելագարիլ—67_{13}
Խեղ—274_{9}
Խեղ *անասուն*—154_{1}
Խեղդ *արկ*—1408. 11 258_{11}
Խիստ *մեղք*—149_{5}
Խղճիլ—81_{8} 229_{4}
Խմոր—254_{14}
Խնամակալութիւն *անհամեմատ*—231_{11}
Խնամարկեալ *աւձ*—60_{3}
Խնդութիւն *աշխարհիս Հայոց*—231_{1}
Խնամութիւն—159_{3}
Խնկարկութիւն—8_{8} 9_{10} 25_{8}
Խոզ—43_{3} 144_{6}
Խողի *շաւիղ*—166_{4}
Խողխողել—151_{6}
Խոնարհ—52_{3} 106_{8}
Խոնարհութիւն—36_{8} 51_{9} 52_{3}
Խոստակ—95_{6}
Խոստանալ—102_{7}
Խոստանալ *կոստանալ*—193_{3}
Խոստանալ *կոստութիւն*—78_{7} 102_{7}
Խոստանալ *մոնոգոնութիւն*—109_{8}
Խոստովանեալ—74_{13} 76_{11}
Խոստովանել—65_{2} 692. 3. 8. 12 $701,3,6,7,13$ 712. 7 76_{5} 972. 13 146_{12} 165_{7} 166_{4} 168_{6} 170_{11} 2666. 7 282_{9} 297_{3}
Խոստովանել *գրչմամբ*—182_{8}
Խոստովանել *ճշմարտութեամբ*—973_{-4}
Խոստովանող—148_{1} 156_{3} 297_{4} 303_{8}
Խոստովանութիւն—57_{10} 67_{15} 117_{7} 155_{10} 165_{10} 172_{1} 178_{10} 227_{3} 263^{8} 2981. 3 30113. 14 3034. 6. 10
Խոստովանութիւն *հրապարակել*—116_{9}
Խոստումն *արհամարհել*—78_{7}
Խոտել—211. 2
Խոտելի—109_{10}
Խոտոր—134_{9}
Խոտորել—49_{1} 50_{13} 173_{8} 254_{5}
Խորան—256_{15} 271_{3}
Խորթ—113_{12}
Խորել—236_{4} 237_{10}
Խորհել(իլ) *այլազգ*—246_{15} 24910. 14 250_{7}
Խորհել *այլաձեւ*—22812–13

Խորհել *յանգգնագոյն*—229$_5$
Խորհել *մահ*—261$_{16}$
Խորհիլ *հակառակ*—229$_2$
Խորհուրդ—31$_{11}$ 42$_8$ 105$_7$ 109$_1$ 116$_{14}$ 117$_1$ 128$_9$ 129$_{1.\ 3.\ 10}$ 133$_7$ 164$_{3.\ 4.\ 6.\ 9}$ 185$_{13}$ 220$_2$ 221$_8$ 227$_1$ 228$_3$ 248$_{13}$ 253$_4$ 254$_{13,\ 15}$ 255$_4$ 256$_{11}$ 257$_6$ 268$_6$ 269$_{1.\ 5.\ 17}$ 270$_{2.\ 4.\ 6.\ 9}$ 271$_{15}$
Խորհուրդ *աւետարանական*—281$_7$
Խորհուրդ *եկեղեցւոյ*—81$_{10}$
Խորհուրդ *խայտառակ*—291$_9$
Խորհուրդ *կենդանի*—55$_{5-7}$ 225$_{5-6}$
Խորհուրդ *մեղսաքաւիչ*—257$_4$ 271$_5$
Խորհուրդ *փրկական*—103$_9$ 227$_2$
Խորհրդական—32$_5$
Խորհրդական *մասունք*—235$_{2-3}$
Խորհրդական *սեղան*—254$_{11}$
Խորհրդակից—159$_8$
Խորհրդոյ *ժամ*—256$_{5-6}$
Խորհրդոյ *սպաս*—116$_7$
Խորհրդոյն *սպասաւորել*—256$_{10}$
Խուզել (*քննել*)—129$_{12}$
Խուլ *այր*—107$_3$
Խունկ—25$_{10}$ 41$_5$ 150$_2$
Խոցոտ *մաս*—235$_1$
Խուով—97$_{12}$
Խռովութիւն—75$_{10}$ 194$_4$
Խստագոյն—173$_{4.\ 7.\ 8}$ 174$_6$
Խստութիւն—102$_{13}$ 149$_{1.\ 4}$
Խստութիւն *գառն*—192$_7$
Խստութիւն *սրտի*—122$_{13}$
Խտրել *ժամ*—119$_8$
Խրախուճ—47$_{11}$
Խրատ—52$_9$ 104$_{10}$ 125$_9$ 126$_2$ 183$_9$ 191$_3$ 226$_{11}$
Խրատել—126$_5$ 129$_{13}$ 148$_9$ 187$_5$ 205$_2$
Խրատու—107$_{10}$

Ծագ *երկրի*—63$_3$
Ծախել *ինչք*—135$_2$
Ծախել *պատուղ*—81$_{13}$
Ծածկադէտ—170$_6$
Ծածկոյթ *գլխոյ*—256$_9$
Ծածուկ *ասել*—300$_{11-12}$
Ծածուկ *գործել*—148$_{10}$
Ծածուկ *սիրտ*—170$_5$
Ծայրագաղ *արարեալ*—48$_{12}$
Ծանրաբեռ—191$_5$
Ծանրագոյն *լուր*—254$_{11}$
Ծանրացեալ *տկարութիւն*—218$_{4-5}$
Ծառ *պտղաբեր*—234$_1$
Ծառայ—81$_5$ 98$_{11}$ 102$_3$
Ծառայ *աղաւտել*—60$_5$
Ծառայ *անհնազանդ*—107$_9$
Ծառայ *գնել*—60$_{4-5}$
Ծառայել *գիւաց*—232$_6$
Ծառայել *դգուշութեամբ*—232$_{11}$
Ծառայութիւն—209$_{5.\ 13}$
Ծաւի *հարկանել*—89$_5$
Ծեր —51$_{10}$ 161$_9$ 242$_7$ 281$_8$ 286$_6$
Ծերութիւն—242$_8$
Ծիծաղել—174$_8$
Ծնանիլ—158$_5$
Ծնաւղ—39$_3$ 83$_{13}$ 107$_{11}$ 111$_7$ 120$_5$ 126$_{1.\ 4}$ 137$_{7.\ 9}$ 140$_6$ 142$_{10}$ 143$_{1.\ 3}$ 159$_{12}$ 161$_{7.\ 10}$ 163$_{8.\ 11}$ 168$_1$ 176$_3$
Ծնաւղ *անարգել*—300$_{13}$
Ծնաւղաց *հակել*—132$_1$
Ծնկեայ—172$_3$
Ծննդական—299$_{10}$
Ծննդեան *տուն*—198$_2$ 281$_2$
Ծննդոց *հեղձութիւն*—277$_4$
Ծնուիդ—128$_4$ 173$_{11}$ 184$_6$ 272$_{12.\ 13}$
Ծնուիդ (*տոն*)—184$_4$ 286$_8$ 289$_8$
Ծնուիդ *առնել*—108$_{13}$ 247$_2$
Ծնուիդ *կենդանի*—273$_{15}$ 275$_3$
Ծնուիդ *պիղծ*—273$_9$
Ծնուիդ *վատնել*—141$_3$ 158$_5$
Ծնուիդ *վարանել*—117$_{10}$
Ծնուիդք (*զերք*)—17$_9$ 52$_{11}$
Ծնրադրութիւն—266$_4$
Ծոմացուցանել—58$_3$ 280$_6$ 289$_6$
Ծով—63$_4$
Ծովակ—272$_5$
Ծորում—44$_{12}$
Ծուլանալ—7$_7$ 301$_{14}$
Ծուլութիւն—55$_4$ 219$_{10}$ 248$_9$ 252$_{14}$ 253$_3$ 260$_{9}$ 302$_{1.\ 4}$
Ծուխ *բաժանել*—204$_5$
Ծուռ—102$_{14}$
Ծուռ *կրկնել*—76$_3$
Ծուփ *աշխարհի*—165$_9$

Կաթ—39$_1$ 150$_2$ 262$_4$
Կարիճ *կարմրութիւն*—273$_6$
Կաւիճ *սպիտակութիւն*—273$_7$
Կաթողիկէ—62$_3$ 183$_7$ 251$_5$
Կաթողիկէ *եկեղեցի*—216$_3$ 217$_2$ 220$_3$ 297$_1$
Կաթողիկէ *ընդհանրական*—47$_1$
Կաթողիկոս—183$_{13}$ 191$_{10}$ 192$_2$ 200$_5$ 213$_{13}$ 239$_{1.\ 3}$ 244$_8$ 255$_{11}$ 296$_2$
Կալ—211$_9$ 235$_3$
Կալոյ *արմտիք*—234$_1$
Կախարդ—35$_{9.\ 10}$ 83$_5$ 102$_{11}$
Կախարդել—122$_9$
Կաղանալ—105$_1$
Կամակոր *մտաւք*—55$_3$
Կամայաւժար—218$_7$
Կամաս *բոլորաստորոտ*—255$_{15}$—256$_1$
Կամաւոր *սպանութիւն*—78$_{12-13}$
Կամաւորութիւն—69$_4$ 208$_2$
Կամեայ—264$_2$

Կայան—223_{10}
Կայտառ—152_2
Կայտառ հնդել—121_9
Կանամբի—119_3 168_{10}, 179_4 $298_{9,\ 11}$
Կանանց բնութիւն—272_{11} 275_{13}
Կանանց կերպարանք—173_3
Կանանց ուխտ—272_7
Կանոն—12_6 16_1 17_3 35_{10} 41_4 46_8 48_{11} $50_{7,\ 8}$ 52_{10} 63_1 81_2 90_8 97_5 98_2 99_{10} 102_{12} 113_2 116_5 136_{10} 145_5 149_1 151_4 152_8 177_3 190_{13} 192_3 194_{12} $200_{3,\ 6}$ $202_{3,\ 9}$ 204_1 210_5 $213_{10,\ 14}$ 280_1 281_2 $291_{10,\ 12}$ 292_6
Կանոն անապրել—77_7
Կանոն առաքելական—247_1
Կանոն դպրաւոր—245_{12}
Կանոն ժողովոյ—246_{11}
Կանոն լուծանել—144_3
Կանոն պիղծ—67_7
Կանոն սահմանադրութեան—212_4
Կանոնադրութիւն—216_3 217_1 218_9 225_7 257_{10}
Կանոնական քան—239_3
Կանոնական թուղթ—84_{12} 188_2 216_2
Կանոնական հրաման—7_{17} 198_2 258_5
Կանոնական պատուհաս—204_1
Կանոնական սահման—178_4 184_5
Կանոնական սահմանադրութիւն—254_9
Կանոնել—$90_{4,\ 5}$
Կանոնել սահմանադրութիւն—253_{13}—254_1
Կանոնել—190_{10} 198_7 250_{14}
Կաշառ—$22_{1,\ 9}$ 30_6 116_5 161_{16} 242_2 300_{12} 301_{13}
Կաշառառու—20_7
Կաշի—234_{10}
Կապանք—226_4 276_{13}
Կապանք անաւրէնութեան—60_4
Կապանք անլոյծ—171_{5-6} 174_3
Կապանք աւրինաց—276_{12}
Կապեալ լուծանել—169_{11}
Կապել արգանդ—151_5
Կապեղայ—82_3
Կապիճ—266_4
Կապող—106_{10}
Կառավի ազատութիւն—159_7
Կառավել հասակ—120_8 240_2
Կառավել կարդ—135_{1-2} 146_{13}
Կառավելութիւն—223_2
Կառավիչ—90_8 213_{10}
Կարասի—11_{10}
Կարաւա—86_2
Կարաւանել—86_1 177_5
Կարգ—93_6 94_1 97_3 101_6 $107_{3,\ 15}$ 116_5 119_{12} 125_{10} 128_2 129_{13} 139_1 $149_{2,\ 9}$ 150_{10} 151_7 $156_{1,\ 6}$ 159_8 167_1 171_2 179_{13} 194_{11} 195_4 $205_{3,\ 8}$ 210_3 216_3 224_{12} 225_4 $228_{4,\ 9}$ $247_{3,\ 4}$ 249_1 258_4 264_7 290_4 291_4
Կարգ տպաւորել—147_7
Կարգ դպրաց—259_{12}
Կարգ եկեղեցւոյ—$218_{3,\ 11}$ 219_{10} $222_{1,\ 2}$ 223_{12}—224_1 224_1 228_{11} 238_1
Կարգ լնուլ—147_1
Կարգ լուծանել—121_2
Կարգ կատարել—135_{1-2} 146_{13}
Կարգ կարեւոր—217_2
Կարգ կարճել—101_5 111_{11} 163_{10} 175_6
Կարգ հոգեւոր—93_5
Կարգ սկրտութեան—15_8 220_{14}
Կարգ յանցանաց—222_3
Կարգ ուղղութեան—205_2
Կարգ սահմանել—189_{3-4}
Կարգ սպասաւորաց—230_2
Կարգ քահանայական—247_{11} 249_7
Կարգ քահանայութեան—123_9 239_6
Կարգադրութիւն հաւատոյ—291_7
Կարգաւոր աւազան—219_2 $222_{9,\ 11}$
Կարգաւորութիւն—40_4 220_2 221_1 255_{14}
Կարգաւորութիւն բազմազդուշանալի—218_{12}
Կարգաւորութիւն եկեղեցւոյ—20_1
Կարգաց վիտուն—20_{10}—21_1
Կարգեալ ժողովոյ—219_7
Կարգել—93_3 236_6 247_{13}
Կարգել վիճակ—13_2
Կարգել այսահար—175_3
Կարգել եպիսկոպոս—189_{6-7}
Կարեկից—178_{12}
Կարեւոր կարդ—217_2
Կարթել—188_{13}
Կարիք մարմնաւորական—232_2
Կարճել ժամանակ—113_7
Կարճել կարդ—101_5 111_{11} 163_{10} 175_6
Կարճել պահք—169_9
Կարճել պատիժ—113_2
Կարմրութիւն կաթին—273_6
Կարողութիւն—93_{11} 99_7
Կաւշիկ—$256_{5,\ 10}$
Կափուճք շան—265_4
Կաքաւել—48_4
Կեղծաւորութիւն—31_{11} 33_1 111_{12}
Կենաց հաց—14_8
Կենգուճի անբան—77_9
Կենդանի խորհուրդ—55_{6-7} 226_{5-6}
Կենդանի ծնունդ—273_{15} 275_9
Կենդանութեան գիր—66_2
Կերակուր—27_4 127_4 133_6 141_6 149_{12} 152_9 168_2 169_3 211_6 232_3 $253_{9,\ 12}$ $271_{6,\ 7}$ 273_2 $278_{15,\ 16}$ 279_1
Կերակուր անարժան—291_9
Կերակուր ճաշակել—266_5
Կերակուր յազել—121_8
Կերակուր որդանց—254_5
Կերակուր պարարտ—198_{10}

Կերակուր *վախուկ*—253_{4-5}
Կերակրել—168_{2} 203_{7} 232_{6}
Կերոզ—20_{6}
Կերպարան *շան*—265_{16}
Կերպարանք *կանանց*—173_{3}
Կերպք *արանց*—173_{4}
Կէս *շնորհին*—$207_{9-10, 11}$
Կէսսարկաւագ—82_{4} 87_{12} 88_{3}
Կիզել *հուր (պատուժ)*—110_{9} 260_{11-12}
Կին—10_{6} 17_{3} 31_{1} 33_{4} $44_{9, 12}$ 45_{3} 48_{2} 59_{4} 64_{3} 73_{8} 82_{12} 83_{10} 96_{3} 101_{6} 103_{8} 107_{12} $108_{1, 9}$ 109_{6} $110_{11, 13}$ $111_{3, 4, 13}$ 112_{7} $113_{2, 3, 8}$ $115_{4, 7, 8, 10}$ 116_{8} $117_{1, 10}$ $118_{1, 5}$ 129_{3} $130_{3, 8, 10, 13}$ 131_{1} 132_{10} 135_{11} $137_{3, 5, 7, 11}$ $139_{6, 10}$ $144_{4, 9}$ 146_{11} 147_{3} 149_{8} $151_{6, 12}$ $155_{7, 10}$ 156_{8} $158_{4, 10}$ 159_{12} $160_{1, 7}$ 161_{5} 165_{6} 167_{3} 196_{11} 197_{1} $205_{13, 14}$ $206_{8, 12}$ 207_{12} $249_{9, 12}$ 258_{10} $259_{6, 7, 9}$ 260_{7} 261_{4} 262_{12} 263_{2} $270_{8, 14}$ $271_{4, 11}$ 274_{2} 275_{3} $299_{4, 7, 8, 14}$
Կին *ազգական*—260_{10}
Կին *ամուլ*—42_{12}
Կին *ամուսնացեալ*—79_{3}
Կին *անհավատ*—134_{10}
Կին *անպտուղ*—43_{2}
Կին *ապարահ*—273_{14}
Կին *արամբ*—262_{10}
Կին *արձակել*—80_{6}
Կին *բռնադատեալ*—261_{7}
Կին *եզբաւր*—96_{1} 180_{10} 261_{4}
Կին *երէցի*—237_{6}
Կին *երրորդ ազգի*—96_{1}
Կին *իշխանի*—135_{7}
Կին *խաւսեալ*—$157_{7, 13}$ 161_{4}
Կին *հաւր*—261_{3}
Կին *հեթանոս*—259_{18}
Կինմարդ—128_{5} 131_{4}
Կին *մարմնաւոր*—108_{7}
Կին *յզի*—122_{12} 129_{9} 262_{1}
Կին *շնացեալ*—80_{3}
Կին *ուրկացեալ*—109_{15}
Կին *պոռնիկ*—141_{3} 259_{5}
Կին *վատազգի*—299_{14}
Կին *տեառտես*—129_{7}
Կին *ցաւագին*—157_{10}
Կին *քահանայի*—115_{12} 116_{3} 135_{9}
Կիսաէշ—191_{22}
Կիսանդամ—274_{10}
Կիւրակէ—33_{6} 35_{6} 37_{6} $58_{2, 3, 6, 7}$ 63_{6} 64_{2} 76_{3} 82_{11} 84_{2} 88_{15} 89_{4} 96_{10} 98_{11} 105_{6} 108_{11} 119_{5} 120_{6} 126_{4} 127_{2} 143_{5} 169_{12} $198_{6, 9}$ 242_{6} 251_{4} 277_{11} $278_{8, 15}$ $280_{4, 6}$ 298_{7} 299_{11} 301_{10}
Կիւրակէի *ճաշակել*—120_{9}
Կնիք—141_{5} 147_{5} 150_{10} 151_{2} $164_{5, 9, 11}$ 205_{10} 260_{6}
Կնոջ *մայր*—263_{1}
Կնոջ *պոռնկութիւն*—123_{12}
Կնոջ *քոյր*—112_{3}
Կնուրիւն—80_{6}
Կնքաւոր—128_{6}
Կնքել—15_{9} 213_{15} 297_{12}
Կշռակարկատ—275_{6}
Կշռամբել—229_{1-2}
Կոծ *դնել*—96_{6} 123_{4}
Կոծադիր—123_{4}
Կոծոզ—$123_{5, 7}$
Կոծով *լալ*—123_{6}
Կոծոց *աւրէն*—251_{3}
Կողոպտոել—300_{3}
Կողոպտել *զի*—109_{6} 122_{7}
Կողոսացիք—54_{3}
Կոնուղել—142_{9}
Կոյս—67_{1} 69_{11} 148_{9} 156_{5} 157_{4} $168_{4, 8}$ 259_{1} 262_{14} 298_{3}
Կոյս *հաւատաւոր*—195_{6}
Կոյս *քահանայ*—59_{2}
Կոնքեռ *հկարագրեալ*—255_{14}
Կորնթացիք—54_{1}
Կուռք—49_{7}
Կուսաց—114_{1}
Կուսանալ *խոստանալ*—195_{3}
Կուսանի *ձեւ*—195_{5}
Կուսութեամբ *քահանայութիւն*—31_{8}
Կուսութիւն—$298_{9, 11}$ 301_{1}
Կուսութիւն *խոստանալ*—78_{7} 102_{7}
Կուրանալ—105_{1}
Կուսմոլ *դիւապաշտութիւն*—231_{7}
Կաամոլութիւն—291_{3}
Կաապաշտութիւն—186_{6}
Կուի—211_{7}
Կուլի—95_{10}
Կոակարաց—133_{7}
Կոակարաց *հին*—17_{9} 53_{6} 54_{6} 90_{4}
Կոակարաց *նոր*—17_{9} 53_{6} 54_{6} 90_{4}
Կոաւ—25_{8} 167_{5} 192_{3}
Կորեալ *զինք*—104_{5}
Կրաւ—11_{13} 20_{2} 218_{5} 247_{3}
Կրաւնաւոր—11_{13} 14_{11} 55_{3} 57_{12} 155_{11} 179_{1} 280_{2} 286_{3}
Կրաւնաւորացոց—14_{5}
Կրթել—148_{11}
Կրնաւոեալ—73_{3}
Կցորդ *մեզաց*—240_{6}
Կցորդութիւն—85_{2}

Հազարապետ—100_{5}
Հալածեալ—13_{1}
Հալածել—$97_{5, 13}$ 160_{8} 169_{3} 171_{1}
Հալածում—$169_{7, 11}$
Հալածում *դիւի*—146_{6}
Հակառակ *խորհել*—229_{2}

Հակառակութիւն—55₅ 91₃ 229₇
Հակառակութիւն *նորաձայն*—71₅
Հաղորդ—100₄ 180₁ 213₁
Հաղորդել(իլ)—352, 3 36₃ 384, 9, 12 566, 12 57₆ 59₈ 64₃ 78₁ 79₂ 87₁₁ 17610, 11 1952, 4, 5 254₁₉ 279₁₄
Հաղորդել(իլ) *աւրինաց*—43₈ 56₁₀ 603, 11 61₄ 102₁₀ 1135, 10, 14–15 114₅ 115₂ 120₅ 1228, 11 1241–2 139₉ 163₉ 168₇ 179₁₂ 180₄ 195₉
Հաղորդութիւն—29₁₁ 33₇ 56₂ 65₅ 1796, 10 182₇ 243₃ 301₁₄
Համակարգ—267₃
Համապատիւ—182₅ 189₈
Համարձակել—14₁₁ 145₄ 257₇
Համարձակութեամբ *սպասաւորել*—255₈
Համաւրէն—289₉
Համբարձում(ան)—199₁
Համբաւ *չար*—107₁
Համբաւ *պատմութեան*—1892–3
Համբուրել—1306, 11 156₅
Համեմել—202₄
Համր *այր*—107₃
Հայհոյանք—288₈
Հայհոյել—66₅ 673, 12 136₃ 146₄ 150₃ 179₉ 260₁₂ 265₁₂
Հայհոյել *հմարտութեան*—227₅
Հայհոյութիւն—300₁₃
Հայր—49₁₃ 138₅ 289₅
Հայրաւեհ—104₁₁ 136₁ 171₁ 216₂ 239₂
Հայրապետանոց—7₁₆
Հանգանակ—89₉
Հանգուցելոց *յիշատակ*—167₇
Հանդստարան—86₈ 212₁₀
Հանդարտ—20₇ 106₉ 241₄
Հանդերձ—141₁₂
Հանդերձ *առն*—130₃
Հանդերձ *երեւելի*—1289–9
Հանդերձ *յանապատղրկեան*—255₉
Հանդերձ *հեշտակեան*—23₁
Հանդերձ *պերճ*—19111–12
Հանդէս—290₂
Հան—62₄ 73₈
Հաշիւ *դնել*—203₃
Հաշմել—23₇
Հաշտուրիւն—179₃
Հառաչանք—34₃ 269₈
Հաս—9₂ 14₇ 42₅ 98₇ 136₁ 154₉ 202₁₁ 209₁₁ 234₉ 235₉ 2371, 3, 9, 10
Հաս *նախակարգեալ*—236₁₁
Հաս *սեղանոյ*—237₈
Հասակ *կատարեալ*—129₈ 240₂
Հասանել *սեղան*—7₁₄ 25₇ 277–8 202₈
Հասանաւուրիւն—161₄ 200₃
Հասանաւուրին *եկեղեցւոյ*—19₅ 295₂
Հասանութիւն *հաւատոյ*—218₈
Հատ—8₇
Հատ *ցորենոյ*—49₂
Հատանել *յոյս*—149₂
Հատբնակէց—150₉ 300₁₀
Հատուցանել—143₃ 1547, 12
Հատուցանել *պարտք*—149₁₀ 15₁₀
Հարանց *ժառանգութիւն*—204₈
Հարանց *վաստակ*—211₃
Հարեւոլ ճակատ—301₁
Հարկ—207₁₀
Հարկ *արքունի*—56–7
Հարկ *հոգեւոր*—236₃
Հարկ *պահանջել*—211₆
Հարկանել *այգի*—260₃
Հարկանել *անդէտ*—262₁
Հարկանել *արջառ*—260₄
Հարկանել *ծափ*—89₅
Հարկանել *մահ*—102₁
Հարկանող—20₆
Հարկանող *եպիսկոպոս*—191₁
Հարկապահանջ—264₁₀
Հարկաւորաւղէս *ընծայ*—233₁₀
Հարկաց *նեղութիւն*—11₈
Հարուսած—102₁
Հարում—137₅
Հարս—132₁₁ 253₁₃
Հարսանիք—48₄ 79₁₄ 894, 5, 7 156₁₂ 262₁₂ 273₉
Հարսնացեալ—195₈
Հաւասարել—143₁
Հաւասարել *աղաւթից*—123₂
Հաւասութ *շաղախեալ*—194₈
Հաւասուսայէս—1765, 6
Հաւատ—65₄ 66₃ 887,10 102₁₂ 1183,10 138₃ 139₁₁ 1417,9 149₄ 150₂ 177₁₀ 181₅ 182₉ 183₅ 185₁₀ 186₁₁ 191₉ 209₆ 217₃ 244₁₁ 245₁₀ 260₂ 297₂ 303₁₄
Հաւատ *բարեպաշտութեան*—222₈
Հաւատ *հմարիտ*—226₁₁
Հաւատ *ողջմիտ*—249₂
Հաւատ *ուղղափառ(ութեան)*—71₇ 71₈
Հաւատ *ուղիղ*—229₁₂
Հաւատ *պայծառացեալ*—231₂
Հաւատալ *հմայիւ*—261₉
Հաւատարիմ *պատգամաւոր*—241₅
Հաւատակից—139₇
Հաւատաւոր *կոյս* 195₆
Հաւատացեալ—2278, 8 23₄ 32₉ 3715, 5 40₉ 7515, 7 78₃ 87₉ 10310, 11 130₅ 139₁₀ 141₆ 143₅ 14913 15813 161₉ 177₇ 224₉ 236₇ 248₂ 25310, 13
Հաւատացելոց *աշխարհ*—178₂
Հաւատացելոց *ուխտադրութիւն*—281₄
Հաւատոյ *կարգադրութիւն*—291₇
Հաւատոյ *հաստատութիւն*—218₈
Հաւատոյ *պատուիրան*—228₁₁
Հաւատոյ *սահման*—290₃

Հաւատով *աւծանիլ*—223$_{11}$
Հաւտ—20$_{9}$ 150$_{6}$ 163$_{13}$ 165$_{2,4}$ 194$_{7}$ 195$_{6}$ 202$_{5}$ 302$_{16}$
Հաւտ *բանաւոր*—302$_{16}$–303$_{1}$
Հաւր *կին*—261$_{3}$
Հաց—8$_{5}$ 10$_{11}$ 25$_{11}$ 47$_{8,11}$ 82$_{4}$ 94$_{7}$ 169$_{3}$ 127$_{8}$ 253$_{6}$ 259$_{16}$ 265$_{13}$ 278$_{5}$ 301$_{11}$
Հաց *առաջաւորութեան*—31$_{2}$ 271$_{10}$
Հաց *կենաց*—14$_{8}$
Հաց *պատարագի*—26$_{1}$ 257$_{5}$
Հացի *գէզ*—261$_{15}$
Հեզ—106$_{6}$ 241$_{4}$
Հեթանոս—17$_{4}$ 44$_{2}$ 57$_{1}$ 59$_{9}$ 73$_{5}$ 83$_{7}$ 105$_{11}$ 132$_{14}$ 177$_{8}$ 178$_{1}$ 180$_{12}$ 242$_{13}$ 243$_{2}$ 259$_{15,16}$ 261$_{13}$ 275$_{6}$ 284$_{8}$ 293$_{1}$
Հեթանոս *կին*—259$_{18}$
Հեթանոսական—242$_{9}$
Հեթանոսական *ազգ*—60$_{9}$
Հեթանոսական *սովորութիւն*—44$_{1,8}$ 62$_{3}$
Հեթանոսաց *բարք*—119$_{8}$
Հեթանոսաց *ժառանգ*—60$_{7}$
Հեթանոսի *զուգութիւն*—10$_{7}$
Հեթանոսի *տուն*—301$_{4}$
Հեթանոսաթիւն—289$_{1}$
Հեծեալ *ամիկ*—211$_{13}$
Հեծելութիւն—205$_{1}$
Հեծեծանք—120$_{1}$
Հեղգանալ—219$_{12}$
Հեղգացուցիչ—217$_{4}$
Հեղգութիւն—236$_{12}$
Հեղծութիւն *ծննդոց*—277$_{4}$
Հեղուլ *արիւն*—95$_{10}$ 101$_{7}$ 124$_{5}$ 134$_{7}$ 156$_{3}$ 260$_{12}$ 265$_{8}$
Հեղել *կայտառ*—121$_{9}$
Հեղուլ *զինքն*—34$_{4}$
Հեշտական *հանգերձ*—23$_{1}$
Հեշտութիւն *մարմնաւոր*—271$_{1-2}$
Հեռաբնակ *աշխարհ*—217$_{14}$
Հեռաւոր—207$_{5}$
Հեռաւոր *աւտար*—208$_{2}$
Հեռաւորութիւն—225$_{11}$
Հեսուել –257$_{11}$
Հեր *փոքրել*—83$_{10}$ 116$_{3}$
Հերետիկոս—83$_{1}$ 86$_{7}$ 181$_{7}$
Հերետիկոսաց *ամուսնութիւն*—86$_{10}$
Հերետիկոսաց *վկայարան*—86$_{8}$
Հերծուած—8$_{2}$ 71$_{3}$
Հերծուածող—66$_{1,4}$ 76$_{1}$ 83$_{6}$ 218$_{10}$ 227$_{4}$ 245$_{5}$
Հերծուածող *առաէին*—245$_{1}$
Հերծուածող *հերքել*—197$_{10}$
Հերծուածող *միջին*—245$_{1}$
Հերծուածող *վերջին*—245$_{1}$
Հերծուածողական—255$_{1}$
Հերքել *հերձուածող*—197$_{10}$
Հինգերորդ *ազգ*—159$_{4}$
Հինգշաբթի—88$_{7}$ 89$_{1}$ 253$_{8}$
Հիւանդ—83$_{9}$ 104$_{13}$ 222$_{3}$ 226$_{1}$ 258$_{1}$
Հիւանդ *երախայ*—15$_{6}$
Հիւանդ *տղայ*—144$_{1}$
Հիւանդոտ—274$_{10}$
Հիւանդութիւն—80$_{6}$ 88$_{10}$ 151$_{12}$
Հիւանդութիւն *ժողովրդոց*—7$_{6}$
Հիւանդութիւն *մարմնաւոր*—263$_{6}$
Հիւր *աղտեղութեան*—284$_{7}$
Հիւր—8$_{5}$ 127$_{5}$
Համայի *հաւատալ*—261$_{9}$
Համայութիւն—62$_{5}$
Համուտ *բժիշկ*—275$_{5-6}$
Հնազանդ—213$_{6}$
Հնազանդել (իլ)—67$_{8}$ 189$_{3}$ 193$_{7}$ 219$_{9}$
Հնազանդութիւն—203$_{14}$ 204$_{9}$ 229$_{10}$
Հնձան—61$_{1}$ 131$_{5}$ 163$_{2}$ 211$_{10}$ 234$_{1,4}$ 235$_{3}$
Հնձել *առատութեամբ*—94$_{5-6}$
Հոգաբարձու—140$_{8}$ 163$_{5}$ 166$_{1}$
Հոգաբարձութիւն—203$_{6}$
Հոգեգէշ—174$_{5}$
Հոգեկան *ցաւոց վէրք*—7$_{6}$
Հոգեցաւուր—98$_{12}$
Հոգեւոր *աւգտութիւն*—217$_{7-8}$
Հոգեւոր *գանձ*—217$_{13}$
Հոգեւոր *կարգ*—93$_{5}$
Հոգեւոր *հարկ*—236$_{3}$
Հոգեւոր *սեղան*—176$_{11}$
Հոգեւորատէս—180$_{9}$
Հոգեմարտ—183$_{2}$
Հոլանել—131$_{6}$
Հոլանի—256$_{15}$
Հող—49$_{2}$ 207$_{3,11}$
Հող *եկեղեցւոյ*—209$_{9}$
Հողաբափ—270$_{16}$
Հողակեր *աւձ*—171$_{8}$
Հոսում—34$_{5}$
Հալիւ—106$_{13}$ 184$_{9}$ 249$_{12}$ 302$_{16}$
Հովիւ *աղէտ*—187$_{6}$
Հովոց *տեղ*—93$_{2}$
Հովուապետ—202$_{6}$
Հովուել—95$_{13}$
Հունձ—131$_{5}$
Հորդ—172$_{10,11}$ 250$_{6}$
Հուր *այրել*—171$_{5}$ 196$_{1,5}$ 303$_{15}$
Հուր *կիզել*—110$_{9}$ 260$_{11-12}$
Հայարտ—301$_{7}$
Հայսրոտութիւն—52$_{3}$ 219$_{10}$
Հռոմայեցիք—54$_{1}$
Հսկել *ծնաւղաց*—132$_{1}$
Հրաժարեալ—75$_{1}$
Հրաժարել—148$_{6}$
Հրաժարել *ի կանանց*—31$_{1}$
Հրաժարել *ի պիղծ գեղոց*—152$_{1}$
Հրամայել—97$_{8}$ 195$_{12}$ 206$_{3,6}$ 224$_{13}$ 225$_{3}$ 234$_{8}$

Հրաման—99, 100₄ 105₄ 145₅ 171₁ 178₁ 193₅ 194₃ 210₁₂ 213₇,₁₅ 216₄ 243₂ 248₅ 257₁₄ 280₈
Հրաման առաքելական—56₇₋₉ 58₃ 282₁₀ 284₃ 292₂
Հրաման արքեպիսկոպոսի—225₁₂
Հրաման առքինաց—242₁₄
Հյուսման Եպիսկոպոսապետի—202₁₀
Հրաման թագաւորական—245₇ 247₅ 251₁₂
Հրաման թագաւորի—244₄₋₅,₉
Հրաման կանոնական—7₁₀ 198₂ 256₅
Հրաման վարդապետաց—210₅
Հրաման վարդապետի—126₁₀₋₁₁
Հրաման քահանայի—121₇
Հրամանակատար—212₆
Հրամանաառ—100₄
Հրամանաառութիւն—218₅
Հրապարակ—48₇ 130₃ 145₁₁
Հրապարակագոչ ձայն—293₄₋₅
Հրապարակաւ յանդիմանել—22₁₁ 150₇
Հրապարակել խոստովանութիւն—116₉
Հրդեհել (հանդանք)—122₅
Հրէանայ—82₁₂
Հրիտակ—207₆
Հրոյ լուցկի—254₅ 257₁₂

Զաղել աշխարհալուր—129₁₂
Զայլ անբարբառ—170₅
Զայն Աւետարանի—143₅
Զայն եղանակաւոր—294₅
Զայն երդոց—48₇
Զայն ի պաշտամն—196₉
Զայն հրապարակագոչ—293₄₋₅
Զայնարձակ բարբառ—240₄
Զանազանել սպիտակութիւն—291₃
Զեռնայրեայ—855,₇
Զեռնադրել—7₆ 19₃ 21₁ 237,₁₀ 24₁₁ 25₃ 28₆ 295,₇ 47₃ 74₇ 808,₉ 93₇ 188₅ 239₇
Զեռնադրել եպիսկոպոս—73₉
Զեռնադրել սարկաւագ—241₋₂,₅
Զեռնադրել քահանայ—241,₃,₅ 28₄ 202₈
Զեռնադրութիւն—20₉ 24₁₂ 28₈ 34₈ 79₁₅ 80₅ 852,₈ 104₉ 180₅,₈ 182₁₁ 207₁₀ 219₈ 225₉ 228₁₃
Զեռնադրութիւն ագիտաց—242₁
Զեռնադրութիւն քահանայի—256₁₂
Զեռնածու—150₇
Զեռն արկանել—797,₈ 158₁₃
Զեւ առնական—83₁₀₋₁₁
Զեւ կուսանի—195₅
Զեւ քահանայական—29₉
Զէր—117₁₁ 128₃ 133₈ 253₄
Զէր աւծման—219₅ 247₁₃
Զէր կնքոյ—219₅
Զի—93₁₀ 94₇ 95₂ 191₁₂ 192₃
Զի երասանեալ—301₅
Զուկ—133₆ 153₈,₁₂ 253₆
Ղեւտական (գիրք)—52₁₁
Ղեւտական քահանայութիւն—233₈ 235₉
Ղեւտիկոն (գիրք)—17₁₀
Ղուղել—48₁

Ձակատ—102₁₃ 269₁₃
Ձակատ հարեալ—301₁
Ձանապարհ—108₇ 110₁₃ 165₁ 271₁₂
Ձանապարհ արդարութեան—134₄ 202₃ 265₂
Ձանապարհ հեռի—217₁₁
Ձանապարհ նանրութեան—205₉
Ձանապարհ չար—205₄
Ձաշ—82₅ 146₄
Ձաշակել—77₄ 127₁₂ 130₅,₁₃ 146₅ 149₁₃ 176₈,₁₁
Ձաշակել ի մոռացութենէ—56₄
Ձաշակել կիւրակէի—120₈
Ձաշել—82₁₀ 83₁
Ձարակող աղանդ—8₂
Ձարտար—158₅
Ձարտարութեամբ պոռնկել—11₍₃
Ձգնութիւն—75₃ 83₁₀ 84₁,₂
Ձկներ—289₂
Ձմարիտ հաւատ—226₁₁
Ձմարտութեամբ խոստովանել—97₃₋₄
Ձմարտութիւն հայհոյել—227₅
Ձրագ անցուցանել—147₁₁
Ձրագ լուցանել—144₁₀
Ձրագալուց—249₈ 250₁₃
Ձրագու—234₁₀

Մահ դառն—96₅
Մահ խորհել—261₁₈
Մահ համարել—101₄
Մահ հանդիպել—124₆
Մահ հարկանել—102₁
Մահաբեր վնաս—23₁₀
Մարապարտ—42₄ 102₁₋₅ 107₁₀ 261₅ 278₉
Մահապարտութիւն—101₃
Մահիճ—132₁₄ 165₆
Մահկանացու—68₁₀
Մամոնայ—188₄
Մայր—39₁ 49₁₃ 62₄ 73₈ 78₁₁ 163₃,₅ 265₁₃ 272₁₁
Մայր դերծեցուցանել—158₆
Մայր կնոջ—263₁
Մայրաքաղաք—74₅ 84₁₃
Մայրաքաղաքի եպիսկոպոս—190₁₃ 246₁₄
Մանկաբարձ—163₈
Մանկաբեր—272₁₂
Մանկակորոյս—275₁₄
Մանկան կենդանութիւն—272₉
Մանկարարութիւն—274₁ 277₆
Մանկութեան մեղք—130₁₁
Մանկութիւն—135₁₀
Մանկունք եկեղեցւոյ—209₇₋₈
Մանուկ—18₃ 36₁,₂ 45₃ 48₁,₄,₇ 51₁₀ 52₈ 123₁

141$_5$ 158$_{11}$ 163$_{13}$ 179$_{13}$ 205$_1$ 209$_{12}$ 219$_6$ 260$_9$ 262$_2$ 271$_{11}$ 272$_7$ 273$_{1,3,4,7}$ 274$_8$ 281$_6$
Մանուկ *անհաւատ*—130$_1$
Մանուկ *ապոստայել*—261$_{11}$
Մանուկ *եկեղեցւոյ*—283$_2$ 284$_{10}$ 286$_{4,6}$
Մանուկ *երախայ*—164$_4$
Մանուկ *կենդանի*—158$_7$ 272$_{14}$
Մանուկ *սպանանել*—78$_{11}$ 110$_4$ 129$_{11}$ 151$_4$ 158$_7$ 258$_6$
Մանուկ *աղէտ*—239$_{4-5}$
Մանուկ *տխմար*—239$_{4-5}$
Մանրամասն *ասել*—263$_3$
Մասունք *խորհրդական*—235$_{2-3}$
Մատակարարել—86$_1$
Մատաղ—153$_{13}$ 154$_{1,6}$ 158$_{14}$ 176$_{10}$
Մատաղ *անընդունելի*—154$_3$
Մատաղահասակ—272$_{10}$
Մատաղատունկ—240$_7$
Մատաղենիք—9$_7$
Մատաճել—100$_4$
Մատաճի—100$_9$
Մատեան *առաքելական*—251$_{3,6}$
Մատնութիւն—299$_6$
Մատուռ—251$_{2,5}$
Մատուցանել—97$_{7,12}$ 109$_3$
Մատուցանել *աղաւթք*—133$_{10}$
Մատուցանել *անդրադ*—164$_5$
Մատուցանել *անարժան*—302$_4$
Մատուցանել *պատարագ*—76$_7$ 80$_1$ 88$_{14}$ 90$_2$
Մատուցանել *քահանայութիւն*—80$_{4-5}$
Մատուցման *աւր*—31$_2$
Մատուցող—176$_7$
Մատչել *անասուն*—111$_3$
Մատչել *սեղան*—128$_{10}$
Մատչիլ *աւրէնս*—110$_8$
Մարգարէ—18$_2$ 23$_8$ 26$_{10}$ 53$_3$ 67$_{4,5}$ 71$_4$
Մարգարիտ—144$_6$
Մարդ(իկ)—28$_7$ 29$_7$ 38$_2$ 51$_3$ 66$_9$ 67$_4$ 68$_{4,11}$ 69$_{5,7}$ 95$_{10}$ 96$_{14}$ 99$_{10}$ 106$_{10,11}$ 106$_{13}$ 107$_2$ 108$_5$ 117$_5$ 134$_7$ 136$_4$ 142$_5$ 152$_{12}$ 153$_7$ 171$_{8,10}$ 202$_5$ 241$_3$ 249$_2$ 250$_1$ 265$_{13}$
Մարդ(իկ) *աղատ*—92$_6$ 93$_9$ 98$_{3,9}$ 95$_{5,12-13}$
Մարդ *մեռեալ*—95$_2$
Մարդ *պղծել*—136$_4$
Մարդ *սպանանել*—38$_{10}$
մարդասէր—149$_3$ 231$_9$
Մարդասիրութիւն—51$_{10}$ 112$_4$ 147$_2$ 164$_1$ 177$_3$ 266$_7$
Մարդասպան—96$_4$ 260$_{11}$
Մարդիկ *կորուսանել*—138$_{4-5}$
Մարդկային *բնութիւն*—252$_{10}$
Մարդոյ *արիւն*—68$_{5-8}$
Մարեր *(ամիս)*—91$_6$
Մարմին—63$_2$ 66$_{14}$ 67$_1$ 68$_{5,11,13}$ 69$_{9,11,13,14}$ 70$_{2.10}$ 108$_5$ 109$_{12,14}$ 243$_{4.5}$ 252$_9$ 274$_{13}$
Մարմին *անապական*—227$_{10}$ 235$_7$
Մարմին *անարատ*—235$_7$
Մարմին *ապականել*—273$_{13}$
Մարմին *առողջ*—120$_8$
Մարմին *դաղրալի*—277$_3$
Մարմին *ստուգապէս*—66$_{14}$
Մարմին *վադվադել*—275$_8$
Մարմնաղեղձ—106$_1$ 110$_1$ 111$_{12}$ 135$_5$
Մարմնագեղծութիւն—157$_9$
Մարմնական *ծառայութիւն*—284$_{5-6}$
Մյսրմնական *վտանգ*—84$_4$
Մարմնահաւր—274$_9$
Մարմնասէր—219$_{11}$
Մարմնասիրութիւն—270$_{12}$
Մարմնաւոր *կին*—108$_7$
Մարմնաւոր *հեշտութիւն*—271$_{1-2}$
Մարմնաւոր *հիւանդութիւն*—263$_6$
Մարմնաւորական *կարիք*—232$_2$
Մարմնաւորուրիւն—68$_{10}$ 249$_{13}$
Մարմնոյ *մասուն*—274$_{12}$
Մարմնոյ *տկարութիւն*—117$_{10-11}$
Մարմնոյ *ցանկութիւն*—237$_5$
Մարմնոյ *վախկութիւն*—278$_7$
Մալտիւրոս—63$_{13}$ 84$_6$ 88$_{15}$ 105$_{10}$ 303$_{13}$
Մարտիւրոսաց *յիշատակ*—58$_5$
Մարտիւրոսաց *ոսկերք*—120$_3$
Մարտիւրոսաց *տաւն*—280$_7$
Մաւր *որովայն*—272$_{10}$
Մաքառել *ընդ մարմնս*—109$_{11-12}$
Մաքառել *լկանաւք*—170$_{10}$
Մաքուր *անասուն*—44$_5$
Մաքրութեան *սեղան*—233$_{13}$
Մեծապայծառ *տաւն*—293$_7$
Մեծատուն—107$_8$
Մեհեանք *դիւաց*—265$_5$
Մեղադրել *ամուսնութիւն*—81$_3$
Մեղանչել—79$_{10}$
Մեղաց *թողութիւն*—156$_{10}$ 220$_4$
Մեղաց *սլաք*—303$_9$
Մեղաց *քաւութիւն*—241$_1$
Մեղաց *քննութիւն*—302$_2$
Մեղաւոր—146$_1$ 148$_{13}$ 149$_3$ 151$_{10}$ 176$_3$
Մեղաւորաց *այցահարութիւն*—167$_{11}$
Մեղմով *ածել*—149$_{1-2,3}$
Մեղսաքաւիչ *խորհուրդ*—257$_4$ 271$_5$
Մեղուցեալ—191$_1$
Մեղուցեալ *երէց*—79$_{15}$
Մեղուցեալ *ուղղել*—32$_5$
Մեղր—133$_6$
Մեղք—11$_5$ 32$_{12}$ 33$_9$ 48$_{12}$ 74$_{13}$ 86$_3$ 97$_{6,8}$ 107$_7$ 116$_{10}$ 117$_8$ 127$_3$ 132$_9$ 133$_1$ 140$_{8,11,12}$ 143$_6$ 144$_4$ 146$_{12}$ 149$_{6,10}$ 161$_{10}$ 165$_{11}$ 166$_{2,6}$ 172$_1$ 173$_{10}$ 175$_9$ 176$_5$ 178$_4$ 186$_3$ 192$_8$ 194$_8$ 196$_3$

205$_{12}$ 240$_{1}$ 241$_{5,10,11}$ 242$_{7,9}$ 257$_{13}$ 258$_{5}$ 262$_{8}$ 271$_{8}$ 276$_{4}$ 291$_{1,2}$ 297$_{3,6,11}$ 298$_{1}$ 300$_{7,11}$ 301$_{12,13}$ 302$_{2,8}$ 303$_{3,4,7}$
Մեղր *բազում*—137$_{13}$
Մեղր *դառն*—149$_{5}$
Մեղր *ժողովրդեան*—302$_{12}$
Մեղր *խիտ*—149$_{5}$
Մեղր *խստագոյն*—304$_{8}$
Մեղր *մահու չափ*—263$_{8}$
Մեղր *մանկութեան*—131$_{17}$
Մեղր *պոռնկութեան*—186$_{1}$
Մեռանալ—95$_{1}$
Մեռանալ *երախայ*—163$_{3}$
Մեռանալ *մարդ*—95$_{2}$
Մեռելոտի—57$_{4}$ 96$_{9}$ 152$_{8,9}$ 243$_{1}$ 265$_{9}$
Մեռելոց *յիշատակ*—94$_{10}$
Մեռելութեան *գործ*—270$_{16}$
Մեռնել *անապաշխար*—302$_{1-2}$
Մեռնել *անկնունք*—302$_{1}$
Մեսայ—257$_{15}$
Մելիճալք—13$_{1}$
Մերձակայ *եպիսկոպոս*—202$_{10-11}$
Մերձակայից *աւժիտ*—231$_{3}$
Մերձակայութիւն—257$_{8}$
Մերձաւոր—12$_{9}$ 22$_{8}$ 131$_{8}$ 132$_{4,5,11}$ 159$_{3}$ 205$_{7,11}$ 207$_{2,3,12}$ 208$_{1,5}$ 217$_{7}$
Մերձաւոր *արեան*—113$_{12}$
Մերձաւորի *արիւն*—118$_{5}$
Մերձաւորութիւն—22$_{1}$ 30$_{8}$
Մերձաւորութիւն *արեան*—12$_{7}$
Մերձենալ *յանդգնաբար*—271$_{8}$
Մերձենալ *սատանայի*—138$_{4}$
Մթերք—60$_{13}$
Միայնակութիւն—70$_{4}$ 190$_{1}$
Միաշաբաթ—281$_{4,8}$ 283$_{3,5}$ 284$_{12}$ 286$_{5}$ 289$_{10}$ 291$_{8}$ 293$_{7}$
Միամտութիւն—224$_{9}$ 228$_{14}$
Միաբանութիւն *հաւատոյ*—219$_{8-9}$
Միանալ *սիրել*—22$_{8}$
Միաւորութիւն—68$_{8}$ 69$_{15}$ 70$_{11}$
Միջամտումն—244$_{7}$
Միջին *դրակաբդացում*—87$_{6}$
Միջին *հերձուածող*—245$_{1}$
Միջնորդ—106$_{9}$ 107$_{1}$ 241$_{11}$
Միջնորդել *բարեխաւսութեամբ*—179$_{3}$
Միս—56$_{4}$ 77$_{4-6}$ 96$_{9,12}$ 152$_{9}$ 170$_{10}$ 262$_{5}$ 277$_{12}$
Միս *անասունք*—16$_{10}$
Միս *նապաստակի*—153$_{4}$
Միս *պիղծ*—16$_{10}$
Միս *ցոյլ*—153$_{4}$ 242$_{11}$
Միս *ուզտու*—153$_{4}$
Միտք—52$_{3}$
Միտք *անագորոյն*—26$_{4-5}$
Միտք *երկիւղած*—257$_{9}$
Միութիւն—69$_{1}$
Միւռոն—7$_{15}$
Մխիթարել—203$_{12}$
Մխիթարել *սիրտ*—211$_{10-11}$
Մխիթարութիւն—171$_{14}$ 190$_{9}$
Մկնաճուկ—262$_{3}$
Մկրտաւորուն—222$_{7}$
Մկրտեալ—86$_{5}$ 107$_{15}$ 123$_{10}$ 221$_{13}$
Մկրտել—75$_{8}$ 76$_{2}$ 80$_{1,9}$ 88$_{7,10}$ 128$_{3}$ 183$_{7}$ 219$_{3}$ 220$_{8}$ 221$_{14}$ 222$_{4,7,10}$ 223$_{3}$
Մկրտել *երախայ*—153$_{3,4}$
Մկրտել *յղի*—79$_{12}$
Մկրտութեան *աւծում*—139$_{12}$
Մկրտութեան *ժամ*—128$_{5}$ 219$_{8}$
Մկրտութեան *կարգ*—15$_{8}$ 220$_{14}$
Մկրտութեան *ջուր*—45$_{2}$
Մկրտութիւն—9$_{6}$ 19$_{3}$ 77$_{9}$ 88$_{6,12}$ 108$_{9}$ 134$_{10}$ 164$_{7}$ 185$_{3,9}$ 186$_{1,7}$ 218$_{12}$ 219$_{4}$ 221$_{2,7}$ 222$_{10,12}$ 223$_{7}$ 225$_{9}$ 230$_{6}$ 248$_{2,4,13}$ 265$_{4}$ 281$_{10}$ 282$_{5}$ 284$_{13}$ 286$_{1,2}$ 289$_{8}$ 296$_{9}$ 297$_{2}$
Մկրտութիւն *տալնել*—283$_{1}$
Մնացորդաց *(դիրք)*—17$_{11}$ 53$_{1}$
Մոգ—184$_{9}$
Մոլեալ—209$_{6}$
Մոլեզնոտ—272$_{6}$
Մոլեկան *գետ*—142$_{3}$
Մոլորեալ—138$_{7}$ 209$_{6}$
Մոլորեցուցանել—171$_{7}$
Մոլորեցուցիչ—65$_{5}$
Մոլորութիւն—114$_{10}$
Մոլորութիւն *Արիոսի*—182$_{4-5}$
Մոմեղէն—247$_{15}$
Մոնոզոն—192$_{13}$
Մոնոզոնական—188$_{12}$
Մոնոզոնութիւն *խստանալ*—109$_{6}$
Մորթի—135$_{14}$ 154$_{9}$
Մուկ—60$_{12}$ 61$_{2}$ 152$_{10}$
Մուրացութիւն—110$_{7}$
Մուրող—13$_{5}$
Մսակեր—81$_{7}$
Մսահատ—118$_{3}$
Մտաւք *համակոր*—55$_{3}$
Մտերմութիւն—75$_{2}$
Մրել *(պատիժ)*—122$_{10}$

Ցազելապէս—301$_{6}$
Ցազել—149$_{12}$ 152$_{6,10}$
Ցազել *անգէտ*—120$_{11}$
Ցաժդ—186$_{7}$
Ցայտնել *ամաւթ*—131$_{6}$
Ցայտնութեան *շաբաթ*—279$_{5}$
Ցայտնութեան *տաւն*—198$_{3}$ 281$_{3}$
Ցայտնութիւն *(տօն)*—108$_{12}$ 162$_{12}$ 184$_{4,6}$ 246$_{12}$ 247$_{14}$ 279$_{8,11}$ 286$_{6}$
Ցանդգնաբար—191$_{2}$ 276$_{4}$
Ցանդգնաբար *լրել*—274$_{3}$

Ցանցգնաբար *մերձենալ*—271_{8}
Ցանցգնագոյն *գործել*—276_{4}
Ցանցգնագոյն *խորհել*—229_{5}
Ցանցգնեալ—210_{6}
Ցանցգնել—26_{3} 30_{9} 47_{4} 105_{8} 107_{4} 108_{10} 122_{4} 128_{10} $129_{5,8}$ $130_{4,6,9,15}$ $131_{2,6,8}$ 132_{12} $133_{2,4,8}$ 134_{5} 144_{1} 145_{8} $146_{6,8}$ $147_{7,11}$ $148_{2,3}$ 149_{13} 150_{4} 154_{2} 156_{7} $157_{5,12}$ 158_{7} $161_{1,9}$ 226_{7} 265_{15} 267_{3} 270_{8}
Ցանցգնութիւն—59_{9} 206_{1} 271_{13}
Ցանցիմանեալ—74_{12}
Ցանցիմանել *հրապարակաւ*—22_{11} 150_{7}
Ցանցուզն—271_{14}
Ցանցուզն *ցանկութիւն*—271_{14}
Ցանկարծ *հասանել*—154_{8}
Ցանկարծաւրեայ—101_{3}
Ցանձանձել—203_{12}
Ցանձնարարական *Թուղթ*—84_{19}
Ցանցանաց *Թողութիւն*—210_{14}
Ցանցանաց *կարգ*—222_{3}
Ցանցանք—7_{12} 16_{5} 28_{7} 29_{2} 80_{1} 170_{11} 289_{3}
Ցանցանք *անքաւելի*—11_{4}
Ցանցանք *բնական*—10_{10}
Ցանցաւոր—$7_{10,11}$ 74_{14} 203_{10}
Ցասութիւն—291_{2}
Ցարաժամ *պոռնկութիւն*—166_{11}
Ցարակայ *մոլել*—173_{9}
Ցարակայ *պոռնկել*—138_{13}
Ցարակայ *պոռնկութիւն*— 39_{6}
Ցարկ *չինութեան*—13_{7}
Ցարձակմամբ *աւր*—253_{9}
Ցարութեանց *տաւն*—199_{1}
Ցարութիւն *(տոն)*—62_{9} $63_{10,11}$
Ցաւդ—167_{8}
Ցաւժարութիւն—204_{9}
Ցաւշել—158_{9}
Ցաւուր *շնորհի*—27_{3}
Ցափշոսակեալ—77_{1} 154_{2}
Ցափշոսակեալ *անասուն*—122_{3}
Ցափշոսակել—39_{8} 126_{9} 128_{11} 154_{9} 162_{9} 203_{1} 210_{5}
Ցափշոսակող—25_{2}
Ցափշոսակութիւն—178_{7} 203_{4}
Ցեղափոխուկ *սահմանեալ*—183_{10}
Ցեղափոխել *տաւն*—282_{9}
Ցիմարութիւն *անկանել*—224_{8}
Ցիշաւոսկ—109_{4} 141_{2} 147_{1} $176_{6,7}$ 178_{6} 278_{14} 282_{3} 289_{5} 293_{6}
Ցիշաւոսկ *հանգուցելոց*—167_{7}
Ցիշաւոսկ *մարտիրոսաց*—58_{5}
Ցիշաւոսկ *մեռելոց*—94_{10}
Ցիշաւոսկ *վախճանելոց*—14_{1}
Ցիշաւոսկ *տաւնտխմբել*—293_{5}
Ցիշոց—300_{12}
Ցղանալ *աւձիր*—298_{4}
Ցղի *կին*—122_{12} 129_{9} 262_{1}
Ցղի *մկրտել*—79_{12}
Ցղփութիւն—279_{3}
Ցղփութիւն *անճաշակ*—169_{2}
Ցոբելեան—199_{2} 286_{6} 290_{6}
Ցոլովութիւն *ախտից*—275_{7-8}
Ցոյս *հաստանել*—149_{2}
Ցովանակ—94_{7}
Ցորդել *արիւն*—153_{1}
Ցորդորել—102_{12} 137_{5}
Ցորդորել ի *հաւատս*—135_{3}
Ցորդորել *պոռնկութիւն*—243_{7}
Ցորդորում—113_{9}
Ցուլանալ—204_{11}
Ցուռուար—184_{7} 198_{2} 246_{13}
Ցուռթող—150_{9}

Նախագլուխ—197_{6}
Նախագլուխ *եպիսկոպոս*—193_{1-2}
Նախակարգեալ *հաս*—236_{11}
Նախաձեռնել—188_{6}
Նախանձայոյզ—244_{5}
Նախանձաւոր—66_{3}
Նախանձել—299_{5}
Նախանձով *սպանանել*—299_{5}
Նախանձոտ—300_{8}
Նախանձու *երկոքին*—132_{6}
Նախասացեալ *գլուխ*—221_{4-5}
Նախատել—140_{7}
Նախատինք—$140_{7,10}$
Նախրնձայ *վարդապետութիւն*—187_{12}
Նախնական *սովորութիւն*—182_{10}
Նահապետ—8_{8} 92_{6} 93_{1} 100_{7}
Նահատակել—65_{6}
Նահատակութիւն—178_{5}
ՆաՀրութեանց *հանապարհ*—205_{9}
Նաւպաստակ—242_{11}
Նաւպաստակի *մխ*—153_{4}
Նաւատացուց *ժառանգութիւն*—74_{7}
Նափորտ—255_{12}
Նեղութիւն *հարկաց*—11_{8}
Նեցութիւն—50_{13} 155_{2}
Նեռ *գաղտաձիգ*—305_{5-9}
Ներքինի—73_{3} 111_{12}
Ներքինք—267_{4}
Ներքնոց—264_{4}
Ներքս *ածական*—73_{3}
Նզովել *վայրապար*—302_{3}
Նիւթել *այլազգ*—190_{10}
Նկարագրեալ *կոնքեռ*—255_{14}
Նկարակերտեալ *խաչ*—255_{12}
Նմանեցուցանել *չան*—266_{1}
Նոջել *ընդ կնոջ*—79_{7}
Նշան *խաչի*—248_{14-15}
Նշան *քահանայական*—29_{9}

Նշաւակել *խարան*—192₇
Նշխար—10₁₁ 99₅
Նոխազ—27₆
Նոզնալ—149₄
Նոյ *կիւրակէ*—199₁
Նոյեմբայի *հակառակութիւն*—71₅
Նոյեմբերել—74₄
Նոյեմբերուն—73₅
Նոյոզնել *պաակ*—107₁₆
Նորուսում—73₅
Նուէյր—122₃ 154₁₂ 227₇
Նուիրել—154₇ 212₂

Շաբաթ—33₆ 35₆ 372,6 58₅ 82₁₁ 889,15 105₅ 108₁₁ 1199,10 127₂ 1986,9 277₁₁ 2788,15 279₁₁ 280₄ 2814,8 2833,5 284₁₂ 286₅ 288₇ 2893,10 291₅
Շաբաթ (*յոթ օր*)—56₅ 57₉ 88₅ 96₁₃ 292₃
Շաբաթ *Աստուածածնի*—279₄
Շաբաթ *Մ. խաչի*—279₅
Շաբաթ *վարդավառի*—279₄
Շաբաթաքալ—82₁₁
Շահնկանութիւն *պտղոց*—234₂
Շաղախնալ *հաւասար*—194₈
Շան *դէն*—43₈
Շան *կափուն*—265₄
Շան *կերպարան*—265₁₆
Շան *աւտնեցուցանել*—266₁
Շան *պտակեր*—136₅
Շանդ—63₄
Շաւոախաւս *լինել*—132₁₁
Շաւղնալ *սեղան*—264₈
Շաւիղ *խոպի*—166₄
Շաւիր—176₈
Շեղջ—163₃
Շէն—23₅ 93₄ 95₁₂ 976,10 98₃
Շինական—90₁ 94₉ 208₄
Շինական *իշխանութիւն*—209₁₀
Շինուած *տաճար*—27₇
Շինուրնաց *յարկ*—13₇
Շինի *աւազ*—96₁₄
Շնանալ (*շնալ*)—29₈ 32₁₃ 333,4,10 34₁ 361,2 50₂ 78₉ 109₁₅ 1101,11 1133,8,12 115₈ 258₆ 2593,13,15 26210,12 263₂ 2986,7,8
Շնացեալ—79₁₃ 194₁₁
Շնացեալ *կին*—80₃
Շնացելոյն *ապաշխարութիւն (պատիժ)*—34₆
Շնացող—25₂ 103₅
Շնութիւն—109,10 28₈ 59₄ 80₅ 103₇ 104₆ 186₂
Շնութիւն *պղծագործ*—11₃
Շնորհ(ք)—1457,11 231₁₀ 228₁₃
Շնորհ *Աստուծոյ*—259₁₃
Շնորհ *եկեղեցւոյ*—205₆ 210₄
Շնորհ *քահանայական*—29₉
Շնորհաբաշխութիւն—190₄
Շնորհաց *տէր*—144₉
Շուն—43₇ 44₃ 108₅ 147₆ 149₁₇ 152₁₀ 1604,7 174₉
Շուն *լիրը*—172₄
Շունչ—66₁₄ 67₂ 69₁₁ 1532,3
Շտեմարան—133₅ 234₃
Շրթունք—50₁₃ 179₈ 213₄ 235₂
Շրջել *չքաւորեալ*—13₆
Շվիթութիւն—219₁₀

Ոխ—148₄ 300₈ 302₇
Ոխակալութիւն—124₁₀ 299₉
Ոխութիւն—193₃
Ոդոգոմեան—290₁
Ոդորմելի *եղբայր*—211₈
Ոզջախոհել—185₇
Ոզջամիտ *հաւատ*—249₂
Ոչնջանալ—152₄
Ոդջոյն *ընկալել*—147₄
Ոդջոյն *տալ*—150₂
Ոչխար—27₇ 437,9,10 94₆
Ոսկերք *մարտիւրոսաց*—120₃
Ոսկի—162₆ 170₁
Ոստիկան—264₁₀
Ոտ(ք)—170₂ 256₁₀ 270₁₆ 30C₁₅
Ոտն *եհար*—266₂
Որդանց կերակուր—254₅
Որդեգիր—207₄
Որդեղութեալ—207₈
Որդեղութել—185₄
Որդեդրուրին—223₁₁ 230₆
Որդեծնութիւն—274₃
Որդեծնութիւն *հեղուլ*—33₁₀ 34₁
Որդի—49₁₄ 66₂ 83₁₂ 84₁ 107₁₁ 110₈ 1264,5 157₁ 173₈ 190₁₀ 207₁₃ 2326,10 273₁₁ 299₁₃
Որդի *քրմաց*—231₃
Որք—94₈
Որկրամոլութիւն—291₈
Որոդայթ—102₅ 124₁₀ 135₇ 141₁₁ 1421,3 152₁₃ 1532,7,12 154₈ 155₄ 165₃
Որովայն—151₄ 158₇ 272₁₀ 274₂ 277₅ 295₅
Որս—1537,13
Որս *առնել*—44₅ 131₄ 134₈
Որսորդ—44₅
Ուրամեայ *ապաշխարութիւն*—185₇
Ուրաւրեայ—58₁ 250₉
Ուղուիք *արկանել*—62₅
Ուխտ—12₁ 481,4,7 55₈ 77₃ 181₅ 205₁ 2794,10 301₉
Ուխտ *եկեղեցւոյ*—52₈ 119₃ 128₁₁ 205₁ 208₄ 281₆
Ուխտ *պահոց*—292₂
Ուխտադրութիւն—284₈
Ուխտադրութիւն *հաւատացելոց*—281₄
Ուխտադրուժ—177₈ 282₁₀ 288₈

Ուխտակաց—104$_{2,6}$ 115$_8$ 133$_9$ 135$_{11}$ 143$_7$ 144$_9$ 145$_{10}$ 146$_3$ 169$_{14}$ 170$_{11}$
Ուխտակաց *եկեղեցւոյ*—138$_{11}$
Ուխտաւոր—108$_7$
Ուխտաւոր *եկեղեցւոյ*—119$_{11}$
Ուխտաւորեալ—211$_1$
Ուխտել—301$_2$
Ուխք *կանանց*—272$_7$
Ուղեւորութիւն—24$_7$
Ուղխ *հաւատ*—229$_{12}$
Ուղղահաւատութիւն—181$_6$
Ուղղափառ(ութեանց) *հավատ*—71$_7$ 74$_8$
Ուղղափառութիւն—284$_2$
Ուղղել *մեղուցեալ*—32$_5$
Ուղղութեանց *կարդ*—205$_2$
Ուտուտ *մխս*—153$_4$
Ունկ—45$_5$
Ունկն *աջոյ*—235$_2$
Ունկնդիր—38$_{3,11}$ 102$_9$ 103$_{3,11}$ 104$_3$ 112$_{5,9}$ 113$_{1,9,13}$ 114$_{3,7}$ 119$_{12}$ 120$_4$ 121$_{1,11}$ 122$_{7,10}$ 123$_1$ 124$_{1,3,11}$ 125$_5$ 126$_2$ 130$_2$ 136$_9$ 137$_1$ 138$_9$ 150$_{11}$ 151$_8$ 152$_{4,7}$155$_5$ 158$_{8,12}$ 159$_1$ 160$_{4,10}$ 163$_8$ 164$_1$ 210$_5$ 212$_5$ 265$_6$
Ունկնդրութիւն—52$_2$ 145$_{3,8}$ 228$_8$
Ուռ—166$_{14}$ 247$_9$
Ուս—102$_{14}$ 256$_{2,9}$ 257$_1$
Ուսում—171$_{13}$
Ուսում *վարդապետութեան*—51$_{11}$
Ուսումնաբաղում—18$_3$
Ուսումնասէր—21$_8$
Ուսումնատեաց—172$_4$
Ուսուցող—20$_5$
Ուստր—116$_1$ 147$_5$
Ուրանալ—38$_5$ 103$_9$ 137$_9$ 141$_8$ 177$_{11}$ 185$_{13}$
Ուրար—88$_1$ 256$_{2,8}$
Ուրար *խաչանկար*—257$_1$
Ուրացեալ *աղանդ*—183$_6$
Ուրացող—35$_{10}$ 74$_{14}$ 75$_1$ 105$_{13}$ 109$_6$ 147$_{11}$ 156$_2$
Ուրացութիւն—102$_9$ 185$_9$ 300$_4$
Ուրրաթ—17$_2$ 36$_{4,6,12}$ 56$_5$ 58$_{4,8}$ 104$_{12}$ 242$_6$ 253$_{11}$ 279$_{4,12}$ 280$_9$ 292$_1$ 301$_{11}$
Ուրկանալ—108$_{1,14}$
Ուրկանոց—125$_7$
Ուրկացեալ *կին*—109$_{15}$
Ուրուկ—128$_1$ 135$_4$ 136$_{11}$
Ուրուկ *այր*—110$_1$

Զար—148$_{10}$ 151$_{10}$ 172$_5$ 178$_9$ 259$_{18}$ 260$_3$
Զար *աթոռ*—194$_{2-3}$ 142$_8$ 275$_1$
Զար *դրօն*—106$_3$ 107$_{15}$ 114$_{13}$ 125$_3$ 151$_2$ 158$_1$ 166$_5$
Զար *դեղ*—140$_{11}$ 151$_4$
Զար *ընկեր*—304$_{7-8}$
Զար *ժողով*—67$_8$
Զար *համբու*—107$_1$
Զար *ճանապարհ*—205$_4$
Զար *սովորութիւն*—254$_{15}$
Զար *վիշապ*—183$_5$
Զար *ցանկացող*—300$_9$
Զարագործ—150$_7$ 161$_{13}$
Զարագործութիւն—21$_2$
Զարախուտութիւն—273$_{10}$
Զարակնութիւն—209$_5$
Զարահամբաւ—183$_{10}$
Զարամահութիւն—63$_5$
Զարաչար *վնաս*—272$_4$
Զարատպաշտ—261$_9$
Զարափառք *արքհանոսաց*—182$_1$
Զարեաց փսաքեր—150$_9$
Զարիք—57$_1$ 102$_{13}$ 106$_{4,5,8}$ 111$_{4,6,9}$ 161$_{14,16}$ 177$_{10}$ 178$_7$ 179$_{9,11,13}$ 196$_8$ 266$_3$ 299$_{2,4}$
Զարչարանք—36$_9$ 37$_9$ 70$_7$
Զարչարել *անխղճաբար*—211$_8$
Զարութիւն—50$_{13}$ 224$_8$
Զափ հասանել—160$_{13}$ 161$_3$
Զգրկել—146$_{14}$
Զքաղել—15$_2$
Զորակեր—89$_2$
Զորեքկին—122$_6$ 138$_{13}$
Զորեքջաբաք—17$_3$ 36$_{4,6}$ 56$_4$ 58$_{4,8}$ 96$_{12}$ 104$_{13}$ 242$_8$ 253$_{11}$ 279$_{4,11}$ 280$_6$ 292$_1$ 301$_{11}$
Զորեքտասիկ—126$_{10}$
Զորրորդ *աղդ*—159$_4$
Զորրորդ *դարմ*—12$_{10}$
Զորրորդաց—166$_{10}$
Զքաւորեալ *հրկել*—13$_6$
Զքաւորութիւն—203$_{13}$ 248$_8$

Պախրէ—94$_7$
Պասկասուրիւն—228$_{14}$
Պահանջել *հարկ*—211$_6$
Պահել *դդուշութեամբ*—280$_4$
Պահող—20$_8$ 31$_9$ 179$_{3,4}$
Պահոց *ուխտ*—292$_2$
Պահք—32$_5$ 38$_8$ 57$_{9\ 12,13}$ 108$_{12}$ 117$_{10}$ 120$_5$ 146$_{14}$ 168$_3$ 169$_{7,11}$ 170$_{2,11}$ 171$_{13}$ 172$_{3,8}$ 173$_{2,6,12}$ 175$_7$ 243$_{3,5}$ 258$_{8,12}$ 263$_5$ 278$_{1,2,4,8,11}$ 279$_3$ 280$_4$ 281$_{5,6}$ 283$_{3,5}$ 284$_{10}$ 292$_3$
Պահք *Հայոց ածայայնութեան*—280$_{1-2}$
Պահք *կարճել*—169$_9$
Պահք *պասեքին*—198$_6$
Պահք *պնդութեան*—146$_{14}$ 279$_6$
Պահք *սահմանել*—280$_3$
Պահք *Քառասնից*—277$_9$
Պայծառացեալ *հավատ*—231$_7$
Պայմանք—99$_{12}$
Պայմանել—98$_5$
Պայքար—203$_3$
Պանիր—94$_7$ 133$_9$
Պաշտաման *աւծում*—170$_9$

Պաշտամունք *սպաս*—197_{13}
Պաշտամունք *(պաշտամանց)*—105_{10} 143_8 145_7 194_{11} $196_{8,9}$ 198_9 204_3 213_1 231_7
Պաշտամունք *դիւրայինն*—302_9
Պաշտօն—8_8 145_7 194_{10} $203_{6,7}$ 205_3
Պաշտօնն *ազատ թից*—87_7
Պաշտօնեայ *եկեղեցւոյ*—204_{11}
Պաշտօնեայ *երկրորեան*—133_{10}
Պաշտօնեայ *յահանայութեան*—76_{7-8}
Պաշտօնեական—205_7
Պաշտօնի *քահանայութեան*—$57_{1,3}$
Պատառ—86_{12}
Պատառ—37_9 198_6
Պատերին *տաւն*—198_5 290_6
Պատուական—110_8
Պատուհան *դռան*—169_8
Պատուիրակ—$238_{8,9}$ 25_9 27_2 29_1 $301_{10,2}$ 314_9 56_6 58_7 94_{10} $97_{6,12}$ 99_6 109_3 121_3 123_6 141_1 $167_{4,8}$ 174_1 175_{12} $176_{8,9}$ 198_{10} 210_3 213_3 $233_{1,9}$ 236_1 252_{11} $253_{3,7-9}$ $264_{2,4,6}$ 265_3 268_4 $269_{2,3,5}$ 269_{13} 270_3 $278_{12,11}$ 301_{10} $302_{5,7,8,10}$
Պատրաստ *(նվէր)*—195_1 234_9 236_9
Պատրաստ *խափանել*—302_4
Պատրաստ *մատուցանել*—76_7 80_1 88_{14} 90_2
Պատրաստել—$43_{7,9}$
Պատրաստի *ժամ*—257_1
Պատրաստի *հաց*—26_1 257_7
Պատրաստութիւն *հաւատարիմ*—241_5
Պատրուհանի *արտաքուստ*—18_{2-3}
Պատռիլ—101_7 $124_{5,7}$ 299_7
Պատռիլք—177_7
Պատուական—$288_{3,5}$
Պատուապարտ—292_3
Պատուել—125_5 132_3 137_{13} 139_6 239_7
Պատուիր *կարճել*—113_7
Պատուհան—55_4 56_2 74_6 80_1 $188_{4,8,9,12}$ 190_{12} 193_{10} 229_8
Պատճէն *լատինական*—254_{16}
Պատճէն *քահանայութեան*—164_3
Պատկեր *աստուածանմանահաւ*—179_4
Պատկեր *շան*—136_5
Պատմութիւն *ամուսնութեան*—135_5
Պատմութեան *համբառնալ*—189_{2-3}
Պատմութիւն *առաքելոց*—225_9
Պատմութեան—255_{10} 256_{14}
Պատմութեան *սկիզբ*—256_{14-15}
Պատուելի—263_7
Պատուելի *հաւատոյ*—228_{11}
Պատուելութիւն *աւանդութիւն*—254_{8-9}
Պատուիրաս—33_8 $96_{7,10}$ 97_5 103_5 168_4 $206_{2,10}$ 211_7 288_5
Պատուիրան *թագաւորական*—257_{14}
Պատուիրան *կանոնական*—204_1
Պատուիրասակած—191_5
Պատուհասել—95_{11}
Պատուիրել—188_{13} 191_{10} 246_{14} 247_4 289_4
Պար—48_4
Պարանոց—88_2
Պարարտ *կերակուր*—198_{10}
Պարգեւ—211_{12} 231_4
Պարելեական *երկիր*—241_8
Պարեզատ—255_{10}
Պարեզատ *սպիտակ*—255_{11-12} 256_8
Պարզամիտ *սիրտ*—216_6—217_1
Պարէն *ռոճկաց*—232_5
Պարկեշտ—20_5 105_7 169_1
Պարկեշտանալ—237_7 243_8
Պարկեշտութիւն—48_5 51_9 237_4
Պարսպել—50_7
Պարտական—102_4
Պարտապան—277_4
Պարտ *հատուցանել*—149_{10} 154_{10}
Պենտակոստէ—63_8 76_4 84_3 89_3 108_{11} 120_6
Պերճ *հանդերձ*—191_{11-12}
Պէսպէս *աղանդ*—172_9
Պէսպէս *սխալանք*—15_1
Պէտք *բնական*—112_8
Պիղծ—67_3 71_4 77_5 159_9 271_{14} 276_{11}
Պիղծ *անասուն*—121_9
Պիղծ *ղեղ*—152_1
Պիղծ *ղօհ*—233_{3-4}
Պիղծ *ծնունդ*—273_9
Պիղծ *կանոն*—67_7
Պիղծ *մխ*—16_{10}
Պիղծ *սոռնկութիւն*—273_{10}
Պիղծ *ցանկութիւն*—274_4
Պխակութիւն—110_7
Պիտանութիւն—189_6
Պղծագործ *չնութիւն*—11_3
Պղծել (իլ)—17_4 $34_{9,10}$ $38_{1,2}$ 56_9 $111_{3,4}$ 114_1 132_2 136_{10} 140_1 144_5 152_{12} 159_{10} 172_{10} 179_8 196_7 212_2 247_7 261_8 263_1
Պղծել *անասուն*—136_6 195_{10}
Պղծել *անհաւատ*—136_{12}
Պղծել *արու*—195_{10}
Պղծել *բնրան*—136_3
Պղծել *եկեղեցի*—139_2
Պղծել *մարդ*—136_4
Պղծութիւն—110_{13} 111_7 114_6 118_3 156_1 262_{10} 273_9 277_1 299_{11}
Պղծութիւն *անասնոյ*—119_{11}
Պնդնաւոր *աղաւորդն*—256_9
Պնդութեան *պահք*—146_{14} 279_6
Պնդութիւն *բանին*—15_5
Պոռնիկ—105_{13} 109_{12} 115_6 125_6 141_3 161_{11} 166_{13} $258_{6,8}$ 298_9
Պոռնիկ *կին*—141_3 259_5
Պոռնկացեալ—77_9 203_{10}
Պոռնկել (իլ)—102_7 $103_{4,9}$ 109_{11} 114_1 129_{11}

135$_{7}$ 136$_{11}$ 137$_{1,4}$ 138$_{12}$ 139$_{1}$ 140$_{2,6}$ 158$_{11}$ 195$_{3,6}$ 259$_{9,11}$
Պոռնկել *ակամայ*—102$_{6}$
Պոռնկել *անուրջս*—57$_{8}$
Պոռնկել *բաղում*—13$_{1/12}$
Պոռնկել *ճարտարութեամբ*—110$_{3}$
Պոռնկել *յարակայ*—138$_{13}$
Պոռնկի *ապաշխարութիւն*—131$_{8}$ 132$_{12}$ 137$_{5-6}$ 159$_{5}$
Պոռնկորդի-- 140$_{3}$
Պոռնկոց—131$_{2}$
Պոռնկութեան *մեղք*—186$_{1}$
Պոռնկութիւն—115$_{10,12}$ 116$_{1}$ 123$_{12}$ 125$_{3}$ 139$_{1,4}$ 151$_{5}$ 156$_{12}$ 157$_{9}$ 206$_{2}$ 299$_{1}$ 304$_{9}$
Պոռնկութիւն *յարաժամ*—166$_{11}$
Պոռնկութիւն *յարակայ*—39$_{6}$
Պոռնկութիւն *յորդորել*—243$_{7}$
Պոռնկութիւն *պիղծ*—273$_{10}$
Պսակ—17$_{8}$ 63$_{9}$ 96$_{3}$ 108$_{8}$ 112$_{7}$ 115$_{1,3}$ 141$_{7}$ 151$_{2,6}$ 159$_{8,12}$ 166$_{3,7}$
Պսակ *անարգանաց*—132$_{8}$
Պսակ *տնարգել*—118$_{7}$
Պսակ *անվաւեր*—159$_{4}$ 161$_{5-6}$
Պսակ *արդարութեան*—139$_{2-3}$
Պսակ *աւրհնութեան*—139$_{12}$ 140$_{1}$ 157$_{11}$
Պսակ *գաղտ*—143$_{10}$
Պսակ *նորոգել*—107$_{16}$
Պսակ *տղայոց*—160$_{13}$
Պսակադիր—115$_{3}$ 159$_{4}$
Պսակեալ—106$_{4}$ 107$_{16}$ 108$_{8}$ 123$_{10}$
Պսակեալ *առաջին*—132$_{7}$
Պսակել—195$_{1}$
Պսակել *գաղտ*—302$_{3}$
Պտղաբեր *ծառ*—234$_{1}$
Պտղաբերութիւն—211$_{1}$
Պտղոց *շահեկանութիւն*—234$_{2}$
Պտուղ—94$_{1}$ 98$_{7}$ 145$_{11}$ 150$_{1}$ 158$_{11}$ 230$_{7}$ 232$_{7}$ 233$_{9}$ 236$_{8}$
Պտուղ *անարատ*—274$_{1}$
Պտուղ *առողջ*—274$_{1}$
Պտուղ *եկեղեցւոյ*—231$_{5}$ 301$_{9}$
Պտուղ *ընծայից*—232$_{7-8}$ 233$_{2,5}$
Պտուղ *կարգեալ*—233$_{7}$
Պտուղ *տալ*—119$_{1}$
Պտուղ *քահանայի*—135$_{14}$

Ջաճ—247$_{15}$ 252$_{8}$
Ջանգ—274$_{10}$
Ջեռել—156$_{10}$
Ջերմ *ապաշխարութիւն*—194$_{10}$
Ջերմագոյն *արտասուք*—255$_{4}$
Ջերմեռանդ *ապաշխարութիւն*—160$_{11}$
Ջերմեռանդ *սիրտ*—138$_{1}$
Ջուր—9$_{11}$ 49$_{8}$ 140$_{7}$ 153$_{8}$ 172$_{11}$ 185$_{5}$ 207$_{3,11}$ 220$_{7}$ 223$_{3,4}$ 247$_{15}$ 248$_{3-5,7,8,15}$ 249$_{1,3}$ 254$_{14}$
Ջուր *աւրհնել*—135$_{2}$
Ջուր *եկեղեցւոյ*—209$_{9}$
Ջուր *լուացմանն*—9$_{7}$
Ջուր *խառնել*—26$_{4}$
Ջուր *մկրտութեան*—45$_{2}$

Ռամիկ—91$_{5}$
Ռամիկ *հնծեալ*—211$_{13}$
Ռոճկաց *պարէն*—232$_{5}$

Սակաւաւորք—42$_{8}$
Սահմանք—40$_{2}$ 54$_{5}$ 90$_{8}$ 213$_{6,7,15}$ 216$_{1}$ 224$_{1}$ 226$_{2}$ 281$_{2}$ 284$_{2}$
Սահման *առաքելական*—249$_{11}$ 291$_{12}$
Սահման *եկեղեցւոյ*—295$_{2}$
Սահման *ընկերի*—39$_{8}$
Սահման *լուծանել*—85$_{3}$
Սահման *կանոնական*—178$_{9}$ 184$_{5}$
Սահման *հաւատոյ*—290$_{3}$
Սահմանաղրութեան *կանոն*—212$_{4}$
Սահմանաղրութիւն—209$_{3}$
Սահմանաղրութիւն *եկեղեցւոյ*—208$_{9}$
Սահմանաղրութիւն *կանոնական*—254$_{3}$
Սահմանաղրութիւն *կանոնեալ*—253$_{13}$—254$_{1}$
Սահմանական *կարգ*—45$_{5}$
Սահմանեալ *տղաւքք*—41$_{3}$
Սահմանել—189^{2} 204$_{7}$ 205$_{15}$ 209$_{2}$ 226$_{7}$
Սահմանելն *կարգ*—189$_{3-4}$
Սահմանել *պահք*—280$_{3}$
Սաղմոս—26$_{10}$ 87$_{5}$ 247$_{14}$ 253$_{7}$ 257$_{5}$ 296$_{1}$
Սաղմոս *Դաւթի*—53$_{2}$
Սաղմոսասաց—87$_{3}$
Սաղմոսարան—50$_{3}$
Սաղմոսաց *գիրք*—18$_{1}$
Սաղմոսել—30$_{2}$ 41$_{6}$ 88$_{2}$ 90$_{1}$
Սաղմոսել *առանձին*—87$_{4}$
Սանձ—93$_{10}$
Սատանայի *մեքենայ*—138$_{4}$
Սարահաս—300$_{3}$
Սարկաւագ—19$_{4}$ 23$_{6,7}$ 28$_{7,9}$ 47$_{7,9,13}$ 55$_{3}$ 62$_{7}$ 75$_{15}$ 76$_{8}$ 77$_{3}$ 80$_{7}$ 81$_{1}$ 87$_{13}$ 93$_{7,8}$ 97$_{1}$ 104$_{2,6}$ 105$_{1}$ 108$_{14}$ 127$_{11-13}$ 128$_{1,14}$ 138$_{11}$ 169$_{14}$ 197$_{7}$ 212$_{11}$ 219$_{3}$ 221$_{7,10,14}$ 225$_{6,13}$ 228$_{1}$ 246$_{15}$ 247$_{10}$ 248$_{6}$ 249$_{6}$ 255$_{8}$ 256$_{14}$ 259$_{12}$ 269$_{12,17}$ 270$_{1,6,10}$
Սարկաւագ *ձեռնադրել*—241$_{2,5}$
Սարկաւագ *տգէտ*—21$_{4}$
Սարկաւագութիւն—242$_{3}$
Սարսափելի *լուր*—254$_{11}$
Սեղան—9$_{9}$ 19$_{5}$ 25$_{5,11}$ 26$_{3,7,9}$ 27$_{5}$ 29$_{1}$ 50$_{9}$ 87$_{11}$ 89$_{10}$ 97$_{9}$ 99$_{5}$ 166$_{14}$ 168$_{11}$ 226$_{5}$ 227$_{9}$ 228$_{1,3}$ 235$_{6,9}$ 255$_{9}$ 257$_{6}$ 268$_{7}$ 269$_{1,4}$ 270$_{1}$ 272$_{2}$
Սեղան *անաւելորդ*—278$_{6}$
Սեղան *խորհրդական*—254$_{11}$
Սեղան *հաստատել*—7$_{14}$ 25$_{7}$ 27$_{7-8}$ 202$_{8}$
Սեղան *հողեւոր*—176$_{11}$

Սեղոն *մատչել*—128_{10}
Սեղան *մաքրութեան*—233_{13}
Սեղան *յորժեալ*—264_{8}
Սեղան *քաւութեան*—228_{5} 257_{2}
Սեղանոյ *տաս*—237_{8}
Անպտեմ[յ]եր—294_{3}
Սերմանել—187_{4} 272_{6}
Սերմանել *առատութեամբ*—94_{5}
Սերմանիք—272_{5}
Սերմներութիւն—109_{10}
Սիրել *միապէս*—22_{8}
Սիրոյ *փափաղ*—216_{5}
Սիրտ—106_{11} 168_{9} 234_{10} 279_{1} 300_{6}
Սիրտ *տնդեղջ*—172_{7}
Սիրտ *բեկեալ*—29_{4}
Սիրտ *ծածուկ*—170_{5}
Սիրտ *մխիթարել*—211_{10-11}
Սիրտ *պարզամիտ*—216_{6}—217_{1}
Սիրտ *ջերմեռանդ*—138_{1}
Սիւնական—109_{3}
Սիւննոդոս—182_{6} 190_{3}
Սյար *մեղաց*—303_{9}
Սիսլաեր—263_{3}
Սիսլաեր *պէսպէս*—15_{1}
Սնափառ—300_{8}
Սնոտի—49_{2}
Սնուցիչ—60_{7}
Սնուցող—39_{3}
Սողուն *դարշելի*—61_{1}
Սովորական *աւրինութիւր*—203_{2}
Սովորութիւն—60_{8} 109_{13} 221_{10} 222_{1} 237_{1} 242_{13} 243_{1} $269_{1,6}$
Սովորութիւն *հեթանոսական*—$44_{1,8}$ 62_{3}
Սովորութիւն *նախնական*—182_{10}
Սովորութիւն *չար*—254_{15}
Սովորութիւն *վաղնջուց*—74_{3}
Սուտ *երդնուլ*—51_{6} 155_{2}
Սուտ *երդում*—174_{11}
Սուտ *խաւսել*—50_{4} $516,8$
Սուտ *վկայել*—50_{4} 155_{4}
Սուր—63_{4} $1248,9$ 142_{3} $1531,8$ 178_{7}
Սուր *թշնամեաց*—142_{1}
Սուրբ *Հաչ (տոն)*—279_{11}
Սուրբ *Հաչի շաբաթ*—279_{5}
Սուրբ *Հաչի տաւնախմբութիւն*—294_{7-3}
Սուրբ *Հոգւոյն գալուստ (տոն)*—199_{7-3}
Պահանջել—$361,2$ 50_{1} 102_{2} 125_{5} 177_{9} 195_{12} 259_{13} 260_{4} 298_{5}
Պահանջել *իշխանութեամբ*—299_{6}
Պահանջել *մանուկ*—78_{11} 110_{4} 129_{11} 151_{4} 158_{7} 258_{6}
Պահանջել *մարդ*—38_{10}
Պահանջել *նախանձով*—299_{5}
Պահանջել *ոչ համաւ*—262_{6}
Պահանջել *ստութեամբ*—299_{7}
Պահեղանոց—150_{4}
Պահոդ—34_{3} 103_{4} 177_{12} 178_{8} 195_{6} 261_{17} 299_{5}
Պահուրիւն—28_{8}
Պահուրիւն *համաւոր*—78_{12-13}
Պաս—11_{10} 133_{7}
Պաս *(ծառայութիւն)*—37_{2} 130_{14} 144_{10}
Պաս *եկեղեցւոյ*—128_{12}
Պաս *խորհրդոյ*—116_{7}
Պաս *պաշտամանն*—197_{13}
Պասաւոր—31_{5} 52_{5} 88_{1} 127_{11} 212_{13} 221_{11} 225_{13} 231_{3} 254_{10}
Պասաւորաց *կարգ*—230_{2}
Պասաւորել—25_{6} 76_{9} 164_{5} 257_{6} 270_{2}
Պասաւորել *խորհրդոյն*—256_{10}
Պասաւորութիւն—28_{10} 194_{9} 233_{11} $270_{9,11,15}$ 271_{1-3}
Պասաւորութիւն *տարեկան*—9_{13}
Պատառ *պատմուճան*—256_{14-15}
Պատառ *պարեգաւտ*—255_{11-12} 256_{8}
Պատառութիւն *կաթին*—273_{7}
Պատիւս—300_{8}
Պատիւսութիւն—104_{7}
Պատճառ *տեսանել*—89_{9}
Պատցուած—142_{7} 206_{3} 231_{5}
Պատցուած *եկեղեցւոյ*—77_{8}
Պտերդում—300_{9}
Պտերիւրեալ *յեղափոխուկ*—183_{10}
Պտիճ—130_{1} 168_{2}
Պտուղպէս *մարմին*—66_{14}
Պտուղութիւն—304_{5}
Պտութեամբ *սպանանել*—299_{7}
Պտուղանել—257_{11}
Պարկուրիւն *արկանել*—209_{6}
Պրբապահ—35_{6}
Պրբասացուրիւն—295_{3}
Պրոի *բերկրանք*—252_{6}
Պրոի *խոտութիւն*—122_{13}
Պրոի *մտաւք*—120_{1} 139_{11} 149_{8} 154_{13}
Պրոիւ *անդղջարար*—236_{9}
Պրնմ—36_{3}

Վաթսնամեայ—156_{8}
Վախճանեալն *հրամայեցէք*—14_{4}
Վախճանելոց *յիշատակ*—14_{1}
Վաճառ—11_{9} $116_{7,11}$ 130_{8} 146_{3} 150_{4} 155_{2}
Վաճառել—11_{10} 43_{12} 44_{2} 134_{9} 152_{9} 162_{3} 207_{7}—208_{8} 264_{9}
Վաճառել *երիցանց*—77_{8}
Վայրապար—127_{6} 148_{4}
Վայրապար *խաւսել*—156_{3}
Վայրապար *նզովել*—302_{3}
Վայրենանալ—43_{3}
Վանական—9_{3} 95_{4} $210_{9,10}$ 283_{2}
Վանաց *եկեղեցի*—8_{9}
Վանաց *երէց*—203_{13}

Վանք—84.8 9₂ 14₆ 95₄.₇–₉ 98₁.₅ 203₅ 210₈ 211₂ 212₁.₁₀ 236₁
Վասպակ—95₁ 211₉ 217₁₂
Վաստակ *արդար(ութեան)*—122₅ 141₁⁰ 234₃
Վաստակ *հարանց*—211₃
Վաստակել—138₇
Վաւ *բարք*—172₅
Վաւ *գնաց*—123₈
Վաւագգի *կին*—299₁₄
Վաւասիրտ—25₁
Վաւթար *գործել*—29₈
Վաւթարութիւն—25₂ 59₄
Վաւճել *ծնունդ*—141₃ 158₅
Վար—94₃ 131₅
Վարագուր—228₅.₈
Վարաճել *ծնունդ*—117₁₀
Վարդապետ—8₁ 19₄ 23₁ 52₁ 65₂ 71₉ 101₅ 111₁₀ 112₄ 113₁.₆.₁₁ 115₅ 118₈ 121₂ 126₇ 132₃ 138₁ 141₁.₉ 144₄ 147₁ 156₄.₆ 163₁₀ 179₁ 186₂ 193₇ 203₁₄ 204₉ 205₆.₁₄ 206₃ 208₃.₅.₇ 210₂ 212₅.₆ 242₁₂ 255₃
Վարդապետ *տեսուչ*—23₃
Վարդապետաց *հրաման*—210₅
Վարդապետել—197₁₃
Վարդապետի *հրաման*—126₁₀–₁₁
Վարդապետութեան *ուսում*—51₁₁
Վարդապետութիւն—12₄ 52₉ 87₇ 187₄ 194₁ 220₁₁ 240₉
Վարդապետութիւն *Քրիւբ*—183₁–₃
Վարդապետութիւն *նախընծայ*—187₁₁
Վարդավառ—279₈.₁₀
Վարդավառի *շաբաթ*—279₄
Վարել *առնասէս*—131₅
Վարկանիլ *իրաւունք*—228₁₄
Վարկանիլ *կարգակալ*—229₁
Վարձ—8₇ 211₁₂
Վարձակ—212₂
Վարձել—264₃ 300₂
Վարձկան—301₁
Վարք—113₁.₆ 140₃ 186₁₁
Վերակացու—21₁₀ 81₁₂ 240₉
Վերակացութիւն—224₆
Վերաւեսուչ—224₅
Վերարկու—9₁₀ 43₁₂ 442.6
Վերինք—267₄
Վերնոց—267₄
Վերջին *հերձուածող*—245₁
Վէմ—290₁₀
Վէրք *բժշկել*—211₁₁
Վէրք *հոգեկան ցաւոց*—7₆
Վիճակ—13₅.₈ 473.8 116₁₂ 123₉ 150₆ 155₁₁ 193₉ 196₄ 202₈.₁₁ 203₁.₅ 209₁₂
Վիճակ *անմահութեան*—226₇
Վիճակ *կարգել*—13₂
Վիճակաւոր *աւտար*—13₉
Վիճակաւորութիւն—73₇
Վիճակելոց—84₈
Վիճակելոց *աւանդ*—236₁₃
Վիճել—150₂
Վիշապ *չար*—183₅
Վիշապի *գլուխ*—248₃.₄
Վիշտ—190₉
Վիրաւոր—44₅
Վկայ—23₁.₉ 46₂ 96₁₃ 117₉ 127₉ 157₃ 212₉
Վկայարան *հերեսիկոսաց*—86₈
Վկայել—194₈
Վկայել *զուր*—174₁₂
Վկայել *սուտ*—50₄ 155₄
Վկայութիւն—59₅ 140₄ 163₄ 188₁₀ 207₈ 233₁₁
Վկայութիւն *զուր*—104₇
Վհուկ—300₁₀
Վճաս—194₈
Վճաս *մահարեր*—23₁₀
Վճաս *չարաչար*—272₄
Վսեմ—98₇.₁₁
Վտանգ—73₁₀ 75₁ 76₁₁ 99₄ 195₇
Վտանգ *մարմնական*—84₄
Վտանգելոյն *լուծումն*—169₁₂
Վտարանդի—249₁₄
Վրէժ—22₃ 30₈ 123₁₀

Տախտակ *քարեզէն*—49₄
Տաճար—67₃.₉ 233₂ 286₁
Տաճար *չինուած*—27₇
Տաճար *քառասնաւրեայ*—198₄
Տաճկիճակ—159₉.₁₁
Տաճուէր—96₆
Տաճչանք—173₂ 303₁₁
Տաճչանք *աննեքելի*—30₈
Տաճոիկիճ—62₂
Տառապեալ—94₂
Տասաճորդ—75₁₃ 98₉ 234₆ 235₄
Տասաճորդել—234₅
Տասնեակ—41₈
Տարաբնակութիւն—196₆
Տարադրեալ—212₉
Տարագրել—186₆ 194₅ 247₉
Տարահանել—210₆
Տարամերժել—192₄
Տար *աշխարհ*—217₈
Տարապարտ—102₂ 124₉
Տարեկան *սպասաւորութիւն*—9₁₃
Տարի—93₄.₆ 94₁₀ 148₈ 162₁₄ 176₁₁
Տաւճ—36₁₁ 63₁₁ 64₂ 105₁₀ 131₁ 150₁₀ 242₉ 253₇ 282₉.₁₁ 283₅ 292₅ 301₁₀ 302₅
Տաւճ *Աստուածայայտնութեան*—281₉ 284₁₂ 286₇ 289₁₀
Տաւճ *ընտրութեան*—223₂
Տաւճ *գլխաւոր*—223₁
Տաւճ *Մեծոցեան*—198₂ 281₂

Տաւն *մարտիրոսաց*— 280$_{7}$
Տաւն *մնծապատծառ*—293$_{7}$
Տաւն *Տայոնոյ քնան*—198$_{3}$ 281$_{3}$
Տաւն *յեղափոխ*—282$_{9}$
Տաւն *պասեքին*—198$_{5}$ 290$_{6}$
Տաւն *տէրունական*—33$_{4}$ 35$_{6}$ 37$_{1}$ 198$_{1}$
Տաւն *տէրունական խաչի*—294$_{5}$
Տաւն *Քառասնորդաց*—252$_{1}$
Տաւնախմբել *յիշատակ*—293$_{5}$
Տաւնախմբութիւն—292$_{4}$ 294$_{1,7}$
Տաւնախմբութիւն *Սուրբ Խաչի*—294$_{1-3}$
Տաւնական *բնծայ*—83$_{7}$
Տաւնել *անքակտելի*—285$_{4}$
Տաւնել *երկորեայ*—252$_{7}$
Տաւնել *ընդ հերձուածող*—252$_{4}$
Տաւնել *միաբան*—185$_{2}$
Տաւնել *մկրտութիւն*—283$_{1}$
Տէտո—9$_{6}$ 211$_{9}$ 25$_{1}$ 236$_{14}$
Տէտո *հովիւ*—187$_{6}$
Տէտո *մանուկ*—2394$_{-5}$
Տէտո *սարկաւագ*—21$_{4}$
Տէտո *քահանայ*—21$_{1}$ 241$_{9}$
Տիտաբար *կատարել*—242$_{9}$
Տիտական *դիրք*—90$_{3}$
Տիտանալ—187$_{8}$
Տիտաց *Աննապրութիւն*—242$_{1}$
Տիտութիւն—20$_{2}$ 28$_{4}$ 146$_{1}$ 187$_{6}$ 254$_{17}$ 255$_{1}$
Տեղ *(նկեղեցի)*—121$_{6}$
Տեղ *հովոց*—93$_{2}$
Տեառտես *կին*—129$_{7}$
Տեսիլ—89$_{7}$
Տեսութիւն—20$_{4}$
Տեսուչ—89$_{13}$
Տեսուչ *դաւառի*—23$_{4}$
Տեսուչ *մոգովրդեան*—241$_{6}$
Տեսուչ *վարդապետ*—23$_{3}$
Տեսուչ *քաղաքի*—23$_{4}$
Տեսչաւորել—203$_{9}$
Տեսչութիւն—203$_{6}$
Տեսչութիւն *նկեղեցւոյ*—210$_{12}$
Տէր—98$_{11}$ 102$_{6}$ 107$_{9}$
Տէրունական *Խաչ*—294$_{7}$
Տէրունական *տաւն*—33$_{6}$ 35$_{6}$ 37$_{1}$ 198$_{1}$
Տէրունեան *Խաչի տաւն*—294$_{5}$
Տէրութիւն—209$_{9}$
Տիեզերական *ժողով*—198$_{7}$
Տիեզերք—149$_{4}$
Տիկին—102$_{2}$
Տիւ—278$_{2}$
Տխմար—25$_{1}$
Տխմար *մանուկ*—2394$_{-5}$
Տկար—12$_{13}$ 13$_{4}$ 203$_{13}$
Տկար *անուխ*—122$_{13}$
Տկար *դաւրութեամբ*—192$_{1}$
Տկարացոց—203$_{9,11}$ 211$_{5}$
Տկարութիւն—278$_{5,7}$
Տկարութիւն *ծանրացեալ*—2184$_{-5}$
Տկարութիւն *մարմնոյ*—117$_{10-11}$
Տղայ—161$_{2,9}$ 281$_{8}$ 284$_{11}$
Տղայ *հիւանդ*—144$_{1}$
Տղայոց *պսակ*—160$_{13}$
Տղայութիւն—131$_{10}$ 274$_{13}$
Տճառաւտ—300$_{3}$
Տճաճառտ—38$_{8}$ 56$_{6}$ 111$_{1}$ 112$_{10}$ 113$_{14}$ 114$_{5}$ 121$_{11}$ 122$_{8}$ 125$_{1,6}$ 137$_{2}$ 151$_{1,8}$ 155$_{6}$ 160$_{11}$ 297$_{11}$
Տճաւրէնութիւն—63$_{7}$ 250$_{7}$
Տճոռս—240$_{9}$
Տոկոս—75$_{13}$ 190$_{10}$
Տոհմ—68$_{4}$ 160$_{9}$
Տոհմ *աղատաց*—209$_{4}$
Տոմար—245$_{4}$ 294$_{3}$
Տուգաճ—56$_{9,12}$ 99$_{9}$ 112$_{2}$ 118$_{7}$ 132$_{9}$ 137$_{5}$ 155$_{5}$ 159$_{5,9,11}$ 161$_{2}$ 191$_{7}$ 203$_{10}$ 206$_{10}$ 291$_{10}$
Տուժել—122$_{5}$
Տուն—9$_{3}$ 12$_{13}$ 47$_{11}$ 48$_{9}$ 62$_{3}$ 81$_{11}$ 90$_{1}$ 94$_{6,7}$ 107$_{10}$ 110$_{2}$ 130$_{6}$ 132$_{13}$ 145$_{1,7}$ 146$_{5}$ 147$_{3}$ 148$_{5}$ 154$_{13}$ 162$_{13}$ 170$_{9}$ 209$_{11}$ 228$_{6}$ 235$_{10}$ 265$_{4}$ 269$_{16}$ 270$_{1}$ 275$_{11}$ 297$_{10}$
Տուն *այրել*—260$_{6}$
Տուն *անհաւատից*—116$_{12}$
Տուն *Աստուծոյ*—27$_{13}$103$_{9}$ 144$_{6}$ 213$_{2}$ 230$_{3}$
Տուն *Թորդոմայ*—231$_{1}$
Տուն *հեթանոսի* | 301$_{4}$
Տուրք—14$_{4}$ 56$_{6}$
Տուրք *անընդունելի*—142$_{11}$
Տուրք *ողորմութեան*—13$_{3}$
Տքնել—31$_{10}$ 33$_{5}$ 37$_{7}$
Տրնող—20$_{8}$ 31$_{9}$
Տքնութիւն—26$_{10}$ 57$_{9}$

Ցամաք—153$_{8}$
Ցանկացող *չար*—300$_{9}$
Ցանկութեան *խոտ*—138$_{12}$
Ցանկութեան *անկողին*—271$_{6}$
Ցանկութիւն—123$_{12}$ 156$_{10}$
Ցանկութիւն *անառակ*—271$_{9}$ 274$_{4}$
Ցանկութիւն *մարմնոյ*—237$_{5}$
Ցանկութիւն *յանդուգն*—271$_{9}$
Ցանկութիւն *պիղծ*—274$_{4}$
Ցաւ—165$_{6,10}$ 276$_{5}$
Ցաւագին *այր*—157$_{10}$
Ցաւագին *կին*—157$_{10}$
Ցերեկ—156$_{10}$
Ցերեկ *պահութիւն*—278$_{5}$
Ցոյց *աստեղաց*—171$_{4}$
Ցոյց *լուսնի*—171$_{4}$
Ցորեն—94$_{1}$ 234$_{4}$
Ցորենոյ *հատ*—49$_{2}$
Ցուիսսիրա—25$_{1}$
Ցոյոյ *մխ*—153$_{4}$ 242$_{11}$

Փաթեթ *չարեաց*—150$_9$
Փակ *արգանդ*—158$_{10}$
Փայփեալ *մարմին*—275$_8$
Փառամոլ *անձ*—229$_1$
Փառամոլութիւն—188$_3$
Փառասէր—107$_5$
Փաս *(հեղուկի չափ)*—94$_2$
Փաստաւոր—188$_1$
Փափագ *սիրոյ*—216$_5$
Փափագել *եկեղեցի*—144$_5$
Փափուկ *կերակուր*—253$_{4-5}$
Փափկութիւն *մարմնոյ*—278$_7$
Փեսա—250$_{13}$
Փեսորուար—198$_3$ 252$_2$
Փիլիպպեցիք—54$_2$
Փշաբեր *անասնաց*—254$_4$
Փոխ *առ*—150$_3$
Փոխանորդ—85$_9$
Փող--48$_8$ 265$_{12}$ 290$_9$
Փորձութիւն—161$_8$ 169$_8$
Փորձութիւն *անկանել*—139$_{5-6}$
Փուքանակի *գրել*—219$_{13}$
Փոքրել *հեր*—83$_{10}$ 116$_3$
Փսխել—266$_6$
Փրկանք *անդրանկաց*—234$_7$
Փրկութիւն *գործել*—226$_{12}$
Փրկութիւն *մկրտութեամբ*—220$_4$
Փքանիլ *ամբարհաւաճութեամբ*—224$_7$

Քակել *ամուսնութիւն*—111$_{13}$ 112$_1$
Քահանայ—7$_{9,13,16}$ 8$_6$ 9$_{6,11,12}$ 10$_{6,11}$ 11$_6$ 15$_{2,4,6-9}$ 17$_6$ 19$_4$ 23$_6$ 26$_8$ 28$_6$ 30$_5$ 31$_{2,7,13}$ 32$_{1,3,4}$ 48$_{3,6,9}$ 55$_3$ 57$_{1,3}$ 59$_4$ 60$_{13}$ 61$_1$ 79$_{14}$ 80$_{7,8}$ 82$_{3,8}$ 89$_7$ 91$_4$ 93$_7$ 97$_{7,12}$ 99$_{12}$ 104$_{2,5,6}$ 105$_{1,4,9}$ 106$_2$ 107$_{15}$ 109$_{3,7}$ 116$_{5,7,9,11-13}$ 117$_{1,3,5,7}$ 119$_{5,11}$ 121$_3$ 122$_{10}$ 123$_8$ 127$_{6,11,12}$ 128$_{1,3,5,8,14}$ 131$_2$ 133$_9$ 134$_{7,11}$ 135$_{10}$ 136$_6$ 138$_{11}$ 141$_1$ 143$_{6,8,10}$ 144$_{3,7,12}$ 145$_7$ 146$_{1,3,7,9,12}$ 147$_{3,8,10,12,14}$ 148$_{2,4,8,11,13}$ 150$_{1,6}$ 151$_{2,6}$ 152$_3$ 154$_3$ 155$_{11}$ 157$_{2,6,7}$ 159$_7$ 160$_{8,13}$ 161$_{4,16}$ 162$_{3,12,14}$ 163$_{6,11}$ 164$_{3,4,7,12}$ 165$_{1,7,8,11}$ 166$_{1-3,6,7,13}$ 167$_2$ 169$_{1,7,10,14}$ 170$_{10}$ 175$_3$ 177$_4$ 179$_{2,12}$ 190$_2$ 192$_{12}$ 194$_7$ 196$_8$ 197$_{7,12}$ 203$_{13,15}$ 205$_7$ 207$_{12}$ 210$_2$ 212$_{11}$ 218$_{1,6}$ 219$_{1,7}$ 220$_{1,10}$ 221$_{10}$ 225$_5$ 226$_2$ 228$_2$ 233$_{11}$ 234$_{5,7}$ 236$_{10}$ 240$_{8,12}$ 248$_6$ 250$_2$ 251$_{10}$ 255$_7$ 256$_{8,13}$ 257$_8$ 259$_{11}$ 264$_{2,4,9}$ 265$_{3,8}$ 266$_{3,5}$ 271$_{10}$ 280$_3$ 281$_6$ 283$_2$ 286$_3$ 296$_3$ 300$_{11}$ 302$_{10}$
Քահանայ *ամուսնացեալ*—30$_{10,12}$
Քահանայ *անարգել*—161$_{11}$
Քահանայ *անաւրէն*—236$_{13}$
Քահանայ *անգոանել*—119$_3$
Քահանայ *արատաւոր*—241$_9$
Քահանայ *բամբասել*—127$_8$ 301$_{3-4}$
Քահանայ *գարշել*—141$_3$
Քահանայ *գլխաւոր*—236$_1$
Քահանայ *զրպարտել*—265$_{14}$
Քահանայ *կոյս*—59$_2$
Քահանայ *ձեռնադրել*—241 3, 5 28$_4$ 202$_8$
Քահանայ *նոզկալ*—141$_4$
Քահանայ *տգէտ*—21$_4$ 241$_9$
Քահանայագործել—194$_2$ 195$_1$ 257$_{8-9}$
Քահանայագործութիւն—256$_{11}$
Քահանայական *աղդ*—42$_7$
Քահանայական *կարդ*—247$_{11}$ 249$_7$
Քահանայական *ձեւ*--29$_9$
Քահանայական *նշան*—29$_9$
Քահանայական *շնորհ*—29$_9$
Քահանայական *պատիւ*—254$_{16}$
Քահանայանալ—115$_{11}$ 163$_{13}$ 239$_7$
Քահանայի *աջ*—156$_5$ 158$_{14}$ 297$_{13}$
Քահանայի *ընտանիք*—145$_9$
Քահանայի *կին*—115$_{12}$ 116$_3$ 136$_9$
Քահանայի *հրամանը*—121$_7$
Քահանայի *ձեռնադրութիւն*—256$_{12}$
Քահանայի *պաուղ*—135$_{14}$
Քահանայութեան *աշտիճան*—77$_{7}$
Քահանայութեան *կալ*—32$_2$
Քահանայութեան *կարդ*—123$_9$ 239$_6$
Քահանայութեան *պաշտաւն*—76$_{7-8}$
Քահանայութեան *պատիւ*—164$_2$
Քահանայութիւն—30$_8$ 47$_3$ 57$_{1,3}$ 59$_5$ 73$_4$ 79$_{13}$ 80$_9$ 82$_9$ 84$_{11}$ 86$_5$ 105$_{12}$ 107$_3$ 115$_{10,13}$ 116$_1$ 134$_3$ 139$_7$ 140$_4$ 161$_2$ 170$_3$ 194$_9$ 207$_{8,9}$ 237$_2$ 278$_{10}$ 302$_7$
Քահանայութիւն *աշխարհի*—59$_2$
Քահանայութիւն *կուսութեամբ*—31$_8$
Քահանայութիւն *զեւտական (ցուց)*—233$_9$ 235$_8$
Քահանայութիւն *մատուցանել*—80$_{4-5}$
Քահանայութիւն *պաշտել*—57$_{1,3}$
Քահանայապետ—278$_{11}$
Քաղ—43$_3$
Քաղաք—12$_{13}$ 19$_3$ 42$_3$ 75$_9$ 80$_{12}$ 89- 193$_{11}$ 216$_1$ 218$_{1,3}$ 219$_1$ 225$_6$ 244$_{2,3,8}$ 245$_9$
Քաղաք *անհաւան*—42$_2$
Քաղաք *սպաստանի*—278$_8$
Քաղաքական—284$_9$
Քաղաքակից—165$_4$
Քաղաքի *եպիսկոպոս*—192$_1$
Քաղաքի *տեսուչ*—23$_4$
Քաղց—16$_9$
Քաղցել—51$_4$
Քաղցու—94$_2$
Քաղցրաբան—32$_4$
Քաղցրութիւն—191$_3$ 229$_9$
Քանիաւութիւն—196$_2$
Քաջ—169$_5$
Քաջակալ—173$_4$
Քառասնաւրեայ—170$_{2,11}$ 199$_2$
Քառասնաւրեայ *տաճար*—198$_5$

Քառասնեակ—175_4
Քառասներորդ—$37_{3,5}$ $88_{5,14}$ $89_{1,3}$ 96_9 127_1 177_1
Քառասուներորդսց *աղուհաց*—252_{15}
Քառասունից *պահք*—277_9
Քառասնօրեայ *տաւն*— 252_1
Քառասունք—14_3 $41_{2.8}$ 42_2 104_{12} 167_2
Քար—173_1
Քարեղէն *տախտակ*—49_4
Քարոզել—76_8 257_6
Քարոզութիւն—244_6 245_5 251_{12} 254_6
Քարոզութիւն *աւտար*—251_{10}
Քաւել—264_6
Քաւութեան *սեղան*—228_5 257_2
Քաւութիւն—176_2 257_3
Քաւութիւն *մեղաց*—241_1
Քէն—97_{11} 300_1
Քեռ *կնոջ*—112_3
Քննել—31_3 101_8 106_9 187_8 189_1
Քննութիւն—23_{10}
Քննութիւն *մեղաց*—302_2
Քնոյ *հանդիստ*—20_9
Քոյոց—257_2 $269_{12, 15}$ 270_1
Քոյր—22_9 62_4 73_8 78_{15} 131_7 132_5 137_1 138_5 143_1 180_{10} 258_{10} 259_9
Քորեպիսկոպոս—$7_{3,13}$ 16_3 91_4 92_4
Քուն—$109_{10,12}$ 174_8
Քսմոս—300_{10}
Քրքմնջել—28_1

Ե

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Աբայիկազ—92, 346
Աբաս—LXXXIII—LXXXVII
Աբդիշո (նաև Աբդիսոյ)—XLVI—XLVIII, 329
Աբդիու.—53
Աբել Մխիթարյանց—XCIX, 318, 381
Աբեղյան Մ.—տե՛ս *Մանուկ Աբեղյան*
Աբիկազ—տե՛ս *Աբայիկազ*
Աբրահամ—187, 249
Աբրահամ, կթղ.—XLVII, XLVIII
Աբրահամ, Մամիկոնեից եպիս.—VIII, IX, XII, XIV, CIX
Աբրահամյան Աշ.—տե՛ս *Աշոտ Աբրահամյան*
Ագաթանգեղոս—XXIV, XXX—XXXII, XXXVII, LIX, LXXII, XC
Ագապիոս (դանադան)—71, 72
Ադամ—287, 289
Ադդէ—40, 311, 319
Ադոնց Ն.—տե՛ս *Նիկողայոս Ադոնց*
Ադարիա Սասնեցի—XVI, XXX, XXXIV—XL, XLII, CXVII
Աթանաս Աղեքսանդրացի—VIII, X, XII—XIV XXVIII, XXXII, XLI, LXVI, LXVII, LXXII, CII, CX, CXIII, 194, 287, 290, 309, 325, 392
Ալիշան—տե՛ս *Ղևոնդ Ալիշան*
Ալփիոս—71
Ակակ—67
Ակինյան Ն.—տե՛ս *Ներսես Ակինյան*
Աղեքսանդր, կթղ.—364
Աղեքսանդրոս—72
Ամբակում—53
Ամելաւխաւս Աթենացի—CIX
Ամիրգունա խան—LXXVI
Ամովս—53
Անանիա եպիս.—92
Անանիա Հաղբատեցի—XVI, XVIII, XIX, XCII—XCVII
Անանիա վարդապետ—XXXIII, XXXVII
Անանիա Մոկացի—XVI—XXI, XLII, LX, LXIV, LXV, LXX, CXI, 345
Անանիա Շիրակացի—XVIII, XCII, XCIV—XCVII
Անանիա, քորեպ.—92, 346
Անասյան Հ.—տե՛ս *Հակոբ Անասյան*
Անատոլիոս, եպիս.—72
Անգեղո Մայի—LXXVIII, LXXXVIII
Անդէաս—53
Անեսիմոս—191
Անախսքոս—71
Աշոտ Աբրահամյան—XCIV, XCV, XCVII
Աշոտ Հովհաննիսյան—CXVI
Ապաւղինար—67
Առատան—100
Առաքել Դավրիժեցի—LXXVI, XC
Ասայել Ամատունեաց եպիս.—214
Ասողիկ—LXXIII, LXXVIII, LXXXIX, XCVIII, CXI, CXII
Ասպրակոս—100
Աստվածատրան—տե՛ս *Գրիգոր Աստուածատրան*
Ատրներսեհ Սիւնեաց տէր—5
Աբիոս—LXXII, LXXIX, 66, 182, 245, 329
Արիստակես—LIX, LX
Արիստակես Դավթյան—CXVI
Արիստոտել—CIX
Արղությանց Հ.—տե՛ս *Հովսեփ Արղությանց*
Արշակ Համբարձումեան—CV
Արշակ Տեր-Միքելյան—LXXIII
Արշակունի—XXIII
Արշէս—100
Արսեն Ղլտճյան—CI—CVI, 358—387
Արսլան—XL
Արտավազդ Աշոցայ տէր—5
Արտաւազդ Սիւրմէեան—CX, 285
Արտեմոն—XCVIII, C, 245, 247, 249, 251
Աքելիքոս—VIII

Բարդեն Աղավելյան—CXVI
Բարդեն Կյուլեսերյան—XXII, XXXIV—XXXVIII, XL
Բազրատունիք—214
Բակուր—93, 100, 346

Բայ—329
Բասդ—տե՛ս *Բարսեղ Կեսարացի*
Բասմաջյան—XXVII
Բաստոմյանց Վ.—տե՛ս *Վահան Բաստամյանց*
Բավական Ղազլեան—CIV
Բարա—67, 329
Բարգուաձան—329
Բարգուաձան—329
Բարուք—343
Բարսեղ Կեսարացի—VIII, IX, XII—XV, XVII, XVIII, XXV, XXIX, XXX, LVI, LXIV—LXX, LXXII, LXXXII, CII—CIV, CVI, CVIII, CIX, CXI—CXIII, CXV, CXVIII—CXX, 101, 103, 309, 329, 348, 361, 377, 385, 387, 394, 397
Բարսեղ Մարդիսյան—LVIII, 326, 394
Բարսոս (նաև Բասոս)—72, 330
Բևերիտզէ—LXXX
Բնոտ—LXXXVII
Բուզանդ—XC, 394

Գաբրիէլեան—290
Գադիկ Շահնշահ—XXiV
Գաթրճյան—տե՛ս *Հովսեփ Գաթրճյան*
Գալուստ Տեր Մկրտչյան—XLVIII, LX, LXIV, XC, CXI, 345, 394
Գարեգին Զարբհանալյան—345
Գարեգին Ա կթղ. (Հովսեփյան)—XXVII
Գելցեր—LXXVIII
Գեորգ Ե կթղ.—CXV
Գեորգ (նաև Գէորք) Երգնկացի—XXX—XXXI, XXXIV—XL, XLII, CI, CXVII
Գեորգ Լամբրոնացի—XXXV—XXVVIII
Գերմանոսեան—100
Գէորգ Կիլիկեցի—տե՛ս *Գեորգ Լամբրոնացի*
Գէորգ Ոստան եպիս.—5
Գէորգ Սկևռացի
Գէորգ Սսեցի —տե՛ս *Գեորգ Լամբրոնացի*
Գէորգ վարդապետ—XXXV
Գոշ—տե՛ս *Մխիթար Գոշ*
Գրիգոր Անձաւացեաց եպիս.—LXXV, 214
Գրիգոր Աստվածաբան—VIII, IX, XVII, XXV, LXXI, LXXII, LXXXIX, CVI, CXII, CXIII, CXX, 181, 377, 378
Գրիգոր Արծրունյաց եպիս.—XCI
Գրիգոր Արշարունեաց եպիս.—214
Գրիգոր Նդընկացի—XXXV
Գրիգոր Ե կթղ.—LXXIV
Գրիգոր Լուսաւորիչ—VIII, XII—XV, XXIV, XL, LIX, LXVI, LXXX, XC, CII, CXII, CXV, 6, 204, 209, 210, 213, 230—232, 236, 385, 396, 390, 394
Գրիգոր Մոբէսոուննաց եպիս.—214
Գրիգոր Կարաքանյան—CXVI
Գրիգոր Կեսարացի—XXXVI—XL
Գրիգոր Մագիստրոս—XLVII
Գրիգոր Նյուսացի—LXXII
Գրիգոր Վկայասեր—XXI, XLVII
Գրիգոր Տաթևացի—XXXV, XL, LXXIV, LXXV, XCVIII, XCIX, CXIII
Գրիգոր Տգայ—LXXXV
Գրիգոր Տուտեորզի—LXXXV
Գրիգոր, գրիչ—XXX
Գրիգոր—XXIII
Գրիգորիս—XXVI, XXVII, CXVII
Григори Микаелян—CIV

Դանիէլ մարգարէ—18, 53, 250, 343
Դագյան Ա.—տե՛ս *Աշխիկ Դագյան*
Դավիթ Ալավկա որդի—XL
Դավիթ Անհաղթ—CIX
Դաւիթ Ազուանից կթղ.—6
Դաւիթ մարգարէ—53, 67, 249, 271, 343, 391
Դաւիթ—XLVIII
Դեմաարոս—72, 330
Դիոդոր—329
Դիոգորոս—67
Դիոնեսիոս (նաև Դէոնէսիոս) Աքենացի—X, XXXII, CVIII, 267
Դիոնեսիոս Ազեքսանդրացի—XLI
Դիոնեսիոս (նաև Դէոնէսիոս) Արիսպագացի—X, XXVIII, XXXII, 293

Եզեկիէլ մարգարէ—18, 53, 275, 343, 391
Եզեկիէլ քահանա—365
Էզնիկ Կողբեցի—XXXIII, XXXVII, LVII, LXXII
Եղր. կթղ.—LXXV, XCVIII, 18, 343
Եղրաս—53
Եթերիոս—71
Եղիա—277, 278
Եղիա—LXXXVII
Եղիա—388
Եղիշէ (նաև Եղիշե)—IX, X, XVIII, XXI—XXIV, XXXII, XXXVII, LXXII, 64, 394
Ենոխ—71
Եպիփան Կիպրացի—IX, X, XVIII, XXXI, XXXII, LII, CI, CVII, CX, CXIII, 62, 268, 278, 326, 328, 383—390
Եսայի մարգարէ—18, 53, 250, 287, 343
Եսայի Գողթան եպիս.—5
Եսթեր—343
Եսու Նաւեայ—52
Եվաթքես—XCII
Երեմիա մարգարէ—18, 53, 343
Երեմիա գրիչ—364
Երվանդ Տեր Մինասյան—CIV, CVI
Եւա—289
Եւարբեդոս—71
Եւսդոք(իոս)—LXXXIV, LXXXVI

Եւսեբ(իոս)—LXXII, 71, 290
Եւսիքիոս—71
Եւստաթէոս—71
Եւտիքոս—329
Եւտրոպիոն—285
Եփրեմ Ասորի—VIII, IX, XII, XVIII, XXVIII, LXXXIX, CVII, CXIII, 54, 325, 326
Եփրեմ Տեր Ստեփաննեան—CV

Զաքարե—LXXXIX
Զաքարիա—53
Զաքարիա—40, 319
Զաքարիա Սարկավագ—LXXVI
Զաքարիա քահանա—CII
Զաքէ—319
Զոսիմոս—188

Թագէոս (նաև Թադեոս) առաքեալ—VII, IX, XII, XIII, XV, XVIII, XXV, XLIII, XLIV—XLVI, LXXXVII, CII, CIII, CVI, CVIII, CXII, CXXI, 19, 39, 40, 311, 314
Թալիլէ, կթղ. Վրաց—309
Թէոդիտոս—71
Թէոդոս քահանա—XXXII, CX, 277, 388
Թէոդոսիոս—72
Թէոդորոս, աղանդաւոր—67, 329
Թէոդորոս Գնունեաց եպիս.—214
Թէոդորոս—VIII
Թէոդորոս—71
Թէոդորոս—72
Թէոփիլէ—50
Թէոփիլոս—214
Թովմայ երեց—92, 346
Թովմաս Հռոմկլայեցի—XXI
Թովմաս—տե՛ս Թուման վանական
Թորգոմայ տուն—231
Թորոսյան Ս.—տե՛ս Ասորով Թորոսյան
Թովչյան Հ.—տե՛ս Հակոբ Թոխչյան
Թուման վանական — LXXXIII, LXXXV—LXXXVII

Ժողովող—343

Իբաս—LXXXVII
Իբիա—67
Իգնատիոս—LXXIX
Իսրայէլ Վանանդի եպիս.—LXXV, 214
Իսրայէլ Տայոց եպիս.—LXXV, 214

Լեո—LXXII, XCIX
Լեոն, աղանդավոր—XCVIII, XCIX, 68, 245
Լևոն Ալիշեկյան—XXXIV, LXXXIX
Լուսավորիչ—տե՛ս Գրիգոր Լուսաւորիչ

Մաշտոց վարդպ.—365
Մաչիկ և կթղ.—XXIV, XLIII
Մաչիկ Դադյան—285
Մոսկեան—100
Մոսրով Անձևացի—XVI, XVIII, XXI, LXIV
Մոսրով Թորոսյան—LXXVI, CXXI
Մոսրով, պարսից թագ.—208
Մոսրովիկ, թարգմանիչ—383
Մուրս—100
Մրիմյան Հայրիկ—CV

Մովսէս Ն. վ.—տե՛ս Նորայր Պողարյան

Կակ—329
Կամսարական տուն—XXIV, XXXIII, XXXVIII
Կայեն—365
Կարա Ճաղիճէ—XXXVII
Կարապետ Մելիք-Օհանջանյան—309
Կարապետ Շահնազարյան—345
Կարապետ վարդպ., եպիս.—տե՛ս Կարապետ Տեր Մկրտչյան
Կարապետ վարդպ.—CXIV, CXV
Կարապետ—տե՛ս Յովհաննէս Մկրտիչ
Կարապետ Տեր Մկրտչյան—XLVIII, LXXX II, XCIX, 391, 393
Կետիկյան—տե՛ս Համայակ Կետիկյան
Կիրակոս Գանձակեցի — LXXIII, LXXXIX, XCVIII, CVI, 309
Կիրակոս կթղ.—XL
Կիւրեղ (նաև Կյուրեղ) Աղեքսանդրացի—IX, X, XII, XVIII, XXI, LXXIX, CVII, 59, 325, 327, 389
Կիւրիոն եպիս.—72
Կիւրիոն, կթղ. Վրաց—LXXVIII
Կղեմէս (նաև Կղեմես)—VII, X, XII, XIV, XVII, XXXII, LXIV, LXVII, LXX, CXI, CXIII—CXV, CXXI, 295, 310
Կյուլեսերյան Բ.—տե՛ս Բարդեն Կյուլեսերյան
Կողբատոս—XXIII, XXIV, XXXI
Կոմիտաս կթղ.—XLVII
Կոստանդիանոս Մեծ—XCIII, XCIV, 290, 294, 344
Կոստանդիանոս Գ—LXXII—LXXIV, 200

Հակոբ Անասյան—XLVI, XLVII, CVIII
Հակոբ Թովչյան—285
Հակոբ Ղրիմեցի — XXX, XXXI, XXXIII—XXXV
Հակոբ Մանանդյան—LXXVI, LXXVII, 345
Հակոբ Ջյոթահիացի — XXXIV, XXXV, XXXVIII, XL
Հակոբ Գալունեաց եպիս.—LXXV, 214
Հակոբոս Տաշյան—XLIII—XLV, LVII, LVIII, LXX—LXXII, LXXVIII LXXX. LXXXVIII, LXXXIX, XCIX, C, CXIII, CXXI, 285, 325, 393

Համազասպ Ոսկյան—LVII
Համայակ Կեհիկյան—CXXI
Հայկ—LXXXIX
Հառնակ—LXXXI
Հարություն Բյուրյան—XXXV
Հացունի Վ.—տե՛ս Վարդան Հացունի
Հերակլ—LXXV, XCVIII, 208
Հերոնիմոս—LXXIX
Հեֆելե—XLVI, LXXVIII, LXXX
Հիպոդիա—տե՛ս Հիպպոլիա
Հիպպոլիա—X, XXVIII, XXXII, CVII, CX, CXIII, 282
Հոհան Ապահունյաց եպիս.—XCI
Հովհան Երուսաղեմացի—X, CXIII, 281
Հովհան, կ. Պոլսի հայրապետ—XXII, XXXI, XXXVII
Հովհան Ոսկիբերան—X, XXIV, XXIX, XXX, LXV, LXVI
Հովհան Մանդակունի—VIII—X, XII, XIV, XXIX, XXXI, XXXII, LVIII, LXXII, CVII, CIX, CXIX, CXXI, 239, 264, 296, 315, 326, 368, 369, 383, 393, 398
Հովհան Որոտնեցի—XXXV
Հովհաննես Դ Դաբեղենեցի—LXXXV, XCI
Հովհաննես Դ Դրասխանակերացի—LIX, LXXIII, LXXVIII, XCVIII
Հովհաննես Երզնկացի—CXII
Հովհաննես, Երուսաղեմի հայրապետ—XXXII, LXXXIII—LXXXVI
Հովհաննես Մայրագոմեցի—393, 394
Հովհաննես Օձնեցի — VII—IX, XI — XIX, XXI—XXIII, XXV, XXVII, XXXI, XLI—XLVII, LII, LVI—LX, LXII, LXIV—LXVI LXIX, LXX, LXXIII—LXXV, LXXXI—LXXXIII, LXXXV, LXXXVIII, XCVIII, C, CI, CVII, CVIII, CXIII, CXVI, CXVIII, CXIX, 345, 346, 381
Հովհաննես, գրիչ—XXVI, XXVII
Հովհաննես Մարզպետական եպիս.—LXXV
Հովհաննես, ոուսահայոց հովվապետ—CXIV
Հովհաննես քահանա—CXV
Հովուկ Արշարունյաց եպիս.—XCI
Հովսեփ Արղությանց—CXIII, CXIV
Հովսեփ Գաթրճյան—LVII, LVIII, LXVIII LXXVIII
Հովսեփ քահանա—CXV
Հուստինիանոս Բ—XCIX
Հուտ—17, 53, 343
Հրաչյա Աճառյան—LXXV, CIV, 345, 347
Hefele K. J.—տե՛ս Հեֆելե
Hontgmann Er.—347

Ղազար—389
Ղևոնդ Ալիշան—LXXVIII, 345
Ղևոնգ Երեց—LXXXII
Ղլաճյան Ա—տե՛ս Աբսեն Ղլաճյան
Ղուկ(աս) ավետարանիչ—XXVII, XXXIII, CX, 53, 188, 249. 282, 288, 343

Մաթուսաղայ Սյունյաց եպիս.—LXXV
Մակար(իոս) Ա—VIII, IX, XII, XVI—XVIII, XX, XXI, LXXVII, LXXVIII, LXXX—LXXXXII, LXXXIV, LXXXVII—LXXXIX, XCII—XCVIII, CXXI, 216, 219, 225, 382
Մակար Բ—XI, XVII, XIX, XXVI, LXIV, XLVI, LXXVIII, LXXX, LXXXI, LXXXIII——XCIV, XCVII, CXXI, 382
Մակեդոն—LXXII, 66,183,245
Մակեդոնիոս —72
Մակեմոս—71
Մաղաքիա—53
Մաղաքիա Օրմանյան—XLIII, LXIV, LXXV, XCIX, CXV
Մամիկոնյաններ—LXXXVI
Մանասէ—92, 346
Մանգնոս—71
Մանի—329
Մանիկոս—71
Մանուել (նաև Մանուէդ)—X, XXVIII. XXXII, CVII, CXIII, 294
Մանուկ Աբեղյան—345
Մատթեոս Բ կթղ.—CXVI
Մաաթէ (նաև Մաթէ) Դարահոճոյ երէց—92, 346
Մաաթէ (նաև Մաթէ) Պարտաւայ երէց—62, 346
Մատթէոս աւետարանիչ—53, 184, 248, 249 251, 343
Մարթայ—389
Մարիամ—67,69,389
Մարկիանոս—XCVIII
Մարկիոն—245, 329
Մարկոն—72
Մարկոս ավետարանիչ—53, 343
Մարկոս—XXXIX
Մարկոս Բաղբևանդի եպիս.—XC,XCI
Մարկոս—տե՛ս Մակար(իոս) Ա
Մարութ—100
Մելիտե, վանահայր—XXVI, XXVII, CXVII
Մելիտոն—X, XXVIII, XXIX, XXXII, CVII, CX, CXIII, 285
Մելիտոս—տե՛ս Մելիտոն
Մելիք-Թանգյան Ն.—տե՛ս Ներսես Մելիք—Թանգյան
Մելիք—Օհանջանյան Կ.—տե՛ս Կարապետ Մելիք—Օհանջանյան
Մեղիտոն—տե՛ս Մելիտոն
Մեսրոպ (Մաշտոց)—XXIV, XXXI—XXXIII, XXXVII
Մեսրոպ Սմբատյանց—LXXXIX

Մերուժան Արծրունի—5
Մերուժան—XLI
Միարան—տե՛ս *Գալուստ Ցեր Միքայէլյան*
Միրհաւրիկ—100
Միքայել Աղուանից կթղ.—309, 345
Միքայել Ջամչյան—LXXV, LXXXVII, XICX. 381
Միքէ երէց—92, 346
Միղէէ—53
Մխիթար Գոշ—XVIII—XX, XXVII XXIX, XXXIII, XXXVII, XXXVIII, LV, LVI, LXVI, LXXI, LXXVIII—LXXVII, XCVIII, CI—CIII, CXI, CXX, 310. 387
Մկրտիչ Աղավնունի—XL
Մկրտիչ Էմին—347
Մովսես Դասխուրանցի—345
Մովսես Խորենացի—XL, LIX, LXXII, LXXVIII, LXXXIX, 309
Մովսես Կաղանկատվացի—XVIII, LXXXV LXXXVII, XCI, XCVI, XCVII, CIX, 306, 345—347
Մովսես Ցուրտավի եպիս.—LXXVIII
Մովսէս—17, 49, 233, 235, 241, 270, 273, 275, 277, 278, 291, 388—391
Մովսէս եպիս.—72
Մովսէս Բասենի եպիս.—XC
Մոսէսեան—278, 284, 290, 291
Մուծիկ—100
Macler F.—285
Maricq A.—347

Ցակոբ(ոս)—LXXXIII, 53, 197
Ցակոբ—389
Ցակոբ երէց—92, 346
Ցակոբ Կուաինացի—տե՛ս *Հակոբ Քյոթահիացի*
Ցակոբ Ղբըմեցի—տե՛ս *Հակոբ Ղբրմեցի*
Ցակոբ(ոս) Ցեառնեղբայր—XXIII, XXIV, XXXI, 249, 251, 344
Ցակոբոս եպիս.—71
Ցակովբոս Գալունեաց եպիս.—214
Ցեսու—42, 321, 343, 388
Ցեսու Նաւեայ—17
Ցեսու Սիրաքայ—343
Ցոր—18, 53, 343
Ցորնաղ—249, 251
Ցոհան, Ցերուսաղեմի հայրապետ—տե՛ս *Հովհաննես Ցերուսաղեմի հայրապետ*
Ցոհան Ոսկեբերան—տե՛ս *Հովհան Ոսկեբերան*
Ցովէլ երեց—92, 346
Ցովէլ—53
Ցովհան Սրուսաղէմացի—տե՛ս *Հովհան Ցերուսաղեմացի*
Ցովհան Իմաստասէր—տե՛ս *Հովհաննես Օձնեցի*
Ցովհան Մանդակունի—տե՛ս *Հովհան Մանդակունի*
Ցովհան Բդնունեաց եպիս.—214
Ցովհան (նաև Ցովհաննէս) աւետարանիչ—41, 53, 251, 320, 343, 344
Ցովհաննէս Մկրտիչ—63
Ցովհաննէս Մարղաղոյ եպիս.—214
Ցովհաննէս Ոստանայ եպիս.—214
Ցովնան Հրոշոյ եպիս.—92
Ցովսէփ երեց—92, 346
Ցուդայ—54, 365, 367
Ցունան եպիս.—346
Ցուքիք—343
Ցուսաբին(եայ)—XCVIII, XCIX

Նտրուդոդոնոսոր—390
Նարկեսոս—71
Նաւում—53
Նեեմի—343
Նեկտառ—X, XXVIII, XXXII, CVII, CX, CXIII, 284
Նեստոր—LXXII, XCII, XCXI, 67
Ներշապուհ—VIII, XII, XIII, XV, LXXXVIII, CI, 343, 383, 385
Ներսես Ա.—C
Ներսես Ակինյան—X, XI, XVI—XVIII, XXI, XXVI. XXVII, XXXV—XXXIX, XLI, XLVI, LV. LVII, LVIII, LXIV, LXVIII—LXX, LXXVIII—XCVII, CVII, CXXI, 345, 382
Ներսես Ե Աշտարակեցի—CXIV, CXV
Ներսես (Ցաև Ներսէս) Բ Բադրեւանդացի—VIII, XII—XV, LXVIII—LXX, LXXIII, LXXIV, LXXXVIII, XC, XCI, C, CI, CXIII, 343, 383, 385
Ներսես Բասենի եպիս.—XCI
Ներսես Լամբրոնացի — XXVII — XXIX, LXXXVIII
Ներսես Մելիք-Թանգյան — XXIV, XXV, XLIII. XLVI, LV, LVI, LXXII, XCIX, CII—CIV, 385, 386, 394
Ներսես Գ Շինող (Իշխանցի)—LXXII—LXXIV, C, CI, 200
Ներսես Դ Շնորհալի — XXVIII, XXXII, XXXIII, XXXVII, XL, LXXXVII, LXXXVIII, C, CVI, 309, 310
Ներսէս Հարքայ եպիս.—214
Ներսէս Կլայեցի—տե՛ս *Ներսես Գ Շնորհալի*
Ներսէս, կանոնախմբի հեղինակ—X, XXXIII, C, CIII, CV, CVI, CVIII, CXIII, 213 258, 384
Նիկեաաս—71
Նիկոլ Թորոսովիչ—310
Նիկողայոս Աղոնց—345
Նիրիկիոս—71

Նորայր Գողարյան—XLVII, XLVIII, 310

Շահնաղարյան Կ.—տե՛ս Կարապետ Շահնաղարյան
Շամայ—100
Շապուհ—347
Շմաւոն քոռեպիս.—92, 346
Շոփաղիշոյ եպիս.—91, 346

Ովսէէ—53
Ոտուփգ եպիս.—92, 346
Ուքուճյան—CXVI
Ուխտանես—LX, LXXV, LXXX
Ուստիանեայ—տե՛ս Ցուստին(ետյ)
Ուտոյ—տե՛ս Ոտուփգ եպիս.
Ուրբաթ երեց—92, 346

Ջամչյան Մ.—տե՛ս Միքայել Ջամչյան

Պատակիոս, եպիս.—72, 330
Պատրկիոս եպիս.—330
Պարգև Հարքի եպիս.—XCI
Պարպ երեց—92, 346
Պաւղոս առաքյալ—XXVII, XLIII, LXXI, 4, 20, 54, 187, 191. 240, 250, 251, 276, 278, 280, 287 314, 343
Պաւղոս եպիս.—71
Պաւղոս երէց—92, 346
Պաւղոս Սամոսատցի—LXXIX, 66, 245, 309
Պեարսոն—LXXX
Պետրոս առաքյալ—53, 68, 280, 344
Պետոս Գետագարծ—XVI, XCVII
Պետրոս եպիս. (դանագան)—72
Պետրոս Սյունյաց եպիս.—XCI
Պիտրա—LII—LIV, LXXVIII, 285, 341
Պլատոն—LXXII
Պողարյան Ն.—տե՛ս Նորայր Պողարյան
Պողոս (նաև Պօղոս)—տե՛ս Պաւղոս
Պորփիւր—CIX
Պրոկղ Դիագոխոս—CIX
Pitra I. B.—տե՛ս Պիտրա

Ռընու—CVII, 285
Ռստակես—տե՛ս Արիստակես

Սարէլ—183
Սաղովկ եպիս.—5
Սաթենիկ Ծովսէփեան—CIV
Սահակ կթղ.—XCVIII
Սահակ Բագրատունի—5
Սահակ Գողթան տէր—6
Սահակ եպիս.—92, 346
Սահակ Հարքայ եպիս.—5
Սահակ Բ Հարքացի—XCIX
Սահակ Գ Զորափորեցի—VIII, IX, XII XIV LXVI, LXIX, LXX, XCIX
Սահակ Պարթև—VIII, IX, XII, XIV, XVII, XX, XXIII, XXV, XXVII, XXXII, XXXIII, XL, XLIV, XLV, LVII, LXIV, LXVII—LXXI, LXXIX, LXXXVIII, CIX, CXI, CXIII. 230, 239, 343, 394
Սահակ վեջնոյ—տե՛ս Սահակ Զորափորեցի
Սամուել Անեցի— LXXIII, LXXXIX, XCVIII
Սամուէլ Բասենոյ եպիս.—XC
Սամուէլ Մեհնունեաց եպիս.—215
Սարգիս Ա Սևանցի կթղ.—XXIV, CXII
Սերեոս— LXXIII, LXXXIII, XCVIII
Սերէոս եպիս.—214
Սերբեխանոս— X, XXVII — XXIX, XXXIII, CX, CXIII, 288
Սեգրակյան Ա.—CIV
Սեւրակ Բարխուդարյան—XLV
Սեւանտոս—VIII, IX, XII, XIV, XV, XXV, XLI
Սեւերիանոս—68
Սիմեոն Լհհացի—XXXIV, XXXVI, XXXIX, XL
Սիմէաւն վանահայր— CXII
Սիմէոն (նաև Սիմեոն) Աղուանից կթղ.—XXIX, XXXII, XXXVII, LXXIV, 309
Սիմէոն Ռշտունեաց եպիս.—214
Սիմոն—տե՛ս Սիոն
Սիոն Հայոց կթղ.—VIII, IX, XVI—XIX, XXV, XLIII, XLIV, XLVI, LXX, CII—CIV, CXII, 3, 4, 307 309
Սիրական Տիգրանյան—XIX, XX, XLIX, LX, LXVIII, LXIX, CXI
Սիրաք—18
Սիւրմէեան Ա.—տե՛ս Արտաւազդ Սիւրմէեան
Սմբատ Բագրատունի—5
Սմբատ Սպարապետ—CXI
Սմբատ Տեր Ավետիսյան—XI
Սոկրատ—X, XXXII, LXXXIX, 290
Սողոմոն (Իմաստուն)—18, 27, 53, 343
Սողոմոն Արղության—CXV
Սողոմոն Բաբայան—CVI
Սողոմոն վանահայր—309
Սոփոնիա—53
Ստեփան Կանանյան—LX, XC
Ստեփան Մալխասյանց—LXXXIX, CXII
Ստեփանոս Նախավկա—251
Ստեփանոս Տարօնեցի —տե՛ս Ասողիկ
Ստեփանոս Օրբելյան — LXXIII — LXXV, LXXXV, XCVIII

Վագգեն Հակոբյան—VII, LXXXIX
Վախտանգ—309
Վահան Բաստամյանց—XIX, XX, XLIII, LV,

LVI, LXVI, LXXV—LXXVII, CI. CII, CIV, CVI, CXI, 309
Վահան Վանանդայ տէր—6
Վահրամ Խորխոռունի—5
Վահրամ, որդի Գր. Մագիստրոսի—XLVII
Վագոտ Աբշամունեաց եպիս.—XCI
Վանական—XL, LXXXI
Վանական—IX, XV, XVIII, LXXIV, CIX, 91, 100, 309, 345, 346
Վարագ—309
Վարագ Գուրգակ Վաչագանեան—6
Վարագման—309
Վարդան Բաբգբերդցի—LXXIII
Վարդան Հացունի — LXXIX — LXXXI, LXXXVII—LXXXIX, XCI—XCIII, XCVII, 345
Վարդան Սատոյեան—6
Վարդան քաջ—100
Վարդանուհի—309
Վերեր—LXXVIII
Վրթանես Հայոց կթղ.—XX, LXXIX, LXXX, XCII, XCVI—XCVIII, 220
Վրթանէս (Եւս Վրթանես) Սիւնեաց եպիս. —XI, XVI, LXXVII, LXXXIV—LXXXVI, XCI, XCVII, XCVIII, CXXI, 382

Տաշյան—տե՛ս Հակոբոս Տաշյան
Տերենտիոս—LXXXII
Տերտուղիանոս—LXXIX
Տեր Մինասյան Ե.—տե՛ս Երվանդ Տեր Մինասյան
Տեր Մկրտչյան Գ.—տե՛ս Գալուստ Տեր Մկրտչյան
Տէր Յակիկ—XXVI, XLII
Տիգրանյան Ս.—տե՛ս Սիրական Տիգրանյան
Տիմոթեոս Ագեքսանդրացի—XLI
Տիմոթէոս—54,187, 240, 344
Տիտոս—54, 187, 344
Տիրապէ—100
Տիրակ Բագրեւանդեայ եպիս.—XC
Տիրան արքեպ. Ներսոյան—XXII, XXXIII, XXXIV, XLII, LXXX, LXXXVII, CXX CXXII
Տիրիկ—LXXXIX
Տիրիկ Բագրեւանդեայ եպիս.—XC, XCI
Տիրիկ Գաբոյեան—6
Տիրիկէս—XC
Տուբիք—343
Տուրգ Բասենոյ եպիս.—LXXXIX—XCI, 229
Տուրք—LXXXIX
Տուրք, ձեռ. ստացող—LXXXIX
Տուրքիկ—LXXXIX
Տրգատ Գ—204, 209, 213, 231

Փիլիմոն—51
Փիլիպպոս (Եւս Փիլիպոս) առաքյալ—VIII, IX, XII, XVIII, XXII, XXV, CVI, CVIII, CXXI, 41, 42, 320—322, 326 328
Փիլոն—LXXII
Փիրոզ—100
Փլաբիանոս—66, 329
Փովկաս Բասենի եպիս.—XC
Փոտ—CIV

Քերոբե Պատկանյան—345
Քյուրտյան Հ.—տե՛ս Հարություն Քյուրտյան
Քրիսաոսատուբ Բասենի եպիս.—214
Courtonne Yves—CXII

Օգոստինոս Հռոմի եպիս.—XL
Օձնեցի—տե՛ս Հովհաննես Օձնեցի
Օրմանյան Մ.—տե՛ս Մատաքիա Օրմանյան

Ֆրիգրիխ Լաուխերտ—CVII

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Ախուրեյան գետ—365
Աղեքսանդրիա—189, 194
Աղուանից աշխարհ—345
Աղուանից տուն—LXIV
Աղուանք—XVIII, XXIX, XXXII, LXXXIII—
—LXXXVI. XCIX, C, CIX, 91, 100, 309
Աղուէն—93, 345, 346
Աղվանք—տե՛ս *Աղուանք*
Այրմանուշ—92, 346
Անկյուրիա (նաև *Անկիւրայ*)—VIII, XI, XII, XIV, XVII, XXII, XXXIV, XXXVI, XL, XLII, XLIX, L, LIV, LV, LVII, LIX—LXII, LXIV, LXV, CII, CXI, CXIX, 397
Անձաւացիք—214
Անախոր—VIII, IX, XII, XIV, XVIII, XXII, XLVI—LI, LV, LVII, LIX, LXI, LXII, CXIV, 46, 54, 65, 71, 309, 323, 329, 383
Աշմունք—տե՛ս *Արշամունիք*
Աշոցք—5
Աշաիշատ—XCII, 309
Ապահունիք—XCI
Աորեաստան—XCVIII
Աորիք—XLIV. LXXX
Արաքս—LXXXIII
Արեւելից կողմանք—217, 219
Արեւելյան Հայաստան—XXIX, CXVII
Արմեն լեռ—XXVI
Արշամունիք—XCI, 214
Արշարունիք—XCI, 214
Արցախ—93, 346
Ավրիա—տե՛ս *Ավրկէ*
Ավրկէ—392

Բագավան—LXXIII
Բագրեւանդ—XXIII, XXXI, LXXXIX, XC, XCI, 229
Բասէն—LXXXIX—XCI, 214, 229
Բէթ—92, 346
Բէթանիա—389
Բերո—309
Բղնունիք—214

Գայէգուճ—92
Գանձրա—VIII, XII, XIV, XLIX, L, LV, LVII, LIX, LXI, LXII, LXVII, 339
Գարդման—100
Գեղամ—346
Գողթան—5, 6

Դարահոջ—92, 346
Դուին—IX, XV, XVIII—XX, XXVII, XXXII, LXXII—LXXVII, LXXXVI, CXVIII, CXIX 200, 215, 381, 383
Դվին—տե՛ս *Դուին*

Եւվերա—LXXVIII
Եվրոպա—CXVI
Երուսաղէմ (նաև *Երուսաղեմ*)—IX, XI, XVI—XVIII, XX, XXIII, XXIV, XXVI, XXXI, XXXII, XLVII, XLVIII, LXXVII, LXVIII, LXXXIII—LXXXVI, XC, XCIII, XCIV, XCVI—XCVIII, CVII, CX, CXXI, 189, 216, 219, 225, 382
Եփեսոս—VIII, IX, XII, XIV, LXIV, LXXII, XCVIII, CII, CXI, 189, 244, 329

Զմմառա—LXXVI, CXX

Էջմիածին—XL, CIII, CV

Թրիւխսի—LXXVI, CXV, CXX
Թէոդոսուպօլիս—տե՛ս *Կարին*

Իլով—տե՛ս *Լվով*
Իսրայէլ—234

Լավոդիկէ (նաև *Լաւոդիկէ*)—VIII, XII, XV, XVI, XXVIII, XLVI, XLIX—LIV, LVII, LIX, LXI, LXII, CXIII, 341, 343, 344
Լենինգրադ—LXXVI, CXX
Լվով—XXIX, CII, 310

Ծորխոռունիք—214

Կաղանկատու—92, 93, 346
Կամքջաձոր—CXI
Կապադ—տե՛ս *Կապադակ*
Կապադակ—92, 346
Կարին—X, XXVIII, XXXII, LXXIV, XCVIII, XCIX, C, CVI, CVIII, CIX, CXIII, CXVIII CXIX, 244—246, 381, 383
Կարս—364
Կիլիկիա—XX, XXIX, CIV
Կեսարիա—VIII, XII, XIV, XXIII—XXV, XXX, XLI, XLIX, L, LIV, LV, LVII, LX, CII, 189, 377
*Կոստանդնուպաւլիս (*Նաև *Կ. Պոլիս)*—VIII, XII—XIV, XXII—XXIV, XXXI, XXXIV——XL, LXIV, LXXII, LXXXVIII, XCVIII, XCIX, CII, CVI, CXI, 183, 189, 224, 329
Կուբ դեա—LXXXIII

Հաղբատ—CXI
Հայաստան—XX, XLVI, LIX, LXXIII, LXXVII LXXX—LXXXII, LXXXVII, XCII—XCIV, XCVI, XCIX, CXIV—CXVII, 230, 309
Հայոց աշխարհ—XCI, 231
Հայոց Արեւելից կողմանք—տե՛ս *Ազուանք*
Հայք—LXXXIV, C
Հաշու—346
Հարք—XCI, 214
Հովհաննու անապատ—XXVI, XXVII, CXVII
Հովիտք Ասորւոց—72
Հռոմ—X, XV, XXXII, XCIX, C, 189, 244, 284, 295
Հրոշ—92

Ղալասար—CV
Ղայաքաշ—CV
Ղարս—տե՛ս *Կարս*
Ղաւոդիկէ—տե՛ս *Լավոդիկէ*
Ղրիմ—XXXV
Ղօշավանք—365

Մանազկերտ—LXXIV
Մանչեստր—CXVI
Մարդադ—XCI, 214
Մաքենացւոց ուխտ—309
Մեծ Հայք—XCII
Միջագետք—72
Մծբին—67, 329

Ծորդանան—248, 249

Նաբիաղ
Նաղիանձ }—CXII 189, 377
Նաքշ-ի-Ռուստեմ—347
Նեոկեսարիա (Նաև *Նէոկեսարեայ)*—VIII, XII, XIV, XLIII, XLIX, L, LIII—LV, LVII, LIX—LXII, LXIV, LXV, LXVII, CII, CIII, 308, 376, 385—387
Նիկիա—VIII, IX, XII—XIV, XVII, XXIII, XXIV, XXX, XXXIII, XXXVIII, XL, XLIX, LII, LIII, LV—LVII, LIV—LXII, LXIV, LXV, LXX, LXXII, LXXVIII—LXXXI, XCII,—XCIV, XCVI, XCVIII, CII, CIX, CXI, CXIII, 46, 190, 198, 244, 331, 329, 344
Նոր Նախիջևան—CXIII, CXIV
Նոր Ջուղա—XI, XLVII, C, CIII

Շահապիվան—VIII, XII, XIV, XV, XVII, LV, LVII, LVIII, LXIV, LXVII, LXXIV, CII, CVI, CVII, CXI, 309, 394
Շամքոր—309

Ոստան—5, 214
Ուռհայ—19

Պալունիք—214
Պարտաւ (Նաև *Պարտավ)*—XVII—XX, XXV, XLVI, LXX, LXXIV, CII, CIII, CVI, CXIII, 5, 91, 92, 310, 345, 346

Ռշտունիք—214
Ռուսաստան—CXIV

Սաղախլու—CXV
Սանահին—CXI, CXII
Սասուն—XXXVII
*Սարդիկէ (*Նաև *Սարդիկէ)*—VIII, XII, XIV, XV, LVII, LVIII
Սևան—CXI, CXII
Սև լեռ—XXVI
Սիս—CVI
Սկևռա—XXVII, XXVIII
*Սյունիք (*Նաև *Սիւնիք)*—LXXXIV—LXXXVI, XCVII, XCVIII, 5
Ս. Աստուածածին եկեղեցի (Կարս)—364, 365

Վաղարշապատ—LIX
Վանանդ—LXXV, 6, 214
Վանքեր
Ամենափրկիչ վանք (Ն. Ջուղա)—XI, XLVII, C
Թեղենյաց վանք—LXXXIX
Կարմիր վանք (Անկյուրիա)—XVII, XXII, XXXIV, XXXVI, XL, XLII
Ծովհաննու վանք (Ղոշովանք)—365
Պանտավանք (Երուսաղեմ)—LXXXIII, LXXXV, LXXXVI
Պաւլահու վանք—XXVI
Ս. Հակոբյանց վանք (Երուսաղեմ)—CX

Վիննափիկ—LXXVI, CXX
Վիեննա—XVII
Վիրք—C
Վրաստան—XCIX, CXV

Տայք—LXXV, 214
Տիգրանակերտ—CXIV
Տրուլ—XCIX

Ցուրտավ—LXXVIII
Ցուխ—տե՛ս Ցրխ
Ցրխ—92, 346

Փոքր Հայք—LXXXII, XCII

Քաղկեդոն—XL, XLIII, LXXIII, LXXXVII, LXXXVIII, XCIX

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	էջ
I. Ներածություն	VII—CXXII
Ա. Կանոնագրքի երկու խումբ ձեռագրերը, նրանց առնչությունները միմյանց և Հովհաննես Օձնեցու ժողովածուի հետ	VII
Բ. Կանոնագրքի X գարի խմբագրությունը	XV
Գ. Կանոնագիրք-ձեռագրերի Ա խմբի XI գարի խմբագրությունը . .	XXVI
Դ. Կանոնագիրք-ձեռագրերի Բ խմբի ճոխացումը՝ Անանունի, Գեորգ Երզնկացու (XIV—XV գգ.) և Ագարիա Սասնեցու (XVII գ.) խմբագրությունները	XXX
Ե. Կանոնագրքին ավելացված մի շարք կանոնախմբերի վավերականության և այլ հարցեր	XLI
Զ. «Կանոնագիրք Հայոց»-ը գործողության մեջ	CXI
Է. Այլևայլ հարցեր	CXVIII
II. Կանոնագիրք Հայոց	1—304
Իե. Կանոնք Սիոնի Հայոց կաթողիկոսի	3
ԻԶ. Սահմանք կանոնաց սուրբ առաքելոյն Թադէոսի	19
Իէ. Կանոնք Տեառն Փիլիպպոսի առաքելոյն	41
ԻԸ. Կանոնք երկրորդ Անտիոքայ	46
Իթ. Կանոնք տեառն Եփրեմի արդիւնակատար կրաւնաւորի . . .	55
Լ. Կանոնք Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ	59
ԼԱ. Կանոնական գիր տեառն Եպիփանու	62
ԼԲ. Կանոն Ողիշէի վարդապետի	64
ԼԳ. Խոստովանութիւն ժողովոյն Անտիոքայ	65
ԼԴ. Կանոնք երկրորդ Նիկիականք	73
ԼԵ. Սահմանադրութիւն կանոնի Վաչագանայ Աղուանից արքայի . .	91
ԼԶ. Բասղի գիր կանոնական վասն պէսպէս եւ բիւրապատիկ ախտից . .	101
ԼԷ. Սահմանք կանոնադրութեան երանելւոյն Գրիգորի Աստուածաբանի . .	181
ԼԸ. Կանոնք Դրունայ սուրբ ժողովոյն	200
ԼԹ. Երանելւոյն Մակարայ՝ սրբոյ քաղաքին Երուսաղէմի հայրապետի կանոնական թուղթ	216
Խ. Սրբոյն Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի գիր աւանդութեան . . .	230
ԽԱ. Յովհաննու Մանդակունւոյ... բան կանոնական	239
ԽԲ. Կանոնք սուրբ ժողովոյն... Կարնոյ	244
ԽԳ. Սահմանք եւ կանոնք կարգի եկեղեցւոյ սրբոյն Ներսէսի . . .	253
ԽԴ. Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ	264
ԽԵ. Սրբոյն Դիոնեսիոսի Աթենացւոյ	267
ԽԶ. Կանոնք երանելւոյն Եպիփանու Կիպրացւոյ	269
ԽԷ. Յովհաննու երուսաղէմացւոյ եպիսկոպոսի	281
ԽԸ. Հիպոլիտեայ սրբոյ բան	282
ԽԹ. Նեկտարեայ Հռոմայ եպիսկոպոսի	284
Ծ. Մելիտոնի եպիսկոպոսի թուղթ առ Ենտրեպիոն	285
ԾԱ. Սրբոյն Աթանասի Մեծի բան	287
ԾԲ. Սեբերիանոսի	288
ԾԳ. Ի Սոկրատայ	290
ԾԴ. Սրբոյն Դիոնեսիոսի Արիսպագացւոյ	293

Ծե. Մանուէլի 294
ԾԶ. Կղեմայ Հռոմայ եպիսկոպոսի 235
ԾԷ. Կոչումն ապաշխարութեան 236
III. Նամորագրութիւններ . . . . . 305—394
1. Սիոն կաթողիկոսի կամ Պարտավի ժողովի կանոնախումբ 307
2. Թադեոս առաքյալին վերադրված կանոնախումբ 311
3. Փիլիպպոս առաքյալին վերադրված կանոնախումբ 320
4. Այսպես կոչված երկրորդ Անտիոքի կանոնախումբ 323
5. Եփրեմ Ասորուն վերագրված կանոնախումբ 325
6. Կյուրեղ Աղեքսանդրացուն վերագրված կանոնախումբ 327
7. Եպիփան Կիպրացուն վերագրված կանոնախումբ 328
8. Այսպես կոչված Անտիոքի ժողովի խոստովանություն 329
9. Երկրորդ Նիկիական կանոնախումբ 331
10. Վաչագան Աղուանից արքայի կանոնախումբ 340
11. Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված կանոնախումբ 343
12. Գրիգոր Աստվածաբանին վերագրված կանոնախումբ 378
13. Դվինի ժողովի կանոնախումբ 381
14. Մակար Ա-ի կանոնախումբ 382
15. Կաբինի ժողովի կանոնախումբ 383
16. Ներսես կաթողիկոսին վերագրված կանոնախումբ 384
17. Եպիփան Կիպրացուն վերագրված մի այլ կանոնախումբ 388
18. Հովհան Մանդակունուն վերադրված կանոնախմբեր ՀԱ, ՀԴ, ՄԷ . . . 393
IV. Հավելված . . . . . 395—409
Կանոնագրքի հնագույն բեկորներ 397
Ա 398
Բ 407
Գ . . . . . .
V. Ցանկեր . . . . . 411—473
Ա. Կանոնախմբերի առաջաբանների սկզբնատողեր 415
Բ. Կանոնախմբերի վերջաբանների սկզբնատողեր 415
Գ. Կանոնախմբերի հոդվածների սկզբնատողեր 416
Դ. Առարկայական ցանկ 432
Ե. Անձնանունների ցանկ 464
Զ. Տեղանունների ցանկ 471

ՎԱԶԳԵՆ ԱՐՏԱՇԵՍԻ ՀԱԿՈԲՅԱՆ
ВАЗГЕН АРТАШЕСОВИЧ АКОПЯН

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

Տպագրվում է Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ
պատմության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Նկարչ. ձևավորումը Լ. Ս. ՍԱԴՈՅԱՆԻ
Տեխնիկական խմբագիր Մ. Ա. ԿԱՓԼԱՆՅԱՆ
Սրբագրիչ Վ. Ա. ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ՎՖ 03691 *Պատվեր 620* *Տպաքանակ 2000*
հՀհ 1097 *Հրատ. 2860*

Հանձնված է արտադրության 25/VII 1967 թ., ստորագրված է տպագրության 22/XI 1971 թ., տպագր. 37,38 մամուլ, հրատ. 51,0 մամուլ, պայման. 52,33 մամուլ։ Թուղթ № 1, 70×108 1/16։ Գինը 5 ռ. 50 կ.։

Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության էջմիածնի տպարան

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Էջեր	Տողեր	Տպված է	Պետք է լինի
LXXV	13	Պալունյանց	Պալունյաց
25	6	ապաստաւաքել	ապաստաւորել
110	11	է	է
119	12	ուկնգիրս	ունկնգիրս
161	7	զզավակս	զզաւակս
179	5	գպտանիցկին	գաւանիցկին
187	2	աւաքելոցն	առաքելոցն
101	1	գԱնեսիմոս	գՈնեսիմոս
209	13	ի ծառայու Քիւն	ի ծառայուՔիւն
219	5	աւրհնեն	[ոչ] աւրհնեն
224	5	կայենիցն	կայսանիցն
341	44	աստւմով	առտւմով
360	40	բաչակալս.	քաչակալս
362	27	առնէ	առնէ
378	15	անկանիցի	անկանիցի[ն]
388	1	Եպիսան	Եպիփան
392	11	Քուխան	Քուխան